

ĀRĀDHANA

आनन्दरूपं

अमृतं यद्विभाति

శ్లో॥ లూతా కాం శ్రుతి మధ్యగీష్ట ? భుజగోఽపాతీచ్చ శాస్త్రంను కం ?
కాం విద్యాం గజ ఆదితాథ ? శబరౌఽభ్యాష్టచ్చ మంత్రంను కమే ।
బౌధత్పత్తి నిదానతాం జనచయస్యాయా స్త్యభితాని స
త్ప్రత్పాదార్చనరాగితా విరహిణః శ్రీ కాళహస్తీశ్వర ॥

[౧ కాక హస్తీశ్వర శతకము. శ్లో॥ తు॥ గు॥ పదపదాచార్యుః.

శా॥ ఏ వేదంబుఁ బఠించె లూత, భుజగంబె శాస్త్రముల్పాఠించె, దా
నే విద్యాభ్యసనం బొనర్చెఁ గరి, చెంచె మంత్రముఁదాఠించె, బౌ
ధావిర్భావనిదానముల్ చదువులయ్యా ! కాపు ! మీ పాద సం
సేవాసక్తియొ కాక బంతుతతికిన్ శ్రీ కాకహస్తీశ్వరా ! ॥

పాల్గొని కవి - [౧ కాక హస్తీశ్వర శతకము.

శ్లో॥ సేవాయాం తప సంతు సంతతముదః, ప్రాదుర్భవంతాపవః,
లోకాతీతమిమం వదంతు, యది వా సామాన్యముప ప్రజాః ।
జ్ఞానంమేఽస్త్యభ వా విమోహతిమిరం ; స్యుర్నామ భద్రా గ్రహః,
అన్యేవా ; త్వయి మే సమైష ధిషణా శ్రీ కాళహస్తీశ్వర ॥

[౧॥ కా॥ శు॥ శ్లో॥ తు॥ గు॥ పదపదాచార్యుః.

శా॥ నిను సేవింపఁగ నాపద ల్పొడమని నిత్యైత్సవంబబ్బునీ
జన మాత్రుండననీ మహాత్ముఁడననీ సంసార మోహంబుపై
కొనకీ జ్ఞానముఁగల్గనీ గ్రహగతుల్ గుందింపని మెలు ప
చ్చిన రానీ యవి నాకు భూషణములో శ్రీ కాళహస్తీశ్వరా ! ॥

[౧॥ కా॥ హ॥ శతకము.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

641

VOL. III

JANUARY 1957

No. I

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,
*Private Secretary to The Chief Minister,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,
B. A. B. L.
*Deputy Secretary & Draftsman, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman S. T. G. VARADACHARY,
M. A. (Hons.) Principal,
Andhra Jateeya Kalasala, Masulipatam.

Sri M. SOMASEKHARASARMA,
Telugu Bhashasamiti, Madras.

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,
*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,
PARTHASARADHI IYYENGAR,
Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

దుర్ముఖి

మా స ప త్రి క

పాపము

విషయసూచిక

పుట

తెనుగు

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	1
2. బ్రహ్మజ్ఞానస్య ఉపదేష్టారః చతుర్వింశతి - (సంస్కృతమ్)	....	2
3. శ్రీ క్షీరారామలింగేశ్వర ప్రణామాంజలి, కవిశేఖర - పంతుల అష్టినారాయణశాస్త్రిగారు - విజయనగరము	....	3
4. శ్రీ క్షీరారామలింగేశ్వరాలయము - పాలకొల్లు - శ్రీమాన్ పండిత దీవి సరసింహచార్యులు - అవనిగడ్డ	....	4
5. ఉత్పవములు - ప్రతములు - (మాఘమాసము సందలివి)	....	16
6. ఉత్పవ విశేషములు - విశేష పూజలు - శ్రీమాన్ పండిత, - పార్థసారథి భట్టాచార్య, తిరుపతి	....	17
7. “అనంద రూపం అమృతం యద్విభాతి” - శ్రీ లింగన సోమయాజీ - అశ్రేయ, గుంటూరు	....	21
8. భారతీయ ధర్మము - VII - “కాశ్యప”	....	24
9. హిందూ సంస్కృతి - వేదములు - III (గతనంచిక తరువాయి) - శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణగారు - దేవరపల్లి.	....	27
10. పుష్పగిరి పీఠాధిపత్య స్వీకార ప్రకటన	....	29
11. వార్తలు—విశేషములు :—	....	30

CONTENTS

ENGLISH

PAGE

1. POETRY—GODS' PRAYER TO SRI KRISHNA (From <i>Srimad Bhagavatam</i>)	... ..	1
2. ANDHRA ARCHITECTURE: By V. V. Tonpe, M.A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam	... ..	2
2. GOD, MAN AND CREATION: By Sri Vidya Sankara Bharati Swami - Gayatripitham, Masulipatam	... ..	7
3. NOTIFICATION OF PUSEPAGIRI MATH	... ..	10
4. COMMISSIONER'S CIRCULAR No. 1 ON ANDHRA TENANCY ACT	... ..	11

శ్రీ పార్వతీ అమ్మవారు - కీరారామమ్మ (పాలగొల్లె)

సకృదేవ ప్రసన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ప్రప్రతం మమ ॥

సంపుటము 3

దుర్ముఖ - పాపము

సంచిక ౧

ॐ

प्र णो' देवी सरस्वती वाजे'भिर्वाजिनी'वती ।
धीनाम'विन्ध्य'वतु ॥

तैत्तिरीयसंहिता, अष्टकम् १. अनुवाकः २२.

తాత్పర్యము :—అన్నప్రదమగు క్రియలు కలిగినట్టియు, బుద్ధిని రక్షించునట్టి సరస్వతీదేవి మనలను అన్నముచే మిక్కిలి రక్షించుగాక !

आ नो' दिवो बृहत्तः पर्वता दा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम् ।
हवं' देवी जजुषाणा वृताची' शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु ॥

తాత్పర్యము :—మూడే పూజింపదగిన సరస్వతి అంతరిక్షమునుండియైనను మేరువునుండి యైనను మా యాహ్వానమును ప్రతితో మన్నించి పూజను (స్వీకరించుటకు) అవశ్యమరుదెంచుగాక ! అట్లరుదించిన సర్వతీదేవి ఘృతమును (తేజస్సును) పొందుచున్నదగుచు, సుఖమును కలుగజేయు మా స్తుతివాక్కులను కోరికతో వినుచుండుగాక !

बृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य ।
रास्व रत्नानि दाशुषे ॥

తాత్పర్యము :—నమస్తమగు దేవతలకు హతుడవగు ఓ బృహస్పతి ! మా పూజలను స్వీకరింపుము. పూజలనొనంగు మాకొరకు ధనధాన్యాదిరత్నముల ననుగ్రహింపుము.

ब्रह्मज्ञानस्य उपदेशाश्चतुर्विंशति ॥

कश्चन अवधूतः ह्रन्द्वातीतो भ्रमन् वैराग्यस्य कारणं पृष्टः आत्मनो ज्ञानस्य शिक्षकानेवं निरूपयामास ।

पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशाः पञ्च भूतानि, सूर्याचन्द्रमसौ, कपोतः, अजगरः, अम्बुधिः, शलभः, गजः, भृङ्गः, मधुकरः, कुरङ्गः, मत्स्यः, पिङ्गला नाम वेश्या, कुररी, शिशुः, कन्या, बाणकारः, सर्पः, ऊर्णनाभः, भ्रमरकीटश्चेति ।

एभिः स्वयमभ्यस्ताः पाठाः ततस्तत्त्वज्ञानं चेत्येवमवदत् ।

१. पृथिवी यथा क्षमागुणवती श्रेयसे श्रेयस्कारिणी च, एवं क्षमावान् ज्ञानी कदापि सत्यान्न च्यवते, उपप्लुतोऽपि न चलति ।

२. आपः यथा निर्मला मधुराः पावनाश्च एवं ज्ञानी स्वयं निर्मलमनाः, सर्वप्रियः, पावनश्च आप इवान्यान् पावयति, प्रीणयति च ।

३. वहिरात्मनस्तेजसा यथा प्रकाशते, अन्यैरस्पर्शनीयश्च भवति एवं तपस्वी दिव्येन तेजसा प्राकाशते, बाह्यद्रव्यैरस्पृष्टश्च भवति ।

४. वायुः यथा सुगन्धेन, दुर्गन्धेन वा नाभिभूयते एवं तत्त्वविद् विविधविषयेषु सञ्चरन्नपि तैर्नाकुलीक्रियते ।

५. यथाऽऽकाशः सर्वत्र व्याप्नोति, एवमात्मापि सर्वव्यापक इति ज्ञायते ।

६. यथा एकोऽपि सूर्यः अनेकेषु जलपात्रेषु अनेकधा दृश्यते एवमेक एवात्मा शरीरानानात्वेन नानाविधो व्यवहियते ।

७. यथा चन्द्रमसो वृद्धिक्षयौ कालकृतौ न तु वास्तविकौ एवं जननमरणादिकमपि कालकृतं शरीरस्यैव नात्मन इति ।

८. कपोतः—कस्यचित् वृक्षस्य शाखायां नीडं निर्माय कपोतदम्पती न्यवसताम् । तयोः कालेन अपत्यानि समभवन् । एकस्मिन् दिने कपोतदम्पती आहारसंपादनाय जग्मतुः । तदा कश्चन व्याधः जालेन कपोतशाबकान् जग्राह । प्रतिनिवृत्तयोरेव दम्पत्योः, शाबकाः सर्वे जाले पतिता दृष्टाः । दारुणमपत्यवधमसहमाना कपोती स्वयमप्यात्मानं जालेऽपातयत् । पत्नीपुत्रवियुक्तः कपोतोऽपि आत्मनो जीविनं दुर्भरं निरर्थकं च मत्वा स्वयमपि जालेऽपतत् । एवं सर्वमपि कपोतकुलं संसारमोहेन उत्ससाद । अतः संसारवागुराभ्यः उत्क्रमितुमेव विवेकवान् यतते ।

९. यथाऽजगरः यदृच्छया लब्धमाहारं यत्किंचिदप्यश्नाति, एवं निरीहः येन केनचिदप्या हारेणात्मनश्शरीरं रक्षति ।

१०. यथाऽम्बुधिरगाधो निश्चलः एवं ज्ञानी निश्चलः आत्मानं सर्वदाऽन्तः पश्यति ।

११. स्वयमजानन्नेव शलभः बहौ आत्मानं यथा पातयन्नश्नति, एवमज्ञानेन मूढः आत्मानं संसारे पातयन्नश्नति । ज्ञानी तु आत्मानं संसारादुद्धरति ।

१२. वनगजः यथा करिण्या मोहितः जालेन गृहीतो भवति एवं विषयोपभोगदृष्टिरपि विषयविषो-पहतो भवति । अतः आत्मज्ञः विषयेभ्यो मनः निवर्तयति ।

(क्रमशः)

శ్రీ క్షీరారామలింగేశ్వర ప్రణామాంజలి

క వి నో ఖ ర పం తు ల, ల క్ష్మీ నా రా య ణ శా స్త్రి.

ప్రభుత్వమహారాజ సంస్కృతకళాశాల, విజయనగరము.

౧

శా || శ్రీ రామేశ్వర సుప్రతిష్ఠితగురు శ్రీ రామలింగేశ్వరా !
సారోన్నత్య మనోజ్ఞమూర్తిధర ! దాక్షారామ భీమేశ్వరా !
కారుణ్య ప్రధితాత్మ ! భీమవర విఖ్యాతాత్మ ! సోమేశ్వరా !
ఆరాధింతుము 'పాలకో'ల్పిలయ క్షీరారామలింగేశ్వరా !

౨

శా || లింగంబేమియు లేని నీకు జగతిన్ లింగాకృతింజేర్చి, ని
స్సంగానంగ శివస్వరూపున కహో సంగాంగముల్ దీర్చి, య
ర్థాంగమ్మందుమ గూర్చి, నిగ్గొలువ, నట్లట్లల్లె నీవొదవో !
రంగద్ధాంగ శుభోత్తమాంగధర ! క్షీరారామలింగేశ్వరా !

౩

శా || ఫాలాక్షమ్మున సగ్నికీల - బడలో భాస్వన్నదీ లీలగా
కాల గ్రీవమునన్ విషంబును, శిరోగ్రమ్మందు చంద్రుండుగా
లీలా స్వీకృత దేహభాగమున కాళింగూడి - చిత్ర స్వరూ
పాలంకారుడవో నినుంగొలుతు, క్షీరారామలింగేశ్వరా !

౪

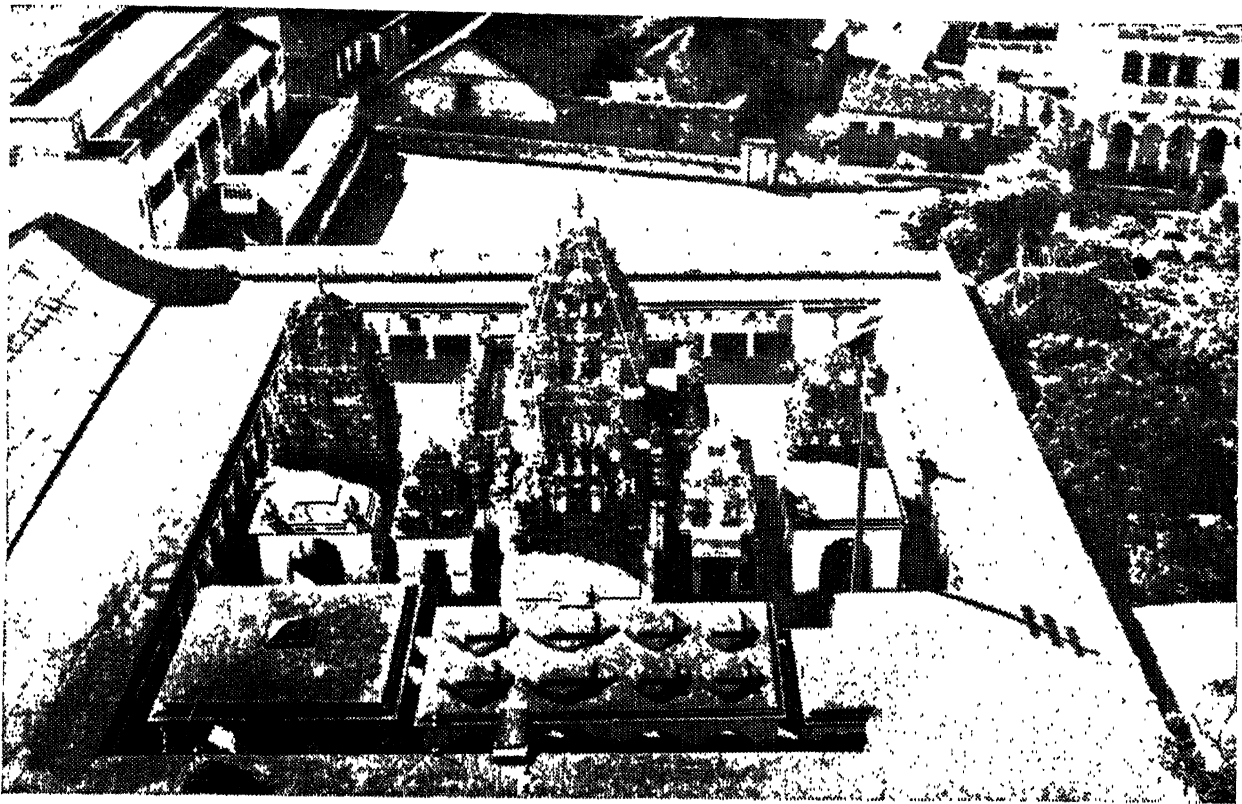
శా || వేదాంత ప్రతిపాద్య శాంతశివసంవిద్రూప ! ని
ర్భేదాద్వైత నిరంతరాంతర సుఖ శ్రీ రూప ! నీరూప ! ని
ష్ఠేద, శ్రీద, సమాధిభావిత శుభాశీర్వాద ! నిర్వాద ! స
ర్వాధారాద్భుత దివ్యమూర్తి ధర ! క్షీరారామలింగేశ్వరా !

౫

మ || బహు రూపమ్ములు నామముల్గొని విభాస్వత్ క్షేత్ర పంక్తిన్, బ్రజా
గుహలందున్, విహరించుచుందువు ; లనత్ కోటిందు దివ్యప్రభా
లహరీ సుందరమూర్తి భక్తతతి కుల్లాసంబు సంధింతు, ప్ర
త్యహమున్ నీ కృప మాపయిం బఱపు, క్షీరారామలింగేశ్వరా !

క్తిరారామలింగేశ్వరాలయ దృశ్యము - పోలకొట్ల

శ్రీరామలింగేశ్వరాలయము - గోపుర దృశ్యము

దేశమునుండి, నారింజ, నసోటా, “పాలాక్షి” మొదలగు రస, కీర, ప్రధానములైన ఫలజాతులను తెప్పించి, యిచ్చట తోటల నాటించి పెంచిరి. నేటికిని యాతోటలు ప్రసిద్ధికెక్కియున్నవి. బటేవియా నారింజకే “బటాయి” యనియు, ఆ దేశపు పాలచెట్టుకే “నసోటా” యనియు పేర్లు.

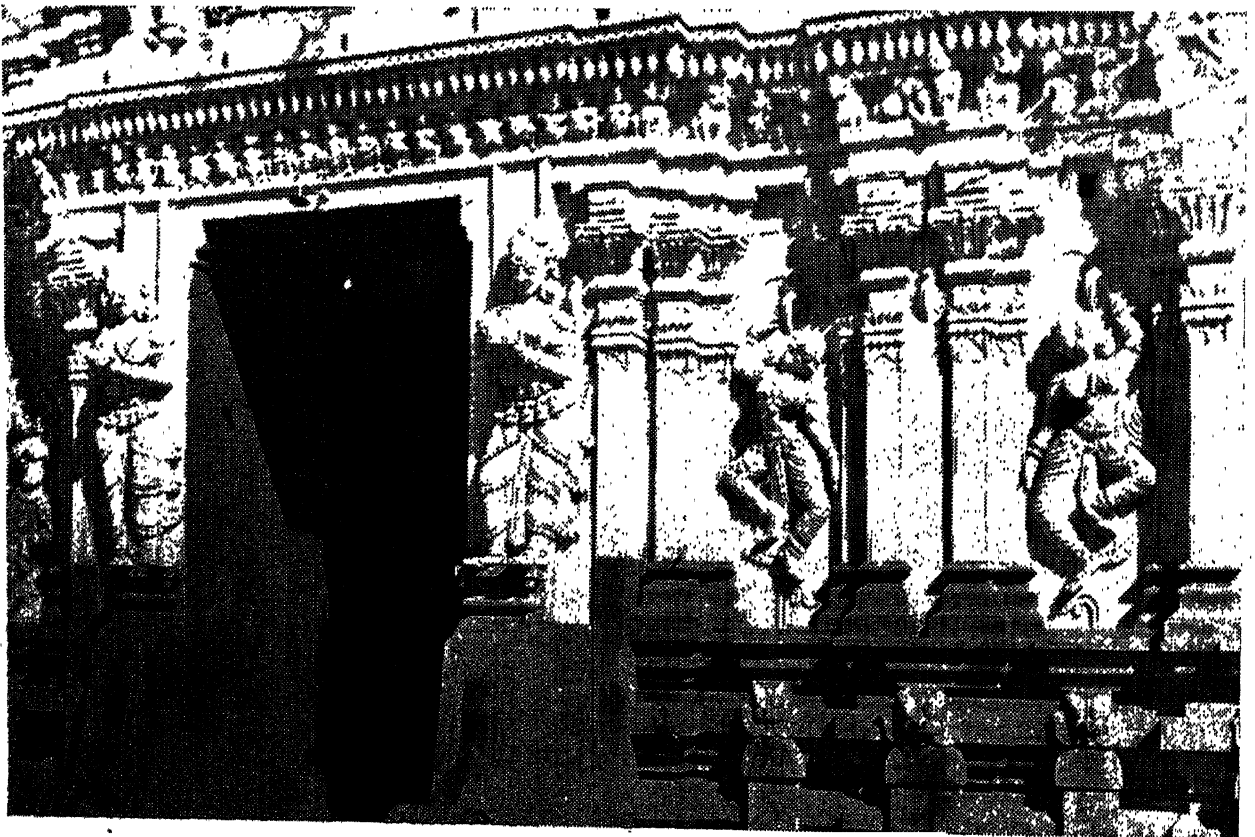
క్షేత్రమాహాత్మ్యము—స్కాందపురాణము

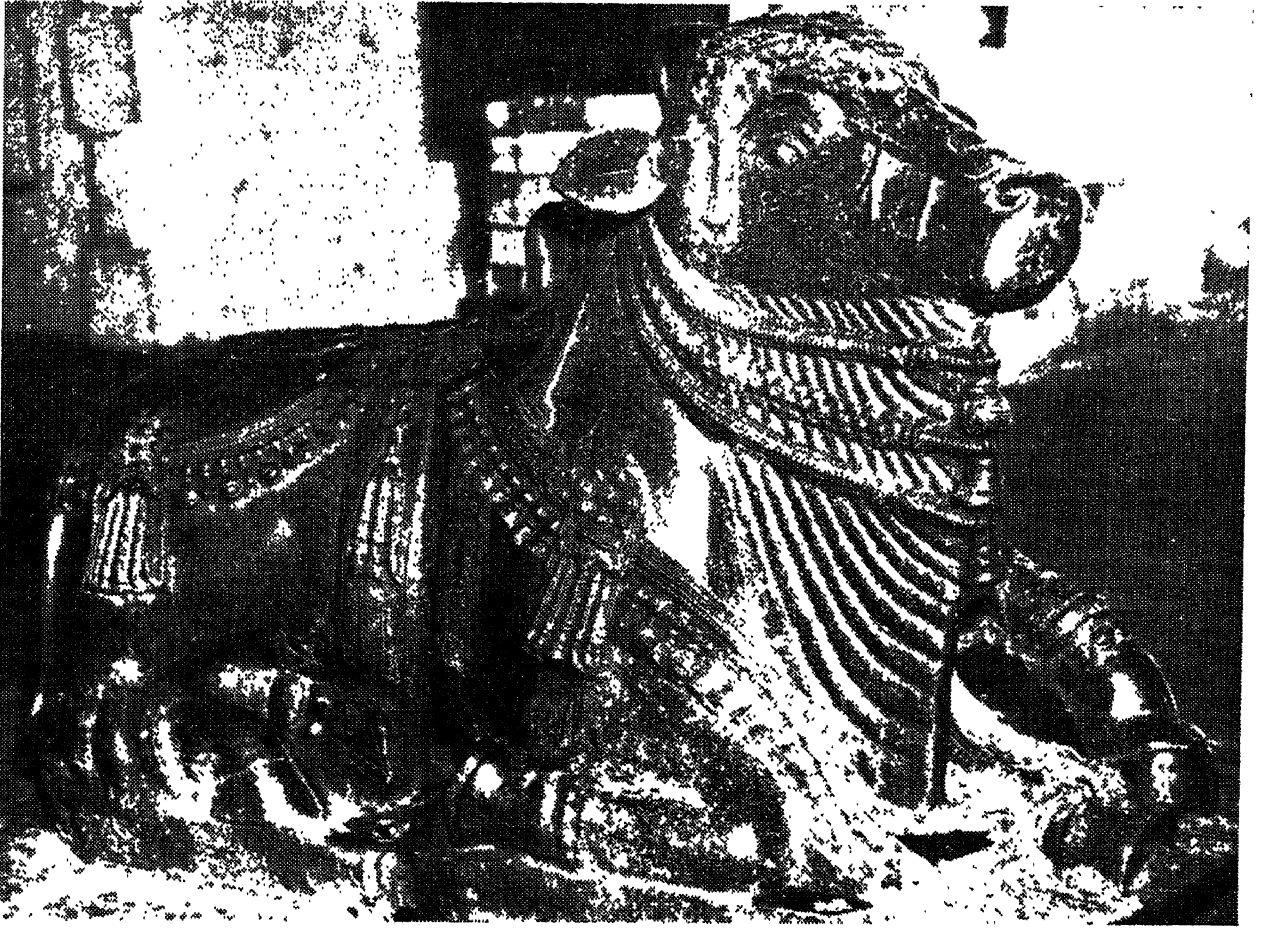
ఈ శ్రీరామ క్షేత్రము వశిష్ఠగోదావరికి పశ్చిమతీరమున రెండు క్రోసుల దూరమునఁగలదు. దీని మహిమ స్కాంద పురాణములో “తారకాసుర వధ ఘట్టమున వర్ణింపఁబడి నది. అందొట్లు కలదు. “తొల్లి కీరసాగరమున, అమృత లింగముద్భవించెను. దానిని తారకాసురుఁడు దేవతల కందనీయక బలవంతముగఁ గైకొనిపోయి యతి భక్తితో పూజించుచు, తన కంతమున ధరించుచుండెను. అందు వలన నతఁడు మహాబలంపెతుండై, సురలకు దుర్బయుండై వారిని బాధించుచుండెను. వా రతని బాధల కోర్వఁజాలక మహాదేవునితో చెప్పకొనఁగా నమరగణమును రక్షింపుమని తన కుమారుండైన, కుమారు (షణ్ముఖు)ని పంపెను. కుమారస్వామి, దేవసేనానియై, యెన్నియోసారులు తార కునితోఁ బోరి, జయంబుఁగొనక సతని యుకుంతితబల

మున కచ్చెరువంది, దీనికి కారణ మా యమృతలింగ ధారణమనియు, ముందు దానిం దృంచినఁగాని, యతని జయింప సాధ్యముకాదని యెంచి, తారకునికి తారకముగు నా యమృతలింగమును నిశితబాణములచే భగ్నమొన రించెను. అంత నా లింగము పంచఖండములై, దేవేంద్రుని యుద్ధానవనమునఁ బడెను. దాని కాచ్ఛాదనముగ నొక గొప్ప వృక్షముఁ బెరిగెను. ఇట్లాఖండపంచక మంతర్హితమై బాలకాలముండెను. అంత నొకనా డింద్రుఁడు “ఐరావతము” నెక్కి తన యుద్ధానవనమున విహ రించుచుండ, నా దేవదంతావళ మీ యమృతలింగ ఖండము లున్న వృక్షముదరికిఁజేరి ప్రదక్షిణ మొనరించి, నమస్క రింపగా, నింద్రు డందుకు కారణము నా వారణరాజము నడిగి తెలిసికొని, ఆ ఖండలింగ పంచకమును, తనకు చూపమని వేడుకొనెను. ఐరావతమా వృక్షమునుఁ బెక లించి లింగములను చూపించెను. అందు నాలుగు ఖండ ములు మాత్రము కనపడెను. ఐదవఖండము కనపడలేదు. అందుకు కారణ మడుగ నా వారణేంద్ర మింద్రునితో, ‘నీవహల్యాజారుడఁడైన కారణమున నామహాలింగఖండము మీకు కనపడ’దని చెప్పెనట. అందుల కింద్రుడు వశ్పా త్నాపముంజెంది, యా నాలుగు ఖండములలో నొకదానిని గొనిపోయి, కృష్ణాతీరమున ప్రతిష్ఠించి, కొంతకాల మాలింగ

మును పూజించుటచే, సతనికి మునివత్తితో కలసిన పాప ముపశమించెను. ఇది ఆమరపతిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడుట వలన “ఆమరావతి” యను పేరు కలిగెననియు, నీ యమ రేశ్వరునిఁ గొలుచువారలకు కామాది దోషములంటక, గురుతల్పగమనాపి మహాపాపములుకూడ పరిహృతములై ననుస్త సుఖములతో తులఁదూగుచుందురని ఫలశృతి చెప్పుచున్నది. ఇట్లే మరియొక ఖండమును, చంద్రుడు “గుణిపూడి” లోను మూడవఖండమును, కుమారస్వామి “సామర్లకోట”లోను సూర్యుడు వ్రాక్షారామములోను ప్రతి స్థించిరి. ఇంక పంచమఖండము కానరాక యంతర్దితమై యున్నది. అప్పుడు దేవర్షియగు నారదుడు వైకుంఠమున కేగి, శ్రీమహావిష్ణువుతో జరిగిన యుదంతమును నివేదించి యా అమృతలింగముయొక్క శిరము కనుగొన నేరికిని సాధ్యముకాదు. మీరు భక్తుల ననుగ్రహించుట కా శిరో లింగమును వెలుపలకుఁ దీయుఁడని ప్రార్థింప నా జనార్ద నుడు, యింద్రవనమునకుం జనెను. ఆ మహాదేవుడును, వైకుంఠ నెదుర్కొని యెల్లరకుం గానవచ్చెను. అప్పుడు జనార్దనుడు ప్రమథగణములును, మునిశ్వరులును, దేవ తలును వెంటరా, నా శిరోలింగమునుఁ గొని, వశిష్ఠగౌడా వరికి పశ్చిమముగా క్రోశద్వయ దూరమందున్న నీ క్షీరా

రామక్షేత్రమున, ప్రతిష్ఠించినట్లు కలదు. ఇందువలన నిది జనార్దన ప్రతిష్ఠితలింగమని తెలియుచున్నది. ఇచ్చట పూర్వయుగములందు ఋషులు క్షీరములచే రామేశు నభి షేకించెడివారట. అందువలన నీ క్షేత్రము క్షీరసాగర తుల్యమహిమ కలదని పురాణములు వాకొనుచున్నవి. అంత నారాయణుఁ డింద్రునిఁజూచి, యీ వటవృక్షమును నైరాపతముచేత పెకలింపఁజేసితివి. ఈ వృక్షచ్ఛాయ మహామహిమాన్వితమైనది. ఇంతవరకు మహాదేవుని కాపాడి నది. కాన ఇది పృథ్వీముకాకూడదు. ఇది పితృముక్తి హేతువైనది. దీనిని నాపాపక్షేత్రమగు గయయందు స్థాపించుమని చెప్ప, నా దేవేంద్రుఁడా వటవృక్షమును విష్ణుపాదమున (గయయందు) అక్షయమని స్థాపించెను. ఇందువలన దీనికి “అక్షయవట” మనిపేరు. జనార్దనుని కరుణ నీ వటచ్ఛాయ పితృముక్తి హేతువైనదని, సూత్ర కర్తలందరు, “అక్షయవటచ్ఛాయేయం” అని కంఠోక్తిగా పలికిరి. ఇదియే బుద్ధభగవానునకు జ్ఞానోపదేశ మొసంగిన మహా బోధి వృక్షము. ఇది నేటికిని కలదు. మరియు నా రామేశ్వరుడు విష్ణునింగాంచి మీరుకూడ నాతోఁబాటు నిక్కడనే వేంచేసి యుండవలెనని ప్రార్థింప, స్వామియు సంగీకరించి “జనార్దనాహ్వయుఁడై యిందే వేంచేసి

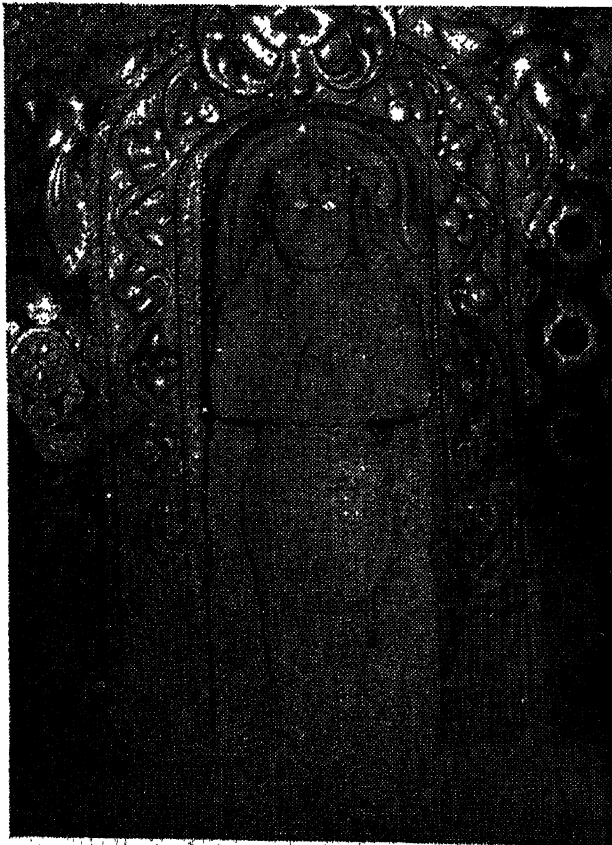

నందీశ్వరుడు

యుండెను. కాసజనార్థనుడు శ్రేత్రపాలకుడు. మతీయు, వారణాసి, రామేశ్వరము, కుంభకోణము, కాంచీవరము, కాళహస్తి, శ్రీశైలము మున్నగు శ్రేత్రముల పెద్దకాలము తపమొసరించిన ఫలము, యీ కీరారామ శ్రేత్రమున నొక్క రాత్రి నిదురించిననే లభించుననియు కాశీలో విశ్వేశ్వరుడు తారకమంత్రమును “ఉపదిశ్యా మృహం కాశ్యా మంతకాలే సృణాంశృతౌ” అని పలికినట్లు, యిక్కడకూడ నీ రామేశ్వరుడు, సర్వజనులకు సంత్య కాలమున, దక్షిణార్థమున తారకము నుపదేశించునని చెప్పుదురు. ఇంక, విదర్బదేశమున కుండినపురములో “కళాధరుడ”ను నొక విప్రుడు గలడు. అతడు కడు బీదవాడై భిక్షాటనముజేసి జీవించుచుండెను. ఒకనా డతనికి తినుట కన్నమైనను దొరకక తిరుగుడుచుండ నొక యతిఁ యతనికి కన్పించెను. ఆ హబ్బాణుడు నా యతి వరునిఁగని, తన కిట్లు దరిద్రము కలుటకు కారణమేమి? అన్నముకూడ దొరకని హేతువేమని యడుగ, నా యతి యతని పూర్వజన్మ వృత్తాంతమునుఁ జెప్పచు, నీ వెప్పు

డును యీశ్వరుని దేవాలయమునకు వెళ్లిప్రసాదమునైనను తినియుండవు. అందుచే నిట్లు దరిద్రత సంభవించినది. నీవు కీరారామేశ్వరునికి వైశాఖమాసమున “దధ్యోదనము” నివేదింతునని మ్రొక్కుకొనుము. నీ కన్నియు నమకూర గలవని చెప్ప నతడు సంతసించి యట్లే వైశాఖమున “దధ్యోదనము”నుఁ జేయించి స్వామి కర్పింతునని మ్రొక్కి, నఫలికృత మనెరఁగుడయ్యెను. పూర్వ మీ కీరారామమున “గౌతముడ”ను విప్రుడుండెడివాడు. ఇతని భార్యపేరు చారుమతి. ఇతను నిత్యము రామకుండ మున స్నానమొనర్చి రామేశ్వరుని పూజించుచుండువాడు. అతని భక్తికిమెచ్చి యీశ్వరుడు అతని కొక పుత్రుని, నిత్యము నొక రత్నము నిచ్చు గోవును నొసంగెను. పుత్రునిపేరు సుయజ్ఞాడు. నిత్యము నా బ్రాహ్మణుఁడా గోక్షీరములను స్వామి నభిషేకించుచు, యీ రత్నము నమ్మిన ధనముతో బ్రాహ్మణ సమారాధన మొనర్చు చుండెడివాడు. కొంతకాలమున కా దంపతు లిర్వురు తాము కాశీయాత్రకుఁ బోవుదుమనియు, మనకు నిత్య

ప్రత్యక్ష బ్రాహ్మణసమాచారమును విడువక చేయు చుండుమని తన కుమారుడైన “సుయజ్ఞాని”తో చెప్పి పోయిరి. వారు వెడలిత తరువాత, నా సుయజ్ఞుడు వేశ్యా లోలుడై తన తండ్రిచెప్పిన విధమున బ్రాహ్మణ సమాచారముఁ జేయకుండ మానుటయేగాక, తండ్రి దాచిన ఘనమెల్ల నా వెలయాలికిచ్చి, చివరకు నా గౌరవమును కూడ దాని యింటికిం దోలి తానును నామె యింటనే యుండెను. ఈ విషయ మా పట్టణమేలు ప్రభువెతింగి, యా వేశ్యను పలిపించి, కొంత ధనమిచ్చి తానా ధేనువును కొనెను. కొంతకాలమునకు గౌతముడువచ్చి జరిగిన దంతయు తెలిసికొని, తన యావును తనకిమ్మని ప్రభువును చేడెను. ఆతడియక నిరాకరించెను. అంత చేయు నదిలేక క్షీరామేనుని దరిఁజేరి ప్రార్థింప నా కరుణానిధి యైన శంకరుఁడా ప్రభువు రాజ్యమున బాధలు కల్పించుటయే గాక, స్వప్నమున కనపడి యా ధేనువు నా బ్రాహ్మణుని కిమ్మనియు, లేకున్న నీ నగరమును ద్వంసము చేయుదునని చెప్పి, నారాజు భయబ్రాంతుడై యా బ్రాహ్మణుని రావించి స్వప్నవృత్తాంతమునుఁ జెప్పి ఆ గోవునే గాక ననేక యనర్హ్యములైన మణిభూషణాదుల నతని

శ్రీ ఆంజనేయ సాగము

సన్మానించి పంపినట్లు వెశ్యాఖ మాహాత్మ్యమున వర్ణింపబడినది.

ఇట్లే “సీమంతిని” యను నొక కాంత కాత్రికమానమున సోమవారప్రత మీ క్షీరామమునఁజేసి, రామేశ్వరుని కరుణకు పాత్రురాలై, నలచక్రవర్తి పాత్రుడైన “చంద్రాంగదు”ని వివాహమాడినట్లును, ముచ్చొక ధర్మశూన్యుఁడును, కడు లోభియునైన, “ధనశాలశెట్టి” అను వైశ్యశ్రేష్ఠి, స్వామికి కాత్రికమానమున సోమవారప్రత మొసరింతునని మ్రొక్కుకొని వాణిజ్యమునకేగి, తనకు లాభించినను ప్రతమునుఁ చేయక ప్రతిజ్ఞాభంగమొనర్చిన కారణమున స్వామి యతనికి వ్యాపారమున సప్తమును కలుగజేసెను. తిరిగి యతఁడు వగచుచు, వచ్చుతోవలీ నెవ్వరో భక్తులు కాత్రికసోమవార ప్రతమును చేయుటఁజూచి, తా నింటికి వచ్చి సోమవారప్రత మాచరించెను. అప్రత ప్రభావమున ఏశాచగ్రస్తురాలైన భార్యకుఁ శాంతి చేకూరుటయేగాక మూకవాడైన కొమరుఁడు వాచాలుడైనటుల కాత్రికమాన మాహాత్మ్యమున కలలు కలవు. కాశ్మీరదేశమున మాణిక్యపురమును నొక పురముకలదు. అందగన్మృడను నొక బ్రాహ్మణుఁ డపుత్రకుండగుటచే విచారించి, యీశ్వరునిఁ గూర్చి తపంబొసర్చెను. ఇతని భార్య పేరు చారుశీల. శంకరుఁడు ప్రత్యక్షమై, నీ కొక కుమారుఁడు పుట్టును. అతఁడు దురాచారుడై అంత్యమున ముక్తినిందునని చెప్పి, అంతర్ధానమయ్యెను. అట్లే అతని కొక పుత్రుఁడుఁ బుట్టెను. అతనికి “సుఋన్ముండ”ని పేరుఁబెట్టిరి. ఇతనికి యవ్వసమురాగా, దురాచారుడై జారుడై, వేశ్యాలంపటుడై, తిరుగాడఁబోయెను. మరియు నితఁడు మాంస భక్షకుడై నొక కిరాత వనితను పెండ్లాడి దానికి సంతానమునుఁ గని, వారల పాపణకై మృగములను వేటాడుచు బ్రాహ్మణ కిరాతుడయ్యెను. ఆ పరమేశ్వరుని విలాసమున నతని కొక రోజున నెంత వెతకినను నొక్క పక్షిగాని వన్య మృగముగాని కనుపడకుండెను. ఇట్లు హింస యొనర్చుటచే నతనికి పుట్టిన పుత్రులందరు మృతులగుచుండిరి. అందుల కతఁడు కుందుచుండగా, నొక హంస జంట, క్షీరామేశ్వరమునఁగల రామకుండమున స్నానమొనర్చి, రామలింగేశ దర్శన మొనరించి, యాదారినే పోవుచు నా బ్రాహ్మణ కిరాతుంగాంచి, యితడిట్లు కిరాతులంగలసి జీవ హింస యొనర్చుచుండుటచే నితనికింబుట్టిన సంతాన మంతయు నష్టమగుచుండెనని పలుక నామాటలు విని, యాయంచ మిధునమును తన పాపపరిహరణోపాయమును చెప్పడని వేడగా, నా హంసదంపతులు, యీ సామీప్యమున క్షీరామమును పుణ్యక్షేత్ర మొందుకలదు. అందు రామ

నిట్టి పాతకములు తొలిగిపోగలవనియు, కార్తిక పున్నమి నాడక్కడ జ్వాలాంతరణముక్రింద దూతీతివేని నీకు కలుగు సంతానము నిలుచునని చెప్పెను. అతడట్లార్చి కృతార్థుడైన ట్లొక ధైతిహ్యము వర్ణింపఁబడినది.

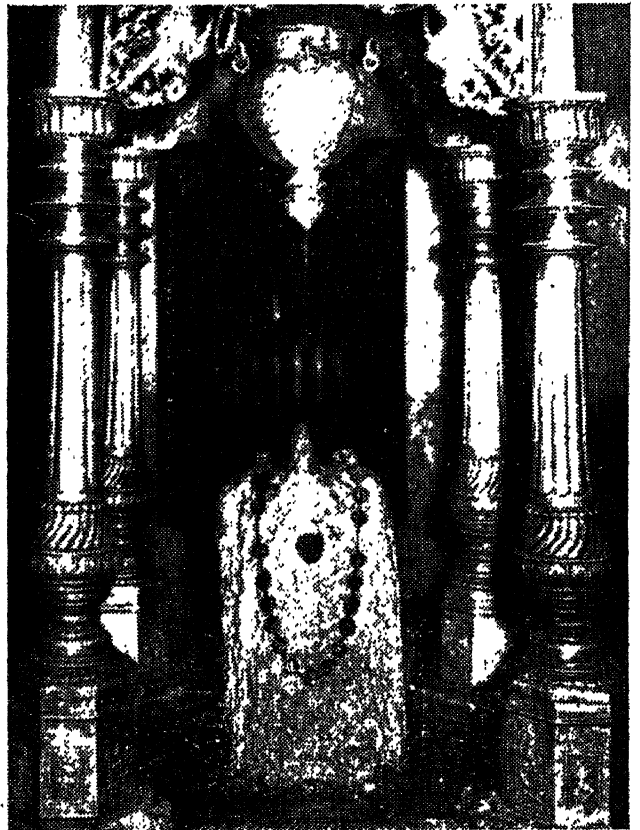
మాఖమాహత్యమున, నీ రామకుండమున మాఖశుష్ట సప్తమికి స్నానమొనరించు వారలకు సప్తజన్మ కృత పాపములు పరిహరించునని కలదు. “అపంతికా” పురమున “గోతమి” యను యొక బ్రాహ్మణుని వ్యభిచారిణియై, యొక గొల్లవానిని ప్రేమించి యతనితో కాపురము చేయుచుండెను. అతడొకనాడు గొత్త మాంసమును వండుమని చెప్పినామె పొరబాటున, గొర్రెలమధ్యనున్న యావుదూడను సరికెను. దాని యావ్రనాదమును విని యా గోవకుండు దానిని తిట్టి, యిలువెడలగట్టెను. కొంతకాలమున కామె మరణించినది. ఈ గోహత్యాపాపమున కామె “గోశర్ణ” జీతమున నొక నీచకులమున, పుట్టుగ్రుడ్డిదియై పుట్టుటయె గాక, కుష్టురోగియై బాధపడుచుండెను. ఆమె కాహరము కూడ దొరకక యడివిలో తిరుగుడుచుండెను. మాఖబహుళ చతుర్దశినాడు శివరాత్రి యగుటచే నొకభక్తుడు క్షీరారామేశ్వరుని సేవించి యావారిని బోధించు నాయంభురాలిని జూసి, దాని రోషమునువిని తనచేతనున్న యొక చిల్వపత్రమును దానిచేతఁ బడవైచెను. అది తినుపస్తువని భావించి భక్షించెను. అందువలన నామెకు కుష్టువు, అంభత్వము పోయి, ప్రతిభావంతమైన శరీరము కలవయ్యెను. అంభత్వమున నామె శివసాయుజ్యము నందినట్లు ప్రసాదమహిమ వర్ణింపఁబడినది.

మరియు “అధిష్ఠానపురము”న కళానిధియను బ్రాహ్మణుని కుమారుడు సుకుమారుడనువాడు వేశ్యాలంపటులై తల్లితండ్రులమాట వినక, కిరాతస్త్రీని వివాహముచేసుకొని, సంతానముంగని వారిపోషణకై, చౌర్యపృత్తి నవలంబించి, యొకరోజున యొక్కడను సతనికి హిండులు దొరకని హేతువున, క్షీరారామేశ్వరుని కోవెలలో ఆనాడు “శివరాత్రి” యగుటచే భక్తులు స్వర్ణమటముల క్షీరాభిషేకముంజేయుట చూచి, యారాత్రి నమయమున దొంగతనముగా దేవాలయములోఁజేరి, చీకటిలో కనపడనందున, దీపమును వెలిగించి, అక్కడయున్న చిల్వపత్రముల తొలిగించి లింగముపై పారవేసి స్వర్ణమటముల నెత్తుకొని పోవుచుండ, నక్కడయున్న అలయాధికారి యతనిఁ కత్తితోపాడచి చంపెను. అంత, యమదూతలు రాగా, యాశ్వరదూతలు కైలాసమునుండి వచ్చి, యితఁడు పుట్టినప్పటినుండి పాపకార్యము లాచరించినను, అప్రయత్నముగా శివరాత్రినా డర్ధరాత్రి రామేశ్వరుని గుడిలో దీపమును వెలిగించి, చిల్వపత్రములను స్పృశించి ప్రసాదమును తిని

ప్రాణములు విడిచెను; కనుక, యితని పాపములన్నియు తొలిగిపోయినవి. ఇంక యితనికి సరళములేదు. అని యమదూతలను వారించి కైలాసమునకుం గెనిపోయిరి. ఇంకను యిట్టివి పెక్కు యితహాసములు స్కాండమున పేర్కొనఁబడినవి.

శిరోలింగము - బటామకుటము

సాధారణముగా శిల్పిచే చెక్కబడిన ద్విగ్రహములన్నియు అంగప్రత్యంగ సౌష్ఠవముకలవై సుందరమూర్తులు గ నుండును. స్వయంభువములు, సహజముగా నెట్లు పుట్టినో యట్లే యుండును. కాని, అంగవిభక్త మంతగా కానరాదు. కాని యిది స్వయంభువ లింగమైనప్పటికిని యన్ని చిహ్నములు సుదృఢముగ కన్పించుచున్నవి. ఇది పాలరాతి శిల; లింగమొక యడుగున్నర యెత్తున గుండ్రముగా గాక పలకపలే గలదు. లింగమంతయు నొక్కలు నొక్కలుగ గుంటలుపడి యున్నది. ఇవి అన్నియు కుమారస్వామి తారకాసురునిమీద విడిచిన బాణపు ములుకులచే పడిన క్షతములై యున్నవి. కాని యీస్వామి యిట్లు శిలీముఖక్షతగాత్రుడైనను, పాలుగారు చున్నట్లు నిగనిగ మెరయుచుండును. ఇది శిరోలింగ

శ్రీ క్షీ రా రా మ లింగ ము

క్షేత్రపాలకుడు - జనార్దనస్వామి - ధ్రువమూర్తి

మనుటకు ప్రబల ప్రమాణములు రెండు ప్రత్యక్షముగ కన్పించుచున్నవి. స్వామికి వెనుకభాగమున జటాజూటములు (జడలువలె) మూడు నల్లని గీతలుగలవు. లింగమున కూర్చున్న భాగమున ముందువైపున నొక “యంగుళ” ప్రమాణముగల జటామకుటము కలదు. ఇందువలన నిది తారకాసురపూజిత యమృతలింగమునకు శిరోభాగమనుట నిస్సందేహము.

పార్వతి - పరదేవతలు

శ్రీ స్వామివారి వామపార్శ్వమున “జనార్దనస్వామి ఆలయము”ను దక్షిణమున “గోకర్ణేశ్వరాలయము”ను కలవు. ఆ యాలయమునకు తూర్పున సుందరతరమగు నందీశ్వరుడును, అగ్నేయమున విద్యానాథుడుగు వినాయకుడును, దక్షిణమున దక్షిణాగధ్వంసకుండగు వీరభద్రుడును, నైరుతిదిక్కున వేదపాణియగు వాణియును, పరుణభాగమున తారకనంహరుడుగు కుమారుడును, వాయవ్యమున మహిషాసురమర్దని యగు దుర్గయును, ఉత్తరమున ఆదిశేషుడును, ఈశాన్యమున కాలభైరవుడు ప్రతిష్ఠింపబడి యిట్లు అష్టదిక్కులను కాచుచుండిరి. మరియు తూర్పున పార్వతి, సూర్య, విశ్వేశ్వర, లక్ష్మి, గణపతి, నగరేశ్వర విగ్రహములును, దక్షిణమున సప్తమాతృకలు, దుర్గ, చతుర్ముఖ బ్రహ్మ విగ్రహములును, పడమర కుమారస్వామి (ఇక్కడనే ప్రతి సం॥ర కార్తిక శుద్ధ పాల్దమిరోజున కృత్తికా దీపాత్సవమును సేయుటయు, జ్వాలాంతరణమును వెలిగించుటయునను యుత్సవములు జరుగు యాచారముగలదు.) సుబ్రహ్మణ్య మహిషాసురమర్దని విగ్రహములును, ఉత్తరమున సుబ్రహ్మణ్య, బృహస్పతి, సుందర, ఉపసుందర, తాండవమూర్తి, దత్తాత్రేయ, బాణాసుర విగ్రహములును ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నవి. ఆలయమునకు ముందు రెండు నందులుగలవు. ఆలయమునకు యీశాన్యభాగమున “పాపఘ్నేశ్వర” శనేశ్వరాలయము కలదు. శనిత్రయోదశి దినమున ని శనిదేవునకు తెలాభిషేకమొనర్చు టాచారము. అమ్మవారిపేరు “తైలోక్యసుందరి” యైనను పార్వతిపేరుతోను వ్యవహరింపబడుచున్నది. “తైలోక్యసుందరి” తైలోక్యసుందరియే. (చూ. ముఖచిత్రము) ఈమె నర్వాభిష్టద. ఈమెకు మ్రొక్కినవారి కోర్కెలు నెరవేరును. ద్వితీయావరణమున దక్షిణభాగమున అంజనేయాలయమును, వామభాగమున విశ్వేశ్వరాలయమును ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నవి. వీరభద్రుడు రామేశ్వరుని పూర్వద్వారమునకు దక్షిణముగా ప్రతిష్ఠింపబడెను. బ్రహ్మయును శ్రీ స్వామి పార్శ్వముననే నెలకొనియుండెను. విశ్వేశ్వరలింగమును కాశినుండి తెచ్చి శ్రీరామచంద్ర మూర్తియు, గోకర్ణేశ్వర లింగమును అగస్త్య

మహర్షియు ప్రతిష్ఠించిరి. ఆలయమున ఈశాన్యమున గీతామంటపము నొకదానిని నూతనముగ నిర్మించిరి. ఇందు బ్రహ్మనందస్వామి గీతలు బోధించుచుండును.

విమానము - గోపురము

ఇది పుండరీకవిమానము. పంచకంఠ ప్రమాణముతోఁ గూడి అత్యంత లావణ్యమైన శిల్పముచే నొప్పారుచున్నది. గర్భాలయముచుట్టు తిరుచుట్టుమాలికకలదు. గర్భాలయమునకు తూర్పున ద్వారము మూడు వైపులను, గవాక్షములుగలవు. అంతరాలయముమీద నొక గది కట్టంపబడినది. ఇది యతీశ్వరు లెవ్వరైన మౌనవ్రతులుండిరేని వారు నివసించుట కేర్పరుపబడినది. ఆలయమునకు ప్రథమావరణమున పైన పేర్కొన్న విగ్రహములను ప్రతిష్ఠించుట కొకదవ్వులము (డాబా) కట్టంపబడినది. దానికి ముందు భక్తులు నిలుచుటకు ముఖమంటపము ఆలయముచుట్టు కట్టబడినది. ప్రథమావరణములోనే దక్షిణమున కల్యాణమంటపమును, దాని కభిముఖముగ సుత్తరమున శయనాగారమునుగలవు. ఆలయము ముందు 125 అడుగుల పడకొండు యెత్తుగల అంతస్తుల, గొప్ప గోపురము కలదు. ఇది ఆంధ్రదేశమున నాల్గవది. దీని మీద నూతనముగా నుధా విగ్రహములు నిర్మింపబడినవి. (చూ॥ కవరు చివరి పుట) శిఖరములవరకును మెట్లు కలవు.

తెలితెలి శంభన్న—దేవన్న

ఈ తెలితెలి శంభన్న యీ నగరమునకు “డచ్చి” వారితోఁగూడ క్రి॥శ॥ 1617 వత్సరమున వచ్చినట్లు “దండకవిలా” 76, 77 పేజీలలో కలదు. ఈ శంభన మంత్రి గొప్ప తటాకమును కట్టించి, నందనోద్యానమును, బోలు, వనములను నాటించి ప్రతిష్ఠ జేసినట్లు.

“మందాకిని బోలు చెఱువును

నందనతుల్యంబులగు వనములమరిచె భూ

మందారము శంభుడు పు

రందర భోగంబులందె రహాక్షరపురిన్”

అను పద్యమువలన తెలియుచున్నది. వీరిది శుక్లయజుర్వేదము. కాణ్వాశాఖ. కాత్యాయన నూత్రము. విశ్వామిత్ర గోత్రము. ఇతని కుమారుడు “దేవన్న” రామేశ్వరాలయ విమానప్రాకారాదులు క్రి॥శ॥ 1640 ప్రాంతముల కట్టించి నట్టి క్రింది పద్యమువలన తెలియుచున్నది.

“పాలకొలని రామేశు దేవాలయములు

గోపురములు ప్రాకారంబు లేపు తోడ

రాజసాధనా లాలించి రాజతాప

ల ప్రధానుని జేసె దేవప్రధాని.”

శ్రీ లక్ష్మీ ఆమ్మవారు - జగ్గణ్ధనాలయము

ప్రస్తుత మీ కీరామ దేవాలయమునకు దర్శకత్వ తెలి
తెలి శక్తి ప్రసాదరావుగారు. ఆలయప్రాకారమును 1849
సంవత్సరమున బొండా వెంకటరాజుగారు జీర్ణోద్ధరణ
మునుఁ గావించిరి. వీరి కొమరులు నారాయణమూర్తి
వెంకటరత్నముగార్లు. ఇప్పుడున్న గోపురమును క్రీ॥శ॥
1777 సంవత్సరమున బచ్చి అమ్యయ్యగారు కట్టించు
టకు హేవళించి సంవత్సర చైత్ర శుద్ధ సప్తమి సామవారము
ది. 14-4-1777 వత్సరమున శంఖుస్థాపన మొనర్చినట్లు
తెలియెలివారి దండకవెలె 93 పేజీలో కలదు. పూర్వపుష్కము
శిథిలము కాగా యిప్పుడున్న ధ్వజస్తంభమును “అద్దేపల్లి
మారెయ్య” మహాశయులు నిర్మించి యెత్తించిరి. వీరు
విశ్వనాథం కామరాజుగార్ల పితామహులు. అగస్త్య ప్రతిష్ఠిత
మగు గోకర్ణేశ్వరాలయమును “మామిడి సత్యనారాయణ
గారి పితామహుఁడు వెంకట శివయ్యగారు” పునరుద్ధరిం
చిరి. శ్రీ అంజనేయాలయమును క్రీ॥ శ॥ 1650 లో కాకు
పాటిశెట్టి కృష్ణమ్మగారు ప్రతిష్ఠించిరి. అటుకుల మంటప
మును క్రీ॥ శ॥ 1800 సంవత్సరములో “ఓంగూరి రామేశ
వెంకటేశు”లను భక్తులు కట్టించిరి. కృష్ణాష్టమికి శ్రీ జనా
ర్దన స్వామివారును, రామేశ్వర స్వామివారును, యీ మంట
పము యొద్దకు వచ్చి, యుట్టు కొట్టుటయు, అటుకులలో
బెల్లము కలిపి నివేదన మొనర్చి పంచెపట్టుటయు అనూ
చానముగ జరుగుచున్నది. ఇందువలన దీనికి “అటు
కుల” మంటపమని పేరువచ్చినది. దీనిని శిఖాకొల్లు
కామయ్యగారు బాగుచేయించిరి. ఈ ఉత్సవమును
యిప్పుడు శిఖాకొల్లు కామయ్య, అన్నం వెంకటేశ్వర్లు,
సుబ్బారావు, రేపాక రామలింగయ్యగార్లు జరుపుచున్నారు.

దేవాలయములు - గుండములు

1. అష్టభాసు లక్ష్మీనారాయణాలయము :-

ఈ స్వామిని “అష్టభుజ లక్ష్మీనృసింహుడ”ని కూడ
యందురు. దీనిని క్రీ॥ శ॥ 1773 సంవత్సరము సెప్టెంబరు
26 తేదీన శ్రీయుతులు, బంగారు వెంకయ్యగారు కట్టించిరి.
శ్రీమాన్ వంకాయలపాటి అష్టభుజముగారను వైష్ణవులు ప్రతి
ష్ఠించిరి. ఈ విషయము “తెలియెలివారి దండకవెలె” 93
పుటలో కలదు. దీనిని 1901 సం॥రమున దివ్యదేశముగఁ
జేసిరి. దీనికి “శ్రీ మహారాజా పూనపాటి నారాయణ
గజపతి మహారాజులుంగారు” తమకు విశాఖ జిల్లాలోనున్న,
“రామపుర” యగ్రహారమున పది గరిసెల భూమిని సమ
ర్పించిరి. శ్రీ స్వామివారికి కళ్యాణ మంటపమును “సున్న
సీతా రామదాసుగారు” కట్టించిరి. ఇప్పుడు ఆలయ
మునకు 1. శ్రీ రేపాక చిన అప్పలరాజు, 2. ఇనుకొండ
వెంకటరత్నముగార్లు పాలకులుగ నుండిరి. ఈ స్వామికి
అయిదు అంతస్తుల గోపురము కలదు. దీనిని మొదటి

యంతస్తువరకు” శ్రీ పాన్నమండ వెంకటప్ప” గారు కట్టం
చిరి. మిగిలిన నాలుగు అంతస్తులు “శ్రీ అద్దేపల్లి వెంకన్న
గారి కుమారుఁడు మారెయ్యగారు” పూర్తిచేయించిరి.

2. సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరాలయము :-

ఇదియు పూర్వప్రతిష్ఠితమే. తరువాత దీనిని పళందులకు
“ద్విబాష” (Translator) గా యున్న “కంచర్ల
మాచిగ్గయ్య”యను వైశ్యశ్రేష్ఠి కట్టించి ప్రతిష్ఠించెను.
నేడు దీని పాలకులు “శ్రీ కంచర్ల పట్టాభిరామయ్య”గారు.

3. శ్రీ వెంకటేశ్వరాలయము; 4. శ్రీ శరవేశ్వర
అలయము :-

ఇవి రెండును క్రీ॥ శ॥ 1912 సంవత్సరమున కలగ
శంభుగారి ధర్మపత్ని రత్నమ్మగారు ప్రతిష్ఠించిరి. నేడు
వారి కుమారులు “గున్నేశ్వర రావు” గారు పోషకులుగ
నుండిరి.

5. శ్రీ వెంకటేశ్వరాలయము; 6. శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ
అలయము, 7. శ్రీ పాండురంగాలయము, 8. శ్రీ రామ
చంద్రాలయము :-

ఈ నాలుగు దేవస్థానములను గాదె మంగమ్మ ఎఱ్ఱం
శెట్టి నాగభూషణముగార్లు కట్టించిరి. శిరిపురపు కందాళ
సరసింహాచార్యులవారు ప్రతిష్ఠించిరి.

9. సీతారామాంజనేయాలయము :-

ఇది నూతనముగా ప్రతిష్ఠింపఁ బడినది. దీనినికూడ
దివ్యస్తల మొనర్చిరి.

10. వీరభద్రాలయము :-

దీనిని మఠము గుడియందురు.

11. విఘ్నేశ్వరాలయము :-

దీనిని కుల్యాతీరమున రజక సంఘమువారు నిర్మించిరి.

“శ్రీ కాసురాయుఁడు” ప్రతిష్ఠాపకుడు.

1. కీరగుండము :-

ఇది శ్రీ రామేశ్వరునిచే ఉపమన్యుని కొరకు త్రిశూల
ముచే నిర్మింపఁబడి, కీరసాగరమునుండి పాలు తేబడి
పూరింపఁబడినది.

“ఉపమన్యువే నిరవధిం కీరాంబుధిర్దత్త

వానార్తత్రాణ పరాయణ స్సభగవాన్సంగా ధరోమేగతిః”
అని గంగధారాష్టకము కలదు.

2. శ్రీరామ గుండము :-

ఇది శ్రీ రామచంద్రమూర్తి, కాశీవిశ్వేశ్వరుని ప్రతిష్ఠించు
నప్పుడు తన బాణముచే నిర్మించెను. దీని మహిమ
యద్భుతమైనది.

3. కుమార గుండము :-

ఇది తారకాసుర సంహారానంతరము కుంతాయుధముచే
కుమారస్వామి త్రవ్వెను. ఇది సర్వపాపహరమైనది.

4. వీరభద్ర గుండము :—

దీనిని వీరభద్రస్వామి యక్షయాగ ధ్వంసమొనర్చిన తరువాత, తీసెను. ఇదియు మహామహిమాన్వితమైనది.

శాసనములు - చరిత్రము

పూర్వ మీశ్వరామేశ్వరాలయము, చోళ భూపతులచే నిర్మింపఁబడినట్లు కొన్ని శిలాశాసనములవలన తెలియుచున్నది. సాతు యిండియన్ యిన్స్క్రిప్షన్స్ వాల్యూం 5. (South Indian Inscriptions, Vol. V. Page 62) లో No. 160. A.R. 524 of 1893 శాసనమున “వసుభాణ ఖేందు గణితే లోకత్రయ స్వామినే సామన్యగ్రహణే మహేంద్ర విభవః సెబ్బాంచికా నందనః క్షీరామ నివాసినే భగవతే భీమేశ్వరాయాదరాత్ ” అని శాసనకాలము శా॥శ 1068 అని పేర్కొనబడినది. ఇది సోమోపరాగమున “సెబ్బాంచికానందనుడు ” క్షీరామేశ్వరున కిచ్చినదానమును గూర్చి పలుకుచున్నది. A. R. No. 161 శాసనము వెలనాటిచోడ నృపవత్తి యగు గుండాంచిక క్షీరామవాసి యగు రామేశ్వరునకు శాలివాహనశకము “వసుభాణఖేందు ” సంఖ్యల నెప్పారు వత్సరమున నఖండవర్తి దీపము నర్పించెను.

No. 157. A. R. 523 of 1893 శాసనమున “కొన గణపతిదేవ మహారాజా “శ్రీరామేశ్వరునకు శా॥శ॥ ౧౧౯౮ క్రి॥శ॥ 1276 వత్సరమున, నాట్యమంటపమును కట్టించి అలయము తూర్పు వాకిలికి కంచుతలుపు లమర్చినట్లు కలదు.

No. 138. A. R. No. 515-D of 1893, శాసనమున నర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులైన “ఉపేంద్ర చక్రవర్తుల సుపుత్రులైన “రామనారాయణ చక్రవర్తులు” శాలివాహన శకము ౧౨౩౮, క్రి॥శ॥ 1316 వత్సరమున శనివార మంటపమును కట్టించి క్షీరామేశ్వరునకుఁ బ్రీతిగా నమర్పించెను.

No. 134 A. R. 516 of 1893 “దొడ్డయ అల్లాడ భూపాలునకుఁ బుణ్యముగా శాలివాహన శకము ౧౩౩౮ క్రి॥శ॥ 1416, వత్సరంబున, “చల్లపిన్నమనేని నరహరి నేనింగారు “కళ్యాణ మంటపమును కట్టించి శ్రీ రామేశ్వరదేవరకుం ప్రీతి కల్పించిరని కలదు. వీరే స్వామివారికి బంగారు రథమునుకూడ నమర్పించిరి.

No. 120. A. R. No. 501 of 1893 శాసనమున శ్రీ అంజనేయాలయమును ౧౫౬౨ శకవర్షములకు నరియైన క్రి॥శ॥ 1650లో కాకులపాటిసెట్టి క్రిష్ణమ తన తల్లి తండ్రులగు “భీమశేట్టి మల్లమ్మలకుఁ బుణ్యముగా నీ హను మానులను ప్రతిష్ఠించెనని కలదు.

ఈ క్షీరామేశ్వరమున సర్వకాలము మంచితీర్థము పోయు బ్రాహ్మణునకు కొంత భూమిని ధర్మముగా యిచ్చినట్లును, పశువులు మేయుటకై కొంత భూమిని ధర్మముగా ‘గోటకము’ క్రింద విడిచిపెట్టినట్లు యీ శాసనమున కలదు. గోటకము అనగా, “గో + అటకము.” అని వ్యుత్పత్తి; పశువులు సంచరించుటకు మేయుటకు ధర్మముగా విడిచిపెట్టబడిన ధర్మవనమని అర్థము. ఇట్టి భూమి యీ క్షేత్రమునఁ గలదు.

A. R. 513 of 1893.

“స్వస్తిశ్రీ శకవషణంబులు ౧౨౪౦ అగునేంటి కాతీక కళు ౧౪ స్వస్తి సహస్ర బాహుప్రతాప వీర్యుక గుణ సంపన్నులైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కొన భీమవల్లభ రాజుల సుపుత్రులయిన రామనాథదేవ కుమాళ్లు క్షీరామేశ్వర శ్రీ మహాదేవర నన్నిధిని నవ్వకాలమున్ను యుదక దానము చేస్తమి. ఇనరివందరికి యుదకాలు తెచ్చిపోసిడి బ్రాహ్మణుండు నసేంద్రశేఖరుని వెందాయ వీరికి పాండూరి నరిహితి దిక్కుపాలాసను రాజేశ్వరదేవ సేసి ఉత్తరాల అలకొటి దక్షిణాన గోటకము” అను శాసనమువలన తెలియుచున్నది. ఇట్టి గోటకము కృష్ణామండలములోనిదివి తాలూకా మంటసాలలో నేటికిని కలదు. పూర్వమిట్టి గోభూములు ప్రతిగ్రామమున యుండెడివి. ఇవి అన్నియు యిప్పుడు సేద్యములైనవి.

ఆభరణములు—వాహనములు

శ్రీ క్షీరామలింగేశ్వరస్వామివారికి, రజతరుద్రాక్షమంట పమున్నూ నాగాభరణమున్నూ, రజత అభిషేకధారాపాత్ర యున్నూ కలవు. ఈ ధారాపాత్రయందొక విశేషము కన్పట్టుచున్నది. కొన్ని చోట్లవలె, గాక యీ పాత్రసుండి సంతతము ధార స్వామి శిరముమీద న్రవించుచుండును. పార్వతీ అమ్మవారికి నర్వాంగ రజతకవచమును, రత్నాల చేర్చుకొట్టును, సువర్ణాభరణములున్నూ కలవు. ఇంక స్వామికి, నంది, శేష, హంస, మయూర, గజ, అశ్వ వ్యాళ, వ్యాఘ్ర, రాజరాజేంద్ర, రావణాదివాహనములున్నూ రథమున్నూ కలవు.

స్తోత్రములు, కృతులు

శ్రీ క్షీరామలింగేశ్వర స్తోత్రమునందు మచ్చునకు రెండు పద్యముల నుదహరింతును.

క॥ శ్రీ లలిత కృపాపాంగా

తైలతనూజాంతరంగ సరసిజభృంగా

కైలాసగోత్ర రంగా

పాలకొలని రామలింగ భవ్యశుభంగా ॥

క॥ శ్రీ రజతాద్రి నివాసా
వారణ దనుజేంద్ర చర్యపావన వాసా
ఘోరవినుత సంత్రాసా
క్షీరారామపుర వాస శ్రీరామేశా ॥

స్కాందపురాణాంతర్గతమగు ని క్షీరారామ మాహాత్మ్యమును జీర్ణస్థాపకులైన “చలెవలె దేవన కదీంద్రుడు” “క్షీరారామేశ్వర విలాసము”ను ప్రబంధమును రచించెను. అందు కవి తన గద్యమున “ఇది శ్రీ క్షీరారామ రామేశ్వర త్రిపురసుందరీ కరుణాకటాక్ష లబ్ధ విశ్వామిత్ర గోత్రోద్భవ నిఖిల విద్యజ్ఞానాను రంజన కవిత్వ, నడయహృదయ శ్రీ వెలివెలి శంభు మంత్రసూరమాం చాతనయ, శ్రీ దేవనా హృదయ ప్రణేతంబైన క్షీరారామ రామేశ్వర విలాసంబును మహాప్రబంధంబునందు, పా ల కొ ల ని పురవర్ణనంబును, శ్రీ రామేశ్వర దివ్యధామ వర్ణనంబును, తత్తత్స్థల స్థిత దేవతా మాహాత్మ్యంబును వైశాఖ మాహాత్మ్యంబును, కార్తీక మాస జ్వాలాంతరణాది మాహాత్మ్యంబులును, మాఖమాస శివరాత్రి మాహాత్మ్యంబునుగల” దని వ్రాసుకొనెను. వీరికి గ్రంధరచనములో “ముదికొండ బనవనార్యుడు, కొల నూరి రాజగోపాలుడు, బొడ్డురి రామయ” యను వారలు తోడ్పడినట్లును, “ఇవటూరి వీరనారాధ్యుడు, కొప్పర్తి వెంకట రామయ్యల”ను వారు గ్రంథ పరిశోధన మొనర్చినట్లును యీ క్రింది పద్యములో చెప్పకొని యున్నాడు.

“ముదికొండ బనవనార్యుడు
కుదురుగఁ గొలనూరి రాజగోపాలుండున్
ముదమున బొడ్డురి రామయ
విదిత నహాయలుగ నే కవిత రచియింతున్ ॥

“రసికు డివటూరి వీరనారాధ్యుడు గుణ
రాశి కొప్పర్తి వెంకటరామ మనుడు
వీరలిద్దరును గ్రహస్ఫారమతులు
నతుల గతుల సంశోధకులగుటఁజేసి.”

అర్చనావిధానము - ఉత్సవములు.

క్షీరారామేశ్వరాలయమున, వెలనాటి అర్చకుల చే వైదికాగమానుసారము అర్చనము జరుగుచున్నది. శ్రీ జనార్దన స్వామివారి కోవెలలోఁగూడ వీరే అర్చనముఁ జేయుచుండిరి. అష్టభుజనన్నిధియందును, సీతారామాంజ నేయ, వెంకటేశ్వరాలయములందు పాంచరాత్ర విధాన ముగను అర్చనము జరుపఁబడుచున్నది. బ్రహ్మోత్సవ

ములుకూడ యాయా ఆగమములనుసరించి జరుపఁబడు చున్నవి.

1. చైత్ర శుద్ధ పాడ్యమి : శ్రీ రామేశ్వరాలయమున పంచాంగ శ్రవణము.

2. చైత్ర శుద్ధ నవమి : రామేశ్వర, జనార్దన, సీతారామ పాండురంగాలయములందు కల్యాణోత్సవమునకు, ధ్వజారోహణము.

3. చైత్ర శుద్ధ దశమి : ఈ ఆలయములందు కల్యాణములు.

4. చైత్ర శుద్ధ యేకాదశి : రథోత్సవములు.

5. చైత్ర శుద్ధ పార్ణమి : చక్రతీర్థము, అవరోహణము.

6. వైశాఖ శుద్ధ యేకాదశి : సీతారామాలయమునందున్న నత్యనారాయణ స్వామివారికి కళ్యాణము.

7. వైశాఖ శుద్ధ ద్వాదశి : పై ఆలయమున రథోత్సవము. శ్రీరామేశ్వరాలయమున చిలుకు వ్రతము.

8. శ్రావణ బహుళ అష్టమి : అటుకులమంటపమున ఉట్టు కొట్టుట. అటుకుల ప్రసాదమును పంచిపెట్టుట.

9. భాద్రపద శుద్ధ చవితి : గణపతి ఆలయమున విశేషపూజ.

10. ఆశ్వయుజ శుద్ధ పాడ్యమి : దేవీ నవరాత్రముల ప్రారంభము, భేతాళోత్సవ కలశస్థాపనము.

11. ఆశ్వయుజ శుద్ధ అష్టమి : దుర్గాష్టమి. విశేష పూజలు, అలంకారములు చేయుటాచారము.

12. ఆశ్వయుజ శుద్ధ నవమి : మహానవమి పర్వము.

13. ఆశ్వయుజ శుద్ధ దశమి : విజయదశమి. క్షీరా రామేశ్వరునికి విశేషపూజలు. అభిషేకములు. రాత్రికి “శివదర్బారు” ఉత్సవము.

14. కార్తీక శుద్ధ పార్ణమి : ఆలయమునకు పడమర ప్రతిష్ఠింప బడియున్న శ్రీ కుమారస్వామి యెదుట, కృత్తికా దీపమును వెలిగించుట. జ్వాలాంతరణోత్సవముఁ జేయుటాచారమై యున్నది.

15. మార్గశీర్ష శుద్ధ పక్షి : శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యస్వామివారికి కల్యాణోత్సవము. దీనికే కుమారపక్షి యందురు.

16. మార్గశీర్ష శుద్ధ త్రయోదశి : ఆంజనేయాలయమున హనుమద్్రవతము.

17. పుష్య శుద్ధ యేకాదశి : గోపూజ, ముక్కటి యేకాదశి, ఉత్తర ద్వారదర్శనము.

18. మాఖ బహుళ త్రయోదశి : మహాశివరాత్రి జగజ్జ్యోతి.

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(మాఘమాసము నందలివి)

7-2-57 మాఘ శుద్ధ సప్తమి - గురువారం - రథసప్తమి - సూర్యజయంతి. ఈ వ్రతము సూర్యప్రీతికొరకు చేయబడును. ప్రకృతి దేవతల నారాధించెడు వేదకాలమునుండియు సూర్యపూజ చేయబడుచున్నది. “ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్” అను వాక్యమునుబట్టి ఆరోగ్యముకొరకు ఈ వ్రతమాచరింపబడును. భారతదేశముసంపత్తి అబాల గోపాలము స్త్రీ వృద్ధాదులందరును ఈ దినమునందు సూర్యప్రీతికొరకు ప్రాతఃకాలమునందు “యవాజస్మకృతం పాపం మయా జన్మసు జన్మసు । తస్మై రోగంచ శోకంచ మాకరీ హంతు సప్తమి ॥ ఏత జ్ఞస్మకృతం పాపంయచ్చ జన్మాంత రార్జితమ్ । మనోవాక్కాయజంయచ్చ జ్ఞాతా జ్ఞాతేవ యేషునః ॥ ఇతి సప్తవిధం పాపం స్నానాన్మే నస్తసప్తికే । సప్తవ్యాధి నమాయుక్తం హర మాకరీ సప్తమి ॥” అని పఠించి స్నానమాచరించి పిదప “సప్త సప్తి పహప్రీత సప్తలోక ప్రదీపన । సప్తమి సహితదేవ గృహణార్హ్యంది వాకర ॥” అని సూర్యునికి అర్ఘ్యమీయవలయును. ఈ రథసప్తమి వ్రతమాచరించిన సర్వవ్యాధి పరిహారమై సమస్త సంపదలు కలుగునని శ్రీ కృష్ణుడు యుధిష్ఠిరునకు ప్రతవిధానమును మాహాత్మ్యమును వివరించినట్లును “యవవర్మ” వృత్తాంతము నిదర్శనమనియు ఐతిహ్యము గలదు.

7-2-57 మాఘ శుద్ధ ౮ అష్టమి గురువారం - భీష్మాష్టమి. ఈ దినమునందు క్వాచిత్కముగ ఆజస్మ బ్రహ్మచారి యగు “భీష్మ” నుద్దేశించి తర్పణ శ్రాద్ధాదులు చేయబడును. “సాంకృత్య ప్రవర, వైయాఘ్ర్య పద్య” గోత్రముగల గంగాపుత్రుడగు భీష్మనుద్దేశించి చేయునది.

10-2-57 మాఘ శుద్ధ ౧౦ మీ ఆదివారము - స్మార్తులకు ఏకాదశి.

11-2-57 మాఘ శుద్ధ ౧౧ ఏకాదశి సోమవారము రామానుజ మాధ్వ ఏకాదశి. ఈ యేకాదశి భీష్మ ఏకాదశి. పర్వదినము. భీష్ముడు నిర్వాణము చెందిన దీ దినమునందే. అందుచే పరమ పవిత్ర దినముగా చెప్పబడినది.

14-2-57 మాఘ శుద్ధ పౌర్ణమి గురువారం. ఈ దినమునందు తిలపాత్ర, కంచుక, కంబళ, తులసి, సాలగ్రామ దానము లొనరించిన అనంత పుణ్యప్రాప్తి, సర్వసంపదలు లభించును. మాఘ మాసమునందు ప్రాతః స్నానము సర్వ పాపహరము. మాసమంతయు చేయలేని అశక్తులు, పర్వములందైనను చేయుట అనంత ఫలదము.

27-2-57 మాఘ ఋషి ౧౩ త్రయోదశి గురువారము - మహాశివరాత్రి - ఈ దినమునందు ఆంధ్ర దేశము నందలి ప్రసిద్ధములగు శివక్షేత్రములగు శ్రీ శైలము, శ్రీ కాళహస్తి, దాక్షరామము, కోటివల్లి, చామర్లకోట, భీమవరం, ముఖలింగము, కాకాని, కోటప్ప కొండ మొదలగు క్షేత్రములందు మహావైభవముతో శివరాత్రి ఉత్సవములు జరుపబడును. ఈ మహాశివరాత్రియందు ప్రాతఃకాలమునందు తీర్థస్నాన మాచరించి క్షేత్రములందలి స్థిరలింగముల కభిషేకము చేయించి, ఉపవాసముచేసి రాత్రి జాగరణమొనర్ప వలయును. ఈ దేశమునందు కొంతమంది సహస్ర లింగార్చన, పార్థివ లింగార్చన చేయుదురు. ఈ వ్రతమును శివభక్తులు మాత్రమాచరింతురు. మహాశివరాత్రియందు ప్రాతఃకాలమున ప్రథమయామము మొదలు అర్ధరాత్రివరకును ఆరు యామములందును, ఆరు మార్లు రుద్రాభిషేకము, సహస్రచిల్వ దళార్చనచేసి అర్ధరాత్రి యందు లింగోద్భవకాలమున వ్రతపరి నమాజ్జగ మహానివేదన మొనర్చి తీర్థప్రసాదములను స్వీకరించుట స్కాందపురాణ మున వివరింపబడినది. శివరాత్రియందు సర్వపర్వములవారును శక్తిగలవారు, ఉపవాస జాగరణాదికముల నాచరించెదరు.

ఉత్సవ విశేషములు - విశేషపూజలు

పండిత, పార్థసారథి భట్టాచార్య.

కల్యాణోత్సవమును గురించి ఇంతవరకు కొన్ని వివరములు గత సంచికలందు వ్రాయబడుచు వచ్చినవి. ఉత్సవములు అనునవి సాధారణముగ మూడు తరగతులుగ విభజింప బడవచ్చుననియు అందు కాలోత్సవ మనబడెడి కల్యాణోత్సవ స్వరూపమునకు సంబంధించిన కొన్ని వివరములు తెలుపబడినవి. మిగిలిన శ్రద్ధోత్సవము నిమిత్తోత్సవమునను రెండు విధములగు సుత్సవముల స్వరూపమును భగవదాలయములలో ఇంకను ఆచరించబడెడి విశేషపూజల స్వరూపములను మరియొక వ్యాసమందు వ్రాయబడును. శ్రద్ధోత్సవము :—

‘అథ శ్రద్ధోత్సవ విధిం వ్యాఖ్యాస్యామః; దేశకాలాస్థిరతయా కాలోత్సవం కర్తుమగతశ్చేత్ యజమానస్య శ్రద్ధాభక్తియుతే మలమాసాదిరహితైష్టకాలే దేవేశస్యాత్సవం కారయేత్. తద్దినాత్పూర్వ మంకురార్పణార్థం పాలికాపీన్ ధాన్యోపరి ఈశానాది కోణేషు సన్న్యస్య సోపకుంభం చ వస్త్రేణావేష్ట్య తస్మిన్ హిరణ్యం నిధాయ పుణ్యాహం కృత్వా బ్రహ్మదేవాన్ పూర్వవదభ్యర్చ్య హవిర్నివేష్య ఓషధిసూక్తేన దీజావాపనం కృత్వా ఆచార్యాది దక్షిణం యత్వా అభ్యుదయార్థం బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా ఆలయస్యాగ్నేయ్యా మైశాన్యాంవా యాగశాలాం కృత్వా సభ్యపాండరీకౌ కృత్వా అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య వాస్తు హోమం హుత్వా వేద్యాం ధాన్యోపరి పూర్ణకుంభం సంస్థాప్య స్వర్ణరత్నాదీన్ సన్న్యస్య వస్త్రేణావేష్ట్య విష్ణోదిమూర్తీ నావాహ్య పశ్చాద్దేవేశం స్తుపనోక్త విధినా సంస్థాప్య అలంకృత్య పుష్పాద్యుపచారైరభ్యర్చ్య హవిర్నివేష్య అగ్నింపరిదిచ్య వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం శ్రీ సూక్తం మూర్తిమంత్రైశ్చ సమిదాజ్యచరుధిః హుత్వా పూర్వ వదాలయబలిం దత్వా గ్రామవిధ్యః సంశోభ్య వితానధ్వజదర్పమాలాద్యైరలంకృత్య ప్రతిదినమాం దోలికాం గరుడగజ రథతురగాన్వా యథాయోగ్యలక్షణం కృత్వాలం కృత్య దేవమారోప్య గ్రామం ప్రదక్షిణం కృత్వా సృతగీత వాద్యాది మంగలఘోషయుత మాలయం ప్రవిశ్య ఆస్థానమండపే సంస్థాప్య రాజవదుపచారం కారయిత్వా ఫలాదీని నివేద్య భక్తేభ్యః తచ్చేషం దత్వా రాత్రిశేషం వ్యపోహ్య ప్రభాతే స్నాత్వా నిత్యపూజాం కృత్వా మధ్యాహ్నైతలం హరిద్రచూర్ణం చాదాయ విష్ణుసూక్తేన చూర్ణాభిషేకం కృత్వా దేవేశమలం కృత్వాలయం ప్రవిశ్య పుణ్యాహం కృత్వా ప్రభూతం నివేద్య ఆచార్యాయ గోభూహిరణ్యాదీన్ దత్వా పరిచారకాదీనాం దక్షిణం దద్యాత్.

అపనిమిత్తోత్సవే అవగ్రహ దుర్బిషాద్యసభా స్వర్ణం యదేక్షం తత్తత్సృజయేత్ సర్వం కుర్యాత్.

శ్రద్ధోత్సవ నిమిత్తోత్సవయోః ద్వబారోహణం కృత్వోత్సవం కుర్యాచ్చేత్త దాధిచారికం భవతి. తస్మాద్ద్వబారోహణం దేవాహ్వానం బలిభ్రమణం వినా సర్వం కారయేత్. సప్తాలంకారసంయుక్తం శ్రద్ధాభక్తియుతం శ్రద్ధోత్సవ నిమిత్తోత్సవో యః కుర్యాత్సైశ్వర్యమేధ ఫలం ప్రాప్య ఇహ లోకే సర్వాన్ కామానవాప్య పశ్చాద్దిష్టులోకం సగచ్ఛతీతి విజ్ఞాయతే’ (మరీచి సంహితా - ఉత్సవ చంద్రికా.)

పై వాక్యముల అర్థమిది:—భగవానునకు నిర్ణయించబడిన కాలోత్సవము జరుపబడు కాలమువరకును వేచియుండుటకు ఇష్టపడక దేశకాలముల ఆస్థిరతను చింతించిన భక్తులు తమ కైంకర్యములను నెరవేర్చికొని కృతార్థులగుటకు ఈశ్రద్ధోత్సవమునకు మలమాసాది దుష్టకాలములు త్యజింపవలెనని. ఉత్సవారంభమున అంకురార్పణము చేయుచు ధాన్యవేదియందు ఈశాన దిక్కు నారంభించి పాలికాకుంభ శరావములను ఉడకుంభమును యభోపదిష్టముగ స్థాపించి వస్త్రముచే వాని నలంకరించి కుంభమున హిరణ్యమునుంచి పుణ్యాహ వాచనముచేసి బ్రహ్మదేవతలను కల్పోక్తరీతిని అర్చించి హవిస్సును నివేదనము చేసి ఓషధి సూక్తమును పఠించుచు ధాన్య దీజములను ఆవాపనముచేసి ఆచార్యులకును ఋత్విక్కులకును దక్షిణం నిచ్చి శ్రీయస్సునకై బ్రాహ్మణులకు భోజనమునుపెట్టి ఆలయమునకు అగ్నియ భాగమందుగాని ఈశాన్య భాగమందుగాని యాగశాలను నిర్మించి అందు నభ్యాగ్ని కుండమును పాండరీకాగ్నికుండమును కట్టించి అగ్ని ప్రతిష్ఠాపనము చేయవలెను. ఆ వెనుక వాస్తుహోమము చేయవలయును. అవల అలంకృతమగు వేదికయందు ధాన్యముపై పూర్ణకుంభమును స్థాపించి అందు స్వర్ణము రత్నములు మొదలగు కల్పోక్త ఇతర పదార్థములనుంచి వస్త్రముచే అలంకరించి అందు విష్ణుమొదలగు మూర్తుల నాహ్వానముచేయునది. తరువాత భగవానుని స్తువనోక్త ప్రకారముగ స్నాపనముచేసి అంబర భూషణాదులచే నలంకరించి పుష్పమాలిగల ఉపచారములచే నర్చించి హవిర్నివేదనము కావించునది. తరువాత అగ్ని పరిషేచనముచేసి వైష్ణవము విష్ణుసూక్తము పురుషసూక్తము శ్రీసూక్తము మూర్తి మంత్రములు వీట్లచే సమిధలు ఆజ్యము చరువులచే హోమముచేయునది. వెనుకకా స్మరీతిని ఆలయమును

చుట్టి బలిహరణమును వేయునది. గ్రామమున భగవానుడు చరించెడి వీధులను సమ్మార్థదోప లేవన రంగవల్లి రచనాదులచే శుభ్రపరచి ఆవీధులను విశానధ్వజ యర్చన మాలాద్యలంకారములచే అలంకరించి ఉత్సవమునకై కల్పించిన దినములందు ప్రతిదినమును ఆందోలిక గరుడ గజతురగ రథములు మొదలగు వాహనములను సలక్షణముగ సమర్పి యలంకరించి అందు భగవానునినుంచి సృష్టగీతాదుల తోడను మంగళవాద్యయుతముగను గ్రామ ప్రవక్షణము గావించి ఆలయమును ప్రవేశించి ఆస్థాన మండపమున వేంచేపించి రాజోపచారములచే అర్పించి ఫలాదులను నివేదనము గావించి ఆ ప్రసాదము నచ్చట చేరియుండెడి భక్తులకు వినియోగముచేసి రాత్రినంతను భగవత్సన్నిధానమున గడపి ఉచయమగునరికి స్నానము చేసి నిత్యారాధనమును పూర్తిగావించి మధ్యాహ్న సమయమున పుణ్యతీర్థ సమీపమున మండపమున తిలతైలమును వసుపుపొడిని తెచ్చి విష్ణుసూక్తపఠనము చేయుచు చూర్ణాభిషేకముచేసి అవల అలంకారము సమర్పించి తిరిగి ఆలయమును ప్రవేశించి పుణ్యాహవాచనముచేసి ప్రభూత ప్రసాదమును నివేదనముచేసి ఉత్సవమును మంత్ర పురస్సరముగ జరిపించిన ఆచార్యునకు వారికి సహాయముగ నుండిన ఋత్విక్కులు అర్చకులు పరిచారకులు మొదలగు వారల కండరకును తృప్తికరమగు దక్షిణలనీయవలయును. నిమిత్తైత్సవ మనునది దుర్భిక్షము ఉత్పాత దోషములు మొదలగు అశుభనిమిత్తములను పరిహరించు కొనుటకై ఉత్పాతశాన్తి ప్రకరణమునందు విధింపబడిన శాన్తి శాస్త్రము ననుసరించి కార్యముల నాచరించుట యగును.

పై జెప్పిన శ్రద్ధైత్సవ నిమిత్తైత్సవములను రెండు ఉత్సవ విధులందును ధ్వజారోహణము చేయ నక్కర లేదు. అట్లు చేయుట శుభప్రదము కాదు. కావున ధ్వజారోహణము నవనంధి దేవతల ఆహ్వానము బలిప్రదానము- ఈ మూడు క్రియలను వదలిపెట్టి కాలోత్సవమందు చెప్పబడిన ఇతర క్రియల నన్నిటిని యధోక్తముగ చేయవలయును. సర్వాలంకార సహితముగ నీ శ్రద్ధైత్సవ నిమిత్తైత్సవములను రెంటిని భక్తిశ్రద్ధలతో నాచరించెడి వారలకు ఆశ్వమేధ యాగ మాచరించిన మహాఫలము కలుగును. వారలు ఈ లోకమున నుండునంతవరకు సర్వాభీష్టము ఆనుభవించి దేహవసానమున శ్రీ వైకుంఠ లోకమును పొందును.' అని చెప్పవచ్చును.

మొక్కుబడిసేవలు ప్రార్థనైత్సవములు మొదలగు పేరులతో మనపెద్దలు ఆలయములలో జరుపుచు వచ్చెడి విశేషములన్నియు ఈ రెండు తెగలలో జేరగలవు. అవి

ఎక్కువగ నిమిత్తైత్సవములుగనే చెప్పవచ్చును. మానవులు అపేక్షించెడి ప్రయోజనముల స్వరూపము అనంతమైనది. మానవులు సంఖ్యాతీతులుగ నెన్నిమంది భూతలమందు కలరో అంతమంది సంఖ్యకు మించిన కోరికలందరకును కలుగగలవు. కొన్నిటి పరిగణనమును స్థూలముగ వ్యాసభగవానుడు సహస్రనామా ధ్యయన ఫలశ్రుతియందు చెప్పుట నుపలక్షణముగ మనము పరిగ్రహింపవచ్చును.

‘య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం యశ్చాపి పరికిర్తయేత్ నా శుభం ప్రాప్నుయాత్కించిత్యైముత్రే హవమానపః పేదాంతగో బ్రాహ్మణఃస్యాత్ క్షత్రియో విజయీభవేత్ వైశ్యో ధనసమృద్ధః స్వాత్కూఢ్రః సుఖ మవాప్నుయాత్ ధర్మార్థ ప్రాప్నుయాత్ ధర్మమర్థాద్ధి చార్థ మాప్నుయాత్ కామా నవాప్నుయాత్కామి ప్రజార్థి చాప్నుయాత్ప్రజాః భక్తిమాకా యస్సద్బోధాయ శుచిస్తద్గతమానసః సహస్రం వాసుదేవస్య నామ్నాయే తత్ప్రకిర్తయేత్ యశః ప్రాప్నోతి విపులం యాతి ప్రాధాన్య మేవచ ఆచలాం శ్రీయమాప్నోతి శ్రేయః ప్రాప్నోత్య సుత్రమమే నభయం క్వచిదాప్నోతి వీర్యం తేజశ్చ వింతతి భవత్యరోగోద్యుతిమాకా బలరూపగుణా నివృతః రోగారో ముచ్యతే రోగాదృద్ధైముచ్యేత బంధనాత్ భయాన్ముచ్యేత భీతస్తుముచ్యేతాపన్న ఆపదః దుర్గాణ్యతితరత్యాశు పురుషః పురుషోత్తమమ్ స్తువన్ నామసహస్రేణ నిత్యం భక్తి సమున్వితః వాసుదేవాశ్రయో మర్త్యో వాసుదేవపరాయణః సర్వపాప విశుద్ధాత్మా యాతిబ్రహ్మ ననాతనమ్ నవాసుదేవ భక్తానామశుభం విద్యతే క్వచిత్ జన్మమృత్యు జరావ్యాధిభయం నాప్యవజాయతే ఇమం స్తవమధీయాసః శ్రద్ధా భక్తి సమున్వితః యుజ్యేతాత్మా సుఖమ్ ని శ్రీ ధృతి స్మృతి కీర్తిభిః సక్రోధో నచమాత్సర్యం సలోభోనా శుభామతిః భవన్తి కృతపుణ్యానాం భక్తానాం పురుషోత్తమే’

మానవులు కోరుసవి—అశుభ నివారణము, బ్రాహ్మణునకు వేదాంత విహితమగు బ్రాహ్మజ్ఞాన మూలకముగ మోక్ష ప్రాప్తి, క్షత్రియునకు శత్రువులను జయించుట, వైశ్యులకు ధనసమృద్ధి, శూద్రునకు శాన్తిసుఖము, సర్వజనులకు ధర్మార్థ కామమోక్షములను చతుర్విధ పురుషార్థ సాధనము, యశోలాభము స్వగోష్ఠియందు ప్రాముఖ్యత, తరగులేని ఉత్తమమగు ఐశ్వర్యము భయరాహిత్యము, వీర్యప్రాప్తి తెజస్సంపత్తి, అరోగ్యము, ప్రకాశత, బలరూపగుణ యుక్తత, రోగరాహిత్యము, బంధమోక్షము, భయవిముక్తి, ఆపన్నివారణము, దుర్గాతితరణము, నకల పాపవిమోచనము, జన్మమృత్యు జరావ్యాధి నివృత్తి పూర్వకమై

ఆపునరావుత్తికముగు బ్రహ్మప్రాప్తి యనునవిగ నంగ్రహింప బడుచున్నది. పైవిధములాదిగాగల కోరికలుగల మానవులు స్త్రీ పురుష భేదములేక తమ కోరికలు ఫలవంతము లగుటకై భగవానుని శరణమంది ప్రార్థించెదరు. తమ కోరికలు నెరవేర్చిన ఉపకారమునకై భగవానునకు తమ శక్తి సమనరించెడి ప్రతి ప్రయోజనమును పారితోషకముగ నిచ్చు కొనునట్లు శపథముగ జెప్పకొనుటయు ఆ శపథము నకు సాక్షిగ ముడుపులు పగై రాకట్టు కొనుటయు అంపరకు విశదమైయున్నది. ఈ సందర్భముననే ఆలయములలో గరుడసేవలు మొదలగునవి, అభిషేకము, భోగములు (ప్రసాదసమర్పణము) అర్చనము అంబరాభరణాది సమర్పణము, ఆదిగాగల కైంకర్యములను భక్తులు ఆచరించుట వాడుకయందు చూచుచున్నాము. శ్రద్ధోత్సవమునందు చెప్పబడిన క్రియాకలాపమంతయు క్రమముగ విడువబడి యథా శక్తిగ తమకుతేచిన క్రియలను మాత్రమాచరించుటను శ్రద్ధోత్సవ క్రియాలోపముగ నెంచక శక్తిలోపముగ మాత్రము తీసికొనవచ్చును.

భగవానునకు ఆలయ మండప గోపుర ప్రాకార తటాక రామాదులను నిర్మించుట, కైంకర్యరక్షణమునకై భూమి దానాదులను చేయుట జ్యోతిష్ధారాదులను చేయుట మొదలగు కైంకర్యములను పైచెప్పిన కోరికలతో చేయుట యనునది శ్రద్ధోత్సవముగాక దానపాలనములలో జేరగలదు.

ఫలాధిసంధి రహితముగ చేయబడెడి కైంకర్యములకు ఫలము భగవదనుగ్రహము. ఈయనుగ్రహ స్వరూపము గీతయందు భగవానునిచే కంఠోక్తముగ నిరూపింపబడినది.

‘అనన్యాశ్చింత యదైమాం యే జనాః పర్యుపాసతే

తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్’

అనన్య శబ్దమునకు దేవతాస్తర సాధనాస్తర ప్రయోజనాస్తరములు లేక భగవానునియందే మనసు నిలుపుకొనిన వారలని యర్థము. పర్యుపాసనము అయా వివిధోపచారములను భక్తిపురస్కరముగ చేయుట. ఈ ఇట్టి కైంకర్యము పలన ఫలము సాధకుని యోగక్షేమ నిర్వాహమే. ఇందలి తత్త్వము గూఢమును వికాలమును అయియున్నది. సాధారణముగ మానవులకు తమకు ఏదిహితమో ఏదిపథ్యమో తెలిసికొనుట కష్టము. తమ హితాహితములను తాము నిర్ణయించికొనుట సాధ్యమైన పనికాదు. వానిని నిర్ణయించెడి భారమును సర్వజ్ఞుడగు భగవానునిపై విడచినచో ఆయన ఆ పనిని సఫలముగ నిర్వహించగలడు. దీనినే ‘యోగక్షేమ వాహన’మని యను చున్నారు. ఇట్టి నిర్వాహమును గూర్చి చక్కని బైబిలు నీతి కథను మనము జ్ఞాపక పరచుకొనుట న్యాయ్యము. దీనిచే మతసామరస్యముకూడ సంగ్రహింపబడినట్లు కాగలదు.

ఆ కథ ఇట్లున్నది. పూర్వకాలమున నొకప్పుడు ఇరువురు సన్న్యాసులు ఒక పర్వతశానువున తపమాచరించికొనుచుండిరి. వారు ప్రాకృత జనసామాన్యముతో నహవానమును ఐకాన్య భంగముగ తలచి జనసామాన్యముయొక్క సంబంధము కలుగకుండ గ్రామసంగరాదులకు దూరముననే పర్వతమందలి అరణ్యమున నుండుటకు నిశ్చయించి కొనిరి. వారును ఉభయులు కలసి ఒక చోటునగాక పరస్పరముకూడ కలియకలేక దూరదూరముగనే చిన్న కుటీరములను నిర్మించికొని అందు ఏకాన్తముగ భగవదారాధనము చేసికొనుచు తపమున నుండిరి. ఆట్లు కాలము గడుపు చుండెడి వారలకు ఓకే ఒక పనికై జన సంచారముగల సమీప గ్రామమునకు పోవలసిన నిర్బంధము ఏర్పడెను. ఆ పని దీపమునకై చమురు తెచ్చుకొనుట మాత్రమే. అహారమునకై కావలసిన పదార్థములను తెచ్చుకొనుటకై వారు కృషిచేయ నక్కరలేదు. వారి అహారము అరణ్యమునందు ఆయాచితముగ లభించెడి కంద మూలఫలములుగనే వారు అభ్యాసవశమున ఉపయోగించి కొనుచుండిరి. దేవుని పూజ చేసికొనుటకు ముందు దీపమును వెలిగించి కొనుటకు నూనె మాత్రము అక్కడ వారలున్నచోటున వారలకు లభింప కుండుటచే నూనెను తెచ్చుకొనుటకై ఒకప్పుడు వారు గ్రామమున అంగడులలోనికి పోవలసి పచ్చుచుండెను. ఈ విషయ సమన్యకు వారలకు మనోవ్యాధి కలిగి ఉభయులును కలసినప్పటి నమన్య నుచ్చరించికొని దానిని తీర్చుకొనుటకై చర్చించికొని ఒక తీర్మానమునకు వచ్చిరి. ‘నూనెకూడ మనము ఊరుకు పోవద్దు. నూనెను మనమే ఉత్పత్తియేల చేసికొనగూడదు. మన ఆశ్రమమునకు దూరమందుగల కొండలలో ‘అలివు’ చెట్లు కలవు. మనము దుకాణములలో కొని తెచ్చుకునే నూనె ‘అలివు’ నూనెయే గదా. మనము రేపటి దినము అలివు మొక్కలను రెంటిని తెచ్చి మీరొకటి నేనొకటి మన ఆశ్రమపు పెరటియందు నాటి వాటిని పెంచి వృద్ధి చేయుదము. కొలది మాసములలోనే ఆ మొక్కలు పెరిగి కొంచెము కాలమునకు పెద్ద వృక్షములై కాయలు కాచును. ఆ కాయలను చితుక కొట్టి ఆ విత్తనములనుండి మనమే నూనెలను సులభముగ తీయవచ్చును. దీపారాధనకు ఆ నూనెను ఉపయోగించుకొనవచ్చును. ఈ స్వల్పకార్యమునకై మన మింకపైన గ్రామజనులతో సంబంధము పెట్టుకొనవలసిన వ్యసనము లేకుండును’ అని నిర్ణయించుకొని ఉభయులు తమ నిర్ణయప్రకారము రెండు మొక్కలనుతెచ్చి తమ ఆశ్రమములందు ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కదానిని నాటుకొని పెంచుచు వచ్చిరి. కొన్ని దినములకు ఒకని ఆశ్రమమందలి మొక్కవాడ నారంభించి

యెండిపోయెను. అప్పు డాతడు రెండవవాని యాశ్రమము నకు వచ్చి అతని మొక్కను చూడగా అది చక్కగా చిగిర్చి పెరుగుచుండుటను కనుగొని భయభ్రాంతులతో అచ్చటి సన్యాసిని పిలిచి ఇట్లని అడిగెను! 'ఓ మిత్రమా! నా మొక్క వాడి యెండిపోయినది. నేను చాల శ్రద్ధతో నా ప్రాణముకంటె యెక్కువగా మొక్కను కాపాడుచు వచ్చితిని. అది పెరుగలేదు. నీ చెట్టు చక్కగా చిగిర్చి క్రొత్త ఆకులు ఇగిర్చి పెరుగుచున్నది. నీ వేమి దోహదము చేసి దీనిని బ్రతికించగలిగితివి. నాకును చెప్పుము.' ఈ మాటలు వినిన రెండవవాడు తలవంకించి 'అట్లాయెనా! నీవు యెట్టి దోహదముతో ఏమేమి చేసియుంటివో వివరించి చెప్పుము' అనగా అత డిట్లని యారంభించి చెప్పెను.

'అయ్యా! దయచేసి వినుము. ప్రాదేచేసి నిత్యము తీయని ఉదకమును పోయుచుంటిని. ఎండ అధికముగా కాయునప్పుడు యెండ తగులకండా తాటియాకు యేదైనా తెచ్చి సూర్యభగవానున కడ్డముగా పెట్టి యెండ తగ్గగానే దానిని తీసివేయుచుంటిని. మంచు తగులకుండకూడ అట్లే యేదో అడ్డము పెట్టుచుంటిని. నేలను మెత్తగా త్రవ్వి పదును చేసితిని. ఏకాలమున నెట్లుపచరించవలయునో, వర్షము కావలెనంటే వర్షమును యెండ కావలెనంటే యెండను మంచు కావలెనంటే మంచును సృష్టించి అతి జాగరూకతతో కష్టించి కాపాడుచు వచ్చితిని. బ్రతుకక పోయెను. నీ వెట్లు బ్రతికించ గల్గితివి. వివరించి చెప్పుము' అనెను. అందుకు రెండవవాడు పరిహాస ద్యోతకముగ చిరునగవు నవ్వి, ఓ పిచ్చివాడా! నీ వలననే ఈ అతి క్రమము జరిగినది. మొక్కను కాపాడుట కేమి కావలయునో నీ కేమి తెలియును. భగవానుడు దయా సముద్రుడు. నీవు తపస్సంపన్నుడవు. నీవు వషణము కావలెనని కోరినప్పుడు వషణమును ఇచ్చెను. ఎండను కోరినపుడు యెండను మంచును కోరినపుడు మంచును గాలిని కోరినపుడు గాలిని సృష్టించి యిచ్చెను. ఆ యెండ వషణము మంచు గాలి నీవు అనుకొనినట్లు మొక్కకు అను కూలించలేదు. నీవు భగవానుని కోరినది ఆయా సమయములందు యెండ మొదలగు ఉపచారములే గాని వృక్షము యొక్క బాగు కాదు. నీ అనధికృతాధి

కారమువలననే వృక్షము బ్రతుకులేదు. నేను నీవలె వృక్షమును బ్రతికించెడి భారము నాపై నుంచుకొనలేదు. నాకు కావలసినది వృక్షము వృద్ధియై నా భవిష్యత్కార్యమునకు సహాయపడుట మాత్రమే. ఆ భారమును నేను భగవానుని పైనుంచి ఒకే సమస్కారముచేసి 'మహా ప్రభూ! నేనీ వృక్షమును నీ దయచే సంపాదించి నాటినాను. ఇది ఫలించి నాకు తైలము లేదను కొరతను తీర్చవలెను. దీనిని బ్రతికించి వృద్ధిచేయుము, అని ప్రార్థించి లోకాచారరీతిని ప్రతినిత్యము నీరుపోయుచు మేకలు మొదలగు జంతువుల నోట పడకుండ చూచుచుంటిని. వృక్షము జీవించుటకు ఆయా ఋతుధర్మము ననుసరించిగాని శీతష్ణవాత పరివర్తము ననుసరించిగాని ఏ విధమగునహాకార మవనరమో పరిపూర్ణముగ తెలిసిన సర్వజ్ఞుడును సర్వశక్తుడును నగు భగవానుడు దానిబ్రతుకకు కావలసిన సహాయము చేసి కృపతో దానిని వృద్ధిచేసెను. నీవు వృక్షమును జీవింపజేయు భారమును నీపై నుంచుకొని చేతకాక దానిని చేతులార చంపితివి.' అని చెప్పగా ఆమాటయందలి సత్యమును గ్రహించిన రెండవ సన్యాసి లబ్ధచే తల వంచికొని ఊర కుండెను.

మనకు కావలసిన ప్రయోజనము మనకు తెలియదు. అట్టియెడ మనము కోరిన ప్రయోజనము మనకుపకారకము కాకపోవచ్చును. విరోధముకూడ కావచ్చును. అందుచే ఆ భారము మనపై యుంచుకొనరాదు శాస్త్రోక్తరీతిని ఫలాధి సంధి రహితముగ కైంకర్యములను మాత్రము భక్తి శ్రద్ధలతో అచరించెడి ప్రపన్నులకు భగవానుడే కావలసినట్టి ఉపకారములనుచేసి కాపాడుటనే గీతావచనము చెప్పుచున్నది.

పై సందర్భములో శ్రద్ధానిమితోత్సవములకు ఉపపత్తి యెట్లని ప్రశ్నించవచ్చును. దీనికికూడ గీత యందలి వచనాంతరము గతికల్పనము చేయుచున్నది.

'చతుర్విధా భజనైమాం జనాః సుకృతినోఽర్జున
ఆరేజిజ్ఞాసురర్ధార్థిజ్ఞానీచభరత్సభ
తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్టతే
ప్రియో హిజ్ఞానినోఽత్యర్థ మహంసచ మమప్రియః
ఉదారాస్సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీత్వాత్మైవమే మతమే'

ఆనందరూపం - ఆమృతం యద్విభాతి

లింగన సామయాజి - ఆశ్రమేయ.

సౌందర్య మానందస్వరూపము, ఆమృతము. ఈశ్వర సృష్టియంతయు రమణీయమై ప్రేక్షకులను విలక్షణమగు నానందవీచికల నేలలాడించును. సృష్టిగూడ సృష్టికర్త వలెనే బుద్ధికిని వాక్కునకు నంద రాకున్నది. సృష్టియొక్క వైచిత్ర్య మచింత్యము; రచనా సౌఖ్యవమవాచ్యము; వైభవ మవర్ణనీయము. ఇదమిత్యమని నిరూపింప శక్యము కానిది యద్వానిస్వరూపము. ప్రకృతి లావణ్య మింద్రజాలి కుని విద్యవలె చూపరుల చిత్తముల యందాశ్చర్యమును ఆనందము నొక్కమాటుగ బురికొల్పుచున్నది. నిసర్గ రామణీయకమును చిత్రించుట కెంతటి చిత్రకారుని లేఖని యయినను పర్యాప్తముగాదు. నత్పురుషుని చిత్తమువలె బ్రసన్నములై జీవనములనిచ్చు నదీనదములు, సేదదీర్చి యాతిథ్యమునిచ్చు గృహమేధినింబోలు చంద్రజ్యోత్స్న, నర్వవ్యవహార సాక్షియై నిరుపమాన ప్రభల భాసిల్లు రవి బింబము, ఎట్టి చిత్తమునయినను గరగించు కోకిలాప ములు—ఇట్టి ప్రకృతి రామణీయకమును విక్షించినపు డెవ్వని మన మన్యాయత్తము కాకుండును.

మనుష్యుని శేషము విశేషముచే ప్రదర్శింపబడు లలిత కళాకౌశలముగూడ నీశ్వర సృష్టి చాతుర్యముతో తులతూగు నానందమునిచ్చును. వాల్మీకి కాళిదాస పోతరాజుది మహా కవుల సారస్వత రచనల జదివినపుడు చిత్తము చుమర్చు చున్నది. మైమఱచి తన్మయత్వము నొందుదుము. వాల్మీకి శ్లోకము తంత్రీలయ సమన్వితమగు శ్లోకత్వమునొంది లోక మున ప్రచుర ప్రచారము నొందుచున్నది. ప్రమాణత్రయ సముపేతమగు నా మహామహాని శబ్దజాలము చదువరుల హృదయతంత్రుల మేళవించి రాగరంజితము జేయు చున్నది. త్యాగయ్య అవ్యాజము అనితరమునగు రామ భక్తి మధురాక్షరరాగశోభితమగు పసిండిపూత పూసెను. 'నిధి చాల సుఖమా, రాముని నన్నిధిసేవ సుఖమా నిజ ముగ బల్కుము మనన' యని వితర్కించెను. ప్రియ తమమగు తన రామ విగ్రహము కావేరీ హ్రదమధ్యమున దొరకినపుడు "కనుగొంటిని శ్రీ రాముని నేడు" అని తార స్వరమున గానము సేయుచు నిర్భరానంద జలభరమున మునిగి జలకము లాడెను. సంధ్యారాగ దీధితుల తన చిత్రపటమున దింపి తీర్చి దిద్దు చిత్రకారుని చాతుర్యము, నిర్ణీపమగు పాషాణముల జీవకళ లుట్టిపడునట్లు చిత్రించు చిత్రకారుని యంగుళీ నైపుణ్య మెవరి హృదయమును పుల కితము చేయవు! ప్రకృతి సౌందర్యమే లలిత కళలయందు

ప్రతిబింబించుచున్నది. లలిత కళల యందలి సౌందర్యము బాహ్యములగు సుపాదుల నాశ్రయించదు. ఛందోబద్ధమగు శ్లోకమున లేదు. సప్తస్వర సంకులమగు రాగవిశేషమున లేదు. మట్టితమగు వస్త్రమున జిత్రంపబడు రంగుల యందు లేదు. జడాత్మకమగు శిలయందు లేదు. వీని యందస్తర్వాహినియయి ప్రవహించు రససిద్ధియే వాని యందుద్భవించు అమేయానందమునకు కారణము; రస సిద్ధిచేతనే కృతికి కృత కృత్యత ఆపాదిండు చున్నది. రసనందిద్ధియే సుకృతిత్వహేతువై శోభిల్లును. రసప్రసిద్ధియే ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును మఱపించి తన్మయత్వము నొందించు చున్నది. పోతన భక్తిరసపారవశ్యుడై తన మాతృకను మఱచెను. ఆతని రసానుభవము హృదయకోశమున నిండి బయటికి పొంగి పారలి వెల్లువలై భక్తలోకమును ముంచి వేయుచున్నది. ఆతని రసప్రవాహమున నెన్నిమారులు మునిగి పానముచేసినను మొగముమొత్తదు; తనివి తీరదు. భావుకులగు వారలు ప్రతిపదము నిట్టి భాగవత రసాను భవము నాలయము పానము చేయుచున్నారు.

రస మఖండము, ఘనైకాత్మ్యము, అవిభాజ్యము. అలంకారికులు లౌకికానందమును మాత్రము శృంగార కరుణాది విభాగముల కొంత వ్యవస్థజేసిరి. కొందఱి మత మున శృంగార మొకటియే రసము. శృంగారమన నాయికా నాయకుల సంభాగానందమే కాదు. అలౌకిక రసోత్పాదక మగు విభావజాత మంతయు శృంగారమే. పర్యతములు, సేలయేళ్లు, సంధ్యారాగము - వీని యన్నిటియందును శృంగార రసమే యుట్టిపడుచున్నది. రసము మానసిక వృత్తి యగుటంజేసి తదనురూపమగు నవరసాత్మక విభా గము కల్పింపబడినది. అలౌకిక విషయము కనుక భక్తి నవరసములలో పరిగణింపబడుట లేదు. భక్తియొక భావ మని కొందఱు తలంచినను రసము కాకపోదు. రసలక్షణము లన్నియు దానియందు నర్థించుచున్నవి.

రస మభావరూపముకాదు. దుఃఖము లేకుండుటయే అనగా శూన్యము సుఖము కానేరదు. శూన్యము సుఖ మనుటకు కారణములు కాన్పింపవు. అనుభవ మటుల లేదు. ఆనందము భావరూపము. మధురాది పదార్థముల నాస్వాదించునపుడొక విలక్షణమగు నానందమును ప్రత్యక్ష ముగ ననుభవించు చున్నాము. అందువలన తృప్తి నొందు చున్నాము. తృప్తిహేతువు, ఆనందకరమునగు మధురాది పదార్థము రసమని లోకప్రసిద్ధము. అట్టి రసమును మన

మనుదిన మాస్వాదించు చున్నాము. ఇట్టి యానంద రసానుభవము విషయ సంబంధమువలన గలుగు చున్నది. విషయము లున్నంతకాల మా యనుభవము లుండును. విషయములు లేకున్న నవి యుండవు. కోర్కెలు పలు మరు మొలక లెత్తుచుండుటచే నయ్యవి దుఃఖకారణములు గూడ నగుచున్నవి. నిర్విషయానందము నిరుపాధికము నిత్యము. నిర్విషయానందరసము బ్రహ్మస్వరూపము. 'రసోవైసః' అని శ్రుతి విసవచ్చుచున్నది. "అనందో బ్రహ్మైతి వ్యజ్ఞానాత్" - అనందము బ్రహ్మమని భృగు వనుభవముచే గ్రహించెను. రస మనుభవైక వేద్యము. చెఱకు రసము తియ్యగా నుండునని యెన్ని మారులుప దేశించినను అద్దాని రుచి తెలియదు.

అనందము బ్రహ్మస్వరూపముగాని బ్రహ్మగుణముకాదు. బ్రహ్మము నిర్గుణము. విషయ సాహాయ్యము లేక "అత్మన్యై వాత్మానం పశ్యతి" అని తనయందే అత్మను సాక్షాత్కారము చేసుకొనతగును. ఇట్లు చేసియే మహాపురుషులు ముక్తు లయిరి. బ్రహ్మానందమును చూరగొనిరి. భృగు వామ దేవాదు లిట్టివారలే. జనకుడు సర్వసంగ పరిత్యాగము చేసియే అభయమును గాంచెను. తరుణ పయస్సున మహాసామ్రాజ్యమును విడనాడి బుద్ధుడొక యాటవిక వృక్షచ్ఛాయన నిర్వాణము నందుకొనెను. రామకృష్ణుడు కాళికాలయమున జీవన్ముక్తుడయ్యెను. వివేకానందుడు హిమపితామహుని నొక రైలుస్టేషనువద్ద ముక్తుడయ్యెను. రామతీర్థుడు శీతనగ గుహమధ్యమున సాక్షాత్కారము నొందెను. వీరలందఱు బ్రహ్మానంద సాధనవిధులు నిరీహులునై బ్రహ్మానంద రసము నాస్వాదించిరి. వీరి యానందమునకు బ్రహ్మమే కారణమగుటంజేసి యది రససంజ్ఞబడసెను. నిత్యానంద మమృతము బ్రహ్మము, అనందము—ఈ రెండును పర్యాయ పదములు.

ఇట్టి బ్రహ్మ మెచట లభించును? అనంద స్వరూపమున యద్విభాతి—ఏది ప్రకాశించునో అది అంతయు బ్రహ్మాప లబ్ధిస్థానమే యగుచున్నది. అచటనెల్ల బ్రహ్మము భాసించు చునే యున్నది. 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' యని శ్రుతి యుపదేశించుచున్నది. ఋద్ధికి గోచరమగు ప్రపంచ మంతయు బ్రహ్మము భాసించు స్థలమే యగును. శ్రీ కృష్ణుడు తన విశ్వరూపము నర్జునునకు ప్రదర్శించి తన రూపవైభవమును చూపెట్టెను. జగత్తంతయు తన ఆత్మవిభూతియై యనియు సర్వభూతాశయ ములయం దాత్మస్వరూపమున తానున్నాడనియు బోధించెను. జగత్తంతయు తన యేకాంశమే యని యుపదేశించెను. అర్జును డత్యద్భుతమగు నా విశ్వరూపమును జూచి నహింసలేక పొయెను. విహారశయ్యానన భోజనాదులయం

దెక్కనక్కెము లాడిన గదాచక్ర హస్తకలిత కిరీటి రూప మునే జూపమని భీతభీతుడై గల్గద కంఠముతో శ్రీ కృష్ణుని వ్రార్పించెను. ఆమెయమగు సృష్టి రచనా వైభవమును బరికించినపుడు సృష్టికర్తయొక్క సర్వజ్ఞత్వము సర్వ శక్తిమత్వము మనలను ముగ్ధులను చేయును. మన మానంద సంభరితమగును. ఈ యానందము విలక్షణము. పత్నీసుత విత్తాది నిమిత్తమగు నానందముకంటె భిన్నము. మొదటిది నిర్నిమిత్తము. రెండవది ననిమిత్తము. మొదటిది నిష్కామోపహితము. రెండవది కామోపహితము. మొదటిది సద్భావ నిష్ఠము, రెండవది తుచ్ఛభావదుష్టము. అయ్యది యాముష్మికము. ఇయ్యది బహికము.

నిజమే! ఈ యానందములు రెండు నొక విధముగ విషయ సంబంధములే; కాని ఆయా చిత్తవృత్తులయందు గడుభేదము గలదు.

సాందర్య జన్యమగు చిత్తవృత్తిన త్వగుణ ప్రధానము. పటకుటీరాది జన్యమగు చిత్తవృత్తి రజస్తమో మిశ్రితము. సత్త్వగుణము శాంతము; రజస్తమస్సులు ఘోరమూఢ ములు. వైరాగ్యము, జ్ఞాతి, ఔదార్యము మొదలగు సుత్తమ భావములు శాంతవృత్తులు. తృప్తి, రాగము, భయము, క్రోధము మొదలగు సథమభావములు రాజస తామస వృత్తులు. బ్రహ్మప్రాప్తికి శాంతవృత్తి సన్నిహితము, రాజస తామస వృత్తులు దూరములు. మానసిక వృత్తు లన్నిటియందును చైతన్యము ప్రతిబింబించుచున్నను శాంతివృత్తియందు నిజమగు నానందము ప్రతిఫలించు చున్నది. శాంతేతర వృత్తులు మలినముల గుటంజేసి యచట అనంద ప్రతిబింబన ముండనేరదు. ఆరామములు పుణ్యనదీ తీరములు మొదలగు వానిని దర్శించినపుడు చిత్తము ప్రసన్నమై శాంతభావము నొందును. తాత్కాలిక ముగానైనను సంసారమును మరచిపోదుము. శాంతవృత్తి పరార్థచింతనమున కనుకూలమగు భూమిక యగుచున్నది. అందువలననే పరబ్రహ్మము సర్వవ్యాపి యయినను, సాక్షాత్కారమున కవనరమగు శాంతవృత్తి యలవడుటకై తీర్థ యాత్ర లార్జనసంస్కృతియందు ముఖ్యముగ ప్రశంసించ బడినవి. దేవాలయములు ప్రకృతి రామణీయక బహుళ ములగు నదీతీరములయందును పర్యతముల యందును తదితర పుణ్యక్షేత్రముల యందును నిర్మింపబడినవి. అట్టి క్షేత్రముల చిత్తమతిశాంతమై మోక్షమునకు పూర్వార్థ మగు దేవతాభక్తి సులభతరముగ సమకూరును. శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వనాథాది దేవతా దర్శనము విషయానంద హేతు వయినను అట్టి యానందము శాంతవృత్తి సముపేత మగుటంజేసి విషయాంతరానందములకంటె విలక్షణమగు చున్నది. శాంతవృత్తుపహితమగు విషయానందము నిర్వి షయానందమునకు ద్వారభూత మగుచున్నది.

నిర్విపయానంద మేకము అద్వితీయము. విషయానందములు విషయ బాహుళ్యమునుబట్టి యనేకములు వివిధములు. విషయ తారతమ్యమున కనురూపముగ తన్నిమిత్రములగు నానందములయందుగూడ తారతమ్య భేద మేర్పడుచుండును. కాని యానందము లన్నియు నొకజాతికి చెందినవియే యగుచున్నవి. వాని యన్నిటి యందును బ్రహ్మనందాంశమే భాసిల్లుచున్నది. “ఏతస్యై వాసంప స్యాన్యాని భూతాని మాత్రాముపజీవన్తి” అని శ్రుతి యానంద స్వరూప నిరూపణము చేయుచున్నది. భక్తి జ్ఞానముల సహాయమున విషయ నుభవేచ్ఛ సాధకుని కెంత దూరమగునో బ్రహ్మనందమంత సన్నిహితమగును. జ్ఞానము త్రమాధికారి విషయము. భక్తి ప్రతివానికిని సుసాధము. పరమేశ్వరు ననేక విధముల సేవింపదగును. శ్రీ కృష్ణుని యశోద పుత్రప్రేమతో సేవించెను. గోపికలు మధురభావమున సేవించిరి. అర్జునుడు సఖిభావమున సేవించెను. కంసుడు వైరభావమున సేవించెను. ఋషులు పరమాత్మభావమున సేవించిరి. కాని వీరందరికిని చిత్త మచట యనన్యభావముతో దృఢముగ లగ్నమై యుండెను. భక్తిచే ముక్తి నొందిరి.

మంప మద్యమాధికారులకు భక్తి ముఖ్యమగు మోక్ష పాయముగ పెద్ద లుపదేశించుచున్నారు. జనసామాన్య మంతయు నీ కక్ష్యలో జేరుదురు. భక్తియే వారలకు సంసార తరణపారీణము. అనన్యభక్తి సూత్రము నాధారము చేసుకొని దేవాలయము లాసేతునగ విస్తీర్ణమగు భారత వర్షమున నిర్మింపబడినవి. దేవాలయములలో నెల కొల్పబడిన బుణ్యవిగ్రహములు దారుశిలాలోహమయ మాత్రములుకావు. శాస్త్రవిహితము మంత్రపూరితమునగు విధానముచే ప్రతిష్ఠింపబడిన సుందరతరమూర్తులు. వాని యందు నిద్రాణస్థితియందున్న బ్రహ్మభావము ప్రస్ఫుటము చేయబడినది. ఆ మూర్తులను శిలాదిభడభావముతో మనము పూజించుటలేదు. వానియందనపాయముగ

నున్న చైతన్యమునే పూజించుచున్నాము. పరమేశ్వరుని ఆనంతాత్మకమగు లీలా వైచిత్ర్యము చలనచిత్రమునందలి చిత్రములై చిత్తమున భాసించును. మనస్సు శాంతమగు సాత్త్విక వృత్తినిజేరును. ఆపూర్వానంద మనుభావ్యమగును. ఇట్లొకపర్యాయ మానందస్వరూపమున లగ్నమైన చిత్త మనవరతమగు చింతనము, అన్యోన్యము కథనము ప్రదోషము, తదేకపరత్వము మొదలగు సభ్యాసముచే నా స్వరూపముననే నిశ్చలముగ నిలచియుండును. ప్రహ్లాదుని చిత్తము తలచెడిసెన యవరోధములచే చలింపలేదు. అవిచ్ఛిన్నముగ పరమేశ్వరాయత్తమగు చిత్తమున భావాంతరములకు తావులేదు. ప్రాణప్రయాణ సమయమునందు కఫవాత ఏత్తములచే కంఠమవరుద్దమై అపశమగు స్థితియందుగూడ పూర్వాభ్యాస బలముచే బుద్ధి ధ్యేయ వస్తువునుండి తలగదు అంతకాలమున మతి యే రీతి నుండునో అదియే మనుజునిగతి. భక్తి నిరంతరాభ్యాసముచే షక్యమై మోక్షకాలమున జ్ఞాన రూపము నొంది యుపచరించును. ఈ విధముగ శ్రీ వేంకటేశ్వర పార్వతీపరమేశ్వరాది విగ్రహదర్శన ముఖమున భక్తి యోగమున లభించు ఆనందస్వరూపానుభవము మోక్షమునకు నన్నిహిత కారణము. భక్తివలన గలుగు మోక్షమునకు నిత్యనిర్గుణ రూపమని ప్రశంసించబడు సాక్షాత్కారమునకును గల భేదము నామమాత్రము. అదియు సర్వబలముచే మోక్షమే యగుచున్నది. ఉపేయమగు నానందస్వరూప ముపాయములగు దేవతా విగ్రహములతో తాదాత్మ్యముజేసి వర్ణించుట శాస్త్రసంమతము. భక్తి ప్రచారైక ప్రయోజకముగ నెలకొల్పబడిన యారాధన వ్రతము కకు “అనందరూపం అమృతం యద్విభాతి” యను వాక్యము నాదర్శవాక్యముగ గ్రహించుట యెంతయు సమంజసము. పుణ్యక్షేత్రముల దేవతావిగ్రహముల ననన్య భక్తితో సేవించుట నిశ్చయన ప్రాప్తి కారణమని యావాక్య తాత్పర్యము.

భారతీయ ధర్మము - VII

“కా శ్య ప”

అసుర్యా నామ తే లోకాః అన్యేన తమసావృతాః ।

తాంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛన్తి యేకేచాత్మ హనోజనాః ॥

జన్మములలోనెల్ల మానవజన్మ ముత్తమము, కనుక దుర్లభము. జగన్నాటక నూత్రధారి విశేషానుగ్రహము వలననే మానవత్వము లభించును. జనన మరణ రూప సంసారదుఃఖసాగరమున దరించుటకు వలయు సాధనము లీ జన్మమునందే సాధింపనగును. ‘మమేతి బద్ధ్యతే జన్తుః నిర్మమేతి విముచ్యతే’ విషయోపభోగములయందు కర్తృత్వ భోక్తృత్వాహంకారము, మమత్వము. తెలిసినంత దనుక, సాధ్యమైనంతవఱకు, అకార్యములను జేయక, సత్కార్యములనే చేయుచు తత్ఫలమును ఈశ్వరార్పణము చేయుట నిర్మమత్వము. ఫలాభిలాషయే జన్మపరంపరకు మూలబీజము. దానిచే కీటపతంగాద్యనేకజన్మములు, తత్సంబంధములైన దుఃఖపరంపరలు సంప్రాప్తించును.

అనేక చిత్తవిభ్రాంతా మోహజాల సమావృతాః ।

ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతన్తి నరకేఽశుచౌ ॥

కామభోగాభిలాష, జీవుని మోహజాలమున బంధించును. కామమోహములు, క్రోధలోభములను పెంపొందించును. మదమాత్సర్యముల నభివృద్ధిపరచును. అరిషడ్వర్గము చిత్తమునకు విభ్రాంతికూర్చును. చిత్తవిభ్రాంతి అనపేక్షజీయమైన నరకమునకు దారిదీయును. అనురజన్మములను గలుగజేయును. ‘అనురీయోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని । మామప్రాప్త్యైవకౌ నైయ తతేయాన్త్యధమాంగతిమ్ ॥’ అనురత్వమునందిన మూఢులు ఎన్నటికి, స్వస్థితిని - అనగా బ్రహ్మత్వమును బొందలేరు. అంతేకాదు, అధమాధమస్థితి నందెదరు. ‘ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్-ఆత్మైవహ్యత్మనో బద్ధురాత్మైవరిపురాత్మనః॥’ మానవుడు తన బుద్ధిచేతనే తన్నుద్ధరించుకొనవలెను. భగవదభిముఖము, విషయవిముఖమునగు బుద్ధియే సంసారసాగర తరణమున నుపకరించు మిత్రము. భగవద్విముఖమై విషయాభిముఖమగు బుద్ధియే మోహబంధనమున బంధించు శత్రువు. ఈనాడు శరీరమును బలాత్కారముగ సంతమొందించుట అత్యుపాత్మ్యగ బరిగణింపబడుచున్నది. జీవిత పరమార్థమును గుర్తింపక, కర్తవ్యమును పేక్షించి, అకార్య కరణమున కొడిగట్టి, అత్మవైముఖ్యము నందుటయే అత్యుపాత్మ్యయని తత్త్వవేత్తల మతము. అత్మహత్యాపాతకులకు, అత్మానాత్మ జ్ఞాన ప్రకాశ మంతరించును. అవిద్యాబంధకారము నలుగడల నలముకొనును.

ఈ జీవితమునందును, జీవితాంతరములందును వారికి అనురత్వమే సిద్ధించును.

అత్యుపాత్మ్య పలుతెఱంగులు. వానిలో అత్యవంచనము ప్రథమగణ్యము. పరులను వంచించుట స్వప్రయోజకత్వమునకు పరమావధిగ గ్రహంపబడును. పరులకు, తాము చేయు మోసము తెలియరాదని మురిసినను, సర్వజ్ఞుడైన పరమేశ్వరునకుగూడ తెలియబోదని యనుకొనుట అత్యవంచనమే. తాత్కాలిక శారీరిక సుఖాభాసముల సపేక్షించి నిత్యమైన యాత్మానందమును బోగొట్టుకొనుట అత్యవంచనమే. అర్థకామములనుమాత్రమే లక్ష్యములుగ స్వీకరించి, ధర్మమోక్షముల నుపేక్షించుటకన్న అత్యవంచనము వేరులేదు. రోగమును ద్వేషించి దానికి చికిత్స చేయవలయును గాని, రోగిని ద్వేషించుట నమంజనముగాదు. శత్రుత్వ కారణమును గుర్తించి దానిని తొలగింపవలయును గాని శత్రువును ద్వేషించుట వివేకము కాబోదు. అనిత్యములైన బాహ్యరూపాదులకు ముగ్ధులయి నిత్యములయిన అత్యులక్షణములను సరకుచేయకుండుట పతనహేతువగును. అత్మానాత్మ వివేకము, నిత్యానిత్య వస్తు వివేచనము, మానవుడు నేర్వవలసిన యున్నతవిద్య. ఈ వేదాంత విచారము వలన లౌకికవ్యాపారములకు భంగము గలుగుననియు, మానవజీవితము పరుల కుపయోగపడక, వాయనజీవితము వలె వ్యర్థమగుననియు వాదించువారు గలరు. ఇదియు నాత్యవంచనములో నొక విభాగమే. అత్మానాత్మ వివేకము వలన లోకవ్యవహారము కుంటుపడదు-నరిగదా, -సఫలము ప్రశంసాపాత్రము నగును. అనాత్మజ్ఞుడు శత్రుమిత్ర తటస్థ భావములలో వ్యవహరించి జయోపజయంబుల, సుఖదుఃఖములకు లోనగును. అత్మవేత్త సర్వము బ్రహ్మస్వరూపము-అనగా స్వస్వరూపమేయను నిశ్చితబుద్ధితో, ఆనందోత్సాహముల దేలియాడుచు కర్తవ్య పరిపాలనాతత్పరుడై సుఖదుఃఖముల జయోపజయంబుల నిర్లిప్తుడై వ్యవహరించి చరితార్హుడగును. పాత్రధారణముచేయు సటుడు సుఖదుఃఖములకు, తద్వార్తా ఉత్సాహ నిరుత్సాహములకు లోనయినటులగుపట్టినను, పరమార్థతః సుఖదుఃఖ దూరుడేగదా! పాత్రధారణము తాత్కాలికమనియు, దానికన్న శరీరధారణము అన్యము దీర్ఘతర కాలవ్యాపకమనియెంచియే యితడు పాత్రధారణకాలమందలి సుఖజయోపజయములచే నుప్పొంగడు. దుఃఖ పరాజయోపజయములచే క్రుంగడు. ఇది ప్రత్యక్షలోకానుభవము. ఈ పాంచభౌతిక

శరీరము క్షణికముకనుక ఇందలి సుఖదుఃఖాది వ్యంధ్యములు క్షణికములే. దీనికన్న విలక్షణమైన నిత్యమైన బ్రాహ్మస్థితికలవని స్థితప్రజ్ఞాడు భావించును. స్థితప్రజ్ఞాడు లోకమున కుపకరింపడని తలంచుట పారబాటు. అధర్మము విజృంభించి, ధర్మగ్ధాని సంభవించిన క్లిష్టపరిస్థితులలో లోకోద్ధరణముచేసినవారు స్థితప్రజ్ఞలే. వ్యంధ్యాతీతుడైన స్థితప్రజ్ఞాడు కానివానికి లోకోద్ధరణ మొనరించు శక్తి సామర్థ్యము లలవడబోవు. రామకృష్ణా ద్యవతారపురుషులు భగవత్పూజ్యపాదాదులు స్థితప్రజ్ఞలే. వారికిని మమత్వ పక్షపాతాది దోషము లంటగట్టు పండితమృన్ములు లేక పోలేదు. వారికిని వారి పాండిత్య ప్రకర్షకును ప్రబామ పరస్పహనములు !!

పామరులకుగూడ నపుడపుడు జ్ఞానోదయము గలుగుచుండును. కాని యది క్షణభంగురము. చేసినది దోసమని యెఱిగి, దానిని మఱల చేయరాదని నిశ్చయించికొనలేక పోవుట పెద్ద దోషము. నిశ్చయించు కొనుటయే కాదు. దౌర్బల్య హేతువులను దొలగించుకొనుటయు ఉపకారకమే యగును. శక్తి మత్త్వమును, దయామయత్వమును శంకించుటయే యగును.

‘త్వమేవమాతాచ పితృత్వమేవ । త్వమేవబంధుస్ససఖాత్వమేవ । త్వమేవవిద్యా ద్రవిణంత్యమేవ । త్వమేవసర్వం మమదేవదేవ॥’ నకల జీవులయెడ సర్వబంధు ధర్మముల నిర్వర్తించుచు నమస్త సుఖసాధనములు సమకూర్చు నర్హేశ్వరుడు సర్వత్ర సర్వదా సుప్రసన్నుడయ్యుండ దుఃఖనైరాశ్యములకు లోనగుట మెచ్చదగిన లక్షణము గాదు. అన్నివిధముల పురుష ప్రయత్నము చేయవలసినదే. కాని - ‘అన్యథా శరణం నాస్తిత్వమేవ శరణంమమ-తస్మాత్కారుణ్య భావేన రక్షరక్ష జనార్దన॥’ అను దృఢ ప్రవృత్తియే ఆ పురుష ప్రయత్నమును సఫలము చేయును. భగవంతుని అస్తిత్వమును దయామయత్వమును శంకించుట పరిపాటియగుచున్నది. ఈ చర్మ చక్షుస్సునకు భగవంతుడు గోచరింపక పోవుటయు, తదితరేంద్రియములకు నందక పోవుటయు నిక్కమే. ఆ దోషము ఇంద్రియము లదికాని భగవంతునిది కాదుకదా! దివాంధమగు గుడ్డ గూబయొక్క కన్నులకు సహస్రరశ్మియైన సూర్య భగవానుడు పాడగట్టుట లేదన్న, ఆ దోష మెవరి కంటగట్టవలయును. గుడ్డగూబకా? సూర్యునకా? ఇంద్రియములకు ప్రత్యక్షముగ గోచరింపకపోయినను ఒక అనంతశక్తి మనలను వెన్నాడుచున్నటు లపుడపుడు మన కనుభవము కలుగుచుండునుగదా! తాత్కాలికమయ్యును అయ్యది ప్రత్యక్ష ప్రమాణమే యనదగిన స్వానుభవముగదా! సర్వాస్తర్మామి యస్తిత్వమునుగూర్చి యితరులకు నచ్చ

బెప్పులేకపోయినను, ఎవరికి వారు విశ్వసించుట కష్టము కాబోదు. ఈశ్వరుని యస్తిత్వము వలెనే, ఈశ్వరుని దయామయత్వము నిత్యనిత్యమే. దాని సనుభవమైన రూపము చేసికొనుటయే సాధకుని కర్తవ్యము.

‘సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మితిచ యాచరే! అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతవ్యతంమమ॥’ ఒక్క మారస ఒక్కమారే! దయామయా! నీవాడనన్న జాలును. సర్వభూతములకు సర్వోపద్రవములనుండి సర్వదా సంరక్షణ సంప్రాప్తించును. ఇది భగవద్వ్యతము. అయిన మన మొక్కమా రేమి పెక్కుమారులు ‘దేవా! నీవారమే మేమ’ని మ్రొక్కుకొనుచుంటిమిగదా! అను ప్రశ్న యుదయించుట సహజము; కాని యొకేయొక నియమము- అది నిశ్చల నిరంతర ప్రవృత్తి. “నాకు వేఱు దిక్కులేదు నీవే నాకు శరణ మీయకతప్పదు.” అనునది ప్రవృత్తి. నోటిమాటలలో మనమందఱము ప్రపన్నులమే- కాని మనస్సెంతవర కీ మాటలలో ప్రతిబింబించి యోకిభవించుచున్నదని గుండెపై చేయివైచికొని తేల్చికొనవలసిన యంశము; ఏకిభవింపని మనస్సు ఏకిభవించుచున్నదని భ్రమించిన సంతకుమించిన యాత్మవంచన మేమి యుండును? మనస్సు నిశ్చలమైనచో భగవదనుగ్రహము గలిగి తీరును. భగవదనుగ్రహము కలుగలేదని యనుమానము గలిగెనా- మనోవాక్కాయములను- త్రికరణములయం దేకిభావము లేదనుమాట నిశ్చితమగును. గజరాజు సహస్రవర్షంబులు మొసలితో బోరె. మకరబలము స్థానబలముచే నినుమడించె. అపాయమా శంకించిన కరివరేణ్యుడు- ‘నీవేతప్ప ఇతఃపరం బెఱుగ మన్నింపందగున్ దీనుడన్ రావే! ఈశ్వర! కావవే వరద! సంరంక్షింపు భద్రాత్మకా!’ అని యెలుగెత్తి పరవశుడై వేడికొనియె. అల వైకుంఠపురమ్ములో నల్లకల్లోకము సంభవించెను. జగద్రక్షకుని చక్రము సక్రపరాక్రమము సంతరింపజేసెను. కృష్ణయగు, ద్రౌపది నిజమానసంరక్షణము నందు నిమగ్నురాలై, తన్ను రక్షింప కృష్ణుని వేడికొనియె. లాభము లేకపోయె. అంత రెండుచేతులు పైకెత్తి- హా! కృష్ణా! యని యాక్రోశించిన పాంచాలికి అక్షయ వస్త్రదానము లభించె. గోపికల వేడికోలు కొంటెగోపాలుని మనసు కరగింపలేకపోయె. దేహభానము నుజ్జగించిన వ్రేవెలందుల విన్నపము వెన్నుని హృదయము ద్రవంపజేసి అపహృత వస్త్రమ్ముల దిరిగి సంపాదించి యిచ్చె. అయీ సందర్భములు పురుషప్రయత్నప్రాధాన్యము దగ్గించుట కుద్దేశించినవికావు; దేహభానము సతిక్రమించు ప్రవృత్తి ప్రాబల్యము నిరూపించుటకు మాత్రమే గ్రహించినవి. ప్రవృత్తి విశిష్టమయిన ప్రయత్నమే సర్వధా విజయ ప్రదమగునని పరమార్థము.

జీవుడు సహజముగ జ్ఞానసంపన్నుడు. సంసారవశయందు అజ్ఞానావృతము. జ్ఞానపరిపూర్ణత గలిగిన నాడే ముక్తుడు. కావున జీవుడాద్యంతముల జ్ఞానవిశిష్టుడే. స్త్రీ శక్తి స్వరూపిణి, నిగ్రహానుగ్రహ సమర్థురాలు. మతివలె స్త్రీమతియు పురుషుని సుఖదుఃఖములకు బంధమోక్షములకు హేతుభూతురాలు. దైవాసుర శక్తుల సంఘర్షణ మేర్పడినపుడే ప్రబోధోదయమగును.

వసంతసమయము, కాళిందీతీరము, కుసుమితోద్యానము, సాయంకాలము దక్షిణానిలుడు సుఖావహముగ సంచరించుచున్నాడు. హంస సారస మిధునంబులు తరంగదోలికల నూగలాడుచున్నవి. వికసిత ప్రసూనామోదము నలుగడల నావరించుచున్నది. అల్లడే ఉత్తరాభిముఖంబుగ మంద విలాస గమనంబున, నరుగుదెంచుచున్నది? ఒక్క చక్కని చుక్క హంసగమన. అనన్య సామాన్యలావణ్యవతి. యువతి. పూర్ణేందువదన. అలనాటి గోపికామతల్లి యేమో? పరధ్యానముగ నుండుటకు హేతువు? యమునా తీర విహారి మధురమధుర మురళీనినాదము వినవచ్చుచున్నదేమో? సాత్త్వికభావములు? కామినీహృదయ నవనీతబోరుని ముగ్ధ మనోహర సుందరవచనారవింద సందర్శనానంద స్ఫూరకములేమో! ఆమెకు దేహభావమే లేదా? ఆనుత్తరాభిముఖముగ ఈ వచ్చుచున్నది? అజన్మ భోగవిలాసాభిలాష. కాముకాగ్రేసరుడు. సౌందర్య విపాసువు. హతభాగ్యుడు. రాకాశశాంకుని పండువెన్నెలలు లోకముల నాక్రమించుచున్నవి. ఆ కుసుమకోమలి ఈ ధూర్జుని కంటబడినది. కాముడు తలయెత్తి మనస్సముద్ర మధనము గావించుచున్నాడు. ఒడలుడు కెత్తినది. వివేకము నడలినది. హృదయము పట్టుతప్పినది. ధమనులు ద్రిక్రములయినవి. పారవశ్య మావరించినది. పాపాత్ముడామెదారి కడ్డముగ నిలిచినాడు. తన్ముఖాంభోరుహ నిష్కంధ మకరందమును నయనాంజలుల దనివిదీర గ్రేలుచున్నాడు. ఆమె ధ్యానమునకు భంగముగలిగినది. విలాసముగ సాగిపోవు నిర్ముకానికి గమనవిఘాతము గలిగినది. క్షణకాల నిశ్శబ్దత. తరంగిణి పొంగి యుప్పొంగినది. రౌద్రభీషణ భంగాఘాతముల విజృంభించినది. మార్గావరోధక శైల పాపాణాక్రమణ పూర్వకోల్లంఘనము గావించినది. అభ్యంతరముల నధిగమించి మెల్లమెల్లన స్వస్థితి నంది శాంతించినది.

ఆ లలితాంగి యొడలుమండినది, కటము లదరినవి, అధరములు చలించినవి, కన్నులు నిప్పుకలుగురిసినవి. రాకేందు సుందరవదనబింబము, ప్రళయమారాండ మండల నదృక్షమయినది. భద్రమంగళమూర్తి కాళీకరాళమూర్తి యైనది. కోమలకలభాషిణి, రే! రే! అనాత్మజ్ఞ! కామాంధ

కారమున కన్నుగానక నేమిచేయుచుంటివి? మానవరూప దాసవాచశదా! నీ వపేక్షించునది యేమి? అని స్థిరపరుష గంభీరస్వసంబున గర్జించినది. ఆఘాపలో, మార్దవములేదు. కామదానస శూన్యము. ప్రసన్నత మృగ్యము. క్షమాగుణ మపేక్షణీయము. పిడుగులు పడినవి. కామవృక్షము సమూలముగ గూలినది. ఈతనికి - యొడలు బలదరించి నది, గుండెలు దడవడలాడినవి, తల చిమ్మి తినది. నిలువు గుడ్లు పడినవి. భూమ్యాకాశములు దిద్దిర సంభ్రమించినవి. కింకర్తవ్యతా విమూఢత్వ మావేశించినది. 'ఏమి మాణు పలుకవు' అని యామె మఱల గర్జించినది. ఇతనికి అంధ కారము పటాపంచలై నది. మోహము రూపుమాసినది. అపరాధ ప్రాబల్యము గోచరమైనది. కర్తవ్య నిర్ణయముపట్ట క్షణకాలము మనస్సు తడబడినది. ఉత్తరక్షణమున దృఢ వ్రజ సంకల్పము గలిగినది. 'తల్లీ! క్షమింపుము. కుపు త్రేజాయేత క్వచిదపికుమాతాన భవతి.' పుత్రుడు పాపాత్ముడైనను, జనని కాతన్యము వహింపదుగదా! నాకేమియు వలదు. రెండు సూదులనిచ్చిన బాలును! అని యపరాధి యభ్యర్థనము. వికటాట్టహాసము గావించుచు నామె 'ఇవే కొమ్మని' నూదుల విసరివైచె. దృఢసంకల్పుడు మహా ప్రసాదమని వాని స్వీకరించి, సూచికాద్వయమును కర ద్వయమున దృఢముగ గ్రహించి, నిజనయన ద్వయమును శోణితధారలు ప్రవహించుచుండ, లోతుగ గ్రుచ్చి యెత్తి పారవైచెను. వెలిచూపు దొలగినంత అపరాధ ఙ్గానమైనటుల హృదయము తేలికయయ్యెను. ఆమె కనులు చెమ్మగిల్లెను. కాళరాత్రి భూతద్రావిడయ్యెను. విషాదామోద సూచకముగ నిట్టూర్పు నిగుడించి ఆ యమ్మ యంతర్ధానమందెను.

గమ్యస్థానము తెలియని పాదయాత్ర ప్రారంభమై సాగి పోవుచుండెను. సాంద్రారణ్యము. మట్టమధ్యాహ్నమైన సూర్యరశ్మి కెడమీయని కటికచీకటి. గుట్టలనక మెట్టలనక, పగలనక రాత్రియనక, నిద్రయనక అహరమునక, ఆయాసమునక విశ్రాంతియనక, అనంతప్రతి ప్రయాణము కొనసాగుచుండెను. దారిలో నొక పాడునూయి. వెలిచూపు గోలుపోయి, వానిచూపునకై వెదకులాడుచున్న సాధకుడు, తడుముకొనుచు నడుచుచు నా యంధకూపమున గూలబడియెను; యాత్రకు భంగము సంభవింపచేయునదిలేక, 'నాధ! హరే! జగన్నాధ! హరే!' అని యెలుగెత్తి యాక్రోశించుచుండె. అది నిర్జనారణ్యము. అరణ్యవాసి ఖగమ్మగకులంబులకు ఈ శబ్దంబు లపరిచితంబులు. అంధకూప పతితుల నుద్ధరింపగల బాలగోపాలు డాతని చేయాతయిచ్చి బయటకులాగెను. అమృతహస్త స్పర్శముచే యజ్ఞాని యజ్ఞానము తొలగిపోయెను. అంధుడు

రక్షకని కరమ్ము గట్టిగ బట్టుకొని నడచుచుండెను. కాని పట్టు తప్పించుకొని గోపాలుడు పారిపోయెను. గ్రుడ్డివాని దూఱము దుర్భరమయ్యెను. ఎడబాటు సహింపలేక - పట్టి విడువరాదు. అని దీనాతి దీనముగ విలపించు విచన్నుని కరుణించి భక్తవత్సలుడు తన దివ్యహస్తమున నాతని నయనములు స్పృశించెను. అదేతడవుగ భగవంతునిగ్రహ పాత్రుని బాహ్యంధకారముతోబాటు, అంతరంగ తమఃపట లముగూడ విచ్చిపోయె. కొలదికాలము తనివిడిర భగవ ద్దివ్య మంగళవిగ్రహవలొకన మొసరించి యా చరితార్థుడు “స్వామి! నీ యమృత స్వరూపమునుగాంచిన నేత్రములతో అన్యక్షణిక ఖుద్ర పదార్థసంజాతమును జూడఁజెల్లను. కావున నన్ను గరుణించి బాహ్యంధత్వమును మఱల ప్రసా

దించుము. నా కదియెచాలును.” అని విన్నవించ, భక్తా దీప్తప్రదుడు ‘తథాస్తు’ అని తిరోహతుడయ్యెను.

సూరదాసుని దృష్టిలో బాహ్యవిషయ ప్రపంచ మున్న మించెను. అంతరంగమున, అత్మారాముడసంతరూప ముల సఖండానంద తాండవముల, నలరించుచుండెను. దాసుని భక్తి కవిత ఆవిచ్చిన్నదారయై లోకంబులను పునీ తము గావించుచున్నది.

గడిచి బ్రతికినవారు, తప్పు లొనరింపనివారు లోకమున లేరు. పారబడియు మేలుకొనగలిగినవారు ప్రశంసా పాత్రులు.

“అరిరోగిప్రియభీతిచేసయిన సర్వాపేక్షచేనైన శ్రీ ధరు సేవించి తరించుమానవులె పా ధన్యుల్ విచారింపగన్ ||”
(నశేషము)

హిందూ సంస్కృతి - వేదములు - III

శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణ

వేదకాలము

ఈశ్వరీయ పూర్వజ్ఞానమునకు వేదములు స్వరూపములు. ఇట్లని అంగీకరించినను వేదములను మనుష్యు డెప్పుడు బడసియొండెనను ప్రశ్నగూడ వచ్చుచున్నది. మనుష్యుని జ్ఞానము హ్రాసమే యగుచున్నదని తేలినది గదా; గనుక సృష్ట్యాదిలోనే మనుష్యుడు పూర్వజ్ఞానియై యుండెను. అ జ్ఞానము వానికి సంపూర్ణ భావతోపాటుగ ఈశ్వరునివైపు నుండి ప్రాప్తించియుండెను గాన మనుష్య సృష్టికి ప్రారంభము నాటిదే ఆ జ్ఞానమై యుండవలెను. వేదములు మనుష్య సృష్టికి ప్రారంభము నాటివే యున్నప్పుడు న్యాయ ముగ వేదములు ఈశ్వరీయ వాఙ్మయమని యంగీకరించక తప్పదు.

సృష్టి యెప్పుడయినది? దీని కెన్నియో సమాధానములు గలవు. క్రైస్తవమతానుసారము సృష్టి జతీగి ఇంచుమించు ఏడువేల సంవత్సరములయ్యెను. పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్రజ్ఞులు చలి, వేడి, ప్రకాశము మున్నగు వాటి తారతమ్య పరిణా మము లెక్కించి సృష్టి నలుబది లక్షల సంవత్సరములకు బూర్వమున జరిగియుండెనని తలంచెదరు. భూగర్భశాస్త్ర జ్ఞులు పృథ్వివిస్తరణ రచనా కాలముచేతను సముద్రజల ముల పెంపొందుచున్న క్షరత్వము గణించి భూమి పుట్టుక పది కోట్ల సంవత్సరముల పూర్వమందని నిశ్చయించిరి.

రేడియం బట్టి దాని కిరణములచేత జనించిన తత్త్వముల గణితముపైన భూమి ఆయువు ఏడర్బుడముల ఏబదికోట్ల వర్షములని చెప్పబడినది. రేడియం గణితముయొక్క పరిణామ మిదేయని వైజ్ఞానికులందురు. కాని ఇది ఆశ్చర్య జనకమై యున్నది. మన పంచాంగములలో సృష్టి సంవత్సర ములు చెప్పబడుచున్నవి. ఇవి ప్రతి వత్సరమొక్కొక్కటి పెరుగు చుండును. వీటినిబట్టి సృష్టి సంవత్సరములు 1955885057. ఇంకా సృష్టియొక్క ఆయువు 2160000000 సంవత్సరములు శేషించి యున్నది. ఈ లెక్క వైవస్వతమనువునుండి ప్రారంభమగుచున్నది. ఈశ్వేత వారాహ కల్పమున కాదిలో భగవంతుడు వారాహ రూపమున భూమిని సముద్రమునుండి బయటకు దీసెను. భూమియన్నది అందులో అంతకుముందు నుంచికూడ యుండియున్నది గాన రేడియం సంఖ్య (పృథ్వి ఆయువు నకు సంబంధించినది) హిందూ శాస్త్రముల వర్షములకు విరుద్ధముగాలేదు. మన సృష్టి మానవసృష్టికి ప్రారంభము నుండి ఆరంభమైనది. జలప్రళయమువేళ మనువు నౌకపై గూఱుబడియుండి బ్రదికియున్న సంగతి మన పురాణము లలో గలదు. ఇట్లే యథాతథంగా ఇతర మతములలోగూడ నున్నది. మనువుయొక్క యీ జలప్రళయము కథ వేదము లందు లేదు పురాణములందే గలదు. గాన వేదములు

వర్తమాన సృష్టికంటెను బ్రాచీనములని పండితులంగీకరింతురు. మనుష్యాత్మత్తి సమయసంబంధమైన హిందూ శాస్త్ర కథనము సార్వభౌమము ఈ వైదిక సంవత్సర గణన, పాఠశిక, స్కందనేవియన్ బేబిలోనియావారి గణన ఒక్క విషయముగనే కన్పడుచున్నది.

పాశ్చాత్య పండితులు వేదకాలము మొదట క్రీస్తుకు రెండువేల సంవత్సరములు బూర్వమని చెప్పిరి. వీరి క్రైస్తవ ధర్మములో భూమి ఆయువే ఇంచుమించుగా ఏడువేల సంవత్సరములని యనుటచే వారి విషయము లన్నియును నటునిటు లాగి యీ హద్దులో నేయుమధ్య నెంచుదురు. లోకమాన్య తిలకు మహాశయుడు తన 'ఓరాయన' గ్రంథములో పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయమును బూర్తిగ ఖండించియుండెను. అందుల కెన్నో నిదర్శనములును జూపియుండెను. కాని శ్వాన నక్షత్రమును దీసుకొని కాల నిర్ణయము జేయుట హేతువుచే లోకమాన్యుడుగూడ పొరపాటుపడెను. ఆయన శ్వాన నక్షత్రము నొక్కటని యెంచెను గాని శ్వానము రెండు నక్షత్రములు. జ్యోతిష శాస్త్రమందుగూడ వాటి నెల్లప్పుడు రెండు నక్షత్రములనియే చెప్పబడియుండెను.

‘ఏషాహ సాంవత్సరన్య ప్రథమా రాత్రిర్యత్ ఫాల్గునీ పౌర్ణమాసీ’ (శతపథ 6-2-2-18)

ఇందులో ఫాల్గుణ పౌర్ణమాసినుండి సంవత్సర ప్రారంభమని తలంచబడెను. వైదిక సంవత్సరములు వసంత సంపాత ప్రారంభములని తిలకు మహాశయుడు తగిన నిదర్శనములతో జూపించెను. గణించగా ఫాల్గున పూర్ణిమకు వసంత సంపాతము సుమారు 26000 వత్సరములు పూర్వమున వచ్చును. భూగర్భ శాస్త్రానుసారముగ ఉత్తర ధ్రువదేశమందు ప్రతియొక పదివేల వర్షములపై పృథ్వి యొక్క కేంద్రమృతి యగుటచేత హిమపాతమగును. ప్రథమహిమపాత మచ్చట లక్షల వర్షముల పూర్వముననై యుండును. వేదములలో ప్రథమహిమపాతవర్షనము గలదు. లోకమాన్యుడు ఋగ్వేదదేవతలు ఋషులు సూక్తములు - అన్నియును కనీసము ప్రథమహిమ పాతము నకు బూర్వమువారుగాని హిమోత్తరకాలము వారుగారని యంగీకరించెను. బాబూ శ్రీ అవినాశ చంద్రదాసు, ఎం.ఎ. “ఋగ్వేదిక్ ఇండియా” బాబూ శ్రీ ఉమేశచంద్ర విద్యారత్నము “మానవేరే ఆదిజన్మభూమి” నారాయణ భవాన్ రావ్ పావగీ “ఆర్యావర్తాతీ. ఆర్యాభిజన్మభూమి” గ్రంథములను చాల పరిశోధించి వ్రాసియున్నారు. సోమలత హిందూ సంస్కృతియొక్క కేంద్రభూమి సరస్వతీనది మున్నగు వాటిచే వేదములలో లక్షల కొలది వత్సరముల పూర్వపు సంగతులున్నవని వారు నుడివియుండిరి.

వేదకాలము సంబంధించిన పరిశోధన చేయువారికి సృష్టియొక్క ఉత్పత్తివర్ణనముగల మంత్రాంశములపై నింతవఱకు ధ్యానము పోయియుండలేదు. వేదములలో యీ సారజగత్తుపంటి అనేక బ్రహ్మాండముల ప్రసంగముల సంకేతముగలదు. బ్రహ్మయొక్క ఒక్క పాదవిభూతిలో యీ నిఖలబ్రహ్మాండము త్రిపాదీభూతిలో శాశ్వత దివ్య లోకముల వర్ణనము పురుషసూక్తమందున్నది. అకాశగంగలోని ఆయా తారలప్రకాశము భూమివఱకు వచ్చుటలో అర్బుదముల ప్రకాశవర్షములు పట్టునని జ్యోతిర్విజ్ఞాన విశేషజ్ఞులు చెప్పదురు. ఈ అకాశగంగకు వెనుకను నీహారికామండలములు—ఒకదాని వెనుక నొకటి యుండి వాటి అ పఱున యెంతవఱకున్నదో బోధపడకుండున్నది. వాటి ప్రకాశము యంత్రములలో ఎన్ని అర్బుదములు అర్బుదముల ప్రకాశవర్షములలో చేరినదో దాని సంఖ్య వ్రాయుటకు నాలొచించుటకుగూడ మహిమస్కరము. వేదములలో యీ సమస్తసృష్టి ఆదివర్ణనము—యీ సమస్త సృష్టియొక్క ప్రళయము గూర్చిన వర్ణనముగలదు. గాన వేదకాలమునుగూర్చి చర్చించుట బాలబుద్ధి ప్రయత మగును. వేదములనాది, నిత్యములు, కాలపరిధికి అతీతములు.

వేదముల స్వరూపము

శాశ్వత పరమాత్ముని జ్ఞానము - అతని వాణీయు నిత్యమనుటలో సందేహించవలసిన అవసరమేలేదు. కాని (౧) అవి మనుష్యులపై నెట్లు ప్రసరించినవి? వాటి మూల స్వరూపము వర్తమాన చతుర్వేదములేనా? (౨) వేదములు త్రయీయని చెప్పబడుచున్నవిగదా మఱివి నాల్గెట్లు వచ్చెను? (౩) వేదములకెన్నో శాఖలుగలవని చెప్పబడెను వాటిలో చాలావఱకు లుప్తమైపోయెను. గాన వేదములు పూర్ణమైన యాశ్వరీయ జ్ఞాన రూపమున నుండి యున్నవన్నెట్లు పానగును? ఈ ప్రశ్నలకు పఱునగ సుత్తర మొనగ వలసియున్నది.

వేదములను ‘వేద’ మని యేల సందురు? వేదశబ్దమున కర్థము జ్ఞానమని. వేదము లీశ్వరీయ పూర్ణజ్ఞానములు. వేదమంత్రముల రెండవ పేరు శ్రుతియని యందురు. శ్రుతియనగా నర్థము వినినదియని. నిత్యజ్ఞానమనాది పరంపరకు శ్రవణముద్వారానే ప్రాప్తించగలదు. వేదములు భగవంతుని నిశ్వానములు. సృష్టికి ఆదిలో జగత్కర్తయొక్క నిశ్వానములను స్రష్ట వివెను, స్రష్ట నుండి ఆదిప్రజాపతులువినిరి. ఇట్లే యీ క్రమమున అజ్ఞానము సాగుచునుండెను. ఈ శ్రవణ పరంపర హేతువుచే నది “శ్రుతి” యని చెప్పబడెను. నేడుకూడ శబ్దమార్గలగు యోగులు చెవులను మూసికొని అనాహతనాదము విను

చుందురు. ఈ అనాహతనాదమే అవ్యక్త ప్రణవధ్వని. ప్రణవమువలననే గాయత్రి, గాయత్రివలన నమస్తవేదము లభివ్యక్తములై నవి — డీని స్పష్టార్థము - ప్రణవనాదము (అనాహతధ్వని)లో ప్రకాండ సంయమ, దీర్ఘకాలిక సంయమముచే అంతరమున శ్రుతియొక్క శ్రవణము శక్యము - కాని అంత వికాలసంయమము - తపస్సు మనుష్యునికి పూర్తిగ అశక్యములైయుండును. ఋషులుగూడ వీటిని స్పష్టపల్లనే వినిరి. వీలనన నహస్రములకొలది సంవత్సరముల తపస్సు ఏదవ బ్రహ్మకు తన హృదయమున శ్రుతి శ్రవణము ప్రాప్తించియుండెను.

వేదములు—ఈశ్వరీయ మొక్కటియే. దానిలో భేద మేమియును లేదు. వేదత్రయికర్తము—ఆ ఒక్క వేద మందే మూడు విషయములున్నవి. జ్ఞానకాండ, ఉపాసనా కాండ, కర్మకాండలు. ఈ ఉపయోగ దృష్టచేతనే వేదమును త్రయి యందురు. నాలుగు వేదములును యజ్ఞములలో చతుర్థా యుపయోగముచే జెప్పబడినవి. త్రేతాయుగములో మనుష్య సాధనము తపస్సు ధ్యానము గాక యజ్ఞమై యున్న యుగములో యజ్ఞకార్యముల నదుపాయమునకై యొకే వేదమును నాల్గు భాగములలో బంచబడెను. ఈ భాగములనే ఋక్సామయజురభర్గములందురు. ఈ నాల్గును ఆ నాదులై నవి. మొదట ఒక దానియందే యుండి యున్నవియును.

ఋగ్వేదేన హోతాకరోతి యజుర్వేదేనాధ్యయ్యః
సామవేదేనోహతా అధర్వైర్వా బ్రహ్మ ॥

యజ్ఞమందు హోతా ఋగ్వేదముచే, అధ్యయ్యడు యజుర్వేదముచే ఉద్ధాత సామవేదముచే బ్రహ్మ అధర్వవేదముచే తన అంశయొక్క కర్మను పూర్ణము చేయును. త్రయీ యను పేరు విని అధర్వ వేదమును వెనుకటిది యని తలంచువారు 'త్రయి' యొక్క అర్థము నరిగ నెఱుంగ రన్న మాట. అధర్వ వేదమునకు అధర్వ-అంగిరస, చాంద

నములని మూడు పేరులు గలవు. మహాభారతములో నాల్గు వేదములలోను త్రయీ విద్యాపర్వము స్పష్టముగ గలదు—

త్రయీ విద్యా మవేక్షత వేదే సూక్త మథాంగతః
ఋక్సామ దర్శా కరతా యజుషాఽదర్శనాస్తథా॥

ఇట్ల నాల్గు వేదముల పేరు గైకొని దానిలో త్రయీ విద్య గలదని చెప్పబడినది. వేదత్రయి అని చెప్పబడుట కింకొక కారణము గలదు. మంత్రములు మూ డీ విదము లవి. 1. వినియోగమునకు 2. గానమునకు 3. గద్యము. ఈ మూడు విధములైన మంత్రములచేతను ఉపాసనా త్రయము ప్రతిపాదించబడి యుండుటచేతను నాల్గు వేద ములను త్రయీ విద్య యందురు. ప్రాచీన సాహిత్యమందు నాల్గు వేదముల నామములే చూడ దలంచినవారికి బృహ దారణ్యకోప నిషత్తులోని యీ మంత్రము పర్యాప్తము.

“అరే అన్య మహతో భూతన్య నిఃశ్వసిత మేత ద్ ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదో ౭ ధర్వాంగిరసః”

వేదములలోని మంత్రభాగమును 'సంహిత' యందురు. సంహితకు “అత్యంత నదీపత్వమని యర్థము. “పరః నన్నికర్షః సంహితా” అష్టాధ్యాయ యొక్క యీ పరి భాషానుసారము మొదటి సంహితలలో మంత్రాక్షరములు వేఱు వేఱుగ లేకుండెను. అవి యన్నియు నొకదానియందే యుండెను. అన్నియు సంధియుక్తములై యుండెను. సంధియుక్త మంత్రములలో శబ్దమును స్పృహకు చేయు టలో కఠినత్వము గలిగియుండగా—ఒక యక్షరము లేక యొక శబ్దము రెండవ శబ్దముతో గలిపి చదువు నర్థము చేసికొను భ్రమ గలుగగా నప్పడు మంత్రముల పదచ్ఛేద ములు చేయబడెను. ఇవిధమున సంధిసహితములు, పదచ్ఛేద యుక్తములని యొక సంహితకు రెండు శాఖ లేర్పడెను.

(నశేషము)

['కక్యాన్' నుండి అనువాదము]

ప్ర క ట న

శ్రీమత్ జగద్గురు పుష్పగిరి పీఠాధిపతులగు శ్రీమదభినవేంద్రుండ విద్యాశంకర భారతీస్వాములవారు విశ్రాంతి నొందగోరి దుర్ముఖి సంవత్సర మాఘ శుద్ధ పంచమి సోమవారము (ది 4 - 2 - 1957) ఉదయం గం. 9 - 18 లకు కడప వాస్తవ్యులగు శ్రీ కైపా శేషయ్యగారి నాల్గవ కుమారుడగు రామమూర్తి శర్మకు పీఠాధిపత్యమును ప్రసాదించుచున్నారని వీరశిష్యులకు తదితరులకును తెలియజేయడమైనది.

అరండల్ పేట,
గుంటూరు.
ది. 17 - 1 - 1957

యస్. వెంకట్రారావు,
ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరు.
పుష్పగిరి మఠం.

వార్తలు - విశేషములు

సంస్కృత కమిషన్ వారు బందరు నందలి సాంగవేద పాఠశాలను సందర్శించుట

సంస్కృత భాషయొక్క అధ్యయనమును గురించియు, పరిశోధనమును గురించియు విచారించి సంస్కృత భాషను, వాఙ్మయమును ప్రోత్సహించుటకు వలయు సాధనములను సమీక్షించుటకై భారత ప్రభుత్వమువారిచే “సంస్కృత కమిషన్” అను సంఘమేర్పరుపబడినది. ఈ కమిషను సభ్యులు 3-1-57 తేదీన బయలుదేరి బీహార్, బెంగాల్, ఒరిస్సా రాష్ట్రముల పర్యటించి ఆ రాష్ట్రములందలి సంస్థలను దర్శించి సుప్రసిద్ధ విద్వాంసుల యభిప్రాయమును సేకరించి 16, 17, తేదీలలో ఆంధ్ర రాష్ట్రమున పర్యటన ప్రారంభమునందు విశాఖపట్టణము, రాజమహేంద్రవరములలోని సంస్థలను దర్శించి విద్వాంసుల యాశయములను సేకరించి 18 తేదీ ఉదయము విజయవాడ నుండి బయలుదేరి బందరు వచ్చుచు చిట్టగూడూరు సంస్కృత కళాశాలను చూచి తదధ్యక్షులు స్థాపకులునుసగు శ్రీమాన్, యన్. టి. జి. వరదాచార్యులు యమ్. ఏ. వా రొనగిన సలహాభిప్రాయములను గైకొని, అచట అల్పాహారములను తీసికొని వారితోకూడ బందరు వచ్చిరి.

బందరునందు శ్రీ గాయత్రీ పీఠాధిపతులచే (పూర్వాశ్రమమునందే) స్థాపింపబడిన సాంగవేదపాఠశాలకు కమిషన్ సభ్యులేతెంచిరి. పీఠాధిపతులను దర్శించిన తరువాత పాఠశాల తరపున సంస్కృతమునందు స్వాగతప్రత్యము సమర్పింప బడినది. వేదమునందలి సంహితా, పద, క్రమ, జటా, మనల న్వస్తివాచనము, తర్క, వ్యాకరణ, వేదాంత శాస్త్రములందు వాక్యార్థములును సుప్రసిద్ధ పండితులచే నిర్వహింపబడెను.

అనంతరమున శ్రీ గాయత్రీపీఠము తరపున శ్రీ విద్యాశంకర భారతీస్వాములవారు కమిషన్ సభ్యులకు శుభాశంస లను పలికిరి.

కమిషన్ అధ్యక్షులు, పశ్చిమ బెంగాల్ లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ కు అధ్యక్షులు, డాక్టర్ నునీతికుమార్ ఛటర్జీపండితులు. పూనా విశ్వ విద్యాలయమునందు సంస్కృత పీఠాచార్యులగు శ్రీ ఆర్ ఎన్. దండేకరు పండితులు ప్రధాన కార్యదర్శి; కాశీ విశ్వ విద్యాలయము నందలి సంస్కృతాచార్యులు, శ్రీ టి. ఆర్. వి. మూర్తిగారు, మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయ సంస్కృత పీఠాచార్యులగు శ్రీ డాక్టర్ రాఘవన్ పండితులు, హైదరాబాదు విశ్వేశ్వరానంద వేదసంశోధన సంస్థకు ధైర్యకరుగారగు శ్రీ విశ్వబంధు శాస్త్రిగారు బెంగుళూరు శంకరమఠ సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులు, పండితరాజ శ్రీ వి. రామచంద్రశాస్త్రిగారును, కమిషను సభ్యులు. దశభాషా కౌవిదులగు కోట నుందరరామశాస్త్రి, యమ్. ఏ. గారు సహాయకార్థి. ఆంధ్ర రాష్ట్రమున వీరు కమిషను సభ్యులకు అత్యంత సాహాయ్య మొనర్చి వలయు పరికరములను సమకూర్చిరి.

పిదప కమిషనువారు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ శ్రీ స్వాముల వారినుండియు, హిందూ దేవదాయ ధర్మాదాయ పరి పాలనాశాఖ డిప్యూటీ కమిషనరు వారగు శ్రీ జి. యన్. యన్. రామమూర్తిగారి నుండియు, ఇతర పురప్రముఖులనుండియు సంస్కృత భాషాభివృద్ధికి వలయు సాధనములను గురించి వారివారి యాశయములను సేకరించిరి. ఆంధ్రలోని హిందూ దేవదాయ ధర్మాదాయశాఖ సంస్కృతభాషా ప్రోత్సాహమునకు అవలంబించిన సాధనములను, శ్రీ జి. యన్. యన్. రామమూర్తిగారు కమిషను సభ్యులకు విపులముగా వివరించిరి. కమిషను సభ్యులందరును, దేవదాయ ధర్మాదాయ శాఖను సంస్కృతభాషా ప్రోత్సాహము చేయుచున్నందుల కెంతయు అభినందించిరి. ఆంధ్ర రాష్ట్రమునందే యీ విశేష మును గమనింప గల్గితిమని సంతసించిరి.

అచటి నుండి ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలను సందర్శించి తదధ్యక్షుల యాతిథ్యమును స్వీకరించి మధ్యాహ్నము విజయవాడకు బయలువెడలిరి.

విజ్ఞప్తి

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ నందలి పబ్లిక్ గ్రంథాలయములకును, కళాశాల లందలి గ్రంథ పఠనాలయములకును “ఆరాధన” పత్రిక చందాకు కొనదగినట్లు ఆంధ్రప్రదేశ్ విద్యాశాఖాధికారి (Director of Public Instruction) Dis. No. 54/56 D/- 7-1-56 తేదీగల ఉత్తరువులుచే అంగీకరించిరి. గాన గ్రంథాలయాధికారులు, కళాశాలాధ్యక్షులు “ఆరాధన” పత్రికకు చందాదారులుగాచేరి పత్రికను ప్రోత్సహింపఁ బ్రార్థితులు.

సంపాదకుడు.

THE GODS' PRAYER TO SRI KRISHNA

(FROM SRIMAD BHAGAVATAM)

"We praise Thee, O Lord, and surrender ourselves, heart and soul, at thy Lotus Feet.

Thou dost deliver from the bondage of evil Karma those who meditate upon thee with the true favour of devotion.

O thou Lord invincible,

By thy inscrutable divine power thou hast brought forth this universe;

And having brought it forth, thou dost reside within it;

Thou dost maintain the universe;

And then, unto thee again, the universe goes back in dissolution. But the universe does not limit thee, nor do any actions.

For thou art unattached, shining in thine own glory, immersed in the infinite bliss of the Self.

O worshipful Lord supreme,

If one has evil desires in his heart, what good can come to him from mere study of the Scriptures?

Neither charity, nor austerity, nor work can avail him aught.

But blessed indeed is he who, with heart purified meditates on thy glories;

His soul melts in joy when he hears of thy splendour.

"Free us from bondage to evil!

May thy Lotus Feet be like fire to consume our evil thoughts!

Thy Lotus Feet are meditated upon by the sages, whose hearts melt in love for thee;

Thus do they realize happiness and become free from woes.

In diverse ways and forms thy Feet alone are worshipped by those who seek union with thee;

They worship thy Feet to transcend even heaven itself.

"When the priests with folded palms pour oblations in to the sacrificial fire, it is thy Feet they worship;

And the Yogis, striving for union with thee, desirous of knowing thy divine power, meditate upon the Feet alone:

Thy Feet are worshipped in diverse ways by all the great lovers of God in every age and every clime.

Thou dost accept even the humblest offering of thy most humble devotee.

May thy Feet be like fire to consume our evil thoughts!

(With the kind courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M.A.

III-FOREIGN INFLUENCE ON HINDU ARCHITECTURE.

(iii) *Western Influence.*

The Third outstanding foreign influence on Hindu architecture was that of the West. We have noticed that Indian culture has shaped itself on the principle of unity in diversity. It has accepted one of the fundamental laws of creation itself. Even from the days of Indus valley civilization, she always adjusted to a specific environment with patient effort. Some times her patience was tried, her width of vision was understood as lack of the spirit of nationalism and therefore her higher ideals of life were exploited. But in the long run it was India that was triumphant. She very often loved to come into intimate contact with many countries of the world and influence them and in return receive their influences as their blessings on her. As a result of this policy of give and take, she developed a culture of contradictions which have a unifying feature running through them,

But this principle of unity in diversity when misunderstood makes itself manifest in extermination. When rivers overflow their boundaries, and famine lays its gaunt fingers upon fertile lands, when the victor reaps the field and strews it with hunger, desolation, pain and death, and when the vital springs of human inspiration are drained, we find only diversity in Nature; but soon this is followed by a process of recovery where in we notice, that the same river keeps its narrow bounds again and goes about its duties as though it had

never overflowed its banks, the field again yields beautiful flowers and green grass and a host of golden ears dancing in the breeze and the same battle field gives shape to another civilization, all giving strength and colour to new life. The unity in diversity is restored again and with it the strength of the creative spirit in man is recovered.

India is a vast country with diverse races. From times immemorial she has thrown her doors always open to the various cultures of the world at large to confer and intermingle and seek out the treasures of universal value. In spite of her intellectual alertness and philosophical disposition, she often neglected her creative spirit as a result of which it faded away yielding place to the imitative in her. She never shone well in borrowed feathers. On the other hand she rapidly deteriorated that she lost all her vitality, remained rigid and immobile building arounding her "narrow domestic walls." Yet, before long, she asserted her individuality and drove away such foreign influences that tried to mitigate her progress.

In the previous chapters we studied in detail the Persian and Greek influences on Indian art and architecture through the ages. ⁽¹⁾ We noticed that the political and cultural influences developed on two different lines. Though politically India was much influenced by the two great cultures of the West, she was not much indebted to them in architecture. When the Muslims invaded the country there

---

1. "Aradhana" July, August, September 1956.

was anarchy among the minor rulers of the North who foolishly invited the foreigners to wage war against their rival natives which was exploited by the Muslims by setting the local chieftans at loggerheads and receiving towns as bakshes from the rivals or overcoming them in war in the case of weaker rulers. (1) The Muslims who came to India from the West brought with them no new technique or political or economic structure. In spite of their religious belief in the brotherhood of Islam, which is almost opposite to the religious belief of the Hindus, they were feudal in outlook and had distinction of classes like the Hindus. In technique and in the methods of production they found that they had much to learn from India. So they got adjusted to their new surroundings. And also because the great majority of Muslims in India were converts from Hinduism, they developed many common traits, habits, and artistic tastes, especially in northern India. Akbar helped to foster this to a great extent as a result of which they lived together peacefully as one people. Especially in the villages, there was an intimate contact between the Hindus and Muslims. Caste did not come in the way of their administrative and other walks of life, for the Hindus considered their Muslim neighbours as belonging to another caste. As many of them were converts from Hinduism, they were conversant with Indian classics and mythology and epic stories. They were the same kind of dress, did the same kind of work and even spoke the same language as the Hindus. They joined each others festivals. They even called themselves with each others names. Some semi-religious festivals were common to them.

Akbar's success is really astonishing, because he created a sense of unity among his subjects. There were many barriers in the country like the social, religious, and linguistic; but in spite of them Akbar could grow a feeling of oneness among the people of the country. He was the only Muslim ruler who could know the spirit of Indian culture. Jehangir and Shah Jehan were also successful because they accepted the lines of their father and grandfather. But their successor Aurungzeb, though much abler than Jehangir or Shah Jehan, was unable to rule the country because he disregarded the unity set by his predecessors.

He was made of a different stuff altogether. He did not believe in the united life of the Hindus and the Muslims. He set the clock back. And when the English stepped on Indian soil history repeated itself again: the British made an organized attempt in 1685 to add to their already-existing possessions in India.

Though weak and succumbing to his other enemies, Aurungzeb, did not yield to the British. Even before the defeat of the British, the French established themselves in some parts of the country. "The overflowing energies of Europe were spreading out in India and the east just when India's political and economic condition was rapidly declining." (2)

The Early British in India

The death of Aurungzeb in 1707 was the culmination of a one-man rule in Mogul India, and his successors dwindled themselves and their empire into insignificance. The empire was divided into six great provinces. The evil of disintegration reduced the country into minor indepen-
 dent sovereigns, thereby throwing its portals open to the foreigner.

1. "Aradhana" October, November, December 1956.

2. "Discovery of India".—Nehru :—Maridian Books Ed. 1946 P. 267.

The French and the British were the two dominant foreign powers in India then. They were for many years solely concerned with trade. The anarchy in the country first alarmed them but later on gave them the clue for organization and empire-building. Thus the British that came to trade remained to rule.

Referring to the Backwardness of India and the superiority of the English in organization and technique, Mr. Nehru wrote in his "Discovery of India" that "looking back over this period, it almost seems that the British succeeded in dominating India by a succession of fortuitous circumstances and lucky flukes. With remarkably little effort, considering the glittering prize, they won a great empire and enormous wealth, which helped to make them the leading power in the world. It seems easy for a slight turn in events to have taken place which would have dashed their hopes and ended their ambitions. They were defeated on many occasions—by Haider Ali and Tipu, by the Marathas, by the Sikhs, and by the Gurkhas. A little less good fortune and they might have lost their foothold in India, or at the most held on to certain coastal territories only." (1)

Continueing, Mr. Nehru wrote, that "a closer scrutiny reveals, in the circumstances then existing, a certain inevitability in what happened. Good fortune there certainly was, but there must be an ability to profit by good fortune. India was then in a fluid and disorganized state, following the break-up of the Moghal Empire; for many centuries it had not been so weak and helpless. Organized power having broken down, the field was left open to adventurers and new claimants for dominion. Among these adventurers and clai-

nants, the British and the British alone, at the time, possessed many of the qualities necessary for success. Their major disadvantage was that they were foreigners coming from a far country. Yet that very disadvantage worked in their favour, for no one took them very seriously or considered them as possible contestants for the sovereignty of India. It is extraordinary how this delusion lasted till long after Plassey, and their functioning in formal matters as the agents of the shadow Emperor at Delhi helped to further this false impression. The plunder that they carried away from Bengal and their peculiar methods of trade led to the belief that these foreigners were out for money and treasure and not so much for dominion; that they were a temporary though painful infliction rather like Timur, or Nadir Shah, who came and plundered and went back to his homelands."

The East India company was originally a trading concern with a military establishment attached to it to protect its commercial interests in the country. It slowly expanded its territory without attracting much attention of others, by taking sides and helping one rival against another. The Company expected heavy payments from those to whom it extended its help. "People looked upon these troops as mercenaries to be hired. When it was realized that the British were playing nobody's game but their own, and were out for the political domination of India, they had already established themselves firmly in the country." (2)

The Culture of the British and How it was Introduced in India.

The culture of the British is the culture of the West. In more than one respect it

---

1. *Discovery of India*. p. 273.

2. "*Discovery of India*", P. 273.

is almost diametrically opposite to Indian culture. The happy blending of the two became a very difficult process and required great sacrifices to be made on both sides before it could be achieved, even nominally. The process is not yet complete though it is accomplished to a great extent. Unlike the Muslim, the British as rulers, were against the introduction of their culture in India; in fact they deliberately tried to prevent any thing good and constructive for they did not want to merge with the natives but desired to be isolated foreign ruling class. But in spite of their precautions they were forced to introduce certain changes to consolidate their positions and exploit the country to their own advantage. These, in course of time, turned out to be the very pitfalls of their administration in India.

Nevertheless, from the very early days of British rule in India, certain English individuals, educationists, orientalists, journalists, missionaries and others tried their best to bring western culture into the country; and in their attempts to do so they often came into conflict with their own Government. India is really indebted to these messengers of the West for the great service they did to the uneducated masses of India.

When I refer to the uneducated masses of India, I mean the masses who had no English education. The masses of India were having a cultural background of their own which was powerful and vital in the past. "The old epics of India, the *Ramayana* and the *Mahabharata* and other books, in popular translations and paraphrases, were widely known among the masses, and every incident and story and moral in them was engraved on the popular mind and gave a richness and content to it. Illiterate villagers would know hundreds of verses by heart and

their conversation would be full of references to them or to some story with a moral, enshrined in some old classic." This culture of the masses was different from the culture introduced by the West in India and the masses were ignorant of the new culture and had to learn much from those messengers of the West.

The British rulers of India were against imparting English education to the natives for they feared that in the long run it would have its telling consequences on their own administration in the country. But circumstances forced them to educate the people. To serve their immediate ends they had to sacrifice their remote stability in the country. For some time they tried to get administrators from their native land by sea and maintain them in India at a high expense. As their domains increased this became impracticable. They had to train clerks, officers and administrators in India itself. Macaulay embodied the decision of the British Government in favour of the teaching of English in his Minute on Education in 1835. Though it was meant to "produce the carriers of the white man's burden" it helped these beasts of burden to open their eyes and ascertain their individuality.

The printing press was tabooed by the rulers in the country with the fear that it may widen the intellectual horizon of the natives and thus inculcate upon them the spirit of revolt and political consciousness. But Government found it difficult to carry on its administration without the press, and so it became a necessity. So they started official presses in Madras and Calcutta and in other places. The first private press was started by the Baptist missionaries in Serampore, and the first newspaper was started by an Englishman in Calcutta in the year 1780.

In this manner Western civilization forced its way into Indian culture though the so called torch-bearers of it were much against its introduction in India. When men meet they may pretend to be un-influenced by one another but when cultures meet they cannot pretend isolation. They are bound to flow into one another till they are intermixed and form themselves into a new compound of creative originality. The English were against the introduction of their culture in India and the conservative natives of the country would not welcome the foreign culture happily into their midst. Yet without their knowledge, the two cultures have intermixed to mutual benefit.

Before we proceed to consider the arts and architectures of the two countries and their influences, we should know something of the East and the West.

The East and the West

When I refer to these hemispheres of humanity, I do not refer to the East and the West of antiquity for I have already dealt with them elsewhere.⁽¹⁾ I now deal with them in the light of the present day.

The East and the west have been trying to get closer in these modern days in spite of various obstacles that have been sprouting up in their way. The advance of science which is the result of the unnatural growth of Western culture has upset the balance of life; and in its own wake has made humanitites, the watch-word of the East, a necessity. The East has to increase her pace, without detriment to her legs, if she is to walk abreast with

the rapidly advancing West and after the fourties of the present century we find the East has done so, of course in the political field. Almost all major countries of Asia have shook the foreign yoke off their shoulders and have asserted their individuality. But they have not failed to accept the good that the West unconsciously offered them in her anxiety to safeguard her own colonial policy. This should not mislead us to conjecture that the East is capable of discriminating the good from the evil, accepting the good alone and rejecting the evil. There are many evils of Western civilization in the culture of the East which have unfortunately crept in and these have taken a deep root in it. It is rather too early and also risky to form any indubitable opinion of the present day and if one tries to do it, one has to be on ones guard to see that the future is properly anticipated and with the help of the past the present is judged.

We shall consider the recent past of our own country and try to know something of the unknown future and thus establish the present, for India being at a vantage position has become the crucible of Asian culture wherein many a change, a chemical action, has taken place very often leaving behind it the residue or the precipitate as the case may be. She in miniature represents Asia. In the next article we shall deal with India in the recent past and proceed to show how her political life is responsible for her cultural development.

(to be continued)

---

1. "Aradhana" Aug. 1956. p. 192-33.

GOD MAN AND CREATION; VII—UPANISHADS

By

SRI VIDYA SANKARA BHARTI SWAMY OF GAYATHRI PEETHAM, MASULIPATAM.

In the foregoing six articles, we have seen how the Bhagavad-Geetha deals with the subject of 'God, man and Creation', and we have come to the conclusion that God or Brahman only is real, that Man or Jeeva is not really different from God but identical with Him, and that the creation is a superimposition upon God, and as such it has got mere appearance without real substance in it. This conception is known as Advaita.

Now we shall see how the Upanishads deal with the subject.

UPANISHADS

Upanishads are called the Vendanta, or the end of the Veda, since they form the concluding portions of the Veda. The word 'Veda' comes from the root 'Vid' to know, and hence Veda means a 'Book of Wisdom' enabling one to know what he cannot know either by direct perception (ప్రత్యక్ష) or by inference (అనుమాన). The nature of God, the nature of Man or Atman, and the nature of creation, being all matters beyond the ken of human intellect, have to be known and understood by a study of Veda only. Upanishads specially deal with this subject of God, Man and Creation, and the interrelation among them.

Every Veda consists of two parts—Mantras and Brahmanas. The Mantras are hymns in praise of the Vedic gods, and they are preserved in collection known as Samhitas. The Brahmanas are intended to give practical guidance in the performance of sacrificial rites, and include the Upanishads, which are their concluding portions. Between the Brahmanas, and the Upanishads, there is a portion, called

Aranyaka. While Mantras deal with the hymns, and Brahmanas with the rituals, Aranyakas deal with philosophic interpretation of the rituals; and the Upanishads deal directly with philosophy or metaphysics. Tradition has it that the above fourfold division of Veda into Mantra, Brahmana, Aranyaka, and Upanishad is to suit the four stages or Asramas in a man's life: Viz; Brahma-Charya, Garhasthya, Vanaprastha, and Sanyasa respectively,

'Upanishad' comes from the root 'Sad' which has three meanings:- (1) to decay (2) to go or to know, and (3) to destroy; hence the term Upanishad means (1) that which brings about the decay of Avidya, (2) that which makes one understand Brahman or Atman, and (3) that which effects the destruction of ignorance without residue. Thus the word 'Upanishad' means Brahma-Vidya or knowledge of the Absolute. The etymological meaning of the word is sitting (sad), close by (upa), with seclusion (ni), that is secret teaching by a Guru to a disciple, who is duly qualified, in seclusion, and is therefore not meant for the masses. Thus it is by a study of the Upanishads only that one can realise his own Atman or self, and attain liberation from bondage, or Mukti. Hence they are the greatest books of wisdom in the whole literature of the world, and their greatness cannot be overestimated. One of the greatest Western philosophers—a German, by name Schopenhauer, proclaims thus—“In the whole world there is no study, so beneficial and so elevating, as that of the Upanishads; they contain the highest wisdom”. Further it is said of

him that he was in the habit, before going to bed, of performing his devotions from the pages of the Upanishads. Maxmuller and others also lavished their praise for the Upanishads in very unmistakable terms.

What is the number of Upanishads?

As stated already, each Veda has its own Upanishad at its end. Of the four Vedas, Rig-Veda, has 21 Sakhas or branches, and each branch has an Upanishad of its own. Hence Rig Veda contains 21 Upanishads. Yajur-Veda has 109 Sakhas and hence contains 109 Upanishads. Sama Veda has 1000 Sakhas and hence contains 1000 Upanishads. Adharva Veda has only 50 Sakhas, and so it contains 50 Upanishads. Thus the four Vedas contain 1180, tradition says, that that Sri Rama selected 108 Upanishads, and taught them to his great Bhakta, Hanuman. These 108 are now available. Of these 108, ten (10) belong to Rig Veda, 19 to Sukla Yajurveda, 32 to Krishna Yajurveda, 16 to Samaveda, and 31 to Atharvaveda. Of these 108 again, Isa, Kena, Katha, Prasna, Mundaka, Mandukya, Taaittiriya, Aitareya, Chandogya, and Brihadaranya are the ten most important, and are known as the major Upanishads, while, the rest are known as minor Upanishads. It is for these ten that the great Sankara (the Greatest intellect creation has ever seen) wrote his invaluable and immortal Bhashyam.

Of these ten Upanishads, the Aitareya alone belongs to Rig Veda, Isavasya and Brihadaranya belong to Sukla YajurVeda, Katha and Taaittiriya belong to Krishna YajurVeda, Chandogya and Kena belong to SamaVeda and the remaining three, Prasna, Mundaka, and Mandukya, belong to the Atharva Veda.

Each Upanishad, in general, deals with three topics:- (1) the cardinal doctrine,

(2) the means leading to it, and (3) practical application of the doctrine. Ordinarily, the 1st portion of the Upanishad deals with the means (సాధన, ఉపాసన) the middle portion with the doctrine in theory, and the last portion with the practical application of it. In some Upanishads, the order may be changed.

Again each Upanishad contains a Maha-Vakya. Maha-Vakya is a statement enunciating the identity of the Jeevatma with the Paramatma, or the reality of only Brahman, or the unreality of creation. Thus all the Mahavakyas, in one voice, proclaim the Advaita doctrine only. All the 1180 Upanishads contain some thousands of such Maha-Vakyas. But Sree Rama selected again all the Maha-Vakyas from the 108 Upanishads only, which he taught to Hanuman, made them into a garland—like thing, and blessed Hanuman by presenting it at the time of his coronation. This garland—like thing is called Maha-Vakya Ratnavali; and it contains 108 Mahavakyas culled out from the 108 Upanishads. Those who are unable to go through all the 108 Upanishads may go through these 108 Mahavakyas, and get the full benefit. It is only duly qualified Sanyasis, who have been initiated into the four main Mahavakyas, that are entitled to study these 108 Mahavakyas.

There is an anecdote connected with this Mahavakya-Ratnavali. At the time of the coronation of Sree Rama, after the destruction of Ravana and his people, Rama awarded presents to all those who helped him in the great war but did not give any present to Hanuman. Then Seetha looked at Rama with anxious eyes, indicating thereby her anxiety to know the cause for not rewarding Hanuman, their greatest benefactor. Then Rama, with a smile, said that Hanuman would not like any such presents, and he would even

break them. All the same, as per the strong persuasion of Seetha, he gave him a very costly Nava Ratna garland containing the most precious of jewels of all kinds. Then Hanuman broke every jewel, and began to smell it, and taste it, and in the end threw it away as useless. Then Seetha understood the meaning of Rama's previous observation, and asked Hanuman for explanation of his childish act. Then Hanuman, the greatest of the Bhaktas, stated that he wanted to see if any of the jewels contained Rama's name, and its sweetness. Hanuman evidently wanted Rama's name, the efficacy contained in it, and its Tattvam, for his Mukti, and not those useless worldly presents. It was then that Sree Rama culled out those 108 Maha-Vakyas from the 108 Upanishads, made them into a garland, called Maha-Vakya-Ratnavali, and gave it to Hanuman. Then Hanuman broke every Maha-Vakya, found in it, the underlying principle of Ramanama, i.e. Brahma Vidya, the sweetest nectar and was immensely satisfied and became a Jeevanmukta. It was in that connection, as per the tradition, that the 108 Maha-Vakyas were culled out, stringed together, and made into a garland.

To examine the nature of all these 108 Mahavakyas, it will take a lot of space and will even be unnecessary. As a matter of fact, out of all these, only four have been specially selected from the four Vedas, and it is only they that are popularly known as Maha Vakyas, into which Sanyasins are initiated at the time of their embracing holy orders. Those four are the following :—

TATTVAMASI (తత్త్వమసి) is the Maha-Vakya from Sama Veda. AYAMATMA BRAHMA (అయమాత్మా బ్రహ్మ) is the Maha Vakya from Atharva Veda. AHAM BRAHMASMI (అహం బ్రహ్మస్మి) is the Maha-

Vakya from Yajur Veda. PRAJNANAM BRAHMA (ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ) is the Maha Vakya from Rig Veda. These four indicate the essence of all the Upanishads, nay, even of all the four Vedas.

The first means 'That thou art'. The 2nd means 'This self is Brahman'. The 3rd means 'I am Brahman'. The 4th means 'Intelligence is Brahman'.

Thus all these four Maha-Vakyas clearly establish the identity between Jeevatma and Paramatma i.e. that Man is really not different from God. This is Advaita. This doctrine is expounded in half a sloka thus :—

'Brahma Satyam, Jaganmithya Jeevo Brahmaiva naparah' (i.e.) Brahman or God only is real; Jagat or creation is (మిథ్యా) unreal (has appearance only, without any real substance in it) and jeeva (Man) is only Brahman and not different from Brahman. Of these three statements explaining the inter-relation between God, Man and Creation, even if any one of them is established, the remaining two automatically follow. It is only on this basis, that the principle of 'knowledge of one is knowledge of all', so clearly adumbrated in Chandogya and Mundaka Upanishads, and in Chapter VII, sloka 2 of Bhagavad Geetha, and also the principle of Jeevanmukti can hold good. As a matter of fact, of the 108 Maha Vakyas, 93 deal with the reality of Brahman only, 33 relate to unreality of the creation, and 38 to the identity between God and Man.

As stated above, all the four main Maha Vakyas establish the identity between God and Man in essence. We shall now see if there is also any order in the four statements. A close scrutiny shows that there is also an order in them to be followed. Of the four, 'That thou art' is for Upadesa by Guru to Sishya. So this comes under SRAVANA (శ్రవణ) and

has to be taken up first. Then, the statement 'THIS SELF IS BRAHMAN' has to be constanly brooded over, and so it comes under MANANA (మనన) and may be taken up next. After thus brooding over, one gets convinced of the correctness of that statement, and so the next step for him is to meditate on that identity thus—'*I am Brahman*'. So this statment comes under NIDHIDHYSANA OR DHYANA (నిదిధ్యానన తేక ధ్యాన). Then finally comes the REALISATION (అనుభవ) for him, not merely relating to his own self, but comprehending all, and then exclaims thus, 'INTELLIGENCE IS BRAHMAN'. Thus the above order also may be spelled out of the four statements. Further, the Sravana Maha Vakya is in SECOND PERSON as it is addressed to the Sishya by Guru, as 'thou'. Then the Sishya, while doing Manana, points to his own self, and indicates it by third person

as "THIS SELF" and broods over it as Brahman. Thus the Manana Mahavakya is in the THIRD PERSON. Then the Dhyana Mahavakya is put in FIRST PERSON, as he meditates thus '*I am Brahman*'. Finally the Anubhava or realisation Maha-Vakya comes in, and it is of an IMPERSONAL character, as all personal limitations are got over, and have dis-appeared. Hence it says 'Intelligence is Brahman'—a statement of most comprehensive nature. As a matter of fact, each of the four statements is complete in itself, and leads one to realisation of self or Brahman. That is why Sanyasins of the four Vedas are initiated into the Mahavakya pertaining to their particular Veda, and they are expected to get Mukti.

Thus we see that Upanishads also, like the Bhagavad Geetha, expound the doctrine of Advaita only.

(to be continued)

NOTIFICATION

It is hereby notified that Sri Jagadguru Srimadabhinavoddanda Vidyasankara Bharati swamulavaru of Pushpagiri Peetham, having courted rest, is installing Sri Kaipa Ramamurthy Sarma, fourth son of Sri. Kaipa Seshayya of Cuddapah Town, as the Peethadhipati of the Math on Monday the 4th. February 1957 at 9-18 A.M.

Arundalepeta, Guntur. }
D/17-1-57. }

S. VENKATARAO,
Executive Officer.
Sri Pushpagiri Math.

OFFICE OF THE COMMISSIONER, H. R. & C. E.,
(Adm.) DEPARTMENT, (ANDHRA) GUNTUR.

CIRCULAR No. 1

Dated 11-1-1957.

Sub:—H. R. & C. E—Religious Institutions—Properties—Application of Andhra Tenancy Act (Act XVIII of 56) instructions to the Executive Authorities—
Issued.

Consequent on the passing of the Andhra Tenancy Act 1956, providing for the payment of Fair rent by cultivating tenants and for fixing the minimum period of agricultural leases, there had been a great commotion among the trustees of the religious institutions under the belief that the interests of the temples would greatly suffer. Incidentally many doubts are raised and this office is receiving representations from various quarters calling for clarification on various points. Great consideration had been bestowed on all the problems and it has been decided to issue a comprehensive circular instructions dealing with all questions arising. The following are the important issues that need clarification and on which definite instructions are required by this office to serve as guidance to all the executive authorities.

1. Is it necessary for the trustees of Religious Institutions to move the courts by filing writ petitions questioning the validity of the Tenancy Act?

2. Is it necessary for the trustees to enter into fresh agreements regarding form of tenancy and sharing of the produce etc.

3. What is the rent to be collected now from the lessees of the temples and what is the further action to be taken by the trustees to enter into fresh agreements with the lessees regarding the rent.

4. What are the cases in which the fair rent may have to be determined by the revenue authorities and what is the action to be taken by the trustees in such cases.

5. What should be the attitude of the trustees in case of claim for remission by the lessees.

6. What is the minimum period of lease for which the lessees are entitled to be in possession.

7. Are temple lands to be leased out in public auction in future and if so under what circumstances and conditions?

8. Will the temples be put to any loss under the Tenancy Act and are the apprehensions of the trustees well founded?

The issues mentioned above are clarified as hereunder.

1. Representations have been made by some of the trustees that they might be permitted to question the validity of the Act itself by filing writ petitions in the High Court. Patience is counselled in this regard till the results of working the Act are known and the trustees of such of those religious institutions that are badly affected by this Act and who feel that their wrongs can be redressed in a Court of law by a writ

petition, may apply to the Commissioner through the Deputy Commissioner for full examination of the questions and for the issue of suitable instructions in this regard, if necessary after addressing the Government to redress the wrong.

Necessity for fresh agreements :

Under Section 4 of the Andhra Tenancy Act every land lord and his cultivating tenant shall come to an agreement in regard to the form of tenancy and in particular as to whether rent should be paid in the form of a share in the produce or in the form of a fixed rent in cash. A doubt may arise in the minds of some of the trustees whether fresh agreements, regarding the form of tenancy i. e. payment of rent in the form of share in the produce or fixed rent, are necessary. As things stand to day every lease of temple lands stipulates payment of fixed rent either in cash or in kind and there is no necessity to disturb that arrangement, since it is impracticable for the trustees to share the produce without giving scope for unwholesome practices by the tenants. Where however circumstances necessitate the produce should be shared, the trustees of the institution should obtain prior orders of the Deputy Commissioner H. R. & C. E., Masulipatam who however may refer to Commissioner for advice. The conclusion in this regard would be that the existing arrangements regarding the form of payment or rent needs no disturbance.

3. Agreement as to rent :

Under Section 5 of the Tenancy Act the cultivating tenant and land lord may agree among themselves in regard to the quantum of rent payable. This takes us to the question whether the rent now being obtained for the temple lands is in excess of the maximum rent or the fair rent contemplated in the Act. Doubts here will have to be dispelled. This conception of fair rent to the tiller is not a new conception of the present order of society. It existed even from time immemorial. The word "Medipalu" had been in use from ages. The tenants offer of rent even before is based on the principles of reserving $\frac{1}{2}$ share "Medipalu" for himself. It is in accordance with this principle and keeping his interest in view, the tenants offer rents in public auction. And in very rare cases along, it can be said that the highest bids offered by the tenants in public auction or otherwise exceed the maximum rent contemplated in Section 3 of the Act and this is due to unhealthy competition due to rivalry. The rents secured by the religious institution are offered by the tenants, taking consideration, the following factors.

4. Determination of Fair Rent :

It should be noticed that under clause 3 of Section 6 of the Tenancy Act, the Tahsildars are enjoined under law to presume that the agreed rent payable in respect of a holding is the fair rent until the contrary is proved. The existing rent can therefore be revised only in two ways. One is, when the tenant files an application before the Tahsildar within the time allowed, for fixing fair rent. This will naturally be done when the tenant wants to get the rent reduced. The other way is for the trustees to file an application before the Tahsildar for fixing fair rent. This arises only when the present rent is lower than the expected fair rent. No doubt there will be many

cases of this type also. In such cases, where the rents are low and where the trustees are sure that the fair rent to be fixed by the Tahsildar would be higher and beneficial to the temple, they can themselves file applications after obtaining permission of the Deputy Commissioner submitting full information through the Assistant Commissioner of the Division. Great care and vigilance is required when the tenants file applications for revision of rent. It is here the officers of the department are expected to play full part. Trustees also are expected to do the same. In such cases, effective steps should be taken by the trustees to see that evidence on the following points is produced before the Tahsildar by filing a counter.

1. The yielding capacity of the lands in general in the village and of the temple lands in particular.

2. The rental value of the lands used for similar purpose in the locality.

3. The profits of agriculture on similar lands in the locality.

4. The prices of crops and commodities in the locality.

5. Rates of wages of agriculture labour.

6. The improvements made to the land by the temple.

7. The assessment on the land.

8. (a) The fertility of the land and the nature of soil and the facilities for water supply.

(b) The yielding capacity of the lands in general in the village and in the lands surrounding the temple lands in particular.

(c) The suitability of the land for raising Black gram, Green gram, Horse gram, ground nut or any other catch crop, and the estimated income from the same.

(d) The extra income derived from the lands by raising commercial crops like betels, plantains, tobacco, sugar cane and turmeric which are raised in alternate years by rotation.

(e) Various other factors like easy access to the land, invulnerability from cattle raids, immunity from posts, capacity of the land to preserve the benefits of manuring drainage facilities and a host of other causes which are of the greatest importance for an agriculturist. The agreement already entered into between the tenants agreeing to pay the rents offered in public auction can be said to be binding on both and also the rent so agreed upon can be said to be the agreed rent as contemplated in Section 5 of the Act and such rent need no revision in 99% of the cases. Where however, it is felt by the trustees, that the present rent is exorbitant and needs a revision, the trustees may giving full particulars on all the 8 points enumerated above¹ through the Assistant Commissioners of their Division concerned and the Deputy Commissioner, and obtain orders. In no case, can the trustees revise the agreement entered into already, or² orders of the Commissioner; and if they do so, they will be personally held responsible for the loss.

---

1. Submit such applications for revision of rent to the Commissioner

2. Reduce the rent already agreed upon without obtaining specific orders...

It has to be noted here that the Tahasildar cannot give consideration to the actual yield from the land in a particular year and any inspection of the crops for the purpose of fixing fair rent is outside the purview of the Act. He has to take into consideration the yielding capacity of the land, the fertility of the soil, the outturn from the land if the tenant carries out agricultural operation after properly manuring and performing agricultural operations with diligence and in time. He has also to take into consideration the income from catch crops. Any low yield due to the negligence on the part of the tenant to cultivate the lands properly cannot be given consideration.

Full particulars as given above should be noted in the counter to be filed before the Tahsildar when an application is filed by a tenant. All cases where tenants file applications before the Tahasildar should be reported immediately to the Assistant Commissioner of the Division who is required to watch the action being taken by the trustees and invariably present himself or depute a competent inspector at the time of enquiry before the Tahsildar.

It should be also noted that under Section 7 of the Act, during the pendency of the proceedings before the Tahsildar for the determination of the fair rent, the tenant shall deposit and continue to deposit the agreed rent on the due date. If no such deposit is made, the fact should be brought to the notice of the Tahasildar in order to enable him to throw out his application. In cases tenants are willing to pay the agreed rents while agitating for the fair rent, there is no objection for the trustees to receive the rent as deposit and pass a receipt to the tenant for being filed before the Tahasildar.

5. Remission of Rent:

It is seen from the various remission applications received this year, that there is an impression among the tenant public that the Tahasildars are empowered to grant remission of rents merely because there is low yield during a particular year. This is absolutely baseless and erroneous. Remission under Section 8 of the Act is contemplated only when there is wide spread calamity such as total draught, floods, or cyclone and no Tahasildar can grant remission in other cases. Government grants remission under B.S.O. 14 and not under B.S.O. 13. It may also be remembered that every remission application should be filed 15 days before the crop is cut, otherwise it is not maintainable. In cases, when remission applications are filed, the trustees are required to report immediately to the Assistant Commissioners of the Division who would take steps to correspond with the Tahasildar opposing the remission during the year not subjected to wide spread calamities. Under the Act, the tenant is bound to send a copy of application to the trustees and in case of failure to send the same, this may be adduced as a ground to reject the application peremptorily in view of the fact that the trustees had no opportunity to verify the averments in the petitions. Any low yield due to neglect on the part of the tenant by not properly manuring the lands and raise crops in time cannot entitle him for remission.

6: Period of Tenancy:

Under Section 10 of the Act, all tenancies subsisting on 1st June 1956 shall continue for a period of 3 years from 1-7-'56 or until the expiry of the lease which ever is later, on the same terms and conditions subject to the determination of fair rents.

Leases, however, can be terminated by filing an application to the Tahasildar in case of failure of payment of rents or subletting the land or violation of any of the conditions of tenancy. Advantage should be taken of the provision in this section to get rid of the undesirable and defaulting tenants violating lease conditions. A certificate to the effect that action had been taken against all such defaulting tenants should be invariably furnished to the Assistant Commissioners in case of non listed temples or the Deputy Commissioner in cases of listed temples along with the monthly D. C. B. statement being submitted by the trustees or Executive officers.

7. *Lease to be made in future.*

Under rule (1) of the rules framed under Section 100 (2) (m) of the H.R.&C.E. Act, the right of cultivation must be disposed off in public auction securing the presence of the Inspector. Even after passing of the Tenancy Act, the need to hold auction still continues, in order to secure the best terms subject however to the limitations laid down in the Tenancy Act. But in the proclamation of the sale, it should be made clear that the rent that is offered in the auction by the bidders and accepted by the trustees will be the agreed rent as contemplated in Section 5 of the Act. Auction for the lease of lands can undoubtedly be conducted in the following cases.

1. Where the land is voluntarily surrendered by the tenants.
2. Where the tenancy had been terminated by the Tahasildar due to default on the part of the tenant to pay rent and in case of violation of any of the lease conditions and.
3. after 3 years or expiry of existing leases.

In leasing out in the above cases, auction should be held strictly in conformity with the lease rules, under H.R. & C.E. Act and with the modified proclamation as noted above and report submitted to the Assistant Commissioner or Deputy Commissioner as the case may be who in their turn are to send reports to this office in cases required under the rules.

8. *Misapprehension and doubts ;*

There are certain misapprehensions haunting the minds of tenant public and there is propaganda being carried on by some interested parties. It is being freely talked of that consequent on the passing of the Tenancy Act, the rents that will have to be paid hereafter would be 50% of the present prevailing rents or half the gross produce in the lands when there is partial failure. This is baseless and completely erroneous. It is up to the executive authorities in charge of religious institutions to disabuse the minds of the tenant public regarding this wrong position.

There is then a scare among the trustees that the income due to the temple would be adversely affected and the interest of the institution would suffer. In view of the detailed elucidation given in this circular, it can be safely estimated that the fair rent that is going to be fixed by the revenue authorities would not ordinarily be less than the rents hitherto obtained, since they are bound to give consideration to the various factors detailed above and pertaining to the matter. We cannot think of any reduction of rent in the districts of Nellore, Chittoor, Anantapur, Kurnool, Cuddapah, Sreekakulam and

Vizag as the rents that are obtained there, are in many cases less than the fair rent. In respect of lands situated in the districts of Guntur, Krishna, West and East Godavari, the rents of course appears to be higher when compared to the rents in other districts. But no officer can over look the point that the yielding capacity of the lands in these districts is many times more than that of the land in other districts. The fair rent to be fixed by the revenue officers, is anticipated, can therefore in no case be less than the prevailing rent. It may be said that in these districts, the rent per acre is 12 bags or more in some cases and it may seem high. But what about the yield? The yielding capacity of such a land will be not less than 20 bags per acre and the income from catch crop would be Rs. 120/- per year. On working out the fair rent as per the Tenancy act, it cannot be fixed at anything less than 15 bags. This illustration is given to bring home to the apprehending public, the way the matter should be placed before the Revenue Authorities when they attempt to fix fair rent. If in any case where tenants take undue advantage of the provisions of the Tenancy Act and there is unholy combination among the tenants or bidders, the trustees of the temples should not hesitate to approach the Deputy Commissioner at Masulipatam to grant permission to start self cultivation.

What is required now is solidarity and understanding among the temple executors who are to present a united front and place full facts before the revenue officers when matters go to them for fixation of fair rent. Full evidence on all the points raised in this circular should be gathered and placed before the revenue officers and full assistance of the officers of this department may be utilised by the trustees and executive officers for safeguarding the interest of the institution. Whereever it is necessary the services of the advocates appointed by the department may be engaged, specially in case of defending the temple when the tenants move the Tahasildar for fixation of fair rent and they may be paid fee at Rs. 20/-per petition, not however exceeding Rs. 100/- per batch of petitions relating to particular temple when such number of petitions exceeds 5. This is the time when we cannot sit quite. This is the task in which we cannot falter. It is therefore impressed on all the trustees and executive officers of temples that the Andhra Tenancy act should be implemented, but in doing so, the interests of the religious institutions should be scrupulously safeguarded by taking prompt action on the lines suggested in this circular. This is to particularly impress on all the subordinate officers of this department that they should now take up the cause of the temples as a holy mission and advice the trustees on all problems arising from the Tenancy Act and they should be constantly meeting the revenue officers and place before them all cares in favour of the temples so that justice can be done in the discharge of their duties.

(Sd) R. VENKATAREDDY

Commissioner.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

FEBRUARY 1957

No. 2

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,
*Private Secretary to The Chief Minister,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,
B. A. B. L.
*Deputy Secretary & Draftsman, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad*

Sriman S. T. G. VARADACHARY,
M.A. (Hons.) Principal,
Andhra Jateeya Kalasala, Masulipatam.

Sri M. SOMASEKHARASARMA,
Telugu Bhashasamiti, Madras.

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,
*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,
PARTHASARADHI IYYENGAR,
Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

దుర్ముఖి

మా స ప త్రి క

మాఘము

విషయ సూచిక

పుట

తెనుగు

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	31
2. బ్రహ్మజ్ఞానస్య ఉపదేశానంతరశ్చతుర్వింశతి - (సంస్కృతమ్ పూర్వతోఽనువృత్తమ్)	....	32
3. శ్రీ సోమేశ్వర ప్రణామాంజలి (పద్యములు) - కవిశేఖర, శ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి, విజయనగరము.	....	33
4. శ్రీ సోమారామము గుణుపూడి భీమవరము - కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.	....	34
5. ఉత్సవములు - వ్రతములు - (ఫాల్గుణమాసము నందలివి)	....	41
6. నవరాత్రి - శివరాత్రి - శ్రీదీవి నరసింహాచార్యులు, అవనిగడ్డ	....	42
7. ఉపాసనారహస్యము - వాస్తుశాస్త్రము, జ్యోతిషవిద్వాన్ అగమవిశారద, శ్రీ తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, వెల్లటూరు	....	44
8. మధురానగరి - మధురస్మృతులు - శ్రీ యమ్. చిట్టిబాబు, జయనీకేశవము, మద్రాసు-7.	....	49
9. భారతీయ ధర్మము - “కాశ్యప”	....	51
10. హిందూ సంస్కృతి - వేదములు - శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణ - దేవరపల్లి.	....	54
11. వార్తలు - విశేషములు - శ్రీ రామేశ్వరస్వామి, శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి ఆలయములు - స్కిన్నరపురము- శ్రీ వేమూరి శ్రీనివాసరావు, బి.వి. బి.యల్.	....	57

CONTENTS

ENGLISH

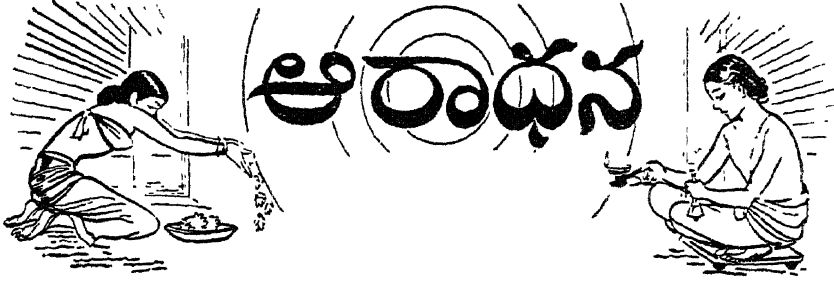
PAGE

1. THE IDEAL OF RENUNCIATION (POETRY) (From <i>Srimad Bhagavatam</i>)	...	17
2. ANDHRA ARCHITECTURE: By V. V. Tonpe, M.A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam	...	18
3. HINDU TEMPLES & ARCHAKAS	...	24
4. DEPARTMENTAL CIRCULARS (i) THE ANDHRA TENANCY RULES ETC.	...	26

శ్రీ పార్వతి ఆమ్మవారు - ధృవమూర్తి - సోమారామము

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మీ'తి చ యాచతే ।
అభయం నర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

దుర్ముఖ - మాఘము

సంచిక ౨

ॐ

एवा पित्रे विश्वदेवाय वृणो यज्ञैर्विधेम नमसा हविभिः ।

बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयः स्याम पतयो रयीणाम् ॥

तैत्తిरीయसंहिता, अष्टकम् १. प्र. ८. अनु. २२.

తాత్పర్యము :—ఇంతియేగాక, (బుద్ధికి అధిపతివగు) ఓ బృహస్పతీ! తండ్రులై (మమ్ములను) పాలించునట్టియు, దేవగురుడవగునట్టియు, అభీష్టఫలముల నొనగొనట్టి నీకొరకు వివిధయాగముల చేతను, హవిర్ద్రవ్యములచేతను, భక్తిపూర్వక నమస్కారములచేతను పరిచర్యల నొనగొందుము. నీ యనుగ్రహమువలన మేము మంచి ప్రజ కలవారమై వీరుల సాహాయ్యముకలవారమై నర్వవిధములగు ధనములకు అధిపతులము కావలయును.

बृहस्पते अति यदर्यो अहीद्व्युमद्विभाति कतुमज्जनेषु ।

यद्दीदयच्छवसर्तप्रजात तदस्मासु द्रविणं घेहि चित्रम् ॥

తాత్పర్యము :—ఓ బృహస్పతీ! రాజగువాడు రత్నాదిరూపమగు ఏ ధనము ననుభవించునో, మంత్రులు మణిరూపములగు యే ధనము ననుభవించుదురో, యాగాదికార్యములను నిర్వర్తించెడు జను లేధనము ననుభవించురో, ఏ ధనము - జీవితప్రదానముచే సంపాదించబడునట్టి సైన్యరూపముగ ప్రకాశించునో - అట్టి వివిధములగునట్టియు, చిత్రమగు ధనమును - సత్యస్వరూపుడగు పరమాత్మ నుండి దేవగురువుగా యావిర్భవించిన ఓ బృహస్పతీ!—మా కొనగుము.

ब्रह्मज्ञानस्य उपदेशरश्चतुर्विंशति ॥

(पूर्वतोऽनुवृत्तम्)

१३. भृङ्गः—यथा विविधेभ्यः कुसुमेभ्यः मकरन्दं गृह्णाति, एवं ज्ञानी तत्तच्छास्त्रेषु सारं विदित्वा सर्वमतेषु सहनं प्रकटयति ।

१४. मधुकरः—मधु सञ्चिन्वन् मधुना सहैव स्वयमपि नश्यति । अतः धीमान् धनस्य सञ्चयं न कुर्यात् ।

१५. कुरङ्गः—यथा गीताकृष्टः मृगः जाले पतति, एवं इन्द्रियाकर्षकान् गीतादीन् विवेकी परिहरति ।

१६. आत्मनो रसनादोषेण दुष्टो मीनः मांसलोलुपस्सन् बडिशेन बध्यते एवं जिह्वेन्द्रियस्य दोषेण दुष्टः परिभूयते, विषयैर्गृह्यते च । अतः ज्ञानी जिह्वादोषं परिहरेत् ।

१७. पिङ्गला नाम वेश्याः—

पुरा विदेहेषु पिङ्गला नाम पण्यस्त्री वसतिस्म । एकदा सायंसमये सा यथापूर्वं अलंकृता आत्मनः सङ्केतस्थानं प्रति कोऽपि विटः आगच्छेदिति निरीक्षन्ती द्वारदेशे तस्थौ । अत्यन्तं धनलुब्धा सा तन्मार्गेणागतान् सर्वानपि आत्मनः कटाक्षवीक्षणैः आकृष्टुं प्रायतत । परं तु सुचिरादपि न कोऽपि तस्याः विलासैः आकृष्यत । अथाऽपि सा कोऽपि धनिकः आगत्य धनं प्रयच्छतीति वृषैव आशंसमाना आनिशीथं द्वारदेशे तथैव निरीक्षन्ती अतिष्ठत् । एवं रात्रेर्यामद्वयं गतम् । सा कमपि विटमागतं न पश्यन्ती श्रान्ता मनस्यात्मानं प्रति जुगुप्सामावहत् । समनन्तरमेव सा हृदये किञ्चिदपूर्वं तेजः पश्यन्ती आत्मनो मोहं सम्यक् ज्ञात्वा मनस्येवमचिन्तयत् । “ धिङ्माम् ! याऽहमेतावन्तं कालं आत्मानं असंयम्य नरात् नश्वराणि सौख्यानि अकामयम् । यत् मामनुसृत्य सर्वकालेषु मयि सन्निविष्टं अनश्वरस्य सुखस्य एश्वर्यस्य च प्रदातारं भगवन्तं नाज्ञासिषम् । अहं मूढमतिः यत् नित्यानन्ददायकं परमात्मानं त्यक्त्वा क्लेशदुःखरोगकारिणं नरं कामये । अहो मे मौढ्यम् ! यदेतावन्तं समयं स्वयं शरीरं विक्रीय धनलोलुपा निन्द्यजीवितमनैषम् । सत्यज्ञानानन्दरूपः परमात्मैव मे सखा, प्रियतमः गुरुः सर्वमपि । शारीरिकाणि अनित्यानि सौख्यानि परिहृत्य नित्यसत्यस्वरूपं तं परमात्मानं देवमाश्रित्य नित्यानन्दमनुभवेयम् । मर्त्यं नरमाश्रित्य नारी कथं आनन्दं लभेत् । नूनमहं भाग्यवती यतः विमलब्धाऽपि विवेकेन आत्मनो दुष्कृतानि सम्यक् पश्यन्ती निर्व्याजकरुणाविष्टेन विधिना दिष्ट्यानुगृहीता । अगाधे दुश्चरितकुपे पतितां प्रापञ्चिकैर्विषयैश्च बलादपहृतां च मां करुणाविष्टः भगवान् उज्जहार । यदा नरः विश्वं नश्वरमिति पश्यति तदैव ऐहिकेभ्यः नश्वरेभ्यः सुखेभ्यः आत्मानं निवृत्य आत्मानं स्वयमुद्धर्तुं प्रभवति विवेकवान् । ” एवं मनसा विचार्य पिङ्गला प्रापञ्चिकेभ्यः नश्वरेभ्यः विषयसुखेभ्यः प्रतिनिवृत्ता स्थिरां शान्तिं परममानन्दं च अनुबभूव ।

अतः आशैव नराणां बन्धस्य हेतुः ।

आशाविरहः अत्यन्तं आनन्दहेतुश्च ॥

(कमशः)

శ్రీ సోమేశ్వర ప్రణామాంజలి

౧

శ్రీ కైలాసము నీకు భీమవరమై - చెన్నైంద, భక్తప్రజా
లోకముబ్బల యోగ భోగ విజయ శ్లోక ప్రమోదాకర
మై కల్యాణపరంపరన్ గనుచు శ్రేయమొందఁగా జేయు స
ర్వైకాధారు సుధీవిహారు నిను సంప్రార్థింతు సోమేశ్వరా !

౨

నీలగ్రీవ ! నిరీహ ! నిష్క్రియ ! శివా ! నిర్మాయ ! నిర్మోహ ! శ్రీ
బాలేంద్రాజ్జలమౌళి ! గూలి ! భువన ప్రఖ్యాత కేశీ ! లసల్
ఫాలాక్ష ! శుభదీక్ష ! సంతత జగద్రక్ష సమీక్ష ! ప్రియ
ప్రాలేయాచల కన్యకా మధుర లీలాధ్యక్ష ! సోమేశ్వరా !

౩

పాపాతంక మడంచి, అన్యవిషయాభ్యాసమ్ము తూలించి, సం
తాప శ్రేణి హరించి, వృత్తికి నిరోధ ప్రాప్తి సంధించి, దుర్
వ్యాపారమొడలించి, నామతిని నిర్బంధించి, నీ పత్నిగా
చిపింపించి, సుఖింపనిమ్ము, మధుమూర్తి ! శర్వ ! సోమేశ్వరా !

౪

అన్నన్న భవత్పదమ్ము వచనాభ్యాసమ్ములం జక్క, దొ
న్నెన్నెన్నెన్ని శ్రుతి స్మృతుల్ గనిన నొక్కంతేని గాన్పింప, ఓ
నిన్నున్ నమ్మి, నినున్ స్మరించి, ధృతితో నీమూర్తి ధ్యానింపుచున్,
ని, న్నే బుద్ధి - వరించు, దానికె సుమీ ! నీసూర్తి ! సోమేశ్వరా !

౫

దిక్కుల్ నీకు మహాంబరమ్ములుగ - మా దేవాలయాలేల, నీ
వాక్కుల్ వేదములై విభాసిలంగ - మా పద్యాలు నీకేల, మా
దృక్కుల్ సూర్యుడు చంద్రుడై వెలుంగ - మా దీపాలు నీకేల, మా
మొక్కుల్ గైకొని మమ్ముమాయుతుడవై పోషింపు సోమేశ్వరా !

ప్రణమ్య దండపచ్ఛామౌ పురతః ప్రాంబలిఃస్థితః
తం దృష్ట్వా క్షణసర్వాంగం తనయం కరుణానిధిః
ఉవాచ చంద్రరాజాసం జీవయస్వచనం మునిః
ఐశ్వర్య మహమత్తేన కార్యాకార్య మజాసతా
యత్కృతం పాతకంరాజన్ తథ్యం తదను భూయతే
తథాపి కించిద్దృశ్యామి హతంతేఽమృత దీధితే
యన్మహ్యైః ముచ్యతేజస్త్రైః మహాపాతక పంచకాత్
తత్ర తీర్థాస్యనేకాని సంతిపాప హరాణివై
ప్రసిద్ధాన్య ప్రసిద్ధాని లెమస్మాత్వా మహేశ్వరం
దృష్ట్వానాశయతి క్షేత్రం మహాపాతక పంచకం
పంచాక్షర మహామంత్రం ప్రణవాద్య నమాహతః
ప్రాసాద భూషితేమధ్యే సంభూయాష్టాక్షరౌ మనుః
జపన్నిమం మహామంత్రం పశ్యన్నౌ మేశ్వరం ప్రభుం
మహాపాతక యుక్తోపి ముచ్యతేనాఽత్ర సంశయః ॥

* * * *

“అజ్ఞాపిత స్వపితైశ్చ మోషదీనా మహిశ్వరః
దృష్ట్వా విశ్వేశ్వరం చేపం అంబికా నహతం శివం
వికంఖండం నమాదాయ అన్మిన్క్షేత్రే ప్రతిష్ఠితః

తత్ర కృత్వా మహాకుండం బ్రహ్మణం శరణాయుగౌ
సర్వత్రసర్వతీర్థాని చరితాని మయాప్రభౌ!
గురుస్త్రి గమనోత్పన్నం దోషంస చరితం విదౌ
అతస్త్వాం ప్రార్థయేఽహం మేదోషం నాగితు ముర్తసి”

* * * *

బ్రహ్మ “త్వయా ప్రతిష్ఠితం లింగం త్రిమూర్తికేసు
మర్తభం

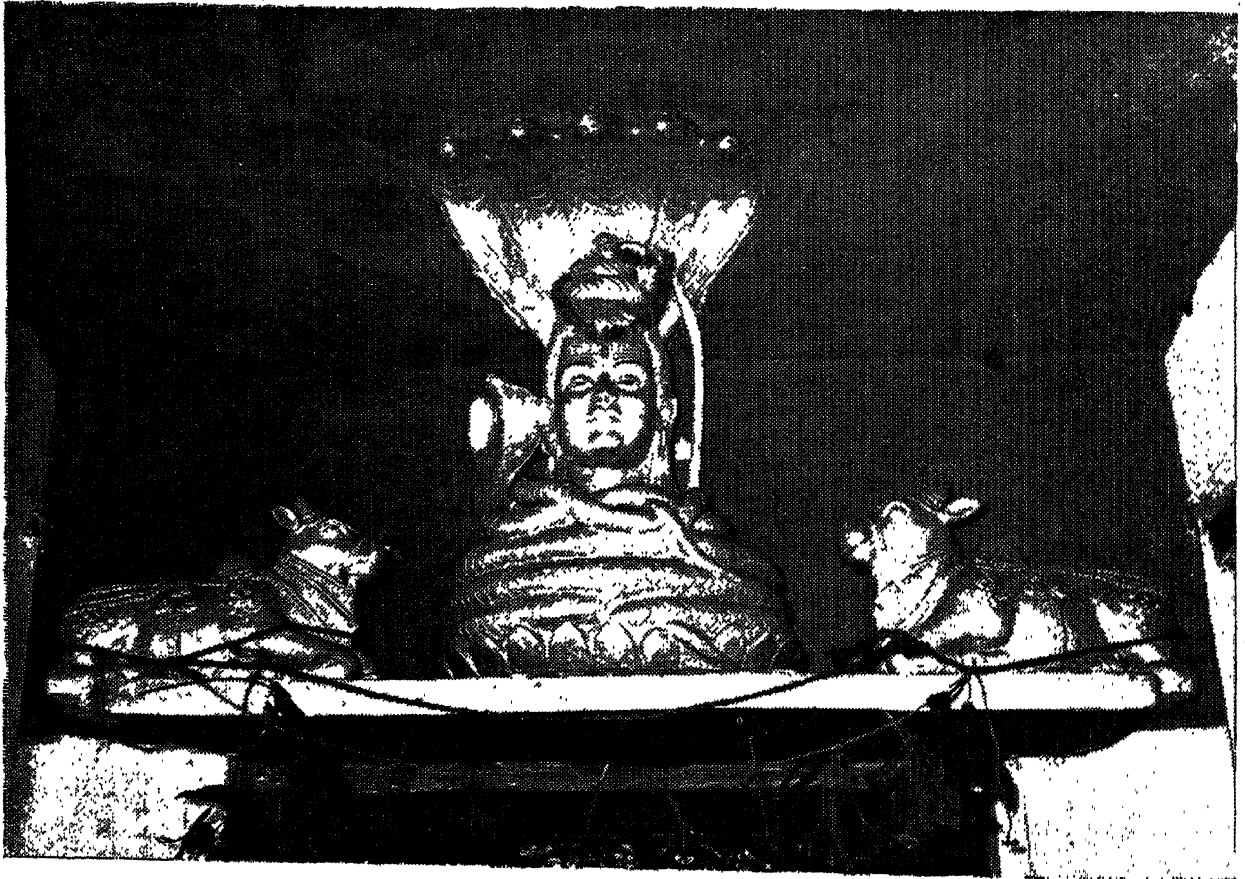
తతః సోమేశ్వరౌ భూత్వాలోక నిర్దిర్భ విప్యతి
తదసాతవ తుష్టాత్మా సోమేశ్వర దయానిధిః
గురుస్త్రి గమనోత్పన్నం దోషం హరతి

మాచిరమ్”

అగస్త్యః “తపశ్చబార విధివచ్చహు కాలం రఘువాప్యహ
తతః ప్రసన్నౌ భగవానంబయా నమాశంకరః
ఉవాచ తపసా ప్రితోవరం వరయ సుప్రత

చంద్రః “యదిప్రసన్నౌ భగవన్గురు స్త్రి గమనం తతః
తత్త్వాపం పరిహర్తవ్యంయ ద్యస్త కరుణామయి

ఈశ్వరః “గురు స్త్రి గమనాజ్ఞాతం నష్టం పాపం సనంశయః
త్వయా వినిర్మితం చేపం సోమకుండంసరోవరం
సేవితం సర్వమర్త్యానాం సర్వపాప ప్రణాశనం”

అలయ ముఖద్వారమునందలి శిల్పము

ఇతి దత్తాత్రేయరాస్యంబు స్తత్రైవాస్త రక్షియత
చంద్రమాః ప్రాప్త సర్వార్థః శివానుగ్రహ
బృంహితః”

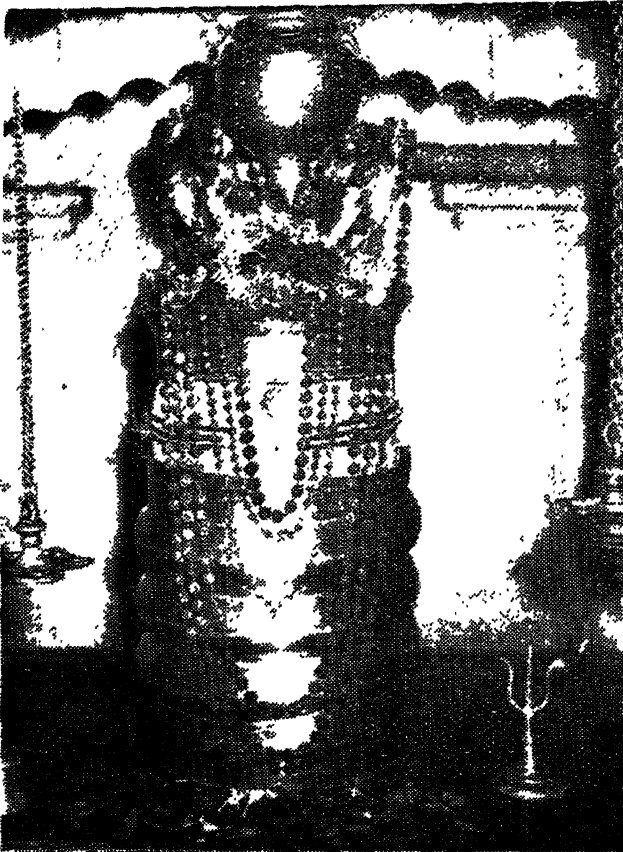
ఇతి పద్మపురానె పూర్వఽంతె రామాగస్త్యసంవాదె
సోమేశ్వర క్షేత్ర మాహాత్మ్య వర్ణనంనామ ఆష్టవింశతీతమో
ద్ధ్యాయః—అని కలదు.

ఆగస్త్య మహాషిక తన యాశ్రమమున స్త్రీరామచంద్రు
నితో నిట్లు పలికెను. రామచంద్రా! చంద్రుఁడు యెవ్వరి
నాశ్రయించి తనకు, గురుపత్నిగమనమువలన కలిగిన
దోషమునుండి విముక్తుడయ్యెనో, అట్టి కథను వినుము.
అత్ర కుమారుడైన చంద్రుఁడు బృహస్పతి సమీపమున
సర్వవిద్యలనుఁ జదివి కుశలుడై, మన్మథునిఁ బోలు
సౌందర్యవంతుడై సర్వదేవతలకును, బ్రులకును నాష్టాద
శుఖముల నొనంగుచుండగా, బ్రహ్మ చంద్రుని యొప్పధీశునిఁ
గావించెను. మరియు పితామహుని యానతి, రాజసూయా
ధ్వర మొనరించి, యైశ్వర్యవంతుడై, కొంతకాలమునకు
తన్ను వలచి వచ్చిన గురుపత్నియైన తారను హరించెను.
అంత బృహస్పతి యతని నెంత వేడినను మహదైశ్వర్య
గర్వముచే నామె నిచ్చియుండలేదు. ఆమెయు నితని
వదిలి వెళ్ళెయ్యండలేదు. అంత గురుచంద్రులకు యుద్ధము
పానగెను. అప్పుడు దైత్యగురుండగు శుక్రుఁడు, దేవగురుని
సాధింపవలయునని తలంపుతో చంద్రుని జేరదీసి, పుత్రుని
పలి శిష్యునివలె లాలించి దుర్బోధలుఁ జేసి, శుంభనిశుంబు
లను పురికొల్పి యుద్ధమును పానగించెను. ఇందువలన
దేవదానవులకు మహాత్తరమైన యుద్ధము ఒరిగెను. లక్ష్మీ
నమేతుడై శ్రీ మహావిష్ణువు చంద్రునంతికమునకు
వచ్చెను. ఈశ్వరుఁడును ప్రమథ గణములతోడను సాయుధ
ములతోడను గురునిఁ జేరెను. అప్పుడు విష్ణువుపై యాశ్వ
రుఁడు బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమును వైవ, శ్రీ మన్నారా
యణుఁడు చక్రమును విడిచెను. అవి రెండును ఘోర
ముగ పొరుచుండ, లోకములు భీతిల్లి, ముహ్యు లీ శివకేశ
వుల యుద్ధము నావలలనినదిగా బ్రహ్మనుఁ వేడికొనిరి.
అప్పుడు బ్రహ్మ, హరి శంకరుల యుద్ధము నాపించి,
చంద్రునితో నీ యుద్ధములకు కారణము నివే గదా? గురు
పత్నిని విడువమని కోరగా, నతఁడు మత్తుడై చాలవరకు
వినక, చివరకు తార ధరించిన గర్భమును తాను తీసుకొని
తారను విడిచెను. బృహస్పతి నామెను యింటికిం గొని
పోయెను. కాని బ్రహ్మ చంద్రునికి గురుతల్పగమన దోష
మొనరించితివి కాన “యక్షు” రోగివి కమ్మని శాప
మిచ్చెను. ఆ పాపముచేత చంద్రుఁడు దుఃఖితుడై పాప
పరిహరమునుఁ గానక, సర్వలోకములు పర్యటన మొన
రించుచు, నెచ్చుటను దానికి నిష్కృతినిఁ బొందనేరక,

ఆలయమునందలి శిల్పము

తన తండ్రియైన “ఆత్రి” మహా ఋషికి సమస్కరించి,
తత్ప్రాప్త పరిహారమును కరుణించువలసి నదిగా వేడుకొనెను.
కరుణానిధియైన యత్రయు క్షణించి రోగపీడితుడై
యున్న తనయునిఁ గాంచి, నీ వైశ్వర్యమదముచే యుక్తా
యుక్త వివేకత లేక చేసిన పాపమునుభవింపక తప్పదు.
ఐనను నీ యందుఁగల వాత్సల్యమున నొక్క యుపాయ
మునుఁ జెప్పెదను. నీవట్లు చేసినచో నీ పాపము పరిహారము
కాగలదు. నీవు సర్వతీర్థాటనముఁజేసి, ప్రణవనహిత పంచా
క్షర మహామంత్రమును జపించుచు, నొక్క శివలింగమునుఁ
బ్రతిష్ఠింపుము. నీ పాపము పరిహరించునని సలుక
నతఁడట్టే సర్వతీర్థములను మునిగి, దేవేంద్రుని వనమున
నున్నదియు, తారకాసురునిచే ధరింపఁబడి, కుమార
దేవునిచే ఖండింపఁబడినదియునగు, “అమృతలింగ”
ఖండము నొకదానిని దెచ్చి యీ భీమేశ్వర క్షేత్రమునఁ
బ్రతిష్ఠించెను. దానిముందు నొక చక్కని సరోవరమునుఁ
దీసి, యందునిత్యము నవగాహనమొనర్చుచు, తపముం
జేసి, స్వామిసర్పించుచు పెద్దకాలముండి, గురుతల్పగ
మనమునఁ గలిగిన, పాపమునుండి విడువఁబడెను. దీనిని
సోముఁడు ప్రతిష్ఠించుటచే “సోమేశ్వరక్షేత్రము”నియు, నీ
గుండమునుకూడ, చంద్రుడే నిర్మించుటచే “సోమ

శ్రీ సోమేశ్వర లింగము

గుండము"నియు పేర్లు ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. కాన యెవరు యీ సోమేశ్వర క్షేత్రమునకేతెంచి, సోమగుండమున స్నాన మొనరించి, సోమేశ్వరుని సేవింతురో వారు గురుత్త గమనాది పంచమహాపములనుండి విముక్తు లగుదురని ఫలశ్రుతి. ఇది పద్మపురాణము, పూర్వఖండములో రామా గస్త్య నందాదములో యిరువది యెనిమిదవ యధ్యాయ మున వర్ణింపఁబడినది.

సోమేశ్వరలింగము - ప్రత్యక్ష నిదర్శనము

ఈ లింగము చంద్రప్రతిష్ఠితమనుటకు ప్రత్యక్ష నిదర్శన మొకటి నేటికిని కనపడుచున్నది. ఈ లింగమునకు పాడ్యమి మొదలు పార్థమాసీ పర్యంతము క్రింద (పాన వట్టము) నుండి రోజుకొక "కళ" వంతున, పొడవ కళలు కన్నట్టుచుండును. ఇట్లే కృష్ణపాడ్యమినుండి అమావాశ్య పర్యంతము రోజుకొక కళవంతున దిగుచుండును. అనగా బింబ (లింగ) మంతయు నల్లగా నుండినను, పాడ్యమి నాఁడు లింగముయొక్క యూర్ధ్వకొలతలో పొడశాంశము (16 భాగము) వరకు తెల్లగను, విదియనాఁడు, మరియొక 16 వ భాగమును నిట్లే మూడవనాడు మూడుభాగములును,

తెల్లగానుండు తక్కిన భాగము నల్లగా స్పష్టముగా కన్పించును. ఇట్లే పార్థమి వచ్చువరకు పొడవకళ ప్రపూర్ణుడై పూర్ణచంద్రునివలె లింగమంతయు తెల్లగా స్పటికమును బోలి కాన్పించును. ఆ మరునాటినుండి - అనగా కృష్ణ పాడ్యమి ప్రభృతి రోజుకొకకళ చొప్పున తగ్గుచు, అమా వాశ్యనాటికి లింగమంతయు నల్లగానే యుండును. ఇది యెట్లు ప్రతిఫలించుచున్నదో పలువురు విమర్శకులు పరీక్షించియు గ్రహింపలేక స్వామియొక్క మాహాత్మ్యముని నిర్ణయమునకువచ్చిరి. మరియొక విశేషము- ఇది, క్షిరా రామముననున్నది శిరోలింగమెటులో, నట్లు కంఠలింగమని యాహింప తగియున్నది. కారణ మెమనగా? లింగ మధ్యమున నల్లని "కంఠరేఖ" యొకటి అర్థచంద్రాకృతిగ కలదు. ఇదిస్వామి "శితి (గరళ) కంఠ"డను విషయ మును ధృవపర్చుచున్నది. లింగరూపమంతయు నల్లగా నున్న రోజులలో, నీ కంఠరేఖ కనపడదు. లింగమంతయు తెల్లగానున్నను మధ్యభాగమున "నల్లనిరేఖ" ప్రత్యక్ష ముగ కాననగును. అందువలన నిది "కంఠలింగ" మని యాహింపతగియున్నది. అటులైన, యిట్టి మొందెములను పూజించవచ్చునా? యను నందియము పాఠకులకు కలుగ వచ్చును. కాని విష్ణువుకు దశావతారములవలె, యీశ్వరు నకు పంచవింశత్యవతారములుగలవని శివభాగవతములోఁ గలదు. "శితికంఠత్వము, సోమశేఖరత్వము, గజాంబర త్వము, నటరాజత్వము," యెట్లులో, నట్లులే "లింగ స్వరూపత్వము" యొక యవతార భేదమై యున్నది. లింగ మగుటకు కారణము స్వామి అసంతుఁడు, అది మధ్యాంతరహితుఁడు జేజోరూపుఁడు" అను విషయ మందరికి తెలియుటకై యిట్టి స్వరూపమునుఁ దాల్చినట్లు పురాణప్రసిద్ధి. బనవ పురాణము, లింగ పురాణము, సాంబ పురాణములీ లింగత్వత్తినిఁ గురించి స్పష్టముగా వివరించినవి. స్వామిస్వరూప మిట్టిదని తెలియకుండుటకై, అఖండమై, అచింత్యమై, అంగప్రత్యంగరహితమై, అబోధ్య మైనదే లింగస్వరూపము. అనగా స్వామికి అనలు అంగ ములు లేవని కాదు. అంగములు, శక్తులు అన్నియు అంత ర్నితములై యున్నవి. కూర్మము తన శిరములను పాదము లను లోన యిముడ్చుకొను శక్తి కలిగియున్నది. అంత మాత్రమున తాబెలుకు కాళ్లు లేవు, కంఠము లేదని యన తగునా? సామాన్యమైన యొక తిర్యగ్గంతువునకే నిట్టి శక్తి యమరియుండ నర్హేశ్వరుఁడు, సర్వశక్తిమంతుఁడైన యీ పరమేశ్వరునికి గోపన శక్తి లేక యుండునా? శ్రీమ న్నారాయణుఁడు ప్రళయకాలమున నీ సర్వలోకములను లోకేశులను, బీజాంకురన్యాయమున తన కుక్షియందు నిముడ్చుకొని లీలావిభూతిలో నొలలాడుచుండును. తనకు

తిరిగి నృప్తివిలాస మాలోకింపవలెనని సంకల్పము కలిగినచో తిరిగి నృప్తిని సంకల్పించును. “తత్త్వప్రస్తావనాను ప్రావిశత్” అనునట్లు తానే ప్రకృతిని ప్రపంచీకరించి యందు తాను ప్రవేశించునని భావము. ఇందువలన దీనికి ప్రపంచమని పేరు కలిగినది. మరియు సాలగ్రామమును వైష్ణవులు విష్ణువని వాకొనుచున్నారు. వాటికి మత్స్య కూర్మాచమూర్తులని వర్ణించుచున్నారు. కాని వాటియందు అంగసౌష్ఠ్యము కానవచ్చుచున్నదా? “సాలగ్రామే హరి బావనాదర్శనాత్త”ని శాస్త్రప్రమాణముచే, దీనికి విష్ణువువలె చతుర్భుజత్వము, కిరీటమకరకుండల కేయూరాద్యాభరణ ధారణము వైజయంతీ వసమాలాది చిహ్నములు లేక పోయినను, శాస్త్రప్రమాణమందు విశ్వానరుద్ధిచే నెట్లు విష్ణు వును భావించుచున్నామో యట్లే స్థానికులనే యీశ్వరునిగా భావింపవలెను కాని దానిని ఖండములు చేసినారు కదా? అవి మొండెములు కావా? అను సంశయము పరిహార్యమైనది. విశ్వవ్యాపకమైన యీ తేజస్సుకు యొక చోట యున్నదని కాని దీనియందు లేదని కాని సందేహము లేదు. సర్వవ్యాపకశక్తి పరమాత్మ ఒకప్పుడు రూపవత్తు కావచ్చును. ఒకప్పుడు స్థానికే కావచ్చును. కాని ఒక్కొక్క లింగమున నొక విశేషము కన్పించుటచేత నివి స్వయంభువములు గాని, చేతాశ్రయములు కావు. ఇట్లే అమరావతి, ద్రాక్షరామ, కుమారరామములలోని లింగములును చాలా యున్నతములైనను, వాటి వాటికి తగిన చిహ్నములుండుటచే నర్వాంగసౌష్ఠ్యములే యొయున్నవి. ఈ శ్రీ కంఠమే కంఠలింగ మనుటకు ప్రబల నిదర్శనము.

శాసనములు, దానములు

ఈ సోమేశ్వరుని కిచ్చిన దానమునుఁ గూర్చి పాలకొల్లు లోని, శ్రీ క్షీరారామేశ్వరాలయమున నొక స్తంభముమీఁద చెక్కఁబడియున్నది. South Indian Inscriptions Vol. V No. 173.

క॥ మను శివవత్సర సంఖ్యం బయో

జిని శ్రీ సోమేశ్వరునకు శ్రీ దుగ్గేశికిం చే

కొని రెణ్ణు సంధ్యదీపము

లొనరంగ భణ్ణరువు కొమరండెగి బెట్టె దగన్ ॥

“బయో” అన్నప్పుడు గణము తప్పినది. వత్సర శబ్దమునకు బదులుగా “మిత” యని యుండవచ్చును. ఇది శకవృషములు 1114 లోనిదై యుండవచ్చును. ఇందలి విషయము సుగమము. కాని యీ భణ్ణరువు కొమరుండెవరో తెలియుటలేదు. ఇంకను, నీ “గుణిపూడి”ని గురించి రాజమహేంద్రవరములోని, చిత్రవస్తు ప్రదర్శన

శ్రీ అన్నపూర్ణ - ద్రువమూర్తి సోమేశ్వరాలయము

శాల గిడ్డంగిలో పడియున్న యొక రాతిస్తంభము మీద యిట్లు చెక్కఁబడియున్నది. A. R. No. 40 of 1912.

* * *

స॥ భిమాపురము డాకరేమియును మాడాలు

గుడిపూండియునుం బాలు కొలన విర

భద్రేశ్వరంబున భావపట్టునం దాంబ్ర

పురించి ( ) పురమునం బరంగు దూబ

ఘంటశాలాపురిం గొతరంబునను నే

లేశ్వరంబు నను వేగేశ్వరమున

విజయవాటిక నుండవిల్లిని వేలుపూరం

గరమొప్పు గొంటూరుగడలుపల్లి

కనకవలయములును ఘనలోహ వరదండ

ములు నఖండదీపములునుం బెట్టె

మఱలం బెక్కు గుడ్డుం జెఱువులు గొంటూర

నిలిపె మంత్ర మం(తి) ఘభుజుండు ॥

ఈ గీతిలో చివరపాదము నృప్తముగా లేదు. కనుక శాసన దాత పే రెవ్వరో తెలియుటలేదు. మొత్తము మీద నీ మంత్ర పేర్లు దానము లొనర్చినట్లు యీ పద్యము

పరిసర తెలియుచున్నది. ఆంధ్రదేశమున ప్రసిద్ధిగన్న యన్ని దేవస్థానములకును, పెరుమాళ్లకు, బంగారు కళయములును, చోహదండములును, యఖండ దీపములునుఁ బెట్టించినాడు. ఇది వీమారామమును గుణిపూడిలో సోమేశ్వరస్వామి గుఱి యెదుటనున్న పుంటపములో నొక తాతిస్తంభముపై చెక్కఁబడియున్నది. A. R. No. 46 of 1893.

స॥ దరంజతుద్ధాక స్వయాభరణుండు దేవయ
తనయుండు దూలకింగన మనుండు

శకవషకములు బాబుసాగర రామేందు

వరనంఖ్య నగు క్రోధి వత్సరమున

ఆరు వారంగాం “గువరారామ” భీమేశ్వ

రునకు నొప్పార భూజనులు మెచ్చు

శక్యము చంద్రశేఖర మూర్తికాం జేయించి

యెలమిం బుట్టెడు శేను విలిచిపెట్టి

(తోపు పుంటయుం గంచున దీపగంభ

మును నమఁకొంచి గోవులందనర నిచ్చి

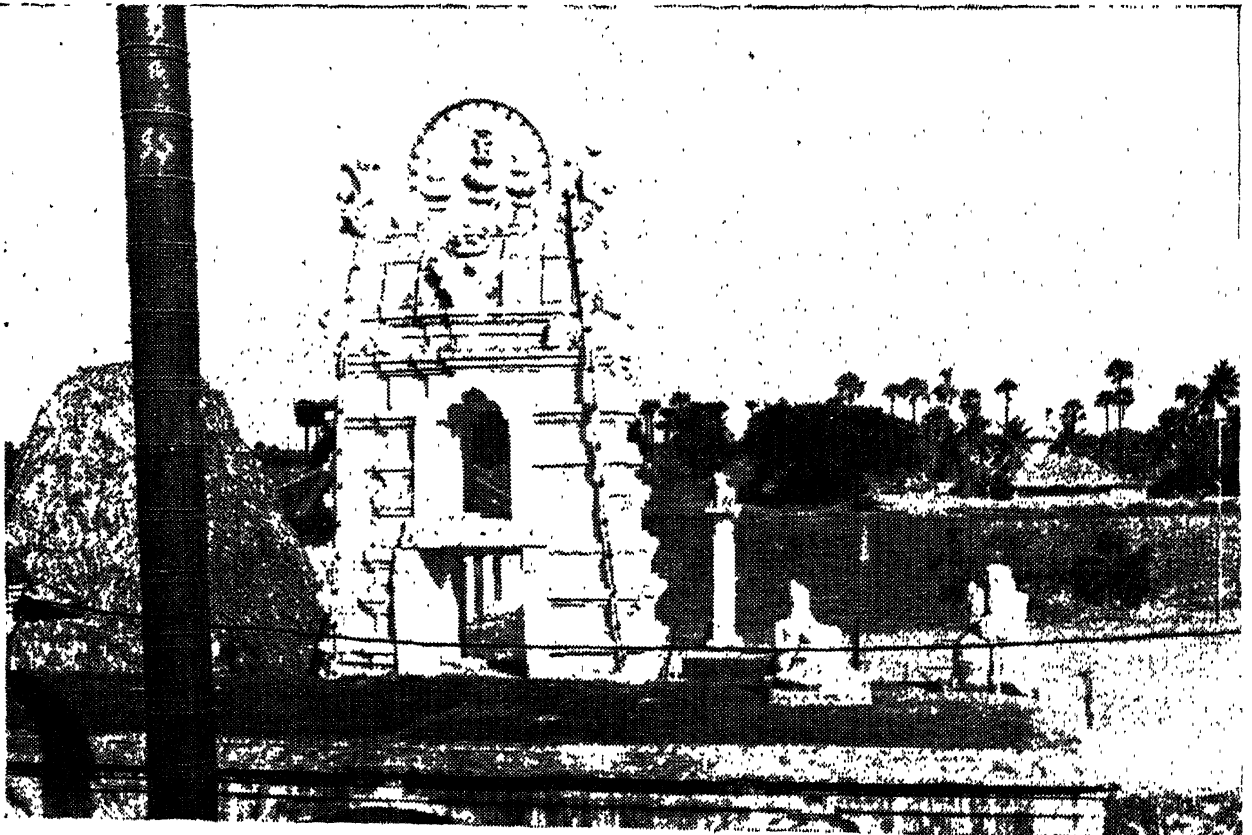
పట్టుచీరెయుం బట్టెంబు భక్తి నొనగెం

దనద్దు ధర్మంబులా చంద్రతారకముగా ॥

“గువరారామ” అను చోట “గుమారారామ” అని అర్థము. “శేను” అను తావున, “సేను” అని యుండవలెను. గీతపాదమున “దొనగెం” అను చోట “దొనంగెం” అనియు, “దనద్దు” అను చోట “దనదు” అనియు యుండవలెను. ఈ శాసనదాత “చతుర్ధాస్వయాభరణుండను” విశేషణముచేత కాదనాయకులు కావలయును. మరియు దేవయకుమారుఁడు “శింగన” యనుభక్తుడు శకవషకములు ౧౩౫౬ కు సరియైన క్రొధిసంవత్సరమున గుమారారామ భీమేశ్వరస్వామివారికి ఉత్సవమూర్తులను చేయించి యిచ్చినట్లును, యీ సోమేశ్వరునకు యొక పుట్టెడు చేనును, పెద్దపుంటయు, కంచు దీపస్తంభమును, పట్టుచీరెయును, పట్టెమును, కొన్ని గోవులను దానమిచ్చి పట్టు తెలియుచున్నది.

శైత్రపాలకుఁడు - సందిస్తంభము

ఈ శైత్రపాలకుఁడు శ్రీ ఆంజనేయుఁడు. అలయుము ముందు ప్రస్తుతమున్న నందిశ్వరుఁడు గాక, సోమగుండమున నొక స్తంభమును వానిపై నొక సందియు ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండినవి. దీనికి కారణము, పూర్వ మీ నందిస్తంభ

శ్రీ సోమేశ్వరాలయ గోపురము - సోమగుండము - సంది

మును, యీ సోమగుండముకూడ ఆలయావరణములోనే యుండెడివనియు స్వామికి నిత్యము యభిషేక మొనర్చు తీర్థము, సోమసూత్రమునుండి ఆ సోమగుండములోనికి బోవు ఆంతర్మార్గము కలదనియు సందువలన, యీ కుండకలోని జలమున కట్టి మహాత్తమరినననియు, పెద్దలు చెప్పచుండిరి. ఇప్పటికిని యట్టి గుర్తును గుండముమధ్య నందిస్తంభమును పుష్పపర్చుచున్నవి. ఇచ్చట వైదికార్చన విధానముననుసరించి వెలనాటి ఆర్చకులర్చించుచున్నారు.

వాహనములు - ఉత్సవములు

ఇచ్చట స్వామికి రజతకవచాదులున్నా అమ్మవారికి స్వర్ణాభరణములున్నా, అన్ని వాహనములున్నా కలవు. మామూలుగా శివాలయములలో జరుగు యుత్సవములన్నియు జరుగుచుండును. శివరాత్రికి బ్రహ్మోత్సవమును జేయుదురు. అప్పుడు ఆలయమంతయు విమానమును విద్యుద్దీపములతో నలంకరింతురు. ఆకానమున దేవతలు విమానారూఢులై తిరుగునప్పు డీ దేవాలయము వారికి సవరత్తు స్థావరమైన దేవ విమానమువలె కన్పించుచుండును.

(శ్రీ ఆంజనేయస్వామి)

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(ఫాల్గుణమాసము నందలివి)

15-3-57 ఫాల్గుణ శుద్ధ ౧౪ చతుర్దశీ శుక్రవారం - రాత్రి పౌర్ణమీతిథి - హోళికాపౌర్ణమి.

ఈ హోళికోత్సవము ఉత్తరదేవునందును, పాశ్చాత్యులగు మహారాష్ట్రులును విరివిగా నాచరింతురు. ఈ దినము సందు “ఢుండు” అను రాక్షసిని పూజించి దహనమొనర్చి మరుచటి దినమునందు ఉత్సవము నిమిత్తముగా వివిధములగు వేడుకలు జరిపించుకొనవలయునని కొంతమంది శాస్త్రకారుల మతము. ఈ విధముగ నాచరించిన నకల సౌఖ్యములు గలుగునని ఫలశ్రుతి. వ్రత మాచరింపక పోయినను తత్ప్రయుక్తమగు ఉత్సవములు వేడుకలు (రంగులు జల్లుకొనుట) నేటికిని ఆంధ్రదేశమునగూడ - ఔత్తరాహులు, మహారాష్ట్రులు నివసించెడు ప్రదేశములలో విరివిగా కానవచ్చుచున్నది. ఆంధ్రులు యీ వ్రతములనుగాని, ఉత్సవమునుగాని యాచరించుట యరుదు.

దేలోత్సవము : ఈ దినమునందు శ్రీ విష్ణువును డెల (ఉయ్యెలయందు) కూర్చుండపెట్టి ఊరి యుత్సవమును చేయుదురు. రథోత్సవమువలెనే ఈ దేలోత్సవముకూడ పవిత్రమైన దని పురాణప్రసిద్ధము. గ్రీకాకుళము జిల్లాయందలి శ్రీ కూర్మక్షేత్రమునందు ఈ దేలోత్సవము మిక్కిలి వైభవముగా జరుపబడును. ఇంకను అచ్చటచ్చటి వైష్ణవాలయములలో ని యుత్సవము చేయు నాచారము గలదు.

“రథస్తం కేశవం దృష్ట్వా పునర్జన్మ నవిద్యతే” అనునట్లుగనే

“నరో డేలాగతం దృష్ట్వా గోవిందం పురుషోత్తమం : ఫాల్గుణ్యాం సంయతే భూత్వా గోవిందస్యపురం వ్రజేత్”

అను శాస్త్రకారవచన ప్రామాణ్యముగ ఈదేలోత్సవము విష్ణు ప్రీతికారకై చేయబడు యుత్సవముగ గన్పట్టుచున్నది.

నవరాత్రి - శివరాత్రి

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దేవి సరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

పగలు యాశ్వరుని పూజించవలసినదనియు, రాత్రి శక్తిని పూజించవలసినదనియు, పురాణ ప్రసిద్ధమును, ఆగమాచారమునై యున్నది. ఒకప్పుడు దేవి తన పూజా కాలమగు యొక రాత్రిని, యాశ్వరున కిచ్చి తొమ్మిది పగల్లను తాను తీసుకొనెను. ఆ తొమ్మిది పగల్లే, దేవి నవరాత్రు లనెదరు. ఆపర్వ దినములలో దేవికి పగలుపూట కూడ ఆర్చనాదులు జరుగును. ఆ 9 దినములు ఆశ్వయుజ సుద్ధపాడ్యమి మొదలు మహానవమి పర్యంతము పూజించుట యాచారముగ నున్నది. పూర్వదినమగు ఆశ్వయుజ సుద్ధ అష్టమియే దుర్గావతార నమయము. అందువలన దానిని దుర్గాష్టమి యందురు. మరునాడు నవమి మహానవమి. ఈ రోజునే భూకైలాసము. అనగా శివుని “దర్బారు” పట్టాభిషేక దినము. ఆ దేవి యాశ్వరుని కిచ్చిన రాత్రియే శివరాత్రి యందురు. ఆ రోజునే యాశ్వరుని లింగావతార నమయము. ఇది శైవుల కత్యంత ప్రీతికరమైన రోజు. ఆగమోక్త ప్రమాణము ననుసరించి, యా దినమున యాశ్వరునికి పగలు నైవేద్యమును మాని, లింగోద్భవ కాలమువరకు యుండి యప్పుడు పూజనము లొనర్చి నివేదనముఁ చేయుటాచారము. ఇట్లు స్వామికి పగలు నివేదన లేనందువలన శైవులును నా రోజున యుపవాస వ్రత మునుఁ జేయుదురు. ఇది వారికి పర్యదినము. ఈ శివరాత్రిని యాంధ్రదేశమున నన్ని శివాలయము లందును చేయుదురు. అందు యా క్రింది క్షేత్రములు ప్రసిద్ధమైనవి.

(1) కాళహస్తి (చిత్తూరు): ఇందుగల స్వామిపేరు శ్రీ కాళహస్తిశ్వరుఁడు. అమ్మవారు సత్యజ్ఞాన ప్రసూనాంబ. ఇది చిత్తూరు జిల్లాలో కలదు. సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. దీనికే వాయులింగమని పేరు. ఇచ్చట దేవాలయమును భూకైలాసమందురు. ఎక్కడను గాలిసారగని గర్భాలయ ములో పెట్టిన దీపము గాలికి యెల్లప్పుడు కదలుచుండు నట్లుండును.

(2) తాటపర్తి (అనంతపురం): శ్రీ బుగ్గా రామలింగేశ్వరస్వామివారు. ఇది పురాతనమైన చాలా ప్రసిద్ధ శివ క్షేత్రము. ఇందు అనేక శిలాశాసనములును, శిల్పచిత్ర ములును కలవు. ఇక్కడను శివరాత్రికే ప్రధానము.

(3) మడకశిర: శ్రీ సిద్ధేశ్వర క్షేత్రము. ఇదియు పురాతనమైన సుప్రసిద్ధ శివస్థలము. ఇచట శిల్పనంపద శాసన సంపత్తి కలదు. ఇది విజయనగర సామ్రాజ్య ప్రభువుల చేత కట్టింపబడినది. పెక్కురు యాత్రికులు వచ్చుచుండును.

అమ్మవారి పేరు హైమవతి. ఇచ్చట శివరాత్రి ప్రధానోత్సవము.

(4) శ్రీ శైలము (కర్నూలు): కర్నూలు జిల్లాలోనిది. మల్లికార్జున దేవరప్రభువు. భ్రమరాంబిక దేవేరి. ఇది త్రిలింగములలో నొకటి. వ్యావశ బ్యోతిర్లింగములలోకూడ పేర్కొనబడినది. ఇది యొకప్పుడు బౌద్ధకేంద్రము. సుప్రసిద్ధ బౌద్ధాచార్యుడైన నాగార్జును డిందు చాలాకాల ముండెను. శివరాత్రికి యిచ్చటకు అనేక లక్షలమంది జనము వత్తురు; సుప్రసిద్ధమైనది.

(5) తాటిపర్లు (కడప): మూలస్థానేశ్వరుఁడు దేవుఁడు; ఇది గొప్ప ప్రధానమైన క్షేత్రము. ఇక్కడకూడ శివరాత్రికి గొప్ప యుత్సవము జరుగును.

(6) అమరావతి (గుంటూరు) ఇది పంచారామ క్షేత్రము లలో నొకటి. ఇంద నేకశిలాశాసనములును, ప్రాచీన శిల్ప సౌందర్యము జూపు కట్టడములును కలవు. ఇదికూడ యొకప్పుడు బౌద్ధకేంద్రమై యున్నది. ఇది దేవేంద్రునిచే ప్రతిష్ఠితమైనది. ఇక్కడ శివరాత్రి యుత్సవము బాగా జరుగును. దీనికి ధర్మకర్తలు వాశిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయుఁడు గారి వంశీకులు. ఇది కృష్ణానదీ పశ్చిమతీరమున కలదు.

(7) విరూపాక్షము (కర్నూలు): ఇది తుంగభద్రా తీర మున మాధవ విద్యారణ్యస్వామిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడినది. శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవారిచే పోషింపబడినది. ఇందు శంకర పీఠముకలదు. ఇచట శివరాత్రికి పెద్దయుత్సవముజరుగును.

(8) యనమదల అను కోటప్ప కొండ (గుంటూరు): ఇది సరసారాపుపేటకు 6 మైళ్ల దూరమునఁ గలదు. ఎత్తైన పర్వతముమీద గుడి యున్నది. అనాదినండి యిక్కడికి ప్రభలు మ్రొక్కుకొని కట్టించుట ఆచారము. వ్రత సంవత్సరము శివరాత్రికి అనేక వేల ప్రభలు వచ్చును. ప్రభయొక్క ప్రభావము యిచ్చటనే చూచి తీరవలెను. ఒక్కొక్క ప్రభ సుమారు 10 వేల రూపాయలుకూడ వెచ్చించి కట్టింతురు. ఎంతో దూరమునుండి 10-12 జతల యెడ్లను కట్టి లాగించుకొని వత్తురు.

(9) కాకాని (గుంటూరు): ఇక్కడ అనేకులు మ్రొక్కులు తీర్చుకొందురు. ఇదియు ప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. అనేక శాసనములు కలవు.

(10) గోవాడ (గుంటూరు): దీనినికూడ కోటప్ప కొండ అనియే యందురు. ఇక్కడను శివరాత్రికి మహోత్సవము జరుగును. ప్రభలిక్కడకు పెక్కు వచ్చుచుండును.

(11) అరవపల్లి (గుంటూరు): ఇదియు కోటిశ్వర క్షేత్రమే. ఇక్కడను గొప్పగా శివరాత్రికి యుత్సవము జరుగును. ఈ క్షేత్రమున పశువులకు మ్రొక్కులు తీర్చు కొందురు.

(12) నంద్యాల (కర్నూలు): ఇది గొప్ప శివక్షేత్రము. ఇందు శిల్పసంపద కలదు. శివరాత్రికి యుత్సవము జరుగును.

(13) మహానంది (కర్నూలు): ఇది గొప్ప శివక్షేత్రము. ఇచ్చట గొప్ప గొప్ప విగ్రహము కలదు. ఆ విగ్రహములో నుండి నొక జీవధార ప్రవహించుచుండును. ఇది యొక్కడ నుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు. ఆ నీరు అతి స్వచ్ఛముగా సంతతము ప్రవహించుచుండును.

(14) పెదకల్లేపల్లి (కృష్ణా): ఇది ఉభయ నాగేశ్వర క్షేత్రములలో నొకటి. ఇది కర్నూటక క్షేత్రము. జనమే జయుఁడు నర్పయాగ మొనర్చిన చోటు. కృష్ణానది యుత్తర వాహినిగా ప్రవహించుటచే దీనిని యక్షిణ కాశి యందురు. ఇచ్చట శివరాత్రికి పెద్ద యుత్సవము జరుగుచుండును. దీనికి ధర్మకర్త చల్లపల్లి సంస్థానాధీశులైన శ్రీమంతు యేర్లగడ్డ శివరామ ప్రసాదుగారు.

(15) అయిలూరు (కృష్ణా): ఇదియు ఉభయ రామేశ్వర క్షేత్రములలో నొకటి. ఇది శ్రీ రామచంద్రునిచే ప్రతిష్ఠితము. ఇచ్చటను శివరాత్రికి ప్రసిద్ధముగా యుత్సవము జరుగును.

(16) బెజవాడ (కృష్ణా): ఇది కనక దుర్గాక్షేత్రము. ఇక్కడను మల్లికేశ్వరుడు పూర్వము ఆర్జునునిచే ప్రతిష్ఠితుడయ్యెను. ఇక్కడను శివరాత్రికి గొప్ప యుత్సవము జరుగును.

(17) భీమవరము (పశ్చిమ గోదావరి): ఇచ్చట చంద్రప్రతిష్ఠితమగు సామేశ్వరుడు దేవుడు. ఇది పంచారామములలో నొకటి. ఇదియును శివరాత్రికి ప్రసిద్ధి.

(18) పాలకొల్లు (పశ్చిమ గోదావరి): ఇక్కడ క్షీరా రామేశ్వరుడు జనార్దన స్వామిచే ప్రతిష్ఠింపబడెను. ఇదియు పంచారామములలో నొకటి. శివరాత్రి ప్రాధాన్యము గల క్షేత్రము.

(19) బలివె (పశ్చిమ గోదావరి): ఇచ్చట న్యాయంభువ మల్లిఖార్జున లింగము. ఇక్కడ “తమ్మిలేర”ను యేరు కలదు. అనగా శ్రీరామచంద్రుని తమ్ముడైన లక్ష్మణస్వామి బాణముచే నొక బుగ్గను పాతాళమునుండి లాగెను. అందువలన దీనిని తమ్మిలేరందురు ఇక్కడ గొప్ప శివరాత్రి యుత్సవము జరుగును.

(20) వ్రావారామము (తూర్పు గోదావరి): ఇది సూర్య ప్రతిష్ఠితమైన గొప్ప యాశ్వర క్షేత్రము. దీనికి భీమేశ్వరుడని పేరు. శివరాత్రికి గొప్ప యుత్సవము జరుగును.

(21) కుమారారామము (తూర్పు గోదావరి జిల్లా సామర్ల కొట్): ఇది పంచారామములలో నొకటి. దీనిని కుమారస్వామి ప్రతిష్ఠించెను. ఇచ్చట చక్కని సరవరము కలదు. ఇదియు శివరాత్రి ప్రధానమైన క్షేత్రము.

(22) కోటిపల్లి (తూర్పు గోదావరి): ఇది గోదావరి తీరమున కలదు. ఇక్కడ కోటిశ్వరుడు ప్రతిష్ఠించబడెను ఆర్షప్రతిష్ఠితము. పూర్వము యిక్కడ శ్రీకంఠ శివాచార్యులు కైవసమును స్థాపించిరి. వానిని నేటికిని బోధానంప మహాయజులవారు నడుపుచూ నిర్దులైరి. శివరాత్రికిచట మహోత్సవము జరుగును.

(23) ఆచంట (పశ్చిమ గోదావరి): ఆచంటేశ్వరుడు వెలసిన క్షేత్రము, శివరాత్రి ప్రధానమైనది.

(24) కోటిలింగ క్షేత్రము (తూర్పు గోదావరి): ఇది రాజమహేంద్రవర నదీమధ్య గోదావరి నదిలో కలదు. ఇదియు శివరాత్రి ప్రధానముగా జరుపు కైవ ప్రసిద్ధ క్షేత్రము.

(25) దేవునిగుంప (శ్రీకాకుళం): ఇది ప్రసిద్ధమైన శివ క్షేత్రము, పార్వతీపురంపల్ల కలదు. శివరాత్రి ప్రధానమైనది.

(26) పుణ్యగిరి క్షేత్రము (విశాఖపట్నం): ఇదియు ఆడవిలోగలదు. శివరాత్రికి ప్రధాన మగు శివక్షేత్రము. పెక్కువేల మంది యాత్రికులు యీ యడవిలోనికి వెళ్లి స్వామిని సేవింతురు.

(27) బలిమిట్లం (విశాఖపట్నం): ఇది సరిసీ పట్నం వద్ద మన్యంలో కలదు. ఇచ్చట బ్రహ్మలింగేశ్వరస్వామి యందురు. ఇచ్చటనే బలి చక్రవర్తి యీ స్వామిని ప్రతిష్ఠించి పూజించెనట. అందువలన దీనికి “బలిమిట్ల” మని పేరు. శివరాత్రి యుత్సవము జరుగును. ఇక్కడ అమ్మవారు రాజరాజేశ్వరి దేవి.

(28) ధారామల్లేశ్వరం (విశాఖపట్నం): ఇచ్చట ధారామల్లేశ్వరుడందురు. ఇదియు పురాతనమైన క్షేత్రము. శివరాత్రికి గొప్ప యుత్సవము జరుగుచుండును.

(29) ముఖలింగం (శ్రీకాకుళం): ముఖలింగేశ్వర స్వామివారు. అతిప్రాచీనమైన శివక్షేత్రము. శివరాత్రికి గొప్ప యుత్సవము జరుగును.

ఇవిగాక యింకను పెక్కు శివక్షేత్రములు ఆంధ్ర మండలమునగలవు. అన్ని క్షేత్రములందును శివరాత్రి యుత్సవములు విశేషముగా జరుపబడును.

ఉపాసనారహస్యము

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

10

“వాస్తుయాగము, వాస్తూత్పత్తి”

పూర్వము కశ్యపునకు సింహికయనుభార్యయందు రాహు, వాస్తువు అను యిద్దరు కుమారులు గలిగిరి. వారిలో రాహువును విష్ణువు చక్రముచే నంహరించెను. వాస్తువు గొప్పబలముగలవాడై భయంకరమగు దేహముతో గర్వించి దేవతలను జయించు నుద్దేశ్యముతో బయలువెడలి దేవ లోకముల నాక్రమించి యుద్ధమున సురలనెల్ల నోడించి మదగర్వముచే తానే సమస్తలోకములకు ప్రభువుగా భావించి త్రిమూర్తులయొద్దకు బోయి యుద్ధమున కావ్య నింపగా బ్రహ్మవిష్ణుశివులు అసురుని యౌద్ధత్యమును చూచి మిన్నకుండిరి. అంతట వాస్తువు త్రిమూర్తులతో నిట్లనెను. “ఈలోకమున నన్ను జయించువారు లేరు. నేనే సమస్త లోకములకు నాథుడను; మీకేమి వరము కావలయునో కోరుడు, యిచ్చెద” ననెను. వెంటనే శివుని దృష్టి ప్రబోధముచే విష్ణువు అసురుని జూచి “అసురుడా! అట్లయిన నీవు వెంటనే మరణించునట్లు వర మీయుము”. అని కోరెను. అంతట వాస్తువు విష్ణువుయొక్క మాయను గ్రహించి అసత్యభయముచే ‘అల్లె యగు’ నని వరమిచ్చి విష్ణువును జూచి “ప్రభూ! నేను మరణించినను నాకీర్తి లోకములో నుండునట్లు అనుగ్రహింపు” మని కోరగా విష్ణువు యిట్లు పలికెను. “ఓయీ వాస్తూ! నీవు శోకింప కుము; నీవు భూమియంశమున జన్మించితివి గావున భూమి యండే లయించెదవు; కాని భూమిని ఆశ్రయించు సమస్త భూతములు నిన్ను పూజింతురు; అట్లు పూజింపక భూమి యందు నివాస మేర్పరుచుకొన్నచో నీవు వారిని బాధింపుము. ఈరీతిగా నీకు భూమియందు ఖ్యాతి గల్గును.” అని పల్కిెను. అంతట వాస్తువు సంతోషించి తన్ను వధించుటకు యిష్టపడెను. దేవతలు భూమియందు గొప్ప బలమును త్రవ్వె అందు వాస్తువును అభోముఖముగా నుంచి పైన మట్టి యిసుక రాయి మొదలగు వస్తువులచే బలమును పూడ్చి తిరిగి వాస్తువు లేచునను భయముచే బలముమీద యేబదిముగ్గురు దేవతలు నివాసముగా నుండిరి. అందువలన గృహారంభమందు, యాగముల యందును, మండపనిర్మాణము మొదలగు కార్యముల యందు ముందుగా వాస్తుపూజ గావింప వలయును. ఇట్లు వాస్తువుయొక్క శరీరముమీద యెచ్చబెచ్చట దేవతలు

గలరో వారితో గూడిన వాస్తువును పూజించుటయే వాస్తుపూజ యనబడును. వాస్తుయాగమును గురించి శాస్త్రము యిట్లు బోధింపుచున్నది—

భూమేః పరిగ్రహే పూర్వం శిలానాం స్థాపనె తథా ।

జలాధారగృహార్థేచ యజేద్వాస్తుం విశేషతః ॥

అపరేష్వపి కార్యేషు యాగహోమాదికేషు చ ।

వాస్తుమండలకం కుర్యాత్ సూత్రయిత్యా సమం గురుః ॥

సునమం సుఖదు వాస్తు విషమం స సుఖావహం ।

బ్రహ్మ్యధ్యదితివర్యంతాః పంచాశ త్రయసంయుతాః ॥

సర్వేషాం కిల వాస్తూనాం నాయకాః పరిక్రితాః ।

అనంగృహ్య తు తాన్ సర్వాన్ ప్రాసాదాదీ స్త కార యేతే ॥

అనిష్పత్తి ర్విశాశ స్వాస్తి దుభయో ర్ధర్మధర్మిణోః ॥

కావున సర్వకార్యముల యందును వాస్తుయాగము ముఖ్యమై యున్నది. వాస్తువురుముడు ఈశాన్యదిక్కున శిరమును నైరుతి పాదములు గలిగి అభోముఖముగా భూమిలో శయనించి యున్నాడు. అట్టి వాస్తువుయొక్క శరీరమునందు యే యే అవయవములలో యే యే దేవ తలుగలరో ఆ యా దేవతలు యాక్రింప వ్రాయబడు చున్నారు. ఆ దేవతలను పూజించుటయే వాస్తుపూజ యనబడును. ఇట్లు వాస్తు దేవతను పూజించుటకు ముందు పూజార్థమై మండలమును లిఖించుకొన వల యును. ముందుగా మండలస్థానమును గోమయముతో అలకవలయును (భూమియే గోరూపమును ధరించుట వలనను సర్వోపథులకును సర్వబీజములకును స్థానము భూమి యగుటవలనను అట్టి భూరూపమగు గోవుయొక్క మలములో సర్వదేవతలు సూక్ష్మరూపముగా నున్నారు గావున గోమయా లేపనముచే భూమి శుద్ధమై సర్వదేవతాపూజలకు యోగ్యస్థానమగును). ప్రాచీనకాలమునుండియు మన మహర్షులు తమ పర్వశాలలను పూజాస్థానములను గోమయ ముతో అలుకుట ఆచారమై యున్నది. దుష్టరోగకారణము లగు విషక్రిములు భూమియందును గాలియందును ఉండుటవలన అట్టి క్రిములను గోమయము నాశమొన ర్చుటచే యిట్టి క్రియ చేయుట ఆచారమై యున్నది. తద సంతరము నిలుపుగా తొమ్మిది రేఖలు అడ్డముగా తొమ్మిది రేఖలను లిఖించి ఆరువది నాల్గు కోష్ఠములుగా దర్శలచే గాని బంగారుకమ్మిచే గాని మండలమును లిఖించుకొన

వలయును. ప్రతిరేఖకు మధ్య మమారు పెండు ఆంగుకములు ఖాళి వుంచవలయును. ఇట్లు లిఖించి అనంతరము ఈశాన్యదిక్కున ప్రారంభించి గంభపుష్పాక్షతలచే వాస్తు పురుషుని శిరమునుండి క్రమముగా నాభిపర్వంతము యేబదిముగ్గురు దేవతలను పూజించవలయును. శిరమున శిఖిని, దక్షిణనేత్రమందు పర్వస్యని, దక్షిణకణ్ణమందు జయంతుని, దక్షిణభుజమందు కులిశాయధుని, దక్షిణ బాహువునందు సూర్యుని, దక్షిణబాహునంధిలో నత్తుని భృశుని, దక్షిణముంజేతియందు ఆకాశమును, ముందుభాగమున వాయుని, మణిబంధమున పూపను, పార్శ్వమున వితథను గృహక్షతుని, తొడయందు యముని, బానువునందు గంభర్వుని, జంతులో భృంగరాజును, గుల్ఫమున మృగయుని, పాదములందు పితరులను, వామగుల్ఫమున దౌవారికుని, వామజంతుమున సుగ్రీవుని, జానువునందు పుష్పదంతుని, ఊరువున వరుణుని, పార్శ్వమున అసురుని శోషను, మణిబంధమున పాపమును, ముంజేతియందు రోగమును అహయును, బాహునంధిలో ముఖ్యుని, బాహువున భల్లాటుని సోముని, భుజమున నర్పమును, వామ కణ్ణమున అదితిని, వామనేత్రమున దీతిని, ముఖమున ఆవుని, దక్షిణహస్తమున సావిత్రిని, గుహ్యమున జయని, వామహస్తమున రుద్రుని, దక్షిణహస్తమున అర్యముని, వామహస్తమున నవితను, జతరదక్షిణభాగమున వివస్వంతుని, వృషణములయందు విబుధాధిపుని, జతరవామభాగమున మిత్రుని, తిరిగి దక్షిణహస్తమున రాజయశ్మిను, వామహస్తమున పృథ్వీధరుని, పక్షిస్తలమున అపవత్సుని, నాభియందు బ్రహ్మను, వీరికి ఉత్తరదిక్కున వాస్తు పురుషుని మండలమునకు ప్రాగాదిగా న్నందుని చరకిని జృంభకుని విదారిని పిలిపిచ్చకుని పూతనారిని పాపనాశకుని పాపరాక్షసిని యిట్లు వ్రణవాదినమోంతముగా నామ మంత్రములతో “ఓం శిఖినే నమః” ఇట్లు అవాహనము చేసి పూజించి ప్రార్థించ వలయును. అనంతరము మండలమునకు తూర్పుభాగమున కుండమున అగ్నిని ప్రతిష్ఠించి నమిదాజ్యచరుప్రీహలతో వాస్తుమంత్రముతో “వాస్తోష్పతే” అను మంత్రముతో 108మార్లు హోమము చేసి వాస్తుదేవతలకు ప్రత్యేకముగా హోమము చేసి వాస్తుదేవతలకు బలి యొనంగవలయును. ఇట్లు పూజించుటయే వాస్తుపూజ యనబడును.

వాస్తువనగా, “వనన్తి ప్రాణినః ఆతేతి వాస్తు” అను వ్యుత్పత్తివలన వాస్తువనగా గృహ మనియు అట్టి గృహలక్షణములను, గుణ దోషములను వణింపచుటవలన, శాసించుటవలన వాస్తుశాస్త్రమనియు చెప్పబడుచున్నది. ప్రాణులకు నర్వసౌఖ్యమును యిచ్చునది గృహము.

“గృహ్యతే అనెన సంపదాపికం ఇతి గృహం” దీనిచేత నర్వసంపత్తులు గ్రహింపబడును గాన గృహమని తెలియుచున్నది. ఈవిషయమున శ్రుతి యిట్లు చెప్పచున్నది—

శ్రు॥ ఇహైవ ద్రువాం నిమిసేమి శాలాం,
క్షేమే తిష్ఠతు ఘృత ముక్షమాణాః ।
అశ్వావతీ గోమతీ సూర్యతావతీ,
ఉచ్చయన్త్య మహతే సౌభగాయ ॥

“ఈ స్థలములో నర్వకియమైన గృహమును (శాలను) కట్టుకొందును. ఈ గృహము నాకు కళ్యాణమును యిచ్చుగాక! ఈగృహమే అశ్వములు, గోవులు, సంతానము మొదలుగా గల నర్వసంపదలకు కారణమగుగాక” అనుట వలన నర్వసౌఖ్యములకు గృహమే కారణము. మరియు—

ప్రస్తుతాదికభోగసౌఖ్యజనకం ధర్మార్థకామప్రదం,
జంతానాం లయనం సుఖాన్వద మిదం శీతాంబు
ఘర్మాపహం ।

వాపిదేవగృహదిపుణ్య మఖిలం గౌహ త్సముత్పద్యతే
గౌహం పూర్వ ముక్తే తేన విబుధాః శ్రీవిశ్వకర్మాదయః॥

కావున పరమేశ్వరుడగు విశ్వకర్మ యిట్టి బౌగసాధనమగు వాస్తుశాస్త్రమును వాస్తువధానంతరము భూమిని ఆశ్రయించు ప్రాణులకొరకు మహద్గుల కుపదేశించెను.

శ్రు॥ “విశ్వకర్మా దిశాం పాతు ననః పశూన్పాతు సోఽస్మా
న్పాతు తస్మై నమః” అనుటచే విశ్వకర్మ యనగా విరాట్.

అట్టి విరాట్గు పరమేశ్వరునిచే నిర్మింపబడినది వాస్తుశాస్త్రము. ఈశ్వరునిచే నిర్మితమై ఋషులచే ప్రకటితమైన వాస్తుశాస్త్రీత్యా మానవులు భూపరీక్ష చేసి అయాదిలక్షణయుక్తమగు గృహములను అలయములను మండపాదులను నిర్మించుకొని నర్వసౌఖ్యములు పొందుదురు. అట్లు ఆయనిరూపణము చేయక రక్షణహీనమగు గృహదులచే నకలబాధలు పొందుదురు. ఆయమనగా సుఖము, సంపాదనము; వ్యయమనగా దుఃఖము, ఖర్చు; గావున భగవంతుడు మానవులకు సుఖదుఃఖములను కలిగించును. గురు - రవి - బుధ - కుజ - శుక్ర - శని - చంద్ర - రాహువులను గ్రహములయొక్క అధిపత్యమున ప్రాగాదిక్రమముగా - అ-క-చ-ట-త-వ-య-శ-లను, వర్ణాష్టకములతో ధ్వజ-ధూమ-సింహ - శ్వాన - వృషభ - ఖర - గజ - కాకాయములను యెనిమిది దిక్కులయందు యేర్పరచి వారివారి నామాక్షరములచే పర్వములనుండి లాభాలాభములను, జయపాదములను, శతృత్వమిత్రత్వములను తెలిసుకొని ఆయా స్థలములయందు గృహదులు నిర్మించుకొని సౌఖ్యములను పొందుటయే వాస్తుశాస్త్రప్రయోజనము. దేవతలు నివసించు గృహమునకు ప్రాసాదమనియు, మండపనియు, అలయ

అయిదు అవయవములు కలవు. ఈ అయిదున్నూ పంచభూతరూపములు; ఎట్లనగా - మేఖలములు పృథివీ భూతము. కంఠము ఉదకభూతము, నాభి అగ్నిభూతము, యోని వాయుభూతము, బిలము ఆకాశభూతము అని తెలియవలయును. ఇట్లే శరీరమునందు కుండరూపములగు రంధ్రములయందుగూడ అవిధముగనే పంచభూత రూపములు గలవు. ఎట్లన - నేత్రములలో రక్తరేఖలు పృథివీభూతరూపమగు మేఖలములు, తెల్లగుడ్డు ఉదకభూత రూపమగు కంఠము, నల్లగుడ్డు వాయుభూతరూపమగు యోని, గిలము ఆకాశభూతరూపమగు బిలము. అలాని కళయే అగ్నిభూతరూపమగు నాభియందుగల జ్యోతి యనియూ యిట్లు తెలిసి కుండమనగా అత్యయొక్క స్థానముగాని పేరుగాదను బుద్ధితో అభేదమును తెలియుటకు గాను ఉపాసనములో దీక్షాదులయందు కుండమండప నిర్మాణము అత్యంతము అవసరమై యున్నది. కావున దేశీకుడు ముందుగా మండపకుండ నిర్మాణము చేయించి సాధకునకు క్రమముగా వాని అవివాభావమును బోధించి మండపమునకు దేహమునకు కాలమునకు అగ్నిషోమాత్మకత్వము బోధించి అగ్నిషోమాత్మకమగు శివశక్తి సంపుటమును తెలియపరచుటకై క్రియాదీక్షలో నగుణ రూపమగు మండపకుండములతో అవసరము గలదు. అట్లు మండపకుండ రచన గావించుకొని తదనంతరము అంకురారోపణమును చేయవలయును.

అంకురారోపణము

అంకురారోపణమనగా మంగళార్థము చేయబడు నౌక కర్మమునకు పేరు. ఇందలి ముఖ్యవిషయము బీజములను పాలికాదులగు పాత్రలలోగల మృత్తికలోవుంచి అంకురోదయముచే శుభాశుభఫలముల నెరుంగుట. శాస్త్రములయందు వివాహము, మౌంజిబంధనము, దీక్షారంభ మందును యిట్టి మంగళరూపమగు అంకురారోపణము ముఖ్యముగా వర్ణింపబడియున్నది

పాలికలు, ఘటికలు, శరావములు అను పేర్లుగల పాత్రలను ఒంగారు, వెండి, రాగి, లేక మట్టివిగాని తంత్ర శాస్త్రోక్తరీత్యా తయారుచేసి పదునారుగాని, పదునాల్గుగాని, పన్నెరుగుగాని ధూప్రకారము వేరువేరుగా గ్రహించి వానిలో శుద్ధమగు పుట్టమట్టినివుంచి ఆ మృత్తికలో బీజములను. అనగా బ్రహ్మదైవత్యమగు యవలను, శివరూపమగు అవాలను, నృందరూపమగు కొర్రలను, వాయురూపమగు అనుములను, విష్ణురూపమగు పెసలను, లక్ష్మీరూపమగు పద్మునూ, సూర్యరూపమగు గోధుమలు, వరుణరూపమగు మినుములు, యమరూపమగు నువ్వులు, నిరురుతిరూపమగు కందులు, అగ్నిరూపమగు ఉలవలు, (సర్వబీజములకు అధిపతి

సాముడు) మొదలగు బీజములను ఉంచి పైన మృత్తికతో పూరించి అయిదుదినములు సోమకలశమున సోముని పూజించి ఆ పుష్పకమును చల్లంతూ అంకురోదయమున పలమును గ్రహింపవలయును. క్రియాదీక్షయందు అంకురారోపణముయొక్క అవసరమును గూర్చి విచారితము. బీజము-అంకురము అను పృష్టాంతముచే సాధకునకు శివ శక్తులయొక్క ఏకత్వమును తెలియజేయుటయే అంకురారోపణముయొక్క ముఖ్యవిషయము. సకలుడగు (శక్తి సహతుడగు) శివునివలన బీజము (సృష్టికారణము) కలిగినది. అని పూర్వమే చెప్పబడినది. సృష్టికి ఈశ్వరేచ్ఛ, కాలము, ప్రయత్నము మొదలగునవి ముఖ్యములు. శివ శక్తుల సంయోగరూపమే బీజము, అట్టిబీజమే సోమరూపము. ఈ సోమరూపమగు బీజమునుండి అగ్నిషోమాత్మక బ్రహ్మాండ ముత్పన్నమైనది. బ్రహ్మాండమంతయూ శివ శక్త్యాత్మకమని సాధనచే తెలియుటకై సాధనరూపము అంకురారోపణము.

అంకురారోపణ క్రియలోని శరావాదులు మృద్వికారములు. మృత్తికయనగా అగ్నిరూపము. అట్టి అగ్నిరూపమగు మట్టిలో బీజమును ఉంచినయెడల అగ్నియందంతర్భావముగల కాలరూపము సూర్యకిరణ సంపర్కమను ప్రయత్నముతో యీశ్వరేచ్ఛవల్ల బీజమునుండి అంకురము కలుగుచున్నది. బీజమును మట్టి నీరు మొదలగు వస్తువులచే సంయోగముచేయక ఉంచినచో యంతకాలమున కై ననూ అంకురోత్పత్తి కలుగనేరదు. అట్లే యిచ్చాకాలము మొదలగునవి లేక యీశ్వరుడగు సకలునివలన బ్రహ్మాండ ముత్పన్నముగాదు. బీజమునందు అంకురకాండవత్ర పుష్పఫలాదులు కంటికి అగుపించని సూక్ష్మరూపముతో అంతర్భూతమై యున్నవి. అట్లు అంతర్భూతమై యున్న సూయిచ్చాదులు లేక అభివ్యక్తములుగావు. కావున సాధకుడు యిచ్చాదులవల్ల బీజములను శరావాదులయందు వైచి అంకురోత్పత్తి చేసినయెడల బీజములలోనుండు అంతర్భూతశక్తి రూపమగు అంకురము బయలు వెడలి ప్రతిక్షణము పరిణామము పొందుచూ తిరిగి బీజరూపమును పొంది బీజమందు అంతర్భావమై తిరోహితమగుచున్నది. గనుక ముందు బీజము, వెనుక బీజము శివశక్త్యాత్మకమై యుండుటవలన మధ్య పరిణామముపొందు అంకురాదులు మాయికములుగాని యధార్థములు గావు. అట్లే సర్వశక్తి సంపన్నుడగు పరమేశ్వరుడు సృష్టికి ముందును సృష్టికి వెనుకను ఉండి మహ్యలో పరిణామరూపమగు బ్రహ్మాండము అభివ్యక్తమగుటవలన బ్రహ్మాండము మాయికమే. పరమేశ్వరు డెక్కడుమాత్రమే యధార్థము - అని సాధకునకు తెలియజేయుటకై దీక్షాంగముగా అంకురారోపణము

ముఖ్యమైయున్నది. నిర్గుణ బ్రహ్మతత్వము సాధనచేగాక గ్రంథపతనమాత్రముచే గోచరముగాదు “బ్రహ్మనత్వం జగన్మిథ్యా జీవో బ్రహ్మైవనావరః” అను సూక్తి సాధనచే మాత్రమే గోచరమగుటవలన జ్ఞానమునకు సాధనమగు ఉపాసనము చాల ముఖ్యమని అద్వైతమత స్థాపనాచార్యులగు శంకరభగవత్పాదులు ఉపదేశించియున్నారు. సామాన్యముగా మానవులు బ్రహ్మాండముయొక్క పుట్టుకయున్నూ లయమున్నూగూడా ప్రత్యక్షముగా చూడలేరు. గావున ఉపాసనాకాండమున దీక్షాంకురదృష్టాంతమున అంకురారోపణమనే కర్మసాధనద్వారా గురువు శిష్యునకు ఉపదేశించి క్రమముగా అన్ని సాధనలయందునూ శివశక్తి సంపూర్ణ

మును బోధిస్తూ క్రియాదీక్షద్వారా అద్వైత బ్రహ్మతత్వమును బోధింపుచున్నాడు. ప్రస్తుతము చరిత్రకారులు భూమండలమును గ్లోబుగా తయారుచేసి ఆ గ్లోబుద్వారా (స్కెచ్) దేశములు, సముద్రములు, నదులు, వట్టణములు పర్వతములు, అరణ్యములు చూపించినట్లు అద్వైత బ్రహ్మతత్వమును (ఆనగా జ్ఞానమును) ఉపాసనాకాండమునందు క్రియాదులు - అను స్కెచ్ ద్వారా చూపించి దేహమునకు క్రియలకు బ్రహ్మాండమునకు శివశక్తులకు ఆభేదమును చూపించి ఏకత్వమును బోధింపుచున్నది. అందువలన క్రియాదీక్షయందు అంకురారోపణము ముఖ్యమైయున్నది. (నశేషము)

మధురానగరి - మధురస్మృతులు

యం. చిట్టిబాబు

మన దక్షిణదేశపు పుణ్యస్థలాల్లో మధురానగరం ప్రముఖమైంది. ‘మధురం’ అంటే తియ్యననం అని అందరకూ తెలుసు. దీన్నిబట్టి మధురాపట్టణంలోకూడా ఏదో ఒక తియ్యదనం ఉండే తీరాలి. అవును. ఆ విచిత్రమైన స్థలపురాణమే ఇప్పుడు మనం తెలుసుకోబోతున్నాం :

చాలాకాలంకిందట పాండ్యదేశంలో ఒక వర్తకుడు. ఒకనాడు అతను తన వ్యాపారంమీద బయల్దేరాడు. ఆ కాలంలో మహారాజ్యాల్లోనుంచి పోవలసివచ్చేది. అలానే అతడు ఒక అరణ్యంలో ప్రయాణం సాగిస్తున్నాడు. కొంత సేపటికి అలసిపోయి, ఒక చెట్టుకింద చితికిలబడ్డాడు.

చెట్టుకింద కూచుని విశ్రాంతి తీసుకుంటున్న ఆ వర్తకుడికి అల్లంతదూరంలో ఒక కోనేరు కనిపించింది. ప్రాణం లేచివచ్చింది. తిన్నగా అక్కడికి వెళ్లి దాహం తీర్చుకుని, గట్టెక్కుతూవుండగా ఒక శివలింగం కనిపించింది, చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు.

అంతలో పొద్దు వాలటంచేత ముందుకు సాగలేక, వర్తకుడు అక్కడే వుండిపోయాడు. తెల్లవారుయూమున ఒక చిత్రం జరిగింది!—దేవతలు వచ్చి ఆ శివలింగం చుట్టూ నాట్యంచేసి, భక్తితో ఆరాధించారు. కొలనులోని నీళ్లతో స్నానంచేయించారు. రకరకాల పువ్వులతో పూజచేసి అంతర్వీతులయ్యారు. ఇదంతా చూడగా వర్తకుడి ఆశ్చర్యానికి అంతులేకపోయింది.

వెంటనే అతడు, అనాటి పాండ్యభూపతివద్దకు పోయి, జరిగినదంతా పూనగుచ్చినట్లు విన్నవించాడు. ఇది విని రాజు ఆశ్చర్యపోయాడు. తక్షణమే రాజు పరివారంతోనూ శివలింగం వున్న చోటుకి బయల్దేరి వచ్చాడు. ఈసారి మరొక వింతకనబడింది—అక్కడ ఒక పెద్దపులి లేడిపిల్లకు పాలివ్వటం ప్రత్యక్షంగా రాజుకు కనబడింది!—రాజు విస్మితుడయ్యాడు.

శివమహిమలతో విరాజిల్లే ఆ పవిత్ర ప్రదేశంలోనే తన రాజధాని నిర్మించుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు రాజు. కానైతే నగరానికి నరిహద్దులేవి?—ఆ పరమశివుని ప్రతిభ ఎంతమేర వ్యాపించివున్నదీ అని రాజు నందిగ్దంలో పడ్డాడు. ఈ సంశయం తీర్చే భారంకూడా పరమాత్ముడి మీదనే వేసి, తదేక లక్ష్మ్యంతో ధ్యానించాడు.

అప్పుడు అక్కడికి ఒక సిద్ధుడు వచ్చాడు. అతని మెడలో ఒక పాము వున్నది. అతను రాజును చూచి, “రాజా!—నీ నందేహం నేను తీరుస్తాను. ఇదిగో - ఈ పాము గొప్ప మహిమ కలది. కేవలం దేవతానర్పం. నీకు కావలసిన నరిహద్దులు ఇది నిర్ణయిస్తుంది” అంటూ నాగుమయ్యని వదిలిపెట్టాడు. వెంటనే ఆ మహానర్పం దానితోకను ఒకచోట స్థిరంగావుంచి, దేహంమట్టుకు పెంచు కుంటూ, పంపులు తిరుగుతూ, చుట్టిచుట్టి వచ్చి, తలను మళ్లి తోకతో కలిపింది. అంతమేరా పాముచుట్టిన అనవాళ్లు

నగరానికి పునాదులుగా ఏర్పడినట్టయింది. మళ్ళీ కన్ను తెరిచి మాసేటప్పటికి సిద్ధుడూ లేడు, సర్పమూ లేదు!—

ఇలా పాము చుట్టవచ్చిన పవిత్ర ప్రదేశంలోనే పాండ్య రాజు తన రాజధాని స్థాపించాడు. దానికి 'తిరు ఆలవై' అని నామకరణం జరిగింది. శివుని మహిమతో వెలసిన ఆ పట్టణం సమస్త సౌభాగ్యాలతోనూ తులతూగుతూ వున్నది.

అయితే, సామంత రాజొకడు ఇదిచూచి నహించలేక పోయాడు. అతడు ఒకానొక మాంత్రికుణ్ణి పిలిపించి, 'తిరు ఆలవై' పట్టణ వైభవాన్ని దగ్ధం చెయ్యమన్నాడు. ఆ మాంత్రికుడు ఒక గొప్ప విషనాగును మాంత్రించి వదిలాడు. అది పాండ్యరాజు పట్టణంలో ప్రవేశించి జలా శయాలన్నింటిలోనూ గరళం కక్కింది. అసెళ్లు తాగిన ప్రజలంతా చచ్చిపోసాగారు. పాండ్యభూపతి తనరాజ్యంలో జననష్టాన్ని సహించలేకపోయాడు. ఎన్నో ప్రక్రియలు చేయించాడు. లాభంలేకపోయింది. చేసేదిలేక చివరకు 'నీవేశరణు! అంటూ ఈశ్వరుణ్ణిగూర్చి తపస్సు ఆరంభించాడు. పాండ్యరాజుచేసే ఉగ్రతపస్సుకు మెచ్చి ఈశ్వరుడు ఆ నగరంలో అమృతం కురిపించాడు. రాజూ, ప్రజాకూడా అశ్చర్యభరితులయ్యారు. అమృతం కురియటంతో, విషనాగు జలాశయాల్లో కక్కిన విషం తృటిలో విరిగిపోయింది! అంతటనుంచి ఆ నగరం మళ్ళీ పూర్వపు శోభతో ప్రకాశించింది. మధువు వర్షించిన కారణంచేత ఆ నగరానికి 'మధురై' అని, 'మధుర' అనే పేర్లు వచ్చాయి. అదే ఈనాడున్నూ మీనాక్షిదేవికి వానస్థలమైన దక్షిణ మధుర.

మధురానగరం ఇది వక్కలే కాదు. ఉత్తరహిందూ స్థానంలో యమునానదీతీరంలో మరొక మధురాపట్టణం వున్నది. దాని పుట్టుపూర్వోత్తరాలగురించిన్నీ ఒక చిత్రమైన పురాణగాధ వున్నది :

శ్రీరామచంద్రమూర్తి కోసలరాజ్యాన్ని పరిపాలించే కాలంలో 'మధువన'మనే ఒక అడవి ఉండేది. ఆ అడవిలో మధువుడు అనే ఒక రాక్షసుడు ఉండేవాడు. దీన్నిబట్టి ఆ అడవికి ఈపేరు వచ్చిందంటారు. అతనికి 'లవణుడు' అనే కొడుకు వున్నాడు. లవణుడు తండ్రిని మించిన బలవంతుడూ, గర్వం కలవాడున్నా. అతడు గర్వంతో ఇష్టంవచ్చినట్టు తిరుగుతూ ప్రజల్ని పీడిస్తూ వుండేవాడు.

ఒకసారి లవణుడికి, చేస్తే శ్రీరాముడతనే యుద్ధం చెయ్యాలి అని బుద్ధిపుట్టింది. ఈ వుద్ధేశాన్ని ఒక దూతచేత శ్రీరాముడికి వర్తమానం పంపించాడు. "రామా!—నేను నీకు నమీపంలొవుండే ఒక శత్రువునే. ప్రజాక్షేమం కోసమూ, రాజ్యాభివృద్ధికోసమూ రాజులు యుద్ధంచేస్తారు. శత్రువుల్ని జయిస్తారు. ఇది న్యాయమే. ఐతే ప్రజాహితం కోరే రాజు ముందుగా ఇంద్రియాలను జయించాలి. స్వార్థపరుడై ఉండకూడదు. సామంతరాజులంటే భయపడకూడదు. కానీ—నువ్వు చూడగా స్త్రీలొలుడివి. స్వార్థపరుడివి. ఒక్క అడదానికోసం బంధుమిత్రాదులతోనూ రావణాసురుణ్ణి నాశనంచేశావు. ఇది న్యాయం కాదు. పైగా—మీ రాక్షస జాతి సంతటిని మచ్చుకేనా లేకుండా చూపుమాపావు. ఇదా నీ ధర్మం?—నుగుణాభిరాముడివైన నీకు క్రోధం తగదు. నీ దుష్టచేష్టలవల్ల ఆశ్రమవాసులందరికీ తీరని కళంకం వచ్చింది. మీ రావణుడు జితేంద్రియుడు కానందువల్లనే అలాంటి చావు చచ్చాడు. కానీ—ఇప్పుడు నీలో చేప వుంటే, నువ్వేశ్వరక క్షత్రియవీరుడివైతే, రా—నాతో యుద్ధానికి రా. వచ్చి నీ శూరత్వం చూపించు" అని ఈవిధంగా సవాలు చేశాడు.

ఈ వర్తమానం తెచ్చిన దూతకూడా లవణుడికి తగిన వాడే. ఏమీ అంటే—అతను పలికిన పలుకులు శాంతస్వభావుడైన శ్రీరామచంద్రుడికి చికాకు కలిగించాయి. గర్వంతో విర్రవీగుతున్న లవణుడికి తగినట్టు బుద్ధి చెప్పాలని నిశ్చయించుకున్నాడు శ్రీరాముడు. తమ్ముడైన శత్రుఘ్నుణ్ణి పిలిచి, ఆ దుర్మార్గుడి పాగరు అణచి రమ్మన్నాడు. శత్రుఘ్నుడు సోదరుని దీవనపొంది బయల్దేరి వెళ్ళాడు.

మధువనంలో లవణాసురుడికి, శత్రుఘ్నుడికీ ఘోర యుద్ధం జరిగింది. ఆ యుద్ధంలో, శత్రుఘ్నుడు లవణాసురుడి శిరస్సు ఖండించివేశాడు. ఆ కత్తివేటే మధువనాన్ని భేదించటానికి ప్రారంభించాడు. మరికొద్దికాలానికే మహారణ్యమంతా మాయమై, ఆ ప్రదేశమందు పరమసుందరమైన ఒక మహానగరానికి అంకురార్పణ జరిగింది. లోకక్షేమం కోసం, దుష్టుడైన లవణుణ్ణి సంహరించినప్పటికీ, ధర్మ ప్రభువు శ్రీరాముడు, ఇప్పుడు వెలసిన మహానగరానికి రక్కసుడైన మధువుడి పేరు సార్థకమయ్యేట్టు 'మధుర' అని నామకరణం చేశాడు. ఇదే ఉత్తరహిందూస్థానంలో వుండే మధురయొక్క మధురస్మృతి !

భారతీయ ధర్మము - VIII

“కా శ్య ప”

అగ్ని! నయ సుపథా రాయే ఆస్మాన్, విశ్వానిదేవ!
వయునాని విద్వాన్.
యుయోధ్యో నృజ్ఞాహురాణమేనో! భూయిష్ఠాంతే
సమ ఉక్తిం విధేమ ॥

అగ్నిమీడే పురోహితమ్. అగ్నిదేవా! సకల జీవ లోక ములకు సమగ్ర సర్వతోముఖ హితమును సమకూర్చు పురోహితుడవు, స్వయంప్రకాశమానుడవు, సర్వవ్యాపకు డవు, వైశ్వానర రూపమున అఖిలప్రాణిప్రేరకుడవు, సర్వభూత హృదయాంతర్వర్తివి, సర్వశక్తి సమన్వితుడవు, అత్యంత :న్నిహతుడవు, సర్వదేవతా స్వరూపుడవు. వేయేల! సృష్టిస్థితిలయ కారణుడవు, సర్వాభీష్ట పరప్రదుడవు. ని న్నాశ్రయించువార లెట్టివారై సను, అమృతత్వమునే పొందె వరు. స్వామీ! ఈ దీనుని విన్నపమాలింపవా! జగ ప్రక్షకా! నిక్కముగ నేను పాతకుడను. నీవు పాపకుడవు. దీనజనావనా! నా స్థితి ‘చీమతల యంత నోరు. అకాశ మంత యాకలి’ అనునటులున్నది. సర్వజీవుల సుకృత దుష్కృతములను నీవు స్వయముగ సంపూర్ణముగ నెఱుగు దువు. నా యొనరించిన యఘపరంపరలనంతములు. అవి శుష్కములైన చెత్తచేదారముల కుప్పలే. ఇప్పుడే వాని నెల్ల నీకు సమర్పించుచున్నాను. అందు నీ యనుగ్రహ మునకు పాత్రముగా గల పరమాణు వెక్కటియైన లభిం చునో లేదో! లభింపకున్నను అచ్చెరువందవలసిన పని లేదు. అయినను హృదయ పీఠికాధిస్థితకుక్కుటేశ్వరా! నిర్విణ్ణుని విన్నపమందికొని యత్నింతువా? నీ కి యుద్యో గము నుపరిచితమే కదా! బాహ్యడంబరములకన్న, భావ శుద్ధినే ప్రధానముగ గ్రహించుట నీ కలవాటే కదా! భక్తుల చరిత్రలను వర్ణించిన భగవంతుడు సుప్రసన్ను డగునని పెద్దలందురు.

నాగరికత యన నేమో యెఱుంగని యాటవిక జాతికి జెందినది శబరి. ఆమె యమాయికురాలే కావచ్చును, సదుద్దేశమే కలిగియుండవచ్చును—ఒక్కటియైన విడిచి పుచ్చక, ఫలములన్నియు కొఱికి చవిచూచి, తృప్తిపడి, ఆ యెంగిలి పండ్లనే స్వామి కారగింపుచేసెను. అఖండ సామ్రాజ్యమును తృణప్రాయముగ తిరస్కరించి, కారడ వుఅకు విజయము చేసిన, కొనల్యానందవర్ధనుడు, పతిత పాపనుడు, ఇనకులతిలకుడు, తారకనాముడు, దశరథ రాముడు పరమానందమున మహాప్రసాదమని ఆ ఫలముల

నారగించెను; ఆ యమ్మకు ప్రతిఫలమ్ముగ మహాఫలమైన మోక్షమునే యొనగి బుబుబుముక్తుడయ్యెను.
ఎంతని-నే-వర్ణింతును-శబరీ సౌభాగ్యము.

ఇల్లాలి మాట గాదనలేక కుచేలుడు కృష్ణసంహర్షనార్థియై బయలుదేర నున్న సమయమున, ఆ మానవతి యే నాటివే, మూడికములుగూడ హతవుగాక ముట్టచెల్లని చేరె డటుకుల నెటులనో సంపాదించి తెచ్చి పతిచేత నుంచె. కుచేలుడు, సార్థకనాముడు, సహస్రాధికాభిద్ర నంకలిత చేలాంచలంబున వాని నెట్టులో ముడిచి దాచి భగవత్సన్ని ధానమును జేరెను. సంవనందన సుంహరవదనారవింద సంవర్ధనానందతుండిల హృదయుడైన సుదాముడు అటు కులమాట గత జీవిత వృత్తాంతమువలె విస్మరించెను. పాపము! కడుపునిండ దిండితిని యెంతకాలమయ్యెనో! శ్రీయ! పతి తనకుదానై చిన్ననాటి చెలికాని యొడలు తడిచి మానినచీర వ్రేలాడు ముక్కిన యటుకులను కడు సంబరమున నొక్క మారుగ బొక్కివైచెను. తొక్తెక్త్య ర్యములనే గాక, బ్రహ్మాండ్రాధుల కపేక్షింపనలవి కాని స్వీయపదమునే యనుగ్రహించెను. ఆశ్రిత వాత్సల్య మునిన అటులనే యుండనగును గదా! ‘కార్యసిద్ధిపథః సూక్ష్మః స్నేహనాప్యప లక్ష్మతే.’ అఖిల లోకబాన్ధవా! పరమ పవిత్రా! ఆశ్రితజన మిత్రా! జ్ఞానజ్ఞానకృత మత్సమస్త కర్మసంతానమున నజీవమై యుక్కఅకువచ్చు నొక్క సుకృత పరమాణువైన గోచరింపదా! స్నేహదృష్టికి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మపదార్థమైన పొడగట్టునని పెద్దలందురే! కుక్కు టేశ్వరా! నీకు మ్రొక్కుకొనుట దక్క నే జేయగలదేమి గలదు? ఇప్పుడే యుచటనే అరుడనై నీ యక్షరూపము నకు నమోవాకము ప్రశంసించితిని. ఇక నా కర్తవ్యము ముగిసినది. శోధించి పరిశోధించి మత్సుకృత లేశమును సాధించెదవో లేక దుష్కృతమునే సుకృతముగ రూపొం దించెదవో! కనికరించెదవో, మానెదవో అది నీ చిత్తము.

మహాప్రభూ! ఊర్ధ్వగతుడవు - అంతేకాదు - నీయుపా సకులనుగూడ సూర్ధ్వగతులకు గొనిపోవుచు అగ్నిపదమును సార్థకము చేసికొనుచున్నావు. నీవు సర్వభక్షకుడవు, హుతా శనుడవు, దహనుడవు. ఆశ్రితవత్సలా! నీకు సమర్పితమైన నా యీయపవిత్ర కర్మసంజాతము సమస్తము క్షణములో తప్తమై, దగ్ధమై, రూపుమాని, మనియై, నునియై, విభూ తియై గ్రహణధారణములకర్హముగాక తప్పదు. లేకున్న నీ

విరుదములు? ఈ తీరున దుర్గతి కీడ్చుకొని పోవు నా కుటిలజటిల పాతక పరుషవిషమ కైలనందోహము నమసి పోవునటుల ననుగ్రహింపవా తండ్రి! 'ఏతేవ పుత్రమభి వక్షతా దిమమ్' కుపుత్రునియెడల కోపముచే మందిపోవు చున్నటుల, బహిర్భుష్టికి గోచరించుచున్నను, కరుణార్థం హృదయుడైన జనకుని యా గ్రహము, అనుగ్రహమునకు యాపాంతరమే కాదా! అత్తావైపుత్ర నామాని—స్వస్వరూ పాంతరమననగు పుత్రుని శాశ్వత సరకవాన దుఃఖమునకు పాలుచేయు తండ్రు లెన్నడైన జనియించిరా! నీకంటబడి నడి, నిన్నంటినడి నిర్మల మవర్ణమగును గదా! స్పర్శచేసి నయోగమందినది అయోమయమైనను పదియారువన్నె బంగారమగుట లోకదృష్టికిని విశ్వసింపదగినదే కదా! నా కర్మయోగ్యతయందు నాకు విశ్వాసము లేదు. పతిత పాపనా! నీ యపారకరుణావిశేషమునే నమ్మియున్నా డనయ్యా!

అనుత్తరమార్గమును వీడి ఉత్తరమార్గమున సంచ రించుటయే ముముక్షువుల లక్ష్యము. 'తమ సోమాజ్యోతిర్గ మయ.' దుఃఖప్రదమయిన ధూమమార్గమునుండి నన్ను రక్షించి సుఖకరము ప్రకాశవంతము నగు దేవయానమున నన్ను నడిపించుకొని పోవా! దేవా! దేహమే యాత్మ యని విషయసుఖములు నిత్యములు అనందసంధాయకము లనియు భ్రమించి యింతకాలము అనంత జీవయోనుల సంక్రమించి దక్షిణాయన మార్గమున యాతాయాతంబుల సాగించి విసిరి వేసారి దిక్కుతెన్ను గానక అపార సంసార సాగరాగాధభీకరావర్త పరస్పహనంబుల మజ్జనోన్ముజ్జన ములు గావించుచుంటిని. దీనజనోద్ధారకా! ఎన్నడైన యాదృచ్చికముగనైన, ఘుణాక్షరన్యాయమున త్రికరణ శుద్ధిగ భగవద్వివ్యూహమును నుచ్చరించితి నేమో! అట్టిదే దేనియున్న సర్వజ్ఞుడవు సర్వసాక్షివి నగు నీకు విదిత మగును గదా! ఎప్పుడైన వాగింద్రియ మొకటియే నా చెప్పినమాటలు వినునటులు నటించును. మిగిలిన యింద్రియములు నా సంప్రార్థనమును నిర్దాక్షిణ్యముగ ద్రోసిరాజనుచున్నవి. ఇక మనస్సు సంగతి చెప్పవలసిన దేమున్నది. సర్వకాలములయందును మోహరణ్యములో, అశా శాఖలమీద విచ్చలవిడిగ సైవరవిహారము గావించు చున్నది - స్వామి! అది నహజముననే కోతి, దానికిపుడు మితిమీరిన బలము చేకూరినది, విషయ సుఖమును మద్య పానము చేసినది, దురభిమాన విశాచావిష్టమైనది. కామ ముచే నున్మత్తమైనది. భేదబుద్ధి యను తేలుగుట్టినది. హా! ప్రభూ! దుష్టశిక్షకా! జగద్రక్షకా! దానిని దారికి దెచ్చు నాశయే లేదా! కటకటా! దుస్సంగతికిలోనై మతి చెడి పోయినది. శిరము పలితమైనది. సందిబంధములు నడలి

పావ సంగము గళితమైనది. యమ మహాపాపమంటికాని నాదము వినవచ్చుచున్నదే. ఇక యుత్తరగతులకు తిలో ఽకము లీయవలసినదేనా!

ఈశ్వరుడు దయామయుడు, నకల లోకశరణ్యుడు సర్వాస్త్ర్యామియై యున్నాడు కదా! ఆ! స్మృతికి వచ్చి సది. భగవత్కృపకుపాత్రుడు కాడనినవాడు లేడో లేడు లేడని యా మహామహు డెవరో ఘోషించుచున్నాడె. ఎట్ల మధురశబ్దములు. ఎంతటి యాశాజనకములయిన పద ములు. నోటమాటలచేతనే నిస్పృహ్యర్థింతును కరుణాకరా! మాటలో మనసు కలియలేదని వెనుకాడకుము. దీనజన బాంధవా! భవబంధవిమోచనా! - అగ్నే! త్వంనో అంతః ఉత్తతాతా శివః - అనాధరక్షకా! నా యంతరంగమునందును ఉన్నవాడవు కదా. నీవు ఘంగళకరుడవనియు జగద్రక్ష కుడవనియు శ్రుతులు ఘోషించుచున్నవే!

త్వమగ్నే! దుర్ముఖ స్త్రీమాశుశుక్షణః-భక్తులపాపములను నీ యద్వితీయశక్తిచే శీఘ్రముగా నాశనము చేయుచుండు వుగదా!

చరణం పవిత్రం వితతం పురాణమ్ | యేనపూతఃతరతి దుష్కృతాని |

తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా | అతిపాప్మాన మరాతిం తరేమ్ ||

సురాసురబృందవందితపాదారవింద! ననాతనమై, నకల లోకవ్యాపకమై, సర్వమంగళకారణమైన నీ పదము గను గెను శక్తి యెనగుము. ఆ పాదధూళి శిరమున చాల్చును. శరీరమునం దంతటను సలంకరించుకొందును. దురిత పంకమును తొలగించుకొందును. పూతాత్మ్యుడనయి సరక హేతువైన పాపశత్రువును తలదన్ని యతిక్రమింతును. ఏమందువు జగన్నాథా! అనుట కేమున్నది? - త్వయి ప్రసన్నేమమ కింగుణేనతయ్యప్రసన్నేమమ కింగుణేన - నీ కనుగ్రహమే కలిగిన నా దోషముల ప్రసక్తియే ఉండదు. నీ కాగ్రహము కలిగిన నా గుణము లెందు కక్కటకు వచ్చును. నీవా నదాశివుడవు, విబుధాధిపతిని. నీకు జిప్స వలసిన పని యేమున్నది. గుణదోషా బుద్ధిగృహ్లాన్ ఇందు క్షేళావివేశ్వరః! శిరసాశ్లాఘితేపూర్వం, పరంకంఠేనియచ్ఛతి|| రాజహంసంబు క్షీరనీరంబుల నీరంబునిరసించి క్షీరంబు నేగ్రహించును. పరమహంసస్వరూపుడవయిన నీకు హేయ గుణంబులయందాదరము లేదు, కల్యాణగుణంబుల యందే నిక్కముగ నాదరము గలదు. విబుధులు దోష జ్ఞాలయును గుణానురక్తులుగదా!

అగ్నిర్వ్యోతిరహః శుక్లఃపణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ -

సత్యవ్రతా! నీ యనుగ్రహమున మృత్యువును జయించినవారు నీ రాజ్యమును జేరుదురు. అటనుండి జ్యోతిర్లోక

మును దర్శించి, అహర్లోకమును పొంది, క్రమముగ శుక్ల లోకము, సంవత్సరలోకము, దేవలోకము, వాయులోకము, ఆదిత్యలోకము, చంద్రలోకము, విద్యుత్లోకము, వరుణ లోకము, ఇంద్రలోకము, ప్రజాపతిలోకము, తుదకు బ్రహ్మ లోకము నంది ముక్తు లగుదురని శాస్త్రము లుద్ఘోషించు చున్నది. అంతటి పుణ్యపురుషులెవరో? వినాటి మాటలో? సంసారాంశకూప నిపతితులైన అస్మదాద్యకృత సుకృతుల మాటతడవ బనిలేదు. దేవర చిత్తము, దాసుని భాగ్యము. దాసుని తప్పులుండముతో నరి. కర్తు మకర్తు మన్యదా కర్తునమర్దాః. ప్రభువులు సర్వసమర్థులుగదా! అప ద్బాంధవా! యత్కించి త్సుకృత ఫలలేశమును ముం చనుభవింపనిమ్ము. అంతలో ప్రారబ్ధక్షయమై చిత్తశుద్ధి కలుగునేమో!

అనంతవాననాక్షయమై చిత్తశుద్ధి గలుగుట సాధారణ విషయము గాదు. విషయధూమావళి మనోదర్పణమును మలినము గావించుచుండును. నిత్యము నిరంతరము సాగిపోవు ప్రకృతిధర్మమది. విషయముల నరికట్టినను, అది సాధ్యముగాదు కనుక, ఆ విషయములనే ఈశ్వరా ర్పణము గావించిన, చిత్తము స్వగతచివగ్ని జ్వాలలచే దప్తమై, తప్తమై, ఒకనాటికి శుద్ధస్ఫటిక సంకాశమగును. ఈశ్వరాభిముఖమయిన శ్రీబుద్ధి చిత్తశైలిఖరమున దపించి తపించి మల్లికార్జునుని మన్ననల నందుకొని పునరావృత్తి రహితమైన అచ్యుతస్థితి సంపాదించుకొనును.

నరనస్పృహయ నందనవనము జ్ఞానప్రసూనామోద భాసు రము. జ్ఞానప్రసూనా రాముడు చిదంబరనభేష్వరుడు. తనకు దానై చుట్టుకొన్న బందాల జిక్కి ఒయటపడనేరని తంతునాభము, ఒరుల కంట దాను బడక తనకంట నొరుల బడనియక తప్పించుకొని తిరుగువిషకాకోదరము, శారీరి కాడంబరమే కాని బుద్ధిపాటవ మెఱుగని మత్తగజరాజము,

తమ నేర్చిన రీతి సేవించి శివసాయుజ్యమందే శ్రీకాం హస్తీశ్వరుని ప్రతిష్ఠ ఆచంద్రార్కముగ వెలయించిరి. ఈశ్వరుని లీలలు విచిత్రములు అనందప్రపములు. అటు లనే భగవద్భక్తుల చరిత్రములు అపూర్వములు శ్రోత మనోఽభిరామములు. బంభ్రమ్యమాణమగు మనోభ్రమర మును భ్రమరేశ్వరుని పాదారవిందముల నిలిపిన మహ పలమును కరతలామలకమగును.

విషమనేత్రుడవయ్యు వీడ వెన్నడు నెవు, నమదృష్టి సర్వభూతములందు.

ఆదివిషుడవయ్యు నాశ్రీతావళి కెల్ల! నమకూర్తు వనుప మైశ్వర్యములను,

కాంతాన్వితార్థవిగ్రహుడవయ్యు, జితాత్మ గుణమనః కమల భాస్కరుడ వీవు.

అశీవిప్రప్రావృతాత్ముడవయ్యుని, స్తుల కృపాకలిత చిత్తుండ వీవు.

సుప్రమూర్తిపయ్యు భద్రప్రదుండవు.

భవుడవయ్యు భవవివర్జితుడవు.

వెట్టివాడవయ్యు వేదవేద్యుడవీవు.

హర! భవత్ప్రవృత్తు లద్భుతములు.

నరులార! ఓంనమోనారాయణాయేతి మంత్రజాపకుల సామ్రాజ్యమనగ పరికించి వాసుదేవస్సర్వమనుబుద్ధి కల వారి కరతలామలక మనగ ఆత్మప్రవృత్తి బ్రహ్మార్పణం బొసరించు ప్రాజ్ఞుల పెరటికల్పక మనంగ తన్ననన్యాన క తను గొల్చు భక్తావతంసుల దాసానుదానుడనగ

పతితదీనార్తరక్షణవ్రతు శనంగ

నకలజగములనమరప్రశస్తి గన్న

రంగనాథునిశ్రిత మనోరంగనాథు

గాంచి సేవించి శుభము లార్జించుకొనుడు.

(నశేషము.)

హిందూ సంస్కృతి - వేదములు - IV

(వేదకాలము - గతనందిక తరువాయి)

శ్రీ తరువ రి సూర్యనారాయణ

నానాటికి మనుష్యుని జ్ఞానశక్తి దుర్బలమగుచుండుటచే ఋషులు మంత్రముల క్రమమును సులభపరచిరి. ఒక ఋషి తన శిష్యులకు మూలసంహిత చదివించెను. దానిలో నుంచి యొకడు ఒక దేవత మంత్రములన్నియు సేకరించెను. ఇట్లు దేవతాక్రమమున మంత్రక్రమము నుంచబడెను. ఇంకొకడు ఋషిక్రమమున మంత్రములను సేకరించెను. ఒకడు విషయక్రమమున నింకొకడు ఛందస్సుక్రమములో బెట్టెను. ఈ విధముగ నాల్గు వేదములను వేఱువేఱు క్రమములో నుంచిరి గాని ఒక్కొక్క దానిలోను మఱల అనేక క్రమములు వచ్చెను. దీని తరువాత పాఠక్రమమున శాఖలయ్యెను. పద, క్రమ, ఘన, జటాదులు వేదపాఠమున కెన్నిది పద్ధతులు. ఒక్కొక్క శాఖ వీటి కారణమున ఎన్ని దెన్నిది భాగములలో విభక్తములై పోయినది. ఈ శాఖాక్రమములు పెఱుగుచు వచ్చెను. ఏ ఋషి శిష్యులేవేదమున కెన్ని శాఖలు గావించి యుండిరో పురాణములందు విశదముగ వివరించబడియున్నది. కావుననే విభిన్న గ్రంథములలో వైదిక శాఖల సంఖ్య యొక్క విధముగ సమానముగ లేదు. కూర్మపురాణానుసారముగ ఋగ్వేదమునకు 21, యజుర్వేదమునకు 100, సామ వేదమునకు 1000, అధర్వ వేదమునకు 9 శాఖలు. ఇవిధమున వేదముల మొత్తము శాఖలు 1130 అయ్యెను.

వేదముల శాఖలు వేదముల ఏ భాగము, ఏ ఖండము గావని పైన చెప్పిన దానివలన తెలియుచున్నది. ప్రతి యొక శాఖయందును పూర్తి వేదమున్నది. శాఖాభేదములు కేవలము మంత్రములయొక్కయే సంపాదన క్రమభేదమునకు కారణములు గాన శాఖలు గలియకున్నచో ఏ వేదాంశమున్ను అప్రాప్యమై యుండలేదు. కేవలము కొన్ని సంపాదన క్రమములు మాత్రమే అప్రాప్యములై పోయినవి. ఒక వేళ నాల్గు వేదముల ప్రతియొక శాఖయు నిర్వివాద రూపమున శుద్ధములై లభించినచో మూల—ఈశ్వరీయాణి రూపమున నాల్గు వేదములు లభించినవని తలంచుకుండుట కేకారణము నుండజాలదు. నేడును ఋగ్వేదముయొక్క శాకల, వాష్కల శాఖలు, యజుర్వేదముయొక్క మాధ్యందినీయ శాఖ, సామవేదము యొక్క కొడుమీ శాఖ, అధర్వ వేదముయొక్క శౌనక శాఖయు మూల, శుద్ధరూపములో ప్రాప్తించుచున్న విషయ

ములో నెవ్వనికిని విప్రతి పత్తి లేదు. గాన యీ శాఖల రూపములో నాలుగు వేదములున్ను ఈశ్వరుని వాణి యొక్క వాస్తవిక రూపములోనే నేడు నుపలబ్ధములై యున్నవి.

వేదములయొక్క శబ్దములు మంత్రములు. వీటి అక్షరములును నిత్యములు. కాని మంత్రముల క్రమము మనుష్యకృతము - మండలము, అష్టకము, కాండము, అధ్యాయము—ఈ క్రమములో ఋషులు వీలు వెంబడి యనేక విధముల మార్పులు గావించిరి. ఈ సంపాదన క్రమముచేతనే శాఖలై నవి. ఇట్లు చేయుటలో గూడ ఒక్క మాత్ర తగ్గించబడను లేదు; లేదా పొడిగించబడను లేదు. వేదముల ఛందములు అర్థములు నిత్యములని వేదభాష్యకారుడైన మహిధరుడు నుడివియుండెను. కాని వీటిలో గల మంత్రముల ఆనుపూర్వి శాఖాభేదముచే గలిగినది.

వేదమంత్రముల ఋషులు

ప్రతియొక వేదమంత్రముతోకూడ దాని ఋషి పేరుండును - ఋషివోమంత్రద్రష్టారః || ఈ ఋషులు మంత్రద్రష్టలని చెప్పబడిరి. మననాత్మమంత్రః - మననముచేత స్పష్టమగు అర్థము గలది మంత్రము. ఏ ఋషి హృదయముయొక్క గంభీరమగు ఏకాగ్రతలో ఏ మంత్రార్థమును సాక్షాత్కరింపజేసుకొనెనో అతడా మంత్రముయొక్క ద్రష్టయని చెప్పబడెను. మంత్రమన్న శ్రుతి. అవి పరం పరగా వినబడినవి. ఆ వినియున్న మంత్రముల అర్థము వ్యాకరణము లేదా నిరుక్తముచేత తెలియబడదు. వ్యాకరణ, నిరుక్తములవల్లనే మంత్రార్థము కాజాలినచో మంత్రముతోకూడ దాని ఋషి—మంత్రద్రష్ట నామముండదు. దానికి ఋషి మునిగణము మంత్రముతోపాటు మంత్రద్రష్ట పేరుకూడ ఉండియుండదు. మంత్రద్రష్ట యగుట గూడ ఇంత గౌరవ విషయముగూడ అయియుండదు. “పరోక్షవాదోవేదోఽయం” వేదముపరోక్షవాణి. ఉత్తముడైన యధికారికి ‘తత్త్వమసి’ యను మహావాక్యము గురువువలన వినుటయే చాలునని వేదాంతవిద్వాంసులెఱుగుదురు. మననమువలన స్వతః దాని తాత్పర్యము వెలువరించుకొనును. భగవంతుడు మనుష్యునికి బుద్ధి యొనంగి యుండెనుగాని దానిని మననము చేయవలెను. బ్రహ్మ - అదిద్రష్ట వేలకొలదియెండ్లు తపముచేసి వేదార్థ

మును ప్రత్యక్షమొనఱుకొనెను. ఆ జ్ఞానముచేతనే ఆతడు నృప్తిరచన గావించెను. ఋషులుగూడ అంతఃకరణ మందేకాగ్రులై మంత్రార్థమును దర్శించియుండిరి.

“శబ్దార్థప్రత్యయానా మితరేతరాభ్యాసా త్సంకరస్తత్ప్రవిభాగ సంయమాత్సర్వభూతరుతజ్ఞానం”

ప్రతియొక ప్రాణికిని ఆతని వాణి యాశ్వరునివైపు నుండియే ప్రాప్తించియుండెను. గావున వేదవాణియొక్క అర్థము నెట్టి అత్యుసంయమముచే బ్రాప్తించుకొనియుండెనో అట్టి అత్యుసంయమముచేతనే ప్రతియొక ప్రాణికిని భాషా జ్ఞానము కాగలుగును. ఉపర్యుక్త యోగసూత్రమందు మహర్షిపతంజలి ఇదే నుడివియుండెను. శబ్ద-అర్థములలో చాటి జ్ఞానముయొక్క వేణువేణు స్వరూపములో మన స్సంయమము చేయుటవలన సమస్తప్రాణుల భాషా జ్ఞానము కాగలదు. సమస్తప్రాణుల భాషాజ్ఞానము చేకూర్చు గల సంయమము వేదమంత్రార్థముల దర్శనముగూడ జేయించును. ఇవిధమైన సంయమ మెవ్వడుజేసినను మంత్రార్థదర్శనము చేయగలడు.

ఇదంతయు సరిగనే యున్నదిగాని మంత్రద్రష్ట పేరు వల్లించుచున్నచో నేమి లాభము? విషయమేమన - వేదార్థ మన్నది అయ్యెడిదిగాదు. వేదభాష్యప్రథ రావణుని నాటి నుండియు వచ్చినది. తదాది ఖండనమండనములతో ఆ ప్రథ సడపవలసినవచ్చినది; గనుక వేదార్థములు చేయ బూనినవారు నిరాశులగుచున్నారు. దర్శనశాస్త్రనిర్మాతలగు ప్రకాండతత్త్వజ్ఞులైన ఋషిశ్వరులుగూడ పదేపదే యేల వేదముల కొక్క సమస్కారముచేసి దానియెడల నెట్టి సంబంధము కలిగించుకొనక యూరకుండిరి? వారి కింత మహత్వ మేలవచ్చినది యనునది యెఱుంగను లేక పోయిరి. వేదఋక్ యొక్క మంత్రద్రష్టయైన ఋషి నిర్మితశాస్త్రములందామంత్రార్థము విస్పష్టమై యున్నది. మంత్రముతోకూడ ఋషిని నృపించుటలో గల ఉద్దేశ్యము ఆ మంత్రముకొఱకా ఋషి శాస్త్రము చూడవలయునని.

ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదం సముప బృంహయేత్

విభేత్యల్పశ్రుతాద్వేదో మామయం ప్రహరిష్యతి ||

ఇతిహాస - పురాణములద్వారా వేదమంత్రముల ఉప బృంహణ—అర్థవిస్తారము చేయవలెను. అల్పశ్రుతముచే వేదములు ఇది మమ్ము నష్టపఱచునని భయపడును. వేదార్థసంబంధములో నిది యాదేశము. ఋషి నిర్మిత గ్రంథములను ‘స్మృతు’ లందురు. స్మరణచేసి వ్రాసినది యని ‘స్మృతి’ కర్థము. ఋషులేకాగ్రమైన యంతఃకరణములో వేదమంత్రముల యర్థమును దర్శించి ఏకాగ్రత్వమువలన నుత్థితమైన పిమ్మట దానిని నృపించి యుపదేశించిరి. ఆ యుపదేశమే స్మృతి. వ్యాససభగవానుడు

మహాభారతము - పురాణములలో ఋషుల యొక్క ఆ యుపదేశములను సంకలితమొనర్చియుండెను. ఇందులో ప్రాచీనోపదేశములు చరిత్రములు సంకలితములగుటచేతనే యాగ్రంథములు పురాణములని చెప్పబడినవి. గనుక వెదముల యర్థము మంత్రమందు మనస్సంయమము గావించి యెఱుగబడగలుగును; లేదా స్మృతి, మహాభారతము, పురాణములందును దానిని చూడవచ్చును. ఇవి వేదముల వాస్తవిక భాష్యములు. మంత్రముల యర్థము చేయు నెవ్విధమైన ప్రయత్నమందును భ్రాంతమగుననియే భయము.

మంత్రదేవతలు

‘యా తెనెచ్చతే సా దేవతా’

ఏ మంత్రముద్వారా యేది వర్ణించబడియున్నదో యది ఆ మంత్రముయొక్క దేవతయని ‘సర్వానుక్రమణి’లో దేవత కీ యర్థము చెప్పబడినది. అనగా - ఏ మంత్రమున కేదేవతయైయుండునో ఆ మంత్రమందాతని స్వరూప మారాధన ప్రభావము, స్థూలజగత్తులో దాని కార్యము వర్ణితమైయున్నది. నిరుక్త మి సంగతి నింకను స్పష్ట పరచినది.

యత్కామ ఋషిర్యస్యాం దేవతాయామార్థ పత్యమిచ్చన్

స్తుతిం ప్రయుంక్త తద్దేవతః సమంత్రో భవతి”

ఏ దేవతను ఏ మంత్రముచే ఆ మంత్రార్థ దర్శనేచ్ఛతో ఋషులు స్తోత్రము చేయుచుందురో యదే యా మంత్రము యొక్క దేవత. మంత్రద్రష్టలైన ఋషులు మంత్రార్థ దర్శనమునకై మంత్రదేవతా ధ్యానములో మనస్సు నేకాగ్రముజేసిరి. ఆ దేవతా ప్రసాదముచేత మంత్ర దర్శన మయ్యెను. శబ్దార్థము లందును జ్ఞాన స్వరూపాదులందును మనస్సు నేకాగ్రము చేయుటచేత పశు - పక్షుల భాషకూడ తెలియవచ్చునని మొదట జెప్పియుంటిమి. ఏ పశు వాణి యందు మనస్సు నేకాగ్రము గావించిన ఆ పశుభావనకూడ నుండును. ఇది ఫలానా పశువువాణి యని భావించుకొన్నచో జ్ఞానముయొక్క వ్యవస్థితోదయముకాదు. ఇట్లేమంత్రమున మనస్సునేకాగ్రము చేయు సమయమున తద్దేవతయొక్క భావన అవశ్యకము; ఏలనన మంత్రములో దేవతయొక్క యే వర్ణనము గలదు.

స్వాధ్యాయాదిష్ట దేవతా సంప్రయోగః

ప్రతియొక మంత్రమున కొక అధిష్ఠాన దేవతయుండు నని యోగదర్శనము చెప్పినది. మంత్రముయొక్క గంభీర స్వాధ్యాయముచేత దాని ఇష్టదేవతా సాన్నిధ్యము ప్రాప్తించును. గాన మంత్రస్వాధ్యాయ సమయమందేమంత్రము

చేత ఏ దేవతాశక్తి సాక్షాత్కరించునో యది సూచించుట కొరకు మంత్రముల దేవతలు నిశ్చయింపబడిరి.

ఋషులు దేవతలు నొక్కరేయైన మంత్రములు చాల గలవు. ఇది రెండు కారణములచే నయ్యెను. కొందఱు మంత్రప్రప్టలగు ఋషులు మంత్రారాధ్య దేవతతో నేకాత్మత్వము బహునియుండిరి.

యో యచ్ఛృద్ధః స వివ సః

కనుక వారి స్వతంత్ర నామము లోకమున బ్రచలితము కాలేదు. రెండవది - అనేక పర్యాయములు మంత్రము నాధారముగ గైకొనక శ్రద్ధాళువులు జ్ఞానప్రాప్తికి దేవారాధనము చేసిరి.

ప్రసన్నుడైన దేవత వారికేదో మంత్రరహస్య ముపదేశించెను గాన ఆ మంత్రదేవతయే తన మంత్రమునకు ద్రష్టకూడనయ్యెను.

మంత్రముల ఛందములు

ఋషి, దేవతవలె మనము వేదముల ఛందస్సునుగూడ స్మరించెదము. వేదములయొక్క ఛందస్సులు చాల విచిత్రములు. మంత్రములను ఛందస్వరములలో పద పాఠ సహితము చదివినచో వాటి చరణములన్నియు సమానములై టేచును గాని ఇట్లు చేయక వాటిని సంధి సహితముగ జదివినచో చరణములు తగ్గును హెచ్చును. వేద పాఠములలో స్వరభంగముగూడ ఒక పెద్దదోషము. ఛందములవలన స్వరము నిశ్చయమగును. శాఖాభేదముచే మంత్రముల సంపాదన క్రమము జఙ్ఘియుండుటచేత చాలా మంత్రములొకదానిలో గలిసిపోయినవి. ఇట్టి మంత్రముల ఛందస్సులు రెండు మూడు చెప్పబడును. తాత్పర్యమేమన - విషయదృష్టిచే మంత్రము లేకత్రయోసర్పబడినవి. గాని మూలస్వరము తప్పిపోయి యుండరాదు. దాని ఎంతభాగమేఛందస్సుదో అంత ఆఛందములో జదువవలసియున్నది.

మంత్రముయొక్క స్వరాత్మక రూపరక్షణ మాత్రము ఛందస్సువలన నగుచునేయుండును. ఛందములు మంత్రదర్శనమునకును సహాయకములగును. యజుర్వేదములో చాలా భాగము గద్యములనున్నది, గాని ఆ మంత్రములకును ఛందములు నిశ్చితములై యున్నవి. ఛందమున కర్థము - విశేషప్రకారమైన స్వరమని సారాంశము. స్వరమొక కంపన స్తరమును బుట్టించును. ఈ స్వరజన్య కంపనము మంత్రదేవతా భావస్తరములోనికి తన భావస్తరమును జేర్చును. ఇదేమంత్రార్థ దర్శనము. ఎట్లన - ప్రణవధ్యానమునకు—

‘ ఏర్థ ఘంటానినాదవత్ ’

ధ్వనిలో మనస్సు నేకాగ్రము చేయవలెనని ఆదేశము. ప్రతియొక పదార్థ ధ్వనియొక్క వ్యక్తరూపము కంపన పరిణామము. ప్రత్యేక కంపనమొక శక్తిస్రోతము గలిగి యుండు అవ్యక్తములలో నొక సాకారమైన ఆకృతిని గల్పించును. ఈ సాకారా కృతియొక్క శక్తిస్రోత మా యధిష్ఠాత యగుదేవత.

ఛందముల విషయములలో ఇంకను నెఱుగవలసినది ఒకే ఛందములలో చాల మంత్రములు అతిస్వల్ప పరివర్తనముచేతను లేక అరూపముగను నాల్గు వేదములందును వచ్చినవి. పరివర్తనము కొంచెమున్నచోట ఆ మంత్రము కొంచెము విశేషతతో వచ్చియున్నదనుట స్పష్టము. కాని ఉన్నదున్నట్లు వచ్చినచోటను లేక రెండవ అర్థములలో వచ్చియున్నను లేక ఆ అర్థములలో వచ్చియున్నను అది అట్లచ్చట వచ్చట అవశ్యకమైనదని యెరుంగవలెను. ఒకే వాక్యము లేక శబ్దము అనేకార్థములలో లౌకిక సాహిత్యములలోగూడ పడేవదే వచ్చుచున్నది. గంభీరగ్రంథములందొకే పరిభాష విషయమును సుస్పష్టముజేయుట కనేక సాఙ్గు ఆమ్రేడితము చేయబడినది. ఇట్టి స్థలములలో పునరుక్తియని చెప్పనురాదు, అట్టి మంత్రములనట నుండి తొలగింపనురాదు.

వేదములలో ఇతిహాస భూగోళాదులు

వేదములనాది, నిత్యములు, ఈశ్వరీయవాణి రూపములై యున్నప్పడు వాటిలో నైతిహాసిక ఘట్టముల, వ్యక్తుల, భూగోళ సంబంధఘట్టముల, జ్యోతిషాదుల పద్ధతములుండరాదని చెప్పుచు కొందఱు ఇతిహాస భూగోళాది సూచక శబ్దములకు ఇంకొక యర్థము చేయుదురు. వేదములలోని ఇతిహాస భూగోళ జ్యోతిషములను నరియైనవని తలంచి కొందఱు వేదములను మానవకృతములని యెంచుచు అట్టి వేదము లెప్పుడు పుట్టినవో దాని నిర్ధారణకై పూనుకొనుచున్నారు. వేదముల నర్థముచేసుకొను విషయమై పై రెండు సంగతులు వచ్చుచున్నవి. మంత్రశక్తి మాట అటుబెట్టి అచ్చట వ్యాకరణము అధికారము చేయుచున్నది. గాని మనము వేదార్థమునకై పూనుకొనక మంత్రములను కేవలము యజ్ఞసమయమున ఉపాసనా సమయమందు విషయముగా మనస్సునేకాగ్రము గావించుకొని జ్ఞానప్రాప్తికి కారణమైన సూత్రములని తలంచితిమా పురాణాదులు వేదభాష్యములని అంగీకరించవలసి యుండును. పురాణములందును ఇతిహాస భూగోళము లున్నవనికూడ మఱువరాదు.

పురాణముల స్వరూపము వాటి వర్ణ విషయసత్యతను వివేచించుటయనునది స్వతంత్ర విషయము “ఎవడు నెవ్వనికిని నవీనజ్ఞాన మొనగుటలేదను సాక్షాతీను వాక్యము ముందుగనే ఉచితహరించబడియున్నది. జ్ఞానదాత కేవలము విన్మృతజ్ఞానమును జ్ఞాపకము చేయుననికూడ నతడు వక్కాణించియుండెను. నవీనజ్ఞాన మొనగుట సంభవము కానప్పుడు నేటి యీ వైజ్ఞానికుల శాస్త్రము భౌతికజ్ఞాన సంబంధమైన అనేకానుసంధానములు. ఇవన్నియు నూతనజ్ఞానమని చెప్పవచ్చునా? - కాదు. విన్మృతజ్ఞానమునకిది పునః సృష్టిమాత్రమే. నిజమునకు యీ అనుసంధానముల - సిద్ధాంతముల భ్రమపూర్ణ భాగము నూతనమైనది మానవుని అంతఃకరణదోషము. వీటి సత్యము పురాతనము; ఏలనన - సత్యమెప్పుడును నవీనముగాదు. జ్ఞానవిస్మరణ—స్మరణ చక్రము ప్రపంచమున నడచుచునేయుండును.

జ్ఞానము నవీనము కానట్లే విచారములుగూడ నవీనములుగావు. విచారములచేతనే జ్ఞానము కలుగును. మనుజుడు నిత్యము నవీనవిచారములు చేయజాలడు.

విచారమునకు గొన్ని నిశ్చిత స్తరములు గలవు. మానవుని మనస్సు వాటిలో విస్తరముననుండునో ఆస్తరము యొక్కయే విచారధార మనస్సునకు వచ్చివేయును. పదార్థములు మట్టములు విచారపరిణామములని యంద తెలుగుదురు. మనస్సునకు రాకుండ ఏవనియు నుండదు. ఏ పదార్థము - ఏ మట్టముయొక్క నిర్మాణము ఉండదు. ఇంక కొంచెము ముందునకు బోవుదము. ఈ వ్యాసములో మొదట, సృష్టి స్వతః అయియుండలేదని వివరముగ జెప్పబడినది. సృష్టికర్తయగు చేతనమేదియో యుండియున్నది. అతని సమీపములో మనస్సున్నది. అతని మనోమతితార తమ్యమే సృష్టిలో లక్షితమగుచున్నది. సృష్టికర్తయొక్క విచారమే సృష్టిరూపములో బరిణతమగుచున్నది సృష్టికర్త గూడ నవీనవిచారములు చేయడు; ఏలనన-నూతన జ్ఞానము నూతన విచారముండజాలదు. అతని మనస్సుకూడ మానవ స్తరములనుండియే విచారము గ్రహించును. ఆ స్తరములయందే యతని మనస్సు తిలుగుచునుండును. ఫలితముగ సృష్టి ఆస్తరముల, వ్యక్తమైన అభివ్యక్తి మాత్రమై యుండును.

(కళ్యాణ నుండి అనువాదము)

వార్తలు - విశేషములు

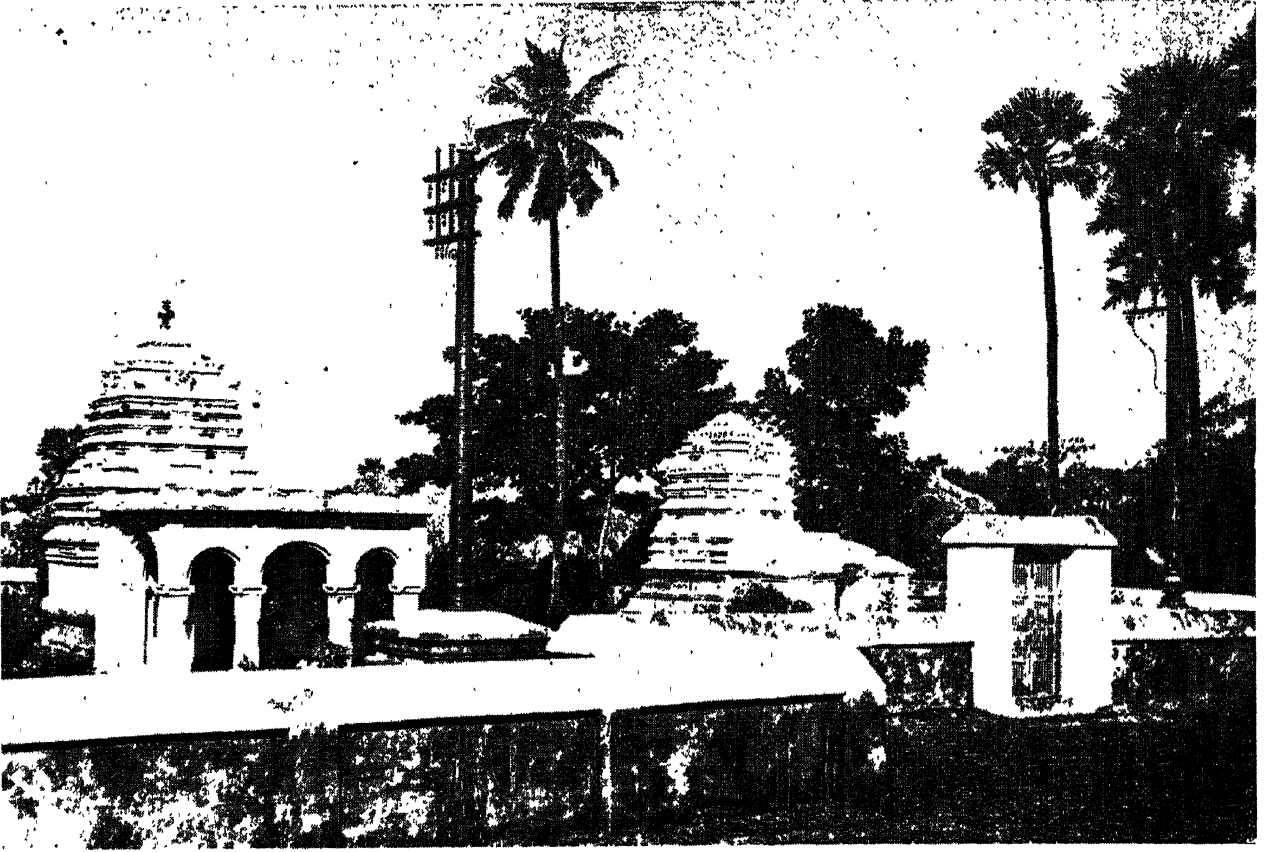
శ్రీ రామేశ్వరస్వామి శ్రీ వేణుగోపాలస్వామివారల ఆలయములు
స్కిన్నరపురము

(ధర్మకర్త - శ్రీ వేమూరు శ్రీనివాసరావు)

(హిందూదేవదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ పాతికేండ్ల పర్యవేక్షణలో (1932 - 19 7) అభివృద్ధి.)

స్కిన్నరపురము పశ్చిమగోదావరిజిల్లా తణుకు తాలూకాలో తణుకునకు నైఋతిమూలగ బదిలైళ్ళ దూరములో నున్న యొక చిన్నగ్రామము. 1801 లో బందరుజిల్లా రెండవడివిజన్ కలకర్తరు, స్కిన్నరుగారి పిఠార్సువలన ఈ గ్రామమేర్పడినదిగావున దీనికి స్కిన్నరపురమని పేరువచ్చెను. ఈ గ్రామమేర్పడిన యచిరకాలములోనే మొగల్తురు సంస్థానమునుండి యిది పిప్పరయెస్టేటుకు సంక్రమించెను. 1839 లో ఆ యెస్టేటు చెల్లించవలసినపన్నుకై వేలమునకు రాగ ఈ గ్రామమును కంపెనీ-గవర్నమెంటువారు కొనిరి. అప్పటినుండియు నిది పూర్తిగ గవర్నమెంటు గ్రామమయ్యెను.

ఇంచుక ప్రజలసహాయముతో వేమూరివారు శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభామా సమేత శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి వారి ఆలయమును, వారి బంధువులు గోవిందరాజువారు శ్రీ రామేశ్వరస్వామివారి ఆలయమును కట్టించిరి. విష్ణ్వలయము పాంచరాత్ర ఆగమము ప్రకారము ప్రతిష్ఠింపబడినది. రెండాలయములు నొక్కటే ప్రాకారములోనున్నవి. రెండింటికి అర్చకుడు ఒక్కడే; వెల్పాటి అర్చకులు. దేవాలయము మాన్యములు య. 21 - 02 ఉభయస్వామివారలపేర నమోజై తత్కాల మేనేజరు స్వాధీనము నందుండెను.

శ్రీ రామేశ్వరస్వామి, శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి ఆలయములు సిక్కిం రపురము

ఈ గ్రామములో నన్నివనతులేర్పాటైయున్నను దీనికి ప్రయాణ సౌకర్యములేదు. వర్షకాలములో వానయోగ్యము కాకయుండెను; వ్యవసాయమునకుదప్ప నితరవృత్తుల కాస్కారములేదు. గ్రామము వృద్ధిచెందక క్రమముగ షీణించుచు వచ్చెను. 1930 నాటికి ఆలయములు రెండును పూర్తిగ శిథిలము లయ్యెను. ధ్వజస్తంభములు, ప్రాకారము వినాడే పోయినవి. ఉత్సవములు జరుగుటలేదు. అర్చకుడు రోగగ్రస్తుడై యుండెను. ఆలయమునకువచ్చెడు వారెవరునులేరు. నైవేద్యము పెట్టదలచినపు డర్చకుడు, తలుపులువేసినతోడనే గబ్బిలములు, ఎప్పడైన పాములుతప్ప, నితరజీవు లా గుడులలోనికి బోయెడువారుకారు.

దేవాలయముల స్థితి యట్లుండ 1931లో శ్రీ వేమూరి శ్రీనివాసరావుగారు కాకినాడనుండి తణుకు కాపురమువచ్చుట తటస్థించెను. అప్పటి కైదారేండ్ల క్రిందటనే దేవాదాయ వ్యవహారములను నక్రమముగ నిర్వర్తించుటకు చట్టమును, బోర్డును యేర్పడియుండెను. వీరి సహాయముతో ఈ దేవాలయములను పునరుద్ధరింపవలెనను సంకల్పము కలిగినది. అప్పటికి అర్చకుడు కాలముచేయుటచే ఆయన పినతండ్రి వచ్చి దేవాలయభూములు స్వాధీనము చేసుకొనజూచిరి. అభూములనుగురించి గవర్నమెంటువారికి ఆయన ఇన్క్వీషనుఫీజ్ కట్టియుండిరి. బోర్డువారికి కంట్రీబ్యూషను కట్ట నవసరములేదని కోర్టులో పిటిషనుపెట్టి వాదించుచుండిరి. అప్పుడు బోర్డు చేయుచుండినపని దేవాలయములకుగల అస్తులను దెలిసికొనుట, వానిని స్వాధీనము చేసుకొనుటకు కోర్టుచర్యలు జరుపుట. ఆతరుణమున మేము కలుగజేసుకొని దేవాలయము భూములన్ని నిష్పేచిగ మాకు స్వాధీనము చేయుటకును, బోర్డువారికి కట్టవలనియున్న కంట్రీబ్యూషను, ఖర్చులు మేము కట్టుకొనుటకును, ఈ భూములనుగురించి ఆయన చేసినరుణము యావత్తు మేము కాంపౌండుపడ్డితో తీర్చుకొనుటకును, ఆయన రెండాలయములలో అర్చకత్వము చేయుటకును, అందులకై ఆయనకు ధూపదీప నైవేద్య ములకుసహ జీతముగ ముప్పదిబస్తాల ధాన్యము ఇచ్చుటకు నొడంబడిక గావించుకొంటిమి. ఇది చేకూరినపిమ్మట ఈ ఆలయములనుగూర్చి స్క్రీము చేయవలసినదనియు, మేము కట్టుకొనుట కంగీకరించిన రుణము దేవాలయముల రుణముగ సంగీకరింపవలసినదనియు, అట్లు ఆయ్యోనేని యొకోర్టుచర్యలు అవసరములేకయే దేవాలయము భూములు

య. 21 - 02 లు స్వాధీనమగుననియు బొడ్డు యాజమాన్యమున దేవాలయముల కార్యములు మేము సరిజూచుచుండుమనియు వ్రాసుకొంటిమి. మేము కోరినట్లుగ 1932 లోనే స్కీముచేసిరి. అప్పట్లో దేవాలయము భూములనుండి 68 బస్తాలధాన్యమును పన్నులకై రు. 70 లును వచ్చుచుండెను.

ఈ దేవాలయములను జేరి రామగుండమను పేరుతో గ్రామతటాకమున్నది. గ్రామములో మంచినీటి కపిలే ఆధారము. అందలి చేపలను సహజముగ గ్రామములోని కాపులు భక్షణ చేయుచుందురు. ఈ చెఱువును దీనిగట్టినైనున్న తాటిచెట్లును దేవాలయము ఆస్తియేయని ఆట్లు పరిగణింపవలసినదని గ్రామస్తులు కోరిరి. చేపలను జంపి డబ్బు తెచ్చుకొని దానిని దేవాలయ కార్యములకు వినియోగించుటకు మేమిష్టపడలేదు. దీనికి మేమంగీకరింప సంతమాత్రమున చేపలను దినువారు తినుటమానరని చెరువును వేలమువేయుచు వచ్చినచో సది అనుపాజ్ఞలొనుండునని ప్రజలనిరి. ఈ చెరువును దేవాలయముల ఆస్తిగ జేర్చవలసినదని బొడ్డువారిని కోరితిమి. కలక్టరుగారికి నోటిసు యిచ్చి విచారణచేసి బొడ్డువారు దీనిని దేవాలయము ఆస్తిగ నిర్ణయించిరి.

1938 నాటికి అప్పటిర్చి వేసితిమి. మజల నింకొక యడుగుముందునకుబోయి దైర్యము కలిగినది. దేవాలయములు జీర్ణమైయుండుట, పార్వతి ప్రతిష్ఠలేక శివలింగ మొక్కటియే ప్రతిష్ఠింపబడియుండుట, అదియు కదలిపోయి యుండుట గ్రామమున కనర్థహేతువులని పెద్దలు చెప్పిరి. తిరిగి ఋణముచేసి పునఃప్రతిష్ఠలు చేయ నిశ్చయించితిమి. దేవాలయము ఆస్తులను తనఖాపెట్టి ఋణము తెచ్చుటకు బొడ్డువారి ననుమతి కొరితిమి. మాకృషికి బొడ్డువారు సహాయ పడిరి; దేవాలయముల ఆస్తుల తనఖాపై మేము బదులు తెచ్చుట కనుమతించిచ్చిరి. రు. 1200 బదులు తెచ్చి కొంచెము చందాలుగ తెచ్చుకొని, జీర్ణమై కదలిపోయి యుండిన శివలింగమును ఉత్థాపనముగావించి కాశీవట్టణమునుండి శ్రీ శ్రీ శ్రీ బ్రహ్మానంద సరస్వతిస్వాములవారు పంపిన కళలతో విరాజిల్లు ఉత్తమ సర్వదాబాణమును, క్రొత్తగ శ్రీ పార్వతీదేవిని విఘ్నేశ్వరుని, నందిని, శివాలయమునందును, రుక్మిణీ నత్యభామా సమేత శ్రీ వేణుగోపాలస్వామిని, శ్రీ అంజనేయస్వామిని విష్ణ్వాలయమునందును బహుధాన్య వైశాఖ శు॥ ద్వాదశి బుధవారమునాడు (11 - 5 - 1938) ప్రతిష్ఠగావించితిమి. అప్పుడే ఆలయములకు ప్రాకారము నిర్మించితిమి. అప్పటినుండియు పూర్వము జరుగు ధూపదీప నైవేద్యములేగాక ప్రతి శుక్రవారము శ్రీ పార్వతి రుక్మిణీ నత్యభామలకు కుంకుమపూజయు, ప్రతి మంగళవారము శ్రీ అంజనేయస్వామికి విశేష పూజయు, మాసశివరాత్రికి శివాలయములో అభిషేకము, ఏకాదశికి శ్రీ వేణుగోపాలస్వామికి సహస్రనామాచ్చనయు జేయుచున్నాము.

పునఃప్రతిష్ఠ జరిగి అర్చనకు భయభక్తులతో శ్రద్ధగ అర్చనచేయుచున్నప్పటినుండి గ్రామము సుసంపదలతో పర్తిల్లుచు వచ్చినదను నమ్మకము గ్రామస్తులకు కలిగినది. అయినను ఆలయమునకువచ్చు అలవాటు వారికి కలుగలేదు. నిజముచెప్పవలెనన్న మా గ్రామస్తులందరికి (అర్చకుడు, గ్రామకరణముగార్లకు తప్ప) అమ్మవారి జాతరయందే ఎక్కువ మక్కువ.

ఆలయమునకు ధ్వజస్తంభములు లేనిలోటు ఉండినది. కాని అది కొంచెము సొమ్ముతో నగుపనికాదు. మేమిక అప్పు చేయవలచుకొనలేదు. ఉన్నఅప్పును తీర్చివేసి సొమ్ము నిలువజేయ జూచితిమి. ఒక్కధ్వజస్తంభమునైన ప్రతిష్ఠించు పుణ్యాత్ములుండరా యని తలపోయుచుంటిమి. కోరుకొల్లు గ్రామకాపురస్తులు, శ్రీ మంతెన తిమ్మరాజుగారి భార్య సుభద్రయ్యగారు శ్రీ వేణుగోపాలస్వామివారి ఆలయమునకు మూడు నాల్గువేల రూపాయలుఖర్చు పరచి సర్వధారి నామ సంవత్సర చైత్ర శు॥ పంచమి బుధవారమునాడు (28 - 4 - 1948) ధ్వజప్రతిష్ఠ గావించి పుణ్యముకట్టుకొనిరి.

ప్రతిష్ఠలుచేసినను అంతటితో సరిపాదు. దేవాలయములలో ప్రభావము నిలబెట్టుటకు ఆలయములందు తఱచు స్వస్తివాచకము, పూజలు, భక్తుల అగమనము, ఉత్సవములు, అఖండ దీపములు అవశ్యకములని 1919 లో అనుభవ జ్ఞులైన శ్రీ అసిస్టెంటు కమిషనరుగారు మాకు సలహాయిచ్చిరి.

వేదాధ్యయన సంపన్నులు, స్వస్తివాచకులు అన్యగ్రామములనుండి రావలసియుండుటచేతను వచ్చినవారికి భోజనము పెట్టదగినవారుకాని పెట్టగలవారుకాని గ్రామములో లేకపోవుటచేతను దానికగు వ్యయము దేవాలయము రాబడి నుండి చెల్లించుట యుచితమగుట అంగీకరింతుమని మా కభయమిచ్చిరి. వారట్లు సలహా నిచ్చినతోడనే పెద్దలు నిశ్చయించిన శుభముహూర్తమున, విరోధి సంవత్సర జ్యేష్ఠ బహుళ పక్షి గురువారము (16 - 6 - 1949) రెండు ఆలయముల లోను అఖండదీపములు ప్రతిష్ఠించితిమి.

అలయములలో స్వస్తిచెప్పటకు పొరుగుగూరునుండి వచ్చువారలకు భోజనమునకగు ఖర్చులను అంగీకరించితిమని అనిస్టేంటు కమిషనరుగారు సెలవిచ్చినప్పటినుండి ప్రతినంవత్సరము కళ్యాణములు చేయుచున్నాము. ఈ కళ్యాణములలో మూడురోజులు వేదపారాయణ, సుందరకాండ పారాయణ, సూర్యనమస్కారములు, అభిషేకములు, శుంకుమఘాజలు జరుపుచున్నాము; కాని విదేదములకు గానసభలకు ప్రాధాన్యమియలేదు. ఈ కళ్యాణములు మేము ప్రతిష్ఠలు గావించిన వైశాఖ శు ॥ ద్వాదశి కనుకూలముగ. ఆ యేకాదశికి చేయ ప్రారంభించితిమి కాని, దేశమందన్ని అలయములలో కళ్యాణములు మాఘాది మాసముల ఏకాదశులకే జరుగుచుండుటచే దృష్టి ఇచ్చటనే పెట్టి మూడురోజులు ఇటనుండి గడలక కళ్యాణములు చేయించు అధ్వర్యులు దొరకుట కష్టమయ్యెను. అందుచే పెద్దల నలహనుపొంది రదన ప్రమితే అవభృతస్నానమగునట్లు కళ్యాణములు చేయుచున్నాము. హరిహరుల కథేదము గావున రెండాలయములలో కళ్యాణములు ఏకకాలమందే ఒక్కప్రాకారములోనే శైవ వైష్ణవాధ్వర్యులచే జరిపించుచున్నాము. ఆదినములలోనే అలయములు నిండుజీవముతో నొప్పురుచు అధ్యాత్మిక ప్రభల ప్రసరించుచుండును.

శ్రీ రామేశ్వరస్వామివారి అలయమునకును ధ్వజస్తంభములేని లోటుతిర్చగల్గితిమి; మేము కూడబెట్టుచువచ్చిన సొమ్ముతో జయనామ సంవత్సర మాఘ శుద్ధ చతుర్దశి ఆదివారమునాడు (6 - 2 - 1955) రామేశ్వరస్వామివారి అలయమునకు ధ్వజప్రతిష్ఠగావించితిమి. ఇంజనీరుగారు ధ్వజస్తంభ నిర్మాణమునకు రు. 3500 లు అంచనావేయగా ఏరియా కమిటీవారు రు. 2000 లు మాత్రమే అమోదించిరి. కర్మకాండభాగమునకు అంగీకరించు ఏమియుచెప్పరు. ఖర్చు తగ్గుటకు ధ్వజప్రతిష్ఠ కళ్యాణములతో గలిపి చేసితిమి. అగమోక్త క్రతుభాగమునకు, కళ్యాణములకు, కలిపి రు. 677 - 0 - 6 లు మాత్రమే ఖర్చు అయ్యెను. ధ్వజప్రతిష్ఠ అన బేకు దూలమును ఇత్తెతోడుగుతో సిమెంటుతో బిగించుటకాదనియు, సూత్రవిహితమైన జపహోమవానాదులతో గూడిన క్రతువనియు, దీనికి అవశ్యముగా సొమ్ము ఖర్చు అగుననియు అడిటవారికి, బోర్డువారికి నచ్చుచెప్పవలసివచ్చుట మాకు చిత్రముగనే దోచెను. దైవకార్యములగురించి చేయు ఖర్చులలో ధర్మకర్తల కించుక వైశాల్యమీయక అజాపైనలు గుణించుకొనుచున్నచో భారతీయ నత్ సంప్రదాయములు విడనాడవలసివచ్చుచుండును.

అర్చకునకు మేమిచ్చు జీతమునుండి 7 బస్తాలు తగ్గించవలసినదని 1953 సంవత్సరములో ఇన్స్పెక్టరుగారు ఆకారణముగనే అర్చకునకు చెప్పకయే, ఏరియాకమిటీకి సిఫార్సుచేసిరి. వీరు తథాస్తు అనిరి; దీనిపైన అర్చకుడు ఓహ్వాటి కమిషనరుగారికి అప్పీలు చేసుకొనగ శ్రీ భాగవతుల అన్నపూర్ణయ్యశాస్త్రిగారి యొద్దకువెళ్లి పరీక్షయిచ్చి రమ్మని అర్చకునకానతిచ్చిరి. దీనితో నతడు తన మంత్రస్వరముల లోపములును దేవాలయములందలి పరికరములలోని లోపములను పూరించుకొని వెళ్లి పరీక్ష ఇచ్చి అప్పీలు గెల్పుకొనివచ్చెను. అలయప్రాకారభవనాది స్థిరాస్తులపైననేగాక బోర్డువారు దేవాలయాంతర్గత జీవముపై శ్రద్ధపెట్టుటచేత మా అలయములలోను అర్చనలు జరుపుచు విగ్రహములకు కవచములు, వెండి బంగారు వస్తువులు, ఇవి దాచుటకు ఇనుపపెట్టెయు కొని వాని కిన్నిటికి రమారమి రు. 2000 లు వరకు ఖర్చు పెట్ట గల్గితిమి.

ఈ పాతికేండ్లలోను మేము కొరినపుడు గ్రామస్తులు దేవాలయ కార్యములందు మాకు తోడ్పడుచునేవచ్చిరి. మే మెైతుపైనను దావాచేయవలసిన అవసరమెన్నడురాలేదు. దేవాలయములే భూమికామందులై పవుడు రైతుకు భూమికామందుకుమధ్య ఉండవలసిన సంబంధము అదర్శ ప్రాయముగనే యుండవలయును.

దే వాలయముల బ్రస్థీలకు సన్మానము

స్కిన్నరపురములో వేంచేసిన శ్రీరామేశ్వరస్వామి శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి వారల కల్యాణ మహోత్సవములలో పంచాయతీబోర్డు ప్రెసిడెంటు శ్రీ అందే నాగభూషణముగారి అధ్యక్షతను పెద్దనభ గావించిరి. ఆ సభలో బ్రస్థీలు శ్రీ వేమూరి శ్రీనివాసరావుగారు బి. యె. బి. యల్., గనిసెట్టి రామయ్య, అందే సుబ్బన్న, అందే రామన్న గారలు తాము బ్రస్థీలుగ 1932 నుండి ఒక్కపట్టున పాతికేండ్లు దేవాలయములకై చేసిన పనులను, అభివృద్ధిగూర్చి తమ రిపోర్టు ప్రదర్శించిరి. వీరుచేసిన సేవకు గ్రామస్తులు కొనియాడి వీరి గౌరవసూచకముగ బ్రస్థీలను సూతన వస్త్రములిచ్చి సన్మానించిరి.

THE IDEAL OF RENUNCIATION

(FROM SRIMAD BHAGAVATAM)

O thou, God of gods,

Prince among Yogis,

Blessed are they who speak thy Word,

And Blessed is he who hears of thee.

Thou hast willed to leave this earth

And go to thine eternal abode.

Thou art the Lord of my heart, O Kesava :

Separation from thee is intolerable even for a moment :

Take me with thee to thy dwelling place.

O Krishna, blessed indeed are they who but hear of thee and meditate
on thy divine life and thy divine play, for they become free from
all worldly desires and attain to thy being.

But how can we, thy devotees, thine inseparable companions, live apart
from thee ?

Thou art our only beloved,

Thou art our very Self.

Verily, we thy servants will conquer thy Maya, the delusion of existence,
merely by living in thy holy company and by doing thee service.

Sages and saints there are, who, freed from physical consciousness,
practising great austerities, living continent lives, self-controlled,
pure, and free from worldly desires, attain thy being, the abode
of Brahman ;

But we who live in the world, still attached to karmas, can overcome
the world, by thy grace alone.

We can overcome this world, and go beyond the boundless ocean of
darkness, only by conversing of thee with thy devotees, by
remembering thee and reciting thy deeds and words, by thinking
and meditating on thy divine life and thy divine play.

(With the kind courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

III-FOREIGN INFLUENCE ON HINDU ARCHITECTURE.

(iii) *Western Influence (continued)*

In the previous article we dealt with the coming of the British to India and the way they were received. In this article we shall first try to know the way the British paved for their Empire construction and the three hundred and odd years rule of the country.

India in the recent Past

India before Independence was a slave country under the domination of the British. Gandhi rose to be a symbol of the suffering multitude. He pointed out to the people of India that they were in a fool's paradise and had allowed their souls to be conquered for a mess of pottage. He convinced them that in freedom men and women reveal their radiating personalities while in slavery they mirror the other man's shadow. He kindled their imaginations with fresh thoughts of freedom and self government. The whole nation rose up as one man and under the banner of the Congress, which had non-violence and non-co-operation as its means to freedom, marched against insolent rulers. Knowing his own strength, Gandhi suggested the British Government that it would be in the fitness of things for them to withdraw from the country honourably. He said, 'Half of India is too weak to offer violent resistance, and the other half is unwilling to do so. I have therefore ventured to suggest the remedy of non-co-operation, which enables those who wish to dissociate themselves from Government, and which if unattended by violence and undertaken

in an ordered manner, must compel it to retrace its steps and undo the wrongs committed; but, whilst I pursue the policy of non-co-operation, in so far as I can carry the people with me, I shall not lose hope that you (the Government) will yet see your way to justice.' And as he said, Gandhi made it impossible for the British to continue as rulers and they were forced to leave the country. Thus he proved to the world, for the first time in world history, that men can solve their problems quite successfully through non-violence and non-co-operation.

India after Independence

The year 1947 is a land mark in Indian history. The old story of slothful acceptance of foreign rule was finished. A fresh page was opened and a new story began: India was awake. She accepted the burden and joined other nations on the pilgrimage towards prosperity.

The Asian countries and the other powers of the world have unanimously declared India as the only country who is gifted with the moral strength of love and a broad vision of spiritual unity; with the least hatred towards her neighbours, with the unsurpassable Pancha Shila, the binding chord of love. She alone is the fittest to occupy a predominant place in the conclave of nations. It is again India and India alone who possess the necessary sympathetic insight and depth of understanding which are required to place oneself in the other man's position so that she can play the friend and Mentor of a forlorn and unprotected country.

Every age has to gather and arrange its historical material in the light of its own present. When the lords and leaders of an age pass into oblivion, when civilizations are crushed under the accumulating strata of Time, when the immense, moving potentiality which perpetually excites our curiosity and at the same time baffles our comprehension is lulled, one distinguishing factor is constant as the northern star; and that one thing we call as the spirit of the age, the *Yugadharma*. And he who has found and understood, he who has interpreted it to his own generation and to generations yet to come, is the deliverer of this spirit of the age; and he is known as the *Yugapurusha*. Right from the distant past up to our own times, India has produced a line of these *Yugapurushas* who record the growth of Man's soul from age to age.

In our own times was born the Mahatma. Gandhi rekindled the torch of love and delivered the message of the East to the tormented world. In his historic address at the Inter-Asian Relations Conference, New Delhi, Gandhi proclaimed in simple yet emphatic terms, "The message of the East, the message of Asia, is not to be learnt through European spectacles, not by imitating the vices of the West, its gunpowder and atom bomb. If you want to give message of importance to the West it must be a message of love, it must be a message of truth. Asia has to conquer the West. You and I are the inheritors of the message of love. You can re-deliver that message now in this age of democracy, in the age of an awakening of the poorest of the poor. You can re-deliver this message with the greatest emphasis. Then you will complete the conquest of the whole of the West.....The West is today pining for wisdom. It is despairing of multipli-

cation of atom bombs because such multiplication must destroy not merely all the West but the whole world. I am afraid the prophecy of the Bible is going to be fulfilled and there is to be a perfect deluge. Heaven forbid that there will be that deluge, and that through men's wrongs. It is up to you to deliver the whole world and not merely Asia from wickedness and sin. That is the precious heritage which your teachers and my teachers have left for us."

Thus the burden falls on our own shoulders. To-day we come across many politicians that wax eloquent on this responsibility in a vague and unsubstantial way that they leave us musing of it for they are busy canvassing for votes, they do not find time to dwell on things of lasting importance.

Influence of Western Culture

Though politically, Western influence shaped our thoughts and destinies to some extent, culturally it stunted our growth. It deprived us of the living sap of our heritage. Being based on different principles altogether, it misled us. It even made us feel ashamed of our culture. It made us disown our own. Tagore's words still hold good: "the educated Indian at present is trying to absorb some lessons from history contrary to the lessons of our ancestors. The East, in fact, is attempting to take unto itself a history which is not the outcome of its own living....."

"Europe has her past. Europe's strength lies in her history. We, in India, must make up our minds that we cannot borrow other people's history, and that if we stifle our own we are committing suicide. When you borrow things that do not belong to your life, they only serve to crush your life....."

"We must recognize that it is providential that the West has come to India. And yet someone must show the East to the West, and convince the West that the East has her contribution to make to the history of civilization. India is no beggar of the West. And yet even though the West may think she is, I am not for thrusting off Western civilization and becoming segregated in our independence. Let us have a deep association." (1)

This great task of realising our own culture and at the same time associating ourselves with Western culture is in keeping with the spirit of unity in diversity, which is the backbone of our culture. (2) And this great task can be achieved not by the politician but by the man of culture who is rich in moral ideals.

Scientific Humanism

The history of India has been the history of constant re-adjustment between the constructive spirit of the external with the creative spirit of the internal in Man. The former always seeks the cadence of order in social organization while the latter seeks freedom and love for its self-expression. History tells us that once we laid stress on the one and realized that the evils of that age were the results of the neglect of the other; and realizing this we so foolishly laid the stress on the other at the cost of the one, that the pendulum swung to the other extreme and the other age had again its reprisals which put a spoke in the wheel of progress. Today we stand at the cross-roads of civilizations. We have to watch and see if still the creative spirit is living in India; and also whether it offers its

service and hospitality to the sick and suffering world.

There are many evidences to show that even in the past humanity was happy when a balance was struck between the two opposites, the creative and the constructive spirits. In the epic age the Kshatriya stood for the constructive spirit of the external while the Brahmin for the creative spirit of the internal in Man. There was always a difference of opinion, a clash of ideologies between these two outstanding castes of India, simply because they represented two different approaches to life. But whenever there was tolerance exhibited by these two, there was peace and concord among the people. That is to say they had comprehended their *Yugadharma*. It was a realization of truth, a realization of a harmony between the two opposites, generally through the *Yugapurusha*. And peculiarly enough the *Yugapurusha* happened to be by birth or heredity quite the opposite of what he was by profession or upbringing. We might take up the lives of the three *Yugapurushas* of old (there are many others too who stand our study; space restricts our vision and we shall deal with these three only). Janaka, Visvamitra and Ramachandra, who represented three different ages of human elivation.

Janaka was described as a *Rajarshi* which means a kingly prophet. As an ideal king, he had to prove to his subjects that even a ruler, a Kshatriya by birth was to be a Brahmin by breeding, that is, he must strive towards the Knowledge of the Supreme Truth, *Brahmajnana*, so that he can maintain the unity of the world (*Lokasamgraha*). (3)

1. "Selections from Tagore". Macmillan and Co, Limited. Ed. 1945. P. 77.

2. "Aradhana". Jan. 1957.

3. Gita. III. 20. कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः । लोकसङ्ग्रहमेवाऽपि सम्पश्यन् कर्तुमर्हसि ॥

The interesting story of the fight between Vasishtha and Visvamitra again represents the conflict between the creative and the constructive spirits of the age. In that conflagration the Brahmins were not all on one side, nor all the Kshatriyas took to the other. Many Kshatriyas espoused the cause of the Brahmin-warrior, Vasishtha. Visvamitra tried his might to defeat Vasishtha but could not do so. Finding that all his strategies and manoeuvres were defeated by the "sacred-stick" (*Danda*) of Vasishtha, Visvamitra accepted defeat and proclaimed, "Down with the power of the Kshatriya! The power of the Brahmin is the power of powers." (1)

Ramachandra was born in the orthodox creed of the royal house which took Vasishtha as its priest and prognosticator. But from his boyhood he was won over by Visvamitra, the born-enemy of Vasishtha. Ramachandra was the confluence at which the streams of the creative and the constructive spirits met.

These examples will suffice to prove that life in ancient India moved in the cadence of constant adjustment of the opposites; it was a perpetual reconciliation of contradictions; a unity achieved in diversity.

Even today, the problem before us is the same problem. Only the approach we are trying to make is modern. Every age is limited by its environment and suffers from the illusion that its approach to things is the only right way. Then a seer, a genius is born, who looking into the future through the help of the past and the present, helps his age to have a complete vision of humanity and the universe. He throws open the book of eternal truths and they pick and choose from it the solutions of their own

problems. Thus to achieve a correct solution is always to solve a problem of that generation.

In India of old, the races that occupied the country were only a few; and those too were scattered all over the land and therefore they could think in those narrow terms of nationalism. In fact, what seems to us as narrow nationalism now was to them internationalism in our modern sense. The Brahmin wound up his daily prayer saying, "Let the Brahmins and the cows of the land surrounded by the four seas be happy and prosperous." (1) The Brahmin represented the spiritual life of the Aryan while the cow stood for the economical and mundane prosperity, for the Aryan civilization was an agricultural one. Today, for us the Brahmin has altogether a different meaning and it is perhaps silly on our part to say that the non-Brahmin was overlooked and that the Brahmin was always the dictator of old India. The non-Brahmin was represented by the cow.

In modern age, the constructive spirit in man is science while the creative is humanities. And even today the daily prayer of the Brahmin holds good. It means in modern terminology, "Let there be harmony between humanities (Brahmin) and sciences (the cow, or the Kshatriya or the non-Brahmin as the case may be) if man is to be happy and prosperous." Accordingly, a Brahmin is one who upholds the creative spirit and not he who claims by heredity his position in society; and a non-Brahmin is one who works for constructive ideologies and not one who is born to non-Brahmin parents. Even now it is possible for a Brahmin by birth to take to the life of a non-Brahmin by profession or upbringing; that is to

1. "धिग्वलं क्षत्रियबलं ब्रह्मतेजोबलं बलम्" ॥

2. चतुस्सागरपयन्तं गोत्रं द्वयेभ्यः शुभं भवतु ॥

This is almost the burden of the song in many ceremonial recitations also in Hinduism.

say, a person born in a family which has through generations accepted humanities as food of thought, may change over to scientific cogitations and try to bring a happy marriage between the two in him as Ramachandra did. Then the alternative too is possible; that is, a man by birth, a non-brahmin, may by profession try to become a brahmin. That is, a man to whom tradition gives science as a legacy of the mind, may by all means pursue humanities and try to derive the benefits of their congruence.

All that I have referred to is that of the exception, of the *Yugapurusha* and the *Yugadharma*. If only all of us were to become the *Yugapurushas*, and realize the *Yugadharma*, then we would be in a state of idealism: but idealism is not for the many; they cannot stand it; they do not want it too and if the world is to go on they should not. There are in every country only a few who have attained a state of idealism which when compared with that of the others seems to be most perfect, but is not all perfection. Even this perfection is attained by those few, once in a century or two, and not only the whole country in which they are born becomes blessed and hallowed but the whole world and the age itself. Yet every one of us should struggle to attain this state of perfection for such an activity is the sign of life. We are all progressing towards the same end and the difference in our perfections is the difference in the stages of development.

But a man who lacks even the fundamentals of science and humanities will be treading a path of thorns if he takes to experimenting with the two. It is always safe for him to take to the one or the other and master it till he is confident that he can successfully manipulate the two without any adverse effects. There-

fore the common man will do well to take up either humanities or science and pursue it in life. And to be on the safe side, it would be always better for him to choose that which he inherits, for the accumulated knowledge of his family is bound to stand him in good stead. It is this principle that made our ancestors insist on the caste as a heredity. He who proved in life that he was capable of apprehending the broader vision of the knowledge of the Supreme Truth, was a law unto himself. He was above caste, he was above everything. Even the gods are said to have bowed before him and responded to his call. When Nandanar, the "God-intoxicated man" prayed Nataraja to give him *darshan*, it is said, that the lord of the Bull immediately ordered the Nandi to move from his spot and leave the way clear for his *Bhakta*, though he happened to be a Panchama by birth. Nandanar was above caste, a seeker though a non-brahmin by breeding, of the knowledge of the Supreme Truth. He was a *Yugapurusha* who set an example to his times, which were narrow-minded and segregated in thought, by reminding them of the fact that they only thought in terms of diversity and had forgotten the underlying unity in life.

Taking the two hemispheres of humanity under consideration, history tells that from very ancient days the West stood for materialism while the East stood for spiritualism; the West for science, the East for religion. Again in our terminology, the West is the non-Brahmin while the East is the Brahmin. Till recently, the Muslims and the English were described as non-Brahmins, for they came from the West and were not allowed into the Hindu temples, the preservers of Hindu culture. They were afraid that they would contaminate it. They were right in so

thinking though they were not quite correct in thinking that they would thrive as isolationists. Knowledge if jealously preserved, gets stagnated. It must be a living stream of creation. This was again the very reason for the fall of religious faith in our country. Gandhi tried to bring about a happy union between religion and politics. To him they were not contradictory. They were essential as any other field of life was essential to know the spirit of Truth. He says, "To see the universal and all-pervading Spirit of Truth face to face one must be able to love the meanest of creation as oneself. And a man who aspires after that cannot afford to keep out of any field of life. That is why my devotion to Truth has drawn me into the field of politics; and I can say without the slightest hesitation and yet in all humility, that those who say that religion has nothing to do with politics do not know what religion means." His aim was not only political deliverance but deliverance of the Soul. He said, "I have no desire for the perishable kingdom of earth, I am striving for the kingdom of heaven, which is spiritual deliverance. For me the road to salvation lies through incessant toil in the service of my country and of humanity. I want to identify myself with everything that lives. In the language of the Gita, I want to live at peace with both friend and foe. So my

patriotism is for me a stage on my journey to the land of eternal freedom and peace. Thus it will be seen that for me there are no politics devoid of religion. They subserve religion. Politics bereft of religion are a death-trap because they kill the soul." (1)

And the practical application of this "religious politics" of Gandhi was through *satyagraha* or soul-force. It is founded on the understanding that "the world rests on the bedrock of *satya* or truth. *Asatya*, meaning untruth, also means non-existent. and *satya*, or truth, means "that which is." If untruth does not so much as exist, its victory is out of the question. And truth being "that which is" can never be destroyed.(2) God is the reality, and *satyagraha* is rooted in the power of reality. It is not "the negative virtue of abstaining from violence, but the positive one of doing good." The non-violent struggle that Gandhi conducted against the West, was not merely a cry against the unnatural state of existence of the slaving East, but a cry for re-adjustment in ideologies in a manner in which both can thrive with mutual benefits of co-existence; it is the manner of life in which the scientist and the humanist live together to bring about peace and pleasure on earth. This co-existent policy may be termed as scientific humanism."

(to be continued)

---

1. "Mahatma Gandhi—His Own Story"—C. F. Andrews Pp. 353 - 4; 357.
 2. Ibid. P. 225

HINDU TEMPLES AND ARCHAKAS

(Note : The Editor does not take responsibility for the views expressed in this article)

KAVIRAJA SIROMANI, PANDIT, D. NARASIMHACHARYULU, AVANIGADDA.

1. The Institution of ritualistic worship is as old as creation itself. This system of worship is prevalent in all countries and among all classes of people: be they Hindus, Buddhists, Christians or Muslims. They may be known by different names such as Monasteries, Churches, Mosques and Temples; but the purpose underlying all these institutions, is one and the same, the promotion of the well being and spiritual progress of the people on righteous lines and ritualistic worship. Temples are the sacred abodes of ritualistic worship of God.

2. Ancient works of Divine origin, like the Vedas, Smritis, Puranas and Itihasas, have dealt at length with the objectives of Temple-worship and the benefits derived there from and the Agamas have described in elaborate detail, the procedure of worship and prescribed its mode and manner.

These Agamas are of two types namely: (1) Vaishnava Agamas, and (2) Saiva Agamas. Each of these two types were further subdivided into two branches. Vaishnava Agamas were subdivided into (a) Vikhanasa & (b) Pancharatra; while Saiva Agamas into (a) Siva and (b) Sakteya. The Agmas are as authoritative as the Vedas since it has been said that they are identical with Lord Vishnu "Agamānam Swayam Vishnuh" and it has also been claimed else where that Lord Siva was himself their originator "Agamānamcha kartha Sambhuh"

From time immemorial, Hindu temples with different Idols in them for worship have been exercising perennial influence on the Hindu Religion and have helped considerably social progress of the people.

3. A doubt may arise in the minds of some as to how temples with Idols having different shapes and forms installed in them for worship help mankind to realise the truth, which is only one and One alone; and as to how the idols within Temples with different forms and shapes represent the One Mighty Power, whom all the worlds worship. Sages of all the religions unanimously recorded after ages of penance and experience, that the Mighty God is one and one alone, and there can be no two opinions on the point. But the question is as to how to realize this Oneness? For solving any difficult problem, the intellect and the mind of man must work together. Both should labour, one assisting the other. But mind is something which is always changing. To keep the mind steady, there must be something tangible on which it can rest. That something must necessarily have a shape and form, real or imaginary, as otherwise, it is not possible to make the mind rest. In other words, something concrete or akin to it is absolutely necessary to concentrate the mind upon. It cannot perch on nothing. The best of men may fall if the question of concentration of mind is raised, unless it is practised and perfected. Practice makes a man perfect is a well known saying. Hence, the practice to concentrate the mind is all-important; and it is to help this, that different Idols happened to be installed in Temples as objects of worship. As temples are intended for the good of the masses, and as different persons possess different attitudes, tastes and talents, one particular form may not serve the purpose of

all; and there is nothing wrong if that form which suits a particular man is taken up by him for worship and concentration.

It may not be out of place here to mention that Temples existed long before the Peethams came into existence. The fact that Sri Sankaracharya worshipped the Moolavirats and their Archakas, in Kaivalyagiri & Ahobila Temples, as stated in the Saukara Vijayam (page 68) clearly goes to show that Temples existed long before the time of Sri Sankaracharya, and Sri Kantha Sivacharya, founders of Peethams.

Hence sometime after the system of constructing temples came into existence, need was felt to organise propaganda on religious lines. So the ancient rulers and seers of this country organised and established on a firm and lasting basis, units of itinerant staff, whose business it was to be touring from place to place in their respective jurisdictions imparting knowledge. It may rightly be said that these units served as moving temples and these came to be designated as "Peethams" each having its own "Moola virat" (Dhruvamurthi). Such are the "Sringeri, Pushpagiri, Virupaksha, Ahobila, Vanamamalai, Bheemanagatti, SriKantha etc. At the head of each Peetham, there was an Archaka, generally called as Peethadhipathi". Besides the Peethadhipathi, there was in the unit a group of eminent scholars of very high learning and experience in religion. These learned men were holding discourses on subjects relating to

Religion in the courses of their tours for the benefit of the scholars and the people at large in places where they camped.

Thus there existed Archakas in both the classes of temples stationary and moving. There was practically no difference in the status of these personages. Both of them exercised the exclusive right of performing Archana (worship) directly to the Moola Virat, the object of Archana in both the cases being the welfare of the creatures in their respective jurisdictions. The Archakas in both the cases are expected to be endowed with the high spiritual talent of changing the lifeless Idol into a living being, by infusing through Archana, life into the Idol from within themselves, thereby enabling the Idol with life to shower blessings of peace and prosperity on the devotees who attend temples and who ardently wait for the Divine Grace. The one difference between the two kinds of Archakas, was, while the Peethadhipathi referred to the well-being of the entire Rashtram in his Archana, the Temple Archaka referred only to the welfare of the creatures in the local area to which the Temple belonged. As regard merit, both of them are expected to be great sages able to change the lifeless Idols into beings with life, if necessary, by means of the power conveyed through their Archana;; viewed from this standpoint, both of them should be considered equally great, and each should do homage to the other, at least in their heart of hearts.

(to be continued)

GOVERNMENT OF ANDHRA PRADESH.

NOTIFICATIONS BY GOVERNMENT.

REVENUE DEPARTMENT. THE ANDHRA TENANCY RULES, 1957.

(G. O. Ms. No. 138, Revenue, 22nd January, 1957).

In exercise of the powers conferred by section 19 of the Andhra Tenancy Act, 1956 (Andhra Act XVIII of 1956) the Governor of Andhra Pradesh, hereby makes the following rules:—

I. (1) These rules may be called the Andhra Tenancy Rules, 1957.

(2) In these rules, unless the context otherwise requires—

- (i) 'Act' means the Andhra Tenancy Act, 1956 (Andhra Act XVIII of 1956)
- (ii) 'Form' means a Form appended to these rules.
- (iii) 'Section' means a section of the Act.

(3) These rules shall be deemed to have come into force on the 13th September 1956.

2. (1) Every application under sub-section (1) of section 16, including an application under sub-section (1) of section 5, section 8, sub-section (3) of section 10, or section 13, shall be in writing and shall be presented in person or by agent or be sent by registered post to the Tahsildar, and in his absence, to the Head Ministerial Officer of his office.

(2) Every application under sub-rule (1) shall specify the names and addresses of the parties to the dispute, the location, description and extent of the holding in respect of which the dispute has arisen, the period of tenancy and the date of commencement thereof, particulars of the agreed rent payable in respect of the holding, the relief prayed for and the grounds adduced in support thereof.

(3) Every application under sub-rule (1) shall bear a court fee label of Re. 1.

(4) Every application under sub-rule (1) shall be accompanied by a spare copy or a sufficient number of spare copies thereof, for service on the respondent or respondents mentioned therein.

(5) If any application filed before the publication of these rules does not substantially conform to the provisions of this rule, the Tahsildar shall give the applicant a reasonable opportunity to amend such application so as to make it to conform, and on such amendment the application shall be deemed to have been made in conformity with these rules.

3. (1) On receipt of an application under rule 2, the Tahsildar shall fix a date on which, and a place and time at which, the inquiry in respect of the application will be held, and shall issue notice thereof to the applicant or applicants and to the respondent or respondents mentioned in the application :

Provided that no such notice need be issued to the applicant if the place, date and time fixed for inquiry had been intimated to the applicant or to his agent at the time of presentation of the application.

(2) The notice referred to in sub-rule (1) shall be in Form I and shall, in the case of a notice to the respondent be accompanied by a copy of the application.

(3) The notice referred to in sub-rule (1) shall be served by delivering or tendering it to the party, or to his agent, or to any adult member of his family, or where none of the above courses is practicable, by affixing it at his last known place of residence, or by sending it to his last known place of residence by registered post acknowledgment due.

(4) The respondent shall be entitled to file a counter to the application within a period of ten days from the date of service of the notice referred to in sub-rule (1) or within such further time as the Tahsildar may for sufficient cause allow.

(5) On the date fixed for the inquiry under sub-rule (1) or on such further date or dates to which the inquiry may be adjourned, the Tahsildar shall give a reasonable opportunity to the parties to state their case and to adduce such evidence, both oral and documentary, as may be necessary in support thereof, and shall thereupon pass such orders as he deems fit.

(6) In making an inquiry under the Act, the Tahsildar shall have power—

- (a) to summon witnesses and call for the production of documents;
- (b) to examine parties and witnesses on oath and affirmation and adduce into writing the statements made by the persons so examined;
- (c) to enter upon and inspect any land and do any other act which in his opinion may be necessary for carrying out the provisions of the Act, and the rules thereunder.

(7) Every order passed by the Tahsildar shall be pronounced in open Court.

- (a) on any date to which the proceedings may have been adjourned, or if that be not practicable,
  - (b) on any date in respect of which notice has been given to the parties.
- (8) The notice referred to in sub-rule (7) shall be in writing and shall be served on the party in person, or in his agent or legal practitioner or shall be sent to him by registered post acknowledgment due.

4 (1) Every appeal under sub section (2) of section 16 shall be in writing and shall set-forth concisely the grounds thereof, and shall be presented in person or by agent or be sent by registered post to the Revenue Divisional Officer and in his absence to the Head Ministerial of his office.

(2) Every such appeal shall bear a Court Fee label of Rs.3/- and shall be accompanied by an authenticated copy of the order of the Tahsildar appealed against.

(3) Every such appeal shall also be accompanied by a spare copy or a sufficient number of spare copies thereof for service on the respondent mentioned therein.

(4) In computing the period of thirty days specified in sub-section (2) of section 16, the time taken for obtaining a copy of the order of the Tahsildar shall be excluded.

5. (1) On receipt of an appeal under rule 4, the Revenue Divisional Officer shall fix a date on which, and a time and place at which, the appeal shall be heard and shall issue notice thereof to the appellant or appellants and to the respondent or respondents mentioned in the appeal.

Provided that no such notice need be issued to the appellant if the place, date and time fixed for the hearing of the appeal had been intimated to the appellant or to his agent at the time of presentation of the appeal.

(2) The notice referred to in sub-rule (1) shall be in Form II and shall in the case of a notice to the respondent be accompanied by a copy of the appeal.

(3) The notice referred to in sub-rule (1) shall be served in the same manner as the notice referred to in sub-rule (3) of rule 3.

(4) The respondent shall be entitled to file a counter to the appeal within a period of one month from the date of service of the notice referred to in sub-rule (1) or within such further time as the Revenue Divisional Officer may for sufficient cause allow.

(5) On the date fixed for the hearing of the appeal under sub-rule (1) or on such further date or dates to which the hearing may be adjourned, the Revenue Divisional Officer shall give a reasonable opportunity to the parties to state their case and adduce their arguments and shall thereupon pass such order as he deems fit.

(6) If, in hearing the appeal, the Revenue Divisional Officer considers that any further inquiry is necessary, he may himself make such inquiry or cause it to be made by any Officer of the Revenue Department subordinate to him not lower in rank than a Deputy Tahsildar specifying the points on which such inquiry is necessary.

(7) The Revenue Divisional officer or the Officer authorised by him under sub-rule (6) making such inquiry shall exercise such powers as the Tahsildar is empowered to exercise under sub-rule (6) of rule 3.

(8) Every order passed by the Revenue Divisional officer shall be pronounced in open Court,

(a) on any date to which the proceedings may have been adjourned or if that be not practicable,

(b) on any date in respect of which notice has been given to the parties.

(9) The notice referred to in sub-rule (8) shall be in writing and shall be served in the same manner as the notice referred to in sub-rule (8) of rule 3.

6. In determining the fair rent under section 6 Tahsildar shall have regard to the following factors besides those specified in clauses (a) to (f) of sub-section (2) of section 6:

(a) the amount of betterment contribution, if any, payable by the landlord in respect of the land under the Andhra Irrigation (Leavy of Betterment Contribution) Act, 1955;

(b) the water cess, if any, payable by the landlord in respect of the land under the Madras Irrigation Cess Act, 1865.

- (c) The water cess, if any, payable by the landlord in respect of the land under the Andhra Irrigation works (Levy of Compulsory Water Cess) Act, 1955.

7. (1) The deposit of rent under section 7 of the Act shall be made in the following manner.

- (a) if the rent is payable in cash, it shall be deposited in the treasury;
- (b) if the rent is payable in kind, the tenant shall give advance intimation of such deposit to the Tahsildar and shall deposit the rent with the headman of Village in which the land is situated or such other officer as may be specified by the Tahsildar in this behalf. The tenant shall there upon be entitled to a receipt for the rent so deposited.

(2) The receipt for the rent deposited, whether the rent be in cash or kind shall be filed before the Tahsildar as soon as practicable after such deposit.

(3) The village headman or the officer specified by the Tahsildar under sub-rule (1) with whom the rent in kind has been deposited, shall take all such steps as may be necessary for the safe and proper custody of the produce so deposited and shall keep the Tahsildar informed from time to time of the condition of the produce. The Tahsildar may, at any time, having regard to the condition of the produce and the facilities available for its custody order that the produce be sold at the market rate prevailing in the locality and the proceeds of such sale shall thereupon be deposited in the treasury and the amount so deposited shall thereafter be deemed to be the rent deposited.

8. (1) The Tahsildar requiring a cultivating tenant to deposit the balance of rent due under section 7 shall issue a notice to him in Form III. Such notice shall be served on the tenant or in his agent or shall be sent to him by registered post acknowledgement due.

(2) on the deposit of such balance, the Tahsildar shall pass an order for its payment to the landlord.

9. A copy of every application for remission of rent under section 8 shall be served on the landlord in person, or by sending it to him by registered post acknowledgement due.

10. (1) Every lease under section 10, shall, besides the particulars specified in the said section contain particulars relating to the restrictions, if any, in regard to the growing of any crops on the holding, the period of tenancy and the date of commencement thereof, and the date on or before which the rent is payable:

Provided that nothing in this rule shall apply to lease entered into before the publication of these rules.

(2) Every cultivating tenant who makes payment on account of rent shall be entitled to obtain a receipt for the amount paid, duly signed by the landlord or his authorised agent.

11. The notice referred to in section 12 shall be served on the landlord in the same manner as the copy of the application referred to in rule 9.

12. The notice referred to in sub-section (1) of section 14 shall be served on the landlord in the same manner as the copy of the application referred to in rule 9.

13. Every decision or order of the Tahsildar or the Revenue Divisional Officer under the Act, shall be executed by an Officer of the Revenue Department not lower in rank than a Revenue Inspector.

14. (1) All proceedings before the Tahsildar or the Revenue Divisional Officer under the act, shall be summary and shall be governed, as far as may be, by the provisions of the Code of Civil Procedure.

(2) In any proceeding before the Tahsildar or the Revenue Divisional Officer, the Tahsildar or Revenue Divisional Officer, as the case may be, may permit any party to be represented by his agent or legal practitioner.

Provided that the Tahsildar or the Revenue Divisional Officer, may at any stage of the proceedings and for reasons to be recorded in writing cancel such permission.

FORM I.

NOTICE. (See Rule 3)

To

.....

Whereas an application has been filed under sub-section (1) of section 16 of the Andhra Tenancy Act, 1956 (Andhra Act XVIII of 1956) for the adjudication of a dispute, and whereas you are mentioned as a party to the said dispute.

Take notice that it is proposed to hold an inquiry into the said dispute at .....(place) on.....(date) at .....(time) and that you may appear at the said inquiry and give such evidence as may be necessary in support of your case, failing which the inquiry will be held and the dispute decided **EXPARTE**.

A copy of the application is enclosed. You may file a counter within a period of ten days from the date of service of this notice.*

(*To be scored out where-ever unnecessary)

Tahsildar.

FORM II.

Notice. (See Rule 5)

To

.....

Whereas an appeal has been filed under sub-section (2) of section 16 of the Andhra Tenancy Act, 1956 (Andhra Act XVIII of 1956) against the order of the Tahsildar in.....dated.....and

Whereas you are mentioned as a party to the said appeal.

Take notice that it is proposed to hear the appeal at.....(place) on.....(date) at.....(time) and that you may appear at the said hearing, failing which the appeal will be heard and decided **EXPARTE**.

A copy of the appeal is enclosed. You may file a counter within a period of one week from the date of service of this notice*

*To be scored out where-ever unnecessary.

Revenue Divisional Officer.

FORM III.

NOTICE (See Rule 8)

Whereas on an application filed under section 6 of the Andhra Tenancy Act, 1956 (Andhra Act, XVIII of 1956) for the determination of fair rent, the fair rent has been determined as Rs. .... and you have under section 7 of the aforesaid Act deposited rent equal to... ..and where as consequently a balance of .. is due from you, you are hereby required to deposit the said balance within a period of fifteen days from the date of receipt of this notice.

C. R. KRISHNASWAMY RAO SAHIB.
Specil Officer.

MADRAS HINDU RELIGIOUS AND CHARITABLE ENDOWMENTS ACT—
AMENDMENT RULES.

(G. O. Ms. No. 2470, Education & Endowments, 22nd October, 1956)

In exercise of the powers conferred by sub-section (1) of section 100 read with section 31 of the Madras Hindu Religious and Charitable Endowments Act, 1951 (Madras Act XIX of 1951), the Governor of Andhra, hereby makes the following amendment to the rules published with the Notification of the Government of Madras in the late Rural Welfare Department, dated the 21st September 1951, at page 523 to 544 of the Fort St George Gazette, dated the 23th September 1951, as subsequently amended, the same having been previously as required by sub section (3) of section 100

AMENDMENT

In the said rules, for the rules under section 31, the following be substituted, namely—

“ Rules under section 31 :

1. Notice of the Trustee's proposal under section 31 (1) for the appropriation of surplus in the income of the institution shall contain particulars of the surplus, the purpose or purposes for which such surplus is proposed to be appropriated and the amount proposed to be appropriated for the purpose or each of the purposes proposed. The notice shall specify a date which shall not be less than one week from the date of its issue, within which objections or suggestions may be sent. It shall also specify the date on which an enquiry, if any, is proposed to be held to consider the objections or suggestions.

2. A copy of the notice shall be served on, or sent by registered post with acknowledgement due, to the trustee or trustees, of the religious institution and where the proposal in question is made by the trustee of a specific endowment, also to the trustee or trustees of the temple to which the specific endowment is attached.

3. A copy of the notice shall also be published by affixture on the notice board or the front door of the temple concerned. Such publication shall be deemed to be sufficient intimation to persons having interest.

4. A copy of the order of the Deputy Commissioner sanctioning the trustee's proposal, either wholly or in part, shall, in addition to being communicated to the trustee or the trustees, be also published in the District Gazette in the language of the District concerned in the case of the temple or specific endowment attached to a temple situated in the district, or in the Andhra Gazette in the case of specific endowments attached to temples situated in more than one district.

The publication of the order in the manner aforesaid be deemed to be sufficient intimation to persons having interest.

5. The time within which any person interested may appeal to the Commissioner under section 31 (2) against the sanction accorded by the Deputy Commissioner under section 31 (1) shall be one month from the date of the publication of the order of the Deputy commissioner according such sanction in the Andhra Gazette or District Gazette, as the case may be under rule 4".

V. VENKATRAYUDU,
Deputy Secretary to Government.

PROCEEDINGS OF THE DIRECTOR OF PUBLIC INSTRUCTION,
ANDHRA, (MADRAS).

Dis 54/64

Dated 7-11-1956

Sub: BOOKS & PUBLICATIONS - A Religious Monthly Magazine entitled 'ARADHANA' - Commended for use in the Libraries.

Read: From the Editor, 'ARADHANA', H R.&C.E. Department, Masulipatam, Letter dated 21-11-55 from Camp: B N.K. Press Ltd., Madras-26.

The Director is pleased to commend the following magazine for use in the College and Public Libraries in the State.

Name: A Religious monthly magazine entitled 'ARADHANA' Edited and Published by P. P. Sastri, P.O.L.

Price: Rs. 12/- annual subscription or Rs. 1/- per copy

Place: Editor: 'Aradhana', H.R.&C E. Department, Andhra, Masulipatam.

The undermentioned officers are requested to bring the magazine to the notice of the managements of the public libraries under their control.

K. RAGHAVA REDDY
For Director Of Public Instruction

TRUE COPY FORWARDED BY ORDER.

Sd/ C. NAGASAMY
Superintendent,

To

All the District Educational officers who are the Secretaries of the Local Library Authorities.

The Principals of all Government Colleges.

The Librarian, State Central Library, Visakhapatnam.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

MARCH 1957

No. 3

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri N. RAMESAN, M.A., I.A.S.,
*Private Secretary to The Chief Minister,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M.A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,
B. A. B. L.
*Joint Secretary, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman S. T. G. VARADACHARY,
M.A. (Hons.) Principal,
Andhra Jateeya Kalasala, Masulipatam.

Sri M. SOMASEKHARASARMA,
Telugu Bhashasamiti, Madras.

Sri R. SUBRAHMANYAM, M.A., Ph.D.,
*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,
PARTHASARADHI IYYENGAR,
Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

మర్ముఖి

మా స ప త్రి క

ఫాల్గుణము

విషయసూచిక

పుట

తెనుగు

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	61
2. బ్రహ్మజ్ఞానస్య ఉపదేశాంశ్చతుర్వింశతి - (పూర్వతోఽనువృత్తమ్)	....	62
3. శ్రీ శివతత్త్వంజలి (పద్యములు) - కవిశేఖర, శ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు, విజయనగరము.	....	63
4. శ్రీ కోదండరామాలయము - ఒంటిమిట్ట - శ్రీ రామావరుల వేంకటేశ్వర్లుగారు, ఒంటిమిట్ట	....	65
5. శ్రీ నాథుని దక్షారామం - శ్రీ జనపనేని వెంకట్రాజుగారు, బి.ఎ., అసిస్టెంటు కమిషనర్, హిందూమత దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ - ఏలూరు	....	71
6. ఉత్సవములు - వ్రతములు - (చైత్రమాసము నందలివి)	....	80
7. విశేషపూజలు - ఉత్సవములు - శ్రీ మాన్ పండిత పార్థసారథి భట్టాచార్య - తిరుపతి	....	81

CONTENTS

ENGLISH

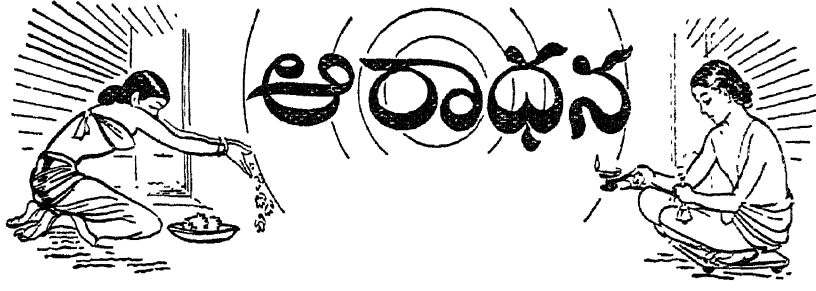
PAGE

1. THE GODS' PRAYER TO SRI KRISHNA. (POETRY).	... ..	33
2. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam.	... ..	34
3. HINDU IMAGES—6, By Sri T. N. Srinivasan, M. A., Madras - 6.	... ..	38
4. TEMPLES—XXII, By Yatharthawadi.	... ..	42
5. HINDU TEMPLES & ARCHAKAS, By Sri D. Narasimhachary	... ..	45
Avanigadda.	... ..	45
6. GOD, MAN & CREATION, VIII. UPANISHADS - CHANDOGYA.	... ..	47
By Sri Vidyasankara Bharati Swami, Masulipatam.	... ..	47
7. TIME TABLE FOR AGAMA EXAMINATIONS.	... ..	49
8. ANDHRA TENANCY ACT 1956.	... ..	50
9. ACTION TAKEN BY HINDU RELIGIOUS & CHARITABLE ENDOWMENTS	... ..	56
(ADMINISTRATION) DEPARTMENT, ANDHRA PRADESH GOVERNMENT	... ..	56
FOR THE ENCOURAGEMENT OF SANSKRIT LANGUAGE.	... ..	56

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - ధ్రువమూర్తి - బలరాముని పేట - బందరు.

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

దుర్ముఖ - ఫాల్గుణము

సంచిక 3

ॐ

త్రాతారమింద్రమవితారమింద్రమ్ హవే హవే సుహవమ్ శూరమింద్రమ్ ।

హువే ను శక్రం పురుక్షతమింద్రమ్ స్వస్తి నో మఘవా ధాతివింద్రః ॥

తాత్పర్యము :—బంధములనుండియు, ప్రతిబంధకములనుండియు (మనలను - ప్రజలను) రక్షించునట్టియు, బంధకములను, ప్రతిబంధకములను పారద్రోలుటయందు సమర్థుడగునట్టియు, సర్వకార్యములను నిర్వహించుటయందు శక్తికలిగినట్టియు, బహువిధములుగ కార్యదీక్షాదక్షులచే అహ్వనింపబడుచున్నట్టియు, ఇంద్రుని (ప్రజలకు అధిపతిని) ఆదరముతో నాహ్వనించుచున్నాము. బుద్ధినంపదగల ఇంద్రుడు (ప్రజల కధిపతి) మనకు (ప్రజలకు) క్షేమమును సమగూర్పుగాక !!!

మా తే అస్యాం సహసావన్పరిష్టావధాయ భూమ హరివః పరాదే ।

త్రాయన్తవ నోఽవృకేమి వీర్యైస్తవ ప్రియాసః సూరిభుః స్యామ ॥

తాత్పర్యము :—బుద్ధిబలముగల ఓ ఇంద్రుడా ! (ప్రజల కధిపతి!) ఈ రక్షణకార్యమునందు మేము వికల్పములము కాకుండుముగాక ! తేజశ్శాలివగు ఓ ఇంద్రుడా ! మేమెన్నడును నిన్ను తిరస్కరించము ; నిన్ను మమ్ములను (ప్రజలను) హింసారహితములగు వనతులచే రక్షింపుము ; ధీ నంపన్నులలో మేము నీకు హితులమగుదుము గాక !

ब्रह्मज्ञानस्य उपदेशश्चतुर्विंशति ॥

(पूर्वतोऽनुवृत्तम्)

१८. कुररः—मांसखण्डमात्मनश्चञ्च्वा गृह्णन् तल्लुब्धैः अन्यैः बलवत्तरैः पक्षिभिरनुद्रियते । यदा च स तन्मांसखण्डं विसृजति तदाऽन्येऽपि विहङ्गाः तं त्यजन्ति, स च स्वेच्छया यथासुखं गच्छति च । अतः कस्मिंश्चिद्द्रव्यस्तु नि आसक्तिरापदां हेतुः । अनासक्तिस्तु सर्वथा सुखस्य कारणं भवति । इति कुररेण पक्षिणा ज्ञायते ।

१९. शिशुः—आत्मनोऽज्ञतया संसारसंगेषु किञ्चिदिव चिन्तां उद्वेगं च न लभते । स्तुति-निन्दे सममेव गृह्णाति । प्रापञ्चिकैर्विषयैश्च कदाऽपि न निरुद्धयते । एवमेव अवबोधेन ज्ञानी पुरुषः इन्द्रिय-विषयैः अनिरुद्धस्सन् स्तुतिं निन्दां च अपरिगणयन् यदृच्छया सुखेन विहरति ।

२०. कन्या—पुरा कोऽपि धनवान् युवा आत्मनः पाणिं गृहीतुं योग्यां कन्यां अन्विष्यन् सपरिवारः तत्र तत्र गच्छन् एकदा कस्याश्चित् कन्याया गृहमाजगाम । तत्र सा कन्या एकैव आसीत् इतरे मात्रादयो बान्धवाः स्वस्वकार्याणि कर्तुं बहिरगच्छन् । गृहमागता अतिथयः भोजनादिदानेन सत्कार्या इति जानन्ती सा कन्या तेषां अन्नसम्पादनाय गृहे स्थितानि धान्यानि प्रथमं निस्तुषयितुं प्रारब्धत् । शूर्पेण धान्यानि निस्तुषयन्त्यास्तस्याः करयोः कङ्कणानि ध्वनन्ति स्म । सलज्जा च बाला अनेन ध्वनिना आत्मनः निस्तुषकार्यं स युवा जानीयादिति मन्वाना आत्मनः कराभ्यामेकैकं कङ्कणमुदहरत् । एवं च सा निस्स्वनमेव तत्कार्यं कर्तुमशक्त् । यदा च कङ्कणानि बहूनि करयोः स्थितानि तदैव तत्र ध्वननमासीत् । एकमेव कङ्कणं जल्पितुं नाशक्त् । एवमेव यत्र बहवो मिलिताः तत्र निरर्थको वाग्वादः द्वयोरपि सतो जल्पनं च भवेत् । अतः ज्ञानी एक एव विहरति ।

२१. बाणकारः—बाणकारः बाणान् निशितान् कर्तुं अनन्यमनाः केवलमात्मनः कर्मण्येव हृदचित्तो भवति । एवं स्थिरधीः स्थितप्रज्ञश्च केवलमात्मज्ञाने मनो निवेशयन् सर्वमपि इन्द्रियगोचरं विस्मरति । केवलं ब्रह्मण्येव विहरति ।

२२. सर्पः—अन्यकृते वल्मीके प्रविशन्निश्शङ्कं सुखेन तत्र निवसति । एवं ज्ञानी सर्वत्र सञ्चरन् यस्मिन् कस्मिन्नपि गेहे गुहायां वा सुखेन कालं नयति गृहादिभिः बन्धैर्न च बध्यते ।

२३. ऊर्णनाभः—यथा तन्तून् आत्मनो मुखेन आदाय विहृत्य विसृजति एवं नित्यः निर्गुणः निष्क्रियः निर्विकारश्च परमात्मस्वरूपोऽपि देवः प्रपञ्चं आविष्कुर्वन् तस्मिन् लीलया विहरन् पुनरात्मन्येव तत्सर्वमुपसंहरति ।

२४. अमरकीटः—घृतेली-कीटः अमरकीटेनाभिभूतः अमरकीटो भवति । परंतु आत्मनो घृतेलीत्वं न विस्मरति । अमरकीटात् भीतिरेव तद्विपरिणामस्य हेतुर्भवति । अतः इच्छन् अनिच्छन्नपि वा ज्ञानी पुरुषः कस्मिन्नपि मोहं, भयं, प्रेम वा नाऽबहेत् ।

एवं अवधूतः आत्मना दृष्टान् पूर्वप्रपञ्चितान् चतुर्विंशति विषयान् पर्यालोच्य नश्वरे शरीरे मोहं विसृज्य नित्ये ब्रह्मणि मनो निवेशयन् स्वेच्छया विजहार । ब्रह्मानन्दमनुबभूव च ॥

శ్రీ శివతత్త్వంజలి

కవిశేఖర - పంతుల, లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.
ప్రభుత్వమహారాజసంస్కృతకళాశాల, విజయనగరము.

౧

చ ॥ శివుడొకడద్వయుండతడె - చిత్తనదనంతరస స్వరూప పూర్ణ విమల శుద్ధ బుద్ధమగు బ్రహ్మము, వాడె స్వకృతితో సదా శివుడన కారణాకృతి భజించెను, పిమ్మట వాడె - యీశ్వరుండవుచునభిజ్ఞుడికితయునై జగదీశ్వరుడయ్యె, మాయయై ॥

౨

ఉ ॥ కర్ణరసాయనాకృతులుగా శ్రుతులున్, స్మృతులున్, సుసేతులున్, వర్ణనగీతులున్, మఱి భవన్నుతులు, నివిని యెంత చూచినన్ పూర్ణమునందపూర్ణమిది పాల్పుతెఱంగు నెఱుంగనైతి; తత్పూర్ణమపూర్ణమైన పరిపూర్ణ పదమ్ము ననుగ్రహింపవే ॥

౩

ఉ ॥ పూర్ణముకంటె వేఱయిన పూర్ణము లేదని, యీ యపూర్ణమా పూర్ణమునందె పూర్ణమయి పూర్ణముగా గనిపించునంచు, నా పూర్ణము నీయపూర్ణమును పూర్ణముగాఁ గొను పూర్ణపూర్ణుడె పూర్ణమునందపూర్ణము, నపూర్ణమునందలపూర్ణమున్, గనున్ ॥

౪

ఉ ॥ సత్తగు నీవు గల్గుటన సత్తిది సత్యముగా స్ఫురించునా "సత్తునకంటె వేఱయి యెసంగిన నామము రూపమందు కిం చిత్తును లేవులే"వను ప్రసిద్ధ సదుక్తుల విశ్వసించు తత్ సత్తున చిత్తవృత్తి నిడిసత్త నొసంగుము నాకు సత్రప్తభూ! ॥

౫

శా ॥ పంచబ్రహ్మలు - స్థూల సూక్ష్మ గుణసంబద్ధుల్, విధి, శ్రీశ, రుద్రాంచన్నామకులౌ త్రిమూర్తులు, సమీకృత్య డీశుండు శక్త్యంచస్మూర్తి సదాశివుండు, గలరై దైదైదు నౌ మూర్తు, లా పంచబ్రహ్మల కాశ్రయమ్ము పరమౌ బ్రహ్మంబ వివే శివా! ॥

E

మ ॥ భసితమ్ముంగొని లోకసంతతుల కైశ్వర్యము సంధించి, క్షి
రసముద్రోత్థము, దుర్నివార, మతిఘోరమై, సముద్భూతమౌ
వినముంగ్రోలి, గజాశ్వరత్తు రమణీ పీయూషరాశుల్ తద
ర్థిసురశ్రేణికె సస్త్రిసించిన మహాదేవుండ వీవే శివా ! ॥

౭

ఉ ॥ జీవులు నీవు, బ్రహ్మయును శ్రీమధువైరియు నీవు, రుద్రుడో
యీవె, యభిజ్ఞవృష్టిగల యీశుడో, నీవె, సదాశివాత్మయో
నీవె, యమాయమద్వయము నిర్భయమై శివమైన బ్రహ్మయున్
నీవె గదా ! నినున్ దెలిసినేననువేత్త యెవండయా ? ప్రభూ ! ॥

౮

శా ॥ అంతర్యామివి, సాక్షి, వాత్మవు, మతిప్రాణాది సంఘాత, మా
ద్యంతమ్ముల్ భువనమ్ము, అంతయును, నీవైయుండ - నే నెవ్వడన్
భ్రాంతిన్ నన్నొక వ్యక్తిఁగాఁ దలఁతు, విద్వాంసుండనంచుందు, ని
ప్రాంతాహంకృతి నిర్వికారమతి, నన్ గావింపరావే శివా ! ॥

౯

శా ॥ ఈ నా దేహము - నీ గృహమ్ము, మతి - నీ యిల్లాలు, ప్రాణేశ ! నా
ప్రాణాదిప్రకరమ్ము - నీ సహచరవ్రాతమ్ము, శబ్దాద్యమౌ
యీ నా భోగము - నీ ప్రయోగ, మిక నా యాయాత్మ - నీ యాత్మగా
నానందింపుము సర్వధర్మములు నీ కర్పించెదన్ శంకరా ! ॥

౧౦

చ ॥ శివ శివ నీవు నీవుగ వసించి లసించి హసించుచుండఁగా
నవుర ! యిదేమి మాయయో భయమ్ము దయమ్ము వ్యయమ్ము నిట్లు సం
భవమగుచుండు మాకు, నభవా ! ప్రభవా ! విభవా ! ప్రసన్నమూ
ర్తివి ! కనిపించి మాయను హరించి వరించి భరించవే శివా ! ॥

శ్రీరామ.

“సమోక్ష రామాయ సలక్ష్మణాయ ! దేవ్యైశ తస్యై జనకాత్మబాద్యై”

శ్రీ కోదండరామాలయము - ఒంటిమిట్ట

శ్రీ రామాయణం ల పేంకదాశ్చర్యము

ఇచట ముఖ్యముగ జెప్పవలసిన విషయములు మూడు. శ్రీ సీతాలక్ష్మణసహిత శ్రీరామచంద్రమూర్తి ఆవిర్భావము, శ్రీరామ తీర్థోత్పత్తి, ఈ క్షేత్రమున గృతార్థులైన భక్తులు - ముగ్ధులు.

ప్రాచీన పారాణిక ప్రశస్తి

(స్కాంద పురాణమునుండి యుద్ధతము)

పూర్వకాలమున అదిశేషుడు వాయుదేవుడు (దమలోతాము తమ శక్తిసామర్థ్యముల గుఱించి కలహించుకొనిరి. నియమిత దినమున బలప్రదర్శనమీయ నిశ్చయించుకొనిరి. మేరుపర్వత శిఖరము నొక దానిని జుట్టుకొని తన్ను కడలించుమని యాదిశేషుడు వాయుదేవునితో ననెను. దేవతలు మధ్యస్థులుగనుండి తీర్పుజేయదలపడిరి. వాయుదేవుడు

యంకూర మారుత రూపుడై హోరున విచేను. లోకము లన్నియు తారుమారైనవి గాని కించెత్తినను శేషుడు తెణకలేదు. వాయుదేవుడు రోషదీపణుడై యేడహారాత్రములు విచేను. అదిశేషుడింకను చింకముచే గట్టపట్టు పట్టెను. లోకము లీ క్షభకు హాహాకారములు జేసెను. కాలానలేని స్థితిలో దేవతలెట్లొ యిరువురిని శాంతింపజేయ జూచిరి ; గాని వాయుదేవుడు మాత్రము తన ప్రతిస పూర్తి జేయనెంచి మరొక్కతాకు తాకెను. ఈ తాకునకు అదిశేషుడు తన సహస్రఫణములను ముడుచుకొనెను. ఆ యాపున మేరుశిఖరాగ్ర మూర్ధ్యమూలమభ్యాఖ్యమై గిరగిర తిరుగుచు వచ్చి యొక్కచోట జడెను. అదియే యండకారణ్య ప్రాంతము.

ఒంటిమిట్ట - కోదండరామాలయము - ముఖద్వార దృశ్యము.

తండ్రిమాటను పాలించునెంచి, భార్య, తమ్ముడు వెంటరా రామచంద్రుడు నంచరించిన దా ప్రాంతమే.

ఏతాని తాని గిరినిర్జరివీత బేము

వైఖాన సాశ్రిత తరూణి తపావనాని ।

విష్వాతిథేయ పరమాశ్శమినో భజంతే

నీవారముష్టివచనా గృహణో గృహణి (భవభూతి ఉత్తర రామ చరితము)

అహా! ఏమానందము! చల్లని పిల్లవాయువుల నాస్వాదింపుచు, ప్రకృతి రామణీయకమైన పచ్చని పచ్చిక తివాచీలపై మెలమెల్లగ నడుచు జానకికి తన ఋజుము చేయాత నిచ్చి, లక్ష్మణుడు ధనుర్బాణధరుడై, యంగ రక్షకుడై వెంటరాగ, దయామయుడగు రామభద్రుడు ముందు నడచుచుండెను. చుండకిరణుడు ముహ్యందిన మార్తాండు డయ్యెను. అలసిసాలసి మువ్వు రొక చెట్టు నీడను గూరుచుండిరి. అన్యావదేశముగ సీత నాటునితో, 'ప్రాణప్రియా! ఇట జీవజంతువు లెట్లు బ్రతుక గలవు? పరిసరముల నీటియాదరువులే లేవుగదా?' అనెను. పరేంగితజ్ఞుడగు శ్రీ రామచంద్రుడు సవ్యయ నెక బాణము ధనుస్సున నంధానముజేసి ఆకర్షాంతము లాగి భూమిపై వైచెను. అది పాతాళము ఛేదించుకొని గంగను చివ్వన బైకెగజమొను. అమృతతుల్యమగు ఆ గంగతో దప్పి తీర్చుకొని సీతారాము లించుక విశ్రమించిరి. అదియై యిప్పటి రామతీర్థము. ఎంతటి కఱువు కాటకములు వచ్చినను (1952 రాయలసీమ కౌముము)లోను ఇంచుకై నను నీరు తగ్గదు. పైకుబికి పారుచుండును. నల్లపూస వైచినను స్పష్టముగ గనుపట్టునంతటి స్వచ్ఛత గలిగి యుండును. భాగీరథీ గంగవలె రుచ్చమై, పవిత్రమై, ప్రతి భావంతమై యున్నది. ఎంతకాలము నిలువ యుంచినను క్రిములు బుట్టవు. ఖనిజ నంబంధ ముండవచ్చునని ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞు లూహించిరి. జ్వరపీడితులుగాని, దీర్ఘ వ్యాధి బాధితులుగాని అనుదినమీ తీర్థమున స్నానము జేసి చెరువు కట్టపైనుండు వీరాంజనేయమూర్తికి ప్రదక్షిణములు జేసి వ్యాధి విముక్తు లగుచుందురు. నా చిన్నతనమున (ఇప్పటికి 35 సంవత్సరముల క్రిందట) నా తండ్రితో గలిసి స్నానము జేయబోయినపుడు మాడు చిన్నచిన్న గుంటలుగ నుండెను. మొగలి పాదలు చుట్టుముట్టి కీచుకీచుమని భయంకరధ్వనులతో నిండియుండెను. ఒంటిరిగ నెవ్వరచటికి పోరు. ముఖ్యతీర్థమగు రామతీర్థమున కాలుపెట్టరు. తీర్థము గ్రోలుదురు. శిరసావహింతురు. ముట్టుతలు, అస్పృశ్యులు అటబోవ వెరచుచుండిరి. పొరబాటున పోనే బోయిరా పురుగులు పడుచుండెను. తిరిగి లెంకాయ, వసపు కుంకుమలతో బూజించినగాని, బాగుపడుటలేదు.

కాలక్రమమున మొగలిపాదల దీసివైచి, సోపాన పంక్తులతో కీ॥ కే॥ అంధ్ర వాల్మీకి వాసువాసుగారు మూడు తీర్థములుగ నిర్మాణములు జేయించిరి. ఓంకార రూపముగ శ్రీరామ సీతాలక్ష్మణ తీర్థములుగ బ్రకటమయ్యెను. పట్టుదలతో నిట రామతారకము జపించిన సిద్ధియగును. ఇచ్చట జేయు స్నాన, దాన, జప, యోగాదులు, శతగుణాధిక ఫలముల నొసగును. శ్రీరాముడు దర్శన మొసగును.

పిమ్మట యాశ్రమ వాసులగు ఋమలెల్లరు శ్రీరాముని దర్శింపవచ్చిరి. వారినట శాశ్వతముగ సుండగిరి. రాక్షసులచే వారు పడు బాధల గులుల నీరుగ్రమ్మ వినిపించి విలపించిరి. వారిని నిగ్రహింప తపోవిష్ణుము పైపరెనునిరి. మేమోప లేమనిరి. అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుడు-

‘మహాత్ములారా! నేను జేయవలసిన కార్యము లనేకములు గలవు. ఇట జాలకాల ముండలేము. పితృవాక్య పరిపాలన మడ్డుపడుటచే భరతుని మేళుకొలు నెట్లు మన్నింపలేకుంటినో, యట్లే మీ యాజ్ఞను శిరసావహింప లేకుంటిని. నా ప్రతిరూపముల ననుగ్రహించితిని. నంతో ఓంపుడు. అటు చూడుడు.

అహా! అదియే యేకశిల. మేరుపర్వత శిఖరవిగళితమది. భక్తజన సంసేవ్యము. మునిమానస సరోరుహ క్రాంతము. శ్రీరామపదవాచ్యము, ఆకార ఉకార మకార రూపయుత ఓంకారము.

“సీ॥ మెఱుగు చెంగటనున్న మేఘంబు కైవడి నువిడ చెంగటనుండ నిప్పువాడు
చంద్రమండల నుధాసారంబు పాలిక
ముఖమున జిరుసవ్వు ములచువాడు
వల్లియుత తమాల వసుమతిబము భంగి
బలువిల్లు మూపున బరగువాడు
నీలసగ్గాగ్ర నన్నిహిత భాసుని భంగి
ఘన కిరీటము దల గలుగువాడు
పుండరీకయుగముబోలు కన్నులువాడు
వెడదయురమువాడు విపులభద్రమూర్తి వాడు॥”

బ్రకటమయ్యెను. ఆ నాటసుండి వారర్చింపుచుండిరి. మునులు ముక్తికాములు సగుట సీత వాసు పార్శ్వమున నిలచె. ‘రామస్య దక్షిణో బాహుః’ అనునట్లు లక్ష్మణుడు కుడి పార్శ్వమున నుండెను.

మరి కొంతకాలమునకే సీతాన్వేషణము జేయుచు కిష్కింధనుండి వాసరులటకు విచ్చేసి యా రాత్రి విశ్రమించిరి. హనుమజ్ఞాంబపదాది వాసరులు స్వప్నమున సీతారామ లక్ష్మణుల గని యుదయమె మేల్కొంచి యాశ్చర్యపడి యటుచూడ దివ్యమంగళ తేజోమూర్తులగు పడెను. అనందోత్సాహ మతిశయింప దర్శించి, అర్చించిరి.

జాంబవంతునిచే మూర్తి ప్రతిష్ఠాపంతమయ్యెను. అందుచే నీ క్షేత్రము జాంబవత్ప్రతిష్ఠితము. ననాతనము. యుగాంత రావస్తకు జెందిన కథనము.

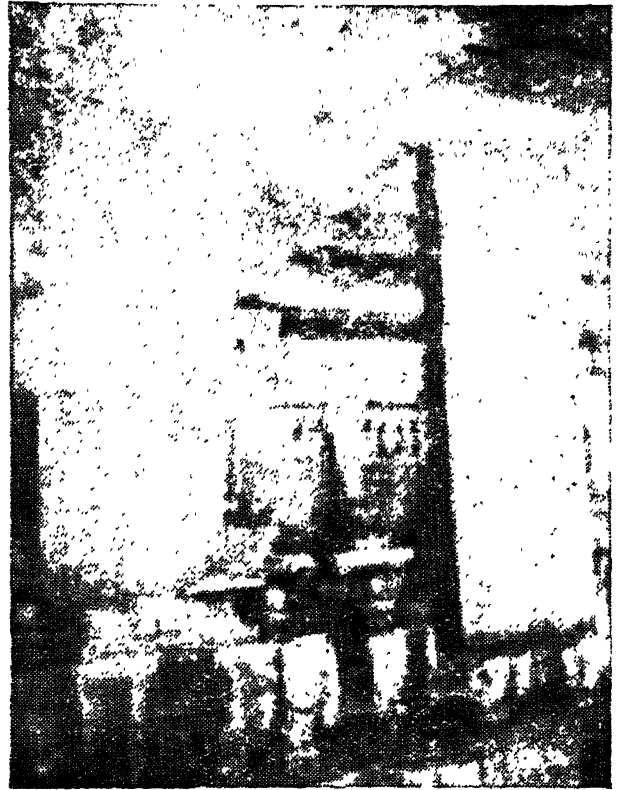
ఇక చారిత్రముగ :- ఈ క్షేత్రము మునుపెట్లండైన, ఎవ్వరిచే పాలింపబడెనో తెలియదు; కాని, కొంతకాలము విద్యానగర ప్రభువుల యాధీనమునను మరెకొంతకాలము చోళరాజుల పాలనమునను, 1565 లో తల్లికొట యుద్ధము తరువాత మల్ల ప్రభువుల యాధీనమునందు నుండెను.

1530 లో శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు నిర్మాణము గొండెను. వారు జీవించి యున్నపుడే తన ముద్దుపిల్లడు మరణించి నందున తన సవతి తమ్ముడు అచ్యుతరాయలు సింహాసనమున కర్హుడని పచి-చెను. అంతకు ముందే 1526 నుండియే రాజ్యపాలనము హస్తగతము చేసికొని పెత్తనము చలాయించుచున్న అల్లుడు అళియరామరాయలు రాయల వారి నిర్ణయముచొప్పున తాను ధర్మకర్తయై అచ్యుత దేవరాయలు ప్రభువుగా కొలదికాలమే కర్నాటక రాజ్యమును వెలిగించెను. శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున గూడ విశ్రాంతి నెవమున పెనుగొండ దుర్గమున పరోక్షముగ అచ్యుతరాయలు ఖైదీపలె నుండెను. ఇంతలో సలకం తిమ్మయ్య అనువాడు-అచ్యుతరాయల బావమరది-తాను ప్రముఖుడు గావలెనని ప్రాకులాడెను. గాని, వీరికి కాలము వ్యతిరేకమై 1535 లోనే అచ్యుతరాయలు మరణించెను. అచ్యుతరాయల కొమారుడు చిన్న వెంకటరాయలను సలకం తిమ్మడు చంపించెను. తాను కాల్చుకొని చచ్చెను. అచ్యుతరాయల తమ్ముని కొమారుడు శ్రీ నదాశివదేవరాయలు సింహాసనారూఢుడయ్యెను. శ్రీ కృష్ణదేవరాయల దేవేరుల యధికార ప్రాబల్యమువలన తమ యల్లుండగు అళియరామరాయ, తిరుమల రాయలద్రే మారట రాజ్యమై సర్వాధికారులైరి. నదాశివదేవరాయలను విజయదశమినాడు ప్రజలకు చూపుట తప్ప మరేమియు అనుభవమున లేవు. నిజముగ బండిగా నుండెను. కాని శాసనములన్నియు, అధికారముద్రలు శ్రీ వీరనదాశివదేవరాయలు పేరుతో నుండెను. దేవాలయ తూర్పుభాగమున గల ఈ శాసనముల చిత్తగింపుడు.

మొదటి శాసనము

శుభమస్తు. శ్రీ రామచంద్రాయనమః

స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౪ (క్రీ.శ. 1552) ఆగు నేటి ఆనంద సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ ద్వాదశిలు శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర వీరప్రతాప శ్రీ వీర నదాశివ దేవరాయలు విద్యానగరమందుండు రత్నసింహాసనారూఢుడై పృథివీ సాంప్రాజ్యము చేయుచుండగాను. శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆంత్వ

శాసనశిల

బృరగండ భరణివర సత్యవ్రత పరాయణ చాళుక్య నారాయణులైన ఆత్రేయగోత్ర సోమవంశాధీశ్వరులైన ఆరవీడి (అళియవారె) రామరాజ పాత్రలు శ్రీ రంగరాజ పుత్రులు సగు శ్రీ తిరుమలయ్యదేవ మహారాజులుంగారు (వీరు అళియ రామరాజు తమ్ములు, 1565 లో తల్లికొట యుద్ధమందు అళియరామ రాయలును చక్కను నుల్తానులందరేకమై చంపిరి. ఇంతటితో విద్యానగరము నాశనమయ్యెను. నదాశివదేవరాయలు కొంతకాలము పెనుగొండను - కొంతకాల ముదయగిరిని యుండెను. ఎచ్చట నున్నను విద్యానగర ప్రభువులనియే శాసనములు వేయించిరి.) శ్రీ నదాశివదేవరాయలు వారికి దక్షిణ భుజాచండుడై ప్రధానికం చేయుచుండగాను తమ నాయంకరానకు చెల్లె శుదయగిరి రాజ్యానకు లోనైన నిద్దవటం సీమలోని నకలదేవతా సార్వభౌముడై నకలలోక శరణ్యుండైన శరణాగత వజ్రపంజరుండైన దైవవేశ్యా భుజంగుడైన జాంబవత్ప్రతిష్ఠితులైన వెంటిమిట్ట రఘునాయకులకు నిత్య కట్టడ అమృత..... పరచు) ఆంగరంగ వయిభవాలకు తేరుతిరుణాళ్లకు మహోత్సవాలకున్న శ్రీ నదాశివదేవరాయలవారి ఆనతిని ఒంటిమిట్ట గ్రామానకు యీ గ్రామానకు చెల్లె పల్లెలున్ను చతుస్సీమలకు లోనైన పాలములున్ను ప్రథమ ద్వాదశి పుణ్యకాల

మందు నహరణ్యోదక దానధారా పూర్వకంగా అష్టభోగతేజస్సామ్య సహితంగా ఆచంద్రార్కస్థాయితే (మనడు) గాను ధారవోని నమర్పించి యిచ్చిన శిలాధర్మ శాసనము. యీ ధర్మానకు యవ్వరు తప్పినను తప్పించినను గంగలోను గోబ్రాహ్మణులను తమ తల్లి చంద్రాదులను సంహరించిన పాపాన బోవువారు.

దానపాలన యోర్యుద్ధేవానా చైయోనుపాలనం
దానాత్స్వర్గ మవాప్నోతి పాలనాదమ్యతం పదం
స్వదత్తం పరదత్తం వా యోహరేతవసుంధరాం
పష్టిర్వర్త సహస్రాణి విష్ణాయాం జాయతేక్రిమిః
స్వదత్తా ద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తా సుపాలనం
పరదత్తా పహరేణ స్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్
సామన్యోయం ధర్మ సేతు నృకపాణాం కాలేకాలే పాల
నీయో భవద్విః

రెండవ శాసనము

శుభమస్తు శ్రీ రామాయనమః (తిరుమలరాయలుది).

స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరు సంయులు ౧౪౪౭ (మొదటి దాని తర్వాత మూడు సంవత్సరములకు) అగు నేటి ఐంగళనామ సంవత్సర శ్రావణశుద్ధ ద్వాదశీలు శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర వీర ప్రతాప వీరనవాశివదేవ మహారాయలువారు విద్యానగర మందు రత్నసింహాసనాడులై పృథివి సామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర అంత్యబ్ధుర గండ ధరణీవరపాల సత్యవ్రత పరాయణ చాళుక్య నారాయణులైన అత్యైవగోత్ర సోమవంశాధీశ్వరులైన ఆరవీడి రామరాజప్రత్యులైన శ్రీ రంగరాజపుత్రులైన తిరుమలయ్య దేవ మహారాజులుంగారు సదాశివదేవ మహారాయలకు దక్షిణ భుజాదండుడై ప్రధానికంచేయుచున్న తమ నాయంకరానకు చెల్లినచ్చే ఉపయగిరి రాజ్యానకు లోనైన సిద్ధ పటం సీమలోని సకలచేపతా సార్వభౌముండైన సకలలోక శరణ్యుండైన శరణాగత వజ్రపంజరుండైన దైవవేశ్యా భుజంగుడైన జాంబవత్ప్రతిష్ఠితులైన ఒంటిమిట్ట శ్రీ రఘు నాయకులకు నిత్యకట్టడ అమృత పరచ అంగరంగ వయభవాలకున్న మాసోత్సవ పంచ పర్వాలకున్న నేము ధారవోని యిచ్చిన పాత్రవి నాటిలోని పులపత్తూరు గ్రామమున్ను యిందుకు చెల్లె కనుత్తూలపల్లె కంచురాజు యల్లమరాజు అయ్య ధారవోని యిచ్చిన వెంటిమెట్టలోని భోగవల్లెలున్ను అంతు పల్లెలున్ను వెంటిమెట్ట స్తకానను చెరువు క్రిందను చెల్లినచ్చే పరిమడికుం ౮౦ కి అర్చన ప్రత్తిమడికుం ౫౦ వోయించిన మడికుం ౩౦ స్తు యీ పల్లెలు యీ మడికిన్ని కలిగిన అష్టభోగతేజస్సామ్య సహితంగాను శ్రావణ శుద్ధ ద్వాదశీ పుణ్యకాలమునందు దాన ధారాపూర్వకంగాను ధార

వోని నమర్పించినందుకు శ్రీ పత్ననగోత్రం అపస్తంబ సూత్రం యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన కల్లూరి లింగరాజు తిమ్మయ్యగారి కొమారులు లింగపరాజు ఆంధ్రార్కస్థాయిగా వేయించిన శిలాధర్మ శాసనము. యీ శాసన పద్ధతికి యవ్వరు తప్పినను తప్పించినను గంగలో గోబ్రాహ్మణులను వధ చేసిన పాపాన బోవువారు. గయలోను సునక మాంసము సేవించిన పాపాన బోవువారు.

ఇవి ప్రధాన శాసనములు. ఒకటి అలయనిర్మాణా సంతరము, మరొక్కటి ప్రధాని తిరుమలరాజు దానమును, గుఱించియు వేయబడియున్నవి. 194 సంవత్సరముల క్రిందటి శాసనములో రఘునాయకులను పేరు చూరి శ్రీ కోదండరామస్వామియను పేరుతో పిలువబడు చుండిరి. వంద సంవత్సరముల క్రిందటి శాసనములో ఒక మణుము మూడు వీశేలు నెల 1కి నెయ్యి అఖండ దీపానకు శాశ్వత ముగ యిచ్చినట్లుగ ఒంటిమిట్ట రెడ్లు కరణాలు వేయించిన శిలా శాసనము. నెయ్యితో దీపములు వెలిగింపబడుచుండెనని భావము.

ఇంకను చిల్లర శాసనములు కలవు. నిత్యంశేవ ఫలానా వారు సదాశేవ, అనుట తప్ప సారాంశమేమియు లేదు.

ఈ యాలయము, గర్భగుడి, అంతరాళము మిక్కిలి ననా తనములుగ తోచెడిని. ముఖమంటపము, జయ విజయుల విగ్రహములు, సంజీవరాయ గుడి, గోపుర ప్రాకారాలు, హంపి శిల్పముల నోట యూడిపడినట్లున్నవి. ఎత్తైన ప్రదేశమున గట్టబడినందున మహాగంభీరమై రాజరీవితో నెప్పుడున్నది. ఇందుల కుపయోగించిన శిలలు యిసుకతో గూడి యెఱ్ఱనివై విద్యానగరము సుంకియే తేబడినవా? అని తోచును. ఇందు కర్నాట ప్రభువుల శిల్పనిర్మాణ విన్నాణము నిండుకొన్నది. ఆంధ్రప్రదేశములో - అందుకు కడపమండలములో కెల్ల - ముఖ్యమైనది.

ఈ గ్రామము పూర్వము నగరముగ సుండెనని పెద్దలూహించుచున్నారు. నమచతురమై వికాల వీధులతోను, చక్కని వాస్తు పద్ధతిని గ్రామము కట్టబడినది. కోట పాత్ర అచ్చోట యిప్పుడు కోటలోని మల్ల, కోటలో చేరు అను పేర్లు వ్యవహరింపబడుచున్నవి. గ్రామ మధ్యమున ఎము కల గూడువలె నేటికి నిలిచియున్న పెద్ద బురుజు నగర భద్రతను దెలుపుచున్నది.

మృకండాశ్రమము

వాయవ్యభాగమున నొక మైలు దూరమున మృకండాశ్రమమున్నది. అది ప్రశాంత వాతావరణముతో నిండి యున్నది. మహర్షుల పాదధూళిచే పవిత్రత బొందిన దగుటచే అటు చేరగనే మనశ్శాంతి కలిగినట్లుండి యాత్మ దైవి భావము నెందును. చక్కని నంకల్పము లేవియో తొంగి

చూచుచుండును. 70 సంవత్సరముల క్రిందట ఆశ్రమము నానుకొని రైలురోడ్డు వేయుటచే రైల్వే రాకపోకలతో ప్రశాంతత ఆశాంతికి దారి చూపినది. ఆశ్చర్యం ననాతన బిల్లువృక్షమున్నది. బొటనవ్రేలి లావు గలిగి 8 అడుగులు పొడువు గలిగి పెరుగక తరుగ కట్లే యుండుటచే మార్కండేయుని పేరున భక్తులు ప్రేమించి పూజింపచుండురు. వృద్ధులెల్లరు యీ విషయమై సౌక్యమిచ్చుచున్నారు. ఆశ్రమము వెనుకనే సెల యేరున్నది. స్నానపానములకు తపమునకు యోగ్యమగు పుణ్యభూమి. సుమారైదు సంవత్సరముల నుండి శ్రీ నత్యనారాయణస్వామి అను వారున్నారు.

శృంగితైలము

శ్రీ ఆంధ్ర వాల్మీకి వావిలకొలను సుబ్బారావుగారు వాల్మీకాశ్రమమును పేరున నొక కట్టడము నిర్మించి ఇందు తపో, ధ్యాన, భజన, సత్కావ్యరచనాదులు చేసిరి. ఇది రామతీర్థపు గట్టుననే యున్నది.

షేత్ర, తీర్థ, ఆశ్రమ మాహాత్యముల గురించి తెలిపితిని. ఇక రాముండెంత సత్కాత్ముడో పలచిన వారిని, తలచిన వారిసెట్లు కాపాడెనే కొన్ని సంఘటనల మూలమున తెలియ నగును. ఆ చరిత్రముల చిత్తగింపుడు.

బమ్మెర పోతనామాత్యుడు

వీరి కవితాప్రాభవ మెంత దొడ్డదో ప్రారబ్ధమంత చెడ్డది. రాను రాను చరిత్రములు తఆచువారు వీరిని ముప్ప తిప్పలు పెట్టుచున్నారు. మా వాడంటే మావాడని ప్రేమించు టెంతవానిని? మావరకు పోతన మా యూరు వాడనియె చెప్పకొందుము. నిదర్శనములందురా? శాన నములందురా? ఆధారములందురా? వారి గ్రంథము నుండియే లభించవలెను. అంతమాత్రపు టాధారమె అంద రికిని. ఒకరి జీవితకాలములో రెండు స్థలముల నుండ గాడదా? అట్లులేరా? అప్పటికాలమున మహమ్మదీయుల దొర్లన్యమెక్కుడై, సిఫాపరులు, సాధువంతులు, మొగము చూపని, యోపని, పాడుకాలము తెలంగాణమునకు సంభ వించినందున ఇచ్చట నుండి యుండవచ్చును. ఏ పేరు గల వారాయారనే యుండవలెనను నియమమా? ఆంధ్రు లట్లున్నారా? ఆంధ్రుడై కాకర్లవంశాబ్ది సుధాకరుడైన త్యాగరాజు తంజావూర రాజ్యమున నుండలేదా?

ఓ పూజ్య మహాకవి! భక్తశేఖరా! వైరాగ్యఖని! పలి కెడిది భాగవతమైన పలికించెడివాడు రామభద్రుడా? ప్రయోజనము? భవహరణమా? శ్రీ కైవల్యపదంబు జేరుటకా?

బాల రసాలసాల నవపల్లవ కోమల కావ్యకన్యకను కూళల కిచ్చి యప్పడుపు కూడు భుజింపని దారిద్ర్యమునే

బమ్మెర పోతనామాత్యుని శిలా విగ్రహము

వరించి హలికుడవై నిజదార సుతోదర పాపణ జేయుచు సత్కవిశ్వరునివైతెవా? అహ! యెంత ధన్యుడవయ్యా! మహానుభావా!

పోతన మడియను పేరున రామతీర్థమునకు దూర్పున నిప్పటికిని గలదు. పోతన మా మేనమామవంశీకుడని చెప్పకొను వారు (కొడూరు కరణము ఎల్లప్పగారు) యిప్ప టికి నజీవులు. సూక్ష్మతనూ విద్యావిలాసమను తాలపత్ర గ్రంథము వీరింటి దేవతార్చనయందున్నది. గ్రంథకర్త పోతనవంశమువాడ నని వ్రాసుకొనెను. ఒంటిమిట్టయందే మేనమామగారి వంశమని చెప్పకొన్నామె యొకరిత 20 సంవత్సరముల క్రిందటనే మరణించెను. పోతన గృహ మను స్థలము అందుపై కాలువ వారి సత్రమను నొక ప్రాత సత్రము ఇటీవల శిథిలమైనది.

ఇంతకూ నిజము దేవుడెరుగు నీరు పల్ల మెరుగునన్న వార్తకు బమ్మెర పోతరాజు జీవిత మంకితము.

భగవద్భక్తి సామ్రాజ్యాభివృద్ధి, వైరాగ్యయుక్తుడై ఇతరుల తరింపజేయ ఆంధ్ర మహాభాగవతము రచించి, తాను శ్రీ కైవల్యపదంబు జేరెను. మనకూ అంతే కావలసినది.

వీరికి బావగావైన నకల విద్యాననాథ శ్రీనాథకవి సార్వభౌములు కేవల మైహికమునే నమ్మి అష్టబాగములు ననవరత మనుభవించి అంత్యమున నెట్లు విలపించెనో చూడుడు.

హగవదండ కవిరాజు కంఠము కొగలించెను గదా!

నల్లగుండు కవిసార్వభౌముని బుజమెక్కి గదా!

అంద్ర నైషడకర్త కాళ్లకు చేతికి నంకెలలా?

యేడునూర్లు టంకములు చెల్లించలేక బొడ్డుపల్లె గొడ్డెరులో మోసపోయెనే!

కృష్ణవేణమ్మ గొనిపోయినది పాగా నింకేమి గలదు? వీరారెడ్డి కాశి విశ్వేశ్వరిని గలిసె. మైలారు విభుడు కైలాస గిరి జేరె. దెనుగు రాయలు నర్సరపురి జేరె. విన్ననమంత్రి అమరుడయ్యె. భాస్కరుడు ముందే దేవుని జేరె. రత్నాంబరములిచ్చువారు, దినవెచ్చుములు దీర్చువారు, హేమ పాత్రాన్నము సహపంక్తినిడువారు ఇంకెచ్చటను లేనపుడీ శ్రీనాథుడుమాత్ర మీ కలియుగమున నుండనేల? అని దారిద్ర్యమున కేడ్చుచు మరణించెను. ఐహిక, అముష్మిక ముల భేద మీ చరిత్రలవలన గ్రహింపదగును.

“బమ్మెర పాతరాజు నిరపాయ సుఖాత్ముని జేసె.”

(అంధవాల్మీకి)

అయ్యలరాజు రామభద్రుడు

అయ్యలరాజు త్రిపురాంతకుడు (అప్పరాజు) ఒంటిమిట్ట రఘువీర శతకమును రచించెను.

“అతుల ప్రాథిమ మీఱు రాయకవి యయ్యలరాజు

సత్పుతృడం

చితభక్తిం ద్రిపురాంతకుండు రచియించెం దెల్లు

పద్మంబులన్

శతకం బొక్కటి దీని నీకు వినుమాచంద్రార్కమై

నిల్చు ప

ర్వత కన్యాసుత! యొంటిమిట్ట రఘువీరా! జానకీ

నాయకా!”

అని వ్రాసెను. ఇంతకు అయ్యల రాజవంశీయులు ఒంటి మిట్టలో నివసించి యున్నట్లు ఆ దేవుని గొలిచినట్లు ముందు విన్నవించుకొందును.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల యాస్థాన కవియగు అయ్యలరాజు రామభద్రకవి తన రామాభ్యుదయ అశ్వాసాంతగద్యమున, “ఇది శ్రీ మదొంటిమిట్ట రఘువీరశతక నిర్మాణ కర్మత జగదేకఖ్యాతి ధుర్యాయలరాజు తిప్పయమనీషి పర్యతాభిధాన పాత్రార్కయార్యపుత్ర పరిశీలిత సమర్థ రామానుజ మత సిద్ధాంత మర్మముమ్మడి వరదాచార్య కటాక్షవీక్షా పాత్ర

హృదయ పద్మాధిష్ఠిత శ్రీ రామభద్ర శ్రీ రామభద్రప్రణీతం బైన శ్రీ రామాభ్యుదయమను”టచే వీరు తాతముత్తాతల నుండి శ్రీ రామభక్త శిరోమణులగుట నిశ్చయము. వీరు రచించిన శ్రీ రామాభ్యుదయమను కావ్యముగాక యిండుక వీరి జన్మ వృత్తాంతము వలన శ్రీ కోదండరామ మాహాత్యము దెలుప నెంచితిని. అయ్యలరాజు వంశము ఒంటిమిట్టలో నుండగా రామభద్రుడు జన్మించెను. ఇంచుమించు 1503 క్రీ.శ. వారుగ నుండవచ్చును. వీరిది పండిత కవి వంశమని ముందే తెలుపుకొంటిని. శ్రీ రామభద్రుడు శిశువు గనున్నపుడు దేవుని గుడిలో యుత్సవముజూడ, తల్లియు దండ్రీయు శిశువు నెత్తుకొనిబోయిరి. కొంతసేపటి కామె భర్త చేతికి పిల్లవాని నిచ్చెను. వారు పిల్లవానిని కొంతకాలము అడించి భార్య ప్రక్కనె పరుండబెట్టి “నే బోయెదను. నీవు నివాసముగ నింటికి రమ్మ”నెను. ఊరి యుత్సవమునకై స్వామి బయలుదేర ఆత్మోక్తిలో అందరు లేవగా శిశువును మరచి భర్తయొద్ద నుండునని దలచి నిశ్చింతురాలై యుండెను. ఇద్దరింటికి వుత్తచేతుల చేరిరి. బిడ్డను నీ చేతి కిచ్చితిగదా యని యొకరు, నీ దగ్గరనే విడిచి వచ్చితిగదా యని యొకరు తారుమారు లాడుకొనిరి. ఇంతకు బిడ్డ గతి యేమయ్యెనోయని రాలుగరుగ నాయిల్లా లేడ్చెను. ఇరు గమ్మలు పారుగమ్మలు, శిశువు రూపగుణములగూర్చి పర్ణింపుచు, తల కొక్క మాటగాననిరి. సామ్ములపై నాశతో శిశు హంతకు లెత్తుకొనిపోయి యుండవచ్చుననిరి. మరి కొందరు దేవాలయమున వెదకబోయి గుడి తలుపు తాళములు వేసియుంటివని వెనుకకు వచ్చిరి. తలి దండ్రు లిద్దరు ధ్వారము చెంగటబడి విలపించుచు ‘సీతారామా! నీవేగతి, మా బిడ్డని జూపుమా! రామా!’ అనుచుండిరి. ఇంతలో యరుణోదయ మయ్యెను. అర్చకులు కుంచె కొలలతో దలుపులు దెరచి ప్రాభాత సేవల స్వామిని సేవించిరి. నకలలోకమాతయగు సీత యొడిలో నొకశిశువు అడుకొను చుండుట చూచి విస్మయాందోళిత హృదయులైరి. ఈ వింత వార్త అపుడే యూరెల్ల వ్యాపించెను. గుంపులుగట్టి యీ యాశ్చర్య సంఘటనము జూడవచ్చిరి. రాతిరెల్ల విలపించి స్పృహ తప్పియున్న రామభద్రుని తలి దండ్రులు, తెప్పరిల్లి పరుగు పరుగున లోనికేగి బిడ్డను జూచి యానందమున మైమరచిరి. తల్లి యొడిలో నున్నట్లున్న బిడ్డను చేత దీసికొని స్తన్యమీయబోగా కడుపునిండి యున్నట్లు, బెదవుల పాల గురుతులు గను పట్టెను; గనుక సీతాదేవి దయామయ యగుట బిడ్డకు పాలిచ్చి కాపాడెను. లోకమాత స్తన్యము గ్రోలిన వాడగుటచే మహాకవియై శ్రీ రామాభ్యుదయ మహాకావ్యమువ్రాసి శ్రీ రామానుగహము నొందెను.

(నశేషము)

శ్రీ నాథుని దక్షరామం

జె. వెంకట్రాజు, బి. ఏ.,

అనిష్టెంటు కమిషనరు, హెచ్. ఆర్. & సిహెచ్. ఎంకొమెంటు పాఠశాల, ఏలూరు.

‘దక్షవాటిక శివుని యంతఃపురమ్ము’ అన్నాడు శ్రీ నాథుడు, కవి సార్వభౌముడు, తాను రచించిన భీమేశ్వర పురాణంలో. ఈ దక్షవాటికయే యీ నాటి ద్రాక్షరామం. తూర్పు గోదావరి ఖండంలో రామ చంద్రపుర మండలంలో ఉన్నది. ఇక్కడి ప్రసిద్ధమైన వేల్పు శ్రీ భీమనాథేశ్వరుడు. ఈయన పట్టపురాణి మాణిక్యాంబ.

పూర్వకాలంలో యిక్కడ ద్రాక్షతోటలు విస్తారంగా ఉండేవి. అందుచేత ద్రాక్షరామం అని ప్రసిద్ధనామం వచ్చింది అని పలువురు చెబుదురు. కాని భీమేశ్వర పురాణంలో ద్రాక్షరామశబ్దమే కనుపించదు. దక్షప్రజాపతి, అతని నగరు దక్షరామం, అది భీమేశ్వరునికి నిరంతరా వాసం - ఇదే శ్రీనాథుని వాడుక.

శివుని పట్టపురాణి గౌరీదేవి. గౌరీదేవిని కన్న తండ్రి దక్ష ప్రజాపతి. అతని నగరం దక్షరామం. కేవలం తొలిమామ గారి నగరం, యీశ్వరునికి అత్తవారి యిల్లు అంతఃపురం గావడం క్రొత్తగాదు. శ్రీమహావిష్ణువు కూడా పాలకడలి విడవడు చూడండి. ఏం కారణం?...అత్తిల్లు. అంతే కావచ్చు, పాలకడలి శ్రీ మహావిష్ణువువారి అంతఃపురం ‘అయితే శివదేవునికి దక్షరామం యెందుకు కాకపోవాలి? మహానుభావుడు - శ్రీనాథుని వాక్యం సత్యం - మధురంగా చెప్పేడు.

అంతటితో విడువలేదు కవిసార్వభౌముడు. ఇంకా రెట్టిం చాడు.

‘ఎల్ల కాలంబు నుండెద నిచట నేను
మొదలి మా మామ యారామపదము నందు,
వెండిగుబ్బలిపై ప్రేమ వీడికాలిపి
మేరు నగరాజుపై చాల మెచ్చు వదలి’ ॥

అని అనిపించాడు - తన కథానాయకుడు భీమేశ్వరుని చేత. కైలాసం విడిచాడట. మేరు పర్వతం వదిలేడట. దక్షరామంలోనే కాపురం ఉంటాడట నిరంతరం....విశ్వ నాథుడు, పరమేశ్వరుడు, అత్తింటికేసరం యింత ఆరాటం. అయితే యేక సతీనాథుడు మానవు డత్తింట యిల్లరికం ఉండటం ఆశ్చర్యమా?

చూడండి - అత్తవారింట సంచరించే అల్లుని ప్రకృతి వికృతిని బదుతుంటుంది. నిరక్షరకుక్షి పరమ విద్వాంసు నిలా నటిస్తాడు. గోచిపాతరాయుడు చీని చీన్యంబరధారణ

చేస్తాడు గంజి త్రాగేవాడు కాఫీ లేనిచి మడియ పత దంటాడు. పరమ శివునికి కూడా యీ ప్రకృతి పట్టనట్లు త్రేక్షించాడు కవి - చక్కగా వర్ణించాడు - వినండి.

‘గజచర్య మెన్నడో గాని నిచ్చుల గట్టు పసిడికమ్ముల
పట్టు పచ్చడమ్ము
భసిత మెన్నడో గాని ప్రతిదినమ్మున యందు మలయ
జమ్ముకురంగమడము గూర్చు
నిడువ పాములరాజుతోడవు లెన్నడో గాని తారహర
ములు నిత్యము ధరించు
నృకరంకరండమాలిక లెన్నడో గాని ధరించుచు కల్తార
ధామ మెప్పుడు

కాటి నడుచుక్కి నెన్నడో గాని యుండు
దక్షవాటినువర్ణ సాధముల మీద;
యెన్నడో పిశాచులను గాని యిందుముఖుల
నెల్లకాలంబు దలచు భీమేశ్వరుండు’ ॥

అయితే భీమేశ్వరుని కి పామరత్వం మాత్రమే చూపి ఊరికోలేదు శ్రీ నాథుడు. దక్షరామంమీద శివుని కింతప్రేమ కలుగడానికి హేతువులేన్నో చూపించా డింకా.

‘దక్ష ప్రజాధినాథ మహాధ్వరక్రియాదీక్షాధిగమ శుణ్య
దేశమునకు
బ్రహ్మవిష్ణుపురందర ప్రధాన సుపర్య పరమనయమి
సభాభవనమునకు
దాక్షయణి యోగదహనార్చి రున్మేష సామిధేనీ మంత్ర
జాతమునకు
వీరభద్రభుజావిహర హేలానమారంభనాటక నాట్య
రంగమునకు

అమృతమయ దివ్యతేజఃస్వయంభు లింగ
శాంత భీమేశ్వరేశ్వర స్థానమునకు
దక్షవాటంబునకు మోక్షధామమునకు
భోగజన్మ స్థలమునకే పురము సరియో!’

దక్షరామం యజ్ఞభూమి. దేవతల సభా భవనం. వేద వేదాంగ మంత్రనిధి. వీరభద్రుని నాటక విహారరంగ స్థలం. స్వయం ప్రతిష్ఠితమైన భీమేశ్వరుని అమృతమయ లింగ స్థానం. మోక్షధామం. భోగభూమి - అన్నాడు శ్రీనాథుడు. ఇంకా దక్షరామ మహిమలనంతంగా పేర్కొన్నాడు. అవి

మున్నుండు చెప్పబడ్డాయి. ఈ కారణాలన్నిట చేతనూ చీమేశ్వరునికి దక్షరామం అంటే యింత ప్రేమట.

ఉత్తరదేశంలో కాగీనగరం, దక్షిణదేశంలో దక్షరామం-రెండూ సమాన మన్నాడు శ్రీనాథుడు అక్కడ విశ్వేశ్వరుడే యిక్కడ భీమేశ్వరుడట. అక్కడ గంగానది యిక్కడ సప్తగోదావరమట. అక్కడ దుంధి విష్ణుశ్వరుడే యిక్కడ వినాయకుడట. అక్కడ దండపావేశ్వరుడే యిక్కడ దండపావేశ్వరుడట. అక్కడ కాలభైరవుడే యిక్కడ భైరవస్వామిట. అక్కడ నందీశ్వరుడే యిక్కడ నందిదేవుడట. వారణాశి ఉత్తరకాశి, దక్షరామం దక్షిణకాశి శ్రీనాథుని మతంలో - ఇంతకాదు - దక్షరామం కాశీ కన్నా గొప్ప దన్నాడు కూడా.

‘కాశీ క్షేత్రమృతే జీవీ పునర్జన్మ శివాకృతిః
చిత్రం! దక్షపురీ జీవీ సజన్మ సశివాకృతిః’.

కాశీలో మరణించిన జీవి పునర్జన్మలో శివాకృతి పొందుతుంది. దక్షరామంలో మరణించిన జీవికి పునర్జన్మ లేనే లేదు. ఆ జన్మలోనే శివసాయుజ్యం పొందుతుంది-అన్నాడు.

దక్షరామానికి యెల్లలు చెప్పేడు శ్రీనాథుడు -

‘తూర్పు దిశకును లవణపాథేధి సీమ;
దక్షిణమునకు వృద్ధగౌతమియే సీమ;
పడమటికి రాజమాహేంద్ర పట్టణంబు;
ద్యుమ్న పతిదిక్కునకు సీమ తుల్యభాగ’.

దక్షరామంలో యిక్కడ చూచినా నరపులు, దేవమందిరాలు, తటినులు, పుష్పవాటకలు, నదులు, ఉన్నాయి. గోదావరీ తుల్యభాగా కొంతెరుకబ్బావగా నదీ మాతృకాయుమానపై యిరుగారును బంటనిచ్చే పంట వలంతి కేదార క్షేత్రాలతో ఉంటుంది. దక్షరామం భారతవర్షానికి ఫలనంపద-అన్నాడు శ్రీనాథుడు.

శ్రీనాథుని ఊహప్రపంచంలో భీమమండలం విరిసిన తామరపువ్వు. ఈ పద్మం యెంతసాగుగా చెప్పేడో చూడండి.

‘అంధ్రభూభువనమధ్యము పుండరీకమ్ము; సప్త గోదావర
జలము తేనె;
బ్రహ్మసంవేద్యాది బహుతీర్థములు తేకు; లకరులు
చారు దివ్యస్థలములు
నాళంబు లవణాద్ధివేలావిభాగంబు; కల్యాణభోగ
మోక్షములు తావి;
దక్షవాటి మహాస్థానమ్ము కర్ణిక; హంసమ్ము భీమ నాయు
కుడు శివుడు

గౌతమీ సింధుకొంతెరు కణ్వనదులు
తుల్యభాగయు నేలేరు దుమ్మికొనలు :

భువన సంబాహుమైన యీ పుణ్యభూమి

అనఘ! సంసారతాపశాంత్యోపదమ్ము ||’.

“ద్వాదశక్షేత్ర వికచపంకజముతోడి దక్షవాటిక యనెడి కెంపమ్మి విరిసి” అని శ్రీనాథేక్తి. పూర్వం బ్రహ్మాది దేవతలు భీమేశ్వర దర్శనార్థం వచ్చి సప్తగోదావరీలో స్నానం చేసి ద్వాదశ శివలింగ క్షేత్రాలు దర్శించారట. అప్పుడు దేవసిద్ధ సాధ్యగుడ గంధర్వ కిన్నరకింపురుములు తమ తమ పెరట శివలింగ ప్రతిష్ఠలు చేశారట. శ్రీనాథుడు పెరొన్న ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు చూడండి.

‘ఇంద్రేశతీర్థమ్ము ఋషి నమాకిర్ణమ్ము; సిద్ధేశ్వరము సర్వసిద్ధికరము
యోగీశతీర్థమ్ము యోగలక్ష్మీదాయి; కాలేశ్వరము భక్త కల్పితరువు
నమనేశతీర్థమ్ము శాంతిదాంత విధాయి; వీరభద్రేశ్వరము విశ్వమతము
బ్రహ్మేశతీర్థమ్ము బ్రహ్మర్షిసేవ్య; మహేశ్వర్యదము కపాలేశ్వరము

కుక్కుటేశము శాంతికి కొంత వెలితి;

శ్రీ మహేశ్వరుతీర్థమ్ము శివుని మెచ్చు;

సోమనాథేశ్వరము ముక్తి సూచకమ్ము;

త్రిభువనాభ్యర్చితము రామతీర్థ మనఘ!’.

ఈ ద్వాదశ లింగక్షేత్రాలకూ మధ్య గుడగంధర్వ యక్ష కిన్నరులచేత ‘శివలింగకోటి’ కల్పించబడినదన్నాడు శ్రీనాథుడు.

అంటే గాదు - ద్వాదశ క్షేత్రహృదయుడై భీమనాథుడుంటాడనికాదా అన్నాడు. ‘నడుమరాయంచ శ్రీ భీమ నాయకుండు,’ ‘ద్వాదశలింగ దర్శనం భీమనాథ దర్శనం.

శివలింగ మాహాత్మ్యం వర్ణించాడు శ్రీనాథుడు -

‘సకల లోకప్రపంచమును లింగమయమ్ము; త్రిజగమ్ము
లింగప్రతిష్ఠితమ్ము;
సంభవ స్థితిలయ స్థానంబు లింగమ్ము; లీనార్థగమ
కమ్ము లింగమనగ;
లింగ ప్రసాదమ్ము లేక సిద్ధింపవు భోగమోక్షంబు లే
యోగములను;
లింగాజ్ఞ వెలిగాగ లేకమాత్రంబును సంచలంపదు పో
త్యణాంచలమ్ము;

మంటినైనను లింగమ్ము మలిచి కొలుడు

ఇసుకనైనను లింగమ్ము నేర్చి కొలుడు

పేడనైనను లింగమ్ము పెట్టి కొలుడు

నీటనైనను లింగమ్ము నిల్పి కొలుడు ||’.

కోనార్కం, వారణాసి, కేదారం, కుంభకోణం, కుక్కుటేశం - అనే పంచతీర్థసేవాఫలం భీమమండలిలోనే ఉన్నదన్నాడు. శ్రీనాథుడు-కారణం యిక్కడగల-పంచతీర్థాల మహిమే నన్నాడు. ఈ తీర్థాలు సోమేశ్వరం, మహేశ్వరం, సప్తగోదావరం, రామేశ్వరం, భూభరేశ్వరం-అన్నాడు. ఇచట చేసే హోమాలు దానం, అధ్యయనం, శ్రాద్ధం, దేవతార్చనం, వ్రతం - ఒక్కొక్కటి 'కోటిగుణోపలబ్ధి' - అన్నాడు. సప్తగోదావరానికి భీమేశ్వరునికి మధ్యయే సుకృతం చేసినా వేయి విధాల ఫలిస్తుందన్నాడు. దక్షరామ పంచతీర్థాల్లో పంచగవలింగాలున్నా యన్నాడు. అవి - ఆగస్తేశ్వర, రామేశ్వర, నాకులేశ్వర, గణేశ్వర, పాతాళభైరవేశ్వరు లన్నాడు. ఈ పంచతీర్థాలనూ యిక్కడి దేవతాపంచకాన్ని దర్శించి మానవుడు పండ్రెండు జ్యోతిర్లింగ క్షేత్రాలూ దర్శించిన పుణ్యఫలం పొందగల డన్నాడు. లింగా లన్నిటలోనూ మూలస్థానేశ్వర లింగం 'అదిమూలం' అన్నాడు. అది వర్షిస్తే భీమమండలంలో లింగాలన్ని దర్శించి నల్లే నన్నాడు. దక్షరామ మండలిలో తీర్థంగాని ప్రచేతమే లేదన్నాడు.

పంచతీర్థాలను గూర్చి శ్రీనాథుని ప్రసంగం యింకా ఉన్నది. హిమవంతుడు శివుడు తన కల్లుడు గావాలనే కోరికతో నిండు పదునాలుగేళ్లు తపస్సు చేశాడు. ఆ తపస్సు చేసిన చోటులే పంచతీర్థాలు. రాసురాను పది రెండు పుణ్యస్థలాలయినాయి. ఇవి మహామహిమ పంతాలు.

పంచారామాలలో దక్షరామం ఒకటి. కథ వినిపించాడు-కవి సార్వభౌముడు-ఈశ్వరుడు త్రిపుర సంహారం చేశాడు, త్రిపురదైతేయుల కులదైవతమైన దివ్యలింగం ఉన్న దక్కడ. అది పంచబ్రహ్మ పంచాక్షరీ పంచతత్వ పంచ భూతమయం. అందుచేత దానిని పంచఖండాలు చేశా డీశ్వరుడు. దానిలో ఒకటి అమరారామం - అమరేశ్వరుడు దీనిని ప్రతిష్ఠించాడు. ఈ ప్రతిష్ఠ కృష్ణవేణి నదీతీరంలో ధరణాల కొటలో జరిగింది. రెండవ ఖండం సోమేశ్వరారామం - సోముడు ప్రతిష్ఠించాడు. గౌతమీతీరదక్షిణకూల మందు గుణిపూడి గ్రామంలో యీ ప్రతిష్ఠ. మూడవలింగం రామలింగేశ్వరం - శ్రీరామ ప్రతిష్ఠ. పాలకోట గ్రామంలో యీ ప్రతిష్ఠ. ఇదే క్షీరారామం. నాలుగవ ఖండం భీమారామం. చాళుక్యవంశ రాజధానియైన చాళుక్య భీమవర గ్రామంలో కుమారస్వామిచేత ప్రతిష్ఠింపబడింది. పంచమ ఖండం భీమారామం. శివుని మొదటిమామ దక్షప్రజాపతి వారి నగరం దక్షరామంలో యీ ప్రతిష్ఠ యేర్పడింది. ఇది స్వయం ప్రతిష్ఠ. ఇది శివుని కునికిపట్టు. శివుని పంచారామాలు ప్రతిష్ఠ నొందించి తాను దక్షరామంలో మున్నీటి

తలంలో 'పెనుడ్లన్నదక సంకాశ'మైన భీమేశ్వరలింగమంద దివిసించాడు.

దక్షరామాని కింత ప్రతిభగలగదానిక ముఖ్యకారణాల్లో ముఖ్యమైనది-యిచ్చట జలాశయాని-శ్రీనాథుని మతం -

'ఒక ప్రక్క వృద్ధగౌతమి'

ఒక ప్రక్క యోలానది

ఒక ప్రక్క తుల్యభాగ

ఒక ప్రక్క సప్తగోదావరం'

ఇందు సప్తగోదావరాన్ని పలుమారులనుతించాడు శ్రీనాథుడు. భీమేశ్వర పురాణంలో యే భాగంలో చూచినా సప్తగోదావరస్మృతి స్మరణ స్తుతి వర్ణనలేని ఘట్టమే కనుపించదు. ఈ సప్తగోదావరశబ్దాన్ని శ్రీనాథుడు రెండువైపులా ఉపయోగించుకొన్నాడు. తాను పేర్కొన్న యెల్లల ప్రకారం భీమమండలిలో గల సప్తగోదావరులను యిచే నామంతో పిలిచాడు. సప్తమునులూ ప్రయత్నించి వృద్ధగౌతమినుంచి దక్షరామానికి తెచ్చిన సప్తగోదావర ప్రవాహాన్నికూడా యీ పేరటనే వాడికొన్నాడు-ఎదైతే నేమి? - సప్తగోదావర తీర్థం దక్షరామ సుప్రసిద్ధ స్థితికి ముఖ్యకారణాల్లో ఒకటిగా చెబుతాడు శ్రీనాథుడు.

'సప్తగోదావరం నది. భీమనాథుడు వేల్పు - అని శబ్దభేదమే గాని అర్థభేదం లేదు' అంటా డొక చోట. అంటే సప్తగోదావరమే భీమేశ్వరుడు-భీమేశ్వరుడే సప్తగోదావరం - అని యీయన అభిప్రాయం. తన గ్రంథంలో యిమిడ్డికొన్న యీ క్రింది సప్తగోదావర మంత్ర శ్లోకాలు చూస్తే శ్రీనాథునికి సప్తగోదావరంపై గల ప్రేమ భక్తి విశ్వాసం వెల్లడవుతాయి.

'సప్తగోదావరం తీర్థం నరవత్తీర్థత మోత్తమమ్

అత్ర నన్నిహితో రుద్రో భీమనాథేశ్వరేశ్వరః ।'

'నమస్తే భీమనాథాయ సప్తగోదావరాంభసే

పాపేంద్రనాగ్నయే తుభ్యం నిమజ్జామి హర త్వయి ।'.

సప్తగోదావరస్సాతులై భీమేశ్వరుని దర్శించేవారికి సప్త జన్మాఘ వినాశ మవుతుందట.

దక్షరామ క్షేత్రంలో సప్తగోదావర తుల్యభాగలను గూర్చి శ్రీ నాథు డీ క్రింది కథ చెప్పేడు:-

ఈశ్వరుడు త్రిపుర సంహారం చేసిన తరువాత కారాగార బద్ధులైన దివిషత్కాంతా జనులు దుఃఖంతొలగి గోదావరిలో స్నానం చేశారు. అప్పుడు భరద్వాజాది సప్తమహామునులు భీమేశ్వరుని కమ్యుకాపాద్యాచమనీయాదు లిచ్చికొనే నిమిత్తం భీమదేవుని దగ్గరకు గోదావరీ నదిని ప్రవహింపజేయ ప్రయత్నించారు. ఈ ప్రవాహాన్ని తీసుకుపోయిన తదుపరి దక్షవాటికలో భీమేశ్వరలింగాన్ని ప్రతిష్ఠింప దలచుకొన్నారు. ప్రతి

వ్యక్తులగుం నిశ్చయించికొన్నారు. గోదాపరీ ప్రవాహాన్ని తీసుకురా బయలుదేరారు. వృద్ధగోతమిని చేరికొన్నారు. తమ తమ యోగశక్తులు ప్రయోగించారు. గోతమిని పిలిచారు. ముసులు పిలిచినంతనే గంగ వారివెంట బయలుదేరింది. వారు ప్రవాహానికి వెనుక ముందులు నిలిచి దక్షపురి వైపు నకు నడిపిస్తున్నారు.

సప్తముహర్షులీ పనిమీదుంటే దేవతాచక్రవర్తి యింద్రుడు తన పనిమీద దృష్టికేంద్రీకరించి కొన్నాడు. సప్తమునులు చేసేపనిని తన కుపయోగించి కోదలిచాడు. తనపని రాక్షస నిర్మాలనం. ఈ అభిప్రాయంతో దేవతాసమూహంతో ఆకన మార్గంలో ప్రవాహంవెంట వస్తున్నాడు. నదీ ప్రవాహం అరణ్య మధ్యంలోనుంచి వస్తున్నది అక్కడ మరొక నది ఉన్నది. ఇది తుల్యభాగ, తుల్యభాగుడనే రాక్షసుడు పరమధర్మాత్ముడు. దేవాసురులకు వివాదం వచ్చినప్పుడెల్లా తగవు తీర్చేవాడు. ఇతడే యీ నదిని లోగడ యిక్కడికి తెచ్చాడు. ఈ నది యొడ్డున మహారణ్యంలో రాక్షసమునులు తమతమ ఆశ్రమా లేర్పరచు కొన్నారు. పరమసుఖంగా గడిచిపోతున్నాయి వీరి రోజులు. ఈ రాక్షసులను నాశనం చెయ్యాల్సి యింద్రుని కోరిక. అందుకే అంబరవిధిని వస్తున్నాడు - సప్తమునులూ తెచ్చే ప్రవాహం వెనుక. ఈ ప్రవాహం యీ ప్రాంతంలోకి రావడంతోనే రాక్షసాశ్రమం మీదికి పట్టించా డింద్రుడు. మహావేగంతో వస్తున్న ప్రవాహం - పాపం! రాక్షసాశ్రమం పూర్తిగా కొట్టుకపోయింది. ఈ పని సప్తమునులే చేశారని రాక్షసమును లనుమానించారు. మహాకోపాద్ధీపితులయ్యారు. సప్తమునులనూ డీ కొన్నారు. సప్తమునులూ తక్కువ తిన్నారా? తామే పాపం యెరుగరు - కర్మవశాత్తు జరిగిన ఉపద్రవానికి రాక్షసమునులు తమ్మెదుర్కొంటే యెందుకూరికోవాలి? సప్తమునులూ మరింత కోపించారు. ఇరు ప్రక్కల మునులూ గంగదకాలు చేతబట్టారు. ఒకరినొకరు శపించటానికి మొదలు పెట్టారు. రాక్షసమునులు ముందు శపించేశారు. సప్తమునులు తెచ్చేవాహిని 'శుష్కతేయ' కావాలన్నారు. అపూజ్యం అన్యుశ్యం కావాలని తిట్టారు. ఇంతలోకి వచ్చాడు తుల్యభాగుడు. ఇరు పక్షాలనూ వారించాడు. రాక్షసుల తొందరపాటుకు వారిని మందలించాడు. వారి శాపాక్షులుప నంహరించికోమన్నాడు. తమ శాపం తీత్రవోదన్నారు వారు. కాని సప్తమునులు తెచ్చిన నదికి అంతఃప్రవాహం ప్రసాదించారు. సప్తమును లంతటితో నంతోపించారు. రాక్షసుల నదీ తుల్యభాగకు వీరు వరాలిచ్చారు. ఉత్తరాయణ దక్షిణాయన పుణ్యకాలాల్లోగాని, సూర్య చంద్ర గ్రహణకాలాల్లోగాని, పౌర్ణమాసీ ప్రభృతి మహాపర్వకాలాల్లోగాని, సంక్రమణాది కాలంలోగాని, అదివారం రోజున తుల్యభాగవద్దచేసే

శ్రాద్ధ దేవార్చన స్నాన దాన జప తపః కర్మఫలం - అక్షయం అన్నారు. సతీపతులకు రజన్యలాభ్యంతరాయం లేకుండా బ్రహ్మచర్యోపవాస నియమంతో యీ నదిలో భానువాసర చతుష్టయస్నానం సిద్ధిస్తే సంతానప్రాప్తి గలిగేటట్లు ప్రసాదించారు. అంతటితో యిరుపక్షాలవారు నంతుష్టాంతరంగులయ్యారు. సప్తమునులూ వృద్ధగోతమిని మళ్లా నడిపించారు. ఆ వాహిని కల్పాణ ప్రదంగా దక్షవాటికకు ప్రవహించి వచ్చింది. సప్తమునులచే తేబడిన ప్రవాహం గనుక యీ వాహినికి సప్తగోదావరం అని ప్రసిద్ధనామం యేర్పడింది రాసురాను.

పాలనముద్ర మధన సమయంలో కాలకూట విషం భూనభోంతరాళాలు కప్పివేయగా ఆ భయంకరవిషాన్ని శివుడు మ్రింగివేశాడు. కాబట్టి అతనికి భీమేశ్వరుడని పేరు ప్రసిద్ధమైనదని శ్రీనాథుని నిర్వచనం. అదికూర్మమే చుట్ట కుదురుగా, రసాతల మూలమైన మందరగిరి కవ్వంగా, నాగ రాజు వాసుకి కవ్వపు త్రాడుగా, అవహ ప్రవహాది వాయువులు బంధపు త్రాళ్లుగా కూర్చి దేవాసురులు పాల సముద్రాన్ని తరచడం, అందు కాలకూటాన్ని మహాప్రళయంగా బయలుదేరడం, శివుడు దానిని గుటుక్కున మ్రింగడం, లోకాలన్నిటినీ రక్షించడం, గరళం కంతమందు నిలిపికొన్న కారణంచేత నీలకంఠుడు లేక గరళకంఠుడు కావడం - యీ శధ శ్రీనాథుడతి చమత్కారంగా వ్రాశా డీ ఘట్టంలో. ఇది యెరుగనివారులేరు. మళ్లా యిక్కడ వ్రాయడం అనవసరం. త్రిపుర నంహరి, గరళకంఠుడు, రుద్రభగవానుడే భీమేశ్వరుడని మాత్రం పాఠకులు గ్రహింపదగిన విషయం.

భీమేశ్వరుని శ్రీనాథుడు వేయివిధాల వర్ణించాడు తన గ్రంథంలో. సప్తపాతాళభువన గర్భగోళంనుంచి ఆవిర్భవించిన దివ్యస్వయంభూజ్యోతిర్లింగమూర్తి భీమేశ్వరుడు - అన్నాడు.

‘దక్షప్రజాపతి తప్పు లోగాని యాత్మ గృహపుట్టి మిగుల రక్షించెగాన హరివిరించిపురందరాది దైవతకోటి మించి క్రమ్యుర గారవించె గాన అరిగి యంతర్ధానమందిన తనదేవి నెడమమేన బరి గ్రహించె గాన కోపాగ్నిగడు పరితాపమ్ము నొందెడు రిసులకు నభయమ్ము నొనగెగాన

నఱుదెగవేసి జన్నపుట్టి జీరము గరిమ జెడకుండ దివి వ్రేల గట్టె గాన నయము గల వేల్పు శ్రీ భీమనాయకుండు దక్షవాటమ్ము తీర్థమ్ము ధరణియందు ॥’

భీమేశ్వరుని ప్రతిష్ఠాదులనుగూర్చి శ్రీనాథుడు చాలా సావధానంగా వర్ణించాడు. కథ విసండి- పైన ప్రగఠాపర కద మళ్లాజ్ఞాపికి తెచ్చుకొండి- సప్త మహామునులు దక్షవాటి కలో భీమలింగ ప్రతిష్ఠ చేయ్యదలంచారు. అందుకు లగ్నం నిర్ణయించుకొన్నారు. ముందు గోదావరీ వాహినిని తేబోయారు. వారు గోదావరీని తెచ్చే సమయంలో రాక్షసమునులతో పోరాటంవచ్చింది. ఆ పోరాటం మళ్లా సంధిసంపూర్తి అయేటప్పటికే చాలా అలస్యం అయింది. సప్తమునులూ తదుపరి త్వరపడుతూ గోదావరీని తెస్తున్నారు. ఇంతలో వీరు నిర్ణయించిన శివలింగప్రతిష్ఠాపన లగ్నం సమీపించింది. మును లింకా రాలేదు. అప్పుడు అమృతలింగం లగ్నం దాటకుండా తనకుతానే ప్రతిష్ఠిత మయింది. దగ్గరలో ఉన్న సూర్యనారాయణుడీ విషయం గమనించాడు. ఆ మహాపుణ్యసమయంలో తనకు కలలోగూడా కనని సదవకాశం దొరికింది. తక్షణమేవచ్చి స్వయం ప్రతిష్ఠిత భీమలింగానికి పరమభక్తివిసముద్రై పూజాది క్రమాలు తాను చేశాడు. సమయంలో అర్చకమహాశయుడు లేనిలోటు పూర్తిచేశాడు. తొలిపూజ సూర్యనారాయణునిది. తదుపరి బ్రహ్మ విష్ణు మహేంద్రులూ దేవ సిద్ధ సాధ్య గంధర్వాదులూ పూజించారు. అంతలో వచ్చారు- సప్త మునులు- లగ్నం దాటిపోతున్నదని తత్తరపడుతూ శివ లింగం సమీపించారు. శివలింగం సుప్రతిష్ఠితమై ఉన్నది- చూచారు. చాలా విస్మయపడ్డారు. తమ శ్రమలన్నీ వృథా అయినందుకు మిక్కిలి విచారించారు. విచారం కోపంగా మారింది తుదకు ఈ ప్రతిష్ఠచేసిన వారెవరు? ఎందుకు చేశారు? ఎలా చేశారు? వారి నేమి చెయ్యాలి? - అని తర్జనభర్జన చేస్తున్నారు-సప్తమహర్షులూ. శపిస్తారేమోకూడా యిక - సూర్యుడు భయపడ్డాడు. అంతరిక్షంనుంచి దిగి వచ్చాడు. వారిని సవినయంగా గౌరవించాడు. జరిగిన సంగతంతా పూనగ్రుచ్చినట్లు చెప్పేడు. మహర్షు లక్కడ లేకపోవడంచేత స్వయం ప్రతిష్ఠితుడైన భీమేశ్వరునికి విద్యుక్తంగా తానే పూజచేయవలసి వచ్చిన దన్నాడు. మునుల పని తాను చేసినందుకు క్షమించ మన్నాడు. పాపం! - మహర్షులకు మోకాళ్లలో మూలుగులు తెగినయి. ఎంతో ఉత్సాహపడ్డారు. తామే ప్రతిష్ఠిద్దా మనుకొన్నారు. బ్రహ్మాండమంత ప్రయత్నం చేశారు. తుద కాశాభంగం, తొలిపూజకూడా తాము చేయ్యలేకపోయారు. దురదృష్టానికి మిక్కిలి సంతాపించ మొదలెట్టారు. అప్పుడు ఆకనవాణి చెప్పింది. 'అయ్యా! భక్తి ప్రధానం, భక్తితో మీరు చేసిన ఫలమే యీ ప్రతిష్ఠాపన, స్వయం సంస్థాపితుడైనా భీమేశ్వరుని మీరు ప్రతిష్ఠించినట్లే, సంఖారాలన్నీ చేసిన వారు మీరు, ప్రథమ పూజాధురంధరుడు సూర్యుడు. అందుచేత

మీ రెనమండుగురూ యీ శివ ప్రతిష్ఠాతలే, సందేహించకండి. ఇప్పుడు మీ రెనమండుగురూ యెనిమిది శివమూర్తులను ప్రతిష్ఠించండి. ప్రతిష్ఠించిన మీ ఆప్టమూర్తులే - 'తాకంగ నర్తులెవ్వారలైన' - 'మీ ఆప్టమూర్తి విశిష్టా స్వయంసంభూతులైన వారే యీ భీమేశ్వరలింగాన్ని తాకడాని కర్తులు ఇతరులు కాదు' ఆకనవాణి వివ్యగంభీరోపన్యాసంతో సప్త మహర్షులూ కొంతవరకూరక్షిల్లారు. ధైర్యోత్సాహాలు తెచ్చుకొన్నారు. తాము తెచ్చిన సప్తగోదావరీలోని పవిత్రజలం తెచ్చారు. భీమేశ్వరు సర్పించారు.

స్వయం ప్రతిష్ఠితమైన శివలింగంలో శివసన్నిధానం చేయ సమకట్టాడు సూర్యభగవానుడు-కైలాసానికి ప్రయాణ మయ్యాడు. కైలాస సమీపాకసంవత్సర భం పిగాడు. శివా వాస సన్నిధానం చేరికొన్నాడు. సందీప్తరుదక్షిణ కొన్నాడతన్ని. సూర్యుడు 'విపుల శాఖాశిఖా మంత్రాలతో' సందీప్తరుని స్తుతించాడు. సందీప్తరుడు సంతుష్టుడయ్యాడు. భృంగీ శ్వరాది కక్ష్యంతరాలు దాటించి సూర్యుని లోనికి గిని పోయాడు. సూర్యుడు పురారిని దర్శించాడు-సంస్తుతించాడు- దక్షరామ శివలింగసన్నిధానం గావలసినదని శివునికి తన కోరిక వెలిబుచ్చాడు. "నాన్నగారూ! అమృత మథనవేళ ఆవిర్భవించిన శివుడట చూడాలని ఉన్నది. దక్షరామం పోయివద్దాం" అని ప్రార్థించాడు - విఘ్నేశ్వరుడు తండ్రని. తదుపరి ఉమాసహిత కైలాసవాసులందరూ అదేకోరిక వెల్లడించారు - శివదేవునికి. శివునికికూడా భీమేశ్వరుని చూచి రావలెనని కోరిక పొడమినది - హరివిరించులను జూచాడు. "సూర్యుడు ప్రాచేయపడు తున్నాడు. ఉబుసు పోతుంది. విచారాలుకూడా చూడవచ్చు. ఆంధ్ర భూభాగం చూచి వద్దాం రండి" అన్నాడు. ప్రమథగణాదు లందరినీ ప్రయాణం చేశాడు. అప్పుడు గౌరీదేవి శివుని వినయపూర్వకంగా కోరికొన్నది. 'తన పుట్టిల్లు దక్షపురి. అది తనకు మిక్కిలి ప్రేమపాత్రం. అక్కడ భీమలింగంపైన శివదేవుడు సన్నిధానం కావాలి.' ఇది ఆమె కోరిక. ఉత్తరాదికి కాశీ యేలాటిదో భోగమోక్షదులకు-దక్షిణాదికి దక్షరామం ఆ విధంగా కావాలన్నది. కాశి కరుగలేని కుంటి, గ్రుడ్డి, కుమ్మపు, వృద్ధులు, బాలురు దక్షవాటికలో మోక్షం పొందే టట్టనుగ్రహింపమన్నది. రౌరవాదిసరకాల్లో పడబోయే అజ్ఞానులు, కాముకులు మొదలైన నిఘర ప్రవృత్తులకు దక్ష వాటిక కాశీ కావాలన్నది. చిరునవ్వు నవ్వకొన్నాడు శివ దేవుడు. "సరే" నన్నాడు. కుటుంబ సమేతుడై బ్రహ్మది దేవతలతో కూడికొన్నవాడై దక్షపురి చేరికొన్నాడు. అక్కడ యింద్రాది దేవతలందరూ ఆచ్చర కాంతలతో శివునికి స్వాగత సన్మానంచేశారు. దక్షిణాది జనులందరికీ కన్నుల పండుగ. మార్గశీర్షశుద్ధ చతుర్దశిగాడు రోహిణి నక్షత్రంలో

గారిదేవతానహా శివుడు భీమనాథాలయం ప్రవేశించాడు. అప్పుడు ఉండ్రుడు శివుని సువర్ణపుష్పాలతో పూజచేశాడు. అచ్చుకలు తడుచరి పూజ చేశారు. శివునికి విరించిచ్చాదులు ముడుపక్కలు నమర్పించారు. అవి స్వీకరించి శివుడు వేదసహితంగా గర్భాలయం ప్రవేశించాడు. అక్కడి మహా దేవ స్వయం భువజ్యోతి స్పృధామయ మహాలింగాన్ని ఆగ మోక్ష ప్రకారం అర్పించాడు. తద్రూపం ఆపాదమస్తకం ముహూర్తమాత్రం చింతించాడు. ఆ మహాలింగంలో ఐక్య మయ్యాడు. కవిగారి వర్ణన చూడండి యీ పట్ల :-

‘అవ్యయంబనవద్యమాద్యమమృతమజంబవ్యక్త మప్ర
మేయం బనంగ
బరగి కైలాసభూధరసమాగతమైన తేజంబుతోగూడి
తేజరిల్లె
దక్షవాటిపురాధ్యక్ష భీమేశ్వర శ్రీ స్వయంభూదివ్య
నిద్దలింగ
మమృతపాథేధి మధ్యాంత నముద్భూత మమల పరం
జ్యోతిరాదికంబు
భువన బీజంబు కైవల్యభోగదాయి
యఖిల కల్యాణకారి విశ్వాద్భుతమ్ము
పూజ గొనియెను మురభదంబుజభవాది
దేవతా కోటిచే సంప్రతిష్ఠ బొంది॥’.

ఈ పవిత్రకాలంలో విశ్వమంతా ధూపదీపనైవేద్యాదులు సమర్పించారు. ప్రదక్షిణలు చేశారు. స్తుతించారు. పురాణ పతివ్రతలు - ఆరుంధతి, అహల్య, శచీత్యాదులు హరతి పట్టి మంగళం పాడేరు. శివుడు వారంవరికి వరాలిచ్చాడు. అందరూ దిగ్భ్రమ చెందేటట్టు అంతలోనే అంతర్లితు డయ్యాడు.

భూదానమహిమ పూర్వమే తెలిసికొన్నా ఉండ్రుడు దేవా చార్యుడు బృహస్పతివల్ల - ఈ శుభసమయంలో పరమ పాత్రుడైన శివదేవునికి భూదానం చెయ్యగోరేడు. తక్షణం సిట్లు చేతబోసికొన్నాడు. వెనుక జెప్పిన యెల్లలుగల భీమ మండలాన్ని భీమేశ్వరుని ‘కేక భోగంగా’ ధారబోశాడు.

‘తుల్య భాగా తరంగిణీ తోడగూడ
కణ్వాహనితో గూడ కనకరత్న
దివ్యప విధాన నహితంబు దేవభర్త
ధరణి భీమేశ్వరున కిచ్చె ధార బోసి.’.

‘వారవధూ త్రిశతద్వయంతో’ అనేక దానాలు చేశాడు దేవేంద్రుడు. అంతేకాదు -

‘కట్టించె బట్టణ క్షౌవిభాగముపైడి గల్పించె వప్రంబు
కాంచనమున
మలిపించె బంగారముల దేవగృహముల గూర్పించె
నట్టిళ్లు కుండనమున

నిర్మించె ప్రాసాదనివహంబు గనకాన పాటించె గవకులు
హటకమున
రచియించె గార్తస్వరమున గోవురములు కీలించె గేళి
దీర్ఘికలు భూరి

నాటె మంచారతరువులు తోటలందు
పలతి సురభులు గిలారములకు నిచ్చె
పాసె సిద్ధరనంబును పుష్కరిణుల
కణక నిండ్రుండు దక్షిణ కాశియందు.’.

ఆ నాటినుంచీ భీమేశ్వరుడు భీమమండలం పరిపాలించాడు. ఇతని సరి సామంతుడు కుమారారామంలో భీమేశ్వరుడు. ఇరుగుపొరుగువారు పల్వలేశుడు, మృకండేశుడు-అంటాడు శ్రీనాథుడు.

సప్తసింధువుకూ భీమశంకరునికి మధ్య యింద్రేశ్వరం. ఇది యింద్రప్రతిష్ఠితం. భీమేశ్వరునికి దక్షిణంగా యజ్ఞ పురుషేశ్వర లింగం. అక్కడ అగ్నికుండం ఉన్నది. దానిలో స్నాతులైనవా రూర్వలోకాలు పొందగలరట. అగ్ని శ్వరుని మోల అగ్నికుండిక కూపతటంలో దక్షకుండం. దానికి దక్షిణంగా దాక్షాయణీదేవి. అక్కడికి ఉత్తరంగా నిర్భృతిలింగం. ఇది వీరభద్రప్రతిష్ఠ. భీమేశ్వరునికి పడమట పరుణలింగం. పరుణుడు ప్రతిష్ఠించాడు దీన్ని. భీమేశ్వరునికి వాయవ్యమూలగా వాయులింగం - వాయుదేవుని ప్రతిష్ఠ. సామేశ్వరలింగ ప్రతిష్ఠాత సోముడే నట. భీమేశ్వర పురాణ కర్త వర్ణించా డిలా.

భీమేశ్వరుని విష్ణుమూర్తివారుకూడా పూజించేవారని తెలుస్తుంది పురాణంలో - ఈ కథ వినండి - జలంధర గంధ కాద్యసురులు లోకాతిరేకులైపోయారు. దేవతలను బాధిస్తున్నారు. వారిని చక్కబెట్టడం యింద్రునికి సాధ్యంకాలేదు. బ్రహ్మదేవునికి మొఱపెట్టుకొన్నాడు. బ్రహ్మ దేవతలందరి తోనూ పోయి విష్ణువును ప్రార్థించాడు. అప్పటికి విష్ణుమూర్తి వద్ద సుదర్శన చక్రంలేదు. వెనుక దక్షయాగ ధ్వంసకాలంలో వీరభద్రుడు విరిచేసి మ్రింగేశాడు సుదర్శనాన్ని. ఆయుధం లేనిదీ యిప్పుడసురులమీదికి దాడివెడల వీలు లేకపోయింది. రాక్షస సంహారం తప్పదు. అయితే ఆయుధం కావాలి. సుదర్శనాన్ని మళ్లా సంపాదించాలి. ఆ పని శివుని దయ వల్లనే జరగాలి. అయితే తాను శివుని మెప్పించాలి. అందుకు శివుని పూజించాలి నిశ్చయించుకొన్నాడు విష్ణుమూర్తి - సుదర్శనం సంపాదించుకొని వస్తానని చెప్పేడు - బ్రహ్మాది దేవతలతో తాను బయలుదేరాడు. దక్షవాటికి వచ్చాడు. జటావల్మలాజినధారణ చేశాడు. భీమేశ్వరుని పూజించాడు. నహస్ర కమలాలతో ఆ పూజ - మరునాడూ అంతే - మూడవ నాడూ అలాగేచేశాడు. ప్రతిరోజూ లెక్క తప్పకుండా సహస్ర పద్మాలతో పూజిస్తున్నాడు. అంతా చూస్తున్నాడు శివుడు.

ఆస్పత్రుహకాలం చేరువకు వచ్చింది. విష్ణుమూర్తివారి భక్తిని పరీక్షించాడు. తమాషా చేశాడు. విష్ణుమూర్తివారు డీక్షగా పూజ చేస్తున్నాడు. ప్రైమరీచి పోయాడు. శివుడు రహస్యంగా ఆ ప్రదేశం చేరాడు. పూజార్థం విష్ణువు తెచ్చి కొన్న సహస్రకమలల్లో ఒకదాన్ని దాచాడు. ఏమి యెరుగ నట్లు వెళ్లిపోయి కూచున్నాడు. విష్ణువు పూజ సహస్ర మయింది. 999 కమలాలతో పూజించాడు. 1000 వ కమలం లేదు. వెతికాడు. మళ్ళీ చూచాడు. ఇంకోసారి చూచాడు. పద్మం కనబడలేదు - ఏమయింది? తాను తెచ్చాడే? లేదేమో? పారపాటేమో? అయితే యివ్వడేం చెయ్యాలి. పూజ అగిపోతుందే? ఎన్నడూ లేని విష్ణుం - ఈనాడు విష్ణుం కావడమేనా? కాదు - అలా జరుగ గూడదు - తన శివపూజకు భిన్నం రాకూడదు - పూర్తి కావాలి. అయితే యింకో పద్మం కావాలే? - అవును - కావాలి. పద్మం లేదు - మరి యెలాగ? తన నయనపద్మం తన దగ్గరే ఉన్నది. వే రెక్కడికి పో నక్కరలేదు. తన కన్ను బలవంతాన పుణకడమేనా? - తప్పదు - నిర్ధారణ చేసి కొన్నాడు. కుడికన్ను పుణకుకొన్నాడు-విష్ణుమూర్తి - పవిత్ర రక్తధారలతో తడిసిన తన నయన పద్మాన్ని భీమేశ్వర లింగంమీద పెట్టేడు భక్తివిసముడై. ఫకాళించి నవ్వేడు - శివదేవుడు. “ ధన్యుడవయ్యా! విష్ణుమూర్తి! నీ భక్తికి మెచ్చాను. నీ కోరిక నఫలం చేస్తాను. ఇదిగో! నీ సుద ర్శనం ” అన్నాడు. సుదర్శనం ప్రత్యక్షమయింది. దానిని విష్ణుమూర్తి కిచ్చాడు భీమేశ్వరుడు. కృతార్థు డయ్యాడు విష్ణువు. శేలపు తీసికొన్నాడు. తక్షణం బయలుదేరాడు. అసురులమీదికి దండెత్తేడు. అందరినీ నర్వనాశనం చేశాడు.

దక్షరామంలో మహాముసులు చిరకాలం నివసిస్తూండే వారు. అహరహం సప్తగేదాపరిలో స్నానం - భీమేశ్వర దర్శనం - ద్వావళ జ్యోతిర్లింగ క్షేత్రయాత్ర - ఇది వారి దిన చర్య. ఉత్తర దేశంలో కాశీ విడచి దక్షిణయాత్రకు వచ్చిన అగస్త్యమహర్షి సతిమతల్లి లోపాముద్రా సహితంగా దక్ష నగరంలోనే పలు సంవత్సరాలు ప్రవాసం చేశాడు. కొన్నాళ్లకు వ్యాసభగవానుడుకూడా తన మున్నూరు శిష్య బృందంతో యిక్కడికి వచ్చాడు. దీని కొక కథ - ఈ కథ కూడా భీమేశ్వర పురాణం చెబుతుంది - వినండి.

బాదరాయణుడు కాశీక్షేత్రంలో ప్రవేశించారు పలు యాత్రలు చేస్తూ శిష్యబృందంతో. గంగానదిలో స్నానంచేసి జపతపోహోమాదులు పూర్తి చేసికొని విశ్వేశ్వరుని దర్శించి పట్టణంలోనికి బయలుదేరారు. విడువకుండా యిల్లిల్లు తిరిగేరు. మొదటి రోజు ఒక్క యింటనూ భిక్ష దొరకలేదు - ఒక్కరికి దొరుకలేదు - ఆ నాటికి పస్తు - రెండవనాడూ

అలాగే అయింది - మూడవనాడూ అంతే జరిగింది - నాలుగు, అయిదు, ఆరు, ఏడునాళ్లు యిలాగే కటికపస్తు - మున్నూట శిష్యసహితంగా వ్యాసమహర్షికి - పాపం! - అనేక యాత్రలు చేసి అలసిపోయిన వారు - ఏకంగా యేడునాళ్లు పస్తు. ఎంత మహర్షు లైతేనే? ఎంత యిల్లయిల్లగ్రహు లైతేనే? పాంచభౌతిక శరీరాలు గదా? నిలువలేక పోయారు. ఎనిమిదవనాడు యథావిధిగా మణిక్పర్ణికలో స్నానపానాదులు చేశారు. జపతపాలు పూర్తిచేశారు. విశ్వేశ్వరుని దర్శించారు. భిక్షాప్రతలు పట్టి మళ్ళీ యింటంటికి బయలుదేరారు. మళ్ళీ యెప్పటి ఆటే - అన్ని యిళ్లు తిరి గారు. ‘భవతి భిక్షందేహి’ శబ్దం ప్రతి చోటా పడేరు. లాభంలేదు - ఒక్క తల్లి భిక్ష పెట్టలేదు - ఒక్క గృహ స్తుడు శివపూజ కాహ్నినింపలేదు - ఆకలిబాధ - కడుపులు మండిపోతున్నాయి - విసిగిపోయారు. వేసారేరు - పాపం! - శిష్యులు నకనకలాడి పోతున్నారు. వారి ముఖాలు చూస్తే గుండెలు తరుక్కుపోయాయి - వ్యాసులవారికి. అన్నపూర్ణా దేవికాలవాలమైన కాశీపట్టణం కక్షవెత్తిపోతున్నదే? కొటి దానాలకు పేరుమోనిన వారణాసి గొడ్డుప్రాలయిందే? పవిత్రమైన బ్రహ్మర్షికి వారి శిష్యులకూ పట్టెడన్నం బెట్టే పుణ్యాత్ములే లేకపోయారే? ఎందు కిక్కడ విశ్వేశ్వరుడు? ఎందు కిక్కడ అన్నపూర్ణాదేవి? ఈ కాశీనగరం యింకా యెందుకు నిలవాలి? శపించదగినదే - యీలాటి పాపపు పట్టణాన్ని. నిర్ధారణ చేసికొన్నాడు వ్యాసభగవానుడు - ‘భిక్షాప్రతము రాతిమీద శతధా భిన్నంబుగా వేసికొట్టాడు. కమండలుపులో నీళ్లు చేతిలో పోసికొన్నాడు. కాశీపట్టణాన్ని శపించడాని కుద్యుక్తుడయ్యాడు. అంతలో ఆ పట్టణ మధ్యంలో ఒక యింటినుంచి వచ్చిందొక ముదునలి ముత్తై దువ - పండిన శిరోజాలు - కడకడ వణకే శరీరం - ముడు తలుపడిన చేతులు - వంగివంగి నడుస్తూ వచ్చింది. “అగు నాయనా! అగు. వద్దు బాబూ! శపింపవద్దు.”

అంటూ వచ్చింది. వ్యాసుని నమివించింది. అట్టే నిలిచి పోయాడు-వ్యాసుడు. “బాబూ! నాతో కూడారండి” అన్నది. అవ్వ. వ్యాసుడు శిష్యులు సంతోషించారు. ముందు వ్యాస మహర్షి - వెనుక శిష్యులు నడిచారు - అవ్వకూడా. విశ్వేశ్వ రాలయానికి తీసుకపోయింది అవ్వ. వ్యాసుని దరి చేరింది. మృదుమధుర శాంతవాక్కులతో అన్నది. “భిక్ష లేదని యింతగా కోపగిస్తారా బాబూ! దాన ధర్మాలకు పుట్టిల్లు వారణాసి. ఇక్కడ భిక్షలేక పస్తుండే జీవితేదు. నిన్నూ నీ శిష్యులనూ పరీక్షించారు-విశ్వేశ్వరులవారు. మీ మనశుద్ధిని పరీక్షిస్తున్నారు. అందుచేత మీకు భిక్ష లేకపోయిందిన్నాళ్లు- అంతే - ఈ మాత్రానికి కాశీపట్టణం వల్లకాదు చెయ్యబో యావు. నీ శాంతగుణం యింతచట్టుగిల బడినదే? విశ్వేశ్వ

శక్తులవారికి నీ మీద యెంత కోపం వస్తుందో యిందుకు !. సరి, చూచాం ఆ సంగతి! - ముందు భించేదురుగాని రండి. మీ రందరూ రండి! - అన్నది. వ్యాస సహితంగా శిష్యులందరూ కూర్చున్నారు భోజనాలకు. అవ్వలోనికి పోయింది. అంతలోనే కూర్చోబెట్టించే భోజనాలకు! పాంయ్యిమండలేదు. పంటలు పండిలేదు. ఇంత తొందరలో భోజనాలెలాగ? అశ్చర్యపడ్డారు శిష్యులంతా - అలోచిస్తున్నారు. ఇంతలో చివ్య పురంధ్రీలు తెరలు తెరలుగా బయలు దేరేరు. కొందరు విస్తరులు చేశారు - కొందరు బంగారు కలశాలలో పరమ పవిత్ర గంగాజలా లుంచారు - కొందరు పరుస వరసగా పలుపంటకాలు వడ్డనలు చేశారు - పడ్రసాపేత భోజనాలు - కావలసినంత వడ్డించారు - తిన గలిగినంత తిన్నారు - మహర్షులు. ముదుసలి ముత్తైదువ చిరునవ్వు నవ్వికొంటూ నిలవబడి చూస్తున్నది - బిడ్డలు భుజించడం - భోజనాలు పూర్తయినాయి-చేతులు కడిగికొన్నారు. దక్షిణలు తీసికొన్నారు. అక్కడ సౌధమధ్యమం దొకవేదికవద్ద భుక్తా యానం తీర్చికోడానికి విశ్రమించారు. అప్పుడు పార్వతీ సహితుడై విశ్వనాథు డక్కడికి వచ్చాడు. పార్వతీదేవి కరుణామయిగానే ఉన్నది. విశ్వనాథుని ముఖం వికృతకోప సంభరితంగా మూత్రం ఉన్నది. మునులు పురాణదంపతులను చూచారు. ప్రత్యుత్తానం చేశారు. మడి చేతులు వట్టి నిలువబడి ఉన్నారు. విశ్వనాథుడు పార్వతీ సమేతుడై వేదికపైన కూర్చున్నాడు. వ్యాసుని వంక కోపంతో చూచాడు. “ఓరీ! వ్యాసా! కూటికక్కుర్తికి కాశీ పట్టణాన్ని వల్లకాటిని చెయ్యబోయావు. నీవు నీచాత్ముడవు! నీబోటివాళ్ళకు కాశీ పట్టణంలో తావులేదు. నీ శిష్యసమేతంగా పో! కాశీ పట్టణం విడిచిపో! ఈ పాలిమేరలో నిలవవద్దు. నిలిచేరో మీ ముఖాలు రాళ్ళపీడపెట్టి రాయిస్తాం! పొండి!” అన్నాడు. నిర్విఘ్నాడయ్యాడు - వ్యాస భగవానుడు, మారుమాటాడలేక పోయాడు. గిరుక్కున వెనుకకు మరిలాడు. అప్పుడు పార్వతీదేవి దయామూడితాంతరంగంలో వ్యాసుని వద్దకు వచ్చింది. “బిడ్డా! వ్యాస మహర్షీ! విచారించకు. నీ మీద మాకు దయలేదనికాదు. ఈ సంఘటనలో అర్థం ఉన్నది. ఇది నీ భావికుపయోగం. ఇప్పుడు మరెక్కడికీ పోవద్దు. అంద్రదేశంలో గోదావరి నదీ తీరంలో దక్షారామం ఉన్నది. అది భీమేశ్వరునియావాసం. భీమనాయకుడబ్బకొలెనివేల్పు. అక్కడ నీకు నిఖిలాభ్యుదయాలు చేకూరగలవు. అక్కడికి వెళ్ళండి. విచారించకండి.” అని చెప్పింది. ఆ మృదు మధుర శీతలవాక్యాలు వ్యాసుని సంతప్తహృదయాన్ని చల్లబజచినయ్యి. బుద్ధి దక్షారామం మీద లగ్న మయింది. పార్వతీదేవి శైలవుతీసికొన్నాడు. ప్రయాణ మయ్యాడు. శిష్యులు వెన్నంటేరు. అంద్రదేశం ప్రయాణం చేశారు.

యాత్రలు చేసికొంటూ క్రమక్రమంగా పీఠీ కాపురం వచ్చారు. అక్కడి దేవతా దర్శనం చేశారు. కుమారారామం చేరికొన్నారు. తదుపరి సర్వవరం దరిచేరారు. అందుండి ప్రయాణం చేస్తూ దక్షారామాశతో తుల్యభాగా నదీ తీరానికి వచ్చారు. అక్కడ సాంపరాయణ గ్రామం చేరువలో యెదురయ్యాడు-అగస్త్యమునీంద్రుడు. మును లొకరినొకరు పుల కాంకురాలలో దర్శించి కౌగిలించి కొన్నారు. కుశలప్రశ్నలు చేసికొన్నారు. వ్యాసుని అంద్రదేశ యాత్రకు కారణం అడిగి రగస్త్య మునీంద్రులవారు. పూన గ్రుచ్చినట్లు జరిగిన విషాద చరిత్ర వెల్లబోసికొన్నాడు-వ్యాసమునీంద్రుడు. గుడ గుడలాడాడు. శివునికి తనపై గలిగిన కోపానికి మరిమరి పరితాపపడ్డాడు. అగస్త్యుడు సేదదీర్చాడు - వ్యాస భగవానుని - దక్షవాటిక దక్షిణ కాశీ అన్నాడు. దక్షవాటినివాసం భీమేశ్వరార్చన కొన్నాళ్లు చెయ్యడం శ్రేయస్కరం అన్నాడు. వ్యాసుని దక్షారామం తోడ్కొని పోయాడు. తానే కూడా ఉండి భీమనాథుని దర్శనం చేయించాడు. అక్కడి యావద్దేవతా రహస్యాలూ వర్ణించి చెప్పేడు. తన ఆశమానికి తీసికొని వెళ్లేడు. తనతోనే నివాసం యేర్పరిచాడు. తాను కలిసి మెలిసి తిరుగుతూ వ్యాసునికి మనస్తాపాపనయనం చేస్తూ వచ్చాడు. వ్యాస భగవానుడు సంతుష్ట హృదయుడయ్యాడు. భీమేశ్వరార్చనంలో లోగడ కాశీలో విషాదఘట్టం మరిచిపోయాడు. క్రమంగా దక్షారామ నివాసంలో ఆనందం అనుభవించాడు. అగస్త్యుని ఆదేశానుసారం ‘బ్రహ్మసూత్రాలు’ అనే వేదాంత గ్రంథం రచించాడు-దక్షారామంలోనే. నస్త గోదావర సమీపంలోనే తపస్సుచేసి అక్కడ శంభు ప్రతిష్ఠచేశాడు. ఆ శివలింగాన్ని చాలాకాలం పూజించాడు. ఒకనాడు భీమేశ్వరుడు బ్రహ్మవిష్ణువులతోనహా ప్రత్యక్ష మయ్యాడు. పూలవాస కురిసింది. దిక్కులు వెలిగినయ్యి. దుందుభులు మ్రోగాయి. అకాశం ఆనందించింది. అచ్చట లాడేరు. గంధర్వులు పాడేరు. మునులు కూడికొని అద్భుతం చెప్పికొన్నారు. భీమేశ్వరపురాణంలో - వ్యాస భగవానుని కథ - యిది.

శివగంగ, రుద్రగంగ అనే నూపాలు రెండు కలవట దక్షారామంలో. శివగంగలో స్నానం జేస్తే పాపాలన్నీ పటా పంచలవుతాయట. రుద్రగంగా జలంలో క్రుంకు. పితృదేవతలకు ప్రీతికరమట. యాత్రికులందరూ యీ రెండు గంగల్లోనూ శరీరాలు కడిగికొని మరి కాలు కదుపుతారట. దక్షారామంలో శ్రీనాథకవి చెప్పిన రహస్య వాక్యం.

భీమేశ్వరాలయంలో తిరిచుట్టు మాలను గూర్చి శ్రీనాథుడు వ్రాక్తున్న పలుకులు పరమానందదాయకాలు ఇది కూడా ఒక కథ - ఒకనాడు భీమనాథుడు భూర్భువస్సు వర్లోకాతీతుడై పొంగిపోయాడు. అప్పుడాతని శరీరంలో అది

మధ్యాంతాలు పొడనూపలేదు. 'నిన్నెలా పూజించవలెను స్వామి!' అని అడిగారు దేవతలు. వారి కష్టంగ్రహించాడు. పరమేశ్వరుడు - భీమనాథుడు - దయ దాల్చినాడు. బ్రహ్మాండ గోళానికి మీరిపోయి పెరిగిన తన శరీరాన్ని సంకుచిత పరిచాడు. కొంచెం తిరిచుట్టు మూలలో యిమిడికొన్నాడు. ఈ స్వల్ప స్థలంలోనే గౌరీ జనార్దనులకు యద్రథేశ్వరులకు, దుర్గాతాండవేశ్వరులకు, సృత్యురైరవునికి విడుగురు దేవతలకి చోటు పెట్టేడు. ఈ దేవతలే గాక యిక్కడ నైర్మతి పాపహరేశ్వరులుకూడా పరివేష్టించి ఉంటారు స్వామిని. భీమనాథుడంతర్గృహంలో మాణిక్యాంబా నమేతుడై

నిల్చి ఉంటాడు. భీమవాటికలో నివసిస్తూ లోకం పరిపాలిస్తుంటాడు.

భీమమండలంలో దక్షవాటిక చతుర్ద్వారాల్లోనూ శంభు లింగ ప్రతిష్ఠలుచేశారు దేవతలు. భీమనాథుని ప్రార్థించారు. అన్ని లింగాలకూ శుక్తిముక్తి ప్రవాస సామర్థ్యం ప్రసాదించాడు భీమనాథుడు.

ఈ క్రింద చూపిన సమయాల్లో సప్తగోదావరస్నానం జేసి భీమేశ్వరుని పూజించి అభిషేకించి వారికి నైవేద్యాదులు సమర్పించిన ప్రజలు పాతకవిముక్తులు కాకమానరని శ్రీనాథుడు ఘృథంగా చెప్పేడు.

1. చైత్ర	మాసంలో	సూర్యుడు	మేషంలో	నిలిచినప్పుడు	చిత్రా	నక్షత్రమందు
2. వైశాఖ	"	"	వృషభంలో	"	విశాఖ	"
3. జ్యేష్ఠ	"	"	మిథునంలో	"	జ్యేష్ఠ	"
4. అషాఢ	"	"	కటకంలో	"	ఉత్తరాషాఢ	"
5. శ్రావణ	"	"	సింహంలో	"	శ్రవణ	"
6. భాద్రపద	"	"	కన్యలో	"	పూర్వాభాద్ర	"
7. ఆశ్వయుజ	"	"	తులలో	"	అశ్విని	"
8. కార్తిక	"	"	వృశ్చికంలో	"	కృత్తికా	"
9. మార్గశిర	"	"	ధనుస్సులో	"	మృగశిర	"
10. పుష్య	"	"	మకరంలో	"	పుష్యమి	"
11. మాఘ	"	"	కుంభంలో	"	మఘా	"
12. ఫాల్గుణ	"	"	మీనంలో	"	ఉత్తర ఫల్గుని	"

పైజూపిన కాలాల్లో ప్రజలందరూ యజ్ఞకుండంలో స్నానాలు చెయ్యాలట. ఈ యజ్ఞకుండం సప్తగోదా పరంలో ఒక భాగమట. ఈ విధంగా స్నానంచేస్తూ స్వామిని నిత్యమూ సేవిస్తూండే భక్తులకు కైవల్యప్రాప్తి తప్పదట.

దక్షరామ మహత్వం తెలిపే శ్రీనాథకవి కమనీయ వాక్యాలు చిరస్మరణీయాలు. కొన్నిటిని యిక్కడ పొందు పరిచినాను - చదవండి - అనందించండి - హృదయాలకు హత్తించుకోండి :-

'గౌరీ యొక్కతె యాకాశగంగ యొకతె
కాశి యొక్కతె దక్షిణకాశి యొకతె
నలుగురును శంభునకు లోకనాయకునకు
రాణి వానమ్ము లనురాగరనము పేర్మి'.

'అఖిల పురాణ ప్రసిద్ధము దక్షరామము'.

'మోక్షస్థానము భోగభూమియునునై మున్నూరు క్షేత్రం
బులన్
సాక్షాద్భూహ్మ పదంబనంగ నవరస్వర్గంబునా నొప్పగున్'.

'దక్షరామంలో జన్మించాలనే ఆశతో మర్త్యయోనిజు లొతుంటారు దేవతలు'.

'భీమనాథభూమిలో
జంతువులు శంభులగుదురు చచ్చినపుడు'

'తీర్థాలు, అడవులు, యిళ్లూ, యజ్ఞవాటికలు, పల్ల కాళ్లూ - అనే విభేదం లేదు - భీమవాటికలో'.

'మత్తే నా స్త్యపరం దైవం న దేవీగిరిజానమా
దక్షరామాత్పరం! క్షేత్రం నాభూన్న చ భవిష్యతి'

'రత్నంతరే మూత్రపురీష మధ్యే
చండాలవేశ్య న్యధవా శృగానే
కృత ప్రయత్నే ప్యకృత ప్రయత్నః
శ్రీదక్ష పుర్యద్య పరోపముక్తః'

'భేదంలేదు, ఏ జీవియైనారే దక్షవన చతుర్ద్వార సీమలో దేహం విడిస్తేచాలు. పొందుగైవల్య కల్యాణ భోగలక్ష్మి'

'భీమఖండంలో దర్శన మాత్రంచేత పాపాలు భస్మీ భూతమౌతాయి - ప్రాణావసానవేళ ప్రతిజీవికీ పరమేశ్వ

రుడే తారక బ్రహ్మవిద్యా రహస్యం ఉపదేశిస్తాడు. కానీ డబ్బుదానం చేసినా-పిడికెడు భిక్షపెట్టినా-ఫలం అనంతం. శ్రద్ధాభక్తులతో యోగికి బెట్టిన బొజనంగాని, వస్త్రంగాని దాతలను భవబంధ విముక్తులను జేస్తుంది. ఇక్కడచేసిన జప తపో హోమాదుల ఫలం మేర మీరినది. హిమవంతం వద్ద కోటి సంవత్సరాలు చేసిన తపఃఫలం యిక్కడ ఘటికాద్వయ మాత్రంలో వస్తుంది. కాశీలో కోటి బ్రాహ్మణులకు బొజనం బెట్టిన ఫలం యిక్కడ ఒక్క భిక్షవుకు చేస్తే చాలును'.

‘భీమలింగంబు త్రిభువనస్వామి యెప్పుడు
సన్నిధానమ్ము గైకొనియున్న కతన
తీర్థములలోన నుత్తమతీర్థ మయ్యె
దక్షిణా నందవన వాటి దక్షవాటి’.

‘నస్తగోదావరం వద్ద చిన్న మెత్తు బంగారం దానం చేస్తే మేరుగిరి దానం చేసినట్లే!

‘ఇక్కడి వారి వర్తనలన్నీ శంభుసేవా వ్రతాలు మాటలన్నీ పంచాక్షరీ మంత్రరాశి’.

‘ఇక్కడ బ్రహ్మయోగి కొక్కనికి చప్పరం గాని గుడి గాని చవికగాని మతంగాని కట్టించి నిల్పిన భక్తుడు పూజ్యుడు - మాన్యుడు’. ఈ పై మాటలన్నీ చెప్పేడు - శ్రీనాథుడు - అతనికి తనివి తీరలేదు. దక్షారామ మహిమ పూర్తిగా వర్ణింప లేకపోయా నను కొన్నాడు. మహాశక్తి పూరితమై పలువురినీట ప్రతిష్ఠించే లోకోక్తిని తన గ్రంథంలో యిమిడ్చి కొన్నాడు - తృప్తి పడ్డాడు :—

“కన్నులు తోడికో
కాళ్లు నరుక్కో
కాపురం చెయ్యి దక్షారామంలో”

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(చైత్రమాసము నందలివి)

1-4-1957 హేవలంబి సంవత్సర చైత్ర శుద్ధ పాడ్యమీ సోమవారం. చాంద్రమాసమున వత్సరాది. వసంత నవరాత్ర ప్రారంభము. నూతన సంవత్సరారంభమున తత్ప్రయుక్తమగు అభ్యంజనాదికము, నవవస్త్రాభరణ ధారణము చేయుట ఆచారము. ఈ దినమునందారంభించి చైత్రశుద్ధ నవమీ పర్యంతము వసంత నవరాత్రులనబడును. ఈ నవ రాత్రులయందుగూడ శరన్నవరాత్రులందువలె దేవాలయములయందు విశేష పూజల నొనర్చుట యాచారము. కొంత మంది గృహస్థులుకూడ ఈ నవరాత్రులయందు శ్రీ రామచంద్ర ప్రీతికొరకు శ్రీ మద్రామాయణ పారాయణమును పఠింతురు. రామాలయము లందంతటను ఈ నవరాత్రులయందు ఉత్సవములు వైభవముగా జరుపబడును. ఈ దినమునందు నింబకుసుమ భక్షణము చేయవలెననుట శాస్త్రనిధ్యము. లోకికముగగూడ వేపపూవును భక్షించుట రోగనివారకము. ఋతువు మార్పువలన శరీరమునకు సంభవించెడు వ్యాధులను కూడ నివారించుట నింబకుసుమ భక్షణమునకు దృష్టఫలము. ఈ దినమునందు ప్రపాదానము (చలివేందల నుంచుట) పితృదేవతలకు ముక్తిహేతువని శాస్త్రనిధ్యము. ప్రపాదానమునం దశక్తులగువారు తమ యిండ్లలోనైన ఉదకుంభ దానముచేయనగును.

8-4-57 చైత్ర శుద్ధ ౮ అష్టమీ సోమవారము. స్మార్తమాధ్యులకు శ్రీ రామనవమి.

9-4-57 చైత్ర శుద్ధ ౯ నవమి మంగళవారము. వైష్ణవులకు శ్రీ రామనవమి. ఈ శ్రీ రామనవమియందు రామా లయములందు విశేషపూజలు జరుపబడును.

10-4-57 చైత్ర శుద్ధ ౧౧ ఏకాదశీ బుధవారము. స్మార్తులకు మాత్రం ఏకాదశి.

11-4-57 చైత్ర శుద్ధ ౧౨ ద్వాదశీ గురువారము. మాధ్యులకును, వైష్ణవులకును ఏకాదశి. ఈ ఏకాదశియందు ఆంధ్రదేశమున చాలచోట్ల దేవాలయములందు కళ్యాణోత్సవములు జరుపబడును.

13-4-57 చైత్ర శుక్ల ౧౪ చతుర్దశి శనివారము. మేషసంక్రమణము.

14-4-57 చైత్ర శుక్ల ౧౫ పౌర్ణమి ఆదివారము. పర్వము - ఈ దినమునందు చిత్రవస్త్ర దానము సర్వసౌభాగ్య ప్రదము - తీర్థస్నానాలు అశ్వమేధ క్రతుపుణ్య ఫలదములు.

25-4-57 చైత్ర బహుళ ౧౧ ఏకాదశి గురువారము - గుర్జేకాదశి.

29-4-57 చైత్ర బహుళ 3౦ అమావాస్య సోమవారము. అమావాస్య సోమవార వ్రతము నకల సంవత్సృ భాగ్య ప్రదము.

విశేషపూజలు - ఉత్సవములు

శ్రీ మాన్ పండిత, పార్థసారథి భట్టాచార్య.

దేవాలయములలో నిత్యము జరుపబడు నిత్యారాధనము మాత్రము కాక సంవత్సరమునందలి ఆయా మాసములందు జరుపబడవలసిన విశేషపూజలు చాలాకలవు. ఇవన్నియు శైవ వైష్ణవశాక్త భేదములు లేక అన్ని దేవాలయములందును జరుపబడవలయును. ప్రత్యేకించి విష్ణ్వాలయములందును శివాలయములందునుమాత్రమే చేయబడవలసిన పూజలును కలవు. వైఖానస పాంచరాత్ర శైవాగమములందు స్థలపురాణము ననుసరించియో పూర్వాచారము ననుసరించియో జరుపబడెడి పూజలును తత్ప్రకారభేదమును తప్పక మనకు ఆదరణీయమై యుండగలదు. ఇట్లు ఆలయ సామాన్యమున సర్వసాధారణముగ జరుపదగినట్టియు వైష్ణవ శైవసంప్రదాయ భేదముచే కొన్నిటి యందు మాత్రమే జరుపదగినట్టియు స్థలపురాణాది ప్రమాణముచే అక్కడక్కడ మాత్రమే జరుపుచు రాబడునట్టియు ఉత్సవముల పూజలనుగురించి ఈ వ్యాసమున వ్రాయయత్నించెదను.

విశేషపూజను గురించిన విధివాక్యము మరీచి సంహిత యందిట్లు కలదు.

‘అథ మార్గశీర్షాదిమాసేషు మాసనక్షత్రేషు విష్ణు పంచ దినేషు విషువే అయనే సంక్రమణేషు గ్రహణే అన్యస్మిన్ పుణ్యనక్షత్రే రాజ్ఞో యజమానస్య వా జన్మక్షే విశేషపూజాం కుర్యాత్.’ (విమానార్చనా కల్పము ౪౬ పటలము)

వైద్యనాథ దీక్షితీయ నిబంధనమున నిట్లుకలదు.

‘సంక్రాంతిః జన్మనక్షత్రం శ్రవణంద్వాదశీయుతమ్ పర్వద్వయం సముద్దిష్టం సవిశేష క్రియావిధౌ చన్యూనూర్యోపరాగేచ ప్రాదుర్భావదినేహరేః మాసక్షేమచపుణ్యేషు విశేషారాధనంహరేః దుర్నిమిత్రేషు దుస్స్వప్నే సంజాతే చమహభయే అగతేషు చభక్తేషు కుర్యా ద్వైశేష కార్చనమ్’ (న్యూతిముక్తాఫలము)

భగవానుని, నిత్యారాధనమునది శ్రౌతమగు అగ్ని హోత్ర పరిచర్యపంటిదనుట వైఖానస శాస్త్రసిద్ధాంతమును టను పాఠకులు జ్ఞాపకమున నుంచుకొనవలయును. అగ్ని హోత్రమును చేయు శ్రౌతులు ఆ యగ్నిహోత్రోపాసన పరిపూర్తికై తదంగముగ సంవత్సరము పొడవునను ఆయా ఋతువులందును మాసములందు ఆయా తిథులందును

నక్షత్రములందును అనుష్ఠించవలసిన హోమకార్యములు (ఇష్టివిశేషములు) ఎన్నియో వేదమున విధియింపబడినవి. అట్లే నిత్యాగ్నిహోత్ర ప్రకృతికమగు నిత్యారాధనమునకు గూడ పరిపూర్తికై ఆయాకాలములందు విశేషపూజలను ఉత్సవములను జరుపుటయొక్కము.

విశేషపూజకు ఉక్తకాలములు:—మాస నక్షత్రములు, విష్ణుపంచకదినములు, విషువము, అయనము, సంక్రమణములు, గ్రహణము, ఇతరపుణ్య నక్షత్రములు, రాజు యొక్కగాని యజమానుని యొక్కగాని జన్మ నక్షత్రము అనునీ ప్రత్యేక కాలములు చెప్పబడుచున్నవి. పై మరీచి వచనమందు చెప్పబడిన విషువము మొదలగు నిమిత్తములు ధర్మశాస్త్రములందు ప్రశంసించబడిన ఇతరములగు పుణ్యకాలము లన్నిటికిని ఉపలక్షణములు. గ్రంథాంతర సంవాదబలముచే ఇతర పుణ్యకాల సామాన్యము నీ పరిగణనమందు చేర్చవచ్చును. అట్టి పుణ్యకాలదండకమున వ్యతీతాతము, గజచ్ఛాయ, మన్వాదులు, యుగాదులు మొదలగునవి సంగ్రహింపబడవచ్చును. ఆ ధర్మశాస్త్ర కారులందరును ఐకమత్యముగ పైన చెప్పబడిన విషువాదులయొక్క మహత్త్వమును పుణ్యప్రదముగ ప్రశంసించుచు అట్టి సమయములందు స్నానము, దానము, జపము, హోమము, దేవషిషిత్వతర్పణము, శ్రాద్ధము, అభిషేకము, దేవపూజ మొదలగు పుణ్యకార్యములను చేయవలయునని విధియించిరి. ఇట్టి స్నాన దాన జప హోమాదులన్నియు విష్ణుపూజలో చేరిన భిన్న ప్రకారములే గలవని నిరూపించుచు శ్రీ వైఖానస భగవద్దాస్త్ర సంహితాకారులగు మరీచిమహర్షి ‘సర్వే వైదికాచారాఃతపోయజ్ఞాశ్చ విష్ణుపూజావిధేర్భేద ఇతి వైఖానససూత్రమ్, తత్సూత్రోక్తానుష్ఠానం సర్వం సమాచరన్తి’ అని విమానార్చనా కల్పము ౮౧ పటలమున చెప్పుచున్నారు. కాగా ధర్మశాస్త్రములందు పుణ్యకార్యచరణమున కుద్దేశింపబడిన విషువాది పుణ్యకాలములు నకలపురుషార్థ పరమోద్దేశమగు భగవదారాధనమునకును ఉద్దేశింపబడుట కైముతకనిద్యము. మాసనక్షత్రాదుల స్వరూపము నుపపాదించుట ఈయొడ అవసరమైయుండుటచే దాని నీ క్రింద వివరించెదను.

మాస నక్షత్రములు— ధర్మశాస్త్ర కారులు మాసమును నాలుగు విధములుగ కొందరును మూడు విధములుగ కొందరును చెప్పుచున్నారు.

‘మాసాస్తు సావనః సారః చాంద్రోనాక్షత్ర శత్యమీ
దర్శాస్త్రః పూర్ణిమాస్తోవా చాంద్రోసావిప్ర వైశ్యయోః
సారోరాజ్ఞ స్సావనశ్చ యజ్ఞే జ్యోతిషికే పరః
క్రౌతస్మార్త క్రియాస్పర్వాః కుర్యాచ్చాంద్రమనర్తుమ’
తదభావేతు సారర్తుష్వతి జ్యోతిర్విదాంమతమ్.’
(విధాన పారిజాతము)

(సారమానము, చాంద్రమానము, సావనమానము, నాక్షత్రమానము ననునవి నాల్గు మానభేదములు. నాక్షత్రమును విడచినచో మూడు భేదములు అగును. శుక్లపాడ్యమి అరంభించి అమావాస్య చివరపరకు గల తిథులు కలిగి నది చాంద్రమానము. ఈ నియమము వింధ్యపర్వతము నకు దక్షిణమునందు అనునరించ బడుచున్నది. ఇట్లే కృష్ణపాడ్యమి అరంభించి పూర్ణిమతో అంతమగు తిథులు కలదియు చాంద్రమానము వింధ్యకు ఉత్తరదేశమందుం డెడి వారలచే యనునరించబడుచున్నది. ‘క్రౌతస్మార్త క్రియాః సర్వాః కుర్యాచ్చాంద్ర మనర్తుమ’ అను మొదలగు ప్రమాణములచే పైపూజలందు చాంద్రమానము ననున రించుట న్యాయము. సూర్యుడు మేషాదిరాసులలో ఒక రాశినుండి మరియొక ప్రక్కరాశికి పోయి ఆ రాశి యందుండు కాలము సారమానమనబడును. ఒకేరీతిగ మానమునకు ముప్పది దినముల వంతున 3౬౦ దినముల పరిణామముగల సంవత్సరమున పండ్రెండవ భాగము సావనమానము. అశ్వినాది నక్షత్రములు యిరువదియేడు కలసిన ఒక సంకేత కాలపరిణామముగా వ్యవహరింప బడునది నాక్షత్ర మానము.

‘సారోమాసో వివాహాదో యజ్ఞాదో సావనః స్మృతః
అట్రికే పితృకృత్యేచ చాంద్రోమానః ప్రశస్యతే
అయుర్ధాయ విభాగశ్చ ప్రాయశ్చిత్త క్రియాతథా
సావనేనైవ కర్తవ్యా.....చావృషాసనా.’ (గర్గుడు)
అనుచు ఆయా పరిభాషలలో చెప్పబడిన ఆయా మానము లందు చేయదగిన పనులను గర్గుడు చెప్పిన సూక్ష్మ పరా మర్శ మనకియెడ అత్యంతావశ్యకము కాదు.

చాంద్రమాన పరిగణనములో ఒకానొక నెలలో పూర్ణిమ తిథియందు వచ్చెడి నక్షత్రము పేరిట ఆ నెల వ్యవహరింప బడుట చాంద్రమాన సిద్ధాంత సంప్రదాయమై యున్నది. అనగా మృగశిరనక్షత్రముతో కూడిన పూర్ణిమ సంభ వించెడి మానమునకు మార్గశిష మానమని పేరు పెట్టి బడినది. వింధ్యదక్షిణ సంప్రదాయము ననుసరించి శుక్ల పక్ష పాడ్యమి మొదలు గలిగి రాబోవు అమావాస్యకు నడుమ వచ్చెడి పూర్ణిమతో మృగశిష నక్షత్రము కలసి వచ్చిన యెడల ఆ మానము మార్గశిష మానబడును చున్నది. ఇట్లే వృష్యమి, మఘ, ఉత్తరఫల్గుని చిత్ర, విశాఖ, జ్యేష్ఠ,

పూర్వాషాఢ, శ్రవణము, పూర్వాభాద్ర, అశ్విని కృత్తిక నక్షత్రములతో కూడిన పూర్ణిమ తిథి గల మానములు పుష్యము మాఘము ఫాల్గుణము చైత్రము వైశాఖము జ్యేష్ఠము ఆషాఢము శ్రావణము భాద్రపదము అశ్వియు జము కార్తికము అని వ్యవహరింప బడుచున్నవి. ఒక వృషుడు ఈ నియత నక్షత్రములు పూర్ణిమ తిథి యందే రాక పోవుటకూడ సంభవించి ఒక దినము ముందు వెనుకగ కూడ వచ్చుచుండును. అట్టి సందర్భమున ‘మాత్సరీషాఢి మాసేషు మాననక్షత్రేషు’ అని ప్రత్యేకముగ నక్షత్రమునకు ప్రాధాన్యము చెప్పబడుటచే పూర్ణిమ తిథియందుగాక మాన నక్షత్రమునందే ఉక్తకార్యములను జరుపవలసియుండును. పూర్ణిమ తిథికి కూడ ప్రాముఖ్యమును చెప్పటకు ఈ దండకమున విష్ణుపంచక దినములుదహరింపబడినవి. సార మానమున కూడ ఈ మాన నక్షత్ర పరామర్శము సమన్వితము కాగలదు.

విష్ణుపంచక దినములు

‘అమావాస్యాయదా తస్యాంత శ్రవణక్షే తదైవచ

ద్వాదశ్యోశ్చద్వయో స్తస్మాత్పౌర్ణ మాస్యాంత దైవచ’

అమావాస్య శ్రవణ నక్షత్రము శుక్లకృష్ణముల రెండింటి యందలి రెండు ద్వాదశి తిథులు పూర్ణిమ అను నీ యెదు దినములును విష్ణుపంచక దినములని సంకేతింపబడినట్లు అతినంహిత ౫౭ వ అధ్యాయమందు చెప్పబడినది.

ఇదే లక్షణము పంచరాత్రపాద్మ సంహిత చర్యాపాద పంచదశాధ్యాయ మందును కలదు.

‘పక్షద్వయేచ ద్వాదశ్యో నిసీవాళి కుహూస్తథా

శ్రవణక్షేం దినాని స్మ్యఃషాసేషు ద్వాదశస్వపి’

విమవము అయనము ననునవికూడ సంక్రాంతి భేదము లేయైనను లక్షణ భేదముచే వానికి వ్యవహార భేదము యేర్పడినది. సంక్రాంతి సంక్రమణము రెండును సమానార్థక పదములు. సంక్రమణ మనగా సూర్యుడు మేషమాదిగా గల రాసులలో ఒక రాశినుండి మరియొక రాశికి ప్రవేశించు కాలమునకు వ్యవహారము. ఒక సంవత్సర పరిమిత కాల మందు మేషమాదియగు పండ్రెండు రాసులందును ఒక అవృత్తి సూర్యుడు సంచరించును. ఒక్కొక్క రాశి యందు సూర్యుడొక్కొక్క మానము దినములుండి ప్రక్క రాశికి పోవును. ఆ మానములను ఆ రాశి పేరిట దక్షిణ దేశము వారలు మేషమానము పృషభమానము మొదలగు పేరులతో వాడు కొందురు. ఈ మానములు కొంచెము ముందు వెనుకగా మన చాంద్రమాన సిద్ధమగు చైత్రము వైశాఖ మానము మొదలగు మానములకు సరిగా వచ్చు చుండును. ఇట్లు రవిసంక్రమణము లొక సంవత్సరమున పండ్రెండు కలవు. ఆ పండ్రెండు సంక్రమణములకు గల

విశేషము ఈక్రింది విధమున చెప్పబడినది. (సూర్య సిద్ధాంతము)

‘మృగకర్కట సంక్రాంతి ద్వేతూదగ్గక్షిణాయనే
విమవతి తులామేష గోలమధ్యే తథా పరా
భ చక్రనాభౌ విమవద్వివృతయం సమసూత్రగమ్
అయన ద్వివృతయం చైవ చతస్రః ప్రధితాస్తుతాః’

మకర సంక్రాంతి కర్కటక సంక్రాంతియును నీ రెండు సంక్రాంతిలును క్రమముగా ఉత్తరాయణము దక్షిణాయనమునని యనబడుచున్నవి. తులామేష సంక్రమణములు రెండును విమవములనబడును. ఇట్లే

‘ధనుర్మిథున కన్యాను మీనేషడశీతయః

వృషవృశ్చిక కుంభేషు సింహే విష్ణుపదీతధా’

యని పై జెప్పిన విమవాయనములు నాల్గొకక మిగిలిన యెనిమిది సంక్రమణములలో ధనుస్సు మిథునము కన్యా మీనము నను నాలుగు షడశీతులనియు, వృషభము వృశ్చికము కుంభము సింహమునను నాలుగు సంక్రమణములు విష్ణుపదులనియు అనబడుచున్నవి.

విమవకాలమున (విమవదినము నాడు) పగటి కాలము రాత్రికాలము కొంచెమైనను హెచ్చు తగ్గులు లేక సమ పరిమాణము కలిగియుండును. ‘సమ రాత్రిం దివే కాలే విమవద్విమవం చతతే’ అని దీని లక్షణము నిఘంటునందు చెప్పబడినది. ఇట్టి దినములు సంవత్సరమున మేషమాసారంభమునను తులామాసారంభమునను ఒక్కొక్క దినము మాత్రమే సంభవించుచున్నవి. తక్కిన అన్ని దినములందును సూర్యుని గతిభేదముచే అహారాత్ర పరిమాణము సమముగా నుండదు. ఈ రెండు దినములు సహజముగ ఏప్రిల్ 13 వ తేదియు అక్టోబరు 17 తేదులు వచ్చుచుండును. ఇవి మేషతులా సంక్రమణ కాలములు.

అయనములుకూడ దక్షిణాయనము ఉత్తరాయణము నని రెండు విధములు. ఇవి కర్కటక ధనుస్సంక్రమణములు. ఇయ్యవి జూలై 16 వ తేదిని జనవరి 14 వ తేదిని సహజముగ వచ్చుచుండును. ఈ దినములందు సూర్యుడు ఆకాశమార్గమున దక్షిణ మార్గమునకును ఉత్తర మార్గమునకును సంచరించుటకు ఆరంభించును. దక్షిణాయన కాలము దేవతలకు రాత్రికాలము. ఉత్తరాయణ కాలము దేవతలకు పగటికాలము. ఈ అయన సంక్రమణముల వైశిష్ట్యము యొక్కవైనది. పంచాంగములందీ విమవాయన సంక్రమణములను గుర్తించవచ్చును.

ఈ పండెండు సంక్రమణములును మరల ఒక్కొక్కటి ఆయా నక్షత్రములతోను వాఢములతోను కలసినప్పుడు విభిన్న ఫలముల నిచ్చుచు యేడు విధము లగుచున్నది.

‘ద్వాదశైవ సమాఖ్యాతాః తుల్యాః సంక్రాంతి కల్పనాః
సప్తథా సాచి బౌద్ధవ్యా ఏకైకం చ యథాశృణు
మన్తా మన్తాకినీ ధ్వాంక్షి ఘోరాచైవ మహోదరీ
రాక్షసీ మిశ్రితా ప్రాక్తా సంక్రాంతిః సప్తథా స్థుప
సూర్యే ఘోరా విదౌ ధ్వాంక్షీ బౌమవారే మహోదరీ
బుధే మస్తాకినీ నామ మన్తా సురపురోహితే
మిశ్రితా శుక్రవారేస్యా ద్రాక్షసీ చగ నైశ్చరే
మన్తాధ్రువేషు విజ్ఞేయా మృదౌమన్తాకినీ తథా
క్షిప్రధ్వాంక్షీ విజానీయాదుగైః ఘోరాప్రకీర్తితా
చరైర్యు ఘోదరీ జ్ఞేయా క్రూరైః ఋక్షైస్తు రాక్షసీ
మిశ్రితాచైవ నిర్దిష్టామిశ్రితైః ఋక్షైస్తు సంక్రమే’

(పురుషార్థ చిన్తామణి - దేవిపురాణే)

ఒక్కొక్క సంక్రాంతియు మంద, మందాకినీ, ధ్వాంక్షీ, ఘోరా, మహోదరీ, రాక్షసీ, మిశ్రితా అని ప్రత్యేకము యేడు విధములై యున్నది. క్రమముగా అదివార మారంభించి యేడువారములందును సంభవించెడి సంక్రమణములకు యేడింటికిని ఘోరా, ధ్వాంక్షీ, మహోదరీ, మందాకినీ, మందా, మిశ్రితా, రాక్షసీ యను వ్యవహారము కలదు. ఇట్లే ధ్రువనక్షత్రములనెడి రోహిణి, ఉత్తరా, ఉత్తరాషాఢా, ఉత్తరాభాద్ర యను నాల్గు నక్షత్రములలో ఒక్కదానితో చేరినప్పుడు అసంక్రమణమునకు మందా అనియు, మృదునక్షత్రములనెడి చిత్ర, మృగశిరః, అనూరాధా, రేవతి హస్తయును ఐదు నక్షత్రములలో ఒక్కదానితో చేరిన సంక్రమణమునకు మందాకినీ అనియు క్షిప్రముల నెడి అశ్విని, పుష్యమి, ఆభిజిత్ నక్షత్రములలో ఒక్కదానితో కూడిన సంక్రమణమునకు ధ్వాంక్షీ యనియు, ఉగ్రముల నియోడి మూలా, జ్యేష్ఠా, ఆర్ద్రా, అశ్లేషాలలో ఒక్కదానితో చేరిన సంక్రమణమునకు ఘోరాయనియు, చరములనియోడి శ్రవణము ధనిష్ఠా, శతభిషము, పునర్వసు, స్వాతి నక్షత్రములలో ఒక్కదానితో కలసిన సంక్రమణమునకు మహోదరీయనియు క్రూరములనియోడి పూర్వ ఫల్గుని, పూర్వాభాద్రా, పూర్వాషాఢా, భరణి మహానక్షత్రములలో ఒక్కదానితో చేరిన సంక్రమణమునకు రాక్షసీ యనియు మిశ్రములనియోడి కృత్తికా విశాఖా నక్షత్రములలో ఒక్కదానితో చేరిన సంక్రమణమునకు మిశ్రితా యనియు వ్యవహారము ప్రసిద్ధమై యున్నది.

మరియు వీనిలో ఒక్కొక్కటి బ్రాహ్మణాది చాతుర్వర్ణ్యముల వారికిని వృత్త్యంతరములవారికిని శుభప్రదమగు ననియు ప్రాతర్మధ్యంధివాదిభేదముచే కొందరికి పిడాకర మగుననియు చెప్పబడియున్నది. ఈ విస్తరము యొక్కవ ప్రకృతము కాదు గనుక గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయబడలేదు. ఇట్లే,

‘సాన్నిధ్యంతు భవేత్తత గ్రహణాం సంక్రమేరవేః
వ్యవహారో భవేత్తోకే వందనూర్యో పలకితః
కాలే వికురుతే సర్వం బ్రహ్మద్యం సచరాచరం
పుణ్యపాపవిభాగేనఫలం దేవీ ప్రయచ్ఛతి.
ఏకధాపి కృతంయస్మిన్ కోటి కోటిగుణం భవేత్
ధర్మాద్విపర్యతే హ్యయుః రాజ్యం పుత్రసుఖాదయః
అధర్మాద్వ్యాధి శోకాది విమవాయన సన్నిధౌ
విమవేమ చయజ్ఞస్తం దత్తం భవతివాక్షయమ్
ఏవం విష్ణుపదే చైవషడశీతిముఖేమచ.’

(కృత్యకల్పతరౌ-దేవీపురాణే)

(రవి సంక్రమణ పుణ్యసమయమున ఆ ప్రదేశమునందు సకలగ్రహములయొక్క సాన్నిధ్యము కలుగును. లోక వ్యవహారమంతయు సూర్యచంద్రగతి వలననే నడచు చున్నది. కాలము పుణ్యప్రదమై సంప్రాప్తించినపుడు చేయ బడిన ధర్మకార్యములకు మంచి పుణ్యఫలమును పరాక్తి అనుగ్రహించును. పుణ్యకాలములందు జేసిన ధర్మకార్యము అత్యల్పమైనను దానివలన లభించెడి పుణ్యఫలము కోటి గుణితముగ వృద్ధియగును. విద్యుక్త ధర్మాచరణమువలన మానవులకు ఆయుస్సు రాజ్యము సంతానవృద్ధి మొదలగు సుఖములు కలుగును. అధర్మమువలన దుఃఖము వ్యాధి మొదలగు కష్టములు సంభవించును. విమసంక్రమణము నందును విష్ణుపదులందును షడశీతు లందును చేయబడిన ధర్మము అత్యుచితమగుచున్నది.) అని సంక్రమణ మహత్త్వము పలువిధముల ప్రశంసించబడినది.

మరియు సంక్రమణమును పుణ్యకాలము అత్యల్ప పరిమాణము కలిగినదగుటచే అట్టి సమయమును గుర్తించి ఆ సంగ్రహ సమయమున పుణ్యకార్యములను విస్తరించి, అచరించుటకు అవకాశము లభించదనియు అట్టి సూక్ష్మ కాలమును తెలిసికొనుట అసాధ్యమనియు తమ అతీంద్రియ జ్ఞాన సంపత్తిచే నిర్ణయించిన మహామూలా ఆయా సంక్ర మణమునకు పుణ్యకాలమును పూర్వోత్తర పన్నీహితకాలము లకు పెంచి మనవంటి అల్ప శక్తులకు మహోపకారము కావించిరి. ఈ రహస్యము దేవీపురాణమునందీ క్రింది విధమున ముపదేశింపబడినది.

‘పరమార్థేన యా సంఖ్యా కథయామి సృష్టోత్తమ స్వస్థే సరే సుఖాసీనే యావత్సప్తతి లోచనమ్
తస్మాత్రింశత్తమో భాగః తత్పరః పరికీర్తితః
తత్పరాచ్చతమో భాగః త్రుటిరిత్య భిధీయతే
త్రుటేః సహస్రభాగయః సకాలోరవి సంక్రమే
తత్కాలే తు ద్రవిభూతం త్రైలోక్యం సచరాచరమ్’

‘సంక్రాన్తి సమయః సూక్ష్మః దుర్భేదయః పిహితేక్షణైః
తద్వ్యోగాచ్చాప్యధశ్చర్చ్యం త్రింశన్నాడ్యః పవిత్రతాః’

ఆరోగ్యవంతుడగు పురుషుడు సుఖాసీనుడై యుండగా నాతనికి సయనస్పందము కలుగు అవకాశ మెంతకాల మగునో దానిలో ముప్పదవవంతు కాలము ‘పరము’ అన బడుచున్నది. ఆ ‘పరము’ నందలి సూరవ భాగమును ‘త్రుటి’ యని యందురు. ‘త్రుటి’ యందలి సహస్ర భాగము యెంత కాలపరిమితి కలిగినదగునో అంతటి సూక్ష్మప్రమాణము కలది రవి సంక్రమణ కాలము. ఈ సమయ మతిసూక్ష్మకాలమగుటవలన మానవచక్షువులగు ప్రాకృత సరులకు తెలియ జాలినది కాజాలదు. కావున మహామూలా ఆ కాలమునకు సన్నిహితమగు ముప్పది గడియల కాలమును పుణ్యకాలమగునట్లు అనుగ్రహించిరి.

సంక్రాన్తి సామాన్య గ్రహణముచే మన్వాదులు యుగా దులు గజఛాయ వ్యతిపాతము మొదలగు విశేష దినములనుగూడ తుల్యబలమగు పుణ్యకాలములుగ తీసికొనవచ్చును.

మన్వాదులు

‘అశ్వయుక్ శుక్లసవమి కార్తికీ ద్వాదశీ తథా
తృతీయా చైత్రమాసస్య తథా భాద్రపదస్యచ
ఫాల్గున స్యాప్యమావాస్యా పుష్యస్యైకాదశీ సితా
అషాఢస్యాపి దశమి మాఘమాసస్య సప్తమి
శ్రవణస్యాష్టమి కృష్ణా అషాఢస్యాపి పూర్ణిమా
కార్తికీ ఫాల్గునీ చైత్రీ జ్యేష్ఠిపంచదశీ సితా
మన్వవ్రరా దయశ్చైతే దత్తస్యాక్షయ కారకాః’

(అశ్వయుజ శుక్లసవమి, కార్తికశుక్ల ద్వాదశీయు, చైత్రశుక్ల తదియ, భాద్రపద శుక్ల తదియ, ఫాల్గున బహుళ అమా వాస్య, పుష్య శుక్లైకాదశీ, అషాఢ శుక్ల దశమి, మాఘ శుక్ల సప్తమి, శ్రావణ బహుళ అష్టమి, అషాఢ శుక్ల పూర్ణిమ, కార్తిక శుక్ల పూర్ణిమ, జ్యేష్ఠ శుక్ల పూర్ణిమ, ఫాల్గున శుక్ల పూర్ణిమ చైత్ర శుక్ల పూర్ణిమ అను పదునాలుగు తిధులు మన్వంతరము లనబడును.)

యుగాదులు

వైశాఖమాసస్య సితాతృతీయా సవమ్యసా కార్తిక శుక్ల పక్షే. నభస్యమాసస్యచ కృష్ణపక్షే త్రయోదశీ పంచదశీ చ మాఘే’

‘వైశాఖ శుక్ల త్రయోదశీ, కార్తిక శుక్ల సవమి, భాద్రపద బహుళ త్రయోదశీ, మాఘ శుక్ల పూర్ణిమ-ఈ నాలుగు శుభ దినములు యుగాదు లనబడును)

THE GODS' PRAYER TO SRI KRISHNA

(FROM SRIMAD BHAGAVATAM)

"O thou Lord infinite,
May thy Feet deliver us, thy devotees from all evil.
Thy Feet cover the whole universe;
The sacred river Ganges flows from them;
They put fear into those who are wicked and ungodly,
And they make fearless the godly.
"Let thy mercies fall upon us and protect us!
May thy Feet give us that which is good.
Thou art the supreme Being,
Beyond all limits of time and space,
The ruler and guide of all.
"Thou art the origin of this universe;
In thee it has its being and continuance;
And verily unto thee does it go back in dissolution.
Thou art the ruler of that which is called the undifferentiated;
And thou art the guide of all earthly beings.
Thou art the intelligence of all intelligence.
Thou art Time, which we know to be of immense power and all-destructive.
Thou art indeed the supreme.
"Thou art verily the infinite Brahman, without form, without attributes;
Thou art also the father-mother God omnipotent.
By thee and within thee is conceived the universal intelligence
Whence issues this universe with all its objects, subtle and gross;
Therefore art thou the Lord of the sentient and the insentient.
Thou, the Lord of the senses, though moving amongst objects of sense,
dost remain unaffected by them.
Thou hast indeed shown us the ideal: to live in the world and yet not to
be of it."

(With the kind courtesy of Sri Ramakrishna Math)

What is it that made Dushyanta's picture look so true to life? It is the selection of the correct point of view, that is the point of view in which the artist has strived to approach his creation and has thereby tried to express its value in terms of his own personality. Therefore, if one is to appreciate a piece of art correctly, one has to understand the personality of the artist and tract out his point of view. Only then can one derive complete happiness out of it. This point of view generally depends on the subject chosen by the artist and the school to which it belongs, while the personality is purely that of the individual.

The greatness of a piece of art depends on the individual's sacrifice of his personality to the point of view or the tradition he chooses. It is a continual process of depersonalization and its relation to the sense of tradition.

Tradition differs from nationality to nationality as personality differs from individual to individual. Joseph Krutch, the art critic of "The Nation" reacted to the Drama of Sudraka's *Mricchakatika* ('the Clay Cart') when it was staged in New York, in 1924 as follows:—

"A play wholly artificial yet profoundly moving, because it is not realistic but real. Whoever the author may have been, and whether he lived in the fourth century or the eighth, he was a man good and wise, with the goodness and wisdom which come not from the lips or the smoothly flowing pen of the moralist, but from the heart. An exquisite sympathy with the fresh beauty of youth and love, tempered his severity, and he was old enough to understand that a light-hearted story of ingenious complication could be made the vehicle of tender humanity and confident goodness. Such a play can be produced only by a civilization which has

reached stability; when a civilization has sought its way through all the problems it faces, it must come to rest upon something calm and naive like this. Macbeth and Othello, however great and stirring they might be, are barbarous heroes, because the passionate tumult of Shakespeare is the tumult produced by the conflict between a newly awakened sensibility and a series of ethical concepts inherited from the savage age. The realistic drama of our own days is a product of a like confusion; but when problems are settled, and when passions are reconciled with the decisions of an intellect, then form alone matters. Nowhere in our European past do we find, this side of the classics, a work more completely civilized."

Joseph Krutch is correct in his complaint that European past has not left a classic more completely civilized than *Mricchakatika* of the East. We have seen in the previous chapters how the West strove always for material advancement while the East struggled for moral tranquility. The works of Sudraka and Shakespeare, for the matter of that the work of any writer of the East and the West, represent their respective traditions and therefore they are great in their own way. The process of depersonalization is so complete in these writers that we know much of their times than of themselves.

But again it must be made plain that depersonalization does not mean extermination of the personality of the writer. Then the work will be like a body without soul. It is more a discipline of personality than its death. And accordingly, we learn something of Sudraka and Shakespeare the writers in their works. As we have seen above, Sudraka was a man good and wise, with the goodness and wisdom which had their birth in the heart. He had an

exquisite sympathy with the sprouting beauty of youth and love. He was a writer bestowed with the genius that could convert a trivial story into a plot of tender humanity and asserting goodness.

Shakespeare in his works appeared first as a youth beaming with love for the woman and lust for the earth. It made him picture of imaginative love in which he revelled at that time almost love-sick and love-blind. Like his Romeo, he would not know the hour of the day and perhaps would ask his friend, "Is the day so young?" He looked at Life through "The poet's eye" and glanced from heaven to earth and earth to heaven in all admiration.

But the later part of his life made Shakespeare express his bitterness against the society he lived in. His Hamlet protested against the high-handed stupidity and brutality that pervaded high society. He exclaimed his disappointment at life,

"Alas! Life is not what I thought it was!" The woman he loved and worshipped disappointed him and drove him wild with despondency:" Frailty, thy name is woman!"

Now, it will be evident that an art appreciator should know the extent to which the artist has sacrificed his personality and become a whole in the tradition he has chosen. Added to this one should have a fairly good aesthetic intuition if one desires to derive the pleasures of artistic experience.

What we have said of paintings and poetry holds good with architecture also. Architecture, being the mother of fine arts, takes all of them and their principles of appreciation into her folds.

Though, therefore, the question, "How to appreciate Hindu architecture?" sounds odd at first, it must be accepted that it is a sensible question that deserves our attention.

(to be continued.)

HINDU IMAGES—6

T. N. SRINIVASAN, M.A.

Having considered at some length, the several objects that form the media of adoration by the devout Hindus, it is now proper to study the constitution of the images—the material out of which images are made. In no other country excepting ours and especially in South India, there are such diverse variety of images as reckoned by the material of which they are made. Even in such lands of hoary antiquity noted for artistic developments, beautiful images of Gods & Goddesses were made out of certain materials—for instance—in the ancient art of the Romans, marble was one of the com-

monest media of sculpture, though bronze and copper images were also sparingly seen. The ancient Egyptians specially in images of rough varieties of granite stone. But in the art of South India, numerous media were used.

Sukranithi states that "images are made of sand, paste, enamel, earth, stones, woods and metals". These are the commonest materials for our ancients made use of several other rough objects for creating images of charming beauty. Let us know about some of these bewitching images.

Going back to pre-historic ages, there are very many references about images that were then made. Ramayana refers to a golden image of Sita, which Sri Rama had at the time of the Aswamedha yagna. Similarly an iron replica of Bhima was placed before that jealous king Dhritarashtra, which he crushed by his powerful clasp. Similarly Ekalayva—the forsaken disciple of sage Dronacharya had an image—probably of stone of his Acharya, through which he learnt archery.

Coming down to periods of better records, the earliest evidences that still exist amongst us are the images done by the Pallava and the ancient Andhra rulers of our country. No doubt the earlier replicas of Divinity were symbolic but when iconographical representations became more pronounced in the early Brahminical period of religious renaissance, orderly treatment of images began and treatises given descriptions of various icons were inaugurated. The earlier images must have been made out of materials of semi-permanent nature just for the moment of adoration. Even today that custom lingers in our religious ceremonies, where temporary effigies of deities like Vishwaksena—(for the Vaishtnavites) and Vinayaka (for the saivites) are made out of small lumps of ground turmurric powder sandal paste or even jaggery and invoked at the commencement of any auspicious function. These effigies are afterwards destroyed. But the need to have images of a permanent nature arose, when the worship of deities in public places became popular and strengthened.

The idea of creating such permanent images—though quite ancient, must have begun sometime during the Pallava period in the days of that great ruler Mahendrarman (610–640 A.D). It was he that

first conceived the idea of scooping out the cave temples in South India and it was because of his endeavours that the famous cave temples at Trichinopoly, Sitannavasal, Mamallapuram, Pallavapuram, Mandagapattu and other places came into existence. Here attempts were made to carve out of living rocks image of gods and goddesses in good bas-relief very boldly. In fact the images of various aspects of Vishnu, like Anantasayana murti, Varaha-avatar, Trivikrama avatar, several forms of Siva like Umamaheswara-murti, Ardhanareswara, and images of Devi as Durga, Mahishasura-mardani are famous representations that conform to strict iconographical descriptions. During this age, the idea of casting images in the round in panchaloha alone appears to have commenced, for there are still several icons of Pallava image in many Vaishnavite temples of the South.

In most of the temples in South India we have two varieties of images—the *chala*—movable and the *achala*—fixed Vigrahas. The latter are also known as *Dhruva beras*—that is the images fixed up in their respective shrines and to which all the worship as ordained in the particular agama that is followed there—is offered. The other image is the common processional image also known as *utsava-bera* which is taken out of the main shrine for festivals and often carried out within the precincts of the town or village in which the temple is situated on particular festival occasions.

The *Dhruva beras* are often made of Stone, and in such cases, they are carved out of a single piece of durable variety of stone like granite or gneiss, so that the rituals like *abhishekam* or bath may be given to the deity on prescribed days. They are known as *Silaberams* and the images carved out of these several varie-

ties of tough rock are permanent in nature. Next to stone and especially in places where good varieties of stone are difficult to get, *dhruva beras* are made of tough varieties of wood, when they are called *daru beras*. In such cases, the varieties of wood used are of very tough in texture like the seasoned bark of trees like fig tree. Even today such *daru* images are still in worship as in the temple of Tirukoilur in South Arcot district of Tamil Nad, where the image of Sri Tiruvikrama-gopalan is famous. Similarly, the famous temple of Sri Devarajaswamy at Kanchee was proud to possess a *daru* image as *dhruvabera* on the Hastigiri from time immemorial, till it was mutilated by the muslim invader—Haider ali of Mysore. This ancient image is still preserved in the sacred tank of the temple and is famous as "*Hastigiri Varadan*", and it is taken out once in about forty years and worshipped for sometime to keep up the old tradition in tact. The world famous image at Puri-Jaganath—Sri Krishna, Balarama and Subhadra are all of wood and they are replaced only in twelve years.

In places where stone is not available, the images are usually constructed with brick and mortar and then coated with a form of cementing medium containing camphor, frankincense, wood-gum and other adhesive ingredients and such images are called *Sudha beras*. Such images though beautiful to look at, need constant care and upkeep. Huge images of this variety can still be seen in many South Indian temples—as for example the gigantic image of Sri Krishna in Pandavathrothar image at Kanchee is about twenty feet in height. The image of Sri Padmanabhaswamy at Trivandrum comes under this category.

These, being the commonest varieties of *dhruva-beras* there are places where very

special variety of images are met with. For instance the image of Sri Venkatesa at the famous Tirumalai Hills is a *Swayam-vyaktha* image—said to have manifested Himself on the Hills. It is rather difficult to exactly say of what particular material He is made up of. The *dhruva bera* of the temple of Kurma-avataramurthi at Sri Kurmam is made up of three huge Saligramams, the big one in the centre forming the body, the small one at the back being the tail, while a round one in front becomes the head of a tortoise.

In the temples of Tamil nad, there are very peculiar images. The image of Sri Ranganatha at Srirangam is of a rare variety of constitution. It is said that it is made up of a large number of Saligramams which have been put together to form the shape of the Sayana aspect of Vishnu cemented together by a very peculiar form of cement. The image of Sri Dandayuthapani at Palani is believed to have been made out of the residue of very many herbs and rare plants called *nava-pashanams* and moulded into the image of the deity. In some places even time honoured ant-hills are worshipped as Nagalingams and one such is still seen in the Nageswaraswami temple at Kumbakonam.

Besides these, we have in North India peculiar forms that are worshipped. In Jwalamukhi, the open gate from which a geyser of hot water gushes out is worshipped as the deity, while it is believed that a forest-fire in the unapproachable part of a virginal forest, is the Jwala Narasimha swami at Ahobilam in Kurnool district. An orifice in the natural rock face has been consecrated as Sri Panaka Narasimhaswami at Mangalagiri and the outside of the opening is roughly hewn out to represent the shape of Sri Narasimha.

Most of the *utsavaberas* are images cast out of metal predominantly copper. But the ancient treatises ordained that images must be made of *panchaloha*—the mixture of five metals, gold, silver, iron, lead and copper. This special composition metal bent itself to delicacy in workmanship and shone in brilliance when cleaned periodically. But in some places pure silver and gold images are in worship. The deity of Tirukoshiyur in Ramnad district—Sowmyanarayana, the Bhogi Srinivasa murti and Sri Krishna at Tirumalai temple are images made entirely in silver. The Bhoga murti called Sri *Solimalaikkinniyar* of Alagar Koil, the utsava murti with Sri and Bhodevis at Trivandrum are images made of pure gold. So also in the reputed *Bhangam Kamakshi* of Tanjore glorified in the well known kritis of Syama sastri—an image in pure gold.

Sukranithi ordaines that “images are to be made of gold, silver, copper and bronze in the Satya, Treta, Dwapara and Kaliyugas respectively.” But even in dark age of Kali, there are several images made of the nobler metals like gold and silver.

Besides these, precious stones like *Sphatika* (crystal), *Vajra* (diamond) ratna (ruby), *Pacha* (emerald) and *Vidruma* (cosal) are also rarely used in making images of deities. The reputed ‘Ratna Sabhapathi’—representing Siva as Nataraja in the famous temple of Chidambaram is made by carving the image out of a huge piece of ruby. Similarly the madhva mutt of Udupi have a fine image of Navaneetha Krishna carved out of a single piece of sapphire.

Similarly there are instances when finely carved images out of massive blocks of sacred *saligrama* stones are made for worship. In the Sri Krishna temple at Udupi, there is a small but dainty image of Sri Rama, so carved from a *saligrama*.

Suprabhedagama—a comprehensive treatise on the mode of casting images, give detailed instructions about the method by which good icons should be made, and how a homogenous cast of the image had to be constituted. In addition to the details regarding the postures and poses of images, our ancient treatises deal also with the particulars relating to the measurement of images. In fact this aspect of iconography—known by the special name ‘*Iconometry*’ is a precise and accurate auxillary subject and gives the scales very precisely.

The basic unit of this mode of measurement is known as a *tala*—which gives the name *talamana* for the study of this special aspect of iconography.

Normally *tala* is the measure of the linear space of the face from the hair on the forehead to the chin. This *tala* is further divided into twelve *angulas* which is made up of eight *yavas*—which is equal of the length of a barley corn.

Sukranithi enjoins that the measures appropriate to the various varieties of images should vary with the age during which they are made. For instance, in the *Satyayuga*, there are to be of ten *talas*, in the *Tretayuga* of nine *talas*, in the *Dwapara yuga* of eight *talas*, while in this present *Kali yuga* of seven *talas*. But this prescription is neither followed by the other silpasastras nor by the silpins themselves.

The measure usually adopted was the *nava tala* or it varied according to the nature of the images, for *Naramurti* (human aspects) were ten *talas*, *Krura murti* (ferocious forms) were twelve *talas*, *asura murti* (demonic aspects) were sixteen *talas*, *Kumara murti* (juvenile aspects) were of six *talas*. Normal superhuman forms were nine *talas* for male and seven *talas* for average female figures.

TEMPLES-XXII

By

YATHARTHAVADI

RAMAYATARA-DIVYAMANUSHA SAMBHAVA

(6) "DRUDHA VRATA" (दृढव्रतः)

"RAMA THE STEAD-FAST"

"DRUDHA VRATA" "दृढव्रतः" is the sixth of the qualities enunciated by Valmiki to make Rama, the Sarvalokasarnya (सर्वलोक-शरण्यः). GUNAVAN (गुणवान्) VIRYAVAN (वीर्यवान्) DHARMAJNA (धर्मज्ञः) KRITAJNA (कृतज्ञः) and SATYAVAKYA (सत्यवाक्यः) have been dealt with in the previous articles. SATYA-
VAKYA (सत्यवाक्यः) and DRUDHAVRATA (दृढव्रतः) would look apparently similar. But the former emphasises truth as an essential principle in human life, while the latter is more general in its application. It refers to steadfastness in Vratas (व्रत) or in principles. Rama has many vratas like Satyatva (सत्यत्व) Eka-Patnitva (एकपत्नीत्व), Pitruvakyaparipalanatva (पितृवाक्यपरिपालनत्व) Mitrardharmatva, (मित्रधर्मत्व) Saranagatvat-salatva (शरणागतवत्सलत्व) Abhaya Pradanatva (अभयप्रदानत्व), etc. In all these things that Rama is steadfast is the object of this enunciation.

A principle is maintained for particular conditions only. To maintain it thoroughly for the limited conditions themselves is a great task for ordinary human beings. But with Rama, a principle is maintained, whatever be the circumstances. If it is said that "रामो द्विर्नाभिभाषते"—"Rama does not talk two opposite words", means that what he talks for one time remains true for all times. That what he taught for one man, will remain true for all men. Likewise, his steadfastness in all his deeds is, what is represented by दृढव्रत (Drudha Vrata). This character is separately enunciated only to assure the Bhakta, who

wants to surrender unto Rama, that he can do so on the strength of what Rama said and did in the various acts of Ramayana. If you want him to purify you, you approach him as Ahalya. If you want your 'sapas' (शाप) to be removed, you approach him as Kabandha. If you want to propitiate him with your simple *bhakti*, approach him like Sabari. If you want to surrender all the results of your *tapas* and be freed from the results thereof, surrender the results to him as Sarabhangha did. If you want to become a servant of his, do what Hanuman and Vibheeshana did. He is sure to reciprocate to your appeals as he did to all these mentioned above. Rama is a *truth* for ever. The various characters of the Ramayana, are the various possibilities of existence of human life and whatever be your own, you can approach Rama in a way similar to that shown in the Ramayana by the respective characters, which seem to agree with your conditions most and be assured that your appeals will be heard exactly in the same way. It is this character of Drudhavratatva (दृढव्रतत्व) which emphasises more the divinity of Rama than the humanness.

"अभयं सर्वभूतेभ्यो ददाम्येतद् व्रतं मम"—

"Rama himself uses the word VARATA (व्रत) when he wants to say that he will not swerve from his principle of protecting all alike.

Valmiki's object in showing this as a separate character of Rama, is only to emphasise, how careful we are to be in maintaining our principles to be acceptable to Rama. Rama being God, has many principles and it is possible for him to be

steadfast in all. But poor human soul, what is it capable of in maintaining the principle? Is there any principle at all for human being to be steadfast in, under the variegated conditions of life and Samsara into which he is thrown? Yes, it is possible, and that is only one principle.

“दिवि वा भुवि वा ममास्तु वासो
नरके वा नरकान्तक प्रकामं ।
अवधीरित शारदारविन्दौ
चरणौ ते मरणेऽपि चिन्तयामि ॥”

“Let it be heaven or earth, hell or its depth, it matters little, where I live. Oh God: allow my mind to be steadfast in sticking to your feet.” This is what SRI KULASEKHARA said. More appealing than the above, is the following appeal, which SRI VEDANTADESIKA makes to his mind in his famous work of PADUKA SAHASRA :

“अधरीकृतोऽपि महता तमेव सेवते सादरं भूषुः ।
अलभत समये रामात्पादाक्रान्ताऽपि पादुका राज्यम् ॥”

“The chappals are the meanest of one's belongings. They are used by the master, when he has to walk on dirty ground or stone or thorn. When he walks on holy ground, the chappals are showed to a corner. Can there be meaner treatment than what the chappals receive? Can there be any reason for the chappals to be pleased with the master for the treatment given to them? Could we expect the chappals to stick to their master's feet with love? Certainly not. But, what did Ramapaduka do? When all others left him, Ramapaduka clung to his feet stronger, when he entered VANAVASA (वनवास). The Paduka was prepared to share the pains equally with the master. But what did the paduka get for all this steady fast clinging to his feet, however meanly they were treated? The Paduka got in reward for all their service, the kingdom, which even the master could not get. Therefore, Oh mind! take the lesson from the

Paduka and stick to his feet. You will also in time get the reward.” So, for one who wants to develop, he has to attach himself to great men and cling to their feet, however humiliating the condition you are placed, be. The same principle is again emphasised in the Bhagavad-Gita.

“सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रज ।

अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥”

“Do not worry about making yourself perfect in all the Dharmas, because it is impossible. But, be steadfast in your clinging unto My feet.”

The above explained *sloka* of the Paduka Sahasra fits in as very valuable advice to the human soul, who often feels that god has given him all sorts of difficulties in Samsara and has neglected him to drift and only to suffer for ever. The above soul as a result feels highly despondent and has the chance of becoming even an atheist some times for want of finding any ray of hope and will find great solace and assurance from this illustration of the Ramapaduka that one day this soul is bound to get as high a status as that of the Paduka, namely the *Salokyam* (सालोक्यं) and the *Sayujyam* of the Lord which is our birth right (“చైకుండం పునుపదు మష్టపర్వం యిదియే”—NAMMALWAR-THIRUVAIMOZI)

Thus it can be seen all the efficacy of the Drudhavrata of Rama as Sarva Loka Saranya depends entirely on our own steadfastness to cling to his feet. He has to protect us by all means, but the ways are different for different individuals. The mother beats the child, the lover scorns the love, the doctor cuts the wound, the sun burns the lotus but no body will say that the mother hates the child, the lover discards the love, the doctor ill-treats the patient and the sun is the enemy of the lotus. All this is done as a necessary correlative and the reciprocation of the child's love to the mother, the love's to the

lover the patient's to the doctor and the lotus, to the sun, do not get diminished. Sri Kulasekhara-alwar in his Divya Prabandham, called "PERUMAL TIRMOLI" has encouched the above ideas in ten atanzas and expresses, his helplessness in clinging to his feet and absolute dependence like a standing crop looks up to the sky however dry it may be and awaits the cloud of compassion to appear therein.

दृढत्वं संकल्पे तव मनसि जाते च नियमे
ह्यनिर्भेद्यं चासीत् गुरुपितृजनभ्रातृभिरपि ॥
तदैवाभूत् भूरि द्विगुणितमथो चैव धनुषि
दृढज्ञे शत्रूणां विमथनविधौ ब्राह्मणहिते ॥
ममत्वस्मिन् बन्धे दृढतरमहामोहगुणिते
सुनिर्भेद्ये जाले विषयविषतृष्णाद्यवसिते ।
पतन्वाभंजन्तु प्रबलतरवीर्यास्तव शराः
ततोहं मुक्तस्यां पुनरपि च बद्धो न भविता ॥

The Ayodhya Kanda of Valmiki Ramayana shows clearly how Rama's determination to go to the forest could not be shaken by all the implorings of his father, mother, Guru, Prajas, and beloved brother. He did enter the forest. There again he re-assured the Rishies that he will destroy the Rakshasas for their sake. As a result the speed of the arrows and the strength of his bow became greater in the battle with Ravana.

Oh Rama! your determination to protect all those who surrender unto you and the strength of your bow and the steadfastness of your Vratam are all well known. Yet can I be sure that you will be able to shatter the bondage of Samsara with its net work of the taste

for the Indrias and its binding cord of Mahamoha that is surrounding me. Don't think that this is nothing for your arrows. You will have to make a great effect to break my fort and all your arrows will be required. I shall how ever take the lesson from the great teachers and remain steadfast inclining into your support. I shall await your coming like Seetha in Lanka. She said " शरैस्तु संकुलं कृत्वा लंकां परबलार्दिनः । मां चेत् नयेत काकुत्स्थः तत् तस्य सदृशं भवेत् ॥ When she was asked by Hanuman to be allowed to be carried away to Rama by him she said to him, I know Rama's determination and the steadfastness of his vows. The word he gave to the Rishies of Dandakaranya are fresh in my memory. He promised them that he will destroy the Rakshasas. To destroy the Rakshasas and to bring him to Lanka my becoming captive to Ravana was only an essential means. Having so well laid the plan for destroying the Rakshasas, and having progressed so far the whole purpose will be defeated if I am to be carried away by you. Never mind my miseries. I should remain here. Rama should come, shatter Lanka with all his arrows and himself take me back. Then alone it will be completion of his Sankalpa and Drudha Vrata. In his act of relieving me from my bondage nothing else should interfere except his own effort. Myself and yourself too should not make any personal effort towards relief. Our only duty shall be to be steadfast in the faith that Rama is there to protect us.

(to be continued)

He indeed is rich who is rich in virtues.
Poor is he who is disconted.
Mean is he who is not master of his senses.
Godly is he who is not attached to objects of sense.

(SRI KRISHNA)

HINDU TEMPLES AND ARCHAKAS

(Note: The Editor does not take responsibility for the views expressed in this article.)

KAVIRAJA SIROMANI, PANDIT, D. NARASIMHACHARYULU, AVANIGADDA.

(Continued from previous article)

4. The Hindu Temples are also well known as Centres of all arts. Temples are healthy centres for creating the proper environment for concentration and worship. God is given the form of image and installed in Temples for the purpose of dedication and worship. The installation of Yantras, within the precincts of the Temple and also their inscription on the Mantapas, Gopuras, and Prakaras, it is said, creates a solitary effect on the health and well-being of the community at large. This faith in divine grace, through the temple is so ingrained in the minds of the people that in the popular belief, a village without a temple is not worthy of habitation.

There are also scientific principles involved in the installation of SIKHARAS and the construction of Temples in mountainous regions, such as Ahobilam, Mangalagiri, Vedadri etc. The learned discourses pertaining to Ithihasas and Puranas, which often take place in temples and recitation of Swastivachakam by those well-versed in Vedas, effectively help the promotion of knowledge of Vedas and classics among the common people. Hindu Temples have given a good deal of impetus to the cultivation, development, and elevation of fine arts, like music and dance on devotional lines. The construction of Temples itself gave ample opportunity to the development of arts and sciences like engineering, sculpture, painting and other auxiliary occupations. It need hardly be said that the construction of Mantapas with thousand pillars at Kanchipuram, Srirangam, Mathurai, Srivilliputtur, Tirupati, Chidambaram and

Hampi etc., and the mode of construction of huge prakaras and imposing Gopuras called for a very high degree of engineering ability, skill and planning.

5. The styles of temple Vimanams' Architecture provide a fertile field for the study and interpretation of history in so far as the ancient Hindu period is concerned. The beauty, the comprehension of the mythological back ground and the sculptural skill of the artists who have depicted the entire anecdotes of Puranas like the Ramayana and the Mahabharata, are of surpassing nature.

6. Besides the archaeological evidence, the temples furnish a proper interpretation of history. The inscriptions carved on stone pillars and Dhvaja Sthambhas also provide ample source of material for historians and linguists about the social and cultural standards of the people obtaining in those times.

For scholars and Pandits, some of the important temples were seats of learning. The Universities of old, in Arts & Sciences, were started within the four walls of important temples equipped with the best talents in the country. The VidyaPeethams Nalanda, Takshasila, Amaravati, Benares, Ujjaini, Kadalpuri (Kallepalli) were some of such Universities in olden times. Schools and Colleges in Vedas and Sastras and Kalas developed in temple premises and scholars who successfully completed their courses of study in these Universities, spread learning far and wide even in distant lands. There are instances in the Ancient History of India to show how the eminent Scholars of this land as for instance, Nagarjuna, Ugraditya, Puhyapada

charya, Gautama Buddha, toured in countries beyond seas broadcasting the knowledge they acquired in the Indian Universities. So charitable were those scholars who imparted teaching in foreign lands that they expected no remuneration for their labours, for the simple reason that they had their education free in their own country and that they also should do like-wise wherever they lived. Work in this direction was carried on most vigorously and with the royal patronage, in the reign of Asoka.

7. From the above it may be seen that the rulers of this country in ancient times brought into existence the system of constructing temples at extraordinary cost in deserving places with the main idea of improving the welfare and well-being of the people at large, both spiritually and materially. The enormous sums of money they spent for the purpose was considered very little by them when compared to the greatness of the objects they wanted to achieve. So keen were they on the development of the spiritual and material welfare of the people, that they never thought of getting estimates prepared and funds sanctioned before commencing the works; and when the works were once started, they were carried right through, with all the glories of the workmanship of celebrated artists in the land, so that persons having interest and intuition in fine arts would be tempted to pause and bestow some thought to improve their innate faculties and thereby educate themselves for the advancement of their skill in those fine arts. A careful study of those mighty works of old with eyes and mind was enough education even for

lay people to develop both spiritually and materially, not to speak of persons really gifted with artistic skill and spirituality.

8. It may be said here without any fear of contradiction, that the present day Government have fully realized the importance of Temples in the country and that they have been spending adequate sums of money year after year for their proper upkeep and maintenance. The reconstruction of the Somanath Temple in North India by the Union Government, is a sure sign to show that they have commenced work in this direction in right earnest. The work relating to the uplift of the material and spiritual well being of masses for which the Rulers and the Sages of old laboured by means of the construction of Temples and Temple administration—which has long been neglected and stood injured during the periods of alien rule in the past—will have to be well regularised and raised to a standard very near to that which obtained in the time of Asoka the Great. Only then the people in the country will enjoy the full benefits of the Temple system and benefitted by the labours of the good old Rulers and Sages of the land. The day on which, this mighty work is achieved, that day it will be Rama Rajyam, or, Dharma Paripalana and Sri Ramachandra Paramatma himself paid homage to Rulers who administer such Dharma like himself in the following Sloka :

“మద్వంశజాః పరమహిపతి వంశజావా
యద్వంశజాన్య తతముజ్జ్వలధమః చిత్తైః ।
మద్ధమః మేవపరిపాలన మాచరంతి
తత్త్వాదు కాద్వయమహంశిరసా వహామి ॥”

GOD, MAN, & CREATION, VIII—UPANISHADS, CHANDOGYA

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATHI SWAMI

We have seen in the foregoing article (No. VII)

(1) that each Upanishad in general deals with three topics

(a) the cardinal principle of Advaita in the form of a Maha Vakya or otherwise,

(b) the means leading to it, and

(c) the practical application of the principle or precedents showing such application,

(2) that, ordinarily, the first portion of the Upanishad deals with the means, the central or middle portion with the principle, and the last portion with the principle, and

(3) finally that all Maha Vakyas establish Advaita principle only.

Now in this article we shall see how Chandogya-Upanishad deals with the subject.

CHANDOGYA-UPANISHAD

This Upanishad is one of the most important, and belongs to the Sama Veda. It contains the Sama Veda Maha Vakya, viz. 'That thou art' (తత్త్వమసి). It consists of eight chapters or Prapathakas, and the first five of them deal with the means or Sadhanas, i.e., Upasanas. The sixth chapter contains the cardinal Advaitic doctrine of the Maha Vakya, while the seventh and the eighth deal with precedents relating to (1) Narada receiving instruction from Sanatkumara, and (2) Indra from Prajapathi.

The sixth chapter deals with the subject thus:—

Uddalaka, a Maharshi calls his son, Svetaketu, to his side, and exhorts him with these words—'My dear boy, you are

now in your twelfth year and still without any education. Nobody in our families ever wasted his youth like this without education. To continue like this is against all our traditions, and ill becomes of us. So you select some Guru, go to his Ashramam, study under him, and return after finishing the whole course of education.'

In those days, the fathers, even though they were themselves great scholars in Vedas and Sastras, used to send their sons to other for study, and not teach them themselves, to get them properly disciplined, as such strict discipline was not possible in their homes. The whole course of education in those days was the study of the four Vedas, with the six Anga Sastras, i.e., studying all four Vedas with meaning. It used to take twelve years in the Gurukula Ashramam for completing that course. Now this boy, Svetaketu, left for some Gurukula, stayed there for twelve years, studied all the Vedas with meaning and returned home in his 24th year, showing signs of arrogance and self conceit in his face, and in his gait. Then his father understood from those signs that his son was not *really* educated as real education should inculcate modesty, reverence to elders, and such other virtues, and not conceit and pride. So he wanted to correct his son, and with such a view, put him the following question—'My dear boy, you seem to have returned evidently after finishing the whole course of education. If so, may I know if you have learnt that Vidya, by knowing which one knows everything else?' This principle

of 'knowledge of one being the knowledge of all' is called Brahma Vidya, or Atma Vidya, or knowledge of Self. It was considered in those days that education, without knowledge of Self, was absolutely useless. Hence it was that the father put that question to his son. But that boy had not even heard of such a Vidya, much less learnt it. So he expressed surprise on hearing of such a Vidya, and his pride being thus removed, begged of his father to initiate him into such a wonderful Vidya. Then the father began explaining it with three homely illustrations at first. If a piece of clay is known, all the various modifications made out of it, such as pots, jars etc, become known, as those various modifications are not *really* different from the piece of clay out of which they are made, and they all exist only in name and shape and not in reality. Thus knowledge of clay is knowledge of all pots, and jars the thousand and one varieties of the articles made out of that clay, as all of them do not really exist apart from the clay out of which they are made. Similarly all the different golden ornaments exist only in name and form, and not in reality; similarly articles made of iron. Thus with these three homely examples, the father explained to his son the principle of knowledge of one being the knowledge of all. Having thus explained the principle, he then applied it to creation thus. Before the manifestation of this creation, there was only *sat*, and that was one only without a second. *Sat* means existence. That single *Sat* then manifested itself as this creation, with the manifold varieties, just as the piece of clay manifested itself as the various pots, jars etc. As the pots, jars, etc. do not exist in reality, apart from the material cause, i.e, the clay, out of which they are made, but exist only in name and form, the creation with all its

varieties also does not exist apart from its cause, the *Sat*, i.e., God, which is the only reality. This kind of appearance without any substance in reality is explained in the previous articles as Mithya (మిథ్య). So this Upanishad thus establishes the Reality of God only, and the unreality or Mithyatvam of the creation. Then it explains the relation between God and Man by stating that God manifested Himself in the various bodies, in the name of Jeeva. The bodies are mainly Antah, karana or mind stuff. So it follows from the above that God + mind = Jeeva; or Jeeva—mind = God. Mind etc. which constitute the three kinds of bodies (Sthula-Sukshma and Karana), is part of Jagat or creation, which is established above as unreal or Mithya. If thus the bodies are recognised or are experienced as unreal, then Jeeva = God; i.e., the identity between Man and God is established. Thus the father, after explaining the position thus to his son, makes the definite assertion 'that thou art' in the form of a Maha Vakya, and explains it by nine different examples. So the Chandogya Upanishad also, in very unmistakable terms, explains the inter relation between God, Man and Creation, on the Advaitic principle only, as the Bhagavadgeetha.

Jaimini Maharshi in his Mimamsa Sashtra, relating to rules of interpretation, lays down six canons by which the actual meaning (అర్థవ్యవస్థ) of any subject or work can be known. They are (1) Upakrama (beginning) and Upasamhara (closing); (2) Abhyasa (repetition); (3) Apurvata (unknowability by other Pramanas), (4) Phalam (fruit or the result) (5), Arthavada (praising the spirit) and (6) Upapatti (logical reasoning). By applying these six canons to this Chandogya Upanishad, we find (1) that the Upanishad begins by saying that *Sat* alone existed before crea-

tion, and also ends by saying that the creation appears only in name and not in reality, and hence the whole of this is *Sat* only, and the Jeeva also is not different from *Sat*; (2) that repetition is made nine times only of the Maha-Vakya, 'That thou art' and not of any thing else; (3) that the identity between Jeeva and Brahman (Man and God) is stated in this Upanishad, which identity is unknowable by any other Pramana; (4) that the fruit or result of this kind of knowledge is stated to be the bliss of Kaivalyam, or the experience of Brahmananda; (5) that the greatness of this identity between Jeeva and Brah-

man is praised by stating that that very *Sat* itself entered the various bodies and came to be known as Jeeva; and finally (6) the cogency of the reasoning is shown by the three homely illustrations of clay, gold, and iron, which establish that the effect is not different from its cause, and exists differently only in name. Thus by applying the six well-known canons of this Rules of Interpretation of Mimamsa, we find that the Chandogya Upanishad clearly establishes the Advaita principles, that Brahman only is real, Jagat is unreal, and Jeeva is really identical with Brahman.

(to be continued)

TIME-TABLE

FOR

AGAMA EXAMINATIONS

OF

S. V. O. INSTITUTE, TIRUPATI

17-4-57 Wednesday	ప్రవేశ	I & II Papers (Two Sessions)
18-4-57 Thursday	,,	III Paper, Practical & Oral.
19-4-57 Friday	పర	I & II Papers.
20-4-57 Saturday	,,	III Paper, Practical & Oral
22-4-57 Monday	ప్రపర	I & II Papers.
23-4-57 Tuesday	,,	III Paper, Practical & Oral,

The centres for the above Examinations are

(1) Tirupati, (2) Vijayawada, (3) Musiri (Trichy Dt.).

ANDHRA TENANCY ACT 1956.

The following Act of the Andhra Legislature which was reserved by the Governor on the 30th August, 1956 for the consideration of the President, received the assent of the President on the 9th September, 1956 and is hereby published for general information:-

ACT NO. XVIII OF 1956

An Act to provide for the payment of fair rent by cultivating tenants and for fixing the minimum period of agricultural leases in State of Andhra.

Whereas it is expedient to provide for the payment of fair rent by cultivating tenants and for fixing the minimum period of agricultural leases in the State of Andhra;

Be it enacted in the Seventh Year of the Republic of India as follows:—

1. Short title, extent and commencement:—

- (i) This act may be called the *Andhra Tenancy Act, 1956*.
- (ii) It extends to the whole of the State of Andhra.
- (iii) It shall come into force at-once.

2. DEFINITIONS:— In this Act, unless the context otherwise requires:—

- (a) “agricultural year” means the year commencing on the 1st day of June or such other date as may be notified by the Government in the Andhra Gazette in respect of any locality having regard to the usage or custom of the locality in respect of the commencement of agricultural operation therein;
- (b) “Commercial Crops” means betels; chillies, cotton, ground-nut, onions plantations, tobacco, sugarcane and turmeric and includes any other crop notified by the Government in the Andhra Gazette, from time to time, for the purposes of this Act;
- (c) “Cultivating tenant” means a person who cultivates by his own labour or by that of any other member of his family or by hired labour under his supervision and control, any land belonging to another under a tenancy agreement, express or implies, but does not include a mere intermediary;
- (d) “Government” means the State Government;
- (e) “holding” means a parcel of land held by a cultivating tenant;
- (f) “land lord” means the owner of a holding or part thereof who is entitled to evict the cultivating tenant from such holding or part, and includes the heirs, assignees, legal representatives of such owner or person deriving rights through him;
- (g) “paid” includes in the case of any commodity “delivered”;
- (h) “plantation crop” means tea, coffee, rubber casuarina and such other crop as may be notified by the Government in the Andhra Gazette for the purposes of this Act;
- (i) “prescribed” means prescribed by rules made under this Act;

- (j) "REVENUE DIVISIONAL OFFICER" means the Revenue Divisional Officer in whose jurisdiction the holding or part there of is situated or an officer of the Revenue Department not lower in rank than the Revenue Divisional Officer, empowered by the Government in this behalf;
- (k) "Tahsildar" includes a Deputy Tahsildar in charge of a Taluk or Sub Taluk in whose jurisdiction the holding or part thereof is situated or an officer of the Revenue Department not lower in rank than the Deputy Tahsildar, empowered by the Government in this behalf.

3. Maximum rent payable by cultivating tenants:-

- (1) The maximum rates of rent payable by a cultivating tenant to a land lord, expressed in terms of proportion of gross produce, shall be,
  - (i) in the case of crops other than commercial crops—
    - (a) grown on lands under Government irrigation sources other than lands falling under sub clauses (b)—50 percent of the gross produce;
    - (b) grown on lands irrigated by baring from Government irrigation sources—28-1/3 percent of the gross produce;
    - (c) grown on other lands, including unirrigable lands—45 percent of the gross produce;
  - (ii) in the case of commercial crops—45 percent of the gross produce.

Explanation: The rates mentioned above shall apply to all crops grown on the land, but the cultivating tenant shall be entitled to take the straw in its entirety.

- (2) The cultivating tenant shall bear all the cultivation expenses inclusive or the cost of the seed, ploughing, manuring, harvesting and threshing, and the land-lord shall be liable to pay all dues payable to the Government and local authorities, in respect of the land, including the water-rate, if any, charged in respect thereof;

Provided that where the irrigation is irregular, the cultivating tenant shall be liable to pay the excess water-rate charged there for.

- (4) Agreement regarding form of tenancy, etc:—

Every land lord and his cultivating tenant shall come to an agreement in regard to the form of tenancy, and in particular as to whether the rent shall be paid in the form of a share in the produce, or in the form of a fixed rent in kind, or in the form of a fixed rent in cash. Such agreement shall not be liable to be altered during the currency of the lease, except by mutual agreement of the parties.

- (5) Agreement as to rent: The cultivating tenant and the land lord may agree among themselves in regard to the quantum of rent payable for holding subject to the maximum rent specified in section 3. The rent so agreed (herein after referred to as "agreed rent") whether it is in pursuance of an agreement made between the parties, before or after the commencement of this act, shall, subject to the provisions of section 6, be the rent payable for the holding.

(6) Determination of fair rent :—

(1) Notwithstanding any agreement between the land lord and the cultivating tenant for the payment of an agreed rent, either party may apply to the Tahsildar for the fixation of fair rent for the holding. Such application shall be made :—

(a) In the case of every tenancy subsisting at the commencement of this Act, within a period of one year from such commencement.

(b) in the case of every tenancy entered into after the commencement of this Act, within a period of two years from the date on which the tenancy commences.

(2) On receipt of such application, the Tahsildar shall, after making enquiry in the manner prescribed, determine the fair rent, having regard to the following factors, namely :

(a) the rental values of the lands used for similar purposes in locality.

(b) the profits of agriculture of similar lands in the locality :

(c) the prices of crops and commodities in the locality :

(d) rates of wages of agricultural labour prevailing in the locality ;

(e) the improvements made to the land by the land-lord or the cultivating tenant ;

(f) the assessment payable in respect of the land ; and

(g) such other factors as may be prescribed.

(3) In determining the fair rent, the Tahsildar shall presume, until the contrary is proved that the agreed rent payable in respect of the holding is the fair rent.

(4) The fair rent determined by the Tahsildar shall not exceed the maximum rent specified in section 3.

(5) The order determining the fair rent shall take effect from the commencement of the agricultural year in which the application for the determination of fair rent is made, and shall be in force for the duration of the lease.

7. Deposit of rent during pendency of proceedings for the fixation of fair rent before the Tahsildar for the determination of fair rent, the tenant shall deposit, and continue to deposit the agreed rent on the due date, as if no application has been made for the determination of fair rent. After the fair rent is determined by the Tahsildar the amount due to the land lord shall be paid to him, and the balance, if any, refunded to the cultivating tenant. If the fair rent determined exceeds the rent deposited, the cultivating tenant shall be required to deposit the balance with-in a period of fifteen days from the date of receipt of such requisition.

8. Remission of rent :—Where there has been a total or partial failure of crops in any year due to widespread calamities such as cyclone, draught or flood, the cultivating tenant may make an application to the Tahsildar for the remission of rent due by

him, and the Tahsildar shall, after making an inquiry, in the manner prescribed, order such remission of rent as he may consider just in the circumstances of the case. Every such application shall be made at least fifteen days before the crop is cut and removed, and a copy of such application shall also be served on the land lord by the cultivating tenant.

Explanation :—Any neglect or failure on the part of the cultivating tenant to raise any crop shall not disentitle the land lord to the collection of the rent due.

9. Interest on arrears of rent :—Arrears of rent shall bear interest at the rate of $5\frac{1}{2}\%$, or at such other rate as may be fixed by the Government, from time to time, under section 13 of the Madras Agriculturists Relief Act, 1938 (Madras Act IV of 1938).

10. Minimum period of lease :—

(1) The minimum period of every lease entered into between a land-lord and his cultivating tenant on or after the commencement of this Act shall be six years. Every such lease shall be in writing and shall specify the holding, its extent and the rent payable thereof, with such other particulars, as may be prescribed. The stamp and registration charges for every such lease shall be borne by the land-lord and cultivating tenant in equal shares.

(2) Notwithstanding any thing contained in subsection (1) all tenancies subsisting on the date of promulgation of the Andhra Cultivating Tenants Protection Ordinance, 1956 (Andhra Ordinance I of 1956) and protected by that Ordinance, and all subsequent tenancy agreements entered into upto the commencement of this Act, shall continue for a period of three years from the 1st June, 1956 or until the expiry of the lease in the normal course, which ever is later on the same terms and conditions as before, but subject to the determination of fair rent in case of dispute.

(3) After such termination, the landlord may resume the land from the cultivating tenant without any notice, and if the tenant does not surrender possession the landlord may by an application before the Tahsildar obtain an order for delivery of possession in the prescribed manner.

11. Change in the ownership of land during the currency of lease: In the event of a change in the ownership of any land during the currency of lease, the cultivating tenant shall be entitled to continue the tenancy on the same terms and conditions as before, for the unexpired portion of the lease.

Provided that in the case of a land held by a cultivating tenant under a Receiver appointed by a Court, the tenancy shall terminate on the expiry of the agricultural year in which the land ceases to be under the management of such receiver.

12. Continuance of tenancy on the death of a cultivating tenant :—If a cultivating tenant dies, his widow and his lineal heirs shall have the option to continue the tenancy for the unexpired portion of the lease on the same terms and conditions on which the deceased cultivating tenant was holding and such option shall be exercised by serving a notice in writing on the landlord within a period of three months from the date of demise of such cultivating tenant.

13. Termination of tenancy:—Notwithstanding any thing contained in section 10, 11 and 12, no landlord shall be entitled to terminate the tenancy and evict his cultivating tenant during the currency of a lease except by an application made in that behalf of the Tahsildar, and unless such cultivating tenant:—

- (a) has failed to pay the rent due by him within a period of one month from the date stipulated in the lease deed, or in the absence of such stipulation, within a period of one month from the date of which the rent is due according to the usage of the locality; and in the case the rent is payable in the form of a share in the produce, has failed to deliver the produce at the time of harvest; or
- (b) has done any act or has been guilty of any neglect which is destructive of, or permanently injurious to the land, or
- (c) has sub-let the land; or
- (d) has violated any of the conditions of the tenancy regarding the uses to which the land may be put; or
- (e) has wilfully denied the landlord's title to the land: or
- (f) has failed to comply with any order passed or direction issued by the Tahsildar or the Revenue Divisional Officer under this Act:

14. Surrender of holding by cultivating tenant:

- (1) A cultivating tenant may terminate the tenancy and surrender his holding at the end of any agricultural year during the currency of a lease by giving not less than three months notice in writing expiring with the end of such year to the landlord.
- (2) no tenant shall surrender a part of his holding only.

15. Time for delivery of possession of the holding to the landlord: Every cultivating tenant shall vacate his holding and deliver possession thereof to his landlord not later than one month before the commencement of the agricultural year immediately following the last year of the tenancy or at the expiry of his tenancy, whichever is earlier.

16. Adjudication of disputes:—

- (1) Any dispute arising under this Act between a landlord and a cultivating tenant, including any question relating to the determination of fair rent or the eviction of a cultivating tenant shall, on application by the landlord or the cultivating tenant, as the case may be, be decided by the Tahsildar after making an inquiry in the manner prescribed.
- (2) Against any order passed by the Tahsildar under sub-section (1) an appeal shall lie to the Revenue Divisional Officer, within thirty days of the passing of the order; and the decision of the Revenue Divisional Officer on such appeal shall be final.

(17) Act to override contracts and other laws :—

The provisions of this Act shall have effect notwithstanding any thing inconsistent therewith contained in any preexisting law, custom, usage, agreement or decree or order of a Court.

18. Saving :—Nothing contained in this Act shall apply—

- (a) To lands in which plantation crops are raised ;
- (b) to orchards, where the tenancy is for the enjoyment only of the usufruct of the trees :
- (c) to lands owned by the Government ; and
- (d) to lands leased for grazing purposes.

19. Power to make rules :—

- (1) The Government may, by notification in the Andhra Gazattee make rules to carry out the purposes of the Act.
- (2) In particular and without prejudice to the generality of the foregoing power, such rules may provide for,
  - (a) the produce to be followed in making inquiries and hearing appeals under this Act ;
  - (b) the manner of service of any notice issued under this Act ;
  - (c) the execution of enforcement of orders or decisions passed under this Act.
- (3) All rules made under this section shall, as soon as may be, after they are made, be placed on the table of the Legislative Assembly and shall be subject to such notification, whether by way of repeal or amendment, as the Legislative Assembly may make within fourteen days thereafter during the session in which they are so laid.

20. Power to remove difficulties :—If any difficulty arises in giving effect to the provisions of this Act, the Government may make such orders, not inconsistent with the said provisions, as may appear to them to be necessary or expedient for the purpose of removing the difficulty.

21. Repeal and savings :—The Andhra Cultivating Tenants protection Ordinance, 1956 (Andhra Ordinance, I of 1956) is hereby repealed :

Provided that such repeal shall not affect the previous operation of the said ordinance, and subject thereto, anything done or any action taken in the exercise of any power conferred by under the said Ordinance shall be deemed to have been done or taken in the exercise of the powers conferred by or under this Act, as if this Act were in force on the day on which such thing was done or action was taken.

(By Order of the Governor)

B. CH. NARAYANAMURTY,

Secretary to Government, Law Department

M. K. NARAYANASWAMY,

Draftsman to Government, Law Department.

**ACTION TAKEN BY HINDU RELIGIOUS AND CHARITABLE ENDOWMENTS
(ADMINISTRATION) DEPARTMENT, ANDHRA PRADESH GOVERNMENT
FOR THE ENCOURAGEMENT OF SANSKRIT LANGUAGE**

The main intention of the Hindu Religious and Charitable Endowments Act and the rules framed thereunder is to see that all the income on the endowments is applied for the purposes for which the endowments were created. Encouragement of Sanskrit naturally forms a vital part of the normal activities in these institutions. For instance, the worship in almost all the temples is in the Sanskrit language and people who are all well qualified in the Sanskrit language and people well versed in the Agama Sastras and who can recite the mantrams in Sanskrit well are alone allowed to function as Archakas in almost all the temples. In addition, there is provision for Swasthivachakam service in several of the institutions. The practice of reciting the Vedas is being introduced in several of the institutions in which it does not already exist. Further the expedition of the Puranas, also in Sanskrit, is being encouraged in as many institutions as possible.

Under section 30 (1) (b) of the Hindu Religious and Charitable Endowments Act, training of archakas, Adhyapakas Puraniks etc., is one of the primary obligations cast on every institution and the discharge of this obligation is contributing to the encouragement of the study of the Sanskrit language.

Again under section 59 propagation of religious tenets of the institution, establishment and maintenance of universities, colleges or other institutions, in which special provision is made for the study of Hindu Religion, Philosophy or Sastras, Establishment and maintenance of educational institutions where instruction in Hindu Religion is also imparted to the Hindu students thereof, promoting the study of Sanskrit language are objects on which surplus incomes can be spent. A Sanskrit School is being run by one institution Sri Bhavannarayanaswamy temple, Ponnur and an Agama School is being run by another institution, Sri Varaha Lakshminarasimhaswami temple, Simhachalam. This is in addition to valuable work being done by Sri T. T. D Devasthanams and by the Endowments Department in Telangana area.

In addition Vedapathasalas and institutions in which Sanskrit language is taught are being helped by diversion from several of the temples.

In G. O. Ms. No. 43 dated 7-1-1956, the Government of Andhra constituted a committee to examine and submit proposals for the encouragement of Sanskrit and for Archaka training by this Department. The Committee examined the problem in detail and made the following proposals.

1. Institution of Scholarships.

50 Scholarships, of Rs. 20/- per mensem to students in Sanskrit Institutions.

2. Grants to Libraries:

Grant of Rs. 200/- each to 50 libraries for the purchase of Sanskrit books.

3. Appointment of Pandits:

For the expounding of Puranas, Ithihasams and also to teach Sanskrit, to appoint one pandit per each district on a monthly salary of about Rs. 100/-

4. Provision for imparting elementary knowledge of Sanskrit :

To take steps for providing for the teaching of Sabdamanjari and Amara Kosam under the auspices of every religious institution pressing into service all available resources.

5. Vidwat Sabhas :

Conducting of Vidwatsabhas once a year by turns in major temples when suitable annuities will be presented to distinguished pandits in the Vedas and in the Sastras.

6. Propagation of Hindu Dharma :

Employment of well qualified propagandists at the rate of one for each district.

7. Conducting of daily puranas and religious discourses :

To provide for the conduct of puranas and religious discourses to the extent possible in every institution.

8. Vedaparayanas :

To ensure that provision is made for the recital of the Vedas in as many temples as possible.

9. Training of Archakas :

Payment of scholarships and strengthening of existing Agamapathasalas as also printing of Agama Text Books, prescribing suitable syllabuses.

10. Fixing of qualifications :

It was also suggested that qualification should be prescribed both for Archakas and for Departmental Staff in Agama worship and allied subjects.

The proposals are under the consideration of the Government.

The Government have also constituted a fund called Common Good Fund in pursuance of Section 59 (A) of the Hindu Religious and Charitable Endowments Act and have also appointed a Committee to Administer the fund. The fund will consist of surplus incomes of religious institutions diverted to the fund, balances from contributions collected from Religious Institutions transferred to the fund by the Government, and donations made by the public.

At its meeting held on 3-9-1956 at Kurnool the Common Good Fund Committee resolved among other things.

(1) to print books on the following among other subject by getting them written in easy telugu and Sanskrit by recognised authors, purchase their copyright and to get copies printed and published on behalf of the Common Food Fund Committee.

- a) Hindu Religion.
- b) Hindu temples.
- c) Yogamulu.
- d) Shad Darasanamulu
- e) Vedamulu

- f) Upanishads
- g) Brahmasutramulu
- h) Temples, Silpamu, Vasthu, Agama, Charitra.
- i) Bhakti.
- j) Vidyavidhanamulu.
- k) Lalithakalalu
  - i) Music.
  - ii) Sahityam
  - iii) Sanskrit & Telugu
  - iv) Architecture
  - v) Drawing.

(2) to allot Rs. 10,000/- for the appointment of Religious Propagandists at Rs. 2000/- each per annum towards salary, allowances etc.

(3) to sanction grants to existing institutions for encouraging the study of Sanskrit Rs. 25,000/-

(4) for the distribution of easy literature, conduct of examinations and award of prizes Rs. 10,000/-

(5) appointment of two high class exponents of puranams and sastras, one for each of two areas Rs. 10,000/-

(6) grant to libraries for purchase of Sanskrit Books Rs. 5,000/-

(7) conduct of periodical Vidwatsabhas Rs. 8000/-

(8) council of Sanskrit Education, Hyderabad Rs. 5000/- and

(9) grant for creation of Professorship for Sri Ramanuja Philosophy at Theological University Brindavan Rs. 24,000/-

At its meeting held on 9-10-1956 the Common Good Fund Committee sanctioned Rs. 300/- to Samskrita Viswa Parishad, Guntur for distribution of prizes to sixty successful candidates giving a suggestion that the prize books might be so selected that they might be of use to the students for further studies and to extend similar encouragement to other successful examinees at other centres where examinations are conducted by Sanskrit Bhasha Pracharini Sabha, Chittoor or Similar Institutions.

At its meeting held on 31-1-1957 the Common Good Fund Committee resolved to allot Rs. 2,500/- for the printing of Stutikadambam in Sanskrit Verse for free distribution of 10,000 copies.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

APRIL 1957

No. 4

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri N. RAMESAN, M.A., I.A.S.,
*Private Secretary to The Chief Minister,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M.A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,
B. A. B. L.
*Joint Secretary, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman S. T. G. VARADACHARY,
M.A. (Hons.) Principal,
Andhra Jateeya Kalasala, Masulipatam.

Sri M. SOMASEKHARASARMA,
Telugu Bhashasamiti, Madras.

Sri R. SUBRAHMANYAM, M.A., Ph.D.,
*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,
PARTHASARADHI IYYENGAR,
Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

హేవలంబి

మా స ప త్రి క

చైత్రము

వి ష య సూ చి క

పుట

తె ను గు

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	85
2. చిత్రకేతుః (సంస్కృతమ్)	....	86
3. శ్రీ సింహాచలస్వామివారికి కల్యాణాంజలి (పద్యములు) - కవిశేఖర, శ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు, విజయనగరము	....	87
4. శ్రీ దుర్గానాగేశ్వర క్షేత్రము - పెదకల్లేపల్లి - కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ	...	89
5. శ్రీ కోదండరామాలయము - ఒంటిమిట్ట - శ్రీ రామావధుల వేంకటేశ్వర్లుగారు, ఒంటిమిట్ట	....	95
6. ఉత్సవములు - ప్రతములు - (వైశాఖమాసము నందలివి)	....	99
7. విశేషపూజలు - ఉత్సవములు - శ్రీ మాన్ పండిత పార్థసారథి భట్టాచార్య - తిరుపతి	....	100
8. మనః పరివర్తనము - శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య, మద్రాసు	....	102
9. ఆరాధన - శ్రీ లింగన సోమయాజి - ఆత్రేయ, గుంటూరు	....	105
10. భారతీయ ధర్మము - IX - “కాశ్యప”	....	107
11. సమీక్ష - పామర్తి వేంకట రమణారావు - సన్నయపీఠం, తణుకు	....	111
12. వార్తలు - శ్రీ సింహాచలస్వామివారి కల్యాణ మహోత్సవము	....	113

CONTENTS

ENGLISH

PAGE

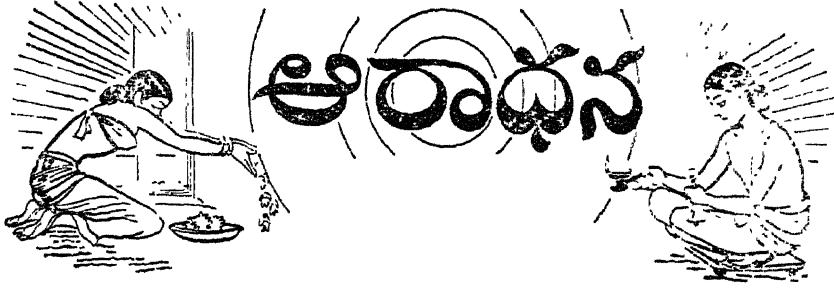
1. POETRY - MUCHUKUNDA'S PRAYER TO SRI KRISHNA	...	59
2. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam.	... ..	60
3. TEMPLES—XXIII, By Yatharthawadi.	... ..	65
4. GOD, MAN & CREATION, IX. UPANISHADS - TAITTIRIYOPANISHAD By Sri Vidyasankara Bharati Swami, Masulipatam.	... ..	69
5. REGULATIONS & SYLLABUS FOR AGAMA EXAMINATIONS	...	72

శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి (బాలాలంకారము) విజయవాడ - భ్రమరాంబా మల్లికార్జునస్వామి దేవాలయము.

నకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం నర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - చైత్రము

సంచిక ౪

ॐ

इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः ।

शूरो नृषाता शवसश्चकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः ॥

తేత్తిరీయసंहితా - ౧ కా. ౬ ప్రపా. ౧౨ అనువాకః ॥

తాత్పర్యము:—ప్రజాహిత కార్యముల నొనరించుటకు వలయు బుద్ధిబలము, కార్యదీక్ష గల వారు ప్రజాహిత కార్యములకు వలయు అర్థమును నమకూర్చుటకు ఇంద్రుని (ప్రజల కధిపతిని) ప్రార్థింతురు “ఓ ఇంద్రుడా! (ప్రజల కధిపతి!) నీవు యెట్టి ప్రతిబంధకములను లెక్కచేయని వాడవు. ప్రజాహితమునకు వలయు ధనము నీయగలవాడవు. మాయొక్క కార్యదీక్షను, బుద్ధిబలమును చూచి సంతృప్తి నొందినవాడవై మమ్ములను బహువిధములగు ధనముగల సంఘము నందాభిముఖ్యముగ ప్రతిష్ఠింపుము.” అని

अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये ।

अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषवे ॥

తాత్పర్యము:—ఓ ఇంద్రుడా! (ప్రజల కధిపతి!) ధీయుక్తు లందరిలో గొప్పవాడవు గనుకనే నిన్ను ప్రతికార్యములందును ఆహ్వానింతుము. కార్యములందలి ప్రతిబంధకములను పారద్రోలు నట్టియు, కార్యాచరణయందు నమర్థమగునట్టియు, సహనశీలము కలిగినట్టియు, నీ బుద్ధి గుణములను చూచి నిన్ను పునః పునః ఆహ్వానింతుము.

॥ चित्रकेतुः ॥

आसीत्पुरा शूरसेनेषु चित्रकेतुर्नाम राजा । सर्वसंपत्समृद्धोऽपि स राजाऽपुत्रस्सन् अत्यन्तमात्मनि दुःखितो बभूव ॥ एवं स्थिते कदाचन मुनिरङ्गिराः तत्रागत्य विषण्णं राजानं दृष्ट्वा राज्ञो विषादकारणं दिव्येन चक्षुषाऽवगम्य तमुवाच । “राजन् ! यः आत्मनो मनः जेतुं प्रभवति स एव लोकं सर्वमपि जयति । भवान् मनसा किञ्चिदिव कांक्षन् दृश्यते ।” इति । राजा तु तच्छ्रुत्वा तं साष्टाङ्गं प्रणम्य व्यजिज्ञपत् । “भगवन् ! भवान् योगान्नौ मनसो मालिन्येन्धनानि जुहाव । भवान् सर्वज्ञः खलु । मया न किमपि विज्ञापनीयं भवते । यतः भवानेव सर्वेषां मनसि यद्वर्तते तद् ज्ञातुं प्रभवति दिव्येन चक्षुषा । अथाऽपि अहं भवते विज्ञापयामि अपुत्रता मम सन्पदः सर्वा न्यूनीकरोतीति । अङ्गिरोमुनिस्तस्मिन् राजनि करुणामावहन् तस्मै एवं वरमनुजग्राह । “भवतः पुत्रः संभविष्यति, परंतु तेन भवान् प्रथमतः दुःखं अनन्तरं च अत्यन्तमानन्दं च अनुभविष्यति ” इति ।

काले कस्मिंश्चिद्गते च चित्रकेतोः जाया राज्ञी सुतमसूत । तस्मिन् काले सर्वोऽपि आनन्द निर्भरोऽभवत् । चित्रकेतुश्च निरवधिकमानन्दमनुबभूव । अचिरादेव स शिशुः असूयाविष्टाभिः राज्ञ्यः सपत्नीभिः विषेण मारित इति धात्रीमुखादवगम्य राजा दुर्भरदुःखाविष्टो बभूव ।

अस्मिन् समये पुनरङ्गिरा महर्षिर्नारदेन सह तत्रागत्य राजानमेवं सान्त्वयामास । “राजन् ! यं त्वं पुत्रमिति मन्यसे स न मृतः । यथा नदीप्रवाहेण नीताः बालकाः परस्परं भिन्नाः पुनरेकत्रैक्यतां प्राप्नुवन्ति एवं कालप्रवाहेण भिन्नाः देहिनः अनश्वरा एव । शरीरस्यैव जननमरणे संभवतः नत्वात्मनः । अतस्त्वं तद् विज्ञाय न शोचितुमर्हसि ” इति ।

एवमादिना तत्त्वज्ञानेन प्रबोधितश्चित्रकेतुः किञ्चिदिव शान्तस्सन्नब्रवीत् । “महाभागौ ! कौ युवाम् ? लोकानुग्रहाय सञ्चरन्तौ दिव्यर्षीव दृश्येते । यौ स्वज्ञानप्रकाशं अज्ञानान्धतमसावृते प्रसार्य जनमनुगृहीतः । तत्त्वज्ञानोपदेशेन मामप्यनुगृहीतम् ।” इति ।

अङ्गिराः प्रत्यवदत् “राजन् ! अहं त्वया ज्ञातपूर्वं एव पुत्रवरदानेन । अयं पुनर्नारदः त्वामाशासितुमागतः । पुत्रशोकेन उद्विग्नमानसं त्वां ज्ञात्वा तत्त्वज्ञानेन भक्तं त्वां प्रसादनायागतौ ॥ पूर्वमेवाहं भवते तत्त्वज्ञानमुपदिदिक्षुरागमम् । किंतु तदा त्वं पुत्रकांक्षी अभूवः । अद्य तु त्वं जानासि यत्सर्वमपि पुत्रादिकं नश्वरमिति, मायाकल्पितानीति च । अतस्त्वं विवेकेन द्वन्द्वातीतो भवन् तत्त्वमेव ज्ञात्वा सुखी भवितुमर्हसि । “इति ।

अनन्तरं नारदः केनाऽपि मन्त्रेण मृतं शिशुं उज्जीवयामास । दृष्ट्वैव तं शिशुमुज्जीवन्तं पितरौ अत्यन्तं तुषुप्तुः । परं तु स शिशुः प्रौढ इव प्रवक्तुमेवं प्रचक्रमे । “केयं माता, कश्च पिता मे । अहं जन्ममरणरहितः । जीवः खलु कर्मपाशेन बद्धः तत्तद्देहान् धारयति । आत्मा च नित्यः, निर्गुणः सर्वसङ्गैरतिरस्कृतश्च । अहं आत्मैव ।” एवं वदन्नेव स शिशोः शरीरादन्तर्हितोऽभवत् । अनेन च तत्त्वमवगच्छन्तौ पितरौ शोकं त्यक्त्वा तस्य शिशोः कृत्यानि कर्माणि निर्वर्त्य नारदोपदेशेन विवेकवन्तौ भूत्वा परमात्मस्वरूपं ज्ञात्वा परमानन्दमनुबभूवतुः ॥

శ్రీ సింహాచలస్వామివారికి కల్యాణాంజలి

కవిశేఖర - పంతుల, లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.

ప్రభుత్వమహారాజసంస్కృతకళాశాల, విజయనగరము.

వరాహ లక్ష్మీ నరసింహ మూర్తి నా । ధృతా రమా తేన సముద్భూతా క్షమా ।
తదైవ కల్యాణ మభూత్ జగత్పతే । రిదం తు తత్ సేవన రూప మంగళమ్ ॥ ౧.

ఋగ్యజుస్సామవర్ణిత పద క్రమ ఘన । స్వాధ్యాయ విత్కృత ప్రవచనముల
పద పద్య గద్య ప్రబంధ నిర్మాణ విత్ । కవిరాజకృత కావ్యగానములను
గంభీర భావ వాగ్గుంభ విజృంభణో । నృత కృతి స్ఫుర దుపన్యాసములను
హరికథా చతుర గీతాలాపములను, పా । రాణికోడిత సత్పురాణములను

వాఙ్మనంగీతముఖ్య సేవలను గొనుచు । విష్ణుత చిత్రస్వరూపుడౌ పెండ్లికొడుకు
శ్రీ వరాహలక్ష్మీ నరసింహమూర్తి । ప్రాచుఁగాత చతుర్దశ భువనములను ॥ ౨.

తలిదండ్రుల పెండిలిఁగన । గల భాగ్యము బిడ్డలెప్పుడు గన; రీ సింహ
చలమున మాకా భాగ్యము । గలిగెను శ్రీభూన్మసింహ కల్యాణమునన్ ॥ ౩.

ప్రకృతి శరీరుడై - వికృతి విహారుడై । అశరీరు డవిహారు డైన వరుడు
శ్రీదేవి లాలించి - భూదేవి పాలించి, శ్రీ, భూ, నిరీహుడై చెలఁగు వరుడు
బ్రహ్మాండకర్తయై - బ్రహ్మాండభర్తయై । కర్తయున్ భర్తయున్ గాని వరుడు
వాదాఖిలాపుడై - భేదానురూపుడై । వాద భేదము లాపి వరలు వరుడు

దూరగతుడయ్యు, సన్నిధిదోచు వరుడు । అచలుడయ్యును, చలనమ్మునందు వరుడు
దేవతాచక్రవరుడు, శ్రీ భూవరుండు । శ్రీ వరాహలక్ష్మీ నరసింహ వరుడు
పాపములడంచి - తాపముల్, బాపుఁగాక ! ౪.

చిత్రమొక్క వరాహ మొక్క నరుడున్ । సింహమ్మునుంగూడి నీ
గాత్రమైనవి - యిట్టి పెండ్లికొడుకుం । గన్గొంటి నోహా ! త్రయీ
స్తోత్రాతీతు, నుతింపనొక్కనరమా । త్రుండర్లుడెట్లొను ; సన్
మాత్రంబుండ్రు కవుల్ వరాహనరసిం । హస్వామి ! నీ రూపమున్ !॥

౫.

శ్రీ భూదేవుల కంఠసీమలను తా । లింగట్టి యానందివై
శ్రీభోగమ్ములందెలుచున్ సభ సమా । నీనుండవై నా వయో
శ్రీ భూశూన్యులు పండితోత్తములు నిన్ । సేవించుచున్నారు, ను
శ్రీ భూమ్యర్థుల వీరిజూడందగు - ల । క్షీ నారసింహప్రభా !॥

౬.

స్వామి ! వేదము - బూజువట్టినది ; శాస్త్రశ్రీ - నిరాలంబయై
ప్రామాణ్యంబును గోలుపోయినది, ధర్మంబీలై ; నీభోగ - మిం
కే మాత్రంబును సాగంగలునని యొక్కింతేనియున్ దోచ ; దీ
మా మొఱ్ఱన్ విని - శ్రీ వరాహనరసింహ ! తెమ్ము ! గర్జింపంగన్ !॥

౭.

ఆకారంబున శ్రీ వరాహమె హిరణ్యాక్షుండు చూచెన్, నృసిం
హాకారంబె కనెన్ హిరణ్య కశిపుండన్ తాగ ; ప్రహ్లాదుడో
ఆకారంబఖిలంబెఱుంగు ; విధి సింహాద్రిం బ్రతిష్ఠించుటన్
మాకుంగల్గెను శ్రీ వరాహ నరసింహ ! నిన్ను వీక్షింపంగన్ !॥

౮.

కరముల్ మోడ్చి - శిరమ్మువంచి, పులకల్ గాత్రంబులన్నించి - బా
ష్పరసంబుల జార, గద్గదరవశ్రాంతమ్ము - కంఠమ్ముగా
సరసీజాక్ష ! సతమ్ము తావకపదాబ్జధ్యాస లీలామృత
స్ఫురణాస్వాదముఁబూని మా బ్రదుకు సొంపుంగాంచ లాలించవే !॥

౯.

ఓమ్ శాంతిః శాంతిః శాంతిః

శ్రీ దుర్గా నాగేశ్వర క్షేత్రము - పెదకల్లేపల్లి

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దేవీ నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

ఈ ప్రసిద్ధ క్షేత్రము కృష్ణామండలమున, “చివి” తాలూకాలోని, చల్లపల్లి (పూర్వము) సంస్థానమునకు చెందినది. మచిలీపట్టణమునకు నైరుతి మూలగా వచ్చెందు మైళ్ల దూరమున గలదు. దీనిని పురాణములలో “నాగేశ్వర క్షేత్రము, కర్కటక క్షేత్రము, పశ్చిమక్షేత్రము, విశ్వామిత్రక్షేత్రము, కదళీపురము”నియు, కాననములలో “కడలుపురి, కడలుపల్లి, దక్షిణకాశి” యనియు పేర్కొనిరి. ఇంక వ్యవహారమున నిది “కళలపల్లి, నేత్రపురి, రంభాపురము” అను పేరులు కలిగి విరాజిల్లుచున్నది. ఇవి అన్నియు నీ దివ్యస్థలమునకు సార్థక నామములై యగును.

క్షేత్రనామములు - పౌరాణిక ప్రశస్తి

తొల్లి జనమేజయుఁడు నర్బయాగ మొనరించు కాలమున “అనంత, తక్షక, వాసుకి, కర్కటక” ది మహానాగములన్నియు నాహూమాగ్ని నాహుతి కావలసియుండగా, కర్కటక తక్షకాదు లీ కదళీవనమున వేంచేసి యున్న యీశ్వరు నాశ్రయించి రక్షణ బొందవడుటచేతను సంత నా మహానాగులందఱి యీశ్వరుని సేవించుమంటువలనను, యీ క్షేత్రమునకు “నాగేశ్వర క్షేత్రము, కర్కటక క్షేత్రముల”ను పేరులు కలిగెను. తొలుత నీ నాగేశ్వర లింగమును దుర్గాపార్వతి సహితముగ పశ్చిమ హర్షి పూజించుటవలన “పశ్చిమ క్షేత్రము”నియు, విశ్వామిత్రుఁడును పనదుర్గోపాసనఁ జేసి వేణుగోపాల దేవుని సేవించి ప్రతిష్ఠించుటవలన “విశ్వామిత్ర క్షేత్ర”మనియుఁ గూడ ప్రసిద్ధిఁ గాంచెను. శ్రీ రామచంద్ర పరమాత్మ రావణ సంహారాంతరము, తిరిగి అయోధ్యకుంబోవుచు, తనకుఁ గలిగిన బ్రహ్మహత్యాదోష పరిహారముకొరకు నవనదీతీరముల ననేక శివాలయములను విష్ణాలయములనుఁ బ్రతిష్ఠించినటుల పురాణప్రసిద్ధము. అందు కృష్ణాతీరమున ప్రతిష్ఠింపఁబడిన “ఉభయరామేశ్వరాది” అష్ట శివక్షేత్రములందు నిది యొకటి యగుటచే “ఉభయ నాగేశ్వరక్షేత్ర”మనియు, నైమిశాది అష్టాదశరణ్యములలో నిది “కదళి కారణ్య” మధ్యమందుండుచే “కదళీ పురము”నియు, సముద్ర సమీపముననున్న పల్లి యగుటచే “కడలుపల్లి, కడలుపురి” యనియు, కాశీక్షేత్రమున “గంగా తరంగిణి” యుత్తర వాహినిగా ప్రవహించినట్లు, యిక్కడ “కృష్ణా స్రవంతి” యుత్తర వాహినిగా ప్రవహించుటచేత, దక్షిణ

కాశి యనియు పెద్దు సార్థకమైనది. “కదళిపురము”నకు “కడలుపల్లి”యే నేఁడు “కల్లేపల్లి” యైనది.

క్షేత్ర ప్రశస్తి

ఈ క్షేత్రమునకు దక్షిణమున కృష్ణాస్రవంతి పూర్వాది ముఖముగా ప్రవహించి, అంత సుత్రర వాహినియై సరళ రేఖా మార్గమున శ్రీ నాగేశ్వరదేవుని దృష్టి పర్యంతము సవేది, అక్కడనుండి తిరిగి ప్రాణామియై హంసల దీవివద్ద తూర్పు సముద్రమున సంగమించుచున్నది. మరియు దక్షిణమున సితారామ క్షేత్రమైన “అయోధ్య”యు పశ్చిమమున “అగస్త్య మహర్షి” ప్రతిష్ఠితమగు “బేకువన” మను రామేశ్వరక్షేత్రమును సుత్రరమున “కదళికారణ్యము”ను సరిహద్దులై యున్నవి. మరియు నీక్షేత్రము “కాశికాక్షేత్రము” చలినే దక్షిణోత్తరముల “కృష్ణాభీమ రక్షి” మధ్యస్థమై, పంచక్రొకవి స్థిరము కలిగియున్నట్లు, “సాంబపురాణోత్తరఖండము”లో

“కృష్ణాభీమరక్షిమధ్యే - సర్వతీర్థవిరాజితమ్ ।

పంచక్రొకసమాకీర్ణం - కదళిపండమంశితమ్ ॥”

అని సుడుపబడి యుండుటచేతను, స్కాందపురాణమున

“యత్ర నాగేశ్వరో దేవః కృష్ణా చోత్తరవాహినీ ।

తత్ర స్నాత్వా చ పీత్వా చ పునర్జన్మ న వియ్యతే ”

అని యుండుటచేతను, కాశీక్షేత్రమున విశ్వేశ్వరుని పలెనే, యచట క్షేత్రమై యుండు “నాగేశ్వరుడే” యగుటచేతను, క్షేత్రజ్ఞుఁడు కాలబైరవుఁడు”ను, క్షేత్రపాలకుఁడు, “ఐందు మాధవు”ని పలె “వేణుగోపాలుడే” యగుటచేతను, దీనిని “దక్షిణకాశి” యని వ్యవహరించిరి. “దక్షిణకాశినాఁబరగు - ధారుణిలో కదళి పురంబనన్” అను పూర్వకవి చాటువు మాటిమాటికి యీ విషయములను తేటపర్చుచుండును.

ఈ క్షేత్రమహాత్మ్యము సహ్యాద్రి ఖండమున 22 అధ్యాయములలో యిట్లు వర్ణింపఁబడియున్నది.

యత్ర నాగేశ్వరో దేవః కృష్ణా చోత్తరవాహినీ

తత్ర స్నాత్వా చ పీత్వా చ బ్రహ్మహత్యాం వ్యపాహతి

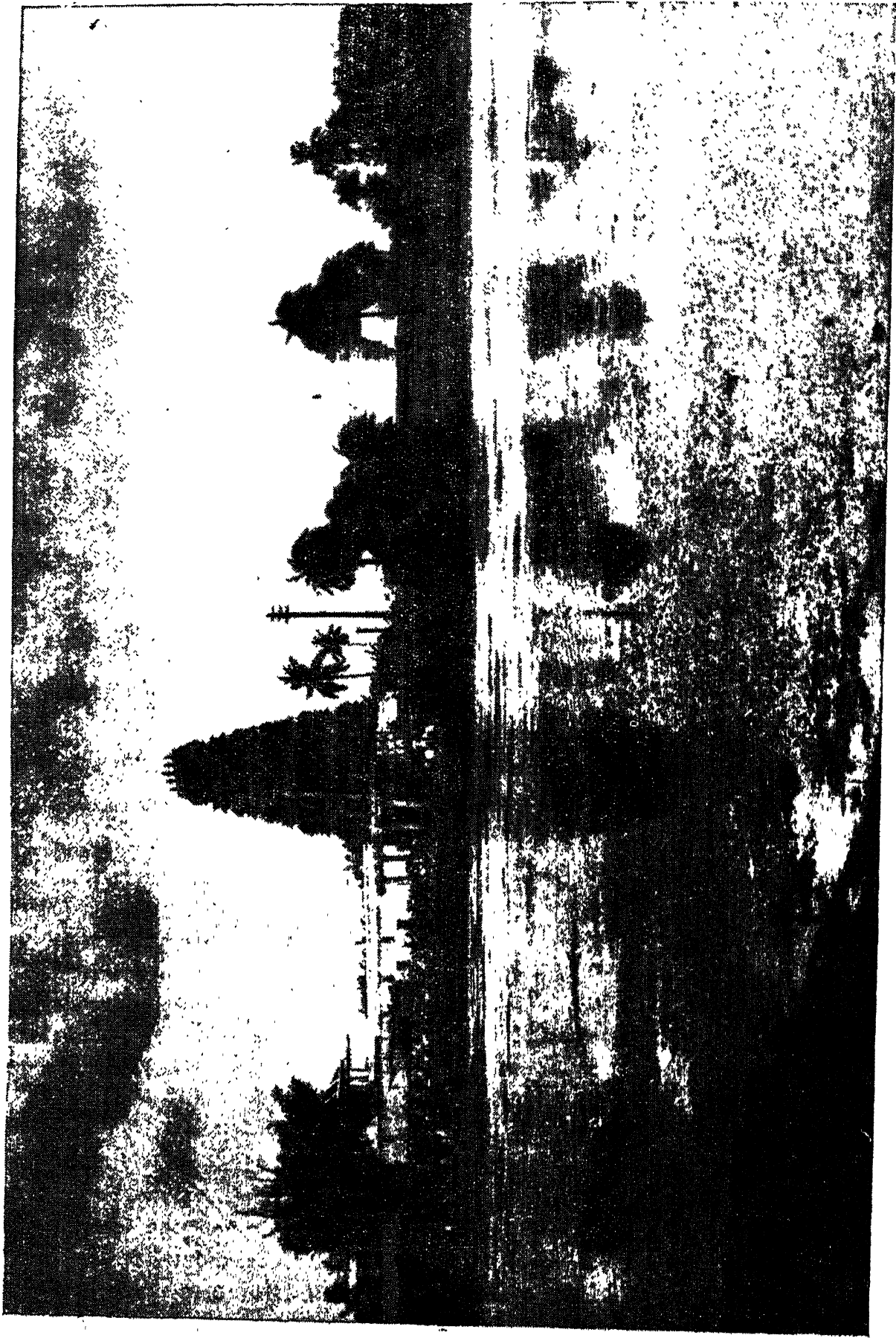
కర్కటకక్షేత్రరూపం త్వేతల్లింగం శిలామయం

వశిష్ఠః పూజయామాన పార్వత్యా సహ దుర్గయా

తతః కర్కటకక్షేత్రమితి ఖ్యాతం సమంతతః

కదళీపురమిత్యేత వ్యాకీర్ణం చేతి తద్విదుః

తదుత్తరదిశి శ్రీమన్నాగకుండం శుభావహం

పల్నాడు - పల్నాడు పట్టణం, పల్నాడు పట్టణం.

నాగకుండస్య మాహాత్మ్య మనంతం కౌఠేపదిష్వతి
 తదుత్తరదిశి శ్రీమద్భృహ్మకుండం చ రౌద్రకం
 కుండత్రయే స్నానదానజపహోమార్చనాదికం
 లవరూపం కృతం చేత్వా దనంతం ఫలమద్భుతం
 పశ్యః కౌశికశ్చైవ యత్ర సంవాదకాంక్షిణౌ
 తపస్తప్తం ప్రచక్రాతే పశ్యః స్నిద్ధి మాస్తవాన్
 విశ్వామిత్ర స్నిద్ధికామీ విష్ణు మారాఢ్య చాస్తవాన్
 వేణునాదప్రియం శ్రీమచ్ఛత్రుర్భాసం మనోరమం
 గోపాలవిగ్రహం క్షేత్రపాలకం కృతవానసౌ
 దైశ్వామిత్రంచ వాశిష్ఠం కర్కెటకమితి స్మృతం
 కర్కెటకక్షేత్రరూపా యత్రనాగేశ్వరశిషః
 నర్వాభీష్టప్రద న్వర్వసిద్ధిదత్తు న సంశయః
 షష్టిర్వర్షనహస్రాణి భాగీరథ్యవగాహనై
 యత్ఫలం లభతే మర్త్య స్సమం కన్యాగతే రచే
 యం య మిచ్ఛంతి మనుజాస్తేషాం సిఘ్ంతి కామనాః
 ఇంద్రాదినర్వదేవాశ్చ కృష్ణాస్నానాభికాంక్షిణః
 తిష్ఠంత్యాగత్య నర్వత్ర సత్యం నారదభాషితం

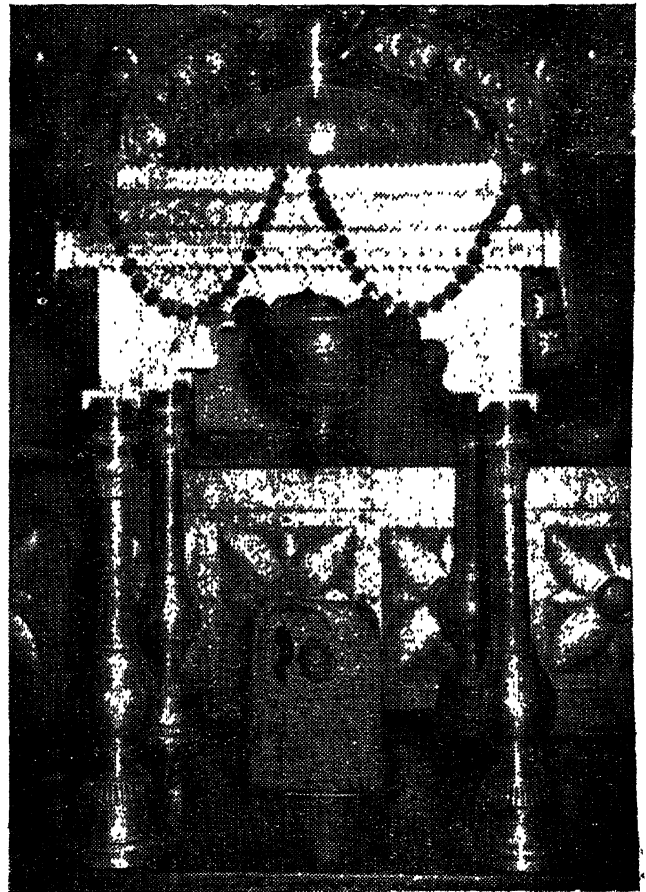
* * *

సముద్రక్షారతోయేన యత్ర సద్భాగం పరాహతమే
 తత్ర నర్వాణి తీర్థాని పసంతీతి విదో విదుః ||

కృష్ణయుత్తరవాహనిగా నెచ్చట యుండునో, నాగేశ్వరక్షేత్ర
 డను దేవుడెక్కడ వెలసినో యదియే నాగేశ్వరక్షేత్ర
 మనియు, దీనికి కర్కెటకక్షేత్రమనికూడ ప్యవహరసిద్ధి కల
 దనియు, నెక్కడ యుండు శిలాలింగము “కర్కెటక”
 రూపమున (సర్పాకృతిగ) నుండుననియు, తొలుత
 నీలింగమును, పశిష్ఠమహర్షి పార్వతీదుర్గాదేవేరులతో కూడ
 పూజించె ననియు, పశిష్ఠవిశ్వామిత్రులిరువురు కలహించి
 యీశ్వరుని గురించి పశిష్ఠుడు తపంబొనర్చి సిద్ధుడైనందున,
 విశ్వామిత్రుడు వేణుగానప్రియుడైన విష్ణుని గొలిచి
 ప్రతిష్ఠించి సిద్ధుడయ్యెననియు, సందువలన నీక్షేత్రము
 కర్కెటకక్షేత్రమని, విశ్వామిత్రక్షేత్రమని కూడ ప్రసిద్ధి నంది
 నటుల తెలియుచున్నది. మరియు నీనాగేశ్వరాయతనమున
 కుత్తరభాగమున నాగకుండము కలవనియు, దీనికి యుత్తర
 మున, “బ్రహ్మ, రుద్ర” కుండములు కలవనియు, వీటి
 మహిమ అద్భుతమైనదనియు, భాగీరథియందు అరువేల
 సంవత్సరములు స్నాన మొనరించిన కలుగు ఫలము
 నికుండముల నొక్కమారు మునిగిన కలుగుననియు,
 సందువలన, ఇంద్రాదినర్వదేవతలును, ఋషులును, యీ
 కృష్ణాస్నానాభిలాషులై యిక్కడ వసెంతరనియు, యొక్కడ
 సముద్రతీర్థముతో నదీజలములు సంగమించునో నక్కడ
 నర్వతీర్థములు సన్నిహితములై యుండునని ఫలశ్రుతి
 చెప్పుచున్నది.

నాగేశ్వరలింగము - నాగకుండము

ఈ లింగము అన్ని క్షేత్రములలోవలె స్థాణువుగా
 నుండక, శేషాకృతిగ రెండంగుళముల మందము కలిగి,
 యొక అడుగు యెత్తున నుందరమై విలక్షణముగ నున్నది.
 ఇది యిట్లు కర్కెటకరూపమున నుండుటకు కారణ
 మేమన—పూర్వము జనమేజయుడు సర్పయాగ మొన
 రించు సమయమున మహానాగములన్నియు తమతమ
 యిష్టదైవముల నాశ్రయించి రక్షణమును గొరిరి. అందు
 అనంతుడు విష్ణువు నాశ్రయించెను. ఇట్లే కర్కెటకకుఁ
 డీశ్వరుని, తక్షకుఁడింద్రుని వాసుకి వాయుదేవు నాశ్ర
 యించిరి. అప్పుడు జనమేజయుడు “తక్షకాయ స్వాహా”
 యని అహుతిని వేయగా తక్షకుడు రానందున దివ్య
 దృష్టినిఁ జూచెను. తక్షకుఁ డింద్రుని సభలో “చింతా
 మణి” నింహననమును చుట్టుకొని యుండుటఁ జూచి
 కోపాద్ధిపితుడై “నహేస్యతక్షకాయ స్వాహా” అని పలికి
 యాహుతి నెత్తగా దేవేంద్రుడు తన పీఠముతో సహా అగ్ని
 కుండమున కాహుతి కావలసి వచ్చెను. అప్పుడు తక్షకుని
 తాను రక్షింపఁజాలననియు తన్ను విడిచి పొమ్మని విడి
 పించెను. అంత తక్షకుడు తక్షణమే నీ యీశ్వరుడే

నాగేశ్వర లింగము

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - ధ్రువమూర్తి

యాశ్రయించి రక్షింపఁబడెనని యైతిహ్యము కలదు. అట్లు సందర్శింపబడినవారిలో అనంత కర్కటక తక్షకాదులు మాత్రము మిగిలిరట. అందువలన యీ లింగమునకు “కర్కటకమహారూపం త్వేతల్లింగం శిలామయ” మని స్కాందమునఁ గలదు. విశ్వామిత్రుని కీ లింగమున స్వామి దర్శన మిచ్చినట్లు చతుర్థాధ్యాయములో,

అగస్త్యః ||

ఏవం బహువిధే కాలే త్వతీతే రఘునందన
సాయంకాలే నమః కర్తుం శంకరం లోకశంకరం
నాగేశ్వరసమీపంతు సభాయాం మునిసత్తమః
ప్రదక్షిణత్రయం కృత్వా దేవదేవ ముమాపతిం
ఉత్తాయోస్మీల్య నయనే లింగమధ్యే దదర్శహ ||

అని వర్ణింపబడింది. నేటికిని ఉపాసకులకు స్వామి యిట్లే దర్శనమిచ్చునని ప్రతీతి కలదు. ఇప్పటికి కూడ స్వామి భక్తులకు నాగరూపమున ప్రత్యక్ష మగుచుండును. కాని అట్టి దర్శనభాగ్యము పాపములనుండి విముక్తులై, పుణ్యకర్మలొనర్చు వారికే లభించునని శ్రేతమహాత్మ్యము చతుర్థాధ్యాయము 57 శ్లోకమున,

“ఇతస్తతశ్చర న్నాగో దృశ్యతే పుణ్యకర్మభిః

సుధియాం నష్టపాపానాం న నాగో నేత్రగోచరః” అని స్పష్టముగా నిర్వచింపఁ బడినది. ఇది న్యయంబువమనుటకు మరియొక గాథను అచ్చట అర్చకులు చెప్పదురు. పూర్వ మొకప్పుడు చల్లపల్లినంధానాథీశులైన అంకని ద్రృభువు స్వామిగర్భాలయము చాలా పల్లముగా నుండి ఆ గర్తములో అభిషేకతీర్థము నిలుచుచున్నదనియు, అందు వలన స్వామిని, త్రిపీఠములు యెత్తుగా కట్టించి తిరిగి ప్రతిష్ఠఁ గావించుటకు ప్రయత్నించి త్రవ్వించగా అగర్భాలయములోనే కాక అపరణపర్యంతము యొకే శిల చుట్ట చుట్టుకొని యున్నట్లు కన్పించెనట. అంత నాపని సాధ్యము కాదని మానుకొనిరట. నేటికిని స్వామి యట్లే గర్తము (గుంట)లోనే వేంచేసియుండెరి. ఇంక నాగకుండ మును, కర్కటకాదినాగులు తల్లికాపమువలన భయవిహ్వ లురై యీకదళికారణ్యమునకు వచ్చి యిక్కడ బహు కాలము తపంబొనర్చి యీ కుండమును త్రవ్వచుండగా స్వామి కదళీపండమధ్యస్థుడై పార్వతితో కూడ నాగరాజులకు దర్శన మిచ్చునట్లును, సంత వారికి శాపవిముక్తి కలిగినట్లును, అట్లు నాగులచే సేవింపఁబడుటవలన “నాగేశ్వరుడ”నియు, “నాగలింగమ”నియు, పేర్లు ప్రసిద్ధిఁ గాంచినట్లును ఈకుండమును నాగులు. తపమొనరించి త్రవ్వినదగుటచే దీనికి “నాగకుండ”మను పేరు విలసిల్ల కలదని చెప్పి వారికనేకవరముల నిచ్చి అదృశ్యుడైనట్లు

అగస్త్యః ||

“మాతృశాపపరిత్రప్తాః పశ్చాద్భాగా ఇహగతాః
వాసుకి స్తక్షకశ్చైవ కర్కటకభనంజయౌ
ఘృతరాష్ట్రః పింగళశ్చ గుళిక శృంఖక స్తథా
శంఖపాలో రత్నచూడః శంఖచూడశ్చ కంబళః
ఏవమాద్యా మహానాగా శ్శివం సంపూజ్య సాంబికం
బహుకాలం తపస్తప్తా కుండం నిర్భాయ యత్తుతః
తదా స్తోతుం సమారభ్య స్తుత్వా నాగేశ్వరం విభుం
కదళీపండమధ్యస్థ మంబికానహితం ముదా

నాగేశ్వరః ||

దృష్ట్వా వ్యాజాహువు ర్నాగాః కదళీకదళీగిరః
తతః ప్రభృతి మాం లోకాః కీర్తయంతు నదానఘాః
భూమౌ నామ్నా నాగలింగే నాగేశ స్తక్షకేశ్వరః
కర్కటకేశ్వరశ్చైతీ ప్రధితాః పన్నగేత్రమాః
భవద్భి ర్నిర్మితం తీర్థం పుణ్యోదకవిరాజితం
నాగకుండమితి ఖ్యాతం గమిష్యతి న సంశయః
కదళీపండమధ్యస్థం మాం దృష్ట్వా చాంబికాయుతం
కదళీకదళీత్యుక్తం భవద్భి ర్గర్హదన్వరైః
కదళీనగరీ తస్మా త్ఖ్యాతా లోకే భవిష్యతి”

ఇతి దత్త్వా వరాన్ శంభు స్తత్రైవాంతరధీయత”

అని తృతీయాధ్యాయములో 18 శ్లోకములలో వర్ణింపఁబడి నది. మరియు నీ అధ్యాయములో 24 శ్లోకమునుండి, యితర తీర్థములను గురించి కళాధరుడను విప్రుడు విశ్వామిత్రునికి చెప్పినట్లు,

కళాధరః :—

“బహుాని సంతి తీర్థాని విఖ్యాతాని మహతలై

నాగకుండసమం తీర్థం శీఘ్రసిద్ధిప్రదం నహి.” అని ప్రారంభించి,

“బ్రహ్మకుండం మహాతీర్థం దర్శనాత్సర్పనాన్మునై”

“నాగేశపూర్వదిగ్భాగ బైరవం తీర్థ ముత్తమం”

“కపర్దితీర్థం విఖ్యాతం పిశాచస్య విముక్తిదం”

“నాగేశ్వరస్య వాయవ్యే కుండాంబాకుండ ముత్తమం”

“సరః కుముద్వదాఖ్యాత మంబికాకుండపశ్చిమే”

“తత్పశ్చిమే క్రోశమాత్రే నదీ చంద్రేణ నిర్మితా”

“తత్పశ్చాద్విమలా నామ సరసీ శివనిర్మితా”

“నాగేశనైరుతే భాగే శక్రతీర్థం మహత్సరః”

“బ్రహ్మకుండస్య వాయవ్యే శారదాకుండ ముత్తమం”

“వాయవ్యే నాగకుండస్య విష్ణుతీర్థం మహత్తరం”

“అగ్నేయే సూర్యకుండాఖ్యం మహాతీర్థం తపోధనం”

అని అయాకుండముల మహిమను వర్ణించి చెప్పచు, యీ తీర్థములన్నియు నాగకుండమును ప్రవేశించి యుండునని,

“ఏతాని సర్వతీర్థాని నాగకుండం విశంతి హి”

అని యువదేశించి అంతర్ధానుడయ్యెను. అంత విశ్వామిత్రుడు తన కుపదేశించినది సాక్షాన్నాగేశ్వరుడే యని గ్రహించి.

అగస్త్యః ||

విశ్వామిత్రోప ధర్మాత్మా స్మరన్ విప్రం ముహూర్ముహః

సంతోషం పరమం ప్రాప్య తపసే కృతనిశ్చయః

తపస్తప్తం సమారేభే బ్రహ్మవాసీజత పునః

కళాధరద్విజాకారం ధ్యానార్థం మునిచేతసి

స్థాపయామాన నాగేశం స్వకృపాం దర్శయన్ముహః

కదళీతీర్థమాహత్య్యం ఇష్టాకుకులవర్ధన !

కించిజ్ఞాతం మయా ప్రోక్తం కిమన్య చ్ఛౌతుమిచ్ఛసి

ఇతి శ్రీ పద్మపురాణే పూర్వభాగే శ్రీరామాగస్త్యసంవాదే నాగకుండ కదళీపురక్షేత్ర మాహత్య్య సంక్షిపవర్ణనం నామ తృతీయోధ్యాయః” అని కలదు. స్వాయంభువ మనువు కాలమున బ్రహ్మచే నొక కుండము నిర్మింపఁబడి యాశ్వర ప్రీతిగా నాకుండతీరమున సరస్వతీదేవితో కూడకలసి పంచాశ్వమేధములను త్రినహస్రమహాచయనములను చేసినట్లును కర్ణమగ్గాదిమహాబుష్టాదులు కూడ సిబ్రహ్మకుండికా తీరమున అగ్నిష్టోమాది యనేకక్రతువులొనర్చి యాశ్వరాను గ్రమును పొందినట్లును, నప్పటినుండియు నది బ్రహ్మకుండ మను పేరఁ బరగి సర్వపాపహరమై సర్వదేవతల చేతను, ఋషులచేతను సేవింపఁబడుచున్నదనియు, భూలోకమున ననేకతీర్థము లున్నను, నాగకుండమునుఁ బోలి శిశుసిద్ధిప్రదమైన కుండము లేదనియు, నీనాగకుండమునకు తూర్పుభాగమున తీర్థరాజమైన భైరవకుండమును, తత్పూర్వభాగమున ఏశాచత్యమునుఁ బోగొట్టఁ జాలినదై మొగలిచెట్లతో కూడుకొని యుండిన యాశ్వరనిర్మితమైన కపర్ధితీర్థమును కలవనియు, నాగేశ్వరాలయమునకు వాయవ్యభాగమున, దక్షిణజాపతికి శివహేళనమువలన కలిగిన దోషమునుఁ బోగొట్టిన “అంబికాకుండము” కలదనియు, యీకుండమున స్నాన మొనరించు వారలకు, అంబికానాగేశ్వరుల ప్రసాదమున “శ్రీవిద్యాసిద్ధి” కలుగుననియు, యీకుండమునకు పశ్చిమమున “కుముద్వతీ” యను కుండము కలదనియు, యిందు చంద్రుఁడు రాజనూయాధ్వరమొనర్చి, తనకు గురుపత్ని సమాగమమున కలిగిన రాజయక్ష్మనుండి విముక్తుడయ్యెననియు, నీకుండమునకు నొకక్రోశేడుదూరమున చంద్రునిచే నిర్మింపఁబడిన “నది” కలదనియు (దీనికే “చంద్రకుండమ” నియు “రాజనేరని”యు పేర్లు) ఇందుస్నానము సేయు వారలు సర్వరోగములనుండి విముక్తులగుటయే గాక

బ్రహ్మజ్ఞానసిద్ధి కలుగుననియు, చండికాలయమునకు వెనక యాశ్వరనిర్మితమైన “విమలా” తీర్థము కలదనియు, యిందు స్నాతకులు సౌందర్యవంతులగుదురనియు, పూర్వము “రక్తాక్షుడ”ను గంధర్వుఁడు అగ్నిహోత్రుని శాపమువలన, కుబ్జుడై (మరుగుజ్జువుడై) నారదోపదేశమున నీకదళీపురమునకు వచ్చి, విమలాతీర్థమున స్నానమాడి యాశ్వరదర్శనము చేసినంతమాత్రమున, కురూపత్వము పోయి సుందరతరమైన రూపమునుఁ బొందెననియు, యీనాగేశ్వరాలయమునకు నైరుతి భాగమున దేవేంద్రునిచే నిర్మింపఁబడిన తీర్థము కలదనియు, యీశక్రతీర్థమున స్నానమాడినచో వారికచంపలమైన లక్ష్మి లభించుననియు, యిందు స్నానముచేసియే పూర్వము యింద్రుఁడు తానుఁ గోలుపోయిన స్వర్గాధిపత్యమును తిరిగి సంపాదించుకొనెననియు, బ్రహ్మకుండమునకు వాయవ్యదిశను “శారదా” కుండము కలదనియు, (దీనినే సరస్వతీ కుండమందురు) యిందు మునుఁగువారు విద్వాంసులగుదురనియు, నాగకుండమునకు వాయవ్యదిశను, విష్ణువుచే నిర్మింపఁబడిన “నీలకుండము” సుతీర్థము కలదనియు, అందొకమారు స్నానమాడినచో విష్ణుసాయుజ్యమునుఁ బొందుదురనియు, యీశైత్రమున కాగ్నేయమున “సూర్యకుండము” కలదనియు, అందు భానువారమున స్నానమాడినందుపల్ల, “అరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్త”ను సూక్తి సమనరించి, సర్వరోగములు శాంతి నొంది అరోగ్యము పాలింపఁ బడుననియు, దక్షిణదిశను “శుకమహర్షి” తపమొనరించిన “నది” కలదనియు, (దీనినివృషు చిలుకరామకోడందురు) యీ శుకతీర్థమున సవగాహన మొనర్చువారలకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగఁగలదనిన్ని విశ్వామిత్రమహర్షికి యిందు పసింది తపంబొసరించితివేని, “బ్రహ్మర్షి”వై, వశిష్ఠునితో వాదింప శక్తికలవాడవగుదువని కళాధరుఁడను విప్రుడు క్షేత్రమాహత్య్యమునుఁ జెప్పినట్లు కలదు. ఇంకను యీశైత్రమహాత్య్యము బ్రహ్మవైవర్తాదిమహా పురాణములందక్కడక్కడ అనేకవిధముల ప్రశంసింపఁబడియున్నది. ఇట్లే కృష్ణామాహత్య్యమును మహాభారతాదినంహితలయందును, స్కాందాదిపురాణములయందును కొనియాడఁబడినది. ఈ నాగకుండము అన్నిసరస్సులవలె గుండ్రముగనో చతురస్రముగనో నుండక గవాకృతిగ నుండును. ఇందుకేదో మహత్తరమైన కారణ ముండునని పెద్దలు చెప్పుదురు. పై కుండములలో కొన్ని యిప్పుడు కానవచ్చుటలేదు. ఈ కుండతీరమున నేటికిని పురాతనమైన యిష్టికలు కానవచ్చును.

(నశేషము)

శ్రీ కోదండరామాలయము - ఒంటిమిట్ట

(గతనంచిత తరువాయి)

శ్రీ రామాయణపుల వేంకటేశ్వర్లు

ఇహుంబేగ

వీరు కడప పట్టణమును నేలిన నవాబు. హిందూ దేవాలయముల నేమి గొప్ప యున్నదో తెలుసుకొన కుతూహలము గలవాడు. అన్ని క్షేత్రముల జూచుచు తుదకు ఒంటిమిట్ట జేరెనట. మీ రాముడేమిగానున్నాడనెను. పిలిచిన బలుకునని చెప్పిరి. అట్లయిన నే బిలిచిన పలుకవలయు. లేకున్న విగ్రహముల మీకివేయించెద ననెను.

తనయొద్ద నున్న అధికారులను లోని కంట, నలుమూలల వెదకించి, తలుపు ముద్రలు వేయించెను. నవాబు స్వయముగ మూన్నా క్లృపవాసము చేసి, మహద్వారమున శరణాగతుడై పడియుండి నాలవనాడుదయమే మేల్కొంచి 'ఓ కోదండరామా!' అని ముమ్మారు పిలచెను. 'ఓ!' యని బదులు వచ్చెను. నవాబు తృప్తి పడి, తన పేర నొక బావి త్రవ్వించి, యిందుండి తీర్థము గ్రహించి అనుదినము స్వామికి అర్చనాదులు జరిపించమని హుకుము జారీ చేసెనట. ప్రాకారము చుట్టు చిన్న బురుజులు కట్టించెను. 1935 వరకు విశాలమగు బావిగానుండి చుట్టు గోడలు పడిపోయి ప్రజలకు అపాయముగ నున్నందున కీ॥శే॥ ఆంధ్ర వాల్మీకి హనుమానుగారు చిన్నచేడుడు బావిగ గట్టించి బాగు చేయించిరి. నేటికి గూడ యిహుంబేగ బావి యని ప్రతీతి. శ్రీ స్వామికి అనుదిన అర్చన, తిరుమంజనాదు లీ బావియించి తీర్థము గ్రహించి చేయు వాడుక గలదు. గ్రామమందలి గల బావుల నీరుప్పనిరు. ఇది మాత్రము మంచి నీరు.

మాల ఓబన్న

రమారమి 120 సంవత్సరముల క్రిందటి చరిత్రమిది. ఈ యోబని వంశీకు లిప్పటికిని యున్నారు. దేవాలయము నెదుట మాగాణి భూములు దాటగనే మలకాటిపల్లె (మల్లకాటిపల్లె అనగా మల్లకవతలి యొడ్డున గల పల్లె) యను గ్రామము గలదు. ఆ గ్రామమునందు గల మాలవాడలో చెన్నదానరులనుపారున్నారు. శ్రీ రామానుజుల కాలమున వీరు వైష్ణవమతమును బుచ్చుకొన్నవారు. క్రిష్టియానిజం, వీరిని కబళించలేదు. వైష్ణవమత మను యాభిజాత్యము కొలదిని వీరు పూర్ణముగ హిందువులే యైరి. కాట దాసరి, వెంకటదాసరి, ఓబ్బదాసరి యను మేరు ల్లుంచుకొందురు.

శూద్రులలో జరుగు ఉత్తరక్రియా (అంత్యకర్మము) కలాసములలో వీరిని ముఖ్యముగ రావించి ఆదరించి వీరిచే పుణ్యకథా శ్రవణము జేయుదురు. కొన్ని మామూళ్లు యిత్తురు. తంబూర, చిరుతలు, గరుడగంబము, పెద్దరుమాల, పట్టివర్ణనాలు, వీరి చిహ్నములు. ముడులు బెట్టిన తీగెలు శృతిజేసి, లయబద్ధముగ చిరుతలు వాయింపుచు చక్కని అభినయముతో చెన్న దాసరి పదములు బాడుదురు. "తీగె బిగింపను పండ్లిగిలింపను సరిపోయెనే పద మెప్పుడు పాడెదవురా పాడు దాసరి" అను సామెత నీ ప్రాంతముల వాడుచుందురు.

మాలయోబని యింటి పేరు భవనానివారు. ఇతడు ఆపరిమిత హరిభక్తిభావనాపరుడు. ఆజన్మశుద్ధుడు. బాల్యములోనుండి రామభక్తుడై యుండుటచే, తలదండ్రు లతని చేష్టలకు ముగ్ధులైరి. వారి సంస్కారము మంచిది గనుక అట్టి పుత్రుడుదయించెను. "యచ్ఛావంతద్భవతి" యని గదా పెద్దలందురు.

భక్తివివశుడై ఏకనాదపు తంబూరపై కంఠము మేళవించి 'ఓరామా!' యని ఉచ్చైర్వాదమున రాముని గీర్తించునపుడు మేనుబులకరించునట; ధారాప్రపాతమున కన్నీరొలుకునట; తుదకు కంఠము గాఢదీక మగునట; నిజముగ లీనమై చేయు భజనముగాని, గానముగాని, నాట్యముగాని, కవితగాని యెందు కానందమున ముంచి యెత్తదు? హరి కథా కథకులు వారేడ్చి యితరుల నవ్వించినట్లున్న రస పాషణము గాజాలదు. కీ॥శే॥ బల్లారి రామకృష్ణమాచార్యుల వారి దశరథ పాత్ర, హరిశ్చంద్రుని పాత్ర, దుఃఖరస పాషణమును సృరించినపు డెల్ల మామునలమ్మ యొకర్లు తత్సన్నివేశముల దలంచి కుములుచు కన్నీరు గార్చుచుండెను. ఇంతకాలము జ్ఞప్తి యందుండునది గదా ఉత్తమ కళ.

అవర్ణులు నవర్ణులు అను భేద మింతయు లేక అతని భజన కీర్తనాదుల నందరు పాల్గొనుచుండిరి. ఆలయము నెదుట గూరుచుండి అనంద పరవశుడై సంకీర్తనముజేసి ధ్యానానందపూర్వుడై కొంతపడి నిశ్చేష్టుడై యట్లే యుండి తుదకెప్పుడో తన పల్లె జేరుచుండెను. తన కులవిద్యచే నార్జించిన కొలదివిత్తముతోనే తృప్తిపడుచుండెను.

ఓబ్బడు చిన్నతనమున రామాయణము సంపూర్ణముగ, విష్ణుభక్తి శాస్త్రము శ్రీ యంకురించి, అనుదిన ధ్యాన భజన

లచే భక్తి మరింత దృఢముగ నాటుకొనెను. చారాసు సఖ్య దాన్య మధురభావ పరిపుష్టమై మనోలయమై భక్తి శిఖరాగ్రమున విహరించెను. ఆనన్య సామాన్యమగు దివ్య పదము నధిష్ఠించెను. ఇంక నేమి గావలయు?

ఓబన్న - భజన

ఎప్పుడు దరిసెనమిడుదో - కృపతోడ రఘురామ
అపరాధినని నీవు - నెపము లెంచకురామ. || ౧ ||
జడుడను బాలుడను - జాలుడ మత్తుడ
గడుబాపచిత్తుడ - గరుణింపవే రామ. || ౨ ||
అంజలి మున్నునే - సంజనానుతపరద
రంజలిచేసిన - రాదుగా యీ పుట్టు || ౩ || (వాసుదాసు)

నాడు శ్రీరామనవమి. శ్రీ కోదండరాముని దర్శింప నుదయమె స్నానములుజేసి మడిగట్టి, బొట్టువెట్టి, ఉపహారములు చేబట్టి, భక్తులు, సేవార్థులు తండోపతండములుగ దేవాలయమునకు బోయి వచ్చుచుండిరి. మన యోబాడు తానొకడేగాక తోడిబాలురను జేర్చుకొని యానంద పరవశుడై నృత్యముజేయుచు సంకీర్తన మొనరించెను.

ఆ రోజులలో తహశీల్దారు పేరు ఆమలుదారుడు. తాలూకా యంతటికి మకుటములేని చక్రవర్తి. ఏ యూరికి తహశీల్దారుడు విచ్చేసినను వివిధ వాద్యములతో ఊరిలోని వార లెదుర్కొనుచుండిరి. వారి దర్శనము భగవద్దర్శనమే. వారు ప్రసన్నులైరా అంతయు శుభమే. అట్టి తహశీలుదారొకరు నకుటుంబముగ స్వామిని దర్శింపవచ్చెను. బండ్లాతులు ముందు బరాబరులు సెప్పచుండిరి. బెత్తములు చేజాని జనుల యొత్తిడి తొలగించుచు అధికారులు ముందు నడచుచుండిరి. ఆ యధికారమత్తుడు ఓబని భజనమును అచట జేరిన జననమూహమును జూచి చీకాకు పడెను. అది అనూయయో, మనఃక్లేశమో, శిరోభారమో, మరియేమో; అందరికి సంతసముగనున్నపుడతనికి సంతాప మెట్లు కలిగెను?

లేదు—అనాటి సంఘవ్యవస్థ అట్లున్నది. ఇప్పుడున్నది. రేపటికి యుండగలదు. జనత సంతసారము మారెనా సాంఘికముగ నున్న కట్టుబాట్లు నుఖముగ నడలిపోవును. ఈ నమన్య మంచిదా? చెడ్డదా? దీనిని గుఱించి పెద్దలు నిర్ణయించిరి. తిరిగి ప్రయత్నించుట చర్చిత చర్చణము. ప్రకృత మనునరింతము.

ఆ యధికారి మీనములు దువ్వుచు, ‘ఓరి మాలడా! ఏమిరా! నీ పొగరు! పదుగురు వచ్చెడి పోయెడి దారిలోనా నీ యల్లరి? మడులు గట్టి వచ్చెడి మమ్మైన జూడలేదా? ఛీ! ఛీ! తొలగిపో!’ అని యరచుటయేగాక, ప్రక్కనున్న జవాను పూకుగ నున్నందున పెద్దలపై చెంచవాచునట్లు

గొట్టెను. వాడు రెడ్డిని యుఱిమెను. రెడ్డి వీరావేశమున దలవిరియబోసుకొని ఆ భక్తుల గోష్ఠిని చీకాకుబరచి దఱిమెను.

జక నెవరు నాకుదిక్కు - ఇందిరారమణ
జక నాకు దిక్కుప్పవరిందరు, చూడగ
ప్రకటితముగ నీవే - పదపదమని త్రోయ || ౩ ||
నీవె నా దిక్కుని - నెఱనమ్మినందులకు
ఈవిధ మర్యాద - వెనగించితే రామ || ౪ ||
తల్లివి తండ్రివి, దైవము నీ వని
యుల్లిములో నమ్మి - యున్నఫలమా యిది || ౫ ||

అని యనేకవిధముల దలచి యేడ్చుచు, తల్లినెడబాసిన లేగవలె కొండలు మార్మోగునట్లు రాముని బలచి దలచెను. అలయమునకు బడమటి దెన చెరువుగట్టున నిలచి ఆఖండముగ భజన జేసెను. ఎప్పుడు ప్రాద్దుగ్రూకెనో ఎప్పుడు వేకువ యయ్యెనో తెలియ దాతనికి.

ప్రాతః కాలోచిత మంగళతూర్యారవములు శుభనాదము లెనగ, శుభవస్తుసంచయహస్తులై యర్చకులు సుప్రభాత, వేదపఠనాది, యుపచారములతో దలుపుల దెరచిరి. ఇంకే మున్నది! స్వామి పశ్చిమాభి ముఖుడై యుండెను. ఓబన్న భజన తన్నాకర్షించె నేమో! అవును. భగవానుడు జూడ పలసినది భక్తులనేగదా! తమ సర్వస్వమర్పించి తన్నేనమ్మి యున్నవారి యోగక్షేమముల వహింపనిక నెవరు? కాక-అహంకార మమకార ప్రేరితులై, సంసార పారావారమున బడి యీదుచు నల్లాడుచు యేనాటికి దరిజేరని, జేరనిశ్చయింపని యీ మొండి మానుసులనేమి జూడపలెను?

ఈ వింత ఆ నోటి యీ నోటి బడి పూరెల్ల రేకమైరి. గుంపులు గుంపులుగ దేవాలయము జేరిరి. విన్మయాశ్చర్య మనసులైరి; ఏమియు తోపక ప్రూహ్యుడిరి. అనా డెమాస వుడు గాని ఆహార, పానములు సేయలేదు. ఎచ్చట జూచి నను సీతారామ సంకీర్తనమే. ఈ వింత జూచుటకు పొరుగురులవారును జేరిరి. అంద రాలోచించి పరమభక్తు డగు మాల యోబని ధిక్కరించినందుల నిట్టి పరిస్థితి దాపు రించినదని నిర్ణయించిరి. అమలు దారునితో నహ అందరు గలసి, ఓబని బ్రతిమాలి తిరిగి తూరుపు దెనకు దెచ్చిరి. లోనుండి యర్చకులు యానందోన్మాదముల బరువెత్తుచు వచ్చి స్వామి యధాస్థితిగ ప్రాజ్ఞాఖు డయ్యెనని వినిపించిరి. అందరొకసారి యుచ్చైస్వరమున “జైజానకి జీవనా! కోదండ దీక్షగురో!” అని స్తోత్రము జేయుచు స్వామిని దర్శించిరి.

ఓబని స్మరవార్ధ మొక రాతి స్తంభము అరుగు గట్ట బడియున్నది. అతని వంశము వారిప్పటికిని బ్రహ్మాత్మన

కాలమున విచ్చేసి, స్తంభము చుట్టు పచ్చని పందిరి వైచి, భజనలు సేయుచుందురు. గరుడ సేవనాడుదయము నుండి యుపవాసముండి రాత్రి గరుడ వాహనాదుడై మహద్వారమున స్వామి దరిసెనము కాగస్తంభముపై జ్యోతిని వెలిగింతురు.

అరగింపు పెట్టి హారతిలు వెలిగించి పిమ్మట భుజింతురు. దేవాలయమునుండి బెంకాయ కర్పూరము తలగెకు దియ్యము మొదలగు సామగ్రులు, మూలస్థానమున గల నొక తోమాలయు నమర్వాదగ వారి కడకు బంపెడి వాడుక గలదు.

ఓబడు 125 సంవత్సరములు పూర్వాయుర్దాయము నను భవించెనట. వృద్ధాప్యముపైబడి యిల్లు విడిచి రాలేని స్థితి యందు, ఉదయమె స్నానము జేయించి ఊర్ధ్వపుండ్రములు బెట్టి మనుమలెత్తుకొని యూరిబయటకు వచ్చి గోపుర సందర్శనము జేయించుచుండిరట. తరువాత గాని భుజింప డని యీతని వంశమువారు జెప్పిరి.

వినాటి చరిత్రమోగాదు. ఎప్పటి వినుకలియె గాదు. హరిజనాలయ ప్రవేశాదులు లేనికాలమున యీత డెట్ల మరుడయ్యెను? చండాల స్వర్ణాదు లుత్సవాదుల లేవని పెద్దలెట్లు శాసించిరి? గుడికి బోయివచ్చి కాలు గడుగ రాదు. మడిగట్టసురాదని ననాతనులు పచింతురు గదా! శ్రీ ఆదిశంకరులును “చండాలోస్తు సతు ద్విజోస్తు గురురిత్యే షామసిషామమ” అని సెలవిచ్చెను గదా : భగవద్రామాను జాలు కంచి గాలి గోపురమెక్కి గురూపదేశమును బయలు పెట్టిరి గదా ! తిరుమంత్రమందరు విని తరించిన, నేనును తరించినట్లే యని వచించెను.

భక్తులకు కులగోత్రాదుల వివక్షత లేదు.

మ॥ అమల జ్ఞాన సుదాన ధర్మరతి సత్యజ్ఞాంతి నిర్మత్సర త్వములన్ యజ్ఞతపోససూయల గడున్ దర్పించు
ధాత్రీసురో
త్తము కంటన్, “శ్వపచుండు ముఖ్యుడు ;” మనోర్థ
ప్రాణ వాక్కర్మముల్
నమతన్ నిన్ను సయించెనేని, నిజవంశ శ్రీ కరుండౌతు
దీన్ (భాగవతము)

అలయ పూజాదికములు

చాలాకాలమునుండి కాంచి నగర ప్రాంతములనుండి వచ్చిన వడగల వైష్ణవులే యర్చకులుగ నున్నారు. పాంచ రాత్రాగమానుసారమే యర్చనాదులు జరుగుచున్నవి. ప్రాతస్నానం కాలపూజలుమాత్రము జరుగుచున్నవి. వేద పారాయణము చేయు బ్రాహ్మణులు, పూలదాసరి, మేళ గాంధు, కుంభారతి, దేవదాసీలు, ఆ యా పూజాకాలముల

ఉత్సవాదుల చేరునట్లుగ, యేర్పాటులు గలవు. వీరి జీవి తములకు జాలినంత పుష్కలముగ మాగాణిభూమి మెట్ట భూమి యినాములుగ యివ్వబడియున్నది. ఇప్పటికిని అను వంశికముగ వృత్తులు జేయుచు యినాముల ననుభవించు చున్నారు. దేవదాసీ యినాములు పట్టాలు చేసి వారిని వారి వృత్తిని తొలగించుటచే, దేవాలయమునకు యిప్పుడు వారు వచ్చుటలేదు. పట్టాలు కాగా వానిపై బేరీజు డిడెక్షనుగా కొంత మొత్తము తనదిక్ గ్రాంటుగా రు. 280 లు. మొత్తము మూడు పందలకు పైగా వచ్చుచున్నది. నిత్యనైవేద్య, అఖండ దీప, బ్రహ్మోత్సవాదుల కేమియు నిర్ణయములు లేవు. అన్నియు పై మొత్తముతోనే జరుపుచుండెడి వాడుక. అర్చకులకు నాలుగెకరముల మాగాణి యుండెను. అర్చక మునకు ప్రతిఫలముగ వారనుభవించెడి దేమియు లేదు. “చెరువేకు. మడిబీడు” అను సామెత మాకు సార్థక మైనది గనుక, ఏ యర్చకులు స్థిమితముగ నుండక తరచు మారుచుండిరి. ఆంధ్రదేశమున పలుచోటలు గల చావాలు తగాయిదాలు, మాకు లేవు. ఆశలేని కూటికి దోసము లేదు గదా ! ఇనాములు వదులుకొని మానభృతి నిపుడు స్వీక రింపుచున్నారు.

ఇక నిత్యపూజా కైంకర్యములకు గావలసిన ఆర్థిక సౌష్ఠవము :—గత సంచికలో వివరించిన శాసనముల ప్రకారము కర్నాట ప్రభువు లిచ్చిన ఆస్తులు యిప్పుడు లేవు. ఆవియె కాబోలు రైతువారిగ మార్చివేసి ప్రత్యామ్నాయ ముగ తనదిను గ్రాంటు ఏర్పాటు అయి యుండవచ్చును.

అనుదిన పృథ్వులు జేయువారికి యినాములుండగా అర్చకు లకు మానవేతన మీయగా నిలిచిపోవునది నిత్యకైంకర్యమె.

ఈ కొంత దీర్ఘకాల కనేకులు విశ్వప్రయత్నములు జేసిరి; గాని, తీరలేదు. 1908 సంవత్సరమునుండి శ్రీ వావిలి కొలను నుబ్బరావుగారును ఆలయ జీర్ణోద్ధారము, నిత్య భోగ కల్పనము జేయుటకే సంపూర్ణోద్దేశ్యమున వచ్చిరి. వచ్చినందులకు చాలభాగము పనులు జేయించిరి. శ్రీ రామసేవాకుటీరమను రామసత్రము, శ్రీరామతిర్థ జీర్ణోద్ధారము, నూతన రథము, విమాన గోపుర జీర్ణోద్ధారము, సంజీవరాయాలయ పునర్నిర్మాణము మొదలగు నిర్మాణ ములు బెంకాయచిప్ప చేబాని, కొపినమాత్ర నిరాడంబర జీవితము నెరపి, దేశాటన మొనరిచి, లక్షలపైబడిన ద్రవ్యముతో పై జీర్ణోద్ధారముల జేయించిరి. శతాధిక గ్రంథ రచన సాగించి చిరంజీవులైరి. వారు మద్రాసు నందున్న కాలములో నొక భిక్షుడుగా వెంటనంటి నాకింత అన్నము పెట్టించవా? అని యడిగెనట; వీధి తిరిగి చూచునప్పటి కెవ్వరును రారైరి. ఇంటికి రాగానే సిద్ధపటము తహసీలు దారు వుత్తరమువచ్చి యుండెనట, నిత్యనైవేద్య కైకం

ర్యము లోపముగ నున్నదని వ్రాసియుండెనట; అందుల కని నెల 1 కి పదిరూపాయలు పంపుచుంటినని వారే వ్రాసుకొనిరి. శ్రీమద్రామాయణ వ్యాఖ్యానమునందు పలు చోటులందు వ్రాసియుండిరి. 'ఘటికాచలవాన నృసింహ కేశవా,' అను మకుటముగల పద్యముల వ్రాయుచు పోలింగ వరమున సేవచేయుచున్న తరిని, ఇద్దరు బైరాగి వేషముల నున్నవారు న్యస్తముగ సాక్షాత్కరించి, "ఒంటి మిట్టకు రారాదా" యని పిలుచుటయు, పైని వివరించిన జ్యోత్స్నారాది కైంకర్యములు జేయుటయు తటస్థించినది. వీరికాలమున జాల యభ్యున్నతస్థితికి వచ్చెను. శ్రీస్వామి వారికి 108 కాసుల మాలయు 108 మంగళ సూత్రముల హారములు, హరపతకములు న్యర్హమయ కిరీటములు, వైరముడులు మొదలగునవి సుమారు వంద తులముల బంగారము, తీర్థపాత్రములు బిందె, పల్లెరములు, కిరీటక వచాదులు మున్నగు వెండివస్తువులు వేయి తులములవరకు గలదు. మూడువేలమంది వచ్చినను, వుండను- వండను- నత్రము, పాత్రసామగ్రియు గలవు. ఉత్సవార్థమగు పటా టోపము లన్నియున్నవి. రెండు వాహనములు ముదునలివి. మిగిలినవి మంచస్థితి యందున్నవి. చక్కని శిల్పముతో కూడిన రథమున్నది. ఇంకను సమకూర్చ వలసివది పెక్కు గలవు. ఇట్లుండగా నిత్యభోగ కల్పనమట్లే నిలిచియున్నది.

1949 సంవత్సరములో పరిసర మంటపంపల్లె గ్రామ వాస్తవ్యులు, ఉదారులు, విద్యా వినయ భక్తి సంపన్నులునగు పుట్టంరెడ్డి రమణారెడ్డిగారనువారు బ్రహ్మిగా నై నతరువాత ఇదే సమన్యను తిరిగి వారాలోచించి ముప్పది ఆరువేల రూపాయల స్కీము నొకదానిని సిద్ధపరచిరి. సంవత్సరమున మున్నూటిరువది దినములకు ఉభయదారుల నెంచుకొని, ఒక్కొక్కరు 116 రూపాయలు నిధికై యిచ్చు నటుల, అది మూలధనముగ నుంచి, అందుపై రాగల పద్ధినిమాత్రమే నిత్యపూజాదికముల జరుపునటుల నొక ప్రణాళిక నేర్పరచి, వంద యుభయముల మాత్రమే సమకూర్చ గలిగిరి. ఇంకను ప్రాకారముచుట్టు రాతిపరువు చేయ సమకట్టి మూడింట నొకభాగము చేయించిరి. ఇంతలో హెచ్. ఆర్. ఇ. బోర్డువారు వీరియా కమిటీ మెంబరుగా వీరిని స్వీకరించి మేనేజింగ్ బ్రస్టి పదవికి రాజీనామా చేయించిరి. వీరి సహచరులుగ పనిచేయు నుత్సాహ వంతులగు ధర్మకర్త లందరు నిస్పృహులైరి.

ఉత్సవములు

పాంచరాత్రాగమము ననుసరించి యుత్సవాదులు జరుగునని ముందే మనవిచేసితినిగదా! ఆ రీతిని, ఉగాది యుత్సవము, పంచాంగ శ్రవణము, పునర్వసు ప్రయుక్త

శ్రీరామ నవమినాడు ధ్వజారోహణము, చైత్రద్వాదశి హను మద్వాహనము, వరుసగా త్రయోదశి, చతుర్దశి, పౌర్ణమి, గరుడసేవ, కల్యాణ, రథోత్సవములు జరుగును. నవాహ్నిక దీక్షగా ఉత్సవములు సంపూర్తియగును. కల్యాణోత్సవ రథోత్సవములనే ప్రజానమూహ మెక్కుడగును. శారదా సవరాత్రములు, విజయదశమి శమీదర్శనోత్సవము, ధనుర్మాస పూజలు, వైకుంఠ ఏకాదశి, భీష్మికాదశి, సంక్రాంతి, పార్వేట యుత్సవము మున్నగునవి జరుగును. సేవార్థులప్పుడప్పుడు విడిగా యుత్సవముల జేయింపుచుందురు.

ఉపసంహారము

గతసంచికలోను, యీ వ్రాసిన వరకు కీ॥ శే॥ వావిల కొలను సుబ్బరావుగారి పుస్తకముల యాధారమునను, ఇతరాధారముల చేతను, చరిత్రను క్లుప్తముగా దెలిపితిని. ఆరాధన పత్రిక సంవత్సరముగ బరిచయమున్నందున, యిందు మా దేవాలయమును గురించిన కథ కొంత వ్రాయు సుంటినిగాని ఈనాటి కిది యయ్యెను. దేవాలయ సేవకుడు (Hon. Executive Officer) గ సేవజేసిన అనుభవమును బురస్కరించుకొని రచన సాగించితిని. అలయ జ్యోత్స్నారము జేయుటకు కనీసము పదిలక్షలు, ద్రవ్య సుప సరము. అర్కలాజికలువారు 1914 వ సంవత్సరమున ననాతనపస్తు జ్ఞాపక చిహ్నముగ స్వీకరించిరి. పిడుగు పాటున మహద్వార గోపురము దెబ్బతినగా, ఇనుప దూలముల నడ్డుపెట్టి కాపాడియున్నారు. తదాదిగా నొకప్రకటన నాటించుట తప్ప నా యెరిగినవర కేమియు చేయలేదు. అర్ధసంప్రదాయము లడుగంటినవి. భక్తి ప్రపత్తుల పునాదులే కదలుచున్నవి. ఒకరి కెదురుచూడక ప్రజలై చైతన్య వంతులై తమ ధర్మముల గాపాడుకొన తామే ప్రయత్నింప వలయును. అర్ధవైఖరి సంప్రదాయాను సారముగ ఏమాత్రము లోపములేని పూజాదికములు, వానికి దగిన యుప పత్తియు గల్పించ గలుగునది ప్రభుత్వము. అగమశాస్త్ర మేదియో పండితులు విశదముగ దెలుపవలయును. అర్చకులు పూజాదికములగాని, మరి యెచ్చోగాని మూగనోము పట్టుచున్నారు. వేదము దెలిసిన అర్చకులే యుండవలెను. అనువంశిక మర్యాద యుండవలె సనుకొన్నవారు పై విషయముల నిష్ణాతులైన తరువాత అన్నిటకు బ్రయత్నింపవలయును. అమంత్రకులగు అర్చకులు మూర్తి సాన్నిధ్యమే లేకుండజేసి, "గుడి పాడైన గూబ వదలదు; గుడి పాలాల పూజారి వదలదు." అన్న సామెత సార్థకము జేయుదురు. పండితులు వీరిని బరిష్కరింపవలయును. పరిపాలకులుగా నున్న వారికి నీ విషయము సుపరిచితము.

క్షంతవ్యోహం.

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(వైశాఖమాసము నందలివి)

వైశాఖ మాసమునందు శ్రీ మహావిష్ణువును కృష్ణతులసి చేతను, లక్ష్మీతులసి చేతను పూజచేసిన ముక్తి కలుగు నని శాస్త్రనిర్ణయము.

ఈ మాసమునందు అశ్వత్థమూలమును నీటితో నింపుట, అశ్వత్థ ప్రదక్షిణముచేయుట అనేక జన్మసంతరణఫలము నొనగును. ఈ విధముగనే యీ మాసమునందు ప్రపాదాసము- (చలివెందలను) యిచ్చుట, వ్యజనము (విననకర) ఛత్రము (గొడుగు) ఉపానత్ (చెప్పలు) దాసము నొసంగిన మహాఫలము శాస్త్రములందు చెప్పబడినది.

2-5-1957 వైశాఖ శుక్ల తృతీయా గురువారము - అక్షయ్య తృతీయ. “యః కరోతి తృతీయాయాం విష్ణుం చందన భూషితం । వైశాఖన్య సితే పక్షే నయాత్యుచ్యుతమందిరమ్ ॥” అను శాస్త్రప్రమాణమున ఈ అక్షయ్య తృతీయ దివసమునందు చందనముచే విష్ణుపూజనము అచ్యుతపవప్రాప్తి ఫలము నొనంగును.

ఈ తదియ దివసమునందు ఆంధ్రదేశమున సుప్రసిద్ధమగు విష్ణుక్షేత్రమైన శ్రీ సింహాచల క్షేత్రమున శ్రీ వరాహ లక్ష్మీనరసింహ స్వామివారి చందనోత్సవము జరుపబడును. ఈ దినమునందు చేయబడిన దానాదులు కొంచెమైనను అక్షయ్య మగు ఫలము నొనగునని శాస్త్రసమ్మతము.

ఈ అక్షయ్య తృతీయ దివసమునందు గంధఫలయవాదులతోకూడ ఉదకుంభదానము అక్షయ్య ఫలప్రదము.

4-5-1957 వైశాఖ శుద్ధ ౫ పంచమీ శనివారము- ఆర్ద్రా సక్షత్ర యుతము- ఈ దినమునందు శ్రీ వైష్ణవులు ఎంబెరుమానార్ తిరుసక్షత్రమును విష్ణ్వలయములందు జరుపుదురు. ఈ దినమునందు శ్రీరామానుజులు వారి వర్ధంతి. తిథి ననుసరించి ఈ దినము శ్రీ శంకర జయంతి. శ్రీ శంకరాచార్యులవారి జన్మదినోత్సవము విశేషముగా జరుపబడును.

10-5-1957 వైశాఖ శుద్ధ ౧౧ ఏకాదశీ శుక్రవారము. ఈ దినమునందు కూడ ఆంధ్రదేశమున కొన్ని ఆలయము లందు కళ్యాణోత్సవములు జరుపబడును. సుప్రసిద్ధమగు శ్రీ అన్నవరక్షేత్రమున శ్రీ సత్యనారాయణస్వామివారి కళ్యాణ సుహౌత్సవము ఈ దినమునందు జరుపబడును.

12-5-57 వైశాఖ శుద్ధ ౧3 త్రయోదశీ ఆదివారం విష్యం ౧౪ చతుర్దశీ. స్మార్తమాధ్య శ్రీ నృసింహ జయంతి. ఈదినమునం దుపవాసముచేసి సాయంకాలమునందు నృసింహపూజ యొనర్చి “పరిత్రాణాయ సాధూనాం జాతో విష్ణో నృకేశరీ । గృహణార్హ్యం మయాదత్తం సలక్ష్మీ ర్నృహరిః స్వయమ్ ॥” అని అర్ఘ్యము నీయదగినది.

13-5-57 వైశాఖ శుద్ధ ౧౪ పౌర్ణమీ సోమవారం- పర్వదివసము. ఈ దినమునందు కృష్ణాజిన దాసము వృద్ధీదాన ఫలము నొనగును. దధ్యస్తము, వ్యజనము, ఛత్రము, పాదుకలు, ఉపానత్, (చెప్పలు) ఈ వస్తువులలో దేనినైనను యథాసంభవముగ దానమొనంగుట అనంతఫలప్రదమని శాస్త్రసమ్మతము- ఈ దినమునందు సంపదోరీ వ్రతముకూడ చేయబడును.

14-5-57 వైశాఖ బహుళ ౧ పాడ్యమీ మంగళవారము - వృషభ సంక్రమణ ప్రవేశము.

25-5-57 వైశాఖ బహుళ ౧౧ ఏకాదశీ శనివారం - మతత్రయైకాదశీ.

29-5-57 వైశాఖ బహుళ 30 అమావాస్య బుధవారం - అమావాస్య ప్రయుక్తకార్యము లాచరింపనగును.

విశేషపూజలు - ఉత్సవములు

(గతనంచిక తరువాయి)

శ్రీ మాన్ పండిత, పార్థసారథి భట్టాచార్య.

గజచ్ఛాయ

‘హంసే కరస్థితే యాతు అమావాస్యాయా కరాన్వితా
సాజ్ఞేయా కుంజరచ్ఛాయా ఇతి బోధాయనోఽబ్రవీత్ :
(కన్యామాసమున హస్త నక్షత్రముతో కూడిన అమావాస్య
దినము ‘గజచ్ఛాయ’ యను పుణ్యదినముగ ప్రశంసింప
బడినది.)
‘గజచ్ఛాయ లేక కుంజరచ్ఛాయ’ లక్షణము మరియొక
విధముగ కూడకలదు.

వ్యతిపాతము

‘శ్రవణాశ్వి ధనిష్ఠార్ధా నాగదైవత మస్తకైః
యద్యమా రవివారేణ వ్యతిపాత స్స ఉచ్యతే.
(అదివారముతో అమావాస్య తిథిచేరి శ్రవణము, అశ్విని
ధనిష్ఠ, ఆర్ద్ర, అశ్లేష, మృగశిరః ఈ నక్షత్రములలో
యేదైన ఒక నక్షత్రముకూడ కలసెనేని అట్టిదినము వ్యతి
పాతమనబడును.) అందును
‘మాఘమాసే కృష్ణపక్షే పంచదశ్యాం రవేర్దినమ్
వైష్ణవేనతు ఋక్షేణ వ్యతిపాతస్తు దుర్లభః ।
(మాఘ బహుళ అమావాస్య తిథి అదివారము శ్రవణ
నక్షత్రము చేరిన వ్యతిపాతము మిక్కిలి గొప్పది)

అర్థోదయము

‘అమార్కపాత శ్రవణైర్యుక్తా చేత్పాప మాఘయోః
అర్థోదయః నవిజ్ఞేయః కోటి సూర్యగ్రహైః సమః ॥
పుష్యమాసమందుగాని మాఘమాసమందుగాని అమావాస్య
తిథియందు శ్రవణ నక్షత్రముతో వ్యతిపాత సంబంధము
కలిగిన రవివారము అర్థోదయమను పుణ్యకాలమున
ప్రశంసింపబడినది.)

ఇంకను కొన్ని విశేష దినములు :-

‘అమావాస్యాయా సామేన సప్తమీ భానునా సహ
చతుర్థీ భూమిపుత్రేణ సామపుత్రేణ చాష్టమీ
చతస్రస్తిథయస్త్రైతాః సూర్యగ్రహణ సన్నిభాః
స్నానం దానం తథాక్రాధం నర్వం తత్రాక్షయం భవేత్ ,
(సామవారముకూడిన అమావాస్య, అదివారము చేరిన
సప్తమి, మంగళవారముతో చేరిన చవితి, బుధవారముతో
చేరిన ఆష్టమి, ఈ నాలుగు తిథులును సూర్యగ్రహణ పుణ్య
కాలమువలె పుణ్యములైనవి. ఈ తిథులందు స్నానదానాలు
వల్లప్రథములగును.)

తరువాతిది గ్రహణము :- రాహు కేతువులను ఛాయా
గ్రహములలో నొకటి నూర్చునిగాని చంద్రునిగాని పట్టి
కొనెడి సమయము గ్రహణకాలము. రాహుకేతులు నూర్చుని
చంద్రుని కబలింతురను ప్రవాదమును గురించిన తత్త్వమీ
యెడ మన కక్కరలేదు. గ్రహణముకూడ సంక్రమణము
వలె అపూర్వమగు శక్తి కలదనియు భౌతికముగ నిర్వృది
పరిణతిజనకమనియు వైజ్ఞానిక శాస్త్ర విదులు నమ్ము
చున్నారు.

‘అన్యస్మిన్ పుణ్యనక్షత్రే’ . అనుటచే భగవదపతార
మందు క్రమగు నక్షత్రకాలమును స్వీకరించునది.

‘రాజ్ఞోయజమానస్యవా జన్మక్షేఽ’ అనునపుడు ఆ దేశ
మును పరిపాలించెడి ప్రభువుయొక్క గాని దేవాలయ
కైంకర్యములను జరుపునట్టి ధర్మదాతయొక్క గాని జన్మ
దినమునందుగాని యని అర్థము. పైస నిరూపించినట్టి
విమవ, ఆయస, సంక్రాంతి, గ్రహణ, అస్యపుణ్య
నక్షత్ర, రాజజన్మ నక్షత్ర, యజమాన జన్మ నక్షత్రములందు
భగవానునకు విశేష పూజలను జరిపించు విధి ఆగమము
లందు విధించబడినది. పై నిమిత్తము లన్నిటిని ఉద్దేశించి
అయా సమయములలో స్నానదాన జపహోమ క్రాధాది
కృత్యములను కర్తవ్యములుగ ధర్మశాస్త్రములు విస్తరించి
చెప్పుచున్నవి. ధర్మశాస్త్రములందు విస్తరించి వర్ణింపబడిన
విమవాదుల మహత్త్వమును నిరూపించెడి ఆగమ శాస్త్ర
కారులు ఆ పుణ్యకాలములను భగవదనుభవాహాములు
గను ఐహికా ముష్మికో భయఫలదాయకములుగను ఆ సమ
యములందు భగవత్పూజ చేయుటను విధించిరి.

అయినాదులందు చేయదగిన దానాదులను గూర్చి
ధర్మశాస్త్ర వచనము లీ క్రింది రీతి నున్నవి.

‘అయనాదౌ నదా దేయం ద్రవ్యమిష్టం గృహేతు యత్
షడశీతి ముఖేచైవ విమోక్షే చంద్ర సూర్యయోః ।

దానాధ్యయన జప్త్యాది విశిష్టం వహ్ని హోమకమ్
వసార్ధారాను లభతే త్వస్యథా నకథంచన’

(అయినాదులందు జపహోమాదుల నాచరించుట అభ్యు
దయ సాధనము. ఈ పుణ్యకాలములందు శక్తికల్గినవారు
తమకు కలిగినట్టి పదార్థములను ప్రీతిపూర్వకముగ
దానము చేయవలెను. ఈ దానాదులవలన యజ్ఞఫలము
లభించును.

‘సంక్రాంతాయాని దేయానిహవ్యకవ్యాని కర్తవ్యభిః
దదాత్కర్కః పునర్జన్మని జన్మని’

(సంక్రాంతి మొదలగు పుణ్యకాలములందు దేవకార్యము గను పితృకార్యముగను పీఠిపురస్సరముగ ఏయే వస్తువులను ఒక మానవుడు ధర్మముచేయునో ఆయా వస్తువులను ఆ మానవుని రాగల జన్మములందన్నిటియందును సమృద్ధిగ సూర్యభగవానుడు ప్రసాదించును.)

మరియు ఈ దానాదులవలన ఐహికమగు శ్రేయస్సు కలుటమాత్రమే కాక అనిష్టనివృత్తియు శాస్త్రములందు చెప్పబడుచున్నది.

‘యన్యజన్మక్షణ మారభ్యరవి సంక్రమణం భవేత్ తన్మాసాభ్యస్తరే తన్య వైరక్లే శధనక్షయాః’

‘తగరనరోహపత్నైః రజసి సిద్ధార్థలోద్ర సంయుక్తైః స్నానం జన్మక్షణకే రవిసంక్రమణే నృణాంశుభదమ్’

(ఎవనియొక్క జన్మనక్షత్రమధుర రవిసంక్రమణము సంభవించునో ఆమానమున నా జన్మనక్షత్రము కలవారలకు ఇతరులతో వైరము క్లేశము ధనక్షయము మొదలగు కష్టములు సంభవించును. అట్టివారలకు ఓషధులతో మస్త్ర పూర్వకముగ స్నానము చేయుట శుభదము.)

మరియు గ్రహణ మహిమ యిట్లు చెప్పబడుచున్నది.

‘చంద్రేవాయది వాసూర్యే దృష్టే రాహౌ మహాగ్రహే ఆక్షయం కథితం పుణ్యం తత్రార్కేతు విశేషతః రవిగ్రహః సూర్యవారో సోమే సోమగ్రహస్తథా చూడామణిరితి భ్యాతః తత్రానన్త ఫలం లభేత్ వారేష్వన్యేషు యత్పుణ్యం గ్రహణే చన్త్ర సూర్యయోః తత్పుణ్యం కోటిగుణితం గ్రాసే చూడామణీ స్మృతమ్’

(చంద్రునిగాని సూర్యునిగాని రాహుగ్రహము పట్టినపుడు కలిగిన గ్రహణము అక్షయముగు పుణ్యము నీయగుల పుణ్యకాలము. అందును సూర్యగ్రహణ కాలము పుణ్యతరము. అదివారము నాటి సూర్యగ్రహణము గాని సోమవారమునాటి చంద్రగ్రహణముగాని ‘చూడామణి’ యని పిలువబడును. తక్కిన వారములలో కలిగెడి గ్రహణమునకంటె “చూడామణి” గ్రహణము కోటిగుణితముగు పుణ్యఫలము నిచ్చునది.) మరియు, గ్రహణకాలమును బట్టి శానివిధిని శాని నాచరించని వారలకు అరిష్టముకూడ నీ దిగువ రీతిని చెప్పబడుచున్నది.

‘జన్మ సప్తాష్టరిష్టాంక దశమస్థే నిశాకరే దృష్టోఽరిష్ట ప్రదోరాహుః జన్మక్షణ నిధనేఽపిచ’

‘యన్నక్షత్రగతో రాహుః గ్రనతే శశి భాస్కరౌ తజ్ఞాతానాం భవేత్పిదా యే సరాశ్శాన్తి వర్జితాః యన్య త్రిజన్మ సక్షతేతన్యరోఽథ వామృతిః తన్యదానం చహోమంచ దేవార్చన జపా తథా

ఉపరాగాభిషేకంచ కుర్యాచ్ఛాన్తి ర్భవిష్యతి స్వర్జేన వాఽథ పిష్టేన కృత్వా సర్వస్య చాకృతిమ్ బ్రాహ్మణాయ దదేత్తన్యస రోగాదిశ్చ తత్కృతః’

(ఏ పురుషునియొక్క 1, 7, 8, 12, 9, 10 స్థానములలో చంద్రుడుండగా జన్మతారయందుగాని సప్తమతారయందుగాని రాహు గ్రస్తముగ చంద్రగ్రహణము కలుగునో అట్టి పురుషునకు అరిష్టము సంభవించును. అట్లే ఏ నక్షత్రమున సూర్య చంద్రులుండగా గ్రహణము సంభవించునో ఆ నక్షత్రమందు జన్మించిన వారలు ఉక్తశాంతిని చేసికొనని యెడల కష్టముల పాలగుదురు. ఎవనియొక్క జన్మనక్షత్రమందుగాని పదవ నక్షత్రమందుగాని పందెమ్మిదవ నక్షత్రమందుగాని గ్రహణము సంభవించి నపుడాతనికి రోగము లేక మృత్యువు కలుగును. ఆ దోష నివృత్తికై అతడు దానము హోమము దేవతార్చనము జపము గ్రహణాభిషేకము మొదలగు పరిహారములను చేసికొని శాన్తి జేసికొనవలయును. బంగారుతోగాని పిండితోగాని పాము యొక్క విగ్రహమునుచేసి దానాహుకడగు బ్రాహ్మణునకు ఈయవలయును. దానిచే అరిష్ట పరిహారము కలిగి సుఖము కలుగును.)

‘యన్య రాజ్యన్య సక్షత్రే స్వర్భాను రుపరజ్యతే

రాజ్య భంగం సుహృన్నాశం మరణం చాత్ర నిర్దిశేత్’

(రాజ్యము యొక్క సక్షత్రమందు రాహుగ్రస్త గ్రహణము కలుగుచున్నదో ఆ రాజుకు రాజ్యభంగము మిత్ర నాశము మరణము కలుగుచున్నది.)

పై చెప్పబడిన విశేషములను మనసున నుండిన పరమ కృపాలులగు నాగమశాస్త్ర ప్రవర్తకులు లోకకల్యాణము సక్త అలయములందీ విశేషపూజను విధించిరి. దేశమున విశాలమగు ప్రదేశములో నివసించెడి ప్రజలు ధర్మశాస్త్ర నిర్ణయములను తెలిసినవారును తెలియనివారును ఉండవచ్చును. తమకు అరిష్టమని తెలిసినను అశ్రద్ధచేతను అవిశ్వాసముచేతను అజ్ఞానముచేతను లోభముచేతను శాంతి పరిహారమును చేయుటకు అవకాశము లేక అట్టి వారలు నష్టపడవచ్చును. ప్రభువులు రాజ్యములు కల పరము కలిగి చెడిపోవచ్చును. అను విశాల దృష్టితో రాజరాష్ట్ర గ్రామ యజమానాచార్యార్చకపాచకపరిచారక లోకమునకు యోగక్షేమాభి వృద్ధికై ప్రతిష్ఠింపబడిన దేవాలయములందు సకల పరిజనారిష్టశాంతికై ఈ విశేష పూజలను నిత్యముగ మహామఘాలు యేర్పరచిరి. ఈ యంశమునే సంగ్రహముగ అలయార్చా మహత్త్వమును చెప్పిడి యుపాధ్ధాత ప్రకరణమున సంహితలలో చెప్పబడినది.

మనః పరివర్తనము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

సాధారణంగా మనుష్యుని మనస్సు మెత్తనిది. కారణం లేకుండా, కోరిపుండి యితరులకు అపకారాన్ని, హానిని కలిగించాలని అతడు తలంచడు. కాని, కొన్ని సమయాల్లో స్వార్థంవల్లకాని, మరికొన్ని సమయాల్లో ఆశవల్లకాని అతని మనస్సు చెడునడతలోకి దిగడం సంభవిస్తుంది. తన కోరిక నెరవేరడానికి మానవుడు ఆ సమయంలో ఎంత సాహసానికయినా సిద్ధపడతాడు. అలాటి సందర్భంలోకూడా భగవంతుడు తన మాహాత్మ్యాన్ని వెల్లడించి, మానవుని దుష్ట మనస్సును మార్చి అతడు సన్మార్గామి అగుటకు తోడ్పడతాడు. మరియు, అమాయకుల భక్తికి ఎంతో సంతోషించి, వారికి సంతృప్తిని కలిగిస్తాడు. ఈ విషయాలకు ప్రమాణంగా స్కందపురాణంలో యీ క్రింది విషయాన్ని గ్రహించవచ్చును.

మన భారతదేశంలో మోక్షాన్ని ప్రసాదించే పట్టణాలు ఏడు. వాటినే సప్తపురాలు అని అంటారు. అవి ఏవంటే—

అయోధ్యా మధురా మాయా

కాశీ కాంచీరవంతికా,

పురీ ద్వారకా చైవ

సప్తైతా మోక్షదాయకాః ॥

[అయోధ్య, మధుర, హరిద్వారం, కాశీ, కంచీ, అవంతి, ద్వారక—అనే ఏడున్నూ ముక్తినిచ్చే నగరాలు.]

ఏటిలో అయోధ్య, కాశీ మున్నగునవి చాలా ప్రసిద్ధాలే! అవంతి నగరం సంగతి కొందరికి తెలియకపోవచ్చును. అది ఉజ్జయినికి నామాంతరం- గొప్ప శివక్షేత్రం! ఇక్కడ మహాకాళేశ్వరుడనే పేరితో శివుడు అవతరించి వున్నాడు.

పూర్వకాలంలో ఒకప్పుడు ఆ నగరాన్ని చంద్రసేను డనే రాజు ఏలుతూ వుండేవాడు. అతడు గొప్ప ఐశ్వర్యవంతుడు. అందంలో ఏమీ తక్కువలేదు. చక్కని రూపం ఉన్న చోట ఉత్తమ గుణాలకు లోపం వుండదు. కాబట్టి అతడు గుణవంతుడని చేరే చెప్ప నక్కరలేదు. సిరిసంపదలతో తులతూగుతూ, లోకోత్తర సౌందర్యము కలిగివున్నా అతడు ఏ మాత్రమూ గర్వించక తా నొక సామాన్య మానవుడననియే భావిస్తూవుంటాడు. అతడు గొప్ప శివభక్తుడు కూడాను. ప్రతిదినమూ మహాకాళేశ్వరుని గుడికి పోయి, భగవంతుని పూజించి, ఆ తర్వాతనే తక్కిన కార్యాలు చేసేవాడు.

చంద్రసేన మహారాజుకు తనయందు గల యీ భక్తికి పరమేశ్వరుడు మిక్కిలి సంతోషించాడు. అలా సంతోషించి—

అతనికి 'చింతామణి' అనే గొప్ప మణిని ప్రసాదించాడు. దేనిని కోరితే, దానిని ఆ మణి యిస్తూవుంటుంది. అంతే కాదు- ఆ మణితో ఏ లోహాన్ని తాకించినా, అది బంగారంగా మారిపోతుంది. ఆ మణిని ధరించినపుడు చంద్రసేన మహారాజు దివ్యమైన తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తూ వుండేవాడు.

ఎవరైనా అభ్యుదయం పొందారంటే ఓర్వలేనివారు ఎక్కువమంది వుంటారు. ఇలా ఉండడం సహజం కూడాను. చంద్రసేన మహారాజునకు భగవదనుగ్రహంవల్ల చింతామణి రత్నం లభించడమూ, అది అద్భుతమైన శక్తులు కలిగివుండడమూ ఇరుగు పొరుగు రాజులకు కన్నులు కుట్టినట్లయినది. ఎలాగనైనా ఆ చింతామణిని అవహరించాలనే దుర్బుద్ధి వారికి కలిగింది. మిత్రభావంతో వచ్చి కొందరు దానిని యాచించారు; కొందరు రాజును మోసగించి- అవహరించాలని చూచారు. కొందరు ఎదురుగావెళ్లి 'ఆ చింతామణిని ఇవ్వకపోతే మనకూ, మనకూ యుద్ధం తప్పదు' అని బెదిరించారు. ఎవరు ఏవిధంగా యత్నించినా సరే- చంద్రసేనుడు ఉలకనూ, పలకనూ లేదు. అతని కేమో, ఆ మణిని ఉంచుకోవాలనే ఆశలేదు. కాని, భగవంతుడు ప్రసాదించినది! అట్టి దానిని అతడు యితరులకు ఏలాగున ఇవ్వగలుగుతాడు?

తమ కోరిక ఫలించకపోగా—ఆ మణిమీద ఆశపడిన రాజులందరూ కూడబలుకుకొని—ఒక్కసారిగా అవంతి నగరాన్ని ముట్టడించారు. ఇలా జరుగుతుందని రాజు కలలోకూడా అనుకోలేదు. పోనీ - తన విరోధులను ఎదిరించడానికన్నా- అతడు తగిన బందోబస్తులో లేదు. అతడు రాజకీయ వ్యవహారాలకంటే మహాకాళేశ్వరుని పూజనే ప్రధానంగా భావించడంవల్ల సైన్యాన్ని సమీకరించడంలో శ్రద్ధ చూపలేదు. ఇలాంటి అవసరం కలుగుతుందని అతడు భావించడంలేదు. అందువల్ల అతడు శత్రువులను ఎదుర్కొనే స్థితిలో లేనందున భారమంతా ఆ మహాకాళేశ్వరుడి పైనే వుంచి, పాలలో ముంచినా, నీళ్లలో ముంచినా ఆ జగద్రక్షకుడే అనే విశ్వాసంతో ధైర్యం వహించి, ప్రత్యేక ప్రార్థనలు నలుపడానికి ఆయన గుడికే ప్రాతఃకాలం బయలుదేరి వెళ్లాడు.

ఆ దినం శనివారం. ప్రదోషంకూడాను. అందువల్ల అది శివునకు మిక్కిలి ప్రియమైన సమయం. శివరాత్రి ఎంత పవిత్రమైనదో- ఆ రోజూ అంత పవిత్రమైనదే! నాడు జరిపే ప్రార్థనా, చేసేపూజా భగవంతుణ్ణి తప్పకుండా సంతృప్తిని

చెయ్యగలవు. ఈ సంగతి చంద్రసేనుడికి తెలియక పోలేదు.

చంద్రసేనుడు మహాకాళేశ్వరునికి విశేషంగా పూజలు చేసి, శత్రువుల బారినుంచి తన్ను రక్షించవలసినదని ఆ దేవదేవుని పరిపరి విధాల ప్రార్థిస్తూ - ఆ ధ్యానంలోనే తన్ను యుద్ధే ఉండిపోయాడు- కొన్ని నిమిషాలపాటు- ప్రపంచ మును మరచి.

ఆ సమయంలో ఒక గొల్లయువతి గబగబా ఆ మహా కాళేశ్వరుని గుడిలోకి పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి, పట్టలేని ఆనందాన్ని వెల్లడిస్తూ రాజుగారి పాదాలమీదపడి “ప్రభు వులు చిత్తంగించాలి. వీలినచరి అనుగ్రహంవల్ల మా దరిద్రం తీరిపోయింది. మేము సిరి సంపదలతో తులతూగు తున్నాము. మా చిన్నవాడు రోజూ పూజచేసేచోట ఇప్పు డొక గుడివెలిసింది. అది వెండి, బంగారాలతో నిర్మింప బడివున్నది. దానిలో వున్న శివలింగం బంగారు మయమై రత్నాలు పొదిగివున్నది. మా గుడిసె యిప్పుడు దివ్య భవ సంగా తయారైనది. దీని కంతటికీ ప్రభువులే కారణం! అందువల్ల మొదట ప్రభువులతో మనవి చెయ్యడానికి వచ్చాను.” అని ఎంతో వినయంతో విన్నవించుకున్నది.

చంద్రసేనుడికి యిదేమి అర్థం కావడంలేదు. తా నా యువతిని గాని, ఆమె కుమారుణ్ణిగాని యెరగడు. తనవల్ల వారికి అ రీతి ఐశ్వర్యం కలిగిందంటే ఆశ్చర్యపడడా? ఒక సువర్ణ లింగం ఆవిర్భవించినదంటే—అంతకన్నా వింత మరొకటి వుంటుందా?

అతడు వింతగా ఆ యువతివైపు చూస్తూ “అమ్మా! నువ్వెవరో నాకు తెలియదు. నీ కుమారుడివై నా నేను ఒకప్పుడయినా చూసినట్లు జ్ఞపిలేదు. మీ అత్యుదయానికి నేను ఎలా కారణం కాగలిగినానో నాకు ఏమీ బోధపడకుండా వున్నది. విషయమంతా కాస్త వివరించి చెప్పగలవా?” అని అన్నాడు.

తర్వాత ఆ ఆధీరయువతి చేతులు జోడించుకుని ప్రభువు యెదుట నిలిచి భయభక్తులతో యిలాగున విన్నవించినది-

“మహాప్రభూ! మేము గొల్లలం. ఒక్క పిల్లవాడుతప్ప ‘నా’ అన్నవారు మరెవ్వరూ నాకు లేరు. గర్భదరిద్రురాల నైన నాకు నిలవడానికి సూత్రం అధారంగా ఒక చిన్న గుడిసె వున్నది. చిచ్చుమెత్తుకోవడం తప్ప వేరేవని నాకు చేతకాదు. నేను పగలల్లా ఊరులో తిరిగి సగం కడుపు నింపుకొని రాత్రికి నా గూడు చేరుకుంటూ వుంటాను. నా యీ స్థితిలో బిడ్డనుకూడా చంకను పెట్టుకొని తిరగలేక యీ దేవాలయద్వారం దగ్గర కూర్చోపెట్టి ఒకనాడు ఊళ్లోకి వెళ్లాను. తిరిగి కొంతసేపు పోయాక వచ్చిచూస్తే అక్కడ పిల్లవాడు కానరాలేదు. నా ప్రాణాలు నిలువునా పోయినట్లు

యింది. అయినా మొండిధైర్యం తెచ్చుకుని, లోపలికివచ్చి నాలుగుమూలలా వెతుకుతూ వుండగా—దేవాలయ ప్రాకారం లోపల ఒకచోట నా బిడ్డకు తనముందు ఒక రాతిని ఉంచుకుని పువ్వులతో పూజించి, ఎదుట కన్నులు మూసుకుని కూర్చున్నాడు. “ఇదేమిటి బాబూ!” అని నేను అడిగితే “దేవుడికి పూజచేస్తున్నా నమ్మా!” అన్నాడు. “రాతి ముక్క దేవుడేమిటిరా? దానికి పూజేమిటి?” అని నేనన్నాను. “ఇది దేవుడేనమ్మా! రాయికాదు. చూడు. రాజుగారు యీ లోపలికివచ్చి- లోపలవున్న రాతికి ఇలాంటి దానికే పూజచేస్తూ వుండడం నేను చూశాను. ఉత్తరాయే అయితే ఆయన పూజిస్తారా? ఆ రాతిలో దేవుడు ఉంటే ఇందులో వుండడా? నేను దేవుడికి పూజచేస్తున్నాను” అన్నాడు. “నరే వాడియిష్టం” అనుకుని నేను ఊరు కున్నాను. కాని క్రమక్రమంగా వానికి ఈ వెర్రి ముదిరి పోయింది. పెద్దపెరుగుతున్నా, పనీ, పాటూ సాయం చేయడు. పిలిస్తే పలకడు. నేను కష్టపడి సంపాదించి పెట్టిన అన్నమునైనా తరచు తినకుండా ఏదో పరధ్యానంలో వుంటూ వచ్చాడు. ఇలా ఉపేక్షచేస్తే పూర్తిగా చెడిపోతాడు గదా అని. వాడు లేని సమయంచూసి నిన్ననే ఆ రాతిని, ఆ పూజా వస్తువులనూ చాలా దూరప్రదేశంలో పారవేశాను.

పిల్లవాడువచ్చి చూచుకునే సరికి, వాడి దేవుడూ లేడు; వస్తువులూ లేవు. ఎంతో దుఃఖపడ్డాడు. పలవల యేడాడు. నాకూ జాలికలిగింది. “అమ్మా! నా దేవుణ్ణి నువ్వే తీసి పారవేశావా? నిజం చెప్పు” అని గట్టిగా అడిగితే “నేనే తీసిపారవేశాను. నువ్వు నీ దేవుడి దగ్గరే కూర్చుండి ఏచ్చి వాడివై పోతున్నావని, ఆ రాతిని చాలా దూరంగా ఒక రాళ్లకుప్పలోకి విసిరివేశాను” అని సమాధానం చెప్పాను.

తర్వాత వాడు తలవంచుకుని “ఎంతపని చేశావమ్మా! ఆలా పారవేస్తారా? పారవేస్తే దేవుడికి కోపంరాదా! నా దేవుడిని విడిచి నేనెలాగున ఉండగలను? ఆయ్యో!” అని వాడు వెక్కిరిచెక్కి యేడ్వసాగినాడు. నేను చేసినపనికి మనస్సులోనే బాధపడుతూ అక్కడినుంచి వెళ్లిపోయాను.

తర్వాత నా కుమారుడు ఆ స్థలంలోనే కూలబడి “ఓ దేవదేవా! ఈ మహాపరాధాన్ని క్షమించు. మా అమ్మ తెలియక చేసిన తప్పును మన్నించు. ఆమె అజ్ఞానంనుంచి యిలా చేసింది. అజ్ఞాలను క్షమించే నీవు మన్నించక పోవని నా ధైర్యం. నా కిప్పుడు మరొక చిక్కు కలిగింది. నిన్ను ఆ విధంగా పారవేశాక—మళ్ళీ యేలాగున సంపాదించ గలను? నాకు మార్గం ఏమీ తోచకుండా వున్నది. దీనరక్షకా! నన్నెలా రక్షిస్తావో నీదే భారం!” అంటూ భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించేసరికి అతనికి యీ అమాయకుడిమీద దయ కలిగింది. ఇదివరలో వాడు పూజచేస్తూ వుండిన రాయి వున్న

చోట ఒక బంగారు శివలింగం ఆవిర్భవించినది. దాని నిండుగా నవరత్నాలూ తాపటం చెయ్యబడివున్నవి. ఆ లింగం చుట్టూ ఒక దేవాలయంకూడా వెలసినది. అది వెండి, బంగారాలతో తయారయివున్నది.

ఇదంతా చూచి పిల్లవాడు దిగ్భ్రాంతుడైనాడట! భగవంతునికి తనమీద కలిగిన అపార కరుణకు పొంగిపోయి ఆనందం పట్టలేకపోయాడు. వెంటనే ఆ సంతోషవార్తను తెలపడానికి నా వద్దకు—మే ముండే గుడిసెదగ్గరకు పరుగెత్తుకొని వచ్చాడు. కాని మా గుడిసె యేదీ? అది కానరాకుండా మాయమై పోయింది. మా గుడిసె వుండే చోట ఇప్పుడు దివ్యభవనం ఒకటి తయారై నది. మాలేమి పూర్తిగా పటాపంచలై నది. నేను గొప్ప ఐశ్వర్యవంతులాల నయాను. మునుపు శ్రీకృష్ణుని దగ్గరకు వెళ్లి— అతని అనుగ్రహాన్ని సంపాదించిన కుచేలుడు తన పూరికి వచ్చేసరికి తన కుటిరం దివ్యభవనంగా మారిపోయింది కదా! అప్పుడు తన యింటిని కనుక్కోవడానికి అతడు ఎంత కష్టపడ్డాడు! ఆ రీతిగానే నా కుమారుడుకూడా మా యిల్లు తెలిసికోవడానికి మిక్కిలి శ్రమ పడ్డాడు. ఎల్లాగయితే నేమి- చివరకు తెలుసుకుని జరిగినదంతా తెలిపాడు. నా ఆనందానికి అవధి లేకుండా పోయినది. ఇలా జరగడానికి కారణం ప్రభువులే! ప్రభువువారి పూజావిధానాన్ని చూడకపోతే నా కుమారుడికి భగవంతుణ్ణి పూజించాలనే బుద్ధి పుట్టనే పుట్టదు; వాడికి స్థిరమైన భక్తిభావం కలగనే కలగదు. అందువల్ల యీ అద్భుత వృత్తాంతాన్ని ప్రభువులకు విన్నవించాలనే కోరికతో వేగంగా వచ్చాను. ప్రభువుల ధ్యానానికి, పూజకూ అటంకం కలిగినట్లయితే—క్షమించాలని ప్రార్థన.”

ఆ యువతి యీ విధంగా చెప్పేసరికి చంద్రసేనుడికి కూడా ఎక్కువ ఆశ్చర్యం కలిగింది. వెంటనే అతడు గుడిలోనుంచి బయటకు వచ్చి, ఆమె దారిచూపగా, ప్రాకారం లోపలి భాగంలో ఒక మూలను వెలసిన వెండి బంగారాల గుడిసీ, లోపలి బంగారు లింగాన్ని చూచాడు. భగవంతుడికి ఆ చిన్నవానిమీద కలిగిన అనుగ్రహానికి ఎంతో ఆనందించాడు.

అప్పటి కప్పడే యీ వార్త ఉజ్జయిని నగరం నాలుగు మూలలా ప్రాకిపోయింది. జనులు తండేపతండాలుగా ఆ గుడివద్దకు రాసాగినారు. ‘ఈ గొల్లపిల్లవాడు ఎంత అద్భుత వంతుడు!’ అని అందరూ వానిని కొనియాడ సాగినారు.

ఉజ్జయినికి పాలిమేరలలో సైన్యాలతోకూడా వున్న రాజు లందరికీకూడా చారులవల్లా, దారిపోయే వారివల్లా యీ

సంగతి అంతా తెలిసింది. భగవంతుని అనుగ్రహం వుంటే ఎంత తక్కువ వాళ్లయినా గొప్పవారు కాగలరనీ, అతని కరుణ లేకపోతే ఏ పనీ సాగదనీ వారు గ్రహించారు. ఒక వేళ తాముబలాన్ని ఉపయోగించి, చంద్రసేనుణ్ణి జయించి చింతామణిని సంపాదించినా, దేవుడు తలిస్తే అది వెంటనే మటుమాయ మౌతుందని వారు గ్రహించారు. అందువల్ల యుద్ధం చెయ్యడం ఎంతమాత్రమూ మేలైన పని కాదని వారు తెలుసుకున్నారు. ఈ రీతిగా వారి మనస్సులను ఆ మహాకాళేశ్వరుడే మార్చివేశాడు. వారికి నూతనంగా వెలసిన స్వర్ణలింగాన్ని, దేవాలయాన్ని చూడవలెననే కుతూహలం ఎక్కువయింది. అందువల్ల వారు చంద్రసేనుడికి ఒక వర్తమానం పంపారు. తమకు నూతనంగా వెలసిన దేవాలయాన్ని చూడాలనే కుతూహలం అమితంగా ఉన్నదనీ అందువల్ల నగరంలోకి రావడానికి అనుమతి యివ్వవలసినదనీ, తమ కెట్టి దురుద్దేశమూ లేదనీ ఆ వార్తయొక్క సారాంశం. సరళ స్వభావుడైన చంద్రసేనుడు దానికి నమ్మతించి, ఎంతో గౌరవంతో ఎదురేగి వారిని తోడ్కొనివచ్చాడు. వారు క్రొత్తగా వెలసిన శివలింగాన్ని చూడగానే, వారి దురభిప్రాయాలన్నీ పోయాయి. చంద్రసేనునిమీద ఎంతో గౌరవం ఏర్పడినది. వారు అపంతీ ప్రభువును క్షమాపణ వేడుకుని, తమ పాపాలు నశించి, అతని మూలాన తరించి నట్లు స్తుతించారు. చంద్రసేనుడు వారిని ఎంతో ఆప్యాయంగా బుజ్జగించాడు.

ఆ సమయంలో అక్కడ హనుమంతుడు ప్రత్యక్షమయి గొల్లపిల్లవాని భక్తిని ప్రశంసించి, వానికి శ్రీకరుడని పేరు పెట్టాడు. శివకేశవులకు అభేదమనీ, ఒకప్పుడు శివభక్తులుగా వున్నవారు విష్ణుభక్తులుగా మారుతారనీ, వచ్చే జన్మలో శివ భక్తికి ఫలితంగా శ్రీకరుడు సందగోపు డయి పుడతాడనీ, అప్పుడు విష్ణువు సందగోపునికి కుమారుడుగా—శ్రీకృష్ణుడుగా అవతరించి కృతజ్ఞతను వెల్లడిస్తాడనీ తెలియజేశాడు. ఇలా తెలియచేసి, అతడు వెంటనే అంతర్ధానమయ్యాడు. శివపూజ ఎంతటి మహత్తు కలిగివున్నదీ అప్పుడు అందరికీ తెలిసింది. తాముకూడా చలించని మనస్సుతో శివుని ఆరాధిస్తే చింతా మణులవంటి మణులను ఎన్నిటినినా సంపాదించవచ్చుననే నమ్మకం కలిగినది- రాజులకందరికిన్నీ. వారు చంద్రసేనునివద్ద సెలవు తీసుకొని తమతమ రాజ్యాలకు వెళ్లి పోయారు.

గొప్ప శివభక్తు డయి ఉండినందున చంద్రసేనుడు అపదనుండి తప్పించుకో గలిగినాడు.

ఆ రా ధ న

లింగన సోమయాజి - అత్రేయ.

ఆరాధన శబ్దము సామాన్యముగ బూజార్థమున వాడబడుచున్నది. సంస్కృత భాషయందనేక పదములు బ్రాహ్మయపదములుగ వాడబడుచున్నను అవి యొక్క దాని కొకటి సమానార్థకములుగావు. సంస్కృత వాఙ్మయమున నిజముగ సమానార్థకములగు పదములు లేవనియే చెప్పవచ్చును. అనేక పదము లొకే యర్థమున ప్రయోగింపబడుచున్నను అట్టి యర్థమునందలి యేదో యొక విశేషమును బురస్కరించుకొనియే ప్రతిపదము ప్రవర్తించుచున్నది. ఆ పదమును వినినపు డొక విశేషార్థముదాత్త భావముతో బుద్ధికి గోచరమగుచున్నది. బ్రాహ్మీ, భారతీ, భాషా, సరస్వతీ- ఈ పదము లన్నియు సరస్వతికి పేర్లు. వీనిని బ్రాహ్మయపదములుగ వాడుచున్నాము. కాని యివి సమానార్థకములు గావు. వీనిలో ప్రతి పదార్థమునందొక విశేషార్థము భాసించుచున్నది. సరస్వతీ శబ్దముచే నాదేవతయొక్కగాని యాపదముచే నుపలక్షితమగు వాక్కుయొక్కగాని సర్వవ్యాపిత్యము సూచింపబడుచున్నది. బ్రాహ్మీ శబ్దము బ్రహ్మసంబంధమును గోచరింపజేయుచున్నది. సరస్వతీదేవత బ్రహ్మసంబంధినియనిగాని వాక్కులన్నియు బ్రహ్మశబ్దార్థమగు వేదమునుండి బుట్టినవియనిగాని విశేషార్థము తోచుచున్నది. ప్రపంచము సంతయు వాగ్రూపమగు వ్యవహారము భరించుచున్నది యని భారతీ శబ్దభావము. భాషాపద మాంతరంగిక భావమును వ్యక్తపఱచు వాగింద్రియమును బుద్ధియందు లగ్నముచేయుచున్నది. భాషయందలి యిట్టి శబ్దశక్తివైలక్షణ్యమొక్క సంస్కృత పదజాలమునందు మాత్రమే కాన్పించును. బ్రాహ్మీత్వాది పదము లొకే యర్థమునందు ప్రవృత్తి నిమిత్తకము లగుటంజేసి సమానార్థకములుగ భావించుచున్నాము. రచనా సౌకర్యమును, పునరుక్తి నివారణను గోరి సమానార్థకములుగ పాటించబడు పదముల నొకదాని బదులు మఱియొక దానిని బ్రాహ్మయముగ వాడుచుందుము. ఇంతవరకు మాత్రమే వీనికి పర్యాయపదత్వ మున్నట్లము.

అటువలెనే ఆరాధన, పూజ, నమస్క, సవర్య, ఆర్చణ యను పదము లేకార్థమునందు ప్రవర్తకములగుటంజేసి అటుల ప్రయోగింపబడి పర్యాయపదములుగ బరిగణింపబడుచున్నది. దేవతాదులను గాని గురుజనులనుగాని పెద్దలనుగాని గౌరవభావముతో నీక్షించు మానసికవృత్తి యీ పదము లన్నింటికి వినియోగ స్థానము. ఇట్టి మానసిక క్రియకు సహాయభూతములగు కాయక క్రియలు, పుష్పా

దులుగూడ నీ పదములచే నభివ్యక్తములగుచున్నవి. పూజా నమస్క శబ్దములు పూజకుని బాహ్యక్రియల నెక్కుడుగ జ్ఞాపకముచేయును. సవర్యపదము పూజ్యవస్తువుతో గూడ మానసిక కాయకమగు సహవర్తిత్వమునకు స్ఫూరకమగును. ఆర్చణపద మట్టి వస్తువుయొక్క పూజార్హతను వెలిబుచ్చుచున్నది. వీని యన్నిటికంటెను విలక్షణమగు నొక విశేషార్థము నారాధన పదము బోధించును. ఈ పదమును వినినపు డారాధనకు వలయు సాధనము, ఆరాధనము వలన లభించు ఫలము, ఫలప్రాప్తిచే ననుభూతమగు సంతోషము—ఇవి యన్నియు నొక్కమారుగ నారాధకుని మనోవిధియందు విహరించుచున్నవి. ఉత్తముల యెడ జేయు గౌరవ ప్రదర్శనా కల్పమునందారాధన పదమునకు గల వ్యాప్తిబాహుళ్య ముద్దాని పర్యాయపదములకు లేదు.

పూజా విధానమునందు మానసిక కాయక క్రియలు రెండు సవగతములయినను, అందు మానసిక క్రియ ముఖ్యము. పూజ్యవస్తువునందు తదేకనిష్ఠతో మనస్సును లగ్నము సేయక లక్షపత్ర ఫలాదుల నెంత యర్పించినను నిరర్థకమగును. పూజనమునందు మనస్సు ముఖ్యసాధనము. “ఆభీరవామలలనాహృతమానసాయ దత్తం మనో మమ ఇదం త్వరితం గృహణ” అని యొక కవయిత్రి పూజావిధానమునందు మానసిక ప్రాముఖ్యత సతి మనోరముగ చమత్కరించినది. ఆరాధన వస్తువునందస్య చింతనాసంతరితమగు చిత్తము నేకాగ్ర్యముగ నిలిపి ధ్యానించుట యవసరము. ధ్యానమునకు భక్తి పూర్వాంగము. ధ్యానదార్ధ్యత భక్తిదార్ధ్యత కనురూపముగ నుండును. తపస్సంపన్నులగు గురుజనము, తురీయాశ్రమవాసులు, దేవతలు, వారి నిలయములగు విగ్రహములు మొదలగు నివి యన్నియు నారాధ్యములే. “ఆరాధనాయ లోకానాం ముంచతో నాస్తిమే వ్యథా” యని శ్రీరాముని లోకకళ్యాణైకపరత్వము నారాధన పదముచే భవభూతి వర్ణించినాడు. బాహ్యమగు కాయకాంశము లేక కేవల మానసికమగు నాంతరంగికారాధనముపాసనా కాండములో జేరును. చంచలమగు చిత్తము నరికట్టి యొకచోట నిలుపుటకు లక్ష్యస్థానములగు విగ్రహము లవసరము. వానియందు మంత్ర పురస్కరముగ నాహూతలగు దేవతలు పూజా విషయములు. విగ్రహారాధనము నధిక్షేపించు కైస్తవులు క్రిస్తు ప్రతిమల వారి యాలయముల నెలకొలిపి యారాధించెదరు. బ్రహ్మసామాజికులు రామమోహనరాయుని భాయా

పటముల నుపాసనా మందిరముల నిలిపి పూజించెదరు. ఈ పటములు రంగులచే చిత్రంపబడిన పట మాత్రములని వీరలు భావించుటలేదు. తమతమ పూజ్యపురుషుల సత్త్వముల సచట భావించియే వానికి పుష్పాపహారముల నర్పించుచున్నారు. లక్ష్మ్యమును నిలిపి భావనా సిద్ధిని బొందుటకు సాధనస్థానమున నుండునది లోహశిలాదినిర్మితమగు విగ్రహమైననేమి! ఛాయాపటమైననేమి? ఇవి యన్నియు సర్వావిషయములకు ప్రతిభూప్రదేశములు మాత్రమగుచున్నవి. మనస్సును నివాత దీపమువలె నిలువగల నిగృహిత చిత్తులకు విగ్రహములతో బనిలేదు. విగ్రహోపాసనలు రెండును చిత్రైకాగ్ర్యమున కభ్యాస భూములైనను ఈ శక్తి విగ్రహారాధనతో నారంభమై అభ్యాసబలముచే క్రమక్రమముగ పాటపమును బొంది యుపాసనయందు పరిపక్వము నొందును. అనన్య చింతనము కైవల్యమున కనివార్యమగు సాధనము.

మానుష బుద్ధులు బుజుకుటిలాది భిన్నస్వభావములు గల వగుటంజేసి వాని రుచులుగూడ విభిన్నము లగుచున్నవి. శ్రేయః ప్రేయస్సులు రెండును మనుజుల కత్యంత మభిప్సితములు. కొంత మంది యిహలోక సంబంధములగు గృహారామ క్షేత్రాదులను, పశుపక్షి విత్త పుత్రాదులను కాంక్షించి భగవంతుని ఆరాధించెదరు. మఱి కొందరు స్వర్గాద్యభ్యుదయము నభిలషించి యాతని భజించెదరు. అన్యులు కైవల్యము నాశించి యాశ్వరు నుపాసించెదరు. వీరందరు తమతమ మనోవృత్తుల కనురూపములగు ఫలముల బడయుదురు. కోరిన కోర్కెలు నెరవేరుటయే దేవతారాధన ఫలము. కామోపహితమగు ఫలము కామనం నృప్తమగుటంజేసి నికృష్టము. స్వర్గాద్యభ్యుదయములు వీనికంటె నుత్తమములు. కైవల్యమును గోరి జేయు ఆరాధనోపాసనలు త్రమోత్తమములు. నిజమే! కామమే వీని యందుగూడ ప్రవృత్తికి కారణము. కాని యైహిక కామములకును పదార్థ కామమునకును మహదంతరము గద్దు. కోరికలేక ప్రవృత్తి కలుగదు. ఐహిక కామములు సాంసారికములు. ఆముష్మికేచ్ఛ సంసార విముఖము; మోక్ష కారణము. ఐహిక కామోపహితమగు భక్తి గూడ కైవల్య భక్తిచే నపహతమగును. కైవల్యమునందలి కోర్కె నివృత్తి మార్గమున ప్రవృత్తిని కల్పించును. వైషయిక కామమును విడనాడి యాశ్వర్యార్పణముగ జేయు భగవదారాధనమే నిష్కామకర్మ శబ్దార్థము. ఆరాధన మంతయు సగుణము. అయ్యది ఫలకాలమున పరిపక్వమై నిర్గుణ ఫలావాప్తికి నిమిత్తమగును. అందువలన నయ్యది మంశమతులగు సామాన్య జనులకు శరణ్యమగుచున్నది. ఇదియే భాగవత మత తత్త్వము. ఈ కారణముచేతనే భారతదేశమున గణనా

తీతములగు దేవాలయములు నెలకొల్పబడినవి. కుగ్రామములయందుగూడ దేవతా గృహములు గానవచ్చుచున్నవి. దేవాలయములేని గ్రామము నివాసయోగ్యము కాదని మన పెద్దల నమ్మకము. దేవతానికేతనములు భారతీయ సంస్కృతికి విశిష్టమగు నొక కేతనము. సగుణ భక్తిచే తరించిన మహనీయు లెందరో మన దేశమున గలరు.

సంసారసంతరణమే ఆరాధన ఫలము. దేవతాస్మగ్రహము మన కెట్లు లభించునో చెప్ప నశక్యము. భక్తుల సుద్ధరించు దేవతల గతులు మనకవగతములు గావు. “పరోక్ష ప్రియాహి దేవాః” దేవతలు సాక్షాదర్శనమును సామాన్యముగ ననుగ్రహింపరు. పరోక్షముననుండి భక్తుల యనన్యత్వమును పరీక్షించుచుందురు. గజేంద్రుడు తన నెంత కాలము వేడుకున్నను శ్రీ కృష్ణు డాతని మొఱునాలకింప డయ్యె. చివ్వు కుట్టినంత బాధ యయిన నా భక్తప్రియునకు కలుగదయ్యె. తన యేకాంతమున కాతంకము కలుగకుండ నామూలసాధంబు దావలనిందుకాంతోపలోత్పల పర్యంకము నందు రమావినోదియై విహరించుచుండ చిట్టచివరకు లా దొక్కింతయు లేక ధైర్యము విలోలంబై “రావే యాశ్వర కావవే” యని విగ్రరగ మొఱుపెట్టుకొన్న యా విహ్వల నాగేంద్రము కుయ్యాలించి అపూర్వమగు తొట్రుపాటుతో ప్రియురాలి చేలాంచలమునైన వీడక కాంతా వినోదంబుల సాలించి యేకాకియై గగనంబున కుద్గమించెను. గజేంద్రుని యార్తభాషమును దా ననుభవించి యుత్కంఠచే మైమురచి తన యనుభవమును వ్రాయుటకు మాటలు దొరకక గజేంద్రునివలెనే విహ్వలత నొందిన యా కవిరాజునకు ధర్మన మివ్వక తండ్రివేషమున శారదకు కాన్పించి పద్యమును పూరించి శ్రీరాముడు కొంటెతనము చేసెను. బొక్కనము నంతయు కొల్లవెట్టి తనకును సీతమ్మ తల్లికిని బంగరు తోడుగుల దొడగి యనన్యముగ సేవించినను దరిగానక నిన్సృహచే విషము ద్రావ నాయత్తము జేసికొనిన రామ దాసునకు ధర్మన మివ్వక తన భక్తుని చెరపెట్టిన తానీషా కర్ధరాత్రివేళ ధర్మనమిచ్చి చిన్నబిడ్డాట లాడెను. వీరలందరు చరితార్థులు మాత్రమయిరి. దేవతల సడకల నెఱుంగ నేరికి శక్యము! మోక్షమబ్బిన అయన దర్శనముతో నేమి పని! “త్యయి ప్రసన్నై మమ కింగుణేన, త్యయ్యప్రసన్నై మమ కింగుణేన” అని లీలాశుకుడు సంతుష్టి నొందెను. నేటి పదప కాలమున నా మహనీయు డర్పించిన యాభ రణముల విక్రయింప బూనిన రాజకియ సీతనిగూడ నెఱుంగ నేరికిని శక్యము గాదు.

అనన్యము భగవదర్పితము నగు నారాధనచే నమకూరు ఫలము సంతోషము. ఈ సంతోషముగూడ ననన్యము, నిరుపమానము విజాతీయము. అదియు బ్రహ్మనంద

ద్వారము. విషయసుఖేచ్ఛ భక్తుని కెంత దూరమగునో బ్రహ్మనంద ద్వారమంత నన్నిహితముగ నుండును. పిగ్ర హారాధనము మోక్షమునకు పరంపరా కారణము. సంపూర్ణ విశ్వాసముతో నద్దాని నాచరించువారికి మోక్షము క్రొంగు బంగారమగును. అట్టి యానందమే బ్రహ్మనందమై అమృత రూపమున భాసించుచుండును. ఆరాధన శబ్దబోధితము

లగు సాధనఫలసంతోషముల నరయు విధానముల వివరించు పత్రికకు కూడ ఆరాధన యని నామకరణము సేయుట న్యాయమే! సగుణభక్తి ప్రయుక్తమగు పిగ్ర హారాధనము నిర్విష యానంద ద్వార మెట్లగునో మఱియొక తూరి విచారించెదము గాక!

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

భారతీయ ధర్మము - IX

“ కా శ్య ప ”

జీవులెల్లరు ఆఖండానందమునే యపేక్షింతురు, కాని నిత్యానందమును సమకూర్చు సాధనములను గుర్తించి యభీష్టము నందలేక పోవుచున్నారు. చిత్తశాంతి స్థిరముగ నెలకొననంతవఱకు సత్యసుఖానందములు కనుచూపు మేరలో కనుపడబోవు. సామాన్యమానవుల విషయములో మోహంధకారము నణగించు జ్ఞానము మెఱపుదీగవలె గడుంగడు చంచలము. ఆ జ్ఞానవిద్యుల్లతను గబళింప కామక్రోధాది మేషుపరంపరలు నిరంతరము కాచికిని యుండును. చిత్తవిక్షేప కారణములలో కామక్రోధ లోభము లగ్రశేణి సలంకరించును. అవి యనివార్యములు, బల పత్తరములుసంతములు. లోభోపహతచిత్తులు కులక్షయకృత దోషమును గమనింపలేరు, మిత్రద్రోహ పాతకమును గణియింపబోరు, మనోరథనదీ పరంపరను దరియింపలేరు.

సంతోషే మమ దన్తిసే మదజలప్రప్తానగండస్థలాః ।

వాతవ్యాయతపాతినశ్చ తురగాః భూయోఽపిలస్యే పరాన్ ॥

ఏతల్లబ్ధ మిదం లభే పునరిదం లబ్ధాధికం ధ్యాయతాం ।
చిన్తజర్జర చేతసాం బత! స్మణాం కా నామ శాన్తేః కథా॥

“నాకు వేలకొలది మత్తవేదండములు గలవు, వాయు వేగము సధిక్షేపించు తురంగమనహాసంబులు గలవు, ఇంకను సంపాదించవలసినవి చాల గలవు. లోకము లన్నియు నాక్రమింపవలయును గదా!” అని చింతించు వానికి శాంతి యెటులు లభించును? తృప్తాహింసలు లోభ నహచారిణులు. వా రొసరింప సాహసింపని యకార్యము లుండబోవు. ఆశించిన వస్తువులు లభింపనిచో క్రోధ మావేశించును.

అన్ధికరోమి భువనం బధిరీకరోమి ధీరం, నచేతనమ
చేతనతాం నయామి ॥

కృత్యం స పశ్యతి సయే స హితం శృణోతి ధీమాస
ధీతమ పి సప్రతి నందధాతి ॥

కోపావిష్టునకు జగమంతయు సంధకార బంధుర మగును, బధిరత్వము సంప్రాప్తించును, కార్యా కార్యహితా హిత పరిజ్ఞానము లోపించును, చదివిక వేద శాస్త్రములు నిరుపయోగము లగును. వేయేల-చైతన్యమే సశించును.

త్వాష్ట్రంవృత్రమపాతయత్ సురపతిః । చన్ద్రార్థ చూడో
ఽచ్యుతత్

దేవే బ్రహ్మశిరో వసిష్ఠతనయానాఘాతయత్ కౌశికః
విద్యావన్త్యపి కీర్తిమన్త్యపి నదాచారావదాతాన్త్యపి
ప్రాచైచ్చః పౌరుష భూషణాన్త్యపి కులాన్యుద్ధర్తు మీశః
క్షణాత్ ॥

క్రోధముచేతనే కదా - దేవేంద్రుడు పృథ్వీని సంహరించెను, మహాదేవుడు బ్రహ్మ శిరస్సును ఖండించెను, విశ్వా మిత్రుడు వసిష్ఠుని సుతశతమును కనిమసంగెను. విద్యా వివేకములు, నదాచారసంపత్తి, కీర్తి ప్రతిష్ఠలు, పౌరుష పరాక్రమములు గలిగి వాసికెక్కిన వంశము లెన్ని క్రోధాగ్ని కాహుతియై పోవుటలేదు!

కేయం మాతా పితాచీ, కఇవ జనకో । బ్రాతరః కేహికిటాః ।
వధ్యోయం బన్ధవర్గః కుటిలవిట సుహృచ్చేష్టితా
జ్ఞాతయోఽమీ ॥

కుపితులకు తల్లి దయ్యము, తండ్రి నిందుడు, బంధువులు వధ్యులు, సోదరులు గౌరవదూరులు, జ్ఞాతులు కిరాతులు. ‘క్రోధాద్యవతి నమ్యోహః, నమ్యోహాత్ నృృతి

విభ్రమః! స్మృతి భ్రంశాద్బుద్ధి నాశః బుద్ధినా శాస్త్రజ్యోతిః॥
క్రోధమువలన సకలారిష్టంబులు తృప్తమగును. దాన మోహ మేర్పడును. స్మృతి విభ్రమము ననుకూరును, బుద్ధినష్ట మగును, తుదకు సంపూర్ణ వినిపాతము కలుగును.

మహామోహమహారాజు పరివారమున దండనాథుడు కాముడు. అతని పరాక్రమము సురాసురులకు భయా వహము.

అవి యది విశిఖాః శరాసనంవా కుసుమమయం నసురా
సురంతథాఽపి ।

మమ జగదఖిలం వరోరు ! నాజ్ఞామిద మతిలంఘ్య
భృతిం ముహూర్త మేతి ॥

కుసుమమయములయిన శరశరాసనములచేతనే మన్మథుడు దేవదానవ లోకములను శాసించుచున్నాడు. వాని యాన నతిక్రమించి దేవాధి దేవులయినను మనలేరు. 'అహల్యాయై జారః సురపతిరభూత్, అత్యుతనయాం ప్రజానాథోఽయాసీ దభజత గురోరిష్టరబలామ్ ॥ శతమఖుడైన శచీవల్లభుడు అహల్య జారుడై అపకీర్తిపాలై సహస్రాక్షత్వము సంపాదించుకొనియెను. చతుర్ముఖుడు నిజతనూజను గామించి పూజార్హత గెల్చియెను. సుధాకరుడు గురుపత్నిగమనము గావించి నిత్యకళంకి యయ్యెను. అట్టియొడ నల్పులయిన మర్త్యులమాట తడవ బనిలేదు.

'అహంసా కైవ కోపస్య, బ్రహ్మచర్యాదయో మమ ।
లోభస్య పురతః కేఽమి నత్యాస్త్రేయా పరిగ్రహః॥' కోపము గలవాని యహంస యాహతీతము, కాముకునియొడ బ్రహ్మచర్యాదులు మృగ్యములు, లుబ్ధునియందు నత్యాస్త్రేయా పరిగ్రహములు గగన కుసుమములు. అనంతశక్తి సంపత్తి గల దేవతలుగూడ ఆరిషడ్వర్గమున కరిగావు లగుదురు. కావున కామక్రోధాదులు దేవతాధిక పరాక్రమవంతులు. వారిని జయించుటన్న నసాధారణ విషయము. ఇష్టదేవతోపాసనా బలముచేతనే వారి నెదుర్కొనవలయును. కామక్రోధాదులనే దేవభావమున బూజించి కృతకృత్యత నార్జింప నగును.

"సూర్యశ్య-అగ్నిశ్చ మామన్యశ్చ మన్యవతయశ్చ మన్యకృతేభ్యః" పాపేభ్యో రక్షన్తామ్ ॥ సూర్యుడు, అగ్ని, క్రోధము అభిమానము గాగల దేవత, క్రోధనియామకులగు అధిదేవతలు, కోపముచే చేయబడిన పాపములనుండి నన్ను రక్షింతురుగాక. 'మన్యూరిష్టో మన్యూరేవానదేవో మన్యూర్లోతా పరుణో జాతవేదాః॥, క్రోధమునకు ఇన్ద్రాగ్న్యాది దేవత్వము శ్రుతియాపాదించు చున్నది. 'నమస్తే రుద్ర! మన్యవే॥' మహాదేవా! నీ రుద్రస్వరూపమగు క్రోధమునకు నమస్కారము. ఆ క్రోధమునుండి నన్ను రక్షింపుము. 'కామోఽకార్షీన్నమోనమః । కామోఽకార్షీత్ । కామఃకరోతి నాహం

కరోమి । కామఃకర్తా నాహంకర్తా । కామఃకారయితా నాహంకారయితా । ఏషతే కామకామాయస్వాహా ॥' నా కన్న మిక్కిలి బలవంతుడైన కామదేవుడు బలాత్కరించి నాచే పెక్కు పాపములు చేయించుచున్నాడు. నేను బుద్ధిపూర్వకముగ కర్తనుగాను. కారయితనుగాను. కర్తయు, కారయితయు నా కామదేవుడే. ఇది ముమ్మాటికిని నిక్కము. దేవా! శివకామసుందరా! ఈ యాహుతి స్వీకరించి కామకృత పాతకములను భస్మము గావింపుము. 'మన్యూరకార్షీన్నమోనమః । మన్యూరకార్షీత్, మన్యూరకరోతి నాహంకరోమి । మన్యూరకర్తా నాహంకర్తా । మన్యూరకారయితా నాహంకారయితా । ఏషతేమన్యో! మన్యవేస్వాహా ॥' శక్తిమంతుడైన క్రోధదేవుడు నాచే పాపములు జేయించుచున్నాడు. నేను కర్తనుగాను, కారయితనుగాను. కర్తయు, కారయితయు క్రోధుడే. సర్వేశ్వరా! ఈ హవ్యము గైకొని క్రోధప్రేరిత పాపములను రూపుమాపుము. 'యద్విద్వాగ్ంనశ్చావిద్వాగ్ంనశ్చైనశ్చకృప మతస్యావయజన మసిస్వాహా ॥' ఓ యగ్ని దేవా! ఎఱిగి యెఱుగక మేము చేసిన యథుములనెల్ల నంతమొందింపుము. బలవంతులు, అనితర సాధ్యులు దేవతలు. అందుచే కామక్రోధాదులను గూడ దేవభావమున నాశ్రయించి వారి యనుగ్రహముచే దురితాచరణమునకు దూరమున నుండ యత్నింపవలయును. విఘ్నదోష శాంతికి విఘ్నేశ్వరుని యారాధించునటులే కామదోషశాంతికి కామదేవుని, క్రోధదోష శాంతికి క్రోధదేవుని యారాధింపదగునని వేదమాత యాదేశించుచున్నది. కామక్రోధాదులకు దూరులై భగవదనుగ్రహపాత్రులగువారు భక్తాగ్రేసరులు. 'సుదూరమపి గస్తవ్యంయత్ర భాగవతాః స్థితాః' వెదకి వెదకి భాగవతుల జాడ గనిపట్టి వారి శుశ్రూషచేయువారు ధన్యులు.

నిఖిలజగదానందకందము, నందసందన సుందర చరణారవిందము. తచ్చరణారవిందమరందబిందుసందోహముచే పావనమైనది బృందావనము. వినయాది నద్గుణములకు బుట్టినిల్లు గదాధరుడు-బృందావన నివాసి. సకలచరాచరభూతనముదాయమునందు అత్యభావనచేసి మెలగువాడా భక్త శిఖామణి. ఉత్తమసంస్కారము, అసాధారణ ప్రతిభా విశేషము, సుదృఢశాస్త్ర పరిజ్ఞానము, మధురమధుర కంఠస్వరము, లలితలలిత ప్రసంగచాతుర్యము, భావబంధురకవితావిలాసము, అనన్యసామాన్య భక్తి ప్రపత్తి, యతనికి సహజాలంకార విశేషములు. భగవన్నామ సంస్మరణము, భక్త భాగవత సందర్శనము ఆ పుణ్యశ్లోకుని నిత్యకృత్యములు. గీ॥ తనువు రోమాంచితము గాగ, కనులహర్ష । బాష్పములో గార, గగ్గదస్వరము గలుగ, నంజలిముటించి తలవంచి యవశుడగుచు । హరిభజించు, గదాధరుండహరహంబు ॥

గదాధరుని యఖండభగవన్నామ సంకీర్తనము, భగవత్కథా కాలక్షేపములను వినుటకు పల్లెపల్లెలనుండి వాడవాడలనుండి వేలకొలది జనులు సమావేశమగుచుండిరి. కల్యాణసింహుడు రాజపుత్రుడు. అతడు శ్రద్ధా భక్తులతో కథా శ్రవణము జేయుచు, గదాధరుని యనుంగుశిష్యుడై, తన యింటిని ఇల్లాలినిగూడ విస్తరించి, భగవద్దోష్ఠియందే కాలము గడుపుచుండెను. అతని గృహిణి సామాన్యపరిజ్ఞానముమాత్రము గలది. భర్తయొక్క వైరాగ్యము, గృహస్థాశ్రమవైముఖ్యము, అమెకు విచారకారణములైనవి. అమె తన దుఃఖమునకు గదాధరుడే కారకుడని నిర్ణయించెను. అతని కీర్తి ప్రతిష్ఠలకు కళంక మాపాదించగలిగినచో, తన భర్త తనకు తిరిగి వశుడు గాగలడని భ్రమించెను. ఆ యిల్లాలు గర్భవతియైన యొక బిచ్చగత్తెను జేరజేరి, అమెచేత నిరువది రూపకలనుబెట్టి, యెటులయిన గదాధరుని శీలమునకు మచ్చగూర్చుమని నచ్చజెప్పి యొప్పించెను.

కథాప్రసంగము బ్రహ్మానందముగ సాగుచుండెను. సభలోని వారికి దేహభానమే లేకుండెను. జింకుగొంకు లేక భిక్షుకి హుటాహుటి గదాధరుని నమీపించెను. 'మహారాజా! ఈ నాగర్భవతి శిశువునకు తండ్రిని నీవేగదా! ప్రసవనమయ మానన్నమైనను వలయు నేర్పాటుచేయక యుపేక్షచేయుట నీ పంటివానికి దగునా?' అని యెల్లరు విన నెలుగెత్తి బలికెను. 'సంభావితన్యచాకీర్తిర్మరణాదతిరిచ్ఛ్యతే.' అభిమానవంతులకు అపకీర్తికన్న మరణమే మేలనిపించును. 'తుల్య నిందాస్తుతిర్మోసీ!' జిలేంద్రియులకు నిందాస్తుతులు సమానములే. 'వితరాగభయ క్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్ఛ్యతే.' రాగభయక్రోధములను వర్తించినవాడు స్థితప్రజ్ఞుడు. గదాధరుడు ధీరాతిధీరుడు. అతని మొగమున చిరునగవు దళుకొత్తినది. సభలో గుసగుసలు బయలుదేరినవి. సభ్యులు కొందరాశ్చర్యచకితులైరి, కొందరాగ్రహవిష్టులైరి, కొందరు బాష్పపూర్ణనేత్రులైరి. ఘద్రభిక్షుకియందుగూడ గదాధరునకు యశోదానందవర్ధనుడే పాడగట్టెను. "సోదరులారా! సంకోచింపకుడు. ఈ సాధ్వీ చెప్పినమాటలు సత్యదూరములు గావు. దేవీ! నిన్ను నేనెటులు మఱచి పోగలను. ఇంత కాలమెందెందు దిరిగి యలసితివి. సమయమునకు వచ్చితివి-సంతోషము. ఈ సభ సలంకరింపుము. మన మందఱముగలిసి బృందావనవిహారి సంకీర్తనము గావంతము." అని దృఢగంభీరస్వరంబున గదాధరుడు వక్కాణించెను 'సమః శత్రోచ మిత్రోచ తథా మానావమానయోః! అనికేతః స్థిరమతిః భక్తిమాన్ మేపియోనరః.' శత్రువులయందును, మిత్రులయెడలను, సన్మానమునందును, అవమానమునందును నిర్వికారులై యుండగలవారే భగవదనుగ్రహ

పాత్రులయిన భక్తవరేణ్యులు. సభాసదులకు గదాధరుని శీలమునందు సందేహము గలుగలేదు-బిచ్చగత్తె మాటలయందు నమ్మకమును గలుగలేదు-వారిలో నొక సజ్జనుడు భిక్షుకిని నమీపించి నిజమెఱిగింపుమని బ్రతిమాలెను. అమెయందు మానవత్వము సంపూర్ణముగ లోపింపలేదు. గదాధరుని నహనము, కారుణ్యము అమెను సంపూర్ణముగ వశపఱచుకొనియెను. చేసిన యపచారమునకు ప్రాయశ్చిత్తము గావించుకొన తహతహ లాడుచు, అమె జరిగిన వృత్తాంతమంతయు పూనగ్రుచ్చినటులు తెలియజెప్పి, గదాధరుని కాళ్ళపైబడి వెక్కివెక్కి యేడువసాగెను. అతడామెనోదార్చెను. సభాస్థారులు సందేహము దొలగ అనందమందిరి.

కల్యాణ సింహునకు తలదిమ్మెత్తెను. కన్నులెఱ్ఱబడెను. ఒడలు కంపించెను. కోపము దుర్బరమయ్యెను. ఒఱనుండి కత్తిని దూసి యాతడు గృహభిముఖుండయ్యెను. గదాధరు డాతని నడ్డగించెను. "ఏమి ఈ యాగడము-భక్తాగ్రేసరా! క్రోధమునకు దాసులైనవారు భగవంతునకు దూరులు గారా? ఇంతకు నీ యర్థాంగి చేసిన యపరాధమేమి? ఆ పరమ పతివ్రత తన నాథుని దా దక్కించుకొనదలచినది. అది న్యాయము గాదా? అమె మార్గము నీకు నచ్చనిచో, ఆ యబలను చేతనైన నీ మార్గమునకు ద్రిప్పి కొనుము. అందఱియందును పరమాత్మ గలదు. అమెయందును గలదు. అమెను నిందించి హింసింతువేని, అది సర్వాంతర్యామియైన శ్రీ మహావిష్ణువును నిందించి హింసించుటయే యగును గదా! చాలు చాలు; సాధుసజ్జనుల గౌరవము దక్కింపుము." అని సమాధానపఱచుచున్న గురువునకు శిష్యుడు "స్వామీ! దేవరవారి యానతి యతిక్రమింపరానిది. అయినను అపరాధులను శిక్షించుట రాజపుత్రధర్మము గాదా! ఈనా డారక్కనిని మన్నించి విడిచి పుచ్చిన ఇతరులు నామె మార్గము ననుసరింపరా? దానలోకమునకు హాని గలుగదా!" అని విన్నవించెను.

"దుర్మార్గులను శిక్షింపవలసి యున్న నది భగవంతుని కర్తవ్యముగాని భక్తుల పనిగాదు. కలిసాతికఠినములైన శిక్షలు నేరములను రూపుమాపలేవు, - నరికదా - వానిని పెంపొందించును. క్షమానహనములే దుర్మార్గులను సన్మార్గప్రవర్తకులనుగా మార్చగలవు. ఈ గర్భవతి విషయము ప్రత్యక్షముగ జూచియు సంశయింపనేల? ఏల యీ శుష్కప్రసంగములు? భగవన్నామ సుధారసము నాస్వాదింతుము లెమ్ము." అని గదాధరుడు ప్రబోధించెను. కల్యాణ సింహుడు స్వస్థుడయ్యెను. అఖండ సంకీర్తనము జరుగుచుండెను. 'క్షమాశస్త్రం కరే యన్య దుర్జనః కింకరిష్యతి, ఎవనిచేత నహనమును శస్త్రముండునో వానిని దుర్జనులేమి చేయగలరు?

గుణమునై దోషాః సుజనవదనే, దుర్జనముఖే ।
గుణా దోషాయ నై తదిదమపి నో విన్మయపదమ్ ।
మహామేఘః కారం పిబతి కురుతే వారి మధురం ।
భవీ కీరం పీత్వా వమతి గరళం దున్మహతరమ్ ॥

దుర్జనములు పరుల గుణములయందు దోషముల నాపాదించురు. క్రూరసర్పము మధురకీరములు గ్రేలి దున్మహా విషము వెడల గ్రక్కును. సుజనులన్ననో పరుల దోషములనుగూడ గుణములుగ సమర్థింపగలరు. నము ద్రములొని కారజలములను గ్రహించి మేఘుడు తీయని నీటిని వర్షించుచున్నాడు. ఘనుల మార్గమటులుండును.

గదాధరుని సంకీర్తనసభ్యాతి దూరప్రదేశములకు విస్తరించెను. ఒకనాడొక వైష్ణవస్వామి సంకీర్తనమందిరమున కరుదెంచెను. గదాధరుడాతని పలువిధముల నత్కరించి, అగ్రస్థానమున సద్వింప జేసెను. నామశ్రవణ మాత్రమున నభ్యుల నేత్రములనుండి ఆనంద బాష్పములు జాలువారుచుండెను. వైష్ణవ ప్రముఖునకు మాత్రము కన్నులు చెమ్మగిల్ల లేదు. అది యతనికి అవమానకరముగ దోచెను. మఱునాడు సంకీర్తనసమయమున నాతడు మెత్తనికారము వస్త్రమున దాచి కనులకు రాచుకొను చుండెను. అతని సయనములనుండి బాష్పములు జలజల రాలుచుండెను. సంకీర్తనానంతరమున పామరు డొకడు గదాధరుని జేరి “అదార్యవర్యా! మీ చెంత కూర్చుండి యుండిన వైష్ణవుడు వట్టి మోసగాడు. కంటికి కారము రాచుకొని బాష్పములను రాల్చుచున్నాడు” అని కొండెము చెప్పెను. గదాధరు డాత్రముతో నా వైష్ణవుని జేరి వానికి పాదాభివందన మాచరించి, “మహాత్మా! భగవద్గుణాను భవంబుచే నానంద పారవశ్యమందని యింద్రియంబులను శిక్షింపవలయు నని శాస్త్రము హేషించుచున్నది. కాని నేటి పతి కటుల శిక్షించువారిని నేను జూడలేదు. సంకీర్తనావ సరమున నానంద బాష్పముల వెలువరింపజాలని నేత్రములకు కారము రాచి శ్రీవారు శిక్ష విధించిరని తెలిసికొని పరమానందము నొందితిని. మీ దివ్యనందర్పనముచే ధన్యుడ నయితిని.” అని గాఢాలింగనము చేసికొనెను. ఇరువురి నేత్రములనుండియు నిర్మలానందబాష్పములు ప్రవహించెను. గదాధరునివంటి పరమభాగవతాగ్రేసరుని యంగసంస్పర్శముచే వైష్ణవోత్తమునకు భగవత్కల్యాణ గుణముల యందవ్యాజానురాగము గలుగుటలో నాశ్చర్య లేకమేనియు గలుగదు గదా! సత్పురుష సాంగత్యము భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములను కరతలామలకములను గావించును.

‘యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయిపశ్యతి ।
తస్మాహం సప్రణామ్యమి.’ చరాచరములయందన్నిటను

భగవంతుని జూచుచు, పరమాత్మయందే సకలమును నమన్వయింపజేయు మహాపురుషుడు భగవంతున కత్యంతాస్తుడు.

గదాధరుని యాశ్రమము-అర్ధరాత్రము-చోరుడొకడు ప్రవేశించి అట గల విలువగల పదార్థములన్నియు మూట గట్టుచుండెను. గదాధరుడు చూచుచునే యుండెను. అతని కాచోరుడు గోపికా గృహముల విహరించు నవనీత చోరుని రూపమున భాసించుచుండెను. కట్టినమూట యెత్తి కొనలేక దొంగ బాధపడుచుండెను. గదాధరుడు తటాలున లేచి ఆ మూటను దొంగనెత్తిపై నెత్తి పెట్టెను. చోరుని యాశ్చర్యమున కంతులేకపోయెను.

చోరుడు :—మహానుభావా! ధనముపై నేమాత్రమును గాంక్షలేక దొంగిలింప వచ్చిన దొంగకు సాయపడు నీవు మానవుడవా-లేక దేవుడవా? పురుషోత్తమా! నీ దివ్య నామము నేను వినవచ్చునా?

గదాధరుడు :—సోదరా! నేను నీపంటి మానవుడనే. నేను దేవుడనేని నీవును దేవునవే కదా! ఈ జగన్నాటకమున గదాధరుడను పేరుపెట్టుకొని నటించుచున్నవాడను తండ్రీ!

చోరుడు :—పరమ భక్తాగ్రగణ్యుడవయిన గదాధర భట్టువు నీవేనా స్వామీ! ఎంతటి ఘోరాపచారమున కొడి గట్టితిని. నా తప్పిదమును మన్నించి సన్నుగ్రహింపవో; దయామయా!

అనుచు పాదములపైబడి వెక్కివెక్కి యెడ్చు దొంగను లేవనెత్తి గదాధరుడు బుజ్జగించుచు. “తమ్ముడా! ఇందు నీదాసరించిన తప్పిదమేమున్నది? సర్వాస్త్రర్యామి ప్రేరేపింప ఈ కటిక చీకటిలో ప్రాణాపాయమునైన సరకు సేయక యింతదూరము శ్రమపడి వచ్చితివి. నీవు మూటకట్టిన పదార్థములన్నియు పరమాత్మకు జెందినవేకదా! వాని యందు నా కెంత యధికారము గలదో నీకును అంత యధికారము గలదుగదా! వాని సన్నిధిని గొనిపోయి అలు బిడ్డలగూడి సుఖముగ జీవింపుము. జగద్రక్షకుడు ఈ తన సేవకునకు గావలసిన పదార్థము లన్నియు నకాలములో తప్పక సంపాదించి పెట్టగలడు. సంశయింపకుము” అని మధురముగ బలికెను. ఆ యీ మాటల నాలించిన తస్కరుడు విపశు డయ్యెను. అజ్ఞానాంధకారము తొలగిపోవ సతనికి జ్ఞానోదయమయ్యెను; జీవితమునందు విరక్తి గలిగెను. కాలక్రమమున నతడు గదాధరుని యుపదేశము పొంది భక్తావతంసుడయ్యెను. స్పర్శవేది సంతుకొన్న యిసుప ముక్కుయు స్వర్ణఖండమగుట యనుభవ సిద్ధమేగదా!

నాథే నః పురుషోత్తమే, త్రిజగతామేకాధిపే, చేతసా ।

సేవ్యే, స్వస్య పదస్య దాతరి, సురే, నారాయణే, తిష్ఠతి ।

యంకంచిత్తురుషాధమం, కతిపయగ్రామేశమల్పార్థదం
సేవాయై మృగయామహే సర మహో! మూఢా వరా
కావయమ్ ॥

భగవత్సేవయే పరమార్థముగా భావించినవాడు గదా
ధరుడు. ప్రాపంచిక కార్యములన్నియు నతని దృష్టిలో
నప్రధానములు. దేవపూజకు గావలసిన సామగ్రినంతయు
నాతడు స్వహస్తములతో సమకూర్చుకొనుచుండెను. ఒక
నాడు భగవత్ప్రసాదమునకు గావలసిన పిండిని స్వయ
ముగ వినరుచుండెను. అపుడొక సేవకుడు నమీలించి,
'స్వామీ! ఒక మహాధనవంతుడు మిక్కిలి విలువగల
పెక్కు పవార్థములు తమకు సమర్పింప దీసికొని వచ్చి
యున్నాడు. మీరు చేతులు కడిగికొనివచ్చి వానిని స్వీక
రింపుడు.' అని నవినయముగ విన్నవించి, గదాధరుడు
చిరునవ్వునవ్వి, "అమాయకుడా! ముల్లోకముల కేకైక
నాథుడైన రమామనోనాథుని సేవయందు గుదురు కొని

యుంటిని. ఈ పని వదలి యాధునికుని దర్శనముచేయుట
యుక్తముకాదు. వలయునేని యా సజ్జనుడే యిటుకు వచ్చి
తాదెచ్చిన వస్తువులను భగవత్కైంకర్యమునకు సమర్పిం
చునులే-నీవు నిశ్చింతగ నుండుము." అని సేవకుని మంద
లించెను. పిదప నా ధనికుడచటకు వచ్చి గదాధరుని
దీక్షకు మెచ్చి తెచ్చిన ద్రవ్యములిచ్చి వచ్చిన త్రోవను
మఱిపొయెను.

జీవితాంతమువఱకు భగవత్కైంకర్యము గావించుచు,
తుదకు గదాధరుడు గదాధరునియందై కృమందెను. గోపరి
పాలసమున గోపాలుడును, భక్తసముద్ధరణమున భక్తవత్స
లుడును నిరంతరము వేయి కండ్లతో కనిపెట్టుకొని
యుందురు.

నిధి చాల సుఖమా! రాముని నన్నిధి సేవ సుఖమా!

నిజముగ బలుకుము ఓ మనసా! నిధి చాల సుఖమా!

(సశేషము.)

స మీ క్ష

"కృష్ణ సనుమానకుము బాలకృష్ణ! కృష్ణ!"

1948 సంవత్సరంలో భట్లమకుటూరు వాస్తవ్యులు శ్రీ బళ్లకొండ్రాజు అనే వెంకట్రాజుగారు "గోపీ విలాపం" అనే గ్రంథాన్ని పాఠకలోకానికి భక్తకోటికి అందజేసి వాఙ్మయ సేవాభాగ్యమును పొందగలిగినారు. ఈ గ్రంథములో 108 పద్యాలున్నవి. మకుటము శతకములందు పఠెనే అన్నింటికి శీర్షికలోనున్న విషయముగా "కృష్ణ! సనుమానకుము బాలకృష్ణ! కృష్ణ!" అని ఉన్నది. సీసపద్యములు. నవ్యత్వము దీనిని ఒక శతకమని అనలేదు. ఇందలి ఇతివృత్తమే గ్రంథమునకు పేరయి "గోపీవిలాపం" అని వ్యవహరింప బడినది. రచయిత పట్టభద్రులు. శ్రీ జె. వెంకట్రాజు నామాంకితులు. ఈ గ్రంథము రచనా కాలము తెలియదుకాని ప్రకాశకులు దీనిని 1948 లో మాత్రం సారస్వత లోకానికి అందజేసినట్లు ప్రకటితమైనది. భక్తితోకూడిన శృంగారరసము ప్రధానముగా పద్యములలో గోచరించును. ఈ మధురభావన కొన్నికొన్ని పద్యములలో తారస్థాయిని అందుకున్నట్లు ప్రస్ఫుటమౌతున్నది. బహుశః కవి అంతఃకరణ ప్రమాణముగ ఈ భక్తిరసము ప్రకటితమయినట్లు ఊహింపవచ్చును. శ్రీ సుందారి వెంకటసుబ్బారావుగారు తమ అభిప్రాయములో వెలిబుచ్చినట్లు "ఈ కవి మిత్రుడు తనకుగల అపార కృష్ణభక్తిని కడు స్వతంత్ర బుద్ధితో ప్రకటించినట్లు" పాఠకులకుకూడా తోచక మానదు. ఈకవి పరమ లక్ష్మ్యములుగ ముద్దుపళిని - పాసుగంటి - పోతన - జయదేవుడు - లీలాశుకుడు మున్నగువారి మధురభావా వేశములను గైకొన్నట్లుకూడా శ్రీ సుబ్బారావుగారు అభిప్రాయము నిచ్చినారు. భక్తి శృంగారభావములను చిత్రించుటలో అదే లక్ష్మ్యము కావచ్చు - అందులకే కవి తన కవితోపాననలో ప్రేమరసపాయి - ప్రభువు - గురుడు - భర్త - భగవంతుడు అయిన కృష్ణమూర్తికే తానొక గోపికతో తాదాత్మ్యమయి అత్యసమర్పణగా ఈ కవితాంజలిని ఆర్పితో సమర్పించాడు - ఈలాటి మధురభావన కలగడానికి భగవాన్ రమణ మహర్షులవారి అశ్రమ ప్రభావంకూడా కారణమని గ్రంథకర్త ఒక మాటలో వ్యక్తం చేశారు - అసందో బ్రహ్మయటన్న ప్రాజదువు ఈ కవి తేలినిలో అసంద రసంగా ఉత్పన్నమయి "గోపీవిలాపం" అనే గీతాన్రపంతిగా ఉద్భూతమై బ్రహ్మోపాసనా కాండమును హెచ్చిస్తూ కావ్యజలధిలో సంగమించింది - ఉత్తమస్థాయి భావాన్ని అందుకుని. ఈ కావ్యంలో ఇతివృత్తం - ఈ భావప్రకటనగాక వేరే కథ ఉండదు. వాగోవాకము - నాటకశిల్పము అంతగా ఉండే అవకాశము లేదు. కాబట్టి కవి కష్టపడిన మాట వాస్తవమే.

“అక్కడక్కడ మేరమీరి శృంగార దృశ్యాలు చూపెనేమో నని జంకు - అయితే కేవలం అసభ్యం గావని ధైర్యం.” ఇవి కవిసూక్తులు. ఇందులో మొదటి వాక్యానుసారంగా మేరమీరి శృంగార దృశ్యాలు చూపిన మాట వాస్తవమే గాని రెండవ వాక్యంలో సూచించినట్లు అవి “కేవలం అసభ్యం కాదని ధైర్యం” అనడం మాత్రం సాహసం.

“విదాల శాస్త్రి” అనే గ్రంథాన్ని అశ్శీలాలకు—అసభ్యతకు గురి చేసి ప్రభుత్వందావా తెచ్చింది. కవి అందులో నుంచి బయట పడేందుకు తలప్రాణం తోకకు వచ్చింది. అలాటి సందర్భములో మన భారత సంస్కృతి చిహ్నమైన రాధా కృష్ణ మధుర భక్తిగాని భాగవత గోపీ గీతలనుగాని అంతర్ధర్మము వదలి పట్టి బాహ్య సౌందర్యమును జావళీ సాహిత్యభావ ములతో తేట తెల్లముగ సీనములో సాగతీని బట్టబయలు చేయడం సినలైన ప్రేమనూత్రాలను వ్యక్తం చేయబోయి నిద్ద హస్తులు కాకపోవడమే అవుతుంది. లీలాశుకుడు—జయదేవుడే అంటారా వారికి మనకు హస్తమశకాంతరం—శ్రవణానంద ములో చెప్పినట్లు అన్యదాదులకించి దృక్తిని వారితో పోల్చి అంతవారమే ఆనుకొనుట చాల అంతరము గల విషయము. నక్కకు—దివిజాద్యశాలయమునకు గల వాని. వారి జీవితానికి—మధురభావాలు—భాషప్రకటనకు గల వాఙ్మయానికి చాలా వ్యత్యాసం ఉన్నది. శృంగారాన్ని ఆరచాటుగా చిత్రించడమే మంచిదిగాని కేవలం బట్టబయలు చేయడం అంధ్ర కవితా ఓతామహుల ఉపదేశంకూడా కాదు గదా.

శ్రీ వెంకట్రాజుగారిలో గల అర్థికూడా పద్యములలో కనబడుచున్నది. భాష ఎక్కడా వెదుకుటకుకూడా కనపడని వారికేకపాకము గలది. సరళమైన జాసు తెనుగు భాష. సులభగ్రాహ్యం - శబ్దవైచిత్రీ - భావవిన్యాసం ప్రకటించే భాష ప్రకటించారు. తమ అర్థినంతా 92, 93, 95, 104, 108 మొ॥ పద్యాలలో సంక్షిప్తం చేసి కృష్ణ పరమాత్మపై తమకు గల ఆచంచల భక్తి విశ్వాసాన్ని ప్రకటించారు. 106 వ. పద్యములో జావళీ (మధురా నగరిలో) లోని భావాన్ని వర్ణించారు. 89 వ. పద్యంలో మతాధి దేవతగా ఆరాధించేరు. 86, 87, మొ॥ కొన్ని పచ్చి శృంగార పర్వనకు కారణం కనిపింప 96 వ పద్యంలో చెప్పినట్లు “పచ్చి శృంగారములో బల్కునా నాలుక యేచిన భక్తి కాయెగువులయ్యె” ప్రాయశః భక్తి యెగు వులే అని విశ్వసించాలి పాఠక లోకం. అంతేకాని ‘గోపీవిలాసం’ పేరిట శృంగార రసాన్ని విశృంఖలంగా జుగుప్సాకరంగా తేట తెనుగు భాషలో దేవాలయంమీది బూతు బొమ్మలలా వాఙ్మయాలయంలో ప్రవేశ పెట్టడానికి లేఖిని విన్యాసం జరిపించ దలచినట్లు కవి బుద్ధి పూర్వకంగా వ్రాసినవి కావని పాఠకలోకం భావించాలి. దేవాలయాలలో ఈలాంటి పచ్చిశృంగార పద్యాలుమాత్రం కావ్యవరస చేయడంలో వదలిపెట్టి మిగిలిన రసవంతమైన ఎన్నో భక్తి పద్యములు శ్రావ్యకంఠముతో చక్కగా కృష్ణగానం చేసి శ్రోతలకు కృష్ణభక్తి - మధురభావన కలగజేయాలి. ఈ కావ్యాన్ని ప్రసాదించిన శ్రీ జె. వెంకట్రాజుగారు ధన్యులు. వారి కావ్యప్రసాద గుణము భక్తిప్రదము - అటువంటి కవులు - భాగవతులు - కృష్ణభక్తులు - దేవాలయధికారులగుట శ్రీ కృష్ణుని అనుగ్రహ చిహ్నము. వేదములలో చెప్పబడినట్లు ఆ భగవంతుడు మంత్రములలో నుండి ఆ మంత్రములు బ్రాహ్మణాధీనమై యుండుట అట్టివారిని భక్తి తాత్పర్యములతో త్రికరణ సుద్ధిగా తమ కవితా శక్తితో ఆరాధించి శ్రీ కృష్ణుని యనుగ్రహమునకు పాత్రులై ఇంకను దేవాలయములలో పరింప దగు కావ్యములను హరిహర నాథప్రీతిగా అంధ్రావళి మోదమందునట్లు వ్రాయుదురని ఆశించుచు వారి మధురభక్తి భావనకు నా ప్రశంసాంబులులను సమర్పించుచున్నాను. ప్రచారములేని సత్కావ్యము పూజ లేని దేవాలయ మని విజ్ఞులెరుగనిది కాదు గదా!

పామర్తి వేంకట రమణరావు

సన్నయపేట, తణుకు.

వార్తలు

శ్రీ సింహచల స్వామివారి కళ్యాణ మహోత్సవము

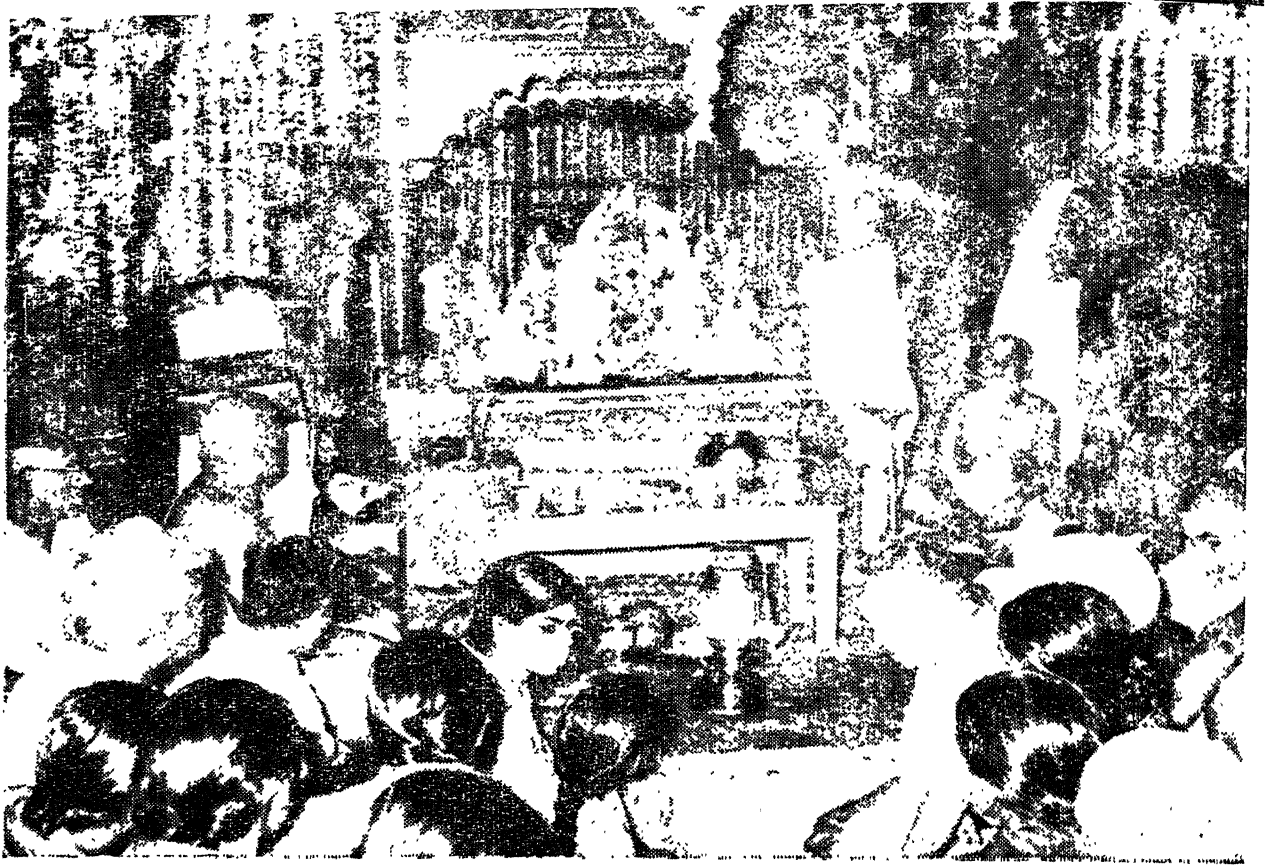
11-4-57 తేదీ చైత్ర శుద్ధ ఏకాదశినందు శ్రీ స్వామివారి కళ్యాణ మహోత్సవము అత్యంత వైభవముగా జరుపబడెను. సాయంకాలము శ్రీ ద్వారం సరసింగరావుగారు,—విజయరామ సంగీత కళాశాలాధ్యక్షులు తమ బృందముతోకూడ, అత్యంత మనోహరముగ, అసాధారణమగు రీతిని వాయులీన వాద్యమున శ్రోతల నానందపరచిరి. రాత్రి 10 గంటలకు శ్రీ భూదేవేరులతోకూడ శ్రీ స్వామివారి ఉత్సవరులను అలంకృతముగు రథముపై నధిష్ఠింపజేసి రథోత్సవము జరుపబడెను. అనంతరము కళ్యాణ మంటపమునందు శ్రీ స్వామివారి కళ్యాణ మహోత్సవము అత్యంత వైభవముతో జరుపబడెను. కళ్యాణ మహోత్సవమునకు ధర్మకర్తలగు శ్రీ విజయనగరం రాజువారి తరపున శ్రీ దివానుగారు స్వయముగ విచ్చేసి కళ్యాణ మహోత్సవమునందు పాల్గొనిరి.

ఉత్సవమునకు వలయు యేర్పాట్లన్నియు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరు శ్రీ డి. ఎల్. ఎన్. రాజుగారు తమ సిబ్బందితో కూడ సక్రమంగా నిర్వహించిరి. దేవాదాయ పరిపాలనాశాఖ అసిస్టెంటు కమిషనరు దారగు శ్రీ కృష్ణారెడ్డిగారు తమ సిబ్బందితోకూడ ఉత్సవమునందు పాల్గొని సర్వవిధముల సహకారము నొనర్చిరి.

12-4-57 తేదీన శ్రీ కర్రి శ్రీరామమూర్తి శాస్త్రిగారి (విజయనగర మహారాజ సన్మంత్ర కళాశాలాధ్యక్షులు) అధ్యక్షతన పండిత నభ జరుపబడెను. పండితోపన్యాసముల అనంతరము పండితులకు ఉచిత రీతిగ సన్మానము చేయబడెను—రాత్రి 7 గంటలు మొదలు 10 గంటలవరకు శ్రీ పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితర్ గారిచే రమ్యముగ హరికథ చెప్పబడెను. పండిత పామరరంజకమగు వారి కథాశ్రవణమున శ్రోతలందరు ముగ్ధులైరి.

రథోత్సవము

కళ్యాణమంటపమునందు శ్రీ స్వామివారి కళ్యాణ మహోత్సవము.

MUCHUKUNDA'S PRAYER TO SRI KRISHNA

(FROM SRIMAD BHAGAVATAM)

"Lord, deluded by thy Maya
People know thee not,
Nor do they worship thee,
But remain attached to this world,
The source of sorrow and suffering.

"Some renounce the pleasures of life
And practise austerities,
Hoping to find greater pleasure in their lives to come.
Thus attached to Karma and to fleeting things,
They never know the joy supreme.

"But when, O Lord, through thy grace
A wandering, restless mind perceives the evanescence of worldly pleasure,
And seeks the company of holy men,
Then in that sacred companionship
There comes to it abiding love for thee,
Thee who art the Lord of Love,
The supreme goal and final refuge of all.

"O thou compassionate One,
Through thy grace I have no yearning for enjoyment;
No consciousness have I of a personal self.
My sole desire is to serve thee:
I seek no other boon.

"O thou, Lord of all free souls,
Thou art the giver of freedom
What fool finding thee would ask of thee aught
Save attainment of thy being and of thy freedom?
O thou, the pure, without attributes, without form,
Supreme Brahman, the One without a second,
Renouncing all, I take refuge in thee.

"O thou, the refuge of all,
Long have I suffered from unquenchable desires;
Many a life have I wandered from birth to death,
And from death to birth.
Of peace have I found none;

Therefore do I take shelter at thy Lotus Feet.
Those who seek refuge in thee
Become free from fear, free from grief;
Verily they attain the Truth.
O Lord of the universe, I seek thy freedom!"

(With the kind courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV - APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

Nothing is more natural to man than to admire what is good and great. Unfortunately, the first foreign admirers of India found that there was neither any thing good nor great in Indian art. (¹) The fault did not lie in them nor in the art they tried to appreciate but in the approach they made to it. They saw at it through their European spectacles so that they not only felt that Indian art was unnatural but also bizarre. On looking at a photograph of the Java-Buddha exhibited at the Royal Society of Arts, Sir George Birdwood proclaimed it as "the senseless similitude, by its immemorial fixed pose, is nothing more than an uninspired brazen image, vacuously squinting down its nose to its thumbs, knees, and toes. A boiled suet pudding would serve equally well as a symbol of passionate purity and serenity of soul."

To sight another example, Prof. Westmacott, in his "Handbook of Sculpture" (²) observed that—

"There is no temptation to dwell at length on the sculpture of Hindustan. It affords no assistance in tracing the history of art, and its debased quality deprives it of all interest as a phase of Fine Art, the point of view from which it would have to be considered. It must be admitted, however, that the works existing have sufficient character to stamp their nationality, and although they possess no properties that can make them useful for the student, they offer very curious subjects of enquiry

to the scholar and archaeologist. The sculptures found in various parts of India, at Ellora, Elephanta, and other places, are of a strictly symbolical or mythological character. They usually consist of monstrous combinations of human and brute forms, repulsive from their ugliness and outrageous defiance of rule and even possibility."

Such statements might be collected from many writers of authority on the history of Indian art, Europeans as well as Indians educated on European lines, old as well as modern. But on a dispassionate study of it it will be evident that these critics of Indian art were seriously engaged in judging it by something which was not inherent in it; they took the Grecian point of view as the standard of value in their judgment and there is no wonder they failed to get at the real value of Indian art, for these two values are almost diametrically opposite to each other.

It was not without a cause that these critics judged Indian art with Hellenic standards. They first recognized traits of Grecian art in the sculptures and architecture of Gandhara and were misled to believe that it was a faint imitation of the master minds of old Greece. They could not, because of their prejudiced minds, know that it was Graeco-Buddhist art of Gandhara, which was the commingling of the two schools of art, the Hindu and the Grecian.

Men like Havell, Dr. Coomaraswamy and Marshall applied new and correct stand-

---

1. References to art in this chapter include architecture.

2. Ed. 1864. P. 51

ards of judgment to it and tried their best to disperse clouds of misapprehension. They proved that Indian art was as persistent of its excellence and as powerful in rendering the soul and the mind of men as Egyptian or Greek art was, if not greater.

As the religion and the philosophy of the East and the West differed their arts too differed; they developed on their cultural sustenance and as we have seen already the culture of the West was engrained in reason and intellect while that of the East in spirituality.⁽¹⁾ Birdwood and his school tried to seek trends of Western art in Indian art and their disappointment at not finding them made them vituperate the very canons of the art of the East. It was not political prejudice or biased view on art which they could not understand; it was not even intellectual antipathy to every thing Indian but it was a mere human error which could be forgiven. That is why as soon as the truth was known, the English mind corrected itself and tried to pursue Indian art in its own light. But being completely alien to it, it found it rather difficult to educate itself to the perfection which was essential for appreciating it.

I would like to make it clear here that when I speak of the human error of the English, I am not blind to some English writers like Osbert Sitwell and William Archer who really meant what they said. In his Book, "Escape with Me", Mr Sitwell expressed that "the idea of India, despite its manifold and diverse marvels, continued to be repellent." Referring to Indian art he wrote of "that repulsive, greasy quality that so often mars Hindu works of art."

William Archer attacked Indian civilization and culture in all its domains,

there by voicing the general attitude of the European mind of his days. Fortunately for us, Sri Aurobindo undertook to reply him in the "Arya—A Defence of Indian Culture" (1918–1921). Though this was left unfinished, it voiced the strong protest of the Indians as a counterblast to Archer's criticism of Indian culture.

Two instances of Archer's criticism and Sri Aurobindo's reply will suffice here to show the shallowness of the foreigners criticism and the depth and correct approach made by Sri Aurobindo, the champion of our culture. In his own words: "The Indian ideal figure of the masculine body insists on two features among many, a characteristic width at the shoulders and slenderness in the middle. Well, an objection to broadness of girth and largeness of belly—allowed only where they are appropriate as in sculptures of Ganesha or the Yakshas—is not peculiar to the Indian aesthetic sense; an emphasis on their opposites is surely intelligible enough as an aesthetic tradition, however some may prefer a more realistic and prosperous presentation of the human figure. But Indian poets and authorities on art have given in this connection the simile of the lion, and lo and behold Mr. Archer solemnly discoursing on this image as a plain proof that the Indian people were only just out of the semi-savage state! It is only too clear that they drew the ideal of heroic manhood from their native jungle, from theriolatry, that is to say, from a worship of wild beasts: I presume, on the same principle and with the same stupefying ingenuity he would find in Kamban's image of the sea for the colour and depth of Sita's eyes clear evidence of a still more primitive savagery and barbaric worship of

1. Vide: "Aradhana" Vol II. No 8. Aug. 1956 P. 192.

inanimate nature, or in Valmiki's description of his heroine's "eyes like wine" *madireksana*, evidence of a chronic inebriety and the semi-drunken inspiration of the Indian poetic mind."⁽¹⁾ This is one example of Archer's criticism.

The other is about the philosophy in Indian art:

"...The whole basis of Indian artistic creation, perfectly conscious and recognised in the canons, is directly spiritual and intuitive. Mr. Havell rightly lays stress on this essential distinction and speaks in passing of the infinite superiority of the method of direct perception over intellect, an assertion naturally offensive to the rationalistic mind, though it is now increasingly affirmed by leading western thinkers. Mr. Archer at once starts out to hack at it with a very blunt tomahawk. How does he deal with this crucial matter? In a way which misses the whole real point and has nothing whatever to do with the philosophy of art. He fastens on Mr. Havell's coupling of the master intuition of Buddha with the great intuition of Newton and objects to the parallel because the two discoveries deal with two different orders of knowledge, one scientific and physical, the other mental or psychic, spiritual or philosophic in nature. He trots out from its stable the old objection that Newton's intuition was only the last step in a long intellectual process, while according to this positive psychologist and philosophic critic the intuitions of Buddha and other Indian sages had no basis in any intellectual process of any kind or any verifiable experience. It is on the contrary the simple fact, well known to all who know anything of the subject, that the conclusions of Buddha and other Indian philosophers (I am not now speaking of the inspired

thought of the Upanishads which was pure spiritual experience enlightened by intuition and gnosis,) were preceded by a very acute scrutiny of relevant psychological phenomena and a process of reasoning which, though certainly not rationalistic, was as rational as any other method of thinking. He clinches his refutation by the sage remark that these intuitions which he chooses to call fantasies contradict one another and therefore, it seems, to have no sort of value except their vain metaphysical subtlety. Are we to conclude that the patient study of phenomena, the scrupulous and rigidly verifiable intellectual reasonings and conclusions of Western scientists have led to no conflicting or contradictory results? One could never imagine at this rate that the science of heredity is torn by conflicting "fantasies" or that Newton's "fantasies" about space and gravitational effect on space are at this day in danger of being upset by Einstein's "fantasies" in the same field. It is a minor matter that Mr. Archer happens to be wrong in his idea of Buddha's intuition when he says that he would have rejected a certain Vedantic intuition, since Buddha neither accepted nor rejected, but simply refused at all to speculate on the supreme cause. His intuition was confined to the cause of sorrow and the impermanence of things and the release by extinction of ego, desire and *Sanskara*, and so far as he chose to go, his intuition of this extinction, Nirvana, and the Vedantic intuition of the supreme unity were the seeing of one truth of spiritual experience, seen no doubt from different angles of vision and couched in different intellectual forms, but with a common intuitive substance. The rest was foreign to Buddha's rigidly

---

1. "The Significance of Indian Art"—Sri Aurobindo. Pp 3-5.

practical purpose. All this leads us far afield from our subject, but our critic has a remarkably confused mind and to follow him is to be condemned to divagate."⁽¹⁾

These controversies must have made good headlines in their times. But these do not make history; they are only the autumn-leaves and floating funguses that cover the surface of the stream. Now, from this distance of time, we can perceive the slow, impalpable currents work their way below the surface and penetrate to the depths. These deep and slow undercurrents make history. And when the sensational events have lost their news value, in perspective, to their true proportions, we come to learn the truth of history.

English rule in India proved that inspite of their Imperialistic administration of the country, they were not altogether antagonistic to us. That is the reason why without their intention they enriched our culture to a great extent.⁽²⁾ Individuals and government, no doubt, tried to exploit Indian innocence and straightforwardness; but the human element in them did not fail to strike the cord of the human relations in the East. That again is the reason why, inspite of many misunderstandings and bickerings the East and the West have met.⁽³⁾ They have almost realized that they cannot progress in isolation. "The rapid degradation of Asia is an evil portent for the future of Western social idealism of which the beginnings are already recognisable. If, either in ignorance or in contempt of Asia, constructive European thought omits to seek the co-operation of Eastern philosophers, there will come a time when

Europe will not be able to fight industrialism, because this enemy will be entrenched in Asia....What has to be secured is the conscious co-operation of East and West for common ends, not the subjection of either to the other, nor their lasting estrangement."⁽⁴⁾

Thus we find that though in proximity of events what the English did in India was not only hostile but sometimes even humiliating to us, from the point of view of the ultimate results of the encounter between civilizations the English rule in India was a wrong approach made to India but as time went on they realized their fault and finally even gave up their hold on the Empire, thereby recognising India as a Republic. The British policy in India can be, in the light of the present argument, justified by the aphorism—To err is human. And by the same aphorism, India's attitude towards England can also be justified: India's culture and civilization have proclaimed her religious attitude to life in many words and ways. Does it not become a religious-minded nation to forgive her neighbours and distant friends if due to their short-sightedness they misunderstand her? History tells us again that India many times before forgave many countries and civilizations that made wrong approaches to her; as a result of which almost all that came to rule India left her not as life-long enemies but as intimated friends. They unconditionally acknowledged her moral supremacy and her spiritual superiority over themselves as a mark of honour unto themselves. Wherever they went, they carried a little bit of Indian culture with them and among their natives,

1. "The Significance of Indian Art"—Sri Aurobindo Pp. 5—8.

2. Vide: "Aradhana" Vol III No 1. Jan. 1957;

3. Vide: "do"

4. "The Dance of Shiva"—Ananda Coomaraswami.

who were strangers to it, they strove to popularize and adopt it to their advantage. In the time of Xerxes the Persians not only joined Indians in their armies but also improved their modes of warfare on Indian lines. In spite of a Nadir Shah or two, the relations of India and Persia went strong until Persia could proudly present India with a Taj. (1) The Greeks and the Indians were friends even from the very dawn of civilization. They exchanged trade, improved art and shaped architecture to mutual advantage until they manifested themselves in the Gandharan culture. (2) Buddhist missionaries and tourists like Fa-Hien, Hiuen-Tsang and I-Tsing carried Buddhism from India to China and made it one of the three forces that moulded their culture, the other two being Confucianism and Taoism. Taoism gave China its mystical trend; Confucianism developed the family pattern and social relationship; but Buddhism with its philosophical and metaphysical framework gave it a spiritual quality which made the Chinese too a nation of nobility: they cultivated elements of tenderness and compassion and delicacy of feeling in the face of recurring catastrophes; they became philosophically serene. History repeats itself: the English too shall enjoy the privileges of a century and odd contact with India.

Certain of the immediate influences are evident even in our own times: Indian philosophy has to a great extent tempered the scientific outlook of the English. They, as well as others, who belong to

their school of thought have been forced to accept that politics does not mean scoundrelism. It need not always be the last resort of a scoundrel. Even a Mahatma can be a politician without becoming a scoundrel. It is one of the many walks of life that God has thrown open to man and therefore it is as noble as religion. The drawback is not in politics but in the politicians.

Indian philosophy has found its place in English literature. To sight only one example, "the Waste Land" of T. S. Eliot, the harbinger of 20th Century literature, ends with the resonance of Upanishadic philosophy,

These fragments I have shored against
my ruins
Why then Ile fit you. Hieronymo's mad
again.

Datta. Dayadhvam. Damyata.

Shantih shantih shantih.

Even in Music, art, architecture and other cultural fields of English life Indian influence can be traced out. (3) And English influence on Indian culture is so predominant due to its bureaucratic and imperialistic nature that it is needless for us to trace it out.

It is too early to think of the remote and substantial influences of the English and the Indians on each other. Before one thinks of such a study one has to equip oneself with the fundamentals of the two arts. And to appreciate Indian art one must know some of the characteristics of it. In the next article we shall deal with them.

(to be continued)

---

1. Vide: "Aradhana" Vol II No 7. July. 1956.

2. Vide: "Aradhana" Vol II NO 8. Aug. 1956.

3. When we come to these subjects we shall deal with them in detail.

TEMPLES - XXIII

By

YATHARTHAVADI

RAMAVATARA-DIVYAMANUSHA SAMBHAVA.

(7) "ONE WHOSE DEEDS MAKE HISTORY"

“चारित्र्येण च को युक्तः ?”

After enumerating six characters starting from 'Gunavan' and ending with 'Drudha Vrata', Valmiki puts in a very pertinent question to Narada, before going further into other characters. He has practically exhausted in the previous six characters the absolute requisites for making Rama the Sarvalokasaranya (सर्व लोकाशरण्य). There are many great men, who have been born on earth and who have disappeared with their deeds being remembered not for long. Sometimes they had come and gone unknown, unsung and unwept. They are, however, not any less for that. To leave an unforgettable record of one's deeds beneficial to all beings is rare. Rama's story is one such. His deeds do not depend upon history writers to be remembered. Even the books that have been written about his deeds might get destroyed, but the strong impressions left in the minds of every human soul can-not be erased by time or any other factor. It is handed down to posterity from man to man and every small act of goodness that man sees, he can-not but bring to his mind the deeds of Rama. Rama lived the life of a perfect human soul, while undergoing the effects of the bondage of Samsara. The principles he practised and the truths that he expressed by actual demonstration remain as an encyclopedia for reference for every human soul in this world. He never did propaganda or talked eloquently about the practice of morals. He demonstrated to the world that it is possible to

live through all the turmoils of Samsara, at the same time remembering the mahavakya, 'अहं ब्रह्माऽस्मि'. (Aham Brahmaasmi). If anybody asks, if the Karmas laid down by the Vedas should necessarily be done, the only answer is Rama did them. The story of Ramayana takes care to tell us that Rama did Sandhyavandanas, that he did the japas, he practised the daily worship of the Devas, Dwijas, parents and Gurus, that he did the Vaidika karmas laid down by the Sastras carefully and so on, so that the Ramayana is more an enunciation of all the Karmas that have to be done as per the Sastras. Being a 'कान्ता सम्मिता' (Kanta Sammita), the text of Ramayana does not make any attempt to force the rules on us. It simply says that Rama did them and it is left for you to do them or not. In many forms God has come down on earth as Rishis and did enough hitopadesa through the Vedas, puranas and Smritis. But in Ramavatara, he took care to practice himself carefully what required to be advised to others by the Smritis. “जोषयेत्सर्व कर्मणि विद्वान्युक्तः समाचरेत्” is the Gita Vakya that has come out from the mouth of God in his Krishnavatara, after actually demonstrating the tenet in his Ramavatara. A survey of the various avatars of God would reveal that each avatara was with a set purpose of destroying some Asura or other and establishing some truths. But, the full meaning of the Gita sloka, “परित्याज्य साधूनां...” has been put into perfect action in every detail in Ramavatara. In the Taittiriyaopanishad (तैत्तिरीयोपनिषद्) the teacher tells the student in his convocation address “यथा ते कर्म-

विचिकित्सा वा वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् । ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः । अलक्ष्ण धर्म कामास्त्युः । यथा ते तत्र वर्तेरन् । तथा तत्र वर्तेथाः ”— that, “If you have any doubt about the observance of Vrutta (वृत्त) or karma (कर्म), which could not be answered by your study of Vedas, don't worry. Follow the paths shown by the Brahmanas who are characterised by अलक्ष्ण i.e., (not harsh) soft-heartedness or Daya (दय) and whose only desire in life is to establish Dharma. You live where they live. You do as they do.” This advice is also in accordance with the Bhagavat Gita Sloka, “एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि मुमुक्षुभिः । कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः पूर्वतरं कृतं ॥”— “knowing fully the lines of action shown by our fore-fathers, who lived with the only desire of getting relief from the bondage of Samsara(i.e., the Rishis), you do karma in the same way as was done by your ancestors and theirs in turn. And this is what is called ‘Sanatana Dharma’ (सनातनधर्म). God came on earth as Rama to establish and mark out the full details of practice of this Sanatana Dharma. Hence Ramayana had come to stay as a practical illustration of the various tenets of the Vedas, the truths of which cannot be understood easily by all. It would look as though that Sri Mahavishnu planned, programmed and enacted the story of Ramayana, with his consort, Maha Lakshmi and all the Devas in various forms of monkeys, which is only a practicable edition of the tenets of the Vedas. What all is to be taught to a human being for the attainment of his perfection is contained in the Ramayana and Rama, remaining and behaving like a mortal individual, proved to the world that every detail of the Vedas is workable. Thus Ramayana is not a story emanating from the fertile imagination of a poet nor is it the history of a king of the Ikshavaku Vamsa. It is shown in the Ramayana

itself that the various acts of the Ramayana were all revealed to Valmiki by Brahma himself and Saraswati gave the capacity of poetry to him and had the Vedas rewritten in the form of Ramacharita through the medium of Valmiki. The Ramayana was taught to Kusa and Lava and Rama heard it in his Court. Thus starting with a plan and programme from Mahavishnu, propagated by Brahma, Saraswati and Narada, written by Valmiki, enacted by Mahavishnu and all the Devas as avatara rupis (अवताररूपी), sung by Kusa and Lava, approved by all the great Maharshis and Devarshis and finally having obtained the seal of Rama himself for the veracity of the statements contained therein, Ramayana is as great and beautiful as avatar of the Vedas as Ramavatara of Mahavishnu and keeping all this in mind the pertinency of Valmiki's question ‘चारित्र्येण च को युक्तः?’ (Charitrena Cha Ko Yukthaha) could be easily appreciated.

The story of Ramayana is the story of every human soul. It is going on forever. It is for each individual to find out for himself at what stage of the story one is. An empherical formula for the story of Ramayana as it runs in every human body is depicted below, in the form of ‘Yoga Ramayana’

The heart is Ayodhya. There the Paramatma (Rama) resides. The Guru, Viswamitra appears in the heart, takes Rama to Mithila, through the Tatakavana. Mithila is ‘Manipuraka’. There resides the Chit Shakti (चित्शक्ति) Sita. The path-way between the heart (Anahata Chakra) and the nevel i.e., the manipuraka, is cleared by Viswamitra with the help of Rama. Rama in the heart represents the first Charana of the Gayatri ‘तत्सवितुर्वरेण्यं’. Sita in Mithila or the Chit-Shakti in the manipuraka, represents the second

Charana of the Gayatri 'भार्गोदेवस्य धीमहि'. Viswamitra represents the Guru indicated by the third Charana of the Gayatri 'धियो यो नः प्रचोदयात्'. Thus the three charanas of the Gayatri are expanded in the story of the Balakanda of the Ramayana with Rama in Ayodhya being taken to Mithila and uniting him with Sita and reestablishing Rama and Sita in Ayodhya again. The various details of the story enumerated in the Balakanda, will fit-in perfect sequence with the Yogic history of a human being in understanding the Paramatma Chitshakti and the Guru. This is the first part of Yoga and it is also the first part of the Ramayana. The second part starts in trying to perceive the immortality of the soul and realising the same with the help of the mind. The mind, however powerful it may be, fails to achieve it, because it is beyond the powers of the mind. Dasaratha represents the mind and his attempt and failure to achieve Rama Pattabhishekam illustrates the above truth. What could not be achieved by Dasaratha, was achieved by Bharata, after undergoing certain purification ceremonies. Bharata saw Rama on the throne, but only after undergoing a Tapas for fourteen years, along with an Upasana of Rama-paduka.

The Aranyakanda begins with the entry of Rama, Sita and Lakshmana into the Dandakavana. This represents in yoga the entry of Paramatma (Rama), Chitshakti (Sita) now representing the Jiva and the Adishesha (Lakshmana) representing Kundalini Shakti, at the Mooladhara (मूलधार) into the Veena Danda, (the spinal column starting with the Mooladhara and leading to the Sahasrara (सहस्रार) in the head). Now starts the fight between the Yogashakti and the Indriya Vruttis. It may be mentioned here that the Veena-Danda is composed of the Sushumna Nadi

(सुषुम्ना नाडी), which runs from the Mooladhara (मूलधार) straight to the Sahasrara. On either side of this Sushumna nadi run the two Nadis (the solar and the lunar) Ida (इडा) and Pingala (पिंगल). They run parallel to the Sushumna throughout, but crossing each other in three places, one in the neck region, another opposite to the heart and the third opposite to the Nabhi. This crossing of the Nadis brings about three Grandhis (ग्रन्थी), opposite to the neck is Lobha (लोभ), the one opposite to the heart is Kama (काम) and the third opposite to the Nabhi or navel being Krodha (क्रोध). The travelling of the Atma Shakti with jiva and Kundalinishaktis causes the destruction of the three Grandhis. The Krodha grandhi corresponds to the fourteen thousand Rakshasas headed by Khara and Dushana. These are destroyed by the Atmashakti, that is, by Rama. The second grandhi i.e., the Kama grandhi is represented by the golden deer, Maricha and its destruction is brought about by Rama. The third grandhi i.e., the Lobha, represented by Vali, who is finally destroyed by Rama. So far is one part of the yoga. During the sojourn of the jiva with the Paramatma and kundali, which is always in jagrath condition, the jiva i.e., Sita, becomes a captive to the Mahamoha (Ravana) and is carried away by him and placed safely in Lanka, i.e., the head. Now, starts the search for the jiva by the Paramatma. The Kishkindhakaanda represents the liberation of the mind (Sugriva) from the eternal threats of Ahamkara (Vali) and its union with Buddhi (Tara) and Chittam (Ruma) and its activity turned towards service to God i.e., service to Rama. From now onwards the Manasshakti (मनश्शक्ति) and the Pranashakti (प्राणशक्ति) also join the Kundalini Shakti in serving the Paramatma. The Pranashakti is represented by Hanu-

man and his crossing the ocean and entry into Lanka is a part of Khechhari Yoga, whereby all the Shaktis of the Yogi get transferred to the head.

“मूर्ध्नि आधाय आत्मनः प्राणं आस्थितो योग धारणां...”
(*Bhagavat Gita Chapter VIII Sloka 12*)

This divine Prana Shakti (Hanuman) now becomes capable of destroying the forces of the Dasendriyas (दशेन्द्रिय) (the Lanka of Ravana). It is at this stage that the Yogi is able to realise that the Jiva and Paramatma, which are two separate things are in reality counter parts of the same Tatva.

“तुल्य शील वयो वृत्तां तुल्याऽभिजनभाषितां ।
राघवोर्हति वैदेहीं तं चेयमसितेक्षणा ॥”

(*Sundara Kanda*)

That is how Hanuman found Sita, an exact counterpart of Rama, in Lanka. The two Tatwas, apparently separate, are in reality one. The last part is the Yuddhakanda, where the Yogic force (Monkeys) fight against the Indriya Vrittis (Rakshasas). Ravana, (the Mahamoha) and Indrajit, (the Aviveka) are destroyed respectively by Rama and Lakshmana, and the Viveka (Vibheeshana) is made king of Lanka. The same is also shown in the Yogasutras as ‘विवेक निम्नं कैवल्य प्राप्तरं’. Now the Baddha Jiva represented by Sita in the Asokavana is freed and made to unite with the Paramatma. The last part of Yuddhakanda illustrates the return of the Jiva from the Sahasrara to

the heart passing through the Ajna Chakra (अज्ञा चक्र). The Ajnachakra is in between the two brows in the lalata (ललाट), just in the same place, where the third eye, the eye of fire, is placed. The Agni Parisuddhi (अग्नि परिशुद्धि) of Sita is only a representation of the Jiva passing through the eye of fire to the abode of God (the heart). Now comes the final summation of all the Shaktis under the control of Paramatma, with an absolute annihilation of all the Indriya Vrittis. This is the Moksha (मोक्ष) as conceived by the Yogis and the starting of the Paramatma from the heart (Ayodhya) and coming back to the same place through the courses indicated above, makes a complete circuit and this current is incessantly running in every human body and that is the story of Rama. A realisation of this Yogic Ramayana in relation to the details of the drama of Valmiki Ramayana enacted by Lord Mahavishnu and his consort, in the Ramavatara, would help to realise the great truth of the mahavakya ‘अहं ब्रह्माऽस्मि’. Rama's life is every individual's life. Do as he did and follow his foot-steps through the circuit in your body, till the Pattabhishekam is achieved. This will, however, help you to be with Rama at all times. There is no greater objective in life. Read the Ramayana thoroughly and search for your own place in it.

(*To be continued*)

Author's note :—The details of Yoga have not been touched for fear of exercising the readers' minds too much. Those who are interested can easily learn the details from their nearest Gurus or those who are well-versed in it.

GOD, MAN & CREATION, IX—UPANISHADS—THE TAITTIRIYA

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

We have seen in the previous article, No. 8, how the Chandogya Upanishad deals with the subject, "God, Man and Creation". Now, in the present article, we shall see how the Taittiriya Upanishad deals with it.

Taittiriya Upanishad, is one of the most important and belongs to the Krishna Yajurveda, Taittiriyaśakha, as is clear from the name. It is divided into three sections, called 'Vallis'. The first Valli deals with Upāsanās or means, and is called Śikshavalli. The second valli deals directly with Nirguna Brahma and the cardinal Advaitic principle and is aptly named Brahnavalli. The third by name Bhruguvalli deals with the application of the cardinal principle by narrating the story of how Bhrugu learnt Brahavidya from his father, Varuna, and how he put into practice the principle taught in Brahnavalli.

Brahnavalli is the most important part of the Upanishad, as it deals directly with the nature of Brahman. It begins by expounding one of the greatest truths, namely "(బ్రహ్మ ఏత్ అస్మౌతి పరం)" (Brahma Vit Apnoti Param) that is, the Knower of Brahman attains the Supreme. That sentence or Mantra, consists of four words, which are explained in detail in the succeeding portion of the Upanishad. In a way we may say that that first Mantra is a sutram (సూత్రం) and the rest of the Upanishad is a commentary upon that sutram. That Mantra contains (in a nutshell) the gist of the whole Upanishad. The four words contained in the Mantra are (1) Brahma (బ్రహ్మ) (2) Vit (ఏత్) (3) Apnoti (అస్మౌతి) (4) Param (పరం).

Everyone of these words is defined and explained in the succeeding portions of the Upanishad.

First we shall take up Brahma—

BRAHMAN

The word Brahma is defined as "Satyam, Jnanam, Anantam" (సత్యం జ్ఞానమనంతం). This kind of description of Brahman, we do not find elsewhere in any other Upanishad, and it is the most apt and correct way in which Brahman can be described in words. As a matter of fact Brahman is indescribable as it is beyond the reach of the Mind, and the sense organs as stated in the succeeding portion of this Upanishad itself-Yato Vacho Nivatante, Aprapya Manasa Saha. (యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ). Brahman is described in all the Upanishads, as Aprameya (అప్రమేయ) that is, as beyond cognition or reach of mind. All the same the Upanishad, out of her illimitable motherly affection towards us tries to bring home Brahman to us by describing it to the nearest possible extent and in the best possible manner in which words can describe. Words have the power to describe only four or five kinds of things: namely:- (1) things which have got Jati (జాతి) such as man, cow etc. (2) things which have got Guna (గుణ) or quality, such as, white, black, sweet, sour, good bad etc. (3) things which are indicated by Kriya (క్రియ) or action, such as, going, coming, eating, sleeping etc. (4) things indicating Sambandha (సంబంధ) or relationship such as *My* house, *My* book, etc., and (5) things which are indicated by Samjna (సంజ్ఞ) or name, such as Rama, Krishna etc. In

English Phraseology, we have correspondingly (1) concrete nouns (2) adjectives (3) verbs (4) Prepositions etc., and (5) Proper nouns. All the things in the world come under one or the other of the above categories, and hence can be described in words. But as for Brahman, it has no Jati, no Guna, no Kriya, no Sambandha, and no Samjna; and hence words have not the capacity to describe it. This Upanishad, as stated above gives us a picture of Brahman, by words Satyam, Jnanam, and Anantam, which enable us to have the nearest possible conception, or more particularly by negating its (1) Anrutatvam or changeability (అస్థితత్వం) (2) Jadatvam or inanimate nature (జడత్వం) and (3) Paritchinnatvam or finiteness (పరిచ్ఛిన్నత్వం). Brahman can therefore be stated negatively as that which never undergoes any change, which is not inanimate or insentient, and which is not finite, and positively as Existence or Reality which is always unchangeable, Intelligence itself (and not one possessing Intelligence) and Infinite with regard to space, time, and things. It follows from the above, that there is no space without Brahman, no time without Brahman, and no thing without Brahman. That is, Brahman exists everywhere, at all times and in everything we can conceive of, in this creation. If, thus, this be the definition of Brahman or God, then where is any scope for independent existence of man and Creation? The space occupied by man and creation has already been filled with Brahman. It is an axiomatic truth that two things cannot occupy the same space at one and the same time. Hence the creation, which we see all round us cannot be a reality as, in that case, it has no space to exist independently of Brahman. Wherever creation appears to exist it does so only on the substratum of

Brahman. It therefore follows that the entire creation has got only appearance without any reality, and is a superimposition on the substratum of Brahman, which is the only Reality of Existence. This is what is called Mithyatvam (మిథ్యాత్వం) of Jagat or Creation.

Even as for Jeeva or man, applying the same reasoning as above, he also can't have independent existence apart from Brahman, which, being Omnipresent is present in him also. So the Intelligence which is present in every human being or in every creature is Brahman itself. If so, a question may arise as to why there is so much difference in various kinds of sentient beings, if the same Brahman exists in all of them. This is explained in this way. It is the Antahkarana or mindstuff (అంతఃకరణం) that has got the power to manifest the All-pervading intelligence of Brahman, like the radio set. Even though the musical sound that is broadcast exists everywhere, it is only where there is a radio receiving set, that we can hear it, and not elsewhere; because, it is only the radio that has got the power to exhibit it. Similarly even though Brahman is All-pervading, its Intelligence is recognised only when it is exhibited by beings possessing Antahkarana (అంతఃకరణం). Brahman is present in the inanimate things also, like earth; but as there is no Antahkarana in those things, the Intelligence is not exhibited, even though it exists inside them. Strictly speaking there is no inanimate thing at all in the creation as Brahman is All-Pervading. Another Upanishad says "Sarvam Khalvidam Brahma (సర్వం కలవిదం బ్రహ్మ) that is, all that we see is Brahman both animate and inanimate. We call certain things inanimate, not because there is no life or Intelligence in it, but because there is no machinery inside it to exhibit the life or

Intelligence within it, like Antahkarana in human beings. As for the difference in the Intelligence exhibited in the various human beings, it is explained by stating that it is due to the difference in the constitution of the Antahkaranas in the various human beings. It may be illustrated thus:- Even though electricity of the same power passes through the wires, it is exhibited differently by the various bulbs having different powers. If 100 power bulb is attached to the wire, the light is exhibited in one way, while 10 power bulb exhibits the same electricity to a one tenth extent. Similarly, electricity, which has no particular colour of its own, exhibits itself in various colours according to the colours of the various bulbs manifested it. In the same way, Intelligence of Brahman which is unlimited and perfect, exhibits itself in various human beings as limited and imperfect, owing to the difference in the Antahkarana through which it is exhibited. The purer

the Antahkarana, the greater the Intelligence exhibited. That is why in Maharishis it is exhibited to a greater extent than in the ordinary human beings. If the delimiting Antahkarana is gradually annihilated, then the Intelligence inside exhibits itself as unlimited and perfect, that is, as Brahman itself. Hence man minus Antahkarana is equal to God or Brahman. Thus it is plain that man or Jeeva has no independent existence, but is called so owing to the delimiting Antahkarana inside him; and if that is destroyed, he realises himself as Brahman. Thus man, in essence and in reality, is only God and not different from Him. Thus this Brahmavalli, by the very definition of the word Brahman, expounds the Advaitic principle, that Brahman is the only Reality, that creation has appearance only without Reality that is, Mithya, (ಮಿಥ್ಯಾ) and that man, in essence, is not different from Brahman. This is the unique value of this Upanishad.

(to be continued)

Poise, self-control, forbearance, discrimination, performance of one's duty, truthfulness, compassion, contentment, generosity, dispassion, faith and reverence, charity, the feeling of shame for ill-conduct, and other such virtues besides delight in the contemplation of the divine self—these are the characteristics of Sattwa.

SRI VENKATESVARA ORIENTAL COLLEGE, TIRUPATI.

EXAMINATIONS IN AGAMA.

REGULATIONS.

1. There will be three Examinations in Vaikhanasa Agama, called respectively PRAVESA, VARA and PRAVARA. The course of study shall be according to the prescribed syllabus.

2. A candidate cannot be admitted to the second or third examination unless he passes the previous examinations, but he can be permitted to take all the three or the first two examinations, at one time.

3. The examinations will be conducted by the Sri Venkatesvara Oriental College at Tirupati and other centres which will be notified from year to year.

4. The examinations will be conducted in March—April every year.

5. The examinations will be partly oral and partly written. There will be a practical examination also for each course.

6. Applications should be forwarded in the prescribed form to the Principal, S. V. O. College, Tirupati before 31st December preceding the examination. Forms of application can be had from the Principal on sending a stamped envelope.

7. The following fees have to be paid for the examinations:—Pravesa Rs. 5, Vara Rs. 10, and Pravara Rs. 15.

The fees can be remitted by money order or by Indian Postal order along with the application. Fees once paid will not under any circumstances be refunded.

8. The scheme of the Examinations will be as follows :

			Marks.	Hrs.
PRAVESA :	Paper	I Sanskrit	100	2
	„	II Ahnikam	100	3
	„	III Nityaradhanam	100	3
	Oral Examination		100	2
	Practical Examination		100	1
			Marks.	Hrs.
VARA :	Paper	I Sanskrit	100	2
	„	II Sutram	100	3
	„	III Utsavam	100	3
	Oral Examination. Mantras		100	2
	Practical Examination		100	1
PRAVARA :	Paper	I Sanskrit	100	2
	„	II Sutram	100	3
	„	III Pratishtha	100	3
	Oral Examination. Mantras		100	2
	Practical Examination		100	1

9. The question papers shall be set and answered in the regional languages.

10. Candidates who secure not less than 40% of the marks in all papers combined will be declared to have passed the Examination.

Of the successful candidates those who obtain not less than 70% of the marks will be placed in the first class and those who obtain not less than 55% will be placed in the second class. All other candidates will be placed in the third class.

11. Certificates will be awarded to the successful candidates in the examinations showing the class in which they are placed. These certificates will bear the signatures of the Principal of the College and the Executive officer of the T. T. Devasthanams.

SYLLABUS FOR VAIKHANASA AGAMA

PRAVESA COURSE.

1. *Vaikhanasa - Mantraprasnam* :—Prasna I and Prasna II to the end of Antahoma.

2. *Pancha - Suktas and Panchasanti*.

All the mantras should be got by heart. The recitation should be with the prescribed swara. (accent). The students are not expected to know the meaning of the mantras. They must be able to recite any particular mantra or mantras and explain its viniyoga (application). (Vaikhanasa Granthamala Edition to be followed).

3. *Vaikhanasa - Smartasutram* :—Prasna I and Khandas 5 to 8 in Prasna VIII.

4. *Ahnikam* :—The student should be able to perform all the ceremonies included in the above sutra.

Books recommended :—Ahnikaṃritam; Ramadesikaṃnikam; Anusṭhanakhaṇḍam.

5. *Nityarādhanam* :—The student should be able to perform the daily worship.

Books recommended :—Kāśyapa's Bhagavadarchaprakaraṇa, known as Panchakhaṇḍam. Marichi Nityarchanaprayoga or Samurtabhagavadyaṇavidhi. (Nacchiyarkoil Edition.)

6. *Sanskrit* :—Amaram; Kanda I; Raghuvamsam: Cantos 1 to 4; Sabdas and Dhatus.

AGAMIKAVARA COURSE

1. *Vaikhanasa—Mantraprasnam* :—Prasnas II (from Antahoma) III, VI and VII.

All the mantras should be got by heart. The recitation should be with the prescribed swara (accent). The students are not expected to know the meaning of the mantras. They must be only able to recite any particular mantra or mantras and explain its viniyoga (application). (Vaikhanasa Granthamala Edition to be followed).

2. *Vaikhanasa—Mantraprasnam* :—Prasnas 11 and 111 and the remaining portion of VIII. The student is expected to study the portion with meaning.

3. *Aradhanam* :—Bhagavadarchaprakaraṇam, Archananavanitam.

4. *Utsavam* :—Brahmotsavanukramanika; Marichi Vimanarchanakalpa, the patalas relating to Utsava.

5. *Sanskrit* :—Kumarasambhavam: Cantos 1 to 5. Hitopadesam: First two chapters.

AGAMIKAPRAVARA Course

1. *Vaikhanasa—Mantraprasnam* :—Prasnas IV, V and VIII. All the mantras should be got by heart. The recitation should be with the prescribed svara (accent). The students are not expected to know the meaning of the mantras. They must be able only to recite any particular mantra or mantras and explain its Viniyoga (application). (Vaikhanasa Granthamala Edition to be followed).

2. *Vaikhanasa—Smartasutram* :—Prasnas V, VI, and VII. The student should study the portion with meaning.

3. *Pratishtha* :—Marichi Pratishthapatalas with corresponding Prayaschittas.

4. *Sanskrit* :—Sisupalavadha Cantos I and II. Bhojachampu. First two Kandas.

SYLLABUS FOR PANCHARATRA AGAMA

PRAVESA COURSE.

1. *Ahnikam* :—As indicated in the *Padmasamhita*, Charyapada, Adhaya 13.

2. *Nityarahanam* :—The student should be able to perform the following archanas: Nityarchanam, Varalakshmi-aradhanam and Purushasukhtaradhanam. He has to learn Agnipratishtha, Pancharatra-panchasamskaravidhi, and Punyahavachanavidhi.

3. He should learn thoroughly the following hymns: Panchasuktas (*viz*, Purushasuktam, Narayanenuvakam, Srisuktam, Bhusuktam and Nilasuktam); Panchasanti, Ghoshasanti, Svastivachanakam, Sakunasuktam.

4. The student should learn thoroughly the Mantras and Mudras peculiar to Pancharatra Agama.

VARA COURSE.

The student should be able to perform the Brahmotsavam and other annual and monthly Utsavams (Festivals).

Books recommended for reference: Kriyakairavachandrika of Varahaguru or Varadaguru.

PRAVARA COURSE.

The student should learn thoroughly how to conduct the following: Pratishtha, Santi, Jirnodharasamprokshanam, Prayaschittam and Dikshavidhi.

Books recommended for reference: Kriyakairavachandrika of Varadaguru or Varahaguru.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

MAY 1957

No. 5

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,

B. A. B. L.

*Additional Secretary, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sriman S. T. G. VARADACHARY,

M.A. (Hons.) *Principal,
Andhra Jateeya Kalasala, Masulipatam.*

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,

*Deputy Secretary, Home Department,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sri M. SOMASEKHARASARMA,

Telugu Bhashasamiti, Madras.

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,

*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,

PARTHASARADHI IYYENGAR,

Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా థ న

హేవలంబి

మా స ప త్రి క

వైశాఖము

వి ష య సూ చి క

పుట

తె ను గు

ముఖచిత్రము - శ్రీ భూ దేవీనమేత శ్రీ గోవిందరాజస్వామివారు - సింహాచలము.	
1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	115
2. కపిలః (నంస్కృతమ్)	116
3. దక్షరామభీమేశ్వరా! - పద్యములు - పండిత, శ్రీ పెనుమెచ్చ నత్యనారాయణరాజుగారు - తణుకు.	117
4. శ్రీ దుర్గానాగేశ్వర క్షేత్రము - పెదకల్లేపల్లి - (గతనంచిత తరువాయి) కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ	119
5. శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - బలరామునిపేట - బందరు “శ్రీ మంతు”	127
6. ఉత్సవములు - వ్రతములు - (జ్యేష్ఠమాసము నందలివి)	132
7. తీర్థమహిమ - శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య - మద్రాసు	133
8. భారతీయ ధర్మము - X - “కాశ్యప”	135
9. నత్యమేవ జయతే - శ్రీ మరంగంటి సీతమ్మగారు - బందరు	140

CONTENTS

ENGLISH

PAGE

1. POETRY - (From Srimad Bhagavatam)	75
2. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam.	76
3. AHALYA'S GREATNESS - EFFICACY OF PENANCE By Sri Vidyasankara Bharati Swami, Gayatri Pithadhipati, Masulipatan.	81
4. GOD, MAN & CREATION, X. UPANISHADS - TAITTIRIYOPANISHAD By Sri Vidyasankara Bharati Swami, Masulipatam.	83
5. TEMPLES—By Yatharthawadi.	87
6. SRI LAKSHMI NARASIMHA KSHETRAM, MATRAPALLI By Sri Swami Sukrutananda	91
7. G. O. ON ANDHRA TENANCY ACT.	92

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - వైశాఖము

సంచిక ౫

ॐ

प्र स॒म्राजं॑ प्रथ॒मम॑ध्व॒राणा॑म॒हो॒मुचं॑ वृष॒भं य॒ज्ञिया॑नाम् ।
अ॒पां न॒पा॒त॒म॒श्वि॒ना ह॒य॒न्त॒म॒स्मि॒न्न॒र इ॒न्द्रि॒यं ध॒त्त॒मो॒जः ॥

తైత్తిరీయసंहితా - ఛా - ౧ - ప్రపా - ౬ - అను - ౧౨.

తాత్పర్యము :—ఓ ప్రజలారా ! బుద్ధిచే సర్వత్ర ప్రకాశించుచున్నట్టియు, కార్యకలాపము లలో ముఖ్యుడును, బుద్ధిమాలిన్యమును పరిహరింపగలిగినట్టియు, కార్యఫలములను విశేషముగ (ప్రజలకు) ప్రసాదించునట్టియు, వన్యములకు వలయు ఉదకములను (సముద్రమునకు పోకుండ) ఉపయోగపడునట్టి కార్యములను నిర్వహింపగలిగినట్టియు, ఐశ్వర్యమును (ప్రజలకు) సమకూర్చునట్టి ఇంద్రుని (ప్రజాధిపతిని) సేవింపుడు ! ఓ ఆశ్వినీ దేవతలారా ! ఈ ప్రజాధిపతికి మనోబలమును, ఓజస్సును సమకూర్చుడు.

वि न॑ इ॒न्द्र मृ॒धो॑ ज॒हि नी॒चा य॑च्छ॒ पृ॒त॒न्य॒तः ।
अ॒ध॒स्प॒दं त॒मी॑ कृ॒धि यो॒ अ॒स्मा॑ अ॒भि॒दा॒स॑ति ॥

తాత్పర్యము :—ఓ ఇంద్రుడా (ప్రజల కధిపతి) ! మా శత్రువులను పారద్రోలుము. మమ్ము హింసించు నుద్దేశించిన సేనలను శాంతి నొందింపుము. మాకు హింసను కోరు శత్రువునుకూడ మా పాదాక్రాంతునిగా జేయుము.

कपिलः

मनोः शतरूपायामुत्पन्नेषु पञ्चस्वपत्येषु कन्या देवहूतिः प्राज्ञतमा सुभगतमा च । यौवने वयसि स्थितायाः तस्याः पितरौ अनुरूपं भर्तारमन्वेष्टुं देशादेशं जग्मतुः । अथ च तौ सुरूपं युवानं प्राज्ञं मनीषिणं तपोनिष्ठं च कञ्चित् कर्दमनामानं ददर्शतुः । स ब्रह्मणो हृदयाज्जातः कर्दमप्रजापतिरिति च अकथ्यत । कन्या देवहूतिरपि तं सुरूपं दृष्ट्वैव चकमे । कर्दमोऽपि तथैवच ताम् । परस्परं अनुरागवतोः तयोः विवाहं मनुः सानन्दं निर्वर्तयत् ।

कर्दमश्च आत्मनस्तपोबलेन स्वयं सम्यगात्मानं संयम्य पत्नीं देवहूतिमपि तथैव आत्मसंयमवतीं चकार । एवं तपसा ध्यानेन च तौ कंचित्कालं संसारविमुखावेव निन्यतुः । परं तु पतिशुश्रूषयाऽत्मानं विनोदयन्त्यपि देवहूतिः आत्मनः सन्तानमैच्छत् । कर्दमश्च पत्न्या मनोरथमवगम्य तस्यां बह्व्यः सुरूपाः पुत्रीः अजनयत् । अथाऽपि देवहूतिः पुत्राय आत्मनो मनो बबन्ध । तन्मनोरथं पूरयितुं तस्यां कपिलः समुदभूत् । दिव्येन तेजसा ज्ञानेन च जातस्सः जन्मत एव विविधा विद्याश्च लेभे ।

एवं कृतकृत्यः कर्दमः संसारमृत्युञ्जय सत्यज्ञानानन्दरूपं परमात्मानं अवगन्तुमिच्छन् संन्यासाश्रमं स्वीचकार । अनन्यपरायणश्च सः परमात्मन्येव मनो निधाय तत्त्वं ज्ञात्वा-क्षुत्पिपासे, सुखदुःखौ, शीतातपौ, जयापजयौ, मानावमानौ-इति द्वन्द्वौ जित्वा परमां मनसः शान्तिं लब्ध्वा आत्मानं इतरांश्च सत्यस्वरूपस्य परब्रह्मणः ऐक्यभावेन पश्यन्नवर्तत ।

देवहूतिरप्यनेन पुत्रेणात्मानं धन्यतमां मेने । जातमात्र एव कपिलः ज्ञानी मानवानां तत्त्वोपदेष्टा सांख्यमतस्य प्रतिष्ठापकश्च अभवत् । देवहूतिः प्रकृत्यैव परतत्त्वं अवगन्तुकामा आत्मनः पुत्रात् तत्त्वं धर्मं च ज्ञातुं प्रावर्तत । अथ पुत्रमेवमपृच्छत् “पुत्र ! त्वं ममात्यन्तं वत्सलः, मयि च सुहृदां भक्तिमापन्नः । अतस्त्वं मङ्गं कथयितुर्महसि “कथं संसारान्मोक्षमाप्नुयामिति । यौवने वयसि मम तिष्ठन्त्याः त्वत्पितुरतीव ज्ञानं प्राप्तम् । वृद्धायाश्च मम पुत्रस्त्वमेव विज्ञानं संपादयितुं महसि ” इति । मातुर्वचनं श्रुत्वा कपिलः प्रत्युवाच । “मान्ये मातः ! श्रूयताम् । योगेन जन्तुः परमात्मस्वरूपमवगच्छन् दुःखरहितो भवति । योगएव जन्तोः अत्यन्तं उपकाराय भवति । अहं पुनः मम प्राक्तनेष्ववतारेषु इमं योगं प्राचीनेभ्यो मुनिभ्य उपदिशम् । अद्य तु तुभ्यं विज्ञापयामि । आत्मनो बन्धमोक्षयोः मन एव कारणम् । प्रापञ्चिकविषयेषु मनसस्सङ्गादेव जन्तुः संसारे बद्धो भवति । ब्रह्मणो ध्यानेन, सुहृदया च भक्त्या दैवे जन्तुर्मुक्तो भवितुर्महति । सर्वथा अहंकारममकारौ परिहर्तव्यौ । तदैव मनो निर्मलं भवति । मायामोहलोभैश्च अपरिमूतं च भवति । एवं स्वच्छेन मनसा जन्तुः तत्त्वं आत्मज्ञानं च अभिगम्य स्वतः प्रकाशमानं दिव्यं ज्योतिः ज्ञानचक्षुषा पश्यति । मुक्तश्च भवति ।

नूनं प्राज्ञा वदन्ति प्रापञ्चिकविषयेष्वासक्तिः बन्धायैव भवतीति । अथाऽपि तदासक्तिः भक्त्यै सत्सङ्गाय च यदि कल्पते तदा जन्तोरुपकारायैव भवति । अतः सतां सङ्गः देवे भक्तिश्च जन्तोः संसार-तरणाय उपयुज्येते ॥ इति ।

దక్షరామ భీమేశ్వరా!

పండిత పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజు.

చొక్కంబౌ నటనాంతమందు ఆ-ఇ-ఉన్ - సూత్రంబులన్నల్కునీ
 ధక్కానాదము లాలకించిమెయిఁ బుల్కల్ వొడ్డుగా వ్యాకృతి
 స్వక్కన్ వ్రాసినయట్టి పాణిని సుతుండంగాను, గాఁబట్టి స
 మ్యక్కావ్యంబు లొనర్చు శక్తియిడు దక్షరామభీమేశ్వరా !

ఆకుల్ పూవులు దెచ్చి హరమిడుటో యర్చించుటో మొక్కుటో
 ప్రాకారాదులు గట్టుటో యలుకుటో ప్రార్థించుటో కొల్చుటో
 వాకొంటో మఱి వ్రాయుటో చదువుటో భద్రంపు నీ భక్తిలో
 కైకత్రాణ ! యొసంగు మాకెప్పుడు దక్షరామభీమేశ్వరా !

ప్రాతస్సాయములందు దక్షనగరీ భాక్సప్త గోదావరో
 త్రోతః పూరములందుఁ గ్రుంకులిడి యటుల్ విచ్చి నిన్గాంచి హే
 పూత్యన్ శివ ! పాహి పాహి యని సమ్మోదించు భక్తుండుగా
 నా తంకింపక చేయవయ్య నను దక్షరామభీమేశ్వరా !

లీలానృత్య నిమగ్నతాపక శిరోరింఖత్సరప్రహదినీ
 డోలాతుంగ తరంగ మాలికలలో లోనూఁగు రాయంచనై
 కాలంబెల్లను వెళ్ళఁబుచ్చెడు మహాకళ్యాణ వేళార్థినై
 యాలోకించెడు దీను వీనిఁగను దక్షరామభీమేశ్వరా !

వారస్త్రైణము నృత్యమున్ సలుపఁగా వర్ణింపఁగా సత్కవుల్
 పారస్త్రీలు నివాళులీయగ నమోవాకంబులీ భక్తులున్
 హెరాటంబుగ డాబుగా హెయలుగా నూరేఁగు త్వన్మూర్తికిన్
 ఆరాధించి ప్రదక్షిణించెదను దక్షరామభీమేశ్వరా !

నే శేషాహిను గాను నీ మహిమలన్ నేర్పార వర్ణింపఁగన్
 నే శ్రీశుండనుగాను నీ గుణములన్ నెమ్మింగనూగొంటకున్
 నే శీతాంశుడఁగాను నీ శిరముపైనిన్ భూషణం బేట కో
 యాశాదూరుడ ! యెట్లు ప్రోచెదవో దక్షరామభీమేశ్వరా !

నే నందీశుడఁగాను వాహనమనై నిన్నే సదామోవఁగా
 నే నాళీకభవుండఁగాను శ్రుతులన్ నిన్నెప్పు కొండాడఁగన్
 వినా గౌరినిగాను మేన సగపాలెట్టెట్టులో యాచికో
 నానందప్రద యెట్లు ప్రోచెదవో దక్షరామభీమేశ్వరా !

శిరమందున్ నునుపూపచందురుఁడు సుశ్రీదాయయై వెల్లఁగాఁ
 గరళచ్చాయయై కంజసన్నిభగళ గైవేయమై క్రాలఁగాఁ
 గరమందున్ హరిణంబుదాల్చి జనులన్గాపాడు నీ మూర్తికిన్
 హరు సానం దల వాంచి మ్రొక్కెదను దక్షరామభీమేశ్వరా !

శైవ క్రిడలు సల్పుచున్ బహుళముల్ శైవాఖ్యలంగాంచుచున్
 శైవామ్నాయములం బఠించుచు మహాశైవుండనై నే "నమ
 శ్శైవ త్రాణపరాయణాయ భవతే శర్వాయ" యం చెప్పుడున్
 ఆవేశానఁ బ్రదక్షిణించెదను దక్షరామభీమేశ్వరా !

అభయంబిమ్ము గజాసురాంతకుడ ! నీహారాద్రి కన్యాధవా !
 అభయంబిమ్ము సనందనాదినుత ! దివ్యాకారలింగోద్భవా !
 అభయంబిమ్ము చరాచరాత్మక జగత్స్వారంభహేతు క్రియా !
 అభయంబిమ్ము త్వదీయ భక్తులము దక్షరామభీమేశ్వరా !

శ్రీ దుర్గా నాగేశ్వర క్షేత్రము - పెదకల్లేపల్లి

(గతనంచిక తరువాయి)

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దేవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

కదళికారణ్యము - సర్వార్థ సిద్ధి దుర్గ

మన హిందూదేశమున అష్టాదశారణ్యములును అష్టాదశ దుర్గాపీఠములు నున్నట్లు పురాణములందును, తంత్ర గ్రంథములందును ప్రమాణములు కనుపించుచున్నవి. అష్టాదశారణ్యములలో కదళికారణ్య మొకటి.

1. బదరికారణ్యము :— ఇది హిమాలయపర్వతము మీద బదరికాశ్రమ పరిసరముల కలదు. ఇందు నరనారాయణులను ఋషులు తపమొనర్చిరి. ఇందు నారాయణ క్షేత్రముఁ గలదు. ఇచట రేగుచెట్లధికముగ నుండును. కనుక దీనికి బదరీవనమని పేరు.

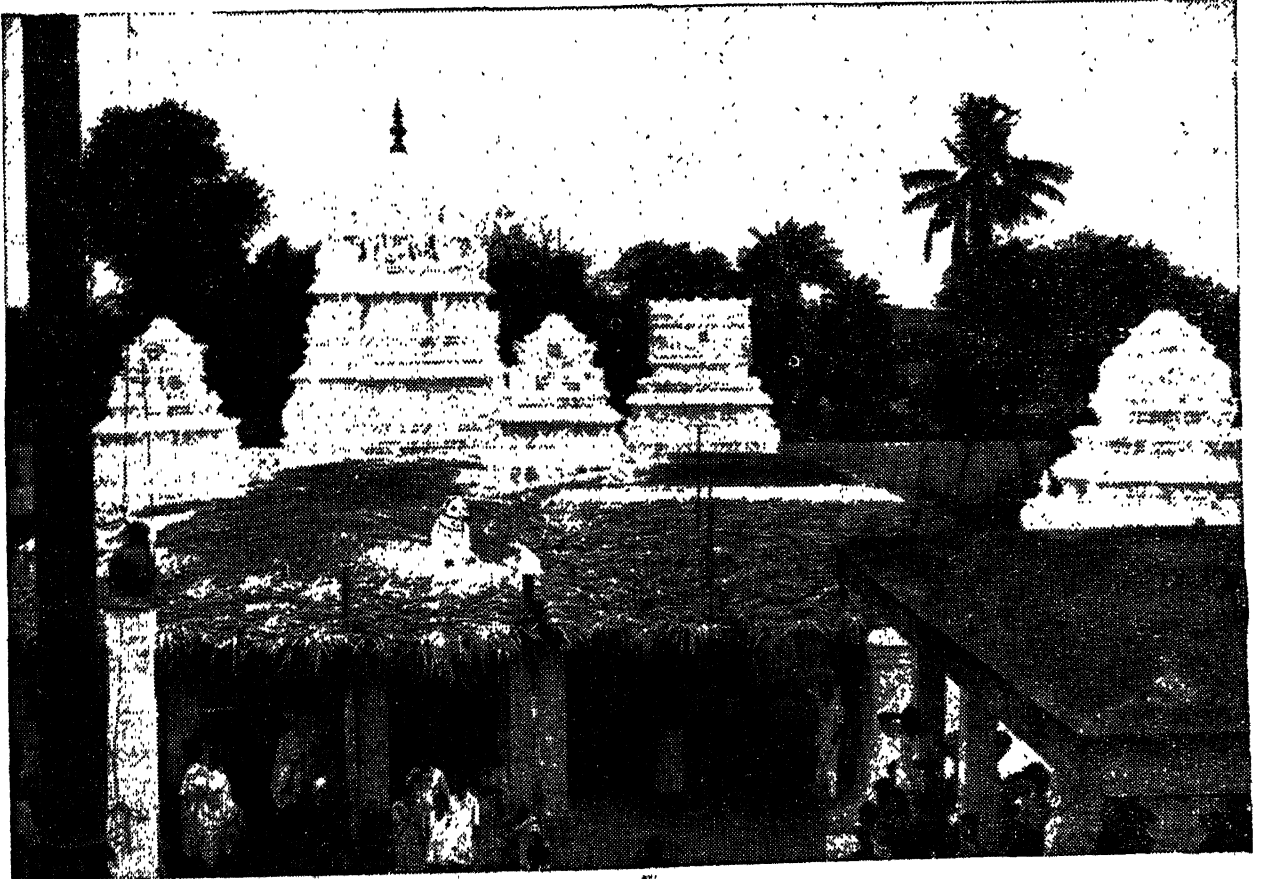
2. కేదారారణ్యము :— ఇదియు హిమాలయ పర్వత పంక్తిలో “కేదారనాథ” క్షేత్రపరిసరములఁ గలదు. ఇందు గల “కేదారేశ్వర” కే కైలాసనాథుఁడని కూడ పేరు.

ఇచటనే “పంచకేదార క్షేత్రములు” కలవు. ఇది దుర్గమా రణ్యమగుటచే “దేవతారణ్యమని” కూడ యందురు.

3. నైమిశారణ్యము :— తూర్పు రైల్వే లైను (Eastren Railway line) లో “సీతాపూర్” యొద్ద నీయరణ్యమున్నది. ఇందు నందికేశ్వరక్షేత్రముఁ గలదు. సూతుఁడు శౌనకాదిమహర్షులకు పురాణముల నుపదేశించిన పవిత్రస్థలము.

4. దారుకారణ్యము :— దీనికి “దేవదారువన” మని కూడ పేరు కలదు. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగములలో “నాగేశ్వర నాథ” లింగముఁ గలదు. ఇది నైజాములో “జింఘా” యొద్ద నున్నది. భైరవ జన్మస్థాన మీయరణ్యమే.

5. ఉత్పలారణ్యము :— దీనికి “ఉపలారణ్య” మని కూడ పేరు. ఇందు వాల్మీకి యాశ్రమము కలదు. ఇది సీతాదేవి కుశలపులను కన్న స్థలము.

శ్రీ దుర్గానాగేశ్వరాలయము - పెదకల్లేపల్లి - (నమీప ధృశ్యము)

6. పుష్కరారణ్యము :—పుష్కర న రో వ ర ప్రాంతముల కలదు. పుష్కర క్షేత్రమును విష్ణుస్థలము యీ అరణ్యమున కలదు.

7. జాంగలారణ్యము :—ఇది “కురు” దేశమున “బిలానపూర్” నరిహద్దున కలదు. ఇందే కురుక్షేత్ర సంగ్రామము జరిగినది.

8. ఆనందారణ్యము :—ఇది గంగాతీరమున యిప్పుడు కాశీక్షేత్రమున్న తావున పంచక్రోశ విస్తీర్ణము కలిగి యుండెడిది; విశ్వేశ్వరుఁ డిందు కలడు. పూర్వము దీనినే యానందారణ్య మనెడువారు.

9. సైంధవారణ్యము : పంజాబు దేశమున సింధునదీ ప్రాంతమున కలదు. సైంధవుని పాలనములో నుండుటచే దీనికిపేరు కలిగినది.

10. గుహారణ్యము :—ఇది సంయుక్త రాష్ట్రములో గంగాతీరమున నున్నది. ఇందు “గుహ”ని యాశ్రమమును “కుమాత్యున”లో చంపావతీ తీరమున “క్రొంతేశ్వరక్షేత్రము కలదు.

వీరభద్ర మూర్తి

11. మహారణ్యము :—ఇది మహారాష్ట్ర, బొంబాయి రాష్ట్రముల మధ్య కలదు. అనగా పూనా, బొంబాయి పట్టణముల మధ్యనున్నది. పూర్వము పండరీక్షేత్ర మిందుండెడిది.

12. దండకారణ్యము :—శుక్రాచార్యునిచే దండున కివ్వబడెను. అతఁడు శాపగ్రస్తుఁడగుటచే దేశము చెడి యరణ్యమయ్యెను. శ్రీరామచంద్రుఁ డిందే వనవాస మొనర్చెను. నాసికాత్యంబక క్షేత్రము లిందు కలవు.

13. బృందారణ్యము :—యమునా తీరమున మధుర ప్రాంతమునఁ గలదు. ఇదియే శ్రీ కృష్ణుఁడు బాల్యక్రిడలాడిన స్థలము. దీనికే బృందావనమనిపేరు.

14. కామికారణ్యము :—మహాభారతమున “కామిక వనమ”ని పేర్కొనఁబడినది. సరస్వతీనదీతీరమున కురు క్షేత్రముయొద్ద కలదు.

15. చంపారణ్యము :—మధ్యరాష్ట్రములో “రజత పురము” నకు అయిదుమైళ్లదూరమునఁ గలదు. ఇది బౌద్ధులకు జైనులకు గొప్ప యాశ్రాస్థలము.

16. వింధ్యారణ్యము :—మధ్యప్రదేశ్ లో వింధ్యపర్వత ప్రాంతములఁగలదు. కిష్కింధ రాజ్యము. పంపానరో వరము, హనుమంతుని జన్మస్థానమిందు కలదు.

17. వీక్షారణ్యము :—యమునా తీరమున మధుర కొకమూలగాఁ గలదు. గోపికలు శ్రీ కృష్ణునితో విహరించిన వనము. ఇది శ్రీమద్భాగవతములో పేర్కొనఁబడినది.

18. కదళికారణ్యము :—ఇదియే కృష్ణాసాగరసంగమ స్థలమునుండి పంచక్రోశ విస్తీర్ణమై కదళీపృక్షములతో కూడి యుండెడిది. జనమేజయుఁడు సర్పయాగ మొనర్చిన చోటు. హిమాలయములోఁ గూడ నొక కదళికారణ్య మున్నట్లు తెలియుచున్నది. అదియే హనుమంతుని జన్మ స్థానమని కొందరందురు. కాని యిది నేడు కానరాదు. “ఇదంవ్యాప్తం మహారణ్యం బ్రహ్మవర్తం స్వయంపురా” అనియు, “కదంబవనశోభితం” అను పద్మపురాణ ప్రమాణములచే నిది కదళికదంబ వృక్షములతో కూడు కొనిన మహారణ్య ప్రదేశమని ధృవపర్చుచున్నవి. కనుక నీ క్షేత్రము కదళికారణ్యస్థమని స్పష్టమగుచున్నది. ఇందు వలన దీనికి “కదళీపుర” మను పేరు సార్థకమైనది. ఇట్లే అష్టాదశ దుర్గలలోను “నవదుర్గాలు” మాత్రమే ప్రధానమని ఆగమశాస్త్రములందుఁ గలదు.

“ప్రథమా శైలపుత్రీతి ద్వితీయా బ్రహ్మచారిణీ తృతీయాఛన్న ఘంటేతి కూష్మాండేతి చతుర్థికా । పంచమాస్కంద మాతేతి షష్ఠా కాత్యాయనీతిః సప్తమా కాళరాత్రీతి అష్టమాచాతి ఖైరవి నవమా సర్వసిద్ధిస్సాన్య న్నవదుర్గాః ప్రకీర్తితాః”

అను నీనవదుర్గలలో యీమె సర్వార్థ సిద్ధిద. ఇట్టి శక్తి యీమెకున్నట్లు అనేక యోతిహ్యములు కలవు. అందొకటి పేర్కొందును. చల్లపల్లి సంస్థానాధీశులైన అంకినీ ద్రృభువుకు యీమె యుపాస్యదేవత. ఒకప్పు డీ ప్రభువుపై నొక “అభియోగము” (Criminal case) వచ్చినట్లును, అందులో మండలొన్నత న్యాయాధికారి (District Judge) అంగ్లేయుఁడు ప్రమాదవశమున వీరే నేరస్థులను కొని శిక్షించుటకుదుర్కులైనట్లును, అప్పుడిమె యా “జడ్జి” గారికి వారి భార్యవలె కనిపించి తాను యెరుగని దానివలె యా కేసును విని ప్రభువు నిర్దోషి యని వాదించి ఆ యభియోగమును కొట్టి వేయించి శిక్షను తప్పించి తన భక్త వాత్సల్యమును చాటినదని నేటికిని జనశృతి కలదు. నేటి వరకు యీ తల్లి భక్తుల పాలిటి కల్పవల్లియై విలసిల్లుచున్నది.

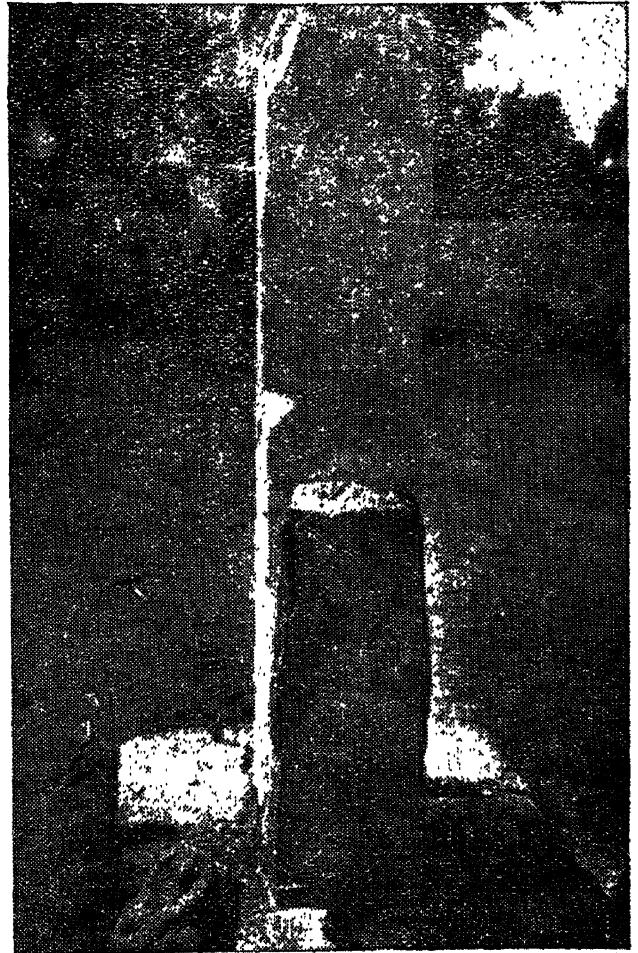
సత్యస్తంభము—కర్కటకశిల

ఇది వేద విమానము. నాగేశ్వరాలయమునకు దక్షిణ పార్శ్వమున వీరభద్రాలయమును, వామపార్శ్వమున దుర్గాదేవి ఆలయమును, ఉత్తర దిక్కున దక్షిణాభిముఖమై కాలభైరవాలయమును నైఋతి దిశను శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరాలయమును ఈశాన్య భాగమున నాలుగు అంగణముల కళ్యాణ మంటపమును, ముందు సుందరమైన 5 అంతస్థుల గోపురమున్న కలవు. ఇప్పు డీ యాలయమున్న భాగమే పూర్వము “జనమేజయుఁడు” సర్పయాగ మొనరించిన స్థలమని శాసనమువలన తేలుచున్నది. ఇంక ఆలయమునకు దక్షిణ భాగమున రెండు గజములు యెత్తుఁగల యొక రాతిస్తంభము పాతింపఁబడియున్నది. దీనికి “సత్యస్తంభ”మని పేరు. దీనిపై బౌద్ధచిహ్నమైన చక్రములు నలువైపులనుఁ గనుపించుచున్నవి. కనుక నిది యొకప్పుడు ఘంటసాల, శ్రీకాకుళము, లక్ష్మీపురములవలె బౌద్ధులకుకూడ పూజనీయమైన ప్రధాన క్షేత్రమై యుండే నేమో నని యూహ. “సత్యంవద, ధర్మంచర” అనియు “సత్యంగచ్ఛామి, ధర్మంగచ్ఛామి” అను బుద్ధుని మహావాక్యములలో నొక వాక్యమైన “సత్య” నామముచే ననుసంధింపఁబడి యుండుట పై యూహను బలపర్చుచున్నది. మరియు స్థాపకుఁడును, క్షేత్రరూపుఁడు నగు “కర్కటకుఁడు” యీ శిలామూలమున ప్రతిష్ఠితుడై యుండెను. పూర్వము యెవరైనను సత్యముఁ గోరి ప్రమాణము చేయించవలసి వచ్చినప్పు డీ స్తంభమువద్దకు వచ్చి ప్రదక్షిణము చేసి నిలుచున్నచో సత్యమే యతని నోటివెంట వచ్చును కాని అసత్యము పలుక నోరాడకుండెడిదట. అట్లు అన్యుత మాడినచో వారి కేదియో యాపత్తు కలుగునని భయపడుచుండెడివారట. ఒకప్పుడు యిరువురు వైశ్య

సోదరులకు వైరము కలిగి వివాదపరిష్కారముకొరకు అచారప్రకార మీ సత్యస్తంభమువద్ద తీర్పుకొనుటకు నిష్టయించుకొని వచ్చిరట. అంత సోదరుఁడు కృష్ణాస్నానముఁ జేసి నాగకుండమున మునిగి, నాగేశ్వరునికి నమస్కరించి సభ్యులందరు చూచుచుండగ “సత్యస్తంభము” యొద్దకు వచ్చి కర్కటకునికి నమస్కరించి, అబద్ధములు పలికిన యీ రాళ్లు నన్నేమి చేయఁగలవని గర్వముతో “అసత్యము”ను పలికెనట. వెంటనే ఆ స్తంభము నగమువరకు విరిగి యతనిపైఁ బడి మరణించెనట. అంత నా స్తంభమునకు “సత్యస్తంభము”ను పేరు ప్రఖ్యాతిఁ గాంచెను. ఇప్పు డా స్తంభమున నగము మాత్రమే కలదు. యాత్రికులు ముందు “కర్కటకు”ని సేవించిగాని స్వామిని సేవింపరు.

శాసనములు—చరిత్రములు

ఈ శాసనములవలన ఆలయ గోపుర మంటప ప్రాకారాలు యే యే కాలమున నిర్మింపఁడినవి, దానముల

సత్యస్తంభము - కర్కటక శిల

సోమశివాచార్యులు

వివరములు అనాటి సాంప్రదాయములు, పూర్వముగా తెలియుచున్నవి. శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవారి నాటిదాకా శివాచార్యుల వశమందుండిన పుష్పగిరి దేవాలయ మతాదులు తరువాత ఆద్యైత మతమువారి వశమైనవి. ఇందుకు శ్రీ రాయలవారి శైవమత వైరుధ్యము కారణమై యుండును. లోకల్ రికార్డు (Local Record) లోని యా కైపీ యతు ఇప్పటికి నూతేండ్లనాడు “పుష్పగిరి” గ్రామ వృద్ధులు చెప్పగా “మెకంజీ దొరగారి గుమస్తాలు వ్రాసినది. ఆంధ్ర దేశమున శివాచార్యులనీ, గురుకులవారనీ, శివ ద్వైజులనీ, అదిశైవులనీ, పేర్కొనబడుచున్న శైవసంఘము వారాదికాలమునుండి మిక్కిలి పూజ్యత గడించిన యుత్తమ బ్రాహ్మణ శాఖవారు. దశమ శతాబ్ది కింకను పూర్వకాలమున గౌడదేశమున “గోళకీమత” మను పేర గొప్పశైవాచార్య మతము ప్రఖ్యాతి గాంచెను. భావశంభు, సోమశంభు ప్రభృతులు తన్మతాధిపతులు. ఈ సోమశంభువు తన పేర నొక పద్ధతిని రచించెను. శివలెంక మంచన పండ్లకు డి సోమశంభువు మనుమడట. ఈ పరంపరవారు “కలమరిక్ష్మాపాల దీక్షగురువు” అని పలు చోట్ల బ్రస్తుతింపబడిరి. కలమరిక్ష్మాపాలు డగు “బిజ్జలు”నకు

గూడ వీరు గురువులై యుండవచ్చునని బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు “పుష్పగిరి క్షేత్ర యాత్రా వృత్తాంతము”లో వ్రాసియుండిరి. బనవ పురాణము 228 వ పుటలో వారి పేర్లు చూడదగును. ఏతన్మత పరంపరవారు వేల కొలది మహనీయులు దక్షిణాపథమెల్ల వ్యాపించిరి. శ్రీ కృష్ణ లీలాశుకుని (చిల్లమంగళమూర్తి శ్రీకాకుల వాస్తవ్యుడు) గురువగు యాశాన శివాచార్యుడు కేరళ దేశమందుండనవాడు. ఆయనే “రాజ రాజ చోళు”నకు గురువై యుండెను. ఈశాన గురుదేవ పద్ధతి అని యతడు గొప్పతంత్ర గ్రంథమును రచించెను. “ధర్మశివ, విశ్వేశ్వర శివాదులు” తెలుగు దేశమునకు జేరిరి. విశ్వేశ్వర శివాచార్యుడు కాకతీయ గణపతి చక్రవర్తికి శివదీక్ష గురుండై తండ్రికి దీక్షనొసగి ఆంధ్రదేశమున కృష్ణాతీరమున, మందర గ్రామమున గొప్ప మతమును నెలకొల్పి తానందు నెలకొని నట్లు, యీ దిగువ శాసనమువలన తెలియుచున్నది.

శ్రీ చోళేశ్వర మాల వక్షితి పతీ రాజస్వచూడామణీ యచ్చిష్టా కిమతఃపరం గణపతిః క్షణిపతిర్యత్సుతః నస్యాత్కన్య ముదే నదేశికవరత్సైవాగమాంభోనిధిశ్శ్రీ విశ్వేశ్వరదేశికః కలమరిక్ష్మా పాలదీక్ష గురుః॥ త్వంగ త్త్వింగ జటాకిరీటముదయస్మే రారవిందాననం, ముక్తా కుండల మండితాన శిఖరాహరై ర్మనోహరిణం విద్యామంటప వర్తినం గణపతిక్ష్మాపాల దీక్షగురుం శ్రీ విశ్వేశ్వర శంభుమీక్షిత వశాతే చక్షుషీ చక్షుషీ” అని మల్కాపుర శాసనమున గలదు. కాళేశ్వరము, మంత్రకూటము, చంద్రవల్లి, కొమ్మూరు శ్రీశైలము, ఉత్తరసోమశిల మొదలగు గ్రామములందు శివాలయములను, మతములను నితడు నెలకొల్పెను. శ్రీనాధునిచే నొడింపబడిన “డిండిమపండితుడి” పరంపర వారికి సంబంధించినవాడే. నేడద్యైతమతాచార్య పీఠములుగా నున్న “విరూపాక్ష, పుష్పగిరి” పీఠము లానాడు వీరు నెలకొల్పిన శైవమతములేనని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు 1944 సంవత్సర అక్టోబరు 8 తేదీ ఆంధ్రప్రతికలో ప్రకటించిరి. పెదకల్లేపల్లిలో శివాలయము నీ సాంప్రదాయము వాడును పుష్పగిరి మతాధిపతి సంతతి వాడునునగు “సోమశివాచార్యుడే” కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని పాలనమున క్రి॥ శ॥ 1282 నాడు కట్టించెను. ఆయన విగ్రహముగూడ నేడు గర్భగుడికి దక్షిణ ప్రాకారములో గలదు. పెక్కుగ్రామములందు వారి ధర్మప్రతిష్ఠలు గలవు. కృష్ణరాయల సమకాలికులగు ముక్కుతిమ్మనాదులకు దీక్ష గురువులు అఘోర శివాచార్య దక్షిణమూర్తి శివాచార్యులు, వీరి సాంప్రదాయమువారే. నూత్రభాష్యకారుడు శ్రీకంఠ శివాచార్యుడు కూడ నీ పరంపరలోనివాడే. ఈ శాసనశివ, అఘోర శివాదులు రచించిన దీక్ష ప్రతిష్ఠాదినిబంధన గ్రంథముల ననుసరిం

చియే నేడాంధ్రదేశ శివాలయములలో నుత్సవాదులు నడిపింపబడుచున్నవి. (బసవ పురాణ పీఠిక). పుష్పగిరి మఠ మీశివాచార్యుల యధీనమయియున్న కాలముననే పుష్పగిరి మఠసాంతానికులయిన “సోమశివాచార్యులవారు” పెద్దకళ్ళేపల్లిలోని నాగేశ్వరాలయము నుద్ధరించిరి. ఆ దేవాలయమున వారి విగ్రహము నేడును పూజితమగుచున్నది. వీరి యుపాస్యదైవము “పంచముఖ గణపతి”. వీరును శ్రీ ఆచార్యులవారి ప్రక్కనే ప్రతిష్ఠితులై యుండిరి. శ్రీ సోమశివాచార్యులవారి విగ్రహము క్రిందనున్న శాసన మిది. “స్వస్తిశ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ్య కుమార రుద్రదేవ మహారాజులు ప్రిథివీరాజ్యము సేయంగాను శ్రీమ త్పుష్పగిరి మఠసాంతానికులైన శ్రీమతు సోమశివాచార్యులు జనమేజయ సర్పయాగస్థానమునందు ఆ నంతవాసుకి తక్షక కర్కోటక మహానాగకుమారులచేత సుప్రతిష్ఠిత దివ్య లింగమైన కడలుపురి నాగేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు శక వషణంబులు ౧౨౧౪ అగు నేటి నందన సంవత్సర చైత్ర శుద్ధ పాడ్యమి గురువారమునాడు యీ గుడి కట్టించినారు.” సోమశివాచార్యుని బొమ్మయున్నది. “వీరు శ్రీ నాగేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు ఈ గుడి గట్టించి ఈ స్థానము ఏలిన సోమశివాచార్యులు” అని క్రిందపేరున్నది. రాజేంద్రచోడ దేవుని కాలమున వీరాంధ్రదేశమునకు ద్రవిడ దేశమునుండి శివాలయ పూజాది విధుల నిర్వహించుట కరుగు దెంచినట్లు. ఈ వివరములు బసవపురాణ పీఠికలో పూర్తిగ చూడ నగును. ఈ శాసనమునకు తూర్పుదిక్కున నమీపమున నున్న శిలాశాసనము. “నాగేశ్వర నాగేశ్వర గణరచిత ప్రాకృతిష్ఠాపనస్యస్త్రైష్ట్యే కోదండరామ ప్రభుయుమత దస్మా చిరాద్వారయిత్వా । జీర్ణాగారోపలోపర్వవృషతనజోపప్లవ స్తనందనాబ్ధే పూర్వేచూర్ణేష్టు కద్యాన్నపమిహతనుతే శాశ్వతం సాశ్వచేశ్వ ॥- గతేషు కలివర్షేషు పహ్నినాగాష్టవార్ధిషు । శుభ కృత్యం వత్సరాదౌ పూర్ణోనాగేశ్వరాలయః- శాలివాహన వర్షేషు వేదాంబరగిరిందుమ కోదండరామ ప్రభుణాకారితం శివమందిరం॥ శాలివాహన శకవషణంబులు ౧౨౧౪ నేటి శుభకృత్యంవత్సరాది గురువారమందు యార్లగెడ్డ కోదండ రామన్న దేశాయిగారు గుడికట్టించిరి.” అని కలదు. దీని వలన సోమశివాచార్యులవారు నిర్మాణము చేయించిన దేవ లయము శిథిలముకాగా 490 సంవత్సరములకు తిరిగి యార్లగెడ్డ కోదండరామదేశాహిగారు జీర్ణోద్ధరణముఁ గావించి నట్లు తెలుచున్నది. తరువాత పదునాలుగు సంవత్సరము లకు అనగా శకవషణంబులు ౧౨౧౪ వ (A.D. 1795) లో నాగేశ్వరరావు నాయఁడు గోపుర ప్రాకారములు కట్టించి నట్లు యీ దిగువ శాసనమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇది శ్రీ స్వామివారి గోపురమునకు లోతట్టు పడమటిదిక్కున వున్నది.

పంచముఖ గణపతి

శో॥ శ్రీ మన్నాగేశ్వరేశో వ్యరచయదనమోయేలకగడ్డా న్వవాయ క్షిరాబ్ధిస్తుప్తు నాగేశ్వర సదనపురోగోపురం రాక్ష సాబ్ధే । మామెప్రాచ్యాంసురేంద్రైశ్శ్రీయమధికమగస్త్యై శ్వరానుగ్రహతఃప్రాప్యస్థితైరప్రాకృతమివకదళీపట్టణేకాండ పంజ్జైః ॥ ఇందు అర్థం॥ యేలకగడ్డవారి పంశమ నేటి పాలనముద్రమందు పూర్ణ చంద్రుడయి యుద్భవించి నటువంటి రాజా నాగేశ్వర నాయడుగారు స్వభక్త్యతి శయంచాతను శ్రీ అగస్త్యేశ్వరస్వామివారి సంపూర్ణాను గ్రహం సంపాదించుకొని ఆ యనుగ్రహంవల్ల సకలమయిన వారికి అలభ్యమయిన ఐశ్వర్యమును బొంది భూలోకములో దక్షిణ కాశియనిపించుకొన్న కల్లేపల్లి దివ్యక్షేత్రమందు శ్రీ నాగేశ్వరస్వామివారి అలయానకు పురోభాగమందు స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవషణంబులు ౧౨౧౪ (1718 A.D. 1795) అగు నేటి వర్తమాన వ్యవహారిక చాంద్రమాన రాక్షసనామసంవత్సర మాఖ శు ౨ వరకు పూర్వ మందు బ్రహ్మదేవుడు సకల బ్రహ్మాండస్థితి నిమిత్తం మేరువు నిర్మాణం చేసినట్లుగా ఆ చంద్రాకాస్థాయిగా అత్యున్నత గోపుర నిర్మాణం చేయించినారు.”

శ్లో॥ సంపన్న భక్తరయేలక గడ్డ జనన కీరాద్ది పూర్ణేందు
నచ్చి నాగేశ్వర నాయకస్యచ, యశ శ్శుభ్రాంశునా నిర్జితః
గత్వాతేన వివాద నిర్హృతి పరోభూత్వాతు దోషాకర శ్శృంధ్ర
శ్శంభు శిరోగతేభవదహౌ బద్ధ్యాజటారజ్జుభిః ॥ టీక ॥
శ్రీ అగస్త్యేశ్వరస్వామివారి అనుగ్రహంవల్ల సకల సామాన్య
లక్ష్మీ విభవములు కలమవంటి యేలక గడ్డవారి పంశ
మందు పూణక చంద్రుడై నమవంటి రాజా నాగేశ్వర
నాయుడుగారి కీర్తిక చంద్రుడు సకలబ్రహ్మాండాలు
వ్యాపించేటప్పటికి ప్రసిద్ధ చంద్రుడు చాలా అభిమానం
చాత కీర్తిచంద్రునితోటి వివాద పెట్టుకుని సకల దేవతా
సార్వభౌముడైన శ్రీ నాగేశ్వరస్వామివారివద్దకి వివాదం
తీర్చుకోవలెనని వెళ్లినంతలో ఆయన విచారించి ప్రసిద్ధ
చంద్రుని చూచి నీవు దోషాకరుండవై కళంకం గలవాడవై
నిష్కలంకమయిన నాగేశ్వరనాయుడుగారి కీర్తిచంద్రునితో
తగుదునని వివాదమునకు వచ్చినావని కోపంచేసి తన జడ
లనేటటువంటి పగ్గాలచేత కట్టి శిరస్సున పడవేసినాడు.
ఇది ఉత్పేక్షలంకారము. పయిన అడుగున పగ్గాలు బస
వన్నలు యేనుగులు వున్నవని లోకలో రికార్డు VII
వాల్యూంలో వుదహరింపబడియున్నది. దీని అర్థము
సుగమముగ నున్నది గనుక వ్రాయలేదు.

ఈ శాసనము శ్రీ నాగేశ్వరస్వామివారి గుడిలో నొక రాతి
స్తంభముమీద చెక్కబడియున్నది. South Indian
Inscriptions Vol. VI No. 88.

“స్వస్తి శ్రీ” అని ప్రారంభించి.

సీ॥ శ్రీ సోమవంశ విశేషకుణ్ణగు బల
భూపాత్ముజ్జు దిలీపనిభుణ్ణు
చాలుక్య భీమ భూపాలు ణ్ణున్నరపతి
“కబ్బలదేవి”కి సగ్రసుతుణ్ణు
బల్లాదినాడుణ్ణు భరథ భగీరథ
ప్రస్తుత చారిత్రం బరగుచున్న
యీతని వల్లభి సీతాసమాన సో
మలదేవి సుభగుణ లలిత కడలు

పల్లి నాగేశ్వరునకు దీపం బఖణ్ణు
వత్తిక యా చంద్ర తారకపతిక గాంగ
నిలిపె రసగిరి వ్యోమేందు విలసితంబు
లైశ కాబ్బంబు లువ్వకర నభిమతముగ ॥ అని కలదు.
మరియొక స్తంభముమీద, “స్వస్తిశ్రీ” అని ప్రారంభించి
ఉ॥ బల్ల నరేంద్రువల్లభి శు - భస్మితిం గామ పరాణి శ్రీ కడ
ల్పల్లి భుజంగ మేశునకు భక్తిన - ఖండిత దీపమాశాం
కొల్ల సితాభమై వెలుంగుచుండంగ నిలిపెరసాద్రి
భేందులను
నల్లలితంబుగాంగ... శారదములు... భరణి తలంబునను॥

ఇదిపై South Indian Inscriptions Vol. VI లో
87 నెంబరుగా ప్రకటింపబడియున్నది. ఈ రెండు శాస
నములందును చంద్రవంశ క్షత్రియులగు “బల్ల” భూపా
లుని పుత్రుండును, “దిలీప” సముండునగు చాళుక్య
భీముండ”ను ప్రభువుకు “కబ్బలదేవికి బుట్టిన పెద్ద
కుమారుడు, భరత, భగీరథాది చక్రవర్తులకుం బోలిన
“బల్లాధి నాథుండ”ను ప్రభువరేణ్యుని కిల్లాలైన “సోమల
దేవి” శుభగుణాన్విత, కడలుపల్లి నాగేశ్వరునకు శకవర్ష
ములు, ౧౦౭౬లో, నా చంద్రార్కముగ నఖండ దీపమును
నిలిపె నను విషయమే వర్ణింపబడినది. ఇందు మొదటి
పద్యములో మూడవ చరణమున “భరథ” అను చోట
“భరత” అనియు, నాల్గవ చరణమున “సుభ” అను
చోట “శుభ” అనియు, గీతములో ప్రథమపాదమున
“నాగేశ్వరునకు” అనుదానికి “నాగేశ్వరునకు” అనియు
రెండవ పద్యమున, మూడవ పాదములో “నిలిపె” యను
తావున “నిల్పె” ననియు చదువవలెను.

రాజమహేంద్రవరములో మ్యూజియములో నున్న
రాతిపై చెక్కబడియున్న శాసనములోనున్న సీసపద్యములో
నాల్గవ చరణమున “గరమొప్ప గొంటూరం గడలుపల్లి
కనకవలయములును” అనుదాని వలన శ్రీ మన్మహామండ
లిక బౌద్ధన కొడుకు నారాయణ దేవని ప్రధాని “దత్తప్రె
గడ” యీ నాగేశ్వరస్వామివారికి కూడ అనేక సువర్ణ
భరణములు దానము చేసినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈ శాస
నము A. R. No. 40 of 1912 లో రిపోర్టు కాబడినది.
మరియు “స్వస్తిశ్రీ శకవషణంబులు ౧౨౧౦ (A.D. 1288)
నేటి నర్వధారి సంవత్సరమున ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి
నిమిత్తమున కడలుపురి నాగేశ్వర శ్రీ మన్మహా దేవరకు
ఉయ్యసాని తమ తల్లి తండ్రులకు ధర్మముగాను అఖండ
దీపమునకు బెట్టిన మాడలుఖ ౨ వీనిం జేకొని కేశిబొయిని
కొడుకు నవో బొయిండు నిత్యమునంది మానెండు సంతక్ర
మనా (సంతానక్రమాన) ఆ చంద్రాకాముగాను రక్షింపం
గలవారు”

నాగేశ్వరస్వామి దేవళంలోను వీరభద్ర మంటపము
స్తంభానకు వుండే శిలాశాసనము.

స్వస్తిశ్రీ శకవషణంబులు ౧౨౧౩ (A.D. 1291)
అగునేటిఖర సంవత్సర ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్త
మున కడలుపురి నాగేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవరకు కరవుత
యారి యెడుతోండి సెట్టి. తమ తండ్రి మాతోండి సెట్టికి
తల్లి పోతయసానికి ధర్మము వృద్ధిగాను అఖండ దీపమునకు
పెట్టిన మాడలు ౨౫ వీనిం జేకొని నగ్గుందేశ బోయాడు
సంతాన క్రమమున నిత్య నంది మానడు (మానెడు)
నేయ (నేయి) ఆ చంద్రాకాముగా నడువగలవారు. యీ
ధర్మ మిచ్చిధిని మున్నువారును రక్షింపంగలవారు.

మొదటి శాసనస్తంభానకు మూడవ ప్రక్క నుండే శాసనము. స్వస్తిశ్రీ శకవషంకంబులు ౧౨౩౫ (A.D. 1313) అగునేంటి ప్రమాది సంవత్సర ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమున కడలుపురి నాగేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవరకు కొక్కిరగడ్డరెడ్డి కేతిరెడ్డి కొడుకులు సూరపరెడ్డిన్నీ, బేదిరెడ్డిన్నీ తల్లి తండ్రులకు పుణ్యముగాను బెట్టిన మాడలు ౨౫ వీనిం జేకొని చెప్పశింగనిం బోయిని కొడుకు భీమన బోయడు సంతానక్రమమున నిత్యసందిమానండు ఆ చంద్రాకాము నడవంగలవారు. యాధమ్మ మున్ను పూరు రక్షింపంగలవారు. యతోధర్మః స్తోజయః

గర్భగృహ ముఖమంటపమునకు మొదటి స్తంభానకున్న (అంతరాలయ మంటపములో నైరుతి మూల స్తంభమునకు తూర్పువైపున వున్న) శిలాశాసనము. “శ్రీరామా - నాగేశ్వరునకు దుగ్గరాజు మల్లయ్య నిరంతరము పదివేలు శరణాధులూ॥ స్వస్తిశ్రీ (A.D. 1790) సాధారణ సంవత్సర కాతీక శుద్ధ ౧౦ గురువారం పంచాననంవారు బలజీవారు పెండ్లి పూరేగింపు నిమిత్తం కలహించి తీర్చిన వివరము. మయిగాపులం బెజనీడు వచ్చి శ్రీ నాగేశ్వరుల సన్నిధిని ప్రమాణితున శుభ శోభనాలు నడిపించువారు యిందు తప్పినవారు కాశీలో గోహత్య చేసిన పాపాన బోదురు—ఈ శాసనములు మదరాసు లోకల్ రికార్డులో 589 పేజీలో రికార్డు కాబడియున్నవి. పై మూడు శాసనములలో “ఉయ్య సాని A.D. 1288 సంవత్సరము) లోను, తొండిసెట్టి A.D. 1291 వత్సరములోను, సూరపరెడ్డి, బేతిరెండ్లు A.D. 1235 లోను కడలుపురి శ్రీ నాగేశ్వరస్వామి వారికి నిత్యము మానెడు నెయ్యి అఖండ దీపమునకు పోయుటకై ఒక్కొక్కరు 25 మాడలు యిచ్చినట్లు తెలియుచున్నది. ఇంక నాల్గవ శాసనమున పెళ్లి యూరేగింపులో పంచాననంవారికిన్ని బలిజీలకున్నూ తగాదాలు వచ్చినట్లున్నూ అట్టి కలహములను శుభాశుభములయందు బెజనీడు తీర్చుటకున్నూ నిర్ణయింపబడియున్నది. అనగా ఆ కాలమున యీ దేవాలయము కలహములను పరిష్కరించి శాసనములనునిర్మించు సదిగా (నేటి కోర్టులవలె) యుండెడిదని యీ శాసనము వలన స్పష్టముగా తెలియుచున్నది.

అర్చనా సాంప్రదాయము : ముక్కంటి రాజుగారు

ఈశివాలయములలో ఆదికైపులు అర్చకులుగా నుండుట పూర్వాచారము, సాంప్రదాయమునై యున్నది. వారే అర్చనాధికారులు అని అగమములు పలుకుచున్నవి. వారు గాక మరికొన్ని ఆలయములలో శాలివాహన శకము 1062 అగు విక్రమ వత్సరమున మాఖ బహుళ చతుర్దశినాడు (మహాశివరాత్రి)కి అంధ్రదేశమునకు ముక్కంటి రాజుగారు

వచ్చునరికి దేశమునం దక్కడక్కడ శివాలయములలో “భవుండ” జంగ సంజ్ఞలుఁ గలవారు అర్చకులుగానుండి యవై దికమైన యర్చన జరుపుచుండుటను నహింపజాలక, బ్రాహ్మణోత్తముల విలిపించి సత్కరించి వారిచే ననుజ్ఞాతుడై విష్ణ్వాలయములలోపల శివాలయములలోఁగూడ వైదికార్చన విధానమున బ్రాహ్మణారాధనమే జరుగునట్లు నిర్ణయ మేర్పరచెనని యీ శాసనములోని శ్లోకములవలన తెలియుచున్నది. అప్పుడు పంచారామములందును, కదళీపుర క్షేత్రమందును పట్టినమందు, గోకర్ణమందు, కొండిన్య భారద్వాజ హరితాది గోత్రములవారి నాతఁడు నెలకొల్పెనట. ఈ శ్లోకములు బందరు గొడుగుపేటలోని శాంత మల్లేశ్వర స్వామివారి కోవెల అర్చకుల కడనుండి మొకంజి (Meconjee) దొరగారు సంపాదించిరి. ఇవి యొక శాసనములోఁ గలవట.

“శకాబ్దేశాలివాహన్య నేత్రశాస్త్రాంబరేందుకె (1062) మాసె కృష్ణచతుర్దశ్యాం విక్రమమాఘ సంజ్ఞికె ముక్కంటినామ రాజేన పాలితే ధరణితలే. శివక్షేత్రము సర్వేమభవుండా జంగసంజ్ఞికాః అపరేచార్చకాభూత్వా పూజాంచక్రకుర వైదికిం తస్మిన్కాలే మహారాజో రిపుమత్తభక్తేనరీ ఉమారమణ పాదాబ్జయుగళైక వరాయణః నారాయణం యథా మంత్రైర్వేదోక్తిర్విప్రసత్తమాః పూజయంతి తథాశంభుం కారయిష్యామ్యహంసదా ఇతినంచింత్య బహుథా బ్రాహ్మణాన్వేదపారగాన్ అహూయనమ్యగాసీనస్సభాయాంసప్రరోహితః శృణ్వంతు బ్రాహ్మణాన్సర్వై వేదవేదాంగ పారగాః విజ్ఞాపనమిదం యూయమస్మదీయం యథాక్రమమ్ ఋగ్యజుస్సామ వేదోక్తిర్మంత్రై స్సర్వక్రమైరపి స్తూయమానం మహాత్మానం పరమాత్మానమవ్యయమ్ శంకరం పంకజభవా ద్యఖిలా మరసేవితమ్ సంకరైరర్చితం నిత్యం కింకరోమి కథంసహ కింపునర్భవతాం తత్త్వం జానతాం పార్వతీపతేః తస్మాద్భూయం మహాభాగా భర్గం నిర్భాగ్యదుర్గమమ్ భగవంతం సమర్పంతు అనాద్యంతమనామయమ్” ఇతిరితం తదారాజ్ఞా వచనం సర్వభూసురాః సమాకర్ణ్య ధరాపాలం ననందుస్తుప్తువు స్తవైః సుష్టాక్తం ధీమతారాజన్ భవతా సమ్మతం వచః మహార్షీణాం తథాస్మా కందేవర్షీణాం మహాత్మనాం కింతు పూర్వంయథేదానీం తథావేదవిదామిహ స్థితైరభవదుగ్రస్య పూజాజాతా శుభేతరైః తస్మా త్కశ్యం కొండిన్య భారద్వాజహరీతసైః మార్కండేయాభిధానేన గౌతమాత్రేయ కౌశికైః

గోత్రైరేత్యతా నిప్రప్రానేష బ్రాహ్మణ పుంగవాన్.
అహూయ శంభు పూజాయా మభిషిచ్య నియమ్యచ
దేవానాం బ్రాహ్మణానాంచ తథా తృప్తిం విశేషతః
విస్తార్య క్షేత్ర పాత్రాణి గ్రామాని వివిధానిచ
దాపయిత్వా తదారాజ్ఞా ప్రతిష్ఠాం చక్రిరేబుధాః
పంచారామేషు కేషాంచిత బ్రాహ్మణానాం మహాత్మనాం
పట్టసేచ పరేషాంచ కదలిపుర సంజ్ఞికే.
పరేషామరశేషాణాం గోకర్ణ క్షేత్ర సంజ్ఞికే
వనతిం కారయామానుర్యధార్తం ద్విజ సత్తమాః
రాజా ద్విజపరైః పూజాంకారయన్ శంకరం ప్రతి
ననంద వైదికైర్మంత్రై రభిషేచన పూర్వకమ్ ॥

అని కలవు. అప్పటినుండియే యీ వెలనాటి అర్చకులు వెలసిరి. నే డాంధ్రదేశమున వారే యెక్కువమంది కాన వచ్చుచున్నారు. ఈ ముక్కకంటి రాజు యెవ్వరో?

వేణుగోపాలుడు—క్షేత్రపాలకుడు

ఈ వేణుగోపాలమూర్తి లావణ్య చక్రవర్తి మాహాత్మ్యమును మహాత్మరమైనది: ఏలనన - పద్మపురాణము పూర్వఖండము యిరువది నాల్గవ అధ్యాయములో

“నాగేశ్వరస్య యామ్యేచ సర్వదా క్షేత్రపాలకః
నామ్నా గోపాల కోనామ విశ్వామిత్ర ప్రతిష్ఠితః
తస్య పూజాదికం కుర్యాద్ధంధ పుష్పాక్షతై స్సదా
పయసా స్నాప యేద్యస్తే తస్య పుణ్య ఫలం శృణు
ఇహలోకే నుఖం భుంక్త్యా చాంతే మోక్ష మవాప్నుయాత్
సముక్త సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం నగచ్ఛతి
యోనిందయతి గోపాలం సృష్టిస్థిత్యంత కారణం
సరకే పితృభిస్సార్ధం పశ్యతేనరకాగ్నినా” అనియు
“గోపాలం క్షేత్ర పాలార్థం విశ్వామిత్రో మహామునిః”

అనిన్ని, దేవతలు మహర్షులు ఈశ్వరునితో గోపాలునిక్షేత్ర పాలకునిగ గ్రహింపు డని “పరిగృహ్ణాంతు గోపాలంక్షేత్ర పాలంతథాహరిం” అని ప్రార్థించుటవలనను స్వామి విశిష్టత్వము బోధపడుచున్నది.

“విశ్వామిత్ర సిద్ధి కామి విష్ణుమారాధ్య చాస్తవాన్

గోపాల విగ్రహం క్షేత్ర పాలకం కృతవానసా” అను స్కాందపురాణోక్తులు స్వామి మాహాత్మ్యమును వర్ణించినవి. ఈ నాగేశ్వరాలయమునకును గోపాలాలయమునకును మధ్య శ్రీ హనుమదాలయ మొందు కలదు. ఇదియు నార్ధ ప్రతిష్ఠితమే. ఇట్లు శివేశ్వరల మధ్య వాయుపుత్రుని ప్రతిష్ఠించుట మంత్ర శాస్త్రమందొక సాంప్రదాయము. శ్రీ గోపాలాలయమునందు అనాదిగ శ్రీవైఖానస భగవద్భావప్రకార మున్నూ, శ్రీ అంజనేయాలయమున “మధ్వాచార్యుల” పల్లనున్నూ నిత్యార్చనోత్సవాదులు నేటికిని జరుగు

చున్నవి. శ్రీ గోపాలస్వామి వారి కళ్యాణము పొలుణ శుద్ధ పూర్ణిమకు జరుగును.

మహాశివరాత్రి—బ్రహ్మోత్సవము

ఈ క్షేత్రమున శివరాత్రికే బ్రహ్మోత్సవము జరుగును. ఈ తీర్థము సర్వపాప పరిహరమైనదనియు దక్షిణకాశి కనుక యిచట స్నానమొనరించువారలకు కాశికేగినంత పుణ్యము కలుగునని శివరాత్రి నాటికే కృష్ణా స్నానమునకై వేనవేలు యాత్రికులు వత్తురు. మాఖ బహుళ ఏకాదశి ధ్వజారోహణము. త్రయోదశి శివరాత్రి స్నానములు, చతుర్దశి జగజ్జ్యోతి యుత్సవము. ఇది అతి వైభవముగా జరుగును. 20 మణుగుల నూనె పోసి జ్యోతిని వెలిగింతురు. అజ్ఞాన ఉత్సవాంతము వరకట్లై యుండును. ఆ రాత్రియే దేవదేవేరుల కళ్యాణ మహోత్సవము. అమావాశ్యనాడు పూలరథము యూరేగింపు, త్రిశూలతీర్థము రోజున (అవభృత స్నానానంతరము) ఏనుగు అంబార సేవ మహావైభవముగా జరుగును. అనాడు శ్రీ స్వామివారి ధర్మకర్తలయిన చల్లపల్లి ప్రభువులు స్వామివారికి భృత్యులై సర్వరాజోచిత చిహ్నములతో నలంకరించుకొని స్వామివారికి గజచోదితులై అంకుశమును చేతఁ బూని ఏనుగు కుంభ స్థలముపై కూర్చుని యూరేగుదురు. స్వామి మూపుపై సమర్పబడియున్న బంగరు పల్లకి (అంబారి)లో వేంచేసి ముందు రాజలాంఛితులైన అయుధపాణులగు యోధులును గుఱ్ఱపు రౌతులును రాజ బంధువులును, పండితులును, స్వస్థివాచకులును వందిమాగధులును, బారులు తీర్చి, వారి వారి యర్హతానముల నడచుచుందురు. గొప్ప నాగస్వర విద్వాంసులును ఆస్థానములోని ఘనశెట్టు, బ్యాండు, నౌబత్, థంకా మున్నగు పలు వాయిద్యములు, భజనలు, నాట్యాది కాలక్షేపములును ఎలక్షసిటి మతాబాలు, చిచ్చుబుడ్లు, అవ్వాయి బువ్వులు, ఔట్లు మున్నగు గొప్ప అగ్ని వినోదములును ప్రదర్శించి నడచు గజాందోళికా ఉత్సవము యిక్కడ చూచియే అనందించవలెను. ఆ తిరునాళ్లలో అనేక విధములయిన వినోదములు జరుగుచుండును. అనేక దేశములనుండి విద్వాంసులు వచ్చి తమ నైపుణ్యములను ప్రదర్శించుచుందురు. విపణి వీధియు నుండును. దీనిని నిర్వహించు ధర్మపాలకులు చల్లపల్లి ప్రభువులు. ఇప్పుడున్నవారు శ్రీమంతు శ్రీరాజా యేర్లగడ్డ శివరామ ప్రసాద్ బహద్దర్ వారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసన సభాసభ్యులు. వీరే యీ దేవస్థానమునకు పంశపరంపరా ధర్మకర్తలై యున్నారు. శ్రీ దుర్గానాగేశ్వరులు వారి కాయురారోగ్యైశ్వర్యముల నిచ్చి చిరకాలము కృపతో నేలుగాత.

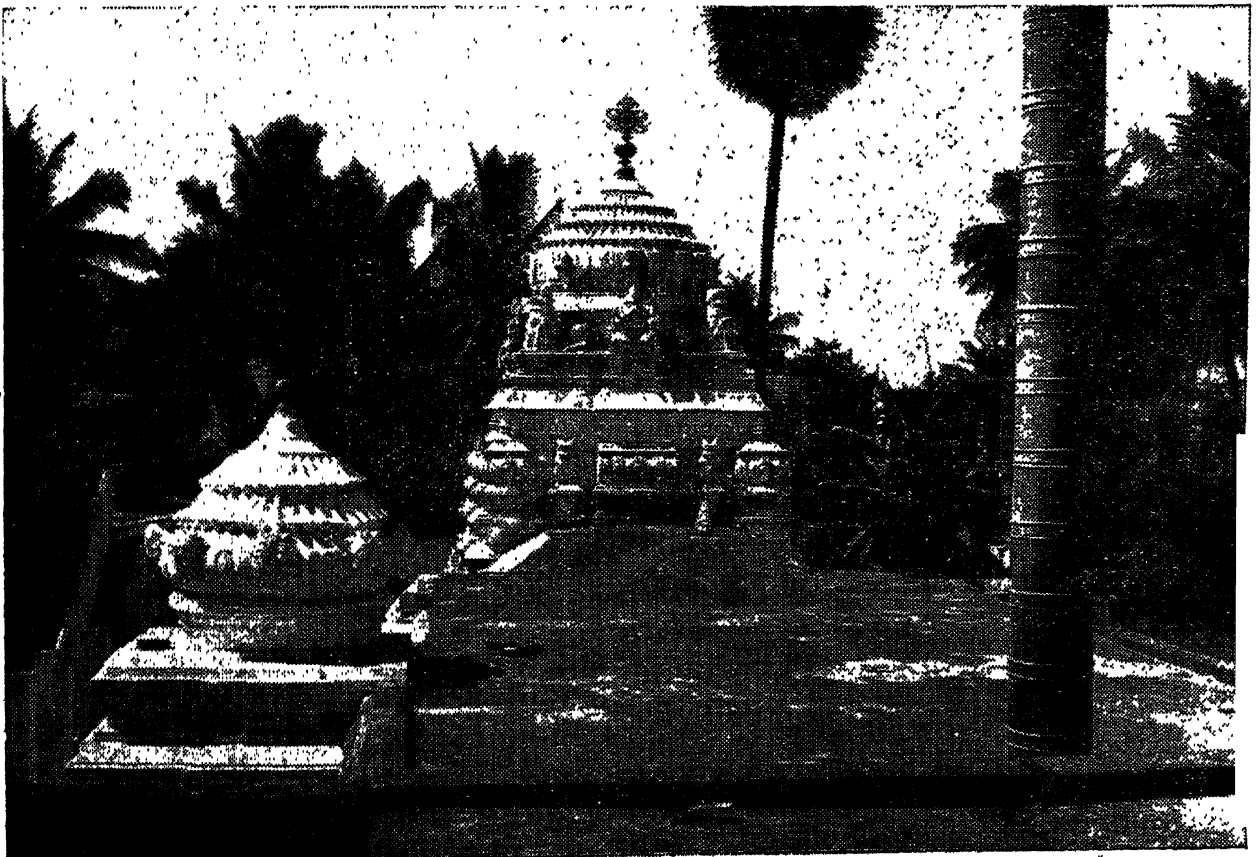
‘శమ’

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - బలరాముడుపేట - బందరు

శ్రీ మంతు

ఆరాధన రెండవ సంపుటము 9 వ సంచికలో ప్రకటించిన బందరు బచ్చుపేట వెంకటేశ్వరస్వామి దేవాలయ వ్యాసమున, బందరులోనున్న యితర దేవాలయ నిర్మాణములనుఁ గూర్చి దిజ్ఞాత్రముగ ప్రశంసించి శివగంగ, గోడుగుపేట, చలరస్తా, దేవాలయములకు ప్రత్యేక విశిష్టత యుండుటచే విడిచిపెట్టబడినది. ఈ ఆలయము గోడుగుపేట - బలరాముడుపేట సంధిలో నున్నది. పూర్వ మీస్తలమంతయు పచ్చిక భయల్లతో నిండి పశువులు మేయుటకు గోటక భూములుగ నుండెడివి. ఇందు పొన్నచెట్లు, పొగడచెట్లు నీడగా నుండుటచే పశువులన్నియు విశ్రాంతికై యీ తరుచ్ఛాయల నిలుచుండుట యలవాటు. గోపాలదేవుడును నిత్యము వేణువు నూడుటచే నాలమందలన్నియు నిక్కడకు చేరి, విశ్రమించుచుండెడివట. స్వామి రోజుకొక యావువంతున క్షీరములనుఁ గ్రేలి గోపబాలురతో

నాడుకొనుచుండెడివాడట. ఇట్లు ప్రతినిత్యము నా బాలునితో నాడుకొనుచుండుట గోపకుమారుల కానందదాయకమై వారి యిండ్లనుండి ఫలహారములఁ దెచ్చి యా బాలుని కిచ్చుచుండెడివారట. సాక్షాత్పరమేశ్వరుడు ఖేలనమొనర్చుటయు వారితో కలసి మెలసి భుజించుటయు, వారికానందదాయకములు కావా? వారి పూర్వ జన్మతపఃఫల మెంతయో? ఈ సంగతి కొంతకాలమునకు బాలకులవలన తల్లులకుఁ దెలిసి యొకనాడు గోపాంగనలు యా బాలుని చూడగోరి వనమునకేగి స్వామిని కన్నులారఁ గాంచి ముగ్ధులైరట. తదాది నిత్య మాప్రజాంగనలు కూడ స్వామికి పిండివంటకంబులుఁ దెచ్చి సమర్పించుటయు నా బాలునిఁ జూచి ముద్దాడి పోవుటయు జరుగుచుండెనట. స్వామియు ముద్దుబాలకుఁడై మురళిని వాయింపుచు నా తల్లులను సంతసింపఁ జేయుచుండెడివారట.

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి ఆలయము - బలరామునిపేట - బందరు

ఉత్సవ విగ్రహములు - బలరామునిపేట

బలరాముడుపేట - గొడుగుపేట

హేవలమున (గొల్లపల్లెలో) యాదవ వంశాగ్రగణ్యుడగు శ్రీ కృష్ణభక్తుండు నగు బలరాముడను నొక గేస్తు యుండెడివాడట. ఈ భక్తుండు కొందరు గోపాంగనలవలన యీ బాలుని వృత్తాంతము నెఱింగి కొందరు గోపికామణులను వెంటపెట్టుకుని తన ధర్మపత్నితోకూడ నా బాలుని చూడఁబోయెనట. ఆ బాలుని చూచిన వెంటనే యాతని మనస్సు యా బాలుని పైననే లగ్నమై చేరఁదీసి “నీ తలితండ్రు లెవరు? నీ వెందుందువు? ఒంటరిగ నుండుటకు కారణమే” మని కుశల ప్రశ్నల నడిగెనట. ఆ ప్రశ్నలకు స్వామియు నర్మగర్భితముగ చిరునవ్వు నవ్వి, తన పేరు గోపాలుడనియు, తాను తల్లితండ్రుల నెఱుగననియు, యీ బృందావనముననే నుండుననియు ముద్దులుఁగులుకు పలుకులు పలుకగా, నా బలరామభక్తుండు గోపాలస్వామి యని గ్రహించి, “నీ వెచ్చటికినిఁ బోవలదు. నీ విందే యుండు” మని వేడుకొనెనట. అందుకు నమ్మించి యా బాలుండు చెట్లచాటునకుఁ బోయి నొక పుట్టమీద నెక్కి యద్భుత్యుడయ్యెనట. అంతట బలరామభక్తుండు తన్నుద్ధరింపవచ్చిన దేవదేవుడని తలచి, యా పుట్టను నెమ్మదిగా

త్రవ్వి చూడగా, నీ గోపాల విగ్రహము కాన నయ్యెనట. ఆ స్వామిని బైటకు తీసి నిల్పి స్వామికి శీతాతప బాధలు తగులకుండుటకును, స్వామి ఛత్రలాంఛనుఁడు కూడ యగుటచే నొక పెద్ద తాళపత్ర ఛత్రమును విగ్రహమున కాచ్చాదముగా పెట్టి, సేవించుచుండెను. తరువాత పెక్కు కుటుంబములవారు యాదవులందరు వచ్చి చేరిరి. ఈపేట బలరామునిచే తొలుత కట్టినపబడుటచేత బలరాముడుపేట యనియు, గొడుగును ప్రధాన కైంకర్యముగ భావించి యుంచి పూజించుటచే, “గొడుగుపేట” అనియు పేరులు ప్రసిద్ధి గాంచినవి. ఇట్లా బలరామభక్తుడే స్వామికి దీప నైవేద్యములు జరుపుచుండెను.

గొల్లవారు - చల్లరస్తా

మన బలరామభక్తుండు స్వామికి నిత్యము వైభవముగ భోగములు చేయవలెనని సంకల్పించి యీ పట్టణములో పాలు, పెరుగు, చల్ల లమ్మువారలు యీ స్వామి సాన్నిధ్యమునే యమ్మవలయుననియు అందుకు రోజుకొక “కళ” (అనగా యిప్పటి అణా అని యర్థము) పంతున స్వామికి యిచ్చులాగునను కట్టుబాటు చేసెను. అందువలన అనాదిగ చల్లలమ్ముట యీ స్వామి సన్నిధి నే జరుగుచున్నది. అందు వలన నీ పేటకు “చల్లరస్తా” అనియు, నీ స్వామికి కూడ “చల్లరస్తా గోపాలస్వామి” అనియు పేర్లు కలిగినవి. ఆ వచ్చు రుసుముతోనే బలరామదాసు, బ్రహ్మానందముగ స్వామికి కైంకర్యములు జరుపుచుండువాడు. నేటికా నుంకమిచ్చుట మాత్రము లేదు కాని, స్వామి సన్నిధి నే చల్లలమ్ముటయు, పెక్కండ్రు యాదవు లిక్కడనే యుండుటయు, పశువులు యీనిన తరువాత, తొలుతొలుత జున్ను, పాలు, పెరుగు, వెన్న, నేయి, మున్నగునవి స్వామికి సమర్పించుటయు ఆచారము నేడును జరుగుచున్నది.

సంతాన గోపాలుండు - సంగీత గోపాలుండు

అప్పటినుండియు పెక్కుమంది భక్తులు సంతాన కాములు స్వామిని సేవించి సిద్ధమనోరథు లగుచుండిరి. నిత్యము రాత్రి 10 గంటలవేళ యా వనమునుండి అవ్యక్త మధురమైన వేణునాదము వినవచ్చెడిదట. అందువలన సంగీత విద్వాంసులుగాని, విద్వార్థులుగాని, ఆ నమయము నకు యక్కడకు వచ్చెడివారట. ఇందొక యద్భుత విషయము జరుగుచుండెడిదని వినికి. ఎవరి కోరిక ప్రకారము వారి కానాదము వినఁబడుచుండెడిదట. ఎవరే సందేహము నడుగవత్తురో వారికారోజు నా సందేహము వీడునట్లు ఆ పాతమే వినబడుట, గాత్రము వినగోరువారికి అవ్యక్తమధురమైన కంఠనాదమును, వీణను నేర్పుకొనఁగోరువారికి వీణా నాదమును యిట్లే వేణువు నూదఁగోరువారికి, పిల్లనగ్రేవి

మోతయు, నాగస్వరమును వినగోరువారికి నన్నాయి నాదమై వినబడుచుండెడిదట. మరియు నిన్నటి రోజున వినబడిన పాఠమునకు ప్రక్రమభంగము లేకుండా, తరువాత గ్రంథము వినబడుట మహాచిత్రము. ఇందును యెవరిపాఠముయొక్క మిగిలిన అనుబంధ గ్రంథము వారికే వినబడుట స్వామియొక్క అనంతత్వమును భక్త వాత్సల్యమును చాటుచున్నవి. ఇట్లు స్వామివారియొద్ద సంగీతమును విని నేర్చుకొనిన పరమభక్తు లప్పడుండెడి వారని లోకలో రికార్డుస్ (Local Records) బందరు కైఫీయుతులోఁ గలదు. అట్టి మహత్తరమైన క్షేత్రము కను కనే, కీర్తిశేషులైన కిళాంబి రామానుజాచార్యులు, బుర్రా రాఘవాచార్యులు మున్నగు వారును జన్మించిరి. నేటికిని వారణాసి బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు, సుసుర్ల నరసింహశాస్త్రి గారు, దాలిపర్తి పిచ్చిహరిగారు, దాలిపర్తి సూర్యనారాయణ గారు నాట్యకళాపాకశాసన “శ్రీమాన్ సర్” (Sriman Sir) అను అనుమకొండ వెంకట్రామయ్యగారి వంటి విద్యత్ప్రకాండలును దళిత పార్వతీదేవిగారు, సబ్బీసు మాలతీదేవిగారు, మరంగంటి రంగమణిగారు, అన్నావర్యుల శారదాంబగారు, సుమతీదేవిగారు, మొదలగు మహిళామ తల్లులును అపరసరస్వతీ స్వరూపులై యలరారుచుండిరి.

గిరిధరదాసు - బాగీరథీబాయి

బలరామభక్తుని తరువాత స్వామికి ధూపదీపనైవేద్య ములు జరుపువారు లేక యాగిపోయినవి. ఇట్లు కొంత కాలము జరిగినతరువాత యిప్పటికి సుమారు 300 సంవత్సరములక్రిందట శ్రీస్వామి తన కంతరంగభక్తుడైన, గుజరాతుదేశముననున్న గిరిధరదాసను గుజరాతీగృహస్థునకు స్వప్నమున కనపడి తనకాలయాదులు లేవనియు, పూజలు నల్పుటాగిపోయినదనియు ‘నీవు బందరువచ్చి జీర్ణోద్ధరణముఁ గావింపు’మని శాసించిరట. అందువలన నా పరమ భక్తుడగు గిరిధరదాసును, ఆయన భార్య భాగీరథి బాయమ్మయు వచ్చి స్వామినిఁగాంచి యిప్పడున్న దేవాలయప్రాకారాదులను నిర్మించి గోపాలోపాసకులును, మహావిద్వాంసులునగు ధీవి వెంకటాచార్యులవారను వైఖానస శాఖీయులను రావించి వారిచే ప్రతిష్ఠజేయించి, వారినే అర్చకులుగా కూడ యుంచి పూజాదికములు చేయించుచుండిరి. నేటికిని వారివంశీకులే అర్చకులుగా నుండిరి. ఉత్సవాదులు వైఖానసభగవద్పాస్త్రప్రకారమే జరుపబడుచున్నవి. ఆ గిరిధరదాసు వళంద (Dutch) వారితోఁ గలసి విదేశవ్యాపారమునుఁ జేసి గోపాలదేవుని కరుణచే మహదైశ్వర్యవంతుడయ్యెను. వారి కోటయుండుతావునే, నేడు గొడుగుపేటలో “కొత్తి”యని పిలుచుచున్నారు.

శ్రీ ఆంజనేయస్వామి - బలరామునిపేట

అతని యైశ్వర్యము స్వదేశసంస్థానములకుకూడ అప్పయివ్వజాలినంత యుండెడిదట.

గురజ జమీందారు - భూదానము

తరువాత స్వామిమహిమను విని శ్రీయుతులు గురజ జమీందారుగారు స్వామికి భూవనతి యేమియు లేదని తెలుసుకుని గుడివాడ తాలూకా డోకిపర్లు గ్రామంలో ఎనుబది యకరముల సుక్షేత్రమును భూదాన మొనంగిరి. ఇది చాలా ఫలవంతమైన భూమి. స్వామికి చక్కని అదాయము వచ్చుచున్నది.

విగ్రహములు - ఉత్సవములు

శ్రీస్వామివారి మూలవరులు (ధృవబింబము) యెప్పుడెవరివలన నిర్మింపబడినదో తెలియరాదు. కాని దివ్య సుందరమూర్తి. లావణ్యచక్రవర్తి. (ఆరాధన సంపుటము III సంచిక 3 యందు ప్రకటింపబడిన ముఖచిత్రముఁ జూడుడు) స్వామి కిరుపార్శ్వముల రుక్మిణీనత్యభామలుఁ గలరు. ఇచ్చట ధృవోత్సవ కౌతుకన్నపనబలిభేరములు కలవు. ఇవియు సుందరతరములైనవే. గరుడ, హను

మంత, గజ, సింహ హంసవాహనములు యిత్రడివి కలవు.
స్వామివారికి సర్వాంగరజతకవచమును ఫాలభాగమున
వజ్రములు పొదిగిన వడమల్లోర్వవుండ్రమునుఁ గలవు.
ఆ నవమోహనాంగుని దివ్యమంగళవిగ్రహమును చూచిన
కొలది తనివి తీరక యుండును.

సత్యభామా సంవాదము - చత్రపురి జావిళీలు

సీ॥ రాజు సత్రాజిత్తు - రంగుకూతురువయ్యు
పెనిమిటి విడిచిన - పేరుఁ గలదె ?

యేశోదతనయుని - నెడబాటుఁ జేసిన
వన్నెవానియు నీకు - వచ్చునటవె ?

నల్లని వాడని - నను నీవు పలికిన
నగుబాటు గాదటే - నళిననేత్రి

గొల్లవాడని నన్ను - కోమలి ఏలిచిన
చులకనఁ గాదటే వే - సుందరాంగి

గీ॥ యెంత పాపంబుఁ జేస్తినే - యిందువదన
నిలచి నేనుండఁ గలనటే - నీరజాక్షి
రత్నముల మూట యిల బల-రాముపేట
బాలగోపాలుడందురే భామ నన్ను ॥

సీ॥ ఇంటి బయటనుంచి - యెంచుట పని కాదు
నీటుగా తిరుగుట - నీకుఁదగును
నీ తోటి పవళింప - నీతి లేదే నాకు
నీతి లేక తిరుగ - నీకె తగును
సరసంబు లాడంగ - నవతు లున్నారు లే
నా తోటి పని యేమి ? నళిననయస
ఇంటి భార్యను మాని - యింతులఁ జేరంగ
మర్యాద కాబోలు - మగల కెప్పుడు.

గీ॥ వద్దు వద్దుర నా తోటి - వాదమేల
రాను చాలుర పోర నా-రాధఁ జేర
రత్నముల మూట యిల బల - రాముపేట
బాలగోపాల రాధికా - ప్రాణలోల.

సీ॥ పెనిమిటి తాచాల - పేద వాడైనను
మునలి వాడైనను - మూర్ఖుడైన
రంకువాడైనను - రవ్వవాడైనను
తెలివి చాలగలేని - దేబెయైన
బలహీనుడైనను - పాప కర్ముడునైన
కుంటివాడైనను - గ్రుడ్డియైన
కళలేని వాడైన - కలహ కారైనను
భంగుడైనను మాన - భంగుడైన

గీ॥ భర్తయే దైవమని యెంచు - భామ భామ
అత్తకొడుకని నీ కింత - యలున దేల ?
రత్నముల మూట యిలబల - రాముపేట
బాలగోపాలు డందురే - భామ నన్ను ॥

సీ॥ పేదవాడవ ? నీవు పెర్మితో శ్రీ లక్ష్మి
వక్షస్తలంబున - చాన ముండ
కళలేని వాడవా ? కాంతలఁ గూడంగ
చతురతఁ జూపించు - జాణవోర ।
కుంటివాడవ ? నీవు - కుబ్జునుఁ జేకాని
సుందరాంగినిఁ జేయు - సొగసు కలదె ?
మునలివాడవ నీవు - మోహంబు పదియారు
వేలభామలఁజేరి - వేడఁగలవె ?

గీ॥ సరసకత్తెలఁ గూడియు - సరసమాడ
భళిరనేనింక భువిపైన - బ్రతుక నేల ?
రత్నముల మూట యిలబల రాముపేట
బాలగోపాల ! రాధికా ప్రాణలోల ॥

ఇట్టి రసవత్తరములైన పద్యములను అరుపది నాల్గింటి
నీ కవి రచించెను. ముకుటము రత్న ముకుటమే. ఇందు విప్ర
లంభ శృంగారము బంగారముపలె వర్ణింపఁబడినది గాని
పచ్చి బూతుల బుంగవలెనున్నది. నాయిక కలహాత్మకం
రిత, కవి నిందాస్తుతి యొసర్చెను. తన అసుభవము
సంతయు వర్ణించినట్లు కనఁబడుచున్నది. కవి పెరెప్పరో ?
యేకాలపువాడో తెలియదు—చత్రపురి జావళీలనునవి
యీ గోపాలునిమీదనే అంకితములయ్యెను. ఈ పదములు-
మొవ్వ గోపాల పదములకే మాత్రమును తీసిపోవు. పూర్వ
మీ పదములను వారకాంతలు ప్రసిద్ధముగ సభిసయించెడి
వారు. అందున్న పన్నియు రత్నములే, “రమణీమణి నా
స్వామిని తేవే” అను ప్రసిద్ధపద మీ చత్రపురి జావళీల
లోనిదే. గొడుగు పేటకే, “చత్రపుర” మని కవి పేర్కొ
నెను. ఈ కవి పేరును తెలియుటలేదు. ఈ పుస్తక ప్రతు
లును నేడు దొరుకుట లేదు.

సీతారామాలయము - శ్రీ ఆంజనేయాలయము

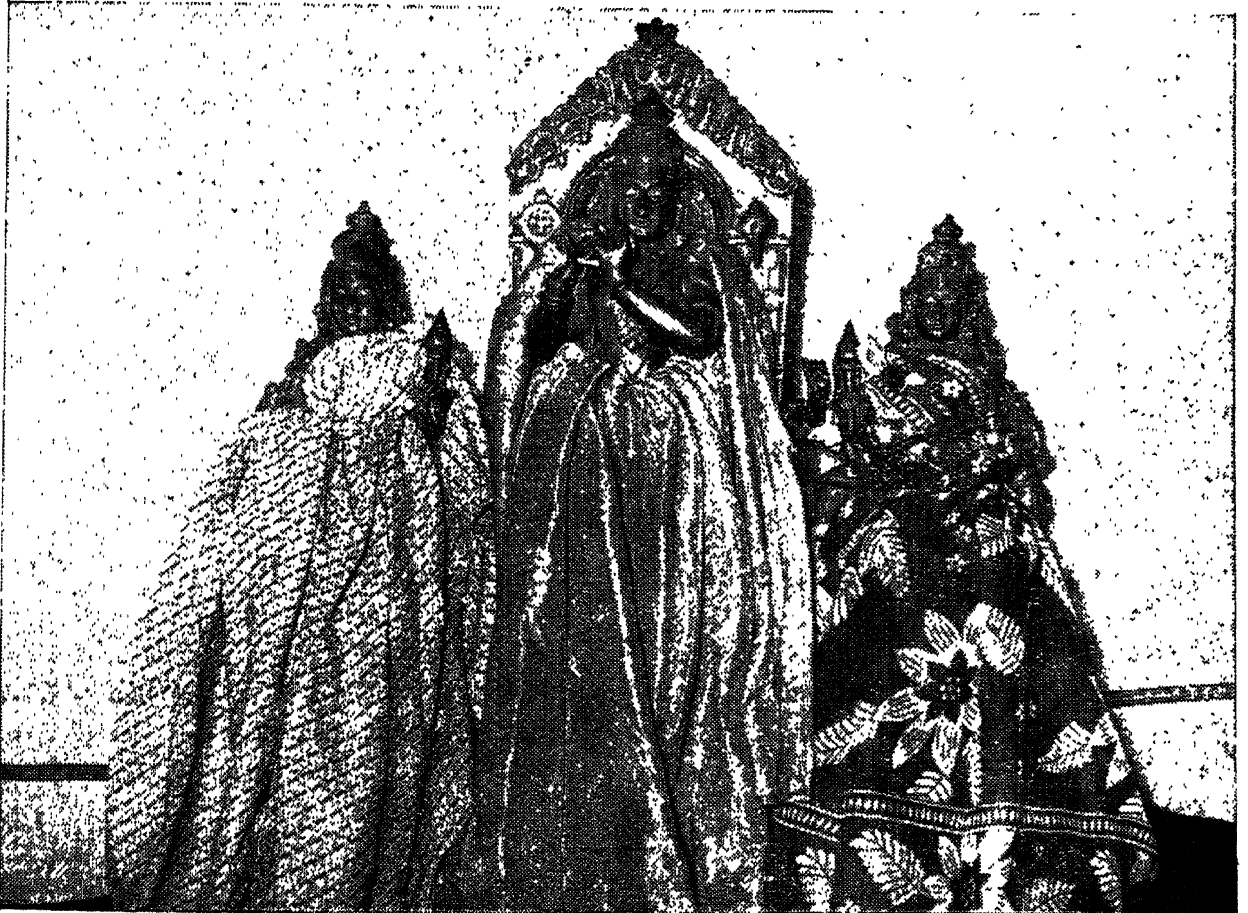
శ్రీస్వామివారి ముఖమండపములో దక్షిణపార్శ్వమున
సీతారామాలయమును శ్రీవద్ధమన్నాటి నారాయణమూర్తి
గారును, శ్రీ ఆంజనేయాలయమును భట్లపెనుమర్రి ప్రకాశ
రావుగారును కట్టించి ప్రతిష్ఠించిరి. వాటి నిర్వహణమును
నేటికిని వారే చూచుకొనుచుండిరి.

శ్రీ సర్వానార్యనారాయణగారు-ప్రస్తుతపు ధర్మకర్త

ఈ దేవాలయమునకు హెచ్చు ఆదాయము రాతగి
యున్నను దానిని రాబట్టకయు, వచ్చినసొమ్మును సక్రమ

ముగా వినియోగింపఁబడనందునను, H. R. and C. E. బోర్డువారు స్కీముచేసి ఆస్తికులును, ఆర్థాచారపరాయణులును, భక్తశిఖామణులును సుప్రసిద్ధన్యాయవాదులునగు శ్రీ నర్వాహార్యనారాయణ పంతులుగారిని బ్రహ్మిగా నియమించిరి. వీరు పరిపాలనకు వచ్చినతరువాత నీ దేవాలయముముందు సింహద్వారమును కొట్టును కట్టించిరి. ఆలయమంతయు కడప రాయి పరిపించిరి. ఆలయమంటపాదులన్నియు జీర్ణోద్ధరణమునఁ గావించిరి. ధ్వజస్తంభమునకు యిత్తడిరేకు తొడుగువేయించిరి. పైన పేర్కొన్న కొన్నివాహనములను, స్వామికి రజతస్వర్ణకవచాదులనుఁ జేయించిరి. ఆదాయమును నెంతయో అభివృద్ధికిందెచ్చిరి. ఆలయమున నిత్యము గొప్పపండితులను రావించి పురాణకాలక్షేపమో, ఉపన్యాసములనో యిప్పించుచు వారికి నన్యానముల నొనంగి గౌరవించుచుండిరి.

నిత్యము స్వామి సన్నిధిని వేదపారాయణ, మంగళవాఙ్మయములు, భజనకాలక్షేపములను చేయించుచూ భక్తిప్రపత్తుల నభివృద్ధిపరచుట కెంతయో పాటుపడుచుండిరి. వీరికి గోపాలదేవుఁడాయురారోగైశ్వర్యముల నిచ్చి చిరకాలము మనుచుగాత. ఇట్టి సమర్థులగు బ్రహ్మిలుయున్ననే ఆలయములు పునరుద్ధరింపబడి ఆకర్షణీయములై అపవర్గప్రదములగును. ఇట్లే ఖాజ్జిల్లిపేట నాగేశ్వరస్వామివారి దేవాలయమును శ్రీయుతులు ఆవటపల్లి హనుమంతరావు పంతులుగారును, కన్యకాపరమేశ్వరీ నగరేశ్వరదేవాలయములను ఆర్యవైశ్యశ్రేష్టులగు శ్రీయుతులు మోటమర్రెలక్ష్మీనారాయణగారు, దయానిధిగారు మున్నగు పాలకవర్గమువారును నిరంతర కృషినిచిపి ఆలయముల నెంతయో అభివృద్ధికిందెచ్చుచుండిరి. వీరు ఆయాదేవులనుగ్రహమున నిరసంపదల తులతూగుదురు గాక!

ఉత్సవ మూర్తులు - బలరామునిపేట

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(జ్యేష్ఠమాసము నందలివి)

జ్యేష్ఠ మాసమునందుకూడ త్రివిక్రమ పీఠికొరకు చందనము, వ్యజనము (విననికర్ర) ఉడకుంభము - మొదలగు నవి వైశాఖమాసమునందువలెనే దాన మొనంగవలయునని శాస్త్రసమ్మతము.

31-5-57 జ్యేష్ఠశుద్ధ ౨ విదియా శుక్రవారమున ప్రాచీన పద్ధతిచే మొదటి తేదీ రాత్రి కన్యాయందు గురుప్రవేశ మనియు, అందుచే యీ దినమునందు కృష్ణా పుష్కరమనియు ప్రాచీన జ్యోతిష సిద్ధాంతము ననుసరించెడు విజయ నగరం పిడప ర్తివారు తమ పంచాంగమునందుదహించిరి.

19-6-57 జ్యేష్ఠ బహుళ ౭ నవమీ బుధవారం కృష్ణాపుష్కరమని మరికొంతమంది దాక్షిణాత్యులు నిర్ణయించిరి.

21-6-57 జ్యేష్ఠ బహుళ ౯ నవమీ శుక్రవారమున కృష్ణాపుష్కరము అరంభమని కృష్ణా, గుంటూరు మండలములందలి జ్యోతిష్కులు నిర్ణయించినందునను అధికారికముగకూడ ఈ దినమే కృష్ణాపుష్కరమని ప్రకటింప బడినందు నను - పుష్కరకర్తవ్యమును - ఈ దినమునందే సామాన్యముగ యాచరింతురు.

పుష్కరమును గురించిన విశేష వివరములు పుష్కర ప్రత్యేకసంచికయగు తరువాతి సంచికయందు ప్రకటింప నుద్దేశముతో యిట వ్రాయబడలేదు.

7-6-1957 జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౦ దశమీ శుక్రవారము - ఈ దినమునందు “దశపాప హరా” వ్రతము నాచరించుట శాస్త్రసమ్మతము. ఈ దినమునందే గంగోత్పత్తియగుటచే గంగనుద్దేశించి యీ వ్రత మాచరింపబడును.

8-6-1957 జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౧ ఏకాదశీ శనివారము - నిర్జలైకాదశి - ఈ దినమునందుపవాన మొనర్చిన 24 ఏకాదశులందు ఉపవాసఫలము లభించునని పురాణప్రసిద్ధము.

10-6-1957 జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౩ త్రయోదశీ సోమవారం - నమ్మాళ్వార్ తిరునక్షత్రము - వైష్ణవాలయములందు జరుపబడును.

11-6-1957 జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౪ చతుర్దశి మంగళవారము - వైష్ణవ శ్రీ నృసింహజయంతి.

12-6-1957 జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౫ పౌర్ణమీ బుధవారం - సావిత్రి వ్రతము స్త్రీలచే సంవత్సరాభిగమముల కొరకాచరింప బడును. ఈ దినమునందుకూడ ఉడకుంభము - తిలసాత్ర - మొదలగు దానములు చేయనగును.

14-6-1957 జ్యేష్ఠ బహుళ ౨ విదియా శుక్రవారము - మిథున సంక్రమణము.

23-6-1957 జ్యేష్ఠ బహుళ ౧౧ ఏకాదశీ ఆదివారం - స్మార్త ఏకాదశి.

24-6-1957 జ్యేష్ఠ బహుళ ౧౨ ద్వాదశి సోమవారం - మాధ్వ వైష్ణవ ఏకాదశి.

26-6-1957 జ్యేష్ఠ బహుళ ౧౪ చతుర్దశి బుధవారం - మాసశివరాత్రి.

27-6-1957 జ్యేష్ఠ బహుళ ౩౦ అమావాస్య గురువారము - అమావాస్య ప్రయుక్త కార్యము లాచరింప నగును. ఈ దినమునందు వటసావిత్రి వ్రతము స్త్రీలచే సాభాగ్య సంపదలకొరకు ఆచరింపబడును.

తీర్థమహిమ

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

భారతదేశం పుణ్యస్థలాలకు పుట్టిల్లని అందరికీ తెలుసును. ప్రతి స్థలమూ ఏదో ఒక మహిమ కలిగి వుంటుంది. కొన్ని క్షేత్రాలు నవీనంగా నిర్మింపబడినా, ఏదో ఒక మహత్తు దానికి అంటగట్టబడుతూనే వుంటుంది. కొన్ని చోట్ల స్థలం ముఖ్యం; కొన్నిచోట్ల దేవతకు ప్రాధాన్యం వుంటుంది. కొన్నిచోట్ల తీర్థం ప్రసిద్ధికెక్కివుంటుంది. దేవతకూ, స్థలానికీ, తీర్థానికీ—ఈ మూడింటికీ ప్రాధాన్యం వున్న క్షేత్రమే గొప్ప క్షేత్రంగా పేరుపడివుంటుంది. అట్టి సుప్రసిద్ధ క్షేత్రాల్లో పాండరీకక్షేత్రం ఒక్కటి. అక్కడ వున్న పద్మతీర్థం తీర్థాలన్నిట్లోనూ చాలా గొప్పదనీ, గొప్ప మహిమ గలదనీ పేరు పడినది. ఈ తీర్థంలో స్నానంచేసినా, కొంచెం నీరు త్రాగినా పంచమహాపాతకాలవంటి ఘోరమైన పాపాలు కూడా పటాపంచలవుతాయి. ఈ తీర్థముయొక్క మహత్తును గురించి పాండురంగ మాహాత్యంలో చక్కని వివరణం వున్నది. పద్మతీర్థం మహత్తును తెలుసుకోవడానికి సుశర్మ వృత్తాంతం ఎంతో ఉపయోగిస్తుంది.

సుశర్మ అనే పేరు చాలా చక్కగా వున్నది. కాని ఆ పేరుగలవాడు ఒక కిరాతుడు. మృగాలనూ, పక్షులనూ వేటాడడం అతని కులవృత్తి. కాని సుశర్మ ఆ మాత్రంతో తృప్తిపొందక దారులు కాచి, జనాన్ని చంపి వారి వస్తువాహనాలనూ, ధనధాన్యాలనూ అపహరిస్తూ వుండేవాడు. పంచమహాపాతకాలూ అతనికి లెక్కలోనివేకావు. సుశర్మ పేరు వినేసరికి ఆ చుట్టుపక్కలవున్న జనం అంతా గడగడలాడేవారు. వాడికి పాపపుణ్య విచక్షణ కొంచెమన్నాలేదు. మంచి చెడ్డల వివేకమనేదే లేదు.

ఒకనాడు సుశర్మ తన అనుయాయులైన మరి నలుగురు కిరాతకులతోకూడా బయలుదేరి దారులు కాచాడు. కావలసిన అయుధాలన్నీ వాని దగ్గరనే ఉన్నాయి. అనుకున్నట్లుగానే జనంకూడా వీళ్లు కాచుకుని వున్న మార్గాన రావడం సంభవించింది. జనంకూడా కొంత బందోబస్తులో వుండడం వల్ల ఈ దొంగలకు సులభంగా లొంగడంలేదు. రెండు పక్షాలకూ కొంతసేపు పోరు జరిగిన తర్వాతనే వారు లొంగిపోయారు. ఈ పోరాటంలో సుశర్మ అనుచరులకు గట్టి దెబ్బలు తగిలాయి. సుశర్మ బాగా అలసిపోయాడు. చివరకు బాటసారులు లొంగిపోయినా—వాళ్లు మొదట చాలా చిక్కులు పెట్టడంవల్ల సుశర్మ వాళ్లను నిర్దాక్షిణ్యంగా చంపివేశాడు. బాగా అలసిపోవడంవల్ల అతనికి ఎక్కువ దప్పు కలిగింది. శరీరం బాగా చెమటపట్టింది. మంచి నీటి కోసం వెతికివెతికి చివరకు పద్మతీర్థాన్ని చేరాడు.

నిర్మలమైన ఉదకంతో ఆ తీర్థం మిక్కిలి ఆకర్షకంగా ఉన్నది. సుశర్మ దాన్ని చూసి మిక్కిలి నంతేషించి, తన బడలిక పూర్తిగా పోయేటట్లు దానిలో స్నానంచేసి, చల్లని తీర్థాన్ని తనివితీరా తాగి, సేదతేరి తనదారిని పోయాడు. తర్వాతకూడా వాడు తనకలవాటయిన దోపిడులూ, హత్యలూ మొదలైనవి చేస్తూనే జీవితాన్ని గడపి కొంత కాలానికి మరణించాడు.

ఇతరులు చూడకుండా మనం ఏమి తప్పచేసినా, వాటిని అంతగా లెక్కించము. ఇది మనుష్యులకు పరిపాటి. సుశర్మ - తాను గడించిన పాపంవల్ల ముందు ఎలాంటి గతి కలుగుతుందో అని ఒకప్పుడయినా ఆలోచించలేదు. కాని, ఎవరు ఏమాత్రపుపాపం చేసినా, వెంటనే అది చిత్రగుప్తుడి చిత్రాకు ఎక్కిపోతూనేవుంటుంది. అలా ఎక్కకుండా చెయ్యడానికి ఎవ్వరికీ తరంకాదు. సుశర్మ చేసినన్ని పాపాలు భూలోకంలో మరెవ్వరూ చెయ్యనందున చిత్రగుప్తునికి యితనిపేరు బాగా జ్ఞప్తికి వస్తూవుంటుంది. చిత్రగుప్తుడికి ఎప్పుడూ ఇతనిమీద ఒక కన్ను వుండనే వుంటుంది. అయివు మూడి యెప్పుడు యితడు తన దగ్గరికి వస్తాడా, ఎప్పుడు వీని పని పడదామా—అని అతడు ఎదురు చూస్తూనేవున్నాడు.

సుశర్మ ఎన్ని పాపాలు చేసినా, అతడు పరమపవిత్రమైన పద్మతీర్థంలో స్నానంచేసి, ఆ తీర్థాంబువును త్రాగడం వల్ల—నలునిలో ప్రవేశించిన కర్మోటకవిషము కలి దోషాన్ని నశింపజేసినట్లుగా, ఆ జలం యీతని పాప నమూనాన్ని నశింపజేసినది. ఆ తీర్థసేవనవల్ల అతని అగామి పాపాలు కూడా నశించి, ప్రాణాలుపోయే సమయంలో ఎటువంటి పాపాలూ లేకుండా ఉండినాడు. అయినా, ప్రతి ప్రాణి—ప్రాణాలు పోయిన తర్వాత యమలోకంలోకి వెళ్లడం అని వార్యం కనుక - సుశర్మ యమలోకం చూడవలసివచ్చింది.

సుశర్మ రాకకై ఎదురు చూస్తూవున్న చిత్రగుప్తుడు—ఇతడు కనబడగానే తన చిత్రా తీసి—ఇతని పాపాలు ఎన్నివేలున్నాయో, యమధర్మరాజుకు విన్నవిద్దామని నిశ్చయించుకున్నాడు. కాని, చిత్రాలో పుటలు తిరగవేసి ఎంత చూచినా సుశర్మ పాపాలపద్దు కానరావడంలేదు. తాను వ్రాసిన పట్టిక తనకే కానరాకపోవడంవల్ల—అతనికి ఎంతో ఆశ్చర్యం కలిగింది. అతడు వెంటనే యమునిదగ్గరకు పోయి ఇలా అన్నాడు.

“ప్రభూ! నేడు మనలోకానికి వచ్చిన సుశర్మ అనే వ్యూధుడు చేసిన పాపాలు ఇన్ని - అన్నీ కావు. వాటి నన్ని

టిసి నేను నా చిత్రాలో జాగ్రత్తగా వ్రాసివుంచాను. ఇప్పుడు చూతున్నా- ఆ పద్దు కానరావడం లేదు. సుశర్మ ఒక్క పాపం చేసినట్లుగా ఇప్పుడు సాక్ష్యం చూపలేము. ఇది ఎంతో అశ్చర్యంగా వుంది. దీనికి కారణం ఏమిటో తెలియకుండా వున్నది.”

చిత్రగుప్తుడు చేతులు జోడించుకొని వినయవిధేయతలతో యిలా చెప్పగా యమధర్మరాజుకూడా అశ్చర్యపడి “ఇది చాలా వింతగా వున్నదే! నీ దగ్గరనే నదా వుండే పద్దువున్నకంలో నీవు వ్రాసిన లిపి కానరాకపోడమేమిటి? ప్రతి పుటా జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తూ చూడు. కానరాక యేమవుతుంది?” అని అన్నాడు. అప్పుడు చిత్రగుప్తుడు ప్రభుని ఆజ్ఞ ననుసరించి ప్రతిపుటనూ పరిశీలించిచూడ ప్రారంభించాడు. ఇదివరలో సుశర్మ పాపాలు వ్రాసియుండిన కడితం మీద అతనికి ఒక క్రొత్త వ్రాత కానవచ్చింది. అది తన దస్తూరి కాదనీ, మరెవ్వరో వ్రాసి వుంటారనీ అతడు గ్రహించి జాగ్రత్తగా చదివాడు.

అందులో ఇలా వ్రాసివున్నది—“సుశర్మ అనే వ్యాధుడు చాలా క్రూరస్వభావుడై పంచమహాపాతకాలవంటి పాపాలను లెక్కలేనన్నింటిని చేశాడు. అంతేకాదు. వెనకటి జన్మలో కూడా అతడు చేసిన పాపాలు లెక్కలేనన్ని వున్నాయి. ఇలా పాపాలు చేసినా, యితడు ఒకసారి పద్మతీర్థంలో స్నానం చేసి, ఆ తీర్థంకాన్ని త్రాగాడు. ఆ తీర్థసేవవల్ల యితడు యీ జన్మలో చేసిన పాపాలే కాకుండా వెనకటి జన్మలో చేసిన పాపాలుకూడా సర్వమూ నశించాయి. ఇతని పద్దులో ఒక్క పాపమూ ఉండడానికి వీలులేదు.”

తర్వాత చిత్రగుప్తుడు యమునివద్దకువెళ్లి తన చిత్రాలో పయివిధంగా వ్రాతవున్నదనీ, దాన్ని యెవరు వ్రాచారో బోధపడడం లేదనీ మనవిచేశాడు. పద్మతీర్థంయొక్క మహత్త్రయమునికి బాగా తెలియును. ఆ తీర్థం విష్ణువునకు మిక్కిలి ఆభిమానమైన తీర్థమనీ, ఆ దేవదేవుడు నదా అక్కడ నివసిస్తూ వుంటాడనీ, అక్కడ స్నానపానాలుచేసే వారి పాపాలు సమస్తమూ నశించడమే కాకుండా ఉత్తమ గతులుకూడా కలుగుతాయనీ యముడు ఎరుగును. చిత్రగుప్తుడు యీ సంగతి తెలియజేయుగానే అతడు పద్మతీర్థ ప్రభావాన్ని వివరిస్తూ - యిలాంటి వ్రాతను వ్రాసినవాడు దేవదేవుడైన విష్ణువే అయివుంటాడని తెలియజేశాడు.

ఆ తర్వాత యముడు సుశర్మ దగ్గరకుపోయి, అతని శరీరాన్ని నిమిరి బుజ్జగించి, చందన పుష్పమాలికా తాంబూలాదులతోను, సూతన వస్త్రాలతోను గౌరవించాడు. ఇంతలో అక్కడికి దేవలోకంనుంచి నపరివారంగా విమానం వచ్చి నది. ఆ పరివారకులు సేవిస్తూ వుండగా సుశర్మ దాని మీద కూర్చుండి స్వర్గలోకానికి వెళ్లిపోయెను. స్వర్గానికి రాగానే, ఇంద్రుడాతనికి యెదురుగావచ్చి గౌరవంతో తీసుకొనిపోయి తన ప్రక్కనే నింహననంమీద కూర్చుండ బెట్టు

కొనెను. సుశర్మ అక్కడ కొంతకాలం వుండి యింద్రభోగాలు అనుభవించెను. తదుపరి భూలోకంలో బ్రాహ్మణ వంశంలోపుట్టి పాండురంగ విఠలుని నగరంలోనే నివసిస్తూ, ఆ దేవదేవునే సేవిస్తూ వుండెను. దేవదేవుని నిలయాన్ని ఊడ్చి బాగుగా అలంకరించడం అతని నిత్యకృత్యం. ఈ విధంగా చేసిన భగవత్సేవకు ఫలితంగా మరుజన్మంలో అతడు సుకీర్తి అనే పేరుతో ఒక రాజై జన్మించాడు. సుకీర్తికి జన్మాంతరవాసనవల్ల భగవద్భక్తి అమితంగా వుండినది. ప్రతిదినమూ అతడు హరిపూజ తప్పక చేస్తూ వుండేవాడు. ప్రపంచ సుఖాలపైని అతనికి రోతకూడా కలిగింది. నిండు వయస్సులోనే అతడు సన్యసించి, భగవత్సాన్నిధ్యాన్ని పొందడానికి ఘోరంగా తపస్సు చెయ్యవూచున్నాడు.

ముక్కుమూసుకున్నవాళ్ల తపస్సును విఘ్నం చెయ్యడానికి ఇంద్రుడు ఏవిధంగా పూనుకుంటాడో, విరాగులను సరాగులనుగా మార్చడానికి మన్మథుడు సర్వవిధాలా ప్రయత్నంచేస్తూ వుంటాడు. అందువల్ల సుశర్మను—అంటే- సుకీర్తిని వైరాగ్యంనుంచి తప్పించడానికి విశ్వప్రయత్నం చేశాడు. కాని అతని ఆయుధాలూ, బలగమూ సుకీర్తిని చలంపజేయలేకపోయాయి అందువల్ల మన్మథుడి తనవారి మీదనే విపరీతంగా కోపం వచ్చింది. అతడు తన చెరకు వింటిని నిలుపుగా వెలిపించివేశాడు శరాలవృద్ధిని అణచివేశాడు; తన వింటినారిగా వున్న తుమ్మెదలు అరుస్తూ వుండగా, నశింపజేశాడు. తనకు మూలబలమైన శుకపికాదులను చెట్లకు కట్టించివేసెను. సేనాధిపతి అయిన మలయమారుతాన్ని కంచుకిపశం చేసెను. సహచరుడైన పనంతుణ్ణి మండుబెండలో నిలబెట్టెను. హతుడైన చంద్రుడు శత్రువక్షంలో చేరినవాడని భావించి తరిమివేశాడు. తనకు ధ్వజమైన మీనాన్ని బురదలో తోయించివేశాడు. న్యాయంగాచూస్తే వీని తప్పేమీలేదు. తమ ప్రభువు శత్రువుకు ఓడిపోవాలంటూ వీరెవ్వరూ కోరినారు గనకనా? తనకు చేతకాకపోతే- వీళ్ళేమి చెయ్యగలరు? లోకంలో యజమానికి కష్టం కలిగిందంటే—అతని సేవకుల దురదృష్టమే దాని క్కారణం! అతడికి సుఖం కలిగితే వీళ్ళకి సుఖం కలగకపోయినా—కష్టం కలిగితే మాత్రం సేవకులకుకూడా కష్టం కలిగితిరుతుంది.

సుశర్మ యీ విధంగా నిశ్చలమైన నిష్ఠతో భగవంతుణ్ణి ధ్యానంచేస్తూ కొంతకాలానికి ఆ పరాత్పరునిలో ఐక్యాన్ని పొందాడు. లెక్కలేని పాపాలుచేసిన ఆ కిరాతుడు ఈ రీతిగా మోక్షాన్ని చూరగొనడానికి ఆ పద్మ తీర్థంలో స్నానపానాలు తప్ప మరొకరణం లేదు. ఆ తీర్థంయొక్క మహిమ అట్టిది. పద్మతీర్థంలో స్నానపానాలు చేసేవారికి సమస్త పాపాలూ నశించడమే కాకుండా దివ్యమైన జ్ఞానం కలుగుతుంది. దానివల్ల మోక్షమూ కలుగుతుంది.

భారతీయ ధర్మము - X

“కా శ్లో వ”

జీవుల యధర్మ ప్రవృత్తికి రాగద్వేషములు మూల కారణములు. రాగద్వేషముల కతీతుడైయుండువాడు భగవదనుగ్రహపాత్రుడు.

ఇన్ద్రియ స్వేన్ద్రియస్యార్థే రాగద్వేషా వ్యవస్థితౌ ।

తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్ తౌ హ్యన్య పరిపన్థినౌ ॥

జీవుల నాయా కార్యములయందు బ్రవర్తించజేయు శక్తి రాగద్వేషములకు గలదు. రాగద్వేషాత్పత్తిని వారించుట మిగుల కష్టము. అధర్మ సంస్కారమువలన పరధర్మా చరణమునందు రాగ ముదయించును. స్వధర్మాచరణము నందు ద్వేషము జనించును. అనుకూల చిత్తవృత్తి రాగము. ప్రతికూలచిత్తవృత్తి ద్వేషము. రాగద్వేషములు శ్రేయోమార్గములకు ప్రతిబంధకములు. చోరులవలె వేట కాండ్రడవలె అవి నమ్మించి మోసగించును. రాగద్వేషముల నతిక్రమింపవలెనన్న- శాంతి వైరాగ్యములను, విమర్శన జ్ఞానమును సంపాదించుకొనవలెను.

ఒకరినిజూచిన నిర్విమిత్తముగ రాగము గలుగును. ఒకరినిగాంచిన హేతురహితముగ ద్వేష ముంకురించును. ఆ రాగద్వేషములకు ప్రత్యక్షకారణము గోచరింపకపోయినను, స్వీయసంస్కారమున వానికి బీజములు పరోక్షముగ నిక్షిప్తములయి యుండును. మనకు దెలియనంత మాత్రమున కార్యకారణ సంబంధము లేదన జెల్లదు. బీజ రూపమున ప్రత్యక్షముగ పత్ర పుష్ప ఫలాదులు కనుపట్టక పోయినను, ఆ పత్రపుష్ప ఫలాదులకు బీజము కారణమని నమ్ముచున్నాము. ఆ విధముగ నే బీజాకారముననున్న సంస్కారమునందు సుఖదుఃఖ రాగద్వేష స్వరూపమును గమనింపలేక పోవుచున్నాము. ఒకపస్తువునుగాని యొక వ్యక్తినిగాని మనము ప్రేమించుచున్నచో నది తెలియరాని మన పూర్వకృత్యమును ప్రేమించుట యగును. అటులనే మనము ద్వేషించుచో మన పూర్వ కర్మములను అబద్ధి పూర్వకముగ ద్వేషించుట యగును. తత్తన్నిష్ఠములైన గుణదోషములు మన రాగద్వేషములకు కారణము లనుట కంటే మన సంస్కార గుణదోషములే ఆ రాగద్వేషములకు కారణమనుట సమంజసము. పరిశీలించినచో ఒకని గుణములు ఎల్లరకు ననురాగస్థానము లగుట లేదు. ఒకని దోషములు ద్వేషస్థానములు నగుటలేదు. సుగుణములకు పుట్టినట్లైన ప్రహ్లాదుని, అతనితండ్రి హిరణ్యకశిపుడు ఆ సుగుణములనే పురస్కరించుకొని ద్వేషించెను. ఆ ద్వేష

మునకు కారణము హిరణ్యకశిపుని యధర్మ సంస్కారమే కదా! చోరులు చోరులను గౌరవింతురు. చౌర్యము దోషమేయైనను చోరులకు నభిమానస్థానమే యగుచున్నది.

కారణము గానిదానిని కారణమని భ్రమించి మెలగుట యవివేకము. అతర్కితమయిన శుభమును దెల్పు నుత్తరముదెచ్చు వార్తాహరుని సత్కరించుచున్నాము. ఆ శుభమునకును ఉత్తరము దెచ్చినవానికిని సంబంధములేదు. అటులే అశుభవార్త గొనిదెచ్చినవారిని నిందించుటయు ద్వేషించుటయు సంభవించుచున్నది. వార్తాహరులు శుభాశుభ ఫలములకు కారకులు కారు గదా! విషయ విమర్శనము గావించినచో మన రాగద్వేషములకు మూలకారణము మన సంస్కారముననే కనవచ్చును.

ధనధాన్యంబుల భోగభాగ్యముల భద్రత్వాభివత్త్యంబు లన్ ।

మనవైషమ్యము దైవమేర్పఱచి యన్యాయంబు గావించెనం ।

చనగాజెల్లునె? వైద్యుడామయగుణంబాద్యంత మిషించియం ।

తనగూర్చున్ మధురాష్లుతి క్రకటు పథ్యంబుల్ హితా కాంక్షియై ॥

తీయని మందిచ్చు వైద్యుడు గౌరవ భాజనుడగు చున్నాడు. చేదు మందిడువాడు నిందాస్పదుడగుచున్నాడు. రోగిహితము గోరియే వైద్యుడొక్కయెడ తీయని మందిచ్చుటయు, మతోక్కయెడ చేదుమందెనంగుటయు సంభవించుచున్నది. ఔషధ భేదమునకు రోగలక్షణము కారణము గాని రాగద్వేషములు కారణములుగావు. సుఖదుఃఖములకు ఐశ్వర్య దారిద్ర్యములకు దైవము కారణమని వదరుచున్నాము. అది స్వీయకర్మదోషమనియు దైవము సాక్షి మాత్రమనియు విబుధుడు గ్రహించును.

పనిగని యెల్లవేళల శుభంబె ఘటింపక అష్టకష్టముల్ మనకొనగూర్చు దైవమను మాటల కర్థములేదు- బీజల ।
క్షణములే తత్ఫలంబులను గన్నడు నామ్రఫలంబు నింబమీ ।

యనియెడ దోటమాలి నపహస్య మొనర్చెడి ప్రాజ్ఞు లుందురే !

వేపచెట్టున వేపకాయలే కాయను. కాని మామిడిపండ్లు కాయవు. అమ్రఫలంబు నీయకపోవుట నింబవృక్షమునకు

దోషమనరాదు. అందు దోటమాలి యపరాధ మావంతయు లేదు.

సుకృతనికరంబు సమకూర్చు శుభసమృద్ధి !
దుష్కృతచయంబు చేకూర్చు దుఃఖవృద్ధి !
తలప దాగర్త సుఖదుఃఖములకునెల్ల !
నట్టియెడ దైవమును దూర న్యాయమగునె ?

పుణ్యసంస్కారముగల వారికి సుఖాదులు లభించును. పాపసంస్కారముగలవారికి దుఃఖాదులే సమకూరును. విరుద్ధఫల ప్రాప్తికి దైవము కారణ మను మాట తగదు.

పూర్వసుకృత దుష్కృత జన్యములై సుఖదుఃఖములు గలుగునేని వర్తమాన పురుషప్రయత్నము నిరర్థకము కాదా యని సందియము జనించుట సహజము. ఈనాటి మన సుఖదుఃఖములలో కొన్ని పూర్వకృతజన్యము లను మాట నత్యము. మఱికొన్ని వర్తమాన కర్మజన్యములనియు ననుభవమువలన గ్రహింపవచ్చును. పూర్వకృత ఫలము ప్రారబ్ధస్థితిసంది అనివార్యమగును. దానిని తప్పింప వలను గాదు గనుక సహనముతోడను వైరాగ్యముతోడను ప్రాజ్ఞుడనుభవించి, ఆ కర్మబంధమును వదలించుకొనును.

“నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ కల్పకౌటి శతైరపి” ఎంత వారికైనను ప్రారబ్ధ కర్మఫల మనుభవింపక తప్పదు. సుకృత జన్యసుఖ ఫలమును సంతోషము తోడను గర్వాభిమానములతోడను అనుభవించుచున్నాముగదా! అటు లనే దుష్కృత జన్యఫలములనుగూడ సహనవైరాగ్యము లతో ననుభవింపవలసియున్నను అజ్ఞాన ప్రాబల్యముచే నటు లొనరింపలేక పోవుచున్నాము. విచారించిన మన యొకనాటి యకృత్యములను దుఃఖరూపమున నేవగించు కొనుచున్నాము. ప్రస్తుతసుఖదుఃఖములలో గొన్నిటికి వర్తమాన కృత్యములు కొంతవఱకు కారణములని యొప్పు కొనుచున్నాము. గనుక తగిన ప్రయత్నముచేసి అకార్య కరణమునకొడిగట్టక సత్కార్యచరణమునందే తాత్పర్యము గలిగియుండుట విజ్ఞత యనిపించుకొనును. కొన్ని కార్యముల ఫలమీనాడనుభవింపక పోవుచున్నను, కాలాంతరమునందు తప్పక యనుభవింప వలసి వచ్చును. కావున భావిసుఖ దుఃఖముల దలంచి, వివేకము గలిగి పుణ్యఫల ప్రదములైన పరోపకారాది సత్కృత్యములనే యాచరించుచు, పాపఫల ప్రదములగు పరహింసాది కృత్యములను విడనాడుట శ్రేయస్కరము.

కొండలు నిర్నిమిత్తముగ మనకపకారము కావించు చున్నారని వారిని ద్వేషించుచున్నాము. విచారింప మన యకార్య సంస్కారమే వారి రూపమున మనకు శిక్ష విధించు చున్నది. అది గమనింపలేక ఆ దోష మొరుల కంటగట్టు చున్నాము. ఈనాటి మన నేరములను విచారించి ధర్మాది

కారి మనకు శిక్ష విధించినపుడు దానిని కాదని ప్రతిఘటింప లేకపోవుచున్నాము. కాని యనధికారి యపకారము గావించిన నహింపలేక పోవుచున్నాము. ప్రతీకార వాంఛతో అపకారికి మించిన యపకారము గావించుచున్నాము. దాన దాన మజల మజల నతిశయ దుఃఖము నందుచున్నాము. ఈ విషచక్ర భ్రమణమున కంతు గనలేక పోవుచున్నాము.

ఉపకారికి సుపకారము విపరీతము గాదుసేయ

వివరింపంగా !

అపకారికి సుపకారము నెవమెన్నక సేయువాడు నేర్పరి సుమతీ !

అపకారికిగూడ సుపకారము సేయుట యుచితమని శాస్త్రములు హెచ్చించుచున్నవి. అపకారులను ద్వేషించుటయు నింద్యమగుచున్నది. అత్యాయు లొసరించిన యన ల్పాపరాధాపచారములను ఉపేక్షభావముతో జూచి నహించు చున్నాము. పరులు గావించిన తప్పిదములను గౌరంతలు కొండంతలుచేసి యుద్ధముచేయ తలపడు చున్నాము. పరి శీలించిన స్వపరభేదబుద్ధియే సహనప్రతీకారములకు మూలమగుచున్నది. ఒక నమయమున మనము నాలుక కఱచుకొందుము; దాన బాధ కలుగును. అపచారము చేసి నది దంతపంక్తి - బాధ ననుభవించినది నాలుక. న్యాయ విచారణ జరిపి నేరముచేసిన దంతములకు గట్టి శిక్ష విధింప వలసియున్నది. కాని శిక్ష విధింపలేక పోవుచున్నాము. ఎందుచేత?—తప్పచేసినది మనశరీరాంతర్భాగమే కనుక నహించి యూరకొనుచున్నాము. చంటిబిడ్డ పోరుపెట్టి రాత్రి యంతయు నేడ్చుచుండును. మనకు నిద్రాభంగము, కష్టము కలుగును. అయినను ఆ బిడ్డ నేమియు నసక లాలించి బుజ్జగించుచున్నాము. అప్పటికిని బిడ్డ పోరు మాననిచో, బిడ్డతోపాటు మనముగూడ విలపింప మొర లిడెదము. ఏలనన-మన బిడ్డయేయని నమాధానము చెప్పి కొందుము. ఒక గుడ్డి యాగ గాని, యొక చిన్న దోమగాని మన చెవిచెంత జేరి నృత్యగీతముల విసేదము గూర్చు నువక్రమించును. మన కెక్కడలేని యాగ్రహము కలు గును. విశ్వప్రయత్నముచేసి శక్తి సంతయు వినియోగించి దాని యాటగట్టించిన కాని మనకు దృప్తి గలుగదు; నిద్రపట్టదు. ఎందుచే నందురా?—మనకును ఆ మశక మక్షికములకును అత్యంత లెదని సమ్ముచున్నాము-కనుక యటు లొనరింపగలుగుచున్నాము. అ నా తృజ్ఞానము-అనగా- స్వపరభేదబుద్ధియే రాగద్వేషములకు మూల కారణము. నిర్దేతుకముగ సుపకారులని భ్రమించి గౌరవించినచో ప్రమాదము లేదు కాని, అకారణముగ నపకారులని విశ్వసించి ద్వేషదృష్టితోజూచి ప్రతీకారా గౌరవములను నమకూర్చిన ముప్పు తప్పక కలుగును. స్వపరభేదబుద్ధి

తగదనియు, రాగద్వేషములు వర్జింపవలయుననియు, ప్రారబ్ధ కర్మ మనుభవింపక తప్పదనియు పదేపదే వినుచున్నాము. వీలుచిక్కినపుడెల్ల పరుల కుపదేశించుచున్నాము. శ్రవణమననోపదేశములు సులభ తరములు. తత్తద్ధర్మాచరణము మాత్రము కష్టాతికష్టతమము.

అనుభవించుటకన్న గత్యంతరంబు ।

లేనిమాట యథార్థంబె, కాని, కష్ట ।

కాలమున మాత్రమా వివేకంబుదొలగి ।

అవరించును మౌఢ్యంబు దేవదేవ ! ॥

“ఎన్ని కంతులు కోసినను నా కంతి కోసినపుడు గలిగినంత బాధ యితరుల కంతులు కోసినపుడు కలుగలేదు.” అని యొక్క వైద్యశిఖామణి యన్నాడట. ఉపదేశము వేరు. అచరణము వేరు. ఎవనియందుపదేశాచరణము లేకరూపత నందుచున్నవో అతడే యాచార్యపురుషుడగుచున్నాడు. ప్రవాహమునబడి కొట్టుకొనిపోవుట చాల లెలిక. ప్రవాహమున కెదురీదుట మిగుల కష్టము. మాయాజ్ఞానములకులోనై యకార్యములు చేయుట మానవ న్యభావము. నిరూఢజ్ఞానము గలిగి నింద్యకార్యముల నాచరింపకుండుట సాధారుణుల కత్యంత దుర్లభము. యుక్తాయుక్త వివేకము కలిగి, అకార్యములను విడనాడి సత్కార్యముల నాచరించినాడే మనుజుడు సార్థకనాముడై కృతకృత్యుడగును. అందుబాటులోనున్న వానికై ప్రయాసపడవలసిన పనిలేదు. అందుబాటులో లేనివానికొఱకే యత్యంతప్రయాసము నకును లోనై ప్రయత్నించి కార్యసిద్ధి నందవలయును.

ఈ బ్రహ్మాండమంతయు నొక మహానాటకరంగము. పిపిలికాది బ్రహ్మవర్యుల జీవకోటులన్నియు నందు నటించు పాత్ర విశేషములు. అపుడపుడు అస్మాదృశులకు లోకవ్యవహారముగూడ నొకనాటకమువలె భాసించును. ఆ జ్ఞానము స్థిరముగ నిలువకపోయినను, దాని ననుభవవిరుద్ధమని తోసిపుచ్చలేము. నామరూపముల సదాశివంకరులు, సర్వమంగళ ప్రదులు, ఆదిదంపతులునైన పార్వతీపరమేశ్వరులు ఆనందతాండవముచే నఖిలలోకముల నలరించు నా మహాపర్వకాలమున తత్సత్సంకల్పమాత్రమున నఖిల శాస్త్రంబులు, నిఖిలకళలు ప్రాదుర్భవించినవి. అవి యన్నియు మానవుని మాయామోహపారావారమును దరింపజేయుట కక్కఱకువచ్చు తరణివిశేషములు. వానిలో నాట్యము వేదమై, శాస్త్రమై, కళయై, జ్ఞానోపదేశ ప్రసంగమున సుత్రమమై విరాజిల్లుచున్నది. రావణుడు సీతనపహరించెను. రాముడు యుద్ధముచేసి దశకంతుని సంహరించెను. రామపాత్రధారి రావణపాత్రధారిని ద్వేషించుచున్నాడా?—లేదు. కాని నాటకమున సుగ్రుడై ప్రతిపక్షిని హతమార్చునటుల నటించును. ఆ వైమన

స్యము తాత్కాలికమైన నటనమాత్రమే గదా! యథార్థంబు గమనింప నా యిరువురికిని సామనస్యముగూడ గోచరించును. ఆ యిద్దఱును అటు నటించుటలో పరస్పరము సహకరించి నాటకప్రదర్శనము విజయవంతమగుటకు తోడ్పడుచున్నారు. దుశ్శాసనుడు ద్రౌపది వస్త్రముల నవహరించును. ద్రౌపది విలపించును. ఇక నాటకమున దుశ్శాసన పాత్రపోషణమునకు ద్రౌపది పాత్రధారియు, ద్రౌపది పాత్రపోషణమునకు దుశ్శాసన పాత్రధారియు, సహాయము చేయుదురు. నాటకము రక్తి గట్టుటకు ఇద్దరును ద్వేషభావమునే ప్రకటించుచున్నటుల ప్రేక్షకులను నమ్మింపవలయును. లేకున్న నాటక మాభాసమగును. హరిశ్చంద్ర పాత్రధారి కుమారుడు గతించినటులును వానికై తాను విలపించుచున్నటుల సామాజికులను భ్రమింపజేయును. కాని పాత్రధారికి మాత్రము తన పుత్రుడు నజీవుడే యనియు ఆ దుఃఖము నటనయే యనియు తెలియును.

ఒకనాడు పురుషులే స్త్రీ పురుష పాత్రధారణము చేయుచుండిరి. మఱియొకప్పుడు స్త్రీలే సర్వపాత్రధారణము చేయుచుండిరి. నాయికా నాయక పాత్రధారణము చేసిన ఆ వ్యక్తులు పరస్పరము వలచి వలపించుకొనినటులు నటించినను యథార్థముగ వారి నడుమ నట్టి భావోదయమున కవకాశమే లేదుకదా! పాత్రధారణము పురస్కరించుకొని వ్యక్తము చేయవలసినవచ్చిన రాగ ద్వేషములు పాత్రధారణము చేయని సమయమున తమ యస్తిత్వమునే గోలుపొవుచున్నవి. రోగికి శస్త్రప్రయోగము చేయుచున్నటులు బాహ్యముగ పొడగట్టినను ఆ శస్త్ర చికిత్స రోగము నుద్దేశించి జరుగుచున్నది కాని రోగి నుద్దేశించి జరుగుటలేదు. దేహధారణ సమయమునందే రాగ ద్వేషములు గోచరించును. ‘మరణాంతానివైరాణి’ దేహపాతముతో వైరాదులంతరించును. దేహతాదాత్మ్యముండుదనుక రాగ ద్వేషములు సముచితములు, అని వార్యములు. దేహతీతమైన సర్వాత్మత్వ పరిజ్ఞానము గలుగునేని రాగద్వేషములు ఎండమావులవంటివని తోచును. నిర్వికారుడైన యాత్మ వికారాస్పదమయిన దేహమును ధరించి - పాత్రధారణ మొనరించు వ్యక్తివలె - రాగద్వేషములకు సుఖదుఃఖములకు లోనైనటులు నటించును. కాని పాత్రధారణము చేయక స్వస్థుడైన వ్యక్తి తత్ప్రధాన ద్వేషాదులకు దూరుడై యుండునటులు - ఆత్మయు ద్వంద్వములకు నతీతుడై యుండుననుట యుక్తసభవములకు సులభగ్రాహ్యము.

వేదాన్తానామశేషాణా మాదిమధ్యాపసానతః ।

బ్రహ్మాత్మన్యేవ తాత్పర్యమ్.

జ్ఞాతాజ్ఞాత సమస్తభూతములయందంతటను పరమాత్మయే నిండియున్నాడని విశదముగ దెలియజెప్పనదియే విద్యలలోనెల్ల సుత్రమమయిన విద్య.

పరమాత్మాద్వయానంద ।
పూర్ణః పూర్వం స్వమాయయా ।
స్వయమేవ జగద్భూత్వా ।
ప్రావిశజ్జీవరూపతః ॥

ఈ జగన్నాటకపాత్రధారులయిన జీవులెవరు ?
“తత్సృష్ట్యా తదేవానప్రావిశత్.” జగన్నాయానాటకము నకు నూత్రధారి పరమాత్మ. ఆ పరమాత్మ తానై సర్వపాత్ర ధారణముచేయును. అనగా పాత్రధారులయిన వ్యష్టిజీవు లందఱు సమష్టిపరమాత్మస్వరూపములే యని తాత్పర్యము. పరమాత్మ యెట్టివాడు? స్వపరభేదహూన్యడు, పరిపూర్ణుడు, పరమానంద స్వరూపుడు పరమాత్మ. కనుక జీవులందఱుగూడ వస్తుతః భేదరహితులు, పరిపూర్ణులు, ఆనందనిలయులు. వారియందు భిన్నత్వాదులు కల్పిత ములేగాని యథార్థములుగావు. ‘ద్వితీయాద్వై భయం భవతి’. తనకన్న నన్యమున్ననాడుగదా భయాదులు, రాగ ద్వేషాదులు గలుగును. తన్ను తా ద్వేషించుకొనుట అనంగ తము. కారణప్రాబల్యముచే తన రూపాంతరమయిన మఱియొక జీవిని ద్వేషింపవలసి వచ్చునెడ ఆ ద్వేషము తాత్కాలికమనియు, భ్రమప్రమాద జన్యమనియు, స్వాస్థ్యము చేకూరినంతనే సమనిపోవునదియనియు శాస్త్రాధ్యయనమువలనను, గుర్వనుగ్రహమువలనను ప్రాజ్ఞుడు తెలిసికొనుచున్నాడు. తనకూతానై యొరులను ద్వేషింప కున్నను, ఇతరులు తన్ను ద్వేషించి బాధించుచున్నపుడు ద్వేషాదులుదయించుట లోక ధర్మమని యొప్పికొనక తప్పదు. కాని తానై పరులను ద్వేషింపకుండుట యుత్తమ ధర్మము. ద్వేషించువారినిగూడ ద్వేషింపక సమాధాన పఱచుట యత్కుత్తమ ధర్మము.

క్రోధాన్తకార వికటభ్రుకుటీ తరంగ ।
భీమన్య సాంధ్య కిరణారుణరౌద్ర దృష్టిః ।
నిష్కంప నిర్మలపయోధిగభీర వీరా ధీరాః
పరస్యపరివాదగిర స్సహజై ॥

గాంభీర్యముచే పారావారమును సైతము ధిక్కరించు ధీరాగ్రేసరులు క్రోధావేశదుర్నిరీక్షులయిన దుర్జనమూర్ఖ స్థుల పరివాద ప్రలాపములను సహింప గలుగుచున్నారు. అట్టి వారిక్షమాగుణ మెంతేని ప్రశంసాపాత్రము. ‘క్షమా శస్త్రం కరే యన్య దుర్జనః కిం కరిష్యతి’ ఓర్పుగలవాని మ్రోలనెంతటి తుంటరియైనను తలయొగ్గక తప్పదు.

క్రొడే, స్మిరముఖావధారణ మధావిష్టే, ప్రసాదక్రమః ।
వ్యాక్రోశే, కుశలోక్తి, రాత్మదురిత చ్ఛేదోత్సవస్తాడనే ।
ధిగ్జ్వైరజితాత్మనైఃస్య మహతి దైవాదుపేతావిపత్ ।
దుర్వారేతి ధర్మారాధాత్మ్య మనసాం క్రోధత్వకుతోదయః ॥

రాగద్వేషములు మానసిక వ్యాధులు; మనస్సు దుర్బల మయిననాడవి ప్రకోపించును. భవరోగవైద్యులు ఆ జాడ్య ములకు చికిత్స నిర్దేశించియున్నారు. కోపముచే మొగము ముడుచుకొనియున్న వానిని చిరునగవుతో పలుకరించిన వాని యాగ్రహము కొంత చల్లారును. అది పూర్తిగ దొలగ కున్నను వృద్ధి మాత్రము పొందదు. తామనముచే నెడలు మఱచిన వానిని మృదుకరస్పర్శచే దేర్పవచ్చును. దుర్భాషలాడువారిని సామవచనములచే శాంతి నొందింప వచ్చును. ఆ గ్రహగ్రహ విష్టుని జూచి జాలినందవలయును గాని వానికి ప్రతీకారము తలపెట్టరాదు. దయార్థ మానసులైనవారి పట్ల కోపము వహించుట దుష్కరము.

హింసాక్రోధపారుష్యావ్యాసురలక్షణములు అప్రయత్న ముగనే లభించును. అవి సర్వ జీవసాధారణములన్నను తప్పులేదు. వానిని వదలించుకొనుటకు భగీరథప్రయత్నము చేయవలసివచ్చును. అహింస, అక్రోధము, సత్త్వసంసిద్ధి దైవ లక్షణములు. ఎంతప్రయత్నముచేసినను అవి లభింపవు. లభించినటులు గనుపట్టినను ఉత్తరక్షణముననే అవి యంతర్ధాసమగును. క్రోధరహితులు, క్షమాసంపన్నులు, అహింసాతత్పరులు, సత్త్వగుణప్రధానులు, కోటికోక్క రై నను గానరారు. కారణ జన్ములయిన సాధునజ్జన పురుషోత్తములయందే ఆ య పూర్వదైవ లక్షణములు గోచరించును.

సకలకల్యాణ సంపద్రత్న రత్నాకరము అలవై కుంత పురము. అందు శ్రీ శ్రీనివాస విలాస నుండర మందిరము అమందానందకందము. అట భోగిభోగశయనీయము. దాన రమారమణి యంకము నుపధాసముగ శయినించి జగన్నాథుడు సుఖలీలావినోదప్రసంగముల నొలలాడు చుండెను. అతర్కితంబుగ నెటసుండియో యూడిపడి భృగుమహర్షి యమద్వావిష్టుడై లోకేశ్వరుని కొస్తుబాలం కృత వక్షస్థలంబును వామపాదంబున బిట్టుదన్నె. కీర నముద్రరాజతనయ నయనయుగళము ప్రళయార్క బింబనదృక్షమయ్యె. భోగిరాజశిరస్సహస్రంబు కంపించె. నక్షత్రగ్రహగణంబులు చలించె. అకాల ప్రళయ మానన్న మయినటులు దోచె. గరుడగమనుడు వినయవినమిత శిరస్కుడై ఆ తపోధనుని పవిత్రచరణంబుల వ్రాలి మ్రొక్కి, లేచి నిలబడి బద్ధాంజలియై “మునీంద్ర చంద్రా! మీ రాక గురుతింపలేక తప్పిద మొనరించిన సన్ను మన్నిం పుము. ఈ భద్రానన మధిష్ఠింపుము. అభయ ప్రదానము చేసి యీ దాసుని రక్షింపుము. భవత్పాద తీర్థంబుచే లోక స్థులు, లోకేశులు పవిత్రులగుచున్నారు. ఇటుపేద నేను యుష్మత్పాదతాడనాంకమునే భూషణవిశేషముగ గౌర వింతును. గురువరేణుల యాగమనముచే మా భవప

మును పాపనము లయినవి. మే మెల్లఱమును చరితార్థుల మయితిమి.” అని మృదుమధురాలాపంబుల తపస్వి ననున యించెను. ఆ మునిజనమూర్ధన్యుడును పరమానందము నంది ముకుందుని నభినందించి యెందే జనియె.

నేటికి మూడువందల యేబది యేండ్లకు బూర్వము మహారాష్ట్రదేశమున జన్మించిన ఏకనాథమహారాజు - సత్కుల సంజాతుడు, సర్వశాస్త్ర విశారదుడు, తపస్సం పన్నుడు, ఉద్గ్రంథ రచయిత, నిరంతర భగవన్నామ జప తత్పరుడు, విశేషించి క్షమాశీలుడు, సాధుస్వభావుడు. నిత్య మా నియతవ్రతుడు త్రికాలములయందును గోదావరీ పావనోదకముల స్నానమాడ బోవుచుండెను. నదికి బోవు త్రోవలో ఒక తురుష్కజనపదముండెను. అందొక ముష్కరుడు నదికి వచ్చిపోవువారిని పలువిధముల బాధించు చుండెను. ఏకనాథుడు స్నానముచేసి తిరిగివచ్చు నమ యము కనిపెట్టి ఆ మూర్ఖుడు మీద నీరు చిమ్ముచుండెడి వాడు. ఏకనాథుడు పెదవి కదుపక మఱల గోదావరికేగి స్నానముచేసి వచ్చెడివాడు. ప్లేచ్చుడు తిరిగి నీళ్ళుపోసెడి వాడు. అందుచే బ్రతిదిన మేకనాథునకు పెక్కుసారులు స్నానమునకై గోదావరి కేగవలసివచ్చెడిది. ఒకనాడొ దురాచారి యత్యాచారము మేర మీరినది. ఏకనాథున కానాడు నూటయెనిమిది సారులు స్నానము చేయవలసి వచ్చెను. కాని యతని నహనము నడలలేదు. ప్రసన్నత నన్నిగిల్ల లేదు. యవసునకు ఆశ్చర్య ముదయించెను. సిగ్గుకలిగెను. తలతిరిగివచ్చెను. పశ్చాత్తాప మంకురించెను. జ్ఞానోదయ మయ్యెను. అత డేకనాథమహారాజుపాదములపైబడి శరణు వేడెను. కోపమెఱుగని యా మహాత్మునకు జాలిగలిగెను. నాటినుండి యా మునల్మాసుని జీవితము ప్రశంసాస్పద మయ్యెను. ఏకనాథుని ప్రవృత్తి యాదర్శప్రాయము; అతని యమూల్యగ్రంథములు మహారాష్ట్రాలకేకాక యావద్భారత వాసులకు పఠనార్హములు.

ఆధునికకాలమునందును సత్యాహింసలు ఆచరణసాధ్య ములేయని నిరూపింప నవతరించినవాడు మహాత్ముడు. స్వదేశీయుల పారతంత్ర్యశృంఖలములను దొలగింప యత్నించుచున్నాడను నేరమాపాదించి నాటి యాంగ్లేయ ప్రభుత్వము మోహనదాసుని కారాగారమునకు బెక్కు మారులు పంపెను. పలువిధముల బాధించెను. కాని యా సాధువుగవుడు తన్ను శిక్షించి బాధించినవారిని ద్వేషింప లేదు; పై పెచ్చు ప్రేమించెను. పట్టాభిషేకమునకై పిలువ బడినపుడు రాముడుప్పొంగలేదు. అడవులకు బంపబడిన నాడు దాశరథి దుఃఖింపలేదు. రామదాసదాసుడు గాంధీజీ కృష్ణ జన్మస్థానము ప్రవేశించునపుడు విచిత్రలేఖము నంద లేదు. కారాగారవిముక్తి కలిగిననాడు సంతోషాతిశయమును

బొందలేదు. అతని యాగ్రహము సత్యాగ్రహముగాని దురాగ్రహము కాదు. క్రోధవర్జితమగు ద్వేషము గలుగదు. ద్వేష రహితునకు హింసాభిలాష యుదయింపదు. విశ్వమానవ ప్రేమ యలవఱచుకొన్న వారి ప్రపర్తనము సర్వజనులకును మార్గదర్శకమగునుగదా!

“దుర్జన స్సజ్జనోభూయాత్” దురాచారులు సదాచారులు గావలయుననియు, దుర్జనులు సజ్జనులుగా మాఱవలయు ననియు ఆర్యులపేక్షింతురు. “పతితులు పాపాత్ములు నివ సింపు నరకలోకమునందే - దయామయా! పతితపావనా! పరమేశ్వరా! - నీ యునికి యపేక్షితము. సుజనులు తమ సౌజన్యబలముననే యభ్యుదయము నందగలరు. నీ సాయము లేక దుర్జనులు మేలుగాంచ లేరు.” అని యొక యాధునికతత్వవేత్త నుడివినాడు. మనోదౌర్బల్యమువలన దౌర్జన్య మేర్పడును. బలవంతులకు సాయపడుటలో నబ్బురములేదు. బలహీనులకు సాయము చేయుటయే ప్రశంసాపాత్రము.

సర్వే భద్రాణిపశ్యంతు - మా కశ్చిద్దుఃఖ భాగ్యవేత్ ||

అందఱు సుఖమందవలయుననియు, ఏ యొక్క జీవ కిని కష్టము కలుగకూడదనియు భారతీయులు నిత్యము శివనంకల్పము చేయుచున్నారు. సకలలోకశాంతి నపేక్షించు జాతి భారతజాతి యొక్కటియేయను ఖ్యాతి నేటి కిని చెక్కుచెదఱక నిలిచియున్నది. స్వీయాభ్యున్నతి మాత్రమే యానించి యీనాటి నాగరికజాతులన్నియు వింత వింతరీతుల అన్య జాతుల వంచింప జూచుచున్నవి. కాని భారతీయులొక్కరే సకలదేశయోగక్షేమములకు పాటుపడ్తుచున్నారు. భారతీయ వైదేశికనీతి సామ్రాజ్య వాదులకు, ‘పెట్టుబడిదారి’ ప్రభుత్వములకు, కంటకముగ నున్నది. భారత ప్రభుత్వముయొక్క సహనమునకును, శాంతిశాముకత్వమునకును ముప్పుదెచ్చిపెట్ట పెద్ద పెద్ద రాజ్యములు విశ్వ ప్రయత్నము చేయుచున్నవి. వాని యండ జూచుకొనియే పొర్చుగీసువారు గోవాలోను, పాకిస్తానీయులు కాశ్మీరులోను, దురాగతమున కొడిగట్టు చున్నారు. దుర్యోధనాదులు ధర్మరాజును ద్వేషించిరి. ధర్మరాజు మాత్రము వారికి తనకు దానై యపకారము దలపెట్ట లేదు. శలభము తను దాన నగ్నిలో బడును. అగ్నికి హింసాభిలాష లేకపోయినను శలభము తన యకార్య కరణదోషముచేతనే నమసిపోవును.

అన్నిమతములవారికిని, అన్నిజాతులవారికిని, జనకుడు సంరక్షకుడునగు భగవంతుడొకడే. జగదేకకారణుడయిన యావరమేశ్వరుని దలచి, ద్వేషము విడనాడి, అందఱి మేలు కోర్చుటయే ప్రాజ్ఞులక ర్తవ్యము.

సత్యమేవ జయతే

శ్రీమతి మరంగంటి సీతమ్మగారు

కార్యదర్శిని - యతిరాజసేవామహిళామండలి - గొడుగుపేట - బందరు

“సత్యమేవ జయతే నానృతమ్” అను నుడి ఉపనిషద్వాక్యము. సత్యమే సమస్త ధర్మములకు మూలము. సత్యమే జగత్సృష్టికి కారణము. అనలు సత్యమననేమి? దీనికి లోకమున స్థానమేది? అనునవి ప్రస్తుత విమర్శనాంశములు. వ్యవహారమున సత్యమనగా నిజమును పలుకుట అను అర్థమందు లోకమున పలుకుచున్నారు. కాని యిది పరమార్థసత్యమని, వ్యావహారికసత్యమని రెండు విధములు. ఇందు పరమార్థసత్యము నిత్యుండైన బ్రహ్మనుగూర్చి చెప్పినది. వ్యవహారసత్యము లోకము వాకొనునది. లోకము మిథ్యయైనను, సత్యము మాత్రము నిత్యముగనుండును. అనగా త్రికాలాబాధితమై, బ్రహ్మపదార్థమువలె అద్యంతములు (చావుపుట్టుకలు) లేక శాశ్వతముగనుండు వస్తువని యర్థము. కనుకనే బ్రహ్మ సచ్చితానందస్వరూపుడందురు. అనగా “సత్-చిత్-ఆనందము”లే బ్రహ్మకు ముఖ్య లక్షణములు. ఈ గుణత్రయమునందును “సత్తు”నే ప్రధానముగా పేర్కొనిరి. మతత్రయాచార్యులైన శంకర మధ్వరామానుజాచార్యులలో, రామానుజమధ్యులు బ్రహ్మతోపాటు జగత్తుకూడ సత్యమైనదే యని నిర్ణయించినను, జగన్మిథ్యావాదియగు శంకరుడుకూడ బ్రహ్మామాత్రము సత్యమని అంగీకరించి నిద్ధాంతీకరించెను. కనుక బ్రహ్మమనగా సత్యమని తేలుచున్నది “బ్రహ్మసత్యంజగన్మిథ్యా” అను వాక్యమున, బ్రహ్మమే సత్యపదార్థమని అభేదాధ్యవసాయము బోధపడుచున్నది. కనుక బ్రహ్మమనగా “సత్య” మని రూఢార్థము. బ్రహ్మమనగా శ్రీమన్నారాయణుడు. ఇతడే అచ్యుతుడు; ఆదిమధ్యాంతరహితుడు. అనగా నాశముగాని మార్పుగాని లేక యెల్లప్పుడునుండువాడని ఉపనిషత్తులు హెచ్చించుచున్నవి. శ్రీమన్నారాయణుడే సృష్టిస్థితికంతకారకుడగుటచేతను, “నారాయణాద్భూత్వా జాయతే, నారాయణాద్విద్యతే జాయతే, నారాయణాద్భుజాయతే” అను యుపనిషత్ప్రమాణములచేతను స్వామి బ్రహ్మదుల సృష్టికే కారణుడని తేలుచున్నది. కనుక జగత్సృష్టికికూడ కారకుడు నారాయణుడే-అనగా యీ సత్యమే సృష్టికి జీవకర. దాని శక్తివల్లనే జగత్సృష్టి స్థితితిరోధానాదివ్యాపారములు జరుగుచున్నవని తాత్పర్యము. కనుక ప్రభుసమ్యుతములైన వేదములు “నానృత్యంబ్రాయాత్, నానృతంవదేత్, సత్యంవద, ధర్మం

చర” అను విధివాక్యములను శాసించి చెప్పినవి. మరియు, నీ విషయమున భ్రమప్రమాదములకు వశ్యులు కావలదని “సత్యాన్నప్రమదితవ్యమ్” ధర్మాన్నప్రమదితవ్యమ్” అనికూడ “శ్లోకావల్లి”లో శాసించినది. ఇంక యీ సత్యముయొక్క స్వరూపమేమి? అను నిర్ణయమునకు “జయస్వరూపమని ధర్మస్వరూపమని” స్మృతులు నిర్ణయించినవి. ఈ వాదమును “సత్యంవద, ధర్మంచర, యతోధర్మస్తతోజయః” అనియు, “సత్యమేవ జయతేనానృతమ్” అను సూక్తులు బలపరుచుచున్నవి. అనగా సత్యమే ధర్మస్వరూపమనియు, అ ధర్మ మేవైపుననున్న నావైపున జయము చేకూరుననియు, యెప్పటికైనను సత్యమే జయించును కాని అసృతము జయింపదనియు స్పష్టముగ చెప్పచున్నవి. కనుక యీ జయోపజయములే ధర్మాధర్మములని, సత్యానృత్యములని యొగి కార్యము కుదురుచున్నది. అటులైన వీని నెవరాచరించిరి? వారికెట్టి ఫలితములు కలిగినవి? అను ప్రశ్నలు విమర్శాసాపేక్షంశములు. సద్గుణములను పేర్కొనునప్పుడు “దయానత్యం చ శౌచంచ” అని స్మృతులు పలికినవి. ఇందు సత్యమేల మధ్యను పేర్కొనబడిన దనగా, దయా శౌచములకు సత్యమే మూలకారణము. దీని నన్నిహితము రెంటికిని సమానముగా నుండవలెను. కనుక త్రిమూర్తులను పేర్కొనునప్పుడు సృష్టిలయకారులగు బ్రహ్మేశానులను నిరుగడల నిలిపి, వారి యుభయుల స్థితినిగూడ తాను గాంచుచు మధ్యనుండి, తనకు సృష్టిలయము లవగతములైనను, వాటిని వారిరువురకుఁ బ్రసాదించి జగన్నాటకమును నడిపించు నారాయణునిపలె చెప్పిరి. (బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులనునప్పుడు విష్ణువు మధ్య పేర్కొనబడెను) “దయానత్యశౌచము” లందు, సత్యము మధ్యను పేర్కొనబడెను. ఇందువలన యీ రెంటికిని మూలమును కారణమైనదనుట సూచించుచున్నది.

మున్నుహరిశ్చంద్రుడు కృతయుగమున సత్యవ్రతము చేతనే జయమునుఁ గాంచెను. సత్యవాక్యపరిపాలనకై తన రాజ్యమునంతయుఁ గోలుపోయి భార్యాపుత్రాదులను సేవకులుగా విక్రయించి, తాను చండాలుదాస్య మొనరించి, తన సత్యవ్రతమును విడనాడనందున తిరిగి తన రాజ్యమునుఁ జేకొనఁజాలి, స్థిరతరమైన కీర్తినిఁగాంచి దేవతలకుఁగూడ పూజ్యుడైయుండెను. ఇంకిట్లు సల, బల,

మాంధాతాది మహిపతు లెందరో సత్యమార్గము నవలంబించి రాజ్యపరిపాలనముజేసి, చిరస్థాయీయగు కిరీని సంపాదించిరి.

ఇంక త్రేతాయుగమున రామరాజ్య విధానమును పరిశీలంతము. రామచంద్ర పరమాత్మ కొకమాట, యొక బాణము, ఒక పత్తి యనునవి ప్రధానధర్మములు. అడితప్పటెటువంటిదో యాయన యెరుగడు. సరికదా - రామరాజ్యమున యసత్యవాదులకు స్థానమేలేదు. ప్రతిజ్ఞాభంగులకు బహిష్కరణమే శిక్ష. అసత్యము పలికిన వారి నాలుకలు వేయి చీలికలు చేయుదునని లక్ష్మణస్వామి వారి బిరుదు (ప్రతిజ్ఞ). స్వామి హనుమంతుని సీతా స్వేషణము కొరకు లంకకు పంపినపుడు హనుమంతుడు సీతాపరాట్టిని (దేవేరిని) చూచి లంకా పట్టణమంతయు తిరిగి, పాలస్త్వని వైభవమును గాంచి వచ్చి రామచంద్ర ప్రభువునకు నివేదించునపుడు, “అగ్ని హోత్రాశ్చ వేదాశ్చరాక్షసానాం గృహే గృహే” అనియు, “క్రతు ప్రవరయాజినాం” అనియు విన్నవించునరికి శ్రీ రామచంద్ర పరమాత్మ హనుమత్, లక్ష్మణ, సుగ్రీవులతో అటులైన మనము రావణుని గెలువ నేరమని పలికిరట. అంతనా హనుమంతుడు “దయా సత్యంచ శౌచంచ రాక్షసానాం న విద్యతే” యని చెప్పుగా సత్యదూరులను గెలుచుట సులభ సాధ్యమని నిర్ణయించిరట. అట్లులే స్వామి రావణసంహార మొనర్చిరి. రావణుడు బ్రహ్మవంశసంభవుడై, మహాతపంబొనర్చి, బ్రహ్మాదులచే సనేక వరంబులంబొంది, శైవదీక్షాధురంధరుడై, అఖండ భక్తికలిగి, అఖండలని సైతము తృటిలో జయించిన నిర్వృప్తపరాక్రమశాలికి అపజయమును చేకూర్చినదీ “అసత్యమే - అధర్మమే”; కనుక సత్యమునకు జయమునకు యెంత సన్నిహిత సంబంధమున్నదీ దీని వలన తెలియుచున్నది.

మరియు ద్వాపరమున “ధర్మజుని” సత్యసంధతను గురించి విననివారుండరని సమ్మతము. సత్యవాక్పరిపాలనకై రాజ్యభ్రష్టులై అరణ్యవాసమొనరించి, యజ్ఞాతమునుజేసి పడరానిపాట్లుపడి తన సత్యసంధానమువల్లనే పరమేశ్వరుని యనుగ్రహమునకు పాత్రుడై అనేక అశౌచాణుల సైన్యమునుగెల్చి, యుద్ధమున జయమునుగాంచెను. కనుకనే భారతమున శేషధర్మములలో ధర్మరాజు సత్యముయొక్క శక్తిగౌరవములను కొనియాడుచు నిట్లు శ్లాఘించెను. భారతము శకుంతలోపాఖ్యానమున దుష్టంతుడు తాను శకుంతల నెరుగనని పలికినప్పుడు, శకుంతల యిట్లు పల్కిను.

క॥ వెలయంగ నశ్వమేధం

బులు వేయియు నొక సత్యంబును నిరుగడలం

తుల నిడి తూపంగ సత్యము

వలసన ములు నూపు గౌరవంబున పేర్కొన్ ॥

అని వెండియు భీష్ముడును సత్యవ్రతమునుగూర్చి ధర్మజునితో

చం॥ సుతజల పూరితంబులగు - నూతులు నూటిటికంటె నూన్పుత

వ్రత యొక భావిమేలు, మఱి - భావులు నూటిట

కంటె నొక్కన

త్రక్రతువదిమేలు తక్రక్రతుశ - తంబున కంటెను

తుండుమేలు త

త్సుత శతకంబు కంటెనొక - నూన్పుత వాక్యము

మేలు చూడగన్ ॥

మరియు భారతములోనే

“సర్వ తీర్థాభి గమనంబు - సర్వవేద

సమధిగమము సత్యంబుతో - సరియుంగావు

యెఱుగుమెల్ల ధర్మంబుల - కెందుఁ బెద్ద

యందు సత్యంబు ధర్మజ్ఞు - లైన మునులు ॥ అని

కలదు. ఇందువలన సర్వపుణ్య తీర్థాటనము కంటెను, వేదవేదాంగాది విద్యాభ్యాసము కంటెను సత్యమే పెద్ద ధర్మమనియు, దీని కేవలము సరికావని ధర్మజ్ఞులైన మునుల యభిప్రాయమని తెలుచున్నది. మనదేశమున పూర్వము నుండియు జన్మించిన మతప్రపక్తలందరు ఈ సత్య విషయమున యేకాభిప్రాయలే కాని భిన్నులుకారు. ప్రథమాచార్యుడైన బుద్ధదేవుడి సత్యమున కిచ్చిన స్థానమనిర్వచనీయమైనది.

అతని జీవితములో “నా సత్యంబ్రాయాత్ సత్యమేవ జయతే” అను వాక్యములు వినుటయేగాని, అసత్యమన్న నెట్లుండునో యెరుగనే యెరుగడు. నేడు ప్రాయశః యెరుగని వారులేరు. కనుకనే ఆయన యుపదేశములలో ప్రథమ వాక్యమే “సత్యంవద” రెండవవాక్యము “ధర్మంచర” అని ప్రచారము చేయుచుండువాడు. కనుక బౌద్ధులు “సత్యంగచ్ఛామి- ధర్మంగచ్ఛామి, బుద్ధంగచ్ఛామి” అని పలుకుచుందురు. ఇవియే వారి ప్రమాణవాక్యములు. తరువాత శంకరమధ్వరామానుజులందరు సత్యప్రచారమునకే ప్రాధాన్యతనిచ్చిరి. మతాంతరప్రపక్తలైన క్రైస్తవ మహమ్మదీయులుకూడ తమ పవిత్రగ్రంథములని చెప్పు బైబిలు, ఖురానులలో, “అబద్ధమాడకూడదు” అను ధర్మమునే ప్రధానముగ పెట్టుకొని రచించియుండిరి. మిగతాధర్మముల విషయములో దేశకాలజాతులనుబట్టి అభిప్రాయభేదములున్నను యీ విషయమును మాత్రము యేకకంఠముగనే పలికిరి.

తరువాత వ్యాప్తమైన బ్రహ్మజ్ఞాన సమాజము, దివ్య జ్ఞాన సమాజము” మున్నగు పలు మతకర్తలందరు “సత్యాన్నాస్తి పరోధర్మః” అను వాక్యమునే యాదర్శముగ పెట్టుకొని ప్రచారమును చేసియుండిరి. పూర్వము నుండియు మతప్రవక్తలే రాజులకు నీతులుఁ గరపి సత్యానుష్ఠాన పరులనుఁజేసి రాజ్యముల సేవించిరి. అందువలననే ఆశోకుడు మున్నగు వారి రాజ్యము లజేయములై చిరకాలము మన్ననఁగాంచినవి. భారతదేశము ననేఁగాక విదేశములలోఁగూడ ప్రభువులీ ధర్మమును అతిపూజ్యమని గ్రహించి యాచరణలోఁ బెట్టుకొనిరి. అజ్మీరు సంస్థానాధిపతి తొలుఁదొలుత, తన జాతీయ పతాకము మీద “సత్యమేవ జయతే” అను వాక్యమును లిఖించి సత్యమునందు తనకుఁగల భక్తిగోతమములను దర్శించెను.

బ్రిటీషు ప్రభుత్వ కాలములోకూడ ప్రభువులు పట్టాభిషిక్తులైనప్పడుగాని, మంత్రులు, దండనాయకులు న్యాయాధికారులు, శాసనసభ్యులు, తమతమ పదవి స్వీకార పమయములందుగాని ప్రమాణవాక్యములు “దేవుని యందు ప్రభువుయందు విశ్వాసము కలిగి సత్యముగ ప్రవర్తింతున”ని పలికించు టాచారముగ నున్నది. ఇంత వరకేల? న్యాయస్థానములందు అభియోగములను దెల్పుకొను వాది ప్రతివాదులుగాని, సాక్షులుగాని విచారణ జర్పుటకు ముందు వారిచేత “దేవుని యెదుట ప్రమాణము చేసి అంతయు నిజముచెప్పెదను. అబద్ధము చెప్పను” అను ప్రమాణవచనములు పలికించుట న్యాయశాస్త్ర బద్ధమున్నూ, సదాచారమున్నూ నేటికిని జరుగుచున్నది కదా? అనగా నేటి కొద్దులమాట యెట్లున్నను పూర్వమునుండియు సత్యపక్షము జయించుననుమాట పాటియైనది. ఇంకను సత్యముచేత సాధింపబడిన విజయములను చూతము.

మహాత్మ గాంధీజీకి సత్యము, అహింస, దీక్ష, శౌచము లనునవి వెన్నతోబెట్టిన గుణములు. ఇందు సత్యము మొదటిది. ఇవియే యతనికి ఇంగ్లీషు వారితోఁ గలిగిన పోరులో శాంతి సమరమున ప్రథమాయుధము. సత్యమును సమ్మోహనాస్త్రము చేతనే పర (శత్రు) ప్రభువులకు వాగ్బంధన మొనర్చుచూ, వారాడిన మాటను నిలబెట్టుకొనుడని హెచ్చరించుచు, ఉభయపక్షములను ఆయుధములనుఁ బట్టినీయక, ప్రజానష్టములేకుండ స్వరాజ్య సంపాదన మునుఁ గావించెను. ఇదియే సత్యము సాధించిన అఖండ విజయము.

ఇప్పుడు మనకు ప్రధానమంత్రియైన “పండిత జవహర్ లాల్ నెహ్రూ” మహాశయులు కూడ, శ్రీ మహాత్మాజీ యడుగుజాడలనే నడుచుచు అమెరికా, రష్యాప్రభుత్వములకుగాని, ఉత్తర దక్షిణ కొరియా దేశముల వివాదములలోగాని, పాకిస్తాన్ కాశ్మీరు సంధిలోగాని, యింతవరకు తాను మధ్యవర్తిగ యుండి నడిపిన రాయబార కార్యములలో యుద్ధవిరమణము వరకు తెచ్చి, బుల్గాన్, కృశ్చేవు కామ్రేడులు మనదేశమునందు పర్యటించుచున్నప్పుడు వారితో సంధి కలిపి వారిని సత్వగుణ ప్రధానులుగను, సత్యమార్గానుసారులుగను చేసి సుహృదులుగా చేసుకొను సందర్భమునఁ గాని, తాను వినియోగించిన ముఖ్య సాధనమేది? సత్యమే! సత్యముచేతనే నర్వరాజ్య సమైక్యతను సాధింపఁగల్గెను. ఇందువలన తేలిక దేమనగా సత్యము చేత సాధింపరానిదేదియును లేదనియు, సత్యమే జయించు సనియు, రాజ్యపాలనకు సత్యమే సాధన మగుటంచేసి, ‘సత్యమే జయ’మను సూక్తిని పాటించుచు, ప్రభువులు ప్రజలుకూడ సత్యసంధులగుదురు గాక! యని యానించుచు, లోకమునకట్టి సద్గుణమును ప్రసాదించుటకై శ్రయఃపతిని ప్రార్థించుచున్నాను.

సత్యం తపః.....

సత్యేన లోకాః ప్రతిష్ఠితాః

సత్యే సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥

TRUTH IS ONE: SAGES CALL IT BY VARIOUS NAMES.

(FROM SRIMAD BHAGAVATAM)

"Our salutations to Hrishikesa, the Lord of the senses,
Who is manifest in all that is good.
Thou art the Lord of all work,
The Lord of all knowledge,
The Lord of the mind and the Lord of all objects.
Thou art the embodiment of the Vedas,
Thou art life, Thou art immortality,
Thou art all in all.
Thou art courage,
Thou art the vigour of the senses,
Thou art the strength of the body,
Thou art desire,
We salute thee :
Thou art our beloved Lord."

Our salutations to thee, in thy divine aspect of Matsya,
The manifester of all strength, physical and mental.
Thou art within all beings, thou art also outside of all.
None knows thy nature.
Thou art the ruler of this universe.
Thou art the support and refuge of all."

"Our salutations to Kurma !
Thou art omnipresent and the support of all.
Thou art beyond all space and time,
Thou art expressed in every being and in everything in this manifold
universe,
Thy forms are innumerable,
Thy names are many,
Thou art that knowledge which gives awareness of unity.
We salute thee !"

"Our salutations to thee !
Thou art the Word, thou art the Truth,
Thou art the sacrifice, and thou art the sacrificial work ;
Thou art the Soul of all souls ;
As fire doth exist hidden in the wood,
So dost thou exist hidden in the body and the senses.
With their hearts and minds purified by spiritual discrimination and
by virtuous deeds,
The wise seek thee,
By thy power, the divine Maya,
It is thy Self that has become manifest as this manifold universe.
In deep contemplation the self-controlled realize thy absolute aspect.
We salute thee !"

(With the kind courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV—APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

Everything in this world has certain characteristics which determine its existence. Art when compared with other forms of expression like literature can be identified with the help of certain characteristics of it which differentiate it from the other. Each kind of art has its own characteristics which identify it. Architecture too has its own characteristics. It being the mother of arts, it takes into its gamut all other arts like sculpture, painting, dance etc. Therefore when we try to identify certain characteristics of architecture, we indirectly try to establish the characteristics of other arts as well. To start with we shall take up sculpture.

Many visitors have travelled from far and wide to this country to see and appreciate the architectural beauty of this ancient seat of humanity. Even a casual visitor to any centre of architecture in India would have noticed that sculpture plays a prominent part in Indian architecture. Every wall, every pillar, every gate and every stone is carved into "scenes" from the life of the Buddha or from the Puranas, into human forms, especially female, in some dance posture or other, into *Dhwara-palakas* or the gate-keepers, or into some flower or recurring designs of animal and birds. Commonsense would have told him that all these works of art could not have been the handiwork of a super-crank who for want of a better work to do carved every stone and wood and cave into a meaning-

less mass of something. A closer study of them would have showed him that there was a method in the madness that if he strained a bit to follow them critically, they would have thrown open to him magic casements of beauty. But unfortunately the casual visitor stopped there and passed his verdict on Indian Sculpture as something wonderfully beautiful and great because it was unintelligible to him. It is pardonable if a foreigner who had no idea of Indian culture and Indian religion made such a statement. But unfortunately, more often than not, even an educated and cultured Indian took pride in such utterances. Apart from revealing his ignorance of his culture, his statements proclaim the gravity of the situation, the extent to which Indian art has fallen on evil days in the country of its very inception. The outstanding reason for it is English conquest of India. Now, when we have gained our Freedom, it is up to us to strive to learn to appreciate our culture and arts and open a fresh page in the Diary of our Nation.

Distortion in Indian Art

When we look at a Sculpture done in Indian style, the most outstanding feature we notice is that it is not natural; that is to say, it is not the photographic representation of a human being. Its limbs and its features seem to resemble human features and limbs yet there is a difference between them. The eyes extend from the nose to very near the ears, the ears elongate downwards and hang like pendants, the hands descend lower than the knees, the shoulders broaden in the case of male figures while the breasts take

a geometrically round shape in the case of female figures. There is a perceivable disregard for the proportions given in the natural world. This is known in the language of art as distortion.

There is no art without distortion for art is not imitation of nature but a true representation of it. There are various degrees of distortion in art and the artist has every right to indulge in them as long as he does not violate nature. The eye brow may be straight instead of being in the crescent shape, may extend to the ears instead of stopping right below the temples, may be a thin line of black instead of a bushy growth of hair near the nose which gradually disappears as it gets away from it. A spectator may tolerate these distortions as they are small departures from nature with an intention behind them. They respectively stand for expressions of surprise, beauty and tenderness. But under no circumstances may the artist place the eye brows below the eyes or twist them out of shape. As long as the artist tries for idealization of reality without outraging nature, he is free to distort his figures to convey some artistic intention. In fact, even in nature we notice such distortions: a high-bridged nose is known as Roman nose while a short and stumpy nose is termed as snub nose. They are only distortions which represent two different races of human beings and are not deviations from the original in nature.

Though English critics of Indian art objected to distortion in Indian sculpture and painting as grotesque and unnatural, they were not conscious of the fact that they themselves indulged in it. A great writer on art like Herbert Reed himself accepted that "even classical Greek sculpture was distorted in the interests of the

ideal. The line of brow and nose was never in reality so straight, the face so oval, the breasts so round as they are represented in, say, the Aphrodite of Melos. Indeed, it is difficult to find any work of art before the Italian Renaissance which does not depart in some way or other from actuality." (1)

Ideal of Beauty in Indian art

An artist generally takes to distortions to represent his conception of ideal beauty. In the above description we learn how an artist of the West used distortions to represent his ideal of the goddess of love, or a woman. The Indian artist's ideal of woman was different. He represented the face in an oval shape, the forehead and the eye-balls like a bow, the eyes in imitation of the eyes of a gazel. or a bird or a fish, the neck as resembling the neck of a goose, the thighs in the shape of an elephant's trunk, the hands in the fashion of a stalk of a lotus and the fingers as if they were budding *champaka*. The male as well as the female forms bent in their characteristic ways like creepers. The forms described in literature, for example, the description of Parvati by Kalidasa, also resembled those drawn and carved by the artists. Therefore it is evident that these artists strived towards the same ideal of beauty. No doubt, their ideal of beauty was not the same as that of the Western artists; nevertheless it had its own standards of aesthete. The drawback of the Western critic of Indian art lay in his shortsightedness: he felt that because he did not find his standards of art in the art of the East, it was "senseless similitude"; because he did not find the same forms as those in his art, the forms in Indian art seemed to him to be nothing if not "monstrous combinations of human and brute forms repulsive from their

1. "The Meaning of Art" by Herbert Reed. p. 29.

ugliness and outrageous defiance of rude and even possibility.'⁽¹⁾

The artist of India always aimed at a direct expression of the soul through the pure form of ideal beauty. His genius refused to be shackled by an imitative realism. It refused to be intellectual, emotional and imaginative in the sense in which European genius was. It always moved on the inspiration of a spiritual sensitiveness and its curiosity was always psychic. It expressed the spirit in form and the soul in body. These two do not necessarily belong only to man. They are to be found in every living thing, be it man or beast or tree or insect; in other words in nature. That is to say, the Indian artist concentrated on the expression of the soul-spirit through nature. Like the poet, he too in his creative frenzy moved freely from the earth to heaven and heaven to earth almost unconscious of the boundary-line between the two. In the like manner he dealt with the human and the animal, the vegetable and the insect worlds as if they were all one and the same. His genius was not restrained any where. But, in spite of this freedom, it developed him into a devoted creator of forms and shapes, with his reserve, patience and life of original spiritual discipline. These peculiar qualities in him helped him to express spiritual illumination through his sculptures.

Beauty and Love in Indian art

In Indian sculpture the artist always tried to elevate love from the realms of physical beauty to the eternal heaven of moral beauty. He fully depicted all the bashfulness, playfulness, and the fluttering intoxication of youth in his female forms. But he did not stop there. He

graced these with the deeper feminine soul intent on austerities and regulated through the sacred channels of piety and devotion. Thus there were action and calmness, of Nature and Divine Love respectively expressed in one and the same figure. And to catch the two in Indian art one has to be conversant with Indian thought and culture. Indian culture was religious and in every walk of life religion overflowed through various forms of expression. The English critics of Indian art were quite ignorant of this fact and so they found only the gross in the form devoid of the spirit.

The theory of the transmigration of souls is the heart of Indian culture. The Upanishads have proclaimed that the emancipation of our soul lies in its realising the ultimate truth of unity. It is said: Know that everything that moves in this active world as enveloped by God and find happiness through renunciation, not through greed of possession.⁽²⁾ When man understands the diversity of things as the final truth, he craves for the external possession of them; but when he recognizes the Infinite as the final truth, he realizes the joy of his soul through his union with It. He becomes one with everything in this Universe and enters into everything as if he is a part and parcel of everything.

This truth is accepted by the Indian in every walk of life. Every sculpture, every painting, every piece of art, and literature proclaim this truth. For example, in Kalidasa's *Vikramorvasiyam* we notice that the nymph Urvashi transformed herself into a creeper and the creeper again became the nymph as if it was a common and natural change of human existence.

1. Vide: "Aradhana". Vol. III No 4. April 1957. p. 60

2. Ishavasyam idam sarvam yat Kinchana drisyate jagat.
Tena tyaktena bhunjithah ma gridhrgh Kasyachit dhanam.

When once we took it for granted that souls could transmigrate from one body to another with the least difficulty, then we have acknowledged the unity between plant and human life. The sculptures we saw with our physical eyes no doubt suggested passion and sensuousness but the mind gave them an ethical and spiritual interpretation so that the physical suggestivity lost its intent. In almost all Indian illustrations we have to catch this spirit behind them if we are to understand them in the proper perspective.

Look at a sculpture of a female done in Indian style with this angle of vision and you will find in its facial gesture, and the gesture of the body and the fingers not the voluptuous indecency of a naked woman but the soul of the artist communing with the soul of the spectator in the immortal language of art. You have to read through the physical form the poetry of nature. The fingers of the figure should get into your mind the little flowers from the tree or the creeper that bends like the body of the female figure.

Appreciating a sculpture

Figure 1 is a sculpture of a mother fondling the child taken from Bhuvanaesvar temple. It dates back to 11th. Century A.D. Let us try to appreciate it in the proper light.

Here is a wonderful sculptural depiction of motherly love. The abstract love of a mother for her child is immortalized in this sculpture by the artist in a concrete form. The mother holds the child in her right hand and rests him on her left and does not hug him but keeps him at a little distance from her. The child beats his hands against her milk-burdened breasts in mute suggestion that it is time for his feed. Voice only fails, else how distinct the lips say, "Mother, do not hold me from my life's nourishing fount."

Fig. 1.

The mother pretends not to see him by bending her face but she holds it in such a way as not to miss the sight of her little one's face. There is a lingering smile on her lips which indicates that it is not tantalizing, not holding the child away from his life's nourishing fount neither, but only play-acting in which the mother derives a pleasure only mother can enjoy. She does not in all seriousness mean holding him away from his nourishment for ever. That is unthinkable. Yet that brings into her mind the thought of what would happen to her dear little one if only she were to be so cruel. And this feeling is very well brought out in her serious countenance.

Now, the sculpture as it is, stops its message here. But it has charged our minds to that extent that we cannot help imagining what would follow once a mother gets such thoughts. This is what

is suggested: she cannot hold her child away from her in that manner for ever. It is impossible. She raises her eyes and face and lo! the meek intelligence of those dear eyes which baffle her into a moment of confused thought. She immediately draws the child to her breasts and holds him tight in her arms as if she challenged the Lord of Death that even he will have to yield at such a sign as that. She shows thousand kisses on her *Chirangivi* before she suckles him so as to scare away all evil from him. All this is suggested by the sculpture. This is known as suggestivity in art. The greatness of a piece of art depends more on the element of suggestivity than on its technique and execution.

In the background, just above the female figure is shown a creeper, perhaps a lotus stalk with a fully blossomed flower drooping in the same manner as the female figure below. There is another creeper or stalk shown which has many buds some of them just blossoming, some others already half-blown, which intertwines with that which bears the completely blown flower. This background suggests that the mother's and child's life are intertwined in the song of creation, and that under the shadow of the matured flower grow the buds into life. The song of creation is the same in human and vegetable life, though in human life it is articulated and in the vegetable life it is one with the Eternal Silence.

Look at the two figures closely: you will notice that the mother has done her hair in the most up-to-date fashion of her day. She is bewitching with her eyes like the lotus petal, her graceful and long nose, her broad forehead, her round beautiful breasts and her robust physique. She does not represent the half-naked, poverty-stricken mothers on the street. She does not also represent the rich mothers that leave their children to the care of wet-nurses. She stands for the modest middle-class mother who is the true perfection of motherhood. From the description of such an ideal and equally ideal child, (the child seems to be too big for his age and this is a sign of his good health and parentage) you can guess what the father would be like. The two, the mother and the child before us, and the father suggested to us by their healthy look, we can imagine the happiness of the family.

The sculpture also suggests in a way the ideal of the artist and his times, how the people lived and what they enjoyed. Thus the sculpture proves to be a marvellous piece of art.

Every Indian sculpture is a poem in stone and if we are not able to understand it, it is not the fault of the artist, nor is it the fault of the times to which the artist belonged. A man who fears to blame himself blames others.

(to be continued.)

AHALYA'S GREATNESS—EFFICACY OF PENANCE

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

Ahalya's story reveals that, even though she committed the grave sin of conjugal infidelity she finally became so purified that she is considered, to this day, one of the preeminently virtuous ladies of Bharatavarsha. What is the cause of such a transformation?

Valmiki Ramayana deals with the story in chapters 48 and 49 of Bala Kanda. Three views are put forth to explain the change in her. Some attribute it to her sincere repentance, others to Rama's grace; and yet others to the purificatory penance which she underwent.

The text shows that, when Rama saw her, she appeared to him as hallowed with spiritual splendour (“తపసాద్యృత ప్రభాం”) (“తపాబల విశుద్ధాంగిం”). The poet himself thus makes it clear that she had acquired that spiritual radiance on account of Tapas, or penance. As soon as Rama saw her, he prostrated before her, and then she in her turn prostrated before him and worshipped him. Hence it is plain that her penance for several thousands of years brought about the change in her, and sanctified her to such a preeminently high degree.

We do not find in the text that as soon as she saw Rama, she first prostrated before Rama as her Saviour, and begged for His mercy, and that Rama on account of His infinite mercy forgave her. There is no basis for such a position at all in the text.

Even as for repentance, we do not find in the text any reference to repentance apart from the long and severe penance, which she underwent as a consequence of her husband's curse. Repentance cannot therefore be taken as a cause for her

transformation, although however, when a person who committed a sin undergoes purificatory penance, repentance must necessarily form part of that penance.

So, of the three causes suggested by various interpreters, only penance is warranted by the text, and not the remaining two.

We may consider the question even apart from the text. Sruti and Smriti are stated to be the commandments of God. Hence one, who wants to obtain God's mercy, must first please God by acting in accordance with His commandments. A sinner, therefore must, in accordance with the injunctions laid down in Smriti and Sruti, undergo purificatory penance, and thus qualify himself to obtain God's mercy. Thus undergoing purificatory penance is a condition precedent for obtaining His mercy. Repentance, in all such cases, is a part of the penance, as stated above. Even from this viewpoint, the conclusion is irresistible that Ahalya became purified and hallowed by her penance only and not otherwise.

Next we shall consider the relative jurisdictions of penance and repentance. To get rid of sin one must have recourse only to penance according to Sastra. Penance only destroys all sin (“తపసా కల్పిషం హంతి”). As for repentance it is also prescribed for small failings, but its purpose is more to help the person repenting to avoid repenting the offence later on. The matter may further be clarified thus;—when a person commits a sinful act, two kinds of consequences follow—one relating to Anubhava (అనుభవ) and the other relating to vasana (వాసన) or samskara. That

person must first suffer or experience the result of the sinful act, as stated in Sastra, and this anubhava aspect cannot be avoided by repentance or by God's grace. Otherwise the very basis of Vedic Dharma, namely, Karma theory, will collapse. As for the vasana or samskara aspect, a tendency will be created in the person to repeat the act again, and that tendency can be controlled and got rid of by human effort (పాపపరిహారం), such as by repentance etc. Hence by repentance, Ahalya might have got over this vasana aspect, and might not repeat the act again. But first she suffered the punishment as a result of her husband's curse, and by penance, for several thousands of years, she obtained far greater results, as her Rajas and Tamas became destroyed, and she emerged out of the penance with a completely purified body, full of spiritual radiance, which is the result of exuberance of sattva guna. Hence she became a typical personification of virtue and thus an object of reverence even for Rama, and to all even up to this day.

To try to justify or to find grounds of redemption for the sinful act of Ahalya, (as some have recently attempted) either on the ground of her being impelled by uncontrollable desire for Indra whom she had mentally chosen as her Lord, she having been married to Gautama by a stratagem of Narada, or on the ground of her deviating for once from the inexorable path of womanly virtue even as famous sages on occasions fell victims to the charms of women, is not a correct or proper stand to take. Such a position cuts at the very root of the principle of chastity for which Bharatavarsha has earned a great and unique reputation in the world. Pativratas like Anasuya and Samathi, could convert even the Thri-

murthies into babes, and could stop the course of the Sun by the power of their chastity. 'Who is clad in chastity is clad in steel' says even a western poet. Trying to justify Ahalya's act or to find some grounds of her redemption in it is, to say the least of it, doing great injustice to that galaxy of pativratas like Seeta, Savithri, Anasuya, of whom any country may be really proud, and leaving the door wide open for unchastity. Even though Rama knew full well that Seetha was pure, while in Lanka, as she happened to be taken away by force by Ravana, and kept in his place for some time, Rama refused to accept her without some public and convincing test regarding her purity, lest people should scandalise her and him; and accordingly the fire test was undergone by her to the great amazement of all. Even though there were really valid and convincing grounds of redemption to be urged in favour of Seetha, Rama did not urge them. It is because of such great acts that Rama is described as the very embodiment of Dharma. Would such a Rama simply forgive Ahalya and accept her, on the two grounds of redemption stated above, or on account of His infinite mercy?

It is because she purified herself by severe penance for several thousands of years, and became consequently hallowed with spiritual radiance, that He fell on her feet as soon as He saw her. To say she became purified because of her prostration before Rama, and of Rama's consequent forgiving her, is contrary to Ramayana, and will be putting the cart before the horse. Mercy can be shown only when it does not conflict with Dharma, and not otherwise. Further, justifying the lapses of women on the ground of lapses of men is not only opposed to Vedic Dharma, but opposed to

all notions of morality and canons of good conduct any where in the world. Vedic Dharma lays greater emphasis on the purity of women than on that of men. That is why in Geeta we find Arjuna bitterly complaining of Varana-sankara through impurity of women. A question may arise as to what then is the importance and significance of Rama's going to her, and of her assuming a human shape then only? The answer is plain. Rama's going to her is to indicate to her that her penance has fructified and that she might therefore end it. Just as a clock indicates time and does not make time, and just as the S. S. L. Certificate indicates that the holder of it passed the S. S. L. C. examination, and does not by itself pass him, he having secured a pass by virtue of his own industry and talent, similarly Sree Rama by His Graceful Darshan, testifies to her having completed her penance, and

proclaims to the world her purity and greatness by prostrating himself before her. That is why Rama is described as Dharma-Murthi and Dharmajna.

So, to conclude, it is the purificatory penance of Ahalya that sanctified her and made her one of the preeminently virtuous ladies of our country. According to our Vedic Dharma, it is only Tapas that can destroy all sin, purify the antahkarana, and make one realise Brahman through Jnana. Bhriguvalli of Taittiriya Upanishad enunciates such a principle. Bhrigu realised Brahmajnana through Tapas, and obtained Moksha. There is nothing that cannot be achieved by Tapas.

శ్లో॥ “యద్దుష్కరం యద్దురాపం ।
యద్దుర్గం యచ్ఛదున్తరం ।
తత్సర్వం తపసాసాధ్యం ।
తపోహి దురత్క్రమం ॥”

GOD, MAN & CREATION, X—UPANISHADS—THE TAITTIRIYA

(Continued from previous article)

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

Peethadhipati, Gayatri Peetham, Masulipatam.

We have seen in the previous article, No. IX that the very first Mantra of Brahnavalli, Viz., “Brahmavit Apnoti Param” (బ్రహ్మవితే అప్నోతి పరం) contains, in a nutshell, the gist of the whole Upanishad. And we have also discussed the definition of Brahman as stated in that Upanishad, “Satyam, Jnanam and Anantam” (సత్యం జ్ఞానం అనంతం) and concluded by stating that this Brahnavalli, by the very definition of the word Brahman, expounds the Adwaitic Doctrine. This is the unique value of this Valli.

(2) Vit (వితే)

Of the four words of the First Mantra, we have discussed the meaning of the first word ‘Brahman’. The next word is Vit (వితే). ‘Vid’ means to know. Hence Brahma-Vid means one who knows Brahman. Now the question is how to know that Brahman, which is described as an Eternal Reality, Intelligence itself, and Infinite with regard to space, time and things. ‘Knowing’ ordinarily presupposes, that the thing known is different from the knower. This will hold good only

with regard to finite things, which are objects of perception. But in the case of Brahman which is infinite and present everywhere i. e., also in the knower, what is the meaning to be given to the word 'Knowing'? Surely the ordinary meaning of the word cannot be applied, as Brahman the thing to be known, is not different from the knower. To solve this difficulty in understanding, the Upanishad itself comes to our rescue and explains the word as "యోవేద నిహితం గుహయాం పరమే వ్యోమమ్" (yo veda nihitam guhayam parama vyoman) i. e., Brahman has to be known, not as an object different from you, but as existing in your own heart in the cavity of Buddhi. (బుద్ధిగుహ) i. e., as your own Self or Atman. Hence 'knowing' Brahman is knowing or realizing one's own Self, which thus establishes the identity of Man with God in essence. The same idea is conveyed by the Mahavakya of the Atharvana Upanishad viz., 'Ayamatma Brahma' (ఆయమాత్మా బ్రహ్మ) i. e., this Self of mine is Brahman. Thus even the second word 'Vid' also of the first Mantra of this Upanishad expounds the Advaitic principle like the first word 'Brahman'.

(3) *Apnoti* (అప్నోతి) and (4) *Param* (పరం)

The word Apnoti means attains. Like the word 'Knowing' (Vid) the word 'attaining' (Apnoti) also ordinarily presupposes that the thing attained is different from the attainer. But here the thing to be attained is described as Param (పరం) which means niratisayam (నిరతిశయం) or that, than which nothing is bigger or greater with regard to space, time and things. Such a thing can only be Brahman as explained in the previous article, and also from the root 'ఞ్' (ప్రదౌ). So, Apnotiparam means one who knows Brahman, attains Brahman itself. This idea of Knower of Brahman becoming Brahman, is contained in other Upanishads

also, which clearly enunciate "బ్రహ్మవిత్ బ్రహ్మైవ భవతి", "స యోహ వై తత్పరం బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి" etc. Further logical reasoning also takes us to the same conclusion. It stands to logic to say that the knower of a particular thing becomes that thing, and not any other thing which he never undertook to know. Hence the word 'Param' in this context must be interpreted as Brahman only, especially when other Upanishads corroborate such an interpretation. Thus the thing to be attained is Brahman; and Brahman is Infinite and All-pervading; It exists in the Attainer also, and is not different from the attainer. So the ordinary meaning of 'attaining' cannot be applied here. Then how to interpret the word 'Apnoti' which means attains? The word "attains" in this particular context, and with particular reference to the Infinite and All-pervading Brahman, has necessarily to be interpreted, not in the ordinary way of the attainer being different from the thing attained, but as the attainer, being really identical with the thing attained, but not knowing that he is so, and thinking erroneously that he is separate from the thing attained, finally realises that he is after all really the thing attained, and not different from it. This can be made clear by an illustration. A man having keys in his own pocket sometimes forgets that they are in his own pocket, and searches for them in so many places. Subsequently, some other person comes to him and points out the keys in his own pocket. Then he realises the truth that the keys have always been really with him only, even during the time, when he thought, that they were lost, and when he was searching for them. In such a case, we say that he did not actually obtain the keys newly, but he feels so glad on knowing the truth,

as if he newly obtained them. Similarly the man (jeeva), though really he is Brahman, erroneously thinks that he is not Brahman, but different from Brahman, and finally on attaining the Knowledge of Brahman, realises that he is after all Brahman only, and not different from Brahman, even during the time when he thought he was different. So his realisation that he is Brahman is not a new attainment to him, but on such a realisation, he feels so immensely happy as if he newly became Brahman. This idea is contained in the explanation given by the Upanishad in the sentence “సాక్షిత్వే సర్వాకామా సహ బ్రహ్మణ విపశ్చితేతి”. This sentence means that the knower of Brahman attains the satisfaction of all the desires in all the worlds including Brahmaloaka, at one and the same time, without going to those lokas, and in this body only, by attaining the knowledge of the All-pervading Brahman, and thereby realising his own Self as Infinite Brahman of Sacchidananda Swarupa. Thus the two words ‘Apnoti,’ ‘Param’ also clearly expound the Advaitic principle regarding the subject, “God, Man and Creation”. Thus the very first Mantra of this Upanishad “బ్రహ్మవిత్ ఆహోతి పరం” is unique in its establishing the Advaitic Doctrine, by all the four words contained in it, and by the explanation, given by the Upanishad itself, of those four words in its very first Anuvaka (paragraph) itself.

The first anuvaka, after explaining the meaning of these four words in the first mantra begins to describe, how creation came into existence, from such a Brahman. The very first sentence in this connection begins by the words “తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశ స్సంభూతః” i. e., from *that-this* Atman, sky or ether is generated etc. Atman, in this sentence is peculiarly qualified by the words, “*that-this*”. What

is the meaning and special significance of this expression, ‘*that this*’? “That” refers to a subject which is not in proximity, while ‘this’ refers to one in proximity. In this particular sentence under reference, ‘that’ must be interpreted as having reference to ‘Brahman’, with which the Upanishad deals in the first sentence, and which is not proximate to this sentence, but is removed from this sentence by some other sentences; while ‘this’ refers clearly to the subject in the just preceeding sentence, viz., Jeeva or man, who has the knowledge of Brahman. Thus the expression ‘*that-this*’, qualifying Atman, shows that the Brahman indicated by ‘this’ is the same as ‘Atman’ or Jeeva indicated by ‘this’ i. e., the two words ‘that’ and ‘this’ refer to the same Reality, which is called both as Brahman and Atman. In this peculiar way also, the identity of Jeeva with Brahman is established in this Upanishad. The anuvaka, thereafter describes that, from such an Atman, the creation emanated—from Akasa down to the physical body or annamayakosa. Then a description of annamayakosa is given and the first anuvaka ends.

The second anuvaka deals with pranamayakosa, the third with manomayakosa, the fourth with vijnanamayakosa and the fifth with anandamayakosa. There is another peculiarity in the description of anandamayakosa in the fifth anuvaka. Anandamayakosa is said to be based upon Brahman as its ప్రతిష్ఠా, support or essence. The peculiarity in the description of these five kosas or sheaths is this:—creation is described as emanating from Brahman or Atman, from the most rarified - first - created - Akasa or Ether, down to the coarsest physical body of man, i.e., annamayakosa. All these five sheaths are described or conceived as

covers of the internal Self or Atman of the Jeeva, which is finally described as Brahman. In describing the creation from Brahman, down to the coarsest matter, we come in a descending order in the macrocosm: and we go, in an ascending order, from the annamayakosa of the coarsest nature to Atman or self in man i. e., in the microcosm. And by this peculiar treatment of the creation and the five kosas, the Upanishad again establishes the identity of Man's self with Brahman.

In the succeeding sixth anuvaka, the very first two sentences ⁽¹⁾ 'అనన్తేవ స భవతి అనంత బ్రహ్మేతి వేద చేత్' ⁽²⁾ 'అన్తిబ్రహ్మేతిచేత్ వేద సంతమేనం తతో విదురితి', declare the identity of man's self with Brahman, by boldly proclaiming that, if a man knows that Brahman does not exist, he himself does not exist; on the other hand, if he knows Brahman as existing, then he is treated as existing. Thus the identity of both is established in a very peculiar manner. In the same anuvaka further down the Upanishad states that Brahman described in the first anuvaka, having created the universe with all the beings, manifested Himself in all those beings, as Jeeva, thus establishing the non-seperateness of Jeeva with Brahman.

In the seventh Anuvaka again, the same identity is envisaged in yet another and peculiar manner. The Upanishad states therein that, if the individual soul (Man) can realise himself as that unseen, unalterable, indescribable, All-Pervading Reality (i.e., Brahman), then he attains that fearless state called అభయం, which is Moksha. Yajnavalkya, in Brihadaranyā, after teaching Brahavidya to Janaka, finally proclaims అభయంవైజనక ప్రాప్తోసి i.e., 'You have attained that fearless state, which is called Moksha'. Thus in Upani-

shads, Moksha is described as the fearless state. The seventh Anuvaka then continues by stating thus:—On the other hand, if the Man or Jeeva makes or sees the slightest difference between his own individual soul and Brahman, then he is caught with fear. Fear is indicative of samsara, and fearless state is indicative of Moksha. Thus this anuvaka proclaims that seeing difference between individual soul and Brahman is samsara, and seeing no such difference or seeing identity between them is Moksha. Brihadaranyā corroborates this view in a crisp manner by stating “ద్వితీయాద్వైభయం భవతి”,

Then, in the eighth anuvaka, there is a triplet, ('సయశ్చాయం పురుషే, యశ్చాసావాదిత్యే, సపకః,') which contains in it a Mahavakya, indicating the identity of the individual soul with Brahman, by stating that the bliss experienced by everyman as existing in his heart-cavity, and the bliss which is in the Sun, who represents the Divine beings, are the same or identical, as both are Brahman-Bliss only.

Finally the ninth anuvaka states that he who experiences the Bliss of Brahman, which is beyond description in words, and beyond the reach of the mind, attains that fearless state of Moksha, as the cause for fear viz., the idea of his being separate from Brahman, vanishes. That is, such a fearless state being Brahman itself, such an individual soul attains Brahman. Thus this Upanishad, Brahmayā, begins by stating that the man who knows Brahman attains Brahman, and closes by saying that the man who knows Brahman-Bliss in him attains Brahman. In this way this Brahmayā establishes the identity of individual soul (man) with Brahman (God) in various ways in all the nine anuvakas as described above.

(to be continued.)

TEMPLES - XXIV

By

YATHARTHAVADI

DIVYAMANUSHA SAMBHAVA-RAMAVATARA.

“ ONE WHO IS THE DOER OF
GOOD TO ALL ”

“ सर्वभूतेषु को हितः ? ”

One who cares for the good of the beings is only a parent. The individual does not always care for one's own good, but most often goes after what is pleasant. What is good need not always be pleasant. It is the father or the mother, who desires what is good for the child even though it may not be pleasant to it. Thus, the question as put by Valmiki, would resolve itself into, 'Who is the father of this Universe?'. It has been stated in the Chandogya Upanishad that the Jivatma and the Paramatma, two birds similar in effulgence and beauty, embraced a single tree (the body). The Jiva-bird was allured by the attractive fruits of the tree and began to eat them. It was pleasant to start with, but it was not beneficial for it. The bird began to lose the beauty of its wings and gradually the wings themselves were lost, became crippled and hence could not leave the tree (body) and go as it liked. The other bird, the Paramatma did not touch the fruits of the tree and as a result continued to be effulgent with its beautiful wings. It can go any-where : but it sticks on to the tree, waiting for the Jiva-bird to get its wings back, since they are inseparable. It is constantly telling the Jiva-bird, "Do not touch the fruits of the tree anymore. You will get back your wings and we can go back together."—" द्वा सुपर्णौ सयुजौ सखायौ समानं वृक्षं परिषण्वजाते । तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्ति । अनश्नन् अन्यः अभिवाकशीति । ”

“ ईश्वरस्सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति ”—

“ The Lord of the Universe remains in the heart of every being. ”

“ तमेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत ”—

“ Surrender unto Him in all aspects and thou shalt be saved. ” It is this truth about the Lord of the Universe that is enunciated by Valmiki in his question and he wants to emphasise that Rama is that. It is based on this that Vibheeshana did Saranagati (शरणागति) unto Rama as Sarvaloka Saranya (सर्वलोक शरण्य). Saranya means superficially “ Protector. ” But in its depth the meaning embraces ‘ हितंकरः ’ ‘ the doer of good ’, i.e., He alone knows what is good for us, being the Paramatma, and our only duty is to surrender unto Him. Every incident in Ramayana will show that whatever act Rama did, was for the good of the individuals, though the act seem to be unpleasant. Take for example, his going to the forest leaving behind his beloved Prajas. It was most unpleasant to the people, but most valuable good had been done to them thereby. The people had supreme love for Rama but they had not learnt to love each other as much. A father is pleased with the sons, who individually love him but he cannot be pleased with them, if they do not love each other as brothers. Rama wanted that his Bhaktas must be able to see him in every being and love each other and remain in unseverable tie. For converting the people into a set of Bhagavatas, who would be able to see Rama in one another, he separated himself from them and gave them a penance for fourteen years under the leadership of Bharata, the foremost

of Bhagavatas and the Upasana of his own Padukas. Thus whatever he did, though unpleasant for the time being, had the ulterior good for the people at heart. It is a well known fact that Rama was the remover of the curses of the people and most of the characters in Ramayana were waiting for the arrival of Rama for their curses to be destroyed. The Hita (हित) that he did to everybody was the deliverance of the four Purusharthas (पुरुषार्थ), Dharma (धर्म), Artha (अर्थ), Kama (काम) and Moksha (मोक्ष). The main receiver of Dharma, was Dasartha, of Artha (अर्थ)—Sugriva, of Kama—Vibhēeshana and of Moksha—Jatayu, Sarabhanga and Sabari. The following episode from Ramayana, which occurred to the author in a dream is narrated below in this connection.

A beautiful young woman with bewitching eyes, effulgent face, short beautiful nose, ever-smiling lips, dark hairs, well-formed body, hands and feet like lotus, shining like the full-moon, bedecked with beautiful ornaments, appeared in a vision. The beauty of the woman was divine and tallied with the description of Sakshat Sita Devi, depicted by Valmiki in Sundara-kanda. The dreamer asked her who she was. She replied, "I am one of the characters of Ramayana." I said, "No, it cannot be. Your bewitching beauty is comparable to that of Sakshat Sita Devi and there is no other character other than her with such divine personality. I know that I am not fit to receive the Darsan of the Devi in this mortal coil. Further, if it is really a Darsan that is given to me, Devi won't appear before me without Rama. I am, therefore, sure you do not belong to the Ramayana characters. Please tell me who you are." In reply she showed me her little finger, where I saw the nail was like a winnow (शर्प). "What do you mean by this? You want

me to believe that you are Surpanakha." She smiled and said, "Yes it is true". Then I said to myself, "My development and purity of mind has reached a stage where I can be blessed only with a darsan of Surpanakha and not Sakshat Devi herself". I questioned her, "If you are Surpanakha, Valmiki has depicted you as an ugly creature, whose nose and ears were cut off by Lakshmana, when she pounced on Devi and attempted to eat her away. If you are really Surpanakha, how can you get this exquisite beauty of Devi?" She said, "It is all Rama's gift." I said, "There is no such mention in Valmiki's Ramayana." She replied, "There are so many things that are not mentioned by Valmiki and my later history is one of those. After my nose and ears were cut off by Lakshmana, I ran to Khara and Dushana and brought about their destruction by Rama in battle in a few hours. The Dandakaranya became depleted of Rakshsas, barring myself. I ran to Lanka, created a keen desire in Ravana's mind for Sita, on a result of which Ravana came and carried away Sita to Lanka. Nobody knows what happened to me after that. Please hear attentively to what I now say.

I came back to Dandakaranya with my cut nose and ears, roaming wildly all-alone, still unable to forget the beautiful form of Rama, with which I fell madly in love. As I was roaming in the forest, I found Rama and Lakshmana approaching me. He cried out to me, "Oh Lady, did you find Sita any where here?" I could understand from his question that he was in search of Sita. He was no more the original Rama with whom I fell in love. He was very much emaciated and he often supported himself with his bow. I could not believe my eyes, that it is the same Rama, who destroyed fourteen thou-

sand Rakshasas at one stroke. But his beauty being divine, it has not left him. I immediately realised that I was the cause for the separation of Sita from him, causing the sad plight. I immediately repented for my folly and fell at his feet and begged him to forgive me. The moment I told him that I am the old Surpanakha, he became enraged like a cobra and began to aim an arrow at me to kill me. But, suddenly there appeared Maharshi Agastya on the scene, calling Rama to stop. He said, "This Surpanakha has no doubt caused you the pangs of separation from Sita. She may deserve to be killed. But, from the point of view of the Rishis, she had been the cause of the Kshema of the Rishis of the Dandakaranya. But for her, Khara and Dushana and the fourteen thousand Rakshasas would not have been destroyed by you and but for her Ravana would not have come and taken away Sita. What wrong can happen to Devi? Her being carried away by Ravana, is only the Ankurarpanam (अंकुरार्पणं) of the Kshema (क्षेम) of the Devas and Rishis. But for this, he could not be killed. All this is due to Surpanakha. So, she has done unconsciously much good to the Rishis and the Devas, though she has caused some pains to you for the time being. Her act is as beneficial to us as that of your mother Kaikeyi in Ayodhya. So, please grant her whatever boon she wants. We, the Rishis are grateful to her." Then, I requested Rama to grant me as beautiful a body as that of Sita herself. He granted it and being a Rakshasi by nature, one of my fingers retained the Surpanakha (the nail of a winnow) and I am now in that form before you. Having obtained a beautiful form exactly like that of Sita, I thought, he may now like me and grant me my original desire. I asked him, "Now

that you are without your wife and that I am looking exactly like Sita, why not you grant me an embrace for which I had been desiring for long? Then Rama replied, "It is not for the body that I love Sita. I am herself and she is I. The two cannot remain separated for long and I cannot reciprocate the love of any other woman in this avatar. Nor can I grant you the boon, which I have given to the Rishis, viz., that they can have my embrace, themselves becoming Gopis in the Krishnavatara. All other women are only mothers to me. You are also a mother and I will grant you the boon of being a mother to me for a very short time and get relieved from your curses. Thou shalt come into Gokula, with the same bewitching beauty as you now possess, as a Gopi and ask for my suckling your breast, when I shall be a baby in the Yasoda's house. I suckle your breast and relieve you once for all from this mortal bondage and he said that I will have to be born as a Rakshasi by name Putana for that purpose."

I just woke up from my dream and really wondered at Rama's kindness in dispelling the curses of such a wretched woman as Surpanakha, who had done immense harm to Rama and to Devi alike. Even though the story is imaginative, it gave me enough pleasure and an extra support to show that Rama is a Sarva Bhuta Hite Ratah (सर्व भूतहिते रतः), "साधरादिष्वपिहितकरः"—'one who does good to even those who commit unpardonable offences'. Probably this projection before my mind's eye is itself an act of kindness of Rama, as a Hitamkara (हितकरः).

The world proclaims him great, who has the good of others in his heart and it is for this reason that the names of Christ, Buddha and Mahatma Gandhi are ever remembered by all. This is a divine

quality and every human being, who has this in some quantity or other becomes fit to be a Rama Bhakta. In fact, it will be interesting to note that Valmiki was chosen to be the writer of Ramayana, only on account of his possessing this Sarava-Bhuta-Hite-Ratatwam, which is expressed by a keen sense of Ahimsa. It is well-known that Brahma came in search of Valmiki and showed him all the truths about Ramayana, before his mind's eye. Saraswati gave him the Vak (वाक्) and he was asked to write the Ramayana. Could not Brahma and Saraswati, the divine husband and wife, themselves have written the Ramayana as they wanted? They felt neither themselves nor anybody else but Valmiki was fit to write Rama Charita. Valmiki's tapas had reached a very high state of purity, Ahimsa and Sarva-Bhuta-Hite-ratatwa, that the least disturbance in the peace of nature affected him severely. One day when he goes to the river for bath with his Sishya Bharadwaja, his mind was reaching the heights of poetic ecstasy and he says, "Look at this water. How clear it is—as clear as the mind of a good man." "अकर्दममिमं वश्य सन्मनुष्यमनो यथा" He could not tolerate, the disturbance he was causing to the clarity of the water, while he bathed. He was just looking round and enjoying the tranquil beauty of the forest around. He was seeing God everywhere as Santi (शान्ति) but suddenly a hunter appeared on the scene and without any utility he killed one of a pair of Krouncha (कौञ्च) birds, which was adding life to the forest beauty. Valmiki saw the cruel act of the hunter—not exactly cruel alone—because every hunter has to be cruel, but Valmiki saw in the hunter, a personification of Himsa (हिंस), who was committing it for its own

sake. Valmiki's peace was thoroughly disturbed. He in his turn, unable to stand this Himsa sight, committed Himsa on the hunter. Of course, he did not kill him, but he cursed him. Is that not enough? He said, "मा निषाद प्रतिष्ठान्त्वमगमः शाश्वतीस्समाः । यत्कौञ्चमिथुनादेकमवधीः काममोहितः । " Oh Hunter! thou shalt not live for long. Blinded by your desire, you have spoiled the happiness of a pair of small birds, by killing one of them, for no useful purpose."

Having cursed the hunter, Valmiki's mind began to repent for the offence he has committed on the hunter and he was brooding over it and when Brahma came to his Ashrama, he related this to him and expressed how his mind has become so sensitive to the smallest act of Himsa to beings. On hearing this Brahma became glad and said, "I have after all found out in you the fittest person to write the story of Ramanayana. Rama is one who cannot tolerate Himsa and who has always the good of all beings in his heart and to correctly appreciate and depict this great quality of the Lord, none but you, in this mental state of sensitiveness to Himsa, will be fit." Thus Valmiki was chosen to write Ramayana, because he had developed Sarva-bhuta-Hite-ratatwam. What more need be said about this quality of Rama himself? And unless every one of us develop that keen sensitiveness to Himsa in the world as Valmiki, and strive hard to work for the good of all beings alike we may not be able to face him, when he, appears to us. He, in his kindness, may not expect us to have so high a development in us as that of Valmiki, but he may not tolerate the love for Himsa to others (Ravanatwa), which is present in many in the world.

(To be continued)

SRI LAKSHMI NARASIMHA - KSHETRAM, MATTAPALLI.

SRI SWAMI SUKRUTANANDA,

Sri Satya Sadana Mandiram, Guntur.

Mattapalli Lakshmi Narasimha Kshetram is considered to be very famous. This is on the border of River Krishna, in a thick forest, near a small village called MATTAPALLI in Huzur Nagar Taluk, Nalgonda Distrikt, Hyderabad State. This is an ancient cave Temple and the atmosphere here is extremely calm, and very rich in nature. For meditation, Tapasya and other Spiritual Practices, this is specially attractive. The image here is said to be self-revealed and has been in existence from time immemorial. The main temple being the mountain cave, Mukha Mandapam and other constructions have been added to it, hundreds of years back. In this holy temple, besides the Holy Murthy, there are Dakshinavartha Sankham, holy Salagramams and Akhanda Deepa Aradhanam. Near this Kshetram, the river flows in a bow form. This is a place for all classes of devotees to see and enjoy. Excessive calm and peace of mind are ensured for one and all, in the holy precincts of this Kshetram.

“Anna Dana” is said to be the particular characteristic of this holy place. Annadanam on an extensive scale, is conducted here all the year through, without much effort. It is rather mysterious to know how so much feeding is done here. People with worldly and divine intentions visit this holy place and are extremely satisfied, since their desires are fulfilled much more than their expectations. Even today dreadful diseases, left as uncured by other sources, are cured here by Pradakshina Namaskarams to Swamy. There is a very strong rumour that Devas and Siddhas visit this place during night times and carry on worship to the Swami.

For want of suitable conveyance, this Kshetram is not frequented by many pilgrims. As such the choultry and other buildings attached to this, have slowly collapsing. “Sri Ram Tirtha Dhyana Viharam” founded by His Holiness Sri Kesava Tirth Swami, of Sri Rama Tirtha Seva Ashramam, PIDUGURALA, Palnad Taluk, is in the neighbourhood of the temple and this is very attractive, giving scope for peaceful meditation. This Mattapalli Nrusimhaswami being his ishtam, the Swami is very often seen in this Kshetram.

The history of this Kshetram runs thus:-

There was an ancient town called Tangeda, nearly 2 miles off Mattapalli, on the opposite side of Krishana River. This Tangeda exists even now as a small village. Surrounding that, ruins of a very big fort are to be found with a number of dilapidated temples. History informs us that this Tangeda came under the control of Sri Krishna Deva Rayalu. Anumula Machireddy was the ruler of Tangeda for some time. Tradition tells us that Sri Nrusimha Swami, one day appeared to him in a dream and said to him. “I have been in a mountain cave, revealing myself to Devas till now, receiving their worship. It is time now to receive human worship. I wish that you will seek me out in the mountain cave, on the other side of Krishna and arrange for my worship”. Sri Machireddy was a very great devotee. As a ruler also he had a number of charities to his credit. It is said that he was the man who had gold plated Sri Shyla Gopura kalasams. Inside the walls of Sri Viswanadha Temple, Benares, there has been a Dana Sasanam in the name of this great devotee.

Sri Machireddy got up at once from his sleep and carried out a search and found the mountain cave on the other side of Krishna in the forest. He entered the cave and found the image of Sri Swami as has been indicated. There was an Areka Tree in front of the cave and a particular bird called Garutman was found on the tree. His joy was boundless to find the Swami self-revealed in that image. Till to day, there are Areka trees near the temple and puja is done with Areka leaves. Pilgrims do Pradakshina Namaskarams to these trees, considering them to be holy.

Every year Nrusimha Jayanthi is celebrated during the month of Vysakha, on Purnima. This is a supremely holy kshetram that can enchant devotees of all classes. There is an ancient Narasimha Kshetram called "KETAVARAM" if we go

20 miles along Krishna. Some distance after, there are an ancient Siva Kshetram called "BHARADWAJA ASHRAMA" and another Anjaneya Kshetram near Kolluru. On the left of this there is another Narasimha Kshetram called VEDADRI, which is very famous. This Kshetram has been considered to be established by Rishya Sringa Maha Rishi. If we continue going along with the River bank, there is Amara-vathi on the right side, and Mangalagiri Kshetram of all India fame, comes afterwards. Sri Kanaka Durga Kshetram, Vijayavada is within ten miles of Mangalagiri. Besides these, a number of other holy spots can be seen. In short, Mattapalli Lakshmi Nrusimha Kshetram, being situated in such a peaceful spot is one of the very best places of pilgrimage, that can be visited by all classes of devotees.

ANDHRA TENANCY ACT - INVESTITURE OF POWERS TO ESTATE OFFICERS.

(G.O. Ms. No. 540, REVENUE, 28th MARCH 1957)

No. I:—Under clause (j) of section 2 of the Andhra Tenancy Act, 1956 (Andhra Act XVIII of 1956), the Governor of Andhra Pradesh hereby empowers the following Officers to perform the functions of a "Revenue Divisional Officer" under the Act:

All Managers of Estates of the rank of a Revenue Divisional Officer, appointed for the purpose of implementing the provisions of the Madras Estates (Abolition and Conversion into Ryotwari) Act, 1948 (Madras Act XXVI of 1948) within their respective jurisdictions.

No. II:—Under clause (k) of section 2 of the Andhra Tenancy Act, 1956 (Andhra Act XVIII of 1956), The Governor of Andhra Pradesh hereby empowers the following officers to perform the functions of a "Tahsildar" under the Act:

(i) All Managers of Estates of the rank of a Tahsildar or a Deputy Tahsildar, all Estate Tahsildars, Estate Deputy Tahsildars, Tahsildar-Assistant Managers, Deputy Tahsildar-Assistant Managers, and other Officers of the rank of a Tahsildar or a Deputy Tahsildar appointed for the purpose of implementing the provisions of the Madras Estates (Abolition and Conversion into Ryotwari) Act, 1948 (Madras Act XXVI of 1948), within their respective jurisdictions;

(ii) All Officers of the rank of a Tahsildar or Deputy Tahsildar appointed for work connected with land reforms, in the district in which they are so appointed.

C. R. KRISHNASWAMY RAO SAHIB,
Special Officer to Government.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

JUNE 1957

No. 6

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,

B. A. B. L.

Additional Secretary, Law Dept.

Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,

Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sriman S. T. G. VARADACHARY,

M.A. (Hons.) *Principal,*

Andhra Jateeya Kalasala, Masulipatam.

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,

Deputy Secretary, Home Department,

Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.

Sri M. SOMASEKHARASARMA,

Telugu Bhashasamiti, Madras.

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,

Superintendent,

Department of Archaeology, Nagarjunasagar.

Sriman Pandita,

PARTHASARADHI IYYENGAR,

Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా థ న

హేవలంది

మా స ప త్రి క

జ్యేష్ఠము

వి ష య సూ చి క

పుట

తె ను గు

ముఖచిత్రము: స్వర్ణకవచాలంకృత శ్రీ సింహాద్రినారసింహస్వామి - మూలవిరాట్ - సింహచలము.

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	143
2. రాజా-పరీక్షిత్, కలిశ్చ - (సంస్కృతమ్)	....	144
3. శ్రీ బ్రాహ్మీ వరీవస్యాంజలి - పద్యములు - కవిశేఖర - పంతుల, లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.	....	145
4. కృష్ణాపుష్కరము - మాహాత్మ్యము - జ్యోతిషవిద్వాన్, ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి - వెల్లటూరు.	....	147
5. ఉత్సవములు - వ్రతములు - (ఆషాఢమాసము నందలివి)	....	151
6. శ్రీ లక్ష్మీనారసింహస్వామి క్షేత్రము - మంగళగిరి, పి. ఆర్. రామానుజాచార్యులు - మంగళగిరి	....	152
7. శివధర్మము - శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య - మద్రాసు	....	158
8. భారతీయ ధర్మము - XI - “ కాశ్యప ”	....	161

CONTENTS

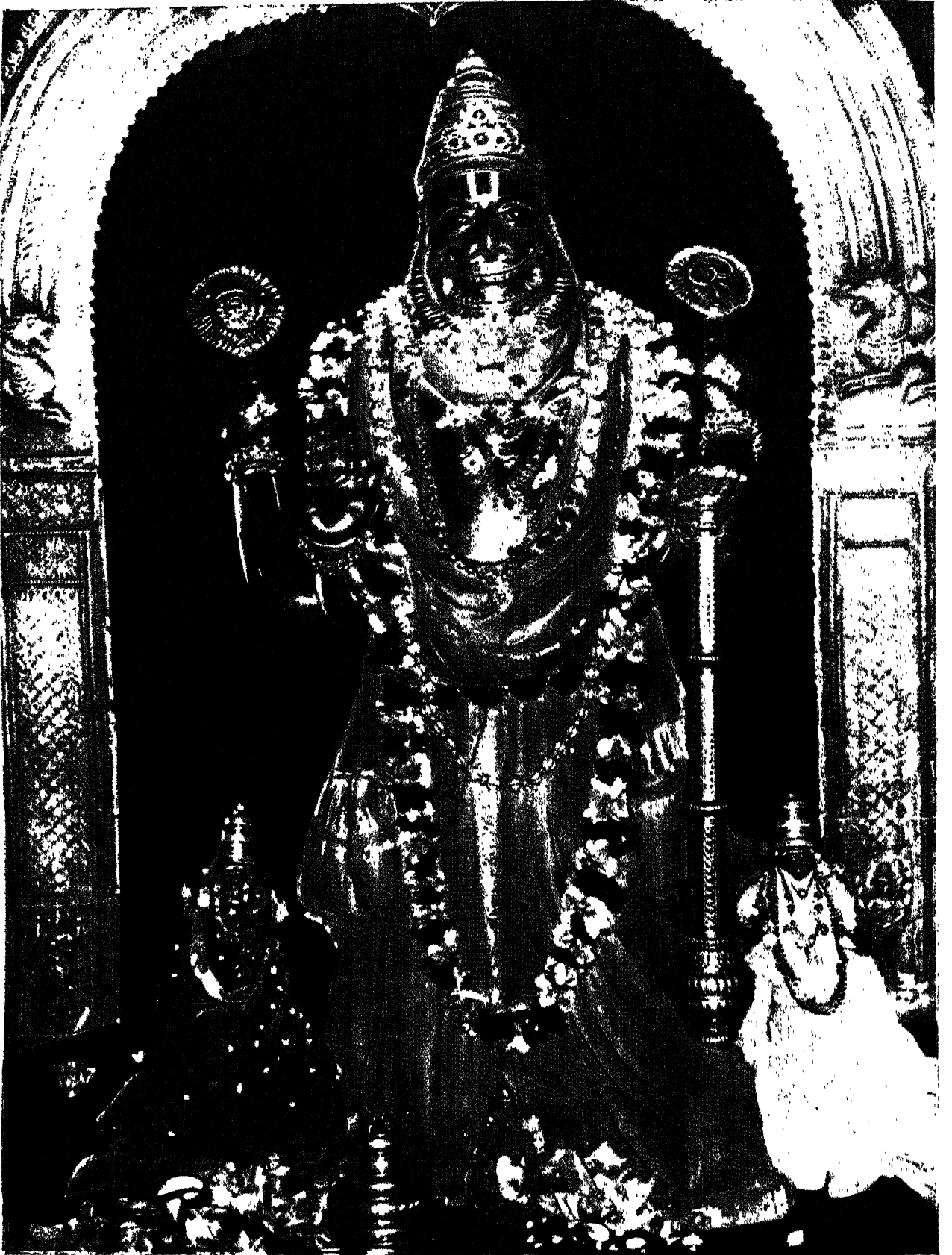
ENGLISH

PAGE

1. POETRY - (From Srimad Bhagavatam)	... ..	93
2. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam.	... ..	94
3. SHORT NOTES ON SOME TEMPLES IN ANDHRA	... ..	99
4. TEMPLES—By Yatharthawadi.	... ..	114

1

2

స్వర్ణకవచాలంకృత శ్రీ సింహాద్రి నారసింహస్వామి - ధ్రువమూర్తి. (సింహాచలం.)

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాన్మీ'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - జ్యేష్ఠము

సంచిక ౬

ॐ

आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन ।

महे रणाय चक्षसे ॥

తౌ॥ సా॥ ఖా ౪. ప్రపా ౧. అను ౪.

తాత్పర్యం :—ఓ ఉదకములారా ! మీరే మాకు స్నానపానాదులకు అనుకూలముగ సుఖమును కలుగజేయుడు. మీరనమును అనుభవంప గలుగునట్లుకూడ జేయుడు. ఇంతియేగాక మమ్ములను రమణీయమగునట్టియు మహనీయమగునట్టియు సత్యమునకు ధర్మమునకును యోగ్యులగు వారినిగా చేయుడు.

यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः ।

उशतीरिव मातरः ॥

తాత్పర్యము :—వి మీ రనము శాంతతమమైనదో సుఖకరమైనదో అట్టి మీ రనమును మా కార్యములందు మాకు—ప్రేమతోకూడిన తల్లులు యేవిధముగా తమ స్తన్యరసమునొసంగుదురో— అ విధముగా మీరు మా కొనంగుడు.

तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ ।

आपो जनयथा च नः ॥

తాత్పర్యము :—వి రనము మీయందుండుటచే మీరు అందరకును ప్రేమపాత్రము లగుచుంటిరో అ రనముకొరకు మిమ్ములను అత్యంతముగ సేవింపుదుము. ఓ ఉదకములారా ! మమ్మును సత్యసంపన్నులుగ చేయుడు !!!

॥ राजा-परीक्षित्, कलिश्च ॥

भारतसम्राट् परीक्षित् कदाचन सरस्वतीनद्यास्तटे गां वृषभं च अत्यन्तं पीडयन्तं कमपि पुरुषमपश्यत् । दृष्ट्वा च राजा क्रुद्धः तं पुरुषं अपृच्छत् । “ किमिति त्वं गोमिधुनं एवं पीडयसि ? ” इति वदन् दुष्टजनरक्षणमात्मनो राज्ञोऽवश्यकर्तव्यमिति तं शिक्षितुमुद्युक्तः तस्मिन् गोमिधुनेऽत्यन्तं करुणामावहत् । करुणयाऽविष्टे राजनि धर्मस्य मूर्तिः वृषभः राजानमवोचत् ।

“ राजन् ! आवां त्वयि अत्यन्तं कृतज्ञौ, यतः भवान् नौ रक्षितुं प्रवृत्तः । भवानावयोः पीडायाः कारणं ज्ञातुमिच्छति खलु । तदहमपि न वेद्मि । लोके जन्तोः दुःखस्य कारणानि बहवो बहुविधानि कथयन्ति । आत्मनः सुखदुःखयोरात्मैव हेतुरिति केचित् वदन्ति । ग्रहाणां ताराणां च जन्तोः जन्मसमयमनुसृत्यस्थितिः सञ्चारश्च सुखदुःखयोः हेतुरित्यन्ये । आत्मनो दैवमेव कारणमित्यपरे । स्वस्य कर्मणः फलमिति इतरे । जन्तोः सुखदुःखे भगवत्कल्पिते इति परे ब्रुवन्ति । वास्तवं हेतुं अजानन्नहं तत्त्वं ज्ञातुमिच्छामि ” इति । एवं मनुष्यवाचा वदन्तं वृषभं वीक्ष्य राजा परीक्षित् आश्चर्यचकितोऽभवत् । वृषभस्य वचनानि मनसि चिन्तयत एव राज्ञः चक्षुषी मोहेन परित्यक्ते इव भूत्वा, वृषभं धर्ममूर्तिं गां च पृथिवीरूपां पीडयन्तं पुरुषं च कलिरूपमजानत् ।

अथ च राजा धर्मरूपिणं वृषभमेवमवोचत् । “ नूनं त्वं धर्मस्य विग्रहो वृषभरूपः । तव च चत्वारः पादाः तपः, शौचं, दानं, सत्यं च । अद्य त्वं छिन्नपादत्रयः सत्यरूपेणैकेन पादेन तिष्ठसि । अयं कलिः अधर्मस्य विग्रहरूपीव तव सत्यरूपं चतुर्थमपि पादं छेतुमुद्युनक्ति । यदहमत्यन्तं नोत्सहे ॥ ” इति वदन्नेव परीक्षित् राजा आत्मनः खङ्गेन तं पुरुषं छेतुमुद्युक्तवान् । परं तु कलिः राज्ञः पादयोः पतित्वा राजानं शरणमर्थयन् शरणार्थिना राज्ञा शरण्यो न हन्तव्य इति वदन् आत्मानं न हन्तुं राजानं प्रार्थयत् । राजा च आत्मनः पाणौ उद्यतं खङ्गं उपसंहृत्य स्वस्य राज्यात् अपसर्तुं कलिमाज्ञापयामास । कलिस्तु राजानमेवमवदत् । “ भो राजन् ! यदि भवान् मङ्गं भवद्राज्यदेशे यत्र द्यूतं, पानं, परस्त्रियः, हिंसा च प्राचुर्येण वर्तन्ते, तान् दातुमिच्छसि अहं स्वेच्छया गच्छामि ” ॥, इति । तत्प्रार्थनामङ्गीचकार च राजा । तदा कलिः पुनरपि राजानमधिकं कञ्चित्प्रदेशं दातुमभ्यर्थयत् । राजा तु यत्र असत्यं, मदः, मोहः, असूया, वैरं च व्याप्नुवन्ति तानपि तस्मै कलये अकल्पयत् ।

अतः कलिना यदि जन्तुरभिभूयते तदा स एतैरधर्मैरकृत्यैश्चाविष्टः आत्मनो जन्मनः साफल्यं न प्राप्नोति-इति मानवेन सर्वथा सर्वदा च कलिरूपान् असत्य, अशौच, हिंसा, द्यूत, लोभ, मोह, मद, मात्सर्यादयो दुष्टाः गुणाः परिहर्तुं प्रयतितव्यम् । तदैव तस्य जन्म सार्थकं भवति । स्वयमप्यात्मानमुद्धरति च ॥ राजा च परीक्षित् कलिनाऽधर्मरूपेण परित्यक्तस्य वृषभस्य धर्मस्वरूपस्य चतुरोऽपि पादान् तपः, शौच, दानं, सत्यं च पुनरपि प्रतिष्ठापयामास ॥

శ్రీ బ్రాహ్మ వరివస్యాంజలి

క విశేఖర - పంతుల, లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.

శ్రీవాగ్ బ్రహ్మమయ స్వరూపిణి, నలంకృత్యుజ్వలన్, సద్గుణ
ప్రావిర్భావ, మనోజ్ఞవృత్తిని, రసధ్వన్యాత్మ, నాభారతీ
దేవిన్-భక్తినిగూఢ బద్ధమతిన్, దివ్యాభినవ్యాత్మ వి
ద్యా వాల్మభ్య కవిత్వసంభృతికిన్, ధ్యానింతు నశ్రాంతమున్॥

ఆకర్ణాంత విశాలలోలనయనవ్యాపారనిర్వృత్ ప్రభా
శ్రీకేశీ విగళత్ కళాభువన పాళీజాత సౌందర్య నా
శీకాకృష్ట విముగ్ధ చిత్త రసికాళీ! ప్రాంచదర్శ ప్రణా
ళీ! కళ్యాణగుణావళీ! జనని! కాళీ! భార్గవి! భారతీ!

చలదిందివర పత్రనేత్రయుగళీ సంజాత కాంతిచ్ఛటా
కలనాలాస్య విలాస సంపదనురక్త ప్రేయసీ ప్రేయసో
జ్వల శృంగార కథావిధాన రచనాచాతుర్యవత్సూక్తి మం
జుల దివ్యాకృతి! శ్రీ సరస్వతి! యశశ్శోభావతీ! భారతీ!॥

దివ్యాలంకృతి! దివ్యలోచన! లసద్దివ్యాంబరొద్భాసినీ
దివ్యాచారిణి! దివ్యదీధితి! మహాదివ్య స్వభావోజ్వలా!
దివ్యానందిని! దివ్యకావ్య రచనోద్దీప్తక్రియా కౌశలా!
దివ్యజ్ఞాన విశేష భాసురమతి! దివ్యాకృతి! భారతీ!

శ్రుతిమధురార్థ శబ్దమయి, సుందరి, సంఘటనా గుణోచితీ
చతురకథా విభావిత రసధ్వనిమూర్తి, ఆలంక్రియా విభూ
షిత రుచిరాంగ దీధితి, విచిత్రవివిక్త హితోపదేశ శా
శ్వత-నియమప్రవృత్తి, కవిభారతి, మమ్ము ననుగ్రహించెడిన్!॥

నాదానందిని ! నాదరూపిణి ! బగన్నాద ప్రభూతాత్మ ! త
న్నాద బ్రహ్మవిహార ! నాదలయ ! నాదాధార ! నాదాఖ్య ! శ్రీ
నాదాలాపిని ! నాదదేవత ! అసన్నాదాగమోపాస్య ! ఓం
నాదాధీశ్వరి ! శ్రీ సరస్వతి ! సనున్ నాదాధ్యుఁగావింపవే ! ॥

శ్రీరమణస్వరూపిణి, చిన్మతి వీశ్వరి, పక్షరాత్మ, వా
కార గుణాదిపూర్ణపు, వికార విచార విదూర, వద్భుతా
చార, వనంతమూర్తివి, ప్రసారితదివ్య కటాక్ష విస్ఫురత్
సారసపత్రసంభవపు, శాశ్వతకీర్తివి ! నీవు, శారదా.

విజయన్, చాళము హరమునగొని, కళావిద్దృష్టి వాత్సల్య స
ప్రాణంబై వెలుఁగెంద స్వప్నసరణన్ బ్రత్యక్షమై-తల్లసత్
పాణుల్ నాశరమందుఁజేర్చుచు నెదోభాషించి-దివించు శ్రీ
వాణీదేవి, మదంబనెల్లపుడు సంభావించి ధ్యానించెదన్ ॥

శ్రీవాక్ ప్రాణనిగూఢమూర్తి హతశక్తి స్పందసౌందర్య వి
ద్యా విద్వేత రస స్వరూపిణికి, రమ్యానందగమ్య స్వరూ
పావిష్కార సుఖానుభూతికి, తదీయాద్వైత సంభావనా
భావాలోక విశోకమౌ హృదయపుష్పంబున్ సమర్పించెదన్ ॥

వినాదోజగదంబ ! నాబ్రతుకు నీకేనర్పణంబిచ్చి యు
న్నా, నీ“నే” సను నామతిన్-భవదధీననజేయ యత్నించుచు
న్నా, నారోగ్య బలాదిశక్తులనుసంధానించి-వేదాంత వి
జ్ఞానానందముతో భవద్వచనలాస్యమున్ బ్రసాదింపుమీ ॥

కృష్ణా పుష్కరము - మా హాత్మ్యము

జ్యోతిషవిద్వాన్, అగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి - చెల్లెటూరు.

తీర్థస్వరూపము

(1)

సృష్టికర్తయగు పరమేశ్వరునివలన నిర్మింపబడిన భూభాగములలో భారతభూమి అతిప్రాచీనమై భోగమోక్ష ప్రదమై ధర్మ (కర్మ) ప్రధానక్షేత్రమై యున్నది. అట్టి భారత దేశములో నివసించు మానవులకు దర్శనస్పర్శసభ్రమణములచే కళ్యాణప్రాప్తిని కలిగించుచు పరమేశ్వరుని స్థూలావయవరూపములై అసంఖ్యాక తీర్థక్షేత్రములు వెలసి యున్నవి. “తరత్యనేనేతి తీర్థం” అను వ్యుత్పత్తివలన మానవులు సంసారసముద్రమును తరించి భగవత్ప్రాప్తిని పొందుటకు సాధనములగుటచే తీర్థములని చెప్పబడుచున్నది. ఈ తీర్థసేవనముచే ధర్మార్థకామమోక్షము లనుచతుర్విధపురుషార్థములు పొందుదురని శాస్త్రములు వచించుచున్నవి. కావున తీర్థసేవనము అత్యంతావసరము. శాస్త్రములయందు భగవత్ప్రాప్తికి తీర్థసేవనము ద్వారముగా చెప్పబడినది.—

తస్య ద్వారాణి యజనం తపో దాసం ధమః క్షమా ।

బ్రహ్మచర్యం తథా సత్యం తీర్థానుసరణం శుభం ॥ అని చెప్పటచే తీర్థసేవనము ముఖ్యమని తెలియుచున్నది. తీర్థములు స్థావరజంగమభేదములతో అసంఖ్యాకమై యున్నవి. సాధులు సజ్జనులు మొదలగువారు జంగమ తీర్థములు, స్థావరతీర్థములలో వారణాసి, ప్రయాగ, కురుక్షేత్ర, నైమిశారణ్య, పుష్కరసరోవర, శ్రీపర్వత, సేతుబంధ, సప్తపరీ, నాథద్వార, ద్వాదశ్శతీర్థింగ, గయాశిర, పంచసరోవర, అష్టాపీఠ, గంగాద్వార, కేదారనాథ మొదలుగునవి ముఖ్యములు. ఈ తీర్థములు సుగమ, దుర్గమము లని రెండు విధములు. దుర్గమతీర్థములు (ఉ - శ్రీశైలము) ఉత్సవకాలమందు తప్ప మిగతకాలములలో సేవించుట చాలాకష్టము. మరియు మానససరోవరము మొదలగు తీర్థములు వేసవియందు తప్ప మిగతకాలము మంచుతో కప్పబడి యుండుటచే యాత్రకువీలులేదు. ప్రయాగ, కురుక్షేత్ర, మొదలగు తీర్థములు సేవించుటకు ద్రవ్యము అవసరము గాన సామాన్యులకు దర్శించుటకు అవకాశము; కలుగుట లేదు. తీర్థములలో కొన్నితీర్థములు పూర్వపుష్కర మారుటవలనను ప్రయాణసౌకర్యములు లేకపోవుట వలనను తెలియుటకు వీలుకలుగక లుప్తమై పోవుచున్నవి. కావున సర్వజనులకు సామాన్యముగా సర్వతీర్థములు

సేవించుటకు అవకాశము కలుగుట లేదు. ఆ కారణముచే సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ సర్వమానవకళ్యాణప్రాప్తికిగాను విచారించి తన కమండలమునుండి తీర్థరాజును సృష్టించి సర్వతీర్థములకు అధిపతిని గావించి తీర్థములను ఆధీనపరచి ఆ తీర్థరాజుకు పుష్కరుడను నామకరణమొనర్చి పుష్కరతీర్థమును సృష్టించి అందు సర్వతీర్థములతో పుష్కరుని నివాసము చేయునట్లును ఆ తీర్థమును సేవించిన మాత్రముననే మానవులకు సర్వతీర్థసేవనఫలము యిచ్చునట్లును అనుగ్రహించి యున్నాడు. మరియు భారతదేశమున గల ముఖ్యనదులయందు ఒక్కొక్క నదియందు ఒక్కొక్క వత్సరకాలముగా పదిరెండు పుష్కరనదులను యేర్పాటు చేసి ఆ కాలములో పుష్కరుడను తీర్థరాజును సర్వదేవగణసహితముగా సర్వతీర్థగణములతో అచ్చట నుండునట్లును ఆ నదీతీరవాసులగు ప్రజలు చేయు స్నాన, దాన, జప, శ్రాద్ధములు ఆక్షయఫలము యిచ్చునట్లును సర్వ తీర్థసేవాఫలము పొందునట్లు అనుగ్రహించుటచే నాడు నుండి అట్లే పుష్కరుడు గంగానది మొదలుకొని ప్రజాతానదివరకూ 12 నదులయందు వరుసగా పుష్కరకాలములలో సర్వతీర్థపరివారసమేతుడై సర్వజనులకు సర్వకొరికలను యిచ్చుచున్నాడు. అట్టిపుష్కరుడు యీ సంవత్సరమున పవిత్రమగు కృష్ణానదియందు బృహస్పతి కన్యా సంక్రమణ కాలము మొదలు వత్సరారంభమున పండ్రెండు దినములు వత్సరాంతమున పండ్రెండుదినములు నివసించుటచే కృష్ణాపుష్కరకాలమని నిర్ణయింపబడి యున్నది. ఈ యలభ్యమగు పవిత్రకాలమున కృష్ణానదీతీయముల స్నానమాడి తన్మితకటస్త్ర దేవతాసందర్శనము చేసి శ్రాద్ధములచే పితరుల తృప్తిపరచిన మానవులు సర్వతీర్థసంసేవనఫలము సర్వసంపదలు పొందుదురు.

పుష్కరౌత్పత్తి

(2)

పూర్వము తుందిలుడను మునీంద్రుడు అతనిష్ఠాగరిష్ఠుడై శివునిగూర్చి ఘోరతప మాచరింపగా అతని తపోనిష్ఠకు సంతోషాంతరంగుడై పరశివుడు ప్రత్యక్షమై వరంబు గేరుమన తుందిలుడు ఐహికసుఖంబులను గోరక పరశివునియందైక్యమును గోరగా శివుడు వానిని తన యష్టమూర్తులలో భవుడను జలమూర్తిలో జేర్చుకొనెను. ఇట్లుండ కొంతకాలమునకు దక్షప్రజాపతి శివునితో కలహించి

యజ్ఞమును చేయబూని దేవతాగణంబుల నాహ్వానించి యాగరక్షకుడగు శివుని బిలవడయ్యెను. అంత నా వృత్తాంతము వాఙ్మయణి విని జనకుడు గావించు యజ్ఞమును జూడ అనాహూత యయ్యు భర్త వలదని వారించుచున్నను పయనమయ్యె. దక్షుడు శివద్వేషంబుచే జగన్మాతయగు శాంకరిని అవమానపరుప రోషంబున యోగాగ్నిచే నామె భస్మమయ్యెను. ఆకారణంబున క్రోధమూర్తియగు శివుని జటాగ్నినుండి వీరభద్రుండుదయించి ధక్షాధ్వరధ్వంస మొనర్చెను. శివారహితుడగు శివుడును తపోనిష్ఠుండై యుండె. అట్లు యోగాగ్నిదగ్ధంబగు వాఙ్మయణి శివుని జేరుటకై హిమవంతంబున సంతానంబు గోరి తపంబు చేయు పర్వతరాజగు హిమవంతునకు కూతురై పుట్టి గౌరీకుండంబున ఘోరతపంబుచే శివునారాధించుచుండెను. అసమయమున తారకుని బాధల కోర్వక దేవతాగణంబులు కైలాసంబున కరిగి శివుని కీర్తించి తారకనంహారంబును గోర శివుడు తన వీర్యంబున జనించిన కుమారుడు తారకనంహారంబు చేయునని వరమిచ్చి దేవకార్యార్థమై గౌరీకుండంబున కేగి పార్వతి తపోనిష్ఠకు ప్రీతుడై దర్శనంబొసంగి పరిణయంబున కుత్సహించెను. అంత హిమవంతుడు కళ్యాణవేదికయందు శివుని పాదంబులు గడిగి పాణిగ్రహణంబు జేయు సమయంబున బ్రహ్మ న నంబు నందు కూర్చుని మంత్రంబులు పఠించు బ్రహ్మ పార్వతిని జూచి మదనాయత్రచిత్తుడగుటచే వీర్యస్థలనంబైన వ్రీడాభరమున సభామండపంబు విడచి బైటకేగుట జూచి చంద్రశేఖరుడు భక్తార్చిపారుడగుటచే పితామహుని జూచి “వత్సా! విచారింపకుము. గతంబునకు పగవనేల? పశ్చాత్తప్తడవగు నీకు ప్రాయశ్చిత్తంబు నిర్ణయించెద. దాన నీదోషంబు నశించు” నని పలికి సర్వతీర్థరూపమగు భూమిని కమండలుగ జేసి తనయష్టతనువులలో జలరూపంబులో నైక్యమైన తుండిలుని (జలరూపమగుటచే) పుష్కరుండని నామకరణంబు చేసి అపుష్కరుని కమండలు నందు ప్రతిష్ఠించి సర్వతీర్థోదకంబుల నందు నునిచి వారుణ మంత్రంబులు పఠించి కమండలుజలంబుల పితామహుని పాపంబుల పోగొట్టి కమండలును బ్రహ్మకిచ్చెను. అట్లు బ్రహ్మ సర్వపాపనివృత్తుడై సత్యలోకంబున నుండ కొండొక కాలంబునకు దేవరాజగు యింద్రుడు గౌతముని భార్యయగు అహల్యను జూచి మోహించి మదనతాపంబున గుండుచు నొకనాటి యర్ధరాత్రంబున కుక్కుటరూపంబుతో గూయ గౌతముండు వేకువకాలమని భావించి స్నానార్థమేగ యింద్రుడు గౌతముని రూపుతో అహల్యను గూడి యుండెను. గౌతముండును నదీతీరమును జేరి నిత్యకృత్యములు తీర్చి యంతదనుక నరుణోదయంబు గామి శంకించి గృహం

బున కేగి అందు కృత్రిమరూపుడగు పాకశాననుని జూచి “ఓరీ! దుర్మార్గుడా! కృత్రిమరూపంబున నిట్లు దుర్మార్గంబున కొడిగట్టితివా! యే భగంబును జూచి యిట్లు దుష్కార్యంబొనర్చితివే అట్టి భగవహస్రంబు నీశరీరంబున గల్లు” నని శపించెను. అంత సురరాజు మునిపాదంబుల బడి క్షమింపుమని వేడ ‘నీకు భగంబులు గలిగినను యితరులకు నేత్రంబులవలె నగుపడుటంజేసి నీవు నహస్ర నేత్రుడ వగుదు’వని గౌతముండు పల్కి అహల్యం జూచి పెద్దకాలము శిలవగుమని తపోనిమిత్తంబు కాననంబున కేగెను. అంత యింద్రుండు తాను జేసిన యవివేకంబునకు దుఃఖించి పరస్మిగమనదోషనివృత్తి కోరి బ్రహ్మయొద్దకేగి నమస్కరించి “సురజ్యేష్ఠా! యే నవివేకంబున ముని పత్నిని కామించి మహాపాతకంబును జేసితిని. ఇట్టి దోషినై స్వర్గంబునకేగిన నన్ను జూచి సురలందరు పరిహసింతురు. గాన నా పాపంబు శమించు మార్గంబాసతీయవే!” యన పరమేష్ఠి దేవరాజు ప్రార్థన మాలకించి తనచేతనున్న పుష్కరంబుచే భూమియందు నొక్క సరోవరంబు నిర్మించి అందు కమండలోదకంబు నునిచి తన కమండలమునందు ప్రతిష్ఠింపబడియున్న పుష్కరుని ఆ సరోవరంబునకు రాజునుజేసి పుష్కరతీర్థంబుని నామకరణంబుచేసి దేవేంద్రుం జూచి “మహేంద్రా! తీర్థసేవనంబు సర్వపాపక్షయకరంబు గావున యీ తీర్థంబున మూడు దినంబులు భక్తితో గ్రుంకితివేని నీ పాపంబులు శమించును. నేనును యీ పుష్కరునియందు గల ప్రభావంబుచే నిందే దేవగణంబులతో నివసించెద. రుద్రవిష్ణువులు గూడ సర్వతీర్థంబులతో తీర్థరాజు నొద్ద నుండెదరు. అదిగావున నీవు సర్వపాపంబుల వాపికిని సర్వసుఖంబుల బొందెద”వని యానతిచ్చి యంతర్ధానంబు నొందెను. అంత సురరాజు పుష్కరతీర్థంబును భక్తితో సేవించి కృతార్థుడై దేవలోకంబున కరిగెను. నాటినుండి నిలింపులు నియమంబుతో తీర్థంబున స్నానమాడుచు సర్వసంపత్తుల నందిరి.

ఇట్లుండ దేవగురుడగు బృహస్పతి మూడుకోట్ల యేబది లక్షల తీర్థంబులతో గూడిన పుష్కరతీర్థమున నిత్యమును స్నానమాడు కోరిక గలవాడై పుష్కరుని యొద్దకరిగి “తీర్థరాజా! నేను గ్రహరూపంబున మేషాదిరాసులలో సంచారము చేయుచున్నాడను. నీ మహత్వంబు వినిన కొలందియు నిత్యము నీ నన్నిధి స్నానమాడు కుతూహలము గలదు. గాన నా ప్రార్థన మాలించి నీవును నాతోడ మేషాది ద్వాదశరాసులందును క్రమముగా మహానదులగు 1. గంగ, 2. సర్వద, 3. సరస్వతి, 4. యమున, 5. గోదావరి, 6. కృష్ణ, 7. కావేరి, 8. భీమరథి, 9. పుష్కర, 10. తుంగభద్ర, 11. సింధు, 12. ప్రణీత - ఈ నదుల

యందు నివాసముగా నుండుము. ని మహాత్మ్యముచే నర్వ తీర్థములతో గూడిన యీ నదులు అత్యంతపవిత్రత్వము గలవై తీరవాసులగు మానవులకు దర్శన స్పర్శన సుజ్ఞానములచే నర్వపాపములు పోగొట్టి స్వర్గప్రాప్తిని గలిగించునుగాత!" యని కొరగా అంత పరమేష్ఠినానతి పుష్కరుండు సురగురునితో, "అచార్య! అట్లయిన నీవు ప్రతివత్సరము మే రాశియందు సంవారము చేయుదువో అ సంక్రమణ దినమునుండియు మొదలు 12 దినములు, చివర 12 దినములు నర్వతీర్థములతో ఆ నదియందు నివాసముగా నుండును. మరియు యీ వత్సరమధ్యకాలమున మధ్యాహ్నమువేళ రెండు ఘటికల కాలము మాత్రము నది యందుండి మిగతకాలము కాశీమణికర్ణికా మట్టమున నుండును. గావున నీవు వీనికంగీకరించెదవేని అట్లు చేయుదు" నన గురుండంగీకరించెను. అంత బ్రహ్మచివేవతలు వసువులు రుద్రులు అదిత్యులు మొదలగు నర్వదేవతలు తీర్థరాజగు పుష్కరుండు నదియందుండు కాలమున తామును అచ్చట నివాసముగా నుండునట్లును అట్టకాలమున మునులుగాని మానవులుగాని చేసిన స్నానదాన జపశ్రాద్ధక్రియలు ఆనంతఫలంబొనంగుననియూ మూడు శోట్ల యేబదిలక్షల తీర్థంబులలో స్నానమాడిన ఫలంబు లభించుననియు వరంబు లొసంగిరి. అప్పటినుంట్లయు పుష్కరుండు గురునితో గూడి నర్వతీర్థసమన్వితుడై నర్వదేవతలచే కొలువబడుచు గంగాదినదులయందు నివాసముగా యుండియున్నాడు. అట్టి తీర్థరాజగు పుష్కరుండు గురువు కన్యారాశియందు సంక్రమించు కాలమగుటచే యీ వత్సరమున కృష్ణాసదీతేయముల నివసించుచున్నాడు. కావున యీ వత్సరము - మొదలు 12 దినములు, చివర 12 దినములు-అత్యంతపవిత్రమై స్వర్గాపవర్గముల నొసంగు అక్షయపుణ్యప్రదంబులై యున్నవి. ఇట్టి దినములలో మానవులు స్నానదాన జపముల నాచరించి దేవతలను, శ్రాద్ధక్రియలచే పితరులను తృప్తిపరచి ఐహికాముష్మిక సౌఖ్యములను పొందుదురనుటకు నందేహము లేదు.

కృష్ణానదీ మాహాత్యము.

(3)

భూమియందలి మహానదులన్నియూ బ్రహ్మచే నృజింపబడి విశ్వమానవకళ్యాణమునకై భూమియందు ప్రవహించి నర్వపాపములను పోగొట్టుచూ నర్వజీవులకు స్నానపానములచే ఆనందము నిచ్చుచూ నర్వసస్యాభివృద్ధికి కారణములై యున్నవి. అయిననూ కొన్ని మహానదులు కొన్ని కొన్ని కార్యములచే మాత్రమే తరింప జేయుచున్నవి.

రెవాతర తపః కుర్యా స్మరణం జాహ్నువీతకం ।

దానం దద్యాత్కురుక్షేత్రే గౌతమాం త్రివిధేభిః ॥

ఇట్లునుటచే నర్వదాసదీ తపమువలననూ గంగానది యందు మరణమువలననూ కురుక్షేత్రమున దానమువలననూ గౌదావరియందు యీ మాటవలననూ తరింప జేయును గాని దర్శనస్పర్శనకీర్తనముచే మాత్రమే నర్వపాపములు పోగొట్టి తరింపజేయు నదులు అరుదుగా నున్నవి. మరియు యీ నదులు అన్నియూ పూర్వయుగములయందు-ఆనగా కృతత్రేతాద్వాపరములయందు ప్రసిద్ధి గాంచి యున్నవి. ప్రస్తుతకలియుగములో అల్పజీవితముగల మానవులు తపము జేయుటకు శారీరకబలము లేనివారలై దానములు జేయుటకు ద్రవ్యము లేనివారై అల్పప్రజ్ఞ కలవారగుటచే తీర్థమాహాత్యమును తెలియనేరక హేతువాదములచే తీర్థములయందు నమ్మకము లేనివారై యున్నారు. అట్టివారికి దర్శనస్పర్శనకీర్తనముచేతనే పాపక్షయమై తరింపజేయు తీర్థములు కొలదిగా నున్నవి. వానిలో గంగ, కృష్ణ ముఖ్యములు. ఉత్తరభారతమున గంగ, దక్షిణభారతమున కృష్ణ. వీనిలో నొక్క విశేషము గలదు. ఎట్లనః- గంగానది యితరుల పాపమును పోగొట్టునేగాని తనపాపమును పోగొట్టుకొన జాలదు. కృష్ణ తనపాపముతోబాటు యితరులపాపమునుగూడా పోగొట్టును. గాన కృష్ణామహానది పవిత్రమై యున్నది. ఇందుకుదాహరణము కృష్ణామాహాత్యమున యిట్లు చెప్పియుండుట గమనార్హము. "ఒకానొకప్పుడు గంగాతీరమున నొక బ్రాహ్మణి రాత్రులయందు పరపురుషులతో వ్యభిచరించి ఉదయముననే ఆ పాపనివృత్తికి గంగాస్నానముజేయుచుండెను. ఇట్లు వ్యభిచారదోషముతో స్నానముచేయుటచే ఆ పాపము గంగ తాను భరించి బ్రాహ్మణిని పూతురాలిని జేయుచుండెను. గాని గంగ తన పాపమును తాను పోగొట్టుకొన లేక ఆ పాపముచే వాయసరూపమును పొంది పాపక్షయార్థము ప్రతిదినము కృష్ణానదీస్నానముచే శుద్ధురాలై హంసరూపముతో స్వస్థానము జేరుచుండె" నను కృష్ణామాహాత్యకథనముచే కృష్ణానది అతిప్రాచీనమైనదియూ మహాపవిత్రమైనదనియూ మరియును మహానదులకన్నిటి కిని ముందు భగవంతుడగు మహావిష్ణువు శరీరమునుండి అంశావతారమై ఉత్పన్నమైనదనియూ తెలియుచున్నది. గాన అట్టి కృష్ణానదీఉత్పత్తిని గురించి తెలియుట ముఖ్యావసరము.

పూర్వము వైకుంఠమునందు లక్ష్మీపతియగు మహావిష్ణువు శేషతల్పంబున శయనించియుండ నారదాదిభక్తులు స్తోత్రములు జేయు నమయంబున లోకపితామహుండగు బ్రహ్మ హంసవాహనరూఢుండై యుభయద్వంద్వ సాష్టాంగ

ప్రజామంబాచరించి ఎనమితోత్తమాంగుండై ఉచితాన సంబున నానీనుడై యిట్లు విన్నవించెను. “దేవాదిదేవా! కరుణానీ! తమ యాజ్ఞాప్రకారము సృష్టికార్యమును నడుపుచున్నాడను. నీకరుణాకలాపంబున లోకంబందలి సకలజీవులు సుఖులై యున్నారు. ఆయిననూ కృత త్రైతాద్వాపరములు ధర్మబద్ధమై సకలజీవులకు సుఖకారక ములై యున్ననూ రాబోవు కలి మిక్కిలి పాపభూయిష్ఠమై యుండుటచే జీవులు పాపకార్యాచరణమునే చేయ జూతురు. దానివలన నరకబాధలు గల్గుటయు జరుగును. గాన అట్టి నరకబాధలు పొందకుండునట్లు నొక్క యుపాయంబు దెల్పు” మనగా నారాయణుండు పరమానంద భరితాంతరంగుండై లోకరక్షణార్థము సకలపాపముల పొగొట్టజాలు నొక్క నదీం బుట్టింప నెంచి తన యంశంబుచే నొక్క దివ్యతేజంబు నావిర్భవింప జేసెను. ఆ దివ్య తేజము కోటిసూర్యప్రభాభాసురంబై నీలమేఘనిభంబగు శరీరకాంతియు ద్విభుజంబులు గల్గి దివ్యమణికుండల హరకేయారంబులు కంకణకాంచీమంజీరంబులు గలుగు నొక్క దివ్యస్త్రీరూపమై నిలువ శ్రీహరి యంత నలువం జూచి “పితామహా! యీ దివ్యయువతి మదంశావతారంబై యుండుటం జేసి నమస్తపాపంబుల పారద్రోల గలదు. ఈమె నీ యాజ్ఞానుసారము నదీరూపంబుచే నర్వదేశంబులు ప్రవహించి దర్శనస్పర్శనమాత్రంబుచే నర్వదేశంబుల పోనడచి నర్వకోరికల నిచ్చును. మదంశంబగుట జేసి కృష్ణ యను నామంబున బరగు. ఈ నదీతీరము పంచ యోజన విస్తీర్ణంబు గలదియై అందు నివసించు ప్రాణి కోట్లకు స్నానపానములచే అప్యాయత గలిగించి నర్వ పాపంబుల హరించు. గావున నెప్పుడు కలియుగం బారంభ మగునో యెప్పుడు జనులు పాపనివృత్తి కాంక్షింతురో అత్తరి నీవు భూలోకంబున నీ నదీరూపమును అవతరింప జేయుము. అంత దనుక యీమె నీపద్ధనే యుండు” నని యానతిచ్చెను.

విరించియు నారాయణునకు నమస్కరించి కృష్ణను వెంట నిడుకొని కైలాసంబుజేరి పరశివునకు యీ వృత్తాంతంబు నవిస్తరంబుగా విన్నవించెను. అంత శంకరుండు సంతసించి యిట్లు బలికెను. “చతుర్ముఖా! నీ భూత దయకు నేను హర్షంబు నొందితిని. మరియొక్క విశేషంబు వినుము. శ్రీహరిరూపమగు కృష్ణానదీ తీరంబున నేను లింగరూపుడనై ఆవిర్భవించి యుండెద. పవిత్ర నదీతీయముల నన్ను యెవ్వ రభిషేకింతురో అట్టివారికి నా సాయుజ్యంబు నొనంగెద” నని వరం బొసంగెను. తదనంతరమున బ్రహ్మ సత్యలోకంబు జేరి సుఖంబున నుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము చనగా కలియుగారంభకాలమున

సహ్యాద్రి యను పర్వతంబు మునిరూపంబున విష్ణువును గురించి తపం బొనరింప సాగెను. తత్తపోనిష్ఠకు హరి ప్రీతుండై దర్శనం బొసంగి వరంబు వేడుమన సహ్యాముని యిట్లు బల్కెను. “ప్రభూ! నా మీదనుండి నీ యంశారూపంబగు కృష్ణానదీ ప్రవహింపవలయు. నీవు నా గిరియందు నిలువవలయు” నని కొర ‘యట్లే’ యని బ్రహ్మను జూచి “పుత్రా! కృష్ణానదీని సహ్యాగిరినుండి భూలోకమున నవతరింపజేయుము. మదాజ్ఞావర్తియై కృష్ణ సమస్తదేశంబుల పావనంబు జేయుచు తూర్పునముద్రంబున జేరుగాక!” యని యంతర్దానంబు నొందెను. అందుచే కృష్ణానదీ సహ్యాద్రి శృంగంబున బుట్టి తూర్పుగా ప్రవహించి సముద్రంబున గలయుచున్నది. ఈ పవిత్రతీరంబున అనేక పుణ్య తీర్థంబులు వెలిసియున్నవి. వానిలో సహ్యాగిరిపద్ధ బ్రహ్మ తీర్థంబును సాగరసంగమంబునందు వేణు తీర్థంబును ముఖ్యంబులై యున్నవి. ఈ వేణుతీర్థంబునకే హంసతీర్థంబని గూడ నామాంతరము గలదు. కావున యిట్టి లోకోత్తరంబగు మాహాత్మ్యము గల కృష్ణానదీయందు పుష్కర కాలంబున జేసిన స్నాన, దాన, జప, శ్రాద్ధంబులు అనంతంబులై ఐహికాముష్మిక ఫలప్రదంబులగును.

కృష్ణాపుష్కరకాలంబున జేయు కృత్యవిశేషంబులు

కృష్ణాపుష్కరకాలము నమీపించుటకు ముందే పుష్కర వ్రతము నాచరించువారు వేదవేదాంగవేత్తయగు ఆచార్యుని పరించి పస్తాభరణములచే పూజించి తారాబల చంద్రబల సమన్వితమగు నొక్క శుభముహూర్తమున విఘ్నేశ్వరుని పూజించి పుణ్యాహవాచనంబు గావించి నవగ్రహంబుల త్రిమూర్తులను దిక్పాలకులను పూజించి బ్రాహ్మణాశీర్వాదంబులచే నంతుష్టుండై పుష్కరప్రవేశదినమునకు ముందు దినమునకు కృష్ణాతీరంబున వానయోగ్యంబై శివవిష్ణు దేవాలయ శోభితంబగు పుణ్యక్షేత్రంబు ప్రవేశించి ఉదయంబున నిత్యకృత్యములు నిర్వర్తించి తదనంతరమున నర్వ ప్రాయశ్చిత్తము నాచరింప వలయును. ప్రాయశ్చిత్తాంగముగ కైరము గావించుకొని పంచగవ్య ప్రాశనంబుచే శుద్ధుడై ఆ దినము క్షేత్రోపవాసంబు గావింపవలయు. తీరవాసులకు కైరము క్షేత్రోపవాసములతో నిమిత్తము లేదు. క్షేత్రోపవాసము చేయువారు “పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం కృష్ణాపుష్కర ప్రయుక్త స్నానదాన జప సిద్ధ్యర్థం చిత్తదేవతా ప్రీత్యర్థం క్షేత్రోపవాసం కరిష్యే” అని సంకల్పము చేసి కృష్ణ, పుష్కర, బృహస్పతి, బ్రహ్మవిష్ణురుద్రుల ప్రీత్యర్థము పదునారు బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలయును.

కృష్ణాపుష్కర ప్రవేశదినము అరుణోదయముననే లేచి శౌచాదులు తీర్చి కృష్ణానదికేగి దేశకాలాదుల సంకీర్తనము చేసి “కన్యాగతే దేవగురౌ సార్వత్రికోటి తీర్థసహిత కృష్ణా పుష్కరప్రయుక్త పుణ్యకాలే మమ జన్మాంతర ప్రయుక్త మహాపాతకనివృత్త్యర్థం అక్షయ పుణ్యలోకఫలావాప్త్యర్థం పితౄణాం అక్షయపుణ్యలోకనివాససిద్ధ్యర్థం మమ సర్వ కళ్యాణసిద్ధ్యర్థం శ్రీకృష్ణామహానదీస్నాన మహంకరిష్యే” అని సంకల్పించి మహాసంకల్పమును పఠించి అఘమర్షణ సూక్తంబుచే ప్రాక్షణంబు గావించుకొని దేవబుద్ధి పితృ తర్పణంబు లాచరించి సూర్యునకు మూడుమార్లు ఆర్ఘ్యమును యిచ్చి మరియు గంగాదిసర్వతీర్థముల కీర్తించి అనంతరము తీరమున కేతెంచి ధౌతవస్త్రంబులు గట్టి భస్మధారణంబుచేసి సంభోషానము గావించవలయును. ఇట్లు శ్రద్ధాయుక్తులై మానవులు స్నానం బాచరింతురో వారలు సర్వపాపములను పొగొట్టుకొని ముక్తి జెందెదరు. మహాపాతకోపపాతకములన్నియు కృష్ణాపుష్కర ప్రయుక్త స్నానమాత్రముచే నశించును.

తదనంతరము పితరుల నుద్దేశించి తీర్థశ్రాద్ధంబులజేయవలయును. తీర్థశ్రాద్ధమును పదిరెండుదినంబులు జేయవారు షడైవత్యవిధానంబుగను ఆశక్తులై వక్కదినంబు మాత్రమే అచరించుచో బహుదైవత్యవిధానంబుగను జేయవలయును. అన్నంబున గాని అమంబున గాని హిరణ్యంబున గాని శక్త్యనుసారము శ్రాద్ధమును అచరించవలయును. ఇట్లు శ్రాద్ధ మాచరించుటకు శక్తి లేనప్పుడు తిల

తర్పణంబునైనను తప్పక జేయవలయును. శ్రాద్ధము నాచరించి శక్తికొలది పాతకమహాదానములు దేశదానములు చేయ తగును. ఈ దినములలో చేయతగు దానములు యీ క్రిందవివరముగా శాస్త్రములయందు విధింపబడియున్నవి. ప్రథమదినంబున భూదానము, సువర్ణదానము, రెండవదినంబున గోదానంబు లవణంబును, మూడవదినమున గుడదానము, కాకములు, ఫలములు, నల్లవదినంబున ఆజ్యంబును, పాలు, తైలమును, బియ్యదినమున వృషభము లాంగలము (నాగలి), ఆరవదినంబున చందనము, కస్తూరి, మొదలగు సుంగంధవస్తువులు, యేడవదినంబున గృహదానము, యెనిమిదవదినమున కంఠమూలములు ధాన్యము, తొమ్మిదవదినంబున కన్యాదానము, పదియవదినంబున వెండియున్ను వస్త్రమున్నూ, పదునొకండవదినమున పుస్తకములు శ్రీమూర్తి ఛత్రంబులు, పడ్రెండవదినంబున తక్కుంగల పదార్థములు తిలలు, మరియు పొడక మహాదానములు అచరించుట ముఖ్యము. ఇట్లు సాంగోపాంగముగా శ్రీకృష్ణాపుష్కరప్రతమును అచరించు మానవులు సర్వపాపములు పొగొట్టుకొని సర్వసంపదలను పొంది శివసాయజ్యమును జేరుదురని చెప్పబడుటచే యిట్టి అలభ్యమగు కృష్ణాపుష్కరకాలము యీవత్సరమున జ్యేష్ఠ బహుళనవమి (21-6-1957) నుండి ఆరంభమగును. ఆ పుష్కరకాలమున మానవులు స్నానదానజపశ్రాద్ధాది క్రియలు అచరించి సర్వపాపములు పొగొట్టుకొని సర్వ సంపదల నందుదురు గాత!!! “శమ్”

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(ఆషాఢమాసము నందలివి)

26 - 6 - 57 ఆషాఢశుద్ధ ౨ విదియా శనివారము - రథోత్సవము.

7 - 7 - 57 ఆషాఢశుద్ధ ౧౧ ఏకాదశి ఆదివారం సార్వవికాదశి శయనవికాదశి.

8 - 7 - 57 ఆషాఢశుద్ధ ౧౨ ద్వాదశి సోమవారం రామానుజ మాధ్వవికాదశి - విష్ణ్వలయములందు ప్రస్వాపన మహోత్సవము.

11 - 7 - 57 ఆషాఢశుద్ధ ౧౫ పౌర్ణమి గురువారం వ్యాసపూర్ణిమ - గురుపూజచేయునది.

16 - 7 - 57 ఆషాఢబహుళ ౪ చవితి మంగళవారం కర్కాటక సంక్రమణము - ప్రవేశము - మద్యాహ్నం

3 - 15 గంటలకు. ప్రవేశమునకు పూర్వము ఉదయమునందు పుణ్యకాలము.

23 - 7 - 57 ఆషాఢబహుళ ౧౧ ఏకాదశి మంగళవారం మతత్రయైకాదశి.

25 - 7 - 57 ఆషాఢబహుళ ౧౩ త్రయోదశి గురువారం మానశివరాత్రి.

26 - 7 - 57 ఆషాఢబహుళ ౧౪ చతుర్దశి శుక్రవారం తిథి అమావాస్య - అమావాస్యప్రయుక్త కార్యముల నాచరింపనగును.

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహస్వామి క్షేత్రము - మంగళగిరి

పి. ఆర్. రామానుజాచార్యులు - మంగళగిరి.

జ్ఞానానందసుఖస్వరూపుడగు భగవంతుని ఆశ్రయించితే జ్ఞానానందసుఖముల నిచ్చునట్లే పుణ్యక్షేత్రములను సేవించుటచే పుణ్యము ప్రసాదమిస్తుందని అభిప్రాయపడడం మానవసహజం. నిజంగాడా అంతేగా! మానవుడు తనకు వుండేదే (వున్నదాంట్లోనే) యితరులకు గూడా యిస్తాడుగాని తనకులేనిది యెట్లా యిస్తాడు.

అందువల్ల పుణ్యక్షేత్రములలో పుణ్యము సంపాదించుకొనుటకై యెన్నికష్టాలకైనా వేర్చి వివిధయాత్రలు కొనసాగిస్తాడు మానవుడు. అస్తికులకు, నాస్తికులకుగూడా యాత్రలు అవసరమే. పుణ్యక్షేత్రములను సేవి వివిధప్రదేశముల జనులు సమావేశమై, అన్యోన్యసంస్కృతుల నెఱుకపరచుకొనుటకున్నూ, తద్వారా పరస్పరసహన సౌశీల్యముల నభివృద్ధి పరచుకొనుటకున్నూ దోహదమొనగునట్టివిగా నున్నవి.

ఇవి అస్తికులకు బహిర, అముష్మిక పుణ్యఫలములను నాస్తికులకు కేవల బహికానందమును సమకూర్చు గలవిగా నున్నవి.

మానవుడు యెప్పుడూగూడా సౌఖ్యమునే కోరుకొంటాడు. అముష్మిక సౌఖ్యంకోసం బహిరంగా కష్టపడతాడు. పాపం వల్ల కష్టము, పుణ్యంవల్ల సుఖము కలుగుతుంది కాబట్టి పుణ్యసంపాదనకుగా పుణ్యస్థలములకు యాత్ర చేస్తూంటాడు. ధనము చేర్చిపెట్టుకొన్నవాడు ధనవంతుడైనట్టు, పుణ్యమును సంపాదించుకొన్నవాడు పుణ్యాత్ముడౌతాడు. పుణ్యక్షేత్రాలు పుణ్యం యిస్తాయి. (అంటే పాపం పొగడతాయి, పాపంనుంచి విడిపిస్తాయి. ఇదే మోక్షము, ముక్తి.)

వీనిలో స్మరించిన మాత్రమున ముక్తి నిచ్చునవికొన్ని, సేవించుటచే ముక్తినిచ్చేవికొన్ని, నివసించుటవల్ల మోక్షమిచ్చునవి కొన్నిగా గూడా వున్నాయి.—

శ్రీ పానకాల నరసింహస్వామి ఆలయం - మంగళగిరి.

అంబేముక్తి

అంబేముక్తి

అంబేముక్తి

రంగయాత్రా దినేదినే ।

శ్రీ నృసింహాలయం దృష్ట్యా ।

కాశ్యాంతు మరణాన్ముక్తిః ॥

గంగాగంగేతి యోబ్రాయాత్ ।

శ్రీశైల శిఖరం దృష్ట్యా ।

త్రిదినం యదుగిరివాసః ॥ వగైరాలం

స్నానంచ అద్రష్టవలౌకనం ।

పుణ్యక్షేత్రాలనుంచి పుణ్యం తెచ్చుకోడం అనే విషయంలో చిన్న ఉదాహరణః—బజారుకు వెళ్లిన వక వ్యక్తి తాను తీసుకుపోయిన డబ్బుకు బజారునుంచి వస్తువులు తెస్తే తేనూవచ్చు. లేక డబ్బు కర్చుపెట్టి వేడుకలు చూచి వట్టిచేతులతో తిరిగి రానూవచ్చు. అట్లాగే అస్త్రీకుడు పుణ్యక్షేత్రాలకు వెళ్లి పుణ్యం తెచ్చుకోవచ్చు. పుణ్యం, దేవుడు అనేవి లేదనుకొనే నాస్తికుడు వేడుక కొరకు విహారముగా యాత్రాస్తలమునుకొని వెళ్లి వట్టిచేతులతో రావచ్చు. కాబట్టి వకేస్తలమును అస్త్రీకులు పుణ్యస్తలమని, వేరొకరు యాత్రాస్తలమని పిలవడంకద్దు. మొత్తంమీద ప్రజలందరూ గూడా సేవించవలసిన అవసరం గలవి యీ పుణ్యక్షేత్రాలు.

పుణ్యస్తలములలో పెరెన్నికగన్నది మంగళగిరి క్షేత్రము. ఇక్కడ భగవంతుడు శ్రీమన్నారాయణమూర్తి లక్ష్మీ నరసింహస్వామిగా వేంచేయున్న స్వయం వ్యక్తస్తలమిది. ఈ స్థలమును గూర్చిన చరిత్రను తెలియజేయునది. అనగా క్షేత్రమాహాత్మ్యము - బ్రహ్మవైవర్త పురాణములో “భవానీ శంకరగీతా” అనే పేరున పార్వతికి యాశ్వరునిచే చెప్పబడియున్నది.

ఈ మంగళగిరి క్షేత్రము అనాది కాలమునుంచి “వైష్ణవ శ్రమము” అనే పేరుతో ప్రసిద్ధిచెందియున్నది. పంచ సంస్కార పరులైన వైష్ణవోత్తముల నివాసస్థలము. “అత్రోత్పన్నజనాన్సర్వే వైష్ణవా నిత్యసంక్రితాః” అని ప్రమాణపచనం—ఇక్కడ చేసిన తపస్సు శీఘ్రముగా నిర్దిష్ఠించుతుంది. అందువల్లనే సముచిత అనే రాక్షసుడు కూడా యీ క్షేత్రంలో యేకాగ్ర చిత్తంతో తపస్సుచేసి పరాలు సంపాదించాడు.

నిరహంకారులై, సాత్విక భక్తితో రుప్యాదు లెందరో యిక్కడ తపస్సుచేశారు. వీరిలో నారదులవారుగూడా స్వామివారి పర్యత సమీపంలోనే పర్వతాలను నిర్మించుకొని పూజా సమయములలో “గీతం శ్రావయామి” అనే కాలమున సంగీత పాఠకులుగా స్వామివారి కింకరత్వమును స్వీకరించాడు. అయినప్పటికి యీ రుషికి వున్న స్వాతిశయ మేమంటే యెంతటి రసక మహాజనులనైనా, తన వేదాంతోపదేశముచేత సంసార విముఖులనుగాజేసి, భజన పరులనుగా చేయగలననే అహంభావముగల వ్యక్తి. ఈ క్షేత్రములోని స్వామి మాత్రం అహంకారమును సహించరు. అహంకారం అనేది వకవ్యాధి, దానికి వైద్యుడు “వైద్యేనారా

యజ్ఞోహరిః” అన్నట్లు యీ స్వామివారే దానికి వైద్యుల చేస్తారు. సాత్వికులకు ఆ రోగంవస్తే తన పానకశేషంతోనే కుదుర్చుతారు. రాజసులకువస్తే తగుమైన వాతావరణం కల్పించి వ్యాధి నివారణోపాయం చూస్తారు. తామసులకు గలిగితే రోగాన్ని, రోగినిగూడా హరిస్తారు. తామసాహంకారులయిన నముచి మొదలైనవారు సంహరించబడ్డారు. రాజసాహంకారం కలిగిన నారదునికి వకపతివ్రత శాపం యిచ్చింది. ఏమంటే “యాత్రార్థమై వచ్చిన మా దంపతులలో నా భర్తకు విరక్తిమార్గ ముపచేసించి సంసార విముఖుణ్ణిజేసి మోక్షార్థిని చేశావునరే, పుత్రార్థినియైన నన్ను కష్టాలపాలు చేయడమే కదా? కాబట్టి వక స్త్రీని కష్టముల పాలుజేసిన పాపమునకుగా నీవు నీ అంశతో ‘పాలచెట్టువై పుట్టి కష్టాలపాలు గావలసినది’ అని శపించింది. నారదుల వారు చెంటేనే శాంతచిత్తుడై “అమ్మా! నీవు నీ భర్తతోగూడి అనేక విషముల సౌఖ్యములు అనుభవించుచూ బహు సంతానపతివి కమ్మా. భగవదాజ్ఞచే కలిగిన నీ శాపమును స్వీకరించి నా అంశతో పాలచెట్టువై వుండెదను, గాని నాకు స్వామివారి సమీపములో యిక్కడనే నివాసముండునట్లు అనుగ్రహింపు”మని వేడుకొన్నాడు. అప్పుడు స్వామివారు గూడా అనుగ్రహించి ఆ పతివ్రతతో “భో సాధ్వీ మత్సమీ పస్తో మదర్చనపరో మునిః । కష్టిత్కామగతిః క్షీరవృక్షరాపి విరాజతే” అని అనుగ్రహించారు. అమెగూడా నారదుని దయ తలచి, “ప్రతిమానఫలాదానాద్వంధ్యానంతాన దస్సకృత్॥” అ చెట్టుయొక్క ఫలములు ఋతుస్సౌతలైన వారు ప్రతిమానము సేపించితే (వంధ్యులుగూడా) గొడ్డాలు గూడా బిడ్డలతల్లి అవుతుంది. ఈ రీతిగా అనేకమంది స్త్రీలకు మహోపకారం చేయడంచేత వక స్త్రీకి చేసిన అపరాధ దోషము నివృత్తి కాగలదని చెప్పింది. ఈ విధంగా పతివ్రతచేత శాపం యిప్పించడంద్వారా నారదులవారిని నిరహంకారుణ్ణిగాజేసి తనపద్దనే వుంచుకొన్నారు - యీ స్వామివారు. ఈ స్వామివారి సమీపంలో తన పర్వతాల దగ్గరనే తన అంశతో నారదుడు పాలచెట్టుగా యేర్పడినాడు. సంతాన హీనులగువారు - అశ్వత్థ ప్రదక్షిణము, నాగప్రతిష్ఠలు మొదలైన సవాటిద్వారా గూడా సంతానప్రాప్తి కలుగని వారు యీ క్షేత్ర వాసమున సంతానవంతులగుట యీ క్షేత్ర మహాత్వములలో నొకటి. కుటుంబ నియంత్రణమునకు ప్రచారం జరుగుచున్న యీ రోజులలోగూడా సంతానము

కానం మంగళగిరి కల్యాణం సేవించడానికివచ్చే ప్రజా సామాన్యం వుండనే సంగతి చూచినప్పుడు అశ్చర్యం కలుగక మానదు.

ఇదిగాక శత్రువులచే జయింపబడి ఖిన్నులైనవారు యీ క్షేత్రమున తపస్సిద్ధిని పొంది శత్రువులను జయించినవారు నాడు. నేడూ గూడా యెందరోవున్నారు. పదవుల పోగొట్టుకొని పరుల మొగముచూడ నిగ్గిలియున్నవారు యీ క్షేత్రమున యథావిధిగ భగవంతుని యారాధించుటచే వున్నత పదవుల పొందగలరు. నేటికిని యిది నిదర్శనమే.

ఈ క్షేత్రమున సేవింపవలసినది పర్వతముమీద వేంచేసి యున్న నరసింహస్వామిని-ఈయననే పానకాల నరసింహమూర్తి యంటారు. ఇక్కడికి ప్రతిరోజూ వచ్చు భక్తులు చేయించు పానకములో యీ స్వామి నగము మాత్రమే ఆరగిస్తారు. తతిమ్మా నగము భక్తులకుగా మిగిల్చెదనని తానే భగవంతుడు పూర్వము చెప్పినట్లు ప్రమాణమున్నది. అదేవిధముగా నగం మిగల్చడంవల్ల నేటికిని ప్రత్యక్ష దైవమని లోకప్రతీతి. ఈ పర్వతానికి హస్తగిరి, తోతాద్రి, ప్రోతాద్రి అని పేర్లున్నాయి కాని కలియుగంలో మంగళాద్రి (మంగళగిరి) అనే పేరుతో వ్యవహరింపబడుతూన్నది.

రామాయణాది యితీహాసములద్వారా తెలియుచున్న విషయములలో పర్వతములు రెక్కలతో యెగురుచున్న కాలము వకటి గోచరిస్తున్నది. అప్పట్లో పారియాత్ర పర్వతం నవ్వుల పర్వతాల్లో వకటి. ఆయన తన భార్య 'సుశీల' తో కామరూపుడై సంచరిస్తూండినాడు. ఈయనకు గలిగిన కుమారుడు హ్రస్వశృంగి-భగవద్భక్తుడు, మిక్కిలి తేజస్వీ, సాత్వికుడు, సద్గుణ సంపన్నుడు.-అయినప్పటికి ఆకారంలో వికృతుడు. తన వికృతాకారం తండ్రి మనస్సుకు బాధాకరంగా వుండినది. ఈ సంగతి గ్రహించిన హ్రస్వశృంగి తల్లిదండ్రులను వదిలి దోటనం చేస్తూ కృష్ణవేణి నదికి దక్షిణ దిక్కునవున్న యీ వైష్ణవాశ్రమానికి చేరాడు.

ఇచ్చట తపస్సుచేయ గోరిన హ్రస్వశృంగి ఆశ్రమవాసుల వల్ల తప్త చక్రాంకనపరుడై, అష్టాక్షరీ మంత్రానుష్ఠానముచే శ్రీమన్నారాయణునిగూర్చి మూడు సంవత్సరాలు తపస్సు చేశాడు. ఆ సమయంలో కొమారుణ్ణి వెతుక్కుంటూ వస్తూన్న పారియాత్రుని దూరాన చూచాడు. తనను గుర్తు పట్టకుండావుండే నిమిత్తం యేసుగు (హస్తీ) రూపాన్ని ధరించాడు.

పారియాత్ర ఆశ్రమవాసుల దగ్గరకు వచ్చి "నా కొమారుడు హ్రస్వశృంగి విషయం మీకు తెలిసియుండిన చెప్పవలసిందని" అనేక విధాల ప్రార్థించాడు. "ఆ గజాకృతితో వున్నవాడే నీ కొమారుడ"ని వారు చెప్పగా తెలుసుకొని

"నీ తల్లి నీకోసం దిగులుపడియున్నది. యింటికి రమ్మ"ని బ్రతిమాలుకొన్నాడు - తండ్రి పారియాత్ర. కాని కేవల భక్తి నిష్ఠాగరిష్ఠుడగు హ్రస్వశృంగి యీ వైష్ణవాశ్రమవాసుల సాహచర్యాసందము వదలి సంసార కూపములో అడుగు పెట్టడానికి యిష్టంలేక "నేను యింటికి రాజాలను. నేను అక్కడికివచ్చి చేయునది లేదు. మీరు వెళ్లి అమ్మను వేదార్చి సుఖముగా వుండవలసిన"దని ప్రార్థించాడు. కుమారుని భక్త్యావేశమునకు అచ్చెరువొందినవాడై దీవించి మరలి స్వస్థలం జేరాడు. అప్పట్లో గజాకృతిని ధరించిన పర్వత రూపుడైన హ్రస్వశృంగి యిప్పటికిగూడా గజాకారముతోనే అగుపడుచుండును.

శ్లో॥ హ్రస్వశృంగీ మహాశైలః కామరూపీ గజాకృతిః ।

అత్రస్థిత్యైగ్రతపసా మామచింతయదాత్మని ।

ధ్యానా తతస్య ప్రసన్నాత్మా వరదశ్చక్ర మధ్యగః ।

స్థాస్యామ్యహం సదాభక్త్యా చింతనీయః పరిచ్ఛదైః ॥

అధ్యా. 9, శ్లో. 72.

ఈ ప్రమాణరీతిగా హ్రస్వశృంగి తపస్సుకు మెచ్చిన భగవంతుడు స్వయంవ్యక్త స్వరూపుడై ఆవిర్భవించి పూజింపబడుచుండెను. తరువాత కొంతకాలమునకు సుదర్శన నారసింహ స్వరూపము దాల్చినారు. వీరినే పానకాల స్వామి అనేది. పూర్వము హిరణ్యకశిపుణ్ణి సంహరించే నిమిత్తం నరరూపముగాకుండా, మృగరూపము గాకుండా, హిరణ్యకశిపుడు కోరుకొన్న వరాల్లో వుండే స్వరూపం గాకుండా, క్రొత్తదైన నరమృగాకారంతో ప్రత్యక్షమై, ప్రాణం గలవస్తువుగాకుండా, ప్రాణంలేని వస్తువుగాకుండా వుండే గోళ్లతో అతన్ని సంహరించాడు. అప్పట్లో అలాగుననే యీ సుదర్శన నారసింహ స్వరూపం (అవతారం) నముచి సంహారంకోసం యేర్పడ్డది.

నముచిచేసిన తపస్సుకు సంతోషించి బ్రహ్మప్రత్యక్షమైనాడు. వరం కోరుకోమన్నప్పుడు "అర్ధేణ శుష్కినవ యక్షరక్షేవిద్యాధరైః పన్నగ దేవనంఘైః । నరైః ఖగైః పృశ్చికకీటదంతైః గజైర్వరాహైర్మహిషైర్మృగేంద్రైః । దివ్యాస్త్రైరమరైర్మర్త్యైర్వాసరైర్వ్యాళ సంఘయైః । మృతిర్నస్యాన్యహా సంఖ్యేవరందేహి మమాబ్జజ ॥" అని హిరణ్యకశిపుడు వగైరాలమాదిరి గాకుండా, పొరపాటులేకుండా అడిగినట్టు మామూలువన్నీ అడుగుతూ, "తడిగావున్న వస్తువు చేతగానీ, పొడిగావున్న (అరిన) వస్తువుచేతగానీ, మరణంలేకుండా అని కలిపి వరంకోరాడు. బ్రహ్మ తప్పని సరైయవి యిచ్చాడు. బ్రహ్మవల్ల యిలాటి వరాలు పొందిన నముచి గర్వాతిశయంవల్ల సాధుజనులను బాధ పెట్టసాగాడు. దేవతలందరుగూడా యీతని బాధలకు తట్టుకోలేక పాలనముద్రముకుపోయి, విష్ణుమూర్తిని

ప్రార్థించి తమ బాధలు చెప్పకొన్నారు. “ఆరాక్షన సంహారం జరుపుతాను, మీరు నన్నారాధన చేస్తూండండి” అని ఆభయమిచ్చి పంపాడు- వారిని- విష్ణుమూర్తి.

తరువాత భగవంతుని అజ్ఞప్రకారం యింద్రుడు యుద్ధంలో రాక్షసులను సంహరించడం నమంచి చూచి విష్ణుమూర్తి సహాయం యింద్రునికి వున్నదని గ్రహించి తన ప్రాణాలు రక్షించుకోడానికి స్థూలరూపమును విడిచిపెట్టిన వాడై మాయచేత సూక్ష్మరూపాన్నిపొంది యీ పర్వతపు గుహలోకి పరిగెత్తాడు. వెంటనే యింద్రుడు వకచక్రమును నముద్రపు నురుగుతో ముంచి (యెత్తి) సుదర్శన మంత్రముతో ప్రయోగించాడు. నమంచిచేసిన మాయను ఖండించు కుంటూ వాడు ప్రవేశించిన గుహలోకి దూరింది చక్రం. అంతకు ముందే ఆ గుహలో స్వయంవ్యక్తంగా వున్న స్వామివారు యీ చక్రముయొక్క (నాభి) అనగా మధ్య భాగంలో నరమృగాకారముతోచేరి తన నిశ్వాసాన్నిచేత ఆ రాక్షసుణ్ణి సంహారంచేశారు.

తడిసిన వస్తువుగాకుండా, ఆరిన వస్తువుగాకుండా వుండే నముద్రపు నురుగుద్వారా, తీక్షణమైన అగ్నితో సమానంగా వుండేటట్లు తన నిశ్వాసవాయువును వదలి నమంచియొక్క ప్రాణవాయువును హరించాడు. ఆ నమంచి పెద్ద పర్వతాకారంగా యీ పర్వత సమీప ప్రదేశమున బడి మడిసినాడు. అప్పుడు రక్తము కాలవ గట్టి ప్రవహించి చిన్ననరన్నుగా యేర్పడింది. అది యిప్పటికి “రక్తకుల్యా” అనే పేరుతో వ్యవహరింపబడుతూ వున్నది.

ఈ ప్రకారం చక్రనాభ్యంతర పూర్ణమై వెలుగొందు సరసింహాకారమును దేవతలు చూడజాలక పరుగెత్తారు. అంతట బ్రహ్మ రుద్రాదుల స్తోత్రములచే ప్రసన్నుడైన స్వామివారు అమృతమును దేవతలచే తెప్పించి పానముచేసి అదిమొదలు అర్చారూపముతో యీ పర్వతమునందే నిలిచినారు. నాటి నుంచీ కృతయుగములో అమృతమును, త్రేతాయుగములో గోఘృతమును, ద్వాపరమున గోక్షీరమును, కలియుగ మందు పానకమును ఆరగిస్తానని చెప్పినారు. ఎప్పుడైనా సగం లోన వుచ్చుకొని, సగం భక్తులకొరకు మిగల్పడం యీ స్వామివారి ప్రత్యేకత. కలియుగంలో నేడు భారతదేశం నాలుగు మూలలోనుంచీగూడా మంగళగిరి పానకాల రాయని సేవించుటకు ప్రజానీకం తండోపతండాలుగా వస్తూంటారు. ప్రతిరోజూ మధ్యాహ్నం 12 గంటలవరకు మాత్రమే యీ స్వామివారి దర్శనము చేసుకొనుటకు వీలుండును. ఆపైన అలయం తలుపులు వేసుకొని అర్చకులు మొదలైన పరివారము కొండ దిగివస్తారు. మరల మరుసటి రోజు వుదయం మమారు 8 గంటలకు అలయం తలుపులు తీస్తారు. అంతేగాని రాత్రి పూజలేదు. ఎందువల్లనంటే

ప్రత్యేకముగా రాత్రిళ్లు దేవతలు వచ్చి స్వామివారిని పూజింతురు గాన యేక కాలార్చనమే మానవులకు యేర్పరచినారు.

ఈ క్షేత్రమున ముఖ్యముగా చూడవగినది శిల్పకళా నైపుణ్యముగల గాలిగోపురం వకటి. ఇవి కొండ క్రింద చేవాలయముయొక్క తూర్పుద్వార గోపురం-ప్రత్యేకమైన కట్టడపు శిల్పము దీనియందు చూడవచ్చును. సాధారణముగా గోపురములు యెత్తును బట్టి పునాదులవద్ద చాలా వెడల్పు గలవిగా నుండును. ఈలాటివి దక్షిణదేశమున విశేషముగా గలవు. కాని 150 ఆడుగుల యెత్తుగల యీ గోపురము క్రింద పైనా కొద్ది అడుగుల తేడాతో స్తంభాకారముగా నిలబడినట్టు కట్టబడియున్నది. ఇట్టి కట్టడశిల్పములు ప్రపంచమున వ్రేళ్లమీద లెక్కింపవలసినవే. ఇటలీదేశము లోని “పైసా” నగరమున గల “లీనింగ్ టవర్” అను దానియొక్క నిర్మాణము దీనిని చూచినప్పుడు జ్ఞాపకానికి వస్తుంది. ఈ గోపురమును 18 వ శతాబ్దంలో రాజావాసి రెడ్డి వెంకటాద్రినాయనింగారు నిర్మించిరి. ఈయన తెమ్మిది వందల తొంభైతెమ్మిది గ్రామములకు నాయకుడై అమరావతిని ముఖ్యపట్టణముగా జేసికొని, అదర్శప్రాయమైన ప్రజాపరిపాలన జేసిన మహనీయుడు. ఈయన ప్రతిభా విశేషమును యీ గోపురమే చెప్పుచున్నట్లుండును. ఈ మంగళగిరి దేవాలయ పరిపాలనముగూడా దీరి యేలు బడికి లోబడి యుండినదే.

ఈ గోపురము గాక ముక్కటి ద్వారమును ఉత్తర ద్వారాన్ని లోగడ శ్రీ మాడపాటి వెంకటేశ్వరరావుగారు నిర్మించియుండిరి. ఈ వుత్తరద్వారమీద గోపురాన్ని శ్రీమాన్ నంద్యాల నరసింహాచార్యులుగారు నిర్మించారు. ఇదే గాకుండా వీరు దక్షిణపువైపున ద్వారము గోపురమునుగూడా నిర్మించారు. అంతవరకు జరిగియున్న పనిని బట్టి చూచినచో తూర్పువైపు గోపురమంత యెత్తైన గోపురం కట్టవలెనని వేసిన పునాదులుగా మనకు గోచరిస్తుంది.

మూడు వైపులా గోపురద్వారములతో ప్రకాశించుచున్న దేవాలయమున వేంచేసి యున్నవారు శ్రీ లక్ష్మీనరసింహ స్వామివారు. వీరికే త్రికాలార్చనయున్ను, అంగ, రంగ వైభవపేతమగు పుత్రపదాలున్ను జరుగునది. అమూల్యములగు వస్తు, వాహనాదు లెన్నో వున్నవి. అందులో తంజావూరు మహారాజావారిచే సమర్పింపబడినది - క్రిందా పైనా బంగారు డిప్పలతో పొదగబడిన దక్షిణావర్త శంఖము వకటి.

“పసిడి పుట్టము దాల్చు” శ్రీధరుడు. లక్ష్మీపక్కనే వున్నప్పుడు బంగారానికి కొదవలేదుగా! వస్త్రం బంగారం, వస్తువుల్లో బంగారం. గరుడ వాహనం బంగారం. యివన్నీ

చూచుకొని “యంగారు కొండదంబివాడు మా నరసింహ మూర్తి” అని అనుకొంటూంటారు. ఆయన నయంపీకులు- అంటే వైష్ణవులు మొదలైన భక్తులు.

ఈయనకు ప్రతి సంవత్సరం పాల్గుణ శుద్ధ నవమి మొదలు పార్వమివరకు సువాహ్నిక దీక్షతో బ్రహ్మోత్సవం చాలా వైభవంగా జరుగుతూంటుంది. పార్వమి రోజు సాయంత్రం బరిగే రదోత్సవం మిక్కిలి కన్నుల పండు వుగా వుంటుంది. తిలకించి ఆనందించవలసిందేగాని, చించుటకుగాని, రచించుటకుగాని వీలుగాదు. మన జేశంలో గొప్పవాటిని గురించి అనుకొనేటప్పుడు మంగళగిరి రథం, మంగళగిరి తిరునాళ్లు, మంగళగిరి చంతాడు యీ మూటినీ వుదాహరణగా చెబుతూంటారు.

ఈ బ్రహ్మోత్సవాన్ని యేర్పాటు చేశింది పాండవాగ్రజులైన ధర్మరాజు-అనలు యీ స్వామిని ప్రతిష్ఠించేసిందిగూడా ఆయనే (ధర్మరాజే). ఎందుకంటే “జలే రక్షతు వారాహః నలే రక్షతు వామనః | అటవ్యాం నారసింహశ్చ సర్వతః పాతు కేశవః || అనే ప్రమాణంవుంది. అరణ్యవాసం చేశే వారు కష్టనివారణకున్ను, అభీష్టప్రాప్తికిన్ని సరసింహ రూపుడైన భగవంతుని ఆరాధిస్తారు. అదేమాదిరి ధర్మరాజు గూడా వైష్ణవాశ్రమమున చేసిన పూజావికములు శీఘ్రఫల ప్రములని తెలుసుకొని, యిచ్చటనే ఆర్చా న్వరూపుడగు సరహరిని ప్రతిష్ఠింప నిర్ణయించుకొన్నాడు. ఛముణ్ణి పంపి పృషదదేశంనుంచి గండకశీలను తెప్పించి, దేవశిల్పులచేత యెడమ తొడమీద లక్ష్మీదేవిపున్న సరసింహ ఆర్చా విగ్రహ మును చేయించి, యథాశాస్త్రీయంగా ప్రతిష్ఠించి ఆరాధిస్తూ వుండెవారు. ఆ సమయంలో ద్వారకాపట్టణంలో శ్రీ కృష్ణ మూర్తి కొమారుడైన ప్రద్యుమ్నుడు తండ్రితో, “నాన్నా ! నేను పుట్టిన పాల్గుణ శుద్ధ నవమి మొదలు తొమ్మిది రోజులు వైభవంగా ప్రతి సంవత్సరం జన్మదినోత్సవాలు జరిగే యేర్పాటు చేయించు”మని కోరాడు. కోరక కోరక కోరిన కొమారుని కోరిక తీర్చినెంచిన శ్రీ కృష్ణమూర్తి ‘సర’ నన్నాడు. కాబోయ్యేరాజు ధర్మరాజు-కాబట్టి ఆయనకు యీ కార్యభారం వప్పజెప్పాడు. అప్పుడు శ్రీ కృష్ణభగవానుని అజ్ఞాప్రకారం ధర్మరాజుచేత శాశ్వత పద్ధతిగా యేర్పాటుచేశా ప్రారంభింపబడిన బ్రహ్మోత్సవం నేటికిగూడా వైభవోపేతంగా జరుగుతున్నది.

స్వామి దర్శనమునకై యీ క్షేత్రమునకు విచ్చేసిన మహనీయులలో ప్రభుచైతన్యస్వామి వకరు. వీరు 1310లో యిక్కడికివచ్చి స్వామిని సేవించుకొని వారి భక్తిని తమ శిష్యకోటికి వెల్లడించారు. వారు యీ క్షేత్రమునకు వచ్చిన గుర్తుకోసం చైతన్య మతస్థాపకులైన “భక్తి సిద్ధాంత సరస్వతి గోస్వామి” వారు 31-12-1930 తారీఖున

శ్రీ చైతన్య పాదుకలను యీ క్షేత్రములో ప్రతిష్ఠించారు. ఈ మందిరము పానకాల సరసింహుని సేవించుటకు కొండ పైకి పోవు భక్తులు ములభముగా తిలకించ వీలగునట్లు మెట్లకు ప్రక్కన తూర్పువైపున వున్నది.

వల్లభమత ప్రచారకులగు శ్రీ పల్లభాచార్యులుగారుగూడా యీ క్షేత్రమునగల “వటతిర్థము” దగ్గరనే తపస్సుచేసి ప్రసిద్ధిపొందిరి.

శ్రీ లక్ష్మీనృసింహమూర్తి యిష్టదైవముగాగల శ్రీ శంకరాచార్యులుగారు అనేక పర్యాయములు యిచ్చటికి విచ్చేసి స్వామివారిని సేవించుచుండిరి.

ఈ మంగళగిరి స్వామివారి న్వభావము తన దగ్గరకు వచ్చి సేవించుకొను భక్తులను మాత్రమే విచారించడం కాదు. పగలు మానవపూజ, రాత్రి దేవతాపూజ అయినప్పటికి తిరుబడి చూచుకొని దూరప్రదేశములలో వున్న భక్తుల దగ్గరకు తానేవెళ్లి దర్శనమిచ్చి వారిని అనంప భరితులను చేయడం నాటికి నేటికిగూడా నిదర్శనమే. ఈ వైష్ణవాశ్రమముయొక్క సాంప్రదాయమైన తప్తచక్రాంకనము, అష్టాక్షరీ మంత్రానుష్ఠానము, సాత్వికభక్తి యను వాటికోసం సవాచార్యుని పరించుట (ఎన్నుకొనుట) కష్టముగానున్న కాలములో అట్టి సవాచార్యులను యేర్పరచుటకై వైష్ణవ మత ప్రతిష్ఠాపనాచార్యులుగా అవతరించిన రామానుజాచార్యుల (పుడయవరుల) వద్దకు తానుగావెళ్లి, దివ్యమైన తనసేవ (దర్శనము) నొసంగుచుండిరి. నేటికిని ఆ గుర్తును తెలియజేయుచూ ఆ పుడయవరుల (రామానుజాచార్యుల) జన్మస్థలమైన శ్రీ పెరుంబూధూరిలో వారి జన్మదినమున జరుగు వుత్సవము “మంగళగిరి సేవ” అను పేరుతో జరుగుచునే యున్నది.

తర్వాత యీ క్షేత్రమున చూడవలసినది “పెద్దకోనేరు”. దీనినే లక్ష్మీకల్యాణ సరస్సు అంటారు. పూర్వము దేవతలు, రాక్షసులు సముద్ర మథనము చేసినప్పుడు అన్నిటితోపాటు అవిర్భవించిన లక్ష్మీదేవిని విష్ణుమూర్తికిచ్చి వివాహము చేశారు. అ సమయంలో మంగళస్నానముకై అన్నినదుల తీర్థములతో యేర్పాటు కాబడినది యీ సరస్సు. అందు వల్ల దీనికిపేరు. ప్రతిసంవత్సరం కల్యాణోత్సవము అఖరున వసంతములు అయినతర్వాత స్వామివారుగూడా యీ సరస్సునకు స్నానముకై వేంచేయుదురు. ఈ క్షేత్రమునకు వచ్చినవారు ముఖ్యముగా అచరించవలసిన కార్యక్రమములో,

శ్లో|| లక్ష్మీకల్యాణ సరసి స్నానం చాద్ర్యవలోకనం |

నృసింహ పానకం శేషంత్రయం కైవల్యదాయకం ||

అని ప్రమాణం. అనగా యీ కోనేటిలో స్నానంచేయడం, గిరి ప్రదక్షిణము, పానకశేషము పుచ్చుకొనడము, యీ

మూటితోనే పంచనంస్కార పరులకు మోక్షసామ్రాజ్యము లభించునని ఘంటాపథంగా క్షేత్రమాహాత్మ్యంలో శంకరుని చేత పార్వతీదేవికి వుపదేశించబడింది.

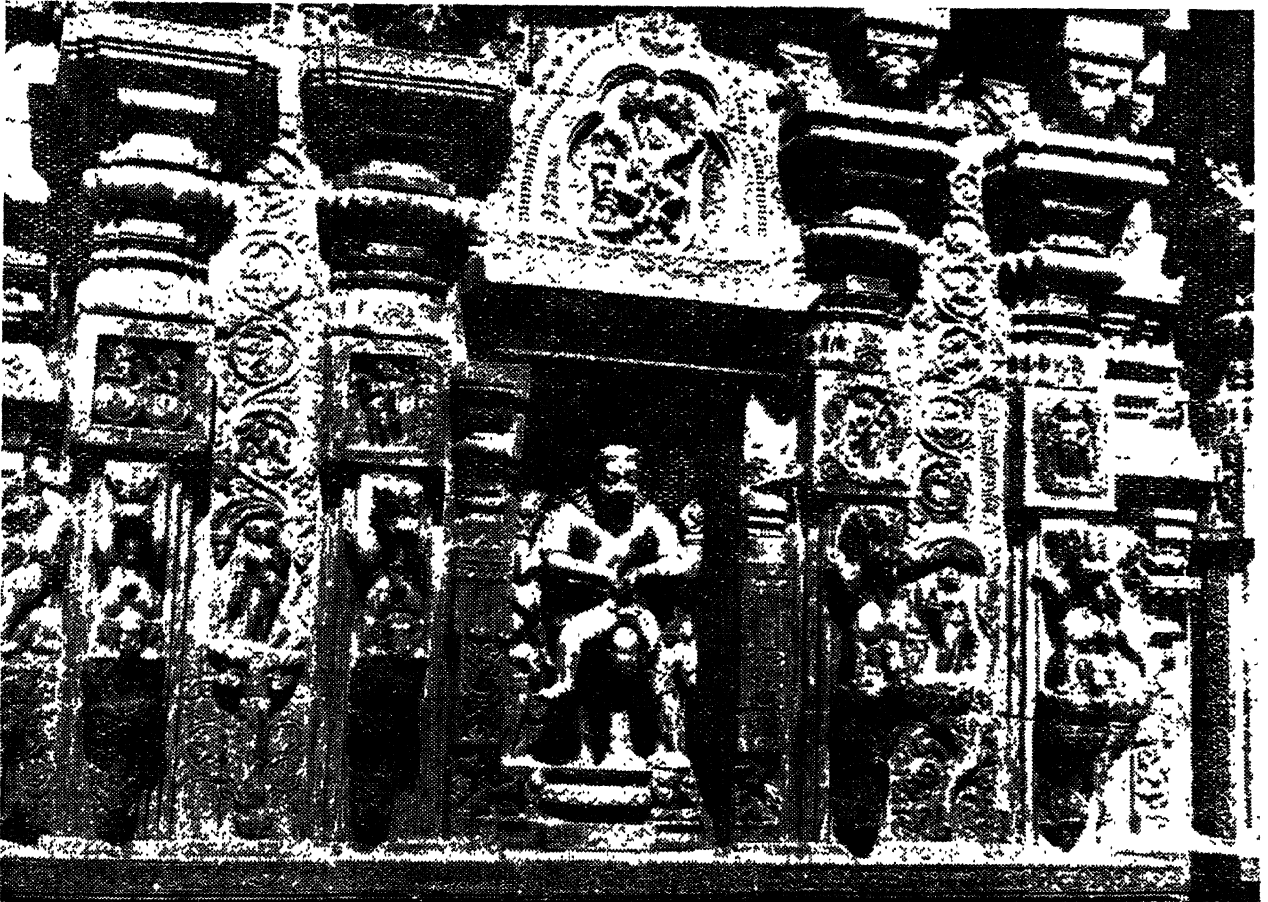
ఈ కల్్యాణ సరస్సు సాధారణముగా యెండిపోదు. చాలా లోతుగావుండి నాలుగువైపులా చక్కగా చెక్కబడిన రాతితో కట్టబడిన మెట్లుగలవు. 1932 నందన నామ సంవత్సరము పెద్దకరువు వచ్చినది. అప్పుడు యీ కొనేరు యెండింది. మరల రెండు సంవత్సరముల క్రిందట అనగా 1954 సం॥ స్వభావనిర్దమ్ముగా యెండకపోయిననూ పంపు పెట్టు సహాయంతో నీరంతా బయటికి పంపబడ్డది. ఈ కొనేటిలో నీళ్లు లేకపోయ్యేసరికి పూళ్ళో బావులలో నీళ్లు లేకుండా పోయినాయి. దీంతో 1½ సంవత్సరం వరకు ప్రజలు నీళ్ళులేక నానా బాధలుపడ్డారు.

ప్రస్తుతం యీ కొనేటిలో నీళ్లు చాలాపైకి వచ్చివున్నాయి. ఈ మాదిరిగా నీటిమట్టం పెరగడం ఈ మధ్యకాలంలో యెవ

రికి తెలియదు. దీనిలో నీరు పైకిరావడంతో పూళ్లో బావులన్నిటిలో గూడా నీళ్లు బాగా పైకివచ్చాయి. “మంగళగిరి చాంతాడు” అనేసామెత మంగళగిరి బావులలో నీళ్లు చాలాలోతున వుంటాయనే నంగతిని తెలియజేస్తుండేది. ఇప్పుడుమాత్రం మంగళగిరి చాంతాడు మామూలుచాంతాడే. అంటే-అంతపైకి వున్నాయన్నమాట నీరు-ఊళ్లో బావులలో నీటిమట్టమును కాపాడునట్టి ఆశయముతో పూరిమధ్య వక జలాశయమును యేర్పాటు చేసిన పూర్వపుణ్ణుల కళానైపుణ్యమును యీ పుణ్యక్షేత్రము లోని యీ కల్్యాణ సరస్సు తెలియజేస్తుంది.

మంగళకరుడగు శంకరునిచే సర్వమంగళకు జెప్పబడిన మంగళగిరి మాహాత్మ్యము మనకు సర్వమంగళముల నొసంగగలదు. అనునదే మంగళాచరణ పాఠమై చెలంగ గలదు - జైహింద్—

(అల్ ఇండియా రేడియోవారి సాజన్యముతో)

నృసింహవత్సరము - శిల్పసంపద - (నిహచలం)

శివధర్మము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

భగవద్గర్భాలు చాలా విచిత్రంగా వుంటాయి. భక్తులైన వారుకానీ, కానివారుకానీ—ఉద్దేశపూర్వకంగాకానీ, వేరు విధంగాకానీ ఏదేవిధంగా ఆరాదనలో పాల్గొన్నట్లయితే—లేదా—పాల్గొన్నట్లు కానవచ్చినట్లయితేనూడా ఆరాదన ఫలం తప్పకుండా లభిస్తుంది. భగవంతుణ్ణి ద్వేషించిన వారుకూడా ఏదేవిధంగా నామసంస్కరణ చేస్తే అది అఖండమైన ఫలాన్ని ఇవ్వగలడని మనకు తెలుసును. ఆందులోనూ భక్తజన సులభమైన మహేశ్వరుడు ఎలాంటివారికి సులభంగా వశపర్తి అయిపోయి అనంతమైన ఫలప్రాప్తిని కల్పించినట్లు పురాణగాధలవల్ల తెలుస్తూవున్నది. దానికి దృష్టాంతంగా గుణనిధివృత్తాంతాన్ని మనం గ్రహించవచ్చును.

పూర్వం కాంచీలూపురం అనే పట్టణంలో యజ్ఞదత్తుడనే పేరుగల బ్రాహ్మణుడు ఒకడు వుండేవాడు. అతడు చాలా ఉత్తముడు. గొప్ప శివభక్తుడు. అతని భార్యకూడా ఉత్తమయిల్లాలు. భర్త ఆనతికి అనుకూలంగా ప్రవర్తనూ అతనికి తలలో నాలుకవలె వుండేది. ఏత్రార్జితమైన సంపద సమృద్ధిగా వుండడంవల్ల యజ్ఞదత్తుడు జీవితకోసం అణుమాత్రమూ శ్రమపడవలసిన అవసరం లేకపోయింది. ఉదయం లేచి కాల్యకృత్యాలూ, స్నానసంధ్యావందన దేవతార్చనాదులూ యథావిధిగా జరుపుకుంటూ, తమ యింటికి వచ్చిన అతిభ్యభ్యాగతులను ఆదరిస్తూ వేదాధ్యయనం చేస్తూ, దేవాలయానికిపోయి స్వామిని సేవిస్తూ దినాన్ని గడపడమే అతని నిత్యకృత్యం. ఎంతమంది అతిథులు ఇంటికి వచ్చినా విసుగూ విరామమూ లేకుండా వారికి కావలసిన పదార్థాలు వండిపెట్టి అతని భార్య అన్న పూర్ణాదేవియొక్క ఆపరావతారమని పేరు పడినది. ఆ దంపతులను జనులు ఎంతగా ప్రశంసిస్తూవున్నా వారు కొంచెమైనా గర్వమనేది లేకుండా—తాము తమ విధి కృత్యాలను శక్త్యనుసారం నిర్వహిస్తున్నట్లూ, అధికంగా యేమీ చేయనట్లూ భావిస్తూ వుండేవారు.

ఎంతవారికి ఏదో ఒక లోపం వుండడం సృష్టినహజం ! ఇలాంటి ఉత్తమ దంపతులకుకూడా లోపం లేకపోలేదు. అదే సంతానవిహీనత. వంశాన్ని నిలపడానికి ఒక బిడ్డ డన్నా కలగలేదే అని యజ్ఞదత్తుడు మనస్సులో చాలా క్షోభపడ్డాడు. ఇక—ఆయన భార్యనంగతి చెప్ప నక్కరే లేదు. భర్తకు తెలిసే, తెలియకుండా కూడా అమె నోచిన నోములకూ, చేసిన ప్రతాపకూ, ఆచరించిన దానధర్మాలకూ

హద్దూపద్దూ లేదు. ఇలా కొంతకాలం జరగగా చివరికి పరమేశ్వరుని అనుగ్రహంవల్ల వారికి ఒక కుమారుడు కలిగాడు. లేకలేక కలిగిన ఆ కుమారుడికి వారు ముద్దుగా “గుణనిధి” అని పేరు పెట్టుకుని అల్లారు ముద్దుగా పెంచారు. ఆ పిల్లవాడుకూడా శుక్లపక్షచంద్రునిలాగున దినదిన ప్రవర్ధమానుడవుతూ వుండెను. కొంచెం పెద్దవాడయ్యాక తండ్రి వానికి విద్యాబుద్ధులు నేర్పించాడు. కాని గుణనిధికి అవేమీ అలవడలేదు. గుణనిధి—అనే పేరు వానికి నేతిబీరకాయవలె నిరర్థకమై పోయింది. పాఠశాలకు పంపగా, వాడు బడి విడిచిపెట్టి తోటలూ దొడ్లూ తిరుగుతూ, రాలుగాయ మూకలతోచేరి, వాళ్లనే పరమావులుగా భావించాడు. తండ్రి తన్ను శిక్షిస్తాడనే భయంకొద్దీ గుణనిధి అతని కంట బడకుండా, తనకు ఏమి కావలసినా తల్లినే అడిగి తెచ్చి మిత్రులకు యిస్తూ వుండేవాడు. క్రమంగా వానికి జూదగాళ్లతో స్నేహం ఏర్పడింది. అందుకోసం ఎక్కువగా ధనం కావలసి వచ్చింది. ఏవో సాకులు చెప్పి గుణనిధి తల్లివగ్గరనుంచి సొమ్ము, వస్తువాహనాలూ రాబడుతూ వుండేవాడు. ఆమె గుణనిధిని మొదట్లో మండ్లించినా—పుత్రప్రేమవల్ల ఎక్కువగా ఏమీ ఆనలేక—తన దగ్గర వున్నంతవరకూ, ధనమునూ, వస్తువులనూ, చివరకు తన ఆభరణాలనూకూడా భర్తకు తెలియకుండా యిస్తూ వుండేది. కాని, ఆ సొమ్ము ఎంతకాలం సరిపోతుందిగనుక? జూదగాళ్లతో చేరితే—వాళ్లు గుళ్లూ గోవురాలూ మింగి వేస్తారు గాని ఒక పట్టున విడుస్తారా? వాళ్లబాధ తప్పించుకోవడానికి గుణనిధి తరుచుగా ఇంటిలోని వస్తువులనూ, నగలనూ తలదండ్రులకు తెలియకుండానే తీసుకోవలసి వచ్చేది. ఇలాగు చౌర్యంలో మొట్టమొదట సంకోచం కలిగినా—తర్వాత క్రమక్రమంగా అందులో నిద్రాహిన్య డయ్యాడు. ఒకసారి జూదగాళ్లకు పడిన బాకీ తీర్చడానికి గుణనిధి తండ్రియొక్క రత్నాంగుళీయకాన్ని—అతని పెట్టెను మారు తాళంతో తెరిచి—ఆపహరించవలసి వచ్చినది.

తన ఉంగరంపోయిన సంగతి యజ్ఞదత్తుడికికూడా చాలా రోజులవరకూ తెలియడంలేదు. ఒకనాడు అతడు రాజమార్గాన్నిపోతూ ఒకని చేతివేలిని తన రత్నపుటుంగరం వంటి ఉంగరం వుండడం చూచాడు. మనిషినిచూస్తే అంత విలువైన వుంగరాన్ని ధరించే తాహత్తు వున్నవాడివలె కానరావడంలేదు. అందువల్ల యజ్ఞదత్తుడు ఆ వ్యక్తి సమాచారం కనుగొనగా, అతను ఒక జూదరి అనినీ,

జూదంలో ఆ రత్నాంగుళీయకాన్ని గెలిచాడనిన్నీ తెలిసిందని ఇంకా వివరంగా కనుగొనగా, ఆ వుంగరం గుణనిధి అనే వాడు జూదంలో వోడిపోయినట్లు చెప్పాడు. తనతో మాటలాడుతున్నవారే గుణనిధి తండ్రి అని ఆ జూదరికి తెలియదు. అందువల్లనే యీ సమాచారమంతా ఒయలు పడింది.

ఈ సంగతి అంతా తెలిశాక యజ్ఞదత్తునిశరీరంలో వెయ్యి తేళ్లు ప్రాకినట్లయింది. అతడు అపాదమస్తకం కంపించాడు. గుణనిధిమీద అతనికి విపరీతమైన కోపం కలిగింది. ఇన్నాళ్లూ గుణనిధి చేస్తూవున్న పనులూ,—వానిని తల్లి కప్పివుచ్చి—కుమారునికి కావలసినవన్నీ యిస్తూవున్న సంగతీ వివరంగా తెలియవచ్చింది. అందువల్ల భార్యమీద కూడా అతనికి విపరీతమైన కోపం కలిగింది.

యజ్ఞదత్తుడు చరచరా యింటికి పోయి భార్యను నిలవదీసి అన్నిసంగతులూ తెలుసుకొన్నాడు. తన పెద్దెలు చూచుకున్నాడు. రత్నాంగుళీయంతో పాటు మరికొన్ని వస్తువులుకూడా కానరాలేదు. అతడు కోపం పట్టలేక భార్యను ఇలా నిందించాడు—

“ఓసీ! పుత్రవాత్సల్యం ప్రోత్సహింపగా ఎంత పని చేశావే! వాడిని గురించి యెవ్వడు అడిగినా ఎంతో ఉత్తముడుగా ఉన్నట్లు చెప్పతూ ఎంత మోసపుచ్చావు? ఇంట్లో వస్తువులనూ, సొమ్మునూ వాడు అడిగినప్పుడల్లా యిస్తూ యీవిధంగా సర్వనాశానికి కారణమైన నిన్ను ఏమనేదీ? నీ పుత్రరత్నం వంశాని కంతకూ తలవంపులు తెచ్చి చోరశిఖామణి, గొప్ప జూదగాడూ అయినాడు గదా! యథార్థమైన సంగతి ఒకనాడైనా నీవు నా చెవిని వేసివుంటే యింత ఉపద్రవం జరిగి వుండేదా? ఇకమీద మనం ఎలా జీవించగలం? ఈ అపకీర్తిని ఎలా భరించగలం? అయోగ్యుడైన కుమారుడు ఉండడంకంటే లేకపోవడమే ఎంతో మేలుకదా! ఇక గుణనిధి నాకుమారుడని ఎంత మాత్రమూ భావింపలేను. వాడు ఉన్నచోట వుండడం నాకు సమ్మతం కాదు. ఇక వాడు ఈ యింటిలో ప్రవేశించకూడదు. నీవు వాడిని ప్రవేశపెడితే—అతర్వాత మీరిద్దరూకూడా యిక్కడనుంచి వెళ్లవలసినదే!”

భర్తకు ఇంతగా కోపం రావడం అతని గృహిణి ఎన్నడూ యెరగదు. ఈ మాటలకు ఆమె గడగడలాడి పోయింది. గుణనిధి తండ్రి వజ్రపుటుంగరంకూడా అపహరించడం ఆమెకున్నూ చాలా కష్టమనిపించినది. గుణనిధి యీ విధంగా చెడిపోవడానికి తానుకూడా కొంతవరకూ కారణమై నట్లు తెలుసుకొని ఆమె మిక్కిలి క్షేభపడినది.

కొంతనేపటికి గుణనిధి యింటికి వచ్చాడు. కాని, తండ్రి యింటిలో వున్నాడని గ్రహించి లోపలికి రాలేదు.

కొద్దిసేపటిలోనే సేవకులవల్ల విషయమంతా అతనికి అవగతమైనది. ఇక—ఆ యింటిలోకి వెళ్ళితే తనకు గౌరవం వక్కదని అతడు సులభంగానే గ్రహించి వెనకముఖం పట్టి ఊరిలోకి పోయాడు. ఏ మిత్రుడూ తన్ను ఆదరించలేదు. పొద్దు ఎక్కుతున్నకొద్దీ అతనికడుపులో ఆకలిచిచ్చు అధికం కాసాగినది. ఎన్నిచోట్లకు తిరిగినా అతనికి ఒక్క మెతుకైనా అన్నం లభించలేదు. అతడు సాయంకాలం వాకా తిరిగి విసిగి చేసారి చివరకు ఆహారంలో వుండే గిదాలయం చేదుకున్నాడు. దేవాలయానికి వెళితే ఏమయినా ప్రసాదం దొరుకుతుందని, దాన్ని తినేతయినా ఆకలిచిచ్చు అర్చుకోవచ్చునని అతని అభిప్రాయం.

గుణనిధి దేవాలయానికి వెళ్లినరికి భక్తులందరూ గుడిలో కిటకిట లాడుతూ వున్నారు. పరమేశ్వరుడికి పూజాకైం కర్యం మహావైభవంగా జరుగుతూ వున్నది. భక్తులందరూ ఎంతో ఆప్యాయంగా ఆ పూజను చూస్తూవుండగా, గుణనిధి కూడా పరమభక్తగ్రగణ్యునివలెనే ఏదో ధ్యానశ్లేకాలు చదువుతూ, నడుమనడుమ చెంపలు వేసుకుంటూ చేతులు జోడించి ఆలాగే పూజ జరిగేంతవరకూ నించుని వున్నాడు. పూజానంతరం మహావైభవ్యమూ, హారతి జరిగియీ. భక్తులందరూ ఎంతో భక్తితో దేవుని సేవించి, విభూతి మారేడుదళాలను స్వీకరించి, ఎవరియిండ్లకు వారు పోయారు. అందరూ పోయినా గుణనిధిమాత్రం కన్నులు మూసుకుని పరమధ్యానంలో వున్నట్లు నటించి అక్కడే వుండిపోయాడు.

అప్పటికి రాత్రి పదిగంటలయింది. ఊరంతా మాటు మణిగింది. దేవాలయంలో—అక్కడ వుండవలసిన సేవకులు తప్ప—మరెవ్వరూ లేరు. గుణనిధిమాత్రం చెక్కు చెదరకుండా అలాగే కూర్చుని వున్నాడు. అతడు మహా భక్తుడనీ, యోగసమాధిలో వున్నాడనీ, అలాంటి మహానుభావుని నిష్ఠకు భంగం కలగచెయ్యకూడదనీ తలచి అక్కడి సేవకులు గర్భగుడితలుపులు దగ్గరగా చేరవేసి తాము తమతమ నియమితస్థానాల్లో పరుండి నిద్రించారు. ఎవరన్నా లోపలికి రాదలచినా, లోపలినుంచి బయటికి పొదలచినా, వాళ్లను దాటుకునే వెళ్ళాలి. అందువల్లనే దేవాలయంలోని వస్తువులు ఏమీ పోవని వారిదైర్యం. ఇంతకూ వాళ్లు ఎప్పుడూ కత్తి కటారులతోనూ, విల్లములతోనూ సిద్ధంగానే వుంటూ వుంటారు.

తాను యోగసమాధిలో వున్నట్లు నటస్తే యెవ్వరూ తన జోలికి రారని, ఊరు మాటుమణిగి అందరూ నిద్ర పోయాక మెల్లగా గుడిలో ప్రవేశించి, దేవునికి నివేదన చేసిన భక్త్యభోజ్యాదులను మూటకట్టుకుని పోవచ్చుననీ, అలాగున గుడిదాటి కొంతదూరం పోయి సావకాశంగా తృప్తి

తీరా బుజించవచ్చునని గుణనిధి అభిప్రాయం. అతని ఆ విప్రాయం ప్రకారమే యంతవరకూ జరుగుతూ వచ్చింది.

కావలివారందరూ గాఢనిద్రలో మునిగి ఒళ్లు మరిచి పరున్నతర్వాత గుణనిధి మెల్లగా గర్భగుడితలుపు ఒకటి చప్పుడుకాకుండా తెరిచి లోపల ప్రవేశించాడు. అక్కడ పీకటి యెక్కువగా ఉన్నది. ఒకమూలమాత్రం ఒక ప్రమిదలో దీపం మినుకుమినుకుమంటూ అరిహవడానికి సిద్ధంగా వున్నది. ఏ వస్తువులు ఎక్కడవున్నదీ గుణనిధికి బాగా కానరావడంలేదు. అందుకని అతడు మినుకు మినుకు మంటూవున్న దీపంలోని వత్తిని ఎగవేసి, దేవునికి నివేదించబడిన ఆహారపదార్థాలు ఎక్కడ వున్నదీ తెలుసు కున్నాడు. తర్వాత తన పైమీది వస్త్రాన్ని తీసి రెండు మడతలుగా నేలమీద పరిచి, అందుమీద ఆ ఆహారపదార్థాలన్నిటినీ కలగాపులగంగా వేసి, త్వరత్వరగా మూట కట్టాడు. అలస్థించేస్తే కావలివారు మేలుకొని పట్టుకుంటారేమో అని అతని భయం!

గుణనిధి యీవిధంగా మూటకట్టుకుని చుడి చప్పుడూ లేకుండా పిల్లలకుగులు వేస్తూ గుడినుంచి బయటికి వస్తూ వుండెను. అలా వస్తూవుండగా—కావలివారు దారిలో అడ్డంగా పండుకొని నిద్రపోతూవున్నందున వారిని వాటి రావడంతో—ప్రమాదవశాత్తూ అతని కాలిబాటనలేదు ఒక కావలివాని దేహానికి తగిలింది. అందుచేత వాడు మేలు కున్నాడు. వాడు మేలుకోవడం చూచి గుణనిధి పలాయనమాత్రం పరిచాడు. ఇలా పారిపోతూవున్న గుణనిధిని చూచి ఆసేవకుడు “దొంగ, దొంగ” అని గట్టిగా అరిచి తక్కినవాళ్లను కూడా లేపాడు. అందరూ లేచి పట్టుకోవడానికి సిద్ధపడేసరికి గుణనిధి ఆ దేవాలయద్వారం దాటిపోయాడు.

ఇక ఆలోచిస్తే లాభం లేదని ఆ కావలివారు వింటిలో బాణాన్ని సంధించి గుణనిధిమీద ప్రయోగించారు. ఆ బాణం గాఢంగా ప్రక్కలో నాటుకోవడంవల్ల గుణనిధి కిందపడిపోయి విలవిలా తన్నుకొంటూ ప్రాణం విడిచాడు. తాను గుడిలోనుంచి తెచ్చిన ఆహారపదార్థాలు రుచిఅయినా చూడకుండానే గుణనిధి యీ విధంగా యీ లోకాన్ని విడువ వలసి వచ్చింది.

తర్వాత అతనిజీవుడు పరలోకానికి ప్రయాణం చెయ్యి సాగింది. అప్పుడు గుణనిధిచేసిన పాపాలకు అతనిని శిక్షించడానికి యమభటులు అతని అత్తను యమలోకానికి తీసుకొని పోసాగినారు. ఇంతలో అతని మరణవార్త తెలిసి, గుణనిధి అత్తను శివలోకానికి తీసుకొని వెళ్ళడానికి శివ దూతలు బయలుదేరివచ్చి, యమభటులు గుణనిధిని

తీసుకుపోతూ వుండడం చూచి, వారికి అడ్డంగా నిలిచి, అతనిని తమకు అప్పగించవలసివ్వనీ, యమలోకానికి ఎంతమాత్రమూ తీసుకుపోరాదనీ గట్టిగా గట్టించారు. తమ కంద శివదూతలు బలవంతులు కావడంవల్లనూ, వారి ఆధికారం కూడా పెద్దదయి వుండడంవల్లనూ యమ దూతలు ఎదురు చెప్పలేకపోయినారు. అయినా వారిలో ఒకడు ధైర్యంచేసి ఇలా అన్నాడు :

“అన్నలారా! మీ మాటలకు ఎదురు పలుకుతున్నామని భావించక మా మనవిని మొదట వినండి. ఆ తర్వాత మీ యిచ్చవచ్చినట్లు చెయ్యవచ్చును. భక్తులైనవారు తప్ప కుండా శివలోకానికి వెళ్ళవలసినదే! వాళ్ళ దగ్గరకు రమ్మన్నా మేము రాము. ఈ గుణనిధి భక్తుడుకాడు. మహా పాపాత్ముడు. ఇతడు చేసిన మోసాలకు, దొంగతనాలకు లెక్కలేదు. ఇతని ప్రవర్తన సుతరామూ కిట్టకపోవడం వల్లనే యితనితండ్రి ఇతణ్ణి ఇంటినుండి తరిమివేశాడు. దేవాలయంలో పరమభక్తుడుగా సటించి అందరూ నిద్ర పోతూవున్న సమయంలో భగవంతుని అరగింపును అపహరించాడు. గొప్ప జూదగాడైనాడు. గురుద్రోహమూ, దేవ ద్రోహమూ, మిత్రద్రోహమూ మొదలయినవాటిని ఎన్నిటిని చేశాడు. ఇట్టివాడు సరకలోకానికి పోనర్హుడు. ఉత్తమమైన శివలోకానికి వెళ్ళడానికి ఎంతమాత్రమూ అర్హుడు కాడని మా అభిప్రాయం. ఈ అభిప్రాయాన్ని మీరున్నా సమ్మతిస్తారని అనుకుంటాము.”

యమదూత పలికిన యీ మాట పని శివదూతలు చిరు నవ్వు నవ్వారు. వారిలో ఒకడు యమభటులను చూచి “ఓ శమనదూతలారా! స్థూలదృష్టితో చూస్తే మీరు చేసిన పని సరియైనదనే తోస్తుంది. కాని సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలిస్తే గుణనిధి గొప్ప శివభక్తుడనే చెప్పవలసి వుంటుంది. శివ ధర్మాలు సామాన్యులకు గోచరం కావు. వాటిని తెలుసు కోవడానికి గొప్ప ఆలోచన వుండాలి. ఏ నరుడయినా సరే- ఇష్టం వుండే- లేకుండానో ఏమాత్రమైనా దైవసేవ చేస్తే అది అనంతఫలాన్ని ఇస్తుంది. తాను భగవత్సేవ చేస్తూవున్నట్లు ఆ వ్యక్తికి తెలియకపోవచ్చును. అలా తెలియకపోయినా సరే, దానివల్ల వచ్చే సుకృతం ఉరికేపాదు. ఆ సుకృత ఫలాన్ని ఆ నరుడు తప్పకుండా పొందుతాడు. ఆ సుకృత విశేషంవల్ల వాడు తత్పూర్వం చేసిన పాపాలన్నీ నశించి పోతాయి. ఈ గుణనిధి- గతదినం తిండికి లేక నానా అవస్థా పడుతూ మలమల మాడివున్నాడు. అందువల్ల ఉపవాసం చేసిన ఫలం యితనికి దక్కినది! ప్రసాదంమీది ఆపేక్షతోనయినా సరే- యితడు మహేశ్వరుని పూజను అప్రాయంగా చూశాడుగదా! అందువల్ల భగవత్పూజా కైంకర్యాన్ని దర్శించిన ఫలం యెందుకు దక్కకుండా

పాతుంది? దేవునికి నివేదించబడిన ఆహారపదార్థాలు ఎక్కడున్నాయో తెలుసుకొనడానికయినా - ఇతడు మినుకు మినుకు మంటూ ఆరిపోవడానికి సిద్ధంగావున్న దీపాన్ని ఎగనన త్రోసినందున-దీపారాధన కైంకర్యం తప్పకుండా దక్కితీరవలసినదే! ఇతడు పదార్థాలను మూటకట్టుకుని పారిపోతూ శివాలయం ఎదుటనే కావలివారి బాజాల దెబ్బకు ప్రాణాలు విడిచాడుగదా! అందువల్ల భగవత్సన్నిహితంలో ప్రాణాలు విడిచినఫలమూ తప్పక లభించవలసినదే! ఈ విధంగా భగవత్సేవ చెయ్యడంవల్ల యితని పూర్వపాపాలు నశించడమే కాకుండా ఎక్కువ సుకృతం కలిగింది. ఇతడు తప్పకుండా శివలోకానికి వెళ్లవలసి వున్నది. యమలోకానికి వెళ్ల సక్రమంలేదు.”

శివదూత ఇలా పలుకగా, శివధర్మతత్వాన్ని తెలుసుకున్న యమదూతలు ఎంతో ఆశ్చర్యపడ్డారు. వాళ్లు శివ

దూతలవద్ద సెలవు తీసుకుని తమ దారిని వెళ్ళిపోయారు. శివదూతలు గుణనిధిని ఒక విమానంమీద కూర్చోపెట్టి తమలోకానికి తీసుకొని వెళ్ళిపోయారు.

గుణనిధి కొంతకాలంపాటు శివలోకంలో శివసాన్నిధ్య సౌఖ్యాన్ని ఆనుభవించి- తన సుకృతానికి ఫలితంగా భగవదాజ్ఞానుసారం ప్రజాహితార్థియై భూలోకంలో అవతరించవలసి వచ్చినది. గుణనిధి కళింగదేశంలో ఆ దేశపు ప్రభువైన ఆరిందమునికి కుమారుడుగా పుట్టి పరమభక్తగ్రగణ్యుడై ప్రజలను న్యాయంగా పరిపాలిస్తూ చాలాకాలం సుఖాలు ఆనుభవిస్తూ వుండెను. ఈ జన్మలోకూడా అతనికి వెనకజన్మలోని వానస కొంత వుండినది. రాజైపుట్టిన తర్వాత గుణనిధి శివాలయాల్లో నిత్యమూ దీపారాధన నక్రమంగా జరిగేట్లు చూస్తూ వుండేవాడు.

భారతీయ ధర్మము - XI

“కా శ్లోకం”

ఆశాయా యే వాసాః తే వాసాః సర్వలోకస్య ।

అశాయేషాం వాసీ తేషాం వాసస్తు సర్వలోకః ॥

స్వాతంత్ర్యాకాంక్ష, స్వాతంత్ర్యోద్యమములు, ఈనాడు సర్వదేశములందు సాక్షాత్కరించుచున్నవి. పాఠతంత్ర్యనిర్మూలనాభినివేశనమే స్వేచ్ఛాభిలాషకు మూలకంపము. పాఠతంత్ర్యమున్నయెడ స్వాతంత్ర్యముండదు. స్వాతంత్ర్యభాస్కరప్రకాశప్రసారముండునంతదనుక పాఠతంత్ర్యతమః ప్రచారముండదు. రాజకీయార్థికభావప్రకటనస్వాతంత్ర్యముకొఱకు సర్వత్ర ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. సర్వజనయోగక్షేమములకొఱకు - అదిసాధ్యముకానినాడు - బహుజనసౌఖ్యసంతోషములకొఱకు తోడ్పడునదియే రాజకీయాది స్వాతంత్ర్యమని బుద్ధిమంతులంగీకరింతురు. దేశప్రజలకొఱకు దేశప్రజలే పరిపాలనము చేయుదురని అది ప్రజాస్వామికమగును. ప్రజలందఱు ప్రత్యక్షముగ ప్రభుత్వమున బాలు పంచుకొనుట అసంభవము. కాగా తమప్రతినిధి - లేదా ప్రతినిధులవలన నా కార్యము సాధించుకొనవచ్చును. ప్రజాసేవానిబద్ధకంకణులగువారే ప్రభువులుగను, ప్రభుత్వాధికారులుగ నుండదగినవారు. స్పార్ధవరులై లోకులను వంచించి పీడించువారు రావణ నగేత్రులు.

స్నేహం దయాం చ సౌఖ్యం చ యది వా జానకీమపి ।

ఆరాధనాయ లోకస్య ముజ్చతో నాస్తి మే వ్యధా ॥

లోకారాధనకొఱకు ప్రాణప్రియము విడనాడుటకైన వెనుకాడని రామచంద్రుడే రాజపదమునకు సార్థకత్వము నమకూర్చినవాడు. రామరాజ్యమే రాజ్యము. అది యాదర్శప్రాయము, అపేక్షణీయము, అట్టిది గ్రంథస్థమేనా? ఆచరణసాధ్యము కాదా? గగనకుసుమమేనా? మహర్షులు సత్యవచస్కులు కారా? అఖండభూమండలాధిపత్యమును, తృణప్రాయముగనైన పరిగణింపక త్యాగమొనరించిన రాజయోగి కౌనల్యానందవర్ధనుడు. ఆశ యతనిని లోగొనలేక, దానియై సేవించినది. ఆశాతీతులు ఆశాంతవిశ్రాంత విఖ్యాతులు. వారే యవతారపురుషులు, ఉపాస్యచరిత్రులు. ఎవడు స్వతంత్రుడు? అశాపరతంత్రుడు కానివాడే స్వతంత్రుడు. అశాపరుడైనవాడు ఎవరినో యొకరిని, దేనికొఱకొ యొకదానికొఱకు యాచింపక తప్పదు. యాచితుడు సర్వదా కటాక్షించునని చెప్ప వీలులేదు. అతడను గ్రహించుటకంటె నిగ్రహించుటయే సంభవము. ఎందెని వీతరాగుడున్నచో నాతడు ధనమదాంధులచెంత జేరడు, చేయిచాచి యాచింపదు. వారై వచ్చి యిత్తుము గైకొను

మన్నును అంగీకరింపడు; సరికదా - తిరస్కరించును. “నిరీహామిహః త్ప్రాణమిహ తిరస్కారవిషయః” తృణీ కృతః కుష్మాపుకంధరులు మహర్షులు ఈవైత్రాగ్యవర్తము నుద్ధరించినవాడు. వారివంగపారవారమున మన మెందు లకో ప్పట్టినవారము.

“ఇది కలియుగము, ధనయుగము, అణుయుగము, ప్రతారణయుగము, స్వపరమారణయుగము. ‘చనమూల మిదం జగత్’ చనము లేనిచో క్షణమయిన గడుచదు. న్యాయమార్గార్థిత చనముచే నన్నవస్త్రములనైన సంపాదించుకొనుట దుష్కరము. ‘కనకంబుపై నానలేనివాడు’ అన్న వేమన్న యాక్షి పదునారణాల సత్యము. అట్టి సందర్భమున దనన్యాక పరిహరణయే మను వాదము సర్వదా అత్యవంచనముగాక మతేమి యగును.” ఇది గ్రుక్క త్రిప్పికొననియని ప్రబలపూర్వపక్షము. ఏతత్పూర్వపక్ష మును ఖండించుట కష్టతమమే.

నిరీహుల సంఖ్య కడుంగడు స్వల్పము. కాంక్ష లేని వారు కంటి కలికమునకైన గానరారు. పరిపూర్ణావతార మనదగిన రాముడు యుగయుగములకు నొక్కడేకదా! కనుపించును. అతడు మనకెల్లరకు నుపాన్ముడే కదా! ఉపాసకులాలేనే యొకరైన తాను సర్వాత్మ నా రామ భద్రుడైపోయినటులు భ్రమించుచున్నాడా? లక్ష్మ్య మెప్పు డును దుర్లభముగనే యుండును. అది దుర్లభముగనే యుండవలయునుగూడ. సులభసాధ్య మెటులు లక్ష్మ్యము గాగలదు. రామచంద్రుని యనంత కల్యాణగుణములలో వేని నెంతవరకు సాదించితిమి? ఇంకెంతవరకు సాధింప గలము? అనునదియే కదా యుపాసకుల మీమాంస. సంక్షుభిత మహాసాగరమున నావికుడు ధ్రువతారను చూపెట్టుకొని యోడను నడిపించుకొనును. అతడు ధ్రువ పదము నందుకొనలేకపోయినను, కాంక్షితగమ్యస్థానమును చేరుకొనుచున్నాడు. జననజరామరణప్రవాహమున కావలి యొడ్డనదగు నాత్మసాక్షాత్కారము మానవులకు పరమ లక్ష్మ్యము. దాని నపేక్షించువారు సంపూర్ణనిరీహులు గావలసినదే. కాని మానవమాత్రులమయిన మనమందఱము ఆ యుక్తుంగళిఖరారోహణము చేయలేకపోవు చున్నాము. అయినను దానిని లక్ష్మ్యము కాదనలేకపోవు చున్నాము. ఈనాడే లక్ష్మ్యమును సాధింపలేకపోయినను, కాలాంతరముననైన, జన్మాంతరముననైన, దానిని సాధింప వలయుననియే మన యాశయము. పరమలక్ష్మ్యమునకు ప్రతిబంధకముగాని పద్ధతిని ప్రస్తుత దేశకాలపరిస్థితుల కనురూపముగ యత్కించిత్సంస్కారము సకంగీకరింప వచ్చును. ధర్మావిరుద్ధములయిన అర్థకామములు గ్రాహ్యము లని శాస్త్రములు నిర్ణయించినవి. కొన్ని వ్యాధులు విష

పానము చేసినగాని నివారించవు. పరిమితిదప్పి విషము సేవించిన ప్రాణాపాయము సంభవించును. అలోగ్య మాశించువాడు మితి పప్పుక యౌషధము సేవింపవల యును. మర్యాద సతిక్రమించిన ప్రమాద మనివార్యము. జీవయాత్రకు సాధనమాత్రమయిన ధనము హాలాహలవిష సదృశము. విషమయ్య నది యమృతమను భ్రాంతి కల్పించును; దుఃఖాన్నదమయ్య సుఖాన్నదముగ గోచరించును.

ధనం భయనిబంధనం సతతదుఃఖసంవర్ధనమ్ ।

న ముక్తిగతిసాధనం భవతి నాపి హృచ్చోధనమ్ ॥

నిత్యవ్యవహరమునకు మాత్రము సరిపడు ధనము నార్జించుట యుక్త మనక తప్పదు. అమితధనమువలన ననేకప్రత్యవాయములు సంభవించును. దాన సుఖము కన్న దుఃఖమే యధికముగ గలుగును. అర్జించుట కష్టము. అర్జించిన ధనమును చేతులార వెచ్చించుట మిగుల కష్టము. దానిని గాపాడుట యత్యంతకష్టము. ఛనాధిక్యమున్న-పరులవలన, సధికారులవలన, తనగృహ వలన, జ్ఞాతులవలన, వారువీరననేల-తా గన్న సంతానము వలనగూడ బ్రమాదము నిత్యనన్నిహితమై యుండును. ఇన్ని శ్రమలకొర్చి దానిని నిలబెట్టుకొందమన్నను, అది పరమపురుషార్థమయిన మోక్షమునకు సాధనము గాబోదు; కనీసము హృదయశోధనమునకు గాని చిత్తప్రసాదన మునకు గాని యుపకరింపదు. పరిపూర్ణస్వాతంత్ర్యముగు మోక్షమునకు అశ ప్రతిబంధకమే యగును. ఉత్తమ గతులకు, సద్గతులకు, ప్రాపంచికాభ్యుదయమునకు, పరి మితాశ యంగీకారయోగ్యమే యగుగాక—ఎప్పట్టుననైన దురాశకు దావిచ్చుట యవివేకమే కాగలదు. దురాశ దుఃఖము దెచ్చును. కావున సది పరిహార్యము. అశా దురాశల నడుమ నడ్డుగీత గీయుట కడుదుష్కరము. అధ్యాత్మికాభ్యుదయము నపేక్షించు సాధకుడు నిజసాధ్య సాధనవిచారణ చేసికొని జాగరూకుడై కర్తవ్యనిర్ణయము గావించుట సమంజసము. ‘ఉద్ధరేవాత్మనాత్మానమ్.’ ఎవని యుద్ధరణము వాని కృషియందే గలదు; గాని పరులపై నాధారపడి లేదు.

అంగం గళితం పలితం ముండం దశనవిహీనం జాతం తుండమ్ ।

వృద్ధో యాతి గృహీత్వా దండం తదపి న ముంచత్యాశా పిండమ్ ॥

అశాపాశము దాగదున్ నిడువులేదంతంబు. అశ (దిక్కున) కంతము కనుపడదు. అశ (కోరిక) కంతమే లేదు. శరీరము ముడుతలు పడి, పండ్లూడిపోయి, తల నెఱిసిపోయి, వార్ధక మావేగించి, మూడుకాళ్లముదునలియె నడయాడునాడైన- అది యేమిచిత్రమో కాని - అశ వెన్నాడియే తిరుగు

చుండును. 'తృష్టైకా తరుణాయతే.' ఆశకు ముదిమిలేసి నిత్యయౌవనము. అమె దేవతయేమో! యువతులందఱు పెదవి విడిచిన, గుడ్డి, బోసి, ముసలితాతను మిక్కిలి మక్కువమై సక్కువ జేర్చికొను ఆతరుణి యౌదార్యము, కారుణ్యము, రసికత్వము ఊహితములు.

"ఆశయా బద్ధతే జన్తుః." యౌవజ్జీవము ఛాతకమై, పాపకమై కంటికి రెప్పవలె జీవుని గాచునది యాశ. జననాదిగ పురాకృతమస్కృతికి నిష్కృతి గావించికొని, సుకృతములనే యొనరించుచు నద్దాన సిక్ష్మరాసుగహమును, దానిచే బంధవిమోచనమును గాంచువలయునని జీవుడు తహతహలాడి గంపెడానతో గర్భనరకమునుండి తప్పించుకొని బయటపడును. భూపతనమయినంతనే, అమర్త్యశలడుగంటి మర్త్యవాసన లావేించును. బాల్యమంతయు గ్రీడాభిలాషలో గడచిపోవును. తారుణ్యమెల్లను తరుణికటాక్షాపేక్షలో దరిగిపోవును. వృద్ధత్వమంతయు నైరాశ్యసాగరమున సంతరించిపోవును. ఉదయాస్తమయములు నిరంతరము జరిగిపోవును. రేఖవల్ల దోఱిపోవును. ఋతుచక్రము గిరిగిరి తిరిగిపోవును. ఆయనహయసములంగలు వైచికునుచు పయనము సాగించును. కాలము మల్లిపోవును. ఆయువు తీరిపోవును. నిజచ్ఛానసారము శరీరము శీర్షమగును. కాని మరణ మానస్సమయిన యప్పుడు గూడ దేనినో యాశించి జీవుడు యమయాతనల ననుభవించును. ఆశాజీవుల యన్యోన్యానురాగము వాచామగోచరము.

"ఆశేద్ధేవై మన్తానధితే, కర్మాణి కురుతే, పుత్రాంశ్చ పశూంశ్చేచ్ఛతే, ఇమంచ లోకమముంచేచ్ఛతే"

జీవుని ప్రవృత్తి యంతయు నాశ్రాపేరితమై ఆశానిబద్ధమై విజృంభించును. ప్రాణి యాశోపహతుడై మంత్రతంత్రముల సాగించును; కర్మపరంపరల నాచరించును; ధనధాన్య పుత్రమిత్ర కళత్రాదుల నపేక్షించును; ఇహలోక పరలోకముల నభిలషించును. అగ్నిజ్వాలపంటిది యాశ. కామేంద్రసములు లభించినకొలది యది ప్రజ్వరిల్లును. దేహి యాకలిగొని యాహారము వాంఛించును; ఆకలిదీరిన వస్త్రము గాంక్షించును; లబ్ధపస్తుడై గృహము నాసించును; గృహయై గృహిణిని జేపట్టును; సద్వితీయుడై పుత్రుల నర్థించును; సపుత్రుడై పుత్రప్రాత్ర పరంపరల నాకాంక్షించును. తత్సంరక్షణార్థమై వివులైశ్వర్యమునకు పరితపించును, ఐశ్వర్యవంతుడై యధికారమునకు ప్రాకులాడును, అధికారోన్ముత్తుడై సార్వభౌమత్వమున కట్టులు సాచును. అంత నాగక దేవత్వము, నింద్రత్వము, బ్రహ్మత్వమువఱకును బుద్ధిని ప్రసరింపజేయును. ఆశోదరము అనంతము, అగాధము. అనేక కోటిబ్రహ్మాండభాండముల నాహరించినను దాని పొట్ట నిండదు.

రాత్రిగ్గమిష్యతి భవిష్యతి సుప్రభాతం ।

భాస్వానుదేష్యతి హసిష్యతి పంకజరీః ।

ఇత్థం విచిన్తయతి కౌశగతే హ్నిరేషే ।

హ! హస్త! హస్త! సర్వసిం గజ శిఖిహర ॥

మకరంవాళచే చైమజచినది. ఇంతలో ప్రాద్దు గ్రుంకినది. కమలము ముకుళించినది. జలజకోశకారాగరమున నిబద్ధమైన చంచరీకము మెలుకొన్నది. ఆశాధనిర్యాణమున కుపక్రమించినది.

"రాత్రిగడచిపోవును. లోకబాంధవు డుడయించును. నళినము వికసించును....." అంతలో దెల్లవారినది. ప్రాద్దు పాడిచినది. పూవు విచ్చుచున్నది. కటకటా! ఎటునుండియో ఆదవియేనుగు దాపరించినది. తొండము చాచినది. కమలమును సమూలముగ బెకలించి పాట్లను బెట్టుకొన్నది. తేనెటిగబ్రతుకు దెల్లవారినది.

జీవచంచరీకము దేహపంకజపంజరమున నిబద్ధమయినది. ఆశతోబుట్టి, ఆశలోబెరిగి, ఆశావిహారము గావించుచు వస్తు చా మజచినది. కాలసామజము సమీపించినది, దేహకమలమును గబళించినది. 'పునరపి జననం పునరపి మరణం పునరపి జననిజతరే శయనమ్.'

ఆశాముపాస్పేతి

ప్రాణులకు ఆశ కడుంగడు సన్నిహతురాలు, అత్యంతాపురాలు. ఆమె శక్తి యనంతము. అఖిలలోకముల యందామెకు స్వేచ్ఛావిపరీప్రాభవము గలదు. దేవదానవ మానవపశుపక్షిక్రిమికిటకాదిజంతుసంతానమంతయు ఆ యమ్మకు కింకరగణము. "సోఽకామయత." నృప్తిస్థితిలయములు తత్సంకల్పమాత్రప్రవృత్తములు.

యా దేవీ నర్వభూతేషు తృష్టైరూపేణ సంస్థితా ।

నమస్తస్యై నమస్తస్యై నమస్తస్యై నమోనమః ॥

ఆశ - శక్తిన్వరూపిణి. ఆమె నెదిరించుటకు వీలులేదు. జయించుటన్నదే మనముననైన దలపరాని విషయము. కనీసము ఆమెకంట బడకుండ దప్పించుకొని పొవులయు దుష్కరమైన విషయమే. అసాధ్యుడయిన శత్రువునకు దలయొగ్గి శరణము వేడికొనుటయే కర్తవ్యము.

నమస్తశ్శక్తిసంపత్తిలో సర్వభూతములయందు సప్రమత్తురాలవై ప్రభుత్వము సాగించుచున్న ఓ ఆశాదేవీ! నీకివె వందనపరస్పహస్రంబులు. దీనుడను - విశేషించి నీకు దాసుడను. దాసుని తప్పులు దండముతో సరియందురు, నీ తమస్వరూప మనంతదుఃఖప్రదము. నీ రజస్వరూపము నుఖదుఃఖసంజనకము. ఈసుఖదుఃఖావర్తంబుల జిక్కి యెన్ని జన్మములయందో మజ్జనోన్ముజ్జనంబుల గావించితిని. తిరిగి వానికై యీనాడానింప

జనిలేదు. ని యునికిచే సంసారప్రవృత్తి గలుగుచున్నది. ని యజాతముచే సంసారనివృత్తి చేకూరుచున్నది. ప్రవృత్తి మార్గ మనంతదుఃఖవాయకము. నివృత్తివద మఖండా గందనంధాయకము. ఇంతవఱకు ని రజస్తమస్వరూప ముల నుదాసించితిని. తత్ఫలము సనుభవించితిని. ఇప్పుడు నీ సత్త్వస్వరూపసాక్షాత్కారము నపేక్షించుచుంటిని. ని నత్త్వస్వరూపము దుఃఖరహితనిత్యనిరతిగయబ్రహ్మ సంపదప్రాజ్ఞమును సమకూర్చునని పెద్దలందురు. ముముక్షువుల కయ్యది పరమలక్ష్యము. ఆయిన నది యేనాటి మాటలో! దేని నపేక్షింపవలయునో దాని నెటులు సాధింపవలయునో తెలియనేరని మూడుడను.

‘కుష్టుడో జాయేత క్వచిదపి కుమాతా న భవతి.’ పుత్రుడు మాడుడే యగుగాక. వాని కపాయమాశించు తల్లి యుండునా? కుమార్తప్రవృత్తులయిన తనయులయందు జననికి జాలి మిక్కుటముగ నుండునుగదా! ఏమని తెలుపుదును. ఎంతని విన్నవించును. అవన్నార్తి ప్రళయోప- ధాయితకృపాపారీణ! కామేశ్వరీ! నీకు కర్తవ్యము నుపదేశింప జాలినవాడను కాను. ‘నమస్తే నమస్తే నమస్తేనమః’ ॥

“న య ఆశాం బ్రహ్మేత్యపాస్తే - ఆశయాఽన్య సర్వే కామాః సమృధ్యస్తే అమోఘా హ్యశిషా భవంతి - యావదా శాయాగతం - తత్రాన్య యథా కా మ చారో భవతి.”— ఆశయే బ్రహ్మమని యుపాసించు భాగ్యారాధకులకు సమస్త కామములు సమృద్ధిగ లభించును. వారు పట్టినదెల్ల బంగార మగును. బహిశా ముష్మికనుఖనంపదలు వారికి కరతలామలకములే. అనంతాశాసామ్రాజ్యమున వారి మాట జెల్లును;—వేయేల-తత్సామ్రాజ్యలక్ష్మి వారి చెట్టబట్టును. కాని యాసుఖనంతోపములు అనంపూర్ణములు, అనిత్యములు - అని భావించుకుకయోగివంటివారు గూడ గొందఱుందురు. వారు లోకాతితులు, అఖండబ్రహ్మనందలుబ్ధులు.

యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యేఽన్య హృదిస్థితాః ।

అదా మర్త్యేఽమృతో భవతి - ఆత్ర బ్రహ్మ సమశ్చుతే ॥

విషయానంద మానించు ఆశాదాసులకు కల్పాంతమునందైన మృత్యుదుఃఖములు తప్పవు, అమృతత్వము నపేక్షించు వారన్ననో ఆశను సంపూర్ణముగ బరిత్యజింపవలయును. ఏనాడు హృదయరూఢములయిన కామనంకల్పములు నిర్మూలములగునో అనాదాకామవిజేతలు నచ్చిదానంద ఘను లగుదురు. ఆశద్వైతమును ద్వేషమును సమకూర్చును. తదభావము సర్వసమత్వమును విజ్ఞానవిశేషమును సమకూర్చును. నిరీహుడొక్కడే ‘బ్రహ్మహమస్మి’ యనగల కృతకృతుడు.

తృప్తింజెందని మనుజుడు సప్రదీప్తపంబులున్న జక్కంబిడునే -

అందఱు నిరీహులు గాలేరు. కావలయునని తలచుటయు పారపాటే. అటులు కాగలుగుట పరమలక్ష్య ముంచము. తల్లివ్యసిద్ధి కక్కఱకు వచ్చు సాధనపరంపరల నన్వేషింతము. సంతోషము లోభమును గడతేర్చును. సంతృప్తి యాశను తుదముట్టించును. “యదృచ్ఛాలాభ సంతృప్తాః.....కృత్యాపి స నిబధ్యతే” కర్మానుసారముగ లభించినదానితో దృష్టిపడగలవానికి కర్మబంధములుండవు. అంతియేకాదతనికి సుఖశాంతులీ లోకమునందే సమకూరును. తృప్తిగలవాడే రాజు. తృప్తిగలవాడు నిర్దను డయినను రాజువలె సుఖము నందును. తృప్తిలేనివాడు రాజైనను సుఖము పొందలేడు. ‘వారాఃప్రావృతమేదిని పలయసామ్రాజ్యంబు సేకూరియున్ గానిం బొందిరి రాజవర్ములు’. సంతృప్తుడిమాడు జగముల బూజ్యాడు. సంతోష కెప్పుడును సుఖమే చేకూరును. అనంతృప్తి బంధ హేతువు. సంతృప్తి ముక్తికి సాధనము. యదృచ్ఛాలాభ సంతృప్తిచే దివ్యతేజము పెంపొందును. పరితోషహీనత శక్తిసామర్థ్యములను గ్రుంగదీయును.

ఈనాడు ధనమువిలువ పరిగినది. ఆహారపదార్థముల మూల్యము పెరిగినది. సుఖభోగలాలన మితిమీరినది. యావత్కాలమును, యావచ్ఛక్తిని ధనార్జనమునకు విని యోగించినగాని యుదరపోషణము జరుగుటలేదు. సర్వ సంగపరిత్యాగులనదగిన నన్యాసులకుగూడ భారతదేశము నందు భిక్షాభావము సంభవించుచున్నదన గాలవైపరీత్యము నేమనవలయును! దేశకాలపరిస్థితుల నతిక్రమింపగల ధీరా గ్రేనరులే తురీయాశ్రమమున కర్హులగుదురుగదా! ఇంక గృహస్థులమాట—కరణేంద్రియములు జీవయాత్రా నిర్వహణమునకై పాటుపడి తీరవలసినదే. ఇంద్రియములను దృష్టిపఱచుట తలపరాని మాట. పూనలలో దారమ్ము మాడ్కి ఇంద్రియమ్ముల జిక్కియుండు మనస్సు తృప్తి జెందుటయు దుర్బటమే. మనస్సేంద్రియములద్వారా విషయానందము నందుటతోబాటు, ఇంద్రియాతీతమైన బ్రహ్మనందముగూడ నపేక్షించిననాడు తృప్తి సమకూరుట కవకాశము గలదు. అలవాటుపడిన దై నందినకృత్యము లను ఇంద్రియములు మనస్సహాయ మపేక్షింపకయే నిర్వహింపగలవు. అట్టియొడ మనస్సు సాక్షిమాత్రముగనుండి భగవదనుగ్రహపాత్రత గణించును.

Hands to work and heart to God.

సాక్షిభూతమయిన మనస్సు నిర్లిప్తముగ నుండి తృప్తిని బొందగలుగును. తృప్తి జెందినవాడు ఆశను లొంగదీయును. ఆశయే లొంగిననాడు అపేక్షింపవలసిన దేమి యుండును? వశీకృతాశుడే మహారాజు, మహాభోగి, మహాయోగి, అమర్తుడు, దుఃఖాతితుడు, బ్రహ్మవేత్త.

(నశేషము)

TRUTH IS ONE: SAGES CALL IT BY VARIOUS NAMES.

(FROM SRIMAD BHAGAVATAM)

"Thou art the Self of the universe,
The Lord of all.
Thy delight is in thine own bliss;
Yet thou art born as the son of Dasaratha,
To embody the living Truth on earth,
And to set before humanity the ideal of non-attachment.

"Thou art the friend of the wise,
And the friend of those who love thee.
Vain indeed are good birth, position, beauty, intelligence,
If there is no love for thee.
Grant this prayer, O Rama—
That all may have love for thee
And realize thy everlasting peace and blessedness.
Thou art verily God, revealed as Rama."

"Our salutations to Nara-Narayana!
Thou art the Lord of the senses:
Thou art the wealth of the poor,
The teacher of the wise,
The Lord of the saints who delight in meditation on the divine Self.

"Thou art the creator, preserver, and destroyer of this universe,
Yet thou art not the doer of any deed.
Thou dost exist in all bodies,
Yet the attributes of the body do not affect thee.
Thou art the seer and the knower of all objects,
Yet changing phenomena do not affect thy unchanging nature.
Thou art unattached and the knower of all,
Yet beyond all.

"O thou Lord of the Yogis,
The secret and skill of all Yoga is to unite the mind with thee.
Through the Yoga of love to free ourselves from ego:
That also is the secret of immortality.
Of what use is learning or the study of the Scriptures
If one is still in fear of death,
In fear of separation from friends, relatives, and possessions?
The sway of Maya is strong indeed;
Difficult it is to give up physical attachment.
Oh, teach us that secret of Yoga
Which will free us from all desire, from all Maya."

(With the kind courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV-APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

In the last article we saw how a fundamental knowledge of the philosophy of Hindu art is essential if we are to learn the proper way of appreciating Hindu sculpture. We also found that there are certain characteristics of Hindu sculpture which help differentiating it from other schools of sculpture. Now, Hindu sculpture is not a homogenous unit with a stereotype individuality to its credit. It is as variant in its details as a human body is in its different limbs and organs functioning in their characteristic way. Though all schools of Hindu sculpture agree in their broad and basic principles, they have enough of their individual characteristics to differentiate them from one another.

Andhra Sculpture

Being geographically situated in a vantage-ground Andhra culture imbibed the cultures of the neighbouring states and kingdoms of old and in this respect it resembles Hindu culture. Therefore when we refer to Andhra sculpture we do not mean one school of Andhra sculpture but we mean the schools of sculpture which came under the influence of Andhra culture and later on merged in it.⁽¹⁾

Historical Background

The origin of the Andhras is traced by historians to pre-historic times. According to *Aitareya Brahmana*, a race bearing this name is said to have inhabited the

country south of the Vindhyas about a thousand years before Christ. In early historic period, when Chandragupta Maurya ruled in the North, in the South of the country the Andhras opened a glorious chapter in Indian history. In the edicts of Asoka mention is made of the Andhras. Later the Satavahanas flourished for nearly 450 years. They extended their domains to the West as far as the Arabian Sea and took Hyderabad and Vidarbha, the modern Berar, into their fold. They had their capital for some time at Dhanyakataka, modern Amaravati, in Guntur district. They invaded Magadha and conquered Pataliputra. Gautamiputra Satakarni included Maharashtra, North Konkan, Gujarat, Kathiawar and Malwa in his kingdom. During the rule of the Satavahanas the Andhras came in contact with various cultures of India. Buddhism which was the dominant religion of the North gave the Andhras the Amaravati, Nagarjuna and Ajanta schools of art among which Ajanta marks the second phase of Andhra culture and as dominance in the North.

Then, after the Satavahanas, the Pallavas ruled over the area between Bellary, Amaravati and Kanchipura. The Ikshvakus next became independent and ruled over the land between the two rivers, the Krishna and the Godavari, with their capital at Vijayapuri in the Nagarjunakonda valley. One of these Pallava rulers, Mahendravarman was defeated in a battle with the Chalukya ruler Pulakesi II and fled to Kanchipuram.

1. Cp. "Andhra Architecture". P. 137. "Aradhana" Vol. II No. 5. May 1956.

2. Vide. "Aradhana" Vol. II. No 9. Sept, 1956. Pp. 208-213.

During the reign of the Pallava kings, the art and sculpture came into vogue and we have the Pallava school.

The area between the Mahanandi and the Godavari came to be ruled next by the Eastern Gangas, among whom Anantavarma Choda Gangadeva reigned Andhra for over 60 years and conquered Utkala and transferred his capital from Mukhalingam to Cuttack. During that time Orissian art influence was to be seen on Andhra art and sculpture.

With the victory of Pulakesi II over Mahendravarman in 615 A.D., the Chalukyas took possession of Vengipura. There were the Western and the Eastern Chalukyas, one of the later branch, established the capital at Rajamahendravaram. The son of Rajarajanarendra, one of the Eastern Chalukyan Kings, who was also a grandson of a Chola King, ascended the Chola throne at Tanjore and became popularly known as Kulothunga Chola. During his times the Chalukyan and Chola cultures intermingled and left their impress on Andhra culture and art.

After the decline of the Chalukyas, the Kakatiyas of Warangal rose into prominence. For two and a half centuries these rulers made Andhra their home and improved trade, commerce, literature and fine arts.

The Kakatiyas were conquered by the Muslim rulers in 1323 A.D. but the Reddi kingdom of the coastal Andhra and the Vijayanagar Empire of the South-west made their rule quite unhappy. The Vijayanagar rulers especially Krishnadevaraja, kept the Bahmani kings from conquering Andhra though in 1566 at the battle of Talikota, the united forces of the Muslim rulers of the Deccan overcame Ramaraya of Vijayanagar. The Muslim rulers of Golkonda took large of Andhra

under their control till the British and the French established their commercial centres in the South. During the Vijayanagar rule, Andhra culture once again reached its zenith and art and architecture flourished.

The Deccan was taken by the Muslims of North India from the Andhras during the rule of the Kutb Shahi dynasty (1512-1687). But during their rule, the Deccan school of art and architecture developed which was the true cultural commingling of the North and the South in Andhra.

Among these various schools of art in Andhra, as far as sculpture is concerned the Buddhist, Pallava, Chalukyan, Vijayanagar, and the Deccan schools are outstanding and they shall receive our attention now.

Buddhism, Hinduism and their Arts

Buddhism is an international faith of Indian origin. It is not anti-Hindu as it is popularly conceived, but one which takes its nourishment from the very basic ideas of the Upanishads. As Dr. A.K. Coomaraswamy rightly points out, "the more superficially one studies Buddhism, the more it seems to differ from Brahmanism from which it originated; the more profound our study, the more difficult it becomes to distinguish Buddhism from Brahmanism." (1) The Buddha in the Dhammapada describes the true Brahman and the spurious Brahman in the same manner as several Hindu sages have done and in almost the same phraseology. He was born a Hindu; he lived and died a Hindu. He was only re-interpreting with a new emphasis the ancient ideals of Hinduism. "Even so have I, monks, seen an ancient way, an ancient road followed by the wholly awakened ones of olden times...Along that have I gone, and the matters that I have come to know fully

1. "Hinduism and Buddhism". P. 45.

as I was going along it, I have told to the monks, men and women lay-followers even, monks, this Brahma-faring, brahmachariya that is prosperous and flourishing, widespread and widely known, become popular...in short, well made manifest for gods and men."

So the distinction between Buddhism and Hinduism is sectarian. The distinction between Buddhist art is never more than the difference between Buddhism and Hinduism. Both the arts are the tributaries of the same cultural current and as such they have imbibed such outstanding traits which go to make Hindu culture.

To the Indian who seeks the Supreme with fearlessness⁽¹⁾ there is nothing like the sacrosanct and the profane, the lofty and the ugly. The duals are acceptable because they are the handiwork of God. They represent the inevitable compositeness of life. All aspects of life are to be viewed impartially and there is no narrow exclusion and no selfish monopoly. The practical aspects of life and the success of this world are as much important as the spiritual aspects of the Soul and the attainments of the other world. Taittiriya Upanishad says, "Swerve not from Truth, swerve not from Righteousness, and at the same time swerve not from the pursuit of prosperity and worldly happiness."⁽²⁾ That is the reason why Vatsyayana frankly discusses the problems of sex; Kalidasa unconcealingly describes the beauty of Parvati and Indian art reveals secular objectives in frank tones. The glories and the so-called vulgarities of life, the ecstasies and the depths of it are the themes of Indian art along with the serious-minded philosophy and abstract initiations of the Soul.

It must be clarified here that when Hindu culture advocates the three cardinal principles of life—*dharma* (religion and morality), *artha* (wealth and material prosperity) and *Kama* (pleasure) as ideal motivations of human activity, it is also intended to prove that unfailing success awaits only the wise and prudent who makes a judicious application of them and does not indulge in them in excessive degrees. Asceticism does not mean cutting away the bonds of human desires and affections. The life of the Buddha itself is an evidence to it. Though he proposed to attain the Unattainable by secluding himself from the living beauties of world and creation, the Lord after the dawn of Enlightenment realized that the Infinite is to be found within the bounds of the finite and the eternal freedom of the soul in love. Ascetism should not be confused with a mere refusal of the world. Life is not an amphitheatre where Man-slave is to face the test of life set by the idle rich God. It is on the other hand a gift of God and it is for Man to learn to love it and become worthy of it. Those who lay waste their hours in dark negation and call it peace are not the right inheritors of God.

In the like manner, those who believe that the world is their pleasure-ground where they can have their fill of sensual pleasures live again in fool's paradise. Life demands sacrifice and the more one parts with the more one has. Therefore sensuality without austerity is as bad as asceticism without regard for life. What is wanted is a prudential approach to the duality of life, for the Lord abides in the hearts of all beings, causing them to turn round by His power as if they were

1. अमयं वै ब्रह्म ॥

2. सत्यान्न प्रमदितव्यम्, धर्मान्न प्रमदितव्यम् ।

कुशलान्न प्रमदितव्यम्, भूत्यै न प्रमदितव्यम् ॥

mounted on a machine.⁽¹⁾ This is real self-discipline, which leads to Yoga or the realization of God.

When Vatsyayana took to his immortal work, *Kama Sutra*, he did it because he agreed with the earlier preceptors that the three great objectives of life *Dharma*, *Artha* and *Kama* are indispensable and because, of these, he found that *Kama* had not received sufficient attention from the earlier writers. He says, "*Kama* does not stand in the way of the acquisition by human beings of *Artha* and *Dharma*. On the other hand it is conducive to the efficient display of activities which being *Artha* and *Dharma*." Therefore he makes it clear that his work is "accordingly, intended to be not merely an instrument for inflaming our sensual desires but also to provide as mastery over our senses by acquainting us with the true principles of love and encouraging us to preserve our *Dharma*, *Artha* and *Kama*." With this intention Vatsyayana wrote his *Kama Sutra*, which is unfortunately tabooed by the ignorant, for the benefit of the world, leading the life of a religious student all the while. He was fully engaged in the contemplation of the deity.

In the same way the Buddhist artist who carved out of the stone the Enlightened One, or the scenes from the *Jatakas* or historical truths like the visit of King Ajatasatru to the Buddha (Coping fragment 93 in the Amaravati Sculpture Gallery of Madras Government Museum), engaged himself in contemplation all the while he was on busy with his artistic expression of his conceived idealism. No theme was a forbidden fruit to him from the mundane love-play to the magnificent

Buddha. He visualized the panorama of life in all its variety and robustness. But he subordinated everything, great or small, divine or worldly to the greater purpose of knowing the Lord within himself. Therefore to the Buddhist or Hindu artist of old, art was an exciting adventure in the quest of the Divine within himself. Whether it was a Buddha or an Apsara, serenity coupled with warmth danced in the sculpture for the artist was an elevated soul preoccupied with the wonderful task of making himself acceptable not only to men but to the gods.

The sculptures in Hindu art, for the matter of that any work of Indian art, are not conditioned by time and space as in the West. They smile and continue to smile at every body and for ever even though the wind of change for ever blows and Death unweaves the webs of life. They are so near to us who are separated from them by the gulf of centuries and surrounded by pettiness and vulgarity and yet so far.

Lord Buddha on thy Lotus-throne,
With praying eyes and hands elate,
What mystic rapture dost thou own.
Immutable and ultimate?

What peace, unravished of our ken,
Annihilate from the world of men?

This is what Sarojini Naidu, an Indian, says "To a Buddha seated on a Lotus." But George Birdwood, a Westerner, who looks at a photograph of the Java Buddha speaks of it as "the senseless similitude, by its immemorial fixed pose, is nothing more than an uninspired brazen image, vacuously squinting down its nose to its thumbs, knees and toes."⁽²⁾

This same compositeness of life makes us never feel disturbed at the sex illustrations on the walls of our temples

1. Gita XVIII, 61. ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति,
भ्रामयन् सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया ॥

2. Vide "Aradhana" Vol. III No 4. April 1957, P. 60.

and the naked women of the cave temples of Buddhism. While they seem to us removed and rarefied, they strike the voluptuous eyes of our Western tourists with all their sex-appeal and bewitching realism.

Sex for Oriental is a sacrament while for the Occidental is a pleasure. That is why the West fails to catch the intense awareness of the Universe which animates Indian sculpture while even a man and a woman depicted as embracing and kissing in Indian sculpture do not suggest to us voluptuousness but purity and innocence. To express in terms of Western mythology, the West finds in such sculptures Man after his fall while the East finds him before his fall. That purity and innocence suggests the intertwining of creepers which stand with their mutual support (1). If we look at the various representations of the so-called vulgar art of our country with out this outlook we will notice that the aim of the Indian artist had always been the depiction of this subtle innocence and purity. It is only in this light that we can justify such art in a Buddhist monastery and in a Hindu temple. The body and Soul alike are instinct with an emotion of piety and Love and the animal in us is often lifted above itself by the most sacred endeavour and by the loftiest idealism into that Love.

That Love, that Beauty, that Piety is the essence of the story of Lord Krishna. He is at once the human and the divine; he seems to be wasting his affections upon the attractions of the illusory world personified by the Gopikas or the shepherdesses but when Radha, the spirit of intellectual and moral beauty, nears him to free him from his human error he gradually attains emancipation from the worldly distractions and gets into union with Radha in a spiritualized happiness. He then represents the divine love manifested in humanity. Thus love and love-play are not vulgar in Indian culture, they are one of the stages of human life. In the words of Vatsyayana the practising of *Kama* or love is as much sacrosanct as that of *Artha* or wealth or *Dharma* or duty, and many lovers in the East were inspired by the immortal Love of Radha and Lord Krishna.

Therefore, the criticism that Indian art wallows in vulgarity and sex is not only baseless but also reflects the shallowness of the Soul that cherishes it and the mind that fosters it. When we want to appreciate Indian art or Buddhist sculpture we will have to approach them in the proper perspective with their point of view uppermost in our minds and then we are bound to find that we possess the magic key to appreciating Buddhist sculpture.

(to be continued.)

---

1. Vide "Aradhana" Vol. III No 5. May 1957. Pp. 78-80.

SHORT NOTES ON SOME TEMPLES IN ANDHRA.

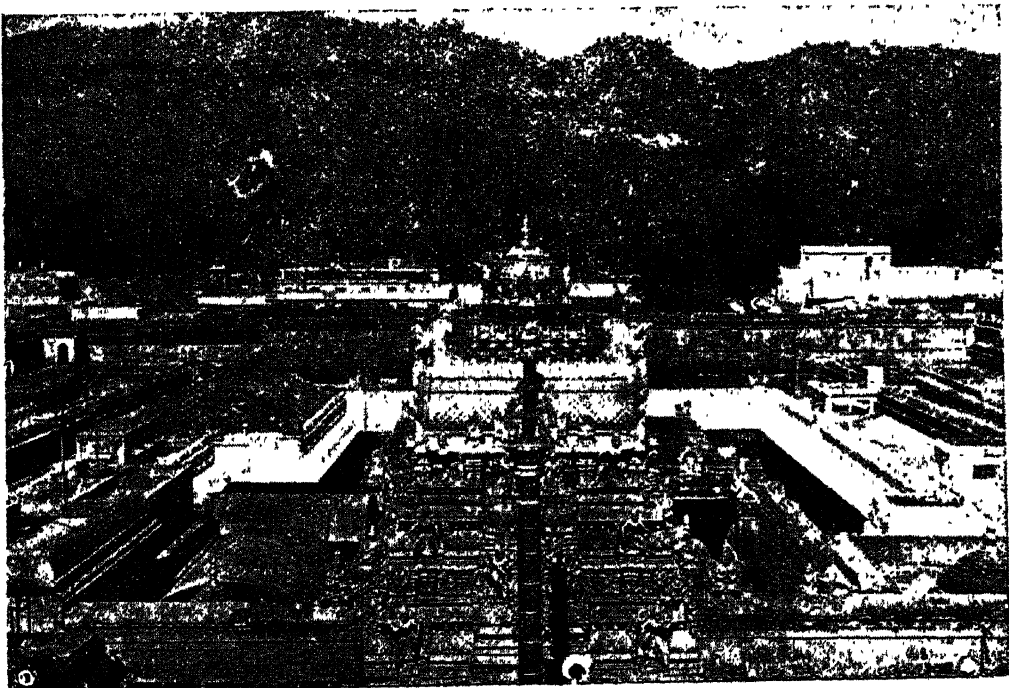
TEMPLES IN ANDHRA: SPECIAL FEATURES.

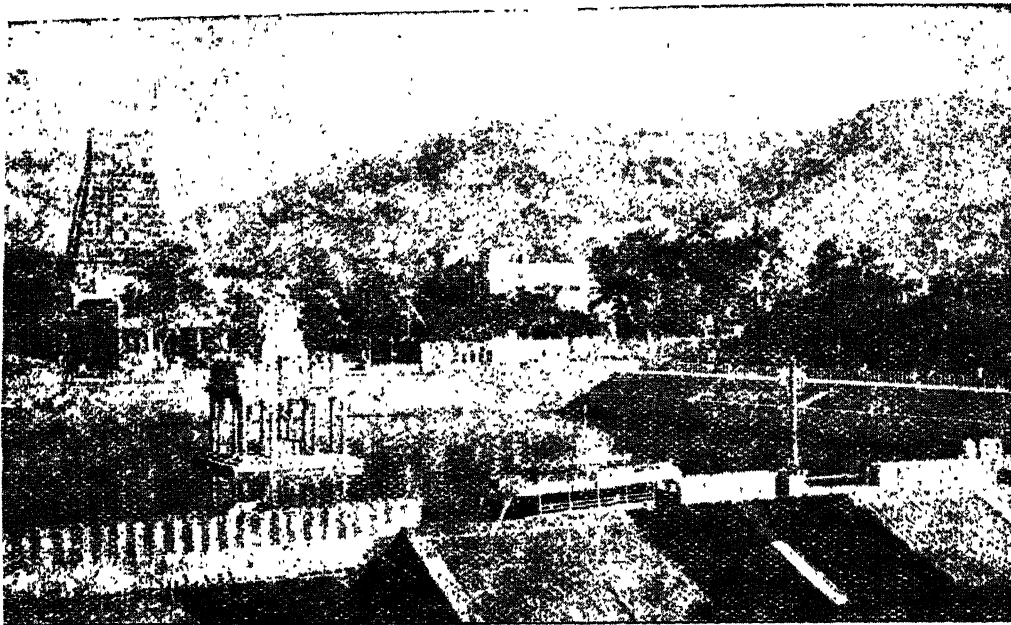
India is a land of Religion and Indians are nothing if they are not religious. The Temples in India have attracted from times immemorial visitors from far and near. South Indian temples are particularly famous not only for the sanctity attached to them, but also for the beauty of their construction and of their surroundings. The temples in Andhra are no exception. *Bhakti* is a feature with the Andhra who is traditionally emotional. This accounts for the very large number of temples that exist in Andhra and for the very satisfactory way in which several of these temples are functioning, not only as centres of religious worship, but also as centres for the propagation of Hindu Dharma, for the encouragement of the study of the Sanskrit language, for the study and *Adhyayana* of the Vedas, for the exposition of Puranas, for the performance of Harikathas, for encouragement of poetry, painting and sculpture and for

the propagation of wholesome music. They have played not an ignoble part in the finding and encouragement of local talent. Some of them with larger surpluses have also been able to maintain institutions of public utility like orphanages, libraries, reading rooms, Colleges. High Schools and other institutions, the maintenance of which is so necessary in a welfare state with a socialistic objective.

There are in the area comprising of the erstwhile Andhra State a total number of 6348 temples including Mutts getting an annual income of Rs. 200/- and over per year. The total income of all the institutions per year comes to about a little less than rupees one crore and twenty lakhs. The aggregate value of the properties of all the institutions is about 40 crores of rupees.

1. *Sri Venkateswara Swami Temple, Tirupathi*: The temple of Sri Venkateswara swami, the Lord of Seven Hills at

Tirumalai is the most important temple in the State. This is a place of pilgrimage of all India importance and the following are a few of the special features of this very important shrine.

The temple is situated on the hill group known as 'Seshachalam hills' (a portion of the eastern ghats) at a height of 2800 feet above mean sea level and its salubrious climate adds to the attraction of the place.

Sri Venkateswara is called Balaji to the devotees of north India. It is far famed and the Lord is the subject of beautiful songs by all the Alwars.

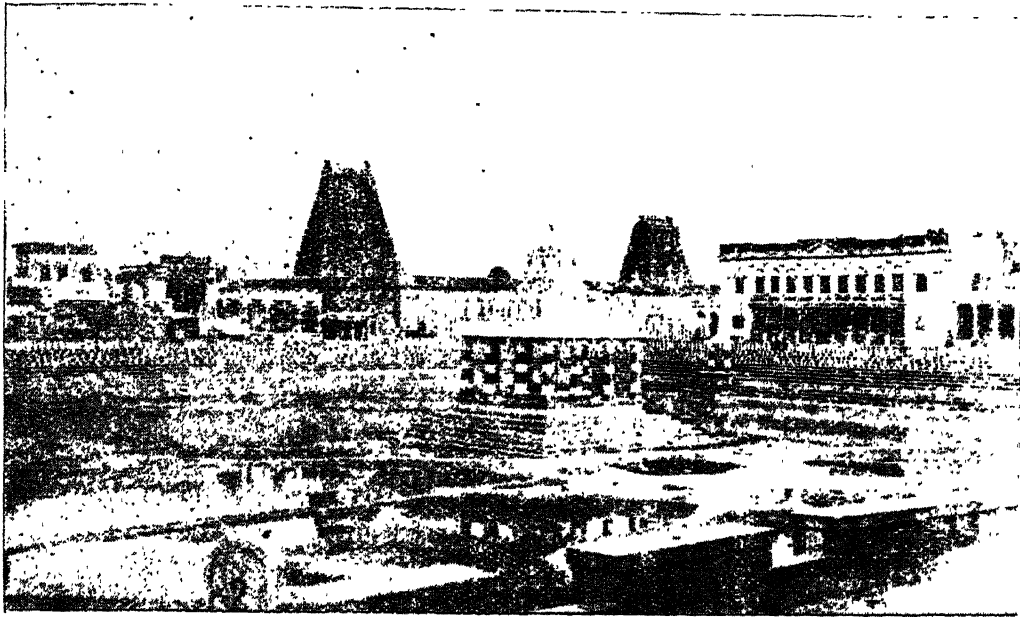
The beginnings of the construction of the temples cannot be traced in history, but in the architecture the influence of every type from Chola, Pallava, Vizianagar and even modern architecture is discerned. A succession of devotee kings had in times of yore endowed it very liberally in cash, jewels and landed property. The flow of pilgrims has increased recently after the thorough re-organisation of the management of the temple under the Hindu Religious and Charitable Endowments Act. An Executive Officer, aided by a Committee, is looking after the affairs of the

temple and the amenities provided for the pilgrims have made the pilgrimage so easy and comfortable that, on even ordinary days, the number of pilgrims is said to be about 5000.

The income of the temple is about Rs. 50 lakhs per year, and after meeting the expenses of the temple, a large number of Charitable, Religious, Educational, etc., institutions are served. The temple gives an annual recurring grant, one lak and half, rupees to the Venkateswara University and maintains an Oriental Institute, a College for Men, a College for Women, a Hospital, and Choultries for pilgrims both in Tirumalai and in Tirupathi. It maintains a Poor Home, Museum, Gosala etc., and a number of information centres at different places in the country.

The Deity has historic jewels and the recent additions have been a diamond set *Kireetam* and *Hastabharanam*.

Special mention must be made of the Padmavati temple, Tiruchanur with its lake, about four miles from Tirupati, of Kapila Teertham at the feet of the hills and of Papanasanam falls seven miles from Tirumalai.

There are many inscriptions on the temple walls and the temple authorities employed an Epigraphist and have published the inscriptions. The temple maintains a publications branch which issues religious books in all languages of the country, besides publishing a Monthly Juarnal "T. T. Devasthanam Bulletin" which gives particulars of the activities of the temple and articles on religions etc..

The temples of Sri Govindaraja Swami near the Railway Station is believed to have been constructed by Sri Ramanujacharya. Brahmotsavam of this temple occurs in the month of Vaisakha.

Special mention must also be made of the songs and Padams of Tallapaka Annamacharyulu and his immediate descendants which are preserved on copper plates and which are now set to tunes and published by the temple authorities.

Services To Pilgrims: The continued and ever-increasing income for the Lord made it possible for the funds being utilised towards improvements, and for enhancing the splendour of the shrine and its festivals and conveniences to pilgrims flocking to it in all seasons of the year.

The gradients to the flights of steps and the curves were reduced; broken steps were repaired and new steps constructed where they were slippery and the holy and ancient routs petrolled. Rest Houses were built and sanitary conveniences provided and the sacred way made safer by the installation of electric lights throughout. To meet the growing demand, a scheme to put up more buildings on the munificent donation of the pilgrim philanthrapists, has also been launched and it is expected to raise at Tirumalai buildings worth 4 Lakhs of rupees very shortly. To further the convenience of the pilgrims a motorable road was formed from Tirupati to Tirumalai in 1944 and a fleet of Buses maintained. The Tirumalai Papavinasanam water works provides perennial supply of water there. The malarial aspect of the Town has been completely brought under control by the anti-malarial operations conducted by the Devasthanam ever since 1933.

2. *Sri Varaha Lakshmi Narasimha Swami Temple, Simhachalam* deserves special mention. Never was a shrine built in such dylic and sylvan surroundings;

Naga's andham in Natya Mantapam.

never did the sculptor wield his chisel in such a marvellous and faithful reproduction of nature making it appear as though the carvings inside are in tune with the rich and luxuriant natural scenery around as at Simhachalam, a shrine 10 miles north of Visakhapatnam, 800 feet above sea level. The site of the temple is believed to have been made holy by the Lord taking the shape of a boar in order to protect Bhakta Prahlada from injury when a hill was sought to be thrown on him. Here the Vizianagaram School of

Art reached its zenith of glory. In delicate detail, beauty of shape and form, there are none to beat the beautiful specimens of art found in this temple, particularly, the Natya Mandapa with 96 pillars, a veritable Saga of Art without a peer in South India. The annual income of the temple is about five lakhs of rupees and the temple has got gold gemset jewellery, valued at about six lakhs of rupees. The temple is maintaining a number of other temples with smaller incomes and quite a good number of institutions of public utility like Schools, Orphanages, Hostels etc.,

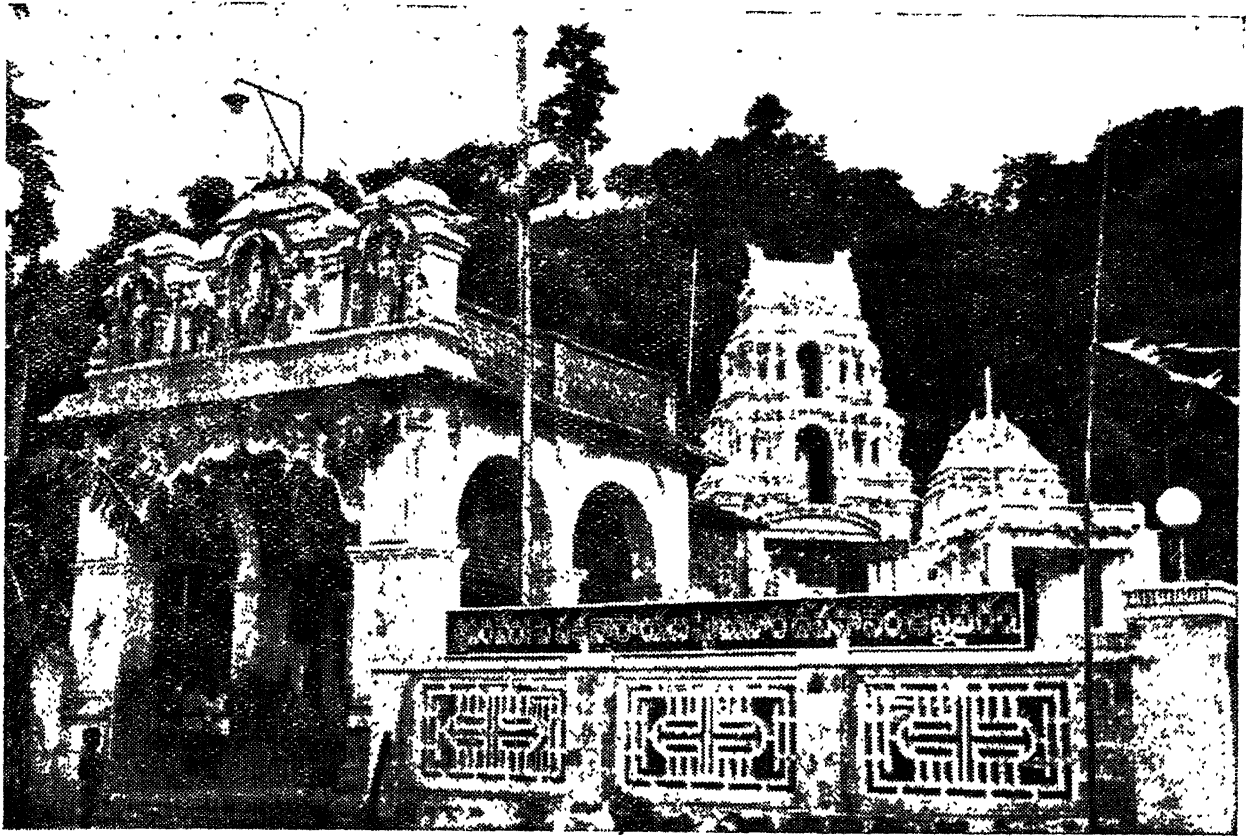
The following festivals are observed.

1. Kalyanam festival on Chaitra Ekadasi
2. Chandanayatra on Visakha Suddha Thritiya.
3. Vaisakhapournima
4. Teppa Tirunal on Pushya Bahula Amavasya
5. Dasara festival on Vijaya Dasami.

The following are the routes to the temple.

1. Simhachalam R.S. (On the Madras-Calcutta line) to Simhachalam hill 3 miles by Road.
2. Waltair to Simhachalam hill 10 miles by Road.

3. *Sri Veera Venkata Satyanarayana Swami Temple, Annavaram:* Mention must next be made of Sri Veera Venkata Satyanarayanaswami temple, Annavaram, Peddapuram taluk, East Godavari district in Andhra Pradesh on "Ratna Giri" hill in the Eastern Ghats-11 miles from the Bay of Bengal on the Grand Trunk Road, Madras-Calcutta route. Never did a shrine so recent in origin in 1891 attain the popularity of this illustrious temple. According to local tradition, sixty-seven years ago, Sri Satyanarayanaswami Varu revealed himself in a dream, showed the location of his image and as a consequence, the present temple was cons-

trusted. The temple owns landed property of a little over 200 acres, but the main income is from the Hundy collections, *Vrathams*, *Kesakhandanas* and *Pujas*. The total income per year is a little less than four lakhs of rupees. On Bhishma Ekadasi day, it is a sight to see, literally hundreds of couples, performing Sri Satyanarayana Vratham simultaneously at this institution. Sri Rajah I. V. Gopal-rao son of late Sri Rajah I. V. Ramarao Garu is the Hereditary Trustee of the Devasthanam and it is managed by a Manager of the rank of an Assistant Commissioner of Hindu Religious & Charitable Endowments (Adm.) Department, Andhra Pradesh.

The following festivals are observed.

1. "Samvatsaradi" (Telugu New Year's day) Chaitra Suddha Padyami.
2. Srirama Kalyanam from Chaitra Suddha Navami to Bahula Padyami.

3. Kanaka Durga Jatara from Chaitra Bahula Shashti to Amavasya.

4. Swamivari Vardhanti on Sravana Suddha Vidya.

5. Sri Swamivari Kalyanamahotsavam from Vaisakha Suddha Ekadasi to Bahula Padyami.

6. Vinayaka Chaturdhi from Bhadrapada Suddha Chaviti to Trayodasi.

7. Sri Krishna Jayanti on Sravana Bahula Ashtami.

8. Teppotsavam on Karthika Suddha Dwadasi.

9. Giripradhakshinam on Kartika Suddha Poornima.

10. Jwala Thoranam on Karthika Suddha Poornima and Dhanurmasam Sevalu and Ekadasi Sevalu.

11. Devi Navarathrulu from Aswiyuja Suddha Padyami to Dasami.

12. Prabhotsavam on Pushya Bahula Ekadasi.

The following routes are available to the temple.

1. Annavaram R. S. to temple 2 miles by Road (Madras-Calcutta line)

2. Annavaram is on the Grand Trunk Road (Madras to Calcutta) near to Tuni connected by bus routes from Rajahmundry Kakinada, Eleswaram, Gokavaram to Tuni vice versa.

4. *Sri Mallikarjunaswami Temple, Srisailam*: Sri Mallikarjunaswami temple, Srisailam, Nandikotkur taluk, Kurnool district is one of the twelve Jyothir Lingams in India, is held in very high reverence and attracts pilgrims from all over India. A special feature at this temple is that all pilgrims without any distinction of caste or sex are allowed to touch and pay obeisance with their own hands to the holy idol.

The temple has negligible items of immovable property and the income is mostly from the votive offerings from devotees congregating at the shrine for the three special festivals on Sankranti. Mahasivarathri and Ugadi. The normal income is only about Rs. 40,000/- per year and is not sufficient even for the proper upkeep of the temple and its surroundings.

It is therefore that, though it has been located at a beautiful spot in the midst of Nallamala Hills on the Banks of the holy river Krishna, the temple and its surroundings present an unfortunately desolate appearance. There is need for renovation at considerable cost. The Government of Andhra have recently constituted a Renovation Committee to collect funds for this purpose and it is hoped that the labours of the Committee will be crowned with success and the temple and its surroundings will be improved.

The following festivals are observed.

1. Sankranti
2. Mahasivarathri
3. Ugadi.

The following are the routes now available to the temple.

1. From Markapur R. S. to the temple via Dornal (61 miles)

2. From Nandyal R. S. to temple via Atmakur and Dornal (112 miles by Road)

3. From Kurnool R. S. to temple via Atmakur and Dornal (123 miles by Road)

Regular Bus traffic is available only upto Dornal and Atmakur. Arrangements are being made to provide Bus traffic during the festival season for the present.

5. *Sri Bhimeswaraswami Temple, Draksharama*: One of the places immortalised by the verses of Vemulvada Bhimakavi and Srinadha is DAKSHARAMA, said to be one of the aramas known as Pancharamas. Daksharama is claimed to be the place where Daksha, father-in-law of Siva performed a sacrifice without inviting Siva. Sati, Daksha's daughter and Siva's wife, burnt herself to death, unable to bear the insult. Siva in revenge disturbed the sacrifice and killed Daksha. The temple was a prime favourite with Eastern Chalukya kings whose inscriptions are found here in numbers.

The following festival is observed.

1. Mahasivarathri

The following are the routes now available to the temple.

1. From Rajahmundry to Draksharama by Road 22 miles.

2. From Kakinada to Draksharama by Road 18 miles.

There are regular buses on the road.

6. *Sri Subrahmanyeswaraswami temple, Tiruttani*: In contrast to Lord Subrahmanyeswara Swami at Palani who is worshipped there as a Brahmachari, Lord Subrahmanya at this place is worshipped with his consorts Devasena and Valli. The income of the temple is mainly from hundi collections and is about Rs. 90,000/- annually. The temple has gold jewellery estimated to cost about 2½ lakhs of rupees.

The following important festival is observed.

1. Audikrithika in Ashadha Masam.

The following is the route to the temple.

1. Tiruttani R. S. (Madras-Bombay line) to temple nearly 2 miles by Road.

7. *Sri Mahanandeeswaraswami Temple, Mahanandi*: Mention has to be made also of Sri Mahanandeeswaraswami temple, Mahanandi, Nandyal taluk. Kurnool

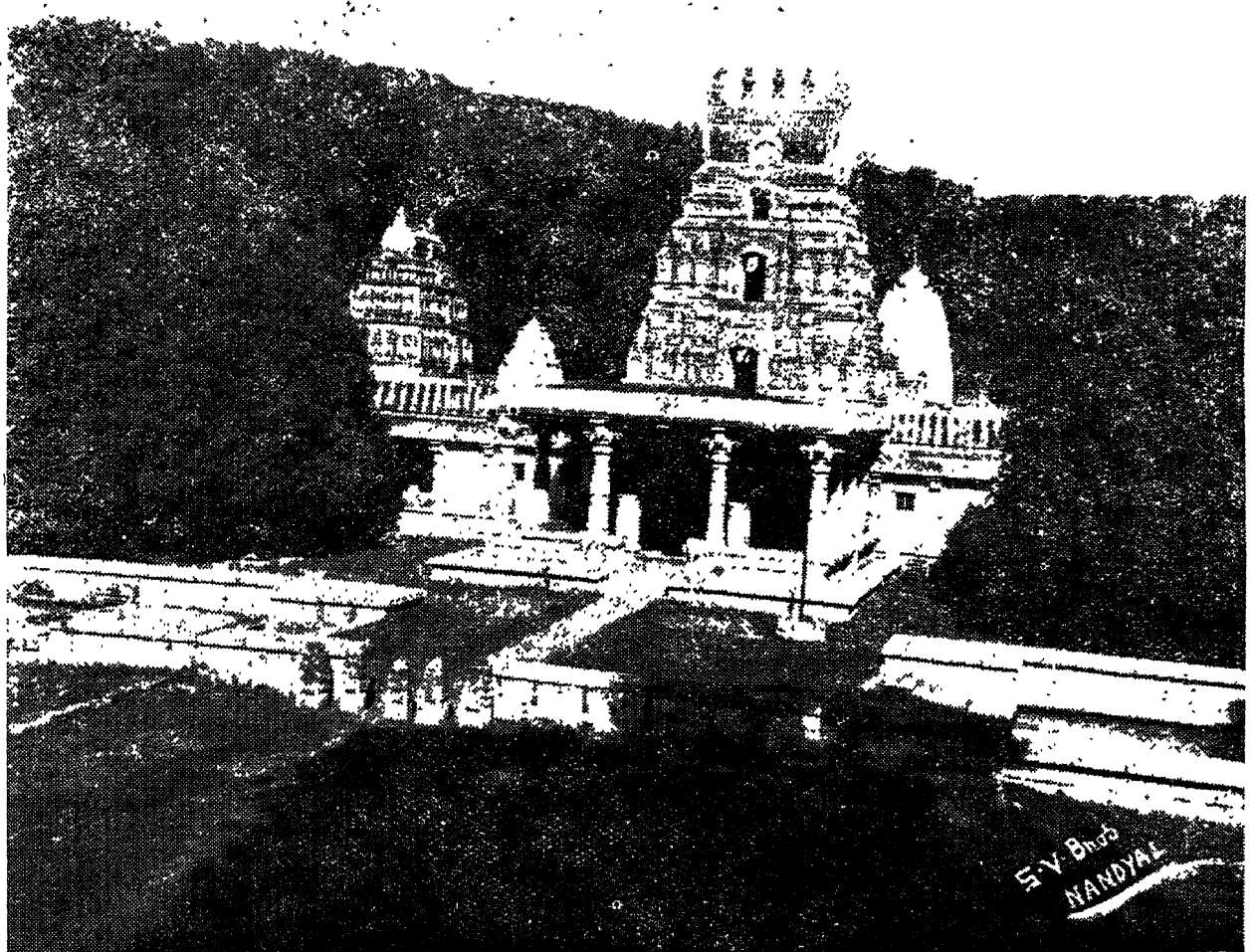
ly income for the temple is less than Rs 25,000/-

The following festivals are observed.

1. Mahasivarathri at Mahanandi.
2. Ugadi at Mahanandi
3. Dasara from Aswayuja Suddha Pad-yami to Navami at Nandyal.

The following is the route to the temple.

1. From Nandyal R. S. to Mahanandi temple 9 miles by Road.

district. The sylvan settings amidst which the temple is situated are really superb. The perennial springs at the site of the temple contain crystal clear water which is impounded in a beautiful pond, in which it is always kept breast deep and then passed on for irrigation and other purposes. This is reputed to be the most important of Navanandies. Normal year-

8. *Sri Trikuteswara Swami Temple, Kotappakonda*: Mention has also to be made of Sri Trikuteswara Swami temple, Kotappakonda, Narasaraopet taluk, Guntur district. This shrine attracts a large number of pilgrims during the Sivaratri and other festivals and Prabhas that gather at the shrine from all over the country are a special feature and a sight

to see. The labour and money spent for the construction of these works of art are not a waste seeing the effect they produce on the vast concourse of pilgrims that gather. The practice of taking wellprized bulls around the temple is, perhaps, peculiar to this institution. Annual income of the temple is about Rs. 30,000/-.

The following important festival is observed.

1. Mahasivarathri festival.

The following routes are available to the temple.

1. Narasaraopet R. S. to the temple nearly 7 miles by Road.

2. Chilakaluripet to the temple 6 miles cart track.

3. Ongole to Narasaraopet Road Cart track at Peterpalem to Kotappakonda 2 miles.

9. *Sri Lakshminarasimha Swami Temple, Mangalagiri*: Sri Lakshmi Narasimhaswami temple at Mangalagiri is one of the Swaymvyakta Vaikhanasa shrines known all over India and attracts pilgrims from all parts of the country. The special feature of the shrine is that the Lord to whom jaggery water is offered, taken only half of the quantity that is offered. The annual income of this temple is about Rs. 50,000/-

The following festivals are observed.

1. Brahmotsavam in Phalguna Masam.

2. Vaikuntha Ekadasi in Dhanurmasam.

The following route is available to the temple.

1. From Mangalagiri R. S. (Hubli—Masulipatam line) to temple nearly $\frac{1}{2}$ mile by Road.

10. *Sri Venkateswara Swami Temple, Dwaraka - Tirumalai*: Sri Venkateswara Swami Temple, Dwaraka-Tirumalai, Eluru taluk, West Godavari district, is another important temple. This temple attracts devotees of Lord Sri Venkateswara who cannot go all the way to Tirumalai hills

and has an annual income of about Rs. 80,000/-. There is a temple of Sri Bhramaramba Mallikarjunaswami varu on top of the hill.

The following festivals are observed.

1. First Brahmotsavam from Aswayuja Suddha Ekadasi to Poornima.

2. Second Brahmotsavam from Vaisakha Suddha Ekadasi to Poornima.

The following are the routes to the temple.

1. Eluru R.S. (Madras-Calcutta line) to Dwaraka-Tirumalai temple by Road (22 miles)

2. Bhimadolu R.S. to temple by Road (11 miles)

3. From Kamavarapukota on the metalled road from Eluru to Jangareddigudem, to the temple 6 miles by road.

11. *Sri Kalahasteeswara Swami Temple, Kalahasti*: Sri Kalahasteeswaraswami temple, Kalahasti, is another important temple. The Lingam in this temple is in the shape of the trunk of an elephant with tusks on either side and a figure of spider at the bottom. At the top, the form of a snake with five heads is presented. The name of the spider is Sree, Kala means serpent and Hasti is elephant and hence the temple goes by the name of Shree Kalahasti. It is one of the Panchabhuta Lingams (Vayulingam) in South India.

The following important festivals are observed.

Mahasivarathri and Brahmotsavam festivals.

The following is route to the temple.

1. From Kalahasti R.S. (Renigunta-Gudur line) to temple nearly 2 miles by Road.

12. *Sri Durgamalleswara Swami Temple, Vijayawada*: An interesting story furnishad by tradition explains why the Lord here assumed the name of the

Mallikarjuna. King Madhava Varma's son rode his chariot through a thickly peopled road at high speed and in consequence a villager fell under its wheel and died. His mother demanded justice. The just monarch ordered that his only son should also be similarly ridden over by a chariot. Lord Siva was pleased at this dispensation of justice and showered golden mallikas. Ever since, it is said that the Lord here is known as Mallikarjuna. The sacred hill is also called 'Indra Keeladri' and it is said that Arjuna performed Tapas and obtained Pasupatastram from the Lord Siva. The idol of Kanaka Durga, the consort of Mallikarjuna is a very beautiful one and attracts large concourse of devotees particularly on Fridays throughout the year. The idol of Nataraja recently installed in the premises of the temple is adding to the attraction of the temple. The normal annual income of the temple is about Rs. 75,000/-.

The following important festival is observed.

1. Devi Navaratrulu (Aswayuja Suddha Padyami to Dasami)

The following is the route to the temple.

1. From Vijayawada R.S to temple 1 mile by Road.

13. *Sri Bhimeswara Swami of Palacole*, otherwise called Ksheeraramam, is one of the Pancharamas, whose greatness is described in Skanda Purana. The lingas enshrined in the five Aramas are said to be the parts of Amruthalinga of Tharaka.

The following important festival is observed.

1. Mahasivarathri festival.

The following is the route to the temple.

1. Palacol R. S. (Nidadavolu-Narasapur line) to the temple nearly one mile by Road.

14. *Sri Amareswara Swami Temple, Amaravathi* is also one of the Aramas,

situate on the southern side of the river Krishna about 20 miles from Guntur by a good Motorable Road. It was once the capital of the Andhra Kings then known as Dhanyakataka and was famous for a stupa containing sculptures, specimens from which have been taken even to London Museum for their excellence. Some rare Buddhist relics are preserved at the place and are a source of attraction to a large number of people even now. The temple of Amareswara is far famed and the construction is by a very famous Raja who reigned about two centuries back, Vasireddi Venkatadri Naidu who is said to have constructed 108 Sivalayams.

Festival and Route:—

Mahasivarathri and Toli-ekadasi

Guntur to Amaravathi by Road 20 miles.

15. *Sri Talpagiri Ranganadhaswami Temple, Nellore* stands on the southern bank of the river Pennar, has a gopuram of exquisite beauty of Chola architecture. The temple must have been a very old one from the inscriptions found on its walls. We can trace it back as far as the 9th century A. D. But all the improvements have been of recent growth. One such improvement is the mirror hall with mural paintings with the picture of Lord Sri Krishna Vatapatra Sayee looking at the particular pilgrim whichever angle the Bhakta might see Him. The temple owns costly jewellery like the Vairamudi set with diamonds in different shades. On the clothes of silk and gold the thousand names of the Lord are exquisitely woven. Another speciality is the gold Garuda Vahanam made 40 years ago which has not lost its shining and grandeur. These must be seen and admired for their workmanship. The worship is closely approximated to that of Sri Ranganadhaswami varu at Srirangam (Madras State) and there is no day in the

year on which some festival or other does not occur.

Festivals and Route :

1. Brahmotsavam
2. Mukkoti Ekadasi
3. Sri Udayavarlu Utsavam, and
4. Sri Manavala Mahamunivaru

utsavams.

Nellore R. S. to temple 4 furlongs.

16. *Sri Kamaskhee-tayee Temple of Zonnavada*: It is a place said to be very holy, in that Thikkana, the author of Maha Bharatham performed a Yajna there to purify himself before attempting the task of writing Bharatam-Bhakta Koumarika Khandam of Skandapuram says that there are several temples under the present shrine. There is reason to believe that there was Zain influence formerly, replaced Veerasaiva influence and now by Smartha influence. The divine mother is said to have come down as a mortal in *salee* caste, and is a deity which is far famed for driving out the devils, curing diseases and giving charms.

Festivals and Route :

Brahmotsavam on Vaisakha Bahula Shashti.

Nellore to Zonnavada by Bus nearly 15 miles.

17. *Sri Rameswaraswami Temple Achanta*, near Bheemavaram, West Godavari district. There is a legend that Siva manifested himself in the brest of a dancing girl, to prove his omnipresence as asserted by his devotee. This is also referred to in Kalahasti Satkam by Dhurjati Kavi. A neat little shrine well kept by the management.

Route :

Tadepalligudem to Achanta via Marteru 30 miles.

18. *Sri Malleswara Swami Temple, Pedakakani*, Guntur district, is said to have been constructed by a Minister of

Sri Krishna Devaraya, by name Chittarasu, and the lingam is said to have been brought from Srisailam. The renovation has been recent. The temple is growing in importance and gets an annual income of Rs. 40,000/-

Festivals :

Every Sunday and Brahmotsavam during Sivaratri.

Route :

Nambur R. S. to the temple by Road (2 miles) and Guntur to the temple by City Bus (5 miles)

19. *Sri Durganageswara Swami Temple, Pedakallepalli*: This is on the bank of the River Krishna and is said to be very holy. The Kshetram was till recently very famous for its Vedavidwans and Sangeet Vidwans. An Oriental High School is being maintained from the funds of the temple.

Festivals:

1. Mahasivarathri
2. Devinavarathrulu

Routes:

1. Masulipatam to Challapalli by Road (16 miles) and from Challapalli to the temple by Country Road (5 miles)

2. Vijayawada to Challapalli by road—Challapalli to temple 5 miles.

3. Gudivada to Challapalli by road—Challapalli to temple 5 miles.

20. *Srikakuleswara Swami Temple, Srikakulam*: said to be at the seat of the ancient capital of Vengi Kingdom. The famous Sree Kakula Andhra Devasathakam is very much admired in Telugu literature. The temple is the shrine of Andhra Deva otherwise called Andhra Vishnu, and he is said to have inspired Sri Krishna Devaraya to write Amukthamalyada. This is also one of the 108 Divya-Tirupathis.

Festivals:

1. Kalyanam from Vaisakha Suddha Dasami to Bahula Chaviti
2. Vaikuntha Ekadasi

Routes:

1. Masulipatam to Srikakulam by Bus (27 miles)
2. Vijayawada to Avanigadda Bus—Change at Kodali
3. Gudivada to Avanigadda Bus—Change at Kodali
4. Vijayawada to Srikakulam Steam launches from 1st. July to 31st. March by East Bank Canal.

21. *Sri Bhavannarayana swami Temple, Ponnur*, Bapatla taluk, Guntur district. The temple owns extensive lands over 800 acres in extent and has an annual income of about Rs.75,000/-. It maintains a Sanskrit College, an Oriental High School and a Free Public Religious Library.

22. *Sri Narasimhaswami Temple, Ahobilam*: In Kurnool district, 30 miles

from Nandyal Station. Ahobilam is said to be the scene of Narasimha slaying Hiranyakasyapa to save his boy devotee Prahlada. It is also the seat of Vaishnava Peetham, that of Ahobilam Jeer. Situated in thick forest, its attraction lies in that it has shrines dedicated to nine forms of Narasimha known as Nava Narasimhas. Very popular and worshipped by Saivas, even Pratapa Rudra of the Kakateeya Dynasty was a devotee of this deity and presented a gold Vighraha. A special feature is the Raktakundam or the pool of blood, where it is said the blood of Hiranya collected. Even to-day the water is reddish.

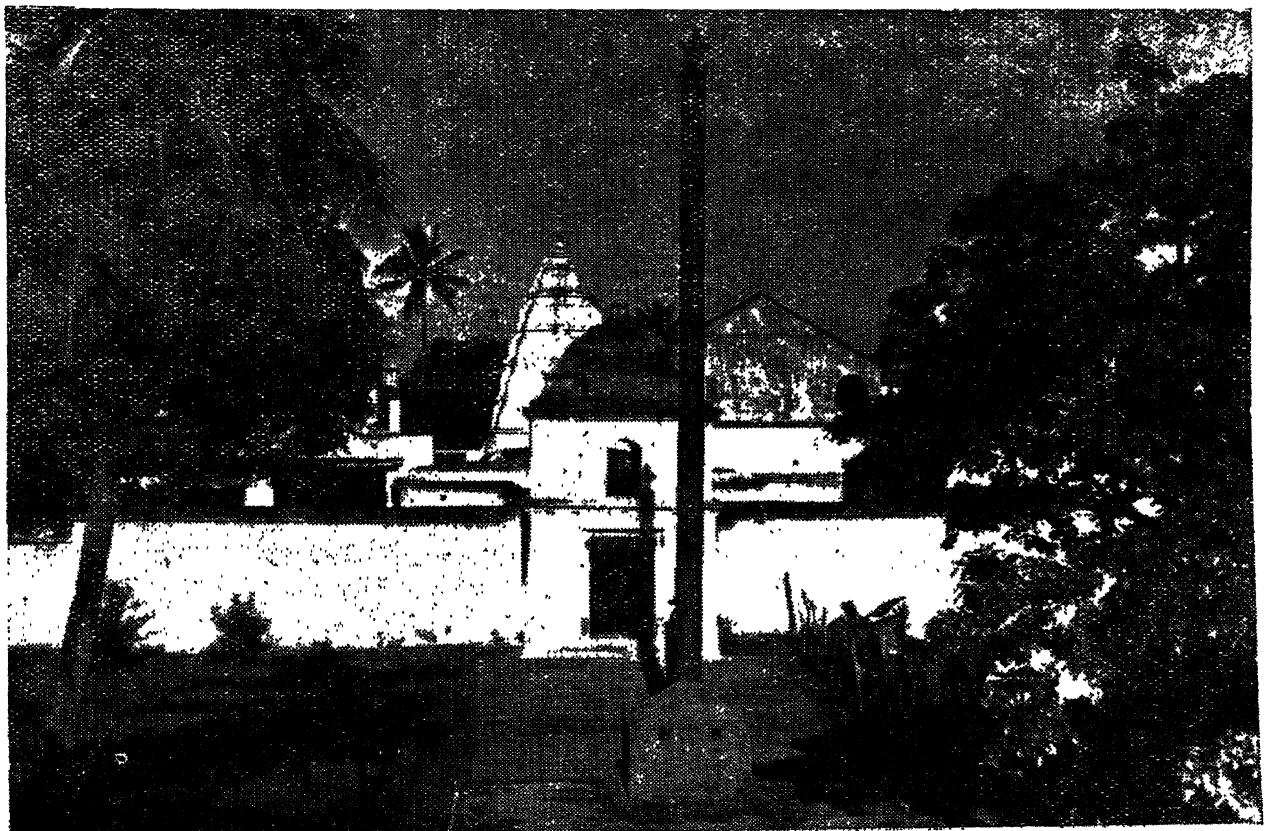
Festival:

Kalyanam.

Route:

From Nandyal R. S. to Ahobilam Via. Arlagadda (35 miles by Road)

23. *Sri Suryanarayana Swami Temple, Arasavalli*: This is one of the very few

temples where the Sun God is worshipped. The normal income of the temple is only Rs. 14,000/- and is not sufficient even to meet normal expenditure.

Festivals:

Four Sundays in Vaisakha Masam and Makhamasam and Radhasaptami. Kalyanam on Chaitra Suddha Ekadasi.

Routes:

Srikakulam to Arasavalli nearly 2 miles by Road. (Srikakulam is 7 miles by Road from Srikakulam R. S.)

24. *Sri Kurmadeswami Temple, Srikurmam:* The idol here is in the form of a tortoise, the form taken by the Lord in his Kurmavataram. This is an institution of great antiquity and Sthalamahatyam. The income of the temple is very meagre and falls short of expenditure. It is being made up from the surplus income of Sri Varaha Lakshmi Narasimhaswami temple at Simhachalam.

Festival:

Dola Yatra on Phalguna Pournami.

Route:

Amudalavalasa R. S. (Srikakulam Road) to Srikurmam by Bus 15 miles.

25. *Sri Mukhalingeswaru Swami Temple, Mukhalingam:* This is another temple of great antiquity and Architectural individuality. It is also suffering from want of sufficient funds and is being maintained at the expense of other institutions. The special feature, in addition to the peculiarity in architecture is, that the Lingam has the shape of a face unlike the Lingams at almost all other places.

Festival:

Mahasivarathri festival.

Route: Srikakulam to Mukhalingam by Bus (nearly 20 miles).

26. *Sri Lakshminarasimhaswami Temple, Kadiri* is the inspiration of a very

popular song, known all over Andhra, beginning with 'బైటాయిసామి దేవుడా, నాయేలినోడ బైటాయిసామి దేవుడా!' and 'dealing with the ten avatharams of Vishnu. It is sufficiently holy to claim a place in Brahmanda Purana. It is a pre-Vizaya nagar construction, and is very important to the Archaeologist for its inscriptions. The temple is now subsisting on the Tesdik allowance. It is peculiar in that Narasimha here has for his consorts Sree and Bhudevis.

Festivals:

1. Brahmotsavam from Phalguna Suddha Navami to Bahula Navami.
2. Vasanthotsavam in Chaitramasam
3. Pushpotsavam in Chaitramasam
4. Narasimha Jayanti in Vaisakhamasam
5. Chintapoola Thirunala in Vaisakhamasam
6. Ammavari Varshikotsavam in Jyeshtha Masam
7. Krishna Jayanti in Sravana masam
8. Vijaya Dasami
9. Teppa Tirunal in Karthika Masam
10. Vaikuntha Ekadasi
11. Makara Sankranthi

Route:

Kadiri R.S. to temple 1 mile by Road.

27. *Lepakshi Temple:* Lepakshi is well known for the temple of Veerabhadra and the colossal stone bull notable examples of Vizayanagara type of architecture, and which seem to have been constructed in 1538 by Viruppanna, a local official, who met the costs of construction from public funds. When the King sent for him and ordered pulling out of his eyes, he submitted to the punishment with resignation. The temple could not therefore become a finished construction but has rare pieces of sculpture, dealing with Natya and a number of paintings dealing

with themes from Mahabharata, Ramayana etc., and exhibiting wonderful mastery over the arts of drawing and colouring. The marriage of Parvati, Dakshinamurti, Rama's coronation and Vatapatrasayi are wonderful pieces of paintings. This temple is in a sad state of disrepair and urgent work is necessary to maintain the temple in tact. It has practically no income.

28. *Sri Alaghu Mannaru Krishnaswamy Temple, Mannarpolur*, Nellore district, is one of the objects of the songs of Alvars; 2 miles from Soolurpet on the Southern Railway, and is the scene of the fight for Syamanthakamani between Krishna and Jambavan. It is perhaps the only place where Satyabhama and Jambavathi are the consorts of the Lord. Tear drops fall from the eyes of a Garuda Vighraha opposite to the Moolavar, a marvel, which is to be seen and admired. In a separate

shrine is Devi called 'Soundaryavalli' and the sculpture is remarkably moving. This temple has fallen on bad days after the Venkatagiri Zamindari has been taken over.

29. *Tadpatri*, Anantapur district is famous for its Twin temples of Bugga-ramalingeswara and Chintala Venkata Ramana, a glorious upsurge of Architectural beauty. They are on the banks of river Pennar and present most beautiful architecture, where figures of Vidyadharas Apsaras and Devas and Avatharas are beautifully sculptured. It can be said that every thing here is a thing of beauty and even the name of the artist Ellana-chari is preserved by tradition. The temple is almost on the verge of ruin, and decay. Super-human efforts are required to preserve it and it is hoped that they would be made.

Festivals:

Vijayadasami and Brahmotsavam.

Route:

Tadpatri R.S. to temple nearly 2 miles.

30. *Antarvedi* situate at the confluence of Vasishtha a branch of River Godavari with the sea in East Godavari district, is said to be one of the Nava Narasimhas. An ancient temple, built by Pallavas, get submerged in the sea, and later rebuilt by devotees. The temple owns huge landed property, which has not till now been fetching income properly. The efforts of the department have been succesful in getting back the immovable property to the temple recently. It is hoped that the income will shortly increase.

Festival: Kalyanotsavam

Route: Narasapur R. S. to temple by Boat nearly 6 miles.

31. *Sri Someswara swami Temple, Gunupudi* is said to be one of the Pancharamas, known as Somarama.

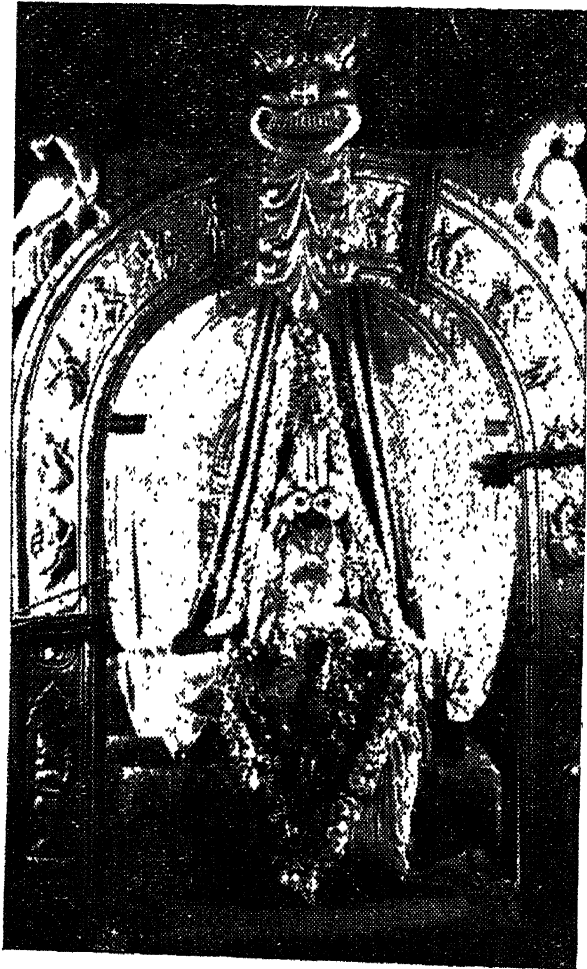

Garuda - Vighraha

Festival: Mahasivarathri

Route: Bhimavaram R. S. to temple nearly one mile by Road.

There are several other temples of varying degrees of importance. Due to several causes, several of the temples came to be neglected continuously for long periods of time. Properties belonging to the temples came to be enjoyed by un-authorised persons in some cases. The question of improving the condition of the institutions and of getting proper supervision on the applica-

Antarvedi - Mulaarist

tion of funds engaged the attention of the Government from time to time. There was a period when under the British rule all responsibility in this regard was dis-owned. Later on, with the advent of popular Governments control of the institutions and their endowments has been taken on hand to an increasing degree from time to time and several steps both legislative and administrative have been taken to improve the condition of these institutions. Recently a drive for the renovation of the institutions have been conducted and several of them improved at an aggregate cost of Rs. 6 lakhs. Now a three year programme of renovation is being implemented.

Another very important step taken is inducing both the archakas and the trustees to agree to reasonable terms of compromise in order to secure to the institutions possession of properties long left in un-authorised occupation of archakas.

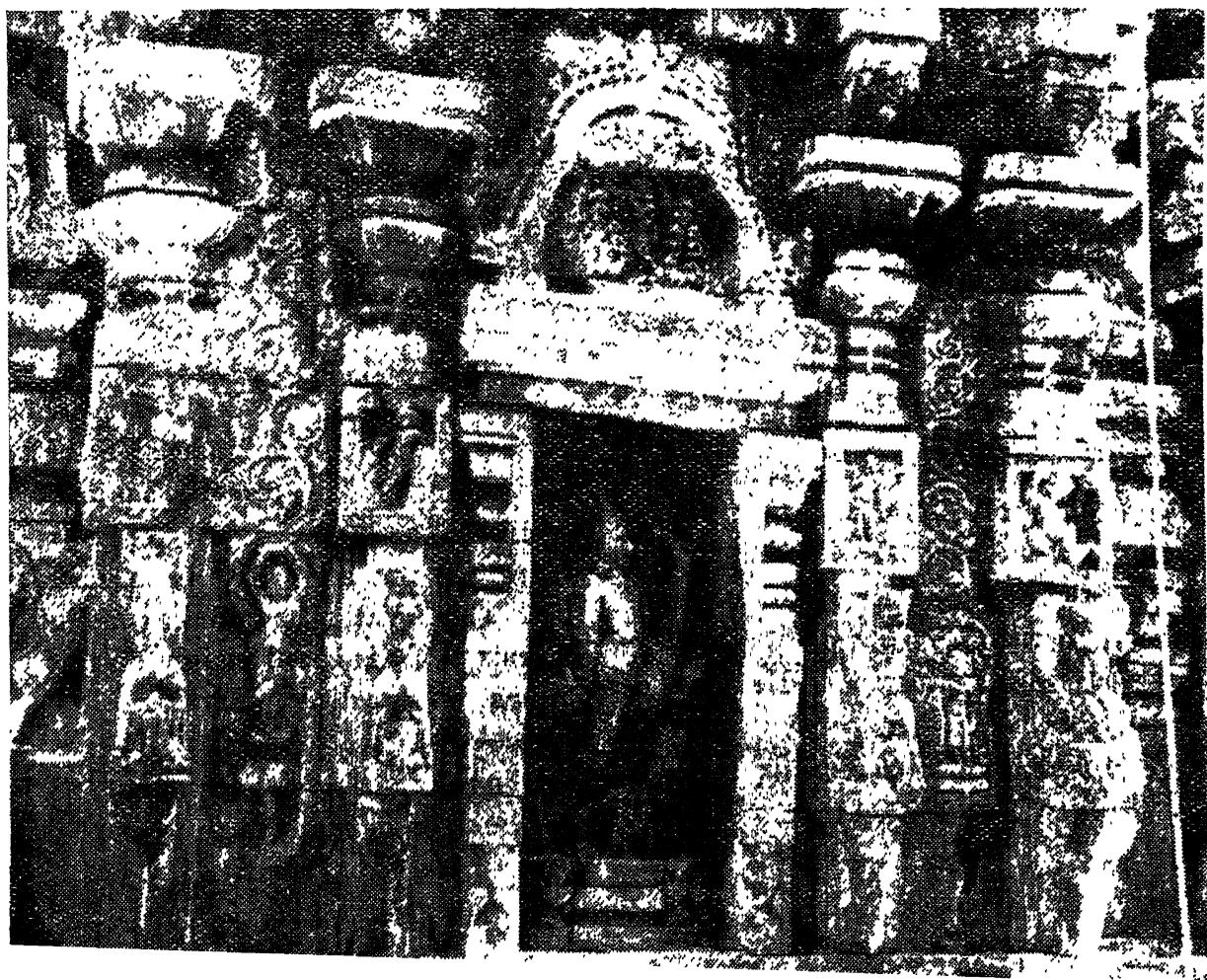
Common Good Fund :

Steps are being taken to build up Common Good Fund from the surplus incomes of temples, from amounts sanctioned by Government from the savings from contribution and from voluntary contributions. An amount of about Rs. 2 lakhs has so far been collected. It is being spent mainly for the purpose of renovation of temples now in disrepair and for other purposes like Propagation of Hindu Religion, encouragement of Sanskrit, improvement of arts and literature.

1. *Antarvedi Temp'e*   2. *Specimen of Sculpture from Simhachalam Temple*

TEMPLES - XXV

By

YATHARTHAVADI

DIVYAMANUSHA SAMBHAVARAMAVATARA.

“WHO IS ALSO LEARNED?”

“विद्वान् कः?”

This is the ninth of the sixteen characters that go to make Rama the perfect man. All qualities are useless without learning. It is why the human endeavour is always in quest of further learning. You know there is no limit for learning and God alone is said to be the limit for it. “यस्मै सर्वं विदुः परास्य शक्तिः विविधैव श्रूयते स्वाभा विक्री ज्ञानबलक्रिया च” (Chandogya). God is defined as one who is all-knowledgeful and all-learning. His power is knowledge. It has also been stated in the Bhagavat Gita thus: “सर्वस्य चाऽहं हृदि सन्निविष्टः मत्तस्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च । वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यः वेदान्तकृद्विदेव चाऽहं ॥” The Lord Says, “I remain in the heart of everybody. It is from me flows out knowledge as well as forgetfulness. I am the only thing to be known by all the Vedas, i.e., I am the goal for learning. I am the maker of the Upanishads and one who knows the Vedas is Myself.”

“कवि पुराणमनुशासितार—

मणोरणीयांस मनुस्मरेयः ।

सर्वस्य धातारमचिन्त्यरूप—

मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥”

In this Sloka the Lord says that He is the Poet-Puranam (पुराण)—the first Poet—meaning thereby that He is the original source of poetry.

Anusasitaram (अनुशासितार):—He is the first law-giver.

Anoraneeyamsam (अणोरणीयांसम्):—One who is subtler than the subtlest.

Lokasya Dhataram (लोकस्य धातार):—The creator of this Universe.

Achintyarupam (अचिन्त्यरूपं):—One whose form and shape are beyond conception.

Adityavarnam Tamasahparastat (अदित्यवर्णं तमसः परस्तात्):—He is like the effulgence of the sun, where darkness cannot prevail.

The essential meaning of these two slokas is that God is all-learning. The truth contained in the above mentioned Chandogya Sruti and the Bhagavat Gita Slokas are put in a nut shell in the following Sruti of the Purusha Sukta. “वेदाऽहमेतं पुरुषं महान्तं आदित्यवर्णं तमसः परस्तात् । तमेवं विद्वान् अमृत इह भवति । नाऽन्यः पन्था अयनाय विद्यते ।”—

The above Sruti is the final realisation of a Brahman. He says, “I now know the great Purusha, who is like the sun beyond darkness. One who knows him, becomes immortal here. There is no other way to attain this goal.” Valmiki has these and the multitude of Srutis that expand this idea, in his mind, when he puts the question to Narada, “विद्वान् कः?”—I want to know whether it is possible to be God as characterised by limitless learning, possessing at the same time all other benevolent qualities.” The answer is, of course, “Yes”, and such a person is Rama, who is a Divya-Manusha Sambhava (दिव्यमानुषसंभव). To be the Lord of the Universe and to be the only refuge (Saranya) for all alike, it is necessary that the Avatar should be one of all-learning. It is based mainly on this that Rama was called Sarvaloka Saranya (सर्वलोकशरण्य).

The relationship between God and man is expressed in many ways; sometimes as father and son; sometimes as king and praja and sometimes Guru and Sisya

The last relationship is the permanent one between the Jiva and the Paramatma, who is "Satyam, Jnanam, Anantam. (सत्यज्ञानमनन्तं)"—"Truth, Knowledge and Eternity." The Jiva is also the Chit Swarupi (चित्स्वरूपी), (having knowledge as his character) and the Chit relationship alone is Nirupadhika (निर्वाधिक), while all other relationship are Sopadhika. (सोपाधिक). It is because that Arjuna appealed to the Lord as Sishya and Prapanna that the Lord condescended to reveal the truths of the Bhagavat Gita to him. "शिष्यस्तेऽहं श धि मां त्वां प्रपन्नं". In the Patanjali Yoga Sutras also God has been defined as "स गुरुणामपि गुरुः तस्य वाचकः प्रणवः"—"He is the Guru of Gurus and His name is Pranava (प्रणव)," the meaning being that He is the original Guru of the Universe, who had many Sishyas. They became Gurus in their turn creating a lineage of Sishyas. Thus we trace our relationship to God in the Guru-sishya bhava (भाव) through our immediate Gurus and their Gurus and theirs in turn, till we reach God. The Brahma Sutra Sampradaya starts with Narayana as the first Guru and traces the lineage through Brahma, Vyasa and other Maharshis and our Acharyas upto our immediate Gurus and the same principle is an essential one in the Vaishnavite School of thought.

"लक्ष्मीनाथ समारंभां नाथयामुन मय्यमां ।

अस्मदाचार्य पर्यन्तां वन्दे गुरुपरंपरां ॥"

"Starting with Lakshmi Natha, having Natha Muni and Yamuna Muni in the middle and ending with our own Gurus, I bow to the series of Gurus." It is this Guru aspect of God that is most important in the Hindu Philosophy. The same is again clearly expressed in the third Charana of Gayatri "धियो यो नः प्रचोदयात्"—"The Paramatma is one who shall kindle and develop our knowledge, that is, the

Guru". All this is encouched in one word "Rama, the Vidwan." In this connection a reference to the beginning of Sundara-Kanda will not be out of place to show how the Prathama Namaskaram (प्रथम-नमस्कारम्) should be to one's own Guru and through him alone to the Paramatma.

When Hanuman starts to fly in the sky, one will be surprised to note that being such a great Rama Bhakta, he did not offer his Namaskaram to Rama at first. Valmiki says, "समूययि महेन्द्राय पवनाय स्वयंभुवे । भूतेभ्यश्च अञ्जलिं कृत्वा चकार गमने मर्ति ॥" "Hanuman did Anjali to Surya, Mahendra, Vayu, Brahma and the Bhutas, and decided to start." Does it not look strange that he did not mention Rama at first? Hanuman is the most learned man and his action cannot be faulty. He cannot forget Rama at all, and hence he did not specially mention Rama, one can say. But why mention Surya first and what is the secret behind it? The secret is this: Surya is his Guru. It is a wellknown fact in the Puranas that Hanuman has all his learning from Surya, running along his chariot everyday. Hence his namaskaram to Surya, his Guru, implies the whole Guruparampara (गुरुपरंपरा) including and ending with Rama, the Paramatma. By mentioning the word Surya, he has propitiated his immediate Guru the Sun, Rama, the Savitru Kula Prasuta (सवितृकुल-प्रसूत) the essence of the solar race and the Lord Paramatma (सवित्ता) (Savita), mentioned in the first charana of Gayatri. In the end of the Isavasya Upanishad, God has been addressed as (विद्वान्) "Vidwan".

"अग्ने नय सुपथा राजे अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।" This mantra is also the Upasthana mantra of the Agnihotra (अग्निहोत्र) "Oh, the knower of all the worlds! Oh King! Oh Lord of Fire! Please lead us into the right path." That Rama was the most

learned of beings is shown by Valmiki, when Rama meets Hanuman in the forest for the first time. Hearing Hanuman's words of eloquence and praise, which reveal an inner meaning in his words that Rama is Lord Paramatma Himself, Rama is much enchanted by the words of Hanuman and he remarks to Lakshmana about Hanuman thus :

“नन्द्गवेद विनीतस्य नायजुर्वेदधारिणः ।
नायामवेदविदुषां शक्यमेव विज्ञाषितुम् ॥”

“None could talk like this, but those who have learnt to be humble by a study of the Rigvedas, who can remember every fact in the Vedas by the study of the Yajus and who have become most learned by a study of the Samaveda.” Hanuman is the most learned individual; and this remark of Rama about Hanuman's learning is only indicative that Rama is more

learned than Hanuman himself. A sample of Rama's learning and the resultant clarity of judgement is given in the chapter of Vibhishana Saranagati, wherein Rama is able on account of his superior learning to convince Sugriva that Vibhishana is faultless and deserves to be taken into their fold. The learnedness of the argument of Rama was able to convert Sugriva's mind in favour of Vibhishana. After hearing Rama's words, Sugriva says, “मम चाप्यन्तरात्मायं शुद्धं वेत्ति विभीषणम्”—“My inner soul now tells me that Vibhishana is pure.” This kind of kindling of the right knowledge is the work of the Lord Paramatma, depicted as Guru, in the third charana of the Gayatri “धियो यो नः प्रचोदयात्”—“One who shall kindle our knowledge”, and that Paramatma is none else but Rama, the Vidwan.

(to be continued)

Religion is not for the purpose of securing a place in heaven. It is an enquiring into Truth, and its ideal is the knowledge and the realization of Truth.

The knowers of Truth call Truth the infinite, eternal knowledge. The followers of the Vedas call it Brahman, the worshippers of Hiranyagarbha call it the Universal Spirit, and devotees call it God.

The ideal to which all the Vedas point, the goal of all sacrifices and yogas, of all work, knowledge, and austerities, the very truth of all religions, is the Lord of Love.

There is no other goal but He.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

JULY 1957

No. 7

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,
B. A. B. L.
*Additional Secretary, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sriman S. T. G. VARADACHARY,
M.A. (Hons.) Principal,
*Narasimha Sanskrit Collage, Chittigudur,
Masulipatam.*

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,
*Deputy Secretary, Home Department,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sri M. SOMASEKHARASARMA,
Telugu Bhashasamiti, Madras.

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,
*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,
PARTHASARADHI IYYENGAR,
Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

హేవలంబి

మా స ప త్రి క

అషాఢము

వి ష య సూ చి క

పుట

తె ను గు

ముఖచిత్రము: సాలంకృత శ్రీ భ్రమరాంబికాదేవి - మూలవిరాట్ - పెదకాకాని.

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	165
2. మోక్షస్య ఆదర్శః - సాధనానిచ - (సంస్కృతమ్)	....	166
3. ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని దేవాలయాల పునరుద్ధరణ - దేవాదాయ పరిపాలనాశాఖ కమిషనర్, శ్రీ పైడి లక్ష్మయ్యగారి విజ్ఞప్తి	....	167
4. ప్రార్థనాంజలి - పద్యములు - కవిశేఖర - పంతుల, లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.	....	169
5. శ్రీ మల్లేశ్వర మహాస్థలము - పెదకాకాని - కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు - అష్టావధాని - అవనిగడ్డ.	....	171
6. ఉత్సవములు - వ్రతములు - (శ్రావణమాసము నందలివి)	....	179
7. ఆంధ్రలోని పుణ్యక్షేత్రములు - మంగళగిరి - శ్రీ గూడూరి సమశ్శివాయ - విజయవాడ	....	180
8. దేవ తిరస్కృతి - శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య - మద్రాసు	....	182
9. భక్తి - లింగన సోమయాజి - అశ్రేయ - గుంటూరు.	....	187
10. ఉపాసనారహస్యము - జ్యోతిషవిద్వాన్, అగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి - వెల్లటూరు.	....	189
11. వార్తలు - శ్రీ రాజా వాగిరెడ్డి హరిహరప్రసాద్ గారి నిర్వాణము	....	194

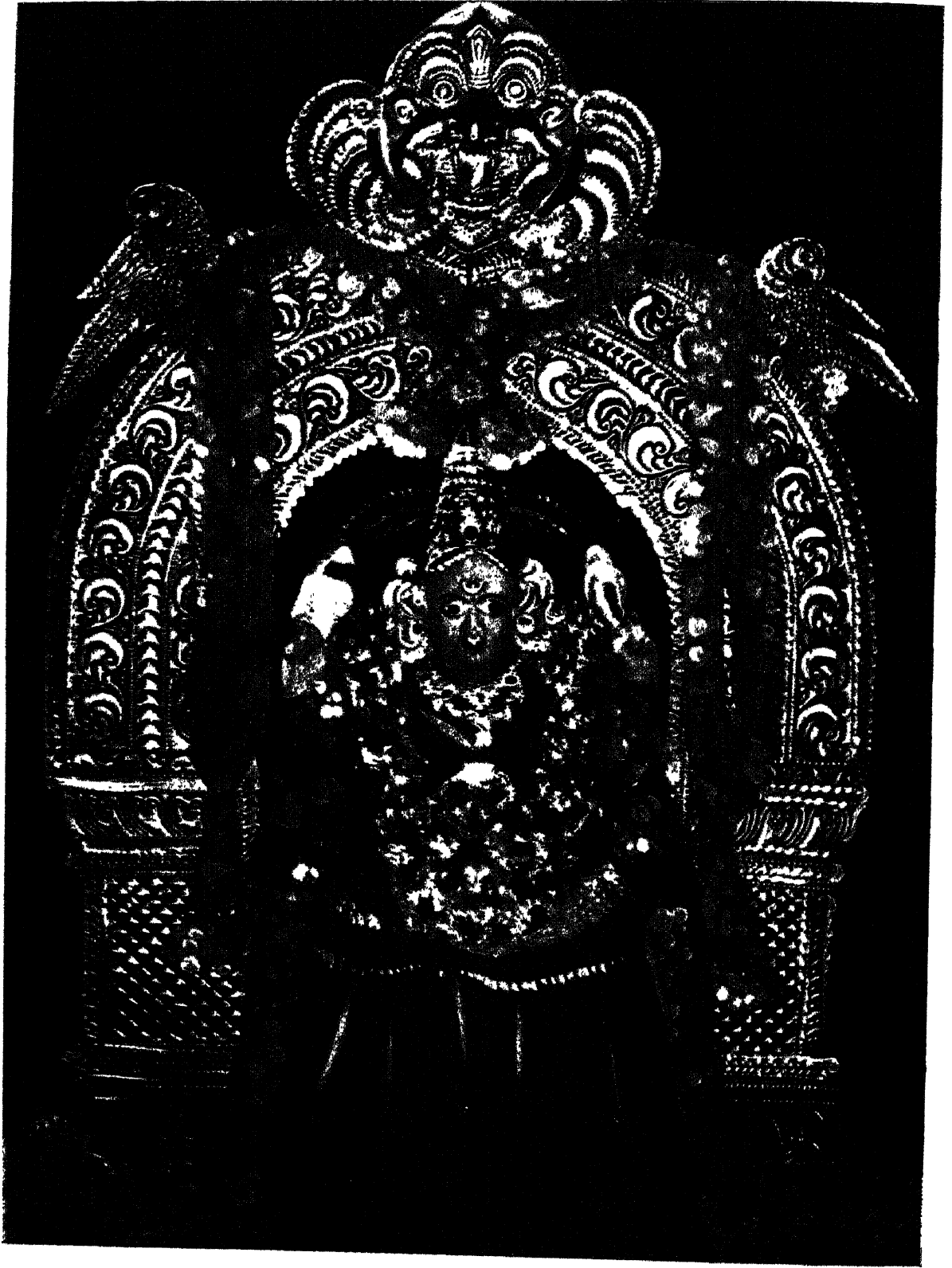
CONTENTS

ENGLISH

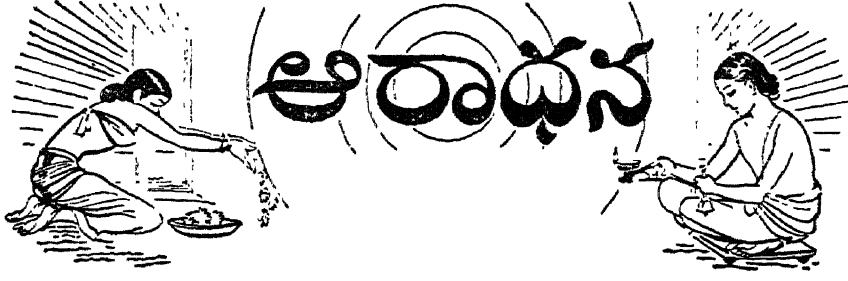
PAGE

1. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam.	... ..	117
2. TEMPLES-XXVI—By Yatharthawadi.	... ..	124
3. SANKARA ON BHAKTI—By Sri Vidya Sankara Bharati Swami, Gayatri Peethadhipati, Masulipatan.	... ..	126
4. GOD, MAN, & CREATION XI—UPANISHADS - TAITTIRIYA, By Sri Vidya Sankara Bharati Swami, Masulipatan.	... ..	130

స్వర్ణకవచాలంకృత శ్రీ భ్రమరాంబికాదేవి - మూలవిరాట్ - పెదకాకాని

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
ఆభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - ఆపాదము

సంచిక

ॐ

आदित्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शंतमेन ।

अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः ॥

తాత్పర్యము:—కార్యకలాపముల నాచరించెడు మనము అదిత్యులచే నీయబడు నూతన మగు రక్షణతో కూడినవారమై అధికమగు శాంతి సుఖములు కలవారమగుదుము గాక! ఓ అదిత్యులారా! మీరు మా నిరపరాధిత్వమును, మీ యఖండ దైవత్వమును గుర్తించి మా స్మరణరూపమగు స్తుతిని వినుచున్నవారై త్వరగా మా కార్యకలాపములను సఫలములుగ నొనరించుట కనుగ్రహింపుడు!!!

इमं मे वरुण श्रुषी हवमद्या च सृडय ।

त्वामवश्युरा चके ॥

తాత్పర్యము:—చల్లని వేల్పువగు ఓ వరుణుడా! నా యాహ్వానము నా కర్ణింపుము! విని నన్ను సుఖపెట్టుము. నీ రక్షణమను కోరుచున్నవాడనగు నేను అంతటను నిన్నే ప్రార్థింతును.

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ।

अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः ॥

तैत्తిरीయसंहिता - कां - २ - प्रपा - १ - अनु - ११.

తాత్పర్యము:—మమ్ము రక్షించుటకు నిన్ను మంత్రములచే స్తుతించుచు సమస్కారములచే నిన్ను సేవింతుము. మా యజమానుడు హవిరాదులచే నిన్ను కొలిచి ఆ రక్షణము నాశించుచున్నాడు.

నీవు క్రోధములేని వాడవై మా కార్యములందుండి మా విజ్ఞాపనమును తెలిసికొనుము. ప్రభూతములగు స్తుతులు కల ఓ చల్లని వేల్పా! మా ఆయుస్సును తగ్గింపకుము.

मोक्षस्य आदर्शः - साधनानि च ॥

श्रीकृष्णभक्तः उद्धवः गुरोः श्रीकृष्णस्य दिव्यधाम्नो वैकुण्ठस्य पुनर्गमनं विज्ञाय एकान्ते श्रीकृष्ण-
मभिगम्य साष्टाङ्गपातं प्रणिपत्य च सविनयमेवं व्यजिज्ञपत् ।

उद्धवः—

“देवदेव ! ते खलु धन्याः, ये त्वन्नाम नित्यं कीर्तयन्तः त्वच्चरितानि अवलोकयन्तः त्वद्वक्तैर्मिथ-
स्संलपन्ति । भवान् भूलोकं विहाय आत्मनः परमं दिव्यं च पदं अलंकर्तुमिच्छति । सर्वदा मदीयं हृदयाधिनाथं
त्वां त्यक्तुमहं कथमपि नोत्सहे । त्वया वियुक्तस्य मम क्षणमपि स्थितिः दुस्सहैव भवति । अतोऽहमभ्यर्थये त्वां
मामपि त्वया नेतुम् । यतः खलु ते महात्मानः, ये तव दिव्यं रूपं ध्यायन्तः प्रापञ्चिकेभ्यो विषयेभ्यः
निवृत्तमनसः त्वामेवात्मनि पश्यन्ति । वयं तु त्वय्यत्यन्तं भक्ताः, तव च नित्यं सहचराः त्वामन्तरेण कथं
जीवामः ? त्वमस्माकमात्मा प्रियतमश्च । त्वमेव सर्वम् । नूनं तपस्विनः, योगिनःश्च इन्द्रियनिगृहीतारः
निर्मलचित्ताः प्रापञ्चिकविषयैरनाकृष्टाः तव सायुज्यं ब्रह्मणः पदं लभन्ते । किंतु वयमस्मिन् संसारे परिभ्रमन्तः
कर्मपाशैश्च बद्धाः तव कृपानौक्यैव संसारसागरमुत्तर्तुं प्रभवामः ॥” इति ।

श्रीकृष्णः—

महाभाग ! सत्यमेव तत् यदुच्यते भवता । अहं पुनः ममावतारस्य फलं दुष्टनिग्रहशिष्टानुग्रहरूपं
परिसमाप्य आत्मनो दिव्यं निजं च धाम गन्तुमिच्छामि । मयि गते त्वया एवं वर्तितव्यम् - इन्द्रियविषयाः
सर्वेऽपि परित्यक्तव्याः । स्वजने मित्रे बन्धुषु च प्रीतिः परिहर्तव्या । मय्येव गनो निवेश्य अहङ्कारममकारौ
हातव्यौ । त्वां बोधयामि नूनं इदं परिदृश्यमानं सर्वमपि जगत् मायाकल्पितं नश्वरमेवेति । अस्मिन् जगति
अनात्मज्ञस्यैव सत्, असत् इति सुकृतदुष्कृताविति च बुद्धिः । अज्ञानात्स मायाकल्पितं जगत् वास्तविकमिति
मन्यते । तादृशस्यैव जन्तोः सुकृतदुष्कृतयोः कर्मणोः फलस्यानुभवः । अतो भवान् इन्द्रियग्रामं निरुध्य निर्मलेन
हृदयेन सर्वमात्मनि पश्यतु । आत्मानं च मयि परमात्मनि पश्यतु । यदा चैवं त्वं विवेकं विज्ञानं चाधिगच्छसि
तदा देहे चात्मबुद्धिं परिहरसि । एवं आत्मज्ञानी भवान् देशकालैरपरिच्छिन्न आत्मैव भूत्वा ब्रह्मानन्दमनुभ-
विष्यति । एवं स्थिरधीस्त्वं मां सर्वत्र मयि च सर्वं पश्यन् द्वन्द्वातीतो भवन् संसारान्मुक्तो भविष्यसि ॥” इति ।

उद्धवः—

भोः योगिनां योगिन् । योगस्वरूप ! योगप्रभव ! त्वं खलु सर्वकर्मसंन्यासं आत्मसाक्षात्कारसाधन-
मिति मां प्रावोचः । सत्यमेव । भवान् उत्तमं मार्गमात्मसाक्षात्कारस्य मामुपादिक्षत् । परं तु अहं अज्ञानेन
मायया चावृतः अहंकारममकाराविष्टः प्रापञ्चिकविषयलोलुपः कथमेतद् ज्ञातुं शके, देवदेव ! अहं तव शिष्यः
सेवकः भक्तश्च । त्वं खलु सर्वप्रकाशः सर्वज्ञः सत्यस्वरूपः सर्वात्मस्वरूपः साक्षात्परमात्मैव । अतस्त्वां प्रार्थये
उद्भिन्नं त्वां शरणमापन्नं तत्त्वज्ञानोपदेशेन अनुगृहाणेति ॥” इति ।

श्रीकृष्णः—

प्राज्ञाः आत्मानात्मविवेकेन आत्मानं स्वयमेव उद्धरन्ति । आत्मैव आत्मनो गुरुः । ज्ञानिनः
योगिनश्च आत्मज्ञाने निष्णाताः परमात्मानं मां ज्ञातुं प्रभवन्ति । आत्मज्ञानस्य साधनं मां यदा मानवः
जानाति तदैव तमनुगृह्णामि । अतस्त्वया सर्वथा आत्मज्ञानसम्पादनाय प्रयतितव्यम् ॥” इति ॥

ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని దేవాలయాల పునరుద్ధరణ

ప్రజల విరాళాలకు

హిందూమత దేవాలయ ధర్మాదాయశాఖ కమిషనర్

శ్రీ పైడి లక్ష్మయ్య గారి విజ్ఞప్తి

[17-7-57 తేదీన శ్రీ కమిషనరుగారు నెల్లూరుజిల్లా మన్నూరుపాలెం లోని అలముమన్నూరు కృష్ణస్వామి దేవాలయమునందు విద్యుద్దీప ప్రథమ ప్రసార ప్రారంభముచేయు సమయమున దేవాలయ మంటపమునం దేర్పాటు చేయబడిన సభయందుపన్యసింపబడినది.]

“భారతదేశం అనాదిగా విశ్వజనీనమైన సంస్కృతికి నిలయం. వేదాలు ఆపారుషేయాలు. పురాణేతిహాసాలలో మన జాతీయ ధర్మాలు తేట తెల్లంగా వివరింపబడినవి. మన గీర్వాణ భాషా సాహిత్యం ఆమూల్యమైన రత్నఖని అన్నట్లు అనేక దివ్య సత్యాలకు నిలయం. వాటిని పండితులు ఆంధ్రలో వెల్లడించారు. మన దేవాలయాలు మన ప్రాచీన సంస్కృతి నిలయాలుగా, కళాఖండాలుగా విలసిల్లుతూ, శిల్పవైభవాన్ని చాటుతున్నవి. ఇక దేవతా విగ్రహాలు భక్తిభావం ప్రేరేపించు నట్లు ప్రాణాలతో అట్లే లేచి వచ్చునట్లు ఎంతయో సుందరంగాను, శోభాయమానంగాను, చక్కగాను చెక్కబడి ప్రతిష్ఠింప బడి యున్నవి. ఎట్టి మహోన్నతాశయాలతో మన పూర్వీకులు వీటిని నిర్మించారోగాని ఒక్కొక్క రాయి, ఒక్కొక్క ఇటుక వారి నిశ్చలమైన, దృఢమైన భక్తి తత్పరతను వెల్లడించుచున్నవి. కాని, మన దురదృష్టవల్ల అట్టి దేవాలయాలలో అనేకం నేడు శిథిలావస్థలో వున్నవి. వాటి పూర్వపు ఔన్నత్యమును, నేటి దుస్థితిని చూచినచో ఎట్టి కఠినుడుగాని కంట నీరు పెట్టక మానడు.

[శీతైలందేవాలయంగూర్చి తెలిసికొందము. హరిహరరాయల గోపురం, కృష్ణదేవరాయల గోపురం, మహోన్నతమైన శివాజీగోపురం, మనపూర్వ రాజులకు దేవాలయ యెడల, దేవతాప్రతిష్ఠలపై ఎంత గాఢవిశ్వాసముండినదో తెలుస్తున్నది. శివాజీని అనుగ్రహించి, హిందూ ధర్మస్థాపనకు పురికొల్పి, వైచులతోపాడి విజయం పొందుటకు తగిన ఖడ్గం ప్రసాదించిన ఆ భ్రమరాంబనే నేడు చూస్తున్నాము. కాని, అనాటి ఆమె శక్తి సామర్థ్యములు నేడేమైనవి? దేవాలయాలు జీర్ణావస్థలో వున్నవి. పూజాపురస్కారాలు అడుగంటినవి. పూర్వం వృద్ధ మల్లేశ్వరుడే మల్లికార్జునుడై భ్రమరాంబను వివాహమాడిన ఆ లింగమూర్తియే నేడు కవులు వర్ణించిన “చెవిటి మల్లన్న” గా నిల్చివున్నాడు. విశేషించి వర్షాకాలాన దేవాలయమంతయు వర్షపునీళ్లు కారి, భవనములన్నియూ జలమయమై వుంటవి. కాబట్టి పూర్వపు ఔన్నత్యమును, ప్రాచీన వైభవమును, దేవాలయ ప్రాధాన్యమును గమనించి, ఈ జీర్ణ దేవాలయాలను ఉద్ధరింపవలెనని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం సంకల్పించింది. ఇందుకొరకు “సమష్టి శ్రేయోనిధి”ని ఏర్పాటు చేసి జీర్ణ దేవాలయాల పునరుద్ధరణకు కొంత మొత్తం ఇస్తున్నారు. అంతటితో ఇన్ని దేవాలయాలు చక్కబడవు. కాబట్టి భక్తిని ప్రేరేపించే ఈ దేవాలయాలకు ధనికులు వుదారంగా విరాళాలను, బీదలు చేతనైనంత శ్రమదానమును నొనంగి ప్రభుత్వానికి తోడ్పడవలయునని మనవి చేస్తున్నాను.

ప్రజాస్వామిక పాలనలో ముందుకు రావలసిన బాధ్యత తమ అందరిపై వుంది. మీరే చేదోడు వాదోడుగా నిలిచి, జీర్ణించినదేవాలయాలను పునరుద్ధరించాలని నా మనవి. విరాళాలిచ్చిన దాతల పేర్లుకూడా చక్కగా శిలాఫలకములపై చెక్కించి, దేవాలయంలో అమర్చబడును. జీర్ణదేవాలయములను పునరుద్ధరించుటయేగాక ఈ దేవతా మూర్తులకు ప్రత్యేకములైన పూజలు చేయుటకు, విరాళాలొసగిన దాతల పేరిట ఆ పూజలు నల్పుటకు ప్రత్యేక నిధిని

ఏర్పాటు చేయుచున్నాము. కాబట్టి తాము నిర్ణీతవిరాళాలు ఆయా దేవాలయాధికారులకు పంపి ఆయా దినములలో పూజలు చేయించుకొనవచ్చును.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో మొత్తం 8,000 కు పైబడి దేవాలయాలున్నవి. ఒక్క తిరుపతి దేవాలయం ఆదాయం సంవత్సరానికి 50,00,000 రూపాయలకు పైబడి వుంది. ఆంధ్రరాష్ట్రంలోని తక్కిన అన్ని దేవాలయాలకు ఒక కోటి 20 లక్షలు ఆదాయం కలదు. ఈ దేవాలయాల ఆస్తులు మదింపు పట్టిచూడ దాదాపు 20 కోట్ల రూపాయలకు పైబడి ఆస్తులు వున్నవి. కాని, అవి సక్రమంగా చూచుకొనక కొంత దుర్వినియోగంవల్లను, కొంత అశ్రద్ధ, నిరసన భావంవల్లను పూర్తి ఆదాయం ముట్టకున్నది. వచ్చిన ఆదాయం కూడా సక్రమంగా కొన్ని చోట్ల వినియోగింపబడుట లేదు. కాబట్టి ధర్మకర్తలు ముఖ్యంగా శ్రద్ధ వహించి తమ ఇంటి పనులుకన్నా దేవతా కార్యాలు ప్రధానంగా భావించి కార్య నిర్వహణ మొనరించిన ఏ ఆశయాలతో మన పెద్దలు దేవాలయ నిర్మాణాలు గావించిరో ఆ ఆశయాలు సఫలీకృతములు కాగలవని నా దృఢనమ్మకం.

శ్రీ అలఘుమల్లారి కృష్ణస్వామి దేవాలయం పునరుద్ధరణకుగాను 10,000 రూపాయలను కేటాయించారు. ఈ మొత్తమునకు తోడు ఈ పరిసర గ్రామాల దాతలు వుదారంగా విరాళాలొసంగి ఈ దేవాలయాన్ని పునరుద్ధరించ వలయునని మనవి చేస్తున్నాను. ఇందుకై పునరుద్ధరణ సంఘం స్థాపించవలసి యున్నది. అందుకు మీరు ముందుకువచ్చి నభ్యులుగాచేరి పై మొత్తం సద్వినియోగం అయేట్లు సక్రమంగా కార్యనిర్వహణం చేయ గోరు తున్నాను. ఇదివరలో శ్రీ వెంకటగిరి రాజాగారి పాలనలో వుండి జమీదారీ రద్దుచట్టం క్రింద ఈ గ్రామాలన్నీ ప్రభుత్వం వశపరచుకొన్నప్పుడు శ్రీ రాజాగారు ఈ దేవాలయానికి చెందిన కొన్ని గ్రామాలు తమ స్వంత అస్తి కాదని, ఈ దేవాలయానికే చెందినవని చెప్పియుండడం ప్రశంసనీయమైన విషయం. వారికి నా ధన్యవాదాలు. మీ ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ గారు పురాణ ప్రసిద్ధమైన ఈ దేవాలయ చరిత్రను చక్కగా వివరించి రచించియున్నారు. ఈ దేవాలయ పునరుద్ధరణలో శ్రీ చంద్రహాసగారి కృషి ప్రశంసనీయం. ఈ దేవాలయమునకు అమావాస్య రోజులు గడచినవి. మరల శుక్లపక్షం ప్రారంభమైంది. అందుకు సూచకంగా నేడు ఈ విద్యుద్దీపాలను మీ అందరి ఆశీర్వాదాలతో వెలిగిస్తున్నాను. త్వరలో ఈ దేవాలయం పునరుద్ధరింపబడి పూర్వపు ఔన్నత్యంతో, శోభాయమానంగా విరాజిల్లుగాక—అని శ్రీ కృష్ణభగవానుని ప్రార్థిస్తున్నాను.

“స్వదత్తాద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపాలనం
పరదత్తపహరేణ స్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్ ”

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం
లోకాస్సమస్తాస్సుఖినోభవంతు.

ప్రార్థనాంజలి

క విశేఖర - పండుల, లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.

౧

శ్రీరమణాశ్రమమ్మున న్పురించిన శ్రీరమణస్వరూప, మా
త్యారమణస్వరూపము - పరాయణమై - హృదయప్రబోధ వి
ద్యారమణీయమై, మధురమై, వరమై, స్థిరమై, నిరస్త సం
స్కారవికారమై, తనరుగాత ! సమాధివిహార మీశ్వరా !

౨

నాకు మముక్ష యున్నది; మనస్సు - యమాది, శమాది, సంస్కృతి
స్వీకృతి నందుచున్నది; ప్రవృత్తి-నివృత్తినె కోరుచున్న, దీ
లోకమలోకమౌ సదవలోకము లేక, యిఁకేది గల్గినన్
ప్రాకృతకోకమారదది బ్రహ్మవిలోక, మొసంగుమీశ్వరా !

౩

అధియో, వ్యాధియో, లయమో, ఆలయమో, భయమో, ప్రియమ్మో, ఏ
గాధయో, బాధయో, ప్రకృతిగంధయో, స్పందయో, అంతరాయమై
వాదవిభేదరోధి, కరివర్గవిరోధికి, శ్రీసమాధికిన్
బాధఘటించు, దాని కనపాయ ముపాయ మొసంగు మీశ్వరా !

౪

బింబమవైన నీకు ప్రతిబింబమునందు తటస్థభావమో
సాంబ స్వధర్మమౌనె ? సుఖశయ్యఁ బరుంటివి; కాని నేను స
త్యంబు, సుఖంబు, జ్ఞానమును దక్కితి, స్రుక్కితి, నీ యుపాధిదో
షం బెటులోర్చెదన్ ? తదుపసంహృతి భారము నీదె ; ఈశ్వరా !

౫

తానిది వీష్వరూపము - స్వతంత్ర, మతంత్ర, మరూప మయ్యు - ఆ
జ్ఞానము నూని ' నే ' నగుచు స్వాంతము, ప్రాణము, నైన జీవుడై
'మే'నయి సంసరించుచు, నమేయ, మమాయ, మకాయమైన నిన్
గానదు, స్వాత్మసంస్థితముగా నొనరింపుము దీని, నీశ్వరా !

౬

ఆనందమ్మయి, పూర్ణమై, యమృతమై, యద్వైతవిద్వేతమై,
జ్ఞానమై, పరమై, యనంతమగు నీ సత్యస్వరూపమ్మునం
దేనాడెట్లు సమాశ్రయించెనొగదా ఈమాయ; స్వాధీనమా
యానిష్ఠుండగు నీకుఁగాకెరుఁగ శక్యమ్మొనె నా, కీశ్వరా !

౭

మాయాధీశుఁడవైన నిన్ను పరమాత్మా ! ఆమె బాధింపదే
మో యానందమయుండవై తనివితో నున్నావ విద్యాఖ్య - మీ
యీ యాత్మోద్భవ మాకుఁ దల్లి యయి మమ్మేడ్పించుచాత్మప్రజా
శ్రేయమ్ము న్గనకున్న దీయమ నెటుల్ శిక్షించెదో యీశ్వరా !

౮

నారూపమ్ముగు ప్రత్యగాత్మయు ననంతమైన నీరూపమున్ -
“నీరూపమ్ముగు స్వస్వరూప”మని వింటి, న్కంటి నర్థమ్ము, నా
త్మారామస్థితికై యతింప - నిటు, లాహా ! విఘ్నముల్ గూర్చె, ద
య్యా ! రామయ్య ! యిదా కృపాబ్ధివగు నీకాచారమో యీశ్వరా !

౯

యంత్రీ ! పూర్ణుఁడవయ్యు నీవకట ! మాయాభాసరూపుండవై
యంత్రమైన శరీరపంజరమవై యందుం బ్రవేశించి, యా
యంత్రమైననుచున్ భ్రమించెదవు - నాకామంత్రమున్, యంత్రమున్,
తంత్రమున్ వల, దింక సత్యమగు స్వాతంత్ర్యమ్ము నిమ్మీశ్వరా !

౧౦

మాయామేయ వికల్పనమ్మయిన సంసారమ్ము నిస్సారమై,
హేయమై కనిపించుచున్నది - తండ్రి నీకు క్రీడార్థమై
పాయగ్నూడనిదేమో ; శోకమయమై బాధించెడి నృమ్ము మా
శ్రేయమొంచుచు మాయ - మాయ నభయ శ్రీయోగ మిమ్మీశ్వరా !

ఓమ్ తత్ సత్

శ్రీ మల్లేశ్వర మహాస్థలము - పెదకాకాని

(గుంటూరు మండలము)

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు, ఆష్టావధాని, ఆచారిగడ్డ.

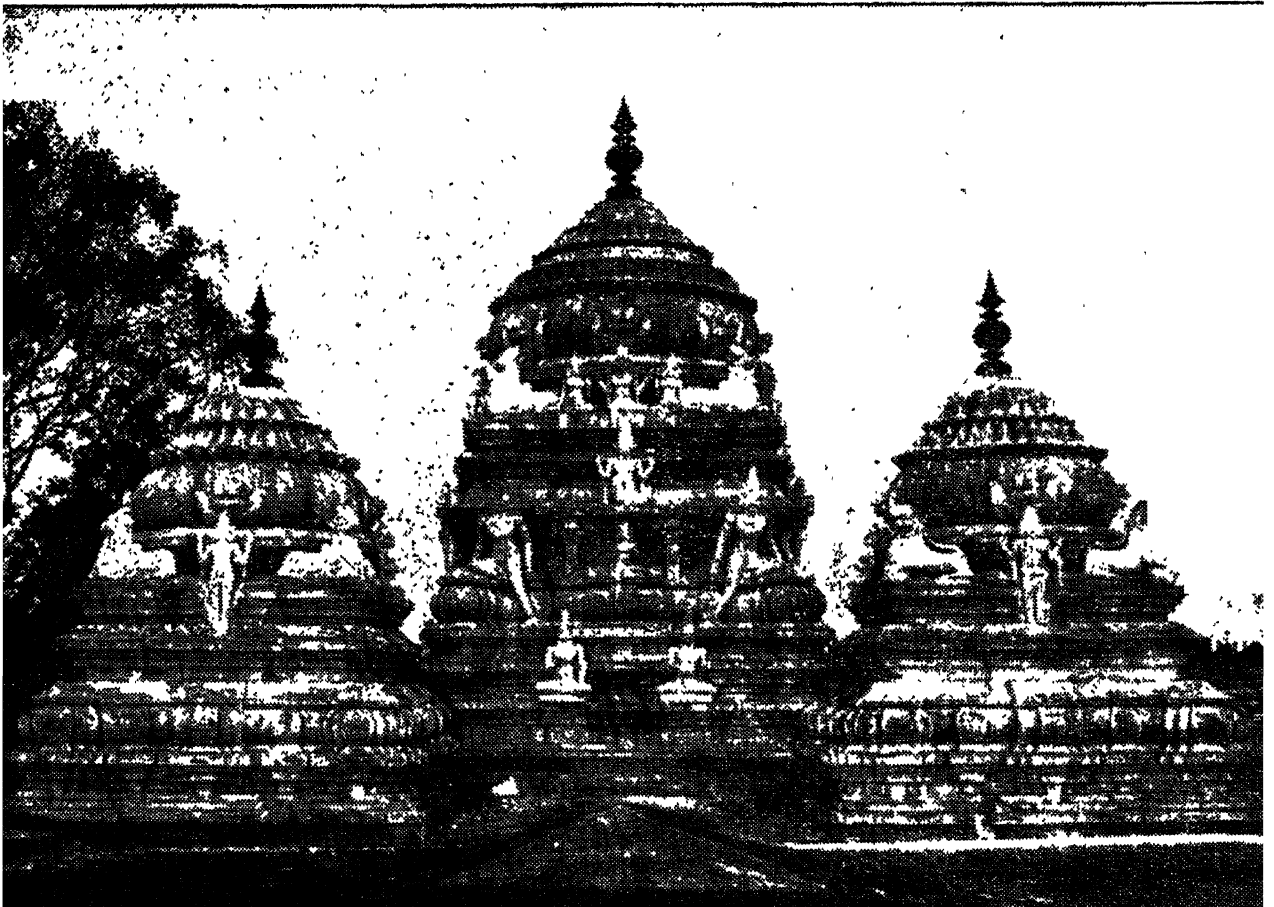
కీత్రము - పురాణ ప్రసిద్ధి

ఈ మహాస్థలము గుంటూరు మండలమున, మంగళగిరికి పశ్చిమభాగమున నైదుమైళ్లదూరములోను, గుంటూరుకు పూర్వభాగమున నైదుమైళ్ల దూరములోను మధ్యగాగలదు. దీనికి పూర్వమునుండియునున్న పేరు "కాకాని" యేగాని మధ్యకాలమున "కొట్కాకాండిపురము"ను పేరుగాననననమైయున్నది. తొల్లి శ్రీకైలమల్లికార్జున దేవర, నంచార క్రమంబున భక్తులతరింపజేయ నంకల్పించి, మృగయా విసేదార్థముల్లాసముగా వెడలివత్తునని దేవేరికింజెప్పి పేటయందారిజేరిన విలుకాండగు చెంచులంజేశాని పేటకై యడవికి వెడలెనట. ఈ విషయము భవిష్యత్తర పురాణాంధ్రానువాదమైన క్రింది పద్యమువలన బోధపడుచున్నది.

మ॥ ఒకనాడొక భువరాంబికా ఖండంబు, భువేల్లాన
ముప్పాంగజా
పకలావిజ్ఞులు దారనత్తులు జయప్రావీణ్య నంపాకా
ర్థకృతార్థ ల్పుమహంశ సంభవులు కాంతారాంతరా
స్థానసే
వకులొ చెంచులు చేరికొల్పి యయాద్యాపారమే
పారగన్ ॥

మరియు,

కమ్మరివనమ్ముగాని కూలమ్ము వనకు
మేటి సాచనమైయుండ - మెఱుగులీను
చంద్రహాసమునకు తోడు - చంద్రహాస
మొండొకడు దాల్చెనునగేంద్ర-మండనుండు ॥

విమానగోపుర దృశ్యము - (పెదకాకాని - ఆలయము)

కళ్యాణ మంటపము.

కం॥ విల్లట పసిండికొండయె

యిల్లట యల వెండికొండ యీనాటికిదా

భిల్లుల పొత్తునకనువగు

విల్లమ్ములుబూనె “నెఱుక” విధమెఱుకపడన్ ॥

అను యీ రెండు పద్యములవలన యీశ్వరుడుమున్ను యర్జునునకు పాశుపతాస్త్రము నొసంగుటకుఁ దాల్చిన కిరాత వేషమును మఱువకుండ, తన విలాసముకొరకు తిరిగి భిల్లుల పొత్తున తనచేతనున్న శూలమునుఁగాక, చంద్ర హాసమును, ధనుర్బాణములను ధరించెనని తెలియు చున్నది. తరువాత చతురత మీర వనమున నంచరించుచు వీర విహారము నలిపెను. ఇంతలో నొక్క పూపాదరింట వనవిహారమునకై వచ్చిన రాచకన్య కనపడుటయు, నామెను మోహించి, విరహార్తిని స్వామి తిరిగి శ్రీశైలమున కుంజనక యందందే తిరుగుచుండుట నంభవించినట్లు,

“పాదలు విరిమల్లెతీవెల - పాదలు దఱియఁ

జొచ్చుచోఁ దనమెచ్చువై - మెచ్చునూపు

పేర్మిఁబూజించి రాకన్నె - పేరొనఁగిన

యాష్టవంబెంచి శ్రీమల్లికార్జునుండు” అను పద్యము వలన తెలియుచున్నది.

మల్లేశ్వరుఁడు కాకానిలో వెలయుట

ఇట్లు మల్లేశ్వరుఁడు లోకసంచారమునుఁ గావించుచు, కాళహస్తి, తాడికొండ, గర్తపురము (గుంటూరు) మంగళాద్రి, విజయవాటిక, ఆకిరిపల్లి మున్నగు శ్రేత్రములకుం జని, యచ్చట తపంచొనర్చుచున్న ఋషిశ్వరులకును, భక్తులకును దర్శనంబొసంగి వారివారికి వలయు వరంబుల నిచ్చి, ఆయాశ్రేత్రముల నర్చారూపంబుల తన నిజాంశ ములన్నిలుపుచు యక్కడనుండి శ్రీకాకుళమునకే తెంచి, యచ్చట బ్రహ్మాదులకు దర్శనంబొసంగి, వారిప్రార్థనచే, యీ శ్రేత్రమున నెవ్వరు యొక్క రాత్రి తన్ను సేవించి నిద్రింతురో వారికి ప్రసన్నుండనగుదునని వరమిచ్చి, “ఏక రాత్రి ప్రసన్న మల్లేశ్వరు”డను ప్రసిద్ధనామముంబడసెను. కాని యిన్ని శ్రేత్రములలోను భక్తులచే నకలొపచారములం గనుచున్నను, తనివితీరక కొండొక పవిత్ర ప్రదేశమున నేకాంతంబున నుండనూహించి, “కాకాండి పట్టణ” ప్రాంతారణ్యము తనకు నివాసమున కనువగునని యెంచి, యీ శ్రేత్ర పరిసర కేదారముల వెలసెను. అంత అమరులును సిద్ధసాధ్యాది దేవతాగణమును నిత్యము స్వామిని పూజించు టయు తుంబుర నారదాదులు గానము సేయుటయు, దేవవేశ్యలు నటరాజుముందు నాట్యము సేయుచుండు టయు జరుగుచుండెడిదట. అందువలన మల్లేశ్వర శ్రేత్ర ములలోనికెల్లనిది తలమాంకము వంటిదనియు, భక్తులకు “కన్నాకై” (కంటికి రెప్పవలె) రక్షణము నిచ్చు కతమున, “కాక + అన్యపురము = కాకాన్యపురము” (అనగా మోక్షమిచ్చుటకు యిదికాక అన్యశ్రేత్రము లేదని భావము) అని యమరులు పలికినట్లును, అందువలన దీనికి “కాకాన్య పురము”ను పేరుఁగలిగి కాలాంతరమున నదియే “కాకాని” యయ్యెనని దిగువ పద్యములవలన స్పష్టమగుచున్నది.

కం॥ పున్నెము పురుషార్థమ్ముట

లన్నెలవున కబ్బె దానిననవలెఁగాకెం

దన్నెలఁదాల్చు మెలగినఁ

“గన్నాక” గుఁగాదె యిది జగమ్ములలోనన్ ॥

కం॥ శ్రీకంతుని యాస్థానుల

నేకమ్ములు వెలసె, నేఁటికిమ్ములమునన్

“కాకాన్యాఖ్య” మెనెగడుం

గాకన్యము దానిఁబోలఁగాదనిరమరుల్ ॥

ఈ విధముగా “కాకాని” పాలములో పెద్దకాలంబునా శ్రీ గిరీశండు దేవతాపూజలనే గొనుచు, మానవులకగోచ రుండై నంచరించుచుండ, దేవేరియైన బ్రహ్మరాంభిక స్వామితో యొడఁబాటును సహింపఁజాలక విలపించెను.

తరువాత స్వామిని ఆస్పరసాంగనలు వశపర్బుకొన్నారని గ్రహించి తన చెలికత్తెలచే, దేవతా యచ్చురల కలిమిని లావణ్యమును వాడాయణి దేవి తెప్పించుటయు, నట్లు యచ్చురలగుణమునకు జరిగిన పరాభవమునువిని, స్వామి విచారించి, తిరిగి యామెయే యనుగ్రహించునని చెప్పి యచ్చురలను దేవియొద్దకు పంపుటయు, దేవి యనుగ్రహించి, వారి కలిమి చెలువములను వారి కొనంగుటయు సంత విరహార్తులై మల్లేశ్వర ప్రభువు కాకానించేరి యున్న సంగతిం దెలిసి శ్రీనైలంబునుండి యా పరమేశ్వరి తన తోడి చేరియలవలస రాయబారముంపెనట.

శ్రీనైలేశుడు నిజనివాసంబున కరుగుట

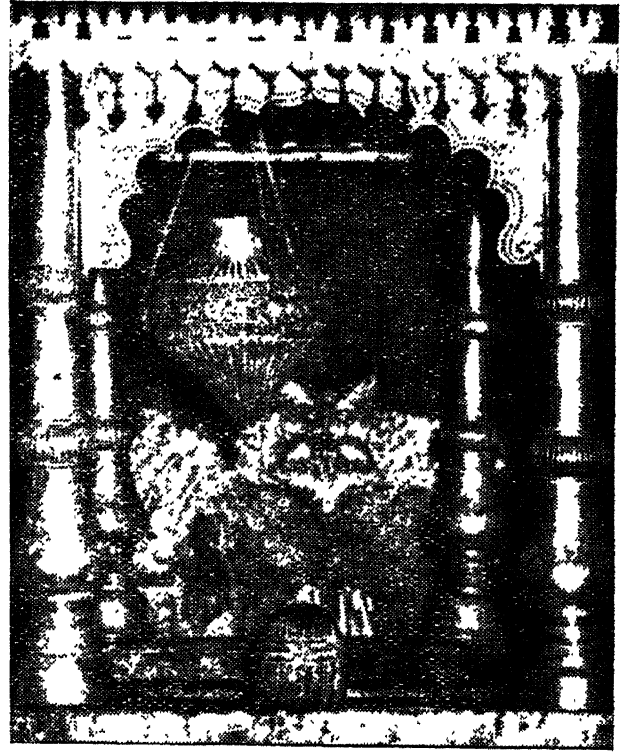
ఇట్లు దేవదంపగా “జయా”ది చెలిమికత్తె లరుదెంచి స్వామికి లేఖనందించి, నివేదింప నద్దేవదేవుండు, తన చెలికాండ్రైన చిట్టలను తన్ను గొలుచు భక్తశిఖామణులను రావించి, తాను తిరిగి “శ్రీగిరి” కేగుచుంటినినియు, మీరలీ పాలమున “మల్లేశ్వరుడ”ను పేరనొక లింగమును ప్రతిష్ఠించి పూజింపుచుండుడనియు, తానందు నకల కళా నమేతుడై పూర్ణాంకమున నెల్లకాలమును నెలకొని యుండుననియు, యీ క్షేత్రము నకల వైభవంబులకా కరమై యొప్పురుచు మహాస్థలంబు కాగలవనియు చెప్పి వరంబు లొసంగి రాచచేడియలతోగూడి నిజనివాస-మైన శ్రీ పర్వతమును జేరెను. అందువలన నిది దివ్యక్షేత్ర మనియు శ్రీనైలేంద్రుడే యిందు మూర్తీభవించి యుండె నని పురాణప్రసిద్ధి.

మల్లికార్జునునకు మల్లేశ్వరుడను నామముకలుగుట

వేటనెపంబున యటవులంగ్రుమ్మరుచు, సాధుజన బాధి తులును మల్లరూపధారులై, మునులను, సజ్జనులను బాధించుచున్న దుర్గమాదియనేక దుష్టరాక్షస నికరంబును “మల్లయుద్ధ విశారదుడై” సంహరించుట చేతను, మల్లులకు ప్రభువగుటచేతను “మల్లేశ్వరుడ”ను నామమున యమరులు పిలిచిరి. నాటినుండియు మల్లికార్జునుడు “మల్లేశ్వరుడ”యెను.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు - రెంటూరి చిట్టర్న మంత్రి

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలువారికి సాళువ తిమ్మరును, రెంటూరి చిట్టర్న అను యిరువురు మంత్రులుండెడివారు. వారిలో చిట్టరును మంత్రివీ గుంటూరుసీమ కాకానిపురము కాపురము. కృష్ణదేవరాయలొంధ కర్ణాటక సామ్రాజ్యాధి పతియై పాలించు కాలమున తనదేశమందున్న, దివ్యస్థలము లన్నింటికి నేగి అక్కడక్కడ దేవాలయములను నిర్మిం

శ్రీ మల్లేశ్వర లింగము.

చియు భూరిభూదానముల నిసంగియు శాసనములను వ్రాయించుచూ వచ్చిరి. అట్లులే నీయాంధ్రావని కరుదెంచి నప్పుడు తొలుత శ్రీనైలంబునకుంజని శ్రీగిరీశ్వరుని సేవించి యటనుండి మహానందికేశ్వర క్షేత్రమున కరిగి, సందీప్యరుని సందర్శించి, వేదాద్రీకుని బొడగని మ్రొక్కులిడి, అమరావతిలో సమరేశ్వరుని భజించి, యచ్చటనుండి విజయవాటికం బ్రవేశించి దుర్గామల్లేశ్వరులం గొలిచి, అంతకృష్ణకు దక్షిణతీరపాంతమ్మునంగల మంగళగిరిం జేరి, లక్ష్మీనృసింహుని యనుగ్రహమ్ము వడసి, యచ్చటకు నమింపమున శ్రీనైలాధుడు “కాకాండి” పురవరంబున వెలసియున్నాడని విని యచటకుంజని, తనమంత్రియగు “చిట్టరును” ప్రేరణమున శ్రీమల్లేశ్వర స్వామికి ఆలయ ప్రాకార గోపురమంటపాదులను నిర్మించి, యా పాలమున విలసిల్లుచున్న, మల్లేశ్వర మహాలింగమును “తెంటూరి చిట్టరును” ఆమాత్యశిఖరుని చేతనే ప్రతిష్ఠింపజేసినట్లు, శాసనముల వల్ల తెలియుచున్నది. ఈ శాసనములు South Indian inscriptions Vol. IV లో 700, 701, 702 నెంబర్లుగా ప్రకటింపఁబడియున్నవి.

ఈ శాసనము యిప్పుడు ఆలయ ముఖమంటపము ముందు పాతింపఁబడియున్నది. మరియు ఆర్కులాజికల్ నె 251 of 1892 రున రిపార్టు కాబడినది. ఈ శాసనమును

బట్ట యిక్కడక విరభద్రాలయము యున్నట్లును దాని ముందు స్తంభముమీద ఇది యున్నట్లును తెలియుచున్నది.

On a pillar in front of the Veerabhadra Temple at the same village. (Pedda Kakami, Guntur District.)

FIRST FACE

“శ్రీ ఆంగడి విరభద్రాయనమః ॥ ధ్యానం ॥ చమూక శంభుజగంగదాపిచమహ శక్తిం చ ఖట్వాంగకం । చాపం చాత శిలీముఖంచ పరశుం శూలం దధానః కరైః । త్రియక్ష శృంగ్ర కళాకలాప రుచిరం నీలాంబుద శ్యామలం । పాయా ద్విశ్వమిదం ప్రసన్నవదనం శ్రీ విరభద్రంభజై ॥౧॥ స్వస్తి శ్రీ జయభ్యుదయ శాలివాహన శకవషణంబులు ౧౪౪౦ ఆగునేంటి ॥ స్వస్తి శ్రీ మచ్చ కాటేఖజలధి మనుగే (1) శ్రావణే బాహుధాన్యే పంచమ్యాం కృష్ణపక్షేకుముదనఖ దినే రాజ కాకాండి పుర్యాం । రెంటూరి చిట్టమంత్రీ వర మతి రకరోద్విరభద్ర ప్రతిష్ఠాం । లక్కాంబూ గర్భరత్నా

ఆలయమునందలి నంది.

కరతుహిన కరోమల్లయా మాత్యవుత్రః ॥౨॥ కౌండిన్యా స్వయదుర్గ సాగరశశీ శ్రీ చిట్ట మంత్రీశ్వరస్తత్పుణ్యా జితదానకల్పక నిభః శ్రీ మల్ల మంత్రీశ్వరః । అస్తితస్య మనోహరా శశిముఖీ శ్రీ లక్కమాంబా సతీతత్సాను భువి చిట్టయ ప్రభుమణిః । నర్వజ్ఞ చూడామణిః ॥౩॥ చత్వారః ప్రియసాదరా గుణనిధిః శ్రీ మాద మంత్రీశ్వరం । శ్రీ మత్పైద్దయ అంనయ ప్రభుమణిః శ్రీ అక్క చూడామణిః । యేతైః పూర్ణా మనోరధైరివ భుజైరత్తాయతైః । శ్రీ హరి నిఃత్యం విక్రమ శాలిచిట్టయమణి విఠాద్యోతతే సోదరైః ॥౪॥ దత్తానఘక్య సుఖాననా సుఖటస్తామా తపత్రద్యిప స్ఫుజద్రామపతాక హంబరవధానం పన్మణి చామరాన్ । కణాకంతేత్కళ, మధ్యసింమ్మ నరనః శ్రీ సాశ్వతింమ్మ ప్రభుః కీర్తిక స్తంభ మివాపరం వితనుతే చిట్ట ప్రధానీశ్వరం ॥౫॥ కాకాండిపుర విరభద్ర సగరప్రాకార సన్మంటపద్వార శ్రీ కరగోపుర ప్రవిలసత్కళ్యాణి వేద్వాదయః కృత్వామ తటాక సత్కృతినిధి బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠాత్మజ స్ఫుజద్రేవ గృహన్ బహున్ వితనుతే చిట్ట ప్రధానీశ్వరః ॥ ౬॥ తెంటూరీశ్వర చిట్టయ ప్రభుమణి శ్రీ తింమమాం బాపతే కళ్యాణాచల కామూకాంఘ్రిక మలాస్వాదైక పుష్పంధయ త్వత్కిర్యా భువనత్రయే ధవళితేనక్తంది వంప్రస్ఫుటం । పద్మేన్మీల నిమీనాత్ప్రతి దినం జాసంతి విద్యజ్ఞనాః ॥౭॥ దేవాః కల్పక కామధేను సుమహచ్చింతామణి సంసుధా । మాశ్రిత్యాపచ నత్రభోజన పరాః ప్రత్యక్షవిరేశ్వరం ॥

SECOND FACE

కాకాండిశ్వర చిట్టయ ప్రభుమణి త్వామాశ్రితామాసవా దాతారశ్చ పదార్థసంచ్చయ భుజః ॥ సంపూర్ణ సంపత్కళాః ॥౮॥ రెంటూరి చిట్ట ప్రభువర్య భార్యా శ్రీ తిమ్మమాంబా జగతి ప్రసిద్ధా । అరుంధతి జహ్నుసు తానసూయాః సంమోహయంతి పతిభక్తి శక్త్యా ॥౯॥ కాకాండి చిట్ట ప్రభు మంత్రీ చంద్రాదనూత పుత్రాన్ భువి తింమమాంబా । లక్క ప్రభుం । నంగయ విరభద్రా శ్రింగారరాయ ప్రముఖాంశ్చ పుత్రీః ॥౧౦॥ రెంటూరి చిట్ట మంత్రీంద్ర బాయయా తింమమాంబయా । కల్పితః కమలా కర్ణకాసారః కలకాం బుధిః ॥౧౧॥ నానాభావ పదాతిరేక కవితా నిర్మాణ మమక క్రియాచుంచ ర్యన్యనదాంతికే విజయతే వేదాల తింమ్మస్సధీః । కాకాండిశ్వర చిట్టయ ప్రభుమణి తస్యేయ ముజ్జ్ఞంభతేకిర్తిః । కార్తికశర్వరీశ్వరకళావిమ్పార్తి మూర్తిక భువిః ॥౧౨॥ శ్రీ భద్రకాళీపతి విరభద్రః । పాయాదపాయాద్భవ రోగవైద్యం । అచంద్రతారాకమతి ప్రసన్నః । కాకాండి చిట్ట ప్రభుమంత్రీ చంద్ర ॥౧౩॥ విర శ్రీ వరకృష్ణరాయస్సపతేర్విజ్ఞాప్యతచ్చాననాద్దారా పూర్వక మగ్రహరమకరోద్వేలిగండ్ల నామాంకితం ।

కాకాండిపుర వీరభద్రకరుణా శ్రీ సింధవెరుంన్నతః । శ్రీ మాన్మల్లయ మంత్ర చిట్ట నచివః నవ్వణ్ణ చూడామణేః ॥౧౪॥ కాకాండిపేంట నుంఖ ౧ వీరేశ్వరుని దీపారాధనకు సమర్పణ ॥శ్రీ॥

స్వస్తి శ్రీ కృష్ణరాయా భ్యోనరనాథ శిరోమణిః । రాజన్య చూళికారత్న నీరాజిత పదాంబుజః ॥౧౫॥ అను యీ శాసనమును 15 శ్లోకములలో 79 పంక్తులు చెక్కించెను. 86 పంక్తినుండి 198 పంక్తివరకు పై శాసనమునకు తెలుగు వివరణమును వ్రాయించెను. ఈ అంగడి వీర భద్రదాలయము యిప్పుడు కానవచ్చుట లేదు. ఇప్పుడున్న ఆలయమునకు యీశాన్యభాగమున నొక శిథిలమైన వీర భద్రవిగ్రహమొండు కలదు. దీనినే యంగడి వీరభద్రుడను చున్నారు. ఇందువలన అసలు వీరభద్రదాలయము అంతరించి పోయినట్లు కనపడుచున్నది. ఆ శాసనమే నేటిట వదిల పరుపఁబడినది. ఈ అంగడి కర్తమేమో ?

THIRD FACE

స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుయ శాలివాహన శకవషణ్ణములు ౧౪౪౦ అగు నేటి బహుధాన్య సంవత్సర శ్రావణ బ ౫ సో । శ్రీ మన్మహా రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ కృష్ణదేవ మహారాయలు పృథివీ సామ్రాజ్యం శేయు చుండంగాను శ్రీ మన్మహా శిరః ప్రధానసాళువ తింమరు నయ్యవారి రాజ్య భారదురంధరులైన కౌండిన్యన గోత్ర ఆపస్తంబసూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన రెంటూరి చిట్ట మరుసుంగారు కాకాండిని అంగడి వీరేశ్వరునింట్ని భద్ర కాళిన్ని । విషభేశ్వరనింట్ని జేయించి ప్రతిష్ఠలుచేసి । గభాగృహం । అంతరాళికం । శిఖరం । మండపం । ప్రాకారం । గోపురాలు । కల్యాణవేది । మొదలైనవి కట్టించి । నుంనపనులు చేయించి । పయిండికుండలు యెత్తించి । దేవునికి అంగరంగ వైభవాలుంను సాగించి, కృష్ణదేవ మహారాయలుచేత “వెలింగండ్లు” అనే గ్రామము యిప్పించి, దేవునినగరి పుత్తరానను చెరువు కట్టించి । రాతికట్టుం గట్టించి । పూరి తూర్పునను మామిడితోపు ౧ న్ని పూరి పడమటను కాకాండి వెలింగండ్ల పాలిమేర వెంటను మామిడితోపు ౧ న్ని, పెట్టించి తమ తండ్రి మల్లమరాజుకున్ను, తమ తల్లి అక్కమంగారికిన్ని తమ కునుం బుణ్యముగాను ఆ చంద్రాకాస్థాయీగాను నిలిపెను. ॥ శ్రీ శ్రీ ॥

దీని తరువాత 4 పంక్తులలో “మద్వంశజాః” అను ప్రమాణ శ్లోకము కలదు. First face క్రింద “At the top from right to left are carved in a line figures of the crescent, the linga on a pedestal and the sun” అనియు, Second face

క్రింద, “At the top of this face is carved the figure of a seated bull” అని రిపోర్టు కలదు. ఈ శాసనములవలన మల్లేశ్వరలింగ మప్పటికి అనాదిగా నుండుటచే శ్రీస్వామికి అలయాదులను కట్టించి పరివార దేవతలైన వీరభద్ర భద్రకాళి నందీశ్వరులను చెక్కించి ప్రతిష్ఠించినట్లు తెలియుచున్నది. అప్పుడే శ్రీ స్వామి వార్లకు సమస్త రాజోపచారములు జరుపుటకు చిట్టమర్పు మంత్రులు రాయలవారిచే నిప్పించిన దానములను - ప్రతి గ్రహీతల నామములను, పేర్కొనఁబడినవి.

వీరేశ్వరుని అమృతపళ్లకు చిట్టమర్పుంగారి ధర్మక పత్ని తిరుమలంమ్మంగారు కట్టించిన చెరువు క్రింద పరిమడి కేసరపాటని ఖం॥ గ్రామము తూర్పునను మల్లేని వారి తాళ్లగుంటను క్రింది మడి ఖ ౧, నంబూర నిచ్చిన క్షేత్రం, ఆ పూరి తూర్పున ఖ ౧. దేవుడి దీపారాధనకు సమర్పణసేసిన ఆవులు ౧౦. చెన్న మల్లికార్జునలింగం కోటేశ్వరలింగం కీర్తి గోపీనాథన్ని సైతం, గ్రామం, అజ్ఞేయాన క్రిష్ణమ రాజమల్లయ్యంగారు కట్టించిన చెరువు క్రిందను పరిమడి ఖ ౧, గ్రామము తూర్పునను చెన్న

రజత కవచాలంకృత వినాయకమూర్తి.

మల్లికార్జున లింగమునకు—ఖం॥ కోటేశ్వరలింగంకు తక్కినపాటి తేర్పువెంటక్షేత్రం ఖం॥ వెలింగండ్ల పాలాన ఖం॥ గ్రామం పడమట కీర్తి గోపినాథస్థితం ఖం॥ కట్ట పక్కంమ్మకు గ్రామం పుత్రరానక్షేత్రము ఖం॥ చిట్ట మరుసుం గారి తల్లి లక్కంమంగారు ప్రతిష్ఠించిన దేవాలకు గ్రామం పుత్రరానక్షేత్రము ఖం॥ న్ను యింత వట్టు క్షేత్ర ముంను దేవళ్ల అమృతపళ్లకు సమర్పించెను॥ అని కలదు.

తరువాత Fourth face లో వీరేశ్వరుని భోగరాగా లకు డేగల పెదవీరాభక్తుండు, పినవీరాభక్తుండు, లింగా భక్తుండు, పాత్రభోగంసాని, రామలింగసాని, సర్వసాని మేళమునకు, రెండోమేళం, పాత్రభవాని, ముగితి కామాక్షి, తాళధరి నాగాభక్తుండు, అంనాభక్తుండు, మద్దెల కూనా భక్తుండు, తింమ్మాభక్తుండు, తాళధరి పాత్రాభక్తుండు వీరా భక్తుండు సైతం మేళమునకున్నా, “కాకాని”లోను “కాజ” గ్రామంలోను పదిపుట్ట క్షేత్రమునిచ్చెను, వీరు నిత్యము స్వామిముందు సృత్యాభినయములు గానము సేయవలెనని నియమము. ఇట్లే సానివారు “కోలయెల్ల సాని కనువాసాని, మల్లసాని, సింగసాని, యజ్ఞసాని, సూర సాని కూనసాని” యను వారలకు 5 పుట్ట భూమి నొసంగిరి. మరియు శంఖు పట్టుటకు, జంగాలు నాగయ్య, లింగయ్య వీరయ్యంగారికిన్ని, పరిచారకము క్రింద దాసీలు, లింగి, అక్కి, యెల్లి, పెదనాగి ౧ పుట్టెడు క్షేత్రమున్ను దేవునికి దేవళము కట్టిన ధర్మకోట “బసువాభక్తుండు గడ్డమణుగు బసువాభక్తుండు. వడ్ల బసువాభక్తుండు నంది పాత్రా భక్తుండు” అనువారలకు గోళ్లమూడి పాలిమేరను ఖం ను, దేవునికి కమ్మట పుటాభక్తుండు యల్లాభక్తునికి ఖం॥ క్షేత్ర మున్నా, దేవునికి పత్తిపుష్పం తెచ్చినందుకు జంగం మల్లయ్యకు ఖం॥ క్షేత్రమున్ను, మేళమునకు వీరముష్టి పాత్రాభక్తునికి క్షేత్రం, వెలింగండ్ల పాలిమేరను ఖం॥ పాల మున్ను సంబూరి పాలాన ఖం॥ పాలమున్ను వెరళి ౧౬ పుట్ట భూమిని, వీరేశ్వరుని అమృతపళ్ల దీపారాధన వివాహ మహాత్మవాలకు అంగరంగ వైభవాలకు పాలుంన్నుచేసి చిట్టమరుసుంగారు సమర్పించినట్లు కలదు. శ్రీ మల్లే శ్వరునే శానసములందు వీరేశ్వరుడని పేర్కొనిరి.

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - క్షేత్రపాలకుండు

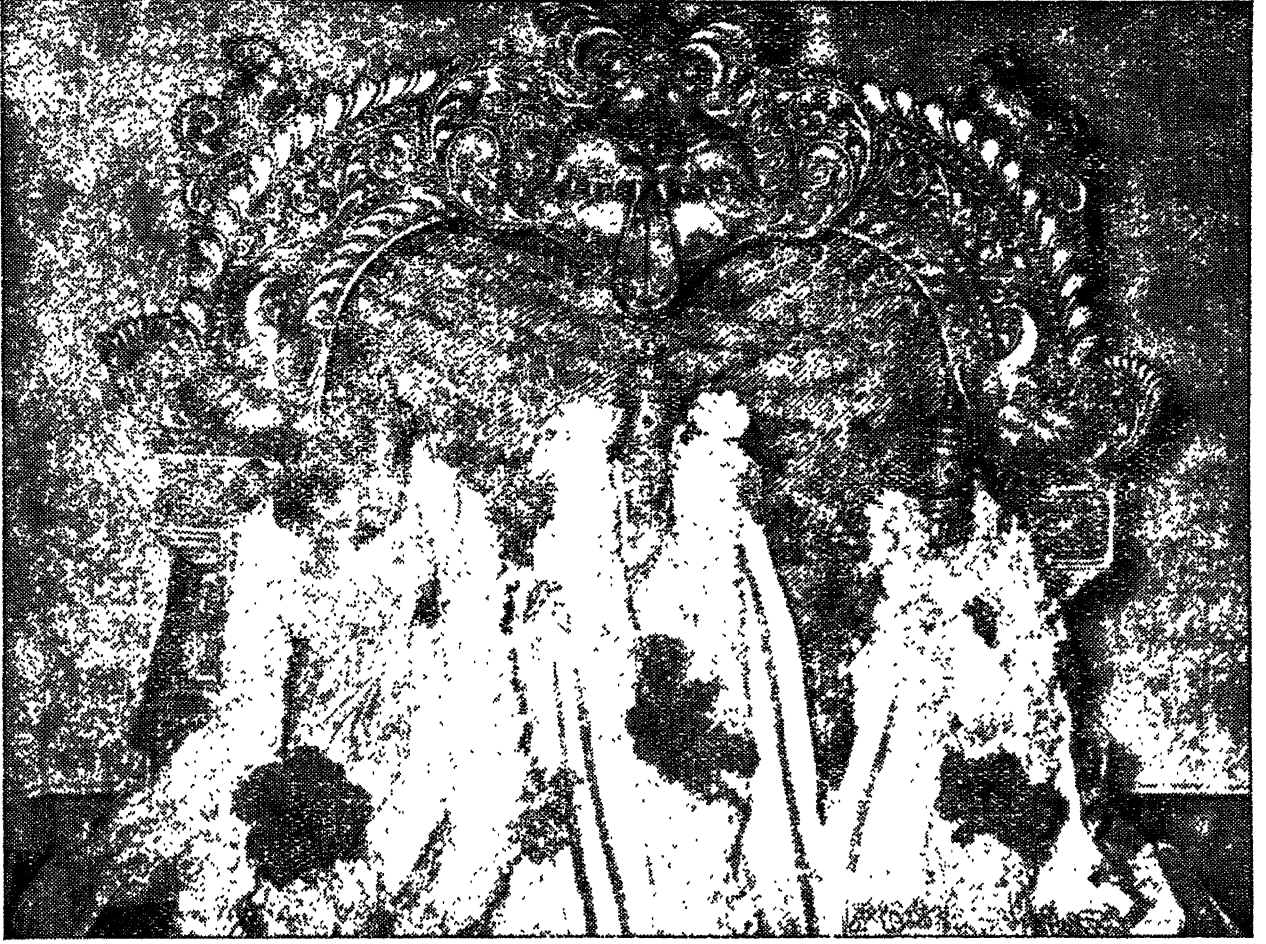
ఈ క్షేత్రపాలకుండు శ్రీ వేణుగోపాలుండు. ఈ దేవుండు మల్లేశ్వరునికంటె పూర్వమే యీ క్షేత్రమున ప్రతిష్ఠింపబడి యుండెను. ఈ ప్రతిష్ఠియొనర్చినది కాకాండి పట్టణము నేలరాణి, మాణిక్యమ్మగారు. శాలివాహన శక. ౧౧౮౪ దుండుభి సంవత్సర మాఖశుద్ధదశమి గురువారమునాడు ప్రతిష్ఠించినట్లు గలదు. ఈ మానికమ ప్రభుత్వవర్షో

బాగా తెలియుటలేదు. కాని అప్పటికి యీ కాంకాండి యొకరాజ స్థానమైనట్లును, దానిని యేలురాజ్ఞియే యీ విష్ణు దేవళమును కట్టించినట్లు శానసములన తెలియు చున్నది. తరువాత కొంతకాలమునకా కోటలు పేటలు శిథిలము కావచ్చును. అనగా శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు శ్రీస్వామి దర్శనమునకు వచ్చుటకు పూర్వము రెండువందల యాభైఅరు సంవత్సరముల క్రిందటనే “కాకాండి” సంస్థానమున్నట్లు తెలియుచున్నది. కనుకనేదానికి “కోటి కాకాండి” యనుపేరే శానసముల లిఖించిరి. సంస్కృత శానసమున “రాజకాకాండిపుర్యాం” అను ప్రయోగ మీ విషయమును బలపర్చుచున్నది. ఈ శానసము A. R. No. 249 of 1892 గా రికార్డు చేయబడి నె 700 రుగా దక్షిణదేశ శాననావళి నాల్గవవాల్యూంలో ప్రకటింపఁబడినది. ఇందు 47 పంక్తులు కలవు. కాని శానసము సమగ్రముగ లేదు. On a pillar in Frount of the Gopala Temple at pedda Kakani Guntur Taluk, Guntur District.

“శ్రీ శకరాజాభిషేక సంవత్సరంబులు ౧౧౮౪ దుండుభి సంవత్సర మాఖశుద్ధ దశమియు గురువారమునాండు “కోటికాకాండి” ని కీర్తిక శ్రీగోపినాథుని మాణికంమ ప్రతిష్ఠ సేసి, తిరుముట్ట మెత్తించి అంగరంగభోగములు దేవునికి సమర్పించె॥ కందం॥ శ్రీ కీర్తికగోపినాథునింగా కాండిపురేశ్వరగొలిచి కొస్తుభరత్న॥ శ్రీ కన్యరూపమునాంగా లోకములో మాణికము వెలుంగుచునొప్పెన్॥ ౧॥ విను తింప మానికమునకుందసయుండు గీర్తికయనఁబుట్టి ధమకపరుండై॥ వనజోదరు శ్రీ కాయ్యకము నొసరంగం జేయించుచుండెను త్తమచరితన్॥ ౨॥ ఇం దు ప ల న యీమెకు॥ కీర్తి॥ యనురొక కొమరుడుండినట్లును, అయనకూడ శ్రీవనజోదరుడైన గోపినాథునిసేవ లేమరక చేయుచుండినట్లును తెలియుచున్నది. గోపాలదేవుని పేరు యీ శానసములో “గోపినాథుడ” ని పేర్కొనఁబడినది. ఈస్తంభముమీదనే “పప్పు అల్లాడదాసులు” శ్రీ గోపాల దేవునికి దీపారాధనకు ఆవులను, గోటకములను యిచ్చి నట్లు, మరియు శానసము కలదు. అందులోను, యీ క్షేత్రమును “కోటికాకాండి” అనియే యుదహరించినాడు. “శ్రీమతు కోటికాకాండి కీర్తిక గోపాలదేవరక్షేత్ర—దివ్య కదుపులంబడని, ఇనవరి శ్రీ కాయ్యకపరుండు పప్పు అల్లాడదాసులు” అని కలదు.

కొల్లిపర వెంకటరత్నము - జీర్ణోద్ధరణము

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల వారిచే కట్టంపఁబడి తెంటూ రిచిట్టర్న మంత్రి పుంగవులచే ప్రతిష్ఠింపఁబడిన దేవాలయ మంటపాదులన్నియు కాలవశమున శిథిలములై అనలు

గంగా భ్రమరాంబా నమేత శ్రీ మల్లేశ్వరస్వామి (ఉత్సవమూర్తి)

అలయమున్నదా? లేదా? యనుస్థితికి వచ్చెను. అప్పుడా గ్రామమున శ్రీమంతులును, వైశ్యకులాలంకారులునగు కొల్లిపర వేంకటరత్నమును వారుకలరు. వారి బంధువులును సుహృదులును వెంకటరత్నముగారికి జీర్ణదేవాలయమును పునర్నిర్మాణముజేసినందువల్ల కలుగు సుకృత విశేషము లంజెప్పి స్వామి దేవాలయమును జీర్ణోద్ధరణమును గావించుట కొప్పించిరి. అంతనా మహాశయుండును, నేర్పరులగు శిల్పులను రావించి, యిప్పుడున్న అలయమంటప ప్రాకారాదులను కట్టించి జీర్ణోద్ధరణమును గావించిరి. మరియు తాను భ్రమరాంబికను, వీరభద్రుని, నందీశ్వరుని వేట్వేరుగా ప్రతిష్ఠించి ధ్వజదండాదుల నెత్తించెను. మరియు సంతరాళికమున, తన యల్లుడైన రాధాకృష్ణమూర్తిగారిచేత గణపతి ప్రతిష్ఠంజెయించెను. ఇందుకు సుమారేబదివేల రూప్యములు కావచ్చును. ఈ ప్రతిష్ఠాపనము క్రీ॥ శ॥ 1890 నుంచి 1911 సంవత్సర ప్రాంతముల జరిగెను. ఇది శాసనమును చెక్కించి ఆస్థానమంటపమునకు యెదురుగా స్థాపించిరి.

అలయము - పరివారదేవతలు

ఈ విమానము పౌండరీకము. చక్కని శిల్పనంపదతో తులదూగుచున్నది. శ్రీస్వామివారికి వామపార్శ్వమున భ్రమరాంబిక ప్రతిష్ఠింపఁబడినది. ఇది నవీనము. పూర్వమునుండి యీ క్షేత్రమున స్వామివారు తప్ప అమ్మవారి ప్రతిష్ఠయేలేదు. అమ్మవారిని సుమారు యేబది సంవత్సరములకు పూర్వమే శివస్వరూపులైన ములుగు గురవయ్య అయ్యవారుచేత శ్రీ చక్రోద్ధారము గావంపఁబడి ప్రతిష్ఠింపఁబడెనట. ఈమె అతి సౌందర్యమైనది. (చూ. ముఖచిత్రము) అతి మహిమాన్వితమైనది. స్వామివారికి దక్షిణ పార్శ్వమున, వీరభద్రకాళీ విగ్రహములు ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నవి. అంతరాళిక మంటపమున గణపతియు, ముఖమంటపమున యీశాన్య భాగమున శ్రీ అంనేయస్వామి విగ్రహములును కలవు. అలయముచుట్టు భక్తులచే నమర్చింపఁబడిన నాగప్రతిమలు కలవు.

ఆర్చనాసాంప్రదాయము - ఉత్సవములు

ఈ క్షేత్రమున అనాదినుంచి ఆది కై వార్చకులచే పూజలు జరుపబడుచున్నవి. ఇచట పూజావిధానము కామికాగ మానుసారము జరుగుచున్నది. సంవత్సరోత్సవములలో, ఆశ్వయుజ మాసమున దేవీనవరాత్మోత్సవములును, ఆరు ప్రోత్సవమును, శివరాత్రికి కల్యాణోత్సవమును జరుపుట అనాది యాచారము.

మొక్కుబడులు - కానుకలు

ఇచ్చట దేవాదాయ ధర్మాదాయ శాఖవారిచే అన్ని విధములైన కైంకర్యములకు రుసుములు యేర్పాటు చేయబడినవి. మరియు ప్రతి ఆదివారమును వేలకొలది భక్తులు వచ్చుచుందురు. కాని, చైత్ర, వైశాఖ, కార్తీక, మాఖ, ఫాల్గుణ మాసములలో నిత్యము లక్షలాది ప్రజలు వచ్చుటాచారము. కానుకలు మీద సుమారు 50 వేలు అదా రావచ్చునని వాడుక. ఇచ్చట భక్తులు శిరోజముల నిచ్చుటకూడ వాడుక కలదు.

ప్రభలు - పొంగళ్లు

ఇచ్చట మరియు విశేషము కలదు. ప్రతి ఆదివారమును ప్రభలు కట్టుకుని వచ్చి భక్తులు యూరేగింతురు. త్రికూట పర్వతమున (కోటప్ప కొండకు) సంవత్సరమున కొక పర్యాయము శివరాత్రినాడీప్రభలు వచ్చును. కాని యీ క్షేత్రమున ప్రతి వారమును 100 ప్రభలకు తక్కువ లేక వచ్చుచుండును. ఇంక కార్తీకమాఖ మాసములలో వేలాదిగ ప్రభలు ఆతిధూర దేశమునుండి అలంకారములతోను, మేళతాళాదులతోను యూరేగుచు వచ్చుచుండును. ప్రతి వారును యథాశక్త్యనుసారముగా “పొంగళ్లు” వండి (రెండు శేర్ల మొదలు బస్తాలు బస్తాలుగ కూడ) స్వామి యంగణమున పొంగించి, నందీశ్వరునకు నైవేద్యమును సమర్పించి భక్తులకు పంచిపెట్టుకొనుచుందురు. శ్రీ జగన్నాథక్షేత్రము తరువాత ప్రసాద మహిమ మిక్కడనే చూచి

తీరవలెను. ప్రసాద భక్షణమున వంధ్యులు సహితము సంతానవతులై, తిరిగి ప్రభలఁ గట్టించుకొనివచ్చి, పొంగళ్లు చేయించి పంచిపెట్టుకొనుచుందురు.

యాదవులు - సోదె

ప్రతి గురువారము ఆదివారము యిక్కడొక భక్తుఁడు సోదె చెప్పనట. అనేక మంది ముందు యాసోదె యడిగి గాని స్వామి దర్శనమునకు రారట. ఇప్పుడు చెప్పచున్న వారి పూర్వ లెవ్వరో ప్రి యొకర్లు స్వామిని సేవించి స్వామి యనుగ్రహమునకు పాత్రురాలై శకునమును (ముందు జరుగు భవిష్యత్తును) చెప్పచుండెడిదట. నేటికిని యట్లే ఆమె వంశీకులు చెప్పదురనియు, అవి వారికి ఫలవంతములగనే యున్నవని జన శృతి.

అధికారవర్గము - ఎగ్గికూటివ్ ఆఫీసరు

ప్రస్తుతము ఎగ్గికూటివ్ ఆఫీసరుగా పనిచేయుచున్న శ్రీ కె. సూర్యారావుగారు, బ్రహ్మీలతోను, పై అధికారవర్గము తోను, చెప్పి అలయమునకు తగిన మరమ్మతులు బహు శ్రద్ధగా చేయించిరి. అలయము మంటపాదులకు సున్నము పని చేయించిరి. మంటపములకు రంగులు వేయించి కళ్యాణమంటపమునకు చుట్టును సోపానములను కట్టించిరి. అలయ ఆవరణ మంతయు రాతిని పరిపించి వెనుక వాహనశాలను నిర్మించిరి. మరియు యాత్రికులకు వలయు సనేక సౌకర్యములను కల్పించిరి. పొంగళ్లు వండుకొనుటకు ప్రత్యేకముగా నొక “పాకశాల” ను కట్టించిరి. యాత్రికులు నివసించుట కొక సత్రమును కట్టించుచుండిరి. తీర్థమునకు నూతులను బాగు చేయించిరి. భక్తులకు కావలసిన అన్ని సౌకర్యములు యెప్పటికప్పుడు కనిపెట్టి చేయించుచుండిరి. ఇట్టి అనన్తి, భక్తికల ఆఫీసర్లు వున్నప్పుడే అలయములభివృద్ధి చెందకలవు. అధికారవర్గమువారిని, ఆఫీసరుగారిని, భక్తాళిని భ్రమరాంబామల్లేశ్వరులు చల్లగ రక్షించుచుండుగాక.

శ్రీయో హి జ్ఞానమభ్యాసాద్జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే ।

ధ్యానాత్కర్మఫల త్యాగస్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరమ్ ॥

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(శ్రావణమాసము సందర్భించి)

1. శ్రావణమాసమునం దేకభుక్తము, నక్తవ్రతము, శివవిష్ణువుల కభిషేకమును విధింపబడినవి.
2. శ్రావణమాసమునందు ప్రతిదినమునను పృథువు, క్షీరము, ఫలములు దానము లొనర్పనగును.
3. శ్రావణమాసమునందు ప్రతి సోమవారమునందును ప్రదోషమున యథావిధిగ శివపూజ యొనర్చి శక్తి యన్న యుపాషణము లేకున్న నక్తభోజనము నొనర్చుట నర్హకార్యఫలప్రదము.
4. శ్రావణమాసమునందు ప్రతి శనివారమునందు తిలామలకొద్వర్తనమున అభ్యంగస్నానమొనర్చి, నృసింహ పూజ మొనలగు సంపత్తి శనివారవ్రతము నర్హనంపత్ప్రదము.
5. శ్రావణమాసమునందు మంగళవారములందు మంగళగౌరీవ్రతము నవేధలగు స్త్రీలకు నర్హనంప తౌభాగ్యప్రదము.
- 30-7-57 తేదీ శ్రావణ శుద్ధ ౪ చతుర్థి మంగళవారం - చూడికుడుత నాంచార్ తిరునక్షత్రము - వైష్ణవాల యములందు జరుపబడును.
- 31-7-57 తేదీ శ్రావణ శుక్ల ౫ పంచమీ బుధవారము నాగపూజ.
- 1-8-57 తేదీ శ్రావణ శుక్ల ౬ షష్ఠి గురువారం - సూర్యపూజ ; నవోపనీతులగు సామవేదులకు ఉపాకర్మ.
- 6-8-57 తేదీ శ్రావణ శుక్ల ౭ ఏకాదశీ మంగళవారము - మతత్రయైకాదశి.
- 7-8-57 తేదీ శ్రావణ శుక్ల ౮ ద్వాదశీ బుధవారము పవిత్రారోపణము - విష్ణ్వలయములందు సంవత్సరమునం దాచరింపబడు నిత్యార్చన సఫలమగుటకున్ను, నిత్యార్చనయందలి లోపములను పరిహరించుటకును యీ పవిత్రారోపణము చేయనగును.
- 9-8-57 తేదీ శ్రావణ శుక్ల ౯ చతుర్దశి శుక్రవారము వరలక్ష్మీవ్రతము - స్త్రీలచే సాభాగ్యనంపత్సమృద్ధికొర కాచరింపనగును.
- 10-8-57 శ్రావణ శుద్ధ ౧౦ పౌర్ణమీ శనివారము - ఋగ్వేదులకు, యజుర్వేదులకు, వాజనసేయిలకును ఉపాకర్మ.
- 14-8-57 శ్రావణ బహుళ ౪ చతుర్థి బుధవారం - సంకటచతుర్థి; కష్టములనుండి నివారణకొరకు యీ సంకటచతుర్థీవ్రత మాచరింపనగును.
- 16-8-57 తేదీ శ్రావణ బహుళ ౬ షష్ఠి శుక్రవారము - తెల్లవారు యామున సింహసంక్రమణ ప్రవేశము - పర దినము పుణ్యకాలము.
- 18-8-57 శ్రావణ బహుళ ౮ అష్టమీ అదివారం స్మార్తులకు, మాధ్యులకును, శ్రీ కృష్ణజన్మాష్టమి.
- 20-8-57 శ్రావణ బహుళ ౧౦ దశమీ మంగళవారం రోహిణి నక్షత్రము - శ్రీ వైష్ణవులకు శ్రీ కృష్ణజయంతి వ్రతదినము.
- 21-8-57 శ్రావణ బహుళ ౧౧ ఏకాదశి బుధవారం మతత్రయైకాదశి.
- 24-8-57 శ్రావణ బహుళ ౧౪ చతుర్దశి శనివారం మానశివరాత్రి.
- 25-8-57 శ్రావణ బహుళ ౩౦ అమావాస్య అదివారం - పర్వదినము.

ఆంధ్రలోని పుణ్యక్షేత్రములు - మంగళగిరి

శ్రీ గూడూరి నమశ్శివాయ

“ఏక ఏవ స్వాం బహు ప్రజాయేయ”

“ఒక్కడనే వున్నాను. అనంతఖ్యాతికముగ నృజింతును గాక!” అని నిర్గుణపరబ్రహ్మలో సంకల్పం ఉదయించింది. “న తపోఽతప్యత, తస్మాద్విదమజాయత” అ సంకల్పము నత్యసంకల్పము. నిర్గుణుడు నిరాకారుడైన ఆ పరబ్రహ్మ తపస్సు చేసి సంకల్పనిద్దుడైనాడు. తేడనే యీ చరాచరప్రపంచం ప్రభవించింది. అవ్యక్తమైన నిర్గుణ రూపం వ్యక్తిత్వాన్ని సంతరించుకొన్నది. అనిరాకారమైన ఆ మూర్తిలోని మాహాత్మ్యాన్ని వైచిత్ర్యాన్ని బాహ్యప్రపంచంలో అనంతరూపాలను ప్రదర్శించుకొన్నది. అదే యీ సృష్టి.

అనంతమైన ఆ పరబ్రహ్మము, యీ సృష్టి రెంటికి గల సంబంధాన్ని గూర్చి ఋషులు చెప్పిన సత్యమిది. పరబ్రహ్మమునుండి ప్రభవించినట్టి యీ సృష్టి పరబ్రహ్మ విలాసమైనటువంటి యీ జగత్తులో కొంతకాలం ప్రవర్తించి తిరిగి పరబ్రహ్మలో ఐక్యమై పోతున్నది. అందుకే సృష్టి స్థితిలయాలనే యీ చంద్రమణి అపారము అనంతము అన్నారు. పరమేశ్వరుని సృష్టిలో దయ, ప్రేమ, త్యాగము, విశ్వాసము, భక్తి, భయము, అనునవి జీవప్రవర్తనకు ఆధారశిలలవంటివి. దయాసత్యశౌచములు ప్రవర్తిల్లిన చోట పరబ్రహ్మ ప్రవర్తిల్లుతుంది. దీనికి తప్పి చరించిన చోట సృష్టి వక్రిస్తుంది. అందువలన అదిఋషులు పరబ్రహ్మస్వరూపాలైన ప్రేమ, దయ, త్యాగాలవంటి మహా శక్తులను మనలో మూర్తీభవించజేసుకొనుటకు ఆ పరబ్రహ్మనే ఆశ్రయించ నారంభించారు.

పవిత్రవర్తనులైన తమ బ్రతుకు పరాకాష్ఠ నొంద గలదని తదన్యమంతా పతనహేతువని ఏనాడైతే అది మానవసంతతి గ్రహించినదో అనాడే భగవదారాధన జగత్తులో ప్రభవించింది. తల్లిని విడిచి బిడ్డడుండలేడు. స్వతంత్రించి కొంత యెడమైనా ఆకలైనప్పుడు పాలకొనం తల్లి కావాలి. తల్లి కనపడకపోతే బిడ్డకేడుస్తాడు. వెతుక్కుంటాడు. భయభ్రాంతులకు లోనైపోయిన తరుణంలో తల్లి కనబడగానే ఆమె అక్కున చేరిపోతాడు. తిరిగి తనకు క్షేమము మోక్షము లభించినదని వంతుప్తి పడతాడు. ఈ మహాసత్యాన్ని యెరిగిన అదిమానవుడు మాతృమూర్తియైన పరబ్రహ్మాన్ని ఉపాసించ నారంభించాడు.

ఆ ఉపాసన ఒకసాధన. ఒకతపస్సు. ఆ తపస్సులో అనేకరీతులు తల్లిత్వైనవి. కొందరు సమాధినిష్ఠులైనారు, కొందరు యోగులైనారు. ఇట్లు అనేక విధములుగా పరబ్రహ్మమును వర్చించి అఖండమైన ఆ రూపాన్ని సాక్షాత్కరింపజేసుకొని అనందపరసీమ లందుకొన్నారు. తాము పొందిన ఆ దివ్యానుభూతిని “ఏకః స్వాదు న భుంజీత”

అని లోకమందిరికి పంచిపెట్ట నుద్దేశించారు. తాము సాక్షాత్కరింప జేసుకొన్న స్ఫూర్తికి మూర్తిని కల్పించారు. అది ఒక విధముకాదు. ఒక రూపముకాదు. అన్నిరూపములును దానివే. పరమతపస్సులు తమసాధనలో సాక్షాత్కరించుకొన్న ఆయా రూపాలను అందరికి అందుబాటులో నుండునట్లు సంకల్పించి వాటికి సుందరమందిరాలను ప్రతిష్ఠించారు. అవే దేవాలయాలు. ఆ పరమతపస్విని, ఆ పరబ్రహ్మచిత్కళలను తాము ప్రతిష్ఠించిన మూర్తిలో న్యాసము చేసి దానియందు నిరుపమానమైన శక్తిని, దైవీ సిద్ధిని ప్రతిష్ఠింపగలిగారు. రానురాను అవయవ భంగిమలు, చిన్నుద్రలు, చిదానందముఖ కపళికలు, మొదలైనవి శిలలు కల్పించి జ్ఞానికి అజ్ఞానికి కూడా తరణ మార్గోపాయాన్ని ప్రసాదించునట్లుగా ఏర్పరచుకొన్నారు. పవిత్రములు పరమ గాంధీర్యములు అయిన యీ దేవాలయాలు, పవిత్రములయిన తావులయందే నెలకొల్పినారు. మహారణ్యములు, మహాపర్వతములు, తటాకతీరములు, నదీప్రవేశములు మొదలైనవి అలయకేంద్రములైనవి. ఈ కేంద్రములు దర్శించిన మానవుడు దివ్యానుభూతిని పొంది దైవీశక్తిని తనలో పోహళించుకొన్నంతలో అతని జన్మసార్థక మౌతున్నది. దేవాలయవ్యవస్థలోని పరమార్థము యిదే.

ఈ ప్రపంచములోని అన్ని వాతావరణములు భూమండలంలో ప్రత్యేకస్థితి పొందివుంది. అట్టి భారతభూమి పరమేశ్వరున కొక పెద్దదేవాలయం; అందు అంద్రదేశము కూడా ఆ పరబ్రహ్మస్వరూపాన్ని పలుతావులందు ప్రతిష్ఠించుకొన్నది. తెలుగుదేశానికి వచ్చిన పేరుకూడా దైవసంబంధమైనదే. శ్రీశైలము, దక్షిణామము, కాళేశ్వరము మూడు శైవక్షేత్రాలను బట్టి తెలుగుదేశము త్రిలింగదేశమైంది. ఇట్లే సింహాద్రి వేదాద్రి భద్రాద్రి తోతాద్రి అనే వైష్ణవక్షేత్రాలు కూడా యీ దేశానికి ప్రత్యేకప్రాభవాన్ని సమకూర్చాయి. అయితే శైవవైష్ణవ సంప్రదాయాలను రెండింటిని తనలో యిముడ్చుకొని శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరుడు ఒక్క అంద్రకే కాక యావద్భారతానికి ప్రత్యక్షదైవమైనాడు.

ఇట్టి మహాక్షేత్రాలలోని తోతాద్రియే మన మంగళగిరి. శైత్రమాహాత్మ్యాన్ని గురించి అపారమైన పురాణప్రశంసయున్నది. వింధ్యకు దక్షిణాన కృష్ణవేణినదీ సమీపంలో తూర్పుకనుమలయందు ఒక పర్వతముపై వుంది. ఈ పర్వతము గజాకారమును బోలివుంటుంది. ఈ పర్వతానికి హ్రస్వశృంగి అని పేరు. ఈ పర్వతము జన్మించిననాటికి హిమవత్పర్వతము జన్మించలేదని భూతత్వశాస్త్రజ్ఞులు చెబుతారు. ఈ శైత్రప్రాదుర్భావానికి అనేకములైన పురాణగాధలున్నాయి. అందు ముఖ్యమైన దొకటి.

పూర్వము 'నముచి' అను రాక్షసుడు బ్రహ్మను గూర్చి ఘోరమైన తపస్సుచేసి అనేకమైన వరాలను సంపాదించి గర్వము చెంది లోకకంటకుడుగా ప్రవర్తించ సాగాడు. అట్టి సమయంలో ఋషులు, దేవతలు, శ్రీ మహావిష్ణువును శరణువేడుకొన్నారు. శ్రియఃపతి వారిని అనుగ్రహించి రాక్షససంహారం చేయటానికి బయలుదేరాడు. విష్ణువు తన్ను చంపటానికి వస్తూన్నాడని తెలిసి 'నముచి' కను దించుకుండా దిగ్రూపమును పొందెను. అంతట శ్రీహరి తన నుదర్శనచక్రాన్ని సముద్రపు నురుగులో ముంచి 'నముచి' పై ప్రయోగించెను. 'నముచి' పారిపోయి మంగళాద్రియందు ఒక చీకటి గుహలో ప్రవేశించి దాగు కొన్నాడు. నురుగుతో నిండిన నుదర్శనాయుధములో స్వామి నృసింహకృతిని ప్రవేశించి తన నిశ్వాసాగ్నిచే 'నముచి' రాక్షసుని సంహరించాడు. అంతటరాక్షసుడు నెత్తురు కక్కుకొని మరణించాడు. ఆ నెత్తురు కాలవ గట్టపడి. ఆ నెత్తురుకాల్య పర్వతం క్రింది భాగంలో యిప్పు టికి కన్నిస్తూ వుంటుంది.

ఆ నుదర్శనచక్రమందు నిండి మూడుకన్నులుకల్గి భీకరమైన నృసింహకారముతోనున్న ఆ శ్రీహరిని చూచి సురలు ప్రార్థించగా స్వామి శాంతాకారుడై అమృతమును తెమ్మని భక్తులతో తా నారగించెదనని చెప్పగా దేవతలు అమృతాన్ని తీసుకవచ్చారు. సురలు తెచ్చిన ఆ అమృతాన్ని శ్రీహరి సగము త్రాగి మిగిలిన సగము భుక్తావశేషాన్ని భక్తులకు వదలివేశాడు. "కృతయుగమున, అమృతము త్రేతాయుగమున నేయి, ద్వాపరమున కామధేనువుపాలను, కలియుగమున పానకమును నన్ను తృప్తి నొందించగలవు" అని శ్రీహరి వారికి తెలియజేశాడు. అప్పటినుండి ప్రతి యుగములోను యిట్లే జరుగుచున్నది. ఆ స్వామియొక్క నిశ్వాసధూమముచే తగులబడుట పలన మంగళగిరికి 'తోతాద్రి' యను పేరు వచ్చినది.

సరకవాసులకు సైతము శుభముల నిచ్చుటవలన మంగళాద్రి యని ప్రసిద్ధి జెందిన దీక్షేత్రం. కృతయుగంలో తోతాద్రి. త్రేతాయుగంలో స్తుతాద్రి. ద్వాపరయుగంలో ముక్త్యద్రి. కలియుగంలో మంగళాద్రి అని యీక్షేత్రానికి నాలుగు పేర్లున్నవి. ఈ క్షేత్రంలో లక్ష్మీకళ్యాణసరస్సు, కిటి తీర్థం, వటతీర్థం మొదలైనవి చాలా ప్రసిద్ధమైనవి. ఎగువ నన్నిధిని శ్రీలక్ష్మీనృసింహస్వామి వేంచేసియున్నారు. విఖనన మహర్షి సప్తర్షులతో యీ క్షేత్రానికి వచ్చి స్వామిని వైదికాచారమున పూజించి విఖననమహర్షి యిచట నిద్రిపాదాడు.

ఇక చారిత్రకయుగంలో చైతన్యమహాప్రభు, శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు, వల్లభాచార్యులు మొదలగు పూజ్యులు యీక్షేత్రమును దర్శించి తరించి యున్నారు. విజయనగర సామ్రాజ్యాధినేత శ్రీ శ్రీ కృష్ణదేవరాయలువారు ప్రతినంప త్వరము యీక్షేత్రమునకు విచ్చేసి స్వామివారిని దర్శించు కొనెడివారిని అందొక శిలాశాసనమున కలదు.

18-వ శతాబ్దమున బ్రిటిషుపరిపాలనకు పూర్వము అమరావతి రాజధానిగా యీ ప్రాంతమునెలిన శ్రీ రాజా వాసిరెడ్డి శ్రీ వేంకటాద్రినాయుడుగారు దిగువనన్నిధినున్న తూర్పుగాలిగోపురము నిర్మించిరి. ఈ గాలిగోపురపరిమాణంతో ఇంత అందమైన గాలిగోపురం మరెచ్చటనూ లేదని ప్రతీతి. శ్రీ స్వామివారి, అమ్మవారి, ఆలయశిఖరములకు గాలిగోపురమునకు బంగారుమలమాచేయించినది వీరే. బండరుగాలివానకు యీ శిఖరములు పడపోగా శ్రీ మల్లాది సుబ్బవాసుగారు వునరుద్ధరించారు. ఎగువనున్న దేవాలయమునకు భక్తులు వెళ్లుటకు వీలులేక యిబ్బందిపడు చుండగా కోవిలమూడికాపురస్తులు శ్రీ చెన్నాప్రగడ బల రామదాసుగారు మెట్లు కట్టించిరి. మంగళగిరికాపురస్తులు 18 వ శతాబ్దమునాడు శ్రీ తాడేపల్లి పానకాలరాయుడు అనే ఒక మహాకవి ఉంటాండేవాడు. ఆయన 'మంగళాద్రినృ సింహ' అను మకుటంతో కందవద్యములలో ఒకశతకం రచించి స్వామివారికర్పించారు. 'శ్రీ మంగళక్షేత్రలనార సింహునిరాణి' అను మకుటంతో లక్ష్మీశతకంవ్రాసి అమ్మ వారికి అంకితంచేశారు. ఈయన నియోగిబ్రాహ్మణుడు. శ్రీ వత్సగోత్రుడు. మహాప్రతిభావంతుడు. శ్రీ లక్ష్మీకళ్యాణ సరస్సు ప్రక్కన నిరతాన్నదాత్రి శ్రీ కై వారంబాలాంబగారి ధర్మసత్రం చాలా ప్రసిద్ధి గాంచింది.

అంబ్రదేశంలో అతిపురాతనమైన మహాప్రసిద్ధమైన యీ క్షేత్రాన్ని దర్శించటానికి నిత్యమూ పలుప్రాంతములనుండి అనేకమంది యాత్రికులు వస్తూంటారు.

ఎగువనన్నిధిగుహలో స్వామి పానకాలరాయుడుగా పానకం త్రాగే విధానం చాలా ప్రసిద్ధి. పానకం పానకం ఎంతో పరిమాణం తెలియని స్థితిలో సగం పానకం స్వామివారి నోట్లో పోయగానే బోళ్ళక్కుమని శబ్దం వచ్చి పానకం కంఠంలో అగిపోతుంది. ఇది మాహాత్మ్యమని కొందరు, వైజ్ఞానికచమత్కారమని కొందరు అంటారు. అది ఏమైనప్పటికి మానవుని ఊహకందని ఒక దైవికశక్తి అచట వున్నదనేది నిజం. పుట్లకొలది బెల్లం అచట పానకమవుతుంది. అయినా ఒకచలిచీమ, ఈగ కూడా చేరదు. కాకులుకూడా నక్కతే. భక్తులు తీయని కోర్కెలతో నమర్పించే పానకాన్ని స్వీకరించి సగపాలు భుక్తావశేషాన్ని తన అశీర్వచనపూర్వకమైన అమృతధారగా భక్తులకు ప్రసాదించి శ్రీ లక్ష్మీవార సింహుడు మంగళగిరిలో వేంచేసి నిత్యమంగళప్రదాతగా ప్రవర్తిల్లుతూన్నాడు.

విశ్వవిరాట్, జగన్నాథంలో భోజనం, సింహాద్రిలో చందనం, మంగళగిరిలో దాహం, తిరుపతిలో ప్రభుత్వం, శ్రీరంగంలోశయనంచేస్తూ వివిధ భోగాలతో విరాజిల్లుతూ విశ్వశ్రేయం చేస్తున్నాడు.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

(అలిండియా రేడియోవారి అనుమతితో)

దేవ తిరస్కృతి

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

మనం ఎంత న్యాయంగా ప్రవరిస్తావున్నా, పెద్దలయెడలను, దేవతలయెడలను తిరస్కారభావాన్నిగాని, నిరసన భావాన్నిగాని చూపినట్లయితే తప్పకుండా ఆపదలపాలు కావడం నిశ్చయం. అట్టి విపరీతప్రవర్తనవల్ల మనమీద అభిమానం వున్నవాళ్లే మనకు విరోధులైపోవుదురు. మొదట్లో మన శ్రేయస్సు కోరినవారే హానిని కోరుతారు. కోరి మనలను ఉన్నతపదవికి తీసుకువచ్చినవారే మనలను పదవీచ్యుతులను చేస్తారు. ఈ విషయాన్ని మనం బాగా గుర్తించాలి; మనం ఎంత న్యాయంగా ప్రవర్తించినా, అధికారగర్వం వహించకూడదు. పెద్దలనూ, దేవతలనూ ఎంతమాత్రమూ తిరస్కరించకూడదు. ఇందుకు దివోదాసుడనే నామాంతరం కల రిపుంజయుని వృత్తాంతం చక్కని దృష్టాంతము కాగలదు.

ఇప్పుడు మనం సంకల్పం చెప్పకొనేటప్పుడు “అద్య బ్రహ్మణః, ద్వితీయ ప్రహరార్థే, శ్వేతవరాహకల్పే” అని చెప్పుచున్నాము. అంటే—ఇప్పుడు శ్వేతవరాహకల్పం అన్నమాట! ఇలాగే చాలా కల్పాలు ఉన్నవి. వాటిలో పద్మకల్పం ఒకటి. ఆ కల్పం స్వాయంభువనే మనువు కాలం! ఆ సమయంలో ఒక్కసారి అరవై యేళ్లు ఎడతెగ కుండా కరవు సంభవించింది. అందువల్ల ప్రజలు తిస తిండి, త్రాగుటకు నీరూ లేక పల్లెలూ, పట్టణాలూ పడిచి పెట్టి పోవలసివచ్చింది. ఊళ్లు దిబ్బలయి పోయాయి. పట్నాల్లో జననమ్మర్థం అధికంగావుండే అంగడివీధులు నిర్మానుష్యాలై పోయాయి. పూలటేటలు ఎండిపోయాయి. వాపీకూ పతలాకాలు జలకూన్యాలయినాయి. క్రూర మృగాలు విచ్చలవిడిగా సంచరిస్తూ కనబడినవారినందరినీ చంపివేస్తూ వుండేవి.

ఈ విధంగా కాటకం సంభవించే సమయంలో తగిన పాలకుడు ఉంటే సాధ్యమైనంతవరకూ ప్రజల కష్టసుఖాలను విచారించి, కష్టాలను తొలగించడానికి ప్రయత్న మయినా చేసివుండేవాడు. కాని, ప్రజల దురదృష్టవల్ల దేశం ఆరాజకమై యుండినది. పాలించే ప్రభువు లేనందున జనులు రాజ్యం విడిచిపెట్టి చెల్లాచెదరై పారిపోవలసి వచ్చినది. రాజు లేనందువల్లనే యీవిధంగా అరవై యేడ్ల కరవు ఏర్పడినదని దేవతలు కూడా గ్రహించకపోలేదు.

ఆ సమయంలో సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మదేవుడు దురంతచింతాక్రాంతుడై “అయ్యో! ఈ కరువువల్ల ప్రజా

క్షయం అవుతున్నది. అందువల్ల యజ్ఞయాగాదులు నిలిచి పోయాయి. దీనివలన భూలోకంలోని ప్రజలవలెనే స్వర్గ లోకంలోని దేవతలకూడా తిండి లేక మలమల మాడ వలసి వస్తున్నది.” అని విచారించి, బాగా ఆలోచించి తగినవానికి భూమండలాన్ని పట్టం కడితే యీ చిక్కు తప్పిపోతుందని నిర్ణయించుకున్నాడు. “రాజ్యపాలనకు తగినవా డెవ్వడా?” అని తలపోసి వెతికివెతికి చివరకు మనువంశంలో పుట్టిన రిపుంజయుడనే వానిని రాజుగా ఏర్పాటు చెయ్యాలని పితామహుడు సంకల్పించాడు.

రిపుంజయుడు అన్నివిధాలా రాజ్యపాలనకు తగినవాడు. ఔదార్యం, శౌర్యం, ధైర్యం మొదలైన ఉత్తమగుణాలు కలవాడు. గొప్ప పట్టుదల కలవాడు. అందువల్ల ఇతనికి దివోదాసుడనే నామాంతరం కలిగింది.

బ్రహ్మ రిపుంజయుణ్ణి రాజుగా ఏర్పాటు చెయ్యాలని మనస్సులో సంకల్పించుకుని, అతడిదగ్గరికి వెళ్లి “ఓయీ! రిపుంజయీ! ఈ భూమండలానికి ఒకరాజు లేకపోవడం వల్ల ప్రజలు నానావిధాలా కష్టపడుతున్నారు. అంచేత తగినవానిని రాజుగా నియమించాలని సంకల్పించాను. నీవే ప్రభువుగా వుండడానికి అర్హుడవు. నా అనుగ్రహంవల్ల నీకు ధరాపాలనలో కలకాలం ఇంద్రుణ్ణి మించిన సామర్థ్యం కలుగుతుంది. దేవతలతో స్నేహం యేర్పడి నీకు ‘దివోదాసు’ అనే బిరుదం కూడా సార్థకమౌతుంది. నాగరాజైన వాసుకి కుమార్తె, త్రిలోకసుందరి, విలాసిను లలో ఉత్తమురాలూ అయిన మోహిని నీకు దేవేరి అవు తుంది. నీవు సముద్రపర్యంతమూ వుండే భూమండలాన్ని పాలించి, ప్రజల కష్టాలను తీర్చాలని నాకోరిక. ఇందుకు నీవు ఎంతమాత్రమూ ఆటంకం చెప్పవని నమ్ముతాను” అని ఎంతో మర్యాదగా అన్నాడు.

ఆ మాటలు విన్నతర్వాత రిపుంజయుడు చేతులు జోడించి యిలా అన్నాడు—“పితామహా! సృష్టికర్తవైన నీమాటకు వ్యతిరేకంగా సమాధానం చెప్పలేను. భూమండలానికి నన్ను రాజుగా ఏర్పాటు చెయ్యదలచినందుకు చాలా కృతజ్ఞుడిని; నీ కరుణ అపారమైనది. కాని, నాదొక్క చిన్న మనవి. దానిని నీవు తప్పక భావించుకోవనే నా సమ్మిక. స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళలోకాలు మూడూ నీ సృష్టి విలాసంలో భాగం కదా! దేవతలకు స్వర్గమూ, మానవు లకు భూమీ, బోగులకు పాతాళమూ నివాసాలనిస్తే, అయీ లోకాల్లో వారివారి ఆజ్ఞలే నెరవేరాలనీ నీవే నియమం

కల్పించావుగదా! స్వర్గంలోగాని పాతాళంలోగాని మానవులకు తావు లేదు. వారిమాట అక్కడ చెల్లదు. మనుష్యుల కన్న భోగులూ, వారికన్న దేవతలూ ఎక్కువ బలవంతులు! అందువల్ల నాగులూ, దేవతలూ కూడా భూలోకంలో అనంతఖ్యాకంగా నివసిస్తున్నారు. దేవతలు నిత్యమూ మానవులచే ఆరాధించబడుతూ, వారికోరికను ఆనుసరించే మెలగుతూ ఉన్నారు. ఇలాంటప్పుడు ప్రజలు రాజులైన నా మాట వింటారా? లేక పూజ్యులైన దేవతలమాటా, నాగులమాటా వింటారా? ప్రజలు రాజుకు లొంగియుండ నప్పుడు, రాజుండికూడా లేనిలోనే జమ అవుతాడు. అందు వల్ల నా ప్రార్థన యేమిటంటే—నీవు నన్ను భూలోకానికి ప్రభువుగా నియమిస్తే - మానవేతరు లెవ్వరూ భూలోకంలో వుండకుండా తమతమ నివాసాలకు వెళ్లిపోయేట్లు చూడాలి. భోగులు పాతాళలోకానికి, దేవతలు స్వర్గలోకానికి వెళ్లిపోవలసినదే! అది సాధ్యం కానిపక్షంలో నేను ఈ భూపరిపాలనను ఎంతమాత్రమూ నిర్వహించలేను. క్షమించి నన్ను విడిచిపెట్టాలి.”

రిపుంజయుడు యీ విధంగా పలికేసరికి బ్రహ్మనడుము నటక్కుమన్నది. తనమాటకు అడ్డుచెప్పడనే ధైర్యంతోనే బ్రహ్మదేవుడు అతడిని యిలా కోరెడు. “కోరి, రాజుగా చెయ్యదలచినందున రిపుంజయుడు బిర్రబిగిసి, దేవతలకే భూలోకంనుంచి ఉద్వాసన చెప్పడానికి సిద్ధపడడం బ్రహ్మకు కష్టం అనిపించింది. “దేవతలు సర్వవిధాలా మానవులకు ఉపకారం చేసేవారుకదా! అట్టి దేవతలను తరుమగొట్టాలనడం ఉచితంగా తోచడంలేదు. ఇంతకూ దేవతలవల్ల ప్రజలకుగాని, రాజునకుగాని ఏవిధంగానూ చిక్కు వుండనేవుండదు. ఎన్నో యుగాలనుంచి భూలోకంలో స్థిరనివాసం ఏర్పరుచుకున్న దేవతలను ఉన్నపాటున పొమ్మని చెప్పడం ఎంతమాత్రమూ న్యాయంకాదు” అని బ్రహ్మదేవుడు తన మనస్సులో అనుకున్నాడు. అతడు ఎన్నోవిధాల “దేవతలను మాత్రం భూలోకంలో ఉండ నియ్యి” అని బోధించి చూశాడు. కాని, ప్రయోజనం లేక పోయింది. “పోనీలే! నీకు దేవతలమీద అంతగా అనిష్టం వున్నప్పుడు నేను నీ కోరికకు వ్యతిరేకంగా జరిగించను. నాగులూ, దేవతలూ తమతమ లోకాలకు వెళ్లిపోవాలని యిప్పుడే చాటింపు వేయిస్తాను. నీవు ప్రజలను న్యాయంగా పరిపాలిస్తూ, ఈ అరవైయేండ్ల కరుపూ రూపుమానేటట్లు చెయ్యి, నాయనా!” అని రిపుంజయుణ్ణి బతిమాలి, అతన్ని రాజుగా చేశాడు. బ్రహ్మ ఆ తర్వాత తక్కిన దేవతల నందరినీ పిలిచి, క్షిప్తపరిస్థితుల్ని వివరించి చెప్పి “దుర్భిక్ష నివారణమూ, ప్రజాక్షమమూ కోరినట్లయితే—మానవేతరులందరూ తమతమ లోకాలకు వెంటనే వెళ్లిపోవడమే

మేలైన పని” అని హెచ్చరించాడు. వారున్నూ దానికి సమ్మతించారు. బరువైన మనస్సులతో ఆ వెంటనే బ్రహ్మ దేవుడు దిబ్బదాసుడికి మహిమండలరాజ్యాన్ని పట్టాభిషేకం చేసి, తాను సత్యలోకానికి వెళ్లిపోయాడు.

తనకు రాజ్యాధికారం వచ్చిన వెంటనే—భూమండలాన్ని విడిచి, దేవతలూ, నాగులూ వారివారి లోకాలకు వెళ్లవలెననిస్తే, ఇకమీద భూమిమీద వుండడం తగదని చాటింపించాడు. ఈ విధంగా దిబ్బదాసుడు కాశీ, కంచి, కాళహస్తి, శ్రీశైలం, కుంభకోణం, కోణార్కం, పాండురంగ శైత్రం, శ్రీరంగం, తిరుపతి, మహాకాళం, రామేశ్వరం మొదలైన దివ్యక్షేత్రాల్లో పెద్ద దుందుభిద్వాసంతో చాటింపు వేయింపగా, నాగులందరూ వెంటనే పాతాళానికి ప్రయాణ మయ్యారు. చాలా కాలంనుంచి అలవాటుపడివున్న తమ నివాసాలను విడవలేక విడవలేక దేవతలు తమ తమ స్థలాలకు బయలుదేరారు. వినాయకుడు, వీరభద్రుడు, భైరవుడు, దుర్గ మొదలైన శివానుయాయులు ఎక్కడికి వెళ్లడానికి తోచక—సలహాకోసం కాశీవిశ్వేశ్వరుడినే ఆశ్రయించారు. శివుడుకూడా అలోచించవలసి వచ్చింది. ఇంతలో చటుక్కైన ఒకవిషయం తలపులోకి వచ్చింది. ఏమంటే—తనపైని నివాసం ఏర్పాటుచేసుకోవలెనని కోరుతూ మందరపర్వతం చాలాకాలంనుంచి శివునిగురించి తపస్సు చేస్తూ ఉన్నది. దాని కోరికప్రకారం తాను సపరివారంగా అక్కడికే వెళ్లితే సరిపోతుందని అతడు నిశ్చయించి, వెంటనే బయలుదేరి మందరపర్వతానికి వెళ్లాడు. అతని పరివారమంతా అతని వెంటనే బయలుదేరింది. కాశీని విడవడం శివునికి ఏమాత్రమూ యిష్టం లేదు. అయినా, బ్రహ్మకోరికప్రకారం జరపక తప్పతుందా?

మహేశ్వరుడు ఈవిధంగా తన పరివారంతోకూడా లవణ సముద్రం చుట్టుకొని వున్న జంబూద్వీపాన్ని విడిచి, ఇటు సముద్రంతోకూడిన ప్లక్షద్వీపాన్ని దాటి, సురాసముద్రంతో కూడిన శాల్మలద్వీపాన్ని అతిక్రమించి, నేతి సముద్రంతో కూడివున్న కుశద్వీపం చేరి, అద్వీపంలో వున్న మందర పర్వతాన్ని ఎక్కి, ఆ పర్వతగుహలో నివాసం ఏర్పరుచుకొనెను. ఆ పర్వత గుహల్లో కొన్ని స్వర్ణమయాలూ; కొన్ని రజతమయాలూ; కొన్ని రత్నమయాలూ. అవన్నీ ఎంతో ఆకర్షణీయంగానూ, నివాసయోగ్యంగానూ వున్నవి. అందు వల్ల పరమేశ్వరుడు కష్టం లేకుండానే అక్కడ కాలం గడపడానికి అవకాశం కలిగింది.

రిపుంజయునికంటే అతని భటులు చాలా కఠినులు, ప్రభుభక్తి పరాయణులు. ప్రభువు ఇచ్చిన ఆజ్ఞను తూచాలు తప్పకుండా అక్షరాలా నెరవేర్చేవారు. వాళ్లు భూమండలం అంతా గాలించి గాలించి దేవతలనూ, నాగు

లనూ తరమసాగినారు. ఆయాస్థలాలను విడవడానికి శక్తి లేని ఆంగహీనులూ, అవధ్యులూ అయిన దేవతలు రాజునే శరణుచెచ్చి, ఆతనికి దాసానుదాసులై, ఆతని చెప్పచేతల్లో వుంటూ వుండేవారు. శరణాగతత్రాణ పరాయణుడైన రిపుంజయుడు తనకు లొంగి, తన ఆజ్ఞను నెరవేర్చే దేవతలకు ఎలాంటి కష్టమూ లేకుండా చూచేవాడు. అతని పాలనలో వర్ణాశ్రమధర్మాలు సక్రమంగా జరుగుతూ వుండడంవల్లనూ, తగిన ఏర్పాట్లు చెయ్యడం వల్లనూ ఆరవైయేళ్లుగా వున్న కరువు మటుమాయమై పోయి, ప్రజలు హాయిగా జీవిస్తూ వుండేవారు.

ఈ విధంగా కాలం మారిపోయింది. నర్మదా నుఖాలను ఆనుభవిస్తూ వుండే దేవతలు నానాకష్టాలూ పడుతూ, కష్టాల్లో మునిగి తేలుతూ వున్న ప్రజలు ఆనందమయంగా కాలం గడుపుతూ వుండడం సంభవించింది. ఇది దేవతలకు చాలా కష్టం అనిపించింది. భూలోకంలో పుణ్యక్షేత్రాల్లోని దేవాలయాలన్నీ దయనీయమైన స్థితిలోకి వచ్చాయి. ఏ దేవాలయంలోనూ విగ్రహాలు కానరాలేదు. నిత్యోత్సవాలూ, విశేషోత్సవాలూ ఏవీ జరగలేదు. పూజాపురస్కారాలు మటుమాయమైనాయి. ప్రజలెవ్వరూ దేవతలను స్మరించకుండా వారివారి గృహకృత్యాలను నెరవేర్చుకొంటూ జీవనసాధనాలయిన వృత్తులను ఆవలంబించి నుఖంగా కాలం గడుపుతూ వచ్చారు. ఈ విధంగా రిపుంజయుడు చాలా సంవత్సరాలు అవిచ్ఛిన్నంగా రాజ్యం చేశాడు.

భూలోకాన్ని విడిచిపెట్టడం దేవతలకు చాలా కష్టంగా వుండినది. ఎలాగయినా తిరిగి ఆ లోకంలో ప్రవేశిస్తేనే గాని వారికి నిర్వృతిలేదు. రిపుంజయుడు రాజ్యం చేస్తూ వున్నంతకాలం, వారికి భూలోకప్రవేశం కలలోని వార్త. అందుకోసమయి - ఎలాగయినా అతన్ని పదమూడు జన్మలు చెయ్యడానికి వారందరూ తగిన ప్రయత్నం చెయ్యడలచుకున్నారు. ఇలా నిశ్చయించుకొని వారందరూ గుంపుగా కూడి దేవగురువైన బృహస్పతి దగ్గరికిపోయి “దివో దాసుడు పదభ్రష్టుడు కావడానికి తగిన ఉపాయం ఏదయినా ఆలోచించి చెప్పవలసినది” అని అతన్ని ప్రార్థించారు. అప్పుడు బృహస్పతి బాగా ఆలోచించి ఇలా చెప్పినాడు- “మనుష్యులంతా అన్నముపై ఆధారపడి జీవించేవారు. వారికి అన్నం దొరక్కపోతే రాజుమీద అసంతృప్తి కలుగుతుంది. ప్రజలకు తనయందు అనురక్తి తగ్గినందువల్ల రాజుకు సప్రాంగాలు బలహీనాలు కాగలవు. అంచేత, అతని త్రివర్గమూ నశిస్తుంది. దానివల్ల అతని ఉభయలోక మార్గాలూ ఖలమైపోతాయి. కాబట్టి, ఇప్పుడు భూమండలంలో ప్రజలకు అన్నం దొరకకుండా వుండేటట్లు మనం

చెయ్యాలి. పాడిపంటలు సమృద్ధిగా వున్నప్పటికీ అన్నం తయారుకావడానికి అగ్ని, నీరు, గాలి ఎంతయినా అవసరం. అగ్నిదేవుడూ, వాయుదేవుడూ, వరుణదేవుడూ మన వారేకదా! వారు ముగ్గురూ తమ పనులను చెయ్యడం మానుకుంటే అన్నం ఎలా తయారగుతుంది? అన్నం తయారు కాకపోతే జనులు వైశ్యదేవము, బలిహరణం మొదలైనవి ఎలాజరిగిస్తారు? ఇంతనూ వాళ్లెలా జీవిస్తారు? వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు సక్రమంగా ఎలా నెరవేరుతవి? అవి నెరవేరనప్పుడు రాజు న్యాయంగా పరిపాలించడం లేదని చెప్పి అతడిని పదవీచ్యుతుని చెయ్యవచ్చును. ఇంతకంటే సరియైన మార్గం మరొకటి నాకు కనరావదు.”

బృహస్పతిమాటలు విని అందరూ “సరే” అంటే “సరే” అని అన్నారు. తర్వాత ఇంద్రుడు మొట్టమొదటగా- అగ్ని లేనట్లు చెయ్యాలని అగ్నిదేవుణ్ణి కోరగా, అతడు ఆవిధంగానే చేశాడు. వెంటనే కానీలో ఎక్కడా అగ్ని లేకుండా మాయమైపోయింది. ఆశ్చర్యకరంగా ఒక్కమాటు అన్ని ఇళ్లలోనూ నిప్పు అరిపోవడం జనులందరికీ ఆశ్చర్యం కలిగించినది. ఇదేదో దేవమాయ అని అందరూ భావించారు. చివరకు రాజుగారి భవసంలొకూడా అగ్ని అరిపోవడం చేత పాచకులు చాలా అందోళనపడి, సూర్యకిరణాలవల్ల పాకాలను తయారుచేసి, ఆ సమాచారాన్ని రాజుకు విన్నవించారు. ఇదంతా దేవతుల దుర్వృత్తి అని రిపుంజయుడు గ్రహించాడు. ఈ విధంగానే వారు ఇంకా ఎన్నో అపాకర్యాలు కలిగించవచ్చునని రాజు ఊహించి, తన అనుచరులతో ఇలా అన్నాడు.

“దేవతలను భూలోకంలో ఉండకుండా తరిమివేయడం చేత మనమీద వగవట్టి, వాళ్లు యీ విధంగా బాధించాలని తలచినట్లు తోస్తున్నది. దీనికి మనం ఎంతమాత్రమూ విచారించనక్కరలేదు. ఇంకా దేవతలు మనకు ఎన్నెన్ని అపాకర్యాలు కలిగించినా మీరు విచారించ నక్కరలేదు. దేవతలు తమతమ శక్తులను భూలోకంలోనుండి ఉపసంహరించుకొంటే ఉపసంహరించుకో నియ్యండి. నేను నా యోగవిద్యా మహిమవల్ల ఆయా పనుల నన్నిటినీ నెరవేరుస్తాను. మీరు ఎంతమాత్రమూ అందోళన పడనక్కర్లేదు.”

రిపుంజయుడు ఈ విధంగా పలికి, వెంటనే తన యోగవిద్యవల్ల అగ్నిని కల్పించాడు. అంతేకాదు- తన యోగశక్తిని ప్రదర్శించి అందరు దేవతలూ చేసే పనుల నన్నింటినీ తన్మూలంగానే నిర్వహింపసాగినాడు. ఇందువల్ల దేవతల యుక్తి యేమీ ఫలించలేక పోయింది. బృహస్పతి అంతటివాని ప్రయత్నం యీ విధంగా వ్యర్థమై పోయింది.

ఈ సమాచారం యిలాగున వుండగా—మందరపర్వత గుహలో సపరివారంగా నివసిస్తూవుంటున్న మహేశ్వరుడు కాశీనగరాన్ని విడిచిపెట్టి రావలసివచ్చినందుకు మిక్కిలి కేభపడినవాడై యేవిధంచేతనయినా తిరిగి ఆ మహానగరంలో ప్రవేశించడానికి తగిన ప్రయత్నం చెయ్యి సాగినాడు. అతడు తిరిగి కాశీలో ప్రవేశించాలంటే దివేదాసుడు పదభ్రష్టుడు కావలెను. అతడు పదభ్రష్టుడు కావాలంటే అక్కడి స్త్రీలు పాతివ్రత్యమునకు వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించాలి. పురుషులు తమతమ ధర్మాల్ని విడిచిపెట్టాలి. అప్పుడు అధర్మం ప్రబలుతుంది. అది కారణంగా తీసుకుని రిపుంజయుణ్ణి పదభ్రష్టుని చెయ్యవలెనని అతడు నిశ్చయించాడు. అందుకోసం అతడు సింహముఖి మొదలైన అరవైనలుగురు యోగినులను పిలిపించి “మీరందరూ కాశీలో ప్రవేశించి వివిధాలైన వేషాలు వేసుకుని మాయలు ప్రవర్తించి స్త్రీల పాతివ్రత్యమూ, మగవారి ఆచారాలూ భ్రష్టములయేటట్లు చెయ్యాలి” అని ఆజ్ఞాపించి పంపించాడు. ఆ యోగినులందరూ వివిధ రూపాలతో అక్కడ ప్రవేశించి ధర్మచ్యుతి జరగడంకోసం శక్తివంచన లేకుండా ప్రయత్నించ సాగినారు.

ఈవిధంగా యోగినులను పంపినా - శివుడికి వారివల్ల కార్యం సానుకూలం అవుతుందనే సమ్మతం లేక సూర్యుడేవుణ్ణి పిలిచి, ప్రజలు ధర్మమార్గాన్ని విడిచేటట్లు చెయ్యడానికి తగిన తంత్రాల నన్నిటినీ బోధించి పంపించాడు. ఆ సూర్యుడికి కూడా ప్రజల మనస్సు చలంపజేయ్యడానికి సాధ్యపడడంలేదు. పని నెరవేర్చకుండా వెనక్కు పోవడం మంచిదికాదు కాబట్టి, అతడు కాశీలోనే వుండిపోదలచుకుని, లోలార్కాదులైన పన్నెండు రూపాలతో అక్కడనే వుండిపోయాడు.

తాను పంపిన యోగినులూ, సూర్యుడూ తిరిగి రానందున శివుడు కలతపడి బ్రహ్మదేవుడిని కాశీకి పంపుతూ “యోగిని, సూర్యునివలె అక్కడే వుండిపోకుండా తిరిగి వచ్చి యేవృత్తంతమూ చెప్పవలసినది” అని కోరగా, బ్రహ్మ ‘అలాగే’ అని వారాణసికి పోయి వృద్ధబ్రాహ్మణ వేషంతో రాజును చూచి “రాజా! నీవు అనుమతిస్తే నీ మేలు కోరి యజ్ఞయాగాదులు చేయిస్తాను. తక్కిన దేవతలు లేకపోయినా శివుడైనా యిక్కడ వుండడానికి సమ్మతించాలి. మహేశ్వరుడు లేని కాశీనగరం పాడుపడునట్లే వున్నది” అని రాజుయొక్క అర్ధాంగికారాన్ని పొంది దశాశ్వమేధఘట్టప్రాంతంలో మహేశ్వరలింగాన్ని ప్రతిష్ఠించాడు. కాని, తన పని నెరవేరనందున శివునిదగ్గరకు వెళ్లలేకపోయాడు.

తర్వాత శివుడు ఏమితోచక తనకు అత్యంతవిశ్వాస పాత్రులైన బ్రహ్మలును పిలిచి, వారిని తనపని నెరవేర్చడం కోసం కాశీకి పంపించాడు. వాళ్లు అక్కడికి పోయి కొన్ని లింగాల్ని తిష్ఠించి వాటిని పూజిస్తూ అక్కడే వుండిపోయారు. తర్వాత శివుడు గణపతిని పంపగా, తండ్రిఅనతిని శివసావహించి, అతడు చెప్పిన కొన్ని సలహాలను మనస్సులో వుంచుకొని కాశీలో ప్రవేశించి చాలా చిత్ర విచిత్రాలైన పనులు చేస్తూ ప్రజలకు అశ్చర్యాన్ని కలిగింప సాగినాడు. ఆకాశంమీద గంధర్వనగరాలని చూపేవాడు. అర్ధరాత్రి ఇంద్రధనుస్సునూ, పడమటిదిక్కులో ధూమకేతువునూ చూపించెను. దేవతావిగ్రహాలు కన్నీరుకార్చి నట్లునూ చూపి చాలా ఆరిష్టాలను చూపేవాడు. క్రూరమృగాలు వీధుల్లో తిరుగుతున్నట్లు చూపేవాడు. వీటినన్నిటినీ చూచి ప్రజలు మిక్కిలి భయపడసాగారు. తానే ఏదో ఉత్పాతాలను పుట్టస్తూ, వాటిని మళ్లీ తానే శాంతింపజేస్తూ ప్రజలకు అశ్చర్యాన్ని కలిగించేవాడు. వారువారు కన్న కలలను చెబుతూ, సాముద్రికమూ, జోన్యమూ చెప్పేవాడు. ఇలా చేస్తూ, జనుల విశ్వాసాన్ని చూరగని, కొద్దికాలంలోనే కాశీకి గొప్ప ఉపద్రవం కలగబోతుందని వెల్లడించాడు. తనపేరు డుంఠిభట్టారకుడనీ, ఉత్తముడనీ, మహాశక్తులు కలవాడనీ ప్రజలమూలంగా ప్రచారంచేసి, అంతఃపురంలో ప్రవేశం కలిగించుకొని రిపుంజయుని పట్టుపుదేవి అయిన లీలావతీదేవిని ఆశ్రయించి, అమెమూలంగా రాజుగారిని చూచాడు. రాజుగారడిగిన ప్రశ్నలకు తగిన జవాబులు ఇవ్వడం వల్ల అతనికిన్నీ యీతనిమీద గౌరవం ఏర్పడింది. తర్వాత ఇతనికి రాజపురోహితుల్లో ప్రధానస్థానం లభించింది.

డుంఠిభట్టారకుడు కాశీలో చాలా ఉత్పాతాలు కల్పించడం వల్ల ప్రజలు చాలా భయపడిపోయి రాజుతో మొర పెట్టుకోగా - ఆ ఉత్పాతాలకు కారణం ఏమిటో, అవి ఎలా నశిస్తాయో చెప్పవలసిందంటూ అతడి కపటపురోహితుణ్ణి కోరాడు. అప్పుడు వినాయకుడు “రాజా! ఉత్పాతాలు ఎలా కలిగినదీ యిప్పుడు అలోచిస్తూ కూర్చుంటే లాభం లేదు. వచ్చినవి ఎలాగూ వచ్చాయి. వీటిని పోగొట్టే ఉపాయమే అలోచించాలి. నేను నా మంత్రబలంవల్ల వాటినిన్నిటినీ పోగొడతాను, కాని కొన్ని దినాలుపాటు నీవీ కాశీపట్నాన్ని విడిచివుండాలి. “అత్యాధం పృథివీం త్యజేత్” అని గదా పెద్దలంటారు. తనను కాపాడుకోవడానికి ఎలాంటి త్యాగానికైనా సిద్ధపడాలి. నేను చెప్పినంతమాత్రాన నా మాటప్రకారం జరిగించాలని నిర్బంధం లేదు. ఇంకా పెద్దలతో అలోచించి, వారు చెప్పినప్రకారమే జరుపవచ్చును. పద్దెనిమిదో రోజున ఇక్కడికి ఒకబ్రాహ్మణోత్తముడు

వస్తాడు. ఆతడు నీకు హితోపదేశం చేస్తాడు. ఆతడు చెప్పి నట్లు నడుచుకుంటేవా, మేలు కలుగుతుంది” అని రిపుంజయుడితో పలికి తన నివాసానికి వెళ్లిపోయాడు.

గణపతిని పంపడంతో తృప్తి పొందక శివుడు విష్ణువును కూడా గణపతికి సహాయం చెయ్యడం కోసం కాశీకి పంపించాడు. విష్ణువు బౌద్ధవేషంతో అనగరం ప్రవేశించాడు. పుణ్యకీర్తి అనే పేరు పెట్టుకున్నాడు. అతని భృత్యుడైన గరుత్మంతుడు వినయకీర్తి అనే పేరుతో అతనికి శిష్యుడయ్యాడు. లక్ష్మీదేవి ఒక పరివ్రాజికగా మారింది. వీరందరూ కాశీనగరంలో ప్రవేశించి ప్రజలకు బౌద్ధధర్మాలను బోధిస్తూ, ప్రజలను సనాతనధర్మాలనుండి మళ్లించే యత్నం చేయసాగినారు. వీరు ముగ్గురూ వేర్వేరు స్థలాల్లో యీవిధంగా ప్రబోధం చేయడం వల్ల జనంలో సంచలనం కలిగింది. స్త్రీలు భర్తృశుశ్రూపాది కార్యాలలో ఆశ్రద్ధ చూపసాగారు. పురుషులు వర్ణాశ్రమధర్మాలను విడువసాగారు. ఈవిధంగా—అనుకోకుండానే కొలదిదినాల్లో ఆధర్మం కాశీనగరంలో స్వేచ్ఛగా విహరించ సాగినది. పాడిపంటలు నశించి, ప్రజలు బాధలకు గురి అయినారు.

రిపుంజయుడు డుంఠిభట్టారకుడు చెప్పిన దినంకోసం ఎదురుచూస్తూ వుండగా—ఆ నిర్ణీతదినం మధ్యాహ్నమున యంలో విష్ణుదేవుడు కపటబ్రాహ్మణవేషంతో రాజును చూశాడు. రాజు అతన్ని ఎక్కువగా గౌరవించాడు. ఆ సమయంలోనే గణపతి రాజుహృదయంలో ప్రవేశించి అతని మనస్సు మరల్చివేశాడు. “స్వామీ! నేను చాలాకాలం రాజ్యం పాలించాను. ఎందుచేతనో నాకు దీనిమీద విరక్తి కలుగుతున్నది. నామనస్సు చాలా కలత పడుతున్నది.

నేను దేవతలను తిరస్కరించడమనే ఒక్కతప్పు తప్ప మరేమీ పాపకార్యం చెయ్యలేదు. నాకు ఏదో మార్గాన్ని చూపాలి. డుంఠిభట్టారకుడు—నీవల్లనే నాకు తరణోపాయం లభిస్తుందని చెప్పివున్నాడు. నీవు ఏమిచెప్పినా, ఆ పనిని తప్పక చేస్తాను” అని రిపుంజయుడు ఆకపట బ్రాహ్మణుడితో పలికాడు. అప్పుడతడు కాశీలో లింగప్రతిష్ఠ చెయ్యాలనీ, గొప్ప హర్మ్యాన్ని నిర్మించాలనీ, అలా చేసి నట్లయితే శరీరంతోటే శివలోకానికి వెళ్లడం సులభమనీ తెలిపాడు. అతడు మరిన్ని యిలాచెప్పాడు—“రాజా! నీ కుమారుడికి పట్టం కట్టము. దేవతలను భక్తితో సేవించాలని అతనికి గట్టిగా బోధించుము.”

ఇలా చెప్పి ఆ కపటబ్రాహ్మణుడు కనబడకుండా ఎక్కడికో వెళ్లిపోయాడు. రాజుకూడా, ఆ బ్రాహ్మణుడు చెప్పిన విధంగానే హర్మ్యనిర్మాణమూ, లింగప్రతిష్ఠా చేసి, తన కుమారుడికి పట్టము కట్టి హితాన్ని బోధించాడు. దేవతల యందు ఎక్కువ భక్తిని చూపాలని. తాను కుమారుడికి హితాన్ని బోధించడం వల్ల శివుడు పంపిన దివ్యవిమానం ఎక్కి అతడు శివలోకానికి వెళ్లిపోయాడు. అతడు నిర్మించిన సౌధం భూపాలశ్రీ అనే పేరుతోనూ, అతడు ప్రతిష్ఠించిన శివలింగం దివోదాసేశ్వరలింగం అనే పేరుతోటి ప్రసిద్ధికెక్కినవి.

ఈ విధంగా రిపుంజయుడు దేవతలను ధిక్కరించి పద వీచ్యుతిని పొందినా, ఆ దేవతలయందు భక్తిని చూపి, తన కుమారుడికి అవిధంగానే హితాన్ని ఉపదేశించినందున దేవతల మన్నన పొంది శరీరంతోనే శివసాయుజ్యాన్ని పొందగలిగాడు.

యేతు సర్వాణి కర్మాణి మయి సంన్యస్య మత్పరాః ।

అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే ॥

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యునంసారసాగరాత్ ।

భవామి నచిరాత్పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్ ॥

మయ్యేవ మన ఆధత్స్వమయి బుద్ధిం నివేశయ ।

నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ॥

భగవద్గీతా - భక్తియోగః.

భక్తి

లింగన సోమయాజి - అగ్రతేయ.

భగవంతుడు, దేవతలు, గురుజనము, పెద్దలు మొదలగు వారియెడ మనము చూపు అదరణభావమును భక్తి యందుము. 'భజ' ధాతువు సేవార్థకము. శుశ్రూష, కొలువు, అనుసరణ, పూజ మొదలగునవి యన్నియు సేవలే యగును కాని భగవంతుని సేవించుటయందు భక్తి శబ్దము ముఖ్యముగ వాడబడుచున్నది. తదన్యులయెడ జూపబడు అదరణాదులయందు భక్తిశబ్దము గొణము. భజో ధాత్యర్థమగు సేవాక్రియకు పూర్వాంగమగు మానసిక స్థాయిని భక్తిశబ్దము చెప్పను. భక్తిప్రయుక్తమగు సర్ప నాచిక్రియలు సేవయగును.

భగవంతుని మన మనేక తెఱంగుల సేవించెదము. తఱచు నిట్టి సేవావిధానము భక్తుని మానసిక స్వభావమున కనురూపముగ నుండును. పరీక్షితు భగవత్కథల నేడు దినములలో శ్రవణముజేసి తరించెను. నారదుడతని నామనంకిర్తనమును జన్మావధిగ జేసికొనెను. దశరథుడు పుత్రరూపమున నాతని స్మరించుచు తనువును జాలించెను. గోపికలు శ్రీ కృష్ణపాదసేవకై సంసారముల విడనాడి బృందావనమునకు పరుగులిడిరి. లక్ష్మణుని రామపాదసేవ నిరుపమానము. ఆరణ్యముల దపమాచరించు ఋషి సత్తములు పరమేశ్వరుని దివ్యనామసహస్రముల నుచ్చరించుచు సర్పనా పూర్వకమగు దండప్రణామముల నాచరించిరి. హనుమంతుని దాస్యభక్తి యనితరము. సుగ్రీ వాఝునులు సఖ్యభావమున కృతార్థులయిరి. విభీషణు డాత్మార్పణము జేసికొని చిరంజీవి యయ్యెను. సీతామ తల్లి యీ మార్గముల నన్నిటిచే భర్తృసేవజేసెను. భక్తుని స్వభావమునుబట్టి భగవత్సేవావిధానము వేర్వేరుగ నుండి నను, తనుహృద్భాషల నైక్య మన్నిటియందును సమాన ధర్మమేయగును. మనోవాక్కాయశుద్ధిగ జేయని యే కర్మయు ఫలకారి గానేరదు. భగవంతునియందు భక్తియు చెప్పలయందు చిత్తము గల సేవ నిస్సేవ యగును. ఈ నవవిధ భక్తులయందు శ్రవణ కీర్తన స్మరణములు మానసికములు. పాద సేవార్చనవందనదాస్యసఖ్యములు కాయికములు. ఆత్మనివేదనము వీని యన్నిటికిని పరమావధి యగుచున్నది. పూర్వ పూర్వము లుత్తరోత్తరములకు కారణములుగూడ నగుచున్నవి.

భక్తి యనునది యొక మానసిక వృత్తి. భగవంతుని ఆనన్యముగ శరణు జొచ్చుటయే భక్తియొక్క ముఖ్య లక్షణము. శరణుజొచ్చు విధానము సేవ. మోక్షమధ్యావి

ఫలము. మతకర్తలు మోక్షస్వరూపము ననేక విధముల నిరూపించిరి. కాని జన్మరాహిత్య మందఱికిని సామాన్యము. 'నీవే తప్ప నితః పరంబెఱుంగ'నని భగవంతుని పాద పద్మముల ననన్యభావముతో భక్తుడాత్మార్పణము జేసి కొనును. హనుమంతుని నిర్విశేషమగు శరణాగతికి మెచ్చి వాల్మీకి యాతనికి 'కృతమస్తకాంజలి' యను బిరుదము నిచ్చెను. సంపూర్ణమగు శరణాగతికి 'కృతమస్తకాంజలిత్వ' మద్వితీయమగు బాహ్యచిహ్నము. చేతుల రెండింటిని శిరస్సున బెట్టుకొని వేడుకొనుట కంటె మరియొక విధమున ఆత్మార్పణభావమును వెలిబుచ్చులేము. నమస్కారము 'నీ కంటె నేను తక్కువ వాడన'ని ప్రహ్లాదాద్యపూర్వకమగు వినయమును మాత్రము ప్రకటించును. కృతమస్తకాంజలిత్వమునందలి యువాత్తభావము నమస్కారముచే స్ఫురింపదు.

జ్ఞానమునకు వలెనే భక్తికిని సంపూర్ణవైరాగ్య మత్యంత మవసరము. ఈశ్వరుడు నిత్యము, అదన్యము లనిత్యము లని దెలిసికొని యనిత్యములనుండి నిత్యవస్తువును వివేకించుట, పశుపత్తి పుత్రవిత్తాలయాదులయందు సంపూర్ణమగు నిరీహ నొందుట, బహిరంత రింద్రియముల నన్నిటిని వశము జేసికొనుట, మోక్షమునం దుత్కటమగు నిచ్చయన్నియు భక్తిజ్ఞానముల రెండింటికిని సమానమగు పూర్వాంగములు. ఇవి యన్నియు లభించినప్పడే యనన్యమగు శరణాగతి యలవడును. మనోనిగ్రహములేక నింద్రియగ్రామముచే నాకర్షింపబడి, విద్వాంసుడుగూడ విషయములపాల బడుచున్నాడు. దురంతమగు సంసార చక్రమున భ్రమించుచున్నాడు. మనోనిగ్రహములేక భగవద్విగ్రహము సాక్షాత్కారము కానేరదు. లేడి శ్రవణేంద్రియమునకును, గజము త్వగింద్రియమునకును, మత్స్యము రసనేంద్రియమునకును, తుమ్మెద ఘ్రాణేంద్రియమునకును పతంగము చక్షురింద్రియమునకును లోనై యనర్థ వ్రాతమున బడుచున్నవి. పంచేంద్రియసంఘాతమునకు లోనై కామక్రోధాది పీడితుడగు మనుజునిగూర్చి యేమి జెప్పవలయును? "ఓసి చేతో భృంగమా! నిస్సారమగు విషయమరు భూముల ద్రిమ్మరివిగాక లక్ష్మీనరసింహ ఘన పద సరసిజ మకరందమును గ్రోలుమా" యని శంకరుడు మనమును మందలించెను. మనోనిగ్రహము లేనివానికి స్వర్గము నరకముగను, నరకము స్వర్గముగను కాన్పించును. మనోనిగ్రహము గలవానికి రాతి కట్టడములు

కారాగృహములు గానేరవు. ఆయోమయగు ద్వారములు నిర్బంధ ద్వారములుగావు. స్వేచ్ఛాసాధములే యగును. తిలక్ పండితుడు కారాగృహమున సర్వతోముఖ పాండితీ విలసితుడుగ నొక యుగ్యంధమును వ్రాసెను. గాంధీ మహాశయుడు బందిఖానాలో నుండియే రెండు శతాబ్దముల కాలము భారతదేశమున పాతుకొని బోయిన పరరాజుల భారదోల గలిగిన రాజ్యానీతి ప్రణాళికను రూపొందజేసెను. మానసిక స్వేచ్ఛగల మహాపురుషుడు పలాశపత్రము నందలి నీటివలె ననసంస్పృష్టుడై తన యభీప్సితమును జేకొనును. పలుగాకులగు లోకుల దూషణ భూషణము లతో నాతనికి పనిలేదు. వశీకృతముగు మనస్సు సర్వానంద సందోహమునకు కారణము. బాహ్యములగు విషయములు సంతోషస్థానములు గావు. నిండు మనమును పరమేశ్వరునికి అర్పణము సేయుటయే సంపూర్ణమగు శరణాగతి. పరిపూర్ణుడగు బురుషోత్తముని మనస్సును గోపికలవహరించుటచే తన మనము సర్పించి యాతనికి సర్వసంపూర్ణతను గలిగించుచున్నానని యొక కవయిత్రి భక్తియందలి మనః సమర్పణ ప్రాధాన్యమును చమత్కరించెను, “యా ప్రీతిరవివేకానాం విషయేష్వనపాయినీ! త్వామనుసరతః సా మె హృదయాన్మావసరృతు” ‘ఓయి లక్ష్మీపతి! అవివేకులకుగల విషయాసక్తి నిన్ననుసరించుచున్న నా హృదయమునుండి తొలగుగాక! ఆ వివేకులకు విషయముల యందుగల యాసక్తి యెంత దృఢతరమో అంత దృఢతరముగ నీయందు భక్తి నా హృదయమున నిలచి యుండునుగాక’ యని భక్తుడొకడు ప్రార్థించెను. విషయలోలుపతనుండి మనస్సును దొలగించుటకు భక్తి సమర్థమగు సుపాయమగును. సంసార వైముఖ్యమును గలుగజేసి నచ్చిదానంద స్వరూపుడగు బరమేశ్వరునందు చిత్తమును లగ్నము సేయుటకు భక్తికంటె సులభతరము, స్వభావనిర్దము, శ్రేష్ఠతరమునగు సుపాయము మఱి యొకటిలేదు. భక్తిపారవశ్యత జెందిన మనుజుడు బాహ్య ప్రపంచము నంతయు మఱచును. ప్రహ్లాదుడు తండ్రి కావించిన యాగ్రహనిమిత్తములగు నిగ్రహముల నన్నిటిని అనుగ్రహములుగ నంభావించెను. దిక్కులకు పాఱుడు : చేతులవై న నడ్డుపెట్టుకొనడు; తండ్రిని దూఱడు. తల్లికైన జెప్పకొనడు. అతడు పాపరహితుడగు పాప; నైజమగు తేజమును విడనాడడు. మాటిమాటికి ననన్యభక్తితో నా పన్నగళాయి దివ్యనామముల సుతించుచుండును. రథ తూర్కనినాదములతోడను అప్సరస్త్రీలతోడను నొప్పారు త్రైలోక్యాధి పత్యమును సచికేతసుడు తృణప్రాయముగ నిరాకరించెను. ఇట్టిది భక్తిప్రభావము. ఇట్టిది భక్తుల అద్వితీయమగు పరమేశ్వర వైభవానుభవము. భక్తిరసాను

భవవై భవమును గోరి మహర్షులు మహాతపముల నాచరించిరి. అనన్యభక్తితో పరమేశ్వరు నారాధించు వారలు స్వభావము చేతనే యాతనియందు వర్తించెదరు. పరమేశ్వరుడు వారలయందు వర్తించును. వారల యోగక్షేమమును దానేవహించెదనని యాతడు ఘంటావధముగ జెప్పెను. సర్వకర్మలనుండి నన్యనించి యాతని ననన్య యోగముచే భజించువారలను సంసార సాగరమునుండి యుద్ధరించెదననియు వాగ్దానముజేసెను.

సర్వసంపదల దులదూగు నాడు భగవంతునివైపు చిత్తము సామాన్యముగ మఱలదు. సంసారమున ననేక కష్టముల పాలబడి దెబ్బలు దగిలి నెత్తిబొప్పికట్టిననాడు భగవంతుడు స్మృతికివచ్చును. కడుపునొప్పి వచ్చినపుడు వెంకటేశ్వరునికి మ్రొక్కుకొని మఱునాడు మఱచిపోదుము. కుచేలుడై శ్వర్యమును గోరక చింపి చీరతో కాలముగడ పెను. తన కొమరులకు రాజ్యమును సంపాదించి పెట్టి సశ్రీ కృష్ణుని కుంతి యభినందించక ఆయన చేసిన మహోపకారమునకు వగచెను. ధర్మరాజంతటి వానికి గూడ నీ నూతన పదవియం దాతని నామస్మరణము న్యూనత నొందునేమోయని యామె భయపడెను.

భగవంతునియం దనపాయమగు తృప్తియే భక్తి. భక్తులందఱు జ్ఞానులు గారు. కాని జ్ఞానులందఱు భక్తులే. ప్రేమ భక్తియొక్క నిజస్వరూపము. భగవంతుని స్వరూపము దెలియక యాతని ప్రేమించుట దుస్సాధము; ఒక్క మాటుగ నిర్గుణ బ్రహ్మమును సాక్షాత్కారము జేసికొలేము. కూర్చొని పరుండుదుము గాని నిలువబడి పడుకొనలేము. కనుకనే యాతని బాహ్యరూపులగు జీవకోటులను ప్రేమించుదుము. అతనిచే నధిష్ఠితములగు విగ్రహదుల సర్పించెదము. భాగవతసేవాపూర్వకముగ భగవత్సేవ సేయుట గడుసులభము. అయ్యది మనకు సంపదాయనిర్దము. భగవంతుడు కేవల ప్రేమస్వరూపుడు. అతని ప్రేమాతిశయ మాతని సృష్టియందంతటను కాన్పించుచున్నది. ప్రతి ప్రాణియు పరాధీనత లేక సుఖముగ జీవించుటకు కావలసినంత సన్యసంపద, సన్యముల బోషించు వర్తముల నిచ్చు మేఘమండలము, మేఘముల జలపూరితములుగ జేయు సూర్యచంద్రాదులు, మధురమగు పానీయముల నొనంగు నదీనదములు, నిర్మల వాతపూతములగు నారామములు, ప్రతిదినము నియతకాలమునకు పుష్పించి కాలగతిని తెలియజేయు నియతి నిర్మితమగు ఘటియంత్రమోయనందగు పుష్పజాతము, స్వాదుఫలసముపేతములగు వృక్షజాలములు, అతనియందు దృష్టిని నిల్పి, యాతని సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిమత్వముల స్మరించుటకు దగిన యారోగ్యము నిచ్చు శరీర నిర్మాణ శిల్పము—విని రిప

కించినపుడెట్టి నాస్తికునికైనను భగవంతునికి ప్రాణికోటి యందు గల ప్రేమాతిశయము గోచరింపక తప్పదు. ఈశ్వరుడు తన రూపముల ననుసరించి మానుష స్వరూపమును సృజించెననుట యొకవిధముగ న్యాయమే యగుచున్నది. అట్టి స్వరూపమును సృజించి తానే యచట ప్రవేశించెనని శ్రుతి పల్కుచున్నది. అందుచేత మనయందు మనకు గల ప్రేమ సహజము, నిష్కారణము, నిరతిశయము, పరమానంద స్వరూపము. మన ఆభావమును మన పెప్పుడును గౌరము. ఎల్లపుడు నుందుముగాక యనియే గోరుచుందుము. ఆత్మయందలి ప్రేమ అన్య ప్రయోజనమును గోరునది కాదు. దాదాదుల యందలి ప్రేమ ఆత్మార్థము. “ఆత్మనస్తు కామాయ సర్వం ప్రియం భవతి” అని శ్రుతి పల్కుచున్నది. ఏడ్చుచున్నను తన కజగు గడ్డముతో పని ఓడ్డను ముద్దులాడి తండ్రి సంతసించుచున్నాడు. తన యందున్న ఆత్మయే సర్వ ప్రాణికోటి యందును భాసించుచున్నాడు. కనుక తన యాత్మ నెట్లు భావించునో అటులనే అన్యులయందలి ఆత్మను గూడ భావించుట భక్తులందఱికిని ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇట్టి ప్రేమ శరీరోపాధినిబట్టి కలుగునది కాదు. అట్టి యుపాధుల యందు ప్రకాశించు స్వయంప్రకాశ స్వరూపమగు పరమేశ్వరునిబట్టి గల్గును. అప్పుడే “ఆత్మవత్సర్వభూతాని”

యను ప్రవర్తనాసూత్ర మనుష్టేయమగును. సర్వప్రాణికోటియందు నిట్టి ప్రేమ యనుభవసిద్ధమైనపుడు, కామ క్రోధాదులకు తావుగాని కారణముగాని యుండదు. దుఃఖ మనునది అత్యంత మగోచరమగును. ప్రతిదిన మభ్యసంప బడు ప్రేమతత్త్వ మనతికాలమున భగవద్భక్తి రూపము దాల్చును. ఇదియే ప్రేమతత్త్వ స్వరూపము.

ప్రేమానన్యమగు భక్తి సంసారసాగరమును దాటుట కకుతోభయమగు నొక. మనుజుని స్వభావమంతయు భక్తిచే నొక నూత్న పరిణామమునుజేరి వికసించును. కామక్రోధాది మలినముచే గలుపితమగు స్వభావమంతయు నిర్మలమై గమలనుండి దీయబడి యగ్నిచే సంస్కృతమగు మేలిమి బంగారమువలె బ్రకాశించును. పూర్వ జన్మవాసనలన్నియు నశించి యాతని ప్రకృతి ప్రేమనంవాసితమై పరిమళించును. మాతృగర్భమున జన్మించిన జన్మము కంటె సత్యంతము భిన్నము స్పృహణీయమునగు నూతన జన్మమునొంది భక్తుడనవరతము కేశవచింతనామృతాస్వాదన చిత్తుడై పరమానందము నొందుచుండును. నిష్కల్మషమగు భక్తి బహుజన్మాభ్యంత్ర పుణ్యఫలము. అట్టివార లరుదుగా నుందురు. త్రికరణ శుద్ధమగు భక్తి మోక్షకారణ మెట్లగునో మతయొక తూరి విచారించెనము.

ఉ పా స నా ర హ స్య ము

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

11

దీక్షారంభము - సంధ్యోపాసనము

ఇట్లు సాధకుడు అంకురారోపణము గావించి తదనంతరము పూర్వోక్తశుభదినమున వేకువరూముననే (బ్రాహ్మముహూర్తమున) నిద్ర మేల్కొంచి ఇష్టదేవతాధ్యాన మొనర్చి శౌచాదులు నిర్వర్తించి నదీస్నానమాచరించి సంధ్యోపాసనము జేసి యాగమండపమును ప్రవేశింపవలయును. ఇట్లు చెప్పుటచే సాధకునకు ముందు నిత్య కృత్యములగు స్నానాదులు అచరించుట ముఖ్యముగాన ముందుగా స్నానము సంధ్యోపాసనమును గురించి విచారించుట అవశ్యకము—స్నానమనగా దేహమందలి మలమును పోగొట్టుకొనుటకు జేయు కర్మముయొక్క పేరు—

అట్టి స్నానము రెండు విధములు. బాహ్యము, అంతరము. బాహ్యస్నానముచే శారీరకమలమున్నూ అంతరస్నానముచే మానసికమలమున్నూ పోవుటవలన సాధకునకు దేవతా భావయోగ్యమగు దివ్యదేహము గలవాడగును గావున అంతర్బాహ్యస్నానములు రెండునూ ముఖ్యములై యున్నవి.

“స్నానప్రకారో ద్వివిధః బాహ్యభ్యంతరభేదతః

అంతరస్నాన మత్యంతరహస్యమపి సాదరాత్

కథయామి....” అనుటవలన బాహ్యస్నానముకంటె అంతరస్నానము విశేషమని తెలియుచున్నది. అందు అంతఃస్నానమనగా—

“సంవిత్త్రయమనునృత్య చరణత్రయమధ్యతః
ప్రవంతం సచ్చిదానందప్రవాహం భావగోచరం
విముక్తసాధనం పుంసాం స్మరణాదేవ యోగినాం
తేనాప్లావితమాత్మానం భావయేద్భవశాస్త్రయో

ఏవమాభ్యంతరం స్నానం” ఇట్లు చెప్పటవలన శరీర మందుగల సహస్రారమధ్యస్థబిందువులో నాద, బిందు, కళాతీతమగు పద్మింశతత్వాత్మక పరాభగవతి అహంకర్షాబి ధేయమై కోటిసూర్యప్రభాభాసమానమగు తేజస్సుతో ప్రకాశింపుచున్నట్లు వెనుకనే చెప్పబడినది. (అట్టి భగవతియే ఆత్మ యని చెప్పబడుచున్నది) ఆ భగవతికి రక్త (పింగళ) శుక్ల (ఇడా) మిశ్ర (సుమమ్మ) అను మూడు చరణములు గలవు. ఆ చరణములనుండి పరాభగవతి తనయొక్క తేజోరూపమగు సుధాధారను (అమృతమును) ఆధారచక్ర మందుగల అగ్నిలో వర్షింపజేసి సర్వశరీరమునూ పోషింపు చున్నది. ఇట్లు నిత్యము జీవుడు అమృతధారాస్నానము చేయుచున్ననూ తెలుసుకొనలేకపోవుటవలన యీ స్నాన ఫలమును పొందలేక యున్నాడు. అందుచే సాధకుడు అంతరస్నానఫలమును పొందుటకు మూలాధారమందు గల కుండలినీశక్తిని ఉత్థాపనముజేసి ప్రాణాయామాదు లచే చక్రకోధనము చేసి శుక్ల, రక్త, మిశ్రచరణములను ఇడా, పింగళ, సుమమ్మలయొక్క సంయోగస్థానమగు ముక్తిక్షేత్రమును జేరి అచ్చట పరాభగవతియొక్క పాదు కలనుండి వెలువడు దివ్యసుధాధారలచే అభిషేకింపబడి స్వాత్మదర్శనముచే ముక్తిగాంచుటయే అంతరస్నానమని పేరు. ఇట్లు చేయుటవలన అంతరమగు మనోబుద్ధ్యాదులు పరిశుద్ధమై భగవతీసాన్నిధ్యమును జేరుటకు సాధకునకు యోగ్యతగల్గును. ఈ విషయమునే శృతిగూడ యిట్లు చెప్పుచున్నది—

సితానితే సరితే యత్ర సంగతే తత్రాప్లతాసో
దివ ముత్పతంతి యేవై తన్వాం విసృజంతి ధీరా

పై జనాసో అమృతత్వం భజంతే ॥ తెలుపు, నలుపు గలిగి ప్రవహించు నదులయొక్క కలయిక యొచ్చట గలుగునో అచ్చట స్నానమాడిన జనులు పాపములను పోగొట్టుకొని అమృతులై దివ్యలోకమును పొంది భగవతి నమూరాధనము జేయుదురని చెప్పటవలన తెలుపువర్ణము గల నీటితో ప్రవహించు గంగయే ఇడానాడి, నల్లనివర్ణము గల నీటితో ప్రవహించు యమునయే పింగళానాడి. వీని రెంటిలో అంతర్వాహినియై మిశ్రవర్ణము గలిగి ప్రవహించు సరస్వతినదియై సుమమ్మనాడి. వీని కలయికస్థానమగు ప్రయాగక్షేత్రమే త్రిపుటియగు భూమధ్యస్థానము; ఇదియే ముక్తిక్షేత్రము. ఇట్టి పవిత్రస్థానములో స్నానమాడుట ముక్తిసాధనము. గావున శివశక్తిసంపుటమును గ్రహించు

టయే అంతరస్నానముగకు ఫలము. ఈ స్నానమునకు ముందు బాహ్యస్నానము అవసరమగుటవలన బాహ్య స్నానమునుగురించి తెలుసుకొనుట ముఖ్యము.

సాధకుడు స్నానార్థము నదీతీరమును జేరి జలమునందు ప్రవేశించి దేశకాలాదులను సంకీర్తనము చేసి “మమ శరీర స్థితసర్వమలదోష నివృత్తి పురస్కర దేవతాభావయోగ్యతా నిధ్యర్థం బాహ్యస్నాన మహం కరిష్యే” ఇట్లు సంకల్పించి సూర్యమండలమునుండి తీర్థమును గ్రహించినట్లు భావించి ప్రాణాయామము జేసి గంగా, యమున మొదలగు తీర్థ ములను స్మరించి అసంతరము మలాపహరక మంత్రము లను పఠించుచు స్నానము చేయవలయును.

బ్రహ్మాండమందు గల సర్వజలములను వేనవియందు సూర్యుడు తన కిరణములచే గ్రహించుటవలన మేఘ రూపములగు ఉదకములను వర్షాకాలమునందు తిరిగి వర్షింపజేయుటవలన ఉదకములు సూర్యరూపములనుట నిర్దము. సూర్యుడు తన కిరణప్రసారముచే అంధకార మును (పాపము) పోగొట్టి తేజమును (పుణ్యమును) ఆనందమును యిచ్చును. అట్లే సూర్యరూపములగు ఉదకములు శరీరమందు గల మలమును పోగొట్టి ఆనంద మును తేజమును పుష్టిమొదలగునవి యిచ్చును. గనుక స్నానము చేయునప్పుడు సూర్యుని గురించి తీర్థమును గ్రహించుట యుక్తము.

బ్రహ్మాండోదరతీర్థాని కరైఃస్పృష్టాని త రవే ।

తేన సత్యేన మే దేవ తీర్థం దేహీ దివాకర ॥

మరియు సమస్తభూతజాలమునకు అవసరమగు ప్రాణ శక్తి (ఆక్సిజన్) సూర్యకిరణములయందు గలదు. ప్రతి దినము సూర్యుడు అస్తమించునప్పుడు ఆశక్తిని వరుణ రూపములగు ఉదకములయందు ఉంచును. తిరిగి ఉద యించినప్పుడు తనశక్తిని తాను గ్రహించును. కావున మానవులు సూర్యోదయము గాకమునుపు (ఆసనా ప్రభాత కాలములో) అట్టి ప్రవాహోదకములో స్నానమాడిన ఆ ఉదకమందు గల విద్యుద్దూపమగు ప్రాణశక్తి శరీరము నందు ప్రవేశించి కాన్తి, బల, పుష్టి మొదలగు వానిని కలుగజేయును. అందువలన ప్రభాతకాలములో స్నానము ముఖ్యమై యున్నది.

సమస్తబ్రహ్మాండమును ప్రకాశింపజేసి సర్వజీవులకు ప్రాణవాయువును ప్రసారము చేయుటచే బ్రహ్మాండకర్త సూర్యుడని చెప్పబడుచున్నది. “అసావాదిత్యో బ్రహ్మ” అట్టి సూర్యునకు మిత్ర, వరుణ, అను రెండు రూపములు గలవు. అవియే ధనధ్వవము (Negative) ఋణధ్వవము (Positive) అనబడును. ఆ ధ్వవములలో ధనధ్వవము నుండి ప్రాణశక్తిని పుట్టించి సర్వజీవశరీరములయందు

ఉంచును. అందువలన సూర్యుని కాలముగు పగటి యందు సర్వవ్యవహారములు జరుపుకొనతగు శక్తి కల వారై యుందురు. ఈ ప్రాణశక్తితోబాటు శరీరమునకు హని చేయు హరిణవాయువు (Clorinum) గూడా సూర్యునివలన ఉత్పన్నమై జీవశరీరములయందు ప్రవేశించును. అందువలన ఋణభృతమువలన ఆ హరిణ వాయువును రాత్రికాలమునందు వరుణరూపముతో భక్షించును. గావున రాత్రికాలమున విశ్రాంతి అవసరము. కనుక శరీరమునకు సూర్యకరణములచే బలము మొదలగు శక్తులు గలుగును. వరుణునిచే యీ శరీరము నందు గల నీచధాతువులు భక్షణచేయబడుటచే జీవులకు ఆనందము గల్గును. అందువలననే మనము నిత్యము భోజనము చేయునప్పుడు జలపానము అవసరము. మనము తిను పదార్థములు సూర్యునివలన అభివృద్ధి పొందును. అట్టి ఆహారములను మనము తిందుము. వానిలో గల నీచధాతువులు జీర్ణముగుటకున్నా ప్రాణశక్తి అభివృద్ధి యగుటకున్నా వరుణభృతరూపమగు జలపానము అవసరము గావున అట్లే స్నానముచే జలము శరీరమందుగల మలమును పోగొట్టును.

గంగేచ యమునేచైవ గోదావరి సరస్వతి

సర్మదే సింధు కావేరి జలేస్మిన్నన్నిధిం కురు ॥

అవాహయామి త్వాం దేవి స్నానార్థమిహ సుందరి

ఏహి గంగె నమస్తుభ్యం సర్వతీర్థనమస్త్యైతే ॥ అను మంత్రములచే గంగాదిప్రార్థనమాచరించి వారుణమంత్రములచే ప్రోక్షణము గావింపవలయును.

సిన్ధుక్షే నిఖిలం విశ్వం ముహుశ్శుక్రం ప్రజాపతేః
మాతర స్సర్వభూతానాం ఆపో దేవ్యః పునంతు మాం.
అలక్ష్మీం మలరూపాం యాః సర్వభూతేషు సంస్థితాం
కాలయన్తి నిజస్పర్శా దాపో దేవ్యః పునంతు మాం
యన్యై కేశేషు దౌర్భాగ్యం సీమానై యచ్ఛ మూర్ధని
లలాటే కర్ణ యోరక్షేః అప స్తద్ధృంతు వో నమః
సంతోషః క్షాన్తి రాస్తిక్యం అప స్తన్వంతు వో నమః
ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం విద్యా భవతు వో నమః ॥

ఈ మంత్రములతో స్నానము చేయుటయే బాహ్య స్నాన మనబడును. పైన చెప్పిన విధముగా స్నానము చేయలేని అశక్తులకు స్నానానకల్పములను శాస్త్రము చెప్పియున్నది. 1. వారుణస్నానము 2. అగ్నియస్నానము 3. వాయువ్య స్నానము 4. దివ్యస్నానము 5. మానసికస్నానము మొదలగునవి. వీనిలో వారుణస్నానము ముఖ్యము. ఇట్లు స్నానానంతరము సాధకుడు తెల్లని వస్త్రములు ధరించి సంధ్యావందనమును చేయవలయును.

ధారయే ద్ధ్వానసీ సుద్ధే పరిధానోత్తరీయకే
అచ్చిద్రై నహనే సుక్లే ఆచమే త్స్పృశనంస్థితః
ఊర్ధ్వపుండ్రం త్రిపుండ్రంవా కృత్వా సంధ్యాం

సమాచరెత్ ॥

అను ప్రమాణముచే చిల్లులులేని తెల్లని వస్త్రముగల అంచు లతోగూడిన వస్త్రములు, ఉత్తరీయ్యము పరిధానవస్త్రమును ధరించి మృదువగు ఆననమునందు అసగా దర్చాననము చిత్రాననము మొదలగువానియందు కూర్చుని ఆచమించి ఊర్ధ్వపుండ్రముగాని త్రిపుండ్రమును గాని వారివారిశాఖానుసారము ధరించి సంధ్యోపాసనము చేయ వలయును. జపాదులయందు కామ్యముల ననుసరించి ఆననములు గూడ తంత్రములయందు చెప్పబడి యున్నవి. వస్త్రాననము సాభాగ్యమును దారువుతో చేయబడిన ఆననము దౌర్భాగ్యమును చిత్రాననము సమస్త కోరికలను కృష్ణాజినము (నల్లయిరిచర్మము) జ్ఞానసిద్ధిని వ్యాఘ్రాజినము (పెద్దపులిచర్మము) మోక్షమును యిచ్చును. ఇట్లు ఆననములయందు కూర్చుని ఆచమించి భస్మధారణము చేయ వలయును. నిత్యకర్మములయందు భస్మధారణము ముఖ్యమై యున్నది.

భస్మధారణవిధి

సాధకుడు శుభదినమున తూర్పుగా గాని ఉత్తర దిక్కుగా గాని గ్రామముయొక్క బాహ్యప్రదేశమున కపిల గోవుయొక్క పేడను సంగ్రహించి తెచ్చి యెండించి అగ్ని యందు కాల్చి తెల్లని భస్మమును గ్రహించి అభస్మమును “నద్యోజాతం ప్రపద్మామి” అను పంచబ్రహ్మమంత్రము లతో అభిమంత్రించి ఆ భస్మములో “మానస్తాకెతనయే” అను మంత్రముతో జలమును ఉంచి కలిపి “అగ్నిరితి భస్మ, వాయురితి భస్మ” అను మంత్రములతో తిరిగి అభిమంత్రణముచేసి ఆ భస్మమును శిరమునందు, లలాటమున, వక్షస్థలమునందు, బాహువులయందు “త్రాయుషం జమ దగ్నేః” త్ర్యంబకం యజామహే” అను మంత్రములతో అడ్డముగా మూడురేఖలను ధరించ వలయును. ఇట్లు ధరించుటవలన శివరూపుడై సమస్తకర్మములు చేయుటకు అర్హుడగునని కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్తునందు చెప్పబడినది.

గోవులలో కపిలగోవు శ్రేష్ఠము. అట్టి గోవు నకల ఓషధుల రూపమగు గడ్డిని ఆహారముగా తీసుకొనును. ఓషధులు సోమరూపము గావున గోవు గూడ సోమరూపమే. గోవు సమస్తజీవులకు తల్లివంటిది. గోవుయొక్క పాలు మానవులకే గాక సర్వజీవులకు సామాన్యాహారము. అట్టి గోవు సర్వదేవతాస్వరూపిణి.

శ్రు॥ మాతా రుద్రాణాం దుహితౌ వనూనాగ్ం స్వస్థా
దిత్యానా మమృతస్య నాభిః ॥

ఆనుటవలన రుద్రులకు తల్లియు వసువులకు కూతురు అదిత్యులకు చెల్లెలున్నా అయి అమృతత్వావసమునకు ముఖ్యమై యున్నది. ఇట్టి గోవులయొక్క మలములో నర్వదేవతలు సర్వసంపదలున్నా గలవు. అట్టి పవిత్రమగు గోమయమును సూర్యకిరణములతో సంపర్కమువలన సూర్యునియందు గల తేజస్సు గోమయమునందు సంక్రమించును. మరియు అట్టి శుష్కగోమయమును అగ్ని తప్తము చేయుటచే భస్మమై సోమసూర్యాగ్నిరూపమై ధరించుటవలన తేజమును అన్నరసమును కాన్తి బలము సంపద మొదలగు సర్వగుణములను యిచ్చి దేవతాభావము గలుగ జేయును. గాన భస్మధారణము ముఖ్యమై యున్నది. భస్మధారణముచేసి సంభ్యోపాసనము చేయవలయును.

సంభ్యోపాసనము

సంభ్యోపాసనమనగా విధివిహితమగు నిత్యకర్మము యొక్క పేరు. “అహరహస్సంధ్యాముపాసీత” అనుట వలన ప్రతిదినమున్నూ సంధ్యాకాలమున నియతముగా గాయత్రీఛందోబద్ధమగు అదిత్యరూప బ్రహ్మనుసంధానము విధింపబడియున్నది. ఇట్టి కర్మమును ఆచరించనియెడల ప్రత్యూయశ్రవణముచే విధి దృఢీకరింపబడి యున్నది.

సంధ్యా యేన న విజ్ఞాతా సంధ్యా యేనానుపాసితా ।

నపశుర్భూత్వాజీవమా మృత శ్వాచోపజాయతే ॥ అను వచనముచే సంధ్యావందనక్రియ తెలియకపోయినను సంధ్యను ఉపాసించకపోయినను బ్రతికినంతవరకు శూద్ర త్వము జీవితాంతమున హీనయోనిత్వము చెప్పటచే సర్వ జనులు సంధ్యాకర్మమును ఆచరించి తీరవలయును అని విధిద్యోతకమగుచున్నది. మరియు అజ్ఞానావరణముచే అహంకారదులను పొంది స్వరూపవివేచనములేని పశు తుల్యులకు స్వరూపజ్ఞానము గలుగుటకు పరమేశ్వరునిచే సంధ్య నియతముగా యేర్పడియున్నది.

యావంత్యైస్సాం పృథివ్యాం తువికర్మస్థా ద్విజాతయః ।

తేషాంహి పాపనాస్థాయ సంధ్యా నృష్టా స్వయంభువా ॥

కావున సంధ్య విధివిహితము - సంభ్యోపాసనమును గురించి ఛందోగశృతి యిట్లు చెప్పియున్నది. పూర్వము బ్రహ్మవేత్తులగు మహర్షులు తమలో తాము యిట్లు విచారించిరి. “సంధ్య యనగా నేమి? సంధ్య యెప్పుడు వుట్టినది. సంధ్యా కాల మెప్పుడు? సంధ్యను ఉపాసించుట యెట్లు?” అని వారిలో గొప్పవాఁట్లు తీర్మానించిరి. వెనుక నొక పర్యాయము దేవతలకు రాక్షసులకు యుద్ధము వచ్చెను. ఆ యుద్ధమందు రాక్షసులు ఉదయించు సూర్యునివైపు పరు

గత్తిరి. అంతట వారిని జూచి అదిత్యుడు భయమును పొందెను. భయముచే అతని హృదయము ముడుచుకొని పోయెను. వెంటనే సూర్యుడు బ్రహ్మయొద్దకేగెను. భయముచే తనయొద్దకు వచ్చిన సూర్యుని జూచి బ్రహ్మ యాతని వ్యాధికితగిన సత్యమగు మందును కనిపెట్టెను. అంతట సూర్యునకు బ్రహ్మయొక్క ముఖమునందు ఓంకారమగు ప్రణవమును మూడు పాదములు గల గాయత్రీమంత్రమును కనుపించెను. ఆ మంత్రదర్శనముచే సూర్యుడు తిరిగి స్వస్థత పొందినవాడై ప్రకాశించెను. కావున బ్రహ్మయొక్క ముఖమునుండి వెలువడుటచే బ్రహ్మముఖమనగా గాయత్రీమంత్రమని యర్థము. అందుచే బ్రాహ్మణులు సంధికాలమునందు—అహోరాత్రములయొక్క కలయిక సంధికాలము గాన—అట్టిసంధ్యాకాలమున బ్రహ్మముఖమగు గాయత్రిని ఉపాసించుటయే సంధ్యావందనమని యర్థము.

అహోరాత్రస్య యత్సంధిః సూర్యసక్షతపర్జితః ।

సా తు సంధ్యా సమాఖ్యాతా మునిభి స్తత్త్వదర్శిభిః ॥

సంభ్యోపాసనమనగా బ్రహ్మోపాసనమని యర్థము. ఇందలి ముఖ్యదేవత యెనిమిది అక్షరములచే ప్రతిపాద్యమగు గాయత్రీఛందోబద్ధ సవితృదేవత. సవిత యనగా సమస్తభూతములయందుండి ప్రేరేపించు అగ్ని. ఈ అగ్నికి సావిత్రాగ్ని యని పేరు. సావిత్రాగ్నియనగా కాలావయవములచే ప్రకాశించుసూర్యుడు. సూర్యునకు కాలాత్మకత్వము గలదు. కాలము అగ్నిపోమాత్మకత్వము గలది. అగ్నిపోమరూపములు అహోరాత్రములు—అహోరాత్రములు శివశక్త్యాత్మకములు - అహోరాత్రములలోని ఉషః కాలము శక్తి—సూర్యుడు శివుడు. ఇట్టి శివశక్తిప్రతిపాదక అహోరాత్రముల కలయిక యగు మిథఃకాలము సంధికాలము. ఈ సంధికాలమున జేయు ఉపాసనము సంభ్యోపాసనము. సంధికాలరూపము అగ్నిపోమాత్మకబ్రహ్మరూపము. ఈ బ్రహ్మరూపమే సావిత్రాగ్నిరూపము. ఈ సావిత్రాగ్నిరూపమే ప్రణవము. ఈ ప్రణవమునకు కాలాత్మకప్రజాపతి యని పేరు. ఇట్టి ప్రజాపతినామక సావిత్రాగ్ని రూప ప్రణవమంత్రమునకు ఛందమగు గాయత్రీఛంద మందలి అక్షరస్థానములగు కాలావయవములు వసంత. గ్రీష్మ, వర్ష, శరద, హేమంతములను ఋతువులు 5, పూర్వపక్ష, అవరపక్షములు 2. అహోరాత్రములు 1. కలశి మొత్తము యెనిమిది అక్షరములు. ఈ యెనిమిదిలింగములున్న అగ్నిసోమసూర్యాత్మకమై శిరము, దక్షిణపక్షము, వామపక్షము, పృష్ఠము, మధ్యభాగము, చితులు (జ్ఞానేంద్రియములు) పురీషములు (కర్మేంద్రియములు) ఇష్టకలు (అహోరాత్రములను యిటుకలు) అను యెనిమిది అవయవములతో గూడిన శరీరాత్మక (పక్ష్యాత్మక) చితియై

సావిత్రాగ్నిని ఆచ్ఛాదించుటచే యీ సావిత్రాగ్నిదేవతకు ఛందస్సు గాయత్రి యని చెప్పబడుచున్నది. ఇట్టి బ్రహ్మ రూపము ధ్యానము చేయుటచే రక్షించును. గనుక గూడ గాయత్రి యని పేరు గల్గినది. పైన చెప్పిన విధముగా శరీరమందు గల చిద్రూపమగు సావిత్రాగ్నియే బ్రహ్మ. ఈ బ్రహ్మయే అత్మరూపుడై బ్రహ్మరంద్రమున ప్రకాశింపుచున్నాడు. ఈ బ్రహ్మయే వైశ్వానరాగ్నిరూపుడై మూలాధారమందు ప్రాణాదిరూపజీవుడై యున్నాడు. ఇట్లు శరీరమందు గల జీవబ్రహ్మలకలయికయే సంధికాలము. ఈ సంధికాలములో అజ్ఞానముచే అహంకరించి శరీరమే దేవుడను భేదబుద్ధిగల జీవుని అజ్ఞానము తెలగించి ఆభేదరూపమగు స్వాత్మను తెలుసుకొనుటయే ఉపాసనము. కావున ముక్తి నొందుటకు సంధ్యోపాసనము అవసరమై యున్నది. మరియు యిట్టిసావిత్రాగ్నిరూపమగు బ్రహ్మ యెచ్చట నున్నది? యెట్లు ఉపాసనము చేయవలయును? అను విషయము శృతులలో యిట్లు చెప్పబడి యున్నవి.

ఈ సావిత్రాగ్నిరూపబ్రహ్మ బుద్ధియందు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నది. బుద్ధి యనగా శుద్ధవిద్యారూపమగు సాత్వికబుద్ధి. రజస్తమోమిశ్రితబుద్ధులు సంసారబంధములను కల్పించును గాన అట్టి బుద్ధిసావిత్రాగ్నిని తెలియనేరదు. కాబట్టి సావిత్రాగ్నిని సాత్వికబుద్ధి మాత్రమే తెలియగలదు. ఈ సాత్వికబుద్ధి సత్యమందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నది. సత్యము తపస్సులో ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నది. అనగా ఉపాసనాంగములగు యింద్రియ నిగ్రహము, అహంస, దయ, క్షాన్తి మొదలగు తపమువలన మాత్రమే సత్యమగు సావిత్రాగ్ని జ్ఞానము గలుగునని భావము. ఈ తపము శారీరక బలము సందు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నది. అనగా ఇంద్రియములు బలముగలవి అగునప్పుడు మాత్రమే తపము జేయుట సాధ్యపడును. అట్టి బలము ప్రాణములయందు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నది. ప్రాణములు ప్రాణశక్త్యభిమాని యగు జీవరూప వైశ్వానరాగ్ని యందు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నవి. ఈ వైశ్వానరాగ్ని శరీరమందు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నాడు. కావున వైశ్వానరాగ్ని జీవరూపము, సావిత్రాగ్ని బ్రహ్మ రూపము. సావిత్రాగ్నియొక్క అంశమే వైశ్వానరాగ్ని. వాచ్యభేదముకన్న వస్తుభేదము లేకపోవుటవలన వస్తుతః జీవబ్రహ్మలకు భేదము లేదు. ఉపాధిభేదమువలన జీవుడని చెప్పబడుచున్నాడు. అట్టి జీవుడు ఉపాసనము ద్వారా అభేదసిద్ధిని పొంది సావిత్రాగ్నిరూప బ్రహ్మప్రాప్తిని పొందును గావున సంధికాలములయందు సావిత్రాగ్నిరూప బ్రహ్మనుసంధానమగు సంధ్యావందనమును విధిగా ఆచరించవలయును. సంధ్యావందనమునందు గాయత్రి మంత్రమును—యీ క్రిందవిధముగా ధ్యానించవలయును.

తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

సర్వజగదుత్పత్తిలయకారకుడై సర్వప్రపంచమును ప్రకాశింపజేయువాడై స్వప్రకాశస్వరూపుడై చిదేకరసరూపుడై సర్వసుఖ కారకుడై సర్వసంసారహామకుడై యే నిర్గుణ బ్రహ్మ మాయొక్క బుద్ధివృత్తులను ప్రేరేపించుచున్నాడే, అట్టి ప్రార్థనయొడైన సావిత్రాగ్ని రూప బ్రహ్మమును ధ్యానింతుము.

వివరణము. “సవితా వై ప్రసవనా మిశే” అనుట వలన సవిత యనగా సర్వజజ్ఞును ప్రసవింపజేయువాడు - “వరేణ్యం - వృజ్ఞానంభక్తే ఏణ్యప్రత్యయః” సర్వస్వచేత ప్రార్థించ తగినది. “భర్గః - స్వప్రకాశకత్వానా ఆంధకార భంజనత్వాత్ భర్గః” తనయొక్క ప్రకాశముచే చీకటిని పొగొట్టువాడు. మరియును కాలాత్మకుడైన సర్వకర్మఫలమును అనుభవింపజేయువాడును, మరియు వర్షముద్వారా నమస్తభూతములను భరించువాడును. మరియు జ్ఞానముచే అజ్ఞానరూపమగు సంసారమును పొగొట్టువాడును. “దేవస్య” ప్రకాశమానముగల (యమేవ భాస్త మను బాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి) “యః” పైలక్షణయుక్తుడగు యే నిర్గుణ బ్రహ్మము “నః” మన యొక్క “ధియః” బుద్ధివృత్తులను “ప్రచోదయాత్” ప్రకర్షణ చేదయతి, చక్కగా ప్రేరేపించుచున్నాడే “తత్” అట్టి నిర్గుణబ్రహ్మమును “ధీమహి” ధ్యానింతుము గాక - ఇట్టి నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనమే సంధ్యోపాసనము గాన సర్వకర్మలను ఆచరించుటకు ముందు యిట్టి విధిరూప సంధ్యాకర్మమును ఆచరింపవలయును. గాయత్రి మంత్రమునకు ముందు ఉచ్చరించు వ్యాహృతులు గూడ నిర్గుణ బ్రహ్మమునే బోధింపుచున్నవి.

“భూః - సత్తాయాం అస్తితామాత్రం వస్తు, సృష్టిస్థితి లయములయందు యెల్లప్పుడూ ఉండునదీ నాశరహితమైనది. “భువః” సర్వోపాదానకారణం, సర్వజగత్తుకు కారణభూతమైనది. సర్వమును రక్షించునది. “సువః” సంహర్తుంసమర్థః, స్వప్రకాశముచే సర్వ అజ్ఞానమును పొగొట్టునది “మహః” గొప్పదియు మహత్తు గలదియు “జనః” తెలియ తగినది మరియు సర్వము తెలియునది. “తపః” తపింప జేయునది “సత్యం” త్రికాలములయందు ఉండునది. ఇట్లు యీ వ్యాహృతులవలన గూడ గాయత్రి మంత్రదేవత నిర్గుణ బ్రహ్మమని తెలియుచున్నది. మరియు గాయత్రి శిరోమంత్రముగూడ నిర్గుణ బ్రహ్మమునే తెలియ జేయుచున్నది.

(సశేషము)

వార్తలు

విషాదవార్త

పాన్నూరు శ్రీ భావనారాయణస్వామివారి దేవాలయ ధర్మకర్త

శ్రీ రాజా వాశిరెడ్డి హరిహరప్రసాద్ గారి నిర్యాణము

శ్రీ రాజావారు ఏ 11-7-57 న రాత్రి గ 10-45 లకు పరమపదించినారని తెలియజేయుటకు చాలా విచారించుచున్నాము.

జీవిత విశేషములు :—శ్రీ రాజాగారు తేదీ 3-3-1903 న నర్సారావుపేట తాలూకా ముత్తనపల్లి అగ్రహారములో జమీందారుకుటుంబములో జనన మొందిరి. 5 వ సంవత్సరము వయస్సులోనే చింతపల్లి జమీకి శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వెంకటలక్ష్మీ నరసమాంబ బహద్దూర్ మన్నెయ్యలైన రాణీవారిచే దత్తపుత్రుడుగా స్వీకరించబడి వార్సులయిరి. బాల్యమునుంచి గుంటూరు పట్టణములో పెరిగి ఇంగ్లీషులో యున్నత విద్య నభ్యసించి పట్టభద్రులైరి. సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు పాండిత్యమును గడించిరి. 1927 సంవత్సరంలో చిరుమామిళ్ళ కోదండరామయ్యగారి ప్రథమపుత్రిక పార్వతీ దేవమ్మగారిని ధర్మపత్నిగా స్వీకరించిరి. 1924 సం॥ లో వంశపరంపరగా వచ్చుచున్న పాన్నూరు శ్రీ భావనారాయణస్వామివారి దేవాలయ నిర్వహణ పదవిని కవిపండిత స్వస్థివాచక గాయక నమకములో స్వీకరించిరి. ఆ మరుసంవత్సరమే శ్రీ స్వామివారి నన్నిదిలో వేద శాస్త్ర పాఠశాలలను స్థాపించి ప్రాచ్యవిద్యలయందు తమకున్న ఆదరాభిమానములను నిరూపించిరి. ఇంతియేగాక చదువు కొను విద్యార్థులకు ఉచిత భోజనవసతి సౌకర్యములు కల్పించిరి. ఈ పాఠశాలయందు చదివిన విద్యార్థులు పట్టభద్రులై శ్రీ వారిని నిత్యస్మరణ చేయుచూ జీవించుచుండిరి. బాలికామణిగాయున్న పాఠశాలను కళాశాలగా మార్చించి ప్రాథత్యమును చేకూర్చిరి. ఈ కళాశాల ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయము వారిచే గుర్తించబడినది. 1953 సం॥ లో ప్రాచ్యవిద్యా ఉన్నత పాఠశాల నొకదానిని స్థాపించి అందు నిర్బంధ సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొదలగు విద్యలను ఉచితముగా జరిపించుచున్నారు. శ్రీ వారి కాలములో దేవాలయము సర్వతోముఖాభివృద్ధిచెంది, నలుదిక్కులనుంచి యాత్రీకులు వచ్చునట్లు ఆకర్షవంతముగ చేయించిరి. ఇమ్మహానీయులు బీదలపాలిటి కల్పతరువు. కవిపండితులకు కామధేనువు. అనేక అష్టావధాన శతావధానములలో తాము స్వయముగా పాల్గొని కవులను నన్మానించిరి. 1956 సంవత్సరంలో విశాలాంధ్ర కవిపండిత సమ్మేళనము జరిపి సంస్కృతాంధ్ర భాషాభివృద్ధికి దేవాలయాభివృద్ధికి జరుగవలసిన సలహాలు పొంది కవిపండితులకు భూరిసత్కారములుచేసిరి. శ్రీ రాజావారు అనేక ధర్మసంస్థలకు, దేవాదాయములకు, ధర్మాదాయములకు ధర్మకర్తలుగాయుండి మాధవసేవ, మానవసేవ చేసియుండిరి. ఈ తేజోమూర్తి నిరంతరగాయత్రీ మంత్రానుష్ఠాన తత్పరులు. ఇట్టి మాననీయ మహోదారుడు, సత్యవాక్య నిరతుడు శాస్త్రస్వరూపుడు, మాతృవాక్య పరిపాలకుడు అయిన మహానీయమూర్తి-తల్లి, ధర్మపత్ని, నలుగురు కుమాళ్ళను, అశేష బంధుమిత్రాదులను దుఃఖాబ్ధిలో విడిచి యీ ఆషాఢ శుద్ధ వ్యాసపూర్ణిమ గురువారము రాత్రి లింగోద్భవ కాలమందు బ్రహ్మైక్యమును పొందిరి. అవసానదశలో తల్లి, ధర్మపత్ని, తేజోగుణ సంపన్నులైన పుత్రచతుష్టయము, దేవాలయ మేనేజరు తదితర బంధుమిత్రాదులు సమీపములోనే యుండిరి. శ్రీ రాజావారి ఆత్మ ఆ పరమాత్మ యందై కృమొందుగాక!

ఓం తత్సత్.

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV - APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

Buddhist Sculpture in Andhra

Buddhist sculpture in Andhra attained beauty and elegance of a superb order under the rule of the Satavahanas. Long after them, their successors also fostered art in the eastern and western Deccan. Buddhism was well established by the Satavahanas and it continued to enjoy state recognition for a long time even after them. So, naturally Buddhist art was at its height during that age. But Buddhism did not stand in the way of Brahminism for it also flourished along with Buddhism and most of the Satavahana rulers were devoted to it. The third Satavahana king performed a number of Vedic sacrifices and named one of his sons as Vedisri. Gautamiputra Satakarni supported Brahmins and emulated the Brahminic heroes like Rama, Kesava and Arjuna. Temples to Gauri are mentioned in the *Gadha Saptasati*. Therefore along with Buddhism Brahminism also found devotees and followers during the rule of the Satavahanas and their successors but between the two Buddhism enjoyed religious supremacy. And as art and architecture were the vehicles of culture, and were wholly based on religion, Buddhist art and architecture almost eclipsed Brahminical art and architecture and this does not mean that Brahminical art and architecture did not exist at all.

The Satavahana empire broke up into the Abhras in the north-west, the Chutus in the South and the Ikshvakus in Andhra. In Madhya Pradesh descendants of the

Satavahanas continued to rule and the Pallavas took up the south-east of the Deccan. In this manner the political solidarity of the Deccan was shattered into five independent sovereignties after about six centuries of united rule under the Satavahanas.

Among these rulers, the Andhras patronised Buddhism and Buddhist art. The Ikshvakus ruled over the country which extended between the river, Krishna and Guntur. The Puranas refer to them as Sriparvatiyas (rulers of Sriparvata) and Andhrabhrityas (Servants of the Andhras). Though seven Ikshvakus are said to have ruled the Andhra country for over fifty seven years, the inscripational

Fig. 1.

evidence acknowledges only a few of them. They were originally feudatories of the Satavahanas for they had their title as *mahatalavara*. Vasithiputa Siri Chantamula the founder of the Ikshavaku line is said to have performed the horse-sacrifice *asvamedhu* and also *vajapeyu* sacrifices. His son Virapurisadata left a glorious epoch in the history of Buddhism. He married a princess from the Saka family of Ujjain and gave his daughter in marriage to a Chutu prince. Many of the royal ladies were followers of Buddhism. An aunt of Virapurisadata constructed a big stupa at Nagarjunakonda and apsidal temples and viharas and mandapas. Many other women of the royal house followed suit.

There is evidence to show that Ceylonese Buddhism found a place in Andhra and that the Greek influence and Mahayana

tendencies are also tracable. A vihara was built by a Ceylonese layman and another for the nuns from that country. The sculptures of Nagarjunakonda, with their large Buddha figures, show decided Greek and Mahayana influences on them though very little historical evidence is available to prove it. Fig. 1 is a carved pillar depicting a bearded Scythian soldier in trousers and tunic with long sleeves holding a spear in hand, which speaks of the close influence of the Gracco-Roman style on Andhra sculpture.

Next to the Ikshvakus, the kings of the Brihatphalayana *gotra* took the reigns of Andhra administration. Only one among them, Jayavarman by name, is known from the copper plate grant of the line. The division of the kingdom into *aharas* shows that *brahmadeyas* or gifts to Brahmins, by way of land donations was popular; and this is proof enough of the decline of the popularity of Buddhism and Jainism and the rise of Hinduism in Andhra.

Buddhist Sculpture in North Deccan

The above brief historical sketch of the rise and fall of Buddhism in Andhra will stand in good stead when appreciating Buddhist art in Andhra.

The earliest evidence of Buddhist sculpture is to be found in the caityas and viharas of the north-western Deccan. These are popularly known as the "caves" or the "cave-temples" which terms are misleading. They are in fact excavations of large and well-planned temples and monasteries which are skilfully chiselled out of the solid rock. They proclaim the infinite forethought and patience of the master minds of those antique days. Percy Brown suggested the term "rock-architecture" which seems to express the spirit of these Buddhist places of art and architecture more precisely than the conventional terms.

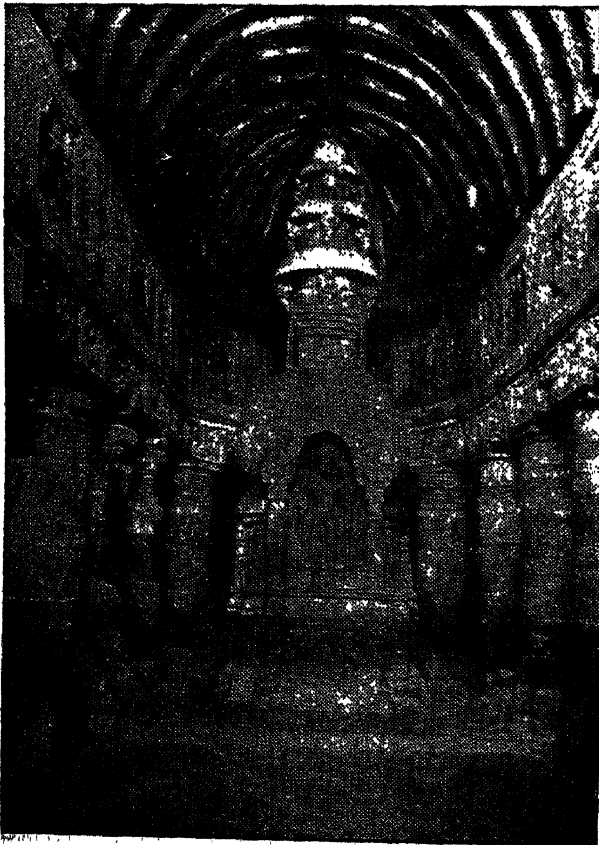

Fig. 2.

The cave temples are better regarded as sculpture "on a grand and magnificent scale" than architecture as no great engineering is involved in their construction. Caitya means a sacred object or structure which was primarily a temple or a place of worship. In early Buddhism the object of worship was generally a stupa which was a sacred object and therefore a caitya. Later on the rock-temples displaced the stupas and came to be known as caityas. Fig. 2 is the approach to a caitya which shows its facade, (Cave XIX at Ajanta) and Fig. 3 is the interior of the same caitya. The vihara was a monastery excavated near a caitya to house the monks in secluded places where they found the charms of solititude to pursue their religious observances undisturbed.

In Hinayana Buddhism the Buddha was never represented in sculptured form, but he was symbolically indicated by a throne, a foodstool and cushions. In the *Dialogues* the Buddha told his disciple, Ananda, "As they treat the remains of a king of kings, so, Ananda, should they treat the remains of the Tathagata. At the four cross roads a cairn should be erected to the Tathagata. And whoever shall there place garlands or perfumes or paints or make salutation there or become in its presence calm in heart, that shall long be to them for a profit and a joy." That is to say, the Buddha, like all great Seers simplified his teachings so as to be within the reach of the common man. Though he was in spirit against hero-worship, he foresaw that he should give his religion a shape and a form if it was to breath and so he approved of his remains being worshipped by his followers.

After the Buddha, in later Mahayana Buddhism, his image came into use and it was introduced into some of the early caityas such as at Kanheri and Nasik.

Though to start with the caityas of Ajanta were renowned for their architectural elegance during the spread of Hinayana Buddhism, about the middle of the fifth century there was a revival of rock-architecture in Western Deccan under the influence of Mahayana Buddhism and the caityas, in addition to their existing architectural exuberance began to possess Buddha images, sometimes of colossal dimensions as in Cave No. 26 which is considered to be one of the finest in the whole of India. Fig. 4 is the facade of caitya-house XXVI at Ajanta and Fig. 5 its interior. Ellora and Aurangabad, excluding other places of lesser importance, also became centres of Buddhist sculpture. Even the viharas underwent much changes: the innermost cells which were originally intended to be the dormitories for the monks, now contained the images of the Buddha. The two viharas (Nos. 16 and 17) which were made by

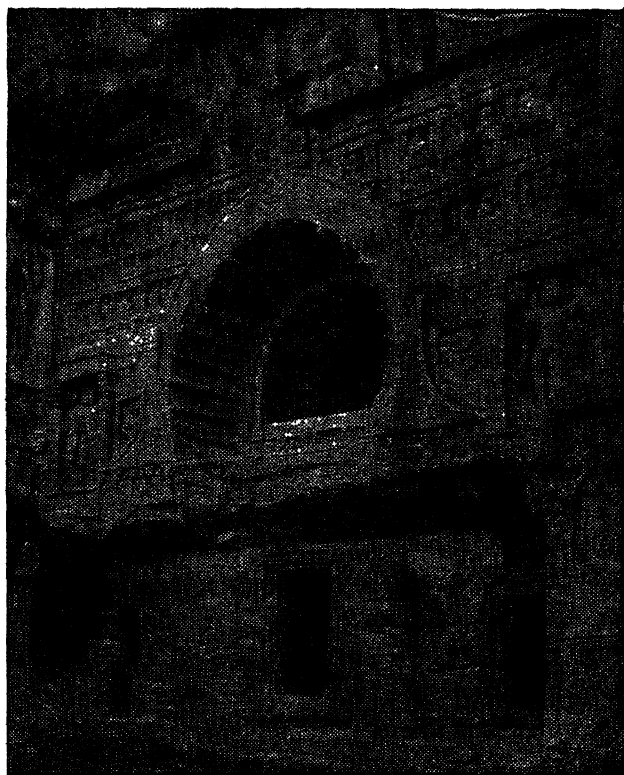

Fig. 3.

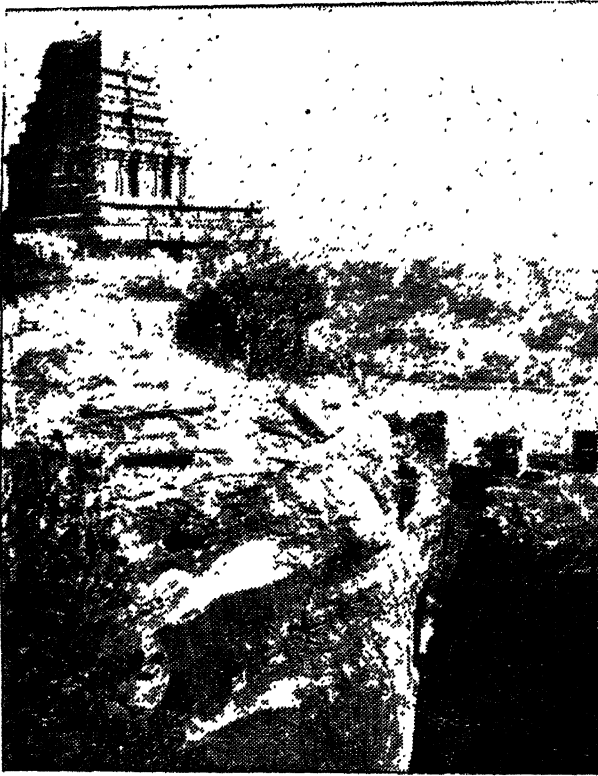

Fig. 4.

the Vakatakas about 500 A.D. contain Buddhas seated in "European style" (*pralamba pada*.) In Nos. 17 and 19 viharas a great development of Mahayana sculpture can be noticed which forms a connective link between the earlier group and that of the 7th century.

Ellora, which is like Ajanta famous for its caitya-houses and rock-cut shrines is not far from it. Its rock-architecture was undertaken by the Buddhists from 450 to 650 A.D. There are twelve rock-cut halls which fall in two categories one slightly later than the other in time sequence. Each of them comprises a prayer hall with monasteries attached to it. The second category is made up of two monasteries which are the single examples in three storeys. There are wide courtyards in front of them.

If Ajanta was a place of learning and devotion, Ellora was a place of pilgrimage.

If Ajanta was dedicated to Buddhism, Ellora was a resort for devotees of all sects—Buddhists, Jains and Brahmins—and all of them worshipped together the Divine in the wonderful natural phenomena, but every sect represented a different philosophical school. Therefore at Ellora, unlike at Ajanta, the centre of attraction to the pilgrims would be not a magnificent caitya-house, a temple, a splendid monastery but a roughly shaped cave where a *yogin* would like in peace and tranquility. Archaeology always tries to date a work of art, be it a painting, sculpture or an architecture, while the antiquity of the *yogi's* cave is *anadi*, conjectural. The outstanding architectural or sculptural works of Ellora come under that epoch of Indian history when Buddhist, Jains and orthodox Brahmins learned to join together in divine worship at public festivals. In the present article our interest centres in the Buddhist monument at Ellora.

The Visvakarma caitya (Fig. 6.) is larger than any of the Mahayanist chapels at Ajanta, but it is by no means impressive, either externally or internally.

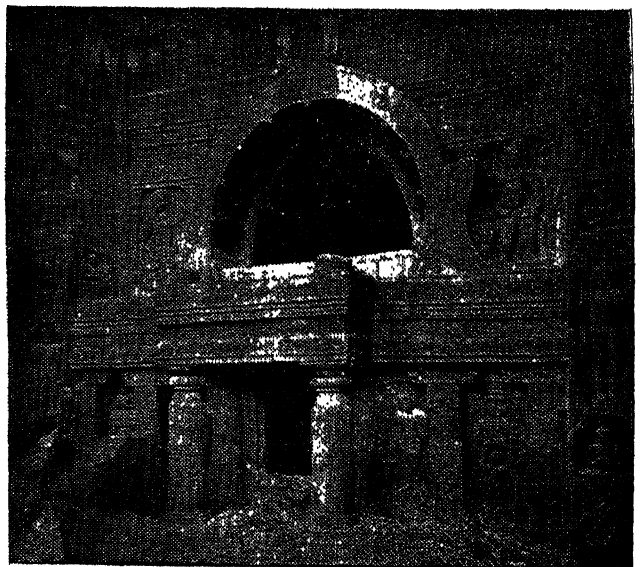

Fig. 5.

E. B. Havell has to say something about it: "In the Visvakarma chaitya-house the traditional design of the facade is altered by an arrangement which might have been called "Renaissance" in style, had it been seven or eight centuries later in date, in order to reduce the size of the openings. The effect is not altogether pleasing, and the Visvakarma chaitya-house, on the whole, is lacking in the fine inspiration of other great works at Ellora. There is a certain dryness and formality in the design of the whole front, although it has the negative merit of not being overcrowded, like some of the Ajanta works." (1)

In conformity with the archaeological convention we shall also place the Buddhist group first in the order of chronology, though according to their location the Saivaite group should have occupied the place first, because they held all places

Fig 6.

Fig. 7.

surrounding the waterfall, and the Jain and the Buddhist groups are found to the north and south of the Saivaite group. The Buddhist group begins with the great three storied monastery now known as the Tin Tal cave.

At Aurangabad there are three groups of Buddhist excavations in a nearby hill, to the north of the city. They belong to the 6th and 7th centuries. Some of the sculptures of deities and devotees, (Fig. 7) male as well as female, in the viharas are noted for their impressive proportions and bold relief. The artists give a life-like finish to the figures which represent the people of the times.

Appreciating the Sculpture of North Deccan

Ajanta and Ellora are the only two best monuments of out of a wide range of antiquities found in north Deccan. They have exhibited the archaeological wealth of Deccan to the world and proved that

1. "A study of Indo Aryan Civilisation" Ed. 1915. P. 191.

they cannot be "edited and abridged" to fit squarely into the four walls of a museum or an exhibition. A few copies and photographs cannot successfully represent the comprehensiveness of the whole panorama of these art galleries. One has to visit these art centres and form one's own impression of the history and culture of the Andhras of a past generation in particular and of India in general. Only a personal visit can give

some idea of the magnitude and beauty of the art found in these two places.

In the 2nd century B.C. when England was at the dawn of history we find in India, in Andhradesha, the centre of the country, art and architecture of a very high standard which indicates that centuries of systematic development must have proceeded and an unbroken stream of the cultural history of the people must have flowed through ages.

Fig. 8.

Sculpture found in Ajanta and Ellora represent the summit of the achievement of not only the Buddhist but also the Indian artistic genius. The specimens reproduced here speak themselves of the virile and vigorous Indian craftsmanship of the past. No theme was taboo to the sculptor, from the sublime Buddha to the sublunary man in the street.

Who could have better represented the mourners of the Buddha, (Fig. 8.) than the unknown sculptor of Ajanta. The three men sitting one behind the other, the first joining his palms in salutation to the Tathagata, the second contemplating the glory that has departed and the third perhaps not of stronger stuff, melting almost into tears at the very thought of the passing away of the Lord, represent national mourning. The whole world must have experienced for the nonce a sense of being suddenly deserted like a bereaved orphan and voice must have failed due to inexpressible anguish. A Nehru of their times must have said to them in heart-

reading words about their Mahatma: "A glory has departed and the sun that warmed and brightened our lives has set and we shiver in the cold and dark. Yet, he would not have us feel this way. After all, that glory that we saw for all these years, that man with the divine fire changed us also—and such as we are, we have been moulded by him during these years; and out of that divine fire many of us also took a small spark which strengthened and made us work to some extent on the lines that he fashioned."(') Shocked at the unbelievable thing that happened and exhorted by the followers of the Lord, the simple and the innocent sit motionless and still but seem to convey:

Few and short were the prayers we said,

And we spoke not a word of sorrow ;

But we steadfastly gaz'd on the face

that was dead,

And we bitterly thought of the

morrow.⁽²⁾

(to be continued)

1. Mr. Nehru's tribute to the Mahatma in the Constituent Assembly on the fourth day of the assassination.

2. "The Burial of Sir John Moore at Corunna"—C. Wolfe.

TEMPLES - XXVI

By

YATHARTHAVADI

DIVYAMANUSHA SAMBHAVA-RAMAVATARA.
WHO IS ALSO CAPABLE OF
ACHIEVING HIS OBJECT ?

Capability to achieve one's aim is called 'Samarthya' (समर्थ्य). The foremost incident in Ramayana in which Rama's Samarthyam is brought out is the famous 'Setubandhana'—building a dam across the ocean. This act is beyond the conception of a human mind even in this atomic age. The more incomprehensible it becomes, the more we think of the way in which it was built. So much so a faithless mind would dispense off this 'Setubandhanam' as a piece of mythological story and not an actual act. But it is the experience of those who have gone to the 'Setu' (Dhanushkoti) to have seen the ocean divided into two parts at 'Dhanushkoti' a blue line demarcating the two regions, one part shallow and without waves and the other part very deep and rough with huge waves. This is a thing which anybody can see even to-day. But of course it is not possible to prove that this is a result of the 'Setubandhana' (We are not concerned at present in proving the exactness of the various incidents in the Ramayana). The incident of 'Setubandhana' as depicted by Valmiki in his story is ample evidence for characterising Rama as a 'Samartha.'

There are many more incidents by which his Samarthyam can be proved. As it was already said in the previous articles, the sixteen characters starting with 'Gunavan' and ending with (कस्य बिभ्र्यति देवाश्च) etc., are the essential characteristics of the protector or Saranya. (शरण्य) to whom the 'Saranagathi' (शरणागति) is to

be made, and 'Samarthyam' (समर्थ्य) is the tenth of the qualities. That God is a 'Samartha', does not require to be told but the proof of it in 'Ramavatara' is to be had in the act of 'Setubandhana.' We shall examine now how the instance of 'Setubandhana' would infuse faith in the minds of those who wish to surrender unto Rama, in that they will be saved at all costs. Rama with the huge army of 'Vanaras' is now facing the roaring ocean which he wants to cross and reach Lanka with the whole army. Vibhishana suggests to Rama that the purpose can be achieved by doing Saranagathi (शरणागति) unto the Samudra Raja and requesting him to allow them to walk across the ocean. Vibhishana's faith in Saranagathi was so strong that he believed that there is nothing which cannot be achieved by it since he has had the effect of it only a few moments earlier. He forgot however that the Samudra Raja is inferior to Rama the 'Avatarapurusha' and that Rama's Saranagathi unto the ocean king will not be in proper form and hence unfruitful.

समुद्रं राधवो राजा शरणं गन्तुमर्हति

Rama too believed that he was only a man and the Samudra Raja being a *devatha*, he could do Saranagathi unto him. He actually did so. He spread *darbhas* (grass) on the ground and laid himself down with a vow that he would not get up until and unless the Samudra Raja appears before him and grants him the boon. He laid himself on the grass for three days and nights, but the Samudra Raja did not appear. He became furious with the ocean king for not responding

to Saranagathi. Since Rama could not tolerate Saranagathi being unanswered, he took his bow and arrow and intended to destroy the ocean and convert with his '*Brahmastram*' into land. At this juncture, Samudra Raja appeared and told Rama—"As Lord of the Universe you ought to have ordered me to come and not beg me". If I had only come when you did Saranagathi it would be sheer arrogance on my part to accept your beggings. 'You are the Lord and I am your servant.' The Samudra Raja as a *deva* was able to confer a boon by which a floating bridge across the ocean could be built, by means of which the whole of the monkey army could cross the ocean by walking and thus reach Lanka.

This was accomplished by all the monkeys who brought big stones and trees and threw them into the ocean and Nala with his super human capacity, was able to bind the stones and the trees and construct a floating bridge. The '*Setu*' was constructed in five days and Rama crossed the ocean with all the monkeys by walk. This incident of Setubandhanam is purely an act of Rama's Divyamanusha Sambhava or Amanushatva (अमानुषत्व). If one carefully analyses the factors which brought about this achievement, the foremost of these will be Vibhishina's faith in 'Saranagathi' and Rama's response to it also. It clearly shows that by 'Saranagathi' nothing is impossible to achieve. The faith of the monkeys in Rama's powers was so great that they were able to gather mountains and trees, bind them together and make them float in the ocean. The enthusiasm of the monkeys war cry drowned the noise of the roaring ocean and filled the air with yells of "SRI RAMA JAYA RAMA JAYA JAYA RAMA". It was a *Japayajna* of Sri Rama's name incessantly done by millions of monkeys.

It was a typical example of faith in surrender and selfless work which makes Karmayoga perfect. This incident further shows that it is needless to stress the immense value of our Saranagathi unto Rama who is bound to protect us and grant our requests. Rama has not only brought out the efficiency of Saranagathi Dharma but has also shown his अव्यक्त वृत्ति सामर्थ्य capacity to achieve impossible things by simple means thereby leaving a permanent lesson about the efficacy of Saranagathi. In this act he has shown to the monkeys that he can, if he only wills turn the ocean into land and he has created an opportunity for the monkeys to show their favour in serving him in an united way. He has also created a sense of faith and confidence in the minds of the Devas and fear in the mind of 'Ravana' and the Rakshasas. He has proved his Samarthyam in all ways by this one act and we can confidently say that 'Valmiki' has this in mind as the foremost when he intended characterising Rama as 'Samartha'.

Another important, but equally mystical, incident in the Ramayana for proving Rama's Samarthyam is the destruction of the 'Mula Bala' (reserve force) of Ravana by a simple means. It is said that Rama used '*Gandharvastra*' to destroy the Rakshasas of the reserve force of Ravana. What he actually did was, keeping the monkey army away, he solitarily entered the Rakshasa force whirling his Dhanus (धनुस्) as though it was a *chakra* and chanting the Gandharva (गान्धर्व मोहन अस्त्र मन्त्रं). The effect produced was that each Rakshasa saw the other as Rama and thus killed each other, and Rama simply walked through the army and came out. This is another instance of Divyamanusha sambhava. It may not be out of place to compare and correct the use

of *Mohanastra* for the destruction of Rakshasas as by Rama in Ramayana and the use of the same *Mohanastra* for unifying the *Gopis* in Krishnavatara. The *Gopis* were divided among themselves in their selfish love for Krishna. Krishan wanted to bring about unification amongst them. For this purpose he appeared as many Krishnas as the *Gopis* were and gave them individual pleasure. (Vide *Gopika Geetam* अंगनासंगनामन्तरे माधवं....). In the *Rasakrida* there was one Krishna between each pair of *Gopis* and each *Gopi* felt that she was all alone with Krishna. Having drowned the *Gopis* into the stupor he suddenly withdraws his multiple form. Instead of Krishna, the *Gopis* see each other all brought to the same plight of suffering, the pangs of separation from Krishna. Then the *Gopis* become united in their search for Krishna. Having found that the *Gopis* have united themselves for-

getting individual jealousies, Krishna now appears in a single form in their midst. The *Gopis* unitedly surrender unto him (Krishna) तासां आविरभूत् शैरिः स्मयमान मुखांबुजः । पीतांबरधरस्यामःसाक्षन्मन्मथमन्मथः

There he appeared as neumerous Ramas before the Rakshasas for their destruction and here he appeared as neumerous Krishnas amongst the *Gopis* for their unification and protection. The acts are simple and identical, the purposes alone being different.

“God being all powerful, he need not exert himself for bringing about creation protection or destruction but can achieve the same by simple means beyond our mental reach. In the midst of the strenuous human efforts of Rama to achieve other ends, the incidents of Setubandhana and Mulabala Nasana (नाशन) served to prove his Samarthya and his divine part in the Avatara.

(To be continued)

SANKARA ON BHAKTI

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

Gayatri Peethadhipati, Masulipatam.

Sankara deals with Bhakti in two of his works—Sivanandalahari, and Vivekachudamani. In the former, he describes Saguna Bhakti, while in the latter he deals with Nirguna Bhakti. The sloka in Sivanandalahari which deals with Bhakti runs thus:—अंकोलं निजबीजसन्ततिरयस्कान्तोपलं सूचिका साध्वी नैजविभुं लता क्षितिरुहं सिंघुस्सरिद्रुहम् । प्राप्नोतीह यथा तथा पशुपतेः पादारविन्दद्वयं चेतोवृत्तिरुपेत्य तिष्ठति सदा सा भक्तिरित्युच्यते ॥

In this sloka, Bhakti is explained by five examples of different natures. If

anyone were sufficient to describe Bhakti, Sankara would have stopped with it. His giving five examples in succession evidently shows that all these are needed to describe Bhakti in all its various stages. A close examination of all the five examples reveals that there are five stages on the ladder of Bhakti, and one has to climb through all these to attain Saguna Mukti. We shall now examine what these five steps are.

The first example relates to the seeds of an *ankola* tree hugging the trunk of

the tree, when there is a thunder. This explains the condition of the Bhakta in the first stage, who is drawn to God only when there is a Nimitta, or need, such as suffering, or desire for worldly possessions, as, in the example, the seeds, which stand for the Bhakta, are attracted towards the tree, which represents God, only when there is thunder, and not till then. This type of Bhaktas are described in the Bhagavadgeetha, in sloka 16 of Chapter VII, as Arta (अर्त) and Artharthi (अर्थार्थी). Draupadi exhibited this kind of Arta Bhakti, when Dussasana was removing her wearing apparel, and Gajendra showed it when he was caught by the crocodile. Arthartha Bhakti is depicted by Dhruva, Sugreeva etc. These two types show Sakama Bhakti, and even this kind of Bhakti is rewarded, as the above illustrations show, provided it is real and sincere, and not ostentatious. Sincerity always pays.

The second example is that of a needle attracted by a magnet, needle representing Bhakta, and magnet, Bhagavan. In this case, no Nimitta is required to draw the mind of the Bhakta to God, as, in the example, the needle is always attracted towards the magnet, without the need for any Nimitta. In this way, this type of Bhakta is superior to the first type. But there is a limitation in this kind of Bhakti also. The needle is attracted towards the magnet, only when it is within the magnetic field, and not beyond it. So the Bhakta in this second stage worships God, only when His temple is close by, and not very distant. If the first stage is limited by Nimitta, this second stage is limited by nearness or Sannidhya. (सन्नित्य). Then we pass on to the 3rd stage illustrated by the third example of a chaste lady, whose mind is always drawn towards her husband, whether he is near at home, or

far away in another place, and without depending on any Nimitta. So this Bhakta in the third stage always has God in his mind, and worships Him and is thus superior to the Bhaktas of the two previous stages. Then the fourth illustration of a creeper encircling a tree, reveals a speciality of its own, as the creeper, which lives and grows only with the support of the tree, never bears separation from the tree, and will rather die than live separately or without it. This type of Bhakti is superior to that illustrated by a chaste lady, as a chaste lady lives separately, physically at least, from her husband, and even survives him, as a widow. (The chaste lady described here is of the ordinary type, and not of the best type, as a chaste lady of the best type loses her life involuntarily on hearing of her husband's death, like Padmavati, wife of Jayadeva, or commits Sati and never survives). So the Bhakta in the fourth stage never lives even a minute without serving his God and can never bear separation. This stage can be compared to the Jijnasu (जिज्ञासु) type described in the 16th sloka of the 7th chapter of Geetha. Narada of olden times who lived all his life constantly singing the Praises of the Lord, and Thyagaraja of the modern times can be taken as illustrating this kind of Bhakti. When Japyesa, elder brother of Thyagaraja, threw, into the Cauvery river, the idols of Rama and Seetha, which Thyagaraja was so fervently and devoutly worshipping, Thyagaraja gave up food and sleep even, and was weeping constantly, unable to bear the separation, till Rama appeared to him in his dream, and indicated to him the place where the idols were lying. Such Bhaktas even prefer death to such a separation. Then comes the Bhakta of the fifth or last stage, who is compared by Sankara

to the rivers joining the ocean, losing their separateness and their name and form, and completely merging themselves in the Ocean, without any possibility for identification as a separate individual whatsoever. This kind of Bhakti is even superior to the fourth stage as in the fourth stage the separateness of creeper from the tree is always maintained, and is not effaced as here. This kind of Bhakti is the highest type of Saguna Bhakti and Sayujya (सायुज्य) is the Mukti which such a Bhakta attains.

The 16th sloka of the 7th chapter of Geetha,

“चतुर्विधा भजन्ते मां जनास्तु कृतिनोऽर्जुन ।

आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ ॥”

describes four kinds of Bhaktas, of whom the first three have been explained as analogous to the first and fourth stages of Bhaktas in the sloka under reference according to Sankara. In the Geetha sloka, the fourth kind of Bhakta, is termed Jnani (ज्ञानी), and there is a letter ‘cha’ (च) also by its side (ज्ञानीच). The Jnani referred to in the Geetha sloka is not a Bhakta of the Saguna type, but is a Nirguna Bhakta; hence he cannot be brought in in the five stages described by Sankara in the sloka under reference. Such a Jnani represents Nirguna Bhakti, which is dealt with by Sankara in Viveka Chudamani and which will be explained further on. Before we go to Nirguna Bhakti, we want an illustration of the fifth or last stage of Saguna Bhakti, to understand it completely. Gopis of Brundavan afford such an illustration. Narada, in his Bhakti Sutras, describes them as the highest type of Bhaktas. Gopis are selfless prema-Bhaktas of the highest Prapatti type and of Nishkama nature, who effaced their egos, and who lived and moved and had their being in their Lord, Sree Krishna Chandra. This kind of

Prema Bhakti is spelled out by the letter ‘cha’ in the Geetha sloka, as one of the commentators on Geetha beautifully put it; otherwise that Geetha sloka would suffer for want of completeness, if these Prema Bhaktas of Nishkama nature were not included in the various kinds described in it.

This, in a way, gives us an idea of the five stages of Saguna Bhakti, which Sankara impliedly indicated by the five examples in the above sloka in Sivanandalahari. Sankara’s language is prasanna and at the same time gambhira i.e., lucid and clear, and at the same time deep and pregnant with meaning. The deeper we dive, the more precious are the gems that we can gather from it.

Now we pass on to Nirguna Bhakti. A pertinent question here arises as to whether Bhakti can exist in the Nirguna aspect of God or Brahman. Ordinarily Bhakti implies duality of worshipper and the worshipped; this is consistent only in the Saguna (सगुण) and Sakara (साकार) aspect of God, for then only it is possible for the worshipper to think that God is superior to him, that he is inferior to God, and that therefore he worships God. In the Nirguna and Nirakara aspect of God, there is no duality of worshipper and the worshipped at all, and in such a case where is any scope for Bhakti? In reply to such a question, we make bold to definitely affirm that *real* Bhakti can exist only in the Nirguna aspect and not in the Saguna aspect, where duality exists. Bhakti is defined, in Bhakti Sutras, as of the nature of highest Prema (परमप्रेमरूपा).... Such highest Prema can never exist where duality exists, as the Upanishad definitely and unequivocally proclaims that where there is duality there is fear (द्वितीयद्वैतमयमवति). If there is God who is separate from you, and superior to you in every way, then

you have to necessarily fear Him, and hence you can never be expected to exhibit highest Prema towards Him. If so, where does such Prema exist? It exists in you only, and you exhibit it towards your own *Self*. It is a self evident truth, known to and exhibited by even the most illiterate man that every one loves himself most, and loves wife etc. next, as they contribute to his happiness. The Upanishad beautifully expounds this principle by giving a number of illustrations and finally winds up with the words अत्मनस्तु कामाय सर्वप्रियमवति॥ There is an interesting story to explain this principle. A certain person goes with his money chest on his head, with his wife and child to another village, and had to cross a river on the way. He was holding the money chest with one hand, carrying the child on his shoulder, and holding his wife with the other hand, while crossing the river. The water came chest deep, and he could not carry all these without risk to his own life; so he had to part with one of them; then he chose to throw away the child, because he thought that if the wife was alive, another child might be born. After sometime, he could not carry the money chest and wife together, and so he had to choose between his wife and money chest, and thinking that if money were preserved, it would enable him to marry another lady, threw away the wife also. Finally he had to choose between his own life and the money chest, and thinking that if he were alive, he would somehow earn money and live, threw away the money chest also, and thus saved himself. This story shows that a man loves his own self first, and to the maximum extent, and loves others through him, as they conduce to his own happiness. Vidyanaraya, in his Panchadasi, explains this principle in sloka 8 of the 1st chapter, and concludes by saying that Atma is

Ananda itself, and hence it is that every one loves his own self to the highest extent.

Thus it is clear that Bhakti which is of the nature of highest prema, can exist, and can be exhibited only towards one's own *Self*. Unfortunately nobody is aware of such a blissful or 'Ananda' nature of his own self, on account of Avidya (which is not absense of knowledge, but wrong or incorrect knowledge) and hence he is groping after such Ananda as though it exists elsewhere, without knowing his own real nature as Ananda. Such a Jeeva hears from his Guru that his real nature is Atma of Sachchidananda nature, or Brahman, broods over it with sraddha, and finally experiences and realises his own self as Brahman. This is Kaivalya Mukti. This process of realising his real swarupa is called Nirguna Bhakti, and it is defined by Sankara in Viveka chudamani as स्वस्वरूपानुसंधानं or स्वात्मतत्त्वानुसंधानं. In this process of Bhakti, there are no two objects at all, and so no duality. Before realisation of his own self, he erroneously thought he was Jeeva separate from Brahman, but after this process, he realises that he is really Brahman only, even during the time when he thought he was separate, that Brahman only exists always as the absolute Reality, and that the creation is only a super imposition on the substratum of that Brahman. Sanaka, Suka etc. represent this type of Bhaktas, and these are called Jnanis or Jnana Bhaktas in the Geetha sloka. In that 16th sloka, the four kinds of Bhaktas are described, and in the 18th sloka, Sree Krishna says that that Jnana Bhakta is Himself only and not separate from him (ज्ञानीत्वाल्लैव मे मतम्) So the last or fourth kind of Bhakta described in the 16th sloka of Geetha corresponds to Nirguna Bhakta described in Viveka Chudamani by Sankara.

In the highest stage of Saguna Bhakti, illustrated by the example of rivers merging in the ocean, losing their name and form and entity, rivers exist always as separate and distinct from the ocean till merger, and it is only after merger that both become one; so a Bhakta of that type has his own separate individuality till he becomes one with God by merger; but in the case of Nirguna Bhakti, there was no duality or separateness at all really, and the supposed separateness due to illusion happens to be removed by Nirguna Bhakti as defined by Sankara and he realises his own identity with Brahman. In the former case, the Mukti is called, Sayujya (i.e., merger of two things) while in the latter case, it is called Kaivalya, where there are no two objects at all, but oneness throughout. Sankara gives two kinds of definitions of Nirguna Bhakti in Viveka Chudamani, as stated *supra*. Is there any difference between them? Yes, there is; otherwise Sankara would not have given two kinds of definition. The difference between the two lies only in the method of approach, or path of pursuit. In the 1st definition, the words

used are Swaswarupa Anusandhanam, while in the 2nd Swatmatattwa Anusandhanam. The first refers to a case where the Bhakta wants to realise his own Self, Swaswarupa, by directly concentrating his mind on it as Sat, Chit and Anandam, which is the swarupa lakshana of Atma or Brahman. In the 2nd case, where Atmatattvam is sought to be investigated, the process is by negating all things which appear to be Atman, but which are not real Atman, i.e., by *Neti, Neti* vakya teaching. This method is called Atadvyavritti (अतद्व्यवृत्ति). Everyone first thinks that his physical body or annamayakosa is Atman; then corrects himself and thinks that pranamayakosa is Atman; then corrects himself, and thinks that manomayakosa is Atman; again corrects himself and thinks that Vijñanamayakosa is Atman; again corrects himself and thinks that Anandamayakosa is Atman; again corrects himself and finally realises that Ananda is Atman. Thus the difference between the two kinds of definition is only in the method of pursuit.

GOD, MAN & CREATION, XI—UPANISHADS—THE TAITTIRIYA

(Continued from previous article)

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

Peethadhipati, Gayatri Peetham, Masulipatam.

In the previous article, X, a general survey of the nine *anuvakas* of Brahnavalli of the Taittiriya Upanishad was made regarding the interrelation between God and Man (Brahma and Jeeva) and as a result of the survey, it has been concluded that

Brahnavalli establishes the identity of the individual soul (Jeevatma) with Brahman.

As for the relationship between God and Creation, specific reference is made to it in the sixth *anuvaka*. The Upanishad

says in that *anuvaka* that Brahman or God, who is described as *Satyam*, *gnanam* and *Anantam*, and as one only without a second (ఏకమేవాద్వితీయం) wanted to become many (ఐహుస్యాం ప్రజాయేయ) and manifested Himself as this Creation, with all the varieties of animate and inanimate, perceptible and imperceptible, describable and indescribable and so on. The description in this *anuvaka* regarding the manifestation of God as Creation is highly of a poetic nature, and has got to be understood not literally, but consistantly with the description of God in the first *anuvaka*, and in the other Upanishads. God or Brahman who is described as an absolute Reality without undergoing any change at any time (సత్యం, నిర్వికారం) and as Infinite with regard to space time and things (అనంతం, సర్వవ్యాపకం) and as one only without a second (ఏకమేవాద్వితీయం - సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేద శూన్యం) is now portrayed in this *anuvaka* as having manifested himself as this Creation, with all its varieties of names and forms. What then is the meaning to be attached to the word 'manifestation'? Manifestation here cannot be likened to the Manifestation of earth as pot, or of milk as curd, as such a comparision offends the above description of Brahman, as *Nirvikara* (నిర్వికార) etc. Retaining those characteristics of Brahman, we have to explain the word manifestation, consistantly with those characteristics. The word manifestation, in such a context, has to be understood not literally as any actual transformation, but like the manifestation of a snake in a rope. When the rope appears or manifests itself as snake, there is absolutely no change at all in the rope. The rope, retaining all its qualities, and without under-going any change, appears to have transformed itself into a snake. Similarly, Brahman or God, retaining all the characteristics, and without undergoing any

change, appears as if He trans-formed himself into the Creation. This kind of transformation or manifestation is called *Vivartam* (వివర్తం). There are only three kinds of transformation known to us in this Creation—(1) earth becoming pot, (2) milk becoming curd, and (3) rope becoming snake. The first illustration applies to the case of a cause becoming effect by a change of shape, and hence can be made applicable only to cases where the material cause is of a finite and changeable nature i. e., *Parichinna* and *savayava*. (పరిచ్ఛిన్న, సావయవ). But Brahman is *Aparichchinnā*, *Ananta*, *Niravayava*, and *Nirvikara*. Hence the first illustration can't explain the manifestation of God as Creation. The second illustration of milk becoming curd also applies to a case where the material cause is of a finite and changeable nature, and hence can't be applicable. The difference between the first and second illustrations is this:—in the first illustration, where earth becomes pot, pot again can be retransformed into earth on its destruction, as the earth in that case has not lost its *svarupa* when it became pot. But in the second illustration, when milk becomes curd, curd does not retransform itself into milk under any circumstances, as milk, in that process of transformation, has lost its *svarupa*. If either of these were to apply to God's manifestation as creation, then God would become finite and would be subject to decay, like any other finite being. No *astika* of any creed or religion ever agrees to the conception of such a perishable nature of God. If God were to be Absolute Reality, Omnipresent, Infinite, *Nirvikara*, Unborn, and Immortal, which is the underlying and governing principle of all religions and creeds, then Creation must be explained only on the analogy of the third illustration, namely, rope appearing as snake without itself undergoing any

change, and retaining all its characteristics. In such a case, creation cannot have an independent existence of its own, and can be described as having only appearance without any real substance in it. i.e. as Mithya (మిథ్యా). To conclude, Brahmavalli of the Taittiriya Upanishad expounds only the adwaitic principle of *Brahma Satyam, Jaganmithya, Jeevobrahmaiva Naparah* (బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్యా జీవో బ్రహ్మైవ నాపరః).

This advaitic principle which is so clearly and elaborately expounded in the Brahmavalli is shown in Bhriguvalli by practical application. In that Valli, Bhrigu, Son of Varuna—a Maharshi, approaches his father as Guru in all humility, and requests him to initiate him into Brahma Vidya, not by directly giving the Swaroopa Lakshana of Brahma as Satyam, Jnanam, Aantam, and Anandam as in Brahmavalli, but by an indirect method, so that the mind of the Sishya may be constantly set a thinking and he may gradually and finally understand the Swaroopa Lakshana of Brahman or Atman. So the Guru tells the Sishya about the Thatastha Lakshana (తటస్థలక్షణ) of Brahman by stating that Brahman is from which whole creation, with all the creatures in it, emanates, by which it is sustained, and into which it finally gets dissolved. To take a concrete illustration of *Thatastha-lakshana*, when a stranger comes to you and asks you to show him the house of say, A, then you point to him a house at some distance indicating it by a crow which happens to sit on it at the time of your pointing. That person understands the indication and gets at the house, even though the crow might, in the meantime have left that house. In such a case the crow which helped the stranger to identify the house and reach it, is not

part and parcel of the house; all the same, it operated as a successful means to reach the house. This is an instance of *Thatastha Lakshana*. Instead of pointing to the crow which happened to sit on the house at that time, if you actually gave him a description of the house, that it is tiled one with pials in front and so on, then that also helps the way nearer to identify the house and get at it. This is the direct method of teaching by Swaroopa Lakshana. In Brahmavalli, the Swaroopa Lakshana of Brahma is given directly as Satyam, Jnanam and Anantam. But in Bhriguvalli, such a direct method is not adopted as it can be useful to, and can be successfully followed and understood, only by a highly qualified disciple (ఉత్తమాధికారి), but in the case of disciples of mediocre talent, such a direct method should be made use of, and only the indirect method of *Thatasthalakshana* has to be employed. Further, there is the advantage in this method, of the student gradually understanding the principle step by step, correcting himself whenever he goes wrong or is shown to be going wrong. So Varuna, the Guru, in this Valli, initiate his son, the disciple, into Brahma Vidya by the indirect method of pointing to the *Thatastha Lakshana* of Brahman, as the creator, sustainer, and destroyer of the Universe. 'Thatastha Lakshana' itself implies that the description given in it is not the real description of the object described, and is not even part and parcel of it; but it is helpful to get at the real description like the crow in the illustration. So it follows from the above that the act of creating or sustaining, or dissolving the Universe does not really pertain to Brahmar at all who is Nirvikara and Akarta (నిర్వికార, అకర్త).

(to be continued)

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

AUGUST 1957

No. 8

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,
B. A. B. L.
*Additional Secretary, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sriman S. T. G. VARADACHARY,
M.A. (Hons.) Principal,
*Narasimha Sanskrit College, Chittigudur,
Masulipatam.*

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,
*Deputy Secretary, Home Department,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sri M. SOMASEKHARASARMA,
*Department of Archaeology, Andhra University,
Waltair.*

Sri R. SUBRAHMANYAM, M.A., Ph.D.,
*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,
PARTHASARADHI IYYENGAR,
Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

హేవలంబి

మా స ప త్రి క

శ్రావణము

వి ష య సూ చి క

పుట

తె ను గు

ముఖచిత్రము : త్రిపర్ణచిత్రము - శ్రీ బాలచాముండి అమ్మవారు - అమరేశ్వరాలయము - అమరావతి.

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	195
2. సంస్కృతమ్ - (రాజపికః - ఋషభః)	....	196
3. సకావతారవర్ణనము - పద్యములు - శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణమూర్తి.	....	197
4. అమరావతిక్షేత్రము - అమరేశ్వరాలయము - కవిరాజశిరోమణి, పండిత - దీవి నరసింహాచార్యులు - అష్టావధాని - అవనిగడ్డ.	....	199
5. ఉత్సవములు - వ్రతములు - (భాద్రపదమాసమునందలివి)	....	209
6. విశేషపూజలు - ఉత్సవములు - పండిత పార్థసారధిభట్టాచార్య - తిరుపతి.	....	210
7. పరతారణము - బులుసు వేంకటరమణయ్య - మద్రాసు.	....	213
8. లింగస్వరూపము - ఆగమవిద్వాన్, జ్యోతిషవిశారద, శ్రీ తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి - వెల్లటూరు	....	215
9. భారతీయ ధర్మము—XII “కాశ్యప”	....	182

CONTENTS

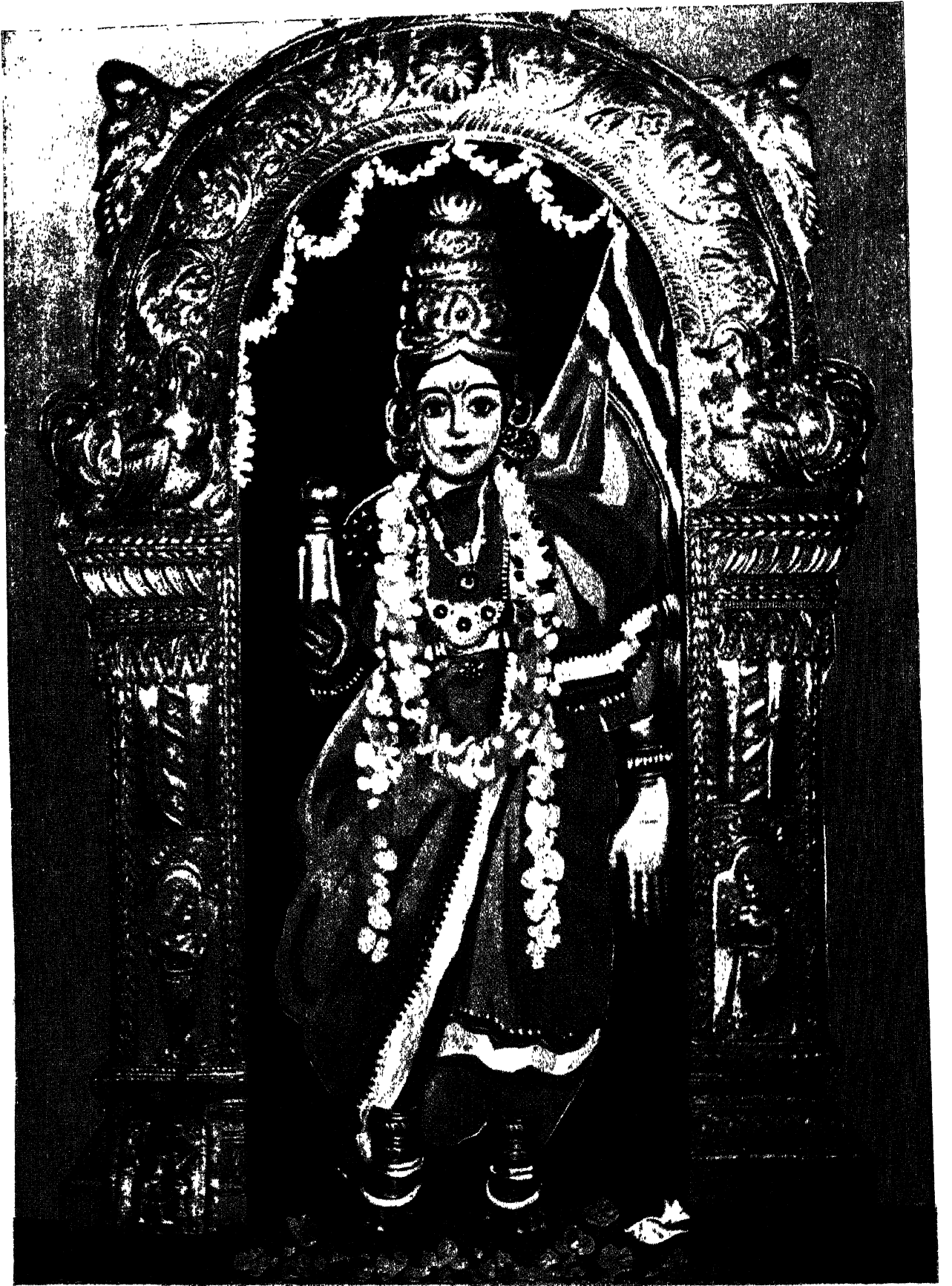
ENGLISH

PAGE

1. LIFE OF SRI SANKARACHARYA - PREFACE, By Sri N. Ramesan, M.A., I.A.S.	... ..	133
2. LIFE OF SRI SANKARACHARYA - CHAPTERS I & II, By Sri N. Ramesan, M.A., I.A.S.	... ..	134
3. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam.	... ..	138
4. TEMPLES-XXVII—By Yatharthawadi.	... ..	143
5. DEPARTMENTAL NOTES—G.O. Ms. No. 696, SOCIAL WELFARE AND LABOUR, 26TH JUNE 1957.	... ..	147
6. వార్తలు - ఆగమపాఠశాల - సింహాచలం - వార్షికోత్సవము.	....	150

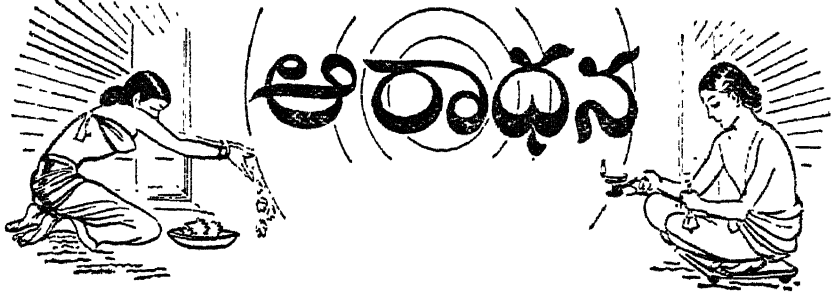

శ్రీ బాలచాముండి అమ్మవారు - ఆమరావతి.

“ అనందరూప మమృతం య ద్విదాతి ”

నకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - శ్రావణము

సంచిక

ॐ

युनक्त सीरा वि युगा तनोत कुते योनौ वपतेह बीजम् ।

गिरा च शृष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सुण्या पक्वमाऽयत् ॥

तैत्తిरीయसंहिता - कां ४. प्रपा - २ अनु - ५.

తాత్పర్యము:— ఓ కర్షకులారా! నాగలిని (చేత) బూనుడు. కాడిని కట్టుడు. దున్నినభూమి యందు మంగళవాక్యములతో విత్తనముల నాటుడు. ఇచట పుట్టిన సస్యముమనకు (ప్రజలకు) ఫలవంత మగుగాక! పండినవంట మనకు అచిరకాలముననే నమకూరుగాక! కొడవలితో కోయబడిన ఫలవంత మగు సస్యము మనకందుగాక!!!

शुनं नः फाला वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि यन्तु बाहान् ।

शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु घत्तम् ॥

तैत्तिरीयसंहिता - कां ४. प्रपा - २. अनु - ५.

తాత్పర్యము:— మనకు (ప్రజలకు) సుఖము కలుగునట్లుగా నాగలిపొన్నులు భూమిని బాగుగా దున్నుగాక! కర్షకులు ఎడ్లను సుఖముగా తోలుకుని పోవుదురుగాక! మేఘుడు మధురరసము కల నీటినిసుఖముగా వర్షించుగాక! ఓ వాయుఅదిత్యులారా! మీరుపురుగుకూడ మాకు సుఖమును నమకూర్చుడు.!!!

ऋषभः - राजर्षिः ॥

मनोः सूनोः प्रियव्रतस्य पौत्रो नाभिः अनपत्यः सर्वानप्यर्थान् निरर्थकं मेने । दैवानुग्रहेण विना आत्मनो मनोरथस्य सिद्धिः न भवेदिति मत्वा गुरून् आहूय तैस्सह देवायतनेषु सविशेषं पूजाः प्रार्थनाश्च कर्तुं प्रावर्तत । भगवान् केवलं पूजामिः, प्रार्थनाभिश्च प्राप्तुमशक्योऽपि आत्मानं भक्तिभावेन य आराधयति तस्मै अत्यन्तं सुलभः । नाभिः भगवति अतीव भक्तिमान् । अतः यदा आलयेषु पूजाः प्रारभ्यन्त तदैव तस्मै नाभये भगवान् प्रत्यक्षोऽभवत् । नाभिः आचार्याश्च प्रत्यक्षीभूतं भगवन्तं दृष्ट्वा आनन्दनिर्भरहृदयाश्च तं विविधैः स्तोत्रैः अस्तुवन् । एवं स्तुतः परमेश्वरः नाभये पुत्रप्राप्तिरूपं वरं अनुगृह्य अन्तरधात् । कालक्रमेण नाभेः सर्वलक्षणलक्षितः पुत्रोऽजायत । दिनदिनप्रवर्धमानः स बालः बाल्य एव सकलाः कलास्सम्पाद्य विद्यानां सारं तत्त्वज्ञानमात्मसंयमनञ्च अलभत । दर्शनीयाकृतिः स गुणवान् पित्रा ऋषभ इति सार्थकं नाम च लेभे । एवं ऋषभः तत्त्वज्ञानेन एक एव देवस्सर्वभूतान्तर्वर्तीति विज्ञाय सर्वानपि आत्मना समभावेन पश्यन् सर्वेषामत्यन्तं प्रीतिपात्रमभवत् । अनन्तरमात्मनः पित्रा नाभिना स राज्येऽभ्यषिच्यत । राज्यभारेण निर्मुक्तो नाभिः जायया सह विश्रान्त्यर्थं हिमालयेषु प्रसिद्धं बदरिकाश्रमं जगाम । तत्र च नाभिः जायया सह नरनारायणरूपं देवं ध्यायन् अन्ते च तदैक्यतामाससाद । राजा ऋषभश्च ऐन्द्रौ जयन्तीं नाम कन्यां परिणीय तस्यां बहूपत्यमलभत । तस्मिन्नपत्ये ज्येष्ठो भरतः अत्यन्तं धीमानासीत् । स्वत एव विवेकज्ञानवान् ऋषभः निर्मलेन मनसा ध्यानेन च परमात्मैक्यज्ञानं सम्पादयन् ब्रह्मानन्दमनुभवन्नासीत् । अथापि स प्रजानां सौख्याय शान्तये च लोकव्यवहारेषु प्रावर्तत । प्रजानामत्यन्तं प्रीतिपात्रं सः धर्मानुपदिशन् सर्वा अपि तत्त्वज्ञानमार्गे प्रवर्तयामास । तस्य राज्ये सर्वेऽपि सुखिनो बभूवुः । एवं तस्य जीवितमितरेषामादर्शप्रायमभूत् । कदाचन ऋषभो राजर्षिः तत्रतत्र पर्यटन् ब्रह्मावर्तं देशं जगाम, तत्रैव तस्य पुत्राः विद्यामभ्यस्यन्तः आसन् । स तान् कुशलं पृष्ट्वा एवं धर्मानुपादिशत् । “जन्मसु मानवजन्म दुर्लभं धन्यतमं च । मानवः इन्द्रियविषयैराकुप्य वश्यो मूढश्च न भवेत् । ऐहिकसुखानि केवलं अधमानि नश्वराणि च । कथमपि दुर्लभमात्मनो जन्म मानवः निष्फलं न कुर्यात् । मनुष्येण तप आचरितव्यम् । येन तस्य हृदयं निर्मलं भवेत् । निर्मलहृदयैः तत्त्वज्ञानं संपाद्य सत्यमानन्दमनुभवितुं शक्ताः धन्यात्मानो भवन्ति । पूतचरितैस्संगतिः महात्मानां परिचर्या च पुरुष मात्मसाक्षात्कारं नयति । नीचजनसाङ्गत्यं केवलमात्मनाशाय कल्पते । त एव धन्या महात्मानश्च ये खलु सर्वमात्मनः साम्येन पश्यन्ति, ये च कामक्रोधादिबर्जिताश्च भवन्ति । तेषामेव चरितं उत्तममादर्शप्रायञ्च । ते तु सर्वदा दैवमात्मानि चिन्तयन्तः प्रापञ्चिकविषयेष्वनासक्ता भवन्ति । प्रापञ्चिकविषयैराकुप्यो मानवः नश्वरस्य तत्सुखस्य हेतोः दुश्चरितेषु आत्मानं प्रवर्तयन् स्वयं च नश्यति । अतस्सर्वथा दुश्चरिते मनो न निवेशयेत् । अज्ञानेनाविवेकेन च मानवः दुःखमनुभवति । विवेकवांस्तु परमं सत्यं जानन् आत्मानं दुःखान्मोचयति । पुत्राः ! आत्मानं परमात्मभावेन पश्यत । स्वार्थान् त्यजत । द्वन्द्वातीताश्च भवत । श्रवणमनन निदिध्यासैश्च आत्मानं जानीत । सद्भिः सह साङ्ग्यं कुरुत । भगवतो दिव्यचरितानि कीर्तयत । सर्वप्राणिषु दयां सौहार्दञ्च कुरुत । मनोनिग्रहेण अहंकारममकारौ परित्यजत । महामुनीन्मानयत । तेषां वचनानि श्रणुत । आत्मनः कर्तव्यं निर्वहत । वाचं नियच्छत । सर्वत्र चात्मानं आत्मनि सर्वं परमात्मस्वरूपं पश्यत ।” इति

శ్రీ సత్యదేవ మాహాత్మ్యము

(దశావతార వర్ణనము)

త ట వ ర్తి సూర్యనారాయణమూర్తి

చతురాస్యం గికురించి వేదసమితిన్ జౌర్యంబు గావించి క్ష
ప్రత బర్వెత్తిన సోమకాసురుని బారావార మధ్యంబునన్
మృతుగావించి విరించికిన్ మఱలఁ బ్రామిన్కుల్ సమర్పించి త
న్నతులంగాంచిన మత్స్యమూర్తిహరినిన్ యోజింతు మశ్రాంతమున్.

గిరి మంథానముజేసి రజ్జువుగ భోగిస్వామి గావించి హె
చ్చఱికన్ కీరపయోధి నిర్జరులు రక్షస్సంఘమున్ ద్రచ్చుచో
బరువై యాగిరి ముగ్ధఁ జొచ్చుటయు నాపై నిన్ను బ్రార్థింపఁ జె
చ్చెఱబైకెత్తిన కూర్మమూర్తి హరినిన్ సేవింతు మశ్రాంతమున్.

వరగర్వాతిశయ ప్రమత్తుఁ బ్రకృతి ప్రత్యర్థితానేక దు
ర్భరదౌష్ట్యచరణ ప్రవృత్తు ధరణీభార ప్రతీకాశు ని
ర్జరవిద్వేషు హిరణ్యనేత్రు దిగధీశశ్రేణు మోదింప స
త్వర మ్రుందించినక్రోడమూర్తి హరినిన్ ధ్యానింతు మశ్రాంతమున్.

డింభా లేఁడుర లేడు విష్ణు'డన' దండ్రీ యున్నవా'డెందు' నీ
స్తంభంబందున జూపరా, యనుచుఁ జేతం గొట్టగాఁ బుట్టి యా
దంభోద్రిక్తు హిరణ్యకశ్యపు నెడందం జీల్చి ప్రహ్లాద చి
త్తాంభోజంబు జిగుర్పజేసిన నృసింహ కొల్లు మశ్రాంతమున్.

ఆతిథర్మాత్మకుఁ డయ్యు దేవతల రాజ్యంబున్ నిరుల్లాగి ప
ల్వేతలంబెట్టి త్రిలోకనేతయయి పాలించంగ నీ వర్తివై
క్షితి మూడధులుగోరి దాత బలి వాసిన్నిల్చి పాతాళ భూ
స్థితుగాజేసిన వామనాకృతి హరిన్ సేవింతు మశ్రాంతమున్.

ఘనధానుష్కులు చండశాసనులు దుష్కర్మానురక్తుల్ కళం
క నిధుల్ గోద్విజహంతలున్ నిజబలాఖండాభిమానోగ్ర ప
ర్తను లాహైహయ వీరులం బరశుతీవ్రస్పారధారన్ పథిం
చిన శ్రీభార్గవరామమూర్తి హరినిన్ సేవింతు మశ్రాంతమున్.

సురకాంతా కచకర్షణాధిక విలాసుం గిన్నరీ మాన త
స్కరధౌరేయు మునీశయాగశిఖి వర్షాకల్పం బ్రాపంచికాం
తర శాంతిస్థిర ధామకేతువును లంకానాథునిం దత్సహౌ
దరునిం జంపిన రామమూర్తి హరినిన్ ధ్యానింతుమశ్రాంతమున్.

దితివంశోద్భవ రాజలోకము సమందీభూత హింసా ప్రకం
పిత భూనాకము జేదిభోజ మగధోర్వీవల్లభానీకమున్
స్మృతిమార్గ వృత్తిరేకమున్ వసుమతీక్షేమంబు గాంక్షించి దు
న్మితవా యాదవకృష్ణమూర్తి హరినిన్ సేవింతు మశ్రాంతమున్.

బలిపీఠంబున నోరులేని పసులన్ బంధించి బాధించు య
జ్ఞుల హింసారతమైన దుర్మత దురాచారంబులన్మాన్వి జీ
వులఁ బ్రేమించి పవిత్రశాంతి కరుణాంబుస్సాతులంజేసి ధ
న్యులుగాజేసిన బౌద్ధమూర్తి హరినిన్ యోజింతుమశ్రాంతమున్.

ఆకాపాశ నిబద్ధి తాత్ముల ధనవ్యాపారకాంతా సుఖా
వేశేల్లాసకలంకవర్తనుల బృధ్వినేతలం జంపి యీ
దేశం బెల్లెడ వర్ణధర్మ విధులన్ దీటించి భాసిల్లు నే
యీశుండాతని గల్కిమూర్తి పరదాయంగొల్తుమశ్రాంతమున్.

అమరావతి క్షేత్రము - అమరేశ్వరుఁడు

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దేవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

అమరావతి పంచరామక్షేత్రములలో నొకటి. మరియు నిదియే మొదటిది. ఈ క్షేత్రము గుంటూరు పట్టణమునకు యిరువదియొక్కమైళ్ల దూరమున, కృష్ణానదికి దక్షిణతీరమందు కలదు. ఈ క్షేత్రము శ్రీశైలమునకు యీశాన్యభాగమున, కృష్ణానదికిదక్షిణతీరమందున్నట్లు పురాణములలో

“శ్రీ గిరీశాన్యదిగ్భాగే, కృష్ణాయా దక్షిణే తటే

అమరేశమితి ఖ్యాతం తీర్థంత్రైలోక్య విశృతమ్”

అని వర్ణింపబడినది. కనుకయిదిపురాణప్రసిద్ధమైన దివ్య స్థలము. దీనికి “క్రాంచక్షేత్ర”మని కూడ పేరు. మునేరు యిచ్చటనే కృష్ణానదిలోఁ గలియుచున్నది.

అమరావతి - పురాణయుగము

ఈ క్షేత్రమునుగూర్చి స్కాందపురాణము సహ్యాద్రి ఖండములోను, బ్రహ్మాండపురాణము పూర్వఖండము నందును, పద్మపురాణము ఉత్తరభాగములోకూడ ప్రశం

సంపాదించియున్నది. తొల్లి స్కాందపురాణములో తారకా సురవధ ఘట్టమున క్షేత్రమాహాత్మ్యమిట్లు వర్ణింపబడినది. తారకుని గురించి దేవతలు యీశ్వరునితో మొఱపెట్టుకొనగా,

“మధ్యక్షస్తారక స్సత్యం భవంతస్థ తద్దేవ మె

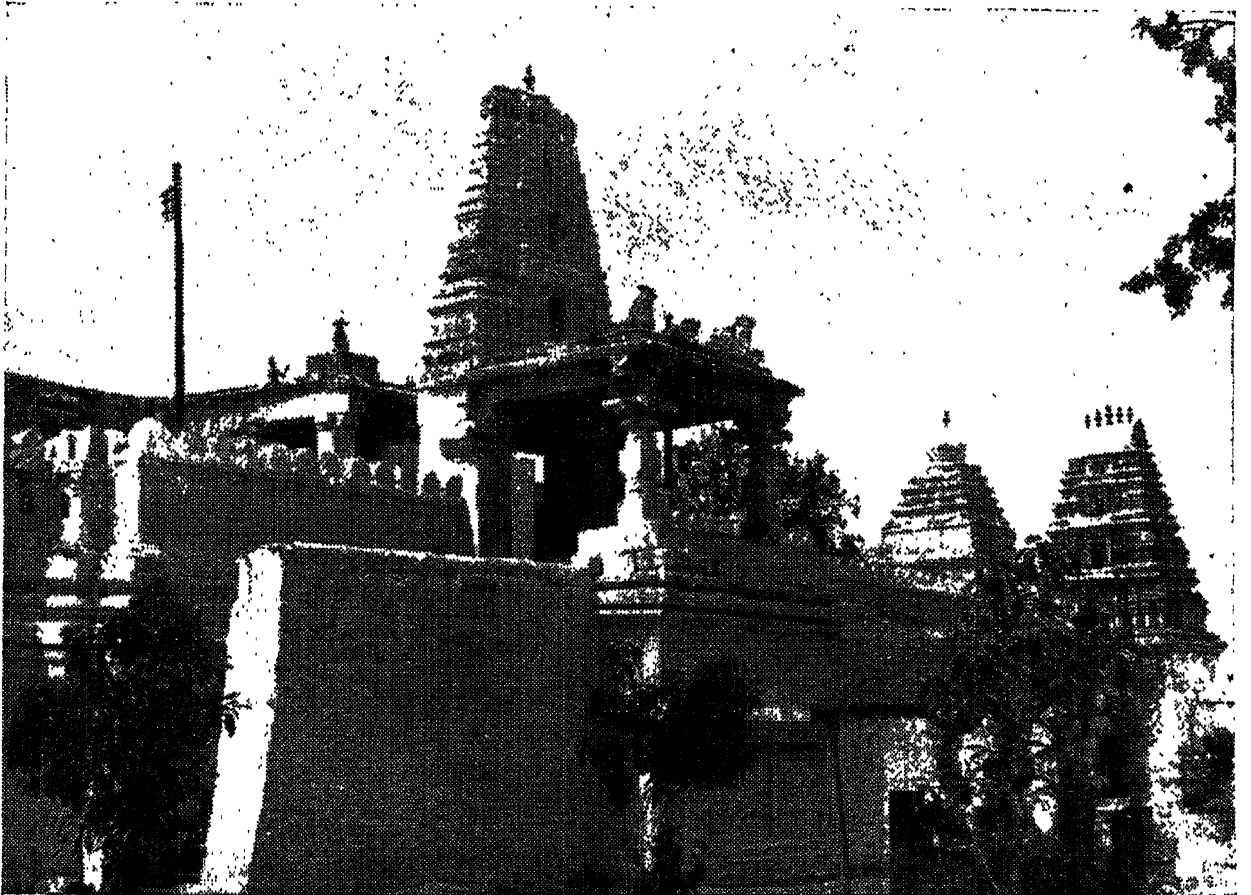
ధర్మద్రోహీ తారకస్తు మదన్యాంస్తాడయన్ స్థితః

అభీక్షంసేవతే నిత్యం మామేవనకథం త్యజే

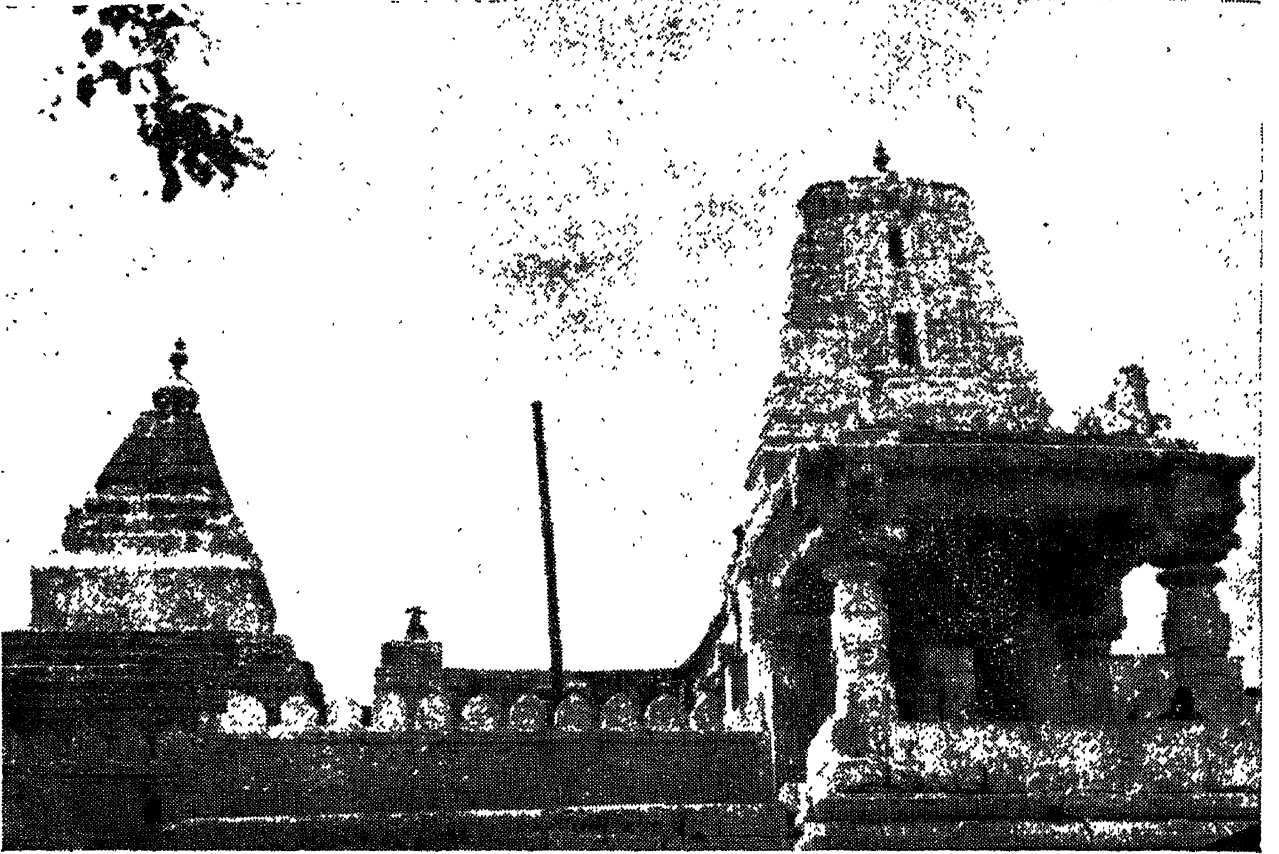
కింత్యహం నోత్సహే హస్తుం న్వహస్తే నైవ తారకమ్”

అని చెప్పెను.

అనగా నా భక్తుడైన తారకాసురుఁడు మిమ్ములను నా కంటె అన్యులను, ధర్మద్రోహియై కొట్టుచున్నమాట వాస్తవము. కాని వాడెల్లప్పుడు నన్ను సేవించుచుండును. అందువలన నతనిని నా హస్తములతో చంపుటకు నిచ్చగింపను. అని యర్థము; కాని,

అమరేశ్వరాలయము - అమరావతి

అలయ దృశ్యము - (దగ్గరనుండి)

“మత్స్యతోమత్స్యమో యుద్ధే షణ్ముఖః పరవీరహా
తం సేనానాయకం కృత్వావజద్వయోద్ధు మాహవే”

నా కుమారుడు కుమారస్వామి శత్రువులను యుద్ధము నందు జయించుటలో నాతో సమానుడే. కాన నతనిని సేనానాయకుని చేసికొని యుద్ధము సేయుఁడని చెప్పెను. కాని దేవతలకు జయము నమకూరలేదు. అప్పుడు మహా దేవునితో డిరిగి విన్నవించుకొనగా పరమేశ్వరుడిట్లు చెప్పెను. “తొల్లి సముద్రమధనమున కీరసాగరమున అమృతలింగ ముద్భవించెను. దానిని తారకాసురుఁడు దేవతల కందసీయక బలవంతముగఁ గొనిపోయి, యతి భక్తితో దానిని పూజింపుచు తన కంతమున ధరించు చుండెను. అందువలన నతఁడు మహాబలోపేతుఁ డయ్యెను; కాన యమరగణమును రక్షించుటకు నా కుమారుడైన షణ్ముఖుడే తగినవాడు. కాని యతని కంతమున నా యమృతలింగమున్నంత కాలము వాఁడు వధ్యుఁడు కాదు. ఆ లింగమును తృంచిన కాని యతని జయించుటకు వలను పడదని కుమారునితో చెప్పవలసి నదిగా దేవతలతో

“తారకన్య గళే లింగం వర్తతే ప్రాణదైవతం
లింగభేదేన తన్నాశో భవిష్యతి ననంశయః” అని చెప్పెను. ఈ విషయమును కుమారస్వామితో దేవతలు విన్నవించినట్లు

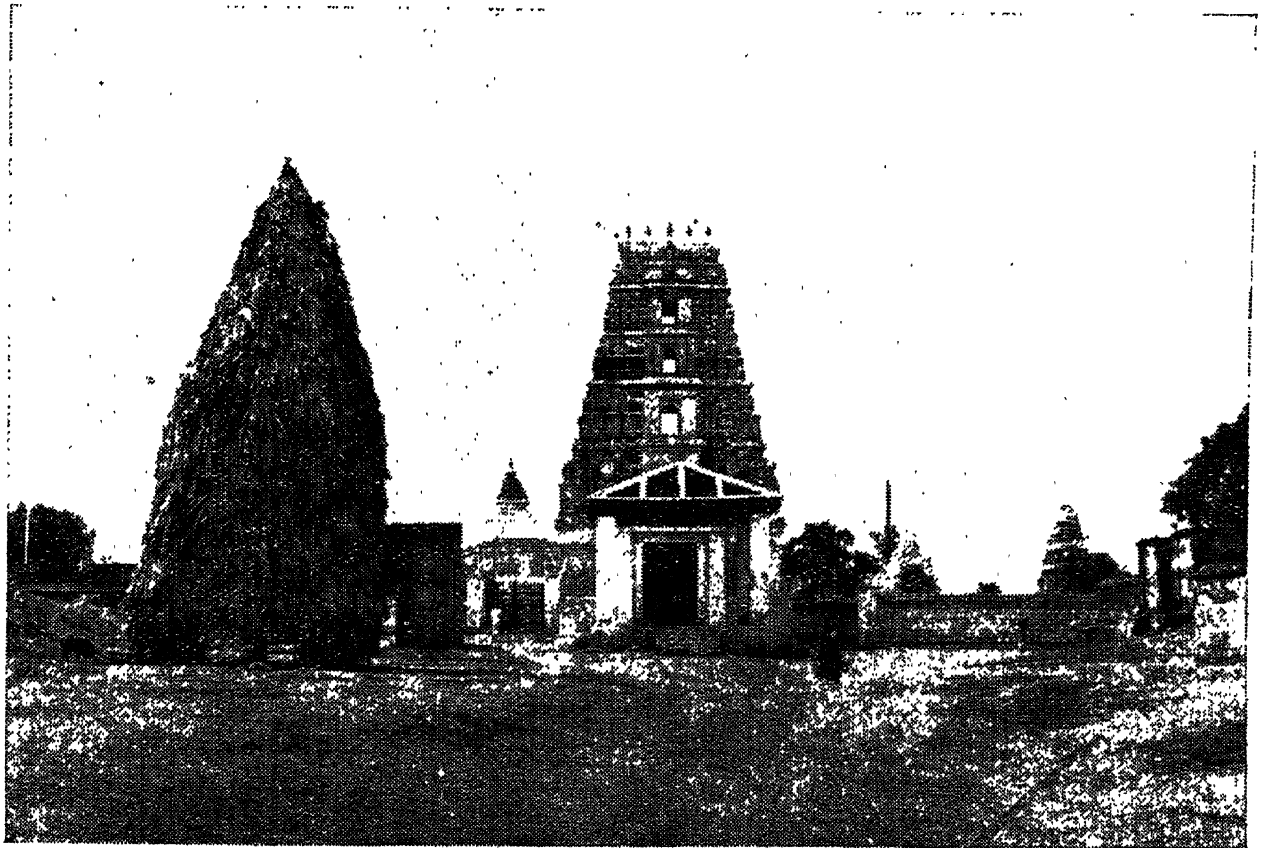
“ఏవం శృత్వా సురాస్తూర్ణమాగత్వ శరజన్మనై
విజ్ఞాప్య తం వధోపాయమిశ్వరోక్తం సురద్విషః”

అను శ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. అంత నా కుమార స్వామి తారకునకు తారకమగు యాయమృతలింగమును నిశితబాణములచే భగ్నమొనర్చెను. అంత నాలింగము పంచఖండములై, దేవేంద్రుని యుద్ధానవనమునఁబడెను. దాని కాచ్ఛాదనమై యొక గొప్ప పటవృక్షము పెరిగెను. ఇట్లాఖండపంచకము సంతర్హితమై చాలకాలముండెను. అంతనొక నాడింద్రుఁడు “ఐరావతము” నెక్కి తన నందనోద్ధానమున విహరించుచుండ నాదేవదంతావళమి యమృతలింగ శకలము లున్నచోటునకుం జేరి, యా పట వృక్షమునకు ప్రదక్షిణమొనరించి నమస్కరించుచుండెను. అప్పుడు దేవేంద్రుఁడా వారణరాజమును నమస్కరింపు చున్నందుకు కారణమడిగెను. గజేంద్రుఁడి యాదంత

మునుఁ జెప్పెను. ఆ ఖండపంచకమును తనకు చూప మని దేవేంద్రుడడుగ వటవృక్షమును తన తొండముచే పెకలించి చూపించెను. కాని యందు నాలుగు ఖండములు మాత్రమే కానవచ్చెను. ఐదవ ఖండము కనుపించలేదేమని యింద్రుడడుగ నా వారణేంద్రమింద్రునితో “నీవహల్యా జారుడవైన కారణమున నాఖండము నీకు కనబడ”దని చెప్పెను. అందుల కింద్రుఁడు పశ్చాత్తాపమునొంది తన పాప పరిహరమునకై మొదటి ఖండమునుఁ గైకొనిపోయి కృష్ణా తీరమున “క్రొంచగిరి” పై ప్రతిష్ఠించి పూజించుటచే తనకు మునిపత్నితోకలసిన పాపము పరిహరించుకొనెను ఇది అమరపతిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడుటవలన “అమరేశ్వరుఁ డనియు అమరపతి వానమువలన నీశైత్రమునకు “అమరా వతి” అనియు పేర్లు కలిగెను. ఇట్లే యొక ఖండమును కుమారస్వామి “సామర్లకోట” లోను, వేటొక ఖండమును సూర్యభగవానుఁడు “చాకారామ” మందును, మరియొక ఖండమును చంద్రుఁడు “గుణిపూడి” లోను ప్రతిష్ఠించిరి. మిగిలిన ఖండమును “క్షీరా రామము” (పాలకొల్లు) లో శ్రీ జనార్దనుఁడే ప్రతిష్ఠించెను”.

ఈ లింగపంచకమును సంతపరకు వటచ్చాయచే కాపాడబడినందున యావటవృక్షమును మహామహిమాన్విత మైనదయ్యెను. “వానిని పెకలించితివి కనుక యిది వృక్షము కాకూడదు. ఇది పితృ ముక్తిహేతువైనదనియు దీనిని నా పాదక్షేత్రమైన “గయ” యందు స్థాపించు”మని విష్ణువు దేవేంద్రుని కాజ్ఞాపించెను. అప్పుడా పాకకాన నుఁడా వృక్షమునుఁ గెనిపొయి “విష్ణుపాదక్షేత్రమగు గయ” యందు అక్షయమని స్థాపించెను. ఇందువలన దీనికి “అక్షయవట”మను పేరు కలిగినది. జనార్దన దేవుని యనుగ్రహమువలన నివటచ్చాయ పితృ ముక్తి హేతువైనదని సూత్రకర్తలందరు “అక్షయ వటచ్చాయే యమే” అని కంఠోక్తి పలికిరి.

ఇదియే బుద్ధభగవానునకు జ్ఞానోపదేశ మొనంగిన వృక్ష రాజము. అందువలన దీనిని “మహా బోధివృక్షమ”ని కూడయందురు. ఇది నేటికిని “గయా” శైత్రమున కలదు. ఇట్లు తారకాసురవధానంతరముకూడ ముప్పది మూడు కోట్ల దేవతలును దేవేంద్రునిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడిన “అమరేశ్వరు”ని సేవించుటకై దేవలోకమునుండివచ్చి యీ శైత్రమున నివసించుటచే దీని కీపేరు కలిగినదని,

సంపూర్ణాలయ దృశ్యము

“త్రయస్త్రింశత్పురాస్తత్ర స్థిత్యేమానహితం శివమ్
యజంతస్సేవ మానాశ్చ వాసంచక్రశ్శివా జ్ఞయా
తస్మాదేవ పురీయంస్యాదమరావత్యభిఖ్యయా”

అని కూడ క్షేత్రమాహాత్మ్యమున నిరూపింపఁబడినది. దేవ
తల కావాసమైన కతమున, యీ పట్టణమునకు “అమరా
వతి” యను పేరు సార్వకమగునట్లు వ్యాకరణ పండితులచే
నామకరణము చేయఁబడినట్లు,

“ప్రాపాఽమరావతి త్యేషా నంజ్ఞాంతచ్ఛాబ్ధికైః కృతామ్”

అను శ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. మరియు నీ పట్ట
ణము పూర్వము కాంతిచేతను, సంపదలచేతను, పండితుల
చేతను దేవరాజధానియగు అమరావతితో తుల్యముగనే
యుండియున్నట్లు,

“తస్మిన్రరాజేదృత దేవరాజ

ధాన్శ్రియా భూస్తదభి ఖ్యాయావ

సారాజధానీ వసునా వికాసమ్

బభూవనిత్యం సుమనస్సమృద్ధా” అను ప్రమాణము
వలన స్పష్టమగుచున్నది.

బృహస్పతి - శుక్రాచార్యుఁడు

ఈ లింగమును దేవేంద్రుఁడు ప్రతిష్ఠించుటకు ముందు
బృహస్పతి యీ క్షేత్రమర్హమైనదని నిర్ణయించి, అగ్ని

గంగా పార్వతి సమేత అమరేశ్వరస్వామి - ఉత్సవమూర్తి

మును పెట్టి ప్రతిష్ఠింపఁజేసెను. ఈ సంగతి విని శుక్రా
చార్యుఁడు దేవగురునితో “నీవీక్షేత్ర మర్హమైనదని యెట్లు
నిర్ణయించితివి? శ్రీ మహావిష్ణువు సహ్యాగిరియందు స్వయ
ముగా కృష్ణానదియై జన్మించి యీ ఆలయమును తన గర్భ
మున జీర్ణించుకొనును. కాన యిది దోషమని చరలగ్న
మని యెరుగవా?” అని పలికి హేళనచేసెను. అందుకు
దేవగురుఁడది “క్రౌంచాద్రి” యనియు సక్కడ ప్రతి
ష్ఠించిన లింగమును కృష్ణవేణి పెకలింపఁ జాలవని
చెప్పినట్లు క్షేత్రమాహాత్మ్యముననిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

“కస్మిన్నేవంగతే కాలే కృష్ణానామ మహాపగా
సహ్య పర్వత సంజాతా విష్ణురూపాసనాతనీ

అనేనైవ ప్రదేశేన సమాయాస్యతి వేగతః

తదాగమన కాలేపి సదీపాతో భవిష్యతి” అని శుక్రుని
ఆక్షేపము. శుక్రాచార్యునిమాచి సవ్యచు,

“క్రౌంచాఖ్యగిరి రాజోఽత్ర ప్రచ్ఛన్నోభువి తిష్ఠతి

ఆ పాతాళమభివ్యాప్య తస్మాగ్రీచాయ ముత్తితః

తస్మాత్కృష్ణా చాగతాఽపి సభేత్స్యతి గిరింశివమ్”

అని బృహస్పతి సమాధానము. అనగా యీ “క్రౌంచ
గిరి” పాతాళలోక పర్యంతము వ్యాపించి ప్రచ్ఛన్నముగా
నున్నదనియు, దానిమీదనే యీ అమరేశ్వరుఁడున్నా,
దేవాలయమున్నా స్థాపింపఁబడినందువలన యీ
క్షేత్రమునుగాని యాయమరేశలింగమునుగాని కృష్ణానది
యేమియు చేయఁజాలవని చెప్పెను. ఇందువలన నిది
“క్రౌంచసగ్ర”మున యున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది.
మరియు నీ యమరేశ్వరస్వామి” అశ్వీయుజ శుద్ధ దశమి
తిథియందు ప్రతిష్ఠింపఁబడినట్లు

“అశ్వీయుజనితేపక్షే - దశమీనర్వసిద్ధిదా” అని ప్రారం
భించి, “అంగీచకార దేవేశో గురుప్రాక్షం శుభంత్యతి।
గురుప్రాక్ష విధానేన స్వర్ణశంకుం నిధాయచ। అన్వర్ణమ
మరేశాఖ్యం నామకృత్వాఽభిలేతుః” అను శ్లోకరత్న
ములవలన తెలుచున్నది.

సిద్ధక్షేత్రము—ముక్తక్షేత్రము

ఈ క్షేత్రము మహోత్తమమైనదనియు, యిందు తపం
బొనర్చి సిద్ధిని పొందినట్టియు ముక్తినిఁ గాంచినట్టి భక్తు
లును, మునీశ్వరులును పెక్కురు కలరని యిది సిద్ధిల
చేతను, చారణాది గంధర్వులచేతను నిత్యము సేవింపఁ
బడుచుండుననియు,

“కృష్ణవేణి నదీ రమ్యా సిద్ధచారణ సేవితా

అమరేశం మహాపుణ్యం తీర్థానాముత్త మోత్తమ”

“అమరేశం మహాదేవం లోకనాథం జగద్గురుమ్

తయోద్ధర్మన మాత్రేణ సిద్ధిమాప్నోతి మానవః” స్థాందము

“ఇంద్రాదయస్సు రాస్త్రత సిద్ధాశ్చ కపిలాదయః
వసంతి మునితాం ప్రాప్య తత్ర తత్ర తపఃకృతే”

-పాద్యము

“అమరేశనమం తీర్థం సభూతం నభవిష్యతి
అమరేశం మహాదేవం సర్వదేవమయం శుభమ్
దృష్ట్వా తత్ర తపః కుర్యాద్భుక్తి ముక్తి ఫలప్రదమ్
అతస్మాత్త్వా పునర్జన్మ నగచ్ఛంతిహ మానవాః”

-బ్రహ్మాండ పురాణము

“అస్మిన్ కోటి శతం తీర్థం సదా సన్నిహితం భవేత్
జన్మత్రయార్జితం పాపమమరేశ్వర దర్శనాత్

సకృన్నాశయతి క్షేత్ర సుగ్నిప్రాప్తం తృణం యథా”
అని బ్రహ్మ వైవర్తమందును కలదు. ఈ క్షేత్రమున సూర
కోట్ల తీర్థములు యెల్లప్పుడు సన్నిహితములై యుండున
నిన్నీ, యిందు నొక్కసారి స్నానము చేసినందువలనను
అమరేశ్వరుని దర్శనమువల్లను మూడు జన్మములనుండి
సంపాదించఁబడిన పాపములన్నియు, నిప్పువలన తృణ
రాశి దహింపఁబడినట్లు హరించిపోవునని చెప్పఁబడినది.

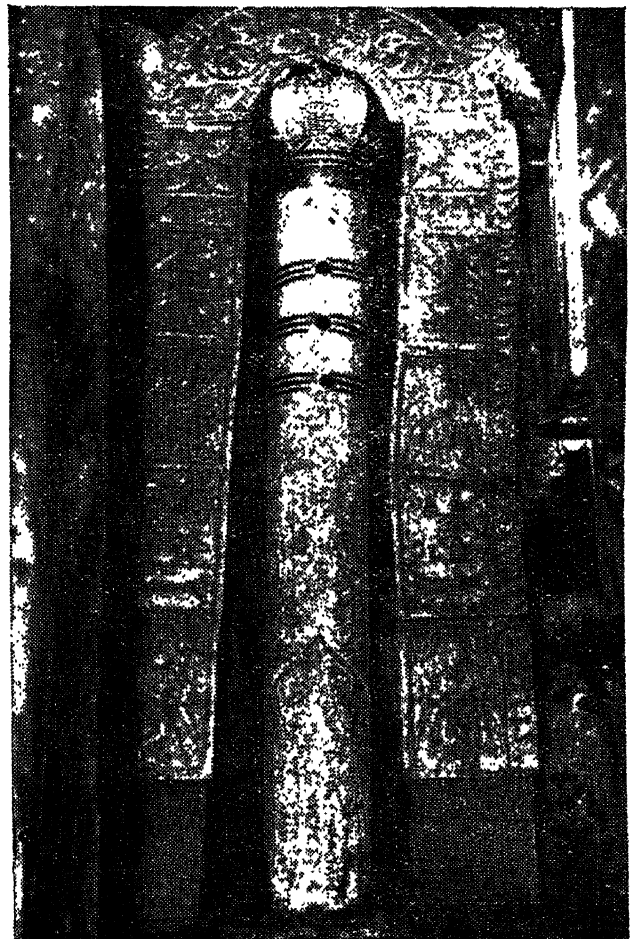
అమరేశ్వరుడు—క్రౌంచనాథుడు

కుమారస్వామిచే అమృతలింగము యొందు ఖండ
ములుగా కొట్టఁబడెను కదా! అందు శిరోలింగము కీరా
రామమున నున్నట్లును, ఆదిలింగము యమరామమున
ప్రతిష్ఠింపఁబడినట్లు పురాణములు వర్ణించుచున్నవి కదా!
ఈ శిరము లేని మొండి ఖండములకు పూజ్యత యున్నదా?
వాటికి అవయవ స్ఫూర్తి లేదు కదా? అవి యెట్లు ప్రతి
ష్ఠించుట కర్హము లగునని పాఠకులకు సందేహము కలుగ
వచ్చును. దీనికి శ్రీ స్వామివారి లింగము ఈశ్వరుని పంచ
వింశత్యవతారములలో నొక యవతారమూర్తి యనియు
స్వామివారి సర్వావయవములునందు అంతర్నితములై
యున్నవనియు, (తాబేలువలె) బ్రహ్మాదులకు సహితము
అవ్యక్తమై తేజోమయమై, (శుద్ధతేజస్సే రూపముగా కలిగి)
అనగా అదిమధ్యాంత శూన్యమైన యవతారమనియు శ్రీ
మహావిష్ణువుకు యేకవింశత్యవతారము లెట్లో, యట్లే
యీశ్వరునకు పంచవింశత్యవతారములు “శివభాగవతము”న
కలవనియు, అనగా “దిగంబరత్వము” “గంగాధర
త్వము” “చంద్రరేఖధారణము” “గజాంబరధారణము”
“నీలకంఠత్వము” యెట్లో, అట్లే కేవలము “లింగ
స్వరూప” మొక యవతారమని, “కూర్మపురాణము”న
వర్ణింపఁబడియున్నది. అది యెన్ని ఖండ ఖండములై నను
దాని తేజస్సు అన్నిటియందు సమముగనే యుండును.
కాని లింగమునకు తల యగు హస్తములని పాదములని
వేణుగా యంగము లుండనక్కరలేదు. యీ విషయమే
స్కాందమున శివుఁడు స్కందునితో

“యావంతి జేదనె లింగశకలాని పతంతి హి

ప్రాదుర్భవిష్యంతి తాని శివలింగస్థనంశయమ్”

అనియు. “తాని లింగాని సేవచ్ఛం శతృవాశనహేతవే”
అనియు దేవతలకు సువదేశించినట్లు చెప్పఁబడెను. ఇచ్చట
లింగము సుమారు 3 అడుగులకై వారము (circumfe-
rence) కలిగి 5 గజముల యొత్తుండును. సుత్తస్పటికము
వలె తెల్లగా నున్నది. ఈ లింగమును పూజించుటకు
మూడు అంతస్తుల మేడ కట్టించబడినది. మూడవ అంత
స్తులోఁగాని శిరోదర్శనము కాదు. మరియు శ్రీ స్వామివారి
అభిభాగము భూమిలో సంతర్నితమై యున్నది. ఇందు
వలన స్వామి మానవులకు “శిరఃపూజ”యు, దేవతలకు
“పాదపూజ”యు ప్రసాదించెనని చెప్పుదురు. శిరోభాగ
మున నొక చిన్న గుంట కలదు. ఇది కిరాత వేషమున
నున్నప్పుడు యర్జనునిచేత కొట్టఁబడినదని ప్రతీతి. మరియు
శిరోభాగమునుండి క్రిందివరకు దక్షిణోత్తరముల (యిరు
వైపులను) అంగుష్ఠప్రమాణమున చారలు కలవు. అవి
బాణములచే కొట్టబడినపుడు యొకటి రక్తధార యనియు,

అమరేశ్వర లింగము

మరియొకటి పాలధార యనియు చెప్పుదురు. వీరు “క్రౌంచ గిరి” మీద నిలిచియుండుటచే “క్రౌంచరాధుడు”ను పేరుగూడ పొందిరి. ఈ విషయమును,

“శంభు శృంగభ్రత్యమథ నిచయైః క్రౌంచ నాథోఽ
ప్రతస్థైః”

అను పురాణ ప్రమాణము దృవపర్చుచున్నది.

కొంతమంది సంస్కృతకవులు యీ స్వామిని గూర్చియు యీ ధాన్యవాటికాపురమును గురించియు, వారణాశి షేత్రముతో పోల్చి అమరేశ్వరుడె షశ్వనాథుడనియు, ధాన్యవాటి కాపురము “కాశి” యనియు, కృష్ణ నదియే “గంగా” నది యని

“అమరేశోహ విశ్వేశస్సా కాశీ ధాన్యవాటికా

కృష్ణవేణ్యేవ సా గంగా సత్యమేవ ననంశయః” అని వర్ణించిరి. మతకొంచ రి లింగముయొక్క యొప్పు త్యమును, శ్వేతవర్ణమును, వర్తలత్వమును గురించి యిట్లు ఉత్పేక్షించిరి.

“స్తంభో బ్రహ్మాండగేహాకిము విధిరచితే నిస్తులౌ నైవ
మాతృం

పందే వ్యావాప్యధ్వైః కిముబుధవిహితౌ నైవ

చాద్యంతశూన్యః

ధారామండాకినీం పతతిహనభసానన్ర వత్సేష నిత్యమే

నో! నో! జ్ఞాతం! నుషికాంసుకృత మితి జనైర్మన్యతే

క్రౌంచనాథః”

అనగా యీ లింగము నకలబ్రహ్మాండమను యింటికి మధ్యస్తంభముగా బ్రహ్మచే నిర్మింపబడెనా? ఇది దేనికిని యంటలేదు. లేక భూమ్యాకాశములను కొలుచుటకు మానదండమా? కాదు. దీని కాద్యంతములు లేవు కనుక, లేక శుద్ధమైన ఆకాశ గంగ పై నుండి ధార గా పడుచున్నదా? లేదు. నిత్యము న్రవించుట లేదు. కనుక యిది జ్ఞానుల మద్దరించుటకు నవతరించిన “క్రౌంచనాథుడు” కాని మతొండు కాదు. అని అర్థమును చెప్పిరి.

అమరావతి—బౌద్ధయుగము

క్రిస్తుపూర్వము ఆరవశతాబ్దములో “హిందు” సంఘము నందు మతవిషయములను గూర్చి అశాంతి ప్రబలెను. ఈ యశాంతిని పోగొట్టుటకు “వర్ధమాన వీరుడు” “గౌతమ బుద్ధుడు” అను యిరువురు మహనీయులవ తరించిరి. వీరిలో మహావీరుడు జైనమతమును, గౌత ముడు బౌద్ధమతమును బోధించిరి. మహావీరుడు “వైశాలీ” నగర సమీపమున “కుండ” గ్రామమున జన్మించెను. ఇతని తండ్రి “సిద్ధార్థుడు.” తల్లి “త్రిశలా” దేవి. క్షత్రియ కులస్థుడు. బాల్యమున నకల విద్యల వభ్యసించి

“యశోద” యను కన్యను వివాహమాడి తరువాత సన్యాసి యయ్యెను. ఇతను యింద్రియములను జయించిన వాడగుటచే “జినుడు”ని పేర్వడసెను. ఇతను క్రి॥పూ॥ 618 సం॥రములో జన్మించి, క్రి॥పూ॥ 516 లో మరణించెను. వీరు బోధించిన సిద్ధాంతములలో “అహింస” ప్రధానమైనది. వీరితో బాటు గౌతముడు నేపాళ దేశములో “కపిలవస్తు” నగరమున క్రి॥పూ॥ 623 సం॥రములో శాక్యవంశములో “శుద్ధోపను”నకు, “మాయాదేవి” కిని జన్మించెను. వీరు 16 వ సంవత్సరమున “యశోధర” యను యాపెను వివాహమాడి అమెయందు “రాహులుడు”ను పుత్రుని గెనెను. ఇతడు ప్రపంచములోని మానవుల కష్టములనుగూర్చి విషాదము సందెను. “వృద్ధత్వము, రోగము, మృత్యువు”లను గురించి నదా తలపోయుచు, 29 వ యేట సన్యాసియై, “గయ”కుఁ బోయి యచ్చట నున్న “వట పృక్ష” చ్చాయనుఁ గూర్చుండి, దివ్యజ్ఞానముకొరకు ధ్యానించి యారేండ్లు తపస్సు చేసెను. అప్పటి కతనికి జ్ఞానోదయమయ్యెను. అప్పటినుండి యతడు “బుద్ధుడని” పిలువబడెను. ప్రజలకు తన ధర్మములను బోధించుటకై కాశి, మగధ, కోసల దేశములందు సంచార మొనర్చి క్రి॥పూ॥ 543 సం॥రములో దేహమును చాలించెను. గౌతమ బుద్ధుని యనంతరము, బౌద్ధమతమునకు రాజాదరణము మండయ్యెను. హిందుదేశ మంతటను వ్యాపించెను. అశోకుని కాలమున విదేశములకుకూడ వ్యాపించెను. చివరకు అశోకుడు బౌద్ధమతమును స్వీకరించి బౌద్ధమత గురువగు “ఉపగుప్తుని”తో క్షేత్రములన్నింటిని సందర్శించెను. అప్పుడే ప్రధానధర్మములను తాతిపలకలపై చెక్కించెను. ప్రచారకులను యేర్పాటు చేసెను. బౌద్ధసన్యాసులుండుటకు పర్వతములలో గుహలను మంటపములను తొలిపించెను. “స్థాంచి” “శ్రీశైలము” మున్నగు చోట్ల స్కంధావారములను నిర్మింపజేసెను. అప్పుడే కృష్ణామండలములోని, ఘంటసాల, గుడివాడ, గుంటూరు మండలమున “ఉండవల్లి” “భట్టిప్రోలు” మున్నగు చోట్ల కొన్ని స్తూపములు నిర్మింపబడినవి.

శాతవాహనులు బ్రాహ్మణులు. వీరు పరమతనహనము కలవారు కనుక బౌద్ధమతమునుకూడ వీరంగీకరించి తగు పోషణ మొనర్చిరి. బౌద్ధులు యీ క్షేత్రమును కేంద్రముగా నేర్పరచుకొని దక్షిణభారత మంతయు ప్రచారమునుసల్పిరి. నానాటికి బౌద్ధులప్రభ హెచ్చుకాఁజెప్పెను. వారు బుద్ధుని పేర నిచ్చటొక గొప్ప స్తూపమును నిర్మించిరి. దీని శిల్ప చాతుర్యము అతులితము. మరియు నిచ్చట పెక్కు సంఘారామములను నిర్మించుకొనిరి. వీరొక గొప్ప విద్యా పీఠమును, (విశ్వవిద్యాలయమును) కూడ స్థాపించిరి.

దానికి “ధనదపుర విద్యాపీఠము”ని పేరు. ఇది దేశదేశము లందును కీర్తిపహించినది. ఇందు అరువదినాలుగు కళలు నేర్పుబడుచుండెను. ఇంతవరకేల—యిది సమస్త కళలకు పుట్టినిల్లుగా పరిగ్రహింపబడెను. అప్పటికి యమరావతి ప్రస్తావించు చదరపుష్టాంశ పట్టణముగా నుండెడిది. ఈ మహా పట్టణమున జననంఖ్య ముప్పది లక్షలపైన యుండియున్నట్లును, ఈ పట్టణమునకు మధ్యభాగమున కృష్ణానది ప్రవహించుచున్నట్లును, యీ నగరము సమస్త సంపదలతో టులతూగు చుండెడిదనియు, నీ పట్టణమునగల విద్యాలయములో ఆకాలమున అరువేలమంది విద్యార్థులుండి సమస్త కళల నభ్యసించినట్లును, రెండువేలమంది ఉపాధ్యాయులు బోధించుచున్నట్లును, వీరుకాక మరి అరువేలమంది బౌద్ధమత ప్రచారకులుకూడ నిందే యుండెడివారనియు చరిత్రసాధనములవలన తెలియుచున్నది. వెండియు నీ విశ్వవిద్యాలయమునందు భారతీయులేగాక, చీనా, టిబెట్టు, బర్మా, నయాం, సింహళము, జపాను మున్నగు విదేశస్థులుకూడ వచ్చి సమస్త శాస్త్రములందును, లలిత కళలయందును, శిక్షితులైరి. ఉత్తరభారత దేశమున, తక్షశిల, నలందా విద్యాపీఠములవలె, దక్షిణ భారతమున నీ విద్యాపీఠముపేరుగాంచినది. ఇందు సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడైన “సిద్ధనాగార్జునాచార్యుడు” ప్రధానాచార్యుడు. ఇతనిపేర నీ మండలమున నొక “కొండ” కూడ కలదు. ఇతని కాలమునకూడ నిచ్చట ఆఖండ శిల్పకళానృప్తి జరిగినది. దానికి గాంధర్వ శిల్పమనిపేరు.

దీనికి నాగార్జునుడు చుట్టుప్రాకారమును కట్టించెను. ఇచ్చట స్తూపమును త్రవ్వించినప్పడొక “యొముక” (Bone) దొరికెనట. అది ఋద్ధదేవునిదని యొంచి బౌద్ధులు “సారనాథము”నకుం గొనిపోయి, “మూలగంధకుటీ విహారము” నందుంచి పూజించుచున్నారు. ఇచ్చట ఆశోకుడుకూడ కొన్ని కట్టడములను కట్టించెను. కాని శాసన నిదర్శనము లేమియులేవు. స్తూపమునందలి ప్రతిభాగము దేనికో చిహ్నమని బౌద్ధుల భావమట. ఇచ్చట రాతిఫలకముపై మూడు “ఛత్రములు” కలవు. ఇవి దేవమానవ నిర్మాణపద చిహ్నమట. అసలు స్తూపమే “మేరువు”కు చిహ్నమట.

ఈ అమరావతి స్తూపము B. C. 200 నాటిదనియు నాగార్జునుని సుహృద్దేవునియందు వివరింపబడిన దానవతి ఆయన మిత్రుడగు, ఆంధ్రరాజైన వశిష్టపుత్ర శాతవాహనుని మనుమని పుత్రుడని పెక్కురు అభిప్రాయపడిరి. ఈ స్తూపమును నాలుగుసార్లు నిర్మించినట్లు ప్రతీతి. బౌద్ధులకాలములో యీ అమరేశ్వరుని “అవలోకితేశ్వరుడ”నియు, అమ్మవారిని “తారాదేవి” యనియు

కొలుచుచుండెడివారు. ఇదిపరమ రహస్యము. అనేక బౌద్ధ చిహ్నములు, ధర్మచక్రములు మున్నగునవి కల ఆరామమునకు “దీపాల తిన్నె” యని పేరు. ఇది అమరావతిలోనే యొకభాగము. ఇచ్చట దొరికిన బహు శిల్పములు విగ్రహములు మదరాసు మున్నగు పట్టణములకుఁ గొనిపోయి దొరతనమువారు వస్తుప్రదర్శన శాలలలో పదిలపరిపించిరి. కాక అనేక ప్రాచీన శిల్పములు పాలరాతితో చెక్కబడినవి యిప్పుడు గవర్నమెంటువారు నొక వస్తు ప్రదర్శనశాలను ఆ “దీపాల తిన్నె” స్థానముననే నిర్మించి అందు జాగ్రత్త పెట్టించిరి. ఆ శిల్పములు కొన్ని లండను పట్టణమునకు కూడఁ గొనిపోయిరి.

ఆంధ్రరాజులు - అమరావతి

చంద్రగుప్తుడు క్రీ. పూ. 322 సం॥రములో మౌర్య రాజ్యమును స్థాపించెను. ఇతఁడు జై నమతావలంబకుఁడు. మగధ సామ్రాజ్యమునకు పాటలి పుత్రము రాజధాని. ఇతని కుమారుడు దిండిసారుడు. దిండిసారుని కుమారుడు అశోకచక్రవర్తి. ఇతఁడు బౌద్ధమతమును అదరించెను. అతఁడే అమరావతిలో స్తూపమును కట్టించెను. మౌర్యరాజ్యము క్షీణింపగనే ఆంధ్రులు ప్రబలులైరి. ఆంధ్రులకు ప్రథమ చక్రవర్తి శ్రీ ముఖశాతకర్ణి. ఇతఁడు శ్రీకాకుళమును రాజధానిగా చేసుకొని పాలించెను. (ఇది కృష్ణామండలమున చల్లపల్లి జమీనులో కలదు) వీరి వంశమునకు “శాతవాహను”లనిపేరు. శాతవాహన వంశములో “గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి” కడుసమర్థుఁడు. ఇతఁడు క్రీ.వె. 90 మొదలు 120 సం॥రము వరకు ఆంధ్రరాజ్యమును పాలించెను. ఇతని కాలములోనే “అమరావతి”లో పెద్దకోటను కట్టించి రాజధానిగా చేసుకొనెను. దానికే “ధాన్యకటకము”ని పేరు. ధాన్యకటకమునకు “ధన కటకము, ధనదపురము, ధాన్యవత పురము, ధాన్యాంకపుర” మని పేర్లు. ఇది యిప్పుడు శిథిలమై “అమరావతికి” అరమైలు దూరములో పశ్చిమముగా నున్నది. “వశిష్ట పుత్రపులుమాలి” తరువాత ఆంధ్ర రాజులలో కడపటివాడును ప్రసిద్ధిగాంచినవాడును “యజ్ఞశ్రీ”. ఇతనికి గొప్ప నౌకాదళముకూడ యుండెడిది. ఇట్లు ఆంధ్ర రాజులు దక్షిణమున తంజావూరు పర్యంతము విశాల సామ్రాజ్యమును స్థాపించి నాలుగువందల సంవత్సరములు పాలించిరి. ఆంధ్రమహాసామ్రాజ్యమునకు “అమరావతి”యు తరువాత ఏలూరు సామీప్యమునయున్న “పెదవేగి”యు, కొంతకాలము “దెందులూరు”ను రాజధానులుగ నుండెను. వీరికాలమున అమరేశ్వరుని యాలయము పునరుద్ధరింపబడెను.

అలయ నిర్మాణము - పరివార దేవతలు

శ్రీ స్వామివారి దేవాలయమునకు చుట్టు 3 ప్రాకారములు కలవు. అలయము ప్రాకృతము, గోపురము దక్షిణాది ముఖముగా నున్నది. ఈ గోపురమునకు అయిదంత స్థూలు కలవు. గర్భాలయము 3 అంతస్తుల మేడ. దానిపైన విమానము “ఇది చతురంగకోల” విమానము. ఇట్టిది ప్రాగ్దేశమున జగన్నాథ (పూరి) క్షేత్రమునందును, దక్షిణ దేశమున “తిరుమలవాల్” క్షేత్రములోను కలవు. అమరేశ్వరునికి వామభాగమున “శ్రీ బాలచాముండి” దేవియు, (చూ॥ ముఖచిత్రము.) దక్షిణపార్శ్వమున భద్రకాళి వీర భద్రులును కలరు. గర్భాలయమునకు ఉత్తరభాగమున మేడపైననే “శ్రీ వేణుగోపాలస్వామివారు” ప్రతిష్ఠింపబడియుండిరి. వీరు క్షేత్రపాలకులు. ఈ గోపాలమూర్తి అత్యంత భువనమోహనమూర్తి. అంతరాళికమున రెండు నందులు కలవు. భోగమంటపములో శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుడుగారి లోహవిగ్రహమొందుకలదు. ఆ విగ్రహ మిప్పటికిని నజీవప్రతిమవలె కన్నట్టుచున్నది. అలయమునకు ప్రథమావరణములో తూర్పున మహిషాసురమర్దని, అగ్నేయమున వీరభద్రుడు, నైరుతిమూల

ప్రణవేశ్వరుడు, పశ్చిమదిశను “జ్వాలాముఖిదేవి” వాయవ్యభాగమున అగస్త్యేశ్వరుడు, ఉత్తరపు దిక్కునందు పార్థివేశ్వరుడు, ఈశాన్యభాగమున సోమేశ్వరుడు ప్రతిష్ఠింపబడియుండిరి. ద్వితీయావరణమున మేడపైన నలుదిక్కులను నాలుగు యాశ్వరాలయములు కలవు. అందు అగ్నేయ మూలను “చండిశ్వరుడు” నైరుతి మూలను “కాళహస్తీశ్వరుడు” వాయవ్య దిశను “మల్లేశ్వరుడు, యీశాన్య దిశను విశ్వేశ్వరుడు స్థాపింపబడియుండిరి. ఈశాన్య మూలను క్రింది యావరణములో నొక్క గొప్ప అంజనేయ విగ్రహముండెను. అలయమునకు దక్షిణముగా ప్రథమావరణములోనే యొక చిన్నమంటపము కలదు. అందు కొన్ని శిలాశాసనముల ఫలకములు కలవు. ఈ మంటపముననే శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుడుగారు బంగారుతో తులాభారమును తూగిరి. అలయమునకు దక్షిణోత్తర మంటప స్తంభములమీద కొన్ని శిలాశాసనములు కలవు. 6 శిలాశాసన ఫలకములు భోగమంటపమున పదిలపరుప బడినవి. అగ్నేయమూలను పెద్ద కల్యాణమంటపమును, గోపురము బయటను గొప్ప రథశాలయు కలదు.

దాసములు - శిలాశాసనములు

“స్వస్తి శ్రీ శకవంశంబులు ౧౦౧౧ ఆగు నేటి విష్ణు సంక్రాంతి” అని ప్రారంభించి “కొమ్మనాయకుండు శ్రీమద మరేశ్వర మహాదేవరకు నఖండపర్తి ఓపమున కిచ్చిన గొతి యలు ౫౫ నిత్యము మానెండు నెయ్యిపోయింగలవాండు” అని క్రీ. శ. 1089 సం॥రములో కొమ్మనాయకుని శాసన మొకటి కలదు. శా. శ. ౧౧౧౧ క్రీ. శ. 1189 సం॥రములో “కొటకేతరాజు” యీ ధరణి కోటను రాజధానిగా చేసుకుని రాజ్యపాలన మొనర్చిరి. వారి శాసనము At the entrance to the main shrine pillar to the right. అనుదానిలో మూడువైపుల కలదు. 159 పంక్తులు చెక్కించెను. ఇందు “స్వస్తిచతుస్సముద్ర ముద్రిత నిఖిల వసుంధరా పరిపాలక శ్రీమత్ప్రణయన పల్లవ ప్రసాదాసాదిత కృష్ణవేణాసదీ దక్షిణ పత్తహస్రావసి పల్లభ భయలోభదుల్లభ చోడచాళుక్య సామంత మదానేక పమ్మగేంద్ర విభవామరేంద్ర శ్రీమదమరేశ్వరదేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారాధక, పరబలసాధక, శ్రీ ధాన్యకటక పుర వరాధీశ్వర, ప్రతాప లంకేశ్వర, గండరగండ గండభేరుండ భగమెచ్చుగండ నన్నిమాతాకండ నామాది సమస్త ప్రశస్త సహితుండైన శ్రీ మన్మహ మండలేశ్వర కోటకేత మహారాజు మహాదేవులు, 106 భోగపు స్త్రీలు “కనవాసాని” శ్రీ మద మరేశ్వర మహాదేవరకు అఖండ వతిఁకి నిచ్చిన ఇన్న యొడ్లు ౫౫ వీనిజేకొని” అని కలదు. 126 పంక్తిలో

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - క్షేత్రపాలకుడు

యీ కోటకేతరాజు ముక్కంటి కాడ్వెట్టి తొల్లి - నప్త గ్రామములను విచ్చిన్నమైనవానిం ఆ చంద్రాకాముగా నిచ్చితిమి” అని వ్రాయించెను. 142 పంక్తిలో భోగపు ప్రిలు. “చోడమదేవి శ్రీమదమరేశ్వర మహాదేవరకు ఆ చంద్రాకాముగా గగి ఇన్న యెడ్ల నొసగినట్లు కలదు. ఇది యిండియన్ ఇన్స్టిట్యూషన్లు 6 వాల్యూములో నె 228 రుగా ప్రకటింపబడినది. 1897 సం॥రములో నె 261 రుగా అర్కులాజికల్ రిపోర్టు చేయబడినది మరియు 215 మొదలు 248 నెంబర్లువరకు ముప్పదిమూడు శాసనములు ప్రకటింపబడియున్నవి. ఇవి అన్నియు అర్కులాజికల్ డిపార్టుమెంటు వారిచే 1897 సం॥రములో 272 నెంబరు వరకూ రిపోర్టు చేయబడియున్నవి. ఇందు ముఖ్యమైన వాటిని కొన్నింటి నిట యుదహరింతును. ఇందు నె 216రు శాసనము “ఇష్ట కామేశ్వరస్వామి” కిచ్చినట్లును, 218 లో “చాగిదేరభూపతి” “కమలేశ్వరున”కు యిచ్చినట్లును కలదు. ఈ రెండు దేవాలయములు యిప్పుడు కానవచ్చుట లేదు. విశ్వకర్మ వంశోద్భవులు. “పంచాననంవారు” మరి కొన్ని దానములనిచ్చిరి. నె 221 రు శాసనము “చాగిగణ పయ్య మహారాజు” యిచ్చెను. “అనవేమార్చి కళవత్సరములు 12 8 3 లో క్రీ. శ. 1361 లో “భక్త్యా సంపూజిత సైన నదేవై రమరేశ్వరః” అనియు “అమరేశ్వరదేవ శ్రీచరణ నరసిరుహదత్త పంచారామంబులకుం ప్రథమారామంబైన అమరారామంబును శ్రీ ధాన్యవాటి పురంబునకు నధీశ్వరుండైన అమరేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు ఆ చంద్రార్కముగా నమర్పించిరి.” అని యున్నది. ఇది (A. R. 259 of 1897 లో) 148 పంక్తులు వ్రాయించిరి. కనుక దీనికి “ధాన్యవాటి” పురమని శాసనములందు పేర్కొనిరి.

No 248, A. R. 272. of 1897.

శుభమస్తు శ్రీ కృష్ణదేవ మహారాయల శాసనము 75 పంక్తులు కలదు. “స్వస్తిశ్రీ శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ రాజ పరమేశ్వర” అని ప్రారంభించి “జయభ్యుదయ శాలి వాహన శకవషణంబులు ౧౪౩౭ నేటి యువనంవత్సర ఆషాఢ బ ౧౨ భానువారమునను కృష్ణచేణి సదీతిరము నందు అమరేశ్వరదేవుని నన్నిధిని తులాపురుష మహాదానం శేయ నవధరించి తమ దేవులు చిన్నాదేవమ్మ చేతను రత్నధేను మహదానమున్ను, తిరుమలదేవి అమ్మ వారిచేతను సప్తసాగర మహదానమున్నూ సేయించ నవధరించి” అని అనేక గ్రామములను బ్రాహ్మణులకు దానమిచ్చినట్లు కన్పట్టుచున్నది. తమ తల్లి నాగాదేవమ్మ పుణ్యముగాను అమరేశ్వర దేవునికి నైవేద్య మహాపూజల కనేక మాన్యములనిప్పించినట్లును కలదు.

నె 225 రు శాసనములోని గ్రామములును భూములును పూజారుల కిచ్చినట్లు కలదు. ఇది శకవర్షములు ౧౨౧౦లో నున్నది.—ఇంకను హంద్రికె పెద్దప్పంగారి శాసనమొకటి కలదు. ఇది శకవర్షంబులు ౧౫౪౮ క్రీ॥శ 1626 లో “స్వస్తిశ్రీ మద్భువి గురుభక్తి పరాయణ వికవాక్య ప్రతిష్ఠాపనాచార్య! అనవరత భూసురాశీర్వాద సంపన్న చతుర్వేద పారాయణ, శ్రీ అమరేశ్వర వరప్రసిద్ధ భారద్వాజ గోత్ర పవిత్ర కోనయ గర్భపరిపూర్ణ, నరనమాంబ ప్రియ కుమారులైన హంద్రిక, వంశోద్ధారకులైన పెద్దప్పంగారును వీరి దేవులవారు గౌరీ వరప్రసాదకులగు కొండాయమ్మ, వెంకాయమ్మ వీరు జజ్ఞారునుండి వచ్చి శాశ్వత మగునని ఈశ్వరాజ్ఞచే శా॥శ॥ ౧౫౪౮ అగునేటి అక్షయ సంవత్సర శ్రావణ బ ౧౦ లు అదివారమునాడు ధరణికోట శ్రీ అమరేశ్వర లింగమును మూడో ప్రతిష్ఠ చేసెను” అని కలదు. అందు క్రింద యీ పద్యమున్ను చెక్కబడియున్నది.

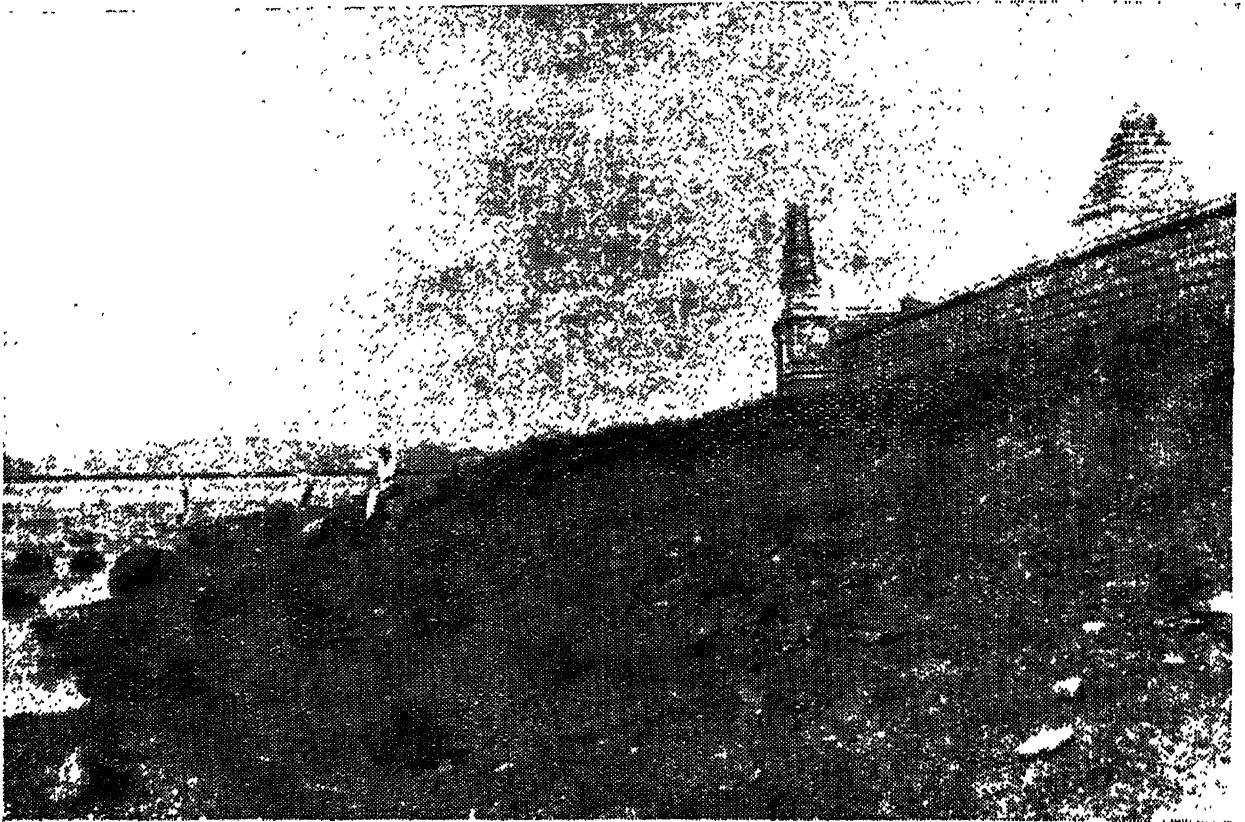
ఉ॥ ఇంద్రుడు ధాన్యవాటి నమ్మ - తేకుఁ బ్రతిష్ఠ యొనర్చె పంటరె

డ్డింద్రుడు అన్నవేమ ధరణికుండు చేసె పునః ప్రతిష్ఠ ఆ చంద్రదినేంద్ర తారకము - శాశ్వత మౌనని యీశ్వరాజ్ఞచే హంద్రిక పెద్దమంత్రి సుగుణాంబుధి నిల్చెను సుప్రతిష్ఠయున్ ॥

అలయము ముందున్న శిల్పము - (కాళియమర్దనుడు)

కృష్ణానదీ తటమునుండి - ఆలయ దృశ్యము

ఇందువలన మొదట దేవేంద్రుడును, తరువాత “అనవేమ భూపాలుడును, మూడవసారి “హంద్రిక పెద్ద మంత్రియు ప్రతిష్ఠించి కట్టున స్పష్టమగుచున్నది. ప్రతిష్ఠ చేసిన కాలమును చం॥ వరహను వేదబాణ శశివర్ణితమౌ శక వత్సరంబులన్

ఆరయగ యక్షయాబ్ధమున హంద్రిక కోనయ పెద్ద మంత్రి, యిద్దర రవిచంద్ర తారకము - దన్నల కోట మరేశలింగమున్ స్థిర తర భక్తితోడుతప్ర - తిష్ఠ యొసర్చెను పుణ్య శాలియై.”

దీనినే సంస్కృతములో కూడ

“శాకాబ్ధే వసువేద బాణ పృథివీ సంఖ్యేక్షయే వత్సరే
మాసే శ్రావణీకే సితేగ్రహపతేర్వారే దశమ్యాంతి ధౌ
శ్రీమాన్ హంద్రిక పెద్ద యాఖ్య విభునా శ్రీ ధాన్యవాటి
పురే
సంస్థాప్యోహ్య మరేశ్వరో విజయతే సాస్వే గృహే
శంకరే”

శ్రీ అమరేశ్వరునికి రాబడిన కానుకలున్నూ, క్షేత్రాల వల్ల వచ్చిన ఫలమున్నూ కలసి మూడు పాళ్లును పూజార్థకు యెనిమిది యిళ్ల భాగాలకు పాళ్లు పెట్టిరి. స్వామికి యిచ్చిన

ఆవుల నెయ్యి దీపారాధనలకు, ఆవుల గోడలు స్వామికి క్షేత్రాలు దున్నును, అమరేశ్వరాలయములోను కాపురాలుండి గుడికి పచ్చుపండుసాని ధారణవారి ఎరుకపాలు, మేళగాండ్లకు, కరణాలకు వీసంపాలున్ను గుడి కాచే బచ్చుకు అరవీసం—రికి చిరుకపాలు” అని శాసనములో కలదు. ఇందువలన యీ పెద్దన మంత్రి ప్రతిష్ఠ చేసిన కాలము శకవర్షములు 1648 అని తేలుచున్నది. దీనికి సరియైన అక్షయ సంవత్సర శ్రావణ బహుళ దశమి అది వారమునాడు ప్రతిష్ఠించెను. శాసనస్థములైన మిగతా హంశములు స్పష్టముగా తెలియుచునే యున్నవి.

శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుడుగారు

వీరు చింతపల్లి జమీందారులు. తరువాత వీరు అమరావతికిం జేరి పట్టణమును అభివృద్ధి చేయించి, నైశ్యులను విలిపించి, వీధులను తీర్చి దిద్దించి, అమరేశ్వరుని దేవాలయమునకు దక్షిణమున 5 అంతస్తుల గోపురమును కట్టించిరి. మరియు నిత్యబోగములకు కట్టడులు చేయించి, శిల్పముతో కూడుకొన్న పెద్ద రథమును వాహనములున్నూ చేయించి ప్రాకార మంటపాదులను కట్టించి ఆలయ విమానముపై బంగారు శిఖరముల నెత్తించి యనేక ధర్మములను

చేయించిరి. వీరికి కలియుగ దేవేంద్రుడని బిరుదు కలదు. వీరు అమరావతిని అమరావతిగను, వైకుంఠపురమును వైకుంఠపురముగా చేయవలెనని సంకల్పించి స్వర్ణధ్వజ శిఖర ప్రతిష్ఠాదులను చేయించిరి. వీరు క్రీ॥శ 1783 సం॥ రమునుండి పరిపాలించిరి. వీరు కట్టించిన కట్టడములలో “మంగళగిరి” లక్ష్మి నృసింహస్వామివారి యెదుట నున్న పెద్ద గోపురము ప్రసిద్ధమైనది.

శ్రీ స్వామివారికి అమూల్యములైన యనేక రత్నాభరణములున్నూ, అన్ని వాహనములున్నూ కలవు.

అర్చన - సాంప్రదాయము

అదివరకు యీ దేవాలయము అస్థిశైవ సంప్రదాయము గానో, వీరశైవ సాంప్రదాయముగానో పూజింపఁబడు

చుండెడివట. ముక్కంటి రుద్రుని కాలములో అష్టశివ శ్రేతములందు వైదిక బ్రాహ్మణులను పిలిపించి పండితులకు శివదీక్షనిప్పించి అర్చకులనుగా యేర్పాటు చేసినప్పుడు పంచారామశ్రేతములందు వెలనాటి యర్చకులను నియమించినట్లు “పంచారామేషు కేషించిత్ బ్రాహ్మణానాం మహాత్మనాం” అను ముక్కంటి రుద్రభూషణి శాసనస్థ శ్లోకమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇప్పుడు వెలనాటి అర్చకులచేతనే వేదాగమప్రకారము నిత్యార్చనాదులు ఉత్సవములు జరుగుచున్నవి. “అన్నింటికంటె పురాతనమైన శాసనములో” అస్త్రీ శ్రీ భాస్య కటకపురం సురపురాత్పరమ్. యత్రామరేశ్వర శృంగురమరేశ్వర పూజితః” అని యుండుటచే క్రీస్తు వెనుక 1182 సంవత్సరములో నిక్కడ ధరణికోట వ్యవహారమున్నట్లు తెలియుచున్నది.

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(భాద్రపదమాసము సందలివి)

28-8-57 భాద్రపద శుక్ల 3 తదియా బుధవారం ౧౨-౧౫ (10-39 గం॥లు) వరకు. తరువాతను చతుర్థితిథి-వినాయక చతుర్థి.

29-8-57 భాద్రపద శుక్ల ౪ చతుర్థి గురువారం. ౬-౪౩ (8-27-గం॥లు) వరకు. తరువాత పంచమీ తిథి. ఋషి పంచమి.

4-9-57 భాద్రపద శుక్ల ౧౧ ఏకాదశి బుధవారం. మతత్రయైకాదశి.

7-9-57 భాద్రపద శుక్ల ౧౪ చతుర్దశి శనివారం. అనంతవ్రతము.

9-9-57 భాద్రపద శుక్ల ౧౫ పౌర్ణమి- ౮-౫౬ (9-25-గం॥లు) తరువాతను ౧ పాడ్యమీ తిథి. మహాలయపక్ష ప్రారంభము

16-9-57 భాద్రపద బహుళ ౭ సప్తమీ సోమవారం- రాత్రి కన్యానంక్రమణ ప్రవేశము- మద్యాహ్నమునకు పూర్వకాలము పుణ్యకాలము-

20-9-57 భాద్రపద బహుళ ౧౧ ఏకాదశి శుక్రవారం- మతత్రయైకాదశి-

23-9-57 భాద్రపద బహుళ ౩౦ అమావాస్య సోమవారం- మహాలయామావాస్య- అమావాస్య సోమవార వ్రతముకూడ-

విశేషపూజలు - ఉత్సవములు

(1957 ఏప్రిల్ సంచిక తరువాయి)

మార్గశీషమాసము:-వేదాంగజ్యోతిష రీత్యా మృగ శిషా నక్షత్ర మొకప్పుడు నక్షత్ర పరిసంఖ్యాసమునందు ప్రాథమ్యము వహించినట్లు తెలియుటచే వైఖానసభగవద్పాస్త్రసంహితలందు చెప్పబడెడి కాలవిశేషము మార్గశీర్షమాస మందు మొదలు చేయబడుచున్నది. ఇట్లే శ్రీ భగవద్గీత యందును 'మాసానాం మార్గశీషోహం' అని శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మచే విభూతియొగ ప్రశంసయందు మాసములకు మార్గశీష ముత్తమమని చెప్పబడియున్నది.

'మార్గశీరశుద్ధ ద్వాదశీముద్దిశ్య ఏకాదశ్యాం ఆచార్యో యజమానశ్చ త్రిషవణస్నానం కృత్వా అచమ్య సంధ్యా ముపాస్య దేవాదీనద్భిన్నైర్వ యిత్యా బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వా ఆలయ మావిశ్య ప్రదక్షిణం ప్రణామంచ కృత్వా దేవాభి ముఖమాసీనో ధ్యాయన్నష్టాక్షరీమన్త్రం యథోక్త విధినా అన్యామృచం వైష్ణవం యథాకామం జప్త్వా వేదాధ్యయనం చకారయేత్. ఆదవా వైష్ణవీం కథాంవా శ్రావయేత్. మధ్యాహ్నా సాయేచస్నానాదీని కృత్వా రాత్రౌ సర్వభోగ రహితో దేవం ధ్యాయన్నాసీత్, శయితవా. ద్వాదశ్యాం ప్రభాతే స్నాత్వా దేవేశస్య మహతీం పూజాం కృత్వా గౌల్యం హవిర్వివేద్య పానీయాచమన ముఖవాసం దత్వా ఆచార్యో హస్తాభ్యాం పుష్పమాదాయ 'సహస్రశీషా మేకాక్షరం వైష్ణవం విష్ణునూక్తం పురుషనూక్తం చ జప్త్వా ప్రతి మన్తం పుష్పాంజలిం బహుశో దద్యాత్. తదైవార్చకాః పరిచారకాశ్చ దక్షిణపశ్చిమోత్తరేషు స్థిత్యా పుష్పాం జలిందద్యుః. తత్కాలే చతుర్దిక్షు వేదాసధ్యావయేత్. యజమానో నృత్యగేయ వాద్యైః వినోదం కారయిత్యా స్తోత్రైః జయశబ్దైశ్చ సంస్తూయ ఆచార్యాయ దక్షిణం దత్వా వైష్ణవాన్ సంపూజ్య ఆశ్మీయాత్. అస్మిన్కాలే నిత్యం గౌల్యం హవిర్వివేదయేదితి కేచిత్, ఏతేన సంవత్సరే యన్యున్యం తత్సర్వం పూర్ణంస్యాత్ సంవత్సరార్చన ఫలం లభేత్' (మరీచి విమానార్చన కల్పం ౪౬ వ పటలం).

(మార్గశీరమాసమున శుక్లపక్షమందు వచ్చెడి ద్వాదశి తిథి ఈ యుత్సవమునకు ఉచితమైనది. ద్వాదశినాటి ఉత్సవము నుద్దేశించి ముందునాడు ఏకాదశి తిథియందు ఆచార్యులు యజమానునితో కూడి త్రిషవణస్నానము (అనకా ఉదయమధ్యాహ్న సాయంకాలములను మూడు వేళలందును) చేసిన వారలై అచమనము సంధ్యావంద నము దేవర్షి విత్పతర్పణములు బ్రహ్మయజ్ఞము చేసికొని శ్రీ స్వామివార్ల అలయమునకు వచ్చి విమాన ప్రదక్షిణము

ప్రణామములను గావించి భగవానున కభిముఖముగ గూర్చుండి భగవద్ధ్యాన తత్పరతతో అష్టాక్షర మహామంత్ర మును జపించి యథోక్తవిధిగా ఇతరములగు వైష్ణవమంత్ర ములను అధ్యయనము చేయుచు వేదాధ్యయనమును చేయ వలయును. అంతటి పూర్వాధ్యయనము జేయ నవకాశము లేనంతట భగవద్గీతను పారాయణము చేయవలయును. అట్లే మధ్యాహ్ననమయమునను సాయం సమయమునను స్నానాది నిత్యవిధులను నిర్వర్తించుకొని ఆ రాత్రి యంతయు విషయభోగములను వినర్జించి భగవద్ధ్యానమునే చేయుచు కూర్చొనవలయును. లేదా పరుండియు కాల క్షేపము చేయవచ్చును. ఆ రాత్రిని నియమబద్ధుడై నడిపి మరుదినము ద్వాదశినాడు ఉదయకాలమునందే లేచి స్నానాది నిత్యకృత్యములను తీర్చికొని అలయమునకువచ్చి భగవానునకు విశేషపూజ గావించి గుడాన్నమును నివే దసముచేసి పానీయాచమన ముఖవాస పూర్వకములగు నుపచారములను సమర్పించి ఆచార్యులు తన రెండు చేతులలోను అర్చనాహారములగు పుష్పములను తులసి పత్రములను తీసికొని 'సహస్రశీషా, ఏకాక్షరమంత్రము లను వైష్ణవము, విష్ణునూక్తము పురుషనూక్తములను మంత్రభాగములను జపించుచు ఒక్కొక్క మంత్రాస్త్రము నందును పలుమారులు పుష్పాంజలిని భగవత్పాదకమ లములందు సమర్పించుచు రావలెను. ఆచార్యులు, వారి వెనుకనే అర్చకులును, అహులగు పరిచారకులును దక్షిణ పశ్చిమోత్తర పార్శ్వములందు నిలచి పుష్పాంజలిని సమర్పించుచు రావలయును. అట్టి శుభసమయమున వేదాధ్యయన సంపన్నులగు వేదవేత్తలు నాలుగు ప్రక్క లను నిలచి వేదాధ్యయనము చేయుచుండవలయును. అట్టి సమయమున కృత కృత్యుడగు యజమానుడు విశే షములగు నృత్యగేయ వాద్యములచే భగవన్ముఖోల్లాసకర మగు వినోదమును చేయుచు స్తోత్రములచేతను జయశబ్ద ములచేతను భగవానుని స్తుతి చేయవలయును. పూజాంత మందు ఆచార్యులకు యథాశక్తిగ సమ్మానము దక్షిణా దానములను చేసి ఆదరించి విష్ణుభక్తులగు నభ్యాగతులను పూజించి తదీయారాధనము గావించి తానును భగవద్భాగ వతశేషమును భుజించవలయును. ఈ మార్గశీషా మాస మున ప్రతి దినము ఉదయముననే గుడాన్నము (పొంగలి ప్రసాదము)ను భగవానునకు నివేదనము చేయించ వలయునని కొందఱు పెద్దలు చెప్పదురు. పైచెప్పిన ఈ

మాన కైంకర్య విశేషము చేయుటవలన ఆ సంవత్సరమున నితర కైంకర్యములలో ఏ న్యూనత కలిగినను అది యంతయు నా న్యూనతలేక పరిపూర్ణముగనే నెరవేరిన ఫలము కలుగగలదు. ఒక సంవత్సరము సక్రమముగ అర్చనచేసిన ఫలముకూడ సిద్ధించును).

ఈ యుత్సవమున రెండు దినముల కాలము ఆరంభావసానముల కుపదేశింపబడినది. ద్వాదశితిథి యొక్క దినమే ఉత్సవాచరణమునకు సాక్షాత్తుగ నుద్దేశింపబడినను తత్పూర్వ దినమగు ఏకాదశి ఉత్సవాంగముగ ఆచార్య యజమానులకు ప్రతాచరణమునకై ఉద్దేశింపబడినది. ఏకాదశి ప్రతాచరణము నిత్యమైనను ఉత్తరదిన కృత్యమందు భగవత్కైంకర్యాంగముగ విశేషనియమములతో సంధానము చేయబడినది. ఈ యుత్సవము ప్రచురముగ ననుష్ఠానమందు అన్ని దేవాలయములందును జరుపుట లేదు.

ఈ యుత్సవమును ఆధ్యయనోత్సవమని వ్యవహరించుటను సంప్రదాయజ్ఞులు తలచుచున్నారు. 'చతుర్థిష వేదాసధ్యాపయేత్' 'అనుమరీచి వచనము ఈ వ్యవహారమునకు సాధకమై యొప్పుచున్నది. ఈ సందర్భమున రామానుజ సంప్రదాయజ్ఞులు ఆచరణలోనికి తెచ్చిన కొన్ని సంకేతములను వివరించుట అవసరమైయున్నది. ఆ సంకేతములు నిరాధారములును సాపాయములును అప్రయోజకములును అయినను వానిలో కొన్నిటియొక్క వ్యాప్తి బాహుల్యముగ సాగుచుండుటచే అందలి తత్త్వము తెలియదగిన దనుటలో అశేషములేదు.

విష్ణుదేవాలయములు వైఖానసాగమరీతి ననుసరించిగాని పాంచరాత్రాగమరీతి ననుసరించిగాని పూజింపబడుచున్నవి. ఈ యాలయములు పాంచరాత్రమైనను వైఖానసమైనను స్వతః ఉపాదేయములుకావు. వీనిలో ఏ ఒక్క పూజ కలిగిన గుడిగాని దివ్యస్థలముగా కావలెను. కేవలాగమపూజ జరుగునవి దివ్యస్థలములు కాజాలవు. ఇట్టివి ప్రాకృతస్థలము లనబడును. దివ్యస్థలములనగా రామానుజ మతమువారు అదరించెడి ఆళ్వార్లు ఆచార్యులునను వారలలో అందరియొక్కగాని కొందరియొక్కగాని విగ్రహములు ప్రతిష్ఠింపబడి వారిచే ప్రసాదింపబడిన అరవప్రబంధములయొక్క పాఠము (సేవాకాలము) ప్రతినిత్యము చేయబడెడి స్థలములు. ఈ రీతిగ అరవ ప్రబంధము సేవచేయబడెడి అలయములు మాత్రమే దివ్యస్థలములనబడును. ఒకప్పుడు పూర్వకాలమందు ప్రాకృతస్థలములుగ నుండి ఆరవ ప్రబంధసేవలేని స్థలములలో పైరీతిని విగ్రహ ప్రతిష్ఠ చేసి ప్రబంధసేవ చేయబడవచ్చును. అట్లు చేయబడిన

యెడలగాని ఆ యాలయములలో రామానుజ మతావలంబులగు శ్రీ వైష్ణవులు భగవద్భజనమునకు పోవుటగాని అచ్చట తీర్థప్రసాదములను స్వీకరించుటగాని చేయరాదు. ఇట్లు చేయబడిన స్థలములు మాత్రమే ప్రత్యేకముగ రామానుజ మతస్థులకేగాక త్రిమతస్థులు లేక నకల మతస్థులు తీర్థప్రసాదములను స్వీకరించుటకును సేవించుటకును అహాములగును. అట్లుకాక ప్రాకృతములుగనే లెక్క చేయబడినప్పుడు భక్తుల కెవ్వరికిగాని సేవ్యములు కాజాలవు. 'అట్లు మీరిచేసిన వారలకు నద్దతి కలుగదు.' అనునది యొక నిద్ధాంతము. ఈ నిద్ధాంతము ననుసరించి అక్కడక్కడ కొన్ని అలయములు సంస్కరింపబడి జరుగుచున్నవి. ఇట్టి చోటులందు కొన్నిటియందు ఈ యధ్యయనోత్సవము ప్రకారాంతరముగ ఆచరింపబడుట కానవచ్చుచున్నది. క్రొత్తగా నిర్మింపబడె అలయములను దివ్యస్థలములుగానే ప్రతిష్ఠించుటకుగాని ప్రాకృతములని సంకేతింపబడిన ప్రాచీన స్థలములను దివ్యస్థలములుగా మార్పుటకుగాని చేయవలసిన కర్మకాండకూడ ఎంతో వింతగా నమశూర్యబడియున్నది. ఇది శాస్త్రనిబద్ధము కాకపోవుటచే ఇందలి ప్రక్రియగాని అనుచారముగాని ఏకరూపముగ నుండుటకు సాధ్యములేక ఆయా పరిసరములందలి వాతావరణము ననుసరించి బహుముఖముగ నడవడికలో నున్నది. ఈ వివరములను వ్రాయ నారంభించినచో పరస్పర సంబంధములేక ఆయా చోటులందలి ఐతిహ్యములను పురస్కరించికొని ఒక పెద్ద గ్రంథము కాగలదు. ఆ వివరమువలన ప్రయోజనము లేకము లేనందున విస్తరించలేదు. ఆ మతమున మార్గశిరశుద్ధ ఏకాదశినాడు సంకల్పింపబడిన ఈ యధ్యయనోత్సవము ప్రాయికముగ ముక్కొటి ఏకాదశి దినముగ నిర్ణయించబడుచున్నది. ముక్కొటి ఏకాదశియు ప్రకృతాచరణమునుబట్టి చాంద్రమానైకాదశికాక సౌర ధనుర్మాసమందలి శుక్లైకాదశియైనది. ధనుర్మాసమందు వచ్చెడి శుక్లైకాదశి ఒకప్పుడు చాంద్రమార్గశిషకమందును ఒకప్పుడు చాంద్రపుష్యమందుకూడ రావచ్చును. ధనుర్మాస శుక్లైకాదశిని అవధిగా నిర్ణయించి అంతకు ముందు పదిగాని పదకొండుగాని దినములలో ఆరంభించి ముక్కొటి నాటివరకు పది లేక పదకొండు రోజులు ద్రమిడ ప్రబంధము పారాయణము చేయబడును. ద్రమిడ ప్రబంధము నాలుగువేల పాశురములు కలది. ఈ పది దినములలో ముగియునట్లు చేయబడును. లేదా మూడువేల పాశురములు మాత్రమే పారాయణము కావలసిబడును. ద్రమిడ ప్రబంధము ఆ సంకేత రీతిని వేదమే యగుచున్నది. ద్రమిడ ప్రబంధమునకు వేదత్వమును పెద్దలు స్థాపించి యున్నారు.

‘భక్తామృతం విశ్వజనాను మోదనం
సర్వార్థదం శ్రీ శతగోప వాఙ్మయమ్
సహస్రశాఖోపనిషత్సమాగమం
సమామృహం ద్రామిష వేదసాగరమ్’ అనునది శ్రీ
నాథమునుల ప్రశంసా వాక్యము.

ముక్కుటి ఏకాదశిముందు దినముతో ఈ ద్రామిడ వేద
పారాయణము పూర్తికాబడి ఏకాదశినాడు సంస్కృత
వేదారంభము కాబడి నాటినుండి రాగల పదిదినములలో
సంస్కృత వేదపారాయణమును అందుతోపాటుగ సమ్యా
ఖ్యుల తిరువాయ్మొళి పారాయణము పూర్తికావించ
బడుచున్నది. ఏకాదశిముందు పదిదినముల పారాయణ
మునకు ‘పగల్పత్తు’ అనియు తరువాతి పదిదినములకు
‘రాపత్తు’ అనియు సంకేతము చేయబడి ఈ యధ్యయనోత్స
వము ఆచరింపబడుట కలదు. మొత్తముపైన యథా
విధిగ ఈ యుత్సవము జరుపబడవలసిన దినసంఖ్య ఇరు
పది దినములుగ చేయబడుచున్నది. ఇంతకాలము చేయు
టకు విభవము చాలని చోటులందు యథాశక్తిగ కాలపరి
మాణమును హ్రాసముచేసి ఆచరించుటయు అనుమతించ
బడుచున్నది. ఉత్సవ కార్యక్రమమున ఆయాస్థలములలో
యేర్పడిన ప్రత్యేకములగు పురాతన చారిత్రక గాథల
ననుసరించి అవాంతరములగు నెన్నియో మార్పులు
తిరులు అనుష్ఠానమునందు వచ్చుచున్నవి. వాటి నన్నిటిని
ఇక్కడ ఉదహరించవలసిన అవసరముగాని న్యాయము
గానిలేదు గనుక ఆ అంతర భేదములను గూర్చి యెరుగ
గోరెడి వారలా యా ప్రదేశములకు వ్రాసి తెలిసికొన
వచ్చును.

మరీచి మహాపిళ్ళ శ్రీ సూక్తి ననుసరించి ఈ శుక్లైకాదశి
నాడు సంకల్పింపబడి ద్వాదశినాడు చేయవలసిన ఉత్స
వము వేదపారాయణమును ప్రధానముగ జేసికొని ‘అధ్యయ
నోత్సవము’గ వ్యవహరింపబడి ద్రామిడ వేదాధ్యయన సహ
కృతమై విస్తరింపబడిన దనుటయే అయియున్నది.

దివ్యస్థల ప్రాకృతస్థల విభాగములేక ఈ యుత్సవము
శాస్త్రోద్ధితముగ అన్ని విష్ణ్వలయములందును నిత్యముగను
నైమిత్తికముగగూడ సంకల్పించి తప్పక చేయబడ తగినదై
యున్నది. దివ్యస్థలప్రాకృత స్థలాది వ్యవహారము కేవలము
నిరాధారమగు సంకేతము మాత్రమే.

ఇట్లు అధ్యయనోత్సవ మధ్యభాగమున వచ్చెడి ముక్కుటి
ఏకాదశిముందు దశమిరోజున స్వామివార్లకు మోహిని
అలంకారమును సమర్పించుటయు తక్కిన అన్ని దినము

లలో భక్తుల ఇష్టానుసారముగ ఒక్కొక్కనాడు ఒక్కొక్క
భగవదవతార విశేషమును సమర్పించుటయు ఆచారము
నందు వచ్చుచున్నది. ఇట్లే ఏకాదశిరోజున అరుణోదయ
కాలమునకు ముందుగా నిత్యారాధనము విశేషారాధన
ములను పూర్తిజేసికొని ఉదయకాలమునకు ఉత్తర ద్వార
వర్షనమను పేరిట భగవానుని ఆలయమునుండి గ్రామో
త్సవమునకై వెలుపలికి వేంచేపు చేయుటకలదు. ఆ సమ
యమున నాయా యాలయపు అలవాటుల ననుసరించి
శ్రీ రామానుజాచార్యులువారు ప్రసాదించిన గద్యత్రయ
సంస్కృత ప్రబంధమును పారాయణము చేయుటయు
కలదు. ఉత్తరద్వారమున భగవానుడు ప్రవేశించినపుడు
వారిని వర్షించుట మోక్షఫలప్రదమని చెప్పదురు. మురు
డను రాక్షసుడా దినమున భగవానునిచే సంహరింపబడి
అతని కొరికె ప్రకారము ఆ దినము అతని జ్ఞాపకార్థముగ
పుణ్యదినముగ నగులాగున భగవానుడాతనికి వరప్రదానము
చేయుటచే ఈ ఏకాదశి సర్వోత్కృష్టమైనదిగ కొన్ని గ్రంథ
ములందు చెప్పబడుచున్నది.

ఈ యధ్యయనోత్సవమునకు ‘తిరు’ అను నొక్క
పదమును చేర్చి ‘తిరువధ్యయనోత్సవ’ మని వ్యవహ
రించుటయు కలదు. ‘తిరువధ్యయన శబ్దము’ ప్రాయశ
ముగ ప్రతి సాంప్రదారిక శృత్యమగు శ్రావ్యమునుకూడ చెప్ప
చున్నది. ఈ యుత్సవాసంతరము ద్రామిడవేద ద్రష్టయగు
శ్రీ నమ్మళ్ళార్లు అవతారము చాలించిన పుణ్యదినముగ
కొనియాడబడుటచే ‘తిరువధ్యయన’ శబ్దవ్యవహారము
ఆర్థవంతమగుచున్నది. ఈ యుత్సవమునకు పరాకాష్ఠను
జెందిన యనుష్ఠానము విశేషించి శ్రీరంగ క్షేత్రమున
నున్నది.

సారమాన రీతిని ‘కార్తిక’ నెలలో పూర్ణిమదిన మారం
భించి ముక్కుటి ఏకాదశివరకును దక్షిణదేశమందలి కొన్ని
విష్ణ్వలయములలో ‘తైలకాప్ప’ అను నొక సంస్కారము
జరుపబడుచుండును. ‘తైలకాప్ప’ అనుగా శ్రీస్వామివార్ల
మూలవిరాట్టు విగ్రహములకు అభరణములు పస్త్రములు
అయుధములు ఇతర సకల అలంకారములను తీసివేసి
పునుగు తైలము, సాంబ్రాణి తైలము మొదలగు పరిమళ
తైలద్రవ్యముచే నిర్వాణబింబములను లేపనము చేయుట
యగును. ఈ యాచారముకూడ సారస్వతికముగ కొన
వచ్చుటలేదు. ‘తైలకాప్ప’కు ఆరం భావసానముల కాలా
వధియు ఏకరీతిగ లేదు. ప్రతివిభేదమునకును ఒక్కొక్క
ఐతిహ్యము ప్రామాణ్యమును కల్పించుచుండును.

(నశేషము)

ప ర తా రణ ము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య

భగవద్భక్తులయినవారు తమకు ఎన్ని కష్టాలు కలిగినా నహించి, తమపై విరోధం సాధించేవారినికూడా దయ తలచి, తమతో పాటు వారికి కూడా ఉత్తమగతులు కలిగేటట్లు చేస్తారు. ఇది వారికి స్వభావసిద్ధమైన ఉదారగుణం! ఈ అంశాన్ని మనకు సుప్రసిద్ధుడైన ఉపరిచర వసువు వృత్తాంతం స్పష్టపరుస్తూ వున్నది.

అభిప్రాచీనమైన కాలంలో ఉపరిచర పసువనే పేరు గల రాజు ఉండేవాడు. అతడు దేవాంశ సంభూతుడు. గొప్ప విష్ణుభక్తుడు. అతడు విమానంలో ఆకాశంలో ఉపరి భాగంలో చరిస్తూ వుండడంవల్ల అతనికి ఈ పేరు వచ్చినదని అంటారు.

పసుచక్రవర్తి గొప్ప విష్ణుభక్తుడయినా కర్మమార్గాన్ని ఉపేక్షించలేదు. దేవతల ప్రీతికోసం అతడు యజ్ఞ యాగాదులు జరిగిస్తూనే వుండేవాడు. ఒకప్పుడు అతడు పెద్ద యాగాన్ని తల పెట్టి, దానికి దేవగురువైన బృహస్పతిని ఆధ్వర్యంగా ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు. మహర్షులందరూ ఆ యాగానికి ఆహ్వానింపబడ్డారు. ఈ యాగంలో మరో ఏకేషంకూడా ఉన్నది. అదేమిటంటే—పశు విశననం లేక పోవడం!

సాధారణంగా అన్ని యజ్ఞాల్లోనూ, పశువులను మంత్ర పూర్వకంగా చంపి, హోమం చెయ్యడం కలదు. కాని, పసుచక్రవర్తి పశువును చంపకుండానే—ఆనగా—పశువుతో అవసరం లేకుండానే ఆ యాగాన్ని జరిగించ ప్రారంభించాడు. మహర్షులందరూ దీన్ని అభినందించారు. ఆరాధ్య దేవత స్వయంగా వచ్చి, హవిస్సును అందుకుని ఆ రాజునకు ఎంతో సంతృప్తి కలిగించాడు. కాని అతడు తక్కినవారి కెవ్వరికీ కానరాకుండా ఒక్క వసురాజునకు మాత్రమే కనబడ్డాడు.

ఈ సంగతి బృహస్పతి కనిపెట్టాడు. యాగం నడిపిస్తున్న తనకు కానరాకుండా ఆరాధ్యదేవత రాజునకు మాత్రం దర్శన మిచ్చి, హవిస్సు గ్రహించడంవల్ల అతనికి ఎంతో కోపం కలిగినది. మహర్షుల కెవరికైనా కనబడ్డాడేమో అని వారిని ప్రశ్నించాడు. తమ కెవ్వరికిన్ని కానరాలేదని వారు చెప్పినారు. అందువల్ల బృహస్పతికి వసురాజుమీద విపరీతపు కోపం వచ్చినది. అయినా—ఈ విషయంలో రాజుచేసిన తప్పు యేమిన్నీ కానబడనందున అతని నేమీ అనలేక—అతనిమీద వున్న కోపాన్ని లోలోపలే దిగ్విమంగాడు. సమయం చూచి అతడిని అణచివేద్దామనే

అభిప్రాయంమాత్రం బృహస్పతి మనస్సులో బాగా నాటుకొని వున్నది.

ఒకప్పుడు ఉపరిచరపసువు ఆకాశ మార్గంలో తన విమానంమీద కూర్చుని విశేషంగా విహరిస్తూ వుండగా బృహస్పతి చూడడం సంభవించినది. అతడిని అణచివెయ్యడానికి కూడా తగిన ఉపాయాన్ని బృహస్పతి సిద్ధం గానే వుంచుకొన్నాడు. రాజును చూడగానే బృహస్పతి, “అతన్ని క్రిందికి దిగి రావా”లని కోరాడు. వసురాజు మారువలక్కుండా క్రిందికి వచ్చి, విమానంనుంచి దిగి, బృహస్పతికి, అక్కడ వున్న మిగిలిన మహర్షులు మొదలైన వారికి నమస్కారంచేసి, చేతులు కట్టుకుని నిలుచున్నాడు.

అప్పుడు బృహస్పతి యిలా అన్నాడు—“ఓరాజా! నీవు సర్వసమర్థుడవు. యాగపశువుతో ప్రమేయం లేకుండా యాగాన్ని నిర్వహించి, అనన్యలభ్యమైన ఆరాధ్యదేవతా వర్షాన్ని సంపాదించి, స్వయంగా హవిస్సు తీసుకునేటట్లు చేశావు. నిన్ను ప్రశంసించడం అసాధ్యం. అదీకాక నీవు దేవతలవలె ఆకాశంమీద స్వేచ్ఛగా సంచరిస్తూ వుంటావు. ఇలా సంచరించడం ఇతరులకు సాధ్యంకాదు. మరిన్ని నీవు నకల శాస్త్రవేత్తవు. యజ్ఞ యాగాల తత్త్వం తెలిసిన వాడవు. నీవు—ఇప్పుడు వివాదగ్రస్తమైన ఒక విషయాన్ని పరిష్కరించాలి. ఆ విషయం నిర్ణయించడానికి నీకంటే సమర్థుడు కానరావడంలేదు.”

బృహస్పతి యిలా అనగానే వసురాజు మనస్సులో కొంత సంతోషించాడు. బృహస్పతివంటివాడు తన్ను ప్రశంసిస్తూ వుండడంవల్ల తన పరిష్కారమే ఘనమై వుంటుందనే నమ్మకంకూడా అతనికి కలిగింది. కాని బృహస్పతి దురుద్దేశంతో ఇలా అడుగుతున్నాడని భావించలేదు. వెంటనే వసురాజు ‘ఆ సందేహ మేమిటో తెలపా’లని కోరాడు.

“యజ్ఞ విషయంలో అభిప్రాయ భేదాలున్నాయి. “అజై ర్యష్టవ్యం” అనే విధికి “అజములనే పశువులను యాగం చెయ్యా”లని దేవతలంటున్నారు. ‘అజములనే వ్రీహితో యాగం చెయ్యా’లని మునుల అభిప్రాయం. ఈ యిరువజ్జల అభిప్రాయాలలో ఎవరిది సమంజసంగా ఉన్నదో విచారించి నిర్ణయించాలి” అని బృహస్పతి తెలియజేశాడు.

వసురాజు బాగా ఆలోచించాడు. మునులమాటా త్రేసి వెయ్యడానికి వీలులేదు. దేవతల మాటా కాదన వీలులేదు.

కాని, బరిశీలిస్తే ముసులకుంటే దేవతలకు కొంత గౌరవం ఇవ్వడం ఘర్మం. కాబట్టి దేవతల అభిప్రాయమే సరిగా ఉన్నదని తెలియజేశాడు. ఇలా సమాధానం వస్తుందని బృహస్పతికి మొదటనే తెలుసు. ఈ సమాధానానికే అతడు ఎదురు చూస్తున్నాడుకూడా. వసురాజు ఈ విధంగా తీర్పు చెప్పగా—మునులతోపాటు బృహస్పతికి అతనిమీద విపరీతమైన కోపం కలిగింది. వెంటనే బృహస్పతి అతన్ని పాతాళ లోకంలో ఆసురులమధ్య నివసించేటట్లు మోరంగా శపించాడు. ఆ శాపప్రభావంవల్ల ఉపరిచరవసువు పాతాళానికి పోయి, రక్కసుల మధ్య నివసించవలసి వచ్చింది. కాని మహాభక్తుడైన వసురాజు సర్వదా విష్ణువునే ధ్యానిస్తూ - తాను రాక్షసులమధ్య ఉన్నట్లు భావించనైనా లేదు. ఇత వెవరో - తమ విరోధియైన దేవత అనీ, తమకు ఉపద్రవం కలిగించడానికి వచ్చాడనీ చాలామంది అసురులు భావించి, ఇతన్ని అనేక విధాలుగా బాధించసాగినారు. కాని, ఇతడు వేటిని లెక్కచెయ్యలేదు. భగవంతుని ధ్యానిస్తూ వున్నంత కాలమూ అతనికి ఎవ్వరూ ఎలాటి కష్టమూ కలగించడం సాధ్యంకాదు. అందువల్లనే వసురాజు సతతమూ హరి నామస్మరణ చేస్తూ, ఎట్టి బాధలూ లేకుండానే వుండేవాడు.

తమ ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థం కావడంచూచి రాక్షసులందరూ తమ గురువైన శుక్రాచార్యుడివద్దకు పోయి మొర పెట్టుకున్నారు. అలా మొరపెట్టుకోగా—అతడు విషయాల సన్నిహితుని అవగాహన చేసుకుని అన్నాడుగదా—“అబ్బాయిలూ! అతను భగవంతుని ధ్యానిస్తూవున్నంతకాలమూ మీరు ఎంత యత్నించినా అతనిని సాధించలేరు. అతని మనస్సును భగవంతునినుంచి మళ్లించినప్పుడే మీయత్నాలు సఫలాలు అవుతవి. అందుకోసం మీరు సర్వవిధాలా ప్రయత్నించడమే ముఖ్యకర్తవ్యం” అని.

గురువుగారిలా చెప్పగా అసురులు మారువేషాలు వేసుకుని అతనితో పరిచయం చేసుకుని, మనస్సు మార్చడానికి హితబోధలు చెయ్యసాగినారు. వాళ్లలో కొందరు బ్రాహ్మణ వేషం వేసుకుని అతనిని కలుసుకుని ఎంతో ఆప్తులయినట్లుగా నటించి యిలా అన్నారు.

“ఓ వసురాజా! నీవంటి అమాయకుడిని మేము ఎక్కడా చూడలేము. నీవు ఎప్పుడూ భగవంతుడిని ధ్యానం చేస్తూ—ఎన్నో శ్రమలు పొందుతూ వున్నావు. నీవు సమ్మిస భగవంతుడికి నీమీద ఏమాత్రమూ వాత్సల్యంగాని, దయగాని ఉన్నట్లు కానరాదు. అలా వున్నట్లయితే యీ విధంగా ఉపేషించి వుంటాడా? నీవే ఆలోచించు. మా మాటలు విని - యికనైనా నీవు ఆ భగవంతుడినుంచి నీ మనస్సు

మరల్చుకొంటివా-నీకు మేలు కలుగుతుంది. ఇంత నిర్దయుడైన దేవుని ధ్యానించడం దేనికి? మేము అలాంటివన్నీ మానుకొనబట్టే ఇప్పుడు ఎంతో సుఖంగా కాలం గడుపుతున్నాము.”

ఈ మాటలు విని వసురాజు ఎంతో ఆశ్చర్యపడ్డాడు. “బ్రాహ్మణులేమిటి? ఈ నాస్తిక వాదనమేమిటి? ఇందేదో మోసం ఉన్నది. వీళ్లు నిజంగా విప్రులుకారు. ఆవేషంలో వున్న అసురులే అయివుంటారు.” అని వసురాజు తెలుసుకున్నాడు. ఇలా తెలుసుకుని వాళ్లను పల్లెత్తుమాటకూడా ఆడకుండా భగవంతుని గురించే ఇలా ప్రార్థించాడు.

“ఓ ప్రభూ! వీరంతా అజ్ఞానులు. నీయొక్క మహామహిమను సుతరామూ గ్రహించలేరు. అందువల్ల ఏమేమో అవాచ్యాలు పలికారు. దయామయుడవైన నీ తత్త్వం మూఢులకు ఎలా తెలుస్తుంది? నీవు వీరిమాటలను తప్పుగా గ్రహించక—వీరిని దయార్థ్యవృష్టితో చూచి, క్షమించాలని మరీమరీ ప్రార్థిస్తున్నాను. వీరు నీ విషయంలో ఇలా పలికినందున—నీవు ఏదైనా శిక్ష విధిస్తే, దాన్ని నాకే విధించు. ఏమంటే - నామనస్సు మార్చడానికే వీరు ఇలా నిన్ను అనవలసి వచ్చినది.”

వసురాజు ఇలా ప్రార్థించడం చూచి మారువేషాలతో ఉన్న అసురులు చాలా చకితులయ్యారు. వారు తమ నిజరూపాలతో అతని యెదుటికి వచ్చి తమ తప్పుల సన్నిహితుని క్షమించాలని ప్రార్థించారు. అప్పటినుంచీ వారు అతనిని ఎంతో గౌరవంగా చూచేవారు. వసురాజుకూడా వారిని ఎంతో దయతో ఆదరించేవాడు.

కొంత కాలానికి భగవంతునికి ఉపరిచర వసువుమీద అనుగ్రహం కలిగి, ప్రత్యక్షమయి ఊర్ధ్వలోకానికి తీసుకు వెళ్లడంలాగా ఉంది. అప్పుడు వసురాజు తనతోపాటు—తన్ను ఆశ్రయించుకుని వున్న అసురులనుకూడా తీసుకువెళ్లిలేనే తాను రావడానికి సాధ్యమవుతుందని విన్నవించాడు. అతని కోరిక ప్రకారమే భగవంతుడు వారందరికీకూడా ఊర్ధ్వలోకవాసాన్ని అనుగ్రహించాడు.

ఈ విధంగా ఉదార స్వభావుడైన ఉపరిచర వసువు గొప్ప విష్ణుభక్తుడైనందున, ఎన్నో బాధలొర్చి, తాను తరించడమే కాకుండా తనతోపాటు అసురులనుకూడా తరింపజేశాడు! ఇతని సాహచర్యంవల్లనూ, సాంగత్యంవల్లనూ కఠిన హృదయులూ, క్రూర స్వభావులూ అయిన రాక్షసులు కూడా నవనీత హృదయులూ, సరళ స్వభావులూ అయినారు. విష్ణుభక్తుల విషయంలో “స్వయం తీర్త్వాపరాంస్తారయతి” అనే మాట ముమ్మాటికి సార్థకమయి వుంటుంది.

లింగస్వరూపము

జ్యోతిష విద్వాన్, అగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

హిమాలయమునుండి కన్యాకుమారివరకు వ్యాపించి వేచచోదితధర్మమునకు స్థానమై స్వర్గాపవర్గముల నొనగు భారతదేశము అతిప్రాచీనమైనదనియు పవిత్రమైనదనియు నొప్పుకొనక తప్పదు. ఇట్టి భారతదేశమున నివసించువారు భారతీయులు. భారతీయులనగా అధ్యాత్మవిజ్ఞానవిదులు. పరమేశ్వరుడొక్కడున్నాడనియు ఆ భగవంతుడే సర్వ బ్రహ్మాండములకు కర్తరనియు సృష్టియందు గల సర్వ జీవులు ఆ పరమేశ్వరుని అంశమనియు సాధనద్వారా ఆ పరమేశ్వరుని తెలుసుకొనుటకు వీలుగలుగుననియు అట్టి సర్వజ్ఞుడగు బ్రహ్మను వేదములలోగల ఉపనిషత్తులను సాధనముచే తెలుసుకొని అభేదజ్ఞానము పొందుటయే అధ్యాత్మవిజ్ఞానము. ఈ అధ్యాత్మవిజ్ఞానము కర్మ, భక్తి జ్ఞానము అను మూడువిధములుగా ఉపనిషత్తులు నిర్ణయింపబడినవి. సర్వజ్ఞుడగు పరమేశ్వరుడు ఇంద్రియ గోచరుడుగాడు గనుక ముందుగా మనకంటె గొప్పవాడగు పరమేశ్వరు డొక్కడున్నాడని తెలియజేయునది కర్మము. తెలిసినతరువాత అపరమేశ్వరుని ఆరాధించి అతని అనుగ్రహము పొందుటకు సాధనము భక్తి. ఇట్లు భక్తితో ఆరాధించగా భగవంతునకు జీవునకు అభేదమును కలిగించునది జ్ఞానము. కావున జీవులను సంసారమును దుఃఖము నుండి ఉద్ధరించి అద్యయానందమును కలిగించునది అధ్యాత్మవిజ్ఞానము. ఈ విజ్ఞానమే వేలకొలది వత్సరముల నుండియు భారతీయులకు ముఖ్యమై యలరారుచున్నది. మరియు యీ విజ్ఞానభాండాగారములో పరమేశ్వరుడే బ్రహ్మాండరూపుడై యున్నట్లు అనేకశతబద్ధావధానాలు తెలియుచున్నది. చూ॥ “తత్సృష్ట్యా తదేవానుప్రావిశత్”. కావున పరమేశ్వరునకు నిర్గుణ సగుణ రూపములు రెండును గలవు. నిర్గుణరూపము సత్తామాత్రము చైతన్యరూపము, సగుణరూపము బ్రహ్మాండము. నిర్గుణరూపము ఇంద్రియ గోచరము కాదు గనుక సగుణరూపమును ఆరాధించుటచే క్రమముగా నిర్గుణరూపము గోచరించును. అందుచే భగవంతుని సగుణరూపమగు బ్రహ్మాండమును లింగరూపముగా అర్చించుట భక్తిశాస్త్రములు శాసించియున్నవి. ఈ హేతువుచే ఆసేతుహిమాచలపర్యంత భారతీయులు లింగార్చనము విధిగా ఆచరించుచున్నారు “లింగమనగా చిహ్నమని అర్థము” “శాస్త్రత్వాచ్చివః” అను వ్యుత్పత్తివలన సర్వజ్ఞుడగు శివుని చిహ్నమే శివలింగము. ఇట్టి లింగమును పూజించువారు శైవులు. ఈ పూజావిధులు బోధించు

నది శైవమతము. ఈ శైవమతము అన్నిమతములకంటె ప్రాచీనమైనదనుటకు దృష్టాంతము భారతదేశమందే గాక యితరదేశములందుకూడ మూర్తికళకు మొట్టమొదటి రూపమగు శివలింగములు అనంత్యాకములుగా నుండుటయే. కావున పరమేశ్వరుని సగుణరూప బ్రహ్మాండచిహ్నమగు లింగముయొక్క విశేషరూపమును గురించి తెలుసుకొనుట మనకర్తవ్యమై యున్నది.

బ్రహ్మాండము గోళాకారముగా నున్నట్లు వేదపురాణములే గాక సూతనపరిశోధకులు సైతము నిర్ణయించి యున్నారు. అట్టి గోళాకారమే లింగరూపము. ఎట్లన:- సర్మదానదిలోని యిసుకలో దొరకు గోళాకారశిలలే బాణలింగములని విజ్ఞాన పూజించుట గమనార్హము. మరియు బ్రహ్మాండపిండాండములకు అభేదము గాన సృష్టికర్తయగు పరమేశ్వరుడు బ్రహ్మాండరూపగోళమును సృష్టించి అందు తాను ప్రవేశించి మరియు వివిధరూపములను పొందినట్లు పిండాండములు గూడ అనగా సర్వజంతువులు తల్లిగర్భములో గోళాకారముగా నుండి భగవంతుని అంశమగు చైతన్యముతో గూడి శిర్షము, కాయము, పాదములు, హస్తములు అను వేరువేరు అవయవములతో పరిపూర్ణత పొందుచున్నారు. కావున బ్రహ్మాండగోళరూపమగు సర్మదా బాణలింగము అవ్యక్తరూపము. పిండాండరూపమగు పంచసూత్రలింగము (పానుపట్టముతోగూడిన) వ్యక్తలింగము. మరియు మానవశరీరమును బట్టి శిల్పకళ యేర్పడి యున్నది. మానవశరీరము మొట్టమొదట గోళాకారముగా నుండి తరువాత అవయవములు యేర్పడినవి. అట్లే శిల్పకళ మొదట గోళాకారలింగములతో ఆరంభింపబడి తరువాత క్రమముగా అవయవవిశిష్టరూపకల్పనలతో పరిపూర్ణమగు రూపమును పొంది యున్నది. కావున విగ్రహారాధనకు మొదలు లింగపూజనమే గాన, శైవమతము ప్రాచీనమై యున్నది. బ్రహ్మాండమంతయు మొదలు- చివర- మధ్యము- అను మూడువిధములుగా విభక్తమై యున్నది. మొదలు శిరస్సు - అనగా ద్యులోకము (సక్షత్రములు, నూర్యుడు, చంద్రుడు). మధ్యము - భూమి - మానవులు జంతువులు. చివర - అంధకారమగు పాతాళము, నముద్రములు). ఇట్లు శిరస్సులో కాంతిగలదేవతలు మధ్యలో కొంతమాత్రమే కాంతిగల మానవులు చివరలో కేవలఅజ్ఞానమయమగు జలచరములు మొదలగు జంతువులు గలిగి మూడువిధములగు రూపముతో నున్నది. అట్లే

పిండాండమగు దేహముగూడ (జీవజంతువులన్నియు) తల, మధ్యదేహము, పాదములు అను మూడువిధములై యున్నవి. దేవతలకు అధిష్ఠానమగు జ్ఞానేంద్రియము లన్నియు తలలోనే యున్నవి. గాన దేహములో శిరస్సు— ద్యులోకము. మానవులకు ముఖ్యమగు అంతఃకరణము (మనస్సు) మధ్యదేహములో గలదు గాన దేహములో మధ్యభాగము భూలోకము. జ్ఞానము లేని కర్మేంద్రియములు పాదములను చివరభాగములో నుండుటచే పాతాళము చివర భాగము. ఇట్లు దేహబ్రహ్మాండములకు అవివాభావము గలదు. అట్లే లింగమునకు గూడ మూడుభాగములు గలవు. లింగము- పానువట్టము- పీఠము- వీనిలో లింగము శిరస్సు. పానువట్టము- అనగా- బాహువులతో గూడిన నాభి వరకు గల మధ్యభాగము పీఠము- అనగా పాదములతో గూడిన నాభికి క్రిందభాగము. ఇట్లు దేహలింగములు ఒక్కటే రూపము గాని వేరుగాదు. జీవునకు స్థూలరూపము దేహము. ఈశ్వరునకు స్థూలరూపము బ్రహ్మాండము. నిర్గుణుడగు పరబ్రహ్మయొక్క సగుణరూప బ్రహ్మాండ పిండాండచిహ్నమే లింగరూపము గాన యిట్టి లింగమును పూజించుటవలన ఈశ్వరుని సగుణ నిర్గుణ రూపములు తెలియుటకు గాను లింగావిర్భావము కలిగినది. మరియు బ్రహ్మాండమే లింగమనుటకు అభిజ్ఞులు యిట్లు ధ్యానింతురు.

శ్లో॥ ఆ పాతాళ నభస్థలాంత భువన బ్రహ్మాండమా విస్ఫురద్ జ్యోతిస్సాటిక లింగమౌళివిలసత్పార్శ్వైందు వాస్త్ర మ్మతైః॥ ఇట్లు చెప్పబడే లింగమనగా బ్రహ్మాండమని యర్థము:—

మరియు మానవునకు ప్రేమింపతగినది జన్మభూమి గాన భారతీయులకు మాతృరూపమగు భారతదేశము యొక్క చిహ్నమే లింగము. భారతదేశముగూడ ఉత్తర భారతము, మధ్యభారతము, దక్షిణభారతము అను మూడు భాగములుగా నున్నది. ఉత్తరభారతము శిరస్సు. మధ్య భారతము పిండిక యను పానువట్టము. దక్షిణభారతము పీఠభాగము. ఇట్లు భారతదేశము లింగరూపమై యున్నది. గాన లింగపూజనము మాతృదేశపూజన మగుచున్నది. ఉత్తరభారతములోని హిమాలయములు లింగరూపుడగు శివునకు శిరస్సు. మధ్యభారతములో ప్రవహించు నదులు ప్రాకృచ్ఛిమములుగా ప్రవహించుటచే లింగరూపుడగు శివుని పానువట్టములోని ప్రణాళిక (లింగమునకు అభిషేకించు జలము పోవు మార్గము గాన ప్రణాళిక యని పేరు). విష్ణు పదమను అకాశమునుండి వర్షధారలచే హిమాలయమున గల కైలాసశిఖరమను శివుని శిరస్సున వర్షింపబడి గంగా నది అచ్చటనుండి జారి మధ్యభారతమున ప్రవహించి

నముద్రమున కలియునట్లు భక్తులు నదీజలమును లింగము యొక్క శిరమున అభిషేకింపగా అజలము పానువట్టము నందలి ప్రణాళికామూలమున ప్రవహించుటచేతను భారత దేశమే లింగరూపము. మరియు హిమాలయశృంగమున చంద్రోదయమగుటవలనను గంగాదీనదులు ఉత్పత్తి యగుటవలనను నదీధారలు హిమాలయశృంగములయందు మెలికలు తిరిగి ప్రవహించుటచేతను యీశ్వరుని ప్రకృతి రూపమునకు గంగాధరుడనియు చంద్రశేఖరుడనియు సర్వ హరుడనియు అనేకనామములచే పిలువబడుచున్నాడు. అట్టి ప్రకృతిరూపుడగు శివునకు చిహ్నము లింగరూపము గాన లింగపూజనము ప్రకృతిరూపుడగు శివునియొక్కయు మాతృభూమియొక్కయు పరమేశ్వరునియొక్క సగుణ రూపపూజనమున్నూ అగుచున్నది.

లింగపూజనము

భక్తిశాస్త్రము విగ్రహారాధనమును బోధించుచున్నప్పుడు అనేక విగ్రహములుండగా గోళరూపమగు లింగమును అర్చించుట యేల యను సందేహము గలుగవచ్చును. బ్రహ్మాండమందు ఉత్పన్నమగు చరాచర పదార్థము లన్నియు గోళాకారపిండమునుండి ఉత్పన్నమగుచున్నవి. వృక్షములు బీజములనుండియు సదులు బిందువులనుండియు జంతువులు మానవులు గోళాకారపిండముల నుండియు పక్షులు అండురూపమగు గోళములనుండియు ఉత్పన్నమగునవియే. మరియు వాఙ్మయములోని అకారాది క్షికారాంత వర్ణములు అన్నియు అనుస్వారమగు బిందువులోనుండి పుట్టినవియే. గణితశాస్త్రములోని భాగము లన్నియు సున్నలోనుండి పుట్టినవియే. కనుక సర్వ బ్రహ్మాండములన్నియు గోళరూపములగుటచే బ్రహ్మాండ కర్తయగు శివుడు గోళరూపముగా నున్నట్లు తెలియుటకు గాను గోళరూపమగు లింగపూజనము ముఖ్యము. బీజములయందు వృక్షమును ఉత్పత్తిచేయు శక్తి కలదుగదా, ఆ శక్తి నేత్రమునకు గోచరించునా? కాని మన కంటికి కనుపించకపోయినను ఆ బీజమునందు వృక్షమును ఉత్పత్తిచేయు శక్తి గలదు. అట్లే గోళరూపమగు లింగమందు నిర్గుణబ్రహ్మరూపము మన నేత్రములకు గోచరింపకయే గలదు గాన పరమేశ్వరుని స్థూలరూపమగు లింగమును అర్చించుటచే నిర్గుణబ్రహ్మను ఉపాసించునట్లగును. అందువలన లింగపూజనము ముఖ్యమై యున్నది.

మరియు బ్రహ్మాండము అగ్నిపోమాత్మకము. లింగము గూడ అగ్నిపోమాత్మకమే. ఇవియే రుద్రునకు రెండు తనువులు. ఈ రుద్రునకు కాలాత్మకత్వము గలదు. గోళము వగటిరూపము, పిండిక రాత్రిరూపము గాన రాత్రివగళ్ల సంధికాలమగు ప్రభాతప్రదోషకాలములయందు శివశక్త్యా

తృక లింగదర్శనము, లింగార్చనము ముఖ్యమని చెప్పబడియున్నది. లింగరూపుడగు రుద్రునకు రెండు రూపములు గలవు. మొదటిది అగ్నిరూపము, రెండవది సోమరూపము. అగ్నిరూపమగు మొదటితనువు ఘోరమైనది. రెండవ తనువు సోమరూపముగాన శాస్త్రమైనది. ఘోరమగు అగ్నితనువును శాస్త్రవేదించుటకు రుద్రునకు స్థూలరూపము బ్రహ్మాండముగాన బ్రహ్మాండరూపునిగా రుద్రుని వర్ణించు శతరుద్రీయ మంత్రములతో అభిషేకించుటను శృతి చెప్పియున్నది. ఇట్లు అభిషేకముచే శాస్త్రపాదిన రుద్రుడు రెండవ తనువగు సోమరూపుడగును. అంత “వసోద్ధారా” మంత్రములచే పూర్ణాభిషేకము చేసి కావలయు కోరికలను పొందవచ్చును. అందువలన లింగరూపుడగు రుద్రునకు అభిషేకము ముఖ్యము. ఈ విషయము తైత్తిరీయ సంహితయందు విపులముగా వర్ణింపబడియున్నది. చూ॥ తై॥ సం॥ శృతి॥ రుద్రోహవిషయదగ్ని స్తస్యైతే తనువో ఘోరాన్యాశివాన్యాయచ్చతరుద్రీయం జుహోతి యైవాన్య ఘోరా తనూ స్తాం తేన శమయతి యద్యసోద్ధారాం జుహోతి యైవాన్య శివా తనూ స్తాం తేన ప్రణాతి”. కావుననే “అభిషేక ప్రయశ్శివః” అను ఆర్యోక్తి లోకమునందు ప్రసిద్ధమై యున్నది.

బ్రహ్మాండము యెట్లు పంచభూతాత్మకమో అట్లే లింగము పంచబ్రహ్మాత్మము గలది. లింగరూపుడగు శివునకు పంచబ్రహ్మలు పంచముఖములు. తూర్పుముఖము తత్పురుషముఖము. దక్షిణముఖము అఘోరముఖము. పశ్చిమముఖము సద్యోజాతముఖము. ఉత్తరముఖము వామదేవముఖము. ఉర్ధ్వముఖము ఈశానముఖము. ఇట్లు పంచముఖములతో లింగము ప్రకాశింపుచున్నది. ఈ బ్రహ్మాండస్థూల లింగరూపుడు సూటయేబదికోట్ల యోజన విస్తీర్ణమై పదికోట్ల యోజనప్రమాణ సద్యోజాత ముఖముతో యిరువదికోట్ల యోజన విస్తీర్ణ వామదేవముఖముతోను ముప్పదికోట్ల యోజన ప్రమాణ అఘోర ముఖముతోను నలుబదికోట్ల యోజన విస్తీర్ణ తత్పురుష ముఖముతోను యేబదికోట్ల యోజనాయతమగు యీశానముఖముతోను ప్రకాశింపుచు సూర్య చంద్ర అగ్నిరూప త్రినేత్రములతో వెయ్యియేనిమిది బ్రహ్మాండములు ఆవరించి పీఠభాగమున ధర్మమను వృషభము ఆధారముగా గల మహాశక్తియను పిండికయందు కోటిసూర్యప్రకాశముతో కోటి చంద్రశీతలకాంతితో సర్వదా హిమనంకాశధవళరూపుడై సర్వబ్రహ్మాండోర్ధ్వ విష్ణుపదమునుండి స్రవించు సప్తపథారూప వియన్నదీ పవిత్రశిరస్కుడై సప్తప్రసర్పన్నదీ కంకణదేహుడై అజ్ఞాన జన్మమృత్యు భయంకర వ్యాఘ్రాజిన ధారియై ప్రకాశింపుచున్నాడు. ఈ లింగరూపుడగు రుద్రుడే

సర్వబ్రహ్మాండకర్త, సర్వజ్ఞుడని శృతులు బోధింపుచున్నవి. చూ. తై. సం. “ఏక ఏవ రుద్రో న ద్వితియాయతస్యై” కావున యిట్టి సర్వోత్కృష్ట లింగపూజనము ఐహికాముష్మిక సౌఖ్యప్రదమని తెలియుచున్నది.

శివలింగపూజామహిమ

శ్లో॥ లింగేతు పూజితే సర్వం అర్చితం స్యాచ్చరాచరం ।

తస్మాత్ప్రవాచ్చనం కార్యం లింగస్య సుమహాత్మనః ॥

అను పురాణవచనముచే శివలింగపూజనము సర్వదేవపూజనము, ఐహికాముష్మికసౌఖ్యప్రదము. మరియు బ్రహ్మవిష్ణు ఇంద్రాదిదేవతలు లింగార్చనమహిమవల్ల ఉత్కృష్టపదవులు పొందినట్లు పురాణములు బోధింపుచున్నవి. ఒకప్పుడు విష్ణువు సహస్రకమలములతో లింగరూపుడగు శివు సర్పించుచుండగా శివుడు విష్ణువుయొక్క భక్తిని పరీక్షింప నెంచి ఒక్క కమలము తక్కువగునట్లు జేయ విష్ణువు తన నేత్రకమలముతో సహస్రకమలపూజ నొనర్చెను. అంత ప్రితుండై శివుడు విష్ణువునకు సుదర్శనచక్రమును యిచ్చినట్లు శివపురాణకథనమును బట్టి శివపూజ ముఖ్యముగా సర్వవర్ణంబులవారు జేయనగునని తెలియుచున్నది. శివపూజ సర్వపాపహరము సర్వసంపత్ప్రదము శివసాయుజ్యప్రదము.

సహి లింగార్చనాత్కించితే పుణ్యమభ్యధికం క్వచిత్

ఇతి విజ్ఞాయ యత్నైన పూజనీయ న్నదా శివః ॥

ఇట్లు శివలింగములను పూజించుటలో తరతమజేదములు గలవు. పాదరసముతో జేసిన లింగము అన్నిటికంటే ముఖ్యము. రత్నములతో చేయబడిన లింగములు ధాతువులతో జేయబడిన లింగములు మృత్తుకతో జేయబడిన లింగములు ముఖ్యములు. మరియు కామ్యముల ననుసరించి మృత్తుకతో పచ్చకర్పూరము, పిష్టము, పసుపు మొదలగు వస్తువులు కలిపి లింగములను జేసి పూజించుటయును శాస్త్రములు విధించినవి. ఇట్లు తయారు జేసిన లింగములను ప్రాణప్రతిష్ఠాదుల నాచరించి పంచామృతములను రుద్రనూక్తములతో నభిషేకించి విభూతిరుద్రాక్షితో నలంకరించి బిల్వప్రతములతో పూజించి రుద్రుని సహస్రనామములతో మల్లికా ద్రోణ పుష్పములతో అర్చనము గావించి షడ్రసాపేతచతుర్విధాన్నములను నివేదనము గావించి ఆరారీక మంత్రపుష్ప ప్రదక్షిణస్తోత్రముల నాచరించి తీర్థప్రాశనము చేయవలయును. ఇట్లు సర్వజనులు శ్రద్ధాభక్తిపూర్వక లింగార్చనము నాచరించి శివసాయుజ్యమును పొందుదురు.

లింగార్చనము నిత్యము ఆచరించుట ముఖ్యము. అశక్తులకు అర్చనాముఖ్యకాలములను శాస్త్రములు నిర్ణయించినవి.

యించి యున్నవి. రుద్రునకు రెండు రూపములు గలవని యిహవరలో చెప్పబడియున్నది. అందులో మొదటి రూపము అగ్నిరూపము గాన కార్తికమాసములో రుద్రార్చనము చేయుట ముఖ్యము. కృత్తికానక్షత్రముతో గూడిన పూర్ణిమ వచ్చు మాసము కార్తికమాసము. కృత్తికానక్షత్రము అగ్ని అధిదేవతగా గల నక్షత్రము. శృ॥ “కృత్తికానక్షత్ర మగ్నిరైవతా॥” రుద్రుడు అగ్నిరూపుడు గాన (రుద్రోవా ఏష యషగ్నిః) కృత్తికానక్షత్రముతో గూడిన కార్తిక మాసము రుద్రునకు ప్రియము గావుననే నేటికిని విజ్ఞులు కార్తికమాసమున నక్షత్రములు ఆచరించుచు ప్రదోష సమయమున లింగపూజనము గావించుచున్నారు. రుద్రు నకు రెండవరూపము సోమరూపము. సోమనకు విష్ణువని గూడ పేరు గలదు. గాన శ్రావణమాసమున రుద్రార్చనము ముఖ్యము. శ్రవణనక్షత్రముతో గూడిన పూర్ణిమ వచ్చు మాసము శ్రావణమాసము. శ్రవణనక్షత్రమునకు అధిదేవత విష్ణువు. శృ॥ “శ్రోణానక్షత్రం విష్ణురైవతా॥” రుద్రుడు సోమరూపుడు గనుక శ్రావణమాసమున రుద్రార్చనము

చేయుటయు ముఖ్యము. మరియు వారములలో సోమ వారము ముఖ్యము. కార్తికమాసమున వచ్చు సోమవార ములు విశేషపర్వదినములు. ఏలననగా కార్తికమాసము నకు అధిదేవత అగ్ని. సోమవారమునకు సోమము. ఈ రెండును కలియుటవలన అగ్నిసోమాత్మక రుద్రార్చనము విశేషఫలమును యిచ్చును. మరియు నక్షత్రములలో ఆర్ద్ర ముఖ్యము. ప్రతిమాసమున కృష్ణచతుర్దశి ప్రదోష సమయము శివునకు ప్రియమగు కాలమగుటచే మాసశివ రాత్రి యని చెప్పబడుచున్న విశేషపర్వ కాలము. మాఘ మాసమున కృష్ణచతుర్దశి అర్ధరాత్రి కాలము మహాశివరాత్రి యను మహాపర్వకాలము. ఇట్టి అలభ్యయోగము లింగార్చనమునకు చాల విశిష్ట పర్వదినము. ఇట్టి పర్వకాల ములయందు మానవులు శ్రద్ధాభక్తిగలవారై శివలింగ పూజనము గావించి పరమేశ్వరుని అనుగ్రహమునకు పాత్రులై శివుని సాలోక్య సారూప్య సామీప్య సాయుజ్య ములను బొందుదురుగాన శివలింగ పూజనము ముఖ్యమై యున్నది.

భారతీయ ధర్మము - XII

“కా శ్య వ”

స్వస్వరూప పరిజ్ఞానము సమకూర్చి, జీవులను జన్మ స్థానమునకు జేర్చునది ధర్మము. పశుత్వమునుండి మాన వత్వమునకు, నటనుండి దేవత్వమునకు, నందుండి బ్రహ్మ త్వమునకు గొనిపోవునది ధర్మము. చావులేని జీవితము, కొఱతలేనిజ్ఞానము, అంతులేని యానందమును బొంద వలయునని, ప్రాణులు నిరంతరము నపేక్షించుచుందురు. నేటి కామోషానకుడగు జీవు డొకనాడు పరిపూర్ణకాముడైన బ్రహ్మమే. నచ్చిదానందములు తమ కీనాడు లేవనియు, బ్రహ్మయత్న మొనరించి, వానిని సాధింపవలయుననియు అన్యుత్పగోత్రులు భావించుచున్నారు. నకలదుఃఖనిరాన పూర్వకమగు నిరతిశయానందము నందుటయే మోక్షము. ఆ మోక్షమే పరమపురుషార్థము.

మోక్షార్థులు లోకమునకు నిరుపయోగకరులు మాత్రమే కాక, చీడపురుగులవంటివారని చీదరించుకొను నవనాగర కులు లేకపోలేరు. ముముక్షువులకు ధర్మమే శరణ్యమనియు, అర్థకామములు సర్వధా పరిత్యాజ్యములనియు నొక ధృవోహ యాధునికులకు బ్రబలముగ గలదు. అర్థకామ

ములు పరిత్యాజ్యములు కాకపోయినను, పరమార్థములు మాత్రము కాజాలవు. జీవన్ముక్తి పరమలక్ష్యమందుము. భయరాహిత్యము ముక్తి. “అభయం వై జనకప్రాప్తోఽని.” భయమెఱుంగనివాడు, భయకారణములనే గురితింపని వాడు ముక్తుడని స్థూలముగ నిరూపింపవచ్చును. కాని ప్రాణములకు దెగించి దురాగతముల కొడిగట్టు ఆత తాయలను ముక్తులనరాదు. ‘ద్వితీయాద్వై భయం భవతి’ తనకన్న నన్యమున్నదని భావించువానికి భయము గలు గును. ‘ఆత్మవత్సర్వాభూతాని.’ తమయందు సఖిలభూత ములందు నొక భంగి వర్తించువారికి భయము లేదు. భయము గలవానికి శాంతి యుండదు. శాంతి లేనిచో సౌఖ్యము సమకూరదు. కాన ప్రాణులు సర్వాత్మనా వంఛించు పరమానందమునకు, అశాంతి, దానికి మూల కారణమైన భయము ప్రతిబంధకములు. భయకారణ ములు, భయస్థానములు, ఆనందభంజకములు. అర్థము సాధనమే కాని సాధ్యము కాదు. కామావాప్తి తాత్కాలిక సుఖహేతువు కాని నిత్యానందకారణము కాదు. ధర్మ

విరుద్ధములయిన అర్థకామములు భయనంకోచస్థానములు, కావున నవి సుఖనంపాదకములు కాజాలవు. ధర్మావిరుద్ధములగు సర్థకామములు ప్రతిష్ఠాకరములు, అనందమునకు బరంపరా కారణములు. అందుచే నర్థకామములకు ధర్మపరాధీనత్వమే కలదు. వానికి న్యతంత్రవ్యవహారయోగ్యత లేదు. పరమానందప్రాప్తికి ధర్మమే ప్రధానసాధనము. ధర్మాచరణమునకు అర్థకామములు సాధనవిశేషములు మాత్రమే కాగలవు. కామమున వైహిక శారీరకసుఖమనియు, అర్థమున తత్సంపాదనసమర్థమయిన ధననంపత్తియనియు సామాన్యమానవుల యభిప్రాయము. ధర్మమున నిజకర్తవ్యనిర్వహణమనియు, అపన్నులకు, అశ్రితులకు ధనధాన్యాది సహాయము చేయుట యనియు బహుజనాభిమతము. కాని ధర్మస్వరూపనిరూపణము కడుంగడు దుష్కరము.

ధర్మములు సామాన్యధర్మము అనియు, విశేషధర్మము అనియు రెండు విధములు. దేశకాలనందర్భములచే వికారము చెందనిది సామాన్యధర్మము. అదియే సనాతన ధర్మము, విశ్వజనీనము, ముముక్షుజనోపాన్యము. సందర్భానుసారముగ పరివర్తనము నందునది విశేషధర్మము. స్థూలదృష్టికి అది మారుచున్నటు లగుపట్టినను, సూక్ష్మపరిశీలన గావించిన, సనాతనధర్మమునకు విరుద్ధముగ నుండజాలదు; మార్పులు తాత్కాలికములే. ప్రాప్యవిషయమున మతభేదములు లేవు. ఒకే యొక ప్రయత్నమున గమ్యస్థానమును జేరలేనివాడు అంచెలంచెలుగ ప్రయాణము సాగించి తుట్టతుదకు గమ్యమును జేరవచ్చును. సాధననంపత్తి విషయమునను వైవిధ్యము గోచరించును. హరిద్వారమును జేరదలచిన యాత్రికుడు కాలినడకను గాని, లేక విమానము మీదగాని ప్రయాణము సాగింపవచ్చును. వెనుక ముందుగ గమ్యస్థానమును బ్రవేశింపవచ్చును.

అన్యే కృతయుగే ధర్మాః శ్రేతాయా మపరే మతాః

ద్వాపరే త్వన్య ఏవేకాః కలావన్యే ప్రకీర్తితాః ॥

ఆయా యుగముల భిన్నభిన్నములుగ గోచరించు ధర్మములు విశేషధర్మములు గాని సామాన్యధర్మములు కావు. ద్వైతభావనచే దుఃఖపరంపరలు గలుగును. అద్వైతవాసనచే నిరతిశయ నిత్యసుఖము గలుగును. 'ఈశ్వరానుగ్రహో దేవ పుంసా మద్వైతతవాననా.' అద్వైతదృష్టి, దాని వలన బ్రాహ్మిస్థితి నందదలచు సాధకుడు సర్వేశ్వరానుగ్రహము నంపాదించుకొన వలయును. అదియే సనాతన ధర్మము. ఈశ్వరానుగ్రహమును నంపాదింపగల సాధనములు యుగధర్మములచే భిన్నభిన్నములుగ నున్నటుల గోచరించును.

కృతే యద్ధ్యాయతో విష్ణుం శ్రేతాయాం యజతో మఖైః
ద్వాపరే పరిచర్యాయాః కలౌ తద్ధర్మకీర్తనాత్.

కృతయుగపురుషులు నిశ్చలధ్యానసమాధినంపత్తిచే విష్ణుదేవుని సుప్రీతుని గావించుకొనిరి. శ్రేతాయుగమునందు ధ్యానైకతత్పరత గొఱవడుటచే మానవులు శ్రుతిప్రతిపాదితమఖవిశేషములు గావించి యజ్ఞపురుషుని యజించిరి. ద్వాపరమున మనుజులకు యజ్ఞాచరణ సామర్థ్యము నన్నగిట్లుటచే హరిపరిచర్యావిధానమే శరణ్యమయ్యెను. ఇక కలియుగసంజాతులమయిన మనము సర్వధా అల్పశక్తులము, మందభాగ్యులము. అచంచల ధ్యాన సామర్థ్యముగాని, క్రతునిర్వహణ పాటవము గాని, హరి పరిచర్యాప్రావీణ్యముగాని మనకందరాని ప్రమానిపండ్లగుచున్నవి. కాన కలియుగమున హరిసంకీర్తనమొకటియే సులభసాధ్యము. బహిర్గతమై విషయాభిముఖమైన మనస్సును, అంతర్ముఖము చేసి భగవదభిముఖము గావించుట సనాతనధర్మము. భగవదాభిముఖ్యమునకు సాధనములయిన ధ్యాన మఖ పరిచర్యా సంకీర్తనములు విశేషధర్మములు. దేశ కాల శక్తి సామర్థ్యానుసారముగ సాధకధర్మములు మార్పు జెందును. సాధ్యధర్మములు మాత్రము సర్వదా నిర్వికారముగ నుండును.

"అంతర్ముఖుడైన బ్రహ్మజ్ఞుని వలన బ్రపంచమున కేమి లాభము గలుగును? 'చిన్ని సాపాట్లకు శ్రీరామరక్ష' అన్న చందమున నతని దారి నాతడు చూచుకొన్నచో జూచుకొనుగాక; తోడి మానవుల కెటు లుపకరింపగలడు.' అను సందియము కలుగుట నముచితమే. దుఃఖించుచున్నవారిని జూచినపుడు దుఃఖము, నవ్వచున్నవారిని గాంచినపుడు నవ్వు, సహృదయులకు గలుగుట యనుభవరూఢము. 'మునలః కిన్లాయతే,' యశోదానందవర్ధనుని మధురమురళీనిదాదము సోక జడములగు శుష్కదారు దండంబులు చిగిర్చిన వన నది ద్వాపరయుగ వృత్తాంతమని చప్పరించు వారుందురు గాక, శ్రీకృష్ణచైతన్యప్రభువు బ్రహ్మనందపరపశుడై 'రామ! కృష్ణ! హరి! బోలో,' అని దివ్యనామసంకీర్తనము చేసెను. ఆ యమోఘధ్వని ప్రసరించిన భూమండలమున గల పండితపామరులెల్లరు దివ్యానుభూతి నందిరి. ఇది కలియుగ చారిత్రిక సంఘటనము. దీనిని గాదనుట కష్టమే. అరవిందుని యాశ్రమవాసము గాని, రమణమహర్షి సాన్నిధ్యభాగ్యము గాని, శివానందుని సేవావిశేషముగాని పడవినవారు, సాధు సజ్జన శక్తిపాత ప్రభావము గూర్చి శంకింప జాలరు.

సహ్యామ్యయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్చిలామయాః

తేఽపునన్త్యురకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః

చిరకాలనంపెవచే గంగాది తీర్థములు ఫలప్రదము లగును. యావజ్జీవపరిచర్యచే దేవతామూర్తులు సుప్ర సన్నము లగును. సాధు సజ్జను లన్న నొక చర్యన మాత్రముననే అజ్ఞానాంధకారము నణగించి జ్ఞానప్రకాశమును ప్రసరింప జేయుదురు. అంతర్ముఖుడయిన బ్రహ్మజ్ఞుని జంగమ దేవాలయము, సద్యఃఫలప్రదమయిన భవ్యతీర్థరాజము, వేమేల - పంచోపనిషత్తుయదివ్యమంగళవిగ్రహము— 'బ్రహ్మవిద్యృహ్యైవ భవతి.' బ్రహ్మవేత్త బ్రహ్మయే. అతనికి సర్వము అత్యున్నతమే. అతని యాశ్రమోపాంతము లన్నియు ప్రకాంత వాతావరణ సమన్వితములే. తాదృశ యోగింద్రుల గంభీర మౌనముద్ర సర్వ వేదాంత సిద్ధాంత ప్రత్యక్షసులభతమవివరణవిశేషము. తద్భృహ్మ తేజము ద్వైతాంధకారమును బటాపంచ గావించును, ఆద్వైతా ఖంధజ్ఞానమును సమకూర్చును. సర్వభూత సాభాత్మత్వ మే పుణ్యాత్మునకు నిద్దించునో, అతని ద్వైతభావములు నశించును, భయభ్రాంతులు సమసిపావును, దురితదుఃఖ ములు తొలగిపోవును, శాంత్యానందములు కరతలామల కము లగును. అకాలవిలయతాండవ సదృశమయిన నేటి ప్రబల మారణాస్త్ర విజృంభణము సరికట్ట యత్నించు చున్న లోకైక శాంతిదైత్యము, భారతీయ బ్రహ్మవేత్తల యువదేశసార సంజాతముకదా! అంతర్ముఖుడయిన బ్రహ్మజ్ఞుని స్వాధ్యపరుడుకాదు, లోకోపకారి యగును గాని లోకాపకారి మాత్రము కాబోడు.

ఊర్ధ్వబాహు ర్విరౌమ్భ్యో నచ కశ్చిత్ శృణోతి మే
ధర్మాదర్శశ్చ కామశ్చ న కిమర్థం న సేవ్యతే॥

“కేవలము అర్థకామములను నమ్ముకొని యున్న వారికి ధర్మము నిద్దంపకపోయిన పోవుగాక, ధర్మమును నమ్ముకొని యున్నవారికి మాత్రము అర్థకామములు తప్పక లభింపగలవు. నెత్తిన నేరు పెట్టుకొని మొత్తుకొనుచున్న ను నా యీ మాట నెవరును వినిపించుకొనుట లేదు.” అని కరుణాపారిణుడయిన వ్యాసనారాయణుడు వాపోవుచు న్నాడు. ధర్మానుబంధములయిన అర్థకామములు శాంతి సామనస్యములను చేకూర్చును. ధర్మవిరుద్ధములైన అర్థ కామములు దురాశాదురాగతములకు దారితీయును. ఐహికైశ్వర్యసంపన్నులయిన భారతీయేతరులు సర్వధా సుఖ శాంతి సమన్వితులని చెప్పి వీలు లేకున్నది. అర్థా శ్రయములయిన సుఖశాంతులు తాత్కాలికములు పరిణామవిషయములు. ధర్మసంభవములగు ప్రశాంత్యానంద ములు, సుస్థిరములు, పరిపూర్ణములు.

అర్థాపేక్ష నేడు పెచ్చుపెరిగినది. అర్థాపేక్షకులెట్టి యన్యాయమునకైన నొడిగట్టుచున్నారు. వారు తోడిమానవులను బీడించుటకైన వెనుకాడుట లేదు. ధనమదాంధులు

సోదరమానవకలకాళముల మీదుగ పాపపుబండిని దోలుకొని పోవుచున్నారు. సకలమానవలోకము తన చెప్పుచేతల లోనే యుండి తీరవలయునని, ఏదేశమున కాదేశము, ఏజాతి కాజాతి బద్ధకంకణమయి యున్నది. దాన యుద్ధ మేమములు భూలోకమునంతయు నావరించి యున్నవి. ఆ కారణముచే నశాంతి భయాందోళనములు ప్రజలను బాధించుచున్నవి. ఆధునిక భౌగోళిక వ్యామోహముచే తత్సంపాదకమయిన ఘనమునందత్యాశ యేర్పడినది. అత్యాశమూలకముగ నిత్యావసరవస్తువుల ధరలు గగన మండలము సంఠినవి. ధరల పెరుగుదలతో బాటుగ సాధారణజనుల ధనార్జనశక్తి పెరుగలేదు. అందుచే బ్రజలలో నసంతృప్తి, నైరాశ్యము, అకార్యకరణాభిముఖ్యము, తెగువ, మొదలగు సస్పర్ధబీజములు మొలకెత్తి పెరుగుచున్నవి. వానిని వెనువెంటనే తుదముట్టింపగల శాసనములు గాని యధికారముగాని కనుపట్టుట లేదు. హింసయనిన శారీరికహింస మాత్రమే యుప జెల్లదు. అశక్త సామాన్య జనులకు నిత్యాహార వస్త్ర సుఖ సంతృప్తులను లోపింపజేసినను, అది హింసయే యసక తప్పదు. అహింస పరమధర్మము, హింస కేవలము అభర్మమే. ధర్మవిరుద్ధమయిన యర్థసంపాదనమునకు నేడు ప్రాత్నా సాము లభించుచుండుటచే నిట్టి విషమస్థితి సంభవించినది, అత్యాశ ప్రబలానర్థకారణము.

వివాదీమాటలో—ఒకమహినుడు ధనము కొఱకు ధనము నపేక్షింపనివాడు యజ్ఞములుచేసి యజ్ఞపురుషుని యనుగ్రహము సంపాదించి దలచెను.

అథీ నమర్థో విద్యాన్ - విద్యావంతుడు, బలవంతుడు ధనవంతుడు నగు వాడు మాత్రమే జన్మము జేయ సర్దుడు. కావున నావీధిబాపడు యజ్ఞార్హమై ధనమానించి ఘోర తపము గావించెను. “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని” — మంచిననులు చేయదలచువారికి విఘ్నములు బహుళముగ సంఘటించును. ఆ తపమునకు ధనసంపత్తి తగినఫలము కాజాలదని యెంచి కాబోలు, తపఃఫలప్రదాత యాత డపేక్షించిన ధనము నొనగడయ్యె. దేవరహస్య మెఱుగనేరని విప్రుడు విసుగు జెంది విచారాక్రాంతు డయ్యెను.

దైవగతి చిత్రవిచిత్రము. తత్స్వరూపము దేవతలకు సవిదితమే. అట్టియెడ బ్రాకృతమానవులమాట తడవ బనిలేదు. ఒక్కయెడ సాధు సజ్జను యోగీశ్వర సంప్రార్థనము గూడ జగజ్జనకుడు పెడచెవిని బెట్టును. ధన లుబ్ధుల చందమున లక్ష్మీకాంతుడు గూడ దయావిరహిత చిత్తుడేనా యని సంశయము తోచును. “—బ్రహ్మకృపా హి కేవలమ్—” విధిదయానిధి, భక్తులపాలి పెన్నిధి. భగ

పంతుడు భవరోగ వైద్యుడు. అతడు నివాశితుల హితమును మాత్రమే కోరును, కాని వారపేక్షించు తాత్కాలిక ప్రయమును ప్రసాదించడు. రోగగ్రస్తుడు అపథ్య వస్తువుల సపేక్షించును. వైద్యు డంగీకరింపడు. అంతమాత్రమున వైద్యుడు కఠినాత్ము డనరాదు, అప్పటికప్పుడు తృప్తి గలిగించునది ప్రయము. చిరసంతృప్తిని చేకూర్చునది హితము. ఎవనిపై భగవంతునకు దయగలుగునో, వానికి లౌకికసంపదలు దూరమగును.

ఆ మహదేవుని దైన్యము గాంచి దేవదేవుడు జాలి చెందెను. భగవత్సాక్షాత్కారమును గూడ నుపేక్షించి యజ్ఞ సాధనమగు ధనమును మాత్రమే కోరు ఛాందసుని భ్రాంతి దొలగింప భక్తవత్సలుడు సంకల్పించెను. తత్సంకల్ప ప్రేరేతుడై కుబేరానుచరుడు కుండధారుడు భూమీసురుని మ్రోల నిలిచెను. విప్రు డాశ్చర్యచకితుడై విధివిహితముగ నాగతుని బూజించెను. కుండధారుడు సుప్రసన్నుడయ్యెను. శృతఘృత మహాపాతక మని భావించి తన్ను బూజించిన శ్రోత్రియున కుపకృతి గావింప దేవానుచరుడు సమకట్టెను.

ప్రాద్దు గ్రుంకినది. సంధ్యావ్యసప్తానములను నిర్వర్తించి ధరణీసురుడు నిద్రించెను. కుబేరానుచరుని మహిమచే సతనికి స్వప్నము కలిగెను. అది లోకాంతరము. అందు యధోచితానసంబుల దేవత లాసీనులై యుండిరి. వారి ప్రభువు మాణిభద్రుడు మణిమయ సంహసనమున సుపవిష్టుడై యుండెను. రాజాదేశానుసారము దేవతలు తాపసులకు తత్తత్తప్తఃప్రభావానుగుణముగ వివిధైశ్వర్యములను బ్రసాదించుచుండిరి. కుండధారుడు మాణిభద్రునకు సాష్టాంగవందన మాచరించి, “దేవా! నాయందు మీకుగల యనుగ్రహ మపారము. ఈ విప్రాత్తముడు మహాతపఃసంపన్నుడు. ఇతని యభీష్టమును నెరవేర్చినా మాట దక్కింపుడు.” అని విన్నవించెను. మాణిభద్రుడు పల్లె యని యా యజ్ఞార్థికి నవరత్నరాసులను బహూకరించెను. కుండధారునకు సంతృప్తి కలుగదయ్యె. అతడు చేతులు జోడించుకొని, ‘సర్వజ్ఞసార్వభౌమా! ధనమువలన సాఖ్యము గలుగు ననుట సమ్మరాని మాట. మానవజీవితము గడు పరిమితము. జీవుడు తన వెంట ధనమును లోకాంతరమునకు గొనిపోలేడు. జీవించి యుండగనే ద్రవ్యము ద్రవించి పోవును. ధనికులు మమకార హంకారములకు లోనై ధర్మమార్గమును బరిత్యజింతురు. కావున ధనమిచ్చి సుఖము గూర్చలేము. ధర్మాచరణము వలననే యధార్థమయిన సుఖము చేకూరును. అఖండ భూమండలాధిపత్యము నీతని కోసంగినను నాకు దృష్టిగలుగదు. ఇతడు ధర్మతత్పరుడు గావలయు ననియే నా

యాశయము. ఆభిజాత్య సాందర్భ సాక్షిల్య సాభాగ్య స్సారాజ్యాయలన్నియు ధర్మమువలననే సిద్ధించును. అవి యివి యస నేల? మోక్షసామ్రాజ్యము గూడ ధర్మాత్ములకు గరతలామలకమే. స్వామీ! నా యామనవి చేకొని మవాశితుని ధర్మైకతత్పరుని గావింపుడు,” అని ప్రార్థించెను. మాణిభద్రు డెంతగ బ్రయత్నించినను కుండధారుడు భూదేవునకు భూనాదిపరప్రదానము వలదని నిరోధించెను. కుండధారుని ధర్మతత్పరతకు దేవతలందఱు నచ్చేఱువందిరి. వారందఱు ఊక్తిగ్రీవముగ—మహీసుర వర్యుడు ధర్మనిబద్ధచేతస్సుడై యగు గాక—యని వరమొసగిరి. దేవానుచరుడు సంతృప్టుడయ్యెను. అంతటో స్వప్నము ముగిసెను. విప్రుడు మేల్కొనెను.

సుప్రాత్తితుని దృష్టి ప్రక్కనున్న కొపీనముపై బడెను. అదియే దేవతాప్రసాదమని భావించి, కొపీనధారియై అతడు విపినమునకరిగి ఘోరతరతపశ్శరణమున కుపక్రమించెను; కందమూలఫలములను అతిథులకు నభ్యాగతులకు నొసగుచు, మిగిలిన శేషమును దానారగించుచు గొంత కాలము తపించెను, ఏమ్మట కేవలము జలాహరియై తపస్సు చేసెను. తదుపరి పవన మాత్రాహరుడై తపము సాగించెను. దాన నాతని మనసు నిర్మలమయ్యెను. చిత్తము ధర్మాయత మయ్యెను. కాని వానికి మఱియొక క్రొత్త కోరిక కలిగెను. తా నమోఘవచనుడు గావలయు ననియు, తా నెవరి కేవరమొసగిన నావరము వారికి సిద్ధింపవలయు ననియు సంకల్పము చేసి మఱల తపమునకు గడంగెను.

కుండధారుడు తనభక్తుని ప్రవృత్తి నొక కంట గనిపెట్టుచునే యుండెను. అతనికి జనించిన క్రొత్త యుబలాటము గమనించి, వాని మ్రోల నిలిచి దేవానుచరుడు, “భూసుర పర్యా! తపావిశేష సంజాత దివ్యదృష్టిని బ్రనరింపుము. అల్లదే నరకలోకము. అందు యమయాతనల ననుభవించు వారివరు? రాజులు, మహారాజులు, సామ్రాట్టులు, సార్వభౌములు, ధనాధ్యులు, లక్షాధికారులు, కోటిశ్వరులు, ఉద్యోగులు, నిరంకుశాధికారులు, నియంతలు, ఏకచ్ఛత్రాధిపతులు. వారెంతకాలమునుండి యమయాతనల ననుభవించుచుండిరో! ఇంకెంతకాల మనుభవింపవలయునో? వారిధనము, వారిరాజ్యము, వారి యధికారము, వారి సిరులు, వారికిపుడేమైన నుపయోగపడుచున్నవా? నీ తపశ్శక్తిచే నెవరివైన రాజును జేయుదువుగాక, అనంత ధనసంపన్నుని గావించువు గాక. వారు సర్వవిధముల సుఖమునే పొందుదురను నమ్మక మేది? భౌతికదేహము ధనాదులచే యత్కించిదృగము ననుభవించిన ననుభవించును గాక, ఆ భౌతిక శరీర మెంతకాలము నిలుచును. పరిపూర్ణాయుర్దాయము శతసంవత్సర పరిమితమేకదా!

శరీరపతనాసంతరము జీవులను వెంబడించునది ధనమా? కాదు, ధర్మము. శాశ్వతసుఖము నొసంగు ధర్మము నుజ్జగించి క్షణిక సుఖాభాసము చేకూర్చు ధనము నాసించుట నీవంటి ప్రాజ్ఞునకు దగునా? నీకై నీవు కోరని మాట నిజమే. ఇతరులు సుఖపడగలరను విశ్వాసముచే వరదాన శక్తి నర్థించుచుంటివి. నీ విషయమున నక్కఱకు రాని ధనము ఇతరుల కుపయోగపడగలదని తలచుట వెళ్లు తనము. నీవు నన్ను నమ్మి యాశ్రయించితివి. అట్లయ్యు కుమార్గమున బ్రవర్తింతువేని నా సాహచర్యమున నీకు గలుగు లాభమేమి? సిద్ధులు గలిగిననాడు సత్యధర్మమార్గములు నిరుద్ధము లగును. ఒక్క తప్పు చేసిన, దానిని సమర్థించుటకు వేయి తప్పులు చేయవలసి వచ్చును. తత్ఫలముగ కామక్రోధలోభమోహములు చుట్టుముట్టును. ఈశ్వరానుగ్రహము లేక ధర్మమార్గమున నెవరును సుఖముగ నంచరింపజాలరు. ఇప్పటికిని నీమనస్సు సిద్ధులమీదనే యున్నదా? ఉన్నచో నీయభీష్టసిద్ధిని బ్రసాదించుచున్నాను. గైకొనుము. నీయిచ్చవచ్చిన వారిని వరప్రసాదముచే ననుగ్రహింపుము.” అని హెచ్చరించెను.

కుండధారుని చరణంబులకు సాగిలి మ్రొక్కి వివ్రుడు,
“వయానిధీ! నీ సౌజన్య మనన్యము. నా దృక్పథము

కేవల మైహికము, సంకుచితము. సిద్ధివాంఛచే నాహృదయము కలుషిత మయినది. నీ యవ్యాజానురాగము గ్రహింపలేనైతిని. నా యీ మహాపరాధము క్షమింపుము. నన్ను గనికరింపుము.” అని వేడుకొనెను. దేవానుచరుడు సాదరంబుగ విప్రుని గౌగిలించుకొని, “సోదరా! ఇందు నీ తప్పేమి గలదు. కోరికలు గోరుట నర్హప్రాణులకు సహజము. సహజాపరాధములకు బాహ్యైపమే ప్రాయశ్చిత్తము. అర్థకామాభిలాష నదుపులో బెట్టుకొని ధర్మమార్గానువర్తివై ఈశ్వరానుగ్రహపాత్రుడవు కమ్ము.” అని దీవించి తిరోహితుడయ్యెను. ఆ బ్రాహ్మణునకు సర్వసిద్ధులు సమకూరెను. కాని వాని నాతడుపయోగింప లేదు. పరమపురుషార్థమయిన బ్రహ్మజ్ఞాన మలవఱచుకొని యా ధన్యుడు పరమపదము నందెను.

ధనాధ్యులను, కామకింకరులను ప్రాజ్ఞు లెవ్వరు సేవింపరు. యక్షకిన్నర కింపురుష దేవగణములు గూడ ధర్మాత్ముని సేవ నభిలషింతురు. ధర్మనిబద్ధబుద్ధికి సర్వము సిద్ధించును. మోక్షము గూడ వానికి కరతలామలకమే. నర్వేశ్వరుడు సర్వదా యాతని వెంబడించును. ధర్మమే సాధ్యము, ధర్మమే దైవము. ధర్మముకంటె సన్యశరణ్యము లేదు, లేదు, ముమ్మాటికి లేదు, లేదు.

. ధర్మం శరణం గచ్ఛామి.

“ ధర్మఏవ హతో హంతి

ధర్మో రక్షతి రక్షితః । ”

ఏవం జ్ఞాత్వా వివేకేన

సదా ధర్మం సమాచరేత్ ॥

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

PREFACE

I do not claim to be a scholar, and neither do I claim any authoritative knowledge of Sri Sankara's life and teachings. My only qualification for undertaking a task of such importance as writing a short life and teachings of Sankara, the Advaitic teacher, is that I am one of the large number of admirers of Sankara who consider him to be an intrepid thinker and logician of world proportions. I belong to no other sect or creed except that to which my own convictions and conscience lead me. But as one interested in the pursuit of the higher values of life, I have had occasion to study the systems of thought that have developed in our country and elsewhere, and, to my limited intelligence, it appears as if the last word has been said by Sri Sankara. It is as an expression of the reverence and admiration that I feel for a teacher of such proportions, that I have edited this critical biography in English of Sri Sankara, and his teachings. I am not a literary man either; but rather a bedouin, and I have no rank or prestige to lose except the name that my parents have given me.

I should also add that the main idea of drawing up a critical biography of Sri Sankara's life and teachings emanated from His Holiness Sri Jagadguru Sankaracharya of Kanchi Kamakoti Peetham for whom I have the highest devotion and reverence. This idea of his was worked upon by another devotee of His *viz.* Sri A. Kuppuswami Iyer, Headmaster of the Aryan Secondary School, Trichinopoly, who spared no pains to collect all the materials and the illustrations necessary for this. The first draft is his, and all that I claim to have done is just to shape it in proper language and edit it critically. If the book has any merit it belongs to Sri Kuppuswami Iyer, but its defects are mine. I seriously debated within myself about admitting my indebtedness to my friends, but the more I thought over it, the more I felt that any such thing was more likely to compromise their position, in as much as the final shape that has been given to the book is mine. Hence, I take the odium and responsibility for the publication of the book, but its material and source have been supplied by my friend, Sri A. Kuppuswami Iyer.

I must also add that the draft has been perused by His Holiness Sri Jagadguru Sankaracharya of Kanchi Kamakoti Peetham, but this does not mean that either He or the Mutt are in any way responsible for the opinions expressed here, which are wholly mine. The only claim for the manuscript is, that it has been perused by one of our leading scholars, and a living Jeevan Mukta, whom we have the good fortune of having in our midst. Thus, the reader can be assured that the book, especially the portions dealing with the pristine teachings of Sankara are not far off the mark.

I hope, God willing, a day will come when the whole effort will be seeing the light of the day in a book form.

Hevalambi Vyasa Purnima

11th July, 1957.

N. RAMESAN

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

by

N. RAMESAN, M. A.,

(Indian Administrative Service.)

CHAPTER I.

SANKARA—THE TEACHER OF ADVAITA

It is a common belief of all Hindus, that, the prime aim of man's life on earth, is not mere acquisition of learning or wealth, but realisation of his oneness with the supreme God-head. A Hindu is said to have lived his life usefully, only if he makes this as the aim of his life, and strives one-pointedly towards realisation of this goal. There are times when spiritual awakening among the people is high, and *Jivanmuktas* and *Parivrajakas* abound the land, giving guidance and illumination to the aspirants. And there are also times, when the spiritual truth suffers a partial eclipse, and spiritual darkness descends on the land. On such occasions it is the belief among the Hindus, that the Lord himself descends in a human form in order to uplift the people and in order to revitalise their spiritual aspirations. The Lord in the Gita has said:

“यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।

अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥

“Whenever there is any diminution of the eternal Dharma, then I take on a human form to uplift the people and to put down Adharma”.

This truth, namely, that man has only this supreme aim to unite with the Godhead within him, is a fundamental tenet of Hindu life, and he, that has any aspirations to this ideal of freeing himself, must seek reverently and ask the way of freedom from a Guru that is himself free. The Sivarahasya says :

“करिष्यत्यवताराणि शंकरो नीललोहितः ।

श्रौतस्मार्तप्रतिष्ठार्थं भूतानां हितकाम्यया ॥”

“Thus, Lord Siva, the blue-necked one will undertake a number of Avatars to establish the orthodox traditions, out of his boundless grace to help the people in the world”

Bhagavat Pada Sri Sankaracharya, the revered leader of all Hindus and the establisher of the profound truth of Advaitic doctrine, is believed to be one such *Jagadguru*. Sankaracharya is held to be an *Amsa Avatar* of Lord Siva himself. There are many references in the Puranas and other works to this effect, that Lord Siva himself took on a human form and came to earth as Sri Sankara, Thus the Vayu Purana says:

“चतुर्भिः सह शिष्यैस्तु शंकरोऽवतरिष्यति ॥”

“Sankara will take the form of a teacher along with four disciples”.

The Soura Purana, which is an important work, which gives us many details about the life of Sankara also has the following:

“व्याकुर्वन् व्याससूत्रार्थं श्रुतेरर्थं यथोचिवान् ॥

श्रुतेन्याय्यः स एवार्थः शङ्करः सवित्राननः ॥”

“The Lord Surya himself will take on the form of an Avatar writing suitable commentaries on the Vyasa Sutras to spread the meaning of the Vedas.”

In addition to the above Puranic references we have other references also about Sankara's being born as an incarnation of Lord Siva. Bhaskaracharya, the celebrated commentator of the Lalita Sahasranamastotra, speaks of Sankara in the following sloka.

“ श्रीरामं प्रतिपुष्कराभिधमहायक्षेण वेदलयव्याख्यानावसरे
विशिष्य कथितं श्रीविष्णुधर्मोत्तरे ।
एतां धेनुमुपाह्वयामि सुदुष्कामित्युगतं शंङ्कराचार्यं शिष्य-
चतुष्टयेन सहितं वन्दे गुरुणां गुरुम् । ”

Sri Bhaskaracharya, in the above words, refers to another work called “Vishnu-dharmottara”, which embodies the teachings of a ‘yaksha’ called ‘Pushkara’, to Sri Rama. In explaining one of the hymns of the Rig-Veda, it is stated, that, when the Advaitic Philosophy is forgotten in this world, Sri Sankara will incarnate to revive it, even like a cow that runs to its calf to give it milk.

Even apart from the references given above, it is clear that Sri Sankara, who has had such a remarkable career, within the short period of 32 years, could not have been an ordinary person but one divinely endowed.

The influence of Sankara upon the Hindu life and thoughts, can best be understood by reviewing the state of affairs in the country, just before his birth. The times were such, that the eternal truths of the Vedas and the Upanishads were all but forgotten. Buddhism and Jainism were at the height of their influence. The cult of ‘Bhakti’ was spreading wherever there was any spiritual awakening. The merely outward ritualistic symbolism connected with a personal god and his worship, which were the product of Puranic Hinduism, were spreading everywhere. As a reaction against the ascetic discipline of the Buddhists, and the extremely emotional appeal of the ‘bhakti’ cult, the Meemamsakas were exaggerating the importance of the Vedic rituals and rites. Kumarila and Mandanamisra, denounced the value of ‘Jnana Marga’ and the institution of ‘Sanyasa’ and were exaggerating the importance of the scrupulous observance of the external Vedic rites. People were getting confused everywhere, in these

divergent claims of the religious leaders. The times were therefore ripe, for an invigorating leader to appear upon the scene, and lead the people back to a better understanding of the Upanishadic texts.

At such a time, Sri Sankara came, and tried to bring back the age, from the luxury of the mythology of Puranic days, back to the mystic truth of the Upanishads. The times were such, that, the theists were losing track of the ultimate truth in the hazy mists of ‘bhakti’, whereas the Purvamimamsakas were trying to evolve a system of ritual, totally devoid of the spirit. It was, therefore, necessary to reconcile both, and re-establish the eternal ‘Dharma’ and the truths of the Upanishads, and establish them on a foundation of logic and reasoning, that will stand the severest tests from the dialectical experts. To this difficult task, Sankara applied himself with remarkable success, and he produced a stupendous system of philosophy, that to this day, leaves one aghast with wonder at the brilliance of its logic, and the scintillating greatness of its universal conception.

But Sankara was not a mere intellectual philosopher alone. He was also an ardent devotee and a mystic poet of a very rare calibre. His “Anandalahari” and “Soundaryalahari” are perhaps the last word, on the song of the soul, singing in ecstasy over the bliss and beauty of the Divine Mother. Sankara has combined in himself, not merely the austere and serene philosophy of the Upanishads, but also the mystic ardour and fervour of the theists, and he has given a balanced system to the people, which to this day stands unrivalled in its brilliance of exposition and strength of innate spiritual fibre.

It is difficult to determine, as to who is greater, Sankara the lovable and gentle mystic poet, or Sankara the great founder of the super-rational, and austere Advaitic

doctrine. There have been few souls in the history of thinking in the world, that have produced such a remarkable combination of qualities. Dr. Radhakrishnan has the following to say of Sankara: "It is impossible to read Sankara's writings, packed as they are with serious and subtle thinking, without being conscious that one is in contact with a mind of very fine penetration and profound spirituality. With his acute feeling of the immeasurable world, his stirring gaze into the abysmal mysteries of the spirit, his unswearing resolve to say neither more nor less than what could be proved, Sankara stands out as a heroic figure of the first rank in the somewhat motley crowd of the religious thinkers of medieval India. A master of the strictest logic, he is also the master of a noble and animated poetry which belongs to another order. The rays of his genius have illumined the dark places of thought and soothed the sorrows of the most forlorn heart. And whether we agree or differ, the penetrating light of his mind never leaves us where we were".

CHAPTER II.

SOURCES FOR SANKAR'S LIFE

The sources for the life of Sankara are very scanty and meagre, as is the case with almost the life of every early great Indian.

Sankara himself was a great writer, and has left us a remarkable collection of writings, which reflect the power of his thought, and the greatness of his conception. The most noteworthy of his works, are his classic commentaries on the Brahma Sutras, the Gita, and the Upanishads. The 'Upadesha Sahasri' and 'Vivekachudamani' are composite works by Sankara, which reflect his general tenets. But unfortunately for us, these

works of the master, do not contain much of useful biographical material. We have, therefore, mainly to depend upon the works of his disciples.

A number of biographies of Sankara, called 'Sankara Vijayas' have been written by his disciples, the most important of them being Madhava's "Sankara Digvijaya" and Anandagiri's "Sankara vijaya". There are other works which are not as authoritative as the above, as for example the 'Brihadvilaseeya Sankara vijaya,' 'Keraleeya Sankara Vijaya,' "Child-Vilaseeya Sankara Vijaya and the Brihat Sankara Vijaya." Of the above, Anandagiri's biography is generally held to be the most authoritative. Anandagiri is held to be the same as 'Thotakacharya' who was one of the four important disciples of Sankara.

'Advaita Samrajya Lakshimi,' a commentator upon the Madhaveeya Sankara Vijaya, holds that Anandagiri was a direct and dear disciple of Sri Sankara. He says:

"शङ्करस्य भगवतो भाष्यकारस्यायं शाङ्करः आनन्द-
गिर्यभिधः तस्य तत्प्रियशिष्यस्य वाक्यसारः"

The Dindima commentary on the Madhaveeya Sankara Vijaya gives a list of the prominent disciples of Sri Sankara as following: "अथ अनन्तरं पद्मपाद, हस्तामलक, समित्पाणि, चिद्विलास, विज्ञानकन्द, विष्णुगुप्त, शुद्धकीर्ति, भानुमरीचि, कृष्णदर्शन, बुद्धिवृद्धि, विरिञ्चिपाद, शुद्धानन्द, गिरिप्रमुखैः" Anandagiri's Sankara Vijaya also gives the same list of the disciples in the following words: "पद्मपाद, हस्तामलक, समित्पाणि, चिद्विलास, विज्ञानकन्द विष्णुगुप्त, शुद्धकीर्ति, भानुमरीचि, कृष्णदर्शन, बुद्धिवृद्धि, विरिञ्चिपाद, शुद्धानन्द, गिरिप्रमुखैः"

So, we may assume that Anandagiri was a contemporaneous and direct disciple of Sri Sankara and that his biography would contain the most accurate information about the life of the great Acharya.

Speaking on Anandagiri's work, Professor Wilson writes in the *Indian Antiquary*, Vol. V. as follows: "It bears internal evidence of being the composition of a period not far removed from that at which he (Sankara) may be supposed to have flourished and we may, therefore, follow it as a very safe guide".

The authorship of 'Madhaveeya Sankara Vijaya' which also known as 'Sankshepa Sankara Vijaya' is held by some to be due to Sri Vidyaranya the celebrated Acharya of the Sringeri Peetha. But this work gives only a succinct and abridged edition of a certain older 'Pracheena Sankara Vijaya'. The Keraleeya Sankara Vijaya and the Chidvilaseeya Sankara Vijaya are very later works. Hence, among the written biographies, that of Anandagiri can be taken to be the most authoritative.

Among the sources, other than regular biographies of the Acharya, "Siva Rahasya" is the most important. This is an 'Ithihasa' and an 'Arsha Grantha' and written manuscripts of this are to be found in various libraries like, the Rama Taraka Mutt at Benaras, the Oriental Manuscript Library at Mysore etc. The "Patanjali Vijaya" is another work, which gives a detailed account of the Guru of Sri Sankara, and also gives a very brief account of the life of Sankara also at its very end. The 'Naishadha' of Sri Harsha also has certain implied references to

certain facts about Sankara's life and doings. The 'Markandeya Samhita,' a Puranic work, gives a short and interesting account of Sankara and deals with the distribution of the five Sphatika Lingas got by Sankara from Kailas. The 'Sankara-bhyudaya,' by Raja Choodamani Deekshitar and the Dindima on Madhava Sankara Vijaya, also throw interesting light on certain points concerning the life of the Acharya. Sadasiva Brahmendra's 'Gururatna-malika,' also gives us important details of Sankara's life.

Apart from the above, there are the traditional accounts written and obtainable in the Sankara Mathas all over the country. As is wellknown, Sankara established four Mutts, one at Badari in the north, one at Puri in East, one at Dwaraka in the West, and one at Sringeri in the south, and established the fifth Mutt at Kancheepuram for himself. In all these Mutts, traditional accounts of the 'Guru Parampara' are available, and we are able to get some information from these also. Of these, the most important is that of the Kanchi Kamakoti Peetham, because it is only in that Mutt that an uninterrupted lines of Acharyas have been holding sway, dating right back to the Adi Sankara himself. Putting all the material together, we will be in a position to arrive at a fairly correct appreciation of the life of the Acharya.

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

Buddhist Sculpture in Andhra

(continued)

In the previous article we dealt with Buddhist sculpture in the north Deccan and in that connection it was made clear that Buddhism was not diverse to Hinduism in worship and dedication and that it accepted the religion of the forests of the Vedic seers, though it adapted it to its times and surroundings. The world-famous cave-temples are the greatest unifying force that binds man to Nature. The caves in Ajanta which lie in the lap of a capturing bevy of hills and in the neighbourhood of the river Ajanta which descends from the heights in the shape of an impressive waterfall and the caves in Ellora over-hung by a rock over which in the rainy season torrents leap down into the water courses at its foot, present an enchanting spectacle of scenic and artistic beauty where human life is conceived in terms of the drama of the blue skies and the blue waters and the beautiful craftsmanship of man in the glorious silence of the setting sun. The names of the artists who at the sweat of their brow created these centres of Indian culture lie in oblivion, for here man's vanity is dwarfed by the magnificence of Nature and he is lost not in glorifying over his artistic achievement but in identifying himself with the Devine in Nature. It was the greatest sacrifice that man could do while expressing the essential harmony of man with nature and the universe.

Buddhist Sculpture in Coastal Andhra

Thus in the North Deccan a number of places become culturally important in Buddhist times due to their rock-cut architecture and sculpture while in the coastal Andhra, which was the heart of Andhra sovereignty, too, many places became famous for their Buddhist stupas and sculpture.

The coastal Andhra was situated midway between Magadha and Ceylon to which place Buddhism migrated, and so became a strong hold of Buddhism for sometime. At several places in the region between the Krishna and the Godavari a number of Buddhist sites had a mushroom growth. Places of Buddhist importance have discovered between Saligundum in the north and Chinnaganjam in the south. The stupas at Bhattiprolu, Amaravati and Nagarjuna-konda in the Guntur district and at Jagayyapeta, Gudiwada and Ghantasala in the Krishna district date between the 2nd Century B. C. and the 3rd Century A. D. They were embellished at the base with sculptured white marble panels richly carved in low relief.

The Earliest Sculpture in Coastal Andhra

Though the origin of the Andhras is traced by historians to prehistoric times, the earliest sculpture in Andhra dates only about the third Century before Christ. The stupas of Bhattiprolu, Amaravati and Jaggayyapeta are assigned to this century on the strength of the inscriptions in the Mauryan script and sculptures of an archaic style. A pali inscription of a nun who constructed the steps leading to a monument helps in fixing the date of

Guntapalli remains in the 2nd Century B.C. From archaeological evidences some other stupas may also be assigned to the same category as those mentioned above in point of date. From the rare use of stone and absence of sculpture, the presence of dagaba in the place of the image in the apse of a chaitya and its approximation to the Teli when compared with the Buddhist buildings of the Krishna Valley, give Ramatirtham, a Buddhist tirtha, an early enough date. The nearness to the Teli beyond which the *Andhaka* monks lived according to the early Buddhist books and the Asokan monoliths and the absence of the usual rail and the chaitya window show that Sangharama belongs to the hoary past. The stupas of Guntapalli, Gudivada and Ghantasala may also be said to be as old as the others mentioned above from the nature of the structures. There are many other stupas of which no reliable evidence is as yet available to trace their origin.

From this evidence it will be possible for us to authoritatively say that the earliest sculpture in Andhra dates from about the 3rd Century before Christ.

The earliest sculpture of Coastal Andhra are of two types: (1) The archaics which are affiliated in style to those of Bhilsa and Sanchi and (2) the sculptures of the 2nd and 3rd Century A.D. which show the Graeco-Roman influence.

1. The Archaic Sculpture

Without getting into the details, it might be pointed out that the archaic sculptures were few and far between; at least the sculpture unearthed was not much. But that which is available for study is enough to give us a general idea of the archaic style. A few marbles were found at Bhattiprolu, Jaggayyapeta and Garikapadu of which not much of a definite nature is known. But they are evidence

enough to show that sculpture was not altogether absent in the early Andhra architecture. Of these marble slabs, which encased the basement, only those at the projections were sculptured.

Bhattiprolu Sculptures

In 1892, A. Rea conducted excavations at the ruined stupas at Bhattiprolu, Gudivada and Ghantasala. He found at Bhattiprolu some valuables from the archaeological point of view among which was a pilaster capital with horses and riders (Fig. 1) and a portion of large slab

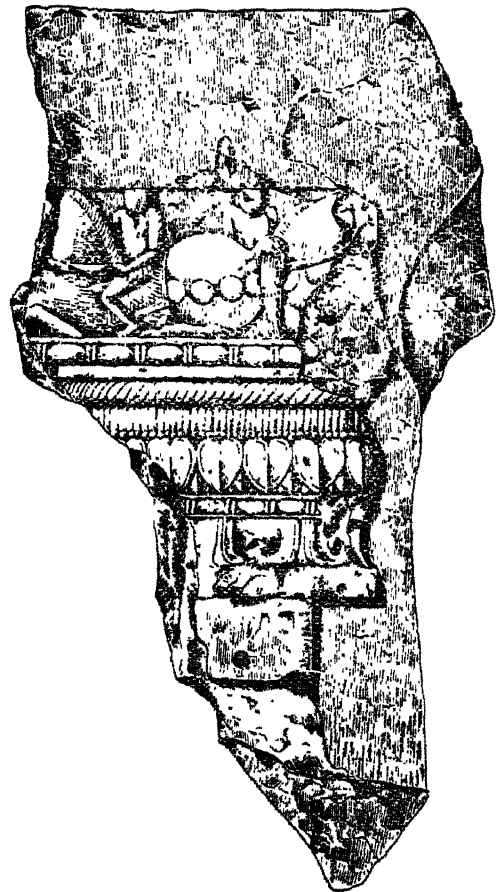

Fig. 1.

carved portion of a draped (Fig. 2.) The portion of the drapery that remains is a little elevated from the surface.

It will be in the fitness of things to say here that to this day Bhattiprolu is a mine of unexplored ancient sculpture.

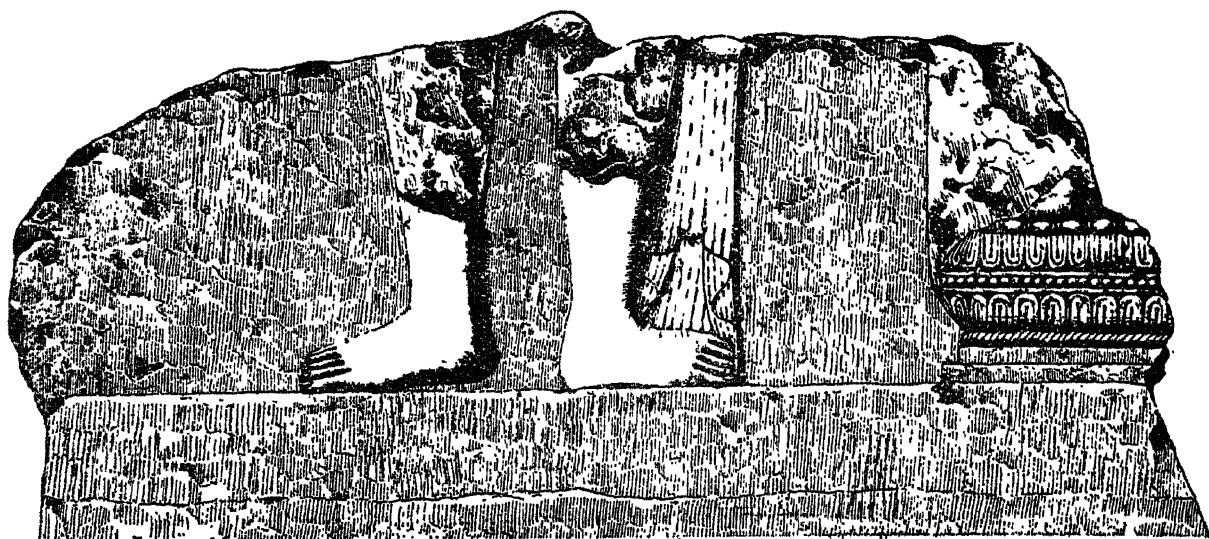

Fig. 2.

The villagers who own lands round about this small town, very often come across a carved image or a marble slab with figures embossed on them which might have been a part of the ancient stupa situated in the place, when they plough or dig the land for agricultural purposes. The pity is that no archaeologist with enthusiasm and resources for excavations and practical work is coming forth that much lies hidden within the womb of mother earth. A Schliemann, an Evans and a Thompson of archaeology is yet to be born who will give us the key to the lost civilizations of ancient India.

Jaggayyapeta Sculptures

Jaggayyapeta sculptures are done in flat relief and are spacious and large. The elongated human figures seem to closely relate to the early Ajanta paintings. The slabs at the base of the stupa are not sculptured but pilasters upon them are carved in the style of Pital Khora and early Amaravati. The figures are larger than those of later Amaravati and are not in high relief. Their head-dress and ornaments like the ear-rings seem to resemble those at Ajanta. They lack the style and rapid movement of the later

Amaravati and Nagarjunkonda sculptures. Some of the specimens found here are preserved in the Madras Museum.

One of them, a shrine or *Punyasala slab* (No. 14 in the Jaggayyapeta section of the Buddhist antiquities of the Madras Government Museum) is of architectural and sculptural interest. The shrine is supported by four pillars and is divided into three compartments. In the central compartment the *Buddha-padas* or the Buddha's feet are depicted as placed on an altar under an umbrella. The two compartments are occupied by women and one of them on the right has a vessel in her hand. The pillars support two storeys which have a barrel-shaped roof above them with a huge caitya-window. On the roof four finials are to be found. On the left a date palm is shown beyond which is a pilaster with a man standing on an aquatic animal. A man is shown standing on a pillow on the right with flowers in his hand.

Garikapadu is in Vinukonda Taluk of Guntur district. The carving of a Raja by his horse found here is a good specimen of art of the early Amaravati school. Though not much is known of this place, it might rightly be presumed that there must be

some hidden remains here waiting the magic touch of the excavator.

The Archaic Sculptures of Amaravati

Amaravati is 16 miles west of Guntur and is interlinked with it by a motorable road. It is the largest of all the stupas and the most important in Andhra. Its first construction was begun as early as the 2nd century B. C. and was improved upon between 150 and 200 A. D. by the sage Nagarjuna. This stupa is larger than the Sanchi stupa but the remains of it now available are only the sculptural slabs and parts of the railing preserved in the museums at Amaravati, Madras and London.

The sculptures of Amaravati depict incidents in the life of the Buddha and scenes of worship and have many impressive ornamental motifs. But archaic sculptures lack the finish and elegance of later Amaravati art; yet they are bold and spirited. Among them winged lions and other animals done in the fashion of those in the caves of Pital Khora and on the slabs of Bhilsa are note-worthy. The human figures are large and flat and possess more strength than proportion. Their garments, the turban and the dhoti in their natural folds when worn and the ear-ornaments or *Kundalas* and the necklaces in their natural positions not only speak high of the realism in the art but show that they were in vogue in those days. Men and boys in short drawers driving bulls, deer and elephants or holding them by the tail are richly executed.

2. Second and Third Century Sculpture

Sculpture of this period especially found at Amaravati and known as later Amaravati sculpture and at Nagarjunakonda is of better artistic perfection when compared with the archaic sculptures and it

shows the influence of the Graeco-Roman art of Gandhara at its best.

The later Amaravati sculpture was done in high relief and with sharper features when compared with its archaic sculptures. We have dealt with them previously to some extent (1) and we shall deal with them in detail when we take up Amaravati sculpture; suffice it to say here that the later Amaravati sculpture includes not only the carvings on the rail round the stupa but the carvings on the slabs fixed round the basement and on the slabs encasing the stupa itself. The prominent feature of this sculpture is the image of the Buddha. This school was so popular that sculpture done in this style was discovered in Chinna Ganjam, Pedda-Ganjam and Kanuparti, in Goli, in Nagarjunakonda and in Ramareddipalle. Fragments of marbles with sculpture have been found in Peddamaddur, Ghantasala, Arugolanu and Kondrapolu. Refer accompanying map.

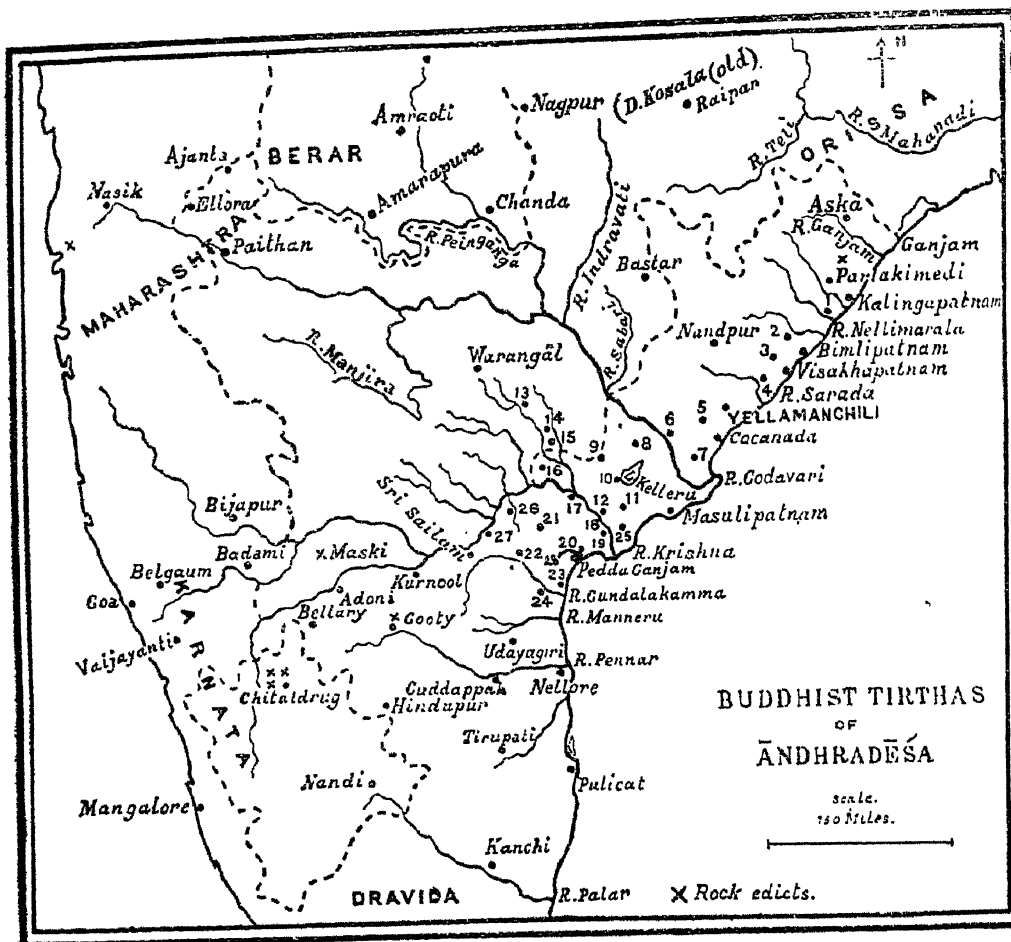
Nagarjunakonda Sculpture

Next to Amaravati Nagarjunakonda demands our attention. Little was known of this great stupa at the Hill of Nagarjuna before it was brought to light 25 years ago. The discoveries made are of singular importance in that they include a palace, a wharf and a large number of inscriptions referring to the Ikshvaku dynasty that ruled over the country in the 3rd century A. D. with the usual Buddhist monuments like the *viharas* stupas and Chaityas.

Many of the stupas of Nagarjunakonda were rich in carved scenes from *Jatakas* of the Buddha and from day to day life. Decorative and ornamental designs also engaged the artist's fancy.

We shall get into the details of the sculpture at Nagarjunakonda when we take up the subject separately.

1. Vide. "Aradhana" Sept. 1956. Vol. II. No. 9, Pp. 203-215

1. Chicacole.
2. Vizianagram.
3. Simhachalam.
4. Anakapalle.
5. Pithapuram.
6. Rajahmundry.
7. Ramachandrapur.
8. Tadipallegudem.
9. Guntapalle.
10. Ellore.
11. Gudivada.
12. Bezvada.
13. Kammamet.
14. Madira.
15. Yerrupalem.
16. Jaggayyapeta.
17. Amaravati.
18. Tenali.
19. Bhattiprolu.
20. Bapatla.
21. Narasaraopet.
22. Vinukonda.
23. Kanuparti.
24. Ongole.
25. Ghantasala.
26. Goli.
27. Nagarjunikonda.
28. Chinnarayana.

A CORRECTION

We should like to point out the following corrections in the article on "Andhra Architecture" published in the July issue:—
Please read

Fig. 2 on Page 118 as Fig. 3.

Fig. 3 on Page 119 as Fig. 4.

and Fig. 5 on Page 120 as Fig. 2
Fig. 4 on Page 120 is wrongly reproduced.

Reference to Fig. 5 should be overlooked as the figure is not reproduced.

The Editor regrets the errors.

TEMPLES - XXVII

By

YATHARTHAVADI

ONE WHO HAS A PLEASING APPEARANCE
FOR ALL ALIKE

(कश्चैकप्रियदर्शनः)

This is the eleventh of the qualities starting with 'Gunavan'. Valmiki has practically exhausted all the divine qualities existend to a limited degree in man but in abundance in Rama making him thereby a perfect individual. After having enunciated the Atmic (आत्म) gunas necessary for a protector, he takes up the quality of the person (विग्रह) which would attract all alike so that those who surrender unto Him do so, not only out of necessity but also out of love. It is on account of this pleasing personality that He was called Rama. रमते, रमयते इतिरामः

Rama is known for his bewitching beauty. Everybody in Ayodhya was so much attracted by his beauty that everyone felt that the be-all and end-all of life was to see Rama and to be seen by Rama.

(“यश्च रामं न पश्येत्तु यं च रामो न पश्यति । निन्दितस्तु वसेल्लोके स्वात्माप्येनं विगर्हते”)

Valmiki makes an attempt to describe Rama's beauty in the Ayodhyakanda. He says his face was more beautiful than the moon, (“चन्द्रकान्ताननं”—चन्द्रात् कान्ततरं आननं यस्य सः) without being able to describe the other parts of the body, the poet suddenly gets absorbed in the beauty and with failing words says “अतीवप्रियदर्शनं”. Oh how shall I describe him. His is the most pleasing personality. रूपौदार्यगुणैः पुंसां दृष्टिचित्तापहारिणः). By virtue of his everrefreshing Rupa-gunash, the eye and the mind of the human souls got fixed up in his form. The

same idea was also expressed by Kamban, the Tamil poet.

“தேர் கண்டார் தேரே கண்டார் தேயு கஃர்
கமலமுన్నு அஃர் கண்டார்” அஃர் கண்டார்.

“தோள் கண்டார் தோளே கண்டார், தொடுகழர்
கமலமுன்ன தாள் கண்டார் தாளே கண்டார்.”

(Those who saw the shoulders saw the shoulders only and those who saw the lotus feet saw the feet only. That is to mean that each one that saw a portion of his body was lost in its beauty.) दृष्टिचित्तापहारिणं can be split up in two ways:—1. दृष्टि चित्त+अपहारिणं meaning that the eye and the mind are carried away with the object of vision. 2. दृष्टिचित्+तापहारिणं meaning that the Tapa (ताप) or thirst in the eye and mind are removed by the object of vision. That is, once Rama is seen, the desires of sight and mind get satiated. How is this brought about? रूप, औदार्यगुणैः by virtue of the Rupaguna and Oudaryaguna (generosity). The generosity in Rupaguna is what is meant here and not the two gunas independently. The generosity of Rupaguna consists in Rama's appearing in a form as each man likes to see him. 'Oudaryam' means catering to the needs of each man as he desires (vide Bhagavat Geeta Chapter VII-Sloka 21)

यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयाचिन्तुमिच्छति ।
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तमेव विदधाम्यहं ॥

“In whichever form the Bhakta wants to worship Me, I appear to him in that form and shall make him happy by fixing him to that.” It is a well-known fact that the beauty of the body alone does not endear everybody to eat. It is the love behind that makes one stick to a persona-

lity. Every woman is not beautiful but every mother is beautiful to her children. Rama combined a bewitching personality being the *avatara* of Mahavishnu in human form, the only one of its kind along with his being the beloved parent of the universe. (vide chapter IX Sloka 17 of Bhagavat Geeta).

“ पिताहमस्य जगतः माता धाता पितामहः ”

It has been seen in the Ramayana that Surpanakha fell in love with Rama's form. Tara could see the Purushottama in him. Mandodari saw Sakshaat Mahavishnu himself in his form, in spite of these three women being afflicted by him. Their

attraction to his personality leads them into a praise. The people of Ayodhya, the Rakshasas, the monkeys as well as the Rishis were attracted by his personality and each one lost oneself in the beauty of the form of Rama. Hundreds of Bhaktas and Rishis have described Rama's beauty and various form of stotras and a Bhaktha can choose any one of them. A description of Rama's beauty from head to foot is presented in the following nine slokas in Sakara-Nirakara form depicting Rama as Saguna-Niruguna in a succinct form couched in Sanskrit poetry fit for singing to tune by the author.

श्रीरामकेशादिपादस्तवम् (स्वीयकविता)

दशरथ नृपसुनुं - भजेऽहं - दशरथ नृपसुनुं ॥

(“ मकुटम् ”)

पुण्डरीकदल पत्रसुनेलं इन्दीवरनिभ श्यामलगात्रं । अंजनपुंजमयासितकुन्तल भारवहं श्रिततावहरं श्री - ॥	1	वीरधीर सुकुमार करार्पित स्वभ्रयुगानिभदिव्यशरास्यं । मूललीन सदंशचिदकृति जीवसमूहशराश्रिततृणं ॥	6
नीलमेघभव विद्युदिवोल्लसद् हासविकास युतस्मितदन्नं । कण्ठारसमय वीक्षणसिंधु - सुधाप्लुतजीव मनोहरनयनं ॥	2	नित्यनिरंजननिरवयवभ्रम जनकसुमध्यमनिरुदरदेशं । उदितविमलरविपूर्णशशांक रजार्पितरागयुतांबरवेषं ॥	7
दशिविनिपतित जनोन्नयनार्थ - मिबोत्पतितासमुदंचितसेतु - समानसुनास सुखांचितदिव्य भ्रूयुगविलसित कान्तललाटं ॥	3	कारणकार्य विभक्त विभूति मयाण्डयुगाश्रितपीवरजघनं । ऊर्ध्वमूलगतनिगमतरुत्थित ज्ञानकर्मसमकाण्डयुगोरुम् ॥	8
रत्नकिरीटमहार्घहिरण्मय कुण्डलशोभितकान्तकपोलं । चण्डकिरणकर पुंजमिवोज्ज्वल हारविकासगळांसमनोज्ञं ॥	4	मायामोहतारंगभवाब्धि निमग्नजनाश्रयणीय पदद्वय - शाखानखमणिभानुविकासित साधुहृदब्जनिवासं - ॥	9
लावण्यामृतसिन्धुतरङ्गित फेननिभामलशोभनसूत्रं । लक्ष्मीबासगृहाङ्गणतोरण पुष्पविराजित माल्य विभूषं ॥	5	भक्ताग्रेसरशेषवरार्चित रामपदार्पितरत्ननवार्चि - ष्मालाद्योतित हरिवरवन्दित - दिव्यचरणयुगळांचितमूर्तिम् ॥	10

PICTURISATION OF SRI RAMA

(Descriptive notes on the sankrit composition)

1. Eyes
Body colour
Hairs on the Head
Like lotus leaf and petal. “तं पद्मदलपत्राक्षं”
Like blue lotus darkness, the coolness of
which will remove the Tapa in the heart
of Bhaktas.
2. Smile
The teeth
Like lightning in the midst of a dark cloud
Illuminated by the smile.
The smile represents the Jiva
“नील तोयद् मध्यस्था विद्युद्वेखेव भास्वर ।”
Narayana Suktam and the face of Rama
is the replica of the Paramatma.
Eyes :
The eyes are like oceans of Nectar full of
Karunarasa which draw by their waves the
Jiva's mind and eyes towards themselves.
3. The Nose and the brows
The beautiful nose and the brows just
rise up like a bridge with its arches (on
the ocean of nectar) through which one
can emerge out.
4. The crown and the earrings.
The golden crown decked with precious
stones and the ear-rings add to their
lustre of the beautiful face.
The shoulders and the garland
The garland on his neck is made up of
Sun's rays. (The sun God made a garland
out of his rays and placed it on the
shoulders of Sri Rama-as Rama was the
illuminator of his race. (अनन्तलोक))
5. The Yajnopavitam and the
Tulasimala
The Yajnopavitam is made out of the
white foam arising from the waves of the
ocean of 'Beauty' (Lavanya). A Tulasi-
mala adores his chest as though it is
intended as an ornamental arch for the
residence of Mahalakshmi. (Does not
Mahalakshmi reside in his chest?)
6. The hand holding the Dhanus
The Characters-Viratva, Dheeratva and
Soukumaryatwa have been shaped into
Sri Rama's arms.
The Dhanus (held in his hand) picturises
his brows to the artist.
The quiver at his back and the arrows
in it
The quiver represents the Moolaprakriti
which is attaches to the back of the
Paramatma in which are embedded the
infinite number of Jivas—(Rama's arrows
are also endowed with Chaitanya).

7. The waist and the Pitambaram

Those who looked at his waist concluded that He is body-less. So slender it is—Vide Valmiki's statement.

“रामो निरुदरो महान्”

The cloth that he wears is as colourless as Akasa. (Ambaram). But the rising Sun and the rising full moon are presenting their red rays at his lap as their first homages. Hence the golden red colour of his cloth.

8. The buttocks and the thighs

The two well shaped round hind quarters represent the two universes attached to the Paramatma, the Karya Anda and the Karana Anda. The thighs represent the (ज्ञान काण्ड) Jnana Kanda and the (कर्म काण्ड) Karma Kanda which are the two equal branches of the 'Veda' tree, which has its root upwards and the branches downwards.

9. The lotus feet and the toes

The holy feet that are the only catchments for those that are getting drowned in the ocean of Samsara with its waves of Maya and Moha. The Sun God finds his safe residence in the nails of the toes of the Lord's feet. The Sadhus' heart gets illuminated by the rays starting from the nails (नखमणि) of the toes and it is this that lights up the whole picture of Rama from feet to head.

10. The pedestal

The unshakable heart of the Sadhu is the stable pedestal for Rama's Vighraha.

The author whose material name is Shesha that he is “भक्ताप्रेसरशेष”. Please note that he does not call himself a भक्ताप्रेसर. But quite different from it. He is भक्ताप्रेसरानाम् शेषः the dasa (Sesha) of the foremost devotee of Sri Rama is Lakshmana (ie.,) Ramanuja. (रामस्य अनुजः) The author is a Ramanuja Dasa. He places this Navaratnamala, not on the neck of Sri Rama but at his feet and there is a Bhakta sitting at His feet Sri. Hanuman, and it falls on his shoulders.

SREE RAMA JAYA RAMA JAYA JAYA RAMA

(to be continued)

DEPARTMENTAL NOTES

SOCIAL WELFARE AND LABOUR DEPARTMENT RULES RELATING TO THE MADRAS HINDU RELIGIOUS AND CHARITABLE ENDOWMENTS ACT,

[G. O. Ms. No. 695, Social Welfare and Labour, 26th June 1957.]

In exercise of the powers conferred by clause (o) of sub-section (2) of section 100 read with sub-section (1) of section 76 of the Madras Hindu Religious and Charitable Endowments Act, 1951 (Madras Act XIX of 1951), and in supersession of the rules published with the notification of the Government of Madras in the late Rural Welfare Department, dated the 5th December 1951, at pages 635-636 of the Rules Supplement to Part I of the *Fort St. George Gazette*, dated the 11th December 1951, the Governor of Andhra Pradesh hereby makes the following rules, the same having been previously published as required by sub-section (3) of said section 100.

RULES.

1. In respect of the services rendered by the Government and their officers, every religious institution shall, from the income derived by it, pay to the Government annually for meeting the cost of such services such contribution as the Commissioner may, by order, fix under rule 2, and every such order of the Commissioner shall be final.

2. (a) The assessment of contributions for every religious institution for each fasli year shall be made by the Commissioner on the basis of the income derived by it during the previous fasli year and also on the basis of the services rendered to that institution taking into consideration the administrative control exercised by the Commissioner, the Deputy Commissioner and the Assistant Commissioner under the Madras Hindu Religious and Charitable Endowments Act, 1951 (Madras Act XIX of 1951) and the services rendered by the Inspectors to the institution in respect of it:

Provided that the amount so assessed shall not exceed five per centum of the income of the institution.

(b) The Commissioner may, at any time, review any order of assessment passed by him under any mistake whether of fact or of law, after giving the party concerned a reasonable opportunity of making his representations.

3. "INCOME" for the purposes of these rules means, gross income after deducting the amounts specified below:

(i) the revenue paid to Government including cesses paid to panchayats, district boards and municipalities;

(ii) the taxes and licence fees paid to panchayats, district boards, municipalities and corporations;

(iii) expenditure incurred for the following purposes connected with the direct cultivation of lands held by the religious institutions, not exceeding 10 per centum of the income from such lands, namely:—

(a) maintenance of or repairs to irrigation works, which shall not include the capital cost of irrigation works ;

(b) seed or seedlings ;

(c) manure ;

(d) purchase and maintenance of cattle for cultivation ;

(e) purchase maintenance and repair of agricultural implements ; and

(f) wages for ploughing, watering, sowing, transplantation, harvesting, thrashing, and other agricultural operations ;

(iv) expenditure on sundry repairs to buildings, not exceeding 10 per centum of the annual rent derived therefrom or actual expenditure whichever is less ;

(v) shares receipts, from archana fees or fees for performing marriages or upanayanams or other religious rites or offerings which servants of the religious institutions are entitled to receive under any decree of a court of law or by virtue of custom or usage ;

(vi) the actual cost of collection of rents not exceeding 10 per centum of the amount collected, in cases where the religious institution employ special staff, solely to attend to the work relating to collection of rents due to the religious institution ; and

(vii) sale proceeds of immovable properties and rights relating to, or arising out of, immovable properties if such proceeds are re-invested to earn income for the religious institution.

Explanation (1)—The following items of receipts shall not be deemed to be 'income' for purposes of this rule, namely :—

(a) advances and deposits recovered and loans taken or recovered ;

(b) deposits made as security by employees, lessees, or contractors and other deposits, if any ;

(c) withdrawals from banks or of investments ;

(d) recovery of costs awarded by courts ;

(e) sale proceeds of jewels, vahanams, provisions, livestock and other articles purchased by the institution ;

(f) sale proceeds of religious books and publications where such sales are undertaken as an un-remunerative enterprise with a view to propagate religion ;

(g) donations in cash or kind made by the donors as contributions to capital ;

(h) ubhayams or voluntary contributions received in cash or kind for a specified service in the institution and expended on such service ;

(i) actual drriage of the agricultural produce or other articles from immovable properties or one per centum of such receipts received during the fasli year, whichever is less ; and

(j) audit recoveries.

Explanation (2).—In respect of any remunerative undertaking of a religious institution, only the net profit shall be taken as income. In respect of non re-munerative undertakings of a religious institution, such as a school, college, hospital, poor home, orphanage or any other similar institution, the grants given by Government or a local

authority or donations received from public, or fees collected from pupils of educational institutions shall not be taken as income.

Explanation (3).—Receipts in kind other than those referred to in items (g) and (h) of *Explanation* (1) shall be deemed to accrue as income on the date of the sale thereof and shall be valued at the amount realised by such sale;

Explanation (4).—Receipts in kind from immovable properties shall be valued, in cases of produce consumed or utilised by the religious institution at their market value on the dates of their receipt.

4. The trustee of every religious institution shall submit to the Commissioner on or before the 31st August in each fasli year—

(a) a statement of receipts and charges (cash and kind) for the previous fasli year under each budget head;

(b) a statement showing the amounts claimed as deductions under rule 3 and the assessable income;

(c) a statement showing the expenditure incurred under the various items of "cost of production" and the income derived from the property in the direct cultivation of the religious institution; and

(d) a statement showing the special staff employed solely for work relating to collection of rents due, the designation of the different posts, the monthly pay and allowances of the members of such special staff and the amounts of rents collected by them.

5. The forms in which the statements referred to in rule 4 shall be submitted shall be such as may be specified by the Commissioner.

6. If the trustee of any religious institution fails to submit the statements referred to in rule 4 before the 31st August in each fasli year, or within such further time as may be allowed by the Commissioner or submits statements, which in the opinion of the Commissioner are not correct or complete, the Commissioner may assess the income of such institutions to the best of his judgement and the amount so assessed shall be deemed to be the income of the religious institution for the purposes of section 76 of the Madras Hindu Religious and Charitable Endowments Act, 1951 (Madras Act XIX of 1951).

7. If, in any year, a religious institution is unable to pay the contribution due to *bona fide* financial difficulties caused by mismanagement of the previous trustees or due to other reasons beyond its control, the Commissioner may, for reasons to be recorded in writing, by order, waive the collection of such amount in full or in part or direct that the contribution or part of it be collected in instalments not exceeding ten:

Provided that in cases where the annual contribution due exceeds three hundred rupees the Commissioner shall obtain the sanction of the Government before passing orders under this rule.

F. D. PESTONJI,

Deputy Secretary to Government.

వార్తలు

శ్రీ సింహచలం - అగమపాఠశాల - వార్షికోత్సవము

శ్రీ సింహచలం దేవస్థానములో నడుపబడుచున్న “శ్రీ పరాహలక్ష్మి నృసింహస్వామి” వారి “అగమ పాఠశాల” తృతీయ వార్షికోత్సవము 1957 జూలై 29 తేదీని మధ్యాహ్నం 5-0 గంటలకు “శ్రీమత్తిరుమల గుడిమెళ్ళ వరదా చార్యులువారు,” పిన్సెల్, నారసింహ సంస్కృతకళాశాల, చిట్టిగూడూరు, వారి యధ్యక్షతను జరిగెను.

వైదికమంగళాచరణము, అధ్యక్షుల యెన్నిక జరుగగా, అధ్యక్షులు తమ తొలిపలుకు చెప్పినపైని, ప్రధానోపాధ్యాయులు శ్రీభాష్యకారాచార్యులుగారిచే నివేదిక చదువబడెను. ఆనంతరము, శ్రీకుమాండూరు అప్పలాచార్యులుగారు (భగవద్విషయ పండితులు) శ్రీమంధా మల్లికార్జునరావుగారు శ్రీ తిరుమలపెద్దింటి సంపత్కుమారవేంకట సద్యనాభస్వామిగారు, (శ్రీ భాష్యపండితులు, స్థానాచార్యులు) విద్యార్థులకు హితము లుపన్యసించిరి.

దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ డిప్యూటీ కమిషనరువారిచే నుత్తీర్ణులగు, యోగ్యతాప్రతము లివ్వబడెను.

తరువాత, శ్రీ అధ్యక్షులు విద్యార్థులకు హితోపదేశ వూర్వకముగ నుపన్యసించిరి.

ఆపైని, శ్రీ నండూరు వేంకట అప్పలాచార్యులుగారు (అగమజన్మస్థానం) విద్యార్థుల నడువడిక, పాఠశాలాక్రమము లను గురించి యుపన్యసించిరి. శ్రీ డిప్యూటీ కమిషనరు వారిచే పాఠశాలాభివృద్ధి విషయము లుపన్యసించబడెను.

శ్రీ ప్రధానోపాధ్యాయుల కృతజ్ఞతా సమర్పణముతో సభముగిసెను.

సభాప్రారంభమునకు ముందుగా శ్రీ వరదాచార్యులవారు, శ్రీ డిప్యూటీ కమిషనరువారు, పాఠశాలా విద్యార్థులను పరీక్షించిరి.

ఈ సంవత్సరము 80 మంది వరకు విద్యార్థులుచేరి, ఈ రీతిగా నికరముగా నిలచిరి.

	కక్ష్యలు	విద్యార్థులు
1. పాంచరాత్రము	3	10
2. శ్రైవాగమము	4	31
3. వైఖానసము	2	4
4. ఋగ్వేదము	2	4
5. యజుర్వేదము	3	14
6. సామవేదము	2	2
7. ద్రావిడవేదము	2	4
8. పురాణాగమము	1	2
	<hr/> 19	<hr/> 71

ఈ అన్ని కక్ష్యలవారలకు సంస్కృతము బోధింపబడుచున్నది.

1. పాంచరాత్రము, 2. శ్రైవాగమము, 3. వైఖానసాగమము, 4. ఋగ్వేదము, 5. యజుర్వేదము, 6. సామవేదము, 7. ద్రావిడవేదము, 8. సంస్కృతము, 9. పాంచరాత్రము సంస్కృతమునకు సహాయ పండితులు, 10. గ్రంథాలయమునకు పండితులు, ప్రధానోపాధ్యాయులతో మొత్తము 12 మంది పండితులుగలరు.

గ్రంథాలయమునకు గ్రంథములు విరివిగా సమకూర్చబడు చున్నవి.

ఈ పాఠశాలాభివృద్ధికి విశేషముగ పాటుపడుచున్న శ్రీ డి. యల్. యన్. రాజుగారు, బి. ఏ., ఎక్జిక్యూటివ్ అఫీసరుగారు విశేషముగ అభినందనీయులు.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

SEPTEMBER, & OCTOBER 1957

No. 9, 10

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,

B. A. B. L.

*Additional Secretary, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sriman S. T. G. VARADACHARY,

M.A. (Hons.) *Principal,
Narasimha Sanskrit College, Chittigudur,
Masulipatam.*

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,

*Deputy Secretary, Home Department,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sri M. SOMASEKHARASARMA,

*Department of Archaeology, Andhra University,
Waltair.*

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,

*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,

PARTHASARADHI IYYENGAR,

Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER MONTHLY COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

హేవలంబి

మా స ప త్రి క భాద్రపద - ఆశ్వయుజములు

విషయసూచిక

పుట

తెనుగు

ముఖచిత్రము : త్రివర్ణచిత్రము - శ్రీ పార్వతీ అమ్మవారు - గౌతమేశ్వరాలయము - కవుతరం.	
1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	223
2. సంస్కృతమ్ - (చతుర్వింశత్యేకాదశ్యః)	224
3. నత్యదేవమహాత్మ్యము - పద్యములు - శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణమూర్తి.	225
4. ఉమాసహస్రము - పద్యములు - శ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి	226
5. శ్రీ కమిషనరు, పైడి లక్ష్మయ్య, బి.వి. బి.యల్. వారి హైదరాబాద్ - రెడియో గోష్ఠి.	227
6. 2600 సంవత్సరములనాటి శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి - కవుతరం - తాళ్లూరి మంగపతిరావు - కవుతరం.	231
7. నామస్మరణ - బులుసు - వేంకటరమణయ్య.	238
8. విశేషపూజలు - ఉత్సవములు - పండిత పార్థసారధిభట్టాచార్య - తిరుపతి.	240
9. ధర్మము - దేవాలయములు - లింగన సోమయాజి - అత్రేయ.	247
10. ఉపాసనారహస్యము - జ్యోతిష విద్వాన్, అగమవిశారద, తంగిరాల - సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి - వెల్లటూరు.	251
11. శ్రీ విద్య - అత్రేయ.	256
త్రివర్ణచిత్రము - శ్రీ లలితా త్రిపురసుందరి	
12. శక్తితత్వము - జ్యోతిష విద్వాన్, అగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.	261
13. మహాపరాధం! (చిన్నకథ) - ఎం. చిట్టిబాబు.	268

CONTENTS

ENGLISH

PAGE

1. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam. ...	151
2. HINDU IMAGES-7: By Sri T. N. Srinivasan, M.A., Madras ...	161
3. TEMPLES-XXVIII—By Yatharthawadi. ...	164
4. TEMPLES-XXIX—By Yatharthawadi. ...	166
5. GOD MAN, & CREATION—UPANISHADS—TAITTIRIYA, ISAVASYA & BRIHADARANYAKA—By Sri Vidya Sankara Bharati Swami, Masulipatam. ...	168
6. LIFE OF SRI SANKARACHARYA - CHAPTERS III—VI By Sri N. Ramesan, M.A., I.A.S. ...	176
7. COMMISSIONER'S ANNOUNCEMENT OF THE FUNCTIONS, At Sri Srilam on 24-11-57 ...	189
8. శ్రీలక్ష్మీత్రము - శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునస్వామివారి దేవస్థానము - విజ్ఞప్తి ...	190

శ్రీ పార్వతీ అమ్మవారు - కవుతరం

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - భాద్రపద - అశ్వయుజములు

సంచిక ౯, ౧౦

ॐ

ప్రాచీ దిశాః సహయశా యశస్వతీ

విశ్వే దేవాః ప్రావృషాఽహ్వాః సువర్వతీ ।

ఇదం క్షత్రం దుష్టరమస్త్వోజోఽనాధృష్టః సహస్రియః సహస్వత్ ॥

తేత్తిరీయసंहితా - కాం ౪. ప్రపా - ౪ అను - ౧౨.

తాత్పర్యము:—పశ్చిమదిక్కు దిక్కులలో యశస్సును కలదగుచు, మనకు యశస్సును కలుగజేయుచు, అస్తమయకాలమునందు సూర్యునితో కూడినదగుచు మనలను రక్షించుగాక! నమస్తమైన దేవతలు వర్షర్తువుతో కూడినవారై మనలను రక్షించుగాక! మనలను రక్షించునట్టి రాజకీయమగు బలము శత్రువునకు లొంగుటకు అశక్యమగుగాక! మనయొక్క బుద్ధిబలము ఇతరులచే తిరస్కరింపబడకుండుగాక! మనబలము వేనకువేలుగా రెట్టింపునొందుగాక!!!

ధర్త్రీ దిశాం క్షత్రమిదం దాధారోపస్థాశానాం మిత్రవదస్త్వోజః ।

మిత్రావరణా శరదాహ్వాం చికిత్సూ అస్మై రాష్ట్రాయ మహి శమీ యచ్ఛతమ్ ॥

తేత్తిరీయసंहితా - కాం ౪. ప్రపా - ౪. అను - ౧౨.

తాత్పర్యము:—దిక్కులలో మనకు ధారకమైనట్టి ఉత్తరదిక్కు మనలను పరిపాలించు రాజకీయ శరీరమును పోషించుచుండెను. మనకు వలయు ధనము మొదలగు అశలు నెరవేర్చుకొనుటకు ఈ దిక్కు సేవింపదగినది. ఈ దిక్కుయొక్క అనుగ్రహమువలన మనమనోబలము మిత్రులతోకూడినట్లు వృద్ధియగుగాక! ఓ మిత్రావరుణులారా! శరదృతువును తెలిసికొనిన మీరు మారాష్ట్రమునకు మిక్కిలి సుఖమును నమకూర్చుడు!

“चतुर्विंशत्येकादशः”

आसीत्पुरा ब्रह्मणस्समुत्पन्नः तालजङ्घो नामासुरः । तस्य तनयो मुरासुरः चन्द्रवर्ती नाम नगरीं पालयन् मुहुर्मुहुर्निद्रादीन् देवान् अतीवाऽपीडयत् । तस्मात् क्लेशानसहिष्णवो देवा विष्णुं प्रार्थयामासुस्तद्वधाय । तेनोग्रो विष्णुः मुरं हन्तुं देवेभ्यः प्रतिजज्ञे । अथ च युद्धोद्यतो विष्णुः मुरस्य सहचरान् सर्वान् राक्षसान् जघानाऽक्लेशम् । परंतु मुरेण सह सहस्रं वत्सरानपि प्रयुध्य तं निहन्तुमशक्तः सिंहवतीनाम्न्यां गुहायां निगूढः, “यदि तत्र स आगच्छेत् तदा तं हन्याम्” इति निश्चिकाय । एवं चिन्तयत एव सतस्तस्य शरीरादकस्मादेव काचन कन्यका समुदभवत् । गुहामागतं मुरं सा युद्धे संजहार च लील्यैव । सैव एकादशी अभवत् ।

अनन्तरं तस्याः पराक्रमेण सन्तुष्टो विष्णुः तां वरानात्मानं याचितुमभ्यर्थयत् । तुष्टा सा त्रीन् वरानेवं विष्णुं ययाचे । “अहं सर्वदा भवतः प्रियतमा स्याम्” इत्येकः । “सर्वास्वपि तिथिषु अहं उत्तमा पुण्या च भूत्वा लेके पूजनीया” इति द्वितीयः । तृतीयस्तु “एकादश्यां ये भक्त्या उपवसन्ति ते संसारात् मुक्तिं प्राप्नुयुः” इति । महाविष्णुः प्रीतस्तान् वरान् तस्यै प्रासादयत् । तदाप्रभृत्येव एकादशीव्रतस्य लोके प्राचुर्यं समजायत । अस्या एकादश्याः चैत्रादिमासेषु पक्षद्वये च प्रधितानि नामानि चतुर्विंशति यथाक्रममधो निरूप्यन्ते । १. कामदा एकादशी । एतद्व्रतमाचरन्ती ललितानाम गन्धर्वयुवतिः गीतस्य कटुगानेन शप्त-मात्मनो भर्तारं शापात् मोचयामास । २. वरूधिन्येकादशी । एतद्व्रताचरणेन गोसहस्रदानसमं पुण्यं लभ्यते । ३. मोहिन्येकादशी । दुष्टबुद्धिर्नाम वणिक् आत्मनस्सर्वस्वं दुष्कृत्येभ्यो व्ययित्य गृहान्निष्कासितः वनेषु भ्रमन् मुनिनैकेनादिष्ट एतद्व्रतमाचर्य पुनः बहु धनं लेभे । ४. अपरैकादशी । अस्यामुपवसन्नरः तीर्थस्नान-दानादिफलं लभते । ५. निर्जलैकादशी । महाशनो भीमः व्यासेनादिष्टः अस्यां निर्जलनिराहारं कथमपि उपोष्य चतुर्विंशत्येकादशीव्रतफलं लेभे । ६. योगिन्येकादशी । कुबेरस्य उद्यानपालकः प्रतिदिनं शिवार्चनाय पुष्पाण्या-हरन् स्वामिने समुपाहरत् । प्रियालोलस्स एकस्मिन् दिने पुष्पाहरणसेवायां प्रमत्तोऽभूत् । तेन कुपितः कुबेरस्तं कुष्ठरोगिणं भवितुं शशाप । शप्तस्सः अस्यां एकादश्यां उपवासेन रोगान्मुक्तो बभूव । ७. शयनैकादशी । अस्यामेव चातुर्मास्यव्रतारम्भः । अस्यां श्रीमहाविष्णुः क्षीराब्धिमधिशेते । ८. कामिकैकादशी । एतद्व्रतेन अभीष्टसिद्धिमाप्नोति । ९. पुत्रदैकादशी । महीजिन्नाम राजाऽनपत्यस्सन् अस्यां व्रताचरणेन पुत्रं प्राप । १०. अजैकादशी । नष्टराज्यः पत्नीपुत्रवियुक्तः हरिश्चन्द्रः एतद्व्रतमाचारन् पुनाराज्यं दारापुत्रांश्च अलभत । ११. परिवर्तिन्येकादशी । मासद्वयानन्तरं महाविष्णुः शय्यायां परिवर्तनेन एषा पुण्यतमा । १२. इन्द्रैकादशी । यमलोके पीडितः आत्मनः पुत्रेण एतद्व्रतमाचरता यमलोकान्मोचितः स्वर्गं प्रापयत् । १३. स्वर्गैकादशी । एतद्व्रतेन स्वर्गप्राप्तिर्भवति । १४. रमैकादशी । शोभनो नाम राजा एतद्व्रतेन स्वर्गलोकमगमत् । १५. प्रबो-धिन्येकादशी । अस्यामेव चातुर्मास्यव्रतस्य परिसमाप्तिः । श्री महाविष्णुः क्षीराब्धिं शयनादुत्थितो भवति च । १६. उत्पत्येकादशी । अस्यामेव मुरवधः एकादशीकन्यकाया उत्पत्तिश्च समभवताम् । १७. मोक्षदैकादशी । वैखानसो नाम राजा स्वप्ने आत्मनः पितरं नरके वसन्तं ज्ञात्वा एतद्व्रतमाचचार । तेन तत्पिता नरकादुद्धृतः स्वर्गं जगाम । १८. सफलैकादशी । माहिष्मतः पुत्रो लुम्पकः देशेषु भ्रमन् अस्यामेकादश्यां किञ्चिदाहार-मलभमानः अजानन्नेवोपवसन् महत्फलमवाप । १९. पुत्रदैकादशी अपुत्रः सुकेतुर्नाम राजा अस्यां व्रतमाचरन् सुपुत्रं लेभे । २०. षट्तिलैकादशी । २१. जयैकादशी । २२. विजयैकादशी । २३. आमलकैकादशी । २४. पापमोचिन्येकादशी चेति चतुर्विंशति ।

శ్రీ సత్యదేవ మాహాత్మ్యము

త ట వ ర్తి సూర్యనారాయణమూర్తి

దేవా నీమహిమంబు పద్మజముఖాదిత్యప్రభుల్ గాంచఁగా
భావించంగ నశక్తులన్న జడుఁడం బాపుండ సంసార మా
యావైతత్యతమః పరీవృతుఁడనై యాశాపికాచంబు న
న్నే వేళం బనిపట్టి వేపుటయు నిన్నెల్లెంచఁగాఁ జాలుదున్.

నీమాయాద్భుత లీలలున్ మహిమయున్ నీరూపమున్ శక్తులున్
స్వామీ వేలకొలంది యేండ్లు పవముంగావించియైనన్ మునీ
శామర్త్యశులు గాంచఁ జాలరనుచో సత్యంత పాపాత్ముఁడన్
నే మూఢుండ నెఱుంగనేర్తునె నినున్ నిత్యానుకంపానిధి.

నీసందర్శన భాస్కరోదయముమందేహద్విపాఖిల దు
ర్వాస్యసంగత్వ శితాంకుశంబు శృతిసారానద్ధ మాంగళ్యను
శ్రీసంభావ్య మనుగృహీత జగతీస్నేహంబు సంసార మా
యా సంకీర్ణ తమోపహంబు కరుణాత్మా దైవచూడామణి!

ఎవ్వని యానచే జగములెల్ల జనించునో నాశమొందునో
ఎవ్వని యానచే గ్రహములెల్ల యధావిధి సంచరించునో
ఎవ్వనిశక్తి యిట్టిదని యెంచగరాని విధంబో జ్యోతియై
యెవ్వడు భాసమానుఁడగు నెల్లపు డట్టిహరిన్ స్మరించెదన్.

నీమహిమంబు నీకరుణ నీచరితంబులు పక్షయైననుం
బాములఠేఁడు చెప్పగలవాఁడని చెప్పఁగరాదు లోకర
క్షామణి, పూర్వపుణ్యముల సారముచేతనె నిన్నుగంటి నా
కామితవల్లి నాపదయుగంబున జుట్టెనహో అయత్నమై.

ఉ మా స హ స్త ము

క విశేఖర - పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

చం || గళము నలంకరించి సితకాంతయుతంబగు పారిజాత పు
ష్ప లలితమాలతోఁ జెలిమి శబ్దములేకయె మాటలాడుచున్
వెలయు మహేశపుణ్యసతి నిర్మలహాసము - మావిభూతికిన్
గలుషవిధూతికిన్ పృబల- కారణమై మముఁబోచుఁగావుతన్ ||

ఉ || ఎవతె జగత్త్రయంబుసృజియించి భరించి, హరించుచుండుఁదా
నెవతె సమస్తమందును రహించియు నెందును గానుపింప, దా
శివసతి గుప్తరూపిణి - పృసిద్ధ గురూక్తి లభింపకుండినన్
వివృత నిజస్వరూపయగునే భువినెంతటిబోధశాలికిన్ ||

ఉ || మౌనవిముద్రితంబగు సమస్త చరాచరబీజధామ; మ
చ్చో నిబిడాంధకారగతిఁజొచ్చి వినిద్రితమౌ జగద్గత
ప్రాణిచయంబుమేల్కొలిపి స్వక్రియలన్ జరిపించుసత్ క్రియన్
బూనుమదిష్టదేవతఁ బ్రభూత మహేశ్వరశక్తిఁ గొల్చెదన్ ||

మ || సముదంచజ్జడ జీవబీజమయ కోశంబైన సర్వేశు గ
ర్భమునందుండి-సమస్తలోకముల నుత్పాదింపనిద్రాయుతున్
రమణున్మేల్కొనఁ జేయు చిత్రమగుచర్యన్ దొల్లఁగావించె,ది
వ్య మహావైభవ యాదిశక్తిజగత్ ప్రఖ్యాతయాశ్చర్యయై ||

మ || 'వ్యయశూన్యండు - త్వదాశ్రయుండు భవు'డన్ వా రాగమజ్ఞుల్; సదా
హ్వయుఁ డాతండునువారు వైదికులు; భిన్నార్థంబు లేదెందొకిం
తయు, ఈరెండు సమాఖ్యలంగలది సత్తార్థంబెయౌ నీపద
ద్వయమందున్నది పుంసపుంసక విభేదంబొక్కటే, సన్నుతా ||

29-8-57 తేదీన ఆల్ ఇండియా రేడియో - హైదరాబాద్ కేంద్రమునుండి,
ఆంధ్రప్రదేశ్ దేవాదాయధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ కమిషనరువారగు

శ్రీ పైడి లక్ష్మయ్య, బి.ఏ. బి.యల్., గారు

ప్రధానపత్రగా, ఆంధ్రప్రదేశ్ ములోని హిందూదేవాదాయ

ధర్మాదాయములను గురించి ప్రవృత్తమైన

గోస్తి

(యథాతథముగా నిచట ప్రచురింపబడినది)

అచార్య, నాగరాజు:—నమస్కారము-కమిషనరుగారూ !

కమిషనరు:—నమస్కారము.

అచార్య:—ఆంధ్రదేశములోని దేవాదాయ ధర్మాదాయములు, వాటినిర్వహణ, వాటిగతచరిత్ర సమగ్రముగ వివరించిన ఉన్నది. దయచేసి వాటివిషయము కొంచెము విపులముగా చెప్పగలరా ?

కమిషనరు:—విపులముగా చెప్పటకు చాలాసేపు పట్టును. అది మహాభారతములాంటిది. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రయత్నించి సంగ్రహముగా చెప్పతాను. హిందూమతమవలంబించిన వారెల్లరు హిందువులుకదా ! హిందూమతముయొక్క సాంప్రదాయములు మనపెద్దలు ముచ్చటగా మూడుమాటలలో నిమిడ్చినారు. “జుట్టు - బొట్టు - కట్టు” అని

అచార్య:—ఎవరో కొందఱకవి - ఎవరికో అవిలేవే - అయితే వారు హిందువులు గారనియో మీ భావము ?

కమిషనరు:—నా అభిప్రాయమిదికాదు, హిందూమతము వేదమతము, చాలాపురాతనముది—మూఢవిశ్వాసములను తీవ్రముగా నిరసించి మహావైశాల్యభావముతో ప్రపంచములోని సర్వమతములను సమభావముతో చూడుమని బోధించుచున్నది - మనపెద్దలైన ఋషులు స్వీయానుభవముతో శోధించి సాధించి అధ్యాత్మికముగ ప్రపంచములో నాచార్య పితమధిష్ఠించుటకు అర్హత గలిగియుండునట్టి మతమును స్థాపించినారు. అన్నిమతములయొక్క గమ్యస్థానమొక్కటియే యని హిందూమతము బోధించుచున్నది. మనప్రాచీనులు హిందువులవలంబించవలసిన పద్ధతులు నిర్ణయించినారు. మన మతసిద్ధాంత గ్రంథములను వేదములు, ఉపనిషత్తులు, పురాణములు, శాస్త్రములు—మానసికారోగ్యము, శారీరికారోగ్యము గమనించి, మనదేశ శీతోష్ణస్థితుల కనుకూలమగునట్లుగ అచారములను గల్పించినారు. ఆంగ్లేయభాషలో మతమునకు Religion అందురు. Re = go = Lego = Union—మతమనగా భగవంతుని సాన్నిధ్యము జేరుకొని జన్మతరించుకొనెడి సాధనము అని అర్థము. ఏమతస్థుడైననునరే ! ఏదేవుని నమ్మి ఆరాధించినను సరే ! నిర్మలహృదయముతో, నిశ్చలభక్తితో, చిత్తశుద్ధితో గాఢవిశ్వాసముంచి ఆరాధించిన భగవత్సాన్నిధ్యము పొందగలడని ప్రబోధించేదే మతము.

నాగ:—చిత్రం ! ఈ దేవాలయాలలో మూర్తిపూజ ఎందుకొచ్చిందో చెబుతారా ?

కమిషనరు:—చెప్పతాను—మానవులయొక్క మనోభావముయొక్క అంతస్తులు గమనించి ఏడుగురు చియ్యముకు ఒకే మంత్రముగాకుండా వారివారి అంతస్తులనుబట్టి వారికి తగినత్రోవలేర్పరచినారు - పెద్దలు. కఠోరమైన తపోయోగముల చేత యోగీంద్రులు అత్యున్నతస్థాయిని సాధించి ప్రాకృతులైన జనులకిది దుష్కరమని సులభమైన త్రోవలేర్పరచినారు. “దేహమేవదేవళమ్” “జీవుడే దేవుడ”ని భావించేవారు పరమయోగులు.—పాడుగాలివాడవలీలగా చెట్టులోని పండ్లును కోయగలడు. పొట్టివాని గతియేమి ? వానికి ఫలములందవుగదా ! కాబట్టి వానికి ఒకనిచ్చైన లేదా ఎత్తైన ఒక వస్తువుకావలెను:—అందుకొకటే దేవాలయములు నిర్మించి విగ్రహములు ప్రతిష్ఠించి భక్తిభావనతో చిత్తశుద్ధిగాంచి ముక్తి ఫలములందుకొమ్మని బోధించి మనపెద్దలు చక్కని రాజబాట జూపినారు. “మోక్షసాధన సామగ్ర్యాం భక్తిరేవ గరియసీ” అని తెలిపినారు. దేవాలయములు, దేవతారాధనలు, మూర్తిపూజ - భక్తిప్రేరేపణలు, మోక్షసాధనకుపకరణములు.

అచార్య:—దేవాదాయాలు, ధర్మాదాయాలంటే ?

కమిషనరు:—అందులోనే వాని అర్థమిడియున్నది. దేవాలయములు, దేవాలయములకు సంబంధించిన స్థిర చరాస్తులనుండి వచ్చే ఆదాయములు దేవాదాయములు ; ధర్మాదాయములనగా—మతములు, సత్రములకు సంబంధించిన

ఆస్తులనుండి వచ్చు రాబడి ; మఠాలలో మతప్రచారభాధ్యత మరాధిపతిపై నుంటున్నది. పుష్పగిరి మఠము, రాఘవేంద్రుల మఠములాంటివి.

నాగరాజు :—అట్టివెన్నియున్నవి ?

కమిషనరు :—తెలంగాణాప్రాంతము గాకుండ తక్కిన ఆంధ్రదేశములో ప్రభుత్వములెక్కకు వచ్చినవి ఆరవై మఠములు.

ఆచార్య :—మఠి దేవాలయాలు ?

కమిషనరు :—విదేవిధముగ భగవదర్చన, ఆరాధన జరుగుచుండే కట్టడములుగలవన్నీ దేవాలయాలే !

నాగరాజు :—భజనమందిరములు, రామమందిరములుకూడా దేవాలయాలక్రింద లెక్కబడుచున్నవా ?

కమిషనరు :—సామాన్యముగా విగ్రహాలులేనంత మాత్రము చేత కట్టడములు దేవాలయములు కాకమానవు.

ఆచార్య :—అయితే దేవాలయాలెన్ని యున్నవే ?

కమిషనరు :—ఆంధ్రరాష్ట్రమున సాలీనా యిరవైవేల రూపాయాలుపైబడి ఆదాయముగలవి మమారు నలభై గలవు. సంవత్సరమునకు రెండువందలుపైబడి యిరవైవేలు రూపాయాలు ఆదాయముగలవి దాదాపు 6,500 ఉన్నవి. మన దేవాలయాలన్నిటికి గలిన సంవత్సరానికి ఒకకోటిఇరవైలక్షల రూపాయాలు ఆదాయము గలదు. ఆంధ్రదేశములోని అన్ని దేవాలయములయొక్క ఆస్తులయొక్క విలువ నుమారు నలభైకోట్ల రూపాయలుండును.

నాగరాజు :—ఏమండీ ! ఇంత బ్రహ్మాండమైన ఆస్తులుండి దేవాలయములింత అధోగతిలోనుండుటకు కారణ మేమి ? ఆస్తులు గొడ్డుబడినవా ? లేక రాబడి మాయమగుచున్నదా ? కొన్ని దేవాలయములలో పూజాపురస్కారములులేవు. కొన్నింటిలో రాత్రి దీపము వెలిగించేవారు లేరు. మరికొన్ని గబ్బిలములకు నెలవులైనవి. పడిపోయి పాడుపడినకొన్ని దేవాలయాలలో పందికొక్కులు ప్రభుత్వము చేయుచున్నవి !

కమిషనరు :—నిజము. అందుకొకటే ప్రభుత్వమువారు ఈ డిపార్టుమెంటు ఏర్పరచియుండుట. మనపూర్వు లెంతో భక్తిశ్రద్ధలతో ప్రజోపయోగమునకు లోకకళ్యాణమునకై అపారమైన ధనము వెచ్చించి, శ్రమించి ఈదేవళములు నిర్మించి విగ్రహ ప్రతిష్ఠాపన గావించిరి. వాటియొక్క నిత్యనైవేద్యదీపారాధనలకై మడిమాన్యములొసంగి శాశ్వతాదాయ ముతో అవి ఆచంద్రతారార్కముగ నలరారునట్లు ఏర్పాటుగావించిరి. కాని మనదేశమున కింతదనుక బట్టియుండిన ఆ దౌర్భాగ్యమే వాటికి నంతరించియున్నది. పూర్వపుటొన్నత్యమూహించి నేడున్న వాటియొక్క శిథిలావస్థను గాంచిన మనసు ఎంతైనా ఖేదపడుచున్నది. పూర్వపు రాజులు, ఉదారచరితులైన ధనికులు, పూజ్యులైనభక్తులు ఈ దేవాలయ ములు కడురమణీయమైన ప్రకృతిదృశ్యముల మధ్య నిర్మించినారు. ఆకట్టడములయొక్క శిల్పకళాసంపద, విగ్రహముల యొక్క దివ్యసౌందర్యము వర్ణింపజాలము. కొన్ని మందిరములలోని చిత్రములు ప్రాచీనుల చిత్రకళానైపుణ్యమునకు మచ్చుతునకలుగానున్నవి. కొన్ని దేవాలయములలో అమూల్యమైన చారిత్రాత్మక శాసనములు చెక్కబడినవి.

ఆచార్య :—పాపము ! మనప్రాచీనులు వాటిని మనము పోషించి అదరణతో ఐహికాముద్భుత లాభము పొందగల మను సంకల్పముతో మనకెట్టి అమూల్యమైన సంపదను ప్రసాదించినారు ! !

కమిషనరు :—వాస్తవము. అందులకు మనము వారికి జన్మజన్మములుగా ఋణపడియున్నాము. మరియు నామందిరముల పోషణకై ఆస్తులొసంగిన దాతలకు మనమెంతయు కృతజ్ఞులము. అంతకన్న వాటిపైవచ్చు ఆదాయ ములను సక్రమముగా నిర్వహించుచున్న ధర్మకర్తలకుగూడ కృతజ్ఞతావందనములు. చెట్టునాటినవాడికన్న చెట్టును పోషించినవాడు పరమపూజ్యుడుగదా !

నాగరాజు :—కాని - ఈదేవాలయములకు హిసాబ్తితి ఎప్పటినుండి వచ్చినదంటారు ?

కమిషనరు :—అందరు ధర్మకర్తలు నిజాయితీపరులైతే ఈదేవాలయాలకు ఈ దుస్థితి ఎట్లురాగలదు ? “చూచితే నీది; చూడకున్న నాది.” అను పెద్దమనుష్యులు, “అప్పగాడు చస్తే ఆ పంచే నాది” అను ఘనులు, “అంగడిలో బెల్లము గుడిలో లింగానికి నైవేద్యము,” అను భక్తశిఖామణులు, “అందని పూవులు ఆ చండీశ్వరునికర్పితము” అను పూజ్యులు ఐదులుదేరి దేవాలయపుటాస్తులు వశపఱచుకొని ఈదేవాలయముల తనిఖీకి ఒక డిపార్టుమెంటును ఏర్పరచవలసివచ్చెను.

వెనుకటికి ముసాలిసీ కాలంలో ఒక పెద్దవిందు జరిగినదట. అందులో ముసాలిసీ ముందుంచబడిన బంగారపు పళ్లెము, గిన్నె—వీటిలో బంగారపుగిన్నె పోయినదట. అప్పుడు ముసాలిసీ “ఇది మంచిదికాదు, ఇక్కడచేరిన వారెవరో యాపనిచేసి యుండవలెను. వారు ఫలానివారని ఎత్తిజూపడము మర్యాదకులోటు. నాకది ఇష్టములేదు. ఒకయుక్తి పన్నుదము. ఆ కప్పతీసికొన్న పెద్దమనిషి దానిని వాపసు చేసినట్లైన వారికి మర్యాద - మనజాతికి గౌరవముగానుండును.” అని చెప్పి ఒక నిమిషము దీపాలన్నీ ఆర్పించినాడట. మళ్లీ దీపాలు వెలిగించేటప్పటికి పోయిన బంగారుగిన్నె రాకపోగా ముందుండిన బంగారుపళ్లెము మాయమైనదట! అంతా పెద్దమనుష్యులు తయారు కావడంతో ప్రభుత్వము వారివిషయములో జోక్యము కలుగజేసుకొను అవకాశమేర్పడినది.

ఆచార్య :—ఎప్పటినుండి ఈహీనస్థితి నొందినవని మీ అభిప్రాయము?

కమిషనరు :—ఇట్టి దురాచారములు, దుర్మార్గములు పూర్వమునుండి అక్కడక్కడ జరుగుతూవచ్చినవి. అందుకే మొదట మనహిందూరాజులు, తరువాత మహమ్మదీయ నవాబులు ఈదేవాలయముల విషయములో అప్పుడప్పుడు కొంత జోక్యము కలుగజేసుకొనుచుండిరి. తరువాత ఆంగ్ల ప్రభుత్వముకూడా ప్రజాసామాన్యముయొక్క ఆదరాభిమానాలు గడింప మొదట శ్రద్ధవహించి తరువాత మతవిషయములో జోక్యము తగదను మిషతో ఈసంస్థలపై తనిఖీచేయుట మానుకొనినది. దానితో పరిస్థితులు తారుమారై విషమించడం ప్రారంభమైనది. గ్రామానికొక బకాసురుడు బయలుదేరి గ్రామీణులను పీల్చి పిప్పిచేసినటుల ఈదేవాలయభూములకు దేవాంతకులు బయలుదేరి దురాక్రమణచేసుకొని దేవాలయాస్తులు అనుభవించుతూ వచ్చినారు.

నాగరాజు :—వారికి దేవాలయాస్తులనే పాపభీతి లేకపోయినదా?

కమిషనరు :—ధనపిశాచమునకు పాపభీతియొకటి కలదా? “లీల గుడి మ్రింగువానికి లింగమెంత”! “కొండలు మ్రింగేవానికి గోవురములులేక్కా”?

ఆచార్య :—ఏమి? ఇండియా బ్రష్టుయాక్టు ఇండియన్ పీనల్ కోడ్ మొదలగు చట్టములులేవా?—ఈదుశ్చర్య అరికట్టుటకు.

కమిషనరు :—ఈ జనరల్ చట్టాలు అంత యుపయోగించినవికావు. అందుకనే ప్రత్యేక చట్టము గావించవలసి వచ్చినది. కాని కొన్నితాబ్దాలబాటు ఎన్నిప్రయత్నాలు జరిగినా అప్పటి ఆంగ్లేయప్రభుత్వము ప్రజల మనఃప్రవృత్తులను సరిగా అర్థంచేసుకొనలేక అవసరమైన చట్టము ఏర్పరిచిందికాదు.

నాగరాజు :—తరువాత?

కమిషనరు :—రిఫారం చట్టాలు రావడంతో - చట్టనిర్మాణాధికారము ప్రజాస్వాధీనము కావడముతో ప్రథమమున 1925లో తరువాత 1927లో దేవాలయాలకు సంబంధించిన ప్రత్యేక చట్టాలు నిర్మింపబడినవి. తరువాత 1951లో అప్పటికి అమలులోఉన్న చట్టాలన్నిటిని చేర్చినవరించి ఒకక్రొత్తచట్టము తయారు గావించబడినది. ఈచట్టము తిరుపతి దేవాలయానికేగాక జైనుల దేవాలయములకు ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయములో దుర్వినియోగమగుచున్నదని తోచునట్టి ఇతర ధర్మాదాయములకుగూడా వర్తించును. మరియు సత్రాలకు సహితము అన్వయించుచున్నది.

ఆచార్య :—ఒకసందేహము—ఈచట్టాన్ని పురస్కరించుకొని యీదేవాలయాల ఆదాయము ప్రభుత్వబాధ్యతతో నిర్వహింపబడుచున్న సామాజిక సంస్థలకుగూడా వినియోగించే అవకాశమున్నదా?

కమిషనరు :—లేదు. ఈచట్టప్రకారము ఆయాసంస్థల ఆదాయము వాటికే వినియోగించవలయును. శాస్త్ర ప్రకారము ఆచారపద్ధతులరీతిన అవసరమైనఖర్చులకు మొదట వెచ్చించవలెను. కట్టడములు పునర్నిర్మాణమునకై ఖర్చుపెట్టవచ్చు. ఈ ఖర్చులన్నియు ముగిసినవెనుక నౌకర్లతరిబీతుకు తరువాత మిగిలే మొత్తము విద్యాసంస్థలలో సంస్కృతభాషాభివృద్ధికి, బీదవిద్యార్థుల వసతిగృహములకు, కుటుంబరోగుల శరణాలయములకు—అదియును—హిందువులకు మాత్రమే వెచ్చించవలయును.

నాగరాజు :—అందఱిని సమముగా చూడవలెగదా! ఈ పక్షపాతమేల?

కమిషనరు :—క్రైస్తవులకు ప్రత్యేక నిధులున్నవి, వలయు సౌకర్యములు గలవు. మహమ్మదీయులకు వేరే నిధులున్నవి. కాని హిందువులకట్టి ప్రత్యేక నిధులేచ్చటను లేవు. ప్రభుత్వము ప్రత్యేకముగ హిందూమతస్థులకని

సాకర్యములు చేయుటకు నమ్మతించదు. మనప్రభుత్వాన్ని “Secular State” అంటారు. కాబట్టి ఈదేవాలయములలో మిగిలేమొత్తం హిందువులకొరకై వినియోగించబడుచున్నది. అందు తప్పేమున్నది?

ఆచార్య :—పోనిండు! ఈ డిపార్టుమెంటు ఏర్పడిన తరువాత - ఈ చట్టములులోనికివచ్చిన పిదప ఏమైనా లాభమున్నదా? కొంతమాత్రమైనా దేవాలయాలు చక్కబడినవా?

కమిషనరు :—పాతాళలోకానికి పాతుకొనిపోయిన విషవృక్షమును ఒకేమారు పెళ్లగించుట దుర్లభముకదా! ఇంకా కొంచెము వ్యవధికావలసియున్నది. కాని దేవదాయాలు దుర్వినియోగంకాకుండా యధేచ్ఛగా వెచ్చించకుండా చాలావరకు అరికట్టబడినవి. ఇతరుల అక్రమణలో ఉన్న ఆస్తులు చాలావరకు సంస్థలకు రాబట్టాకొనబడినవి. కొన్ని దేవాలయములలో కొత్తకట్టడములు కట్టబడినవి. కొన్ని మరమ్మత్తుచేయబడినవి. కొన్నిదేవాలయములు పునర్నిర్మాణం గావించబడినవి. యాత్రికుల సౌకర్యార్థము కుటీరములు, గదులు నిర్మింపబడినవి. నీటివనతులు ఏర్పాటు చేయబడినవి. ఆగమశాస్త్రసమ్మతముగా అర్చనలు ఆరాధనలు పూజలు జరుపబడుచున్నవి. పలుతావుల నిత్యపూరాణములు, వేదపారాయణము జరుగుచున్నవి. దేవారాధనయేగాక లలితకళా పోషణము, సంస్కృతభాషాపోషణము, హిందూ సంస్కృతి అభివృద్ధి జరుగుచున్నది. కొన్నిదేవాలయాలు సంగీతనాట్యకళా వికాసమునకు కేంద్రములుగా తయారైనవి. “ఆరాధన” అనే సచిత్రమానవత్రిక ప్రచురించబడుచున్నది. అర్చకులకు సంస్థలకు రాజీలుకూడా చేయబడుచున్నవి.

నాగరాజు :—చాలా బాగున్నది. ఈ చట్టనిర్వహణములో చక్కబడిన దేవాలయములున్న ఒకటి రెండు చెప్పడు.

కమిషనరు :—ఒక్కటేమి? చాలాదేవాలయములు అభివృద్ధిగాంచినవి. కాని చక్కబడవలసిన దేవాలయములు వందలకున్నవి. వీనికి కొంతకాలము పట్టాను. అన్నియు ఒక్కనాటిలో చేయలేముగదా! “ఓరిస్తే ఓరుగల్లు పట్టణ మౌతుంది” —మరి ఏచట్టము అంతయు చేయజాలదు. ధర్మకర్తలలో అర్చకులలో ప్రజలలో హృదయపరివర్తన రావలయును. అర్చకులు భక్తితో తమ విధ్యుక్తధర్మములు తాము నెరవేర్చవలెను. ధర్మకర్తలు దేవునిసాత్తన్న విషతుల్యముగా భావించి నద్వినియోగముచేయుచు దేవతాకార్యములపై శ్రద్ధపహించవలయును. “కంచెయే చేసుమేసిన కలదే పైరు,” అన్నారు. ప్రజలు దేవాలయములు దేవాలయపుటాస్తులన్న తమ సొత్తుకన్న ప్రీతిగాచూచి సాయపడవలెను. నిరసనభావమూనక శ్రద్ధాభక్తులతో దేవాలయములకరుదెంచి తనిఖీచేయవలెను. జీర్ణావస్థలోనున్న దేవాలయముల పునరుద్ధరణకు భూరి విరాళమొసంగవలెను. ప్రదీపన్యాయమున యింతమంది సాయపడినగాని దేవాలయములలో విజ్ఞానజ్యోతివెలిగి ప్రజలకుపయోగించదు. తిరుపతికివెళ్లిచూడు - యాత్రికులకెన్ని సౌకర్యములు చేయబడినవి! బెజవాడ కనకదుర్గదేవాలయము ఎంత అభివృద్ధిగాంచినది! అన్నవరములో వీరవేంకట సత్యనారాయణస్వామి దేవాలయములో ఎన్నివనతులు కల్పింపబడినవి! నేడు రాజులులేరు. జమీందారులులేరు. జహగీరుదారులులేరు. ఈ ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వములో ప్రజలే ధనసహాయము చేయవలెను. బీదలు శ్రమదానము, కోటిశ్వరులు సంపత్తిదానము చేయవలెను. అన్నిటికన్న ముఖ్యముగా దేవాలయాల ఆస్తులు దురాక్రమణలో ఉన్నయెడల దేవాలయమునకు చేర్చుటకు సాయపడవలెను. దేవదాయములు దుర్వినియోగము అగుచుండగా చూచి ‘గుడిలో గంటపోతే మా గంటేమి పోయినదిలే’ అని యుపేక్షాపక వెంటనే. అధికారులకు తెలియజేసి అరికట్టవలెను. చెట్టువేసినవారికన్న, నీరుపోసి పోషించినవారికన్న, చెట్టును కొట్టుచుండగాచూచి అరికట్టినవాడు ధర్మాత్ముడుగదా!

వీనాడు భారతదేశములో మారుమూలలోనణిగియున్న జీర్ణదేవాలయములు సైతము పునరుద్ధరింపబడి పూజా పురస్కారములుజరుపబడి దేవాలయములు నద్వినియోగము గావించబడి ప్రతిదేవాలయములోని గంటలు వీనులు విందుగామ్రోగుచు భారతప్రజాహృదయములోనణిగియున్న ఓజస్సు, తేజస్సును మేల్కొల్పి భక్తిభావన, దేశాభిరక్తి ప్రేరణయగునో అనాడే మనము, మనదేశము శాంతిసౌభాగ్యములతో, వైభవము విజ్ఞానములతో, నిత్యకళ్యాణములతో విరాజిల్లెడిది.!!!

ఓం శాంతి! శాంతి! శాంతి!

(అల్ ఇండియారేడియోవారి సౌజన్యముతో).

2600 సంవత్సరములనాటి శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి (కవుతరం)

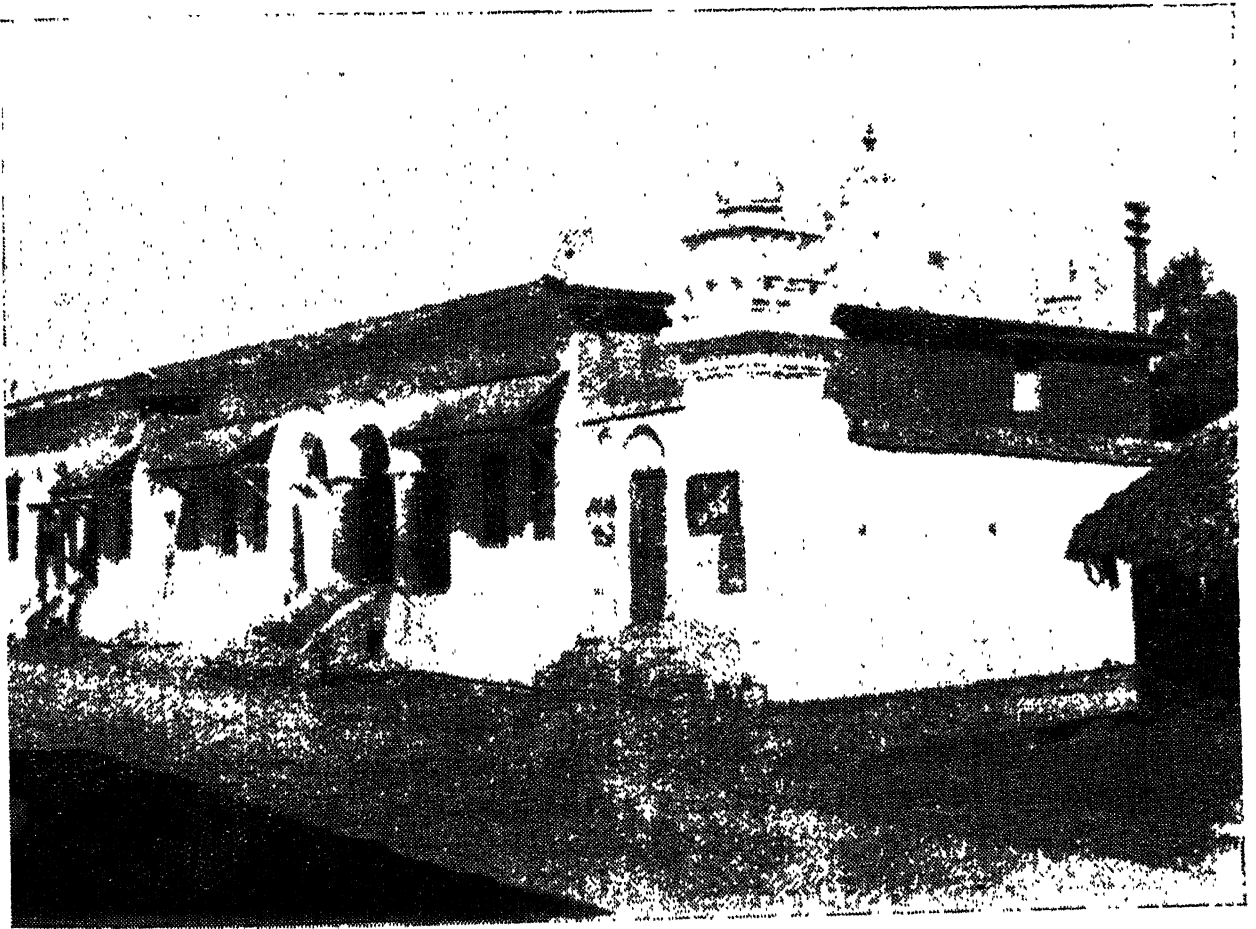
తాళ్లూరి మంగపతిరావు - కవుతరం

కవుతరం గ్రామం చాలపురాతనమైన గ్రామము. ఈ గ్రామంలో వేంచేసియున్న శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి ప్రతిష్ఠాపన కొన్ని శతాబ్దముల క్రిందట జరిగియుండుట యిందుకు ప్రబల తార్కాణము.

శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి ప్రతిష్ఠాపన గౌతమమహామునిచేత జరుపబడినదని చెప్పబడుచున్నది*. గౌతమమహాముని ప్రతిష్ఠాపన ఆగుటచేత యీ ఈశ్వరునకు గౌతమేశ్వరుడను నామం వచ్చింది. గౌతమేశ్వరస్వామి వరప్రసాదితమగుట వల్ల యీ గ్రామమునకు “గౌతమవరం” అను పేరు వచ్చిందనిగూడా చెప్పదురు.

అర్యావర్తనుడు - పద్ధర్మనశాస్త్రకారులలో నొకరును, న్యాయసూత్రాల నిర్వచించినట్టి గౌతమమహామునియే యీ శివలింగమును ప్రతిష్ఠించి యుండినచో, చరిత్ర పరిశోధకుల నిర్ణయమునుబట్టి యీ మహాముని క్రీస్తుకు పూర్వము ఆయిదారువందల సంవత్సరములనాటి వాడని తెలియనగును. దీనినిబట్టి శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి ప్రతిష్ఠాపన యిప్పటికి మూడు 2600 సంవత్సరముల క్రిందట జరిగిందని చెప్పటలో అతిశయోక్తిలేదు.

ఈ స్వామి స్వయంవ్యక్తమైనట్లు గూడా చెప్పదురు. అనగా స్వామి స్వయంగా అవతరించియుండిరని దీని తాత్పర్యము. దీనికొక కథ ప్రచారంలో గలదు.

శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి - ఆలయ దృశ్యము

*“There is an old temple here dedicated to Gouthameswara Swamy, the origin of which is ascribed to the Rishi Gauthama”—Archaeological Survey of Southern India. Vol. I page 319—by Robert Sewell.

శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి - మూలవిరాట్

ఇప్పుడు స్వామివారున్న ప్రాంతమందు ఒక చెట్టు, ఆ చెట్టుక్రింద ఒక పుట్ట వుండెను. ఆ ప్రాంతమంతయు అరణ్యము. పశువుల కాపరులు యిచ్చటికి ఆలమందలను తోలుకొని వచ్చేవారు. ఈ పుట్టమీదకు ఒక అవు ప్రతిరోజు వచ్చి పండుకొనేది. అంతట పాడుగులో పాలులేకుండా వుండుట జరిగేది. ఈ సంగతి ఆ అవు యజమానికి తెలిసి అవుతోపాటు పుట్టవద్దకు వచ్చెను. మామూలు ప్రకారం ఆ యావు పుట్టమీదకు వెళ్ళి పరుండటం, పాడుగులో పాలు లేకుండా వుండటం చూచెనట. అంతట ఆయన ఆశ్చర్య చకితుడై, యీ వైచిత్ర్యమును తెలుసుకొనగోరి ఆ పుట్టను త్రవ్వించెను. అంతట ఆ పుట్టలో శివలింగము ప్రత్యక్షమయ్యెను; అని చెప్పదురు.

బౌద్ధయుగంలో బౌద్ధమత ప్రభావకారణంచేత యీ స్వామి ప్రజల మనస్సులలో మరుగుపడి, నిత్యాదరణలేక పోయి వుండవలయును. ఇలా కొన్ని శతాబ్దములు గడచిన స్థితిలో యీ స్వామియున్న ప్రాంతమందు చెట్లు, చేమలు, పుట్టలు పెరిగియుండవలెను. ఈ పరిస్థితి క్రీ.పూ. 400 నుండి క్రీ.త. 250 - 600 మధ్య కాలంలో జరిగి యుండాలి. స్వామివారి పైవునర్తరస సంఘటన బ్రాహ్మణ మతావలంబకులైన సాలంకాయన, విష్ణుకుండిన రాజుల

పరిపాలనా (క్రీ.శ. 250 - 600) కాలమందు జరిగి యుండాలి. వారి ప్రేమాదరాభిమానములతో శ్రీ గౌతమేశ్వర స్వామి తిరిగి పూర్వపు టొన్నత్యమునకు వచ్చియుండాలి. తిరిగి యివిధంగా పునర్నర్థనమిచ్చుటవల్ల గౌతమమహా మునిచే ప్రతిష్ఠాపితమైన శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి స్వయం వ్యక్తమైనట్లు భావించనగును.

“గౌతమపురం” అను నామోత్పత్తి “గౌతము” అను సంస్కృత పదమునుండి ఉద్భవించినదని పరిశోధకుల అభిప్రాయం. “గౌతము” అనగా సంస్కృతమందు “వచ్చికబయలు” అని అర్థం. ఈ గ్రామప్రదేశం సువిశాలమైన ఒక వచ్చికబయలు ప్రదేశమైవుండి ఆర్యావర్తము నుండి వలసవచ్చేవారికి ఆకర్షణీయముగా వుండి వుండవలయును. అర్కుల ప్రధాన వృత్తి పశుపోషణ. వారు తమ గోగణముల అభివృద్ధి నాకాంక్షించి, పుష్కలంగా నీరు దొరకుచోటును, పశువుల మేతకై ఉపయోగించు వచ్చికబయళ్ళను గమనించి అచ్చట స్థిరనివాసము లేర్పరచుకొనుచుండెవారు. అందుచేతనే వారు ముఖ్యంగా నదీ తీరప్రాంతములయందు స్థిరపడెవారు. ఇట్టి పరిస్థితిని యీ గ్రామప్రాంతమందూ వారు గమనించి యుందురు. పూర్వము కృష్ణానదినుండి వచ్చిన “పుల్లెరు” అను ఒక చిన్న యేటిపాయ యీ గ్రామం ప్రక్కగా పోయివున్నది. ఇప్పటికీ మణ్ణివాడ, పామణ్ణులమీదుగా గుడ్లవల్లెరుచేరిన కాలువను పుల్లెరు అందురు. గుడ్లవల్లెరునుండి అది పెదలంకకాలువగా మారింది. ఆనకట్ట నిర్మాణమునకు పూర్వం యిది యేటిపాయగనే వుండి వ్యవసాయదారులకు పుష్కలంగా నీటిని సప్లయ చేసేది. ఈ పుల్లెరుకు తోడు పూర్వం యీ గ్రామప్రాంతము ఒక సువిశాలమైన వచ్చికబయలు (గౌతము) గావుండి ఆర్యావర్తనుల నాకర్షించి వుండవలయును. అంతట వారు యీ గౌతము (వచ్చికబయలు) నందు స్థిరపడి, తాము కట్టుకున్న గ్రామమును తమ వాడుక భాషయైన సంస్కృతంలో “గౌతమపురం” అని పిలుచుకొని యుందురు. వచ్చికబయలులోని గ్రామమే “గౌతమపురం”.

ఈ గ్రామనిర్మాణం ఆర్యావర్తనులచే జరిగిందని “గౌతమపురం” అను శబ్దోత్పత్తివల్ల గ్రహించవచ్చును. అందుచేత యీ గ్రామం వునికి క్రీస్తుకు పూర్వమే వుంది.

బ్రాహ్మణునిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన స్వామి అయినచో పానుపట్టా న్ననునరించియుండు సోమనూత్ర ముఖద్వారమందు గోతలాటమున్ను, క్షత్రియునిచే ప్రతిష్ఠింపబడినచో సింహతలాటమున్ను, యితరులచే ప్రతిష్ఠింపబడినచో వరాహ తలాటమున్ను వుండవలయునని ప్రతిష్ఠాపనాది ధర్మసూత్రములు తెలియజెప్పచున్నవి. దీని ననుసరించి

శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి సామసూత్రం ముఖద్వారమందు గతలాటముండుటవల్ల యీ స్వామి ఒక బ్రాహ్మణునిచేత ప్రతిష్ఠింపబడియున్నట్లు తెలుచుచున్నది. దీనిని బట్టిగూడా గౌతమ మహాముని ప్రతిష్ఠాపనయే యని చెప్పవచ్చును.

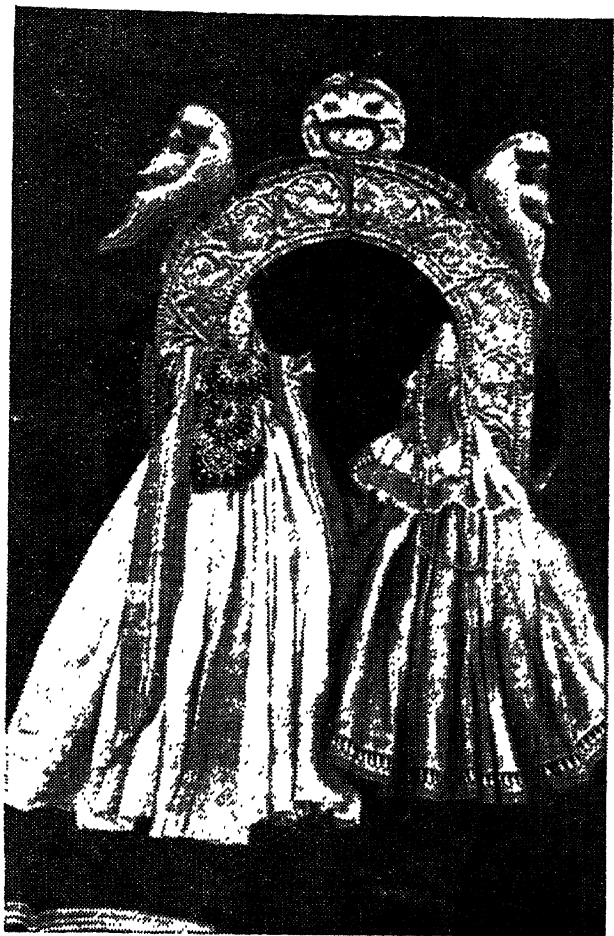
కవుతరం—బౌద్ధమతప్రభావము

మెకంజీగారు తన కృష్ణాజిల్లా మాన్యుయల్‌యందు, “కవుతరం గ్రామమందు బౌద్ధ అవశేషాలు ఉన్నట్లు చెప్పబడుచున్నదని,” తెలియజేసారు. అలాగే రాబర్టు స్వాయల్ గారు తన అర్కియాలజికల్-నర్వే-ఆఫ్-నదరన్-ఇండియా వాల్యం ఒకటిలోగూడా, “బౌద్ధ ఆరామ అవశేషాలు యిచ్చట వుండవచ్చునిన్ని, యీ గ్రామ సంప్రదాయమును బట్టి యీ ప్రదేశం బౌద్ధసంబంధమైనదిగా గోచరించుచున్న”దని తెలియపర్చినారు. (“Possible remains of a Buddhist tope. The tradition of the village seems to show that the place was Buddhist”—ROBERT SEWELL.)

అమరావతి, నాగార్జున కొండలు బౌద్ధమత కేంద్రములుగా, బౌద్ధకళాఖండములకు ప్రపంచ ప్రసిద్ధి చెందగా కృష్ణాతీరస్థ గ్రామములు మరికొన్ని స్థూపములకు, చైత్యములకు, ఆరామములకు ప్రసిద్ధికెక్కినవి. అందులో ముఖ్యమైనవి యీ గ్రామమునకు వాయవ్యదిక్కుగా పది మైళ్ళ దూరమందుగల గుడివాడ, దక్షిణ దిక్కుగా పండ్రెండు మైళ్ళ దూరమందుగల ఘంటసాల స్థూపములు. నాటి వాటి ప్రభావము యీ కవుతరం గ్రామస్థలమీద గూడ తప్పకుండా పడివుంటుంది. అంతట వారు ఉడతా భక్తి యున్నట్లు బౌద్ధ భిక్షువుల విరామార్థమై కొద్దిపాటి ఆరామమును నిర్మించి బౌద్ధమతోద్యమమునకు తోడ్పడియుందురు.

అంతేగాక యీ గ్రామంనుండి రెండు లేక మూడవ శతాబ్దములో కొంతమంది బౌద్ధమత ప్రచారములకై గాని, వర్తకవాణిజ్యాదులకుగాని కంబోడియా (ఇండో చైనా)కు వెళ్ళి అచ్చట స్థిరపడినట్లు తెలియుచున్నది.

రెండవ శతాబ్దములో స్వయంగా ఆంధ్రదేశ సంచారము చేసిన టోలమీ పండితుడు ఆంధ్ర సామ్రాజ్య వైభవమును వర్ణించియున్నాడు. కృష్ణా, గోదావరి సది ముఖద్వారముల నుండి పెద్ద పెద్ద పడవలు తూర్పు అసియా దేశములకు ప్రయాణికులను, సరకులను, రవాణా చేసేవని తెల్పియున్నాడు. అంతేగాక ఘంటసాల, గూడూరు (బందరు వద్ద) రేవులనుండియే ఇండో చైనా, బర్మా నయాం మొదలగు ప్రాంతములకు వాణిజ్యమునకై ఓడలు పోవుచుండె

కవుతరం - శివాలయం - ఉత్సవమూర్తులు

నని వ్రాసెను. ఆంధ్ర నావిక వర్తకులతోబాటు మన ప్రాంతమునుండి బౌద్ధభిక్షువులు, బ్రాహ్మణ ప్రచారకులు తమ తమ బోధలకై తూర్పు అసియా దేశములకు వెళ్ళేవారు. ఇన్నిధంగా వెళ్ళినవారిలో కొంతమంది ఆ యా ద్వీపములలో స్థిరనివాసములు యేర్పాటు చేసికొనిరి. అలా తాము స్థిరపడిపోయిన ప్రాంతములకు తాము వదిలిన ఆంధ్ర గ్రామముల పేర్లు పెట్టుకొనియుండిరి. ఇలాంటి ఆంధ్ర దేశపు గ్రామముల పేర్లు యెన్నియో జావా, సుమిత్రా, బోర్నియా, కంబోడియాలో గలవు.

కంబోడియాలో తూర్పు నముద్రతీర ప్రాంతమందు “అమరావతి” దానికి కొంచము దక్షిణముగా “కౌతర” (Kauthara) అను నామమున పిలువబడు గ్రామములు గలవు.*కంబోడియాలోని అమరావతి, జగత్ ప్రసిద్ధిగాంచిన గుంటూరు జిల్లాలోని అమరావతియొక్క ప్రతిబింబము. అటులనే కంబోడియాలోని “కౌతర” గూడా—ఓడ

*“The Andhra culture to Abroad” అను పుస్తకమును పరిశీలింపుడు.

దేవులుగా ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి గాంచిన ఘంటసాల, గూడూరు లకు సమీపమందున్న, ప్రాచీన గ్రామముగా వాసికెక్కిన— యీ కవుతరంయొక్క ప్రతిబింబమే. ఇచ్చటనుండి నాడు కొంతమంది వర్తకరీత్యాగాని, బౌద్ధప్రచారార్థముగాని కంబో డియాకు వెళ్ళి అచ్చట స్థిరపడి, తాము లేచి వచ్చిన గ్రామమును మర్చిపోకుండా వుండగలందులకు అదే పేరును పెట్టుకొని యున్నారు. ఇలాగని “కవుతరం” గురించి చరిత్ర పరిశోధకులైన శ్రీ మారేమండ రామారావు గారు బంపరు హిందూ కాలేజీ రజతోత్సవ సందర్భంలో ఉపన్యసించిన ఉపన్యాసములో తెలియ జెప్పియుండిరి.

గౌతమ మహామునిచే ప్రతిష్ఠాపితమై ఆర్యావర్తనులచే “గౌతమపురం” గను, గౌతమేశ్వర స్వామి వరప్రసాదితం బని తలంచుటచే “గౌతమవరం” గాను ఆ యా పరిస్థితు లను బట్టి ప్రసిద్ధి చెందిన గౌతమపురం రెండు, మూడు శతాబ్దములనాటికే గౌతరంగాను, “కౌతర” గాను పరిణతి చెందినది.

శ్రీ చెన్నకేశవస్వామి - ఉత్సవ విగ్రహములు

ఇక్ష్వాకుల పతనానంతరం క్రీ.శ. 250 తదుపరి బ్రాహ్మణ మతావలంబకులైన పల్లవ, శాలంకాయన, బృహత్పలాయనాది రాజులు ఆంధ్రదేశమందు ప్రజ్వరిల్లి బౌద్ధ స్థూపములను, చైత్యాలను, ఆరామములను విధ్వంస పర్చి వాటిస్తానే శివప్రతిష్ఠాపనలను చేసియుండిరి. అలాగే అదే కాలమందు యీ గ్రామమందలి వున్న బౌద్ధారామమును గూడా విధ్వంసపర్చి, అంతకుపూర్వమే ప్రతిష్ఠింపబడి యున్న గౌతమేశ్వర స్వామియందు ప్రజల మనస్సులు తిరిగి లగ్నపడునట్లు చేసియుందురు. అంతేగాక కౌతర లేక కౌతరం అని సామాన్య ప్రజలచే పిలువబడుచున్న యీ గ్రామనామమును గౌతమేశ్వర వరప్రసాదితంబైన “గౌతమవరం”గాను గౌతమపురంగాను పిలుచునట్లు చేసి యుందురు. ఈ మధ్యకాలంవరకు యీ నామములతోనే యీ గ్రామమును పిలవటం సర్వసాధారణంగా వుండేది.

క్రీ.శ. 1150 సం॥రంలోని సోమన్నమంత్రి శిలాశాసనము

గుంటూరు పల్లవ వంశావళికి చెంది బెజవాడ నేలిన బౌద్ధుల రెండవ కుమారుని పేరు నారాయణదేవు (క్రీ.శ. 1150 - 1163). ఈయనపద్ద మంత్రిగా దత్తన కుమారుడు సోమన్న వుండెను. ఈయన పట్టినమున వేంచేసి యున్న వీరభద్రేశ్వరునకు అఖండదీపమునకై 55 గోవులను సూర్యబోయుండు అను గొల్లవానికి దానం యిచ్చినట్లు యీ శిలాశాసనము* తెల్పుచున్నది. ఇంకా యీ శాసనము పంచారామములని ప్రసిద్ధికెక్కిన భీమవరం, పితాపురం, పాలకొల్లు, అమరావతి శైవక్షేత్రములకు, అంతేగాక వీరభద్రేశ్వరం, భావపట్టు, తాంబ్రపురి, విజయపురి, ఘంటశాల, గౌతరం, వీరేశ్వరం, వేంగీశ్వరం, విజయవాటిక, ఉండవల్లి, వేల్పూరు, గుంటూరు, కడలపల్లి శైవక్షేత్రములకు గూడా మంత్రి సోమన్న చాల దానధర్మములు చేసి నట్లు తెల్పుచున్నది.

దీనినిబట్టి యిప్పటికి మూడు 800 సంవత్సరముల క్రితమే యీ గౌతరం క్షేత్రము ఆంధ్రదేశములో ప్రఖ్యాతి గాంచిన ప్రధమ శ్రేణి శైవక్షేత్రములలో ఒకటిగా గణుతి కెక్కినదని, శ్రీ గౌతమేశ్వరస్వామి- రాజాదరణ ఆమాత్య ఆదరణలు పొందుచుండెడి వారని గ్రహించనగును.

శ్రీ చెన్నకేశవస్వామి ప్రతిష్ఠాపన

రాజమహేంద్రవరమును పరిపాలించిన రాజరాజ సరేంద్రుడు (క్రీ.శ. 1022 - 1061) కృష్ణాతీరస్థ పుణ్య క్షేత్రమైన పెదకళ్ళపల్లి స్వామిని సేవించుటకై బయలు

* A.R. 40 of 1912 (రాజమహేంద్రవరంలోని చిత్రమస్తు ప్రదర్శన కాలంలోని గిడ్డంగిలోగల జాతిస్తంభముమీద చెక్కబడియున్నది.)

దేరగా దారిమధ్యమందు యిచ్చట మకాంచేసెనట. నాటికే ప్రథమ కైవశేతములలో ఒకటిగా గణుతికెక్కిన యీ గ్రామంలో వైష్ణవాలయం లేనిలోటును దీర్చదలంచి, శ్రీ చెన్నకేశవస్వామివారిని ప్రతిష్ఠించినట్లున్ను, తాను దక్షిణాభిముఖుండై కళ్ళేపల్లికి బయలుదేరిన కారణంచేత తాను ప్రతిష్ఠించదలచిన యీ స్వామి వారిని గూడా దక్షిణాభిముఖంగా ప్రతిష్ఠించినట్లున్ను చెప్పదురు.

ఈ స్వామివారి సోమనూత్రం ముఖద్వారమందు సింహ తలాటముండుటవల్ల, యీ స్వామివారి ప్రతిష్ఠ ఒక రాజు చేత జరుపబడినట్లు నిర్ధారణచేయవచ్చును. అయితే ఆ రాజెవరో పరిశోధించవలెను.

రెడ్డిరాజులచే మాన్యములు యివ్వబడ్డాయి

ఇప్పుడున్న శ్రీ గౌతమేశ్వర, చెన్నకేశవస్వామివార్ల దేవాలయములు రెడ్డిరాజు ప్రముఖులచే (క్రి.శ. 1328-1427) కట్టబడినట్లు చెప్పబడుచున్నదని రాబర్ట్ సూర్యుల్ గారు తెలియున్నారు. తదనంతరం క్రి.శ. 1499 (న్న 908 పనలీ) లో ఒక రెడ్డిరాజు ప్రముఖునిచే శ్రీ గౌతమేశ్వర, చెన్నకేశవస్వామివార్లకు మాన్యం భూములు గ్రాంటు చేయబడినట్లు ఓక్సు యానాం రిజిస్టరువల్ల తెలియుచున్నది.

దీనినిబట్టి కొండపల్లి రెడ్డిరాజుల పతనానంతరం (క్రి.శ. 1424 దరిమిలా) చెల్లాచెదురైన రెడ్డిరాజు ప్రముఖులు కాసుకొల్లుకొటను ఆశ్రయించియుండవలెను. అట్టివారిలో నొకరు క్రి.శ. 1499 లో స్వాములకు మాన్యం భూములను యిచ్చియుందురు.

తరువాత 1759 సం॥రంలో ఈస్టుఇండియా కంపెనీ ప్రభుత్వ యాజమాన్యమున అధికారములోనికి రాబడిన గురజ జమీందార్లయిన శ్రీ కమదన పాషయ్య, సూరయ్య గార్లు తాము రాజ్యాధికారమునకువచ్చిన మరునటి సంవత్సరమే (క్రి.శ. 1760 లో) రెడ్డిరాజు ప్రముఖునిచే దానం చేయబడిన మాన్యం భూములనే తిరిగి యీ స్వాములకు గ్రాంటు చేసియుండిరి. ఇప్పుడు గౌతమేశ్వరస్వామికి వున్న య 32 - 32 ట్లు, చెన్నకేశవస్వామి వారికి వున్న య 20 - 02 ట్లు భూమి మొత్తం య 52 - 34 భూమి క్రి.శ. 1499 లో రెడ్డిరాజు ప్రముఖునిచే యివ్వబడినవేయని గమనించదగును.

క్రి.శ. 1918 ప్రాంతమువరకు కమదనవారే యీ రెండు దేవస్థానములకు ధర్మకర్తలుగాయుండిరి. అప్పటి వరకు వారి గౌత్రనామములమీదనే స్వామివారల అభిషేక, అర్చనాదిక్రియలు జరుపబడుతూ వచ్చాయి.

దేవాలయముల పునరుద్ధరణ

క్రి.శ. 1819లో గౌతమేశ్వర, చెన్నకేశవ స్వామివార్ల దేవాలయములు శిథిలాస్థలో వున్నప్పుడు గురజ జమీందారు వైకమును వెచ్చించి బాగు చేయించారు. ఈ సందర్భంలో

జమీందారుగారి తరపున నాటి యీ గ్రామపెత్తనం చాచైన శ్రీ కాసూరి పద్మనాభుడుగారు పూసికొని పనిచేయించారు. అంతేగాక వారు గౌతమేశ్వరస్వామివారికి ఒక పెద్ద గంటను గూడా సమర్పించియుండిరి.

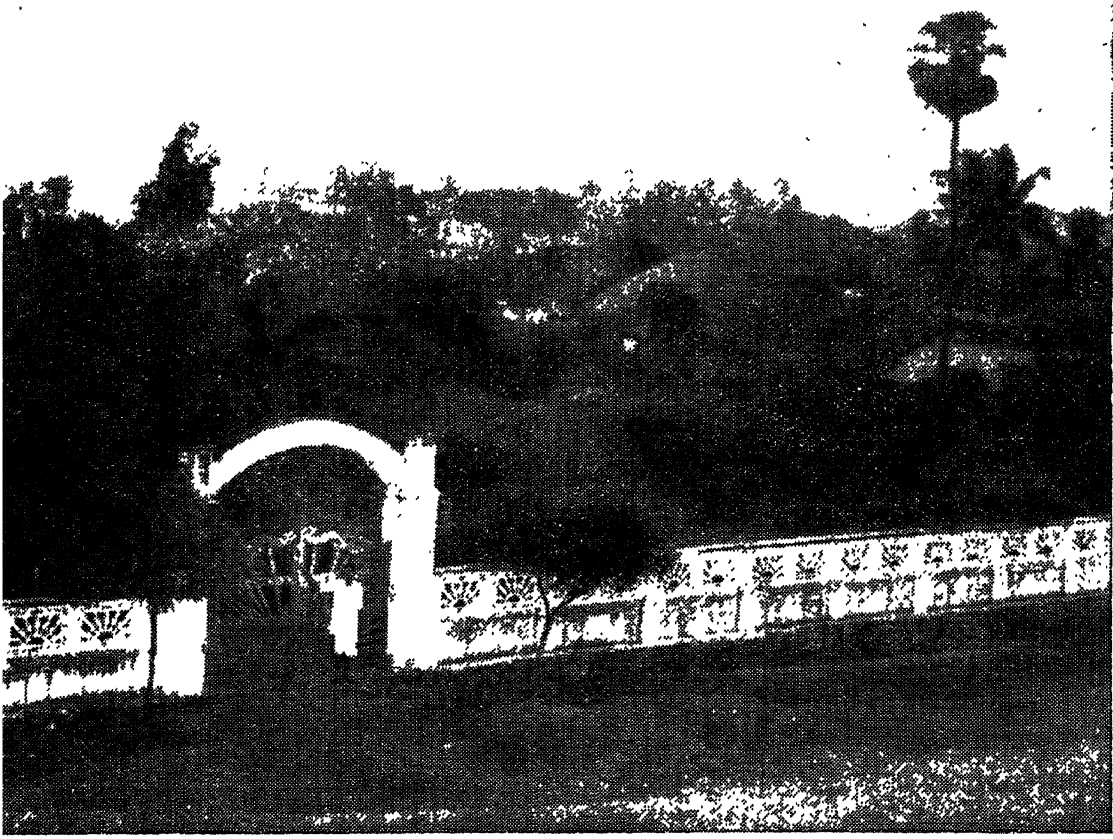
కావ్యపురాణ శ్రవణ పఠనాదులయందు అభిరుచి కలిగి నట్టిన్ని, భాషాకోవిదులు, కవిశ్వరులు, వైష్ణవ భక్తులు అయిన శ్రీ కాసూరి లింగమూర్తిగారు వివిధ గ్రామములు తిరిగి విరివిగా చందాలు ప్రాగుచేసి, చాల సొమ్మును తాను వేసికొని 1903 సం॥రంలో శ్రీ చెన్నకేశవ స్వామివారికి యెత్తైన గాలిగోపురము, ప్రాకారమును గట్టించిరి. (చూ. కవరు పుట. II.)

శ్రీ వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారి కృషి ఫలితంగా 1918 లో శ్రీ గౌతమేశ్వర, చెన్నకేశవస్వామివార్ల దేవస్థానములు కోర్టుస్కీముక్రిందకు వచ్చాయి. అప్పుడు పీటికి యేర్పడిన మొదటి బ్రష్టి బందరు వాస్తవ్యులైన శ్రీముక్షేవి ప్రకాశరావుగారు. వీరు దేవాలయముల ఆదాయమును వృద్ధిపరచిరి.

ఉత్సవ విగ్రహములు

శ్రీ చెన్నకేశవస్వామి - ఆలయమున విహారవనము

శ్రీ చెన్నకేశవస్వామి ఆలయ దృశ్యము

శ్రీ వీరభద్రస్వామి - మూలవిరాట్

వీరి తదనంతరం యీ గ్రామవాస్తవ్యులైన కానూరి దామోదరయ్యగారు బ్రహ్మిగా అప్పాయంటు కాబడినారు. వీరు శివాలయం తాలూకు అర్చకులు వుండుటకున్ను, దేవాలయముల తాలూకు ధాన్యమును నిల్వ వుంచుట కున్ను డాబాలను కట్టించిరి. చెన్నకేశవస్వామి ముఖమండ

పము, కళ్యాణమండపములను (1925 లో) కట్టించిరి. ఎన్డొమెంటు బోర్డువారిచే తిరిగి వీరు బ్రహ్మిగా అప్పాయంటు కాబడినప్పుడు (1925 లో) రెండు దేవాలయములలోని ధ్వజస్తంభములకు యిత్రడి తోడుగున్నా, ఉభయ స్వాములకు విరివిగా నగలున్ను చేయించిరి.

శ్రీ బొబ్బా రంగారావుగారు బ్రహ్మిగా వున్న కాలమందు (1939-43) వారు శివాలయం తాలూకు ముఖమండపము, కళ్యాణ మండపములను, గౌతమేశ్వరస్వామి గుడికి కొంచము ముందుగా యిరుపార్వములయందు పార్వతి అమ్మవారు వీరభద్రస్వామివార్ల గుళ్లను కట్టించినారు. అంతేగాక శ్రీ చెన్నకేశవస్వామివారి దేవస్థానము నానుకొని మనోహరమైన ఒక చక్కటి పార్కును నిర్మించియున్నారు.

శ్రీ దామోదరయ్య, రంగారావుగార్ల పరిపాలనా కాలమందు ప్రముఖంగా దేవాలయములు అభివృద్ధి గాంచినవి. ప్రస్తుతం మేనేజింగ్ బ్రహ్మిగా శ్రీబొబ్బా రంగారావుగారున్ను, ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ గా శ్రీ యన్. ఆనందరాజుగారున్ను వున్నారు.

శ్రీ గౌతమేశ్వర, చెన్నకేశవస్వామివార్ల కళ్యాణ మహోత్సవములు ప్రతి సంవత్సరం చైత్ర శుద్ధ పౌర్ణమికి త్రయోహ్నికంగా) అతి వైభవంగా జరుగుతాయి. పూర్వాచారమును బట్టి గౌతమేశ్వరస్వామి కళ్యాణం పీటలమీద నైవ భక్తులైన తూము (కాపులు) వారిలోనో, తాల్లూరి (కర్ణాలు) వారిలోనో ఒకరు కూర్చుండే ఆచారమున్నది. అలాగే చెన్నకేశవస్వామి కళ్యాణం పీటలమీద వైష్ణవ భక్తులైన కానూరి, బొబ్బా, వడ్లమూడి (కమ్మవారు) అను యింటి పేరు గల వారిలో నొకరు కూర్చునే ఆచారమున్నది. ఈ మహోత్సవ సందర్భంలో అంధ్ర కళాకారులైన కూచిపూడి భాగవతులు నాటకములను ప్రదర్శింతురు. ఈ మహోత్సవ కార్యక్రమములయందు పరిసర గ్రామస్థులు విరివిగా వచ్చి పాల్గొందురు.

నా మ స్మ రణ

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

భగవన్నామ సంకీర్తనంవల్ల తరించినవారు చాలామంది వున్నారు. వారు కేవలం భగవద్భక్తులు కావడంవల్ల- వారు ఏ మాత్రం సంకీర్తనం చేసినా- అది అనంతమైన ఫలాన్ని ఇవ్వడంలో అశ్చర్యం లేదు. కాని, కొందరు భగవంతుని పూర్తిగా విస్మరించి అవసానసమయంలో భగవంతుని నామంగల వ్యక్తిని స్మరించినా—దయామయుడైన భగవంతుడు దానిని తనస్మరణగానే భావించి మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. ఈ విషయం మనకు మహాభాగవతంలోని అజామిళుని చరిత్రంవల్ల బాగా స్పష్టపడుతుంది.

ఆర్యావర్తంలో—ఇప్పుడు 'కనూజ్' అనే చోట పూర్వం కన్యాకుబ్జం అనే గొప్ప పట్టణం వుండేది. ఆ నగరంలో వున్న ఒక ఉత్తమ బ్రాహ్మణ కుటుంబంలో అజామిళుడనే బాలుడు జన్మించాడు. చిన్నప్పుడు క్రమశిక్షణలో పెరిగి అతడు వేదాధ్యయనం చేశాడు. తల్లిదండ్రుల అదుపాజ్ఞలలో వుంటూ, పెద్దలయెడల భయభక్తులతో ప్రవర్తించేవాడు. తనకు ఉపనయనం జరిగిన తర్వాత—తాను జరపవలసిన నిత్య, నైమిత్తికాల నన్నింటినీ జరిపేవాడు. తండ్రి నిత్యమూ చేసే అగ్నిహోత్ర కార్యాలకూ, వాటికి అన్ని విధాలా తోడుపడుతూ వుండేవాడు.

ఈ విధంగా వున్న అజామిళునికి క్రమంగా యౌవనం సంప్రాప్తమైనది. మనుష్యుని తప్పమాగ్గాల్లో దించడానికి ఎన్నో అనర్థాలు కలిగించడానికి జవ్వనం ఎంతో సహకరిస్తుందని విజ్ఞులకందరికీ తెలిసేవున్నది. ఎంతో చదువుకున్న అజామిళుడుకూడ—ఆ అనర్థాలకు గురికాక తప్పినదికాదు.

తండ్రి అనతిప్రకారం ఒకనాడు అతడు తమ పూరికి సమీపంలో వుండే అడవికి సమీధలూ, దర్బలూ మొదలైనవి తీసుకురావడం కోసం వెళ్లవలసి వచ్చినది. అవనం అంత భయంకరమైనది కాకపోయినా, జననంచార శూన్యమై వున్నది. సవయౌవనవతి అయిన ఒక వృషలి—అలాటి స్థలంలో విహరిస్తే—ఎవ్వరికీ తెలియదనే ఊహతో ఒక ఏటునితో విహరిస్తూ, అమార్గాన పోతూవున్న అజామిళుని కంటబడింది. యౌవనం రాగానే ఎలాంటి కురూపంగల స్త్రీలయినా అందకత్తెలుగా కానవస్తారు! అందులోనూ యువకుడైన అజామిళునికి ఆ యువతి ఎంతో అందకత్తెవలె కానవచ్చింది. ఆమె అవయవనన్ని వేగం అతడిని ముగ్ధుణ్ణిచేసింది.

ఆ వృషలిని చూచిన దగ్గరనుంచి అజామిళునికి ఆమె ధ్యానమే తప్ప మరొక ధ్యానం లేదు. అతడు ఎంతో ప్రయత్నించి ఆమెతో స్నేహం చేసి తన అభీష్టాన్ని తెలియచేశాడు. ఆమె అనురాగం సంపాదించడంకోసం ఇంట్లో తలిదండ్రులకూ, తక్కిన బంధువులకూ తెలియకుండా

సామునూ, విలువైన సగలునూ వస్త్రాలునూ తెచ్చి ఆమెకు ఇచ్చేవాడు; ఆమెకూడా అతనిపై అనురాగం చూపినది. అందువల్ల అజామిళుడు ఆ వృషలితో స్వేచ్ఛగా విహరించసాగాడు. దానితో అతని చదువులన్నీ మూలపడినవి. కులాచారాలూ, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలూ గంగలో కలిసి పోయాయి. ఇతని యీ విపరీత ప్రవర్తన తలిదండ్రులకే కాకుండా బంధువు లందరికీ అశ్చర్యాన్ని కలిగించినది.

అజామిళుడు యీ విధంగా మారిపోవడానికి కారణం యేమిటో అని బంధువులూ, మిత్రులూ బాగా పరిశీలించి అచూకి తీసి, యువకురాలైన వృషలితో అతనికి సంబంధం వున్నదనీ, అందువల్లనే అతడు యీలా మారిపోయి ధనం విచ్చలవిడిగా వెచ్చించేస్తున్నాడనీ తెలుసుకున్నారు. అజామిళుడు తిరిగి బాగుపడాలంటే అనుకూలమైన కన్యను తెచ్చి వివాహం చెయ్యడమే ఉత్తమమని నిశ్చయించి, ఒక చక్కని చుక్కను తెచ్చి వివాహం చేశారు. ఆ వివాహానికి అతడు మొదట్లో సమ్మతించకపోయినా,—తాను వివాహం చేసుకోకపోతే తల్లిదండ్రులతో విరోధం వస్తుందనీ, తత్ఫలితంగా తాను ఇల్లు విడిచిపెట్టవలసి వస్తుందనీ, అలా జరిగితే తాను తన ప్రియురాలిని తృప్తి పరచడానికి ధనం సంపాదించడం కష్టమనీ గ్రహించే—మారుమాట చెప్పకుండా వివాహానికి సమ్మతించాడు. తర్వాత వివాహంజరిగి భార్య కాపురానికి వచ్చింది.

ఈ సంగతి తెలిసిన వృషలి—యికమీద తన ప్రియుడు భార్యకు దాసుడై తనను విడిచిపెట్టి వేస్తాడేమో అనే దిగులుతో చాలా బాధ పడింది. అందువల్ల ఆమె అతనిని ఒకంతుల ఇంటికి వెళ్లనిచ్చేదికాదు. తనకు ప్రేమేగాని ధనం ప్రధానం కాదనీ, ఇద్దరమూ కలిసి, ఏ దేశాంతరానికి వెళ్లితే హాయిగా కాలం గడపవచ్చుననీ, బాగా బోధించి అతని మనస్సును పూర్తిగా మార్చివేసినది. అందువల్ల అజామిళుడు తరచు దాని గృహంలోనే వుంటూ, అక్కడే భోజనం చేస్తూ కులమతాచారాలకు పూర్తిగా తిలోదకాలు ఇచ్చాడు.

వివాహం చేసినా, అజామిళుని ప్రవర్తనలో మార్పు ఏమీ కలగక పోవడంవల్ల బంధువులందరికీ అతనిమీద అసహ్యభావం కలిగినది. తండ్రి మిక్కిలి కోపించి, అతన్ని గృహం నుంచి వెళ్లగొట్టాడు. అలాంటి అవకాశమేయెదురు చూస్తూవున్న అజామిళునికి తలమీద పాలవాన పడినట్లయింది. అతను ఎంతో ఆనందంతో ఇంటినుండి వెడలి, ఆ వృషలి యింటికే వెళ్లిపోయాడు.

అజామిళుడు వృషలియింటికి వచ్చి కొద్ది దినాలు సుఖంగా కాలం గడపినాడు. కాని, తర్వాత జీవనం జర

గడమెట్లా? తన ప్రియురాలు సంతానవంతురాలై కుటుంబం కూడా పెరగసాగినది. ఎలాటి పని చేసి అయినా ఆ కుటుంబాన్ని పోషించవలసిన బాధ్యత అతనిదై వున్నది. అందుకోసం అతడు చెడు మార్గాల్లో తిరిగి ధనం సంపాదించసాగినాడు. ఈ సందర్భంలో అతడు మంచివాళ్ళని బాధించి, దుష్టులకు సాయపడడం జరిగేది. కష్టంలేకుండా ధనం సంపాదించడానికి చౌర్యం ఎంతో అనుకూలంగా అతనికి కానవచ్చినది. అందుకోసం అతడు దారులు కాచి, బాటసారుల తలలు పగలగొట్టేవాడు. ధనసంపాదనకోసం అతడు చెయ్యనిపాతకాలు లేవు. ఈ విధంగా సంపాదించిన సొమ్మును అతడు తన ప్రియురాలికి యిస్తూవుండేవాడు. క్రమక్రమంగా అతని కుటుంబం పెరిగినది. దానితోపాటు అతని పాపాలు పెరిగినవి. పంచమహాపాతకాలు చెయ్యడమంటే అతనికి కొంచెమయినా జంకు వుండేది కాదు.

వృషలస్త్రీతో సంబంధం కలిగినప్పటినుంచీ అతనికి ధర్మచింతపూర్తిగా సళించింది. దైవాన్ని గూర్చిన స్మరణ సుతరామూ లేకపోయింది. అంతేకాదు- దైవస్మరణ చెయ్యకూడదనే పట్టుదలకూడా వుండినది.

అజామిళుడు ఈ విధంగానే ప్రవర్తిస్తూ ముసలివాడయ్యాడు. అతనికి అవసానకాలం నమిపించింది. ప్రాణోత్త్రమణ సమయంలో అతనికి—తన కడగొట్టు కొడుకు మీది ధ్యానం తప్ప మరే విధమయిన ఆలోచన లేకపోయింది. తల్లి దండ్రుల కిద్దరికీ ఆ పిల్లవానిమీద అభిమానం యెక్కువ. వాడిపేరు నారాయణ, అజామిళుడు చివరి గడియల్లో తనకుమారుడిని తలుస్తూ “నారాయణ, నారాయణ” అని అంటూనే ప్రాణాలు విడిచాడు.

మరణించిన వెంటనే అజామిళుని ప్రేతాత్మకు యమకింకరులు ప్రత్యక్షమయి—అతడు చేసిన పాపాలన్నిటికీ ఫలముగా—అతనిని పెక్కువిధాలుగా బాధిస్తూ యమలోకానికి ఈడ్చుకువెళ్ళసాగినారు. వారు అతన్ని తీసుకొని వెళ్ళుతూవుండగా దారిలోవారిని విష్ణుదూతలు ఎదుర్కొని, వారినిత్రోసివేసి అజామిళుడినిబంధనాలనుంచి విడిపించారు. అజామిళుడు తన జీవితంలో భగవంతుని ఒక్కసారి అయినా స్మరించకపోయినా, అవసానసమయంలో తన పుత్రుడయిన నారాయణున్ని పలుసార్లు తలవడంవల్ల—అతడు భగవంతుని స్మరించకపోయినా—భగవంతుని పేరుగల తనకుమారుణ్ణి స్మరించడంవల్ల దేవుణ్ణిస్మరించినట్లే అయినందువల్ల—దయామయుడైన పరాత్పరుడు దయతలచి అతన్ని అపదలనుంచి సముద్ధరించి తనలోకానికి తీసుకురావడానికి దూతలను పంపివున్నాడు. విష్ణుదూతలముందు యమకింకరులు దుర్బలులైపోయి, నిరోధించలేకపోయారు. అంతేకాదు - విష్ణుదూతల దివ్యస్వరూపంచూచి వాళ్ళు మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడ్డారు. వారు వినయసంభూతముగా విష్ణుదూతలనుచూచి “అయ్యలారా! మీరెవ్వరు? మాప్రభువైన ధర్మరాజుకాననాన్నిబట్టి నరకలోకానికి తీసుకుపోతూవున్న యీ మహాపాతకుణ్ణివిడిపించడానికి కారణమేమిటి? ధనుర్పాణాలూ, ఖడ్గాలూ, శంఖ

చక్రగదాద్యయుధాలూ ధరించిన మీరు మహావీరులుగా వుండిన్నీ గొప్పశాంతమూర్తులయి వుండడం చాలావంతగా ఉన్నది. మీస్వరూపాన్నిబట్టి, ధర్మమూర్తులుగా కాన వస్తూవున్నమీరు, స్వధర్మాన్ని నిర్వహిస్తూ, యీ మహాపాతకుడిని నరకానికి తీసుకొనిపోతూవుండగా ఆడ్డుకోవడం ధర్మమేనా? మీరు చేసిన యీపని ధర్మమయినదేనా”? అని అడిగారు.

అడిగితే విష్ణుదూతలన్నారగుదా—“మీరు ధర్మం, ధర్మం—అనియేమో అంటున్నారు. ఆ ధర్మస్వరూపం యేమిటో కొంచెం చెప్తారా?” అని.

యమ :—వేదంలో ఏమిచెప్పబడినదో అదే ధర్మం! వేదంలో చెప్పబడనిది అధర్మం!

విష్ణు :—నరే! వేదం విష్ణుస్వరూపమనే విషయం మీరు కాదంటారా?

యమ :—ఎలా అసగలము? వేదం భగవత్స్వరూపమని అందరూ అంగీకరించకతప్పదుగదా!

విష్ణు :—విష్ణుభక్తులు విష్ణుస్వరూపులనే సంగతికూడా మీరుమరిచిపోకూడదు. వారు చేసినవన్నీ ధర్మాలుగానే పరిగణించాలి. ఒకవేళ వారు ఏమయినా పాపకార్యాలు చేశారంటే- అవి ప్రకృతికి సంబంధించినవే! పురుషునికి వాటితో సంబంధంవుండదు. అజామిళుడు చరమావస్థలో కొన్నిపాపాలు చేసినా—ఉత్తమవంశంలో జనించాడు. పెద్దలను సేవించాడు. అసత్యంజోలికపోక కులాచారాలను పాటించాడు. వేదాధ్యయనంచేశాడు. వీటివల్ల కలిగిన సుకృతం పూరికేపోతుందా? చరమావస్థలో ఎన్నిపాపాలు చేసినా—చివరకు తనకుమారుణ్ణి పిలవడం రూపంగానైనా “నారాయణ” స్మరణ చేశాడా, లేదా? దానివల్ల కలిగే అనంత ఫలాన్ని ఎవరు కాదనగలరు? ఘనమైన ఔషధములు సేవించినయెడల ఎంత గొప్పరోగమయినా కుదిరినట్లు, ఏవిధంగానయినానరే—హరినామస్మరణ చేయడం వల్ల పాపపటలమంతా పటాపంచలై పోతుంది. ఈ విషయాన్ని ఇప్పుడయినా మీరు గ్రహించవలసివున్నది.

విష్ణుదూతలిలా పలుకగా, యమకింకరులు మరేమీ సమాధానం చెప్పలేక నిస్తబ్దులైపోయారు. వారు మరేమీ చెయ్యలేక, చేతులు జోడించుకొని విష్ణుదూతలవద్ద సెలవు తీసుకుని యమలోకానికి వెళ్ళిపోయారు.

బంధవిముక్తుడైన అజామిళుడు భయముతీరి, అపరిమితానందభరితుడై, విష్ణుదూతలకు మొక్కి, తన్నుకాపాడినందుకు వారిని ఎంతో కొనియాడినాడు. వారు తన్నెంతో గౌరవించగా. వారివెంట వికుంతనగరానికి వెళ్ళి భగవంతుని దర్శించి, అనందంలో ఆకాశాన్ని అందుకొని, నదా శ్రీమన్నారాయణపాదారవిందాలను సేవించుచూ, భగవత్సాన్నిధ్యసాఖ్యాన్ని అనుభవిస్తూవుండెను.

ఈవిధంగా అజామిళుడు మహోన్నతపదవిని పొందినందున—ఏవిధంగా అయినా—భగవన్నామమును స్మరించినంతమాత్రముననే ఉత్తమగతులు కలుగగలవని తెలుసుకోవచ్చును.

విశేషపూజలు - ఉత్సవములు

పండిత, పార్థసారథి భట్టాచార్య.

(1957 ఆగష్టు సంచిక తరువాయి)

పుష్యమాసము :—మార్గశీర పుష్య మాసములు రెంటిని చేర్చి ఆరవ మార్గశీర లేక ధనుర్మాసము వచ్చును. అనేక ముగ ధనుర్మాసము చాంద్రమాన మార్గశీషణ్మాసమునందు ఆరంభించి ధనుర్మాసాంతము లేక మకర సంక్రాంతి పుష్య మాసములో వచ్చుట కలదు. కావున మకర సంక్రాంతి సంభవించెడి పుష్యమాసమున గతమాసమున వచ్చెడి కొన్ని పండుగదినములు పుష్యమాసమున వివరించబడుచున్నవి.

మార్గశీ మాసమంతయు వ్రత దినములుగ పరిగణించబడుచున్నవి. ఈ మాసమున శ్రీ విష్ణుచిత్తులు అను పెరియార్వారులకు నందన వనమున అవతరించి పుత్రికగా పెరిగి శ్రీరంగనాథుని పరిణయ మాడిన శ్రీ అండాళ్లు లేక గోదా దేవి భగవంతుని గురించి వ్రతమాచరించుటచే ఈ మాసమంతయు వ్రత పుణ్యకాలముగ ననుష్ఠించుట కలదు. ఈ మాసముదినములు గృహస్థులు తమ ఇండ్లలో శుభశోభనకార్యములను చేయుటకూడ ఆచారము లేదు. ధనుః పుష్యము శూన్యమాసమనిగూడ చాంద్ర మాసపువారు చెప్పుదురు. ఈ మాసముదినములు నిత్యకల్పాణముగ తలపబడి ప్రతిదినము భగవదాలయము లందు-శివాలయములు విష్ణుాలయములు నమ భేదము, చాంద్రసారమానానుష్ఠానమునను భేదము గాని పాటింపక-ఆరుణోదయమునకు పూర్వము విశేషారాధనము పొంగలి ప్రసాద నివేదనము ఆ ప్రసాద వినియోగము చేయబడుచు వచ్చుచున్నది. గృహస్థులు తమ ఇండ్లలో తమ ఆడబిడ్డలచే ఉదయకాలమున గొబ్బి పాటలు గోమయముతో గొబ్బిళ్లు పెట్టి గృహంగణములను అలంకరింప జేయుదురు.

మార్గశీరార్థోత్సవము :—ధనుర్మాసపు అంతిమ దినమును ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలము లేక మకర సంక్రాంతి దినము అనియెదరు. సంక్రాంతి పుణ్యకాల మహిమను గూర్చి వెనుక వ్రానియుంటిని. ఈ సంక్రాంతి నాటికి ముందుదినము భోగి పండుగ యందురు. ఈ సంక్రాంతి దినము పితృ తర్పణాదుల నాచరింపవలసిన పుణ్యదిన మగుటచే అనాడు గృహస్థులు నియమముతో కాలక్షేపము చేయవలసి యుండుటచే అందుకు ముందు రోజు ఆగు భోగి పండుగనాడు భోగానుభవముగ అభ్యంగ స్నానము మొదలగు కార్యములను చేసి పండుగను ఆచరింతురు. ఇట్టి భోగి దినమునకు ముందు కనీసము ఒక వారము దినములనుండి ఆరంభించి శ్రీ అండాళ్మృగారికి ఆరుణోదయ

వేళకు ప్రతిదినము గ్రామోత్సవము విశేషముగ జరుపబడు నాచారము కలదు. ఆ నిత్యోత్సవము కొన్ని నియత దినములు చేయబడి భోగి పండుగ దినమున అండాళ్మృ వారికి ఆ యాలయమునందలి భగవద్విగ్రహముతో తిరుక్కల్పాణము వివాహ మహోత్సవము జరుపబడును. గృహస్థులు యీ ఒక మాసకాలము తమ ఇంటి ప్రాంగణముల నలంకరించిన గొబ్బిళ్లను ఆ యా దినము పిడకలుగా చేసి యెండ బెట్టి భద్రపరచిన వాటిని తెచ్చి గ్రామ మధ్యమున నొక నమిష్టి ప్రదేశమందు 'భోగి మంట'లను వేసి వేడుక చూతురు. భోగికి మరునాడు ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలము. దానికి మరుసటి దినము 'కనుము పండుగ' యనునది. కనుము పండుగనాడు పశువుల నలంకరించి ఊరేగించుటయే కాక దేవాలయములలో 'వాయన బలి' యనుపేరిట బలిహరణము చేయుట కొన్ని ప్రదేశములందు కలదు.

'పాప మాసే పుష్య నక్షత్రే క్షీరంగవ్యం దేవేశాయ నివేదయేత్. సోఽపి సంవత్సర ఫలం లభేత్, తస్మిన్ మాసే ఋక్షపర్వణి దేవేశోత్సవన్నవనాదీని కారయేత్ (మరిచి విమానార్చన కల్పమ్ ౪౬ పటలమ్)

పుష్య మాసమున పుష్యమీ నక్షత్రయుక్త పూర్ణిమ తిథి శుభదినమున భగవానునకు అనుపాలను నివేదనము చేయవలయును. ఇట్లు ఒక మాసకాలము గోక్షీరమును భగవానునకు నివేదనము చేయుటవలన ఒక్క సంవత్సర కాలము గోక్షీరమును నివేదనముచేసిన ఫలము సిద్ధించును.

అయుర్వేద శాస్త్రమునందు ఋతుచర్యను వివరించు ప్రకరణములో మార్గశీర్ద మాసమున పెనలపప్పు నెయ్యితో చేరిన అన్నమును భుజించుట హితమనియు పథ్యమనియు పుష్య మాసమున గోక్షీరమును గ్రహించుట పథ్యమనియు విధింపబడుటను గమనించదగినది. భగవానునకు నివేదనము చేసిన ఏ పదార్థమునుగాని ఆ విగ్రహములు స్వరూపనాశముగ భుజించుట లేదు. భగవానుని యెదుట నుంచి మంత్రపూర్వకముగ నాతనికి సమర్పింపబడిన హవిర్విశేషములను కండ్లతో చూచి అందలి సారమును తాను ఆరగించి నివేదిత పదార్థగుణమును పరిమాణమును హ్రాసమై పోకుండ చేసి భక్తులకు తాను ఆరగించిన శేషమును విడచుచున్నాడు. కావున భగవానునకు సమర్పించిన ప్రతి పరమాణువు భగవచ్చేషమై కొటిగుణములు రసవంతములై వెలయుచు భక్తులచే భుజింపబడుటకై

ఉద్దేశింపబడుచున్నవి. కావున ఆయుర్వేద శాస్త్రమందు చెప్పబడిన ప్రసాద గుణమును సంహితాకారులు మనసునం దిడికొని ఆయా ఋతువులం దాయాప్రసాద విశేషములను భగవన్ను వేదితము లగునట్లు నిర్ణయించిరి తెలియదగినది.

మాఘమాసము:— 'మాఘ మాసే దేవాయ అగరు కోష్ఠాద్వైః దీపం దద్యాత్. సోఽపి సంవత్సర ధూపదాన ఫలం లభేత్' (మరీచి విమానార్చన కల్పమ్ ౪౬ పటలమ్) (మాఘమాసము భగవవానునకు అగరు, కోష్ఠ మొదలగు సుగంధ ద్రవ్యములచే ధూపమును సమర్పించవలెను. అట్లు చేయుటచే ఒక సంవత్సరకాలము పూర్తిగ దివ్యమగు ధూపమును సమర్పించిన ఫలము సిద్ధించును).

మరియొక అపూర్వమగు విశేషము.

'అస్మిన్ మాసే పునర్వసారాఘవస్యాత్సవం, స్తుపనా దీని కారయేత్, తదర్థం పూర్వవదంకురార్పణం కృత్వా పూర్వరాత్రౌ ప్రతినరోత్సవం కారయిత్వా సౌవర్ణం రాజతం తామ్రం వా ప్రతినరం కృత్వా సౌవర్ణే రాజతే తామ్రే కాంస్యే వా పాత్రే శాలితండులాని ప్రక్షిప్య సవవస్త్రేణాచ్ఛాద్య ఉపరి ప్రతినరం సన్న్యస్య తస్మిన్ శేషమభ్యర్చ్య శాస్తం గరుడం హనుమస్తం వా అలంకృత్య యానమారోప్య సర్వాలంకారైః సృతగేయవాద్యైః ధూపదీపైశ్చ సంయుక్తం గ్రామమాలయం వా ప్రదక్షిణీకృత్య శయనస్థానే పంచ శయనాని వాసాంసి వా ఆస్తీర్య దేవమారోప్య అభ్యర్చ్య పుణ్యాహస్తే పూర్వవత్ప్రతినరం బద్ధ్యా శాయయేత్. దేవేన సహ దేవీం శాయయేత్. లక్ష్మణ భరతాదీన్ పృథగేవ శాయ యేత్. ప్రభాతే స్నాత్వా దేవముఠ్ఠాప్య అలంకృత్య గ్రామమాలయం సర్వాలంకారసంయుక్తం ప్రదక్షిణీకృత్య అస్తానమండపే సంస్థాప్య స్తుపనోక్తవిధినా దేవేశన్య దేవ్యాశ్చ భరతాదీనాం పృథగేవ స్తుపనం కుర్యాత్. ఆథవా దేవేశన్య స్తుపనం కృత్వా అన్యాంశ్చ శుద్ధోదకై రభిషేచ యేత్ ఆథవాసర్వాన్ శుద్ధస్తుపనవిధినా సంస్థాపయేత్. సృతగేయవాద్యైః వినోదం కారయేత్. మహాహవిః ప్రభూతం వా నివేద్య అపూషాని పక్వాపక్వ భక్ష్యాణి నివే ద్యాలంకృత్య ప్రదక్షిణీకృత్య అర్చాస్థానే న్యసేత్. ఏవ ముత్సవం కుర్యాత్. సోఽపి మహోత్సవ ఫలం లభేత్. రాజ్ఞో విజయో బలవృద్ధిశ్చ గ్రామన్య చ సమృద్ధి భావతి' (మరీచి. విమానా. ౪౬ ప.)

(మాఘ మాసమున పునర్వసు నక్షత్ర శుభదినమందు రాఘవరాముని ఉత్సవము విశేషముగ జరుపవలయును. ముందు దినము అంకురార్పణము చేసి ఆ రాత్రియందు ముందుగా స్తుపనము చేసి అలంకరించి ఉచితముగా వాహనముపై గ్రామప్రదక్షిణము కావించి ప్రతినర బంధము చేసి శయనమునం దధివాసముంచవలయును. సీతామహాదేవిని శ్రీరామచంద్రునితో పాటుగ శయనాధి

వాసమున వేంచేపు చేసి లక్ష్మణభరతాదులను వేరుగ శయనముల నుంచవలెను. మరుదినము ఉదయకాలమున దేవుని ప్రబోధము చేసి అలంకరించి గ్రామ ప్రదక్షిణము కావించి అస్తాన మండపమున వేంచేపు చేసి స్తుపనోక్త రీతిని యధాశక్తిగ అభిషేకమును చేసి సృతగేయ వాద్యములచే వినోదము గావించవలయును. అవల మహాహవిస్సును గాని ప్రభూతహవిస్సునుగాని నివేదనము చేసి పక్ష్యములు అపక్వములునను వివిధ భక్ష్యములను సమర్పించవలెను. తిరిగి యధాశక్తిగ అలంకరించి ఉత్సవ మాచరించునది. ఈ యుత్సవాచరణముచే సంవత్సరకాలము మహోత్స వములను చేసిన ఫలమును కాలోత్సవనిర్వాహఫలమును కూడ సిద్ధించును. రాజులకు విజయమును బలవృద్ధియు గ్రామమునకు సర్వ సంపత్స మృద్ధియు సిద్ధించును.)

శ్రీ రాఘవ రామునికి మాఘ మాస పునర్వసునం దుత్స వముచేయుట ఈనాడు ఈ యవతార దినమగుటచే విధింప బడినట్లు తెలియుచున్నది. శ్రీ వైఖానస భగవద్దాస్త్ర సంహిత లందన్నిటియందును మాఘపునర్వసు శుభదినము, రాఘవరాముని అవతార దినముగ చెప్పబడుట గ్రంథాంతర ములకంటె వైలక్షణ్యము తోచుచున్నది. అత్రిభృగు మరీచి కాశ్యపులు నలువురును ఈ యవతార కాలనిర్ణయమునందు ఏకకంఠముగ ఈ శుభదినమునే పేర్కొనియున్నారు. కారణమును దైవజ్ఞులు పరామర్శింపదగియున్నది. మరీచి విమానార్చన కల్పమందు ౨౧ పటలమం దిట్లు కలదు.

నైర్ ఋత్యాం రాఘవః ఉత్తరాభిముఖః ప్రాజ్యుభోవా శ్యామాభో రక్తాంబరధరః మకుటాదినర్వాభరణయుక్తః శ్రీపత్నవక్షః ద్విభుజో దక్షిణకరేణ శరధరః వామకరేణ ధనురాలంబ్య త్రిభుంగ్యాంస్థితో మాఘమాసే పునర్వసుజాతః సీతానాథః అన్యత్సర్వం ఆది మూర్తేరివ. 'రామం దాశరథిం వీరం కాకుత్స్థ, మితి.

వాల్మీకి రామాయణ రీతిగ చైత్ర మాస పునర్వసు నక్షత్రమును శ్రీరామావతారము లోకాచారమున ననుష్ఠించ బడుచున్నను శ్రీవైఖానస భగవద్దాస్త్ర రీతిని మాఘ మాస పునర్వసునందనుష్ఠానము కల్పభేదముచే నిద్దమైనదని నిర్ణయించి వైఖానస నన్నిధులలో ఈ దినమే అనుష్ఠింప దగియున్నది. శ్రీరామావతారకథయేమి, కాలమేమి, వాల్మీకి రామాయణమునందును మహాభారతమునందును నిర్వహింపబడుటలో భేదము కానవచ్చుట గమనింపదగి నది. రామాద్యవతారములు ప్రతికల్పమునందును పౌనః పున్యముగ సంభవించుచుండుననియు ఒక కల్పమందు చైత్రమాస పునర్వసు శుభదినము అవతారదినము కాగా ఇంకొక కల్పమందు మాఘ మాస పునర్వసు కావచ్చునని విమర్శకులు చెప్పుదురు. మాఘ మాసమును వైఖానస సంహితలు నిరూపించినవి.

ఒకానొకప్పుడు మారుతాత్మజుడు తాను చేసినట్టి రామ వాన్యమునకు గర్వితుడైనట్లు శ్రీరామచంద్రులు గ్రహించి ఆతనికి హితవదేశము చేయ సంకల్పించి యాతని బిలిచి తన (రాముని) వ్రేలిని ఉన్న ఉంగరమును తీసి అంజ నేయునకు చూపి వానిని సమీపమందలి ఒక పుష్కరిణి జలములందు విసరివేసి వానిని వెదకి తెమ్మని యాతనితో చెప్పెనట. వెంటనే అంజనేయుడు ఆ యాదేశమును నెరవేర్చుట అతిసులభకార్యముగా యెంచి పుష్కరిణిలో దుమికి ఉంగరమును వెదకెనట. ఆ పుష్కరిణి జలము లందు ఎక్కడ చూచినను రామనామాంకితములగు అంగు ళ్లయకములు లెక్కకు మిక్కిలిగ హనుమంతునకు దొరక నారంభించెను. అంతట నాతడు శ్రీరామచంద్రుడు అప్పుడు ఉదకములో వేసిన అంగుళీయకమును గురుతు పట్టజాలక భిన్నుడై వెలుపలకు వచ్చి భగవంతుని యెదుట చింతా క్రాంతుడై నిలచెను. రామచంద్రు డాతని మనసు నెరింగి 'ఓ భక్తవరేణ్య! రామభద్రుడుగ నాయవతారము లెన్నియో నడచినవి. ఒక్కొక్క అవతారమునందును నీవంటి అంజ నేయులు పరిచర్య చేయుచుండిరి. ఒక్కొక్క అవతారము నందును ఒక్కొక్క అంగుళీయక మీ సరోవరజలము లందు అవతార చిహ్నముగ ఉంచబడినవి. నీ శుశ్రూషాతి శయమునకు నీవు గర్వించ నక్కరలేదని, ఓదార్చెను.' అని చెప్పెడి చిన్నకథను పెద్దలు చెప్పుదురు.

‘అనేకరామావతరేషు ముదికాః

చతుర్ముఖ ప్రార్థనయా నమర్పితాః’ అని పై కథ సంగ్రహింపబడుచున్నది.

ఈ యర్థమునే భగవద్గీతయందు శ్రీ కృష్ణపరమాత్మయు ‘బహునిమే వ్యతీతాని జన్మాని తవచార్జున

తాన్యహం వేద సర్వాణి నత్వంవేత్త పరంతప’ అని అర్జునున కుపదేశించెను. (గీత ౪ వ అధ్యాయము)

ఫాల్గునమాసము :—‘ఫాల్గునే మాసి చందనాదీన్ నిత్యం యోదధ్యాత్వ సంవత్సరగంధదానఫలం లబ్ధ్వా నిత్యైశ్వర్యమవాప్నోతి’ (మరీచివిమానా. ౪౬ పటలమే)

ఫాల్గునమాసమున నెలదినములును ప్రతినిత్యము చంద నము మొదలగు సుగంధద్రవ్యమును భగవానున కర్పించు వారలకు సంవత్సరవర్గంత కాలము సుగంధ ద్రవ్యమును అర్పించిన ఫలము చేకూరి అఖండైశ్వర్యసిద్ధికల్గును.

మరియొక విశేషము. ‘తస్మిన్మాసే చోత్తరఫల్గున్యాం లక్ష్మి ప్రాదుభూతా, తస్యాం దేవీభ్యాం సహ దేవేశం సప్త వింశతి భేదైరభ్యర్చ్య ఉత్సవస్తపనాదీని కృత్వా ప్రభూతం హవిర్నివేదయేత్ ఆశక్తశ్చేత్ శుద్ధోదకైరభిషిచ్య యథాశక్తి హవిర్నివేదయేత్. (మరీచిః). మాఘమాసమున సుత్తర ఫల్గుని నక్షత్ర శుభదినమున మహాలక్ష్మి యవతరించెను.

కనుక ఆ యవతారజ్ఞాపకార్థమై ఆ నక్షత్రముతోకూడిన శుభదినముందు భగవానునితో శ్రీ భూ దేవులకు విశేషార ధనముచేసి ఉత్సవము స్తుపనము మొదలగు నుపచార ములచే యర్పించి ప్రభూతమునుగాని మహాహవిస్సును గాని నివేదనముచేయవలయును. ఇంతటిగొప్ప కైంకర్య ముచేయుటకు శక్తిలేనివారలు దేవీసహతుడగు భగవానునికి శుద్ధోదకాభిషేకమైనను కావించి హవిర్నివేదనము చేయ వలయును.

పంగున్యత్తరము :—మీనమాసము (అరవపుపంగుని నెల) యందు వచ్చెడి ఉత్తరఫల్గుని నక్షత్ర శుభదినమున ద్రామిడదేశమందీ యుత్సవము అత్యవైభవముతో మరీ చ్యోక్తప్రక్రియకు అనుబంధముగ విశేష క్రియాకలాప ముతో చేయుట కలదు. ఆ విధానమిట్లున్నది. ద్రామిడ దేశమందు ప్రాయికముగ భగవానుని అలయముతోపాటుగ మహాలక్ష్మికిగూడ ప్రత్యేకముగ అలయము నిర్మించబడి అందు పృథగాలయాశ్రిత స్వతంత్ర లక్ష్మియను పేరుతో మహాలక్ష్మి దివ్యమంగళ విగ్రహము చతుర్భుజోపేతమై ఆసీనావస్థలో పద్మాసనమందు సాక్షాత్కరించును. ఈయ మకును శ్రీస్వామి వార్లతో ఉభయపార్శ్వములలోను నిత్య ముగ వేంచేసియుండు శ్రీభూదేవులకును సంబంధము లేదు. పంగునియందలి ఉత్తరఫల్గుని నక్షత్రము స్వతంత్ర లక్ష్మికి అవతార దినముగ చెప్పబడుటచే శ్రీభూమి సమేతు డగు భగవానుని దివ్యమంగళ విగ్రహములను పృథగాలయ లక్ష్మి సన్నిధికి వేంచేపించి అక్కడనే అన్నిబింబములకు స్తుపనాదులగావించి ఆ సన్నిధియందే ఆరాత్రి ఆ బింబ ములకు శయనాధి వాసోత్సవముచేసి సేవింపుటయు మరు నాడు ఉదయము శయనముననుండిన దివ్యమూర్తులను ప్రభాతవిశేష సేవలో సేవింపుటయు చేయుటకలదు.

చైత్రమాసము :—‘చైత్రమాసే, సుగంధపుష్పైః దేవేశ మలంకృత్య సంవత్సర పుష్పదాన ఫలంలభేత్. తస్మిన్ మాసే చైత్ర్యాం పార్థమాస్యాం దేవేశం ద్వాత్రింశద్విగ్రహై రభ్యర్చ్య ఉత్సవస్తపనం చకృత్వా ప్రభూతం హవిర్నివేద్య కదల్యాఘ్ర పనసాదీని సుపక్వాని బహుని నివేద్య సుగంధ పుష్పైర్దేవేశమలంకృత్య పుష్పాదిభిః ప్రపామలంకృత్య తస్యాం దేవేశం సంస్థాప్య నృత్యగేయవాద్యైః విసేదం కారయేత్. దేవాభిముఖే ధాన్యపీఠయోః మధుమాధవౌ సమావాహ్యభ్యయేత్. వసన్త కాలావధిర్యావత్ తావన్నిత్య మేవం కుర్యాత్’ (మరీచివిమానా. ౪౬ ప)

చైత్రమాసమున సుగంధసంపన్నములగు పుష్పవిశేష ములచే భగవాను నలంకరించినచో ఒక సంవత్సరము పుష్ప కైంకర్యము నొనరించిన శుభఫలము సిద్ధించును. ఈ చైత్రమాసమందు చిత్రా నక్షత్రముతోకూడిన పూర్ణిమ

శుభదినమున భగవానునికి విశేషారాధనమును సంకల్పించి ముప్పదిరెండు ఉపచారములతో పూర్ణముగ నర్పించి ఉత్సవమును స్వప్నమునుచేసి ప్రభూతహవిస్సును హవిర్ని వేదనము కావించి కదలి ఆమ్రము పననమొదలగు పక్వ ఫలములదెచ్చి యర్పించి సుగంధ పుష్పములచే భగవాను నలంకరించి అట్టి పుష్ప విశేషములచే నౌక విశాల మండపమును విస్తారముగ నలంకరించి అందు భగ వానుని వేంచేపించి నృత్యగేయ వాద్యములచే విసేద మును చేయించవలయును. అచ్చటనే భగవానున కభి ముఖముగ ధాన్యపీఠములను రెంటిని కల్పించి అందు క్రమముగ వసంతర్తులకధివేపతలగు మధుమాధవులను నిరువురు దేవతల నావాహనముచేసి వారల కుపచారముల నర్పించ వలయును. ఈ విధమున వసంత ఋతువు అనువర్తించెడి ప్రతిదినమును ఉత్సవముచేయుట మహా ఫలదమగుచున్నది.

మరియు చైత్రశుక్ల పాడ్యమి చాంద్రసంవత్సరాది యగుటచే నూతన సంవత్సరారంభమున భగవానుని దివ్యాలయమునందు విశేషపూజలను చేయుట సంప్ర దాయసిద్ధముగ వచ్చుచున్నది. ఈ శుభదినమున విశేష పూజాసాసమునందు నూతనపంచాంగమును భగవత్సన్నిధానమున వినిపించి భక్తులకు సైతముసంవత్సరఫల ములను చెప్పి భగవానుని తీర్థ ప్రసాదములను స్వీకరిం చుట కల్యాణ దాయకమై యుండును.

మరియు శ్రీ మద్వాల్మీకి రామాయణాను సారముగ చైత్రశుక్లనవమీతిథియందు గాని పునర్వసునక్షత్రమందు గాని రామావతారజ్ఞాపకముగ శ్రీ రామనవమీ ఉత్సవ ములను ఒకదినమో యొక్కవదినములో ఆచరించుట సంప్రదాయమైయున్నది.

వైశాఖమాసము :— వైశాఖమాసే ప్రభాతే నవమిటే స్వచ్ఛం స్వాదుతోయం సంగృహ్య ఉత్పాయ ఆదిత్యరశ్మి చంద్రకిరణే చనిధాయ ద్వితీయేహని సుగంధ వానితే నవమిటే సంపూర్ణ చందసో శీరైలాది వానితం వాయుశీతం నవే కరకే సంపూర్ణ దేవేశాయ యోదద్యాత్స సంవత్సర పానియ దానఫలం లభేత (మరీచివిమానా-౪౬ పటలమ్).

వైశాఖమాసమున ప్రభాత సమయమున క్రొత్తమృత్వా త్రమునందు స్వచ్ఛమగు తీయని ఉదకమును తెచ్చి పరి శుభముగా వడియకట్టి మూసి ఆ పాత్రమును సూర్యుని చంద్రుని యొక్కయు కిరణములు తాకునట్లు బాహ్య ప్రదేశమునబెట్టి మరునాడు పగటివేళ ఆయుదకమును సుగంధ ద్రవ్య వానితమగు వేరొక నూతన ఘటమందు పోసి మరల నా యుదకమును చందనము వట్టివేరు ఏల కులు మొదలగు పరిమళ ద్రవ్యములతో వానితము గావించి

మరియుక నూతన ఘటములో పూరించి ఆశీర్వాదకమును భగవానునకు పాసియోదకముగ నమర్పించుట వైశాఖ మాసాచిత దివ్యోపచారమగును. ఒక్కనాటి ఈ యుపచార ముచే ఒక సంవత్సర దీఘకాలము శుభపానియమును నమర్పించిన మహాఫలము సిద్ధించును.

మరియు (తస్మిన్ మాసి రేవత్యాం మహాదేవి ప్రాదు ర్భూతా, తస్యాం దేవిభ్యాం సహ దేవేశం నస్తవితీ విగ్ర హైరభ్యర్చ్య ఉత్సవన్నపనాదీని కృత్వా ప్రభూతం హవిర్ని వేదయేత్) (మరీచివిమానా-౪౬ పటలమ్) వైశాఖమాస మందు రేవతీ నక్షత్రము కూడిన శుభదినమందు భూదేవి యవతరించెను. కావున నా దినము భగవానుని సుభయదేవి సహితముగ నస్తవితీతుల్యుపచారములతో విశేషముగ నర్పించి ఉత్సవన్నపనాదుల నాచరించి ప్రభూత హవిస్సు నివేదించవలెను.

మరియు 'విశాఖానక్షత్రే దేవం విశేషతోభ్యర్చ్య ఆ మ్రఫలాని బహూని పయసా సహ పాచయిత్వా నివేద్యప్రభూ తం హవిర్ని వేదయేదిత్యేకే' (మరీచివిమానా-౪౬ పటలమ్)

వైశాఖమాసమున విశాఖానక్షత్రముకూడిన శుభదిన మందు భగవానుని విశేషారాధనవిధిగ పూజించి పలు విధములగు సుత్తమమైన మామిడి పండ్లను తెచ్చి గోక్షీర మున పక్వముచేసి భగవన్నివేదనము కావించి ప్రభూత హవిస్సును నివేదనముచేయుట మహాఫలప్రదమని కొందరి మతము.

జ్యేష్ఠమాసము :—జ్యేష్ఠమాసి స్నానతోయమమృతవత్ ఖామం సూక్ష్మం కార్పాసతంతుకృతంవావస్తం దేవేశాయ యోదద్యాత్ సోఽప్యేకహాయన స్నానతోయదానఫలం వస్త్ర దానఫలంచలబ్ధా చిరాయుర్భవతి' (మరీచివిమానా-౪౬ పటలమ్)

జ్యేష్ఠమాసమున అమృతతుల్యమగు స్నానోదకమును పట్టుతో నేయబడినట్టిగాని నూలుతో నేయబడినట్టిగాని నన్నని వస్త్రమును భగవానునకు నమర్పించినయెడల అట్టి భక్తునకు ఒక సంవత్సరదీర్ఘకాలము స్నానోదక మును వస్త్ర సమర్పణముచేసిన మహాఫలము సిద్ధించు టయేగాక ఆతడు చిరాయువుగ నమస్తైశ్వర్యములు కలిగి జీవించును.

ఆషాఢమాసము :—'ఆషాఢేమాసి విధినా అఘక్యద్ర వ్యాణి సంయోజ్య యోదద్యాత్స సంవత్సరాఘక్య దాన ఫలం లభేత' (మరీచివిమానా-౪౬ పటలమ్)

ఆషాఢమాసమున శాస్త్రోదితములగు వివిధములగు నఘక్యద్రవ్యములతోకూడిన అఘక్య దానమును భగవా నున కర్పించు వానికి ఒక సంవత్సరదీర్ఘకాలము అఘక్య ద్రవ్యమును నమర్పించిన మహాఫలము సిద్ధించును.

క్రావణమాసము :—‘అథక్రావణే ఘృతందధిచ నివేద్య ససంవత్సర నివేదసఫలం లభేత్ (మరీచివిమానా-౪౬ పటలమ్)

క్రావణమాసమున ఘృతము దధి పదార్థములను భగ వానునకర్పించు వారలకు సంవత్సర దీఘకా కాలము ఘృతవధులనర్పించిన మహాఫలము సిద్ధించును.

మరియు ‘తస్మిన్మాసే కృష్ణాష్టమి రోహిణీయుక్తా వియుక్తావా జయంతి కీర్త్యతే, తస్యాం కృష్ణార్చనం కుర్యాత్. అంకురార్చణం కృత్వా తద్రాత్రావర్చనాపానే కృష్ణమలంకృత్య ఆస్థానమండపే సంస్థాప్య పరితః ప్రావ రణం కృత్వా స్మృతగేయవాద్యైః విసేదం కారయిత్వా స్త్రైః జయశబ్దైశ్చ సంస్తూయ పటముద్భృత్య పుష్పాణ్య వకీర్య వస్త్రమాల్యాదీని విమోచ్య ధాతవస్త్రిణాచ్ఛాద్య పాద్యాద్యైరభ్యర్చ్య తైలాభ్యంజనం కృత్వాశుద్ధన్నపనవిధినా సంస్థాప్య గోక్షరం నవసితంచ ‘శన్నోదేవీ’రితి నివేద్య తాంబూలం ప్రదాయ పుష్పాంజలిం దద్యాత్. నివేదితం క్షీరమప్రజాః స్త్రీయః పిబన్తి తాః పుత్రవత్సో భవేయుః. తస్మిన్కాలే పూర్వవత్ ప్రతిసరం బద్ధ్వా శయనే పంచ శయనాని వాసాంసివా ఆస్తీర్వ ప్రతిసరం బద్ధ్వా దేవం శాయ యిత. ప్రభాతే స్నాత్వా దేవముత్థాప్య అష్టోపచారై రభ్య ర్చ్య అలంకృత్య ఉత్సవేక్రకమేణ గ్రామమాలయం వాప్రదక్షిణం కారయేత్. ఉత్సవే దేవేశం యే సేవస్తే తేషాం భక్తానాం బ్రాహ్మణానాం శిరస్సు హరిద్రాచూర్ణం తైలంచ వినిక్షిపేత్. ఆలయమావిశ్య ఆస్థాన మండపే సంస్థాప్యన్నపనోక్త విధినా శుద్ధన్నపనవిధినావా స్నాపయేత్. మహాహవిః ప్రభూతంవా నివేద్యాలంకృత్య ఆలయం వ్రదక్షిణీకృత్య అర్చాస్థానే సంస్థాపయేత్. ఏతేనోత్సవేన సర్వప్రజావృద్ధిః విజయః కీర్తిశ్చ భవతి. ఇష్టానీకామాన వాప్నోతి. విష్ణుశోకే మహాయతే’ (మరీచివిమానా-౪౬ప)

క్రావణమాసకృష్ణపక్షమందలి అష్టమి శుభదినమున కృష్ణావతారోత్సవము నాచరించవలయును. ఈ యష్టమి దినమున రోహిణి నక్షత్రము ఉండినను, ఉండకపోయి నను నిర్బంధములేదు. అష్టమితిధి మాత్రము అదినము అరుణోదయ కాలమున సప్తమివిద్ధ కాకూడదు. అష్టమి తిధి ఆ దినమున అర్ధరాత్రి వ్యాప్తముగ గూడనుండ నక్కరలేదు. అట్లు శుద్ధాష్టమిదినమందు శ్రీ కృష్ణపర మాత్మ దేవకీదేవి గర్భ మందవతరించినట్లు చెప్పబడుటచే అరుణోదయకాలమందు సప్తమివేధ లేనట్టి శుద్ధాష్టమి యందు కృష్ణ జన్మాష్టమ్యుత్సవము చేయదగినది. ఇది వైఖానసభగవద్దాస్త్ర సంహితలందున్న మతమని శ్రీ శ్రీని వాస దీక్షితేంద్రుని నిర్ణయమైయున్నది. అర్ధరాత్రియందు అష్టమి వ్యాప్తిగల శుభదినమందు జన్మాష్టమిని స్మార

మతానుయాయులాచరించుచున్నారు. ఇదియే మధ్య మతానుయాయులయందును ఆచారమైయున్నది. రామా నుజ మతమువారు అష్టమితిధికి ప్రాధాన్యమీయక రోహిణి నక్షత్రమునకు ప్రాధాన్యము సంగీకరించి కృత్తికవేధలేని రోహిణి నక్షత్రదినమందు అవతారోత్సవమును చేయుదురు. తిధి అష్టమియో నవమియో దశమియోకూడ కావచ్చును. ఇందు నియమములు కలవు. అష్టమితిధియు, రోహిణి నక్షత్రము యేదినమున అర్ధరాత్రియగు అవతార కాలమున కూడియుండి వచ్చునో ఆ దినమున అష్టమికి సప్తమి వేధ గాని రోహిణికి కృత్తిక వేధగాని పాటించబడుటలేదు. జయన్తి ఆ దినముననే చేయబడవలయును. తిధి నక్షత్ర ములకు సంబంధములేక వేరువేరు దినములలో సంభవించే యెడల అష్టమిని పూర్తిగా విడచి కృత్తికనక్షత్ర వేధలేనట్టి రోహిణి నక్షత్ర దినముననే జయన్తి నాచరించవలయును. అప్పుడుకూడ రోహిణినక్షత్రము కృత్తిక వేధ కలిగియుండి ఆ మరునాడు రోహిణినక్షత్రమే లేకపోయిన పక్షములో కృత్తికవిద్ధయైనను ముందుదినముననే రోహిణినక్షత్రము ఉన్ననాడు జయన్తిని వీరలాచరింతురు. ఇందుకు వారలు చక్కని సంప్రదాయోపపత్తిని చెప్పుట కలదు. సాధారణ ముగ భగవదవతారశుభదినముల నాచరించునప్పుడు తిధిప్రధానముగను అయాదినములను కొని యాడుట సంప్రదాయగతమైయున్నది. అనగా—రామనరసింహాది విభవావతారములను అవతార తిథులయందాచరింతురు. శ్రీరామనవమి, హయగ్రీవజయన్తి, నృసింహజయన్తి కూర్మజయన్తి, హనుమజ్జయన్తి అదిగాగలవి అయాతిథు లందు కొనియాడబడుచున్నవి. పూర్వాచార్యులగు నమ్మాళ్వార్లు, ఉడయవరులు, మొదలగు మహనీయుల అవతార కాలమును తిరునక్షత్రములను పేరుతో అయాఅవతార నక్షత్రదినములందారింపబడుచున్నవి. ఇట్టి కార్యవ్యవ స్థలో శ్రీ కృష్ణపరమాత్మను భగవదవతారముగను గీతోప దేశము చేసిన కారణముచేత ఆచార్యావతారముగను భగవద్రామానుజమతానుయాయులు నిర్ధారణము చేసి శ్రీ కృష్ణపరమాత్మను భగవదవతారమనుటకంటె ఆచార్య పరంపరలో అన్వయించి ఆచార్యావతారముగ అధికతమా దరము చూపుటచే కృష్ణావతారోత్సవమాచరించునప్పుడు నక్షత్రప్రధానముగనే ఆచరించుటయని చెప్పదురు.

‘కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మ నమ్మాధదేతాః,

యచ్చేయస్యాన్నిశ్చితం బ్రూహితస్యేశిష్యస్తైః హంశాధి మాంత్యాంప్రపన్నమ్’ అని

శిష్యభావముతో శ్రేయఃప్రాప్త్యపాయమును ప్రార్థించిన ప్రపన్నుడగు నర్జునుని కటాక్షించి

‘సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్యమామేకం శరణం ప్రజ
అహంత్యానర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచః’
అని శరణాగతి శాస్త్రమును పరమాత్మ ఆచార్యుడగు ఉప
దేశించెనని చెప్పదురు.

ఇదియేకాక ఈ యుత్సవమును చాంద్రశ్రావణమందు
కాక సారమాసరీతిని సింహమాసమందే ఆచరించుట
కలదు. ఒకప్పుడు సింహమాసము శ్రావణమున కృష్ణా
ష్టమినాటికి సంభవించక అష్టమికివెనుక సింహ సంక్ర
మణము యేర్పడుచో కృష్ణజయంతి చాంద్రభాద్రపదమాస
మున కృష్ణపక్షాష్టమినాడు ఆచరింపబడును. ఈ యాచరణ
భేదవిషయములో చాంద్రమాస సంప్రదాయము పరిచయ
ములేని ద్రావిడదేశీయులగు వైఖానసులు సైతము తమ
ఆలయములలోనేమి ఇండ్లలోనేమి సారమాసరీతిని ఉత్సవ
మును జరుపుచువచ్చుచున్నారు. ఈ యుత్సవమును
మాధ్వలు, స్మార్త సంప్రదాయపువారు ‘జన్మాష్టమి-కృష్ణా
ష్టమి-గోకులాష్టమి’ అనియు తదితరులు ‘క్రీజయన్తి-
కృష్ణజయన్తి’యనియు వ్యవహరింతురు.

ఈ దినమున ఆచరించవలసిన కార్యక్రమమిట్లు చెప్ప
బడినది. నాటిదినము రాత్రి ఉత్సవారంభముగ అంకు
రార్పణముచేసి రాత్రి పూజాపసానమున కృష్ణవిగ్రహమును
అలంకరించి ఆస్థానమండపమున వేంచేపుచేసి మండప
మును చుట్టి యవనిక (తెర)ను కట్టి నృత్యగేయ వాద్య
ములతో వినోదమును చేసి స్తోత్రములచేతను భగవానుని
స్తోత్రముచేసి యవనికను తొలగించి భగవానుని పాద
పద్మములందు పుష్పములనుంచి ఆ వెనుక స్వామి ధరించి
యుండిన వస్త్రములను పూలమాలను సల్లింపుచేసి ధౌత
వస్త్రములను ధరింపజేసి పాద్యదులగు నుపచారములచే
అర్పించి తైలాభ్యంగము కావించి శుద్ధస్వనోక్త మార్గ
మున నభిషేకము చేసి గోక్షీరమును నవనీతమును
నివేదనము చేసి తాంబూలమునర్పించి పుష్పాంజలిని
సమర్పించవలయును. అప్పుడు నివేదనము చేయబడిన
క్షీరప్రసాదమును సంతానములేని స్త్రీలు సేవించిన
యెడల వారలకు దీర్ఘాయువులగు పుత్రులు జన్మింతురు.
అవల భగవానునకు రక్షాబంధముచేసి శయనాధివాసమున
పంచశయనములనొనర్చువస్త్రములనొనర్చి భగవానుని శయన
మున వేంచేపించవలయును. అవల ప్రభాతసమయమున
ప్రభాతసేవతో స్వామిని మేలుకొలుపుతో ప్రబోధముచేసి
అష్టాపచారములచే అర్పించి అలంకారములచే అలంకరించి
ఉత్సవోక్తరీతిని గ్రామమునందుగాని ఆలయమందుగాని
ప్రదక్షిణముగ వేంచేపుచేసి ఊరేగింపు కావించవలయును.
అరంభమాదిగ ఉత్సవాంతమువరకును ఈ మహోత్స
వమును సేవించుచు వచ్చెడి బ్రాహ్మణాదిభక్త కోటికి శిర

మున భగవత్సాసన శేషమగు హరిద్రాచూర్ణమును తైల
మును ఉంచవలయును. ఇదియే నాటి మహాప్రసాదము.
అవల ఆలయమున బ్రవేశింపజేసి ఆస్థానమండపమున
దేవుని వేంచేపించి స్వవనోక్తవిధినుసరించిగాని శుద్ధ
స్నానోక్తరీతినిగాని భగవానునకభిషేకముచేసి మహా
విహస్సునుగాని ప్రభాతమునుగాని నివేదనము చేయవలెను.
తరువాత విశేషాలంకారములచే స్వామినిలంకరించి ఆలయ
ప్రదక్షిణముగ తెచ్చి ఆర్చాస్థానమున నుంచవలయును.
ఇట్లు చేయబడిన మహోత్సవముచేత నమస్తప్రజలకు
ప్రజావృద్ధియు విజయమును కీర్తియు కల్గును. ప్రజలకు
నమస్తకోరికలు సిద్ధించును. ఇహ లోకసుఖముల ననుభ
వించిన తరువాత భగవానుని నిత్యవాసమగు పరమపద
స్థానముకూడ భక్తులకు లభించును.

ఈ యుత్సవమును భక్తులాలయములందును స్వగృహ
ములందును ఆచరించుట కలదు. కృష్ణాష్టమినాడు
భగవదవతారము చంద్రోదయసమయమనునది అందరు
సంప్రదాయవాదులు తలచుచున్నారు. ఇందు విప్రతిపత్తి
లేదు. చంద్రోదయసమయమగు ఆర్ధరాత్రి కాలమువరకు
ఆ దినమంతయు నిరాహారులుగ ఉపవాస వ్రతము నను
ష్ఠించి ఉచితసమయమున పూజాదులను నిర్వర్తించి
ఉత్సవమునుజేసి ఉత్సవాంతమున పారణము (భగ
వత్ప్రసాదమును భుజించుట) చేయుట కొందరిమతము.
అట్లుగాక అహస్సు(పగలు)నందువలె పూజానస్తరము రాత్రి
యంతయు ఉపవాసముగనుండి మరునాడు పారణము
చేయుట మరికొందరి మతము. పారణము పూజాంతమున
తిధివివరనుగాని నక్షత్రాంతమునగాని పారణము చేయ
వలయుననునది ఇంకొకమతము. ఇట్లు పారణోపవాస
నియతిని వైదికులు తమతమ సంప్రదాయము ననుసరించి
అనేకవిధములుగ అనుష్ఠించుచున్నారు.

ఈ యుత్సవమున కంగముగ ‘ఉట్టి ఉత్సవము’
అను పేరిట గ్రామోత్సవమును చేయుట ఆచారమున
వచ్చుచున్నది. అవతారోత్సవ దినముననే ఆంధ్రదేశమున
ఈ ఉట్టిపుత్సవము జరుపబడుచున్నది. అవతారోత్సవ
మునకు మరునాడు ఆరవదేశముననీ యుత్సవము చేయుట
కలదు. శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ బాల్యక్రీడలను జ్ఞాపకపర
చుటకై అది ఉద్దేశింపబడి యుండవచ్చును. గ్రామవీధు
లందు రెండుస్తంభములనుప్రాతి మధ్యభాగమున నొక
‘ఉట్టి’ ని కట్టి దానిలో ఒక కలశము బెంకాయలను ఉంచి
కప్పిత్రాటిని జతపరచియుంచి ఆ త్రాటిని క్రిందికి పైకి
లాగుచుండగా యెగిరి ఆ కలశమును చేతితో త్రాకువార
లకు నమ్మానముచేయుట అనునది ఇచ్చటచేయు కార్యము.
శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ పాలుపెరుగులను గొల్లల ఇండ్లలో ఉట్టి

మీదనుంచి చొర్యముచేసెడి పవిత్రచిత్రము నీ కార్యము అనుకరించునని చెప్పదురు. గ్రామవీధులలో ఇట్టి ఉట్టు ఆయాభక్తుల ఉత్సాహాతిశయమున పలుచోటులందమర్చ బడుట కలదు.

భాద్రపదమాసము:— ప్రాప్తపదేమాసి అపూపాదీని భక్త్యాణి యో నివేదయతి స సంవత్సరనివేదనఫలం లభతే (మరీచివిమానా ౪౬ పటలమ్)

భాద్రపదమాసమున భగవానునకు అపూపమాదిగాగల రుచికరములగు భక్త్యములను నివేదనము చేయువారలకు సంవత్సరపరిమితమగు దీర్ఘకాలము అపూపనివేదనము నమర్పించిన మహాఫలము సిద్ధించును.

ఆశ్వయుజమాసము:—ఆశ్వయుజమాసే నిత్యంముఖ వాసం యోదద్యాతే స సంవత్సరముఖవాసదానఫలం లభతే. (మరీచివిమానా ౪౬ పటలమ్)

ఆశ్వయుజమాసమున భగవానునకు ముఖవాసదానము నర్పించువారలకు సంవత్సరకాలము ముఖవాసము నర్పించిన మహాఫలము సిద్ధించును.

కార్తికమాసము:— కార్తికేమాసి దేవేశన్యయోదీపం దద్యాతే స సంవత్సరదీపదానఫలం లభతే (మరీచివిమానా ౪౬ పటలమ్)

కార్తికమాసమునందు భగవదాలయమున దీపదానము చేసినవారలకు సంవత్సరకాలము దీపము నర్పించిన మహాఫలము సిద్ధించును.

మరియు, 'తతస్తస్మిన్మాసే కృత్తికానక్షత్రయుక్తే వియుక్తేవాపర్వణి దీపంకుర్యాత్. దేవాలయం సంశోధ్య పైష్ట్యాభూమిమలంకృత్య దేవం విశేషతోఽభ్యర్చ్య ఉత్సవ న్నవనాదీని పూర్వవత్కారయేత్. సాయాహ్నా బహుదీపార్థ ఘృతం తైలంవా ఆహూత్య అస్తంగతే అర్చే దేవస్యాభయోః పార్శ్వయోః గవ్యంఘృతమాదాయ కర్పూరవర్తికాయుక్తాన్ దీపానుద్దీప్య తథాముఖమండపే తద్వారేచ దీపమాలాం కారయేత్. ప్రథమావరణే ద్వితీయే తృతీయే చతుర్థిక్ష విదిక్షచ దీపకటాన్కృత్వా దీపానుద్దీప్య దీపపాత్రే మహా దీపముజ్జ్వాల్య అధిదేవమారాధ్య పశ్చిమే దీపమండపే సంస్థాప్య 'శుభాత్యోతి' రితి దండ్రాగే దీపంసన్న్యసేత్. దేవంచిత్రకణ్డద్వైరలంకృత్య అర్చావసానే అపూపాని పృథు కాని బహూని నివేద్య అన్యాని భక్త్యాణి నివేద్య గులేన విశ్రీతాని దేవేశాయ నివేద్య మహాహవిః ప్రభూతంవా నివేద యేత్. ఏవంయః కురుతే స కీర్తి శ్రీ విజయానిష్ఠాన్ కామాంశ్చావాప్యవిష్ణోర్లోకే మహీయత ఇత్యాహమరీచిః' (మరీచివిమానా ౪౬ పటలమ్)

కార్తికమాసమున పూర్ణిమ తిథియగు శుభదినమందు భగవదాలయమున దీపదానము చేయవలయును. పూర్ణిమా

తిథి అరుణోదయమున చతుర్దశి వేధ లేనిదైకూడ ఉండ వలయును. ఆ దినమున కృత్తికానక్షత్రము ఉండవలయు నని నియమములేదు. దీపదానమునకు శుద్ధపూర్ణిమ మాత్రమే నిమిత్తమగును. దీపాత్సవాంగముగ ఉదయము నుండియు అలయమును మృష్టసిక్తపలేపనాదులచే శుభ పరచి బియ్యపుపిండితో రంగవల్లులనుంచి భగవానునకు విశేషపూజజేసి ఉత్సవము న్నవనము కావించవలయును. సాయంసమయము సమీపించగా గోఘృతమును తైల మును సేకరించి యుంచుకొని సూర్యుడస్తమించినదే కర్పూరవర్తికలతో గోఘృతముచే దీపములను భగవానునికి ఇరుపార్శ్వములందును వెలిగించవలెను. అట్లే ద్వార పార్శ్వములందును ముఖమండపము అస్థానమండపము మొదలగునన్నిస్థలములందును దీపములను వెలిగించ వలెను. ఒక పెద్ద దీపపాత్రమును తెచ్చి వెలిగించి దీప మండప మధ్యమందునుంచి దీపాధిదేవతలను అందర్పించి ఆ దీపమును దీపదండముపైనుంచవలయును. భగవానుని వివిధములగు నలంకారవస్త్రములచే మనోహరముగ నలంకరించి అపూపములు పృథుకములు ఇతర భక్త్య జాతములను నివేదనము గావించి మహాహవిస్సునుగాని ప్రభూతమునుగాని యథాశక్తిగ నమర్పించవలయును. ఇట్టి దీపాత్సవములను చేయువారలకు కీర్తి, విజయము చేకూరుటతోపాటు వాంఛితసకలార్థసిద్ధి కల్గి ఇహలోక నకల భోగముల ననుభవించిన వెనుక దెహవసానమున పరమ పదప్రాప్తియు కలుగును.

దీపాత్సవము, ధనుర్మాసారాధనమునను నీ రెండు విశేష పూజలను శివకేశవనన్నిదులలో రెంటియందును సమాన ప్రతిపత్తితో జరుపబడుట అచారముననున్నది. శాస్త్రము కూడ అట్లేకలదు. శివాలయములందు 'తిరువణ్ణామలై' మొదలగు కొన్ని దివ్యక్షేత్రములందు 'భరణిదీప' మను పేరుతో కార్తికమాస (వృశ్చికమాస) భరణియందు జరుప బడుటకలదు. భరణిదీపమునే ప్రధానముగ శివాలయ ములలో అనుష్ఠింపబడుచున్నది. ఈ దీపాత్సవసందర్భ మున కూడ కృష్ణాష్టమియందువలె పర్వప్రధానముగను కృత్తికానక్షత్ర ప్రధానముగను ఆయాసంప్రదాయము వార లకు మతభేదము కలదు.

అంధ్రదేశమున కార్తికమాస శుక్లపక్ష పాడ్యమినాడు ఆరంభించి మాసాంతమువరకును ప్రతినిత్యము సాయం సంధ్యాసమయమున 'దీపపుకుండ - కాయ' అను యిత్రడి పాత్రమునుతెచ్చి దానిలో ప్రమిదలు ఉంచి దీపమును వెలి గించి ఆ పాత్రమును కప్పికట్టిన త్రాడుతో ధ్వజస్తంభము చివరకు యెక్కించి ఆ కుండ గ్రామమంతయు కనుపించు నట్లు చేయుదురు. ఆ పాత్రము గుండ్రగ చిల్లులతో రెండు

డిప్పలుగ నుండును. దీపారాధనము ధ్వజముపై నెక్కించుటకు ముందు కుండలో దీపమును ఉంచి అర్చనము అవసర నివేదనముచేసి ఆ వెనుక కుండనుమూసి కప్పీమూలముగ ధ్వజముపైకి పంపెదరు. అందలి తైలము ఉండినంత కాలము ఆ దీపము ప్రకాశముతో వెలుగుచు గ్రామస్థులకు ఆలయ జ్ఞాపకమును కలుగజేయుచుండును.

కార్తికమాసమున వచ్చెడి సోమవారములు శివప్రీతికరములని చెప్పుదురు. ప్రాయశ్చముగ కార్తికసోమవారములందు వైదికశ్రద్ధగల స్మార్తబ్రాహ్మణులేమి ఇతర శివ

భక్తులేమి స్త్రీపురుషవిచక్షణలేక ఆబాలగోపాలము ఏకభుక్తమును సంకల్పించి రాత్రి శివదర్శనము చేసికొని భుజించు నాచారము ఆంధ్రద్రావిడ దేశమందు సమాసముగ కలదు.

ఈ వివరము వైఖానసమరీచి ప్రాక్రముగ నున్నది. మరీచి సంహితలో విస్తరించి చెప్పబడిన పవిత్రోత్సవ ప్రకారమును ఇతర సంహితలలోని విశేషములను పాంచరాత్ర శైవాగమములలో చెప్పబడిన తత్సంప్రదాయ ప్రకారముగ తటస్థించెడి విశేషములను పైనంచితో ప్రచురింపబడును.

ధర్మము - దేవాలయములు

లింగన సోమయాజి - అశ్రతేయ

ప్రయోజనము మనుజుని ప్రవర్తనమునకు ముఖ్య కారణము. ఏదోయొక ప్రయోజనమును గోరక మందుడు గూడ బ్రవర్తింపడు. మనుజుడు గోరు ప్రయోజనములు ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము అని నాలుగు విధములు. అందులో మొదటి మూడునైహికములు. నాల్గవది యగు యాముష్మికము మానవుని కోర్కెలన్నిటికంటె నుత్తమతమము, జన్మమునకు బరమావధియునై యున్నది. మోక్షస్వరూప మనేకమతకర్త లనేకవిధముల నిరూపించిరి. జీవన్ముక్తియో క్రమముక్తియో మోక్షమని యద్వైతులు నిర్వచించిరి. శంఖచక్రగదాధరత్వము, లక్ష్మీపతిత్వము దక్క శ్రీ మహావిష్ణు స్వరూపమును బడయు సారూప్యము మోక్షమని విశిష్టాద్వైతులనిరి. ఆయన సాన్నిధ్యముండేరి నిత్యసేవసేయుట మోక్షమని ద్వైతులు బల్కిరి. ఎటులయినను జన్మరాహిత్య మీ నిర్వచనము లన్నిటికిని సామాన్య లక్షణము. ధర్మార్థకామములు మోక్షమునకు సహాయకములు. మానుష ప్రవృత్తియంతయు ధర్మానురుద్ధముగ నుండవలయును. ధర్మచ్యుతియే లోకములో కాన్పించు వైయుక్తికములు, సాంఘికములు, రాజకీయములు, ఆర్థికములునగు నిక్కట్టలకు ముఖ్యకారణమగుచున్నది. ధర్మమిహలోకనుఖమునకే కారణమగుచుండ పరలోకనుఖమునుగూర్చి వేఱుగ జెప్పనక్కరలేదు. మన ప్రయోజనముల కక్కఱకు వచ్చుటచే నర్థము మనకనర్థమగుచున్నది. అట్టిప్రయోజనములు స్వార్థములైనను పరార్థములైనను ధర్మనిబద్ధములు గావలెను.

ధర్మము నర్వదాసములకు నిదానము. వాపీకూపతటాకాది సాంఘిక ప్రయోజనమును గోరి జేయువానము శ్రేయస్కరము. స్వార్థమగు గృహకర్మనిర్వహణాదికము ధనమునకు రెండవ ప్రయోజనము. దానము భోగము దక్క ధనమునకు మఱియొక ప్రయోజనము గానరాదు. స్వపరార్థ ప్రయోక్తముగాక దాచిపెట్టు ధనములన్నియు నిరర్థకములై పరులపాలగును. ధనార్జనముగూడ నార్జవమార్గమున చేయవలయును. జరయు మృతియు లేనివానివలె ధనము నార్జించిన, ధర్మమార్గమును మాత్రము తప్పరాదు. ధర్మమార్గమున నుపలబ్ధమగు ధనము కామమున కుపకరించును. కామములన్నియు గృహస్థాశ్రమమునకు సంబంధము లగుటంజేసి, యా శబ్దము గృహస్థాశ్రమమున కుపలక్షణమగుచున్నది. ఆ యాశ్రమమున కుచితములగు ధర్మముల నిర్వహించుటకు ధనమావశ్యకమగుచున్నది. ఇతరాశ్రమములయందు ధనముతో బనిలేదు. బ్రహ్మచర్య విధులు యథాతథముగ నిర్వర్తించిన పిదప, సంతానేచ్ఛ జనించెనేని సవర్ణయును, అసపిండయును, అసగోత్రయు యవీయసియునగు కన్యను దారకర్మార్థము పరిగ్రహించవలెను. అనిందితమగు నుద్యహకర్మఫలమగు సంతానము గూడ ననిందితము ధర్మిష్ఠమునై పర్యాప్తభోగములతో శతవత్సరములు జీవించునని శాస్త్రప్రమాణము. గృహస్థాశ్రమము సర్వార్థ సాధన స్థానము; అచట సధర్మప్రాబల్యము గలిగినచో సర్వానర్థ సాధన స్థానమగును. వైతికమార్గమున నాచరింపబడు గృహస్థాశ్రమ నిర్వహణము ఋణత్రయ

ఐముక్తికి, దర్మాచరణమునకు, యజ్ఞనాది సత్కర్మానుష్ఠానమునకు, శారీరక మానసిక శిక్షణమునకు, సాంఘిక సేవకు సవకాశము గల్పించి సంపూర్ణ వైరాగ్య పూర్వకమగు పరమార్థమున కమూల్యమగు క్రమపదమగుచున్నది. గృహస్థాశ్రమము మానవులకేగాక పశుపక్ష్యాది సమస్త జీవకోటికిగూడ నాధారకారణమై, ఆశ్రమముల సన్నిధిలో సుత్రమస్థానము నాక్రమించుకొనుచున్నది. జనకునివలె వైరాగ్యసముపేతుడగు గృహమేధి నిర్మలమనస్కుడై మోక్షమున కధిక్యతుడగును.

సన్న్యాస్థక మగుటంజేసి ధర్మమునకు పురుషార్థములలో ప్రథమస్థాన మియ్యబడినది. ధర్మశబ్దార్థ నిర్వచనము గడు కష్టము; అద్వానివ్యాప్తి అతివిపులము; ఆ శబ్దముయొక్క సంపూర్ణభావమును వ్యక్తముచేయగల పదముగాని పర్యాయపదముగాని మఱియే యితరభాషలలోను గానరాదు. సంస్కృతభాషలోగూడ నద్వానిక పర్యాయపదము గానరాదు. విలక్షణము విపులమునగు నర్థమును బోధించు సంస్కృత పదములలో నాపదమునకా పదమే సాటి. “ధర్మ” నర్వప్రపంచమును ధరించి లోకగతిని గ్రమముగా నడిపించును గనుక ధర్మమున కట్టిపేరు గలిగెను. పరమేశ్వరుడు నాలుగు వర్ణముల సృజించి వానిపరిపాలనకై క్షత్రియుని నియమించెను. అతనిని పర్యవేక్షించుటకై ధర్మమును సృజించెనని బృహదారణ్యకము చెప్పుచున్నది. సృష్టికర్తమగు ప్రతివస్తువునకు నొక ధర్మము సహజముగా గలదు. సూర్యచంద్ర పృథివ్యాది గ్రహమండలములు తమతమ స్థానములలోనుండునట్లన్యోన్య మాకర్షించుకొనుట యాయాగోళముల ధర్మము. అట్టి ధర్మమే వానికి సహజముగ లేనిచో లోకములన్నియు గిరగిర దిరుగుపల్లెరమున బోసిన నీకతాకణములవలె సంభిన్నములై చెల్లాచెడిరగును. శైత్యధర్మము జలమునకు సహజము. జలము పాషాణమువలె కఠినమైన మనకు జీవనములుండవు. పాషాణము జలములవలె నార్ద్రములైన గృహనిర్మాణము చేతకాదు. లోకక్షేమమునుగోరి ప్రాణికోటి సుఖముగ జీవించుట కుపకరించు నొక్కొక్క ధర్మమును పరమేశ్వరుడొక్కొక్క వస్తువునందు గల్పించెను. అట్టి ధర్మమాపదార్థమునకు సహజము. అట్టిధర్మమే లేనియెడల జీవనమసంభవమగును. ఇట్టి ధర్మములు ప్రకృతసిద్ధములు. వసంతమున రసాలము చిగిర్చి పూతపూచి కాయకాచును. పుష్పఫలాదులు నిజయతకాలముననే పుష్పించి ఫలించును. రాజహంసలు మేఘదర్శనమయిన వెంటనే స్థలాంతరమునకు బోవును. ఋతుధర్మములుగూడ నట్టివేయగుచున్నవి. ఆవియన్నియు ప్రకృతసిద్ధముగు సహజధర్మములు. మనుజుడుగూడ పూర్వవాసనావాసితములగు కొన్నిధర్మములతో బుట్టును. ప్రహ్లాదుడు పుట్టుకతోడనే

భగవద్భక్తుడయ్యెను. అంజనేయుని పరాక్రమమాజన్మ సిద్ధము. రావణాసురుని క్రౌర్యముగ్గుపాలతోడనే సంసిద్ధమయ్యెను. సహజమగు గుణములు ధర్మములని పర్యవసన్నమగుచున్నవి. ధర్మశబ్దమున కిదియొకయర్థము.

సహజగుణములు సుగుణములైనను దుర్గుణములైనను నిరుద్ధములు కానపుడు మానవునితోగూడ సంవృద్ధములై తత్తుదాచితములగు ఫలముల నిచ్చును. మానుషప్రయత్నముచే సుగుణముల వర్ణిజ్ఞులైనగలము. దుర్గుణముల నిర్మూలించవలెను. మన కట్టి సామర్థ్యము గలదు. మన జీవితములు కేవల దైవాధీనములు కావు. దుర్గుణముల బోగొట్టుకొని సుగుణముల నలవరచుకొనుటకును, సుగుణము లన్నియు దుర్గుణములుగ మార్పుకొనుటకును మనకు స్వాతంత్ర్యము గలదు. అట్టి స్వాతంత్ర్యమే లేనియెడల మన జీవితము లన్నియు దైవోపహతములై సుఖమునో దుఃఖమునో యనుభవించును. గురుశాస్త్రాప దేశము లన్నియు నిరర్థకము లగును. సద్గతియందలి యాశ నిరాశయగును. మనలను మంచి మార్గముల మరల్చగల ప్రయత్నములు విఫలములు కావచ్చును. “యత్నేకృతే యదిన నిర్వృతి కోత్రదోషః” “ప్రయత్నము చేసితిమి; ఫలించలేదు. మన దోషమేమి?” యని నిస్పృహ చెందక, “కోత్రదోషః ఇతి విచార్య పునః ప్రయత్నః కర్తవ్యః” మన ప్రయత్నములో దోషమెక్కడ నున్నదో విచారించి తిరిగి ప్రబలతరముగ ప్రయత్నించవలెను. ఇది ధీరుని లక్షణము. ధీరుడు దైవోపహతుడుగాక దుర్విపాకమును ప్రతిఘటించగలడు.

మనుజు డెప్పుడును శ్రేయస్సును గోరును. ఇట్టిశ్రేయస్సు ప్రయోజనకమేగాక లోకహిత కరముగ నుండవలయును. స్వీయమగు శ్రేయోభిలాష సహజము. పరకీయ శ్రేయోభిలాష అవశ్యము స్పృహణీయము. సర్వప్రాణికోటియొక్క సుఖమును మనము గోరవలయును. “లోకాః సమస్తాః సుఖినో భవంతు” అని ప్రతిదినము మూడు పర్యాయములు శుభేచ్ఛను వెలిబుచ్చుచున్నాము. ఇట్టి స్వకీయ పరకీయ శుభేచ్ఛ కేవలేచ్ఛా మాత్రముచే నఫలము గానేరదు. క్రియాస్వరూపమును దాల్చినపుడే యయ్యది ఫలకారియగును. జీవయాత్రయందు మనము చేయవలసిన పనులనేకములు గలవు. వాని ఫలము గురైతిగి మనము వాని నాచరింపవలయును. ఆ ఫలముల ననుభవించువారము మనము కావచ్చును; అన్యులు కావచ్చును. క్రియాఫలభాక్తులెవరయినను, ఫలము లెల్లప్పుడు సుపకారకములుగా నుండవలెను; గాని యపకారకములు గారాదు.

మన మాచరించు కార్యము లన్నియు మన జీవితాదర్శముల సాధించుట కనుకూలములు గావలయును

ఉత్తమ మార్గమున జీవించి మోక్షమును బడయగోరుట యుత్తమతమమగు నాశయము. మన దుర్విపాక సువిపాకములకు మనమే కారణము; గాని మఱియొకరు గానే రరు. మనము చేయు కర్మఫలము మనమే అనుభవించెదము; గాని అన్యు లనుభవించరు. మనము సంఘములో నొకరము. మన జీవితహంతయు పరుల జీవితములతో మెలికవేసికొనియున్నది. మనకు నిత్యము కావలసిన పనులెన్నిటికో పరులమీద నాధారపడియున్నాము. జీవితమునందు స్వాతంత్ర్యమనునది లేదు. పరుల సాహాయ్యము, శుభేచ్ఛలేక మనము జీవించలేము. అటులనే మనమితరులకు చేయవలసిన యుపకారములు ప్రతికృతులుగూడ బహుసంఖ్యాకములుగ నున్నవి. సాంఘిక ప్రయోజనకములగు పనుల నొనర్చుట మనకు సాంఘిక విధిప్రాప్తము. అన్యుల కపకారము లేకుండ మన మంచని మనము సాధించుట యొక విధానము. ఇతరులకు ప్రత్యక్షముగ గాని పరోక్షముగగాని యుపచరించుట మఱియొక విధానము. అన్నదాన గృహములు, రోగచికిత్సాలయములు, జలాశయములు, విద్యాసంస్థలు, అనాధశరణాలయములు, గోశాలలు, విహారరామములు, దేవాలయములు, పరకీయ సత్త్వసంరక్షణము—ఈ మొదలగు నిష్టాపూర్త కర్మలన్నియు మనుజునికి సాంఘిక విధులు. వీని ప్రత్యక్ష ఫలము సంఘమున కుపకారము. ఇట్టి పుణ్యకార్యముల కదృష్టఫలముగూడ గలదు. వైశ్వదేవాదులయందు వేయ వాయనబలులు మొదలగువానిచే పశుపక్ష్యాదికమునకు గూడ నుపకారము చేయు నవకాశము మానవునికి గల్గుచున్నది. ఈ సత్కర్మలన్నియు గృహస్థునికి విధిప్రాప్తములగు ధర్మములని శాస్త్రము బోధించుచున్నది.

యుక్తాహారవిహారము లాధిభౌతికమగు శరీర సౌఖ్యమున కవసరము. శరీర సౌఖ్యమున కనురూపముగ మానసిక సౌఖ్యముండును. మనుజుడింద్రియములకు వశ్యుడుగాక జితేంద్రియమైనపు డాతని యాధ్యాత్మిక సౌష్ఠవ మతిశయించియుండును. ఇవి యన్నియు నాధిభౌతిక ధర్మములనంబటగు. శరీరారోగ్యములను చక్కజేయు విధాన మంతయు సత్తీశ్రద్ధతో గమనించదగియుంటున్నచే దానిని యాచారమను పవిత్రనామముచే బిలుచుచున్నారు. ఆరోగ్యమే ఆచారమున కంతకును దృష్టఫలము, “ఆచారః పరమో ధర్మః” యని మనువు పల్కెను. సదాచారముచే నాధ్యాత్మిక శ్రేయస్సున కాధారభూతమగు మనోనైర్మల్యము లభించును. మన మనము లన్నియు వివిధములగు కామ క్రోధాదులచే నాక్రాంతములైయున్నవి. కామము లై హికములు గావచ్చును. స్వర్గాధ్యాముష్మికములుగూడ కావచ్చును. లేక మోక్షైకనిబద్ధములు కావచ్చును. స్వర్గము

మోక్షముకాదు. స్వర్గమునకు బోయినవారు స్వర్గసుఖానుభవానంతరము శేషకర్మముననుభవించుటకు దిరిగి ఇహలోకమునకు వచ్చెదరు. ఐహికఫలలిప్తులగు వారికి స్వర్గసుఖముకూడ సంభవముకాదు. సహజమగు మనోనైర్మల్యమును నిష్కామమగు కర్మాచరణచే పొగొట్టుకొనవలయును. స్వర్గాదికామోపేతమగు కర్మాచరణ మాకొక్క నిచ్చునుగాని మోక్షమునకుపకరింపదు. స్వర్గాదిఫలము లన్నియు నదృష్టఫలములు. మానుషబుద్ధికి అచింత్యములు. శాస్త్రముచేతనే వానిని దెలిసికొనగలము. కార్యాకార్యవిచక్షణయందు “శాస్త్రంతే ప్రమాణమ్” శాస్త్రమే ప్రమాణము. సహజసిద్ధమగు స్వర్గాది వాంఛలను నెరవేర్చుకొను మార్గమునుమాత్రము శాస్త్రముపదేశించును. ‘స్వర్గకామోయజ్ఞేత’—స్వర్గమునుగోరువాడు యజనము చేయవలయును. అని శాస్త్రము శాసించుచున్నది. స్వర్గవిషయకమగు నిచ్చ సహజముగ బుట్టినది. యజనము దానికి సాధనమని జూపి శాస్త్ర మామార్గమున మానుషప్రవృత్తిని చోదనచేయుచున్నది. అటులనే పరదారధనాదులయందలి సహజమగు కోర్కెలనిష్టకారణములని బోధించి శాస్త్రము వానిని నిషేధించుచున్నది. అంతమాత్రముతో శాస్త్రమునకు చరితార్థత కలుగును. ఆప్రకారమాచరించుట, ఆచరింపకుండుట, మఱియొక విధముగ నాచరించుటయు కర్తృతంత్రాధీనము. శాస్త్రము చోదనలన్నిటిని విధిరూపమున శాసించును. శాస్త్రముచే శాసించబడు విధినిషేధము లన్నియు ధర్మములే యగుచున్నవి. శాస్త్రముట్టిధర్మములను మనచే ధరింపజేయుచున్నది. శాస్త్రమునందు ప్రమాణబుద్ధిగలవారాధర్మముల ధరించుచున్నారు. ఈ యర్థముల ‘ధారయతీతిధర్మః’ ‘ధార్యత ఇతిధర్మః’ ధరింపజేయునది గనుక ధర్మము, ధరింపబడునది గనుక ధర్మము. అని ధర్మశబ్దమునకు మరిరెండర్థములు జెప్పదగును. ప్రపంచమునంతయు ‘ధరతి’—ధరించునది యని యర్థము. గ్రహతారామండలముమొదలు పరమాణు పర్యంతరము గల వస్తుజాలముల ప్రతిదానికి నొక ధర్మము గలదు. మనకు గల కామాదిగుణములన్నియు సహజములగు మనోధర్మములు. జలములు మొదలగువాని గుణము లన్నియు సహజధర్మములు. స్వపరప్రయోజనములగోరి మనయందు మనమాదేశించు గుణములుగూడ మనధర్మములే. అదిష్టమగు నీ గుణములు చిరకాలాభ్యంతములై మనకు పరిపాటి యయినపుడాధర్మములు మన స్వభావములగుచున్నవి. “స్వస్వభావః”—మన యథాతథమగు నునికి మనస్వభావము. అది మనోవస్తుగతి; మనస్వరూపము. సహజగుణములు పరిణామము నొంది నూతన రూపమున మఱియొక స్వరూపము నియ్యగలవు. సహజ

గుణములన్నియు మార్పుచెందనపుడు స్వభావము కావచ్చును; స్వభావమెల్లప్పుడును సహజముకాదు. మనధర్మమును మనము మానరాదు. స్వీయమగు ధర్మమును మాని పరధర్మము నాచరించుటయే యధర్మము. విశ్ంఖల ప్రవర్తనము పెచ్చరిల్లు నిక్కాలమున మానుష తత్త్వమునందు ధర్మము సంపూర్ణముగ నభావమునుజెంది (సు + అభావః = స్వభావః) ధర్మాభావమే స్వభావమగుచున్నది. మనుజుని ధర్మాధర్మముల విచారించు నధికారముగల వాడగుటంజేసి యముడు ధర్మరాజయ్యెను. ధర్మమార్గము నినుమంతయు దొలగనివాడు గనుక యుద్ధిష్ఠిరునికి ధర్మరాజశబ్దము చిరుదనామమయ్యెను.

శాస్త్రకారులు తమతమ శాస్త్రప్రయోజనముల కనుకూలముగ ధర్మస్వరూపనిరూపణ మనేకవిధముల జేసిరి. “చోదనాలక్షణోద్ధర్మః” చోదనయే లక్షణముగాగల ప్రయోజనము ధర్మము, చోదన లక్షణగాని ప్రయోజనమధర్మము. అని జైమిన్యాచార్యుడన్వయ వ్యతిరేకములచే ధర్మమును నిర్వచించెను. వేదమంతయు చోదనాపూర్వకమనియు, చోదనలేని వేదవాక్యములు స్రావకమాత్రములై చోదనావాక్యములతో నేకవాక్యత గలిగియుండుననియు జైమినిమతము. ధర్మాధర్మము లదృష్టమని తార్కిక సమయము. “అయంహి పరమోధర్మః యద్వేగేనాత్మదర్శనమ్” యోగముచే నాత్మాను సంధానము జేసికొనుట పరమధర్మమని వేదాంతులు తలంచుచున్నారు. “ఆచారః పరమోధర్మః” ప్రవర్తనమే పరమధర్మమని సంప్రదాయ వాదులు పల్కుచున్నారు. “విద్యద్వీః సేవితః నద్విర్భిత్త్య మద్వేషరాగిభిః హృదయేనాభ్యనుజ్ఞాతోయోధర్మః” || రాగద్వేషదూషితులుగాని నత్పురుషులగు విద్వాంసులచే నిత్యమనుష్ఠంపబడి హృదయముచే నభ్యనుజ్ఞాతమైనది ధర్మమని మనువునిరూపించెను. ఈ నిర్వచనముల కన్నిటికిని మానుష ప్రవృత్తి నిమిత్తములగు ‘నిష్ఠమునాచరించుట అనిష్ఠమును పరిత్యజించుట’ యను నీ సూత్రములు రెండును సామాన్య లక్షణములు. ఇష్టశబ్దము కామోపనిష్ఠములు తాత్కాలికములు నగుతుచ్చ సుఖములయెడ నన్వయింపదు. పశువనితావిత్రాది నిమిత్తములగు సుఖములు తాత్కాలికములు, అల్పములు, వస్త్రవంతరము నాధారముజేసికొనునవి. అన్యవస్తునిరపేక్షము, అనల్పము, అకృత్రిమము, నిత్యమునగు పరమానంద మిష్టమనుట పెద్దలక్షిష్టము. తనకు తానిష్ఠమును సంపాదించుకొనుట మాత్రమిష్టముకాదు. స్వీయమగు నాముష్మికశ్రేయస్సెంతయిష్టమో లోకకళ్యాణముగూడ నత్పురుషునికంతయిష్టము. సత్ప్రవర్తనకు స్వపరకళ్యాణములు రెండును పరమాపథులగుచున్నవి. తాను తరించవలెను; తన

ప్రవర్తనచే నితరులను తరింపజేయవలెను. ఇది పరమోత్కృమగునిష్ఠము. ఇదియే సర్వార్థదాయకమగు ధర్మము. “ధర్మోనర్వంప్రతిష్ఠితం” అను నార్థోక్తికిదియే తాత్పర్యము. జగత్తంతయు నిట్టిధర్మముమీద నాధారపడి యున్నది. “స్వేస్వేకర్మణ్యభిరతః సంనిద్ధింలభతేనరః” పరధర్మోభయావహః “అని కృష్ణభగవానుడు పల్కెను” లోకకళ్యాణప్రతిష్ఠాభూయిష్టమగు నీధర్మము నెట్టికారణము చేతను పరిత్యజింపరాదని “నజాతు కామాన్న భయాన్న లోభాద్ధర్మం త్యజే జ్జీవితస్యాపిహేతోః | ధర్మోనిత్యః సుఖదుఃఖే త్వనిత్యే” యని పంచమ స్కందమున భారతపిఠము గానముసేయుచున్నది. ధర్మాధిష్ఠితమగు జీవితముయొక్క మాహాత్మ్యము వర్ణనాతితము. మోక్షమట్టి జీవితమునకు ముఖ్యఫలము, కామార్థము లానుషంగికములు. అందు వలననే ప్రథమ పురుషార్థము ధర్మమనియు, సంతిమ పురుషార్థము మోక్షమనియు బరిగణింపబడినది. ధర్మ సత్యము లనన్యములు; ధర్మమే సత్యము; సత్యమే ధర్మము. “ధర్మోజయతి”; “సత్యమేవజయతే.”

దేవతాప్రతిష్ఠలన్నియు ధర్మప్రతిష్ఠలు. మితిలేని వ్యవహారవ్యాప్తిని జిక్కుకొనిన మానవుని దృష్టిని ఆధ్యాత్మిక చింతనమునకు మరల్పుటయే వానిప్రయోజనము. దేవతాయతనము లాధ్యాత్మికచింతనమున కభ్యాసభూములు. ప్రతిదినము లౌకికవ్యాపారమునకినుమంతకాలమైనను సెలవిచ్చి ఆవ్యాజమగు భక్తితో దేవతాదర్శనము చేయువాని చిత్తము నిర్మలముగనుండును. భగవన్సహిషు బుద్ధికి పాడగట్టి మనస్సు దేవతలయందు లగ్నమగును. దేవతాస్థానములు వ్యాకులిత చిత్తమునకు విశ్రాంతి ప్రదేశములు. విగ్రహములు మంత్రపూతముగ బ్రతిష్ఠింపబడిన దేవతానిలయములు. నిత్యార్చనచే వానియందు నివసించు దేవతలు సంప్రీతులగుదురు. విగ్రహములకడుగున నుంచబడిన యంత్రములు బీజాక్షర సంకలితములు. యథావిధిగ నలుపబడు నపర్యాధికమువలన నవి నిజముగ నక్షరములై భక్తులకప్రతిహత సుఖకారణములగును. అర్చనావిధానము నక్రమముగ జరుగు దేవాలయములు భక్తులకేగాక గ్రామమునకు దేశమునకుగూడ క్షేమంకరములగును. దేవాలయములయందు నిత్యార్చన లోపించనంతవరకు గ్రామస్థులకు, వారిపశువులకు, సన్యములకునేవిధమైన ఈతి భాధయు కలుగక గ్రామము సుఖక్షముగనుండును. మహాత్కృష్టము లోకకళ్యాణకరమునగు దేవతారాధన సక్రమముగ నెరవేర్చు సుకృతము అర్చకులకు ప్రత్యేకమగు నదృష్టము. గ్రామముయొక్క ఆధిభౌతిక ఆధ్యాత్మిక క్షేమమును గాపాడుబాధ్యత అర్చకుల భాగధేయము. వారొనర్చవలసిన విధులను యథావిధిగ నాచరింపగల సామగ్రి

లేని యర్చకులు తమకును గ్రామస్థులకుగూడ నపకారు లగుదురు. మంత్రపూతమగు నారాధనలేని విగ్రహముల యందు దేవత నిలువనేరదు; ప్రకాశింపనేరదు; ప్రసన్నము కానేరదు. విద్యుక్తమగు నిత్యార్చనా విధానము నర్చకుడు నేర్చియుండవలెను. అర్చనా సౌష్ఠవమునకర్చకుని శీలము ప్రధానము. బదరీనారాయణము అనంత పద్మనాభాలయము మొదలగు కొన్ని పుణ్యస్థలములయందర్చకుని శీలమును గూర్చి అధికారులు గడు శ్రద్ధావంతులుగనుందురు. నిత్యార్చనాసామర్థ్యము, శౌచము, శీలము, కార్యదీక్ష, నిర్వాహముగభక్తి—ఇవియన్నియు నర్చకుని ధర్మములు. అర్చకత్వము కేవలము జీవికామాత్రముకాదు. అర్చకులు విద్యుక్తధర్మముల చక్కగ నెరవేర్చునట్లు జూచుట దేవాలయాధికారుల ధర్మము. దేవాలయాధికార మితరే ద్యోగములకంటె విలక్షణము. ఏ యుద్యోగమునందైనను నహజముగ నుండవలసిన పరమార్థచింత వీరలకుద్యోగ ప్రాప్తమయినది. పరమార్థచింతనమే వీరియుద్యోగము. దేవాలయసౌష్ఠవసంరక్షణ కొరకు వీరు ప్రత్యేకముగ

నియమింపబడినారు. వారివారి విధులను వారు చక్కగ నిర్వహించుటచే గ్రామజనుల యాధ్యాత్మిక సౌకర్యముల పెంపొందెదరు. వారలకుగూడ భగవచ్చింతనావకాశము లెక్కుడుగ లభించును. ఇట్టి యుద్యోగము లభించుట వారల సుకృత విశేషము. తమఅధికారముననుండు ప్రతి దేవాలయమునందు నభిషేకాది నిత్యార్చనలు సక్రమముగ జరుగుటకు తగు జాగరూకత నీ యధికారులు వహించెదరు గాక! పూర్వులు లోకకళ్యాణమునుగౌరి స్థాపించిన దేవాలయములకు పౌరజనులు ప్రతిదినముబోయి వృథాలాపముల మాని స్వామిదర్శనముచేసి యేకాగ్ర్యమగు దేవతా మహిమానుభూతిచే చరితార్థులగుట పౌరుల ధర్మము. పౌరులిట్లు దేవాలయములపట్ల జాగరూకులుగనుండ నధికారులు, అర్చకులుగూడ నప్రమత్తులై తమతమ ధర్మముల నిర్వహించెదరు. సంపన్నములగు స్వాస్థ్యములులేని దేవాలయములయందు బరిచర్యలుసేయు నర్చకులకు నొకరు లకు గతులను కల్పించి పోషించుటగూడ పౌరులకవసరమగు ధర్మమగును.

ఓమ్ ! శాన్తిః ! శాన్తిః ! శాన్తిః !

ఉ పా స నా ర హ స్య ము

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి - వెల్లటూరు.

గాయత్రీరోమంత్రముగూడ నిర్గుణబ్రహ్మము నే బోధింపుచున్నది. “అపొ జ్యోతి రసోమృతం బ్రహ్మ” “అపః” అపొజ్యోతిః - వ్యాపనశీలత్వాత్ అపః - అనగా సర్వవ్యాపకము గలదియున్నా - నవీవ “జ్యోతిః” స్వయంప్రకాశచైతన్య జ్యోతిః. స్వప్రకాశమానముగల జ్ఞాన స్వరూపము - నవీవ “రసః” అనందస్వభావః - అనందమె స్వభావముగా గలది - తదేవ - “అమృతం” అమరణ ధర్మ - చావులేనిది - అనగా నాశరహితమైనదియు - తదేవ - “బ్రహ్మ” దేశకాలానవచ్చిన్నం - దేశకాలాదులకంటె వేరైనదియు సర్వాధిష్ఠానరూపమగు నిర్గుణబ్రహ్మమే సావిత్రాగ్నిరూపము - అని గూడ గోచరింపుచున్నది. కావున సంధ్యోపాసనము నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనమని ఫలితార్థము.

కనుకనే ద్విజాతులకు సంధ్యోపాసనము విధింపబడి యున్నది. ఈ సంధ్యోపాసనమునందు మార్గసము, ప్రాణాయామము, అర్చ్యము, గాయత్రీమంత్రము, ఉపస్థానము అనునవి ముఖ్యములు. ముందుగా ఆచరించి “మమ

ఉపాత్తురితక్షయద్వారా పరమేశ్వరప్రీత్యర్థం ప్రాత స్సంధ్యాముపాసిష్యే” అని సంకల్పించి “అపొహి ష్టామ యోభువః” అను వారుణమంత్రములచే బాహ్యశుభ్యర్థము మార్గసము గావించుకొని అంతరశుద్ధికై ప్రాణాయామమును ఆచరించవలయును.

ప్రాణాయామము

ప్రాణాయామమనగా “ప్రాణ - ఆయామః ప్రాణాయామః” ప్రాణవాయువును నియమించుట ప్రాణాయామ మనబడును. ప్రాణాయామము రేచక, పూరక, కుంభకము లని మూడు విధములు. ఇందు పూరకమనగా యెడమ ముక్కునుండి వాయువును లోపలకు నెమ్మదిగా నర్పనాడులయందు పూరించుటయే పూరకము. అనంతరము లోపలకు పూరించిన వాయువును కుంభకము చేయుట యనగా వాయువును చలించకుండా నిలుపుటయే కుంభకము. తిరిగి కుంభించిన వాయువును నెమ్మదిగా కుడి ముక్కునుండి బైటికి వదలుటయే రేచకము. ఇట్లు

రేచకపూరకకుంభకములచే వాయువును నియమించిన యెడల అంతశ్శుద్ధి యగును.

స్తో ఆకేశాగ్రాన్నఖాగ్రాచ్చ నిరోధ శ్శస్త్యతే బుద్ధైః
నిరోధాజ్ఞాయతే వాయుః వాయో రగ్నిశ్చ జాయతే
అగ్నిరాపశ్చ జాయంతే తతోంత శ్శుద్ధ్యతే త్రిభిః
శస్త్రైర్నాసాపుట వాయు ముత్స్పృజే న్నతు వేగతః
స కంపయే చ్చరీరంతు సయోగఃపరమో మతః ॥

ఇట్లు వాయువును శరీరమునందు నియమించి కుంభకము చేయుటవలన కేశములనుండి కాలిగొళ్లవరకు వాయువు వ్యాపించి వాయువువలన మూలాధారమందు గల అగ్ని ఉత్థాపనమై ఉదకమును పుట్టించి ఆ ఉదకముచే శరీర లోని మలమును పోగొట్టి శుద్ధిచేయును ; అందువలన అంత శుద్ధికి ప్రాణాయామము అవసరము.

సాధకుడు ప్రతిదినము సంభ్యోపాసనమునందు ప్రాణాయామమును ఆచరించవలయును. మొదట యెడమ ముక్కునుండి పొడశమాత్రకాలము (16 అక్షరములు ఉచ్చరించుకాలము) కుంభకము చేసి అనంతరము ద్వాత్రింశన్మాత్రకాలము (32 అక్షరములు ఉచ్చరించు కాలము) రేచకము చేయవలయును. మరియు పూరించు నప్పడుగాని రేచించునప్పడుగాని తొందరపడరాదు. నెమ్మదిగా రేచించవలయును. తిరిగి కుడిముక్కుతో పూరించి కుంభించి యెడమముక్కుతో రేచించవలయును. ఇట్లు తనకు వీలుకలిగినన్నిమార్లు ప్రాణాయామము చేయగా కొంతకాలమునకు ప్రాణవాయునిరోధము కలిగి కుంభకము నందు చాలకాలము మంత్రధ్యానము చేయుటకు వీలుగలుగును. ఇట్లు కొంతకాలము అభ్యాసము చేయగా యీ ప్రాణవాయువు నిరోధముచే ఇడా, పింగళానాడులలో పరిభ్రమించుటకు వీలులేక ఆధారమందు గల సుషుమ్నలో ప్రవేశించుటతోడనే కుండలినీశక్తి ఉత్థాపనమగును. కుండలినీశక్తి ఉత్థాపనమై సుషుమ్నమార్గమున బయలుదేరి క్రమముగా స్వాధిష్ఠానాదిచక్రములను దాటి ఆజ్ఞాచక్రమును ప్రవేశించి అచ్చట నహస్రారమునుండి ప్రవహించు సుధాధారాస్నానము చేసి నహస్రారచక్రమును చేరి అచ్చట గల శివునితో సంయోగమగును. ఇదియే మహావేధ యనబడును. ఇట్లు ప్రాణాయామముతో జీవబ్రహ్మైక్యము పొందవచ్చును ; గాన సంభ్యోపాసనమునందు ప్రాణాయామము చాలా ముఖ్యమై యున్నది. మరియు ప్రాణాయామము అగర్భమనియు సగర్భమనియు రెండువిధములు. అగర్భమనగా ప్రాణవాయువును కుంభించినప్పడు మంత్రజపము లేక నిర్మలముగానుండుట. సగర్భమనగా కుంభకమందు మంత్రము జపించుచూ దేవతను ధ్యానము చేయుట. ఇట్లుచెప్పటవలన సంభ్యోపాసనమునందు ప్రాణాయామము చేసి ప్రణవపూర్వక వ్యాహృతులతో గూడిన గాయత్రిమంత్రమును ధ్యానము చేయవలయును. ఇట్లు సాధకుడు ఆరు మాసములు నియతముగా ప్రాణాయామము చేయుటవలన నాడిశుద్ధి గలిగి శరీరకాన్తిబలములు హెచ్చి యింద్రియములు బలము గలవియై భగవదారాధనకు యోగ్యములగును. ఈ ప్రాణాయామమును గురుముఖముననుండి గ్రహించి అభ్యాసము చేయవలయును గాని స్వయముగా అభ్యసించరాదు. అట్లు అభ్యసించుటవలన నొకప్పడు శరీరమునకు హనిగూడ నంభవించవచ్చును. ఇట్లు ప్రాణాయామముచే అంతశ్శుద్ధి గావించుకొని నవితృదేవతకు అర్ఘ్యము నొసంగవలయును.

ప్రణవపూర్వక వ్యాహృతులతో గూడిన గాయత్రిమంత్రమును ఉచ్చరింపుచు మూడు పర్యాయములు ఉదకాంజలులను యిచ్చుటయే అర్ఘ్యమనబడును. మందేహనామక రాక్షసులు ప్రతిదినము ఉదయించు సూర్యుని రథమునకు అడ్డు తగులుదురు. అట్టి రాక్షసులను సంహరించుటకు బ్రహ్మ స్త్రీ రూపమగు గాయత్రిమంత్రపూతములగు ఉదకములు వజ్రరూపమును బొంది రాక్షసులను సంహరించును. మరియు బ్రహ్మహత్యాదోషనివారణార్థము ప్రదక్షిణ మాచరింపవలయును.

శ్రు॥ పూర్వాభిముఖా స్సంధ్యాయాం గాయత్రియాభిమంత్రితా ఆప ఉర్ధ్వం విక్షిపంతి తా ఏతా ఆపా వజ్రిభూత్వా తాని రక్షాగంసి మందేహరుణై ద్వీపే ప్రక్షిపంతి యత్రప్రదక్షిణం ప్రక్రమన్తి తేన పాప్మాన మవధున్వంతి ॥

తై ॥ ఆరణ్య—

అనంతరమందు గాయత్రిదేవి నుద్దేశించి తర్పణము గావించి “అయాతు వరదా దేవీ” అను అనువాకముతో శ్రీదేవిని అహ్వనించి ఋషిచ్చందోన్యాసపూర్వకముగా గాయత్రిమంత్రమును జపించవలయును.

జకారో బన్మవిచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః

జన్మకర్మహరో యస్మాత్ తస్మాజ్జప ఇతి స్మృతః ॥

జపమనగా జన్మమును పాపమును పోగొట్టునది గనుక జపమని చెప్పబడుచున్నది. ఈ జపము వాచిక, ఉపాంశు, మానసికభేదముచే మూడువిధములు. వీనిలక్షణములు పూర్వమే చెప్పబడియున్నవి. వీనిలో మానసికజపము ముఖ్యము. ఈజపము అక్షమాలతో గాని అంగుళీపర్వములతో గాని చేయుట శ్రేష్ఠము. ప్రాతః కాలమున సూర్యోదయమునకు ముందే అర్ఘ్యమును యిచ్చి అప్పటినుండియు నిలబడియుండియే ప్రణవవ్యాహృతులతో గూడిన గాయత్రిమంత్రమును సూర్యోదయమువరకూ జపించుచు సూర్యోదయమైన తరువాత ఉపస్థానమును చెప్పవలయును. సాయంకాలమున సూర్యుడు అస్తమించకపూర్వమే అర్ఘ్యమును యిచ్చి కూర్చుని అప్పటినుండియు గాయత్రిమంత్రమును జపించుచు సూర్యుడు అస్తమించినతరువాత

ఉపస్థానము చెప్పవలయును. మరియు మధ్యాహ్నకాలమున అర్హమును యిచ్చి అనంతరము గాయత్రిని జపించి ఉపస్థానమును చెప్పవలయును. సంధ్యోపాసనమునందు గాయత్రిని శక్త్యసారము జపించవచ్చును. 1000 మార్లుగాని 108 మార్లుగాని 36 మార్లుగాని 28 మార్లుగాని 10 మార్లుగాని జపించవచ్చును. శరీరము వ్యాధియుక్తమగునప్పుడు మృతసూతకములయందు అమావాస్య మొదలగు పర్వకాలములయందు గాయత్రిమంత్రమును 10 మార్లుమాత్రమే జపించవలయును. అనంతరము సవిత్వదేవత నుద్దేశించి ఉపస్థానము చేయవలయును. ఉపస్థానమనగా మనస్సును యింద్రియములను భగవంతునియందు ఉంచి ధ్యానము చేయుట. ప్రాతఃకాలమున “మిత్రస్య చర్షణీభృతః” అను మంత్రముచేతను సాయంకాలమున “ఇమం మెవరుణ శృధీహవం” అను మంత్రముచేతను మధ్యాహ్నకాలమున “అనత్యేన రజసా వర్తమానః” అను మంత్రముచేతను ఉపస్థానము చేయవలయును.

సవిత్వదేవతకు మిత్ర-వరుణులను రెండు ధ్రువస్థానములు గలవు. అందులో విత్వడు పగటికి అధిదేవత. వరుణుడు రాత్రికి అధిదేవత. సమస్త బ్రహ్మాండగత జీవులను జగత్కర్తయగు సవిత యీ మిత్రావరుణులతో రక్షింపుచున్నాడు. మిత్రుడనగా సూర్యుడు, వరుణుడనగా అగ్ని. పగలు అగ్నితేజస్సు సూర్యునియందు ప్రవేశించును. రాత్రి సూర్యుని తేజము అగ్నియందు ప్రవేశించును. కావున అగ్ని సూర్యునియందు ప్రవేశించునప్పుడు మిత్రరూపముగను ధనధ్రువముగను సూర్యుడు అగ్నియందు ప్రవేశించునప్పుడు వరుణరూపముగను రుణధ్రువముగను గోచరించును. సవిత్వదేవత విద్యుద్బ్రూపుడగు చంద్రునిలోని కాంతికిరణములను యీమిత్రావరుణధ్రువములతో వేరుచేసి సర్వజగత్తును సర్వజీవులను ప్రకాశింప జేయుచున్నాడు. ఎట్లనగా - సర్వశరీరములయందు ప్రాణశక్తియగు వైశ్వానరాగ్ని ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమానములను పంచ ప్రాణములతో ఉచ్చాసన, నిశ్వాసక్రియలు జరుపుతూ దేహమంతయు వ్యాపించియున్నాడు. ప్రతిదినము సూర్యుడు అస్తమించునప్పుడు సర్వశరీరములలోని ప్రాణములలో ప్రాణమును వాయువును వదలి మిగిలిన వాయువులను తీసుకొని అస్తమించును. అందువలన సర్వజీవులకు రాత్రికాలమందు విశ్రాంతి అవసరమగుచున్నది. ఇట్లు అస్తమించి ఆ ప్రాణములను సరఫాశబ్దవాయుడగు అగ్నియందు ఉంచి చంద్రమండలమునుండి-అనగా సహస్రారమునుండి మూలాధారమునకు వర్షించు అమృతధారలచే వానికి అపార్యత కల్గించి తిరిగి ఉదయించునప్పుడు ఆ ప్రాణశక్తులను సర్వశరీరముల

యందు ఉంచును. అందువలన పగటికాలములో సర్వవ్యాపారములు చేయుటకు శక్తులగుచున్నారు. ఇట్లు ప్రతిదినము శక్తిని యిచ్చుటవలన మిత్రుడనియు శక్తిని తీసుకొనుటవలన వరుణుడనియు చెప్పబడుచున్నాడు. కావున సమస్తజగమును రక్షించువారు యీమిత్రావరుణులే. ఈమిత్రావరుణులు జగత్కర్తయగు సవిత్వదేవతయొక్క రూపులే. అందుచే మిత్రావరుణరూపమగు సవిత్వదేవతను ఊపాసించుట నిర్గుణబ్రహ్మాపాసనమే అగుచున్నది. సంధ్యోపాసనమునందు యెచ్చట చూచినను నిర్గుణోపాసనమే గానవచ్చుటచే యీజననమరణరూపసంసారమునుండి విముక్తి పొందుటకు సంధ్యోపాసనము చాలా ముఖ్యమై యున్నది.

గాయత్రికి మూర్తిత్రయము -

కుండలినీరూపము

సంధ్యోపాసనములో ప్రధానదేవత గాయత్రి. ఈ గాయత్రికి సంధ్యాభేదము ననుసరించి మూడు రూపములు గలవు. ప్రాతస్సంధ్యలో బాలయగు గాయత్రియు, మధ్యాహ్నసంధ్యలో యువతియగు సావిత్రియు సాయంసంధ్యలో వృద్ధయగు సరస్వతియు దేవతలు ఇట్లు చెప్పటవలన గాయత్రి యనగా కుండలినీశక్తి యని తెలియుచున్నది. కుండలినీశక్తికి అవస్థాత్రయము గలదు.

శృ ॥ యత్కుమారీ మంద్రయతే

యద్వ్యోషితే

యత్ప్రతివ్రతా । అరిష్టం యత్క్రించ క్రియతే

అగ్ని స్తదనువేధతి ॥

అను శ్రుతిప్రమాణముచే కుండలినీశక్తికి అవస్థాత్రయము గలదు. ఎట్లన - మానవశరీరములో వెన్నెముక చివరిభాగమున ఆధారచక్రమందున్న స్వయంభూలింగమును చుట్టుకొని ఆధారమందు ముఖమును సహస్రారమున చివరయు గలిగి సర్పమువలె కుండలినీశక్తి గలదు. అకుండలినీశక్తిని సాధకుడు గురూపదిష్టమార్గమున ప్రాణాయామాదులచే ఉత్థాపనము చేయగా మొదట కుండలినీశక్తి మంద్రస్వరూపముతో బయలుదేరును. ఈ అవస్థ బాల్యావస్థ యనబడును. అనంతరము అభ్యాసవశముచే హృదయస్థానమును చేరి పరిపూర్ణమగు రూపము గలది యగును. ఈ అవస్థ యౌవనావస్థ. వెనుక త్రిపుటయగు అజ్ఞాచక్రమును జేరి శివునితో సంయోగమగుటకు శక్తికలదై త్వరపడుచుండుటచే యీ అవస్థను వృద్ధావస్థ యందురు. అవస్థాత్రయమందును అగ్ని సహాయుడగుటచే యీకుండలినీశక్తికి సావిత్రి అని పిలువబడుచున్నది. కావున కుండలినీరూపమగు గాయత్రికి కూడ మూడు మూర్తులు గలవు. అవియే-గాయత్రి—సావిత్రి—సరస్వతి ॥

మహాకుండలినీశక్తి వ్యష్టికుండలినయై జీవుల శరీరమున ప్రవేశించి ప్రాణాభిమాని యగు వైశ్వానరాగ్నితో గూడి ఆధారకుండమున నర్వదా నిద్రావస్థను బొంది యున్న కుండలినీశక్తిని సాధకులు ప్రాతఃకాలమున సంభ్యోషాననాకాలమునందు ప్రాణాయామాదులచే ఉత్థాపనము చేయగా కుండలినీశక్తి చాలనమగును. ఇట్లు చాలనమగు ఆపరూపమగు కుండలినీశక్తి పశ్యంతిరూపమును పొంది మంద్రస్వరముతో గూడి రక్తవర్ణము గలిగి సుమమ్మయను నాడిలో ప్రవేశించి గాయత్రీరూపముతో నుండును. ఈ శక్తి ఆధారమందు బాల్యావస్థను పొందుట వల్ల గాయత్రి కుమారి యని చెప్పబడుచున్నది. ఇచ్చట యీశక్తితో గూడిన ప్రాణాభిమాని యగు అగ్ని వైశ్వానరాగ్ని యని చెప్పబడుచు యీశక్తికి నాథుడై బ్రహ్మరూపుడగును. కావున సంవిద్రూపమగు పరాభగవతికి యీబ్రహ్మరూపుడగు వైశ్వానరాగ్ని రక్తచరణమగును. ఇదియే బ్రహ్మగ్రంథి. మరియు యీ కుండలినీశక్తి తిరిగి మధ్యాహ్నసంభ్యోషాననాకాలమున ప్రాణాయామాదులచే సుమమ్మలో బయలుదేరి అనాహతచక్రమును జేరి మధ్యమయను రూపుతో యౌవనావస్థను బొంది శ్వేతవర్ణము గలదియై సావిత్రి యను పేరుతో నుండును. ఈశక్తి అనాహతచక్రమును ప్రవేశించుటవలన సావిత్రి యౌవనవతి యని చెప్పబడుచున్నది. ఇచ్చట యీశక్తితో గూడిన ప్రాణాభిమానియగు అగ్ని దహరాగ్ని యని చెప్పబడుచు యీ శక్తికి నాథుడై రుద్రరూపుడగును. కావున పరాభగవతికి యీ రుద్రరూపుడగు దహరాగ్ని శుక్లచరణమగును. ఈచరణమే విష్ణుగ్రంథి.

ఈకుండలినీశక్తియే సాయంసంభ్యోషాననాకాలమున ప్రాణాయామముచే అనాహతమునుండి సుమమ్మలో బయలుదేరి అజ్ఞాచక్రమును జేరి వైఖరీరూపముతో వృద్ధావస్థను బొంది కృష్ణవర్ణము గలదియై నరనృతియను పేరుతో నుండును. ఈశక్తి అజ్ఞాచక్రమును జేరుటచే నరనృతి వృద్ధయని చెప్పబడుచున్నది. ఇచ్చట యీశక్తితో గూడిన ప్రాణాభిమానియగు అగ్ని సంవిదగ్ని యని చెప్పబడుచూ యీశక్తికి నాథుడై విష్ణురూపుడగును; కావున పరాభగవతికి యీవిష్ణురూపుడగు సంవిదగ్ని మిశ్రచరణమగుచున్నాడు-ఈచరణమే రుద్రగ్రంథి.

ఇట్లు కుండలినీశక్తి అపస్తోత్రయమును పొంది ప్రతి శరీరమును ఉచ్చావననీశ్వాసములతో 72000 నాడులయందు వ్యాపించి అజపరూపమున 21600 మార్లు ప్రణవనాదముతో పరిభ్రమించుచున్నది. ఇట్లున్న ఆజ్ఞాలు తెలియక యీశక్తిని ఉపాసింపక భగవతీ అనుగ్రహము పొందలేకయున్నారు. విజ్ఞులగువారు తెలిసి సంధ్యాకాలములయందు గాయత్రీరూపమగు కుండలినీశక్తిని ఆరాధించి భగ

వతీ అనుగ్రహమును పొందుదురు. మరియు పగటికాలము శక్తిచాలనము చేయుటకు వీలులేదు. రాత్రికాలముననే శక్తిచాలనమగును గాన సాధకులు యిట్లు క్రమముగా మూడుసంధ్యలయందు ప్రాణాయామాదులచే శక్తినిచాలనము చేయగా ఉత్థాపనమై అజ్ఞాచక్రమున గల శక్తి రాత్రికాలమున సుమమ్మనాడినుండి సుమమ్మగ్రమునగల నహస్రారమును జేరి తిరిగి పరూపమై తురీయావస్థను పొంది సంవిత్త్రయరూపమై పరాభగవతీ సాదామిని యను షోడశి పేరుతో నుండును. ఇచ్చట యీశక్తితో గూడిన అగ్ని సావిత్రాగ్ని యని చెప్పబడుచు యీశక్తికి నాథుడై సదాశివుడు (పరమాత్మ) నమస్తమునకు సాక్షియైయున్నాడు. కనుక యీకుండలినీశక్తియే నరనృతియనుక కారణమై నమస్త బ్రహ్మాండములను సృష్టించియున్నది. నమస్తవేదములకు మాతృకలకు కారణమై యున్నది. అందువలన గాయత్రియే కుండలినీశక్తి కుండలినీచాలనమే గాయత్రిఉపాసనము. ఈవిషయమును శృతి యిట్లు బోధింపుచున్నది.—

శృ ॥ అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం

బహ్విం ప్రజాం జనయన్తిగం నరూపాం ॥

కుండలినీవివరణము

“కుండలే అస్యాస్త ఇతి కుండలినీ” రెండు కుండలముల మధ్యనుండుట వలన కుండలినీ - అనిపేరు-ఇడా-పింగళ అను నాడుల మధ్యలో గల సుమమ్మ యను నాడి కుండలినీశక్తికి స్థానము. ఈసుమమ్మనాడికి కుడివైపున పింగళయను నాడియు యెడమవైపున ఇడయను నాడియు గలవు. ఈనాడులలో ఇడయను నాడి చంద్రనాడి, పింగళయను నాడి సూర్యనాడి. ప్రాణవాయువు యీనాడులలో యెల్లప్పుడు ప్రవహిస్తూ ఉచ్చావననీశ్వాసములను గలుగజేయును. దేహములో గల నాడులలో యీనాడులు ముఖ్యములు. మరియు సుమమ్మలో చిత్రిణి, వజ్రిణి యను నాడులు రెండు సూక్ష్మరూపముగా నున్నవి. వీనిలో బ్రహ్మనాడి గలదు. ఈబ్రహ్మనాడియే కుండలినీశక్తికి స్థానము. ఈకుండలినీశక్తి నాదాత్మిక. ఈశక్తిలో నుండి ప్రణవనాద ముత్పన్నమగును. ప్రణవనాదమునుండి అకారాదిక్షకారాంతమాతృకలు బయలుదేరుచున్నవి. మరియు నహస్రారచక్రమునుండి మూలాధారచక్రము వరకూ బ్రహ్మనాడియగు వెన్నెముకను అనుసరించి యిరువదిఅయిదు చక్రములు గలవు. కుండలినీశక్తి క్రమముగా అకులచక్రమగు నహస్రారమునుండి కులచక్రమగు అధారమువరకు యీయిరువదిఅయిదుచక్రములలో అనులోమ విచోమముగా పరిభ్రమించుచు పంచాశద్వర్ణములను ఉత్పన్నము చేయును కావున అనులోమమువిలోమము అనుకుండలములుగలది గనుక కుండలినీ యనిపేరు.

సహస్రారములో గల శివశక్తులు అర్ధనారీశ్వరులు. వీరు “సోహం” అను రూపుతో నున్నారు. వీరినుండి “ఓమ్” అను ప్రణవము బయలువెడలినది. ఎట్లన “సోహం” సకారము శక్తి; హకారము శివుడు; అనుస్వారము వీరి కలయిక. కావున “సోహం”లోని సోలోని “ఓ” అను అక్షరమున్నూ “హం”లోని అనుస్వారమున్నూ కలశి “ఓమ్” అను ప్రణవమై బయలువెడలినది. ఇట్లు సహస్రారమును వదలి మిగిలిన చక్రములు యిరువదినాల్గు చక్రములలో యిరువదినాల్గు తత్త్వములు ఉత్పన్నమైనవి. మరియు అకులచక్రమునుండి కులచక్రమువరకు అనులోమవిలోమముగా “అ” అక్షరమునుండి “ళ” అను

అక్షరమువరకు యేబదివర్ణములు ఉత్పన్నమై యున్నవి. ఈకుండలినీశక్తివలన యిరువదినాల్గు తత్త్వములనుండియు యిరువదినాల్గుబీజములు యేర్పడి తత్త్వరూపములై యిరువదిఅయిదవ ప్రణవబీజముతో గూడి సోమ సూర్య ఆగ్ని త్రిఖండాత్మకమై గాయత్రీమంత్రరాజము ప్రభవించి యున్నది. గనుక గాయత్రీయే కుండలినీశక్తి యనుటకు సందేహములేదు. గాయత్రిని ఉపాసించుట కుండలినీశక్తి ఉపాసనమే అగుచున్నది. మరియు అకులచక్రమునుండి కులచక్రమువరకు మాతృకలు తత్త్వములు గాయత్రీ మంత్రవర్ణములు యెట్లు ఉత్పన్నములు అయినవో యీ క్రింద తెలుపబడినది.

చక్రము	మాతృకలు		తత్త్వము	గాయత్రీమంత్రవర్ణము
	అను	విలో		
1. అకులచక్రము	అం	ళం	నదాశివ	ఓం చంద్రకాఖండం
2. మహాబిందు	ఆం	హం	మాహేశ్వర	తత్
3. ఉన్మనా	ఇం	నం	శుద్ధవిద్యా	న
4. సమనా	ఈం	షం	మాయా	వి సోమఖండం
5. వ్యాపికా	ఉం	శం	అకాశ	తు భూః
6. శక్తి	ఊం	వం	శబ్ద	ర్వ
7. నాదాంత	ఋం	లం	శ్రోత్ర	రే
8. నాద	ౠం	రం	వాక్	ణి
9. రోధిని	ౡం	యం	వాయు	యం
10. అర్ధచంద్రిక	ౠం	మం	స్పర్శ	భ
11. బిందు	ఏం	భం	త్వక్	రౌ
12. అజ్ఞా	ఐం	బం	పాణి	చై
13. అంతరాళ	ఓం	ఫం	అప	వ సారఖండం
14. లంబికా	ఔం	ఫం	రస	స్య భువః
15. విశుద్ధి	అం	నం	జిహ్వ	ధీ
16. అంతరాళ	అః	ధం	పాద	మ
17. అనాహత	కం	దం	తేజ	హి
18. అంతరాళ	ఖం	ధం	రూప	ధి
19. అంతరాళ	గం	తం	చక్షు	యో
20. మణిపూర	ఘం	ణం	పాయు	యో
21. స్వాధిష్ఠాన	జం	ఢం	పృథివీ	నః ఆగ్ని
22. అధార	చం	డం	గంధ	ప్ర ఖండం
23. విమల	ఛం	ఠం	ఘ్రాణ	చో సువః
24. కులపద్మ	జం	టం	ఉపస్థ	ద
25. కులచక్రం	ఝం	ఞం	మనస్తత్త్వం	యాత్

ఇట్లు కుండలినీశక్తినుండి ప్రభవించి వేదమాతయై సోమ సూర్య అగ్నితృక త్రిఖండరూపిణియై బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర త్రిమూర్త్యాత్మికయై ధ్యానించిన భక్తులను తరింప జేయు గాయత్రీపరదేవతయే సావిత్రాగ్నిరూప నిర్గుణ బ్రహ్మము కావున సంధ్యోపాసనము కుండలినీశక్తియొక్క ఉపాసనమే అగుచున్నది. అట్టి సంధ్యోపాసనమునందు గాయత్రి యీ క్రిందవిధముగా ధ్యానింప బడుచున్నది.

శ్లో || ముక్తావిద్రుమహేమనీలధవళచ్ఛాయైర్ముఖై
ప్రీత్యైర్మృతామిందునిబద్ధరత్నమకుటాం తత్త్వార్థ
వర్ణాత్మికాం । గాయత్రీం పరదాభయాంకుశకాః
శుభ్రం కపాలం గదాం శంఖం చక్ర మధారవిందయు
గళాం హస్తై ర్వహంతీం భజే ||

ఇట్లు సంధ్యోపాసనము నాచరించి సాధకుడు క్రియా దీక్షయందు యాగమండపమున ప్రవేశింపవలయును.

(నశేషము)

శ్రీ విద్య

అత్రేయ.

కామేశ్వరీం పరామీదే కాదిహాది స్వరూపిణీమ్
మాతృకా వర్ణలిప్తాంగీం మహాశ్రీ చక్రమధ్యగామ్ ||

సర్వజన సమోహనమగు శరదృతు వారంభమైనది. న్యాయాధికారి యెదుట నిలువబడిన దోషివలె మేఘుడు వెలవెలబాత తడబడుచున్నాడు. నడమంత్రపు నీరిచే మిట్టి పడు నల్పునివలె చిత్తయెండ లోకమును తపింపజేయ మొదలిడుచున్నది. రాత్రులు యోగిజన చిత్తమువలె బ్రసస్పము లగుచున్నవి. పలుచబడి దూరదూరముగ తట్టాడు మేఘజవనికలచాటున చంద్రకాంతులు దాగిలి మూత లాడసాగినవి. వేదాంతుల యంతస్సులవలె నదీ నదముల నీరములు నిర్మలము లగుచున్నవి. దరిద్రుని కామకలాపమువలె పంకపటలములు శుష్కించుచున్నవి. వృక్షములు ఫలభరితములై యాగంతులకు స్వాగతము నిచ్చుచున్నవి. నవనవలాడు శాకాహారములచే సమృద్ధము లగు సంగడులు సయనోత్సవముల కల్పించుచున్నవి. సస్యశ్యామలములగు కేదారములు రాబోవు సుభిక్షత కాశల బురికొల్పుచున్నవి. పూర్వము శరదృతు సౌభాగ్యము దేవతలకు రాజులకుగూడ జైత్రయాత్రకు ప్రచోదక మయ్యెను. సర్వశక్తి స్వరూపిణియగు పరమేశ్వరి మహిషా సురుని ఘోరయుద్ధమున మహానవమినాడు జయించి యశేష లోకారాధ్య యయ్యెను. బాల, లలిత, కాళి, చండి, దుర్గమొదలగు సౌమ్య తీక్షణరూపముల నామెను చాతుర్వర్ణ్యముల వారును వారివారి సంప్రదాయానుసార ముగ నేటికిని బూజించుచున్నారు. పాండవులు శమీవృక్ష మున దాచిపెట్టిన తమ ఆయుధముల బూజించి తమ నిజ స్వరూపముల గోగ్రహణమున బయటపడిరి. శ్రీరాముడు పరమేశ్వరి నారాధించి వాసర సాహాయ్యముతో రావణ సంహారమునకు పయనమయ్యెను. ఆయన జేనిన లోక కళ్యాణమును స్మరించుచు బడిపల్లలు విల్లంబులను కోతులను చేతుల బట్టుకొని 'జయ! ఆభిజయ! భవ; జయ! విజయ! భవ' యని దిక్కులు మాఱుమ్రోగు సుస్వనములతో శుభాశీస్సుల వెలిబుచ్చుదురు. "అయ్య వారికి చాలు అయిదు వరహాలు; పిల్లవాండ్రకు చాలు పప్పు బెల్లాలు" అని వినయోక్తుల తలదండ్రులచే గురువు లకు దక్షిణల నిప్పించి సంతసించుదురు.

అశేషలోక సంపూజ్యయగు నీ పరమేశ్వరీతత్త్వ మొకింత నెఱుంగదగును. కర్మోపాసనాజ్ఞానములు మూడును మోక్ష సాధమున కారురుక్షువులగు వారలకు వేదచోదితములగు

సాపానములు. వేదములపూర్వభాగమునందు కర్మకాండము మధ్యభాగమునందుపాసనాకాండము సంతిమ భాగమున జ్ఞానకాండము విస్తరింపబడినవి. పరమేశ్వరీ సపర్యా విధానమంతయు నుపాసనాకాండమునకు చెందినది. ఉపాసన మనస్యధ్యానైక పరాయణము. ధ్యానమెప్పుడును ధ్యాత, ధ్యానము, ధ్యేయము అను త్రిపుటిచే నొప్పుచుండును. భక్తిప్రధానము సామాన్యముగ ధ్యేయము ధ్యాతకు బాహ్యము సగుణమునగును. రామకృష్ణాద్యవత్సారము లన్నియు నీ కక్ష్యలో జేరును. సగుణభక్తి సాక్షాన్మోక్ష కారణము గాకపోయినను అద్ధానికి నియతమగు నుపాయమగు చున్నది. చిరంతనాభ్యాసమువలన నీ బాహ్యభక్తియే అనన్యభక్తిరూపమును దాల్చి యిష్టదైవముఖమున పరమేశ్వరా రాధనముగ మారును. అన్యదేవతల నారాధించు వారందఱుగూడ "మామేవ యజన్త్యవిధి పూర్వకమ్"— నన్నేపూజించుచున్నారని కృష్ణభగవాను డభయహస్తము నిచ్చెను. అనన్యభక్తియే క్రమక్రమముగ నేకాంతభక్తిగ మారి పరమేశ్వరుని సర్వజ్ఞత్వము, సర్వశక్తిమత్వము సర్వ వ్యాపిత్వము అమేయ దయామయత్వము భక్తవాత్సల్యము మొదలగు గుణానీకమును చిత్తమున లగ్నముచేయును. తుదకిది ఆత్మంతిక నిఃశ్రేయః కారణమగు జ్ఞానముగ బరిణమించును. పరమేశ్వరుని రూపము నిత్యము నిర్గుణము అని గానముసేయుట నామమాత్రమే యగును. చీకటిలో దూరముననుండి బ్రసరించు మణిప్రభాజాల మునుజూచి మణిభావముచే నాప్రక్కకు జను మనుజునికి మణిలభించును. కాంతిప్రసారమును మాత్రముజూచి యద్ధానికొఱకు బయలుదేరినపుడాతని జ్ఞానము నిశ్చయ జ్ఞానము కాదు. భ్రమజ్ఞానముమాత్రమే యగుచున్నది. కాని పర్యవసానమునందు భ్రమజ్ఞానము యథార్థజ్ఞానముతో సంపదించుచున్నది. అయిన నేకాంతభక్తితో చేయునుపాసము సాక్షాత్ జ్ఞానము కాకుండుటచే నవరవిద్యగ భావింప బడుచున్నది. అవరవిద్యయే చిరకాలాభ్యాసముచే పరభక్తిగ మారును. భక్తుడు పరభక్తిస్థాయికిజేరి సంపూర్ణ వైరాగ్య జ్ఞానముపేతుడై సపు డిహలోకమునగాని బ్రహ్మ లోకమునగాని నిర్గుణబ్రహ్మ సాక్షాత్కారము నొందును. చతురతరమతులుగానివారలకు నిర్గుణబ్రహ్మము సాక్షాత్కారము గాకపోయినను ఉపాన్యమగుచున్నది. "యః పునేరేతం త్రిమాత్రేణో మిత్యేతే నైవాక్షరేణ పరంపురుష మభిధ్యాయాత" అను శైవ్య ప్రశ్నాదివాక్యము లిందుకు

ప్రమాణములు. ధామ్నా స్వేన సదానిర స్తకుహకం సత్యం పరంధీమహి” యని వ్యాసభగవానుడు స్వయంప్రకాశము సత్యాత్మకము నిఃశ్రేయః స్వరూపమునగు నిర్గుణపర మాత్మను భాగవతారంభమున ధ్యానించెను.

ఉపాసనల సన్నిటికంటెను శ్రీ విద్యోపాసనము పరమో త్కృష్టము. పరబ్రహ్మసన్దయగు చిచ్ఛక్తియే యీ విద్యయందుపాస్య మగుచున్నది. పరబ్రహ్మము సచ్చి దానంద స్వరూపము. ఇట్టి చిచ్ఛక్తియే ‘గాయత్రీ వ్యాహృతిః సంధ్యా ద్విజబృంద నిషేవితా’ యని వర్ణింప బడినది. ప్రణవోపేతములగు వ్యాహృతులతో సంఘటి కృతయగు గాయత్రీయను నామమున నీచిచ్ఛక్తియే ద్విజ బృందముచే ననుదినము సేవింపబడుచున్నది. సమస్త సృష్టికి పరమ కారణమగు బ్రహ్మ చైతన్యమే సంధ్యాదేవత. సంధ్యాదేవతయే భంగ్యంతరముచే గాయత్రీ దేవతగా వర్ణింపబడినది. భూరాది వ్యాహృతులు పరావర బ్రహ్మ సాధకమగు నౌంకారముతో నుచ్చరింపబడినపుడు చతుర్దశ లోకవిశిష్టమగు బ్రహ్మాండమంతయు నవగతమగుచున్నది. బ్రహ్మాండమున కంతకును సాక్షియై ఆదిత్యునియందు బ్రకాశించుచున్న పరబ్రహ్మప్రకాశమే గాయత్రీయందు పాస్యమగుచున్నది. ఆదిత్యునియందు ప్రకాశించు చిచ్ఛక్తియు “యోవేద నిహితం గుహయాం పరమేవ్యేమకా” యని మన బుద్ధిగుహయందు బ్రకాశించు చైతన్యము నొకటియేయని “న యశ్చాయం పురుషే యశ్చాసావా దిత్యే న ఏకః” యను తైత్తిరీయ శ్రుతి బోధించుచున్నది. అర్థాత్, “గాయత్రీ వ్యాహృతిః సంధ్యా ద్విజబృంద నిషే వితా” యని వర్ణింపబడిన శ్రీవిద్య బ్రహ్మవిద్యయే యగును. శ్రీ శబ్దముచే బ్రహ్మచైతన్యముయొక్క పరావర బ్రహ్మ స్వరూపములు రెండు నుపదిష్టములగుచున్నవి. “మాయాంతు ప్రకృతిం వింద్యా న్మాయినంతు మహేశ్వరం” అను శ్రుతి ప్రతిపాదితము మాయా శబలితము అనంద మయమునగు కామేశ్వరరూప మపరరూపము. ‘సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ’ యని నిరూపింపబడిన రూపము పరరూపము. మహారాజ్ఞీ యనుచోట మహాః, రాజ్ఞీ, యని ఛేదము జేయగా వచ్చు మహాశబ్దము పరబ్రహ్మ పరము ‘మహాః ఇతి తద్రూప్యం ఆత్మా’ అను శ్రుతి మహాః శబ్దమునకు బ్రహ్మ మర్థమనియు ఆత్మ బ్రహ్మల కభేదమనియుగూడ జెప్పచున్నది. ‘తస్మాద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశః సంభూతః” అను శ్రుతివాక్యముగూడ బ్రహ్మాత్మల కనన్యత్వము నుపదేశించుచున్నది. ఇట్లు శ్రీ విద్య బ్రహ్మాత్మ విద్య కవ్యవహితమగు సాధనమై బ్రహ్మ విద్య నుపదేశించుటం జేసి శ్రీ విద్య యను బవిత్ర నామమును బడసినది.

కేసేపనిషత్తునందు వినవచ్చు హైమవతిగాఢయు “సాహ శ్రీ రమృతా సతాం” అను శ్రుతియు శ్రీ విద్యయొక్క బ్రహ్మ విద్యాత్వమునే ప్రతిపాదించుచున్నది. శ్రీ విద్య కధిష్ఠానదేవత పరబ్రహ్మము కాని మాయకాదు. ఉపాసనము భావప్రధానము. ఉత్కృష్టభావము నొక దానిని నికృష్ట వస్తువు నందారోపించి బుద్ధి దానియందు లగ్నమైన పిదప ఆపవాదముచే నికృష్టవస్తువునుండి దానిని తొలగించి అభీప్సితార్థమునందు లగ్నముసేసి బ్రహ్మము నుపదేశిం చుట వేదాంతములయందు పరిపాటిగనున్నది. ముందొక శాఖను జూపి దానియందు బుద్ధి లగ్నమైన తరవాత నాశాఖ పైగా నున్న చంద్రుని తల్లి బిడ్డకు చూపించును. అధ్యారోపాపవాదములచే ప్రపంచమును త్రోసిబుచ్చి బ్రహ్మము నవిస్తరముగ నుపదేశింపబడుచున్నది. బ్రహ్మము నుపదేశించునట్టి మార్గములలో శ్రీ విద్య అత్యంత ముత్తమోత్తమము. “సోఽకమయత” “సైకత”, ‘సతపాతవ్యత, సతపస్తప్త్యా, ఇదగ్ం సర్వ మసృజత, తత్సృష్టౌ తదేవాను ప్రావిశత్ । తదను ప్రవిశ్య సచ్చత్వచ్చా భవత్” — ఈ మొదలగు శ్రుతి వాక్యములయందు విన వచ్చు ఐశ్వరీయములగు జగత్సృష్టకౌ సర్జన ప్రవేశాదు లన్నిటికిని ఇచ్చా జ్ఞానక్రియా శక్త్యాత్మకమగు చిచ్ఛక్తియే పరమ కారణము. అందువలననే లోకములన్నియు పర స్పరము సంఘటనము లేక నియత పూర్వమగు వ్యవస్థకు కట్టుబడి నిర్వహింప బడుచున్నవి. ఈ శక్తి శక్తిమత్తు నుండి విడదీసి ప్రత్యేకముగ నుల్లేఖింప శక్యము కాదు. గుణారాధనముచే గుణవదారాధనము జేయుదుము. శక్త్యు పాసనముచే నీశ్వరోపాసనము సాధ్యము.

బ్రహ్మవిద్య కుత్తమ సాధనమగు శ్రీ విద్య నామరూపా త్మకముగ నుపాసింపబడుచున్నది. నామము లలితా నహస్రనామమని సామాన్యముగ వాడబడు గుప్తార్థ ప్రతి పాదకమగు రహస్యనామ. దీనిని శ్రీ గుణనిక యనిగూడ బిలుతురు. శ్రీ దేవీ రూపముత్తమమధ్యమాధమాధికారి భేదమునుబట్టి కారణసూక్ష్మస్థూలముగ భావింపబడు చున్నది. ఆ దేవీరూపము స్త్రీపుంరూపములలో నేదైన కావచ్చును. “స్త్రీరూపం వా స్మరేద్దేవిం పుంరూపం వా విచింతయేత్, ఆధవానిష్కలం ధ్యాయేత్సచ్చిదానంద విగ్ర హమ్.” కరచరణాద్యవయవవిశిష్టమగు మూర్తి స్థూల స్వరూపము. శబ్దరూపమగు మంత్రము సూక్ష్మరూపము. కారణరూపము చక్రము. ఇది రేఖాత్మకము భావవ్యంజ కము. ‘ఉద్యద్ధాను సహస్రాభా’ది సహనామములచే భావనా విశేషము సృష్టిక్రమముగ వివరింపబడినది. స్త్రీపు మాత్మకమగు స్థూలరూప మవతారరూపము. “దేవా నాం కార్య నిర్ద్యర్థ మావిర్భవతి సా యదా” యను నార్ష వాక్యము “దేవకార్యసముద్యతా” యను నామార్థమును

వివరించుచున్నది. అవతారము లన్నియు తాత్కాలికములు, అనిత్యములు. ప్రివృందరూపములనిత్యము లగుట వలన నట్టిభేదమును వివరించుట శాస్త్రతాత్పర్యముకాదు. మాతామను పదముచే వృందరూపముగూడ చెప్పబడుచున్నను ఆపదము ప్రమాతను చెప్పను. అహంకార విశిష్టమగు చైతన్యమే ప్రమాత. ప్రమాతృత్వస్థాయి దాటి నిష్కలము నిష్క్రియమునగు స్థితియందు శుద్ధచైతన్యము మాత్రము మిగులుచున్నది. శ్రీచక్రము చిందు, త్రికోణ వనుకోణ, దశారయుగ్మ, మన్వన, నాగదళ, షోడశార, వృత్తత్రయ, ధరణీనదన త్రయములను నవావరణములతో నలరారుచుండును. ఉపాసనా సమయమున నీనవావరణములు క్రమముగ బ్రహ్మరంధ్ర, మస్తక, లలాట భూమధ్య, కంఠ, హృదయ, నాభి, కక్ష, ఊరు, పాదముల యందారో పణచేయబడి శరీరమునంతయు శ్రీచక్రముతో నైక్యమును పొందింప చేయబడుచున్నది. “దేవే భూత్వా దేవానప్యేతి” —దేవతాత్వమును తనయందు భావించుకొని యుపాసకుడు దేవత్వమును బొందునని శాస్త్రప్రమాణము —ఇదియే అంగన్యాస తాత్పర్యము. కరచరణాది విశిష్టమగు స్థూల రూపాపాసనము మందాధికారుల కుద్దేశింపబడినను, అయా నామముల రహస్యార్థ పరిజ్ఞానము సూక్ష్మకారణరూపజ్ఞా పక మగుచున్నది. శ్రీచక్రరూపము జగత్కారణమగు మాయాశబలిత విశేష స్వరూపమును ప్రదర్శించుచున్నది.

వేదాంతములయందు బ్రహ్మమునకు చెప్పబడిన లక్షణములన్నియు శ్రీదేవియందు కాన్పించుచున్నవి. తత్త్వద లక్ష్మణా, తత్త్వమయీ, తత్త్వమర్థ స్వరూపిణీత్వాది నామములు శ్రీదేవికిని బ్రహ్మకు ననన్యత్వమును జూపుచున్నవి. బ్రహ్మము వాచామగోచరము, శ్రీదేవి భావనకగమ్యము. ‘నిరాకారా, నిర్గుణా, నిష్కలా, నిష్ఠియా’ యను నామములు “నిష్ఠియం నిష్కలం” అను శ్రుతిబోధితమగు నిష్కలత్వాది బ్రహ్మలక్షణముల చెప్పచున్నవి. ‘నిత్యబుద్ధా చిన్మయీ, విజ్ఞానఘనరూపిణీ, చిదెకరనరూపిణీ, చిచ్ఛక్తిః, చేతనారూపా, ప్రజ్ఞానరూపిణీ త్యాది నామములు ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ’ యను మహావాక్యబోధితమగు ప్రజ్ఞానఘనత్వమును బోధించుచున్నవి. అనాదినిధనా యని దేవియొక్క నిత్యత్వము స్వాత్మానందలవీభూత బ్రహ్మద్వానందసంతతి, యనుటచే నాయమ నిరతిశయానంద రూపత్వము, మూల ప్రకృతిః, వియదాది జగత్ప్రసూః, ఆమతిః, నృష్టికర్త, సంహరిణీ, పంచకృత్యవరాయణా, ఉన్నేషనిమిషోత్పన్నవిషన్నభువనావళిః—ఈ మొదలగు నామములామె జగత్సృష్టిస్థితిలయకారణత్వము, విశ్వాధి కాయనుటచే విశ్వాతీతత్వము దెలియవచ్చుచున్నది. ఇంతయే! సర్వ భక్తావసయగు శ్రీదేవియే వేదాంతోపనిషదుద్బుష్టమై సర్వ

వేదాంతతాత్పర్యభూమియగుచున్నది; అందరాని జీవన్ముక్తికి చేతులు జూచ చేతకాదు. సంసారపంక నిర్మగ్న సముద్ధరణపండితయు, అనాకలితచుటుక శ్రీవిరాజిత దివ్యమంగళ విగ్రహాయునగు నా పరదేవత యొక్క కల్యాణపదపంకజ పరిసేవనముకంటె ధన్యమగు నుపాయము జ్ఞానోపలబ్ధి విరహులగు ముముక్షుజనసామాన్యమునకు పొడగట్టుటలేదు. శ్రీ విద్యయే మోక్షవిద్యయని లోకమున బ్రస్తుతిగాంచుచున్నది. ఉత్తమోత్తమమగు నీ శ్రీ విద్యోపాసనము తామస ప్రకృతులగు కొందఱిచే నవైదిక మార్గమున నేటికి అనుష్ఠింపబడి కొంత యపయశస్సునకు గుఱియగుట నెంతయు విచారణీయము. వామాచారము కౌళమార్గము అని మపంచకోపమర్దితమగు దురాచారమును పవిత్రములలో పవిత్రమగు నీ యుపాసన కంటకట్టుచున్నారు. వేదైకప్రమాణులగు వారందరిట్టి దురాచారముల దూరముగ బాజదోలప్రయత్నించెదరుగాక. కుశలాది కౌళ మార్గ తత్పరాంతమగు నారునామములు సుమమ్నాపథ బోధకములు. కౌళమార్గమన ‘యత్రాసాకేశాన్తై విపర్వతై వ్యధోహ్య శీర్షకపాలై’ యని తెత్తిరీయమున వివరింపబడిన సుమమ్నానాడియగును. ఆ మార్గము బ్రహ్మోపలబ్ధి మార్గము.

పవిత్రములలో పవిత్రమగు నీ మహావిద్యకు శ్రీ గుణనికా యను నపరనామముచే బఱగు లలితారహస్య నామము పరమప్రమాణము. సకలోపాసనోప బృంహితము పురుషార్థ ప్రతిపాదకమునగు శ్రీ గుణనిక యొక శ్రుతియగుచున్నది. ఋగ్వేదాదులు పురుషనిశ్చనితములైనట్లు పరమేశ్వరీ వరావతార రూపమునుండి నీ శ్రుతి రాజము నిర్గతమైనది. బ్రహ్మాండ పురాణమునందు సంగ్రహింపబడినది. అంతమాత్రముచే నీ రహస్యనామమునకు పౌరాణికత చెప్పరాదు. ఇతరనామములకంటె విశిష్టమగు ప్రాచుర్యము, ప్రాధాన్యము, విషయగాంభీర్యము, పవిత్రత గూడ నీరహస్యనామమున కాన్పించుటచే శిష్టులందఱుగాని సగ్రగణ్యముగ సంగీకరించిరి. శ్రీ దేవుపాసనమోంకార సహితమగు గాయత్ర్యుపాసనముకంటె భిన్నముకాదు గాన నీ యుపాసన ముపనిషత్సిద్ధమనిగూడ నెన్నుతగును. గాయత్ర్యుపాసనము ఛాందోగ్యమున విస్తరింపబడినది. ద్విజునికయ్యది “అహరహః సంధ్యాముపాసిత” యని విధిప్రాప్తమగుచున్నది. గాయత్రిజపింపని వారికి ప్రత్యవాయము సంప్రాప్తమగుచున్నది. అట్టివారలకు ప్రాయశ్చిత్తము విధింపబడుటయేగాక ద్విజత్వభంగముకూడ సంభవమగుచున్నది. శివకేశవాద్యుపాసనలు విధిప్రాప్తములుగాక ఋద్ధితంత్రాధీనములగుచున్నవి. గాయత్రి వేదమాతయనియు గాయత్ర్యుపాసకునికి బ్రహ్మవిత్త్వము ఫలమనియు “ఏతాం వేదానాం మాతరం సావిత్రీం సంపద

ముపనిషదమాస్తే” యను వాక్యము భోధించుచున్నది. మహాత్మ్యప్రమగు శ్రీ గుణనికయందు 1053 నామములు కాన్పించుచున్నవి. పరమరహస్యములగు నలుబది విషయము లందు ప్రస్తుతింపబడినవి. అవియన్నియు నీ వ్యాసమున కనుబంధముగ బొందుపఱుపబడినవి.

త్రిపురాంతకము, అలంపూరు, జొన్నవాడ మొదలగు బుణ్యక్షేత్రముల పరమేశ్వరి ప్రధానదేవతగ నారాధింపబడుచున్నది. ఈ క్షేత్రముల నిత్యార్చనయే గాక శరదాగమమున

విశేషార్చనయు జరుపబడుచున్నది. కాని యన్ని స్థలముల యందును నిత్యార్చనాదులంత తృప్తికరముగ జరుగుట లేదను నొక కింవదంతిగలదు. లోకకల్యాణ కారణమగు పరమేశ్వర నవర్యకినుమంతయు లోటులేకుండ శౌచాచార పరులగు వారలచే సంప్రదాయానుకూలముగ జరిపించి దేవాలయ ధర్మాదాయాధికారివర్గము చుముఠజసక్యత జ్ఞాతా పాత్రమౌగాక యని శుభాశయములు.

ఓం తత్సత్

1. శ్రీదేవి శ్రీకలారూపము.
2. సృష్టికమముగ యంత్రవిభాగము.
3. శ్రీకళయార్హ్యభాగ భావన.
4. మధ్యభాగ భావన
5. అధోభాగ భావన.
6. సుమమ్నా
7. చతుర్విధ మాతృకలు.
8. ప్రకృతిరూప మంత్రవిశేషములు.
9. మహామంత్రోపదేశము.
10. శ్రీయాగః.
11. ఉపాసనావిధిః.
12. పారమార్థిక దేవతారూపం.
13. అన్యవ్యావృత్తి పూర్వకముపాసనము.
14. ప్రణవకళాత్మిక దుగ్ధావిద్యా
15. నర్వమంగళవిద్యా
16. శాఙ్గభవీవిద్యా.
17. మహాయాగవిధి.
18. మనువిద్యా, చంద్రవిద్యా
భానువిద్య....
19. ఉపనిషత్సారభూత మహామంత్రము.
20. ఆపత్కల్పము.
21. శ్రీకలాలక్ష్మము.
22. విలాసినివిద్య
23. వాగ్వాదినీ విద్య
24. తరుణీవిద్య

శ్రీమాతా....దేవకార్యసముద్యతా
ఉద్యద్భాను నహస్రాభా....కనకేంద్రమండితా
అష్టమీచంద్ర విభ్రాజదళిక స్థలశోభితా....నూత్రశోభిత
కంధరా.
కనకాంగదకేయూర కమనీయ భుజాన్వితా....రశనా దామ
భూషితా.
కామేశ జ్ఞాతసౌభాగ్యమార్దవేరుద్యయాన్వితా....మండిత
శ్రీపదాంబుజా
మరాళీ....నర్వాభరణభూషితా
సుమేరుమధ్య శృంగస్థా....స్తూయమా నాత్మవైభవా....
భండాసుర వధోద్యుక్తకృత్తి సేనాసమన్వితా....దేవసంస్తుత
వైభవా.
హరనేత్రాగ్ని నందగ్ధ కామసం జీవనోపధిః....మూలకూట
త్రయకళేబరా.
కులామృతైకరసికా....చిసతంతతుతనీయసీ.
భవానీ....శాంతిమతీ.
నిరాధారా....నిరీశ్వరా
నీరాగా....నిష్పరిగ్రహా.
నిస్తులా....నమానాధికవర్జితా
నర్వశక్తిమయా....మృడప్రియా
మహారూపా....మహాయోగీశ్వరేశ్వరీ....
మహాతంత్రా....కోటియోగినీ గణసేవితా.
మనువిద్యా....పంచకృత్యపరాయణా
భానుమండల మధ్యస్థా....ఫలప్రదా....
శ్రుతి సీమంతసిందూరీకృత పాదాబ్జధూళికా....రణత్కిం
కిణిమేఖలా
రామా....రమణలంపటా.
కామ్యా....కాదంబినీప్రియా
పరదా....విష్ణుమాయావిలాసిని
క్షేత్రస్వరూపా....నదాచార ప్రవర్తికా.
తాపత్రయాగ్నినంత ప్రసమాహ్లాదన చంద్రికా....బ్రహ్మద్యా
నంద సంతతిః

25. వాగధీశ్వరీరూపము
 26. యహోయాగవిధి
 27. ప్రభావిద్యా
 28. శివదూతీ గాయత్రీవిద్య
 29. షట్ప్రకాశసంధానక్రమము.
 30. విమర్శరూపిణీవిద్య
 31. బ్రహ్మవిద్య
 32. వాగధీశ్వరీవిద్య
 33. సావిత్రివిద్య
 34. సరస్వతీవిద్య
 35. నందివిద్య
 36. మంగళ చండివిద్య
 37. కవర్ధినీవిద్య
 38. జ్ఞాననిష్ఠ
 39. (అ) అఖిలకాండ - నిత్యనైమిత్తిక కర్మానుష్ఠానము
 (ఇ) అఖిలకాండ - సర్వకర్మసన్యాసము
 (ఉ) అగ్నిష్టోమాది యాగావశ్యకత
 (బు) జపయజ్ఞ విధి
 (బి) యాగఫల ప్రాప్తిసాధనము
 (ఏ) యతుల కనుష్ఠానము.
 (ఓ) స్మార్తకర్మ విధి.
 (ఐ) సువానిన్యర్చన.
 (ఔ) చక్రరాజార్చనా విధి.
 40. పరమరహస్యోపసంహారము.

పరా....రససంపూర్ణ
 శృంగారరససంపూర్ణాషాడ్గుణ్య పరిపూరితా
 నిత్యక్లిన్నా....కుముదాహ్లాదకౌముదీ
 శివదూతీ....సూక్ష్మరూపిణీ
 వజ్రేశ్వరీ....అనుత్తమా
 పుణ్యకీర్తిః....మహాసామ్రాజ్యశాలినీ
 ఆత్మవిద్యా....దివ్యవిగ్రహ
 క్లింకారీ....ద్వైతవర్జితా.
 అన్నదా....సచ్చిదానందరూపిణీ
 దేశకాలాపరిచ్ఛిన్నా....శివజ్ఞాన ప్రదాయినీ
 చిత్కలా....మృత్యుదారుకుఠారికా
 మహేశ్వరీ....పరావరా
 సత్యజ్ఞానానందరూపా....పరమంత్రవిభేదినీ
 మూర్తా....సుధాస్పతిః
 సంసారపంకనిర్మగ్నసముద్ధరణపండితా....విశ్వభ్రమణ
 కారిణీ
 విశ్వగ్రాసా .. తత్త్వమర్థస్వరూపిణీ
 సామగానప్రియా....నర్వాపద్వినివారిణీ
 స్వస్థా....సదాతుష్టా
 తరుణాదిత్యపాటలా....దక్షిణారాధ్యా
 దరస్మేరముఖాంబుజా....మనోమయీ
 వ్యోమకేశీ....శమాత్మికా
 బంధూక కుసుమప్రఖ్యా....శుద్ధమానసా.
 బిందు తర్పణనంతుష్టా....శ్రీ మత్త్రి పురసుందరీ
 శ్రీ శివా....లలితాంబికా.

శ్రీ కామేశ్వరాంకనిలయకామేశ్వరీ సుప్రీణాతు.

శ్రీ విద్వాం జగతాం ధాత్రీం
 సర్గ స్థితిలయేశ్వరీం ।
 నమామి లలితాం నిత్యాం
 మహాత్రి పురసుందరీమ్ ॥

లక్ష్మీ వాసుదేవి తా శ్రీ లలితా పరమేశ్వరి

శక్తి తత్వము

జ్యోతిష విద్వాన్, అగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

పరాస్యశక్తిః వివిధైవశ్రూయతే
స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ ॥

భారతదేశము పుణ్యభూమి. స్వర్గాపవర్గములకు స్థానము. వేలకొలది వత్సరములనుండియూ భారతదేశవాసులు పునర్జన్మ విశ్వాసముగలవారు. ఆధ్యాత్మవిజ్ఞానము వీరికి ఉగ్గుపాలతో అలవడినవిద్య. వీరికి ధర్మము (కర్మము) భక్తి జ్ఞానము ముఖ్యములు. ఈ ధర్మము నిత్యనైమిత్తికాది భేదముతో అనేక విధములై యున్నది. ధర్మమనగా “చోచనా లక్షణోధర్మః” అను జైమినిమహాముని సూత్రముచే పురుషుని దుఃఖమునుండి ఉద్ధరించి సుఖమును కలుగజేయు నది ధర్మమని తెలియుచున్నది. కావున మానవుని నియమించునది ధర్మము. ముందుగా యింద్రియములను నియమించి కామచారము కామవాదము కామభక్షణము మొదలగు వానిని త్యాగముచేసి పరమేశ్వరుని ఆరాధించి అతని అనుగ్రహమువలన కలుగు జ్ఞానముచే మోక్షము పొందుటయే యీ ఆధ్యాత్మవిజ్ఞానమునకు ఫలము. అందుచే కర్మాచరణము ముఖ్యము. ఈ కర్మములు యజ్ఞానుష్ఠానాదిరూపముగా వేదములయందు వర్ణింపబడియున్నవి. ఈ యజ్ఞానుష్ఠానమునే వ్రతమనిగూడా చెప్పుదురు. “అగ్నేవ్రతపతే వ్రతంచరిష్యామి” ఇత్యాదిశ్రుతులు ఉదాహరణము. ఈ కర్మములను భారతీయులు వేద కాలమునుండియూ ఆచరణము చేయుచునే యున్నారు. ఇట్లు క్రమక్రమముగా కాలము గడచినకొలదియు మానవజీవితములు మార్పులుగలిగి అల్పజ్ఞానము అల్పబుద్ధి అల్పాయుర్దాయముగలిగి కర్మాచరణము అసాధ్యమయ్యెను. అంత మహర్షులు ఆలోచించి బహుధనకాయక్లేశ సాధ్యములగు యజ్ఞానుష్ఠానములు చేయలేనివారికి వ్రతములు అను వానిని కల్పించియున్నారు. ఈ వ్రతములు మానవ్రతములు, పక్షవ్రతములు, వారవ్రతములు నక్షత్రవ్రతములు అను భేదములతో అనేకములుగా వ్యవహరింపబడుచున్నవి. వ్రతములన్నియు కాలముతో సంబంధముగలవి. కాలమనగా పరమేశ్వరుని రూపము గావున యీ వ్రతములు ఆచరించుటవలన పరమేశ్వరుని సగుణరూపము గోచరమై తద్వారా పరమేశ్వరుని నిర్గుణరూపమును తెలుసుకొని మోక్షము పొందుటకు వీలగును గాన యీ వ్రతములు ముఖ్యములై యున్నవి. ఇట్టి వ్రతములలో ముఖ్యమైనది “నవరాత్ర వ్రతము.” నవరాత్ర వ్రతమనగా తొమ్మిదిరాత్రులు నియమముగా చేయువ్రతము. ఈ వ్రత

మునకు ముఖ్యదేవత “నవాత్మికయగు మహాశక్తి”. నేటికిని భారతదేశము నలుమూలలనుగూడ స్త్రీలు పురుషులు పిల్లలు సైతము యీ నవరాత్రములయందు శ్రద్ధాభక్తులతో శ్రీదేవిని పూజించుచూ యింటింటా పండుగలు చేయుటను చూచుచునేయున్నాము. ఈ నవరాత్రవ్రతము ప్రతివత్సరమున్నూ అశ్వయుజ శుక్ల ప్రతిపత్తు మొదలు నవమీ వరకు జరుపవలయును. దీనినే శరత్కాలపూజయనిగూడ చెప్పుదురు.

అశ్వినేమాసి శుక్లేతు కర్తవ్యంనవరాత్రకం ।

ప్రతిపదాదికమేవైవయావచ్చనవమీభవేత ॥ మరియు

శరత్కాలేమహాపూజా క్రియతే యాచవార్షికి ।

శతయజ్ఞఫలంలభ్యా దేవీసాయజ్యమాప్నుయాత్ ॥

ఈ మొదలగు వచనములచే శరత్కాలపూజ యజ్ఞఫలమును యిచ్చుననుటవలన యీ నవరాత్రవ్రతమునకును యజ్ఞవ్రతమునకును సంబంధము ద్యోతకమగుచున్నది. ఈ సంబంధమునుగూర్చి తెలియుట ఆవశ్యకము.

పరమేశ్వరుని స్థూలరూపము బ్రహ్మాండము. సూక్ష్మరూపము కాలము. బ్రహ్మాండము అగ్నిషోమాత్మకము “అగ్ని షోమాత్మకం విద్ధి జగదేతచ్ఛరాచం”. కావున కాలమగు సంవత్సరముగూడ అగ్నిషోమాత్మకమే. కాలరూపమగు సంవత్సరము అహోరాత్రములను 360 కిరణములతో యేర్పడినది. అట్లే బ్రహ్మాండమున్నూ 360 అంశములతో యేర్పడియున్నది. ఈ అహోరాత్రరూపదినములున్నూ అగ్నిషోమాత్మకములే. పగటికి అధిదేవత అగ్ని, రాత్రికి అధిదేవత సోముడు గాన సర్వము అగ్నిషోములకంటె వేరుగాదు, గాన యిట్టి సంవత్సరరూపకాలము రెండుభాగములై వసంత, శరద్, భేదములతోనున్నదికావుననే సృష్టులయందు నవరాత్రవ్రతము వసంతనవరాత్రవ్రతములు శారదానవరాత్రములు అని చెప్పబడినవి. వసంతకాలమునకు అధిదేవత అగ్నిగావున వసంతకాలముననే నియమముగా యజ్ఞానుష్ఠానము విధింపబడియున్నది. ఈ యజ్ఞమును జ్యోతిష్టోమమందురు. అనగా అగ్నికిరణములు “జ్యోతిస్సులు” గాన అట్టి అగ్నిని ఆరాధించు యజ్ఞము జ్యోతిష్టోమమని చెప్పబడుచున్నది—“వసంతేవసంతేజ్యోతి పాయజేత” అనుశ్మతిపల్ల వసంతకాలముననే యజ్ఞానుష్ఠానములు ముఖ్యము. మరియు శరత్కాలమునకు అధిదేవత సోముడుకావున శరత్కాలమున నవాత్మికయగు మహాశక్తి ఉపాసనము ముఖ్యముగా నియమింపబడియున్నది.

ఈశక్తి ఉపాసనమున్నూ యజ్ఞమే. ఈ యజ్ఞమును “మహస్తోమ” మందురు. చంద్రకిరణములకు “మహస్సుల”ను పేరుగలదు గాన చంద్రకళారూపమగు ఉపాసనము “మహస్తోమ”మని చెప్పబడును—

శ్లో॥ లోకస్య ద్వారమర్చి మత్ప్రవిత్రం
జ్యోతిష్మద్రాజమానం మహస్వత్,
అమృతస్యధారాబహుధా దోహమానం
చరణం నోతోకే సుధితాన్ దధాతు ॥

ఇట్లు శృతిప్రమాణము. యజ్ఞానుష్ఠానములు కర్మమార్గము. ఈ శక్తి ఉపాసనము జ్ఞానమార్గము. యజ్ఞములయందు యీ శక్తి ఉపాసనమునందును గూడ ప్రధానదేవతలు చిద్రూపిణియగు శక్తియొక్క రూపులు అగ్నిషోములే. మరియు యజ్ఞమునకు ముఖ్యదేవత యింద్రుడు. ఇంద్రుడనగా శృతులలో యిట్లు చెప్పియున్నది “ఇదమదర్శమిదమదర్శమితి తస్మాద్విద్రోహామ” అనుటవల్లనూ నిరుక్తమునందు ఇంద్రశబ్దమునకు యిట్లు అర్థము చెప్పియున్నది. “ఇద మిత్యపరోక్షేణ యే సాక్షిణః స్వాత్మభూతం బ్రహ్మహమస్మితి సాక్షాత్కర్వంతి తే ఇంద్రాః”. ఇట్లు చెప్పబడవలసిన “దీవ్యంతీతి దేవాః” అనుటవల్లను అత్మయొక్క అంశములగు నర్వదేవతలు యింద్రులనియే భావముగాన యజ్ఞముగూడ “అత్మరూపిణియగు మహాశక్తిని ఆరాధించుటయే. ఈ ఆరాధనము బాహ్యారాధనము గాన కర్మమార్గమని చెప్పబడినది. మరియు యజ్ఞానుష్ఠానమున వైశ్వానరాగ్నియందు సోమని చేర్చి ఏక రూపులగు అగ్నిషోమాత్మక బ్రహ్మోపాసనము చెప్పియున్నది (అనగా అగ్నియందు సోమరసమును వ్రేల్చి నర్వదేవతలకు యిచ్చుట. ఇట్లు చేయుటవలన నర్వదేవతలు సోమ రూపులగుదురు).

కారదానవరాత్రములయందు “మహస్తోమ”మను యజ్ఞమునకు ప్రధానదేవత చిద్రూపిణియగు మహాశక్తి. మహాశక్తి యనగా “మహతీ” నర్వజగన్నిర్వాహకత్వాది రూపావిస్తృతా వివిధాచ “శక్తిః” సామర్థ్యంయస్యాస్మా మహాశక్తిః” అనుటచే నర్వబ్రహ్మాండకర్త్రీ చిద్రూపిణియగు మహాశక్తి. ఈ ఆరాధనము అంతరముగాన జ్ఞానమార్గమని చెప్పబడుచున్నది. ఈ యజ్ఞమునందును ముఖ్యులు అగ్నిషోములు - యెట్లన “అధారస్థానమున గల అగ్నిని (కుండలినీ శక్తిని) ను మున్నూ మార్గము గా నహస్రారమున గల సోమనితో చేర్చి (పరబ్రహ్మతో) ఏకరూపిణియగు చిద్రూపిణి - మహాశక్తి - పరాభగవతియొక్క ఉపాసనము చెప్పబడియున్నది. (ఈ అగ్నిగూడ వైశ్వానరరూపుడే) - మరియు యజ్ఞము బ్రహ్మాండోపాసనము, నవరాత్రవ్రతము, పంచాండోపాసనము; కావున కర్మజ్ఞాన

ములు రెండునూ చిద్రూపిణియగు మహాశక్తియొక్క ఉపాసనమే అగుచున్నది. యజ్ఞానుష్ఠానమువలన చిత్రశుద్ధి గలుగుటయూ యీ నవరాత్రవ్రతముచే జ్ఞానముగల్గి మోక్షము గలుగుటయూ ఫలము. శ్రీ దేవియగు చిద్రూపిణి సంహారకాలమున - అనగా వసంతకాలమున వహ్ని మండలమున నుండి తన జ్యోతిస్సులను ప్రకాశ కిరణములతో బ్రహ్మాండమందలి నర్వజలమును గ్రహించును. గాన ప్రకృతి శక్తిని అగ్నిరూపముగా ఆరాధించుటయే యజ్ఞము.

ఆ చిద్రూపిణియే శరత్కాలమున-అనగా సృష్టికాలమున చంద్రమండలముననుండి తన మహస్సులను ప్రకాశ కిరణములనుండి అమృతమును పర్షించి నర్వ ఓషధులను సృష్టింపజేయును గాన యీ మహాశక్తిని పసంతకాలము నందునూ శరత్కాలమునందునూ విధిగా ఆరాధించుట యుక్తము. ఆ చిద్రూపిణియే స్థితికాలమున (వర్షకాలమున) సూర్యమండలమందుండి మేఘములను పర్షింపజేసి వృక్షలతాగుల్మదులను అంకురింపజేయుచూ స్థితి బేయుచున్నది. మరియు సాదాఖ్యమగు సాదామినికళారూపమగు “అత్మ” సావిత్రాగ్నియై సూర్యమండలమున యెల్లప్పుడు నుండుటవలననే శృతి “అసావాదిత్యో బ్రహ్మ” అని చెప్పియున్నది.

యజ్ఞము ఋగ్యజుస్సామములను మూడు వేదములతో ప్రవృత్తమగుచున్నది. అందు “అధ్వర్యుడు” అను ఋత్విజుడు కర్మకలాపమును యజుర్వేదముతోను “హోతా” యను ఋత్విజుడు స్తోత్రములు ఋగ్వేదముతోను “ఉద్గాతా” యను ఋత్విజుడు సామగానమును సామ వేదముతోను “బ్రహ్మ” యను ఋత్విజుడు పై మూడు వేదములతోనున్నూ యజ్ఞమును నిర్వహించుచున్నారు. అట్లే “మహస్తోమ”మను యీ శక్తి ఉపాసనము నాల్గు వేదములతో ప్రవృత్తమగుచున్నది. ఇందు పూర్వాహారము ఖండములు యజుర్వేదమున్నూ స్తోత్రఖండము ఋగ్వేదమున్నూ కుండలినీ ఉత్తాపసము నాదానుసంధానము సృత్యగీతాదులు సామవేదమున్నూ తాదాత్మ్యమున సంధానము న్యానఖండము రహస్యఖండములు అధర్వణ వేదమున్నూ యిట్లు నాల్గువేదములతో బ్రహ్మది ఋత్విజులున్నూ శ్రీ గురురూపుడగు దేశికునిచేతనూ నిర్వహింపబడును. మరియు శృతి యిట్లు చెప్పియున్నది - “తస్య యజురేవ శిరః । ఋగ్గక్షిణః పక్షిః । సామోత్తరః । అధర్వాంగిర నఃపుచ్చం ప్రతిష్ఠా” కావున యిట్లు నాల్గువేదములతో ప్రవృత్తమగు శక్తి ఉపాసనము యజ్ఞముకంటె వేరుగాదు.

మరియు యజ్ఞములన్నియు అహస్సులలో జేయబడు కర్మములు ప్రాతన్నవనము, మాధ్యంధినవనము, సాయం నవనము - యిట్లు నవసక్రమముగా ప్రాతన్నవనమున వసాయాగమున్నూ మాధ్యంధినవనమున పురోహితయాగము

మున్ను సాయంసవనమున హవిర్యాగము జేయబడునుగాన యీ కర్మలు అహాప్రవర్తకములు, అగ్నిప్రధానకర్మలు.

మహస్తోమమును శక్తిఊపాననయజ్ఞము రాత్రులలో జేయబడు కర్మములు. వీనియందునూ ప్రాతఃకాలమున అర్చనాదులు-కుమారీపూజ మొదలగునవియున్నూ మధ్యాహ్నకాలమున మహాపూజ, విశేషార్చనము, మహాహవిర్నివేదనము సాయంకాలమున ప్రదోహార్చనము, దుర్గాపూజ యను సువాసిని అర్చనము-యిట్లు బహిర్యాగరూపమున్నూ రాత్రి కాలమున అంతర్యాగరూపమగు కుండలినీ ఉత్థాపనము, తాదాత్మ్యము సంధానము-అనగా సాదామినియనుస్థిరాకళారూపమగు చిద్రూపిణి పరాభగవతితో అను సంధానముచే “బ్రహ్మైవాహమస్మి” అను అంతరోపాననము విధింపబడి యుండుట వలననూ, రాత్రి చంద్రకళాప్రాయర్థావముననే కుండలినీఉత్థాపనము జేయుటకు వీలుగలుగును. పగటికాలమున వీలుగలుగదు గాన యీ యజ్ఞము రాత్రికర్తవ్యమని విధింపబడియున్నది. ఈ విషయమును విపులముగా తెలియగోరువారు తైత్తిరీయకారక భాగమున వర్ణింపబడిన “ఇయంవావ సరపూ । తస్యా అగ్నిరేవ సారఘం మధు” అను అనువాకమును జూడవలయును.

మరియునొక్క విశేషముగలదు. యజ్ఞము బ్రహ్మండోపాసనము శక్తిఊపాననము పిండాండోపాసనము. ఈ రెండునూ అభేదముకలవియే, రెండునూ అగ్నిహోమాత్మకములే ; కావుననే వీనిలొక్క విశేషముగలదు. జ్యోతిష్టోమములో అచరించు నొక్క కర్మముద్వారా వీని అభేదము గోచరించును. దేవతలకు హవిస్సులను యిచ్చుటకు ముందు బుబ్బిజులు “అగ్నిమధన”మను కర్మమును అచరింతురు. మంత్ర సంస్కారముతో రావికర్రలనుండి అగ్నిని పుట్టించుటయే అగ్నిమధనము. అట్టిశ్రేష్ఠమగు అగ్నిలో హవిస్సులను త్యాగము చేయుట యీయజ్ఞముయొక్క లక్షణము. మహస్తోమమును శక్తి ఊపాననమునందుగూడా అగ్నిమధనముగలదు. ఎట్లన మూలాధారమందు గల “కుండలినీశక్తిని” ప్రాణాఽపానములను వాయువులద్వారా ఇడాపింగళానాడులలో మధనము చేయగా మహాశక్తియగు అగ్ని ఉత్థాపనమగును. ఆ అగ్నియందు అహంకారాదులగు అజ్ఞానహవిస్సులను హోమముచేయగా సంవిద్రూపిణియగు మహాశక్తి గోచరించును. ఆ శక్తిని శివునితో తాదాత్మ్యము పొందించుటయే మోక్షము. మరియు మానవునికి ముఖ్యపురుషార్థము మోక్షము గాన యీ ఉపాసనము చాలా ముఖ్యమైయున్నది. దీనికి ప్రతీకముగా యజ్ఞములయందు అగ్నిమధనము విధింపబడియున్నది గాన కర్మజ్ఞానములకు అభేదము. ఈ విషయము ఉపనిషత్తులలో యిట్లు చెప్పియున్నది.

శ్లో ॥ అత్మానమరణీంకృత్వా ప్రణవంచోత్తరారణిం
జ్ఞాననిర్మథనాభ్యాసాత్పాశందహతి పండితః ॥

పైనచెప్పిన విషయములనుబట్టి చూడగా నవరాత్రవ్రతమునకు యజ్ఞవ్రతమునకు విశేషసంబంధముగలదు గాన శరత్కాలపూజ యజ్ఞఫలమును యిచ్చుననుటలో సందేహములేదు. ఈ రెండింటికి సంబంధము వర్ణించు విషయములు యెన్నియోగలవు గాని విస్తరభీతిచే వదలవలసి వచ్చినది.

ఈ సవరాత్రవ్రతములోని ప్రధానదేవత “నవాత్మికయగు మహాశక్తి. నవాత్మిక యనగా సంఖ్యాశాస్త్రము ననుసరించి “నవ” యనగా తొమ్మిది. “న” ఐదు “వ” నాల్గు కలశి తొమ్మిది. మరియు “న” శక్తి “వ” శివుడు శివశక్తుల సంయోగమే “నవ”. శక్తితత్వములు ఐదు శివతత్వములు నాల్గు కలసి బ్రహ్మాండ పిండాండములు యేర్పడియున్నవి.

త్వగస్సృజ్మాంసమేదోస్థి ధాతవశ్శక్తి మూలకాః

మజ్జాశుక్రప్రాణజీవ ధాతవశ్శివ మూలకాః

నవధాతురయం దెహేహ నవయోనినముద్భవః

ఏవంపిండాండముత్పన్నంతద్వద్బ్రహ్మాండముద్భవౌ ॥

సంఖ్యలలో పూర్ణసంఖ్య తొమ్మిది ; యీ సంఖ్యను యెన్ని అంకెలతో హెచ్చించిననూ తీసివేసిననూ తొమ్మిదియే పచ్చును. అందువల్ల ఆవినిశియగు యీ సవసంఖ్యాస్వరూపిణియే మహాశక్తి. మరియు “నవ” యనగా క్రొత్తయని యర్థము. ఈ శక్తి యెల్లప్పుడును నూతనమగునది కనుకనూ తొమ్మిది దినములు యీ శక్తిని పూజించుట విధింపబడినది.

“నవవైపురుషేప్రాణాః” అను శ్మతివలన శరీరమున ప్రాణస్థానములు తొమ్మిదిగలవు, అవియే సవరంద్రములు. “తత్సృష్ట్యా తదేవానాప్రావిశత్” అను శ్మతిమూలమున ఆ మహాశక్తి నిత్యనూతనమగు ఉపాధులు సృష్టించి వానియందు తాను ప్రవేశించి యీ సవరంద్రములద్వారా సర్వమునూ గ్రహింపుచున్నదిగాన యీ మహాశక్తి నవాత్మికయని చెప్పబడుచున్నది.

ఈ వ్రతమును తొమ్మిది దినములు అచరించుట ముఖ్యము. ఆశక్తులగువారు మూడు దినములుగాని రెండు దినములుగాని ఒక్కమహా నవమియందుగాని అచరింపవచ్చును.

ఆశ్వయుక్ శుక్లసవమీత్యష్టమీ మూలసంయుతా

సా మహానవమీ తస్యాం జగన్మాతరమర్చయేత్ ॥

అను స్మృతివచనముచే మహానవమీపూజ విశేష ఫలమును యిచ్చును. మహానవమియనగా అష్టమితోగూడిన నవమియే మహానవమి. ఇందుకు కారణమున్నూ స్మృతులు చెప్పియున్నవి.

అష్టమ్యాంపూజ్యతేఽదోనవమ్యాం శక్తిరీజ్యతే
ఉమాయా నవమీ ప్రాక్తా హరన్యతిధిరష్టమీ
ద్వయోర్వౌగమహాపుణ్యా ఉమామాహేశ్వరీతిధిః ॥

కావున మహానవమియనగా శివశక్తుల సంయోగతిథి అర్ధనారీశ్వరతిథి యనబడుచున్నది గాన ఆరోజునమహా శక్తిని ఆరాధించుట యుక్తము. శరత్కాలముననే యీ వ్రతమునుయేల ఆచరించవలయును? అను సందేహమున్న లేకపోలేదు, అందుకు కారణమిట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. శరత్కాలము సంవత్సరమునకు ఉపలక్షణము. శరత్కాలమునకు అధిదేవత చంద్రుడు. చంద్రమండలముననుండునది మహాశక్తి. కాన శరత్కాలము సంవత్సరమునకు ఆది; యీ హేతువుచే వైదికపరిభాషలో శరత్కాలము సంవత్సర పరముగావర్ణింపబడియున్నది. “పశ్యేమశరదశ్శతం” “జీవేమశరదశ్శతం” “నందామశరదశ్శతం” “మోదామశరదశ్శతం” గాన శరచ్ఛబ్దము సంవత్సరము. సంవత్సరరూపము కాలము. కాలాత్మిక మహాశక్తి కనుక శరత్కాలమున శ్రీ మహాశక్తిని పూజించుట ఆవశ్యకమైయున్నది.

ఈ నవరాత్రవ్రతమును ఆచరించువారు ఆశ్వయుజ శుక్ల పాడ్యమి నాడు వేకువరూముననే లేచి నిత్యకృత్యములు నిర్వర్తించి పత్తి నమేతుడై అభ్యంగన స్నానమాచరించి తెల్లనవస్త్రములు ధరించి వేదవేదాంగములు శాస్త్రిక పాఠికాది క్రియలు తెలిసిన ఋత్విజుని నియమించుకొని న్యగృహమునందు యీశాన్యదిగ్భాగమున పూజాగృహమును యేర్పాటుచేసి అప్పు పేడతో అలికి పంచ విధములగు ముగ్గులు రచించి మండపము నిర్మించి తోరణములు అరటి స్తంభములు మొదలగు వానితో అలంకరించి అందు పీఠమును అమర్చి ఆ పీఠముపై సింహాసనమున శ్రీదేవీ విగ్రహమును చతుర్భుజములు ధనుర్పాణము, పాశాంకుశములు అను అయుధములతో బంగారు, వెండి, రాగి, లేక మృత్తుక మొదలగు వానితో తయారుచేసి ఆ విగ్రహమును సింహాసనమున స్థాపించి ముందుగా శ్రీ చక్రమును గాని కలశమునుగాని అవాహనముచేసి పూజాంగముగా అఖండమును స్థాపించి ప్రతిదినమున్నూ ప్రాతఃకాలమున మధ్యాహ్నకాలమున సాయంకాలమున మూడుమార్లు పాడ శోపచారములతో అర్చనము గావించి మహానవమినాడు పూజాంతమున హోమమునుజేసి బలియొసంగవలయును. ఇట్లు సాధకులు ఉపవాసముతోగాని ఏకభుక్తముగాగాని శక్తి ననుసరించి నవరాత్రవ్రతమును ఆచరింపవలయును. న్యయముగా యీ వ్రతము ఆచరించలేనివారు ఋత్విజుల ద్వారా ఆచరించవచ్చును.

ముఖ్యముగా యీ వ్రతదినములలో “శ్రీ చక్రమును” పూజించుట శ్రేష్ఠము; యేలననగా నవాత్మికయగు మహా

శక్తియొక్క రూపమే శ్రీ చక్రము. శివశక్తి సమ్మేళనమే నవశబ్దమునకు అర్థమని వెనుక చెప్పబడినది. అట్లే శ్రీ చక్రముగూడా నవచక్రములతో యేర్పడియున్నది.

చతుర్భుజీవ చక్రైశ్చ శక్తిచక్రైశ్చ పంచభిః

శివశక్త్యాత్మకంజ్ఞేయం శ్రీ చక్రం శివయోగ్యపుః ॥

కావున శివశక్తులయొక్క రూపమే శ్రీ చక్రము. మరియు నవసంఖ్యా సామ్యముచే దేహముగూడా శ్రీ చక్రమే (అనగా దేహము నవచక్రములుగలది) కాబట్టి దేహచక్రములకు యేకత్వమే.

నవభాతురయందే హో నవయోనినముష్టువః॥ మరియు శ్రీ చక్రమే బ్రహ్మాండము. బ్రహ్మాండము చిద్రూపిణియగు మహాశక్తికి స్థూలరూపము, శ్రీ చక్రము సూక్ష్మరూపము, దేహము కారణరూపము; యీ అవివాభావము తెలిసి పూజించినయెడల శ్రీ చిద్రూపిణియగు మహాశక్తితో అభేద సిద్ధిగలిగి తత్త్వజ్ఞానముచే యీ సంసారసముద్రమును తరించి అదృశ్యానందమును పొందవచ్చును గాన సర్వ జగన్నిర్మాణ కర్తయగు శ్రీ మహాశక్తిని యీ శారదా నవరాత్రములయందు పూజించుట ముఖ్యము.

ఈ మహాశక్తిని పూజించుటకు ముందు యీ శక్తియొక్క తత్త్వమునుగురించి తెలుసుకొనుట ముఖ్యమనరము. వ్యాసభగవానుడు తన దేవీభాగవతమున యిట్లు ఆ మహాశక్తిని వర్ణించియున్నాడు.

సర్వచైతన్యరూపాం తా మాద్యౌప విద్యౌంచ ధీమహి

బుద్ధింయానః ప్రచోదయాత్ ॥ అనుటచే శక్తి యసగా చైతన్యమనియూ విద్యారూపమనియూ అన్నిటకీ మూలమనియూ చిద్రూపిణియనియూ తెలియుచున్నది.

సమస్త బ్రహ్మాండము శక్తి అధీనము, యీ శక్తి శుద్ధ నిర్గుణబ్రహ్మమునుండి అవిర్భావమగుచున్నది; నిర్గుణ బ్రహ్మసాక్షిమాత్రుడు చిద్రూపుడు. అట్టి చిద్రూపుడగు బ్రహ్మనుండి చిద్రూపిణియగు శక్తి అవిర్భవించి సర్వ బ్రహ్మాండమును సృష్టించి రక్షించి తిరిగి చిద్రూపుడగు బ్రహ్మలో లీనమగుచున్నది. కావున చిద్రూపిణియగు శక్తి చిద్రూపుడగు బ్రహ్మముకంటె వేరుకాదు. ఈ శక్తి సృష్టిస్థితిలయతిరోధానఅనుగ్రహములను పంచకృత్యములు గలిగి సర్వజగన్నిర్మాణవిస్తృత వివిధాకారములు గలది గనుకనే సామర్థ్యముచే శక్తియని చెప్పబడుచున్నది “సృష్టిస్థితి సంహారాదికంయేన శక్యతే తచ్చక్తిః” అను వ్యుత్పత్తివలన సర్వబ్రహ్మాండముల ఉత్పత్తిస్థితిలయములు ఏకమాత్రశక్తి అధీనములు; యీ శక్తినే చిచ్ఛక్తి యనియు విద్యాత్మికయనియూ అందురు. చిత్ అనగా జ్ఞానము గానచిచ్ఛక్తియే జ్ఞానశక్తి, యీ జ్ఞానశక్తియే సర్వబ్రహ్మాండములయందు సర్వదేహములయందుండి బ్రహ్మకలా

రూపమై సర్వేంద్రియములను కదలించుచూ ఇచ్చా రూపిణియై యున్నది. ఇచ్చలేక బ్రహ్మాండముగాని మరే దియుగాని ఉత్పన్నముగాదు కావున సృష్టికి ఇచ్చాకృతి ప్రయత్నములు ముఖ్యములు. ఇచ్చయనగా సంకల్పము. సంకల్పము చిత్ ఆను జ్ఞానముయొక్క స్వభావము. “తదైక్షతబహుస్యాంప్రజాయేయ” అను శ్లోతి యీ విషయమును స్పష్టము చేసియున్నది. ఇట్లు సంకల్పముచే నిర్గుణమగు చిచ్ఛక్తి సగుణమై ఇచ్చాశక్తి అయివున్నది. ఈ యిచ్చాశక్తినుండి కృతి ప్రయత్నములతో బ్రహ్మాండ సూక్ష్మరూపమగు బీజము యేర్పడియున్నది. ఈ బీజమునే తంత్రగ్రంథములయందు బిందువని నాదమనిగూడా చెప్పబడినది “బిందుర్నాదో బీజమితి తస్య భేదాన్సమీరితాః” కనుక ప్రకాశాత్మికయగు పరాశక్తినుండి నాదబిందు కళలను జ్ఞానఇచ్చా క్రియాశక్తులు అభివ్యక్తమై యున్నవి. పదార్థవిజ్ఞానవాయులు యీ బీజమునే పరమాణువు అని చెప్పుచున్నారు కావున పరమాణువు అనగా క్రియాశక్తి. ఈ క్రియాశక్తినుండి పంచభూతములు నొకదానినుండి నొకటి కా నుత్పన్నమైనవి. ప్రకాశాత్మిక క్రియాశక్తినుండి విద్యుత్ (శబ్ద) గుణాత్మికయగు ఆకాశము ఆకాశమునుండి గతి (స్పర్శ) గుణాత్మికమగు వాయువు ఉత్పన్నమై వెనుకటి ప్రకాశశబ్దగుణములతోగూడా కలిశి త్రిగుణాత్మికమై యున్నది. ఈ వాయువునుండి తాప (రూప) గుణాత్మికమగు అగ్ని ఉత్పన్నమై వెనుకటి మూడుగుణములతో గూడి నాల్గుగుణములైనది. మరియు అగ్నినుండి రసాయన (రస) గుణాత్మికమగు జలము ఉత్పన్నమై వెనుకటి మూడిరిగనే పంచగుణములతో సున్నది. ఈ జలము నుండి అకర్షణ (గంధ) గుణాత్మికమగు భూమి ఉత్పన్నమై పూర్వపుగుణములు అయిదింటితోగూడా కూడి ఆరుగుణములతో పరమాణువై ద్రవ్యరూపము పొందియున్నది. కావున పరమాణువునందు ప్రకాశ గతి తాప విద్యుత్ రసాయన అకర్షణములను ఆరుగుణములు గలవు; ఇవి సూక్ష్మరూపములు. ఈ గుణములవలన యేర్పడిన భూతములు స్థూలరూపములు. ఇట్టి స్థూలసూక్ష్మరూపములగు భూతగుణములతో యేర్పడిన పరమాణువుల సంయోగమే బ్రహ్మాండము. కావున ప్రకాశాత్మిక చైతన్య శక్తివలన యేర్పడిన బ్రహ్మాండము చిచ్ఛక్తికన్న పెరుగాదు గాన చిచ్ఛక్తి కారణము, బ్రహ్మాండము కార్యము; కార్యకారణములకు అభేదము కావున సర్వబ్రహ్మాండము శక్తి అధీనము.

మరియు యీ శక్తినుండియే తమస్, రజస్, సత్వగుణములతో రుద్రవిష్ణు బ్రహ్మలు సూర్య చంద్ర అగ్నిరూపులై పుట్టిరి. వీరుసృష్టి స్థితిలయములు చేయుచున్నారు. ఈ శక్తినుండి ఉత్పన్నమైన బిందువునుండి అవ్యక్తమగు

నాదము బయలు వెడలి కుండలినీరూపమునుపొంది సర్వ దేహములయందు ప్రవేశించి వర్ణాత్మకమై పరా, పశ్యంతి, మధ్యమా, వైఖరీ రూపములతో వాగ్రూపమైబయలు వెడలుచున్నది. ఈకుండలినీయెచిచ్ఛక్తి జీవరూపమై ప్రాణాపానవ్యాన ఉదానసమానములను పంచప్రాణములై ప్రాణ శక్తియని చెప్పబడుచూ సర్వశరీరముల యందుండి సకల అవయవములను కదలించుచున్నది.

ఇట్లు పంచభూతములు అన్యోన్యము సంయోగముచే చరాచరబ్రహ్మాండము ఉత్పన్నమైనది. చరములు-అనగా అండజములు (గుడ్డువల్లపుట్టినవి) స్పేదజములు (చమట వల్లపుట్టినవి) జరాయుజములు (మావివలనపుట్టినవి) మూడువిధములు. అచరములనగా పర్వతములు వృక్షములు. జరాయుజములలో మానవులు ముఖ్యులు. స్త్రీ పురుష యోగమువలన శుక్లశోణితములు కలసి గర్భమున ఋతుకాలమునందు కలలమై క్రమముగా జన్మమును కలుగజేయును. శుక్లాధికమున పురుషుడును రజోధికమున స్త్రీయునూ ఉభయసామ్యమున నపునకుడును అయి పూర్వ కర్మమును అనుసరించి మోహపాశబద్ధులై జీవభావమునుపొంది సుఖదుఃఖములను అనుభవింతురు. ఇదియే ప్రాకృతసృష్టి; యిట్టి బ్రహ్మాండమంతయూ శక్తి అధీనము.

సృష్టికిపూర్వము సూర్యుడులేడు, చంద్రుడులేడు, నక్షత్రములులేవు, రాత్రి పగళ్లులేవు, అగ్నిలేదు; నమస్తము అంధకారమైయున్నది. ఇట్టి నమయమున ఏకమాత్రమగు సచ్చిదానందరూపిణి మహాశక్తి తనసంకల్పముచే సృష్టి జేయుటకు సంవత్సరరూపమగు కాలమును పుట్టించి ఆసంవత్సరరూప కాలమునకు ప్రజాపతియని పేరుపెట్టెను. ఆ ప్రజాపతి చిచ్ఛక్తియొక్క ప్రకాశకిరణమునుండి మూడు వందల ఆరువది కిరణములను పుట్టించి వానివలన కాలాత్మకులగు అగ్ని సూర్య చంద్రులను సృష్టించి సంవత్సరాత్మక కిరణములనుపంచి 108 కిరణములు అగ్నికి 116 కిరణములు సూర్యునకు 136 కిరణములు చంద్రునకు యిచ్చెను. అకిరణములే దివారాత్రములై మూడు వందల ఆరువది దివారాత్రములతో సంవత్సరరూపకాలము మూడు విధములై సృష్టిరూపచలికాలము స్థితిరూపవర్షాకాలము సంహారరూపవేసవికాలములతో సర్వబ్రహ్మాండములను సృష్టిజేయుచున్నది. వీనిలో సోమరూపుడు బ్రహ్మ, సూర్యరూపుడు విష్ణు, అగ్నిరూపుడు రుద్రుడు; కావున కాలరూప బ్రహ్మాండమంతయూ శక్తి అధీనము.

మరియు బ్రహ్మాండము మూడు భాగములుగా విభక్తమైయున్నది. ద్యులోకము, అంతరిక్షము, భూలోకము; భూమియందు అగ్నియూ అంతరిక్షమున సూర్యుడు ద్యులోకమున చంద్రుడున్నాగలరు. ఈ బ్రహ్మాండమునకు

పైన ప్రకాశాత్మక చిచ్ఛక్తి అనంత్యాక మయాఖములతో కౌటి సూర్యులకు మించిన ప్రకాశమానముతో కౌటి చంద్రుల శీతలకాంతితో సుధాసింధుమధ్యను నవరత్నములతో తయారు చేయబడిన మణిద్వీపమున వెయ్యి స్తంభముల మండపమధ్య భాగమున పంచ ప్రేతాననమునందు శుద్ధ నిర్గుణ బ్రహ్మమై చిద్రూపుడగు కామేశ్వరాంకమున చిద్రూపిణియై విరాజిల్లుచున్నది. ఈ మహాశక్తి చరణముల నుండి (పాదుకలనుండి) వెలువడు సుధాధారలు (కాన్తి పుంజములు) చంద్రునకు జేరును; చంద్రునిలోనుండి సూర్య మండలమునకు, సూర్యునిలోనుండి అగ్ని మండలమునకు వర్షించి వీరలకు కాన్తి కలుగజేయును. చంద్రుని కిరణములకు మహాస్సులు అని పేరు. (నవప్రకాశము కలవి) సూర్య కిరణములకు భ్రాజస్సులు అని పేరు. (గొప్పకాంతి గలవి) అగ్ని కిరణములకు జ్యోతిస్సులు అని పేరు. (ప్రకాశము గలవి) ఈ కాంతి కిరణములన్నియు ఆ పరాభగవతియగు చిచ్ఛక్తియొక్క చరణములలోని సుధాధారలచే ప్రకాశమానముగలవియై యున్నవి. మరియు అగ్ని వేనవికాలములో తన మయాఖములగు 108 కిరణములతో భూమియందు గల జలమును గ్రహించి సూర్య మండలమును పొందించును. అచ్చట గల సూర్యుడు ఆ జలమును మేఘరూపములుగా మార్చి వర్షకాలమున వర్షింపజేయును. ఇట్లు వర్షములచేత శుద్ధములగు క్షేత్రములయందు చలికాలమున చంద్రుడు తన కిరణప్రసారముచే హిమమును కల్పించి ఓషధులను పుట్టించును. ఈ ఓషధులు అన్నరూపమై స్త్రీ పురుషుల ఉదరమున ప్రవేశించి రసరూపమును పొంది శుక్రశోణితములై సంయోగకాలమున గర్భమును జేరి పిండశరీరములు ఉత్పత్తియగును. గాన యిట్టి పిండాండ బ్రహ్మాండములు శక్తి అధీనమైయున్నవి.

చిచ్ఛక్తి ప్రాణరూపిణియై పిండశరీరములను ప్రవేశించి జీవరూపిణియై ప్రాణాదులతో దేహమంతయూ వ్యాపించి భుజించు చతుర్విధాహారములను పచనముచేసి నవవిధములగు ధాతువులుగా మార్చి స్థూలశరీరమును పోషింపుచూ (అనగా త్వక్, అస్మక్, మాంస, చర్మ, రుధిర, మజ్జా, మేద అస్తి, శుక్రధాతువులు) “నవవైపురుషే ప్రాణాః, నాధిర్గమీ” అనుటచే నవప్రాణస్థానములగు నేత్ర, నాసిక, శ్రోత్ర - ఉపస్థ - పాయువులను నవరంద్రములద్వారా విషయాదులను గ్రహింపుచూ తాను నాధిస్థానమగు బ్రహ్మ రంద్రమందు దశమీ రూపమగు పరాశక్తియై యుండి సర్వముకూ భూతమై అనేక జన్మవాసనా పరంపరలవలన జీవులను మోహింపజేసి అహంకారాదులను కలుగజేసి సంసారచక్రమున పరిభ్రమింపజేయుచూ మాయాశక్తి యనుపేరుతోనున్నా బుద్ధివృత్తులను ప్రేరేపింపజేయుచూ

సర్వవిషయములను గ్రహింపుచూ యింద్రియములనుకదలింపుచూ పరమాశక్తియనుపేరుతోనున్నా మరియు వేదచోదిత సత్కర్మాచరణముచే జీవులకు అజ్ఞానము తొలగించి గురువాక్య శ్రవణజన్య తత్వజ్ఞానముచే జీవులను సంసారమునుండి ఉద్ధరింపజేయుచూ విద్యాశక్తియనుపేరుతోనున్నా ప్రకాశింపుటచే యీ సర్వ పిండాండములు శక్తి అధీనమై యున్నవి.

కావున యిట్టి సర్వ బ్రహ్మాండకర్తరియగు మహాశక్తి తత్వమునుతెలిసి అభేదజ్ఞానముపొంది మోక్షముపొందుటకు శక్తి ఉపాసనము విధింపబడియున్నది. దేహ బ్రహ్మాండములకు బ్రహ్మాండచక్రములకు చక్రదేహములకు అభేదమునుతెలియుటయే శక్తితత్వముయొక్క ముఖ్యావసరము. ఈ విషయమును వ్యాసమహర్షి పురాణములయందు విపులముగా వర్ణించియున్నాడు గాన పురాణములలోని కథాభాగములద్వారా శక్తియొక్క అవతారవిశేషముల ద్వారాగూడా యీ అభేదమును గుర్తెరుగుటయే ప్రయోజనము—కాన పురాణ కథనమును అవతార విశేషములను గురించి విచారితము.

యదాయదాహిధర్మస్యగ్గానిర్భవతిభారత

అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానంసృజామ్యహం ||

అనుగీతా వచనముచే భగవతియగు మహాశక్తి ధర్మమునకు హనిగలిగి అధర్మము పెచ్చుపెరిగిసప్తడు ధర్మరక్షణార్థము అవతరించి దుష్టశిక్షణముచేసి శిష్టులనురక్షించుగు గాన చిద్రూపిణియగు మహాశక్తియొక మన్వంతరకాలమున దేవకార్యార్థమై మహాయాగంబుపలన చివగ్నికుండంబున నుండి లలితారూపంబుతో చతుర్బాహువులు దివ్యాయుధంబులతో సింహవాహునియై ఉద్భవించి దుర్మార్గుడగు భండాసురుని మరియు దుర్మార్గులగు రాక్షసులను సంహరించెను; యీకథాభాగము బ్రహ్మాండ పురాణమున విపులముగా వర్ణింపబడియున్నది. ఈ కథాభాగమువలన గూడా శక్తితత్వము తెలియుచున్నది. దేవతలు రాక్షసులు గూడా దేహమందేగలరు; సత్వగుణ ప్రధానులు దేవతలు, తమోగుణ ప్రధానులు రాక్షసులు; ప్రకాశముగల యింద్రియములు 11 న్నూ దేవతలు; అంధకారరూపములగు మహదహంకార, చిత్తములు రాక్షసులు. అహంకారముచే అపరింపబడిన జీవుడు యీ రాక్షస రాజగు భండాసురుడు. అజ్ఞానము పెరిగి యీ భండాసురడగు రాక్షసుడు తన సైన్యములతో యింద్రియ దేవతలను అక్రమించి స్వేచ్ఛాచారులై ధర్మమును అతిక్రమించగా యీ యింద్రియ దేవతలు బుద్ధ్యధిష్ఠాతయగు బ్రహ్మను ఆశ్రయింపగా అ బ్రహ్మ ఆధారకుండమందు గల నిద్రావస్థలోనుండు కుండలినీ శక్తి అను చిదగ్నిలో యీ యింద్రియ దేవతలను మహా

యాగ విధానమున హోమము చేయగా (అనగా ప్రాణాయామాది సాధనలచే కుండలినీ శక్తిని ఉత్థాపనము చేయగా) ఆధార కుండమునుండి (సంవిద్యహ్నినుండి) చిద్రూపిణి యగు శక్తి ఉద్భవించి అహంకారాదిరూప రాక్షసులను భండాసురుని సంహరించి దేవతలను రక్షించుటయే-అనగా జ్ఞానముచే జీవభావమును పోగొట్టి అభేదజ్ఞానము కలిగించుటయే యీ కథాభాగముయొక్క తత్వము. జీవత్వమునువదలి బ్రహ్మత్వమును పొందుటయే అవతారకారణము - అని ఈ కథవలన తెలియుచున్నది. ఇదియే శక్తి తత్వము. మరియు అన్ని అవతారములున్నా ప్రవృత్తమై యున్నవి. ఈ శక్తికి లలిత యని పేరు. “లోకానతీత్యలలతే లలితా తేనచోచ్యతే” సర్వ లోకములను అతిక్రమించి ఉన్నతస్థానమున ప్రకాశించునదిగాన లలిత యని చెప్పబడుచున్నది. (సర్వ చక్రములకు ఊర్ధ్వముగానున్న సహస్రారమధ్యలో గల బిందువులో నుండునది) ఈమె చతుర్భుజ. పాశము - అంకుశము ధనుస్సు - పంచబాణములు - ఆయుధములు.

రాగస్వరూపపాశాఢ్యా క్రోధాకారాంకుశోజ్వలా
మనోరూపేక్షుకౌదండా పంచతన్మా త్రసాయకా ॥

కరణేంద్రియ చక్రస్థాం దేవీసంవిత్స్వ రూపిణీం ॥

కోరికయను పాశము క్రోధమను అంకుశము మనస్సు అను చెరుకువిల్లు తన్మాత్రములు పంచబాణములై అంతఃకరణము యింద్రియములుతోగూడిన చక్రరూపమగు దేహమందు గల సంవిద్రూపిణి చిద్రూపిణియై యీ లలిత యనుశక్తిగాన ఈమె ప్రధానశక్తి చతుర్భుజ మహాదేవి. ఇట్టి అవతారములు ఈ శక్తికి అనేకములు గలవు. ఈ మహాశక్తి మధుకైటభులను దైత్యులను తుదముట్టించుటకు తమోగుణ ప్రధానమగు మహాకాళీ రూపమునూ మహిషాసురుడను రాక్షసుని చంపుటకు రజోగుణ ప్రధానమగు మహాలక్ష్మీరూపమును శుంభనిశుంభులను దైత్యుల మట్టి పెట్టుటకు నత్వగుణప్రధానమగు మహానరన్యతి రూపమును మొదలగు అనేక అవతారములు ధరించి యున్నది. ఈ కథాభాగములు మార్కండేయ పురాణమున మహర్షి వేద వ్యాసుల వారిచే వర్ణింపబడియున్నవి. మరియు నవదుర్గారూపములు - శైలపుతి బ్రహ్మచారిణి చంద్రఘంటా కూష్మాండా స్కందమాత కాత్యాయని కాళరాత్రి మహాగౌరీ సిద్ధిదాత్రీ అనునవదుర్గలుగూడా చిద్రూపిణి యగు మహాశక్తియొక్క రూపములే; మహాశక్తి ఉపాసనా సౌలభ్యము కొరకు అనేక శక్తిరూపములతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. వీనిలో దశమహావిద్యలు ముఖ్యములు. కాళీ, తార, షోడశి, భువనోశ్వరి, చిన్నమస్తా, భైరవి, ధూమా

వతి, బగళా, మాతంగీ, కమలా యిట్లు యీ శక్తులన్నియూ చిద్రూపిణియగు శక్తిరూపములే. వీనిని వివరముగా తెలియుటకు తంత్రశాస్త్రములను జూడవలయును. మరియు బ్రహ్మాండమందుగాని పిండాండమందుగాని యెన్ని పదార్థములు యెన్ని అవయవములు గలవో అవి అన్నియూ మహాశక్తి అంశములే. కావుననే శక్తులు అసంఖ్యాకములై యున్నవి. ఈ శక్తులలో ముఖ్యములగు శక్తులు కొన్ని మనదేశమునందు ఆచ్చటచ్చట ప్రతిష్ఠింపబడి “శక్తి పీఠములు” అను పేరుతో క్షేత్రములై ఉపాసకులకు సిద్ధి నొసంగుచున్నవి. ఈ పీఠములు దేవీభాగవతమునందు 108 గా వర్ణింపబడియున్నవి. మరియు వీనిలో ముఖ్యమగు పీఠములు మాతృకాక్రమముగా 51 శక్తిపీఠములుగా ప్రసిద్ధిపహించియున్నవి.

పూర్వము దాక్షాయణియగు నతి శివనిందను వినజాలక దక్షయజ్ఞమునందు దేహము త్యాగముచేయ శివుడు కోపంబున దక్షాధ్వరధ్వంస మొనర్చి నతీశవంబును భుజంబున దాల్చి శోకాకులంబున నున్నట్లుడై భూమండలంబు పరిభ్రమించుచుండ మహావిష్ణుచక్రంబున పరిభ్రమించు శివుని భుజంబున గల నతీశవంబును ముక్కలుగా గోయ ఆ శకలంబు లచ్చటచ్చట పతనంబై శక్తి పీఠంబు లేర్పడి మాతృకాక్రమంబున ప్రసిద్ధంబులై సాధకులకు సర్వ సిద్ధుల నొసంగుచున్నట్లు శాక్తాగమంబుల బొడగట్టుచున్నది.

మహాశక్తి నాదస్వరూపిణి గాన పరా, పశ్యంతి, మధ్యమా, వైఖరీ రూపములతో చిద్రూపిణియగు శక్తినుండి కులచక్రమునుండి అకులచక్రమువరకూ దేహములో గల యిరువదిఅయిదు చక్రములలో ప్రాణవాయునంచారము వలన అనులోమ విలోమముగా అకారాది క్షకారమువరకూ యేబదివక్క మాతృకలు ఉత్పన్నమై యీ మాతృకాస్థానములే శక్తిపీఠములై మహాశక్తియొక్క అంశములచే ప్రకాశింపబడుచున్నవి గాన యీ శక్తిపీఠములన్నియు దేహములోనేగలవు. కావుననే సాధకులు అర్చనాకాలమున విగ్రహములకు న్యాసములచే అకారాది క్షకారమువరకూ శక్తిపీఠములలోని శక్తులను ఆయా అవయవములయందు న్యసించుటవలన బింబమునకు సంపూర్ణ చైతన్యమేర్పడి అర్చనా యోగ్యమగును కావున యీ శక్తిపీఠములు ప్రసిద్ధిపహించియున్నవి. కాన యిట్టి మహాశక్తి సర్వ బ్రహ్మాండములకు ఆధారమైయున్నది. ఈశక్తి తత్వమును తెలుసుకొని సాధకులు చిద్రూపిణియగు మహాశక్తిని ఉపాసనముచేసి ఆ ఫలముచే అభేదజ్ఞానమునుపొంది శ్రీ దేవి యొక్క సాష్టికాసాలోక్యసామిప్యసారూప్యసాయుజ్యములను పొందుదురుగాత.

మ హా ప రా థం!

ఎం. చిట్టిబాబు

ఏకాదశీపర్వదినం.

విఠ్ఠలదేవుడి అలయంలో కేశవస్వామి భక్తిపారవశ్యంతో హరినామ సంకీర్తనంలో నిమగ్నుడైవున్నాడు. ఎక్కడెక్కడినుంచో వచ్చి అక్కడ చేరుకున్న భక్తకోటి నామ స్మరణలో లీనమైపోయారు!

చీకటి పడింది. ఊరు మాటుమణిగింది. రాత్రి పన్నెండు గంటలయినా భజనలో నుంచి ఎవ్వరూ లేవలేదు. అంతటి పరవశత!—కేశవస్వామిమాత్రం లేచాడు. ఒక బ్రాహ్మణ్ణి చేరపిలిచి, “నాయనా!—ఇవాళ గొప్ప పర్వం. ఇక్కడ చేరిన భక్తజనులంతా ఉపవాసంవల్ల అలినీపోయి వున్నారు. నువ్వు ఇప్పుడే అంగడివీధికి వెళ్లి శొంఠి, బెల్లమూ తీసుకుని, ఆ రెండూ బాగా మర్దించి పట్టుకురా. ప్రసాదాలు పంచిపెడదాం” అని చెప్పిపంపాడు.

ఆ బ్రాహ్మడు వెంటనే బయల్దేరివెళ్లాడు. వెళ్లాడేకాని, ఆ అర్ధరాత్రప్పడు ఏడుకాణం తెరచివుంటుంది?—అన్నీ మూసివేశారు. ఊరు చిట్టచివర ఒక్కవర్తకుడుమాత్రం అంగడి తలుపులన్నీ వేసేసి, బయట కూర్చుని కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. బ్రాహ్మడు అతన్ని లేపి, తనను కేశవస్వామి పంపినట్లు చెప్పాడు. కళ్లు నులుముకుంటూ కోమటి లేచి, చీకట్లో తడుముకుంటూనే వస్తువులిచ్చి సాగనంపాడు.

బ్రాహ్మడు ఇంటికి చేరుకుని, ప్రసాదంచేసి స్వామి వద్దకు తీసుకువెళ్లాడు. కేశవస్వామి దానిని విఠ్ఠలనాథుడికి నివేదనచేసి, భక్తులందరికీ పంచిపెట్టాడు. తీర్థప్రసాదాలు పుచ్చుకుని అంతా ఇళ్లకు మళ్లారు.

మర్నాడు మామూలుగా కేశవస్వామి స్నానం చేసుకుని, దేవుణ్ణి సేవించుకుందుకు దేవాలయంలోకి వెళ్లాడు. స్వామిని చూస్తూనే నిర్ఘాంతపోయాడు!—రోజూ ధగధగ మెరుస్తూవుండే పాండురంగడి పసిడివిగ్రహం ఇప్పుడు చూస్తే నల్లబారిపోయివుండే!—ఏమిటి విడ్డూరం?—

“స్వామీ!—ఏమిటి వికృతరూపం? ఎందుకిలా తాల్చావు? మేమేం పాపం చేశాము? మావల్ల ఏం అపరాధం వచ్చింది?—మాకీ పరీక్ష ఏమిటి?—ప్రభూ!—పాండురంగా!—దేవాదిదేవా! భక్తరక్షకా! కరుణించు—కరుణించు! ఈరూపంలో నిన్ను మేము చూడలేము. మామూలు రూపం తాల్చు...మహానుభావా!—అని ఇలా అనేకవిధాల కేశవస్వామి తన హృదయావేదన వెల్లిపుచ్చాడు.

ఇంతలో—వస్తువులిచ్చిన సావుకారు ఉరకలేసుకుంటూ గుడికి వచ్చాడు. “బాబయ్యా!—మహాపాపిని—క్షమించాలి....” అంటూ కేశవస్వామి పాదాలు పట్టుకున్నాడు!

కేశవస్వామికి ఇదేమీ అర్థంకాలేదు. అతన్ని లేవదీసి. “నేనెవర్ని నాయనా, నిన్ను క్షమించటానికి, అందర్నీ క్షమించేవాడు ఆదుగో—ఆ పాండురంగడే వున్నాడు!” అంటూ ఊరడించాడు.

అందుకు సావుకారు, “కాదు స్వామీ!—నేను అపరాధం చేశాను, మహాపరాధం! ఇటువంటి మహాపాతకుణ్ణి పాండురంగడు క్షమిస్తాడా?—” అని అడిగాడు.

తప్పక క్షమిస్తాడు. అయన్ని సమ్మిసవారిని తప్ప కుండా రక్షిస్తాడు. విఠ్ఠలనాథుడు ఆశిత పక్షపాతి, భక్త సులభుడు....! అయన్ని సమ్మిచెడినవారు లేరు.”

అందుకు సావుకారు, “అయ్యా!—అయితే నిజం చెప్పేస్తాను. రాత్రిరి తమరు శొంఠి, బెల్లమూ తెమ్మని పంపించారు కదా—ఆ చీకట్లో, నిద్దరకళ్లతో నేను శొంఠికి బదులు నాభికోమ్ములిచ్చి పంపాను, ఇంతకంటే మహాపరాధం ఏమిటుంటుంది బాబూ?” అన్నాడు. ఇంతలో—

రాత్రి ప్రసాదం పుచ్చుకున్న భక్తులంతా ఒక్కొక్కరే అక్కడ చేరారు. కేశవస్వామి భక్తులందరినీ పేరుపేరు వరసనా క్షేమవార్తలు అడిగాడు, ఏంతో ఆత్రంతో. వాళ్లంతా క్షేమంగా ఉన్నామని చెప్పారు.

కేశవస్వామి పొందిన ఆశ్చర్యానికి అంతులేదు. చెప్పలేని ఆవేశంతో గభాలున విఠ్ఠలదేవుడిపద్దకు వెళ్లాడు. అంతా నిశ్చేష్టులై చూస్తున్నారు!—

“ప్రభూ!—నీ మహిమ తెలుసుకోలేము. అనమృత్యులం. అలనాడు, నముద్రమధన నమయంలో హాలాహలం మింగి, గరళకంఠుడనిపించుకుని, లోకరక్షణ చేసిన నీకు ఈనాడు మా అపరాధం—మన్నించటమనేది ఏమంత గొప్ప విషయం?—అపరాధం, మహాపరాధం!—క్షమించు ప్రభూ!”—అంటూ కింద వాలిపోయాడు.

శిష్యులు ఉపచారాలు చేయగా, కేశవస్వామి కాస్సేపటికి తేరుకున్నాడు. తేరుకుని, “లేవండి, పాండురంగడు మనల్ని క్షమించాడు....క్షమించాడు!” అంటూ ఉత్సాహంతో దేవుణ్ణి కీర్తించసాగాడు. అందరూ తన్మయులై భజన ప్రారంభించారు.

మరునాడు—చూస్తే, విఠ్ఠలదేవుడి విగ్రహం ఎప్పటిలాగా ప్రకాశిస్తూవుంది!—

ఐతే—రంగడికి జరిగిన మహాపరాధం ఏమిటో కేశవస్వామి ఒక్కడికే తెలుసు!

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

The Statement that Buddhism was an international faith of Indian origin stands any amount of repetition. It was a tributary of the stream of Hinduism which in its course performed many tasks of endless benediction, sometimes assuming the size and movement of the main stream but never overflowing its banks and finally joining it at a confluence in all modesty that its individual traits got lost in the

sway of the original flood. And as religion was the main current of Indian culture it did not leave the shores of architecture unaffected. Its very impress was corroded along its length and curve that the architectural monuments in our country have been the historical records in stone of religious surge and subsidence:

Adapting Buddhist Architecture to Hindu Architecture.

The absorption of Buddhism into Hinduism was a slow but steady process which was very interestingly preserved

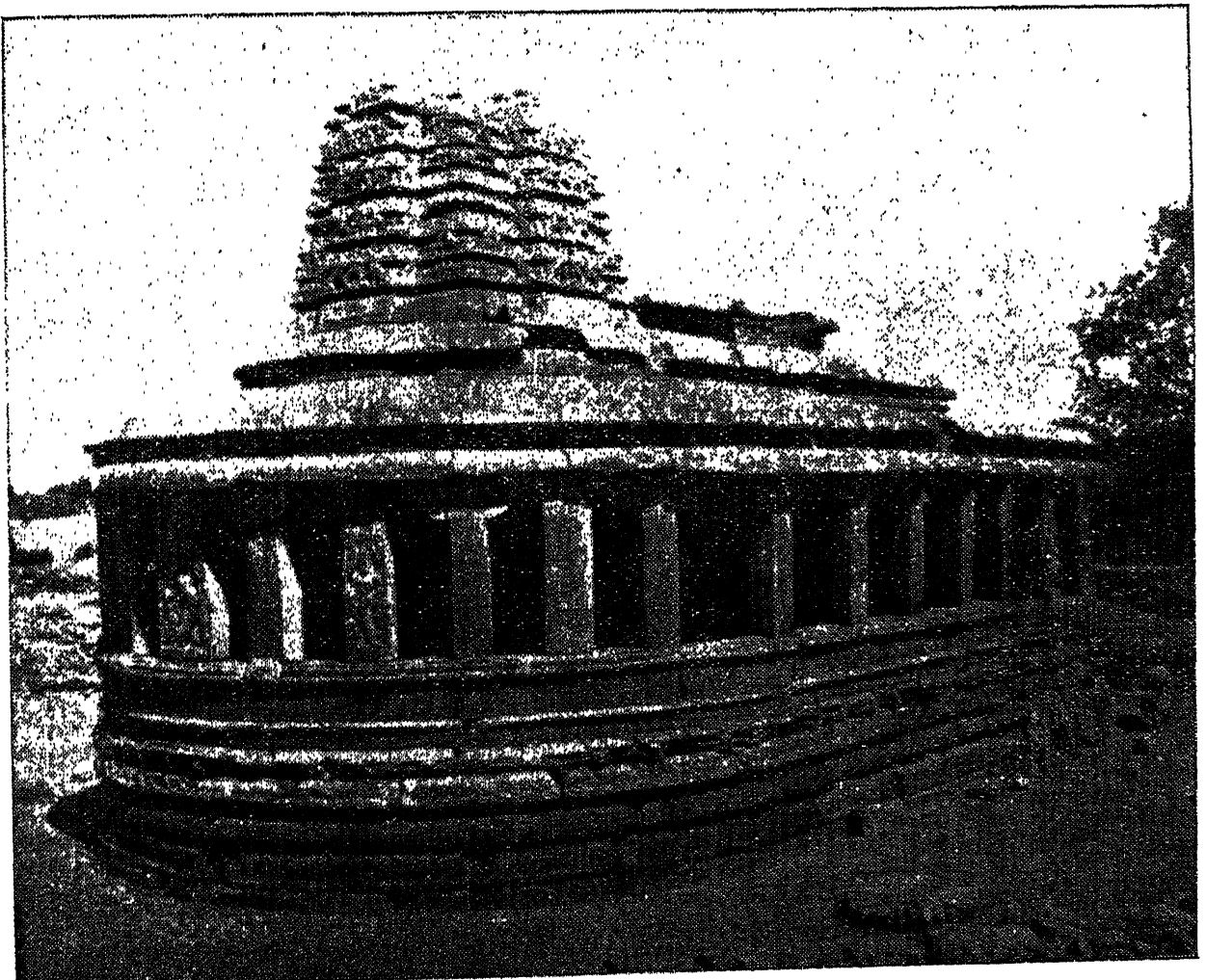

Fig. 1.

in the various monuments of those times. It is wrong to assume that Hindu architecture was under the thumb of Buddhist architecture during its supremacy. Buddhism did not grow at the cost of Hinduism; but assumed such importance that for a short time it overwhelmed it. But before long Hinduism regained its lost glory, when Buddhism, which had successfully played its part in restoring it got merged into it. It was regarded by the Hindu of the time not as a separate religion but as a part of their own religion. Lord Buddha was admitted into the Dasa Avatara of Hindu pantheon.

Therefore, we have before us the picture of the main flood, to assume the figure once again, as well as the tributary and speaking of the one does not mean the denial of the other. So in Hindu architecture we have two styles: one which has

continued to come down to the modern days from the Epic Age as the main flood and the other a tributary that deviated from the Hindu current, there by giving rise to Buddhist architecture but which in the course of time joined the main stream of Hindu architecture again.

Hindu Architecture from the Early Days up to the Pallavas.

As Vincent A. Smith points out, it is true that "all authors who treat of Indian architecture notice, and are embarrassed by the fact, that each style when it first comes to our knowledge is full-grown and complete. The earliest specimens betray us signs of tentative effort, and in no case is it possible to trace the progressive evolution of a given style from rude beginnings." (1) This is because we approach Hindu architecture like a man

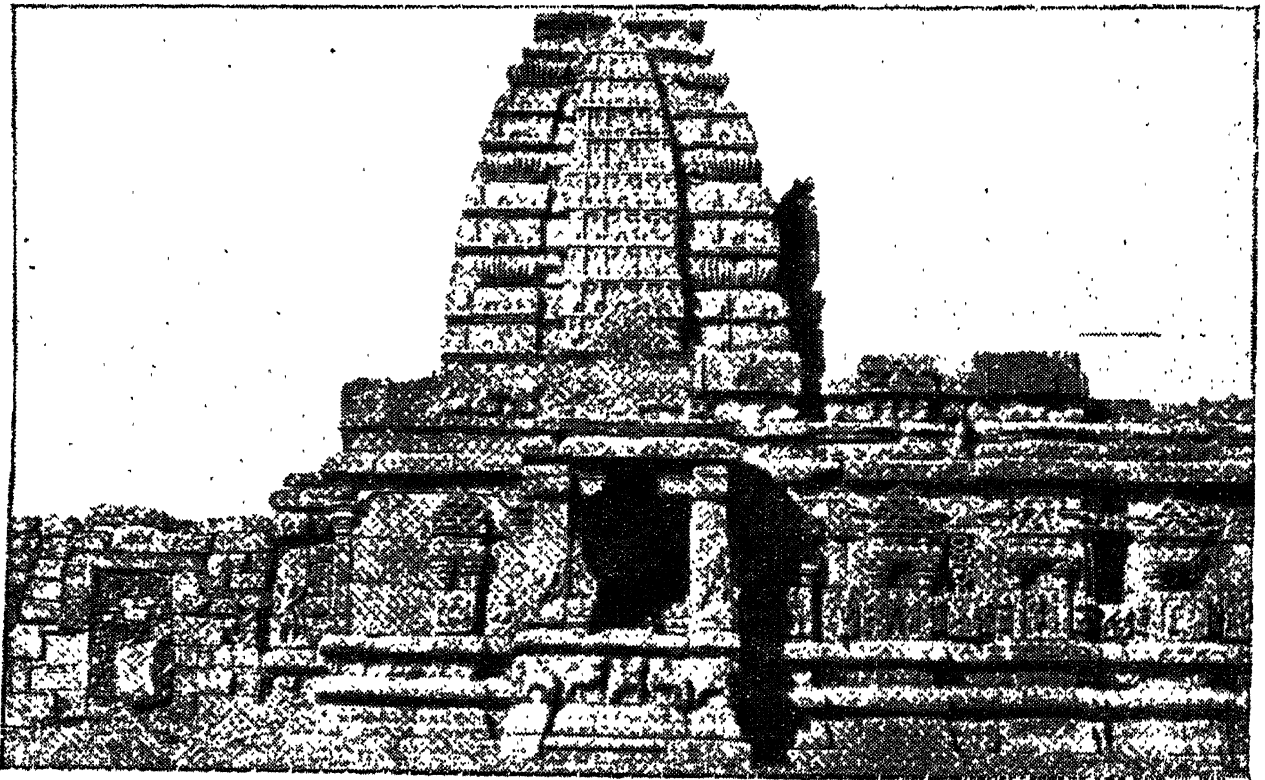

Fig. 2.

1. "A History of Fine Art in India and Ceylon". P. 23.

that approaches a river, not at its source nor at its mouth but midway and wonders as to how it could come out of nothing and go into nothing. But if he only traces the water course back, he is bound to go to the source which is a modest spring, perhaps in the heart of a dense forest. Sometimes it might be unapproachable, lost in the depths of an unexplored wilderness. But that should not make him misconceive that the river is sourceless.

Early Hindu architecture is unknown to History because of its extensive destruction, especially monuments built of brick and wood and bamboo. It is almost foolish therefore to believe that Hindu architecture had its birth in adolescence. Nothing has come into existence on earth that has had no beginning and even Hindu architecture had its infancy; only, it is lost to History because of the temporal nature of the material used in the constructions.

Yet Hindu scriptures supply us with the necessary theoretical principles of architecture and their existence is enough proof to show, tho' not to ascertain, that architecture of that type must have existed then in our land. Some might object saying that the scriptures were not written records but were handed down to son by father by word of mouth. Therefore there is much scope for changes and interpolations. But there is no smoke without fire and the fact that the scriptures describe many architectural monuments means that some sort of architecture must have existed then. Simpson's translation of a description of an early Brahmanical temple from the ancient work *Satapatha Brahmana* is a good example to convince us of the existence of an early Hindu architecture in India. The temple is said to have been simply two sheds that were "merely formed of posts and beams, covered with reeds and

mats, and could only be described as belonging to the "thatch period" in architecture." That is to say, an ordinary Hindu temple would be essentially made up of a rectangular shrine containing the image of the god known as the *Garbhagruha*. To this is appended a high roof, which may become a steeple, by perfixing a porch, which may grow into a nave, and it may be further developed by aisles, transepts and other subsidiary steeples, so that ultimately it becomes an architectural composition.

But here we are not concerned with this type of temples. There is another type which demands our attention and that is evolved out of Buddhist monasteries or the monks cells. The modifications of both ground-plan and superstructure are no doubt endless.

In passing mention may be made of the constructions at Aihole, Bijapur District, Bombay, which date from 450 to 650 A.D. Aihole is a town of temples and has to its credit no less than seventy structures. The temple known as Ladh Khan is usually assigned to about 450. The entire structure is totally inadequate for a temple and as Percy Brown suggests it might have been a mote-hall converted into a temple. The Durga temple (Fig. 1) is completely different from Ladh Khan. It is a different type of experiment tried in adopting the Buddhist caitya to a brahminical temple. Another temple resembling the Durga temple is *Huccimalligudi* which is smaller and simpler than the Durga temple. One of the last temples to be constructed at Aihole is the Jaina temple of Meguti dating about 634. This temple marks a definite progress in the construction of temples when compared with the previous ones. But it is half-done and its shrine is detached from the back wall. Of nearly the same date is the

well-proportioned, small, yet magnificent, *Malagitti-Sivalaya* at Badami. At the same place a group of four-pillared halls cut in the rock is of the same type. The halls comprise "a pillared verandah a columned hall, and a small square cella cut deep into the rock." The workmanship in these caves is of a high degree of technical excellence. The temples at Pattadakal, about ten miles from Badmi mark the next stage of the adaption of the Buddhist caitya to a Hindu temple. There are ten temples here, four constructed in the Northern and six in the Southern styles. The temple of Papanatha (Fig. 2.) is Northern in the style of its tower or *gopura* while the rest of the construction bears the features of the Southern architecture. It seems to be the first experiment in combining Northern and Southern features in one construction and as such is not a success. The greatly improved and perfected execution of the Virupaksha

temple (Fig. 3.) is a proof of the excellence of the workmanship of the hands that were brought from Kanchipuram. The style of the temple was therefore after the Kailasanatha temple of the Pallava capital. Thus from the rock-architecture of the Buddhist, Hindu architecture evolved and joined the style of Hindu architecture that descended right through the ages without least interference by other styles, native or foreign.

But progress in the construction of structural temples should not mean the disappearance of rock-architecture completely. On the other hand it got manifested in three localities, namely, Ellora, Elephanta and Salsette near Bombay and the Pallava Kingdom in the South. Though our interest in the first two styles is only secondary we shall know something of them before we turn to the third style; for inspite of their individualities, there is a common continuity among them.

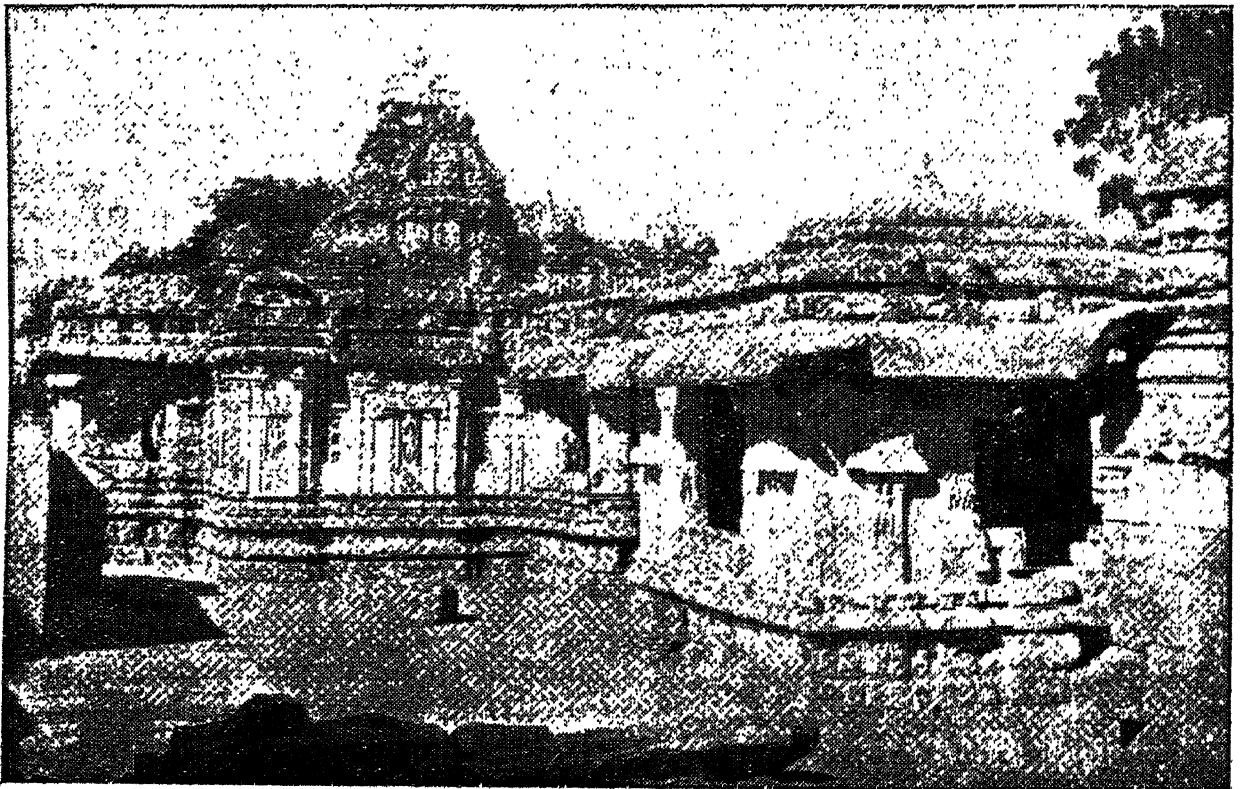

Fig. 3.

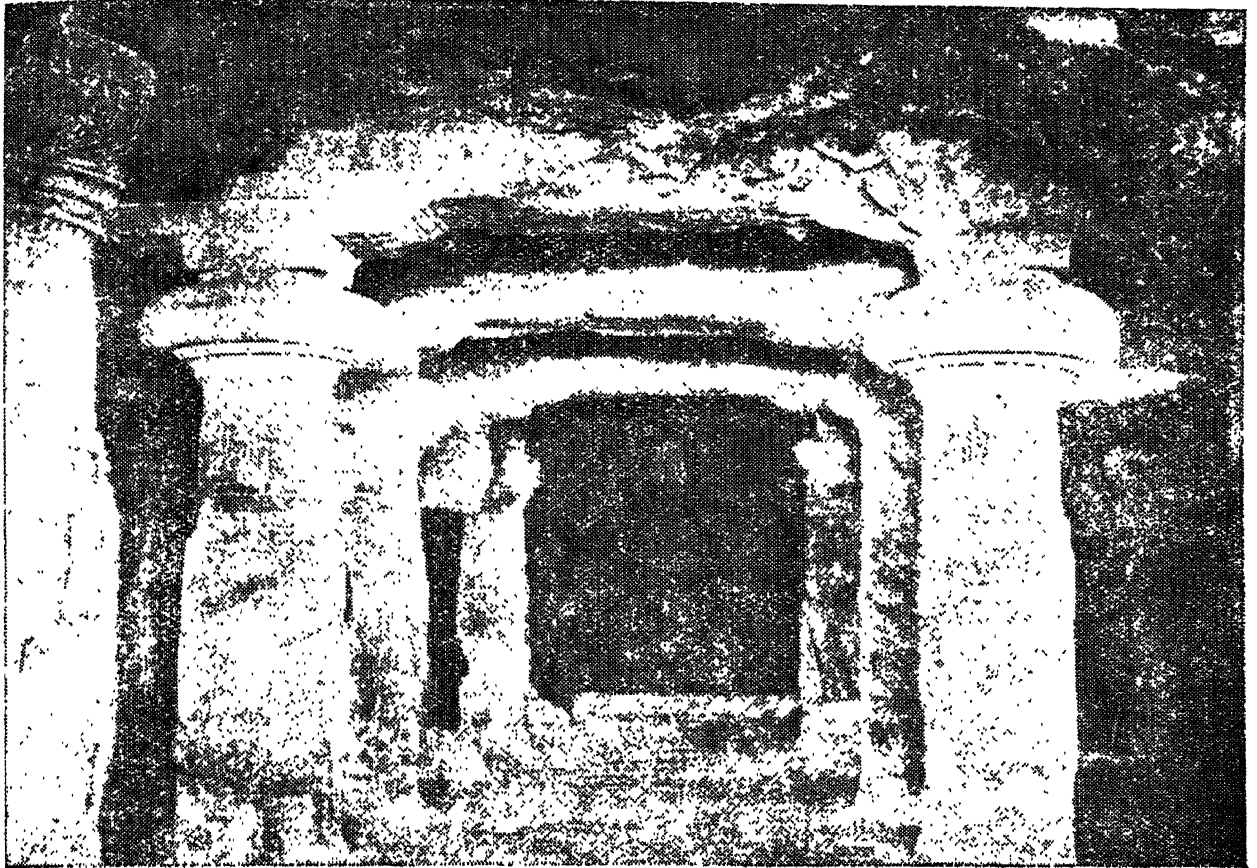

Fig. 4.

Ellora

Ellora was already in the Buddhist's hand for over 200 years when the brahminical group found a place there. There seems to have been a mutual adjustment between the Buddhists and Hindus for they lived in a spirit of tolerance and understanding. The brahminical group contain sixteen temples which fall into four groups. The first is the smallest of them which has much of the influence of the Buddhist *viharas* and nothing more than a pillared portico with a cella beyond, like the Dasavatar cave. The second type is just the first with a passage round the cella, as in *Ravana-ka-khai* and *Ramesvara*. The third type is a shrine in the centre of a cruciform hall. It was many entrances to it as the Dumarlena, the temple at Elephanta and the Jogesvara in the Sal-

setti. The fourth and the last type is the perfect monolith temple of Kailasa. It is a class by itself which is a complete structural temple with detailed carvings out of the living rock.

Elephanta and Salsette near Bombay

It would be interesting to note that Elephanta is the name given to Gharapuri by the Portuguse when they first set their feat on the island. The Indian name, Gharapuri seems to be a corruption of Gharipuri meaning "the town of the Gharis, or Guruvas." These are the Sudra caste who perform priestly duties at Siva temples. The foreigners called the place Elephanta for there was a big stone elephant near the landing-place on the south side of the island.

The island is formed out of a hard trap-rock about four and a half miles in cir-

cumference, consisting of two long hills and an impressive valley between them. The great temple with the famous Trimurti is carved out of the western hill, at a height of about 250 ft. above high water-level. It has three approaches, the principle one, opening to the central aisle (Fig. 4.) At the end of it the Trimurti, facing north is beautifully carved which is a magnificence of sculptural art of those days.

The temple of Jogesvari, about 800 A.D. in Salsette, is larger than the others, and measures 250 ft. in a straight line. But for this there is no other remarkable fact to be studied about it.

*   *   *

The Pallava architecture was a revival of Hindu architecture in the sense that it aimed at and imitated the Vedic models steadfastly that after a long process of trial and error it gave rise to the Hindu structural stone temples of later days. Between these temples and the Buddhist rock-architecture, it was a connecting link that carried with it the inspiration of Vedic architecture and the form and structure of the Buddhist rock temples.

The Pallavas

The origin of the Pallavas is supposed to be shrouded in mystery and as such it has given rise to many interpretations. Some believe that they were foreigners, which some brand them as the Dravidians of Ceylon. But the discovery of this dynasty from their copperplates has made it uncontroversial and now it is common acceptance that the Pallavas were neither foreigners nor Dravidians, but pure Brahmin aristocrats from the north of the country who were military by profession.

The Pallavas were a branch of the Vakatakas who were the sub-kings of

Andhradesa and who ruled in seven successions from the time of Vindhyasakti, the founder of the Vakataka line, to the time of Samudra Gupta's conquest. The kings of Andhradesa up to about 250 A.D. were, no doubt, the Ikshvakus. The time of Vindhyasakti is from 248 to 288 A.D. During this period, the Pallavas superseded the Ikshvakus and the Chutus. These Pallavas had their culture from the North and they were proclaimed as the greatest dynasty of the South in art and religion.

In India religion is the backbone of art and culture, and the Pallavas being the native stock sponsored Indian art and religion with great enthusiasm.

The Dynasties of Southern India and Indian Civilization

When the sun of glory set in the great empire of Asoka there was a mushroom growth of different dynasties in the country; nevertheless the history of Indian civilization was a continuous one. Aryan expansion in the South, instead of overwhelming the older culture of the locality, invigorated and supplemented it, as in the North when they set their feet on the soil of India, so that, in spite of the disputations of different warrior-kings for the chieftaincy of the Deccan, the extension of their civilization over the South was a synthetic admixture of cultures of the North and the South. The "Five Great Assemblies" which Megasthenes described as constraining the freedom of the southern kings seems to be, in fact, the modelling of administration upon the Aryan traditional Council of Five which controlled and guided the destinies of the village and which was a means for the maintenance of the people's privileges over a regal administration. Like wise, the philosophy and religion, art and architecture of the South, had their inspiration in Aryan culture though

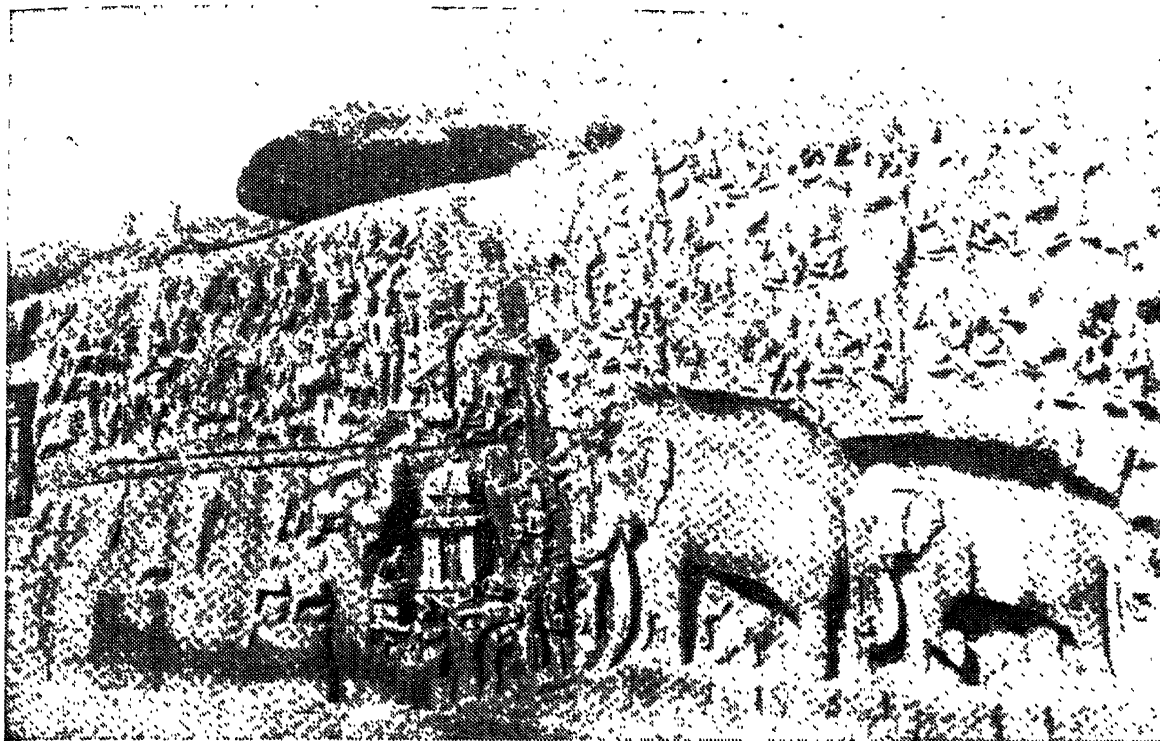

Fig. 5.

Dravidian stamp was prominent in their form and shape. Therefore when we describe the architecture of the South as Dravidian, we mean, not that architecture that was entirely Southern in spirit form and structure, but the hybrid one, whose derivation, structural as well as symbolic, was Aryan and traditions of the craftsmen of Magadha. So, as E.B. Havell holds, the "Dravidian" temple is a glorified stupa. No trace of local influence can be found in its design for the Dravidians before Aryan impact, had no great architecture of their own. Aryan culture, seems to have been benefitted by this new influence for, when it was decadent in its land of birth, it acquired new life and gusto. The Pallavas who were themselves the ambassadors of Aryan culture in the South, established a Dravidian architecture of their own, though later on there was a change in the connotation of the word.

Pallava Sculpture

Cave, monolithic, small structural temples with *vimana* or prominent shrine tower and the *gopura* small or absent, represent the architecture of the Pallava period. (1) The rock-cut and early structural temples at Mahabalipuram, the Kailasanatha and other small temples at Conjeevaram, and the rock-cut temples at Trichinapoly, now known as Tiruchirapalli and Kalugumalai are the outstanding architecture specimens of this period. We shall take them up one by one and try to know certain principal features of their sculpture which help us to appreciate Pallava sculpture.

Mahabalipuram

The most impressive remains of Pallava art are to be found at Mahabalipuram dating from the seventh and eighth centuries. Besides the well-known *rathas* numerous less familiar monuments, including

temples, statues, and gigantic sculptures in relief carved on the face of the rocks arrest our attention.

Fig. 5, is a general view of the open air sculpture at Mahabalipuram, done in high relief, on the face of rock, nearly 30 yards long and 23 feet high, facing the sea. There is a cascade in a natural fissure in the middle of the rock which is clearly visible in Fig. 6. A band of *nagas* and *nagis* are depicted to be sporting in the waters which are symbolized thus to be sacred. On both side of the fissure there are figures of deities, human beings and animals of all kinds, facing the sacred waters in attitudes of adoration. Grousset describes this rock-sculpture as follows:—
“What we have before us here is a vast picture a regular fresco in stone. This relief is a masterpiece of classic art in the breadth of its composition, the sincerity of its impulse which draws all creatures

Fig. 6.

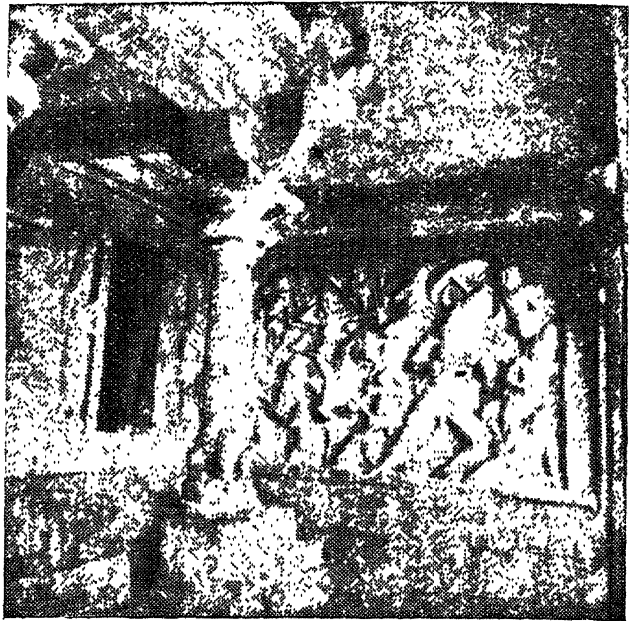

Fig. 7.

together round the beneficent waters, and its deep, fresh love of nature.”

To the left of the cascade and in the lower half of the rock opposite to the huge monumental elephants is a small shrine with a standing figure of Siva, the diety of tho Pallavas. (Fig. 1. and Fig. 2) Before the shrine the emaciated Bhagiratha is shown bowing in reverence for the descent of the Ganga. Just above this is the same sage carved in the taps posture with upraised arms. It is because of this mythological story in rock the sculpture is called as the “Descent of the Ganges.”

A huge relief picture in stone again narrates the story of Arjuna as told in the Mahabharata. (Fig. 5.) It covers an area of 96 ft. by 43 ft. of the rock-face. It is about the penance of the Pandava hero, performed to obtain the magic wepon *Gandiva* needed to overthrow his enemies. Durning the fourth month of his great tapas the other leg being lifted from the ground, and his hands raised in reverence above his head. This sculpture is referred to as “Arjuna’s Penance.”

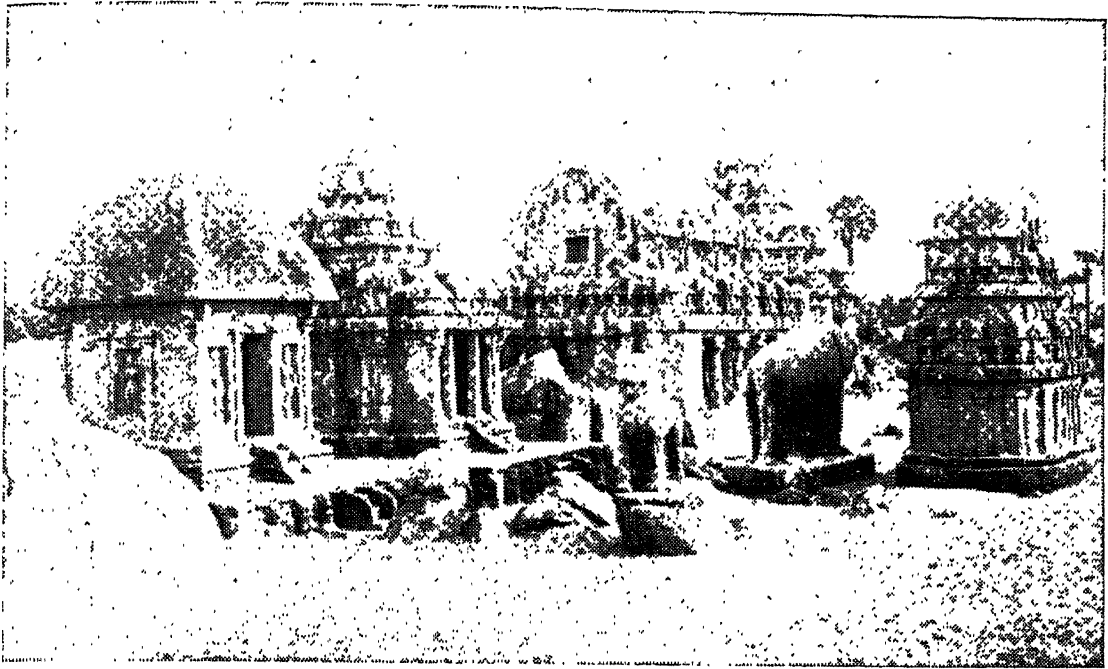

Fig. 8.

Among the sculptured animals, the pair of elephants, one standing behind the other, and the lion measuring seven feet in length are life like. There is an interesting carving of an ascetic cat (Fig. 6.) imitating the posture of Bhagiratha in penance with trustful mice playing at its feet which seem never to be faced with the traditional problem of the race, "who is to bell the cat?" A pair of deer (Fig. 6.) is beautifully illustrative of the "lifelike action of the stag scratching his nose with his hind foot." Of all these animal sculptures, the one representing a detached family of monkeys sculptured in the round "with the male picking vermin off the female while she suckles her two little ones is a mastery in sculptural realism. (Fig. 6. Just to the left of the elephant's eye.)

Many sculpture-critics agree that the most artistic of the reliefs at Mahabalipuram is the great composition of the Durga and Mahishasura (Fig. 7.) It is the

symbolic depiction of the triumph of the good, represented by the goddess Durga mounted on a lion, over evil personified in the buffalo-headed demon, Mahishasura. Vincent Smith comments on the scene as one that is undoubtedly "full of life and movement, and the goddess is a dignified figure. I am inclined to prefer this work to anything at Elura, but the general effect is not pleasing." (1)

There are ten *mandapas* at Mahabalipuram which are not large in size but they exhibit good progress when compared with the simple style of the Mahendra caves. The magnificent reliefs of the Varaha and Vamana avatars, of Surya, Durga, and Gaja Lakshmi, and the fine figures of Simhavishnu and Mahendrarvarman, the rulers of Pallava dynasty with their consorts, all found in Varaha cave are fine specimens of Mamalla sculpture.

The monolithic *rathas* (Fig. 8.) are done in the same style as the *mandapas*. They

1. "A History of fine Art in India and Ceylon" Ed. 1911. p. 222

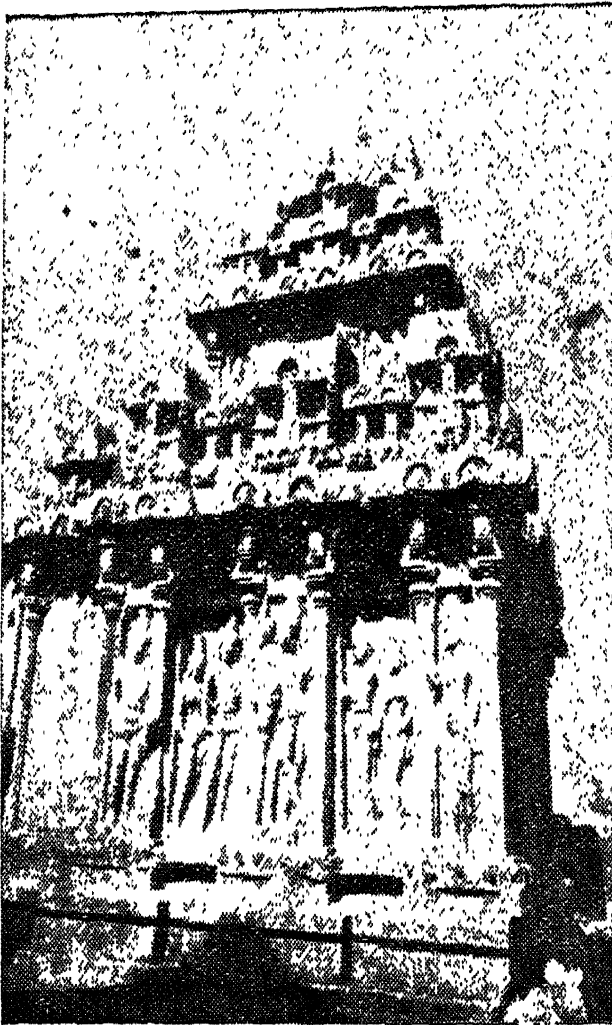

Fig. 9.

are popularly known as the Seven Pagodas which are obviously copies of Hindu wooden religious constructions faithfully executed in granite. Their interiors are not finished and seem to have been never utilized. There are eight of these Pagodas, five of them which are situated to the

South are named after the Pandavas and their queen, as Arjuna, (fig. 9) Bhima, Dharmaraja and Sahadeva and Draupadi rathas and three of them which are to the north-west are named as Ganesa, Pidari and Valaiyan-kuttai. All these *rathas* were of Saiva character perhaps, and so the figure sculptures done on all of them are of the same advanced standard as in the *mandapas*. Men and gods are sculptured gracefully and animals superb in execution. Deities are four-armed while *dwarapalakas* or waiters at the gate, are human and have two arms. For some unknown reason the work on these monoliths were incomplete.

It will not be out of place to point out that a great art critic like Longhurst erroneously described the Undavalli caves as the architecture of the Pallavas. It, no doubt, marks the transition of architecture from the Buddhist to the Hindu school; but it belongs to early days of the transition. It is definitely the product of the Vishnu-kundin dynasty that ruled Andhra in the 4th and 5th C. A.D. We shall therefore deal with this style of architecture and sculpture when we come to this particular school.

HINDU IMAGES - 7

T. N. SRINIVASAN, M. A.

Having dwelt at length on the various aspects that govern the creation of images in our country, it is appropriate to now consider its place in the matrix of our life and the significance that images connote in relation to our religious outlook.

To the average Hindu—the *Omnipresent God*, who is the divine father of the universe and all that it contains or is said to contain also, appears to reside in everything. Just as the devotee Prahlada answered his arrogant father's query to point out whether the Lord was exactly, the existence of God is felt anywhere and everywhere. He dwells with the same amount of potency both in the hearts of devout *yogees* and in the well locked coffers of the miserly hoarders and opulent business men. But there is much difference in the conception of God, which will be according to the mental perfection that each individual has attained in quest of the realisation of God. For instance, to an attuned Yogin, who has realised the Supreme *BRAHMAN* within himself, there is no need for any form of external object and place of worship to enable him for enjoying divine ecstasy. But to those who have not attained that degree of spiritual realisation, various physical and perceptible concepts of worship are prescribed to suit the individual needs and tastes. Our sastras, realising full well the varying degrees of perfection in mankind, have set up suitable canons of worship, so that each one can pursue his own way but finally approach the one ultimate object—the Supreme Being.

This is one of the reasons why all the branches of Fine Arts of our country are divided into two main parts—secular and

religious. For instance, in the field of Architecture—the construction of edifices, we have Sastric rules that govern the construction of household and other dwelling places, in addition to the mode of creating places of worship. Agama sastras like the famous *Parameswara Samhita*, *Marichi Samhita* and others that deal with the Pancharatragama mode of worship, gives minute details of the construction of shrines, Vimanams and the objects of worship. The same is equally true also in the case of Sculpture. While the canons laid for creation of objects of mundane beauty have been elaborated in ancient treatises, the mode of making divine objects for purposes of adoration and consecration in places of worship have also been equally fixed up by the numerous treatises, which go to form the Agamic literature of this country. Even the liner measurements are given, which form the 'Talamana' corresponding to Iconometry of the Westerners.

So what diagrams are to a mathematician and equations are to a chemist, images are divine representations to the devout Hindus. These images are first meant to bring divinity down to the level of the common man to enable him to lift himself up gradually to the sublime heights of divine realisation in which process, the image of the deity forms the most crucial link of concentrating the commoner's thoughts and action along proper channels of conduct. So it is that our concept of images is totally different from that by which all others—westerners and even some of the people of the Far east, view their own creation of images. To an average Hindu, the entire fabric of existence is so interlocked with the

spiritualistic thought of divine pervasion and he attributes each and every occurrence-be it big or small to the handiwork of God. This innate feeling gives him to have a better out look on life and gives a distinct sublime bent to his otherwise prosaic straight line of earthly existence and his coveteousness to possess as much of it as he could possibly grab.

There are no doubt very many schools of thought regarding the significance of images. It may not be possible to discuss at length, the several schools here, but it will be interesting to take one particular school of such thought for elaboration and study. For this purpose, it will be interesting to know the views of God and His attributes according to the doctrines of Visishtadvaitins the school that follows Sri Ramanuja.

According to the commands of Sri Ramanuja-for it is called as "*Ramanujar-yadivyaajna vardhatamabhivardhatam*". God must always be thought of in two aspects, one, the Supreme Lord beyond our comprehension, as existing everywhere in the nature of the '*Brahman*' and the other personal aspect of the Supreme. It is these two aspects that are often referred to us the two *Vibhutis* of God by Alavandar and the Azhwars in the Prabandhams.

The personal aspect of God manifests Himself in various forms but out of His mercy, He has assumed and exists in five special forms. These five forms are acknowledged to be the manifestation of the Supreme Being whom the Vaishnavites equate with the Blessed Lord Sreeman Narayana as He exists in the divine Kingdom of Sri Vaikuntham, whose nature had been felt by great seers and rishees of old. Taking this aspect, it is beyond comprehension and so a representation of this form was not attempted at all.

The five personal aspects of God, comprehensible to man are:—

1. *Para rupa*: God is believed to exist in the higher world, beyond the experience of human beings. This form of existence is often, in writings of acharya like Alavandar, Ramanuja, Vedanta Desika, referred to us '*Nitya Vibhuthi*'. The place where God exists in this Vibhuti is called Vaikunthaloka. He is believed to be invested with His weapons and ornaments, viz. Sankha, Chakra, Gada, Sarnga, Padma, Khadga, Koustubha, Srivatsa, Vanamala and other divine accomplishments. In this from he is known as *Para Vasudeva* or *Paratatv*. The remainig four manifestations belong to this universe and hence are included under the term *Lila Vibhuti*.

(2) *Vyuh*as or forms assembled by God:-These manifestations of God are three in number and are called Sankarshana, Pradyumna and Aniruddha including an aspect called Vasudeva. These are supposed to occupy the three Vishnulokas-Amoda, Bhuvana and Pramoda, forming arts of his material universe. Devas living in these worlds are said to worship them and they will continue to do so until the next deluge-the *pralaya*m.

The six divine attributes, Gnana (knowledge), *Bala* (strength) *aisvarya* (wealth), *Sakti* (power), *tejas* (brilliance) and *virya* (powers) are found in the main Vasudeva aspect. The three other *Vyuh*as divide these qualities amongst them and so each manifestation possess only two of these divine attributes as follows:—

Sankarshana - Jnana and Bala.

Pradyumna - Aisvarya and Virya and Anniruddha - Sakti and tejas.

These manifestations are meant to take care of the world in its evolution and involution, to prevent evils befalling the Jivatmas, whilst they are enslaved and are in bondage of *Samsara* the whirlpool

of life and to help the *Bhaktas* or the devoted.

Sankarashana presides over the Jivas and he is responsible for the involution of the Universe, he teaches truth to the world. Creation of all pure objects of the *Dharma* (good law) are Pradyumna's duties, he is also the organiser of the four Varnas, Brahmana, Kshatriya, Vaisya and Sudra sects and he presides over *manas* (the mind). Aniruddha looks after the promulgation of knowledge in the world and protecting it. He is the responsible deity for *misra-srishti* (mixed creation).

From each of these four aspects of Vibhava Murthis, Ahirbudhnyasamhita says that three other minor aspects emanated. Thus from Vasudeva sprang Kesava Narayana and Madhava. From Samkarasana arose Govinda Vishnu and Madhusudana. Trivikrama, Vamana and Sridhara sprang forth from Pradyumna, while from Aniruddha came Hrishikesa, Padmanabha and Damodara. These two deities from the sub Vyuhamurthis and are popularly known as Dwadasha murthis of Vishnu. From the deities came out other subordinate murthis—Purushottama, Adhokshaja, Narasimha, Achyuta, Janardana, Upendra, Hari and Vishnu. Thus all the Viyuha aspects of Vishnu come up to twenty four in number.

Each of these dwadasha murthis, has distinct features and "Yatindra mata Deepika" of Srinivasa, an acknowledged authority of Vististadvaitic doctrines gives the following description of them. "Of these Kesava, shining like gold bears four Chakras. The dark complexioned *Narayana* bears four Shankhas. Madhava, who is bright like sapphire, bears four gadās (maces) Govinda, who shines like moon,

has four sarngas (bows). Vishnu, who resembles the lotus blossoms in complexion bears four halas (ploughs). The lotus complexioned Madhusudana has four clubs.

The fire complexioned Trivikrama holds four Khadgas (swords). Vamanna, who is effulgent like the rising Sun, bears four Vajras. Sridhara who resembles a white lotus in colour bears four spears. Hrishikesa who is like lightning bears four maces. Padmanabha, who is radiant as the Sun, has five divine weapons. Damodara, who is red in colour bears four cords.

3. Vibhava: just as Bhagavan Sri Krishna declared in the Gita that

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥

(Gita-chapter IV. Sloka. 8.)

When *Dharma* degenerates and when *adharma* increases to save the good and to destroy the wicked, He takes birth among the inhabitants of the world in several forms. These are exemplified by the numerous avatars that Bhagavan had already taken and will be taking in the coming ages. Thus the major Dasavata-ras-Matsya, Kurma, Varaha, Narasimha, Vamana, Parasurama, Raghurama, Balarama, Krishna and Kalki of the future are well known descents of god on earth.

Besides these, there are many minor avatars of Vishnu of which the most important are Kapila, Vyasa, Dhanvantri Purusha, Hayagriva, Dharma, Narayana, Rishabha and many others. Each of these avatras was taken by the lord for a special purpose to be accomplished and as soon as that task was over, He returned to Vaikuntha.

(to be continued)

TEMPLES XXVIII

By

YATHARTHAVADI

“*Rama The Divya Manusha Sambhava*”

“WHO IS ATMAMAN?”

“आत्मवान्कः ?”

‘Atmaman’ is the twelfth of the qualities out of the sixteen that go to characterise Rama as a perfect man. The difference between a perfect man and God is so slender that all perfect men are mostly worshipped as Amsas or Avatars of God. A very high standard of physical and moral qualities which are complemented by environment have been described in the previous eleven qualities. Ease of accessibility, Daya, Veerya, sense of justice, absolute truthfulness, kindness to all alike, a pleasing personality, desire to protect those that surrender unto Him are some of the salient features of Rama, which make Him fit to be a Saranagatha-Rakshaka unto whom one and all can surrender and seek protection.

The term ‘Atmaman’ represents the spiritual quality. This can be interpreted in many ways. The Upanishads say that He is the Lord and Atma of Universe—“Patim Viswasya Atma-” (पतिं विश्वस्य आत्मा). By Atma it is meant to denote allpervasiveness (Vyapakatva) and support for the Universe. Just as the soul in the body (existing in the heart) is capable of pervading throughout the body and control every action, so too, God is, with reference to the Universe. It also indicates mastery over the Universe, with All-knowledgefulness and prower. The term ‘Atmaman’ in the case of ordinary man would mean only as one who has realised his soul, but in the case of Rama it means something more. Being God

there is nothing to Him that is beyond His knowledge. When the same is applied to God it would mean one who treats the whole Universe as His Atma, i.e., as dear to Him as his soul is to an individual. (vide Bhagavatgita) “आत्मौपम्येन सर्वत्र समं पश्यति योऽर्जुन ।” The term Atma is also used to denote Putra (son)—“आत्मा वै पुत्रनामाऽसि” meaning thereby that God is the Father of the Universe and protects all as His sons. When this is applied to Rama, the perfect man, it means something more. The term ‘Atmaman’ has been defined in Bhagavat Gita—Chapter II—as follows:-

“तैगुण्यविषया वेदा निस्त्वैगुण्यो भवाऽर्जुन ।

निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ॥” —

“All the Vedic knowledge treats about Trigunya Vishayas i.e., relating to matter, but, O Arjuna: you should try to go beyond it—Nis-trigunyatva i.e., beyond matter, which is Atma. How to realise this Atma? You should first get into a state of Nirdwandwa (beyond pain and pleasure) Nitya Satvastha (pure mental state), Nir-Yoga Kshemah (un-mindful of the results of action) and then you will be able to realise that you are the Atma and not matter. And that is a state called (Atmavattvam). The definition given above is perfectly fitting to Rama. His story tells us that He treated pain and pleasure alike. The father told Him that He was going to be crowned. He was not elated. Next day He was informed that He was exiled to the forest. He was not pained. This is Nirdwandwatva. He was separated from His parents, friends, Gurus and countrymen. He went

to the forest and lived all-alone with His borthor and wife in the company of the birds and animals of the forest. Later, monkeys and bears became His friends. He had untold miseries in the forest, reaching its climax in the carrying away of Sita by Ravana. But nothing could affect the strength of His mind or its equipoise. This is Nitya Satvasthatwa. Loss or gain was no matter for Him. He regained Sita after killing Ravana but He was at the same time prepared to lose her again into the fire. That is Niriyoga Kshematva. At the end He was able to live even without Sita. He abandoned her to maintain His own sense of Praja Dharma. The story of Uttarakanda is beyond the ken of ordinary human beings for appreciation, but looked from the real Adhyatmic point of view, Rama has reached His stage of realising Himself in every being, animate and inanimate in Himself. "सर्वभूतस्थमात्मनं सर्वभूतानि चात्मानि." Hence, it mattered very little whether Sita was by His side in the palace or was far away in the forest. For an Atmavan there is no nearness or fartherness. There is no union or separation. He becomes one with the Universe and an indivisible unit. The same state was also achieved by Sita and hence Sita in Valmiki Ashrama, and Rama in Ayodhya, were never separated. This was possible only for Rama and Sita who were the inseparable counter-parts of a single unit. Rama was the soul and Sita, the body. Rama was God, pervading everywhere and Sita, the Universe. Hence, Rama was called 'Atmavan' and Sita 'Prakritimata'. All the various definitions and characteristics of Yogis enunoiated in the Bhagavat-Gita are fully illustrated by Ramacharita. So much so, it will not be an exaggeration if you say that what He experienced in Ramavataara was enunoiated in the Bhagavat

Giat by Krishnavatara. A careful study of the Bhagavat Gita and Valmiki's Ramayana will show that the former is the precept and the latter is the practice, both put together leading to the realisation of the soul. In the earlier articles this fact has been amply illustrated by striking instances. The perfectness of Rama as a Yogi cannot be better signified than by the term 'Atmavan'. Tyaga and non-attachment are the key words in a Yogi's life. Dasaratha established his name as Emperor of the Universe with a title of, 'one whose chariot would run unobstructed in all the ten directions. (दशशु दिक्षु अप्रतिहतः रथः यस्य) But Rama never cared for such an emperorsip and on the other hand, most willingly relinquished and chose a mendicant's life in the forest with equal pleasure as the former.

Dasaratha strived all his best to get a son and nothing was too great for him to be sacrificed for the purpose. But Rama, the king, never cared of losing His progeny which was in the womb of Sita, when He sent Her away to the forest. Rama was an Atma-Rama, Atma-Ratih and Atma Trupta.

A study of the Upanishads will lead one to Vyragya which will make the individual more and more soul-conscious and less and less body-conscious. The purpose may easily be achieved by constant swimming in the ocean of Ramacharitamruta. The numerous characters appearing in the story of Ramayana represent the various factors of Prakriti and twentyfive Tatvas in all its sub-divisions, worked conjointly by the Atmik force in the Universe (macrocosm) and in the body (microcosm). Valmiki as a result of his great Tapas realising this, viz. that Rama is the soul of the Universe and He is the soul of every individual and hence characterised Him as Atmavan.

The same idea has been expressed by NAMMAZVAR in this TIRUVAIMOZI. “అడియే నుక్కాన్ ఉడలుక్కాన్ అండత్తుత్తాన్ పురత్తుక్కాన్, పడియే ఇదువెస్తురైక్కలాం పడియనల్లన్ పరంపరన్.” [తిరువాయ్మొళి-8వ శతకం-8వ తిరువాయ్మొళి-2వ పాశురం.]

“అడ్యేయియేనాన్ ఉడలుయేనాన్ అండత్తకత్త తాన్ పురత్తుయేనాన్, పడియేయిత్తు వెన్యైయైరైక్కలామ్

పడియనల్లన్ పరంపరన్”—తిరువాయ్ మొళి-8-వ పత్తు-8-వ తిరువాయ్ మొళి-2-వ పాశురం.—

He is in me. He is in the body. He has the Universe as His abode. He is beyond it too. Still not possible to say how He is, beyond reach of everything greater than the greatest.

TEMPLES-XXIX

By

YATHARTHAVADI

RAMAVATARA-DIVYAMANUSHA SAMBHAVA
“ONE WHO HAS CONQUERED ANGER.”

“जितक्रोधः”

In the previous article, the Atmavatwam of Rama was elaborated. It was shown there that Rama was one who had no desires at all rather, one who was not afflicted by desires, and that state is called Akamahatatwam (अकामहतत्वं) in the Taittiriyaopanishad, wherein Brahmananda is defined that of one who is well-versed in the Vedas and one who is unafflicted by desires. “श्रौतियस्य च अकामहतस्य” The teacher attempts in the Upanishad to bring home to the mind of the taught, the infiniteness of Brahmananda and for that purpose he starts with a hypothetical definition of Manushyananda (मनुष्यानन्द) first. “आनन्दस्य मीमांसा भवति । युवास्यात् । साधु युवा.... । स एको मानुष आनन्दः । श्रौतियस्य च अकामहतस्य ।”—

“Suppose there is a youth, who is a care-free student, physically and mentally strong, having the blessings of all. This whole earth, filled with riches, is his belonging. That can be taken as a sample of Manushyananda. That is also the Ananda of one who is well versed in the Vedas and who is unafflicted by desires. Multiply

this Ananda hundredfold, it will be equal to that of a Pitru (पितृ). That will also be equal to that of a Srottriya (श्रोत्रिय) and an Akamahata (अकामहत) i.e., one well-versed in the Vedas and unafflicted by desires. Multiply the ‘Pitru-anandam’ (पितृ-आनन्दं) hundred-fold, that will be a Karma deva’s Ananda; multiply that, hundredfold, it becomes Devas’ ananda; make it hundredfold again, it becomes Indra’s ananda; hundred times Indra’s ananda, becomes that of Brihaspati, hundred times that, becomes the Ananda of Brahma, the creator. At every stage it is equal to the Ananda of an Akamahata. Taking the Ananda of Brahma as a scale and if you go on measuring endlessly, the Brahmananda will remain unmeasured. But it is the Ananda of a Srottriya and an Akamahata. The purport of the above estimation is to bring out that Brahmananda consists in knowledge and DESIRELESSNESS. In this connection, I am reminded of a mathematical expression given by the late Professor P. V. Seshu Iyer, the renowned Professor of Mathematics of the Madras Presidency College. He used to say that the quantum of Happiness is equal to one divided by number of desires (1/number of desires).

If the denominator increases, the quantity decreases. So much so, if the number of desires becomes infinite, the Happiness will be $1/\infty = 0$. Conversely, if the number of desires is zero, Happiness will be $1/0 = \infty$ is his Happiness, whose number of desires is zero. Rama was one of this type and hence He was able to be an Anandamaya Purusha (आनन्दमयपुरुष) at all times. His having conquered Kama, contributing to his Atmavatwam, was enunciated by Valmiki, as a very important character and immediately after that, he takes up the character of having conquered Krodha (क्रोध) (Anger), the brother of Kama. Kama and Krodha always go together.

“काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।

महाशना महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणं ॥”

The Bhagavad Gita says that Kama and Krodha, arising out of Rajoguna, (रजोगुण) are individually the direct paths to hell. “वीतरागभयक्रोधाः मन्मया मामुपाश्रिताः । बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥”—“Having given up Raga (राग), Bhaya (भय) and Krodha (क्रोध), becoming conscious of Me at all times, depending on Me as their sole support, many had obtained purity by Jnana Tapas (ज्ञानतपस्) and had even reached My own state.” That the Lord is free from Kama and Krodha and that Rama, the man, is a Daiva Sambhava (दैवसंभव) is amply evidenced by His being an Atmavan and a Jitakrodha (जितक्रोध). It should be noted here that Rama is not an ‘Akrodha’ (अक्रोध) — ‘one who has no anger at all’, but He is a ‘Jita-Krodha’ (जितक्रोध) — ‘one who can conquer anger’. He can use anger whenever He likes, as an instrument of action, exercising His mastery over it and not becoming a slave to it as most mortal men are. During the battle with Ravana, Valmiki says that Rama did not feel sufficiently alert

and for that purpose, He drew anger on Himself with some force. “क्रोधं आहरयतीव्रं”. It is only for Yogis that it is possible to use anger as an instrument of action. There were many occasions when Rama’s anger could be incited by the unrighteous ways employed by Indrajit. But Rama quietly forbore them and conquered His anger under those circumstances. When Sita was brought decorated and ornamented in a hooded palanquin before Rama after the death of Ravana in the battlefield, the first look of Rama, which Sita had, was an angry one, which frightened Her too. Valmiki, in his poetic excellence, describes the face of Rama then as comparable to the rising fullmoon. “उदित विमलपूर्णचन्द्रकान्तं”—The rising moon will have the red colour only for a few minutes and very soon it will become bright and cool. Valmiki implies by this that Rama’s face was red only for the moment, to become cool and bright again very soon. Even Hanuman the greatest of Daivik personalities became a slave to anger and burnt Lanka. But he cooled down later, looking at the burnt ashes and felt repentant for his action emanating from uncontrolled anger. He gives a peroration on the ill-effects of anger and Valmiki records them as the most valuable advices for all humanbeings.

“क्रुद्धः पापं न कुर्यात्कः क्रुद्धो हन्याद्गुरुनपि ।

क्रुद्धः पश्यतावाचा नरः साधून् धिक्षिपेत् ॥

वाच्यावाच्यं प्रकुपितो न विजानाति कर्हिचित् ।

नाकार्यमस्ति क्रुद्धस्य नावाच्यं विद्यते क्वचित् ॥

यः समुत्पतितं क्रोधं क्षमयैव निरस्यति ।

यथोरगस्त्वच्च जीर्णस वै पुरुष उच्यते ॥”

(Sundarakanda-55th Sarga-Slokas 4,5,6).

“Which angry man does not commit a sin? He may even commit murder on his parents. An angry man will deride even Sadhus by rash words. An angry

man cannot discriminate between what is to be talked and what is not to be talked. There is no prohibited act, which he would not commit. There is no prohibited word, which he would not utter. One who controls anger that has started, by extreme forbearance, he alone can be called a man. The man becomes blinded by anger like a snake blinded by its slough. Just as the snake carefully gets out of its slough and comes out clean with bright vision, so too, the angry man must get out of the slough

of anger and be a man again with his vision clear."

It is in the background of this that Rama's mastery over anger can be appreciated. Valmiki characterises Rama as one who is equal to Yama in anger and to the Earth in forbearance. "कालामिसदृशः क्रोधे क्षमया पृथिवीसमः". That means His anger was always a righteous one used as a weapon ever ready to be removed from those who realise their faults and beg forgiveness.

(to be continued)

GOD, MAN, AND CREATION—UPANISHADS—

TAITTIRIYA

(Continued from July Issue)

By

SIR VIDYA SANKARA BHARATHI SWAMI

of Sri Gayathri Peetham, Masulipatam.

Now coming back to the disciple Bhrigu, he understood that indication shown by the Guru regarding Brahman that it is that which is responsible for the creation sustenance and dissolution of all the creatures in the Universe, and applying that principles first came to the conclusion that Annam (అన్నం, food,) is Brahman, because it is responsible for the creation sustenance and dissolution of all the various creatures in the world. Then he goes to his Guru, and says that after thinking over the matter, he feels that Annam is Brahman. Then the Guru simply asks him to think over it further. The disciple understood from it that his conclusion was not correct, thought over the matter again and felt that *Prana* was Brahman. He reports it to his Guru who asks him again to think over. After further thinking, he reports *Manas* and then *Vijnanam*, and

finally *Anandam* as Brahman to his Guru. Then the Guru feels satisfied and blessed him. Thus Bhrigu, by the indirect method, realised his own self as *Anandam*, i.e. as Brahman itself, and he exclaims at the end of Valli about his wonderful experiences of his realisation as *Jeevanmukta*—

హ 3 ఉహ 3 ఉహ 3 ఉ. అహమన్న మన్న మహ
మన్నం ।

అహమన్నాదోహమన్నాదోహమన్నాదః ।

i.e. he is both the Annam and Annada i.e. the food and the eater of the food ; i.e. he is both the inanimate and animate creation and that the creation is not different from him, that he is the all pervading Brahman, and is the absolutely reality and so on.

Thus Taittiriya Upanishad expounds the *advaitic* doctrine both in the *Brahmavalli*, and in the *Bhriguvalli*, as stated above.

(Here ends Taittiriya Upanishad)

In the previous articles we have discussed in detail how the Taïtīriya Upanishad expounds the advaitic doctrine regarding the interrelation between God, Man and Creation. Now we shall take up the Isavasyopanishad. This Upanishad belongs to the Vajasaneyi school of Yajurveda known as Sukla Yajurveda, and is a short one consisting of only eighteen Muntras. It is highly thought-provoking, and beautiful both in thought and expression. It has appealed to thinkers both in the west and in the east to a very great extent with the result there are a good number of commentaries on it.

The Santi Mantra for this Upanishad which begins with the words 'Poorna madah' (पूर्णमदः) is highly pregnant with meaning, and contains in a nutshell the whole advaitic principle, and thus served as very appropriate prelude to the Upanishad. The Santi Mantra runs thus:—

“Poorna madah poorna midam Poor-
natpoorna mudachyate, Poornasya Poorna-
madaya Poornamevavasishyate”

(पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णं त्पूर्णमुदच्यते ।

पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥

The meaning of this may be expressed thus. That is Whole (i.e., Brahman is whole); this is Whole (i.e. Creation is whole); from that Whole, this Whole has come out (i.e., the creation has emanated from Brahman). Even though this Whole has come out of that Whole, that Whole remains as whole (i.e. even though this whole emanated from Brahman, Brahman remains unaffected (Nirvikara), and retains its completeness. A superficial study of this Mantra exposes three kinds of apparently absurd statements. The first is that there can be two things which are 'Whole'. If there is one thing which is whole, there cannot be a second thing at all, much less can it be whole. If there is

another thing at all existing, then the first thing cannot be whole; it will be incomplete. The second absurdity is: one whole emanating from another whole. The third one is that even though this whole is taken out of that whole, yet; that whole remains whole. But a close study reveals that this Mantra contains statements which are correct both according to Mathematics, and according to advaita philosophy.

Now we shall consider the advaitic interpretation, which is the real and more important one, and reserve the mathematical interpretation to a later article.

The first portion of the mantra says that Brahman is whole, i. e. infinite (अनन्तं). This is, of course, understandable. But when the second portion says the creation also is whole, it does not make sense, if the creation is taken as an independent entity apart from Brahman, as there cannot be two such infinite entities. If there is second entity independent of the first one, then both become finite only. But the Sruti says that both Brahman and Creation are infinite. What, then, does the Sruti mean? The Sruti evidently means that the creation, though it appears as an independent entity, is not really so, but is a superimposition on the substratum of Brahman, which is infinite. In the snake-rope illusion, there are no two things like snake and rope. The rope itself appears as snake, without undergoing any change, due to illusion, and when the illusion is gone, the rope appears as rope only. Similarly there are no two entities like Brahman and creation; Brahman, which is infinite, appears as creation due to nescience, and hence appears as infinite: but when real knowledge dawns, Brahman appears as Brahman only. The third part of the Mantra, when it says that the creation emanates from Brahman, means that the superimposition cannot exist, without the

substratum, like the snake which cannot exist without the rope. Then comes the fourth portion of the Mantra which says that, even if this whole is taken out of that whole, that whole remains whole. This becomes now clearly understandable on the above basis, as the subtractable whole has no real existence, but only an appearance, being only a superimposition. In the rope-snake illustration, the snake disappears when knowledge of rope dawns, and the rope always retained its own condition, even during the state of illusion. Thus the Santi Mantra itself expounds clearly the advaitic doctrine.

Now we shall consider the text of the Upanishad. Out of the 18 Mantras, the first Mantra deals with Gnana marga which is intended for the highly qualified student. (उत्तमाधिकारी). The second Mantra deals with Nishkama Karma marga, intended for a less qualified student (मध्यमाधिकारी). The rest of the Upanishad is an explanation or commentary on these two Mantras thus :—

The third Mantra states that those who do not obtain knowledge of Self are doomed to those dark demoniac regions, and call such persons as killers of their own souls (आत्महन्ः). By thus denouncing people who do not seek Gnana marga, the Upanishad praises Gnana marga. Mantras 4 to 8 deal with Atmatattva or knowledge of Self, to be pursued by the highly qualified seekers of Truth (उत्तमाधिकारिणः). Mantras 9 to 14 deal with the combined course of Karma and Upasana, and the fruits there of. In this context, pursuit of karma without upasana, and pursuit of Upasana without karma are strongly denounced. The last four Mantras deal with the path of Karma Mukti which an ardent follower of the combined course of Karma and Upasana attains. Thus this Upanishad places before the seekers of

Truth the two-fold path of Gnana and Karma (karma including Upasana), which Lord Sri Krishna expounded in the Geetha in sloka 3 of the 3rd chapter.—the path of karma being the chief means leading to the path of gnana,—and states that Moksha is to be attained only by Gnana Marga and by Sarvatmabhava, as is made plain in the 7th Mantra. Having thus made a general survey of the Upanishad, we shall now see what it has to say in particular about our subject, 'God, Man, and Creation.'

The Very first Mantra' "ईशावास्यमिदं सर्वं यद्विच जगत्यां जगत् । तेन त्यक्तेन भुञ्जीथाः । मा गृधः कस्य स्विद्धनम्" । contains in a nutshell the whole of the advaitic principle which the santhi mantra expounded as a prelude, but in a different style. This mantra places before us three ideas—firstly that 'whatsoever appears as this changing creation is *wrapped up in* God or Brahman'. i.e., the creation has to be understood or realised as Brahman only, and not as a separate entity. What appears as a pot has to be realised as earth only out of which it is made, and not as a separate entity; or what appears as a snake in the rope-snake illusion, has to be realised as rope only, the snake having no independent or separate existence. This statement thus explains the relation between God and Creation. The second idea contained in this mantra is this—"by renouncing the world or creation, mayst thou enjoy thy own Self. This means that the creation which has no separate existence of its own, which is thus a mere superimposition on the substratum of Brahman, has consequently to be renounced, and the result is that you will realise your own self as the all-pervading Brahman, and not as different from Brahman. When what exists is only Brahman and nothing else, and when that Brahman is

infinite, how can your Self be separate from that Brahman? If it were to exist separately, then it offends the infinite nature of Brahman and makes Brahman finite. So, your own self is really Brahman only; it is your body (which is part of the creation) that makes you think that your self is separate; but the body has no real existence as stated above. If thus the delimiting cause is removed, then what one realises is the identity of Self with Brahman, or of man with God. Thus the second idea deals with the relation between God and Man. The third idea contained in the mantra is that one should not covet the wealth of any one or even his own wealth. Of the three desires (इक्ष्वा), desire for wealth is the strongest and most dangerous standing in the way of Moksha or Self-realisation. Hence renunciation of wealth is emphasized as the primary means to enter the Gnana marga. This mantra thus prescribes Sanyasam as the chief means for realising one's own self, and for Moksha. Thus we find that the very first mantra explains the interrelation, between God, Man, and creation, on the advaitic principle. Further, mantras 4 to 8 give a detailed description of Atman, as the only one all-pervading and infinite and omniscient Brahman, and mantra 7 clarifies the position by asserting that one who realises his own Self or Atman as the all-pervading, omniscient, infinite Brahman attains Moksha.

We have seen above that the first Mantra exhorts us not to covet wealth. There are three reasons for so exhorting. The first is from a worldly view point, and on a moral basis. Morality deals with the relations between man and man. So, on that basis, one ought not to covet another's wealth, but must rest content with his own wealth. The second is from a religious view point. Religion governs the

relations between man and God. From such a religious view point also, one ought not to covet wealth, whether another's or his own, because wealth is not the property of any man, but belongs to God. Wealth, i.e., gold and silver are not created by any human being. They are created by God, and man in all his egoism and vanity, thinks that he is the owner of them. As Shakespeare has put it, "it was his, it is mine, and it will be somebody else's; it is trash". The third is from a spiritual or philosophic view point. Philosophy deals with the root cause and nature of every thing—God, or man or creation. From such a viewpoint, what really exists is only Brahman or Atman, and everything else which appears to us to be existing as separate from Brahman has no real existence, but has mere appearance, and is a superimposition on such a Brahman, and as such is called 'Mithya'. (मिथ्या). Thus wealth also is mithya. Hence one ought not to covet it. Thus from all the three viewpoints—moral, religious, and philosophical—one ought not to covet it. In Brihadaranyaka, we have the exhortation of Yagnavalkya to his wife, Maitrayi, not to covet wealth, but to treat it as trash, as it is an impediment to attain Moksha. Again, in Katha Upanishad, when Yama tempts the young five-year-old boy, Nachiketas, with wealth of various kinds, Nachiketas stands firm, resists all temptations, and proclaims that all this wealth is ephemeral and trash, and is worth nothing; all that matters to him and is sought for by him is that Eternal Truth and nothing else. So every seeker after Truth or spiritual aspirant must spurn wealth as trash, embrace holy orders, and pursue the Gnana marga to attain Moksha, Karma and Upasana are of course, the necessary means leading to Gnana.

This is the gist of the Isavasya Upanishad.

(Here ends Isavasya)

In the previous article, we have seen, how the subject, God Man and Creation, has been dealt with in the Isavasya Upanishad. Now we shall consider the Brihadaranyaka Upanishad, which also belongs to the same Sukla Yajurveda, with the same Santhi Manthra.

If the Isavasya is the shortest, this Brihadaranyaka is the longest of the Upanishads, as its name itself suggests. The name Brihadaranyaka contains two words: Brihat and Aranyaka. It is called Aranyaka because it was studied in forests. Brihat means big. This Upanishad is big in two ways—with regard to quality and also quantity. It is not only biggest in size, but biggest or best also in the propounding of the highest teaching of the Upanishads viz, that Brahman is the only entity without a second, that the creation is not real but a superimposition on that Brahman, and the Jeeva is not really different from Brahman.

How it propounds this teaching we shall discuss in this article. As stated in the previous articles, this Upanishad also consists of three portions, the earlier portion dealing with the means or Upasanas, the middle portion with the advaitic principle, and the later portion with the application of that principle.

This Upanishad consists of eight chapters; but the first two chapters are somehow missing, and are not now in vogue. So our books begin it with the third chapter, and end it with the eighth chapter. As the main teaching is contained in chapters 3 to 6, we shall collect the material necessary for our subject from those four chapters.

CHAPTER III

The relevant mantras in chapter 3, are the following;—

- (1) అత్మైవేదమగ్రం అసీత్ — సోహమస్మి త్వగ్రేవ్యా హరేత్ ।
- (2) బ్రహ్మవాఙ్మమగ్రం అసీత్ । తవాత్మానమేవావైత్ అహంబ్రహ్మస్మితి తస్మాత్తత్సర్వమభవత్ ।
- (3) తద్వైతతత్పశ్యన్ప్రసిర్వామదేవః ప్రతిపేదేహం మనురభవగం సూర్యశ్చేతి ।
- (4) యఏవందేవ అహంబ్రహ్మస్మితి సఙ్గంసర్వం భవతి ।
- (5) అథయోన్యోందేవతాం ఉపాస్తేఽవ్యోఽసావ వ్యోహమ స్మితి సనవేదయుధా పశురేపగం సదేవానాం ।

These five mantras quite unambiguously declare the identity of Man (Jeeva) with God (Brahman) in reality, both positively and negatively. The first mantra states that, before creation there was only Atman; that Prajapati, the first created Jeeva, with his purified mind, realised that he was one with that Atman, and proclaimed so. The second mantra states that, before creation, there was only Brahman, and then it places before us the Mahavakya of Yajurveda, namely 'I am Brahman' (అహంబ్రహ్మస్మి), thus proclaiming the identity of Jeeva with Brahman in reality. It further states that one who so realises, realises his universality (సర్వాత్మభావ), that he alone exists, and nothing else exists, and all that appears to exist is his own self only, and not any thing really different from him. Then the third mantra gives us an illustration of Maharshi Vamadeva who, on realising that he was Brahman, proclaimed his universality (సర్వాత్మభావ) by stating "I am the Manu, I am the Sun etc". Thus the first two mantras declare the advaitic principle of identity of Jeeva with Brahman, and the third gives us a concrete instance of how that principle was put into practice with

success. Then the fourth Mantra concludes by stating that one who realises his identity with Brahman realises his universality (సర్వాత్మభావ). These four Mantras express the principle in a positive form. The fifth Mantra then puts the matter beyond any shadow of doubt by declaring that one who worships God, as different from him, (i.e., does not realise his identity with Brahman) does not understand the truth at all, and such people must be considered as cattle. Just as a master who owns several cattle feeds them and gets the benefit from them in so many ways, these people, who worship God or the various Gods as different from them, are used by those Gods for their own purposes, and are always kept under their control or bondage. It is also elsewhere stated that those Gods are always jealous of safeguarding their own high positions, and so constantly throw obstacles in the way of those people who try for final emancipation or Moksha, and try to keep them always in bondage to serve them. So this Mantra clearly states that those who worship God as different from them are always kept under control or bondage, and can never get final emancipation from bondage or from the cycle of births and deaths. Thus the third chapter itself throws a flood of light on the matter, with regard to the interrelation between God and Man.

CHAPTER IV

Then the fourth chapter begins with the teaching by Ajatasatru to Balaki, and passes on to the interesting, thought-provoking, and enlightening discussion between Yagnavalkya and his elder, spiritually minded, wife Maitreyi. Yagnavalkya, on the eve of his embracing holy orders (సన్యాసాశ్రమ) wants to make a division of all his property between his two wives—Maitreyi and Katyayani, he having no

children. [A person who wants to embrace holy orders has to obtain the permission of his mother primarily, and also of the wife or wives and children, as, by his contemplated act, he is cutting asunder the marital bond which he entered into at the time of marriage by taking a sacred vow in the presence of the fire-God, (Agni), that he would not leave her for life and so on. So Yajnavalkya desirous of such a permission, makes a division of his property between his two wives.] The second wife Katyayani, a worldly-minded lady, takes the property and is satisfied. But the first wife, the spiritually-minded Maitreyi, without receiving the property, puts a thought-provoking and pertinent question to her husband thus—"My Lord, do I get emancipation from the cycle of births and deaths with the help of this property, (i.e., by performing all the rituals ordained by sastras with the help of this property and by enjoying it?) It is a question fully pregnant with meaning. What she evidently means is this. If by property (i.e., by performing all the rituals enjoined in sastras with the help of money) one can get Moksha, then why should Yagnavalkya leave such property, and take to Sanyasa? If, on the other hand, such Moksha or liberation from bondage cannot be obtained by thus enjoying property, and by renunciation only such liberation can be secured, then why should Maitreyi who is desirous of Moksha, covet it? On hearing such a soul-stirring interrogation, the sage Yagnavalkya feels immensely pleased, and replies thus—"Do not dream of even hoping to get moksha with the help of these worldly possessions. They are on the other hand, all hurdles on the way of spiritual progress. Hence by renunciation only, one can ever hope to get into the spiritual path".

Then Maitreyi at once retorts by saying "If so, my lord, what shall I do with this useless property? Whatever path your noble self follows, I shall also devoutly follow. Please therefore initiate me into that path of final emancipation which you are seeking". Then Yagnalkya initiates her into the path in a very interesting manner step by step and begins thus:—

You, Oh Maitreyi, have always been a very dear life-partner to me, all these years; now by putting such a question and by becoming my spiritual disciple, you have become even dearer to me. I shall begin the teaching; listen with rapt attention". As renunciation of all worldly possessions and embracing holy orders is the primary means leading to Atma Jnana and Moksha, Yagnavalkya the greatest spiritual teacher of all times, investigates into and discusses thread-bare all the moorings binding the individual with wife or husband, or children, or property etc., with a view to generate Vairagya towards all worldly possessions. He mildly asks her 'Oh Maitreyi, why does a lady love her husband? Is it for her own sake, or for the sake of her husband? Similarly why does a husband love his wife? Is it for his own sake, or for her sake? In this way he puts her number of questions dealing with all the bondage-creating, worldly possessions, and finally concludes by saying that one's own self is the dearest to him; and it is for the sake of that self that he loves everything else and not for its own sake. "Atmanastu Kamaya Sarvam Priyam Bhavathi". Love is primarily and eternally attached to self only, as the self or Atman is of the nature of Ananda: and it is applied to other objects only secondarily, as those objects conduce to one's own happiness. Thus a husband loves his wife because she conduces to his own happiness, and not for her own sake; similarly with all other

objects of love. By this teaching, all the moorings with the worldly objects, nay with the outside world as a whole, are cut asunder, and one's mind turns inwardly, and investigates into the nature of the self or Atman, towards which all love is concentrated, nay which is Love itself. Then Yagnavalkya initiates Maitreyi into one of the highest and most famous spiritual truths by saying that such a self or Atman has to be realised (Sakshatkara), that such a realisation is Moksha, and frees one from the bandage of the cycle of births and deaths, and that the means to such a realisation is three fold;—

1. listening with utmost faith to the Upanishad teaching (Sravana)
2. cogitating about that teaching (Manana) and
3. concentrating upon that teaching (Nidhi Dhyasana)
("Atmava Are Drashtavyaha, Srotavyo Mantavyo Nidhidhyasitavyah")

Then the shrewd Yagnavalkya, evidently feeling that a doubt might arise, in the mind of Maitreyi, to the effect that if, by realising one's own self, Moksha can be attained, then what is the nature of the creation which stares one in the face, what is the relation between the self or Atman and the creation, and whether the creation is independent of the Atman or not, initiates her into another of the most important and famous Upanishadic teachings namely, that Knowledge of one is knowledge of all (Eka Vignanena Sarva Vignanam). He says that by knowledge of Atman, every thing else becomes known, without any independent or separate study of the other. How does it happen? If Atman and creation are two independent entities, then, by a study of Atman and knowledge of Atman, Atman alone becomes known, and never the

creation. If, again, creation is studied and known, then creation only becomes known and never Atman. But the Upanishad boldly proclaims that knowledge of Atman is knowledge of everything else, i.e., of creation. This bold pronouncement is made not only in this Upanishad but also in the Chandogya and Mundaka. So it must be a grand Truth which has got to be studied and understood. We have seen above that, if Atman and creation are two independent entities, then this pronouncement makes no sense. If, on the other hand, this statement contains a grand Truth, then Atman and creation should not be two independent entities. As Atman is admittedly a real entity, it follows as the night the day, that the creation cannot be an independent entity but has only appearance without real existence; i.e. it is a mere superimposition on the Real Atman. That thus the creation is not real is further clarified by another bold statement of Yagnavalkya to the effect that the creation or duality appears *as if* it exists (Yatrahi Dvaitamiva Bhavati), and does not really exist, and where one realises one's own self as universal, infinite, and omnipresent, then where is anything else for such a man to be known or seen? etc.. The substance of his teaching, therefore, thus clearly establishes only the Advaitic doctrine. Thus the inter-relation between God and creation, or between Atman and creation is also explained by this Upanishad unequivocally on the basis of the Advaitic doctrine only. This principle of Knowledge of one being the knowledge of all, also establishes the identity between God and Man, for, on that basis only knowledge of God becomes knowledge of Man; if, on the other hand, God and Man are independent and different entities, then knowledge of God can never be knowledge of Man.

Then finally Yagnavalkya closes his teaching by making two other statements explaining clearly the inter-relation between God, Man and creation. The first is this "Yoyamatma Idamamritam Idam Brahma Idagm Sarvam". He who is called jeeva or man is the immortal Brahman or God only, and creation also is not different from such Brahman. This Mantra is repeated fourteen times paraphrasing the same idea in fourteen ways. Then the second statement which gives the finishing touch is this "తదేతత్ బ్రహ్మ అపూర్వం అనపరం అనంతరం అబాహ్యం । ఆయమాత్మా బ్రహ్మ సర్వానుభూః । ఇత్యను శాసనం" ।

This Mantra contains three ideas-the first is that Brahman is (*Apoorvam*) without anything existing prior to it as cause i.e. it is not born of anything else; (*Anaparam*) without anything existing after it as effect i.e. nothing is born out of it; (this statement again makes it clear that creation is not really the outcome of Brahman and so it has no real existence but only appearance; (*Anantaram*) without anything else within itself (i.e. it is all solid Brahman only without any inter-spaces in it, and is without parts; (*Abahyam*) without anything else outside it (i.e. Brahman is infinite with regard to space time and things, and nothing else exists in any manner whatsoever). Then the second idea is that the jeeva is really such a Brahman explaining the identity between the Jeeva and Brahman in *Mahavalkya* 'Ayam Atma Brahma' (ఆయమాత్మా బ్రహ్మ). The third idea is that this is the whole of the Upanishadic teaching, which has got to be realised by every one (Ityanusasanam). Thus this mantra makes it clear that the inter-relation between God, Man and creation has to be understood and realised, according to the Upanishads, only on the Advaitic basis, and not on any other.

(to be continued)

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

(Continued from previous Issue)

By

N. RAMESAN, M. A.,

(Indian Administrative Service.)

CHAPTER III

DATE OF SANKARA

Determining with any fair degree of accuracy, the dates of any event in Indian History, is a difficult enough task. And difficulty becomes all the more great, when later tradition has confused different persons and events without any historical perspective, with the result, that any result arrived at, can be said to be only purely tentative, and subject to further light and evidence being thrown on the subject. Determining the date of Sankara is subject to this general difficulty of Indian History, and any date arrived at can be said to be only wholly provisional.

There are two distinct schools of thought regarding the date of Sankara. The modern school held by the Western Orientalists, holds that Sankara was born in 788 A. D. and died in 820 A. D. On the other hand there is the ancient traditional school, which dates Sankara back to the 6th Century B. C. Opinions range among scholars, both western and eastern, between these two widely differing periods. An attempt is made here to narrow down this gap, and to indicate the lines on which we can hope to find a correct solution for the date of Sankara.

The main sources for us to determine the date of Sankara are threefold viz., (i) references in the Puranas and other earlier texts, (ii) references in inscriptions and other literary works whose dates we can fairly accurately determine, and (iii) the traditions of the 'paramparas' of the

Gurus, in the various Mutts which have been established by Sri Sankara in the country.

The Siva Rahashya, about which reference has already been made, states, that Sri Sankara lived about two thousand years after the advent of Kali. In the 16th Adhyaya of the 9th Amsa of Siva Rahasya, the following stanza occurs:

“कल्यादिमे महादेवी सहस्रद्वितयात्परम्”

(8th : Sloka)

The above is a very vague reference and cannot give us any definite clue to Sankara's date. This, however, helps us to determine only that the Sankara was before Christ, if this date is to be accepted.

As is well known, Sankara established his theory of Advaita by his classical commentary or Bhashya on what are called the 'Prasthanatrayas,' viz., the Upanishads, the Gita, and the Brahma Sutras. As Sankara commented on these works, it is clear that Sankara must have lived at a date equivalent to or later than the dates of the above three. In the Bhagavad Gita, Chapter XIII, the following verse occurs:

“ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः

ऋषिभिर्बहुधा गीतं छन्दोभिः विविधैः पृथक्”

(4th : verse)

The above gives us a reference in the Gita itself to the Brahma Sutras, and as Sri Sankara has written a commentary upon both the Brahma Sutras and the Bhagavad Gita, we can conclude that Vyasa or Badarayana the author of the Brahma

Sutras, Krishna the author of Bhagavad Gita, and Sankara the commentator on them, should have lived together atleast, if not seperated by any length of time.

Moreover, it is also well known that the main contribution of Sankara to the revival of Hinduism, is his condemnation of the various schools of Buddhistic metaphysics. Hence, we can definitely assert that Sankara was later than Buddha. Therefore, we arrive at the conclusion that Sankara must have been atleast a century later than Buddha, to allow enough time to Buddhism to acquire that amount of vogue as to merit condemnation at the hands of Sankara; and that, Vyasa, Krishna, and Sankara must have been contemporaneous atleast, if not separated by some years.

In this connection, another piece of evidenece also comes to our rescue. Kumarila Bhatta was another great thinker, who also condemned the schools of Buddhism, but he upheld the meticulous observance of the Vedic rites or the 'Karma Marga,' as the means of salvation. He has written a commentary upon the Purvamimamsa Sutras of Jaimini, wherein he upholds his theory of life and salvation. Sankara has refuted this purely ritualistic approach, and has established the doctrine of Advaita and the school of 'Gnana Marga' and 'Sanyasa' as the best means of liberation. It is well known that Sankara also overran in debate, the arguments of Kumarila Bhatta. In as much as, Sankara denounced the traditions of the schools of Kumarila Bhatta, it is clear that he must have been contemporaneous to Kumarila Bhatta also. So if we determine Kumarila Bhatt's date, it will give us a clue to Sankara's date also and at any rate, Sankara can be said to have lived at about that time, as he

was Kumarila's contemporay. In Kumarila Bhatta's commentary on Jaimini's Purvamimamsa Sutras, the following verse of Kalidasa in his Sakuntala is quoted:

“सतां हि सन्देहपदेषु वस्तुषु प्रमाणमन्तः करण-

प्रवृत्तयः”

This shows that Kumarila Bhatta was posterior to Kalidasa. Hence Sankara too must have lived later than Kalidasa. Thus we have broadly the following hints about the date of Sankara, viz., that he was definitely later than Buddha and was also later than Kalidas; and was contemporaneous or later than the date of the Brahma Sutras and the Bhagavad Gita.

It is now fairly well established that Buddha died round about the 5th or 6th Century B.C. But the date of Kalidasa has not been settled satisfactorily. The only thing we can say with certainty about Kalidasa is, that he must have flourished after Agni Mitra (150 B.C.) who is the hero of one of his dramas, and before 634 A.D., which is the date of the famous Aihole inscription of Pulikesin wherein Kalidasa is referred to as a great author. If the Mandasor inscription of 473 A.D. is also held to be authoritative, it narrows down the date of Kalidasa between 150 B.C. and 450 A.D. Thus since this interval falls after Buddha, we have to search for Sankara's date within this period only. This is the best that historical and epigraphical evidence can lead to. We can now review the other evidence regarding Sankara's date to narrow this gap further.

It is the tradition that Patanjali taught Gaudapada who in turn taught Govinda Bhagavadpada, the Guru of Sri Sankara. As such Patanjali and Sankara must be separated roughly by about 100 years atleast. The period of Patanjali has been fixed (a) at the second Century B.C. by

a. Ref. chap. 16 of "Age of Imperial Unity" of Bharatiya Vidya Bhavan.

Professor Mehendale, and as such Sankara's date can be only in the First Century B.C. to First Century A.D. Also Dr. Das Gupta has fixed (b) the age of the Brahma Sutras at about 200 B.C. and as such the Bhashya of Sankara on the Brahma Sutras cannot be very far from this. This evidence also points only, to First Century B. C. to First Century A.D. as the date of Sankara.

There is in Kashmir a hill called, the Sankaracharya Hill and there is a temple on the Sankaracharya Hill which has been on architectural grounds assigned by Cunningham and General Cole to the time of Jaluka one of the successors of Asoka. The Rajatarangini of Kalhana points out Jaluka as one of the three sons of Asoka and as the ruler of Kashmir. As the date of Asoka is now well known, the date of Jaluka also points to first century A. D. as the probable date of Sankara.

Thus the traditional date of the 6th Century B. C. assigned to Sankara does not seem to be quite correct, as Sankara is definitely later than Buddha and the date of Buddha is not so far back. Moreover, the following factors, viz., the references to Kalidasa in Kumarila Bhatta and Kumarila Bhatta and Sankara being contemporaries, the probable dates of Patanjali and Brahma Sutras being second century B. C., and the fact that the Sankara temple in Kashmir is on architectural grounds assigned to the days of Jaluka, the successor of Asoka, all these combine to point out that the most probable date of Sankara is first century B. C. to first century A. D. Beyond this period, it is impossible to narrow down the date.

This is further supported by the tradition of the Guru Parampara, which has been kept up in the Sringeri Mutt. According to this, the date of Sankara works

Temple on Sankaracharya Hill in Kashmere

out exactly the above period, viz., first Century B. C. to first century A. D. As per the Guru Parampara, kept in the Kanchi Kamakoti Peetham, the date of Sankara has to be worked back to the 5th century B. C., in as much as the dates of 66 Acharyas are preserved here. However, we find that in the Kanchi Kamakoti Peetham Parampara the dates from Adi Sankara from 508 B. C. down to the 12th acharya, viz. Vidyaghanaswamy of 317 A. D., work out on an average to 63 years for one acharya, and from the 12th acharya Vidyaghanaswamy to the 65th acharya, (the guru previous to the present guru, i. e. 1908 A. D.) they work out to 30 years on an average to each acharya. Moreover, upto Vidyaghanaswamy, the dates are given in Kaliyuga years, whereas from Vidyaghanaswamy, the dates are given very accurately in the Saka Era, which only has been accepted as chronologically accurate in Indian History. 63 years for one acharya is a pretty long

period whereas 30 is more reasonable. Moreover the chronology given in Saka Era is more reliable. Hence, if for the first 12 acharyas also, we assume a period of 30 years only, it takes us roughly to first century B. C. to first century A. D., as the date of Adi Sankara. Moreover, it is only the dates that are given from the 12th acharya in the Kanchi Kamakoti Peetham Parampara that are susceptible of historical verification. For example the date of Mooka Sankara from 398 to 437 A.D., can be verified with the political history of Kashmir. Thus the chronology of the Kanchi Kamakoti Peetham is correct only from the 12th Guru, Swami Vidyaghana, and it is only from him, that the dates are given in the Saka Era which are reliable. And working backwards from the 12th acharya, Vidyaghanaśwamy, at the rate of an average of thirty years per each acharya, we arrive at 1st century B. C. and 1st century A. D. as the most probable date of Adi Sankara. All evidence therefore points only to this conclusion.

However, the confusion in the minds of the Western scholars, has arisen from the fact, that the 36th successor of the Kanchi Kamakoti Peetham is one Dheera Abhinavasankara Saraswathi, whose date is from 788 A. D. to 840 A. D. This swami called the Abhinavasankara, was also a very great and illustrious writer and spiritual revivalist, and it is possible that a confusion has arisen between him and Adi Sankara in the minds of the later scholars. This Abhinava Sankara also ascended the Sarvagna Peehtam as per the work "Sadguru Santana Parimala." Similarly, 'Vakpathi Bhatta' has written about him in his work called "Sankarendra Vilasa." A later head of the Kanchi Kamakoti Peetham by name Chidvilasa Swami, has written about this Abhinava Sankara in his Sankara Vijaya, and it is

just possible that two persons, Adi Sankara and Abhinava Sankara, got confused after a lapse of time, and the tradition of the 8th century A.D. came to be established.

Followers of the 8th Century A.D. school of thought always quote the 75th sloka in the "Saundaryalahari" of Sankara, where a reference to the "Dravida boy" or 'द्रविड शिशु' occurs. This is interpreted to mean as a reference to the great Tamil sage, Tirugnana Sambandar, and as Tirugnana Sambandar was definitely later than the 6th Century A.D., it is generally held that Sankara also must be later than him and must have lived round about the 8th Century A.D. But to this day, in Malabar the birth place of Sankara, this term 'द्रविड शिशु' is held to apply to Sri Sankara himself, who also attained liberation in his childhood and hence its applicability to Tirugnana Sambandar is not quite apposite. Moreover Laxmidhara, an authoritative commentator on Saundarya Lahari, also interprets the term in the latter sense only.

It must, therefore be clear from the discussion of the evidence above, that first century B.C. to first century A.D. is about the most probable period of the date of Sankara. It must, however, be added that there is nothing certain about it and further researches may throw great light upon this intricate question and subject to this vider the above date may be accepted as the most conclusive.

CHAPTER IV

THE GURU PARAMPARA

It is the belief among the Hindus that system of philosophies and traditions of thought are made available to the world through a regular 'Parampara' or line of teachers. The 'Atma Vidya' of Advaita has also, in accordance with this tradition

been handed over through a regular line of teachers and Adi Saukara is held to be the greatest exponent of this.

It is the belief, that Advaita Vidya has been handed over from Lord Sadasiva himself and hence Lord Siva is said to be the originator of this guru parampara. From Lord Siva, Lord Narayana took over the mantle, and from him it passed on to Brahma, and from Brahma, to Vasishtha, from Vasishtha to his son Sakthi, from Sakthi to his son Parasara, and from Parasara to his son Vedavyasa, and from Vedavyasa to his son Suka.

Suka was a born Jeevanmukta. A Jeevanmukta is one who has merged his ego in the universal self, even while living in this world. He has no other bond, and no other relationship in the world, and he lives and moves about, seeing only Para Brahma everywhere. From Suka, the knowledge was handed over to a disciple by name Goudapada. From Gaudapada, the knowledge went to his disciple, Govinda Bhagavadpada and Govinda Bhagavadpada taught it to Adi Sankara. The following verse, which is generally chanted by students of Vedanta philosophy, shows the geneology of the acharyas of the Sri Sankara.

“सदाशिव समारम्भां शंकराचार्यमध्यमाम् ।

अस्मदाचार्यपर्यन्तां वन्दे गुरुपरम्पराम्”

Characteristically this verse pay homage to the institution of ‘Guruthva’, and not to any one particular master alone. From Sri Sankara, the knowledge was passed on to four disciples of his and from them and their line of disciples to the world.

Thus from the above tradition we can infer that Gaudapada can be said to be the first historical personage who was the Master of Sankara. Gaudapada is also famous for having written Karika on the Mandukya Upanishad, which is still extant. In this Karika, Gaudapada has firmly laid

the foundation for the flowering of the Advaitic philosophy, which was to reach its summit of glory under the genius of Sankara. Here Gaudapada emphasizes the negative aspect of philosophy though he has sown the seeds for the flowering of the fullfledged theory of advaita. It was left to the genius Sankara to correct the balance in this outlook of Gaudapada, and to establish Advaita as the highest truth, on unshakable foundations.

In the West coast of the Konkan country there is a Mutt called, Gaudapadacharya Mutt dedicated to Gaudapada to whom the Gaudasaraswatha Community, still owe spiritual allegiance. This Mutt has its headquarters at Shiroda (Goa). In the book called ‘Patanjali Vijaya’ by Sri Ramabhadra Dikhita, the story of Gaudapada and Govinda Bhagavatpada, who were the immediate preceptors of Sri Sankara is given in great detail. As the historical teachers of Sankara, apart from the divine ones, can be said to start with them, it may be usefull to study their lives in greater detail.

Tradition has it, that Gaudapada was a disciple of Patanjali who was a great commentator on the Vyakarana Sutras of Panini and who was the founder of the Classical School of Sanskrit Grammar. Patanjali has written a regular commentary on the Vyakarana Sutras called the Mahabhashya. He used to teach his commentary at Chidambaram which is a well known Saivite Shrine of South India. Gaudapada, who was wandering in the South, in search of a proper master, ultimately gravitated towards Chidambaram, in order to hear Patanjali’s discourses on the Mahabhashya.

Patanjali was said to be an incarnation of Lord Adishesha. In the thousand pillard Mantapam of Chidambaram, he used to

sit and discourse on his Mahabhashya. There were more than a thousand disciples, including Gaudapada, who had gathered there anxious to hear him speak. In order to explain his meaning clearly to all of them, and in order to clear individual doubts of each of the students, Patanjali thought it better to assume his original form of the thousand mouthed Adisesha himself, so that he could speak through each mouth to one of his disciples, and thus communicate directly and individually with all his thousand disciples. Therefore, Patanjali laid two conditions before starting his discourse. One was that he will sit only behind a curtain invisible to the students, and that none of the students should presume to lift the curtain during the discourse. This was intended to protect the students from being affected by the poisonous fire of his 'swarupa' as he intended to take on his form of a thousand mouthed serpent. The second was that no student should walk out of the hall during the discourse and that if any one disobeyed this, he would be transformed into a Brahma Rakshas. After making his disciples understand these two conditions, Patanjali withdrew behind the curtain, and having assumed his form of Adisesha, began to discourse upon the Mahabhashya and began also to clear simultaneously, the individual doubts of all the disciples at the same time.

Patanjali continued his discourse day after day and the students were becoming more and more enlightened. One day, it so happened that Gaudapada left his seat, forgetting the injunctions of his master that one should not leave the hall while the lecture was in progress. At the same time, another student, who had all along felt curious, as to how the master could simultaneously deliver a lecture to thousand students, clearing each individual

doubt at the same time, lifted the curtain a bit, in a mood of intense curiosity, contrary to the injunctions of his master. As soon as the curtain was lifted, the poisonous fumes from Adisesha blew forth into the assembly of the students and reduced all of them to heaps of ashes. The 'Patanjali Charita' speaks of this in the following graphic verse:

“दधुरथ सदृशीस्तनूः स्मरेण त्रिपुररिपोरलिका

-क्षिलक्षितेन

अपि दश विदुषां शतानि पुंसो गुरुवचनव्यतिलङ्घनं

ह्यनर्थः”

Patanjali felt sorry at this upshot, and having assumed his human form sat aghast there, at this sorry ending to his attempts to popularise his Mahabhashya.

Just then, Gaudapada, who had gone out re-entered the hall and found his 'guru' sitting amidst a heap of ashes. He fell at the feet of the 'guru', but the curse that was laid, viz, that any one who left the hall would become a Brahma Rakshas had to have its way. Gaudapada begged mercy of his 'guru' and Patanjali blessed him, that he would assume his normal form as an ordinary human being, when he imparted his knowledge of Mahabhashya to a proper and fit disciple. Patanjali having blessed this last surviving disciple of his, even-though he had become converted into a Brahma Rakshas, taught him the rest of the Mahabhashya.

Gaudapada assumed the nature of a Brahma Rakshas, and was wandering with a restless spirit and without any mental peace and quiet. Having learnt from Patanjali and having become a scholar of the Mahabhashya, Gaudapada travelled all over the country and came to the central part of India, viz., the land watered by the river Narbada. He took refuge under a banyan tree in the highway that was running from the South to the North of India. Here, he took rest for

years, looking to impart his learning, to a proper and fit disciple of whom, Patanjali his master had spoken. It was his custom to kill men of learning and eat them up, after questioning them in the 'sastras' and after defeating them.

Gaudapada used one classical test, in Patanjali's Mahabhashya, in order to test the depth of knowledge of any scholar whom he intended as a victim. In Sanskrit Grammar, there is a 'Pratyaya' called 'Nishtha'. A 'pratyaya' in Sanskrit is the end of a word. There are many Pratyayas in Sanskrit like, 'Taddhita', 'Krith', 'Sup' etc., and Nishtha is one of these Pratyayas. When the 'Nishthapratyaya' is added to root, the root becomes changed to the passive sense. For example, in the root 'Bhuj' to eat', if the Nishthapratyaya 'kta' is added the word 'Bhukta' means 'having been eaten'. Similarly this Nishthapratyaya 'kta' if it is added to any root changes the meaning to the passive sense, as for example 'akta' having been drenched', 'raktha' having been made red' etc. It is a grammatical peculiarity of Panini, that when this Nishthapratyaya is added to the root, 'pach' 'to cook', the final form is not 'pakta' but 'pakwa'. Panini Sutra 8-2-52 makes this very clear. This was a very rare form of Sanskrit grammar, and in those days, this form was not well known. Thus Gaudapada used to accost, with the question, "What is the final form if the Nishthapratyaya 'kta' is added to the root 'pach'? The immediate answer would be 'pakta' and Gaudapada would immediately reply "No, No! The form is 'pakwa' and you are also becoming 'pakwa' now". With that he would kill the scholar and eat him up.

After a long time, a scholar by name Chandrasarma was one day going that way. The Patanjali Charita gives the name as Chandragupta, while Sadasiva-

brahmendra in his 'Guru Ratnamala' gives it as Chandrasarma. This Chandrasarma came to be known later as Govinda Bhagavadpada, who was the immediate preceptor of Sankara. Struck by the handsome personality of Chandrasarma, Gaudapada called him for debate, and applied the acid test. Without the least hesitation, Chandrasarma replied that the answer was 'pakwa'. Gaudapada was immensely overjoyed and knew that the day of his deliverance was very near.

For many days, Chandrasarma learnt the Mahabhashya from Gaudapada, and he wrote out with his nails on the leaves of the tree what all he learnt from Gaudapada. After finishing his discourse, Gaudapada blessed his disciple and having been released from the curse of his form of Brahma Rakshas, he left for the Himalayan slopes. With the full blessings of his acharya, Chandrasarma being enlightened and delighted, plucked all the leaves upon which he had written the Mahabhashya, as and when they were being taught to him, bundled them in his upper cloth and walked towards the nearest village carrying, literally, the leaves of Wisdom, on his head.

Having been without food for a number of days he was exhausted and he rested under a tree and slept soundly. While he was thus sleeping, a sheep ate away a good portion of the green leaves of his bundle and the Mahabhashya that is now available to us is only what has been preserved after that. Hence, even today the portion that is not available in the Mahabhashya is called the 'Ajabhakshita Bhashya'. Chandrasarma woke up gathered the remaining leaves and came to Ujjain and slept in the pial of the house of a Vaisya. On account of deep exhaustion he fell into deep sleep and was attended upon by the daughter of the house. Because of her attendance upon

him, she was married to him and after begetting a son through her, Chandrasarma started once more in search of his 'guru' Gaudapada. Having reached the Himalayan mountains, he saw his Guru again and was given Sanyasa by his own 'guru' Gaudapada under the title of Govinda Bhagavadpadacharya. There in Badri, Govinda Bhagavadpadacharya had the good fortune of meeting Vyasa and Suka and Vyasa instructed him that he should go and await the Avatara of Iswara himself, who will write a classical commentary or Bhashya upon the Brahma Sutras and that Govinda Bhagavadpada should be there to teach him. With these injunctions, Govinda Bhagavadpada came back to the banks of the Narbada.

Govinda Bhagavadpada was thus the direct disciple of Gaudapada, who taught him Vyakarana in the early stages and also gave him Sanyasa in his later stages. Govinda Bhagavadpada came and lived in the same tree on the banks of the Narbada under which he had learnt his lessons from his master. He sat in Brahma Nishtha awaiting the coming of his appointed disciple Sri Sankara. These details are given with a wealth of graphic and poetic detail in the work of Patanjali Vijaya, which closes with a characteristically short epigram on the life of Sankara as follows:

“गोविन्ददेशिकमुपास्य चिराय भक्त्या
तस्मिन् स्थिते निजमहिम्नि विदेहमुक्त्या
अद्वैतभाव्यमुपकृत्य दिशो विजित्य
काञ्चीपुरे स्थितिमवाप्त स शंकरार्यः”

CHAPTER V

SANKARA'S BIRTH AND PARENTAGE

Sankara was born on Vaishakha Suddha Panchami, and the presiding star of the day was Ardra or Punarvasu. He was born in Malabar in the village of Kaladi. Most of the works dealing with the

life of Sankara agree on this point. The Siva Rahasya, for example, mentions his birth place as follows, though the name of the village is given as Sasala.

“केरले शशलग्रामे विप्रपत्न्यां मदंशजः

भविष्यति महादेवी शंकराख्यो द्विजोत्तमः”

“In the Kerala country in the village of Shashala, a part of Mine shall be born with the name of Sankara”.

The Markandeya Samhita says:

“कालाख्याय पुरोत्तमे शिवगुरु विद्याधिनाथश्च यः

तत्पत्न्या शिवतारकांशमुदितः श्रीशंकराख्यं वहन्”

“In Kaladi, the wife of the learned Siva-guru, will bear a son by name Sankara”.

The Chidvilaseeya Sankara Vijaya says:

“अलकैव पुरी यत्र कालटीति प्रतिष्ठिता

नगरी धनसंवीता राजते जगतीतले

Anandagiri mentions:

कालाख्ये ग्रामवर्ये केरलालङ्कृताकृते ।

विद्याधिराजनाम्ना यः प्राज्ञः शिवगुरुर्बभौ ।

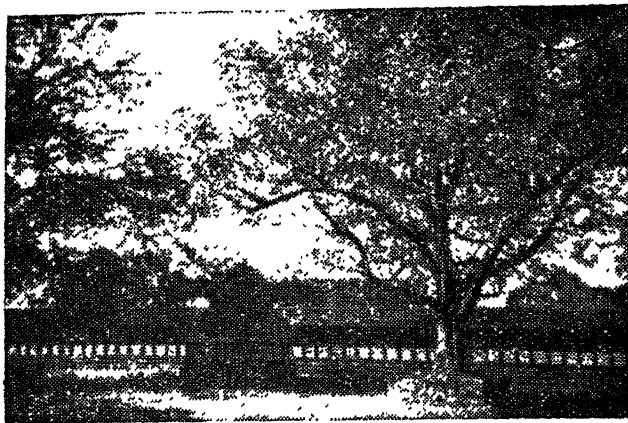
ततः सदाशिवः शम्भुः लोकानुग्रहतत्परः ।

तपोमहिम्ना तत्पत्न्या प्रविशेश स्वतेजसा ॥

Thus almost all the authorities are agreed upon the birth place of Sankara and universal tradition also has it, that Sankara was born at Kaladi. This Kaladi still exists and is situated about six miles from Alwaye station in Malabar.

In this Kaladi, on the banks of the river Churna, there lived a wealthy and learned brahmin by name Vidyadhi Raja. He was well-versed in the Vedas and Sastras and led a pious life. He had an only son by name Sivaguru. Sivaguru was a worthy son of a worthy father and was also well learned, wise and good. Sivaguru was, in due course married to a fair and cultured lady by name Aryamba. After the demise of his parents, Sivaguru became the head of the family and was leading the life of the householder.

Sivaguru and Aryamba, though they had all worldly possessions, and had everything that this life had to offer, still

Vrishachaleswara—Temple—Prakaram

were unhappy because they did not have any child. They, therefore left their village and migrated to a neighbouring village, called as Vrishachala with a temple dedicated to Lord Parameswara and did penance towards him. Vrishachala is now known as Trichur in Malabar, and is a place of great religious importance even to

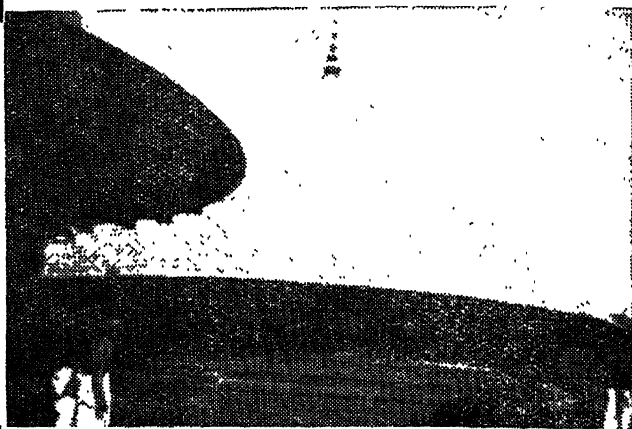

Temple Entrance

the present date. Even to this day the Abisheka of Lord Vrishachaleswara is performed with pure ghee and this practice has been in continuous vogue for over a thousand years, so that even to this day, Ayurvedic doctors, who require ghee of more than a thousand years vintage still go to that temple for it. The temple is also now popularly known as Vadakkundhan Temple. In this great place of pilgrimage, Sivaguru and Aryamba were

leading a life of austerity and penance, praying to the God for mercy and for the boon of a child.

After a long time arduous period of Tapascharya, one night, Lord Vrishachaleswara appeared before Sivaguru in a dream and asked him, "Do you desire a hundred sons or one son? If you desire hundred sons, they will all have long life; but if it is only one son, he will have only a very short

Vrishachaleswara Temple

life. The hundred sons however will all be ignoramuses, whereas the short lived one, if you so desire, will be a Sarvagna or an all knowing man". Sivaguru after a deep cogitation with his wife, meditated upon the Lord again with a prayer that the Lord's will be done, and that what is good may be done by the Lord himself. Thereupon the Lord graced them, and told them

Vrisherchaleswara Temple—Rama & Krishna

that he will himself take birth through them through as a short lived one. Both of them felt glad that their prayers had at last been heard, and after finishing all the rituals they returned to the native village of Kaladi.

Aryamba became pregnant in due course, and in the cyclic year Nandana, on the Panchami day of Sukla Paksha, when the moon was in the Ardra Nakshatra, which has the Lord Siva for its Adhidevata and in the rising of cancer, with the sun in Aries, and the important planets in the quadrants, a male child was born to Aryamba. The Jathakarma and the Namakaranam ceremonies were duly performed by Sivaguru. That child was Sankara, who was destined to lift the world out of darkness into light, and out of ignorance to full knowledge.

The child was named as Sankara, because it is the tradition in Malabar to

name any child, after the constellation in which it is born. For example, the kings of Travancore have been named as 'Moolam Tirunal' and 'Swati Tirunal', in accordance with the star of the day, in which they were born. The Sanskrit name 'Sankara' contains, the Tithi, the month and the Paksha of Sankara's birth, computed as per the 'Katapayadi Sankya-system of numeration. According to this method of computation, the word 'Sa' स represents 5, as it is the fifth letter counted from 'ya' य. The letter 'ka' क represents number one, as it is the first number counted from 'ka' क, and the letter 'ra' र represents number two, as in the second letter counted from 'ya' य. Thus the word "Sankara" represents 5, 2, 1, or the 5th Tithi, second Masa and the first Paksha. Hence, according to the custom of Keraladesa, the word "Sankara" itself denotes that he was born on Vaisakha sukla Panchami day.

Dream of Sivaguru

CHAPTER VI

CHILDHOOD, BRAHMACHARYA AND
SANYASA

Sankara was brought up with all care by his loving parents. When he was four years old, his father Sivaguru died, leaving the upbringing of the child to the care of Aryamba. Even during his early days, Sankara was a precocious student and was able to master all the intricacies of the sastras with no difficulty. In due course, Aryamba decided to initiate her son into the order of 'brahmacharya' by investing him with the Upanayana or 'sacred thread'. She performed the Upanayana ceremony of Sankara in the 5th year of his life.

Anandagiri mentions about this as follows in his Sankara Vijaya :

“पञ्चवर्षस्य वर्णादि ग्रहणेनास्य धीमतः
उपनीतिमकृत्वैव ममार महितः पिता”

Here it is stated that Sankara's father died even before Sankara's Upanayana. Also according to Madhaveeya Sankara Vijaya, Sivaguru died before the Upanayana of Sankara as is seen from the following :

कृतवती मृतचोदितमक्षमा, निजजनैरपि कारितवत्यसौ
उपनीतिमकृत्वैव ममार महितः पिता”

However, the Chidvilaseeya Sankara Vijaya says that Sivaguru lived long enough to celebrate the Upanayana of his son. Sadasivabrahmendra also says, that Sankara's father died only after investing him with the Upanayana “उपनीय दिवं गते स्वताते”. But the consensus of opinion among the biographers is, that Sankara's father died when Sankara was at a very tender age, and before his Upanayana.

Sankara was sent to a learned brahmin for learning all the Vedas. He was an extraordinarily precocious child and soon mastered all that was taught to him. He also followed rigorously the injunctions of the 'brahmacharya' life, by begging

for alms or 'bhiksha' every day and living on it. A student or one following the Brahmacharya life, had to procure his food, only by begging alms from the family people, or Grihasthas and live on it, and Sankara followed this age old custom very strictly.

One day, Sri Sankara, in the course of his daily rounds for 'bhiksha', reached the house of a very poor brahmin. The owner was a very poor person and he himself lived upon the charity of his neighbours. When Sankara reached his house, the owner of the house was absent on other work. Only his wife was present. She was struck by the magnetic personality of young Sankara and thought that he must be an exalted divine being, who was capable of showering heavenly grace upon her, and therefore wanted to please him by providing a good feast to him. But unfortunately, there was nothing available in the house, by way of food stuffs. After elaborate search, she was able to produce only a small 'amalaka' fruit. She felt very much distressed and ashamed that she had nothing else except that to give to such a person as Sankara. But out of the fullness of her affection she could not resist herself and came and gave this fruit with all reverence and love to the Divine Teacher.

As soon as he got it, Sri Sankara was able to divine her devotion to him, and was able to see that it was sheer physical poverty that made her come out with the 'amalaka' fruit, whereas her heart was as large as the sky itself. Sankara then prayed to Lord Mahalakshi, the Goddess of Wealth, in a 'stotra', which has since become celebrated as the 'Kanakadhara-stava'. Goddess Lakshmi appeared before him and on Sankara's prayer, to wipe off the poverty of the household, the Goddess showered golden 'amalaka' fruits in that house. 'Kanakadharastava' is remarka-

Poor Woman giving "Amalaka" Bhiksha to Sankara—Brahmachari

ble for its subtle poetry and for its direct appeal to the sense of beauty and the sense of utter surrender towards the divine. This is the first piece of 'stotra' composed by the Great Acharya.

Sankara was round about 8 years at this time and his mother had become very aged. She was unable to walk the distance to the Churna river to take her daily baths. This river is now known as Alwaye. Sankara sensed the difficulty of his mother and made an incantation to the river. The river out of obedience to the Divine Teacher altered its course and flowed near his house. His mother was, therefore, relieved of the necessity of having to walk a long distance every day towards the river bed for her bath. Even to this day, the old bed of the river is seen in the village of Kaladi.

Sankara, even at that very early age, thought of taking up Sanyasa. There was

of course, no need for a divine 'avatara', to have any formal initiation or any formal course of discipline, but having taken up a human form, it was necessary for Sankara to follow the traditions that have been laid down, so that people after him may not think lightly of entering upon the order of 'sanyasa' without proper initiation. He asked permission of his mother, but his mother did not grant him the permission, as it was her desire to see her only son marry and breed a family.

However, one day, while Sankara was bathing in the river, a crocodile caught hold of his feet and he was about to be eaten up. He began to cry for help and his mother came running on hearing the boy's shouts. She saw her son in a desperate plight. Sankara who was well versed in the Sastras, thought that the only way of escaping from death was by a

Sankara was caught by Crocodile

change of 'Ashrama', i.e. by obtaining sanyasa, as the sastras declare that if a man changed his 'ashrama', he is deemed to get a new birth and thereby a new and fresh lease of life.

This is a celebrated event in the life of Sankara. The Chidvilaseeya Sankara Vijaya, says that Sankara addressed his mother about the advisability of assuming 'sanyasa' to save himself from the crocodile in the following verse :

गृहीतस्तेन नक्रेण पादे सर्वविदां वरः
अन्याश्रमं ग्रहिष्यामि यत्तदग्रे भवत्यलम्
इति निश्चित्य मनसा सन्यासं कर्तुमुत्सुकः

The Patanjali Charita, from which we get glimpses of the lives of Gaudapada and Govinda Bhagavadpada—the two previous gurus of Sankara, also gives a short account of the life of Sankara and begins the story of Sankara with this incident of the crocodile catching his feet.

अत्रान्तरे सरिति नक्रगृहीतपादः
सन्यस्तशंकरमुनिर्दुरिताद्विमुक्तः

The Vyasachala Sankara Vijaya also describes the incident in the following verses, and says that Sankara addressed

his mother about the advisability of assuming Sanyasa to save himself from crocodile.

नक्रोऽम्ब मां नयति तीव्रतनुर्बलाढ्यः
सन्यासवेषकरणे मम जीवितं स्यात्

Aryamba was faced with a dilemma, viz. either to see her son being devoured by the crocodile, or to release him from that danger but at the same time release him also from worldly bondage by permitting him to enter upon the 'sanyasa-shrama'. As any mother would desire, she preferred to see her son alive, even though a 'sanyasin' and gave him the necessary permission. Sankara immediately took upon himself the vows of Sanyasa and performed the necessary preliminary rites for entering upon Sanyasa order, and also uttered the sacred mantras. Immediately, Sankara was released from the jaws of the crocodile. The crocodile which was a Gandharva and which had been under a curse of Brahma, changed its form and flew off into the sky, singing the praise of Sri Sankara.

Sankara reached the bank, to the great joy of his mother Aryamba. His mother

asked him to come home. But, true to the tradition of a sanyasin, Sankara told her that he could not comply with her request. He asked his relatives to take care of his mother and started his wanderings, after assuring her that whenever she thought of him, he would come to her. Quite characteristic of the lovable and human qualities of Sankara, he also assured her that he would come and perform her funeral rites, even though it was enjoined in the Sastras that a Sanyasin should not perform any Karma for his parents or relatives.

Sankara then left Kaladi, clad in the orange robes of a Sanyasin, and started Northwards in search of a 'guru' to formally initiate him in the order of sanyasa, and for being instructed formally in the Mahavakyas. After many months of wandering, he finally reached the banks of the Narbada, and at dusk reached a cave, at which resided Sri Govinda Bhagavadpada, the recipient of the

Mahabhashya from the lips of Gaudapada. Govinda Bhagavadpada was waiting there according to the instructions of Vyasa, awaiting the arrival of his pre-destined disciple. Sankara who was struck by the divine personality of Govinda Bhagavadpada fell at his feet. After some conversation, Govinda Bhagavadpada accepted Sankara as his disciple, and initiated him in the Mahavakyas. Sankara lived with his 'guru' for sometime and learnt the spiritual truth and the disciplines under Govinda Bhagavadpada. After mastering all that had to be learnt from the 'guru', Govinda Bhagavadpada gave permission to Sankara to leave him, and told him, that it was time, that he began to preach the Advaita Vidya, and also to write an authoritative commentary on the Brahma Sutras. He instructed Sankara to go to Benaras which was the spiritual centre of gravity of India, to do this work. Accordingly Sankara repaired to Benaras crossing the Vindhya mountains.

OPENING OF ROAD TO SRISAILAM & LAYING FOUNDATION STONE FOR REST HOUSE & BUILDINGS AT SRISAILAM ON 24-11-57

The Commissioner, H. R. & C. E. (Adm) Department, Andhra Pradesh, announces with pleasure that :—

The *Chief Ministers of Mysore and Andhra Pradesh* have kindly consented to participate in the functions at Srisailam on 24-11-1957 as per programme below :—

9-30 a.m.	Dornal	Opening of the newly constructed road from Dornal to Srisailam.
10-30 a.m.	Dornal	Opening of Bus Service to Srisailam.
12-00 noon	Srisailam	Laying of foundation stone for Rest House under L. D. Scheme, by SRI N. SANJEEVA REDDI, <i>Chief Minister, Andhra Pradesh.</i>
12-15 p.m. to	Srisailam	Laying of foundation stone for other buildings under Donation scheme, by SRI N. SANJEEVA REDDI and SRI S. NIJALINGAPPA, <i>Chief Ministers, Andhra Pradesh and Mysore respectively.</i>
12-30 p.m.		
12-45 p.m.	Srisailam	Public meeting.

శ్రీ శైలక్షేత్రము

శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునస్వామివారి దేవస్థానము.

విజ్ఞప్తి

మన దేశములోనున్న పండ్రెండు జ్యోతిర్లింగములలో శ్రీశైల జ్యోతిర్లింగము గొప్ప మహిమ గలది. కాశీక్షేత్రము నందు బౌతిక దేహమును వదలిన వారికి మోక్షము సిద్ధించిన, ఆరుణాచలమునందు దైవస్మరణ చేసినవారికి మోక్షము కలిగిన, శ్రీశైల శిఖరమును దర్శించిన మాత్రముననే మోక్షము లభించును. శ్రీ శివాజి మహారాజు ఈ క్షేత్రము నందు శ్రీ భ్రమరాంబాదేవిని ఆరాధించి అదేవి కటాక్షమున దివ్య ఖడ్గమును సంపాదించి విజయ యాత్రచేసిన విషయము చరిత్ర ప్రసిద్ధము. ఇటుల పురాణ ప్రసిద్ధమును పవిత్రమును యావద్భారత దేశీయులకు పరమ పూజనీయమును అయిన యీ దేవాలయపు ప్రాముఖ్యతను గుర్తు సందుంచుకొని ప్రస్తుతము మన ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ముఖ్య మంత్రిలును అనాటి ఆంధ్ర ప్రభుత్వములో పబ్లిక్ వర్క్స్ శాఖామంత్రిలును అయిన శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డిగారి కృషి ఫలితముగా భక్తులు సులభముగా యీ పుణ్యక్షేత్రమును దర్శించుటకువీలుగా కేంద్ర ప్రభుత్వము వారి ధన సహాయముతో సుమారు యిరువదిలక్షల రూపాయలుఖర్చు పెట్టి దొర్నాలనుండి శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి ఆలయ ద్వారము వరకు 32 మైళ్ల పొడవున పర్వత లోయలమీదుగా అతి రమణీయమైన ప్రకృతి దృశ్యములద్వారా రోడ్డు నిర్మించుట పూర్తియైనది. ఇటీవలనే తిరిగి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారి కృషి ఫలితముగా యీ రోడ్డుపై తారు, సిమెంటు వేయుటకు కేంద్రప్రభుత్వము 5 లక్షల రూపాయలు మంజూరు చేసినది. ఇందువలన వృద్ధాప్యముచేతను యితర కారణముల చేతను కాలినడకన శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి దర్శనము చేసి కొనజాలని భక్తులకు కలలోనైనను అనుకొననట్టి సౌకర్యము లభించినది.

యాత్రీకుల సౌకర్యార్థము 6 గురు ప్రయాణీకులు ప్రత్యేకముగా పోవుటకు స్పెషల్ మోటారుకారు ఏర్పాటు చేయబడినది. ముందుగా అడ్వాన్సుకట్టి దేవస్థానం ఎగ్జిక్యూటివు ఆఫీసరుకు తెలిపినచో భక్తులు కొరిన స్థలమునకు యీ మోటారుకారు పంపబడును.

మార్చిపురం రైలు స్టేషనునుంచి శ్రీశైల దేవాలయము వరకు బస్సు సౌకర్యము ఏర్పాటు చేయబడుచున్నది.

24-10-57 తేదీనుండి యాత్రీకుల సౌకర్యార్థం భోజన ఫలహారాల దేవస్థానముచే ఏర్పాటు చేయబడినది. రెండు

గంటలు ముందు తెలిపినచో ఎంతమందికైనను మనిషి 1 కి॥ 0-12-0 రేటు చొప్పున భోజనము సప్లయ చేయబడును. నరసమైన రేట్లకు కాఫీ, టీ ఫలహారములు సప్లయ చేయబడును.

స్వయంపాకుల సౌకర్యార్థము పదార్థ విక్రయశాల (Provision Stores) నరసమైన రేట్లతో దేవస్థానము వారు ఏర్పాటు చేసియున్నారు.

ఒకప్పడు యీ క్షేత్రము మహదైశ్వర్యములతో తులదూగు చుండెను. ఈ దేవాలయపు గోడలకే బంగారు రేకులు అమర్చబడినట్లు ప్రతీతి. కాని కారణాంతరముల వలన రెండుమూడు వందల సంవత్సరములు నిర్లక్ష్యము చేసినందున యీ పవిత్ర దేవాలయము నేడు శిథిలావస్థలో నున్నది. గర్భాలయములో, అంతరాలయములో కొన్ని దూలములు విరిగియున్నవి : అనమాన శిల్పచాతుర్యముతో చెక్కబడిన పురాణ గాథలు కలిగిన కొటగోడలు శిథిలావస్థలో నున్నవి. చరిత్ర ప్రసిద్ధములైన గోపురములు (శ్రీ శివాజి గోపురముతో సహా) సగము కూలి ప్రమాదకర స్థితిలో నున్నవి. శిల్పకళానిలయములైన మంటపములన్నియు (ప్రతాపరుద్ర హరిహర రాయమంటపములతో సహా) పడి పోవుచున్నవి. యాత్రీకులకు తలదాచుటకు వసతి సౌకర్యము లేమాత్రము లేకున్నది. నీటి సౌకర్యము, విద్యుచ్ఛక్తి సౌకర్యము అభివృద్ధి పఱచవలసిన అవసరమెంతేనియు గలదు. ఈ ఫనుల కన్నింటికని సుమారు యిరువది లక్షల రూపాయలు అవసరమై యున్నది. ఇట్టి దేవాలయములను సంరక్షించుచుండిన రాజులు, జమీందారులు కనబడని నేటి ప్రజాప్రభుత్వ హయాములో యీ భాద్యత ప్రజలపైనే కలదు. ఇది గుర్తెరిగి భక్తులందరు ఉత్సాహముతో భూరివిరాళములొసగి యీ పవిత్ర కార్యసాధనకు తోడ్పడెదరుగాక.

దాతలకు కలుగ జేయబడు సౌకర్యములు

(1) రూ. 100/- నుంచి రూ. 500/- వరకు విరాళము లిచ్చు దాతలకు దర్శన రుసుము లేకయే పరుస తప్పించి దర్శన మిప్పించబడును.

(2) రూ. 500/- ల నుండి రూ. 1000/- ల వరకు విరాళము లిచ్చు దాతలకు పై సౌకర్యముతోపాటు నం॥

సకు మూడు రోజుల కాలము ఉచితవనతి సౌకర్యము కల్పించబడును.

(3) రూ. 1000/- ల నుంచి 2000/- రూ. వరకు విరాళము లిచ్చు దాతలకు పై రెండు సౌకర్యములతో పాటు వారిపేర్లు యిందుకుగాను ప్రత్యేకించబడిన ఫలకము నందు చెక్కించబడును.

(4) రూ. 2000/- ల పైన విరాళము లిచ్చు దాతలకు వారుకోరిన పనికి ఆ విరాళము నుపయోగించి వారిపేరు అట్టి కట్టడములపైన చెక్కించుటయే గాక, పైని చెప్పబడిన సౌకర్యములన్నియును కల్పించబడును.

పసతి సౌకర్యములు

యాత్రీకులకు వనతి సౌకర్యములు కలిగించుటకుగాను యీ క్రింద చూపబడిన నిర్మాణములు ఏర్పాటు చేయబడును.

భవనముల వివరములు

- (1) ఒంటగదుల కట్టడములు (వంట మరియు స్నానాది సౌకర్యములు ప్రత్యేకము.) మదింపు రూ. 4500/-
- (2) చిన్న కుటరములు (రెండు గదుల భవనములు వంట స్నానాది సౌకర్యములు ప్రత్యేకము.) మదింపు రూ. 7000/-
- (3) పెద్ద కుటరములు (3 గదుల భవనములు వంట స్నానాది సౌకర్యములు ప్రత్యేకము.) మదింపు సుమారు రూ. 10000/-

పై భవనముల నిర్మాణముల కగు ఖర్చులో నాల్గవ వంతు దేవాలయము భరించును. మిగతా మొత్తము దాత లిచ్చినచో భవనములపైన వారిపేర్లు ఉపహరింపబడుటయే గాక సంవత్సరములో పదిరోజులు వారికిగాని వారి వుత్తరువు పొందినవారికిగాని నదరు భవనములలో ఉచిత వనతి సౌకర్యములు కల్పించబడును. ఈ భవనములందు గాని అవి నిర్మించిన స్థలమునందుగాని దాతలకు ఎట్టి హక్కులును ఉండవు.

ప్రత్యేక అర్చనలు

ఈ దిగువ సూచించబడిన ప్రత్యేక అర్చనలు ఏర్పాటు చేయడమైనది.

శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి దేవాలయము

1. ప్రతి దర్శనము మరియు ప్రవేశమునకు రుసుము 1-0-0
2. ప్రతి కర్పూర హారతి, కొబ్బరికాయ లేక వత్తులు వెలిగించినందుకు 0-8-0

3. మహాన్యాస పూర్వక కారక, శతానువాక సహిత అతిరుద్రాభిషేకము 1331 అవృత్తులు. 1116-0-0
4. మహాన్యాస పూర్వక కారక శతానువాక సహిత మహారుద్రాభిషేకము 121 అవృత్తులు. 250-0-0
5. మహాన్యాస పూర్వక కారక శతానువాక సహిత రుద్రాభిషేకము 11 అవృత్తులు 116-0-0
6. ,, సకృద్వాసర అభిషేకము ఏకావృత్తి 50-0-0
7. మహాన్యాస పూర్వక మహారుద్రాభిషేకము. 121 అవృత్తులు. 50-0-0
8. మహాన్యాస పూర్వక రుద్రాభిషేకము. 11 అవృత్తులు. 25-0-0
9. మహాన్యాస పూర్వక సకృద్వాసరాభిషేకము. ఏకావృత్తి 15-0-0
10. లఘున్యాస రూపక రుద్రాభిషేకము. 11 అవృత్తులు. 20-0-0
11. లఘున్యాస రూపక సకృద్వాసరాభిషేకము ఏకావృత్తి 10-0-0
12. రుద్రాభిషేకము. 11 అవృత్తులు 15-0-0
13. సకృద్వాసరాభిషేకము. ఏకావృత్తి 5-0-0
14. పురుషసూక్తవిధానశైవనహస్రనామ పూజ. 6-0-0
15. శివనహస్ర నామపూజ. 5-0-0
16. భృంగి పూజ. 5-0-0
17. పురుషసూక్త విధాన త్రిశతిపూజ. 4-0-0
18. త్రిశతి పూజ. 3-0-0
19. పురుషసూక్తవిధాన శివఆష్టోత్తరశత నామపూజ 3-8-0
20. శివ ఆష్టోత్తర శతనామ పూజ 2-8-0
21. లక్ష్మీబిల్వార్చన లేక లక్ష్మకుసుమార్చన లేక నహస్ర ఘటాభిషేకము. 116-0-0

(ఈ పూజకు కావలసిన పూజాప్రవ్యములన్నియు ఋత్విక్కులు వారిదక్షిణలు అన్నియు పూజ చేయించు కొనువారు ఏర్పాటు చేసికొనవలయును.)

22. జరుపు దండములు, పొర్లు దండములు 5-0-0
23. పుట్టు వెండ్రుకలు 6-0-0
24. ఉపసయనము 25-0-0
25. వివాహము 25-0-0
26. వెండినందివాహనము లేక కైలాస వాహనము లేక రావణవాహన సేవ. 50-0-0

27. పల్లక సేవ	12-0-0
28. రుద్రాక్ష సేవ	25-0-0
29. దర్పణ సేవ	5-0-0
30. మహా నైవేద్యము పండినది	2-0-0

శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి ఆలయము

1. శ్రీ సూక్తవిధాన సహస్రనామ పూజ	6-0-0
2. సహస్రనామ పూజ	5-0-0
3. శ్రీ సూక్తవిధాన త్రిశతి	4-0-0
4. త్రిశతి	3-0-0
5. శ్రీ సూక్తవిధాన ఖడ్గమాల పూజ	4-0-0
6. శ్రీ దేవీ ఖడ్గమాల పూజ	3-0-0
7. శ్రీ సూక్తవిధాన అష్టోత్తర శతనామపూజ	3-8-0
8. అష్టోత్తర శతనామ పూజ	2-8-0
9. కర్పూర హారతి, కొబ్బరికాయ లెక వత్తులు వెలిగించుటకు	0-8-0
10. వస్త్రాలంకరణము	5-0-0
11. మహానివేదన	5-0-0
12. దర్పణ సేవ	5-0-0
13. గండ దీపము	2-8-0
14. లక్ష కుంకుమార్చన లేక లక్ష పుష్పార్చన	116-0-0

(ఈ పూజకు కావలసిన సామగ్రి తమ ఋత్విక్కులు, వారిదక్షిణలు వగైరా పూజ చేయించుకొనువారు ఏర్పాటు చేయించుకొనవలెను.)

నిత్యార్చన

శ్రీ శైల మల్లికార్జునస్వామివారి దేవాలయములోగాని, శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి వారి ఆలయములోగాని జరిగెడి నిత్యార్చన కాలములో నిత్యము భక్తుల గోత్ర నామములు చదివించు కొనదలచిన వారు సంవత్సరమునకు 25/- రూ. చెల్లించ వలెను. అటులనే పై దేవాలయములలో దేనిలో నైనను నిత్యహారతి సమయములో గోత్రనామములు చదివించుకొన దలచిన భక్తులు సంవత్సరమునకు రు. 12-0-0 చెల్లించిన చాలును.

శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి వీభూతిప్రసాదము శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి కుంకుమప్రసాదము వలయు భక్తులు ఎగ్గి క్యూటివు ఆఫీసరుగారి పేరు రు. 1-0-0 మణియార్దరుచేసి వారి పూర్తి విలాసము తెల్పిన పై నుదహరించిన ప్రసాదము పంపబడును.

శాశ్వత అర్చన నిధులు

ఈ క్రింద చూపబడిన విరాళములు చెల్లించువారి పేర గాని, వారు తెలియజేయు వారి పేరగాని క్రింద చూపబడిన అర్చనలు (శివరాత్రి, సంవత్సరాది ఉత్సవదినములలో గాక యితర దినములలో) వారు కోరునట్టి ఒక దినమున శాశ్వతముగా జరుపబడును ఇందుకుగాను విరాళములపై వచ్చు వడ్డీ మాత్రమే ఉపయోగించబడును.

శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి వారి దేవస్థానము

1. మహాన్యాస పూర్వక కారక శతానువాక సహిత రుద్రాభిషేకము. 11 అప్పట్లు	4000-0-0
2. మహాన్యాస పూర్వక కారక, శతానువాక సహిత నకృద్వారాభిషేకము ఏకావృత్తి	2000-0-0
3. మహాన్యాస పూర్వక మహారుద్రాభిషేకము. 121 అప్పట్లు	2000-0-0
4. మహాన్యాస పూర్వక రుద్రాభిషేకము 11 అప్పట్లు	1000-0-0
5. మహాన్యాస పూర్వక నకృద్వారాభిషేకము ఏకావృత్తి	600-0-0
6. లఘున్యాస పూర్వక రుద్రాభిషేకము 11 అప్పట్లు	800-0-0
7. లఘున్యాస పూర్వక నకృద్వారాభిషేకము ఏకావృత్తి	400-0-0
8. రుద్రాభిషేకము 11 అప్పట్లు	600-0-0
9. నకృద్వారాభిషేకము ఏకావృత్తి	200-0-0
10. పంచామృత స్నానము	100-0-0
11. అష్టోత్తర శతనామ పూజ	100-0-0
12. సహస్రనామ పూజ	200-0-0

శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి వారి దేవస్థానము

1. సహస్రనామ పూజ	200-0-0
2. అష్టోత్తర శతనామ పూజ	100-0-0

శ్రీ శైలమున దర్శించ వలసిన ముఖ్య క్షేత్రములు

శిఖరేశ్వరము, హటేశ్వరము, పాలధార, సాక్షి గణపతి, పంచమఠములు, ఏనుగుల చెరువు, చంద్ర గుండము, పాతాళగంగ, నరసింహబిలం, లింగాలగట్టు, కదలి వనము.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

NOVEMBER 1957

No. II

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,

B. A. B. L.

*Additional Secretary, Law Dept.
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sriman S. T. G. VARADACHARY,

M.A. (Hons.) Principal,
*Narasimha Sanskrit College, Chittigudur,
Masulipatam.*

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,

*Deputy Secretary, Home Department,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sri M. SOMASEKHARASARMA,

*Department of Archaeology, Andhra University.
Waltair.*

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,

*Superintendent,
Department of Archaeology, Nagarjunasagar.*

Sriman Pandita,

PARTHASARADHI IYYENGAR,
Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER MONTHLY COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

హేవలంబి

మా స ప త్రి క

కార్తీకము

వి ష య సూ చి క

పుట

తె ను గు

ముఖచిత్రము: శ్రీ వేణుగోపాలమూర్తి - (త్రివర్ణచిత్రము).

1. వైదిక మంత్రము - (తాత్పర్యసహితము)	....	269
2. బ్రహ్మజిజ్ఞాసా - (సంస్కృతమ్) - లింగనసామయాజీ.	....	270
3. శ్రీలక్ష్మీత్ర పునరుద్ధరణ - రహదారి రస్తా ప్రారంభము - వసతి గృహములకు శంకునిక్షేపము	....	
(i) దేవదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ కమిషనర్ - శ్రీ పైడి లక్ష్మయ్యగారి - అభ్యర్థనోక్తి	....	271
(ii) ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు - “సంకల్పనిధి”	....	273
(iii) మైనూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నిజలింగప్పగారు - “అభినందనము”	....	274
(iv) డిప్యూటీ కమిషనర్ శ్రీ జి. యస్. యస్. రామమూర్తిగారు - “సంతృప్తి”	....	277
4. శ్రీ శంకర భగవత్పాదాంజలి - పద్యములు - కవిశేఖర శ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి	....	280
5. తోట్లవల్లూరు - శ్రీ వేణుగోపాలస్వామివారు - కవిరాజశిరోమణి - పండిత - శ్రీ దీవి నరసింహాచార్యులు	....	281
6. దేవాలయములు - విశేషపూజలు - శ్రీ పండిత పార్థసారథిభట్టాచార్య - తిరుపతి.	....	288
7. గర్వభంగము (కథ) - శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య.	....	290
8. నామజపము - శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణ.	....	294
9. రవ్వలమొలతాడు (చిన్నకథ) - చిట్టిబాబు.	....	299
10. వార్తలు - (i) తిరుపతి - శ్రీ బాలాలయ ప్రతిష్ఠ.	....	301
(ii) మద్రాసు మంత్రి శ్రీ భక్తవత్సలంగారి హితబోధ.	....	302

CONTENTS

ENGLISH

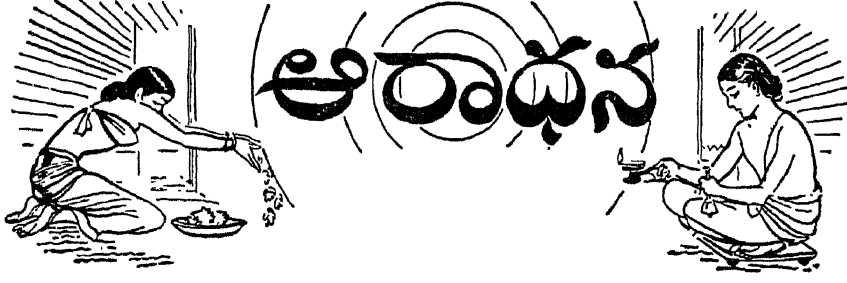
PAGE

1. ANDHRA ARCHITECTURE: By Sri V. V. Tonpe, M. A., Lecturer, Hindu College, Masulipatam.	... ..	193
2. HINDU IMAGES-8: By Sri T. N. Srinivasan, M.A., Madras	... ..	196
3. TEMPLES-XXX—By Yatharthawadi.	... ..	200
DEPARTMENTAL NOTES: FORMATION OF DISTRICT COMMITTEES OF SRI SAILAM RENOVATION	... ..	202
4. LIFE OF SRI SANKARACHARYA - CHAPTERS—VII—X By Sri N. Ramesan, M.A., I.A.S.	... ..	203

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - కార్తీకము

సంచిక ౧౧

ॐ

स॒म्रा॒ड्दि॒शाः स॒ह॒सा॒म्नी स॒ह॒स्व॒त्य॒तु॒र्हे॒म॒न्तो वि॒ष्टया॑ नः पि॒प॒र्तु ।

अ॒व॒स्य॒वा॒ता बृ॒ह॒ती॒र्नु श॒क्व॒री॒रि॒मं य॒ज्ञ॒म॒व॒न्तु नो घृ॒ता॒चीः ॥

తే ॥ సం ॥ కా. ౪. ప్రపా. ౪. అను. ౧౨.

తాత్పర్యము:—దిక్కులలో మిక్కిలి ప్రకాశవంతమగునట్టియు, సామముతో కూడినట్టియు, బలముకలిగినట్టి యార్ధ్వదిక్కు మనలను రక్షించుగాక! హేమంతర్తువు విశిష్టమగు స్థితిచే మనలను రక్షించుగాక! రక్షణశీలముకల వాయువులు కలిగినట్టియు, బృహతీఛందస్సుతో కూడినట్టియు, శాక్వర సామములకు మూలమగునట్టి ఋక్కులు అజ్ఞాహుతితో కూడినవై ఈ మాయజ్ఞమును పరిపాలించుగాక!

ऊ॒र्वा दि॒शाः र॒न्ति॒रा॒शौ॒ष॒धी॒नाः सं॒व॒त्स॒रेण॑ स॒वि॒ता नो॒ अ॒ह्ना॒म् ।

रे॒व॒त्స॒मा॒ति॒च्छ॒न्दा उ॒ छ॒न्दो॒ऽजा॒त॒श॒त्रुः स्यो॒ना नो॑ अ॒स्तु ॥

తే ॥ సం ॥ కా. ౪. ప్రపా. ౪. అను. ౧౨.

తాత్పర్యము:—దిక్కులలో నీ యార్ధ్వదిక్కు వర్షదానముచే ఓషధులను నమకూర్చుచున్నదై మనకు అత్యంతము ప్రీతిహేతువు. అట్టి యీ యార్ధ్వదిక్కు మనకు సుఖమును కలుగజేయునదగు గాక! దినముల సమూహరూపమగు సంవత్సరముతోకూడిన సూర్యుడుకూడ మనకు సుఖప్రదుడగు గాక! రైవతమను సామము ఛందస్సున కలవడని ఋక్కులుకలదైనను ఆ ఋక్సమూహము మనలను అజాతశత్రువులనుగా జేయుగాక!!!

“ ब्रह्मजिज्ञासा ”

लिङ्गनसोमयाजी (रचयिता)

यस्माज्जातं जगत्सर्वं यस्मिन्नेव प्रलीयते ।

येनेदं धार्यतेचैव तस्मै ज्ञानात्मने नमः ॥

लोके तावत्सर्वप्रवृत्तेः फललिप्सैव मुख्यं कारणम् । “ प्रयोजनमनुद्दिश्य न मन्दोऽपि प्रवर्तते ॥ ” इति । फलेच्छायाः तैक्ष्ण्यानुरोधि भवति तत्र प्रवृत्तितैक्ष्ण्यम् । ‘ जानाति, इच्छति, यतते च ’ इति सकल-प्रवृत्तिसूत्रम् । पुरुषार्थानामन्तिमो मोक्षः अशेषप्रवृत्तेः परमावधिः । विद्यते तु महान् अभिप्रायभेदः मोक्षस्य स्वरूपं प्रति । जन्मराहित्यमेव सर्वत्र साधारणो धर्मः । ऐहिको वा आमुष्मिको वाऽपि सर्वोद्दाम्युदयः जन्मराहित्यविधुरः । अभ्युदयरजस्य स्वर्गसुखस्याऽपि न जन्मनः क्षपणक्षमता । ‘ तस्मिन् यावत्संपातमुषि त्वाऽथैतमेवाध्वानं पुनर्निवर्तते ’ इति हि छान्दोग्यश्रुतिः । निखिलकर्मकाण्डशौण्डोऽपि स्वर्गसुखानन्तरं क्षीणे पुण्ये कर्मशेषानुभवाय पुनरिमं लोकं प्रविशति । अत्यन्तश्रमसाध्यानां कर्मचितानां लोकानां पुनरावृत्तिरहिताय मोक्षाय निरर्थकतां परीक्ष्य ब्राह्मणो निर्वेदमायाति नास्त्यकृतः कृतेनेति । स्वर्गसुखस्याऽपि अनित्यत्वान्निर्वि-
णस्य जनस्य ऐहिकसुखे प्रवृत्तिर्नोदेतीति का कथा ! अपि च न तं मुञ्चत्युत्कृष्टफललिप्सा । तादृक् मुमुक्षु-
रन्विष्यति कमपि मार्गं येन लभतेऽस्य जन्मनः कृतकृत्यताम् । एवमायत्तीकृतचित्तभूमिं मोक्षमार्गजिज्ञासुं

श्रावयति श्रुतिः—

ब्रह्मविदानोति परम् । इति ।

सर्ववेदान्तशास्त्रस्य सारभूतं सूत्रप्रायं ब्रह्मज्ञाने प्रवर्तकम् च इदं आनन्दबल्ल्याः प्रथमानुवाकस्य आदिमं वाक्यम् । निरतिशयश्रेयो लिप्सया निष्पीडितो मुमुक्षुः फलश्रुत्याऽनन्तमाकृष्टः ब्रह्मज्ञाने प्रवर्तते इति मत्वा आदावेव फलवाक्यमुपदिशति श्रुतिः न तु कमपि तत्र नियोजयति । ‘ यः ब्रह्म-वक्ष्यमाणलक्षणं, वेत्ति-जानाति, सः परं - निरतिशयं फलं, आप्नोति - प्राप्नोति ’ इति वाक्यार्थः । वाक्येऽस्मिन् मोक्षशास्त्रस्य विषयः परं ब्रह्म, तत्र अधिकारी ब्रह्मज्ञानी, तस्य फलं निःश्रेयः तल्लभः साक्षात्कारश्चेति चतुरो विषया विज्ञापिताः ।

तत्र ब्रह्मशब्दः निरतिशयं वृद्धिं वक्ष्यति । ‘ वृञ् ’ धातोः वृद्ध्यर्थकत्वात् । सर्वतोमुखः निरतिशयो वृद्धिः—देशतः कालतः वस्तुतश्च - अनेन विज्ञायते वृद्धतमं ब्रह्म, - देशतः अपरिच्छिन्नत्वात् सर्वव्यापि । कालतः अपरिच्छिन्नत्वात् नित्यम्, वस्तुतः अपरिच्छिन्नत्वात् अनन्तं च भवति । एवं श्रुतिवाक्यस्य श्रवणानन्तरं तत्स्वरूपप्रतिपादकेन “ सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म ” इति वाक्येन मुमुक्षुः सत्यं ब्रह्म, ज्ञानं ब्रह्म, अनन्तं ब्रह्म इति तत्स्वरूपं जानाति । एवं ज्ञात्वा पुनः पुनः मननं करोति । मननदार्ढ्येन मनसि सुदृढं ब्रह्मज्ञानं प्रचलति । अनन्तरं निदिध्यासेन आत्मनः ब्रह्मणश्च ऐक्यामनुसन्दधाति, तदैक्यानुसन्धानेन ब्रह्मणो व्यतिरिक्तं सर्वमपि मायाकल्पित-मिति ब्रह्मैव वास्तविकमिति च निश्चिनुते । तादृशनिश्चय एव ब्रह्मज्ञानं भवति । एवं श्रुतिवाक्यस्य श्रवण-मनननिदिध्यासैः ब्रह्मजिज्ञासुः ब्रह्मज्ञानं लभते । अनितरसाधारणं परममानन्दमनश्चरं च लभते, येन मुक्तो भवति ॥ इति

శ్రీ శైలక్షేత్ర పునరుద్ధరణ

ఆంగమగు రహదారి రస్తా ప్రారంభము
ప్రత్యంగమగు - వసతిసౌకర్య గృహముల శంకునిక్షేపము

ఆంధ్రప్రదేశ్ దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ కమిషనర్
శ్రీ పైడి లక్ష్మయ్యగారి అభ్యర్థనోక్తి

“శుభదినం”

నేడు చాలా శుభదినము. శ్రీశైలక్షేత్ర జీర్ణోద్ధారణ చరిత్రలో నువ్వర్హాద్యాయము ప్రారంభమైనది. ఈనాడు మీరు ప్రదర్శించిన ఉత్సాహము, ప్రోత్సాహము, ఉల్లాసము నిరంతరము ఉండగలవని ఆశించుచున్నాను. తుంగభద్ర, కృష్ణా నదులు సంగమేశ్వరముపద్ద కలసి మనోహర దృశ్యముగా ఉన్నవంటే ఆంధ్ర, మైసూరు ముఖ్యమంత్రుల సమ్మేళనము అటులనే అపూర్వమైనది. శ్రీశైలమునకు మరల మంచి రోజులు రాగలవు. కేదారంలో గంగనీళ్ళు త్రాగితే మోక్షంవస్తుంది. కాశీలో మరణిస్తే మోక్షంవస్తుంది. శ్రీశైల శిఖరం చూస్తేనే పునఃజన్మ కలగదన్నారు. అందువల్ల కాశ్మీరునుంచి - కన్యాకుమారి వరకూ ఎందరో యాత్రికులిక్కడకు వస్తున్నారు. మైనాక, మందర, మేరు, శ్రీశైలం లింగములను స్మరించినంత మాత్రమున గూడా పాపనాశనమని మన పెద్దలు చెప్పినారు.

శ్రీశైలక్షేత్ర దృశ్యము.

అయిదువేల సంవత్సరాల క్రితం స్కాందపురాణములో శ్రీశైల ప్రస్తావన ఉన్నది. కృత, త్రేత, ద్వాపర, కలి యుగములలో గూడా ఇది ప్రశస్తమైన నగరముగా విరాజిల్లినది. “సేవే శ్రీగిరి మహాలింగం శివాలింగితం” అని శంకరాచార్యులవారు అన్నారు. “సంధ్యారంభవిజృంభితం శృతిశిరస్థానాంతరాధిష్ఠితం, సప్రేమభ్రమరాభరామమనకృత్ నద్వాసానాశోభితం। భోగింద్రాభరణం సమస్తసుమనఃపుష్కం గుణావిష్కృతం....” అన్నారు. నాగార్జునాచార్యులు ఇక్కడ మహాగ్రంథాలయాలను స్థాపించినారు. హరిహర దేవరాయలు, రుద్రమదేవి, మున్నగువారు ఇక్కడ మండపాలు నిర్మించారు. నాడు శాంతి లింగప్ప ఇక్కడ మండపాల నిర్మింప చేశారు. ఈనాడు ఆ శాంతి లింగప్ప నిజలింగప్పగా అవతరించారు. వారు తప్పక జీర్ణ ఆలయ ఉద్ధరణకు తోడ్పడగలరు. పాల్కురికి సోమనాథుడిక్కడివాడు. పండితారాధ్యుల పీఠము ఇక్కడే వెలిసినది.

పూర్వము యాత్రికులు ‘చేదుకో మల్లన్నా’ అని ఎన్నో అవస్థలుపడుతూ చాలా కష్టపడి కొండకు వెళ్లేవారు. అనవేమారెడ్డి పాతాళగంగకు మెట్లు కట్టించారు. మరి రోడ్డు కట్టించేగౌరవం మన ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారికే దక్కింది. వారి యశఃకాయం ఆచంద్ర తారాత్కము నిలచినది. శివాజీ గోపురం, ప్రతాపరుద్రుని గోపురం నిలచినటుల సంజీవరెడ్డిరస్తా శాశ్వతంగా నిలచిపోతుంది. తిరుపతికి అటులనే కష్టపడి పోతూండగా అక్కడ రస్తావచ్చి ఆరులక్షల అదాయం, 52 లక్షలకు పెరిగినది. శ్రీ వెంకటేశ్వరుడు భోగి. శ్రీ మల్లికార్జునుడు జోగి. ఆయన సర్వసంపన్నుడు. ఈయన యోగి. ప్రతాపరుద్రుడు 70 ఊళ్ళు ఇస్తే ఇప్పుడు ఏడుపొయి సున్న - శూన్యం మిగిలినది. ఇప్పుడు అర్చనాదలకు గూడా తగు సౌకర్యాలు లేవు. వెంకటేశ్వరుడు పట్టుపీతాంబరాలు కడుతూంటే ఈయన చర్యాంబరధారి. ఆయనకు గరుడ ధ్వజం ఉంటే ఈయనకు వృషభధ్వజం ఏర్పరచాము. ఆ తిరుపతి దేవస్థానం వారు ఇచ్చిన బస్సుతో ఇక్కడనుంచి కొండకు 2 రూపాయిల రేటుతో ప్రయాణసౌకర్యం ఏర్పరచాము. కొండపై భోజన ఫలహారశాల పెట్టాము. యాత్రికులకు కష్టాలు లేకుండా వస్తువులదుకాణం పెట్టారు. శ్రీ మల్లికార్జునుడు భిక్షాధికారి. ఇప్పుడు భిక్ష అడుగుతున్నారు. ఇంతవరకు 40 వేలు పోగుచేశాము. అనంతపురం ప్రజలనుంచి ఒకలక్ష దేవాలయానికి పోగుచేయదలిచాము. గుంటూరు మండలంవారు నాల్గు లక్షలివ్వాలి. కర్నూలువారు రెండులక్షలు ఇవ్వాలి. మిగతా మండలాలు అల్లాగే సహాయం చెయ్యాలి.

రహదార్లశాఖ ప్రధాన ఇంజనీరు దురానీ, నూపరెంటెండింగ్ ఇంజనీరు రొక్కం రామమోహనరావు, బసవ పున్నయ్య చాలా ప్రశంసనీయంగా రస్తాను పూర్తిచేశారు. ఆర్యవైశ్యులు ఒకలక్ష పెట్టి ఒక సత్రము, వీరశైవులు ఒక సత్రము కట్టిస్తామంటున్నారు. మైసూరు మహారాజావారి పాతమైసూరు ముఖ్యమంత్రి ఒక సత్రం కట్టించేటట్లు చేస్తారని ఆశిస్తున్నాను. శ్రీశైలం అన్ని సౌకర్యాలుగల యాత్రస్థలంగా కావాలని కోరుతున్నాను. రస్తావేసినందుకు భక్తులందరివఱన కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నాను. ముఖ్యమంత్రి లిద్దరూ యీ కార్యక్రమాలను ప్రారంభించడం ఎంతో ముదావహం. వారికి నా కృతజ్ఞతను తెలుపుకొనుచున్నాను. స్థానికశాఖా మంత్రులు శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డిగారు కూడా యీ ఉత్సవాలకు వచ్చినందుకు బ్రహ్మానందం. ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు, ఉత్సాహవంతులు అయిన శ్రీ అల్లూరి సత్యనారాయణరాజుగారు ఈ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనడం మరీ సంతోషం. వారి ఉత్సాహం శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారి ధైర్యసాహసాలు - మా యీ కార్యాలకు సాఫల్యం చేకూర్చగలవనే మా దృఢవిశ్వాసం. శ్రీ రాజుగారికి నా ధన్యవాదాలు. శ్రీశైలం దేవస్థానానికి ఒక బస్సును ఒక మోటారువానును ఇచ్చినందుకు తిరుపతి దేవస్థానం అధికారులకు కృతజ్ఞతావందనములు. శ్రీశైలక్షేత్రం గురించి మైసూరు ముఖ్యమంత్రి తీసుకుంటున్న శ్రద్ధఫలితంగా కర్ణాటకంలోనే గాక భారతదేశమంతటా శ్రీశైలక్షేత్రంపట్ల ప్రజల శ్రద్ధాభక్తులు ఎక్కువవుతాయని ఆశిస్తున్నాను. ఇంకా యీ కార్యక్రమాలకు వచ్చి మా పుణ్యమం సఫలించేసే పెద్దలందరికీ నా కృతజ్ఞతను తెలుపుచున్నాను.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారిని రహదారి ప్రారంభం చేయవలసిందిగా అభ్యర్థిస్తున్నాను. శ్రీ నిజలింగప్పగారిని బస్సు రవాణా ప్రారంభోత్సవం చేయమని కోరుచున్నాను.

తర్వాత శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు వృషభధ్వజాన్ని అవిష్కరించి, రస్తాకు ప్రారంభోత్సవం చేశారు. కొబ్బరికాయ కొట్టి మంత్రోక్తంగా హారతి ఇచ్చారు.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు

“సంకల్ప సిద్ధి”

శ్రీ లక్ష్మయ్యగారు షేత్రస్థితిని గూర్చి శ్లోకాలుతో సహితంగా వివరంగా చెప్పారు. ఆంధ్ర రాష్ట్రం ఏర్పడ్డాక డబ్బులేక ప్రారంభించిన పనులలో ఇది ఒకటి. మూడుకోట్ల లోటుతో బడ్జెటు ఉండగా 20 లక్షల ఖర్చుతో ఈ రస్తాపని ప్రారంభించాము. రస్తా లేనప్పుడు భక్తిఉన్నా నేను సమీచి వెళ్ళి దేవుణ్ణి చూడలేకపోయాను. ఎల్లా అయినా నాబోటి వారికోసం ఈ రస్తా వేయించాలని సంకల్పించాము. ఆ సంకల్పం సిద్ధించింది. రస్తా పడినది అంటే ఇంక ఆలయ జీర్ణోద్ధారణ బాగా జరుగుతుంది. పేదజిల్లా అనంతపురమే లక్షకన్నే ఇతరజిల్లాలు బాగా ఇవ్వవచ్చు.

ఈ సభకువచ్చిన గుంటూరుజిల్లావారే నాల్గు లక్షలు ఇవ్వవచ్చు. ప్రభుత్వానికి పన్నులు ఎగకొడతారుగాని దేవుడికి మొక్కులు ఎగగొట్టరు. లక్షపైగా ఉన్నవారు దేవుడికి ఇంత ముడుపు చెల్లించకపోతే ప్రమాదం అని ఒక బోర్డుఉంటే బాగుండును. ఏమైతేనేం - లక్ష్మయ్యగారి కృపిపల్ల కొండపై ప్రశంసనీయంగా భవననిర్మాణం జరుగుతోంది. అది జయ ప్రదం కావాలని కోరుతున్నాను.

ఈ రస్తాపై బస్సు ప్రయాణ సౌకర్యం ప్రారంభించాలని శ్రీనిజలింగప్పగారిని కోరగా ఆయన అంగీకరించినందుకు ధన్యవాదాలు చెబుతున్నాను. త్వరగా ఈ పని పూర్తిచేసినందుకు ఉద్యోగులను అభినందిస్తున్నాను. డిసెంబరు 24న కృష్ణదగ్గర విజయవాడవద్ద పంతెనను ప్రారంభిస్తున్నాము. 3 కోట్ల ఖర్చుతో అది ఎంతో ఉపయోగకరం కాగలదు. అప్పుడు పునాదురాళ్ళు వేశారే అని హాస్యంచేసినవారు ఇప్పుడు ప్రారంభోత్సవాలు చేస్తున్నామని గుర్తిస్తున్నారు. తుపాకుల చేబట్టి రాజ్యం చెయ్యదలచలేదు. ప్రజల సౌకర్యంకోసం అనేక పనులు అప్పు చేసి అయినా జరపదలిచాము. ప్రజా సహకారం ఎందుకైనా అవసరం. ఢిల్లీనుంచి డబ్బు పచ్చి ఉండవచ్చు. అరడజను ఇంజనీర్లు ఉండవచ్చు. ఈ రస్తా వేయడానికి పాటుపడ్డ పేలకొద్ది కూలీలను అభినందిస్తున్నాను. వారు శివుడి సేవ చేశారు. దేవుడి ఆశీర్వాదము వారికి బాగా వుండగలదని ఆశిస్తున్నాను.

మనకు ఆంధ్రప్రదేశ్ విశాలమపడంతో మన బాధ్యతలు కష్టాలు పెద్దవైనవి. ఎన్ని కష్టాలున్నా మీప్రేమ అదరాలు ఉంటే అవి కష్టాలు కావు. ఈ ప్రారంభోత్సవ అవకాశం శ్రీ మల్లికార్జునుడు నాకిచ్చినందుకు ప్రణామాలు సమర్పిస్తున్నాను. నాకు ఇటుపంటి పసులు గంకా అధికంగా చేయడానికి భగవంతుడు తగు శక్తి, సాహసము ఇవ్వగలరని భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను. శ్రీలైలంరోడ్డు వెయ్యడానికి అవసరమైన అంచనాలను తయారు చెయ్యడం దగ్గరనుంచి రోడ్డు నిర్మాణం పూర్తి అయ్యేదాకా నిస్వార్థంగా శ్రద్ధగా పనిచేసిన ఇంజనీరులందరిని ఈ సందర్భంలో ప్రశంసిస్తున్నాను.

ఈ కొత్తసౌకర్యం ఏర్పాటైంది గనుక భారతదేశమంతటినుంచి యాత్రికులు ఇతోధికంగా వచ్చి ఈ శ్రీలైలక్షేత్రాన్ని గూడా తిరుపతి మాదిరిగా ఎప్పడూ యాత్రికులు వచ్చే షేత్రంగా రూపొందిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

ఈ సందర్భంలో ఈ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనడానికి మైసూరుమంత్రి అంగీకరించడం ఇంకా అనేక రంగాలలో యీ ఉభయరాష్ట్రాల మధ్య అవసరమైన సహకారానికి శుభచిహ్నం. “సహనావవతు, సహనౌ భునక్తు । సహవీర్యం కరహవహై ।” అని మనకు ఉపనిషత్తుబోధిస్తున్నది. మనం కలసి పనిచేద్దాం, ఫలం అందరం అనుభవద్దాం.

మైసూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నిజలింగప్పగారు

“అభినందనము”

మనము చాలా సుందరమైనస్థలంలో సంతోషంతో సమావేశమయ్యాము. ఈ కొండలు, ఈ అడవులు మనస్సు నకు ఎంతో ఉల్లాసాన్ని కల్పించినవి. ఇక మీ సుందరపదనాలను, సంతోషముఖాలను చూస్తే మరీ సంతోషంగావున్నది. మన దేవుళ్ళు తెలివైనవాళ్ళు. శివుడు ఈ కొండను, శ్రీ విష్ణువు తిరుపతిలో తన నివాసాన్ని ఎన్నుకున్నారు. భార్యలు బిడ్డలును వారితో సుఖంగా గడపడానికి వెళ్లారు. వారి ఆనందాన్ని చూడటానికి మనం వెళ్లాలి.

వారి ఆశీర్వాచనం మనకు కావాలి. మనకు సుఖాన్ని ఇస్తారు. కొన్నాళ్ళక్రితంవరకు అది లభించలేదు. తిరుపతి దేవుడుముందు రస్తా వేయించుకున్నాడు. ఇవాళ ఈయన వేయించుకున్నాడు. ఇవాళ నేను బస్సుప్రయాణం ప్రారంభిస్తున్నందుకు సంతోషిస్తున్నాను. మీ భార్యాబిడ్డలతో అక్కడకువెళ్లి, వారి ఆశీర్వాచనాలను పొందండి. ముఖ్యమంత్రి, స్థానికశాఖామంత్రి - సతీనమేతంగా వచ్చారు. నేను నాభార్య సంగతి అనుకుంటున్నాను. ఈ దంపతులకు ఆ భగవంతుడు ఆయురారోగ్య భాగ్యాలను ఇచ్చుగాక!

శ్రీశైలంవంటి క్షేత్రాలు భారతీయ సంస్కృతికి సజీవచిహ్నాలు. సత్సంప్రదాయాలకు అవి ప్రతిబింబాలు. వాటిని కాపాడుకోడానికి శాయశక్తులా అందరమూ కృషిచెయ్యాలి. అందుకు ఎంతడబ్బు వెచ్చించవలసివచ్చినా వెనుదీయరాదు. దేశమంతటా ప్రాముఖ్యంగల ఇటువంటి దేవాలయాల సముద్ధరణ కృషిలో ప్రాంతీయ, భాషావిభేదాలవంటివి అవరోధం కారాదు. ఇప్పుడు కొత్తసౌకర్యాలు ఏర్పాటువుతున్నవి కనుక ఇక దేశమంతటినుంచి యాత్రికులు అసంఖ్యాకంగా శ్రీశైల క్షేత్రాన్ని సందర్శించి మల్లికార్జున స్వామి కృపను పొందుతారని ఆశిస్తున్నాను. ఈ విధంగా శ్రీశైలక్షేత్రం పూర్వపు టౌన్షిప్లాన్ని తిరిగి పొందుతుందని ఆశిస్తున్నాను.

సతీనమేతుడైన ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు, శ్రీ నిజలింగప్ప, శ్రీ బ్రహ్మసందరెడ్డిగారలు - ఆలయమునకు విచ్చేయుట.

దక్షణ భారతదేశంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ పెద్దజనాభా, పెద్దప్రాంతం కలది. చక్కని సహజసంపదగలది. మీరు పెద్ద వాళ్ళు గొప్పవారు. మీకు గొప్పవాడైన ముఖ్యమంత్రి వున్నారు. మీ అభ్యుదయానికి వారు చేస్తున్న కృషిని నేను ఎంతో ప్రశంసిస్తూ ఉన్నాను.

నా జీవితమంతలో విమర్శకుడిగా ఉన్నాను. ఇప్పుడు విమర్శనాదృష్టితో మీ అభ్యుదయాన్ని పరిశీలిస్తున్నాను. సంజీవరెడ్డి, వారి మిత్రులు అత్యుత్తమంగా పరిపాలన సాగిస్తున్నారని సంతోషిస్తున్నాను. వారిని వారినహచరులను అభి నందిస్తున్నాను. ముఖ్యంగా ఆంధ్ర ప్రజల అదృష్టానికి వారిని అభినందిస్తున్నాను.

ఆంధ్ర మంత్రివర్గం మంచి రస్తాల నిర్మాణ ప్రాధాన్యాన్ని గుర్తించింది. మన అభివృద్ధిమాగ్గానికి ఆటంకం మంచి మార్గాలు లేకపోవడం. ఇప్పుడు ఆంధ్ర మంత్రివర్గం సాధించిన ఈరస్తా నిర్మాణానికి అభినందిస్తున్నాను.

శ్రీ లక్ష్మయ్యగారు ఉత్సాహ, సాహసపంతులు. వారు, శ్రీ సంజీవరెడ్డి శ్రీ శైలానికి నన్ను రమ్మన్నారు. వారు కోరగా నేను ఎట్లు నిరాకరించగలను? సంజీవరెడ్డి ఎన్నాళ్ళగానో మిత్రులు, సహచరులు. మాఇద్దరి ఆదర్శాలు కార్యక్రమము ఒకటే. లక్ష్మయ్యగారు మా జిల్లాకు అల్లుడు. వారు కొరినప్పుడు కాదనలేకపోయాను. ఇవాళ ఇక్కడకు రావడానికి మల్లి కాడ్డునుడు కటాక్షించిసందుకు సంతోషిస్తున్నాను. ఇతేధికంగా యాత్రికులు శ్రీ శైలం రాగలరని ఆశిస్తున్నాను.

స్వేచ్ఛ, స్వతంత్రం పొందిన ఏజాతి నిత్యం పేదగా ఉండజాలదు. మనం గట్టిగా కృషిచేయాలి. భాగ్య వంతులైన భక్తులు ఈ దేవుణ్ణి భాగ్యవంతుని చెప్పాలి. కలియుగంలో ఉండడం పాపంగాదు, పుణ్యమే. ఇప్పుడే మనం మన రాజకీయ స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించు కున్నాము. మనదేపాటు మన దేవుణ్ణి భాగ్యవంతుణ్ణి చేద్దాము. అయిన ఇక భిక్షాధికారిగా పోరాదు. మనమే మనకాస్కలు చెల్లిద్దాము. ఈ రస్తా జయప్రదంగా వేసినందుకు రస్తాల శాఖను అభి నందిస్తున్నాను. మనం ఆ దేవుని చూద్దాం. అయిన ఆశీస్సులు పొందుదాం. మీ ఆదరానికి కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నాను.

అసంతరం మైసూరు ముఖ్యమంత్రి మొదటి బిస్సు ప్రయాణోత్సవాన్ని ప్రారంభించారు. శ్రీదురానీ బిస్సు నడిపారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డి, మైసూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నిజలింగప్ప ముందుసీట్లలో కూర్చున్నారు.

మంత్రిబృందమునకు ఆలయమువద్ద యెదుర్కొలు

శ్రీ లక్ష్మయ్య టిక్కెట్టు అమ్మారు. శ్రీ సత్యనారాయణ రాజు, ముఖ్యమంత్రులు, మంత్రి శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి, సీతారామరెడ్డి ప్రభువులు రెండేసి రూపాయలుపెట్టి టిక్కెట్టు కొని ఒకమైలు ప్రయాణంచేసి కార్లలో కొండకు వెళ్ళారు.

విశ్రాంతి భవనాలకు శంకునిక్షేపము

తరువాత ముఖ్యమంత్రులిద్దరూ శ్రీశైలం కొండపైకి వెళ్ళారు. దేవాలయంపద్ద ముఖ్యమంత్రులకు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ దేవదాయ, ధర్మాదాయశాఖ డిప్యూటీ కమిషనరు శ్రీ జి. ఎన్. ఎన్. రామమూర్తి స్వాగతం చెప్పి ముఖ్యమంత్రి బృందానికి మేకతాళాలతో ఎదుర్కొలు చేశారు. అలయ అర్చకులు శ్రీ చతుర్వేదుల సత్యనారాయణ అవధానుల అధ్వర్యాన పూర్ణకుంభంతో స్వాగతమిచ్చారు. వారు స్వామివారి, అమ్మవారి దర్శనం చేసుకొని ప్రసాదాలు తీసుకున్నారు. శ్రీ లక్ష్మయ్య ముఖ్యమంత్రులకు, స్థానికపాలనా మంత్రికి ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులకు పట్టు ఉత్తరీయాలు ఇచ్చారు.

తర్వాత శ్రీ సూర్య సింహాసనాధిపతి వారిని ఆశీర్వదించారు.

శ్రీశైలం దేవస్థానం స్థానికాభివృద్ధి పథకం ప్రకారం రు 20 వేల ఖర్చుతో నిర్మించనున్న విశ్రాంతి భవనానికి, శ్రీ గండినాగయ్యశ్రేష్ఠి ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న కుటీరానికి ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నంజీవరెడ్డి శంకుస్థాపన చేశారు. శ్రీ కె. శ్రీనివాసులూ, హరిదాసులు, జోగప్పగారలు ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించే కుటీరాలకు మైసూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నిజలింగప్ప శంకుస్థాపనచేశారు.

గ్రీయుతులు మేడా రామయ్య మేడా సుబ్బయ్యగారలు ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న కుటీరాలకు స్థానికశాఖా మంత్రి శ్రీ కాసు బ్రహ్మానందరెడ్డి శంకుస్థాపనచేశారు.

శ్రీ డి. సి. నరసింహులుశ్రేష్ఠి ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న కుటీరానికి ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడు శ్రీ అల్లూరి సత్యనారాయణరాజు శంకుస్థాపనచేశారు. గ్రీయుతులు గురివిరెడ్డి, రామకృష్ణారెడ్డిగారలు ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న ఇళ్లకు ముఖ్యమంత్రులిద్దరూ శంకుస్థాపనచేశారు.

ముఖ్యమంత్రులకు పూర్ణకుంభముతో స్వాగతము.

“సంతృప్తి”

శ్రీశైల శుక్లపక్షం ప్రారంభం

శ్రీశైలం పేరు విసగానే ఒడలు పులికిస్తుంది. ఆ సేతు హిమాచల పర్యంతం ప్రతిఒక్కరు ఉదయాస్తమానాలలో తాము శ్రీశైలానికి ఏ దిశలో ఉన్నది విధిగా మననం చేసుకుంటూ ఉంటారు. పుణ్యస్థానాలు ఆచరించేటప్పుడు పూజలు ప్రతాలు నల్పినప్పుడుకూడా అంతే. ‘శ్రీశైలస్య ఈశాన్య ప్రదేశే’ అనో, ‘శ్రీశైలస్య దక్షిణ ప్రదేశే’ అనో మనం చెప్పుకుంటాము. మరొకప్రదేశం పేరు తలపెట్టము. పరమ పవిత్రమైన ఈ దేవాలయం ప్రాశస్త్యం ఏలాంటిదో దానివల్ల తెలుస్తుంది. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలలో ప్రధానమైనదీమల్లికార్జునలింగం. శక్తిస్వరూపిణి అయిన భ్రమరాంబాదేవి ఆలయం కూడా అష్టాదశశక్తి పీఠాలలో మహాప్రధానమైనది.

మల్లికార్జునుడు అనే పేరు ఎలావచ్చిందని ఎవరైనా ప్రశ్నించవచ్చు. మల్లికలు స్త్రీలు అలంకరించుకునే పుష్పాలు. పురుషులు అలంకరించుకొనడానికి ఉపయోగించేవి కావు. భ్రమరాంబాదేవికి కూడా ఆ చిత్రమైన పేరు ఎలా వచ్చిందా అనే ఆశ్చర్యం కలుగవచ్చు. అర్ధనారీశ్వరత్వం నిరూపించడానికి వచ్చినపేర్లా అవి? పరమదైవం ఒక్కడే అని బోధించేవా అవి? లేక అనంతమైన శక్తిస్వరూపం తెలుసుకోలేక మనం పరిమితమైన అర్థం ఇచ్చేటట్లుగా పెట్టుకున్న పేర్లా? ఏమైనా - శ్రీశైలంలో విజయం చేసిఉన్న మల్లికార్జునస్వామి ఇతర ప్రాంతాల్లో వేంచేసివున్న దేవతామూర్తులకు ఏమీ తీసి పోకుండా భక్తులవల్ల అపరిమితమైన ప్రేమచూపుతూ మేలుచేస్తూ ఉంటారని ప్రతీతి.

పరమశివుని భక్తులలో పెరొందిన చంద్రావతి నిత్యమూ మల్లెపూవులతో స్వామిని అర్చించినది. ఆమె పూజకు స్వామి ఆనందించారు. చంద్రావతికి సంతృప్తి చేకూర్చే తలంపుతో మల్లికార్జునుడనే పేరు పెట్టుకొన్నారు. అదేవిధంగా తన భక్తుల నైజమే సంపూర్ణంగా మార్చివేయగలనని ప్రపంచానికి చెప్పడానికి భ్రమరాంబాదేవి ఆ పేరు పెట్టుకొన్నారు.

‘భ్రమర కీటకన్యాయం’ అలాంటిదే.

భక్తులభుడైన భగవంతుడు రూపం ధరించి మానవాళికి దర్శనం ఇవ్వడానికి ఎన్నుకొన్న ప్రదేశంకూడా ఎంత మనోహరమైనది! నల్లమల అడవులలో, మిన్నంటినట్లు తోచే వృక్షాలనీడలో, చిత్రకారులకే ఆశ్చర్యం తోపించేటంత సుందరంగా కృష్ణచేసినది మలుపు తిరిగిన ప్రదేశానికి కనుచూపు మేర దూరంలో, ప్రపంచంలోని ఓషధులన్నిటికీ జన్మస్థానంగా ప్రసిద్ధిచెందిన అరణ్యమధ్యంలో స్వామి అవతరించాడు! స్వామి అవతరించిన ప్రదేశానికి దిగువను కొండకాలువ ఒకటి నిత్యమూ ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది. భక్తులనులు తరతరాలుగా మల్లికార్జునస్వామి దర్శనార్థం వన్యమృగాలను సైతం లెక్క చేయకుండా ఆ అడవిలోపడి శ్రీశైలాభిముఖులై పాదయాత్ర సాగిస్తూనే ఉన్నారు. వయోవృద్ధులు, పసికందులకూడా ఎత్తు అయిన కొండలు ప్రయానకోర్చి ఎక్కుతూనేఉన్నారు. “చేదుకోమల్లయ్య చేదుకో” అని పాడుకుంటూ భక్తులు కొండలు ఎక్కుతూఉంటే మల్లికార్జునస్వామి సాక్షాత్కరించి చేతులు అందించి వారిని పైకి తీసుకొనిపోతూ ఉన్నట్లుగానే భ్రాంతి కలుగుతుంది. విచక్షణ చూపకుండా స్వామి భక్తజనులందరిని ఆలింగనం చేసుకున్నట్లే తోస్తుంది. తాను అధిపనించి ఉన్న ఉత్తుంగశృంగం చేరుకొనడానికి ఎంతో ప్రయాసపడే భక్తులవల్ల స్వామి కరుణ అపారం. కనుకనే మల్లికార్జునస్వామి భక్తజనులకు ‘భూళిదర్శనం’ ప్రసాదించారు.

ఎట్టకేలకు స్వామినన్నిధి చేరుకొన్న అనందపారవశ్యంలో మునిగి, జీవితలక్ష్యం నెరవేరగా కాళ్ళుకడుగుకొనే పర్యంతం వేచిఉండకనే భక్తుడు ఉన్న పళంగా గర్భగుడిలో అడుగిడి, శివలింగాన్ని కొగలించుకొని అనందబాష్పాలతో స్వామిమూర్ధాన్ని తడుపవచ్చు. శివకవులలో ప్రముఖుడైన పాలుర్రికి సోమనాథకవి ‘పండితారాధ్య చరిత్ర’ లో నల్లమల అడవులలో శ్రీశైలకైత్రదర్శనోత్కంఠతో పోయే యాత్రకుల స్థితిని కళ్లకు కనిపించేటట్లుగా వర్ణించారు. “చిక్కుచు మోకాళ్ళు చేతులానుచు, వంగుచు వ్రాలుచు, త్రొంగుచు జనుచు, చెంగుచు ఒండొర్లు చేయూది కొనుచు....” ‘పండితారాధ్య చరిత్ర’ లో ఉన్నది.

కాకతీయ భూపతులు శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి భక్తజనులలో అగ్రగణ్యులని మనకు దొరకిన శాసనాలవల్ల గాల్తున్నది. వారిలో రుద్రమదేవి, ప్రతాపరుద్రుడు అఖండమైన భక్తిప్రపత్తులు కలిగినవారు. వారు 70 గ్రామాలకు పైతె ఇచ్చారు. ఈనాడు వాటిలో ఒక్కగ్రామంకూడా స్వామి హక్కు భుక్తులలో లేకపోవడం శోచనీయం. స్వామివసించే

ప్రదేశం శ్రీశైలం. శ్రీశైలం అంటే సాక్షాత్తు మేరుపర్వతం. అందుచేతనే స్వామికి ఈనాడు భోగభాగ్యాలు కరవు అయిఉండవచ్చు.

ఒక కానసంవత్సర శ్రీ. శ. 1299 వ సంవత్సరంలో జగనొబ్బగండ వేమన్నరెడ్డి తండ్రిజ్ఞాపకార్థం వీరమంటపాన్ని, పాతాళగంగకు పోయే మెట్లువరనను కట్టించారని తెలుస్తున్నది.

పదునాలుగవ శతాబ్దం చివరిభాగంలో రెండవ హరిహరరాయల సతీమణి విఠలాంబ పాతాళగంగకు పోయే మెట్లు వరుస మరమ్మతు చేయించారు. 1405 లో అమెభర్త ముఖమంటపం నిర్మింపజేశారు.

ఈ దేవాలయం పుట్టుపూర్వోత్తరాలు గురించిన చారిత్రకాధారాలు లభించలేదు. స్వయంభూలింగం అయినప్పడు చరిత్రకూడా తదనుగుణంగానే ఉండడం సముచితం.

శంకరభగవత్పాదులు ఈ పుణ్యస్థలం దర్శించినప్పడు తమకు కలిగిన మహానందాన్ని 'అనందలహరి' లో వర్ణించారు. శంకరభగవత్పాదులు సుమారు 2500 ఏళ్ళ క్రిందట ఉన్నారు. మల్లికార్జునస్వామి ఆలయం అంతకు పూర్వం నుంచి ఉన్నదని ఊహించుకోవచ్చు. "స్కందపురాణం" లో ఉన్న 'శ్రీశైల ఖండం' శ్రీశైలక్షేత్రమహాత్మ్యం అభివర్ణిస్తున్నది. ఈ క్షేత్రం వేలాది సంవత్సరాలుగా ఉన్నదే కాని ఇటీవలిదికాదు.

చైనా యాత్రికుడు హుయాన్సాంగ్ శ్రీ.శ. ఏడవ శతాబ్దిలో 'శ్రీగిరి' గురించి చెప్పారు. ఆ 'శ్రీగిరి' శ్రీశైలక్షేత్రమే అయిఉండవచ్చు.

శ్రీశైలాన్ని పరిపాలిస్తూ, శైవమతాన్ని రూపుమాపడానికి ప్రయత్నించి, ఆ ప్రయత్నంలో తామే రూపుమాసి పోయిన తెగ శ్రీ. శ. మూడవశతాబ్దానికి చెందినవారు. గుప్తవంశపు రాజులలో ఒకరి కుమార్తె చంద్రావతిగాధవల్ల దేవాలయం మూడవశతాబ్దానికి ముందుగానే ఉండేదని స్పష్టం అవుతున్నది.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు విజయనగరం పరిపాలించిన కాలంలో శాంతిలింగప్ప శ్రీశైలానికి అధిపతిగా ఉండేవారు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు, శాంతిలింగప్ప మంటపాలు నిర్మింపజేశారు. నూతులు త్రవ్వించారు. తూర్పుగోపురం మరమ్మతు చేయించారు. శ్రీశైలక్షేత్రంలో నివసించేవారికి అగ్రహారాలుకూడా ఇచ్చారు. ఆ కాలంలో శ్రీశైలంలో మూడువేల ఇండ్లకుపైగా ఉండేవి. ఇప్పుడు కొత్తగా ఇళ్ళు నిర్మించడానికి పునాదులు త్రవ్వతూ ఉంటే అకాలంనాటి ఇళ్ల శిథిలాలు వెలికివస్తున్నవి. నాడు చక్కగా నిర్మించిన వీధులు కనుపిస్తున్నవి. ఒక వీధిని బ్రాహ్మణవీధి అని పిలిచేవారు. నాడు ఆ చిన్న పట్టణం వెలసిన కాలం శుక్లపక్షం. శుక్లపక్షంపోగానే కృష్ణపక్షం ప్రారంభమై శతాబ్దాల తరబడి నిలచిపోయినట్లు గోచరిస్తుంది. అప్పుడు గర్భాలయంలో నేలమీద అంతటా బంగారపు రేకులు పరచిఉండేవి. ఇప్పుడు ఆ బంగారపురేకులూ లేవు; గర్భాలయం గోడలుకూడా బీటలు వారినవి. అంతరాలయం కూలిపోయినది. అన్ని మంటపాల్లో నీరు కురుస్తూన్నది. అన్ని సమూలంగా పునర్నిర్మించవలసిన దుర్గతి పట్టినది. మురుగునీరుపోయే కాలువలు అన్ని పూడిపోయినవి. అపూర్వమైన శిల్పఖండాలు ఉన్న ప్రహరీ గోడలు సహితం చాలా ప్రదేశాలలో కూలిపోయినవి. ఆలయం అవరణం అంతా దిక్కులేకుండా వున్నది. స్వామి దర్శనార్థం వచ్చే యాత్రికులు తలదాచుకొనడానికి అస్కారలేదు. త్రాగడానికి నీరుకూడాలేదు. దీపాలసంగతి చెప్పనక్కరలేదు. ఇదంతా 'కృష్ణపక్షం' కాక మరేమి? ఇన్నాళ్ళకు కృష్ణపక్షంపోయి మళ్ళీ శుక్లపక్షం ప్రారంభం అవుతున్నట్లు తోస్తుంది. ఆలయంవరకు పోయే రహదారి ఏర్పడుతుందని కలలోకూడా ఎవరూ అనుకోలేదు. ఈ రహదారి నిర్మించే మహాభాగ్యం మన ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డిగారికి లభించినది. త్వరలోనే ఈ రహదారికి నల్లకంకరకూడా వేస్తారు. ఈ రహదారికి ఆయనే ప్రారంభోత్సవం జరుపుతూ ఉండడం నిజంగా తగిఉన్నది.

ఈ రహదారి పడడంతో తక్కువ ఖరీదుతో కొండమీద ఇళ్ళు కట్టడం సాధ్యమైనది. కోరినదే తడవుగా కొండమీద కొన్ని భవనాలు నిర్మించి ఇవ్వడానికి ఉదారులు కొందరు ముందుకు వచ్చారు. ఇకముందు ఇంకా ఎక్కువమంది ముందుకు వచ్చి భవనాలు నిర్మించి ఇవ్వగలరు. యాత్రికుల సౌకర్యార్థం దేవాలయం చుట్టూ ఎన్నో నుండరమైన భవనాలు వెలిసేరోజు తప్పక వస్తుంది. అచిరకాలంలో త్రాగేనీటి నదుపాయం లభ్యం అవుతుంది. అలాగే దీపాలుకూడా ఏర్పాటు చేస్తారు.

ఇది శైవుల పుణ్యక్షేత్రం. వంశ పారంపర్యంగా అర్చకులుగా ఉన్నవారు లింగాయతులు. లింగాయతులలో ప్రసిద్ధిచెందిన మహాభక్తులు కొందరు స్త్రీలు పురుషులుకూడా ఈ క్షేత్రంలో స్వామిని ఆరాధించి, క్షేత్రమహాత్మ్యం గురించి పాటలు పాడారని, వారిలో కొందరు ఈ క్షేత్రంలోనే శివసాయుజ్యం పొందారని ప్రతీతి. అలాంటివారిలో మల్లికార్జునస్వామి

భక్తులలో అగ్రగణ్యురాలైన అక్కమదేవి చరిత్ర స్మరించదగినది. ప్రభవించినది మొదలుగా ఆ మహాభక్తురాలు మల్లికార్జున స్వామి అర్ధాంగినని తలుస్తూ ఆ స్వామి పాదసేవకే తనువు అర్పణచేసుకొన్నది. వక్రమార్గంలో చరిస్తూన్న రాజుకు జనులకు శరీరసౌఖ్యం కాంక్షించడం ఎంతటి నిరర్థకమైనదో ఆమె తెలిసినట్టేటట్లుగా చేశారు. లింగధారణకు నిజమైన అర్థం ఏమిటో వివరించారు. నుండరమైన కన్నడభాషలో ఆమె నుడులు ఎన్నో ఉన్నవి. అవి గంభీర తత్త్వ ప్రతిపాదకములు అయిన నుడులు. ఆ మహాభక్తురాలు చివరికి శ్రీశైల క్షేత్రంలోనే శివసాయుజ్యంపొంది శాశ్వతకైవల్యపదం చేరుకొన్నారని చెప్పుకుంటారు.

శివరాత్రి సందర్భంలోను, ఉగాదికి కన్నడప్రాంతంనుంచి వేలాదిభక్తజనులు ఈ క్షేత్రానికి వచ్చి స్వామి దర్శనం చేసుకుంటూ ఉంటారు. నైవేదికలలో ఒక ప్రధానమైన పీఠానికి అధిపతులు శ్రీ శ్రీ శ్రీ జగద్గురు పండితారాధ్య నూర్య సింహాసన పీఠాధిపతికి ఈ పుణ్యక్షేత్రం లో కొన్ని ప్రత్యేకమైన హక్కులు ఉన్నవి. వారు శ్రీశైల దేవాలయ పునర్నిర్మాణ సంఘానికి అధ్యక్షులుగా కూడా ఉన్నారు. శ్రీశైలానికి ఏర్పడిన మొదటి బస్సు మార్గానికి మైసూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ ఎస్. నిజలింగప్పగారు ప్రారంభోత్సవం జరపడం ముదావహంగా ఉన్నది.

ఈ రహదారి నుండరమైన ప్రకృతి దృశ్యాలమధ్యనుంచి సాగిపోతుంది. చమాలోయ, కృష్ణానది, శిఖరేశ్వరం, హటేశ్వరం కన్నులపండువుగా కనుపిస్తాయి. శరీరదార్ధ్యం కలిగిన యాత్రికులు తమ పూర్వులను అనుసరించి పెచ్చెరువు మీదుగా శ్రీశైలం చేరుకుని యుగయుగాలనాటి మార్గం అనుసరించిన తృప్తిపొందవచ్చు. వారి శ్రమకు తగిన ప్రతిఫలం లభిస్తుంది. శరీరదార్ధ్యం లేనివారికి, అంత ఎక్కువకాలం ఈ ప్రయాణానికి వినియోగించలేనివారికి, రహదారి ఉపకరిస్తుంది.

మార్కాపురం రైల్వేస్టేషన్ నుంచి శ్రీశైలానికి 60 మైళ్ళ దూరం ఉన్నది. రైల్వేస్టేషన్ వద్దనుంచి దేవాలయానికి వెళ్ళే ప్రయాణీకుల బస్సు ఈ దిగువ సూచించిన వేళ్ళల్లో ప్రయాణం చేస్తుంది :

మార్కాపురం రైల్వేస్టేషన్ విడిచే వేళ్ళ : ఉ || 5 గంటలు.

మార్కాపురం పట్టణం చేరుకొనే వేళ్ళ : ఉ || 5-15.

మార్కాపురం పట్టణం విడిచేవేళ్ళ : ఉ || 5-30.

తోకపల్లి చేరుకొనడం-ఉ || 6-30.

తోకపల్లి విడిచి పెట్టడం-ఉ || 6-40.

డోర్నాల్ చేరుకొనేవేళ్ళ-ఉ || 7-0

డోర్నాల్ విడిచేవేళ్ళ-ఉ || 7-15.

శ్రీశైలం చేరుకొనే వేళ్ళ-ఉ || 9-45.

కర్నూలునుంచి నంద్యాలమీదుగా రహదారిమీదుగాకూడా శ్రీశైలం చేరుకొనవచ్చు. తెలంగాణనుంచి కూడా మరొక రహదారి ఉన్నది. కాని, శ్రీశైలం చేరుకొనడానికి కృష్ణానది దాటవలసి వస్తుంది.

శివరాత్రికి, ఉగాదికి శ్రీశైలం దర్శించే యాత్రికులకు లెక్క ఉండదు. ఇతర దినాలలోకూడా స్వామికి నిత్యపూజా పునస్కారాలు జరుగుతాయి. అవికాక సోమవారాలలో, ఏకాదశినాడు, మాస శివరాత్రికి, మల్లికార్జునస్వామికి ప్రత్యేకమైన పూజలు అభిషేకాలు జరుగుతాయి. ప్రత్యేకమైన పూజలు ముగిసిన తరువాత అలయాన్ని దీపాలతో అలంకరిస్తారు. ప్రతి శుక్రవారం భ్రమరాంబాదేవికి ప్రత్యేకమైన అలంకరణలు చేస్తారు.

కొండమీద యాత్రికుల సౌకర్యార్థం ఒక హోటాలు, నరకుల అంగడి ఉన్నాయి. హోటాల్ లో ముప్పావలా ఇస్తే ఒకపూట భోజనం పెట్టుతారు. దుకాణంలో నరనమైన ధరలకు నరకులు దొరుకుతాయి. యాత్రికుల వసతికి తగిన సౌకర్యాలుకూడా ఉన్నవి.

భారతప్రభుత్వం 50,000 రూపాయల ఖర్చుతో అతిథి గృహం ఒకటి నిర్మిస్తున్నది. స్థానిక అభివృద్ధి ప్రణాళిక క్రింద 20,000 రూపాయల ఖర్చుతో విశ్రాంతి గృహం నిర్మిస్తున్నారు. వసతి గృహాలు, కుటీరాలు నిర్మించడానికి 40,000 రూపాయలు విరాళంగా ఇవ్వడానికి ఉదారులు వాగ్దానంచేశారు. వాటిలో కొన్నిటికి పునాదులు వేస్తున్నారు. అచిరకాలంలోనే శ్రీశైలక్షేత్రం ఒక నగరంగా రూపొందగలదని, పూర్వపు టౌన్ పలాన్ని పొందగలదని అశిస్తున్నాను. శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునులు అన్ని విధాలా అనుగ్రహించటానికి ప్రార్థిస్తున్నాను.

శ్రీ భగవత్పాదాంజలి

కవిశేఖర పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

ఆకల్పాంతము నిల్చు నీయతుల లోకాతీతసుశ్లోకమే
యేకాలమ్ముల, నేచరిత్రముల, నేయేబోధలందెందు, నే
లోకాలందును నిన్నుఁబోలిన యతీంద్రుల్ గల్గ రేనాడు నీ
వాకుర్మీరిన వాకురాదు ; గురుదేవా ! భాష్యకారప్రభూ !

౧

నిరవద్య స్థిరవిద్య దుర్మతములన్ నిర్జించి - గర్జించి, భా
సురయోగస్ఫురదాగమోక్తసరణిన్ శోధించి - సాధించి, జ్ఞా
నరసమ్మున్ సరసమ్మునౌ రచనమున్ సంధించి - బంధించు, శం
కరుఁడౌ - శంకరు, నిన్ భజింతు జగతీకళ్యాణ లీలప్రియా !

౨

స్వామీ ! బూటకమెక్కువైనది ; పరబ్రహ్మత్వ విజ్ఞాన వి
ద్యా మాంగళ్యము తక్కువైనది ; యతీంద్రా ! వేషభాషాధన
వ్యామోహప్రియులై చరించెదరు సన్యాసింద్రులున్నేడు, ని
ష్కామ శ్రీమయవేద భూమసుఖమున్ సాధించు తెట్టో ? గురూ ! ॥

౩

పరమానంద రసప్రసారలహరీ భాష్యప్రబంధావళిన్
వరగంభీర భవత్పదార్థరచనా భాస్వత్సుధాపూర వి
స్ఫురితాత్మీయ శివస్వరూపమునె, తాచూడంగ గాంక్షించు దు
ర్భరమీ నా హృదయమ్ము ; నెటులన్ బాలించెదో సత్రప్రభూ !

౪

సంసారామయ భేషజమ్ములు, మహాశాస్త్ర ప్రమాణావళీ
సంసక్తంబులు, నిశ్చితార్థములు, విజ్ఞానప్రపూర్ణమ్ము లా
శంసాహేతునిగూఢ భావములు, సాక్షాత్కార యోగాలు, ద్వా
త్రింశత్వర్ష సమృద్ధముల్ హృదిని సంధింపంగదే సద్గురూ ! ॥

౫

తోట్లవల్లూరు - వేణుగోపాలస్వామివారు

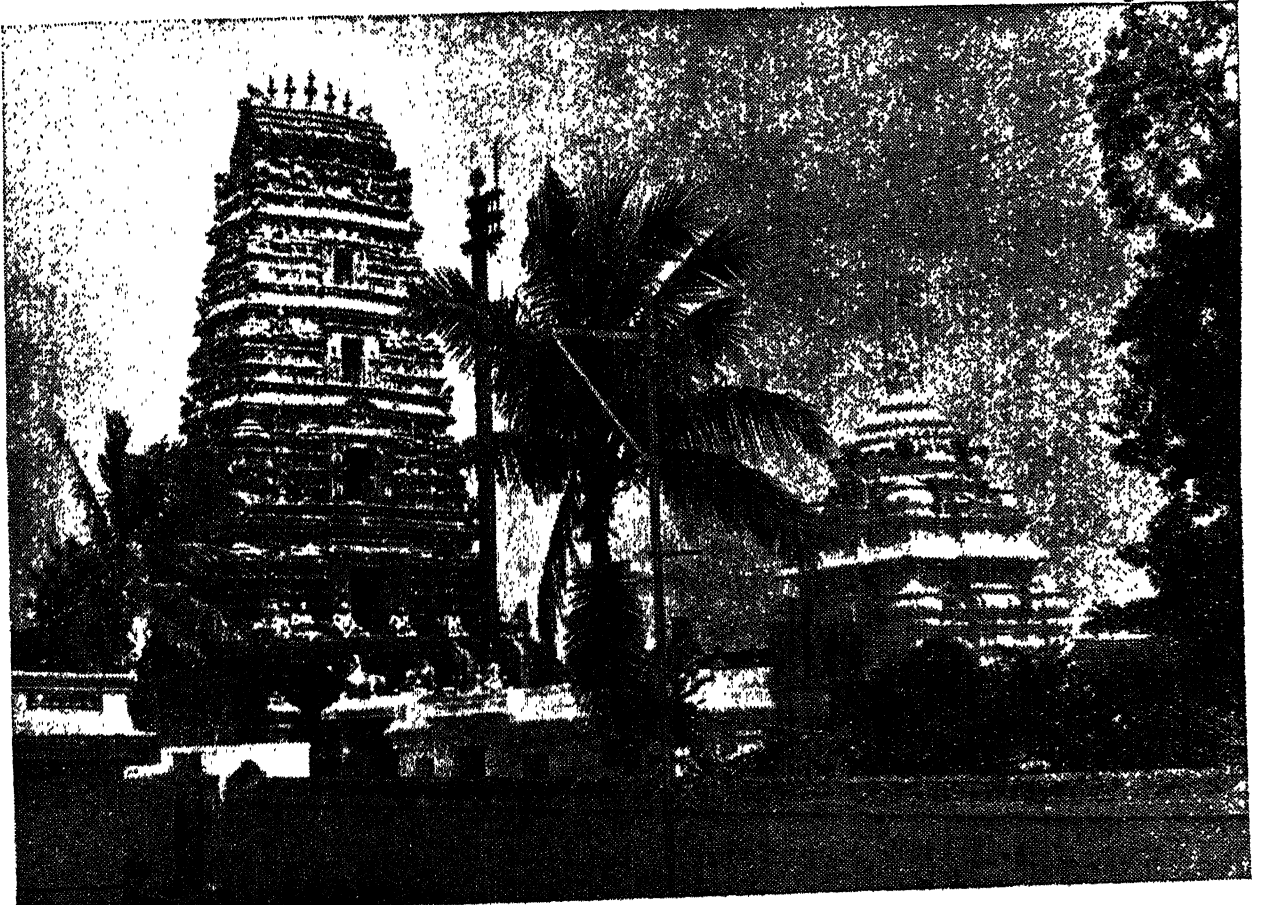
కవిరాజుగిరీమణి, పండిత, దేవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

వల్లూరు కృష్ణామండలమున “ఉయ్యూరు”కు నాలుగు మైళ్లదూరములో పశ్చిమముగా, కృష్ణానదికి తూర్పు తీరమునకలదు. “వల్లూరు” అను గ్రామములు గుంటూరు మండలమున బాపట్లతాలుకాలో యొకటియు, పశ్చిమ సముద్రతీరమున “కొచ్చిన్” స్టేటులో మఠోకటియు కలవు. ఈ గ్రామమున పలురకముల ఫలజాతి తోటలు పెండుగానుండుటచే దీనికి “తోట్లవల్లూరు”ని ప్రసిద్ధ నామము కలిగినది. ఈ గ్రామములో అనాదిగా దేవాలయ ములుగాని, జమీందారిగాని లేవు. ఇది పూర్వము సూజివీటి జమీనులో చేరిన గ్రామమే. తరచుగా కొంతకాలమునకు చల్లపల్లి యెస్టేటుకుచేరి, మరికొంతకాలమునకు యుదియే నొక చిన్న “యెస్టేటు”య్యెను.

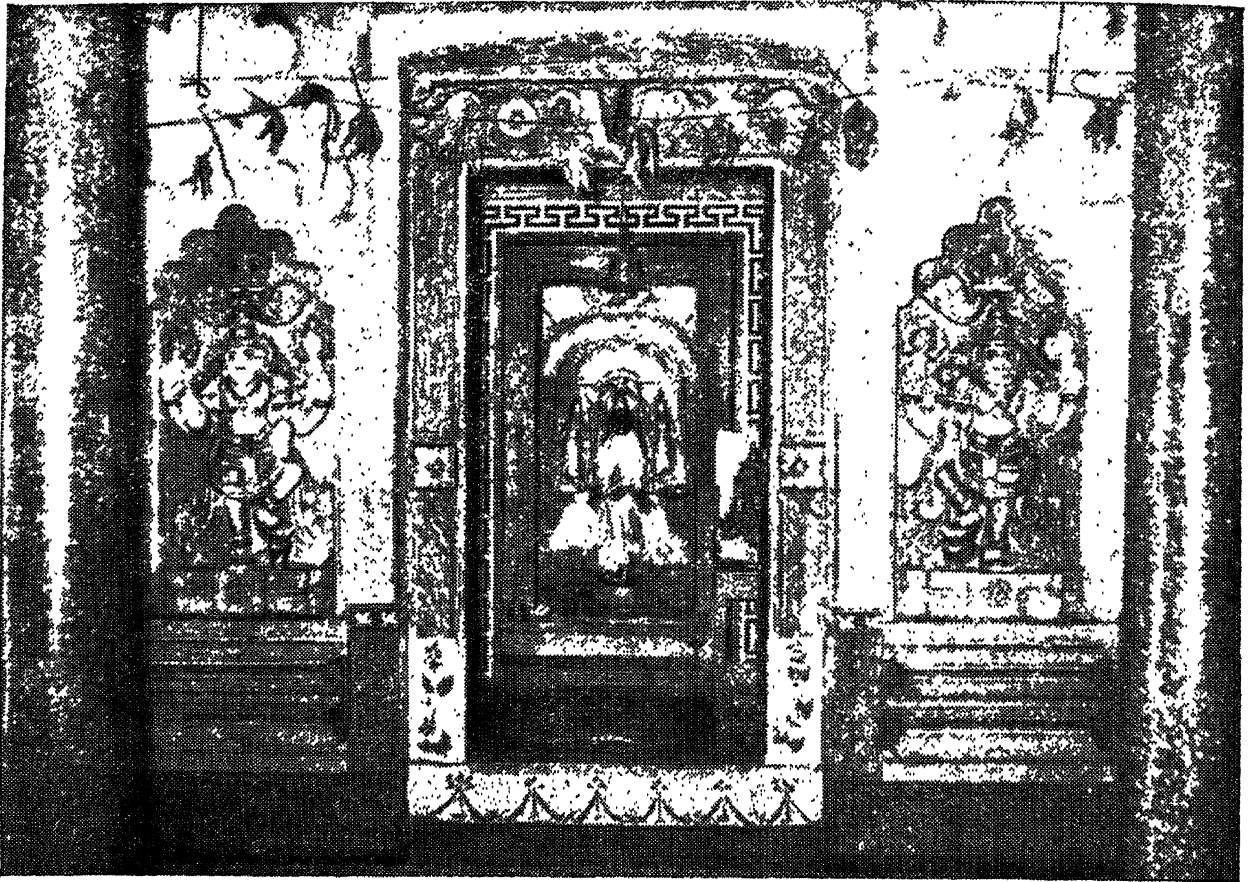
వల్లూరు యెస్టేటు - ఎడ్లనాగన్న

ఈ ఎడ్లనాగన్నగారిది వల్లూరు గ్రామమే. సామాన్య గృహస్థు. వీరి యింటపేరు యెడ్లవారు. వీరికి మొదటనుండి

యు పశుసంపద మెండగుటచే యెడ్లవారని పేరు కలిగినది. వీరు యెడ్లమీద సరంజామాలను దూరదేశమునకు తీసుకొని పోయి పర్తకము చేయుచుండెడివారు. “టిప్ప”నుల్తాను శ్రీరంగపట్టణమును నేలుచు పొండులను చోడులను నోడించినప్పుడు వీరు కలకత్తానుంచి “కారన్వాలీసు” (Carnvalis)ను యాశ్రయించి వారి సైన్యముల సహాయముతో “టిప్ప”ను చంపి శ్రీరంగపట్టణమును (యిది మైసూరు స్టేటులోనున్నది) వశపరుచుకొనిరి. అప్పుడు “కారన్వాలీసు” సైన్యమునకు (మిలిటరీకి) అవసరమగు ఆహారపదార్థములను యీ నాగన్న 150 యెడ్లమీద తోలుకొని వెళ్లి సహాయపడుటచే యా గవర్నరు జనరల్ సంతసించి యందరికి బహుమానములొసంగుచు, యీ నాగన్న గారి యెడ్లకు గోగ్రాసముక్రింద వుల్లిపాట్లును యొనంగగా సందు ధనము దొరికినట్లును దానిని యెడ్లమీద తెచ్చుకుని నాగన్న యీ యెస్టేటును వేలములో కొనుక్కున్నట్లును వదంతికలదు.

అలయ దృశ్యము

అలయమునందలి - లోపలి దృశ్యము

బ్రహ్మదేవర - బొమ్మదేవర

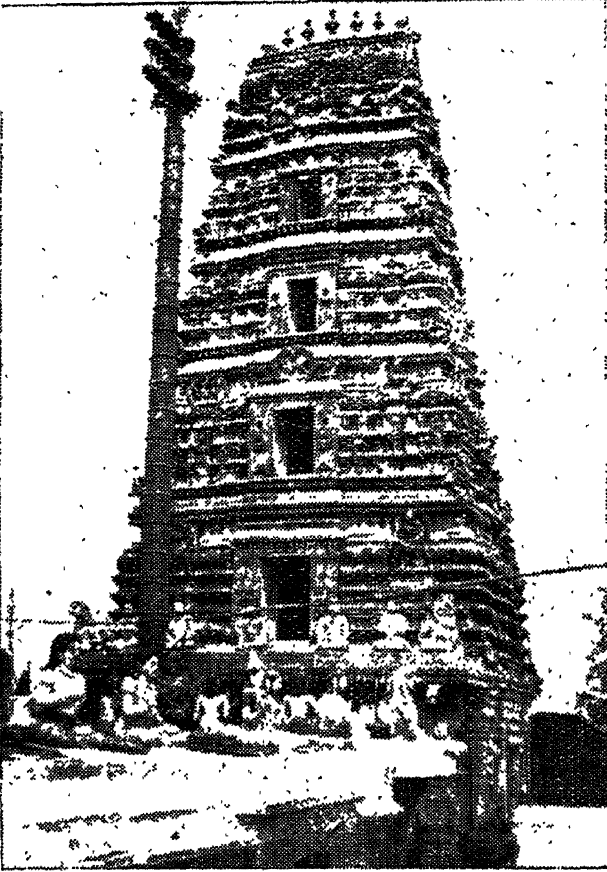
ఈ యెల్లనాగన్న నిత్యము యొక బ్రాహ్మణపండితుని దర్శించి నమస్కరింపుచు వారికి కావలసినవన్ని యొనంగు చుండెడివాడనియు, నా బ్రాహ్మణుఁడీయనతో నీవు “అదృష్టవంతుడవయ్యా! నీకు రాజ్యాధిపత్యము రాగలదు.” అని అశీర్వాదించుచుండెడివాడనియు, నట్లే యీ నాగన్నకు రాజ్యాధిపత్యము వచ్చిన తరువాత, నా బ్రాహ్మణ పండితుని యొద్దకు వెళ్లి, “అయ్యా! తమ అశీర్వాదము వలన నాకు రాజ్యము లభించినది. కాన మా యింటిపేరు యింతటినుంచి మీ పేరు పెట్టుకొందుమని చెప్పి “బ్రహ్మదేవర” వారని పెట్టుకొనెనట. ఆ బ్రహ్మదేవర” నేడు “బొమ్మదేవర”నది. ఈ కథనే చరిత్రపరిశోధకులు, శ్రీయుతులు భావరాజు వెంకటకృష్ణారావు పంతులుగారు భారతిలో “అదృష్ట”మను కథను వ్రాసియుండిరి. తరువాత నీ గ్రామమభివృద్ధి కాటొచ్చినది. వీరె కోటను కట్టుకొని రాజ్యస్థాపన మొనర్చిరి. వీరి కోటప్రాకారముపై బండి తిరుగతగిన వైశాల్యము కలిగియుండెడిది. ఆ కోట వైభవము నేడు జీర్ణించినది.

శివకేశవులు - జమ్మలభావి

ఈ గ్రామమధ్యమున అతి ప్రాచీన కాలమునుండియు నొక పెద్దభావికలదు. దానికి నాలుగు మూలల నాలుగు జమ్మిచెట్లు కలవట. అందువలన దీనికి “జమ్మలభావి” యని పేరు. ఈ భావి శివాలయమున కెదురుగానున్నది. నేటికిని యొక వృద్ధశమీవృక్షమానూతియొడ్డునఁగలదు. ఈ గ్రామములో అరాదిగా “శివలంక” వారను ఆరాధ్య పండిత వంశము “కాళహస్తి” నుండి వచ్చి నివసించు చున్నది. ఒకనాటిరాత్రి శివలంక అయ్యవార్లంగారికిని చలివేంద్రపాలెము గ్రామములో శ్రీమంతులైన యొక రెడ్డిగారికిని శివకేశవులు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి తాము జమ్మల భావిలో యేనాటినుండియో యుంటిమనియు వారుభయులు తమ్మును ప్రతిష్ఠింపుడనియు శాసించి నట్లును, అందువలన యా మఱునాడే అయ్యవార్లంగారును రెడ్డును, యా నూతిని త్రవ్వించి పరిశోధించగా నందు శ్రీ భ్రమరాంబిక- చెన్నమల్లికార్జున విగ్రహములును, రుక్మిణీ సత్యభామా సమేత వేణుగోపాల మూర్తియు. శ్రీదేవి విగ్రహములును దొరికినట్లును, అంత వారుభయులు సంతో

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి ఆలయము - గాలిగోపురము

కారులునాయుడను యన్నదమ్ముల కుమారులు యెప్పేటును విభాగించుకొనిరి. ఈ గ్రామములో శివాలయమునకును, విష్ణ్వాలయమునకును మధ్య తూర్పుపడమర్లుగా నొకబజారుకలదు. అనగా నా వీధికి దక్షిణమున శివాలయమును నుత్తరమున విష్ణ్వాలయమునుగలవు. అందువలన నావీధికి యుత్తరభాగమును, ఆ ప్రాంతీయభూములను “ఉత్తరవల్లూరు” (North Vallur) అనియు నావీధికి దక్షిణభాగమును, ఆ ప్రాంతీయభూములును “దక్షిణవల్లూరు” (South Vallur) అనియు పేరిడి పంచుకొనిరి. అందు “పంగెనగూడెము” పరగణా ఉత్తరవల్లూరువారికిని, “బందరు గూడూరు” పరగణా దక్షిణవల్లూరువారికిని చేరినవి. అందువలన శ్రీ వేణుగోపాలాలయము నార్ద్రవల్లూరువారికి చెందినదైనను, శ్రీ గోపాలమూర్తి న్యాయస్థానమున తనకు అనుకూలముగా సహాయముచేయనందున స్వామివారు తమకక్కరలేదని వదిలివేసిరి. అంత దానిపాలనాభారమును సౌతువల్లూరు వారే వహించి అతివైభవముగా స్వామివారి కైంకర్యములను చేయించుచుండుటయేగాక దీనిని దివ్యస్థల

మొనర్చి వార్షికోత్సవములను అతివైభవముగా చేయించుచూపచ్చిరి.

మూలవరులు - ఆళ్వారులు

ఇచ్చట ధృవవేరము శ్రీ వేణుగోపాలమూర్తి రుక్మిణీ సత్యభామాసమేతముగా నేకపీఠమందుకలరు. అంత రాళికమున స్వామికి యుత్తరభాగమున లక్ష్మీదేవియు, దక్షిణభాగమున “అండాల్” (గోదాదేవి)యు విషమరేఖాస్థానములలో ప్రతిష్ఠింపబడియున్నవి. ఇట్లుండుట అగమశాస్త్రవిరుద్ధము. ఈ విగ్రహములును శిల్పశాస్త్రప్రమాణపురస్సరముగా లేవు. మరియు నుండరతరమైన శ్రీ అంజనేయస్వామివారి విగ్రహమొండు ప్రాచీనవిగ్రహమొండు అంతరాళికమున లక్ష్మీఅమ్మవార్లకు దక్షిణభాగమున పూర్వాభిముఖముగా భిత్తిలో బిగింపబడియున్నది. ఈ విగ్రహమీదేవాలయ ప్రతిష్ఠకంటె యనాదిగనున్నట్లు యర్థకులు చెప్పుచున్నారు. వీరే యీ క్షేత్రపాలకులై యుండ నోవును. మరియు “అండాల్” దేవికి దక్షిణపార్శ్వమున పన్నిద్దరాళ్వార్లు ప్రతిష్ఠింపబడియుండిరి. వీరు యీ కోవెలను దివ్యస్థలమొనర్చినప్పుడు ప్రతిష్ఠింపబడియుందురు. మరియు నిచ్చట మూలవరులకున్నా పరివారదేవతలుకు కూడా, కౌతుకోత్సవ స్వపన బేరములు కలవు.

స్వర్ణకవచము - సప్తనారీహంసవాహనము

శ్రీస్వామివారికి శ్రీ రాజా నాగన్ననాయుడుగారును, శ్రీ రాజాభాష్యకార్లు నాయుడుగారును సుమారు ముప్పది వేలరూప్యములు కిమ్మతుగల వజ్రములు, నవరత్నములు పొదికిన సర్వాంగస్వర్ణకవచమున్ను, సర్వాలంకరణములున్ను, రజతపాత్రములు, ఛత్రచామరములున్ను, పట్టు ఆలవట్టం మున్నగు సర్వాభరణములున్ను చేయించిరి. మరియు గరుడ, హనుమంత, అనంత, గజాశ్వ, వ్యాళ, పొన్న, రాజాధిరాజ వాహనములున్ను, చలువచప్పరములు, రథాందోళికాది రాజలాంఛన వాహనములున్ను కలవు. మరియు విశేషమేమన? ఈ దేశమున యొక్కడనులేనటువంటి “సప్తనారీహంస వాహనము”ను అపూర్వమైనదియు, సనన్ద్యసామాన్యమైన శిల్పసంపదతో నొప్పారు విచిత్ర వాహనమొకటికలదు. ఇట్టి వాహనము దక్షిణదేశమున “కంచీ”లో మాత్రము కలదు. ఇది హంసాకృతిగనుండును. కాని అవయవములను పరిశీలించి చూచిన నేడుగురు స్త్రీవిగ్రహములతోనిది నిర్మింపబడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అన్ని విగ్రహములకు అంగ ప్రత్యంగ విభాగము స్పష్టముగా కన్పించుచున్నది. కాని మొత్తము అంతాకలసి హంసాకృతిగా కన్పించును. ఇందువలన దీనికి “సప్తనారీహంస వాహనము”ని పేరు.

ఉత్సవములు - సాంప్రదాయము

చైత్రశుద్ధపాడ్యమి- సంవత్సరాది, పంచాంగ శ్రవణము. వైశాఖశుద్ధ పార్వమికి నవాహ్నికదీక్ష కన్యాబోత్సవము. ఆషాఢమాసమున పది దినములు ఆండాళ్ తిరునక్షత్రము. శ్రావణశుద్ధ పార్వమాస్యకు పవిత్రోత్సవము. ఈ బహుళ అష్టమికి జన్మాష్టమి, ఉట్లపండుగ; అశ్వయుజము నవ రాత్రములు, లక్ష్మీదేవికి కుంకుమపూజ. దశమికి శమిపూజ, పారువేటోత్సవము. మార్గశీర్షమున ధనుర్మాసోత్సవములు. శుద్ధయేకాదశికి ముక్కోటి. పుష్యమాసమునందు తిరు నక్షత్రములు, ప్రతివారము శుక్రవారసేవలు, నిత్యము పుష్పయోగోత్సవము (పవళింపుసేవ) జరుపుట ఆచారమై యున్నది. మరియు త్రికాలార్చనము జరుగును. ఇవి అన్నియు శ్రీ వైఖానససూత్ర ప్రకారము జరుపఁబడు చున్నవి.

శ్రీ సత్యనారాయణవరప్రసాద్ - తిరునాళ్లవేడుకలు

శ్రీ భావ్యకార్లు నాయుఁడుగారి తరువాత, శ్రీ సత్యనారాయణవర ప్రసాదుగారు రాజ్యమునకు వచ్చిరి. వీరి కాలములో గోపాలమూర్తికి బర్పిన యుత్సవములు వేడుకలు, భోగములు, వైభవములు అంధ్రదేశమున యెచ్చటను జరుపబడలేదన్నమాట అతిశయోక్తికాదు. ఆ తిరునాళ్లలోని వేడుకలు కొనియాడుటకు శక్యముకాదు. నిత్యము అలంకారములు, పూజా విశేషములు, భోగములు, యూరేగింపులు, చూచి తీరవలసినదే. వేదపారాయణలు, పండిత ప్రకాండల వాగ్దాయములు, కవితాగోష్ఠులు, అపధాన ప్రసంగములు, గాననభలు, నాటక ప్రదర్శనములు, పలు విధములైన మేళనమేళనములు, భరత నాట్యములు, జరుగుచుండెడివట. ఈ దేశమునగల గొప్ప విద్వాంసులను, విదుషీమణులనుగాక, దక్షిణదేశమునుండి పలుమంది గాయకులను, విద్వాంసురాండ్రను రావించి పలు ప్రదర్శనములను గావించుచుండెడి వారట. వింత వింత జంతువులపై విహారములు, ఏనుగులు, గుర్రముల పందెములు, పలురకముల “బాణసంచ” కాల్పులు, వర్ణింపనలవికాదట.

తిరునాళ్లు - చాటువులు

వీరిపాలన కాలములోనే శ్రీస్వామి వారికి “బిందె తీర్థ” కైంకర్యమునకుదొక “యోనుగు”ను నమర్పించిరి. ఈ విషయము యీ చాటుపద్యమువలన తెలియుచున్నది.

ఉ॥ పచ్చిరి రాజబంధువులు - పచ్చిరి మిత్రులు సత్క
పచ్చిరి గాయకోత్తములు - పచ్చిరి వారపధాపరం
పరల్

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - మూలవరులు

పచ్చిరి వాద్యశౌండులును - పచ్చిరి యెచ్చటఁ
జూచినన్ బురం
బచ్చపునంతనంబునకు - నాకరమైకరమున్ భరం
బుగన్ ॥—

తే॥ గే॥ ఏదపనీయెల్ల పరిజనుల్ - వెంటరాగ
కృష్ణవేణికిఁజని కర - టింద్రమొకటి
సేవకర్పించె జలకల - శికిరరీంద్ర
పాల కుండగు వేణుగో - పాల పతికి॥—

శతకములు - కృతులు

శ్రీస్వామివారిపై పూర్వకవి యొక సీన శతకమును వ్రాసినాడు. శతకకర్తపేరు తెలియదు. శతకమున్ను నమగ్రముగ దొరకలేదు. కాని శైలి అంత్యప్రాసనియమముతోకూడి లలిత రతినొప్పారుచున్నది. అందందు కవి నిందాస్తుతినిఁజేసినాడు అందులోని రెండు పద్యములు.

సీ॥ శ్రీమహిళాహృత్కు - శేషయ పరభేల
బలదైత్యనూదన - వలవినిల
బుధగురు సంకాశ - సుధిత కిర్తివిసాల
దుర్ముతి దితిజనం - దోహకాల

శ్రీ రాజ్యలక్ష్మీ అమ్మవారు

బర్హిర్ముఖ వ్రాత - పరిపాలనోల్లోల
కమనీయ విలసిత - కనకచేల
సంపూర్ణ దాక్షిణ్య - నరక్షితకుచేల
ఘనతర దుష్కృత - కంధికోల

గీ || భూరి కరుణారసావాల - పుణ్యశీల
భక్త సంఘాత సురసాల - భరితనైల
సరసగుణ జాలసంగీత - సామలోల
తోట్ల వల్లారి గోపాల - తోయజాక్ష ||

సీ || కాంచనచేలంబు - గలియుండియుగొల్ల
యిల్లాండ్రచేలంబు - లెత్తలేదె ?
కొస్తుభరత్నంబు - గల్గినత్రాజిత్తు
కాంచనమణి సపే - కింపలేదె ?
యురమున శ్రీదేవి - యొప్పురుచుండగా
గుఱ్ఱతోరణితేళి - గూడలేదె ?
ఐశ్వర్యనిధియన - నలరుచుండియుబలి
జేరి, చేజాచియా - చించలేదె

గీ || జౌరయిట్టియపేక్షచే - సలరెదీవు
చెలగినాకొర్రెడిర్చి ర - కించుటెట్లు ?
సరసగుణజాల సంగీత - సామలోల
తోట్లవల్లారి గోపాల - తోయజాక్ష || -

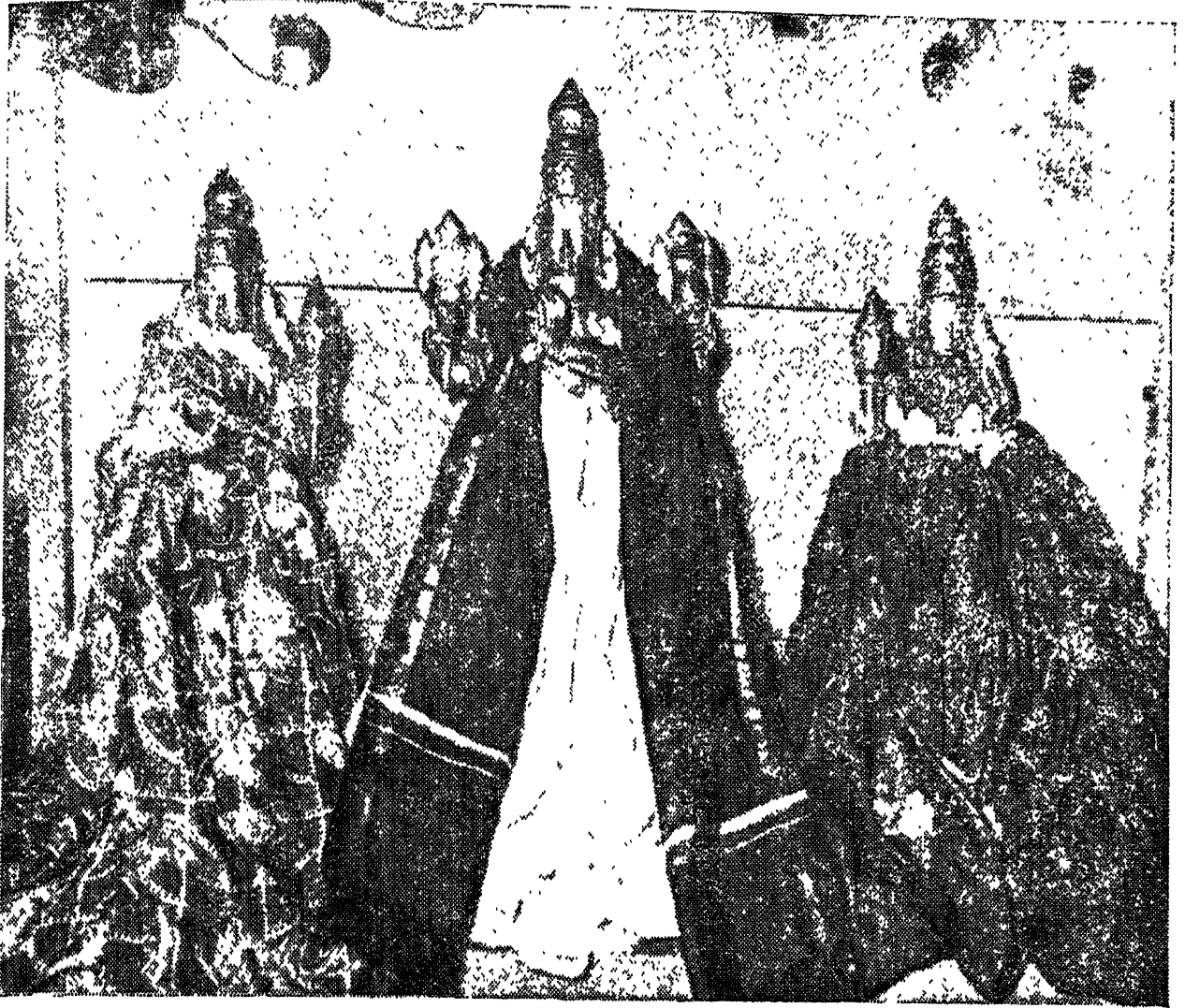
మతీయు శ్రీ స్వామివారిమీద పడకవితాధురంధరులగు శ్రీ రాయబట్టువీరరాఘవ కవిగారును, దాసుశ్రీరామపండితులుగారును కొన్ని పదములను వ్రాసి సన్నుతించిరి. ఈ రెండు ప్రబంధములును చాలా సుప్రసిద్ధములై యున్నవి.

జీర్ణబింబము - పూర్ణబింబము

ప్రపంచమున చెడుపనిచేయుట యెట్టిదోషమో, మంచి పని చేయకుండుటయు నట్టిదోషమే. ఇవిరెండును తప్పలే ఇట్లే ఆలయములందు జీర్ణబింబములను పూజించుటయు పూర్ణ బింబముల పూజింపకుండుటయు, యీ రెండు కార్యములను తప్పలే. అనర్థదాయకములే. ఈ దేవాలయము శ్రీ చారిటబుల్ అండ్ ఎండోమెంటు డిపార్టుమెంటువారు స్వాధీనపర్చుకొనిన తరువాత ఆలయమును చాలావరకు జీర్ణోద్ధరణమును గావించిరి. రంగులువేయించిరి. విద్యుద్దీపములను పెట్టించిరి. ఇట్లు ఆలయమును మాత్రము జీర్ణోద్ధరణముచేసిన చాలదు. ఇప్పుడున్న ధృవబేరము (మూలవిరాట్టు) యెప్పుడో శిథిలమైనది. లక్ష్మీగోదా విగ్రహములున్నా ఆంగప్రత్యంగ విభాగము ప్రమాణపురస్కరముగా లేవు. ప్రతిష్ఠితస్థానములున్నూ సమరేఖమీద ప్రతిష్ఠింపఁబడక విషమస్థానములందు కలవు. ఈ సంగ

శ్రీ ఆంజనేయస్వామి - (మూలవిరాట్టుకు ఎదురుగా)

శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభామానమేత శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - ఉత్సవరులు

తెని శ్రీ బోధువారు గ్రహించి వీటిని తీసివేసి జలాధివాసము చేయుచు నూతన విగ్రహములను ప్రతిష్ఠింపవలసినదిగా నూచించుటచే వారి యుత్తరువు ప్రకారం నూతన విగ్రహములు చేయింపఁబడి అయిదు సంవత్సరములైనది. వాటిని ప్రతిష్ఠించుకుండా యెవ్వరో పద్దు అన్నారని అపివేసిరట. ఇందువలన పైనచెప్పిన రెండు దోషములున్నూ కలుగుచున్నవి. జిర్ణవిగ్రహములను పూజించినను ఫలములేదు. పైగా అసర్థఫలమునిచ్చును. ఇట్లు నూతన విగ్రహములను

ప్రతిష్ఠించుటకు యుద్దేశింపఁబడి తయారుచేయబడి వాటికి దీపధూపనైవేద్యాదులులేక పాడుపెట్టి యుంచుట మతియొక దోషము. ఇందువలనను అరిష్టమే ఫలము. కనుక శ్రీ స్వామివార్లును తమ మూర్తివంతముచే పునః ప్రతిష్ఠితులై అఖిల వైభవములతో పూర్వమువలె తులతూగుచు భక్తుల సగ్రహించుచుందురుగాత. అధికారులును శీఘ్రముగా నూతన విగ్రహములను ప్రతిష్ఠించి, శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి వారి యనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక!

దేవాలయములు - విశేషపూజలు

పండిత, పార్థసారథి భట్టాచార్య.

గ్రహణారాధనము

సూర్యచంద్ర గ్రహణముల గొప్పతనము మన పూర్వులు గ్రహించి ఆ సమయమున స్త్రీలు పురుషులు బాలురు వృద్ధులు అందరును స్నానానాదుల నాచరించదగునని నిర్ణయించిరి. సూర్యగ్రహణమున ఆరంభమునను చంద్ర గ్రహణమున విడుపు కాలమునందును స్నానాద్యాచరణము విహితము. స్నానము పట్టువిడుపులయందు రెండు సమయములలోను విహితము. దాసము తర్పణము మొదలగునవిమాత్రము ఆరంభమునను అంత్యమునను చేయబడవలయును. సూర్యగ్రహణమునకు ముందు నాలుగు యామములలోను చంద్రగ్రహణమునకు ముందు మూడు యామములలోను భోజనము చేయరాదు. ఈ నియమము శక్తుల విషయమైనది. అశక్తులు కొంచెము ముందువెనుకగ భోజనాదులను చేయుటకు అనుమతించబడినది. విశేషములగు మంత్రములను అనుష్ఠించుటకును ఉపదేశములను పొందుటకును ఈ గ్రహణకాలము ప్రశస్త మని పెద్దలు చెప్పదురు.

ఇయ్యది మానుషిక మర్యాద. ఈ తీరుననే దేవాలయములలోకూడ విశేషవిధులు చెప్పబడినవి. చాలా చోటులందు గ్రహణకాలమున ఆలయము తలుపులు మూసి యుంచబడి గ్రహణమోక్షము కాగానే గ్రహణతిరుమంజన మను పేరిట ఆలయమందలి బింబములను అభిషేకము చేసి పాత్రములను శుద్ధిపరచి వస్త్రములను ఉతికి యెండ బెట్టి ధరింపజేసి విశేషముగ ఆరాధనము నివేదనము చేయుటకలదు. తిరుపతి దివ్యక్షేత్రమందుమాత్రము గ్రహణకాలమున తలుపులు మూయబడుచున్నవి. విశేష తిరుమంజనము లేకనే తరువాత నిత్యార్చనాదులు జరుగుచున్నవి.

శాస్త్రవిధి ననుసరించి గ్రహణకాలమున భగవానునకు మహాన్నపనము చెప్పబడినది. ఈ సమయములో కైంకర్య పరుల కెట్టి ఆటంకములేక భగవానుని అభిషేకకైంకర్యములను చేయవచ్చును. లోకాచారమునుబట్టి సూర్య చంద్ర గ్రహణము ఆ గ్రహముల విపత్తును సూచించునదై వైదికులకు ఆశౌచమును కల్పించుటచే ఆశుచి పరిహారము నకై స్నానము చేయబడునని తెలియుచున్నది. అట్టి యాచారమునకు తత్త్వమేదియైనను భగవత్కైంకర్యమున కట్టి దోషమున్నట్లు లేదు. పక్ష్యప్రసాదములనుగాని అపక్ష్యములనుగాని నివేదనము చేయుట ఈ న్నపనము

నందు చెప్పబడలేదు. గ్రహణకాలమున జన్మనక్షత్రాది సంభవముచేతనేమి కారణాంతరములచేతనేమి భక్తులకు భగవత్సేవ కర్తవ్యమై యొప్పుటచే గ్రహణకాల న్నపనము జరిపించుట యుక్తమే. ఈ నిర్ణయమును ఆయాస్థలములందు జరిగెడి ముంచుచెనుక ఆచారమునుబట్టి వ్యవస్థ చేయవచ్చును.

పవిత్రోత్సవము

ఈ యుత్సవము యొక్క మహత్త్వము సనుసరించి సాధారణముగ నైవలైష్ఠ్యవ భేదములేక వైఖానస పాంచరాత్ర నైవసన్నిధుఁనిఱియందును వైదిక క్రియాకలాప యుక్తముగ ఆచరణమున నున్నది. ఇయ్యది బ్రహ్మోత్సవము (కల్యాణోత్సవము) పరి ప్రతి సంవత్సరము అనుష్ఠింపదగిన నిత్యకృత్యమై యున్నది. మరీచి మహర్షి ఈ క్రింది విధమున దీని ప్రకారమును చెప్పిరి.

“అథ పవిత్రారోషణం వక్ష్యే సర్వయజ్ఞ ఫలప్రదం సర్వదోషాశమనం సర్వతుష్టికరం సర్వకామప్రదం సర్వలోక శాన్తిదం హ్యేతత్. మంత్రక్రియాద్రవ్యహీనం యత్కృతం తద్దోష శాన్త్యర్థం పవిత్రారోషణం కుర్యాత్. పవిత్రారోషణ హీనా యా పూజా సా నిష్ఫలా భవతి. రాజరాష్ట్రం వినశ్యతి. తస్మాద్యత్నేన పవిత్ర మారోపయేత్.”

(పవిత్రోత్సవము సర్వయజ్ఞ ఫలప్రదము, సర్వదోషాశమనము, సర్వతుష్టికరము, సర్వకామప్రదము, సర్వలోక శాన్తికరము. ఆరాధనాదులందు సంభవించెడి మంత్రక్రియాద్రవ్య లోపములు దీనిచే చక్కపరుపబడును. పవిత్రోత్సవము జరుపబడని నిత్యపూజ ఫలము నీయదు. అట్టి పూజ రాజరాష్ట్రములకు క్షేమము నీయజాలదు. కావున తప్పక ప్రతి ఆలయమునందును సంవత్సరమున కొకసారి ఈ యుత్సవమును తప్పక చేయవలెను.)

ఈ యుత్సవమును చేయుటకు ఉక్తకాలములు చాంద్రమానరీతిగగాని సౌరమానరీతిగగాని ఆషాఢ శ్రావణ భాద్రపదమాసముల యందాచరింపవలెను. ఏ మాసమందుగాని శుక్లపక్ష ద్వాదశియందుగాని విష్ణుపంచక దినములందుగాని చేయదగునని కొందరనియెదరు. అధికమాసములందును క్షయమాసములందుగాని శూన్యతిథ్యాదులందుగాని పూర్వ విద్ధయగు ఏకాదశి తిథియందుగాని ఇతర దుష్టకాలములందుగాని ఈ యుత్సవమును చేయరాదు. రాజాజ్ఞచే ఏ సమయమందును చేయవచ్చును.

ప్రయోగప్రకారము :- అలయము ముంగిట మండపము నందుగాని ప్రపయందుగాని యాగశాలను నిర్మించి యథా శాస్త్రముగ దర్పణోదరమువంటి వేదికను కట్టవలెను. నలు దిక్కులను ద్వారతేరణములచే అలంకరించి పూర్ణకుంభ ములు అంకురములు దర్పమాల తరంగములు స్తంభ వేష్టనములు ముక్తావామములు మొదలగు అలంకారములచే శాలను శోభితము కావించి పూర్వోక్త వేదికకు ముందు భాగమున పాండరీకాగ్ని కుండమునుగాని నభ్యాగ్ని కుండ మునుగాని నిర్మించి దానిని గోమయముచే అలికి పంచ వర్ణములతో రంగవల్లులను బెట్టి యాగద్రవ్యమును సేక రించవలెను. ఉత్సవారంభదినమునకు ముందునాటిరాత్రి శాలశుద్ధిచేసి అంకురార్పణము కావించవలెను.

పట్టుతోగాని సువర్ణముతోగాని పవిత్రములను చేయుట ఉత్తమకల్పము. వెండి పవిత్రము మధ్యమకల్పము. నూలు పవిత్రము చివరికల్పము. దోషరహితమైనట్టి ద్రవ్య ముతో సుమంగలియును పతివ్రతయునగు బ్రాహ్మణ వధువుచేగాని బ్రాహ్మణ కన్యక చేగాని పేనబడిన నూత్రముచే పవిత్రమును చేయుట యుక్తము. అట్టి వస్తువులభించనప్పుడు విక్రయమునకు అంగడిలో కొన వచ్చును. మూడికములు మొదలగు వానిచే కొట్టబడి నట్టిగాని కలవెంట్రుకలతో కలసినట్టిగాని నూత్రము కూడదు. యెక్కువ లావుగగాని సన్నముగగాని కూడదు. హెచ్చుతగ్గులు లేక సమముగా సుండెడి నూత్రమును మూడు పేటలుగా మడిచి మంత్రముతో పంచగవ్యములచే ప్రోక్షించి దానిని ఒక్కటిగా పేనవలెను. నూటయెనిమిది ముడులతో మెడనుండి బానువులవరకు (బింబమునకు) వ్రేలాడునట్లు చేయుటెది పవిత్రము ఉత్తమము. అట్లే యేబది నాలుగు ముడులతో ఊరువులవరకు వ్రేలాడునది రెండవ పక్షము. యిరువదియేడు ముడులతో నాభివరకు ఉండునది కడపటి పక్షము. బింబము నంతను ఆవరించ దగి వేయిన్నినూటపదారు గ్రంథులతో చేయబడిన ఒకానొక నూత్రము వసమాలయనబడు దానిని కూడ కట్టవలయును. ముడియనునది అంగుష్ఠ ప్రమాణఘనముగలిగి యుండుట ఉత్తమపక్షము. మధ్యమాంగులి ప్రమాణము రెండవ పక్షము. కనిష్ఠాంగులి ప్రమాణము కడపటి పక్షము. మంత్ర పూర్వకముగ పై ముడులను వేయవలయును. ఇరువదియేడు ముడులతో ఉపవీతము ఉండవలయును.

యజమానుడు ఆచార్యుడు శిష్యుడు అగ్నికుండము వీనికివలయు పవిత్రములకు యెనిమిది ముడులుండ

వలయును. పరివారదేవతల పవిత్రములకు పండ్రెండు గ్రంథులుండవలయును. ఈ గ్రంథులను సుగంధ ద్రవ్య ములచే అలంకరించి సుగంధధూపమును సమర్పించ వలెను.

ముందు చెప్పినట్లు పూర్వరాత్రి అంకురార్పణము చేసి, మరునాడు ఏకాదశి ఉదయము ఆచార్యులు స్నానానుష్ఠానముల జేసికొని అలయమునకు వచ్చి ప్రదక్షిణ ప్రణామములజేసి దేవునకభిముఖులై నమోహితమనసుతో అష్టాక్షర మహామంత్రమును జపించి ఆనాడు ఉపవాసముగ నుండవలయును; స్త్రీ కూడ్రాదులతో భాషింపరాదు. యాగ శాలలో ప్రవేశించి దేవుని బ్రార్థింపవలెను. దేవునకు స్పృహ నము ఉక్తహామారులు చేసి పూర్వోక్తవేదికి పశ్చిమమున పవిత్రములనుంచి అర్పించి రక్షబంధము చేసి శయనాధి వాసము గావించవలయును. పవిత్రములను స్పృశించి ఉక్తమంత్రములను జపించుచు చుట్టి రక్షచక్రమును ఆవరణత్రయ దేవతలను శాంతగరుడ చక్రదేవతలను న్యక్షాది విమానపాలకులను కూర్చులయందావహించి బలివొసగి అగ్నియందు హోత్రశంసన పూర్వకముగ మూర్త్యావాహనము చేయునది. ఆవాహన క్రమముగ జుష్టాకార స్వాహాకారముల చేసి భగవానునకు స్పృహనము వస్త్రాలంకారములను చేసి సప్తవింశత్కృపచారములచే అర్పించి అధివాసగతములగు పవిత్రముల తెచ్చి భగ వానున కర్పించునది. అట్లే ఆలయ మండపాదులకును సమర్పించి బలిసీయవలెను. అట్లే యజమానుడు ఆచార్యుడు శిష్యులు వీరలు పవిత్రములను ఉంచి ఉక్త హోమముల చేయునది. ప్రాగాదిగ నాలుగు దిక్కు లందును చేయునది. ఆచార్యులు ఋత్విక్కులును అష్టాక్షర ద్వాదశాక్షర మహామంత్రములను విష్ణుగాయత్రిని జపించి పుష్పాంజలిని సమర్పించి సృతగీత వాద్యములచే రాత్రిశేషమును గడుపవలయును. ఆవల అగ్ని విసర్జ నము చేసి పుణ్యాహమ ఆచార్యులకు దక్షిణాదానాదుల చేయునది.

ఇట్లు తొమ్మిది, యేడు, ఐదు, మూడు, లేక ఒకదినము గాని పవిత్రోత్సవారాధనము చేసి బ్రాహ్మణపూజనము వైష్ణవతదియారాధనమును చేసి దక్షిణాదానము చేయ వలెను. ఈ యుత్సవాచరణముచే నర్వాభిష్టనిధి గల్గును. సంవత్సర పూజాఫలము సిద్ధించును. భగవానునితో శ్రీ వైకుంఠలోకావాసమును సిద్ధించును.

(మరీచి విమానార్చనా కల్పము 78 పటలము)

గర్వభంగము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

ధర్మరాజు రాజ్యం పాలిస్తూ, ఒకప్పుడు నిండు కొలువు తీర్చి ఉండెను. అప్పుడు సభలో అతని సోదరులూ, కొంపరు మహర్షులూ, వేదవ్యాసుడూ కూడా ఉండిరి. సందర్భవశాత్తూ వ్యాసమహర్షి విష్ణువుయొక్క విలాసాన్ని గ్రహించడం సామాన్యులకు సాధ్యం కాదనీ, అతడు మానుపరూపం ధరించి, కృష్ణుడుగా మనతో కలసి మెలసి తిరుగుతూ ఎంతో ఆప్తుడుగా ఉన్నా అతనినిగురించి మనం తెలుసుకో లేక మాయలో పడి ఉన్నామనీ, అందుకోసమే తనవంటివానికి కూడా యింకా ముక్తి లభించలేదనీ, అతని లీలలు అనంతాలనీ చెప్పగా—ఆ విషయాన్ని వివరించే ఒక లీలను వినిపించ వలసినదిగా యుద్ధిష్ఠిరుడు కోరినాడు. వ్యాసమహర్షి చెప్పడానికి సిద్ధంగా వున్న సమయంలో అక్కడికి ఆకాశమార్గంగా అయిదుగురు మహాత్ములు దిగి సభలో ప్రవేశించారు. వారిలో నలుగురు పెద్దవారు, ఒక్కడు బాలుడు. పెద్దవారిలో ముగ్గురు సూర్య నమాన తేజులు. ఒక్కడు పూర్ణచంద్రోపమానుడు! బాలుడు ఇంద్రనీలమాణిక్యంవలె ఉన్నాడు. సూర్యనమాన తేజస్కులు ముగ్గురూ సనక, సనందన, సనత్కుమారులనీ, పూర్ణచంద్రనమానుడైన పురుషుడు నారదుడనీ వారు గ్రహించారు. కాని, అయిదవవాడైన ఆ బాలుడెవ్వడో తెలుత తెలియడం లేదు. అతడు విశాలమూ, ప్రకాశ మాసమూ అయిన ఫాలము కల్గి గోపిచందనాన్ని ధరించి యుండెను. రమణీయమైనట్టియు, దివ్యవాసనలు కలిగి నట్టియు పారిజాతపుష్పమాలికను ధరించి ఉండెను. చెవుల ప్రక్కను తులసీదళాలను పెట్టుకొని, రెండవ కృష్ణునివలె కనబడెను. వారు కొంచెం సేపు ఆలోచించి, ద్వారకానగరంలో శ్రీకృష్ణుని దేవేరులకూ, తక్కిన అంతః పురస్తీలకూ వినోదంగా కాలక్షేపంకోసం కథలు చెప్పతూ వుండే గోవిందశర్మ అనే బ్రహ్మచారి అని తెలుసు కున్నారు.

ధర్మరాజుతో సహా సభాసదు లందరూ వారిని చూచి, లేచి ఎదుర్కొని, నగౌరవంగా సభలోనికి తీసుకువచ్చారు. కుశలప్రశ్నానంతరం ధర్మరాజు వారిని సుఖాననాసీను లనుగా చేశాడు. గోవిందశర్మ వ్యాసమహర్షి దగ్గర కూర్చున్నాడు. భగవంతుని లీలలకు ఉదాహరణంగా ఒక అద్భుతవిషయాన్ని - విష్ణుమాయాజాలాన్ని బాగుగా ఎరిగిన ఆ గోవిందశర్మచేతనే చెప్పించవచ్చునంటూ వ్యాసుడు అనుకున్నాడు.

ధర్మరాజుకు గోవిందశర్మను చూడగా ఆశ్చర్యమూ, ఆనందమూ కలిగినవి. అతడు శర్మను చూచి “మహాను భావా! మాకు శ్రీకృష్ణు డెంత పూజ్యుడో, నీవున్నా అంత పూజ్యుడవు. అతనికి అప్తస్నేహితుడవు. నీవు యిచ్చటికి వచ్చి మా గృహాన్ని పావనం చెయ్యడంచేత మేము ఎంతో ధన్యుల మైనాము. చెప్పకేమి? నా కొక్క విషయం మాత్రం ఎంతో ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తున్నది. అది నీవు పారి జాత పుష్పమాలికను ధరించడమే! ఆ మాలికను ధరించ డానికి యీ లోకంలో భగవదవతారమైన శ్రీకృష్ణునికి తప్ప మరెవ్వరికి అధికారం లేదుగదా! నీవు ఎలా ధరింపగలిగావు? దీన్నిబట్టి చూస్తే నీవు సాధారణవ్యక్తివి కాక, లోకోత్తర పురుషుడవువలె కానవస్తున్నావు. నీ వృత్తాంతమంతా నవిస్తరంగా తెలిపి మా సందేహాలను తీర్చవలెనని ప్రార్థన” అని సవినయంగా ఆభ్యర్థించాడు.

తర్వాత ఆ బాలవటువు ఈవిధంగాచెప్ప నారంభించాడు. “అయ్యా! బలరామ, కృష్ణులు కాశీలో సాందీపని అనే విద్వాంసుడిదగ్గర సమస్తవిద్యలూ అభ్యసించారని మీకు తెలిసే వుంటుంది. ఆ సాందీపనియే నాకు తాతగారు. ఆయన పెద్దకుమారుడైన ధర్మశీలుడు మా తండ్రి. నేను పుట్టిన సమయంలో ఆకాశవాణి “ఈకుర్రవాడు సమస్త శాస్త్రాలూ అచిరకాలంలోనే గ్రహించి యత్యాశమాన్ని స్వీకరిస్తాడు. గోవిందునికి మిత్రుడుగానూ, సహచరుడు గానూ వుంటాడు. అందువల్ల ఇతనికి గోవిందశర్మ అనే పేరు పెట్టండి!” అని పలికినదట! ఆ విధంగానే నేను సమస్తవిద్యలూ నేర్చుకొని, బ్రహ్మచారిగా ఉన్నాను. శ్రీకృష్ణునికి నామీద అవ్యాజకరుణ కలిగింది. నేను అతని సగరులో స్వేచ్ఛగా సంచరిస్తూ, శ్రీకృష్ణునికి, అతని అంతః పురకాంతలకూ వినోదంగా కథలు చెప్తూ కాలం గడుపుతూ ఉంటాను.

ఇక—నా కీ పారిజాతపు పూలదండ ఎలా వచ్చిందో, వివరించి చెప్తాను. సావధానంగా వినండి.

ఈ నారదమహాముని శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణీదేవిఅంతః పురంలో వున్నప్పుడు ఒకసారి ఒక పారిజాతపుష్పం తెచ్చి యివ్వడమూ, దాన్ని శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణీదేవికే ఇయ్యగా సత్యభామ అలిగి పారిజాతపుష్పాన్నే తన పెరటిచెట్టుగా నాటించడమూ మీ అందరికీ తెలిసిన సంగతే! దాని ప్రభావం ఎటువంటిదో? ఆ వృక్షం వచ్చినదగ్గిర్నుంచే సత్య భామకు ఒక నూతన లావణ్యం—అత్యుత్పతీ కలిగినవి.

శ్రీకృష్ణుడు ఎప్పుడూ ఆమెగృహంలోనే వుంటూ వచ్చాడు. అతడు ఇకమీద తన్ను విడిచి ఒక క్షణమైనా ఉండలేడనే అభిప్రాయం ఆమెకు కలిగినది. ఇట్టి లోకోత్తరసౌభాగ్యంచేత ఆమె గర్వించి, శ్రీకృష్ణునియొక్క తక్కిన సమహితులను అవమానించాలని ఆమె సంకల్పించి—ఒకనాడు పారిజాత పుష్పాలను విరివిగా బుట్టలతో కొయించి, బంగారు పళ్లెల నిండా నింపి—శ్రీకృష్ణుడు చిరునవ్వుతో గమనిస్తూ వుండ గానే—“యీ పువ్వులు తీసుకొని వెళ్లి—ఆ యా సవతులకు ఇచ్చి—‘ఇవి మా దేవి పెరటిలో పూచిన పువ్వులు’ అని హెచ్చరించి, వారివారి భావాలు ఎలా వున్నదీ గమనించి రావాలి. ముఖ్యంగా రుక్మిణీదేవి ఏమి అనుకున్నదీ నాకు వివరంగా తెలియాలి” అని తగిన చెలి కత్తెలచేతికి ఇచ్చి వారందరికీ పంపినది.

రుక్మిణీదేవి దగ్గరికి పంపబడిన పరిచారిక పాతూ తనలో “మాదేవి మంచి ఉపాయం వన్నినది. ఈ దెబ్బతో రుక్మిణీ దేవి యీ జన్మలో తల యెత్తుకోలేదు” అని అనుకొని కులుకుతూ ఆ దేవి భవనద్వారాన్ని చేరింది. అక్కడి ద్వారపాలకురాలు సత్యభామపరిచారికను లోపలికి పోకుండా అడ్డుకొని “మాదేవిన్ని, శ్రీకృష్ణులవారున్నూ ఏకాంతంగా వీదో మాటలాడుకుంటూ వున్నారు. ఇలాంటి సమయంలో నీవు లోపలికి పోవడం భావ్యం కాదు. అయినా నీవు ఏమిపనిమీద వచ్చావు? ఈ పువ్వులు యివ్వడానికేనా? వీటిని ఎవరు పంపారు? నువ్వు ఎవ్వరి పరిచారికవు?” అని అన్నది. ఆ మాటలు విని సత్యభామ సేవకురాలు నవ్వి “పారిజాతవృక్షాంతమే నీకు తెలియదా? శ్రీకృష్ణులవారి కాంతలలో మా దేవి ఒక్క సత్యభామకు తప్ప యీ పువ్వులు మరెవరిదగ్గరున్నాయి? పాపం! మీ దేవికి ఇవి లేవని అభిమానంకొద్దీ ఎంతో ప్రీతితో మా దేవి పంపించినది. ఏమో, మీదేవీ, శ్రీకృష్ణులవారూ ఏకాంతంగా వున్నారంటూ లేనిపోని అబద్ధాలు అడుతున్నావు. ఆ ప్రభువు మా దేవి అంతఃపురాన్ని విడిచి ఎక్కడికి పోడు. ఆయన దగ్గర వుండగానే మాదేవి వీటిని పంపింది” అని అన్నది.

ఆ మాటలకు ద్వారపాలకురాలు విరగబడి నవ్వుతూ, “పారిజాతమంటూ ఏమో మహా ప్రమాదంగా చెప్తున్నావు! ఈ చెట్టు శ్రీకృష్ణుని దేవేరు లందరియొక్కలోనూ వుంది. నువ్వు తెచ్చిన యిలాటి పువ్వులు మా దేవి అంతఃపురంలోని దానీజనం తలలపై ధరిస్తూ వుంటారు” అని జబాబిచ్చింది.

ఈ మాటలు వినేనరికి సత్యభామ చెలికత్తెకు విప రీతంగా కోపం వచ్చింది. అయినా, దాన్ని లోపల అణచు కుని “ఇదంతా ఎందుకూ? ఈ పువ్వులు రుక్మిణీదేవికి యివ్వవలెనని మా దేవి చెప్పి, పంపించినది. వీటిని ఆమెకు అందించడమే నా పని. నన్ను లోపలికి పోనియ్యి.

లేకపోతే నేను వెనక్కి పోవలసి వస్తుంది. అది మర్యాద కాదు” అన్నది. లోపలనుంచి వీరి సంవాదాన్ని వింటూ వున్న ఒక పరిచారిక వెంటనే వచ్చి “మాదేవి అనుమ తించింది. నీవు లోపలికి రావచ్చును” అంటూ సత్య భామ పరిచారికను లోపలికి తీసుకుని వెళ్ళినది.

అక్కడ రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణునితో కొంతసేపు విహరించి, ఉద్యానంలోని దీర్ఘికలో స్నానం చేసి, బంగారుచాయ పట్టుచీర ధరించి అప్పుడు పూచిన పారిజాత పుష్పాలను తలలో తురిమి, ఆ పారిజాతమంటపంలోని పూలపాన్ను మీద సుఖాసీనయై, తనలో ఇలా అనుకొన్నది—“భగ వంతుడు తన కొక్కరైతే పారిజాత వృక్షాన్ని యిచ్చినట్లు సత్యభామ భావిస్తూ ఉన్నది. ఆ పరాత్పరుడు నాకుకూడా యీ వృక్షం పెరటిచెట్టుగా ప్రసాదించినట్లు తెలిస్తే మన స్సులో ఎంతో కుమిలిపోతుంది. తన పెరట్లో పారిజాత వృక్షం వున్నాడని తృప్తిపొంది, మనోహరుడు చాలాకాలం నుంచి నాదగ్గరే వుండిపోయినా లక్ష్యంచెయ్యడం లేదు. ఇప్పుడుగానీ నేను ఈ పుష్పాలను ఆమెకు కానుకగా పంపిస్తే మరీ కుమిలిపోతుంది. ఆమెగర్వం కాస్తా అణ గారిపోతుంది” అని యిలా అనుకొని కొన్ని కొత్తగా పూచిన పారిజాతపుష్పాలను కొయించి తెప్పించి నేర్పుగల పరిచా రికకు వానిని యిచ్చి “నువ్వు యీ పువ్వులను తీసుకు పోయి సత్యభామ కిస్తూ మాకృష్ణపరమాత్మ మాకున్నూ ఒక పారిజాతవృక్షాన్ని తెచ్చి యిచ్చాడు. అలాంటి వృక్షం మరెక్కడా లేదు. ఇదిగో! అది పూచినపువ్వులు! ఎంతో సువాసన గలవి! వీటిని నీకు కానుకగా నమర్పించినది” అనిచెప్పి యిచ్చి, ఆమెమనోభావం యెలా ఉన్నదీ గమ నించి నాకు చెప్పము” అని చెప్పతూ వుండగానే—సత్య భామ పంపిన పరిచారిక అక్కడికి వచ్చినది. రుక్మిణీ దేవితో శ్రీకృష్ణుడు కూడా వుండడం చూచి, ఆ పరిచారికకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగింది.

“ఇప్పటిదాకా సత్యభామదగ్గరున్న యీ మాయలమారి కృష్ణుడు ఎప్పుడు, ఏ దారిని వచ్చి యీమెతో వినోదిస్తున్నాడో తెలియదు. ఇక్కడి పారిజాతవృక్షం పువ్వులు మా దేవి పంపినవాటికంటే మనోహరంగానూ, ఎంతో సువాసనను ఇస్తూనూ ఉన్నవి. ఈ మాయల కృష్ణుడు యీ వృక్షాన్ని ఎక్కడనుంచి, ఎప్పుడు తెచ్చి యీమెకు ఇచ్చినాడో బోధ పడకుండా వున్నది. ద్వారపాలిక ఏమో చెప్పితే అదంతా అబద్ధం అనుకున్నాను. కాని, అదిచెప్పిన సంగతులన్నీ అక్షరాలా నిజం!” అని ఆ పరిచారిక తనలో అనుకుంది. ఇంతలో రుక్మిణీ సత్యభామదగ్గరకు పంపదలచిన పరిచా రిక కానవచ్చింది. ఆమె సత్యభామ పరిచారికను చూచి చిరునవ్వునవ్వింది. అది ఆమెకు చాలా కష్టమని అని

పించినది. “ఇలాంటి సందర్భంలో ఈ పుష్పములు రుక్మిణీదేవికి ఇవ్వడం మేలా? ఇవ్వకుండా తిరిగి పోవడం మేలా? ఒకవేళ ఇచ్చినట్లయినా “ఇలాంటివి మాయింట్లోనూ ఎన్నో ఉన్నవి. ఇవి మాకు అక్కర్లేదు” అని అంటే తల కొట్టినట్లుండదా? ఇవ్వకుండా వెళ్ళిపోతే—ఇంతదూరమూ వచ్చి, అందరికళ్ళాబడి, తిరిగి వెళ్ళి పోవడం అంతకంటెనూ అవమానం కదా!” అని సందిగ్ధా వస్తూ పడి—చివరకు ధైర్యం తెచ్చుకుని యేమీ యెరగ నట్టుగా దగ్గరకు వెళ్ళి, రుక్మిణీకృష్ణులకు నమస్కరించి, ఆ దేవిముందర ఆ పువ్వులు పెట్టి “మీకు సత్యభామాదేవి పంపినది” అని పలికినది.

అది చూచి రుక్మిణీదేవి నవ్వుతూ “నాథా! నీ ప్రయురాలు పంపిన యీ పువ్వులు నీవే తీసుకో. నీవు తన యింటికి రావాలని అమె నీ కోసం వీటిని లంచం పంపి నట్లు ఉన్నది”—ఇలా అంటూనే అమె ఆ పువ్వులను శ్రీకృష్ణుని తలలో ముడిచినది. తర్వాత సత్యభామకు తన చెలికత్తెద్వారా పువ్వులు పంపుట మానివేసి, సత్యభామ పరిచారిక తెచ్చిన పళ్ళెంలోనే పూవులను ఉంచి, అమెతో “ఇదిగో! యీ పువ్వులను మీదేవికి ఇచ్చి ఈ పువ్వులు మీ యింటిపెరటిలోని పారిజాతపుష్పాలవంటివేమో బాగా చూచి చెప్పము. వీటికున్న నువాసన మరే పుష్పానికి ఎక్కడా వుండదని తెలుసుకో! అని నేను చెప్పినట్లుగా చెప్పము” అన్నది.

సత్యభామ చెలికత్తెకు యీ మాటలు కర్ణకఠోరము లైనవి; విపరీతంగా కోపం వచ్చినది. “సరకానురుదని గెలిచి, భర్తతో కూడా యింద్రలోకంలోకి పోయి, స్వయంగా అమె సంపాదించి తెచ్చిన పారిజాతవృక్షం మీ యింటి పెరటిచెట్టుకు కూడా సరి కాకపోయిందా? అమ్మా! ఇలా అనడంలో నీ తప్పేమీ లేదు. ఇదంతా యీ ప్రభువు అడిస్తున్న కవటనాటకం! దీనికి తగిన ప్రతిక్రియకు కాలం రాకపోదు. అప్పుడు ఏమి జరిగేదీ నీకే బోధపడు తుంది” అని అంటూ ఆ పరిచారిక గిర్రున వెళ్ళిపోయింది.

అక్కడ సత్యభామ తన పరిచారికను రుక్మిణీదేవిదగ్గరకు పంపిన తర్వాత శ్రీకృష్ణునితో ఆనందిస్తూ, తన చెలికత్తె యెప్పుడు వస్తుందా అని యెదురుచూస్తూ తనలో “చెలి యింత ఆలస్యం ఎందుకు చేసిందో! శ్రీకృష్ణుడు సర్వదా నాదగ్గరే ఉండడంవల్ల విరహవేదనతో చాలా బాధపడుతూ వుండడంవల్ల—వెంటనే చూడానికి వీలు కలిగివుండదను కుంటాను. లేకపోతే పువ్వులిచ్చి తిరిగి రావడానికి ఇంత ఆలస్యం ఎందుకూ?” అని అనుకుంటూ వుండెను.

అప్పుడు చిన్నబోయిన ముఖంతో—విచారంవల్ల బరు వైన హృదయంతో, నిగ్గుతో, కళ్ళాకాంతివిహీనమైన దేహంతో

అమె చెలికత్తె వస్తూ—దూరంనుంచే సత్యభామదగ్గర శ్రీకృష్ణుడు ఉండడం చూచి మిక్కిలి ఆశ్చర్యం పొందినది. శ్రీకృష్ణుని చూడగానే—అమె తన ముఖవైవర్ణ్యాన్ని కప్పి పుచ్చి, తాను రుక్మిణీదేవిదగ్గరుంచి తెచ్చిన పూవులను తన యజమానురాలియెడట చిరునవ్వుతో ఉంచి, దూరంగా నిలబడినది.

ఎంత కప్పిపుచ్చినా, సత్యభామకు తన చెలికత్తెయొక్క ముఖవైవర్ణ్యం తెలియకపోలేదు. అమె “ఏమిటలా వింతపడి చూస్తున్నావు? నీముఖం వెలవెలపోతూ ఉండడానికి కారణం యేమిటి? ఈ పువ్వులు యెవరిచ్చారు? ఎవరికోసం తెచ్చావు? నా కేమీ బోధపడకుండా ఉన్నది. వివరంగా చెప్ప” అని పరిచారికతో పలికింది. ఆ పరిచారిక “అమ్మా! నాకు అంతా అగమ్యగోచరంగా ఉన్నది. నేను ఏమీ చెప్పలేని స్థితిలో ఉన్నాను. నీకు సర్వదా అత్యంతప్రియుడివలె ఉన్న యీ శ్రీకృష్ణుల వారి నే అడుగు. ఆయనే అంతా చెప్పగలరు. ఆయనకు తెలియనిది ఏమీ లేదు” అని అంటూ అక్కడి నుంచి వెళ్ళిపోయింది. జరిగినదంతా శ్రీకృష్ణునియెదుట చెప్పడానికి జంకి అది యిలా చేసినది. తన పరిచారిక యిలా మాటలాడడానికి ఏదో కారణం వుందని, శ్రీకృష్ణుడే ఏవేవో మాయలు పన్ని వుంటాడనీ, అతనిని అడిగితే విషయ మంతా తెలుస్తుందనీ మొదట అనుకుంది. కాని, వెంటనే కృష్ణునిమీద కలిగిన కోపం, కారణంగా—తాను అభిమానపతి కావడంవల్ల ఏమిన్నీ అడగక అక్కడినుంచి లేచి, వెళ్ళిపోయి, పరిచారికను కలుసుకొని అడుగగా—అమె జరిగిన వృత్తాంతం పూనగ్రుచ్చినట్లు తెలియజేసింది. తాను చూచినదంతా కన్నులకు కట్టినట్లు వివరించి చెప్పినది. ఇలా చెప్పతూ అమె సత్యభామకు రుక్మిణీపై యీసున్నా శ్రీకృష్ణునిమీద కోపమున్నా ఎక్కువ అయ్యేటట్లు చేసినది.

వెంటనే సత్యభామకు శ్రీకృష్ణునిమీద విపరీతపు కోపం కలిగి, పారిజాతవృక్షం తన ఒక్కరై యింట్లోనే తప్ప మరెక్కడా లేదని తన్ను మోసపుచ్చినందుకు నానావిధాలా శ్రీకృష్ణుని నిందించి, పొంగి పొరలి వస్తున్న దుఃఖాన్ని అపుకొనలేక వలవల యేడ్చి, “యీ పారిజాతవృక్షాన్ని తీసుకుని పోయి నీ యిష్టమైనదానికి ఇచ్చుకో; నా కవనరం లేదు” అంటూ జంకూ కొంకూ లేక ఆ పువ్వుల నన్నింటినీ అతని తలమీద పోసి, కోపంతో తన కేళీమందిరానికి వెళ్ళి పోయింది. శ్రీకృష్ణుడు సవ్యతూ అమెవెనకనే వెళ్ళి చీర కొంగు పట్టుకోగా—అమె విదలించుకొని అతిత్వరగా గదిలోకి పోయి, తలుపులు బిగించుకున్నది. శ్రీకృష్ణుడున్నా బయట మరొక గదిలో పరుండి—చెలికత్తెలు చూస్తూ వుండగా ఎంతో బాధపడుతూ ఉన్నట్లు నటించి, ఆ రాత్రి

అక్కడే ఉండిపోయాడు. ఉండిపోయాడే గాని రుక్మిణీదేవి మున్నగు మహిమల భవనాల్లో కూడా ఉండి, విచారంగా కాలం గడిపాడు. ఉదయాన్ని మాత్రం ఆ యా రూపాలను ఉపసంహరించుకున్నాడు.

ఉదయాన సత్యభామా, శ్రీకృష్ణుని లిద్దరూ ఎడమొగంతోనూ, పెడమొగంతోనూ కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకుని, ఒకరి నొకరు చూసుకోవడానికి, ఒకరితో ఒకరు మాటలాడడానికి, మనస్సులో చాలా కుతూహలపడుతూ, దానికి తగిన ఉపాయ మేమిటా? అని అలోచిస్తూ వుండగా నేను అక్కడికి వెళ్లడం సంభవించినది. నేను వెళ్లినది అక్కడి చెలికత్తెలు జరిగిన సమాచారమంతా చెప్పిరి. నేను మొదట శ్రీకృష్ణుని దగ్గరకు పోగా—అయిన తాను జరిపిన దానిని చెప్పి, నవ్వుతూ “నువ్వు ఆమెదగ్గరకు పోయి “ఇదంతా—నీకు కోపం తెప్పించాలని అతడు చేసిన గారడీ గాని, మరేమీ కాదు,” అని చెప్పి ఆమెకోపాన్ని పోగొట్టి, మనస్సు నెమ్మదిపరుచు” అని అన్నాడు.

నేను వెంటనే సత్యభామదగ్గరికి పోయాను. ఇలాంటి అవకాశానికే ఎదురుచూస్తూ ఉన్నది. కాబట్టి—ఆమె ఎంతో గౌరవంగా, దగ్గరగా కూర్చోపెట్టుకుని జరిగినదంతా వివరించినది. నేను అంతా విని తలఊచి పక్కున ఒక్క నవ్వు నవ్వినాను.

ఆమె కుతూహలంతో “నాయనా! ఇది చాలా వింతగా ఉన్నది. కల్లోలితమైన పాలనముద్రంలో అమృతంలాగు నీ నవ్వు ఏమో నా మనస్సుకు సంతృప్తిని, నెమ్మదిని కలిగించినది. ఇందులో విశేషమేదో ఇమిడి వున్నది. వెంటనే చెప్పబాబూ!” అన్నది. నేను “తల్లీ! అన్ని ఎరిగినదానవు, నీవు యీ మాత్రం గ్రహింపలేవని నే

ననుకోను. ఇదంతా అతని మాయగాని, మరొకటి కాదు. నిజంగా పారిజాతవృక్షం నీ పెరట్లోనే వుంది. అతడున్నా, నీదగ్గరే ఉన్నాడు గాని, మరొక చోట లేడు. నిన్ను పరీక్ష చెయ్యడానికి మాయావృక్షాలు కల్పించి, తాను, మాయా స్వరూపంతో అనేకస్థలాల్లో ఉన్నట్లు శ్రీకృష్ణభగవానుడే నటించాడు. కావలిస్తే యిప్పుడు పరిచారికలను పంపి కనుక్కో. ఎక్కడా యీ వృక్షమూ వుండదు; ఈ వువ్వులూ వుండవు; శ్రీకృష్ణుడు అంతకన్నా ఉండడు. అమ్మా! బ్రహ్మరుద్రాదులే యితని మాయలో పడి, భ్రాంతితో నానా చిక్కులూ పడ్డారు. ఆ కథలన్నీ—కావలిస్తే నీకు చెప్తాను. శాంతి వహించి, నీ భర్తను సంతోషంగా ఎదుర్కో” అని అంటూ వుండగానే శ్రీకృష్ణుడు అక్కడకు వచ్చాడు. అతడు స్వయంగానే తనదగ్గరికి రావడంవల్ల సత్యభామకు ఎంతో తృప్తి, ఆనందమూ కలిగి, ఆమె భర్తను ఎంతో గౌరవించినది. వారిద్దరి మనస్సులలోని కలతలూ పోయి - సంతృప్తికలగడానికి నేను నామమాత్రంగా సాధనం కావడం వల్ల—నామీద వారిద్దరికీ ఎంతో అభిమానమూ, వాత్సల్యమూ కలిగినవి. సత్యభామ ఎంతో వాత్సల్యంతో అప్పుడు పూచిన పారిజాతపుష్పాలు మాల కట్టించి, నాకు బహూకరించినది. అందువల్లనే—ఎవ్వరికీ లభించని యీ పారిజాతమాలిక నాకు లభించింది.”

అప్పుడు వ్యాసమహర్షి “నాయనా! గోవిందా! శ్రీకృష్ణుని విలాసాలు మనకు వాచామగోచరాలని మేము అనుకుంటూ ఉన్న సమయంలో నీవు వచ్చి, నీవు నీ అనుభవాన్నే కాకుండా—అతని లీలను వివరించి ఎంతో ఆనందం కలిగించావు. నన్ను చెప్పమంటూ వుండగా—నువ్వు వచ్చి, చెప్పి నా బరువు తగ్గించావు” అని నవ్వుతు పలికాడు.

నా మ జ ప ము

తటవర్తి సూర్యనారాయణ

భగవన్నామచింతనముయొక్క మహిమ అద్భుతము. సామాన్యమనుజులకు బోధపడదుగాని నిరంతరము నామచింతనమందు సంలగ్నమనస్కులై దీని మహిమ మెరుంగజాలుదురు. నామస్మరణములో నెవ్వనికి క్షణక్షణమున రోమాంచమై మధురస్మృతివలన అనందబాష్పములు ప్రవహించుచుండునో, జలవిహినమత్స్యమువలె క్షణమైన నామచింతనవియోగము దుస్సహవ్యాకులత కలిగించుచుండునో, ఏ మహాత్ముడు నిమిషమాత్రముగూడ భగవన్నామచింతనము మానియుండజాలడో, నిష్కామభావముతో ప్రేమపూర్వకముగ నిరంతరము నామజపము చేయుచుచేయుచు నందు తల్లీనుడైయుండునో అట్టి మహాత్ముడే యీ విషయమున పరిపూర్ణముగ వర్ణించుట కర్హుడు; అట్టివాని కథనమే విశ్వమునకు కళ్యాణకారి. అట్టి అవర్తనీయమహిమను నేను వర్ణించ యత్నించుట సాహసమే కాగలదు. అయినను మిత్రుల ప్రోత్సాహముచే నే నీ విషయమున గొంచెము చెప్పబూనితిని. ఇందేవైన దోషములున్నచో క్షమార్థములు.

మహిమాద్విగర్హనము

భగవన్నామ మపారమహిమాన్వితము. ప్రతి యుగమునందు దీని మహిమమెక్కుడే. సాధుమహాత్ములు, సర్వ శాస్త్రములును సర్వయుగములకును ముక్తకంఠముతో నామమహిమను గీర్తించియుండిరి. అయినను కలియుగమున కిద్దానితోఁ దుల్యమగు ముక్తిసాధన మొందులేదు.

హరేర్నామ హరేర్నామ హరేర్నామైవ కేవలం

కలో నాస్త్వైవ నాస్త్వైవ నాస్త్వైవ గతిరన్యథా ॥

(నా. పు 1-41-15)

“కలియుగములో కేవలము శ్రీహరినామమే కళ్యాణమునకుఁ బరమ సాధనము. ఇది తప్ప రెండవ యుపాయ మెద్దియును లేనేలేదు.”

కృతేయద్ధ్యానతో విష్ణుం త్రేతాయాంయజతోమఖైః

ద్వాపరే పరిచర్యాయాః కలో తద్ధరికిరనాత్.

(శ్రీమద్భాగ 12-3-52)

(కృత) సత్యయుగములో విష్ణుదేవుని ధ్యానించుట వలనను త్రేతాయుగములో యజ్ఞములు చేయుటవలనను ద్వాపరయుగములో సేవ - పూజలు చేయుటవలనను లభించెడి ఫలము కలియుగములో కేవల హరినామ సంకీర్తనమువలననే లభించును.

నామమహిమకు బ్రహ్మణములకు బారములేదు. మన శాస్త్రములన్నియు అట్టివానితో నిండియున్నవి. ప్రపంచములో మతములు మతాంతరములు ఈశ్వరనామమహిమను గుర్తించి పొప్పుకొనుచున్నవి, కీర్తించుచున్నవి. రుచి భావమునుజట్టి నామములలో భిన్నత్వముండుట వాస్తవమే కాని పరమాత్ముని నామమేదియైనను ఎట్టిదైనను అన్నియును సమానఫలప్రదములే. కనుక నెవ్వరికే నామ మిష్టమనితోచునో వారద్దానినే ధ్యానముతో జపించుట కభ్యసించవలెను.

స్వానుభవము

మిత్రులు కొందరి విషయములో స్వానుభవము వ్రాయవలెనని కోరిరి. కాని భగవన్నామమును విశేష సంఖ్యలో నేను జపించియుండనప్పడు నా యనుభవమేమి చెప్పదును? భగవత్కృపవలన ఏ కొంచెము నామస్మరణము చేసియుంటినో దాని మాహాత్మ్యముకూడ పూర్తిగ వ్రాయుట కష్టము. నేను బాల్యమునుండియు నామజపము చేయుచుందును. దానివలన మెల్లమెల్లగ నా మనస్సులో విషయ వాసన తగ్గుట మొదలిడెను. పాపములనుండి తొలగుటకు నాకు చాల సహాయము కలిగెను. కామక్రోధాది దుర్గుణములు తగ్గుటయేగాక అంతఃకరణము శాంతి వికాసము గాంచెను. అప్పుడప్పుడు సేత్రములు మూసుకొని నప్పడు శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానముకూడ బాగుగ జరుగ దొడంగినది. ప్రాపంచిక స్పృహము చాల తగ్గెను. భోగములయెడ వైరాగ్యముత్పన్నమయ్యెను. అట్టివేళల నాకు వసవాసమునగాని ఏకాంతస్థానమునగాని ఉనికి అనుకూలమై తోచుచుండెడిది.

ఇట్లు అభ్యాసము చేయుచుజేయుచు నుండగ నొక నాడు స్వప్నములో శ్రీ సీతాలక్ష్మణసమేతుడైన శ్రీరామచంద్రుని దర్శన భాగ్యము లభించెను. ఆసీతాపల్లభునితో సంభాషించితినిగూడ. వరము కోరుకొమ్మని శ్రీరామచంద్రుడెంతయు జెప్పెనుగాని నాకేది యడుగుటకును కోరిక జనించలేదు. చివరకు పట్టుబట్ట నేను ‘రామా! నీ వియోగ మెన్నడును నాకుండకుండును గాక’ యని మాత్రమే యాచించితిని. ఇదంతయు నామజప ఫలితము. అటు పిదప నామజపమువలన నాకింకను నెట్లో సత్ఫలితములు, లాభములు గలిగెను. అవి యన్నియు వర్ణింపజాలను. అయినను ఒక్కటి చెప్పెదను. నామజపమువలన నాకు కలిగినంత లాభము భగవద్గీతాభ్యాసమున గాక మరే

సాధనమునను గాలేదు. నన్ను నా సాధననుండి భ్రష్టము చేయు నాటంకములు వచ్చిపడినప్పుడు భావనాసహితుడనై నామజప మొనర్చెడివాడను. అంతే—తత్ప్రభావముచేత విష్ణుములన్నియు తొలంగిపోయెడివి. కనుకనే సాధనపథ విష్ణుములను బోగొట్టుటకును మనస్సులో జనించుచుండు బహిరస్ఫురణలను నాశముచేయుటకును స్వరూపచింతనా సహితమైన ప్రేమపూర్వక నామజపము చేయుటకన్న నెండు సాధన మేదియునులేదని నా దృఢవిశ్వాసము. సాధారణసంఖ్యలో చేసిన నా జపమువల్లనే ఇంతటి శాంతి, ఇంతటి ఆనందము, ఇంతటి అనుపమలాభము ప్రాప్తించి నప్పుడు నిష్కామభావముతో ధ్యాససమేతుడై భగవన్నామ జపమును నిరంతరము చేయుచుండువారి ఆనందమహిమ మింతయని చెప్పగలమా?

నామజప మెందులకు జేయవలెను?

శృతికథనము :

ఏతద్ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మ ఏతద్ధ్యేవాక్షరంపరం

ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వాయోయదిచ్ఛతి తస్యతత్ ॥

(కఠ-1-2-16)

“ఈ ఓంకారమును అక్షరమే బ్రహ్మ. ఇదే పరబ్రహ్మము. ఈ ఓంకారరూపమగు అక్షరమెరిగి ఏ మనుష్యు డెవ్వు వును కోరునో వాని కదే లభించును.”

శృతి కథనానుసారము కల్పవృక్షస్వరూపుడగు భగవంతుని భజనశక్తివలన ఏ వస్తువును మనుజుడు కోరుచుండునో అదే వానికి లభించును. కాని అత్యుత్కృష్టము గోరు నిజమగు భక్తులు మాత్రము నిష్కామభావముతోడనే భజించవలయును. నిష్కామప్రేమియగు భక్తునే శాస్త్రము లెక్కుడుగ ప్రశంసించియున్నవి. పరమాత్ముని వాక్యము—

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాఃసుకృతినోఽర్హునః ।

అర్హేఽజ్ఞానురద్ధార్థీ జ్ఞానీచ భరతర్షభ ।

లేహం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్టతే

ప్రియోహి జ్ఞానినోఽత్యర్థ మహంసచమమప్రియః ॥

(గీత-7-16-17)

“ఓ భరతవంశశ్రేష్ఠుడవైన అర్జునా! ఉత్తమకర్మశీలురైన అర్ధార్థి (ప్రాపంచికభోగపవార్థములు గోరి భజించువారు) అర్హులు (ఆపన్నివారణార్థమై భజించువారు) జిజ్ఞాసువులు జ్ఞానులు. (నన్ను యధార్థరూపమున నెరుగుటకై భజించు వారు, నిష్కామములు) ఇట్టి చతుర్విధభక్తులు నన్ను గొలుతురు. అందులోగూడ నాలో ఏకిభావమున స్థితుడైన న్యప్రేమభక్తిసమేతులగు జ్ఞానులకు నేనత్యంత ప్రియుడను. ఆ జ్ఞానియు నాకత్యంతప్రియుడు.”

ఇవిధమున నిష్కామప్రేమపూర్వకముగ జరుగు భగవద్భజనప్రభావము నే మనుజుడెరుగునో అట్టి పురుషు డొక నిమనమైనను పరమాత్ముని విన్మరించడు. అట్లే పరమాత్ముడు నాతనిని మరుపడు.

యోమాంపశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ మయిపశ్యతి

తస్మాహం న ప్రణశ్యామి సచమేనప్రణశ్యతి ॥

(గీత 6-30)

“ఏ పురుషుడు సమస్తభూతములయందును సమస్త ప్రాణులకు అత్యస్వరూపుడనగు నన్నే వ్యాపకునిగ జూచునో సంపూర్ణభూతములను నాయంతర్గతములుగా జూచునో అట్టివానికేనెన్నడు నదృశ్యుడనుగాను. అట్లే అతడు నా కచ్చశ్యుడుకాడు. విలసన - అతడు నాయం దేకిభావమున నిత్యసంస్థితుడు గదా!”

ఓహో! నిజమగు భక్తుడు ప్రేమి. నిజప్రేమాస్పదుని విడిచి యెన్నడైన నితరునికి తన హృదయమున స్థాన మొనగజాలునా? మహాభాగ్యుడగు పురుషుడు సర్వసుఖ మయుడు పరమానందుడునగు పరమాత్ముని ప్రభావ మెరింగి వానినే తనకు ప్రేమాస్పదునిగ జేసికొనుచు నహర్నిశలు నాప్రియుని నామస్మృతిలోనే తన్మయుడై యుండును. అన్యవస్తువాంఛ యెన్నడును జేయడు; అన్యవస్తువేదియును వానికి బాగుండదుకూడ.

కనుక ఇట్టి అవస్థ - దశ ప్రాప్తించువరకును సాధన - అభ్యాసమొనరించుచుండవలెను. నామోచ్ఛారణచేయు వేళ శరీరజ్ఞానము, స్పృహయు లేనట్లుగ మనస్సును ప్రేమలో నిమగ్నమొనర్పవలెను. మహాదుస్సహదుర్భరా పత్తులు వచ్చిపడినను విశుద్ధప్రేమభక్తి - భగవత్సాక్షాత్కారమును దక్క నన్యములగు నేప్రాపంచిక వస్తువాంఛయు, యాచనము, అకాంక్షయు నెన్నడును జేయరాదు.

నిష్కామభావముతో ప్రేమపూర్వకముగ విద్యుక్తముగ నామజపమొనర్చు సాధకుడతిశ్రీఘికాలముననే మంచి ఫలితము బడయజాలును.

కాని చాలమంది నామజపము చేయుచున్నను వారి కేవిశేషలాభము కలిగినట్లు గన్పడదేమి - యని ఎవ్వరైన శంకించవచ్చును; కాని అట్టివారు విద్యుక్తముగ నామ జప మభ్యసించ లేకపోయియుండవచ్చుననియు, తమ చేయు నామజపమునకు బదులుగ తుచ్చసాంసారిక భోగములను గొనియుండవచ్చుననియు, లేనిచో విశేషమగు ఫలితము లభించెడిదేయని సమాధానము.

ఇందుచే నామజపమునునది చిన్నపెద్ద కోరికలకొరకై చేయక కేవలము పరమాత్ముని విశుద్ధప్రేమకొరకే చేయ బడవలెను.

నామజప మెట్లు చేయవలెను ?

మహర్షి పతంజలి చెప్పినది.

తస్యవాచకః ప్రణవః (యోగ. 1-27)

“ఆ పరమాత్ముని వాచక మనగా-నామమోంకారము”

తజ్జప స్తదర్థభావనం (యోగ. 1-28)

“ఆ పరమాత్ముని నామజపము తదర్థభావన మనగా స్వరూపచింతన.”

తతఃప్రత్యక్ చేతనాధిగమోఽప్యంతరాయాభావశ్చ
(యోగ. 1-29)

“ఉపర్యుక్తసాధనమువల్ల సంపూర్ణవిఘ్నముల నాశనము, పరమాత్ముని ప్రాప్తియునగును.”

ఇందుచే నామజపము నామధారిస్వరూపచింతనము చేయబడవలయుననియు స్వరూపచింతనముతోగూడిన నామజపముచే అంతరాయములు నశించి పరమాత్మప్రాప్తి యగుననియు రూఢియగుచున్నది.

స్వరూపచింతన చేష్ట లేకున్ననుకూడ కేవల నామజప ప్రభావముచే యుక్తసమయమున సాధకునకు భగవత్స్వరూపసాక్షాత్కారము దానంతట అదే లభించుటయు గలదు. నామము నామధారిని ఆకర్షించునుగదా; కాని ఇట్టి సాధనమువలన ఫలితము వెంటనే కలుగక ఆలస్యముగ నగుచున్నది. భగవంతుని దివ్యమంగళ స్వరూపమును జింతించుచు జపము చేయుట అభ్యసించినచో అత్యల్పకాలమునే ఫలములభించును. ఏలనన-చింతనము నిరంతరము జరుగుటచేత పరమాత్ముని స్మృతిలో అంతరము కలుగదు. ఇందుచేతనే గీతాకారుడు—

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుద్ధృచ్ఛః।

మయ్యుర్నితమనోబుద్ధిర్మామేవైష్యన్యనంశయం॥

(8-7)

“కనుక అర్జునా! నీవెల్లవేళల నన్ను స్మరించుము. యుద్ధమును జేయుము. ఇవ్విధమున నాయందు హత్తించిన మనోబుద్ధులుగల నీవు నిస్సంశయముగ నన్నే పొందగలుగుదువు.”

భగవంతుని ఇట్టి యాజ్ఞానుసారముగ లేచుచు కూర్చుండుచు తినుచు ద్రాగుచు నిద్రాజాగ్రదవస్థలలో - ప్రతి యొక సంసారకార్య కలాపనిమగ్నుడై యుండియు సాధకుడు నామజపముతోబాటుగ మనోబుద్ధులతోడను భగవత్ స్వరూప చింతనము నిశ్చయము జేయుచునుండవలెను. క్షణకాలమైనను ఆ పరమాత్ముని స్మృతివియోగము కారాదు.

ఇందుపై నెవ్వరైన—ఏ నామజపమువలన అధికలాభము కలుగును? నామముతోబాటుగ భగవంతుని యెటువంటి స్వరూపమును ధ్యానించవలెను? అని అడుగవచ్చును.

పరమాత్మునికనేకనామములు గలవు. ఈ నామములలో సాధకునికేనామమన్న ఇష్టమో శ్రద్ధయో అట్టి నామమును జపించుటవలననే అధికలాభముగలుగును. కనుక సాధకుడు తన యిష్టము చొప్పుననే భగవన్నామజపము స్వరూపచింతనము చేయుచుండవలెను. ఒక విషయము ముఖ్యము—ఏ నామము జపించబడుచున్నదో స్వరూపము తదనుకూలముగనే చింతించవలెను. ఉదాహరణకు :—

“ఓం నమోభగవతే వాసుదేవాయ” ఈ మంత్రము జపించువారు సర్వవ్యాపియగు వాసుదేవుని ధ్యానించవలెను.

“ఓం నమోనారాయణాయ” ఈ మంత్రము జపించువారు చతుర్భుజుడగు శ్రీ విష్ణుభగవానుని ధ్యానించవలెను.

“ఓం నమశ్శివాయ” మంత్రము జపించువారు త్రినేత్రుడగు శంకరభగవానుని ధ్యానించుట ఉచితము. కేవల మోంకారము జపించువారు సర్వవ్యాపియు సచ్చిదానంద మనమునగు శుద్ధబ్రహ్మమును జింతించుట ఉచితము. శ్రీరామనామ జపము చేయువారు దశరథాత్మజుడైన శ్రీరామ చంద్రుని స్వరూపచింతనము గావించుట లాభకరము.

హరేరామ హరేరామ రామరామ హరేహరే

హరేకృష్ణ హరేకృష్ణ కృష్ణకృష్ణ హరేహరే॥

(కలిసం ॥)

ఈ మంత్రము జపించువారు శ్రీరామ, కృష్ణ విష్ణువుల గాని సర్వవ్యాపియగు పరబ్రహ్మ మున్నగు సమస్త రూపములను తన కోరిక - ఇష్టము చొప్పున ధ్యానము చేయవచ్చును.

ఈ యుదాహరణలవలన తెలియవచ్చినదేమనగా :— సాధకుడు గురువుద్వారా ఏ నామరూపముల నుపదేశము గ్రహించునో ఏ నామమున ఏ రూపమున శ్రద్ధ ప్రేమ విశ్వాసములధికముగనుండునో ఏది తన ఆత్మ కనుకూలముగ ప్రతీతమగుచునుండునో అట్టి నామరూపజపమే ధ్యానముచే అధికలాభము చేకూర్చును.

కాని నామజపముతోబాటుగ ధ్యానముగూడ తప్పక ఉండవలెను. వాస్తవమునకు నామములతోగూడ నామధారి స్మృతియగుట అనివార్యముగూడ. మనుజుడేయే వస్తు నామముచ్చరించునో ఆయావస్తుస్వరూపస్మృతియు సతని కొకసారి యవశ్యము కలుగును. అంతేగాక స్మృతిని బట్టియే మంచిచెడ్డల పరిణామముగూడ తప్పకగలుగును. ఎట్లన :—వీరరస కరుణారస ప్రధాన వృత్తాంతముల స్మృతిచే తదనుసారముగ మనుజుని వృత్తులు భావములు పరిణతమగుచుండును. సత్పురుషస్మృతివలన మనస్సులో శ్రేష్ఠభావముల జాగృతియగును. అట్లే దుష్టాత్ముల స్మృతి

వలన దుష్టభావము లావిర్భవించును. లౌకికస్మరణమే ఇట్టి అనివార్య పరిణామమొనగుచున్నదన పరమాత్ముని స్మరణముచే పరమాత్ముని భావములు గుణము లంతః కరణమున జనించుననుటలో నందియమేమి గలదు?

కనుక సాధకుడు భగవత్ప్రేమయందు విహ్వలుడై నిష్కామభావముతో నిత్యము రాత్రింబవళ్లు కర్తవ్య కర్మలు జేయుచునే ధ్యాననపాతుడై శ్రీ భగవన్నామజప ప్రవృత్తుడు కావలెను.

సత్సంగముచేతనే నామజపములో శ్రద్ధకలుగును. నామజపములో నింతటి మహిమ యుండియున్నదికదా, మరి జనులీ ప్రేమస్వరూపుడగు భగవంతుని స్మరించుటలో నెందులకు బూనుకొనరు? కారణము లేకపోలేదు. భగవంతుని దయకు పాత్రుడైనవాడే భగవద్భజనములోని నిజ మర్మమెరుంగజాలును.

నిజమునకు భగవంతుని దయ సర్వదా సర్వులపై సమానరూపమున నుండియేయుండును గాని అతని యాయపార దయను మనుజుడు గుర్తించజాలనంతవరకు మనుజుండా దయవలన లాభము పొందజాలడు. ఎట్లన - ఒకనియింటిలో ధనపుపాతుండియున్నను దానినెరుంగ నంతవరకు వానికి దానివల్ల లాభమేమియుండును? కాని అతడే మర్మజ్ఞుడైన ఎవనిచేతనైనా ఆ నిధియున్నతావు దానిని గైకొను సాధన మెరిగినచో వానికి లాభము గలుగదా? ఇట్లే భగవంతుని దయాప్రభావ మెరిగినవారి సత్సంగమువలన మనుజునకు భగవంతుని నిత్యదయాళుత్వము విశదమగును. అప్పుడే యాతడా పరమాత్ముని భజించుటకు శ్రద్ధ ఆసక్తిగలవాడగును. నిత్యభజన సేవాభ్యాసమువలన వాని సమస్త సంచిత పాపరాశులు సమూలముగ నశించి వానికి పరమాత్మప్రాప్తియను పరిపూర్ణ లాభము ప్రాప్తించుచున్నది.

నామములో పాపనాశనమునకు స్వాభావికశక్తిగలదు. భగవంతుడు తనను భజించువారి పాపములను బోద్రోలును. లేదా వానిని క్షమించుచున్నచో నిందు “విషమతాదోషము లేదా” అని శంకించవచ్చును. అగ్నిలో దహించు ప్రకాశించు శక్తి స్వాభావికము ఇట్లే భగవన్నామమందుగూడ పాపనాశకమగు స్వాభావికశక్తి యుండియున్నది. కనుకనే భగవద్గీతలో భగవానుడు -

“సమోఽహం సర్వభూతేషు సమేద్వేష్యోస్తి న ప్రియః
యేభజంతి తుమాం భక్త్యా మయితే తేమచాప్యహం॥

(9-29)

“నేనెల్ల భూతములందును సమభావమున వ్యాపకుడను. నాకప్రియుడు ప్రియుడు నెవ్వరునులేరు. కాని నన్ను ప్రేమతో భజించు భక్తులు నాయందును నేనును వారి

యందును ప్రత్యక్ష ప్రకటుడను. ఎట్లన - నూక్ష్యరూపమున సర్వస్థలముల వ్యాపకమైయున్నను అగ్ని సాధనముల ద్వారా ప్రకటితమొనర్చిననే ప్రత్యక్షమగునట్లుగనే సర్వస్థలముల సంస్థితుడైనను పరమేశ్వరుడు భక్తితో భజించు వారి అంతఃకరణమందే ప్రత్యక్షరూపమున ప్రకటుడగుచుండును.” అనెను

ఇందువలన స్పష్టమగుచున్నది - శీత బాధితులగు వారిలో నెవ్వడగ్ని సమీపమునజేరి అగ్నిని సేవించుచో వాని చలియే నివారణమగును గాని అగ్నివద్దకు పోని వారి శీతవ్యధ శాంతించునా? ఇందగ్నిలో విషమతా దోషమున్న దందుమా? అగ్ని సర్వులకును తన వేడిమియొనంగి వారి శీతవ్యధ మాన్పుచున్నది. అట్లు చేయుటకు సర్వదా సంసిద్ధమైయున్న అగ్నిని సమీపించనివారి నగ్నియేమి చేయగలదు? ఇట్లే భగవంతుని భజించువాని యంతఃకరణమునే శుద్ధమొనర్చి భగవంతుడాతని దుఃఖశోకాదులను సర్వధానాశనమొనర్చి వానికే కళ్యాణములు చేకూర్చును. కనుక భగవంతునికి విషమతా దోషములేదు.

నామభజన వలననే జ్ఞానము లభించును

(శంక) భగవన్నామ జపము పాపముల నడంచునని అంగీకరించెదము. కాని పరమపదప్రాప్తి దానివలన నెట్లు లభించును? పరమపదప్రాప్తి జ్ఞానముచేతనేగదా అగునది?

(సమాధానము) బాగున్నది. పరమపదము జ్ఞానము వలననే ప్రాప్తించును. కాని శ్రద్ధ ప్రేమవిశ్వాసపూర్వకముగ నిష్కామభావముతో చేయబడు భజనప్రభావము చేత భగవంతుడు వానికి భగవత్స్వరూప తత్వజ్ఞాన మలపడు జ్ఞానమొనగును. ఆ జ్ఞానముచేతనే ఆ సాధకునికి పరమపదమవశ్యము ప్రాప్తించును.

భగవానుడు—

మచ్చిత్తామధతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరం
కథయంతశ్చమాం నిత్యం తుష్టంతి చ రమంతిచ
తేషాంసతత యుక్తానాం భజాంత ప్రీతిపూర్వకం
దదామి బుద్ధియోగం తయోనమా ముపయాంతితే
తేషామేవానుకంపార్థ మహమజ్ఞానజంతమః
నాశయామ్యాత్మ భావస్థో జ్ఞానదీపేన భాన్వతా॥

(గీత 10-9-11)

“నాయందే నిశ్చల మనస్కులై భజించువారును నాయందే న్వప్రాణములర్పించు భక్తులును నదా నా భక్తి చర్చలద్వారా పరస్పరము నాప్రభావమును దెలుపుచు గుణప్రభావయుక్తుడైన నన్నే చెప్పచు గీర్తించుచు సంతుష్టులగుచుందురు. నాయందే సతతము క్రిడించుచుందురు. అట్టి భక్తులకు నన్ను బొందజాలు తత్వజ్ఞాన

రూపమగుయోగము ప్రసాదించును. అట్టివారినినుగ్రహించుటకై నేను స్వయముగ వారియంతఃకరణములో ఏకీభావముతోనుండి అజ్ఞానముచే నుత్పన్నమయిన అంధకారమును ప్రకాశమయమగు తత్త్వజ్ఞానరూపమగు దీపమువ్యాపా దూరీకృత మొనరించెదను”

కనుకనే ప్రేమపూర్వక నిష్కామ నిరంతర నామజపము స్వరూపచింతనముచేతనే స్వతః జ్ఞానముత్పన్నమగును. అట్టి జ్ఞానముననే సాధకునికి సత్త్వరమున పరమపద ప్రాప్తియు గలుగుచున్నది.

నామ ముపేక్షించరాదు.

కొందరు సోదరులు నామజప మహత్వమెరుంగకుండుట చేతనే దానిని నిందించెదరు. వారియుద్దేశ్యములో ‘రామ రామ’ అన్నను. టాంటాం, అన్నను నొక్కటయే. నామజప మను మిషపై కాలమును వ్యర్థపరుచు సోమరుల పనియిది. అని ఇంకను ఇట్లే అనుచుందురు.

ఇట్టి సోదరులకు మనవి :—పరీక్షించకుండనే నామ జపమును ఇట్లు నిందించి జపించువారి హృదయములో అశ్రద్ధ జనింపజేయుట చెడుపని గాన అట్లు చేయరాదని ప్రార్థన. తామే నామజపము కొలదిసమయమైనను చేసి అందులో లాభము గుర్తించరాదా? వ్యర్థముగ నిందించుట ఉపేక్షించుట అనునవి పాపకృత్యములే అని నమ్ముడు.

నామజపములో ప్రమాదము ఆలస్య మొనర్చుట తగదు

సోదరులు చాలామంది నామజపమును భజనమును మంచిదే అని తలంతురు గాని ప్రమాదమున లేక బద్ధకమున స్వయముగ చేయనెంచరు. ఇది వారి పెద్ద తప్పు. ఇట్టి దుర్లభమైన మనుజు శరీరమునుబొంది ఇది క్షణ భంగురమని యెరిగి భజనములో ఆలస్యము బద్ధకమొనర్చుట ఎంత మూర్ఖత! జీవితమును భజనముననే సద్వ్యయము చేయవలెను. పొరపాటుచేత - మైమరచి అజ్ఞానమున యీ ఆమూల్య సదవకాశమును బోగొట్టుకొంటిమా ఏదవ నేమిలాభము? తిరిగి లభించునదేమి? కనుక బద్ధకము ప్రమాదమును విడిచి ఎట్లయినను సరే సమస్తావస్థలయందును సమస్తకర్మలయందును నిరంతరమును భగవంతుని భజించుట అభ్యాసము తప్పక చేయవలెను. పిల్లలను మరపించుటకై తల్లి వారియెదుట అనేక విధములైన ఆటబొమ్మలను బడవేయుచున్నది. తినుపదార్థములు వారిచేతనుంచుచున్నది. పిల్లల వస్తువులలో మునిగి తల్లికై ఏడ్చుట మానివేసినచో దల్లియు వారిని విడిచి తనపని చూచుకొనును. కాని ఏ పిల్లవాడైన ఏ ప్రలోభనములయందాన గొనక కేవలము ‘అమ్మా అమ్మా’ యని

అరచుచున్నచో అట్టివానిని తల్లియు తన ఇతర పనులన్నియు వదలివచ్చి ఎత్తుకొనక తప్పదు. ఇట్టి పెంకి పిల్లవాని కొఱకై ఇంటిలోని అవశ్యక కార్యములను గూడ విడిచివేసి వచ్చి ఎత్తుకుని ఊరుకొనబెట్టవలసి వచ్చుచున్నది. ఏలనన - ‘ఈ బాలుడు నన్నుగాక ఇతర వస్తువేదియును వాంఛించుటలేదే, ఏ విషయమునను నన్ను మరువనే మరువడే,’ అని ఆ తల్లి యెంచుచున్నది.

ఇట్లే భగవంతుడుకూడ భక్తుని పరీక్షింపదలంచి అతని యిష్టానుసారముగ వాని కనేక విధములగు విషయములను ప్రలోభనము గావించి బెలిపించనెంచును. అందులో మునిగి ఆనందించువాడు పరీక్షలో అనుత్తీర్ణుడగును. కాని అదృష్టవంతుడగు ఏ భక్తుడు సమస్తైహిక పదార్థములను భోగభాగ్యములను తుచ్ఛములనియు సశ్వరములనియు క్షణికములనియునెంచి వానినన్నిటిని గాలదన్ని ప్రేమ మగ్నుడై సద్భావముతో భక్తి హృదయముతో ఆ సచ్చిదానందమయ మాతను గలిసికొనుటకై విడువక మానక విలపించునో అట్టి భక్తుని కొఱకై సంపూర్ణగార్యములు వినర్జించి భగవంతుడు స్వయముగ వెంటనే వచ్చి పడును. రావలసివచ్చును.

కనుక యీ ప్రపంచములోని సమస్త విషయవాంఛలను విషపూరితములని యెంచి మనస్సునందు ఆన జెందక శ్రీ పరమాత్ముని పావననామజపమందే దత్తచిత్తుడగుట ముఖ్యకర్తవ్యము. పరమాత్మనామజప పరాయణుని దయాళుడగు పరమేశ్వరుడును శ్రీఘ్రమున భవబంధన విముక్తునిగా జేసివేయును.

ఈశ్వరుడు న్యాయశీలుడుగదా - భజించువారల పాపములే నశింపజేసి వారికి పరమగతి ప్రదానము చేయువాడన్నచో అతనిని దయాళువని ఏల చెప్పవలెను?

ఇది యుక్తి యుక్తముకాదు. మహారాజాధిరాజులు నిజాశ్రీతులకు ధనాదిక బాహ్య పదార్థములొసంగి సంతోష పెట్టుదురు. కాని పరమాత్ముడిట్లు చేయడు. ఎవరే భావముతో వానిని భజింతురో ఆ భావముతోడనే ఆ పరమేశ్వరుడును వానిని భజించును.

యేయధా మాంప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహం.

(గీత 4-11)

అల్పుడు అధికుడని పరమాత్ముడెంచడు. ఒక అత్యల్పవృత్తి పరమాత్మునెట్టి భావమున భజించునో ఎట్టి విధమున ప్రవర్తించునో ఆ పరమాత్ముడును వానినట్లే భజించును, అట్లే ప్రవర్తించును. ఎవడైనను పరమాత్ముని సమ్మేళనమునకై రోదించునా అట్లే ఆ భక్తునితో కలి

యుటకై పరమాత్మయు ఆతురుడగును. ఇది అతని దయాళుత్వముకాదా ?

కనుక యీ అనిత్య - క్షణభంగుర - నశ్వరములగు ప్రాపంచిక సమస్త మిధ్యాభోగములను విడిచి ఆ సర్వశక్తి శాలి న్యాయశీలుడు శుద్ధపరమదయాళువు ప్రేమియునగు

పరమాత్ముని పావన నామమును నిష్కామ ప్రేమభావముతో ధ్యాననహితుడై నిరంతరము జపముచేయుచునుండవలెను.

సమస్త దుర్భవదుఃఖములనుండి విడివడి యాశ్వర సాక్షాత్కారము బడయుటకు నామజపమే సర్వోత్తమముఖ్యసాధనము. (కళ్యాణోనుండి)

రవ్వల మొలతాడు

‘ చిట్టిబాబు ’

పండరిపురంలో ‘ సరహరి ’ అనే ఒక కంసాలి ఉండే వాడు. అతను గొప్ప శివభక్తుడు. రోజూ పొద్దున్నే ‘ భీమ ’ నదిలో స్నానంచేసి, మల్లికేశ్వరుణ్ణి మనసారా పూజిస్తూండే వాడు. తన ఇష్టదైవమైన ఈశ్వరుణ్ణి తప్ప మరొకదేవుణ్ణి కలలోకూడా తలచేవాడు కాదు.

ఇలావుండగా—

ఒకనాడు సరహరిదగ్గరికి ఒక వర్తకుడు వచ్చాడు. వచ్చి, “ సరహరి ! - నువ్వు గొప్ప పనివాడివని నాకు తెలుసు. నీ పనితనం చూపించవలసిన పరీక్ష వచ్చిందిపుడు. ఇంతవరకూ ఎవ్వరూ కనీ వినీ ఎరుగని మోస్తరుగా ఒక బంగారు మొలతాడు తయారుచేసిపెట్టాలి. ఈ పని మరొకళ్లవల్లకాదు ” అన్నాడు.

“ ఎవరికి బాబూ మొలతాడు, అబ్బాయికేనా ? ”

“ కాదోయ్ ! సరహరి, ఇది పాండురంగడికోసం. నాకు కొడుకు పుట్టినట్లయితే, సవరత్నాలూ పొదిగిన బంగారు మొలతాడు చేయించి ఇస్తానని స్వామికి మొక్కుకున్నాను. స్వామి కరుణవల్ల నాకు కొడుకు పుట్టాడు. నా మొక్కునేను తీర్చవద్దా,—మరి ? ”

‘ పాండురంగడు ’ అనే మాట చెవినిపడగానే సరహరికి చీమ కుట్టినట్లయింది. ఏదో అలోచనలో పడ్డాడు. ఇందుకు కారణం ఏమిటంటే, అతనికి మల్లికేశ్వరుడి మీద వుండే భక్తి మరేదేవుడిమీదా లేదు. ఆ గాఢభక్తి మూఢభక్తిగా మారి, ఇతర దైవాలపైన ద్వేషంకూడా పుట్టించింది.

కాగా—

ఎంతసేపటికీ సరహరి మాటాడకపోయేసరికి ఆ వర్తకుడు, “ సరహరి ! - మజూరి ఎంత కావాలంటే అంతా తీసుకో. పనిమట్టుకు తృప్తికరంగా వుండటమే నాక్కావల్సింది. అందుకే పనికట్టుకు నీ దగ్గరికి వచ్చాను ” అన్నాడు.

దీనికి బదులు చెప్పలేదు సరహరి.

అప్పుడు వర్తకుడు, “ సరహరి ! - ఏమీ జవాబు చెప్పవేం ? - ఇది మరొకటి మరొకటికాదు - స్వామికార్యం. నువ్వు ఒప్పుకోక తప్పదు ” అని గట్టిగా చనవు తీసుకు చెప్పాడు.

చివరికి సరహరి ఇలా అన్నాడు : “ ఒక్క పరతు మీదయితే నీ పనికి ఒప్పుకుంటాను. నేనెప్పుడూ పండరి నాధుణ్ణి చూసి ఎరగను. నువ్వే కొలత తీసుకువచ్చి యిస్తే, మొలతాడు చేసిపెడతాను ” అన్నాడు.

ఈ మాటకు వర్తకుడు అమాయకంగా నవ్వి, “ అదే మిటి సరహరి ! - ఈ పూళ్లో పుట్టావు, పెరిగావు. పాండురంగణ్ణి చూడనేలేదంటా వేమిటి ? - సరేలే - నేనే వెళ్లి కొలతలు తెచ్చి నీకిస్తా ” అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు.

కాస్సేపట్లోనే వర్తకుడు రంగడి మొలకొలత తీసి తెచ్చాడు. వెంటనే సరహరి మొలతాడు పని మొదలు పెట్టాడు.

రత్నాలు తాపించిన చక్కటి మొలతాడు తయారయింది. వర్తకుడు ఎంతో ఉత్సాహంతో తీసుకువెళ్లి రంగడి మొలకు కట్టబోయాడు. అంతా బాగుంది. కాని, నాలుగువేళ్లు తక్కువపడ్డాయి. వెంటనే వర్తకుడు సరహరిదగ్గరికి వెళ్లి సరిచేయించుకువచ్చాడు. ఈ సారి రెండువేళ్లు ఎక్కువయింది. ఇలాగ బదారుసాల్లు సరి చేయించినా రంగడి మొలకు సరిపోలేదు. ఎక్కువో తక్కువో వస్తూండేది. గొప్ప పనివాడని పేరు పొందిన సరహరికే ఇది చిక్కునమస్య జపాయింది. అతనికి ఏమీ పాలు పోలేదు.

అప్పుడు వర్తకుడు ప్రాధేయపడుతూ, “ సరహరి ! - ఒక్కసారి నువ్వే స్వామి సన్నిధికి రావాలి. రాక తప్పదు.

నీ చేత్తో నువ్వే కొలిచిచేస్తే ఈ మొలతాడు తప్పకుండా సరిపోతుంది” అని వేవిధాల బతిమలాడాడు.

మళ్ళీ యోచనలో పడ్డాడు-నరహరి-మరొకమాట చెప్పటానికి గాని, ఇప్పుడు తప్పించుకోవటానికి గాని వీల్లేక పోయింది. మనసులో ఇష్టమున్నా లేకపోయినా, స్వయంగా కొలత తీసుకునేందుకు స్వామిదగ్గరికి బయల్దేరటం తప్పని సరిఅయింది.

“నరే, పావుకారు!—కొలత ఎందుకు సరిపడటంలేదో నేనే వచ్చి చూస్తాను. అయితే, ఈ కళ్ళతో నా మల్లికేశ్వరుణ్ణి తప్ప మరొక దేవుణ్ణి చూడకూడదని నాకొక నియమం వుంది. కనక, నా కళ్ళకి గంతలుకట్టి తీసుకువెళ్ళు. చేత్తో తీసుకోవలసిన కొలతకి, కళ్ళతో చూడాల్సిన పనిలేదు కదా!” అన్నాడు.

నరేనని పైమీదికండువా తీసి నరహరి కళ్ళకు చుట్టాడు. నెమ్మదిగా నడిపించుకుంటూ ఆ తన్ని పొందురంగడి దేవాలయానికి తీసుకువెళ్ళాడు.

అక్కడ, దేవాలయంలో—

గంతలు కట్టుకున్న నరహరి, చేతులతో విఠలదేవుడి విగ్రహాన్ని తడవసాగాడు. చూడగా ఐదు ముఖాలూ, జటా జూటంలో చంద్రుడూ, వంటినిండా పాములూ, పులి చర్మం, శూలం, డమరకం—వీటన్నిటితోటీ శివుడి ఆకారం స్పష్టంగా చేతికి తగిలింది. నరహరి ఆశ్చర్యానికి అంతు లేకపోయింది!—“ఇదేమిటి? పండరినాథుడంటే ఇంకా విష్ణుమూర్తే అనుకున్నాను. కాదు - ఈశ్వరుడేనా?” అనుకుని అనుమానం తీరక కళ్ళకుకట్టిన గుడ్డవిప్పి విగ్రహాన్ని చూశాడు. తీరాచూస్తే ఏముంది? - శ్రీవత్సకొస్తుభాలు, వైజయంతి వనమాలికలూ, పీతాంబరం, నాలుగుచేతులూ,

నాలుగుచేతుల్లోనూ శంఖచక్రగదాపద్మా లూ—వీటితో ప్రకాశిస్తూవున్న విఠలనాథుడు కనిపించాడు!

నరహరికి మనసులో కలవరం వుట్టింది. “అయ్యో! నేను మోసపోయానా? విష్ణురూపం చూచి శివరూపం అని భ్రమపడ్డానా?” అనుకుని మళ్ళీ గంతలు కట్టుకున్నాడు. మళ్ళీ తదిమి చూశాడు. ఇప్పుడూ మునవటిలాగా, నమస్త ఆభరణాలతోనూ శివరూపమే చేతికి తగిలింది! కళ్లు తెరిస్తే విష్ణురూపమే ఎదట కనిపించింది!—

అప్పుడు నరహరికి మనసులో కలిగిన మార్పు చెప్పటానికి మాటలేలేవు. నించున్నపాటున విఠలనాథునికి సాష్టాంగపడి, “స్వామీ! - ఇంతవరకూ అజ్ఞానంలో పడి నిన్ను ద్వేషించాను. నువు వేరూ ఈశ్వరుడు వేరూ అనుకుని భ్రమపడ్డాను. నా కిప్పుడు మాయపార తొలగి పోయింది. ఈ దీనుణ్ణి అనుగ్రహించు....” అంటూ ఆనేకవిధాల ప్రార్థించాడు.

అప్పుడు భక్తికొద్దీ, నిర్మలమైన మనసుతో తను తీసుకు వచ్చిన మొలతాడు స్వామికి కట్టేసరికి, అది ఎక్కువ తక్కువ లేమీలేకుండా సరిగా సరిపోయింది!

ఆ క్షణమందు నరహరి, వర్తకుడూ ఇంకా అక్కడ చేరిన రంగడి భక్తులూ పొందిన అశ్చర్యానికీ, అనందానికీ మేరలేకపోయింది. అప్పటినుంచీ నిజమైన దేవుణ్ణి తెలుసుకున్న నరహరి శ్రీహరిభక్తుడుగా మారిపోయాడు. దేవుళ్లందరూ ఒక్కటేనని నమ్మిన నరహరి నాటినుంచీ ఇలా కీర్తన చేస్తూండేవాడు :

కృష్ణానంద ముకుంద మురారే - వామన మాధవ గోవిందా శ్రీధర కేశవ రాఘవ విష్ణో - లక్ష్మీనాయక సరసింహ ॥

జయతు జయతు దేవో దేవకీనందనోఽయం

జయతు జయతు కృష్ణో వృష్ణివంశప్రదీపః ।

జయతు జయతు మేఘశ్యామలః కోమలాంగః

జయతు బయతు పృథ్వీభారనాశో ముకుందః ॥

తిరుపతి - దేవాలయవిమాన జీర్ణోద్ధారము

తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి మన యావచ్చారత భూమియందలి అస్తిక జనులకు పరిచితుడగు దేవుడు. ఈ దేవుని యాలయము అతి ప్రాచీనమైనది. చారిత్రక పరిశోధకుల నిర్ణయము ననుసరించి ప్రస్తుతము దేవుడు నివసించి యుండు అలయము క్రీ.శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమునుండియు ప్రభువుల ఆదరణము క్రింద స్వర్ణకవచముచే అలంకరింపబడుచు వచ్చి, ఇప్పటికి సుమారు నాలుగైదు పర్యాయములు ఆ కైంకర్యము ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిగా జరుగుచు వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది. 1952 వ సంవత్సరములో ఈ దేవాలయ పాలకవర్గమువారు అప్పటి స్వర్ణకవచముయొక్క గ్లానిని గమనించి దానిని తీసి క్రొత్తగా బంగారురేకులను చేయించి విమానమునకు సమర్పించవలయునని సంకల్పించి అందుకు వలయు కృషి నారంభించిరి.

దేవునకు సాక్షాదావానమగు గర్భగృహమునకు పైన నిర్మించబడిన విమానమును కట్టడము దేవునకు అంగము వంటిది. కావున దానికేదైనమరమ్మత్తు చేయవలసి వచ్చినప్పుడు దానిపైకి మనుష్యులు యెక్కుటయు పనులు చేయుటయు ఉచితము కాదు. కావున అట్టి అవసరము కలిగినప్పుడు శాస్త్రవిధి ననుసరించి అందలి దేవుని శక్తిని ఆకర్షించి మరియొకచోట భద్రపరచి మరమ్మత్తు పనులు పూర్తియగువరకు ఆ దేవుని శక్తిని మరియొక భద్రపరచిన స్థలమున ఆరాధించుచు వచ్చి కార్యాస్తమున ఆ శక్తిని తిరిగి ఆ దేవుని యందావహించుట యుక్తమని నిర్ణయించి 1952 సంవత్సరమున అలయవిమానపు కొలతలను యితర విగ్రహములాదిగాగల శిల్పవిశేషముల చిత్రములను తీసికొనుటకై భగవచ్చక్తిని ఆకర్షించి తొమ్మిది దినములు కుంభమునందారాధించి అవల తిరిగి అవాహనము చేయబడినది. ఈ విధానమును బాలాలయముని అందురు. వెనుక ఆ కొలతల ననుసరించి ఒక విమానమును అదే తీరుగ దిగువు తిరుపతిలో ఒక చోట కట్టి దానికి సరిపడునట్లు రాగిరేకులు చేసి రాగిరేకులపై సుమారు పదునేడులక్షల రూపాయలు విలువ గల అపరంజిబంగారు రేకులను తొమ్మిది పౌరలుగ పొదిగిరి. ఆ పనులు ఈ సంవత్సరము పూర్తికాగా తిరిగి విమానమందలి పాతరేకులను తీయుటకుముందు తిరిగి బాలాలయము చేయబడినది. ఈ కార్యకలాపము వెనుకటివలె గాక శ్రీ స్వామి వార్ల ప్రతిరూపమును దారువుతో నిర్మించి కలాకషణము చేసి ఆ శక్తి దారువిగ్రహములందు ప్రతిష్ఠింపబడినది. ఈ ప్రతిష్ఠాకార్యము 25-10-57 న ఆరంభించి 1-11-57 తో పూర్తికాబడినది. ప్రాకృచ్ఛిమోత్తరదక్షిణములనుండిన దక్షిణ భారతమునందలి శ్రీ వైఖానసాగమ కుశీలరగు యాజ్ఞికులు అనేకులీమహాధ్వరమున పాల్గొనిరి. అట్లే అన్ని ప్రదేశముల నుండి ప్రసిద్ధులగు తపస్సంపన్నులగు బ్రహ్మణ్యులు విజయముచేసి అన్ని దినములందును విరామములేక చతుర్వేద పారాయణము భారతభాగవతరామాయణ శ్రీ విష్ణుపురాణ శ్రీ బాహ్య భగవద్గీషయ భగవచ్చాస్త్ర సంహితలను పారాయణము చేసిరి. విద్వాంసులచే భక్తి ప్రపత్తులను భగవదారాధనవిశేషమును సనాతనధర్మమును బోధించెడి మహోపన్యాసములు చేయబడినవి.

దేవస్థానము పరిపాలకవర్గమువారును వారితరపున సమస్తకార్యనిర్వహణమును శ్రద్ధాభక్తులతో నెరవేర్చిన యెగ్గిక్యాటివు అఫీసరు శ్రీ చెలికాని అన్నారావుగారును, శ్రీ వారి అర్చక మిరాశిదారులును హోలవంతుదారులును అగు శ్రీమాన్ అర్చకం శేషచలం దీక్షితులవారి కుటుంబమువారును ఈ మహాకైంకర్యమును తమ పదవీకాలములో నిర్వహించినందులకు వారలు ధన్యులు.

అగమకార్యములలో ప్రధానాధ్యక్షులుగ నుండి నలక్షణముగ యజ్ఞసమాప్తి చేసిన వయోపృద్ధులగు ఆకుల మన్నాడు పండిత శ్రీమాన్ రొంపిచర్ల భట్ల శ్రీనివాసాచార్యులు అయ్యవార్లు తమకు పారంపర్యముగ లభించిన ఈ కైంకర్యమునందు ఆస్వయించుట భగవత్ప్రీతికరమైనది. తిరుమలతిరుపతి దేవస్థానముల ఆస్థానపండితులగు మహా విద్వాన్ (అప్పికట్ల) పండిత వేదాంతం జగన్నాథాచార్యులువారును శ్రీ వేంకటేశ్వర సర్వకలాశాల ప్రాచ్యపరిశోధనాలయమున అగమాచార్యులును దేవస్థానం అగమపండితులునగు శ్రీమాన్ ఆకులమన్నాడు పార్థసారథి భట్టాచార్యులువారును యాగ క్రియలను పర్యవేక్షణము చేయుచుండిరి.

26-10-57 రాత్రి కలాకషణము చేయబడినప్పటినుండి 1-11-57 మధ్యాహ్నం బాలాలయ ప్రతిష్ఠ యగు వరకు మూలవర్ణ దర్శనము మూయబడినది. అవల 2వ తేదీనుండియు మూలస్థానములో జరిగెడి ఆర్చితసేవలన్నియు కల్మాణమండపములో బాలాలయమూర్తి నన్నిధిని జరుగుటకారంభమైనది. కలాకషణము చేయబడినను నీమూల స్థానమున ఏకాంతముగ అన్ని నిత్యకైంకర్యములు జరుగుటకు గాక ప్రతిదినము మధ్యాహ్నము పండ్రెండు గంటలనుండి రెండు గంటలవరకు రెండుగంటల కాలము భక్తులగు సేవార్థులకు దర్శనమున కవకాశము కల్పింపబడినది.

2-11-57 న ఆరంభించి విమానముపైకి పరంజాలు కట్టి పనిసాంధ్రచే ప్రాత బంగారురేకులు తీయబడినవి. అవల సమర్థులగు యింజనీర్ల నలహాపై విమానమును సాంతముగ ఊడదీసి క్రొత్తవిమానమును నిర్మించి అందుపై క్రొత్తగా చేయబడిన స్వర్ణకవచమును సమర్పించుట నిర్ణయింపబడినది.

సాధ్యమైనంత త్వరలో తిరిగి విమానము నూతనముగ నిర్మింపబడి బంగారుకవచము దానికి సమర్పింపబడి శ్రీ శ్రీనివాసమూర్తి బాలాలయమునుండి యధాపూర్వముగ మూలాలయమున నిరవద్యముగ ప్రతిష్ఠింపబడుట జరుగ వలయునని యెదురు చూచుట ప్రతి వ్యక్తిని ప్రాప్తమైయున్నది.

మదరాసు మంత్రి శ్రీ భక్తవత్సలంగారి హితబోధ

“దేవాలయములను శోభింప చేయుటకు మదరాసు ప్రభుత్వము తయారుచేసిన పద్ధతి” అనుశీర్షికతో ‘దినమణి’ అను అరవప్రతిక (17-11-57) లో వెలువరింపబడిన విషయము దిగువరీతిని తెనుగులో చెప్పవచ్చును. ఈ దిగువ చెప్పబోయే పద్ధతి లేకమేని శ్రమయనునది కలుగకుండగనే అమలు పరుపబడినదని వారి నిర్ణయము. దీనిని శాసన సభలో దేవదాయధర్మాదాయములకు మంత్రియగు భక్తవత్సలముగారు వివరించిరి.

మదరాసు :- 16 - నవంబరు :- మదరాసు రాష్ట్రమందలి ఆలయములను శోభింప చేయుటకు ఒక పద్ధతి ఆవలంబించబడినట్లును ఆ పద్ధతిని అమలుచేయుటలో ఆధికారుల కెంతమాత్రము శ్రమ యేర్పడదనియు ఈ దినం ఉదయము పోలీసు ఇలాకా మంత్రి శ్రీ భక్తవత్సలంగారు శాసనసభలో చెప్పిరి. ఆలయాధికారులకు పై విషయములో జారీచేయబడిన ఉత్తరువులను మంత్రి పఠియించినారు.

ఆ ఉత్తరువులు ఈప్రకారము ఉన్నవి. (1) ఆలయపు కట్టడములను యెప్పటికప్పుడు చక్కగా ఉన్నవా—అని పరిశీలించి అయ్యవి సురక్షితముగా నుండునట్లు కాపాడవలయును. ఆలయములోపలను వెలుపలను పరిశుద్ధముగా నుంచవలయును. (2) అందుగల కొలసులను అందలి ఉదకమును పరిశుద్ధముగా నుంచవలయును. ఆ ఉదకము ముఖ్యముగా ఆలయనంబంధమైన కార్యములకే ఉపయోగపడునట్లు చూడవలయును. (3) భక్తులకు ఆ కొలసులలో స్నానపానాదులకు అనుకూలముకలుగునట్లు అవకాశమును కల్పించవలెను. ఆ ఉదకము ఆలయములకుమాత్రమే చాలినంతవరకు ఉపయోగ పడునట్లు చూడవలయును. ఖాళీ జాగాలలో దేవున కుపయోగపడుటకు వుష్పవృక్షములు తోటలు మొదలగునవి నిర్మించవలెను. (4) చాలినన్నిదీపములను వెలిగించవలెను. సన్నిధులలోమాత్రము నూనెదీపములనే ఉంచవచ్చును. ఇతర ప్రదేశములందు అవకాశమున్నంతవరకు—అనగా మండపములు మొదలగు చోటులలో విద్యుద్దీపములను యేర్పరుపవచ్చును. (5) భక్తులకును దేవతావిగ్రహములకును నడుమభాగమున అతి ప్రకాశమునిచ్చునట్టి విద్యుద్దీపములను అమర్చరాదు. ఇట్టి దీపములచే దేవతావిగ్రహములను విమర్శగా చూచుటకు వలనుపడదు. అచ్చటి దీపములను తక్కువ ప్రకాశము నీయదగిన నూనెదీపములనుగనే ఉంచవలయును. దేవతావిగ్రహములను ప్రదర్శన మాత్రప్రకారములగు విద్యుద్దీపములచే ప్రకాశింపజేయకూడదు. (6) ఇనుము కొయ్య మొదలగు దీప స్తంభములకు మారుగా యిత్తడి కంచు లోహములతో దీప స్తంభములను చేయుటమంచిది. ఈ స్తంభములను మాసిపోకుండ తరుచు శుభ్రపరుపవలెను. (7) వస్త్రములను మాయకుండా ప్రతిదినము ఉతికి శుభ్రపరచుచుండవలెను. (8) పూజకు ఉపయోగించెడి పాత్రములను ప్రతిదినము తోమి శుభ్రపరుపవలెను. ప్రసాదములను తెరచియుంచక మూతవేసి జాగ్రత్తపరుపవలెను. (9) శిలావిగ్రహములను లోహవిగ్రహములను కనీసము 15 దినముల కొకసారియైనను తిరుమంజనము చేసి శుభ్రపరుపవలెను. (10) నటరాజవిగ్రహమునకు వస్త్ర సమర్పణ చేయునపుడు గంభీరముగా నటనసేవ అగునటుల వస్త్రము నలంకరింపవలెను. (11) వివిగ్రహమునుగాని పూజ లేక ఉంచరాదు. (12) నాయన్మారులు (శైవభక్తులు) ఆళ్వారులు (వైష్ణవభక్తులు) ఈ విగ్రహములను క్రమప్రకారము స్థాపించి వారలవారల దివ్యనామములను వారల తిరునక్షత్రములను (జన్మదినములను) అందరకు తెలియనట్లు (అయా ఆలయముల యెదుట) వ్రానియుంచవలెను. (13) భిన్నములైన విగ్రహములను చక్కపరచి వానిని మంచి స్థితిలో భద్రపరచవలెను. (14) ఆలయపరిసరములలో అవర్జనీయములుగ తటస్థించెడి మలమూత్రాదుల దుర్గంధములను పోగొట్టుటకై ఫినాయల్ మొదలగు వానిని ఉపయోగపరుపవలెను. (15) కుక్క గొడుగులు మొదలగు వానిని చంపుటకై రసాయనపు మందులను ఉపయోగించుచుండవలెను. (16) ప్రాకారములను శుభ్రముగా నుంచవలయును. (17) శిలాశాసనములు, చక్కని శిల్పసంపద కలుగు చోటులైన గోడలు, స్తంభములు మొదలుగాగల చోటలందు సున్నముకొట్టి పాడుచేయరాదు. (18) చిన్న చిన్న మరమ్మతులను తక్షణము గమనించి చక్క చేయవలెను. (19) అయా ఆలయములముందు అందందలి దేవతావిగ్రహముల పెర్లను వ్రాయవలయును. (20) విభూతి, పసుపు, కుంకుమ మొదలగు ప్రసాదపదార్థములను పరి శుభ్రమగు చోటులలో భద్రపర్చవలెను. (21) అయా చోట్ల విభవము ననుసరించి వేదపారాయణము, తేవారం, దివ్య ప్రబంధం పారాయణమునకు పారాయణదార్లను నియమించవలెను. (22) భక్తిని వృద్ధిపరచెడి గానములను చేయించవలెను. (23) ధనుర్మాసములో తిరుప్పావూ, తిరువెంబావు పాటలను పాడవలెను. మరియు భక్తులు సంపరించెడి ఆలయ ప్రదేశములలో గోడలమీదను అవకాశముగల ఇతర చోటులందును నాయన్మార్లు ఆళ్వార్లుపాడిన అమూల్యములగు పాటలను వ్రాసి ప్రచురింపవలయును.

(Note:- ఆంధ్రదేశమున ఆళ్వార్లచే అనుగ్రహింపబడిన పాటలు అరవభాషయందుండుటచే ఆంధ్ర ప్రజా నీకమునకందలి యర్థము భావము అగోచరముగ నుండుటచే ఆళ్వారులయొక్క అరవ మూలముతోపాటు ఆంధ్రమున తాత్పర్యము వ్రాయుట కూడ అవసరము. నాయన్మారుల విషయము ఆంధ్రదేశమున వాడుకయందు లేదు. ఐనను శైవ శ్రేత్రములందు ఆ నాయన్మారుల మూలములతో ఆంధ్రానువాదము ప్రచురింపబడుట యుక్తము. అదియుగాక భగవద్గీత నుండియు శ్రీ రామాయణము శ్రీమద్ భాగవతము మొదలగు గ్రంథములనుండి సంస్కృతాంధ్ర బోధసలు రామదాసు మొదలగు మహాభక్తుల హితబోధసలు ప్రచురించవచ్చును.)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

Next in importance to Mahabalipuram sculptures are those found in the Kailasanatha and other small temples at Conjeevaram.

Temples at Conjeevaram.

Conjeevaram or Kanchipuram was the capital of the Pallava rulers who were fond of arts and architecture and so naturally became the city of temples. The structural temples of the Pallavas fall into two groups as the Rajasimha group (c. 700 – 800) and the Nandivarman group (800 – 900). Out of the six examples of the Rajasimha group, three are at Mahabalipuram (the Shore, the Isvara and the Mukunda temples, one at Panamalai (South Arcot district) and the temples of Kailasanatha and Vaikunthaperumal at Conjeevaram. The earliest of them was definitely the shore temple at Mahabalipuram, the Kailasanatha came not long after it. The original temple was a sanctuary with its pyramidal *vimana* and a detached pillared hall in front. The whole was enclosed in a rectangular courtyard by a high wall, which had many cells in it. All the important Pallava features in architecture, in painting and in sculpture are depicted in this temple in a beautiful way. The sturdy pillars and the constant repetition of the lion pilasters admirably fit in to the frame work of the temple.

The Vaikunthaperumal temple seems to be the most advanced of Pallava architecture and sculpture. Slightly bigger

than the Kailasanatha, its principle parts unlike that of the Kailasanatha temple, are interfused into a well-proportioned structure. The sanctum is a square with sides of nearly 90ft, and its front has a portico 28ft. long. The whole structure is surrounded by a high outer wall which is decorated outside with simple and effective ornamental motifs. The inside of the wall has the open ambulatory and cloisters with a colonnade of lion pillars and sculpture which record the outstanding events of Pallava history.

The second group of Pallava structural temples is known as Nandivarman group and it mostly consists of small temples and so is in no way an advance over the previous achievements. The important examples of this group can be found in the Muktesvara and Matangesvara temples at Conjeevaram, the Vadamallisvara at Orangadam, near Chingleput, the Virattanesvara temple at Tiruttani near Arkonam, and the Parasuramesvara temple at Gudimalam, near Renigunta. These structures are testimony to the decline of Pallava power.

The rock-cut temples at Tiruchirapalli and Kalugumalai

A small relief of Pallava sculpture is to be found at Tiruchirapalli which seems to be of earlier date and in a better style of art. There are five large figures and a dwarf on whose hand the central deity, who resembles Siva, rests his right foot. As it is common in Indian art, the central Siva figure is made predominant over the other human figures. It has four arms, two not prominent, while all the other figures have two hands.

Kalugumalai is not of great importance but for the fact that it marks the culmination of Pallava school of sculpture and architecture.

Thus the Pallava rule in the South was a continuous effort at developing and adapting the Amaravati tradition to Hindu art and architecture. The artistic enthusiasm of the Pallava's was not self-centred. They extended their zeal to neighbouring countries beyond the seas. They were the channels through which Indian culture in general and Andhra culture in particular flowed on to foreign regions to supply an eternal spring of human inspiration.

Appreciating Pallava Sculpture

Having known something of Pallava sculpture in the previous article and this, we shall try to enumerate the characteristics which go to make this school of sculpture. Just as in Buddhist sculpture the *Jatakas* and other Buddhist anecdotes were the "subjects" of the stone-art, in Pallava sculpture Hindu epic stories form the back-bone of it. The Pandava heroes and their noble consort Draupadi are given each a *ratha*, the Varaha and Vamanavataras of the Lord God and Surya, Durga and Gaja Lakshmi are given each a *mandapa*. "The Descent of the Ganges" and "Arjuna's Penance" form the major "subjects" of the open-air sculpture at Mahabalipuram. To the Buddhists the Buddha was the source of inspiration and to the Pallavas Isvara was the light of art for they were essentially the worshippers of Siva. If to the Buddhist artist's subject matter ranged from the Buddha to the symbolic animals and flower motifs, to the Pallava artist the subject matter ranged from Isvara to a man and a monkey. While the Buddhists laid stress on religious subjects, the Pallavas seem to have preferred the material to the spiritual. The Buddhist sculpture

were ideal; the Pallava sculptures were realistic. The former were awe-inspiring and soul-stirring while the latter were huge and appealing to the eye of the spectator. The Buddhists did not record history in stone for to them the story of a prince was not as important as the story of the Prince of princes. But the Pallavas thought of recording the outstanding events of their times in the sculpture at Vaikunthaperumal temple at Conjeevaram and in the mandapas and the rathas of Mahabalipuram, for they were of the earth earthy.

Thus, it can be noticed that Hindu art underwent a gradual change, whether it was the direct descendant or the Buddhist, and from the Himalian heights of idealism it reached the plain plateaus of realism. But it must be noticed that the Buddhists did not neglect the earthly things and the Pallavas the heavenly.

As art and architecture are the measuring rods of civilization, some call this as the fall of man, while some others believe that it is advance of civilization. The former school of thought believe that man is essentially, Divine and that all his actions should tend towards it, and it has been the great tragedy of human life that as days advance man is proving to be a dismal failure in the things of the spirit, and the so-called advancement of man is really a moral deterioration. The latter school of thought hold that in the primitive state man was a barbarian and that he has been a dazzling success in the field of intellect through the long run of ages and so from the uncivilized state he has been constantly progressing towards the civilized. It is not our business here to take sides and condemn the opponent, but we have to warn these two schools of thought not to measure everything in life with their own measuring rods, not to be self-centred and self-limited but to give the Devil his due.

If we carefully examine our ordinary day-to-day life, we will notice that an individual's life of Monday is different from that of Tuesday, not in its essence but in the accent that falls differently on different things on different days. Though life seems to be an uniform note, in truth, it is only a harmonious combination of various notes high and low which can be visible only when one looks at the fingers of a harmonist. It is this happy conglomeration of indifferent sounds and their experience that go to make the music of life, the soul of existence. Now if we extend this same figure to the life of a nation or an epoch, we again notice the same theory repeating itself: various years of different human experiences, good, bad or indifferent, go to make the nation's life or the epoch's; that is, the different notes of year-to-year existence of humanity goes to make the "still sad music of humanity." And is it not the task of a historian or an artist to harp on this sweet music of existence and not to linger his life away in the labyrinth of notes, high and low *alone*? Again, it must be made clear that it does not mean that we argue for the harmonious at the neglect of the individual notes. What we should do is to carefully try to get at the spirit of the times and judge the people from their own standards of life and see how far their aims and objectives have been achieved. The Buddhists strived to strike at the divine in man and how far did they succeed? The Pallavas strived to strike at the human in man and how far did they succeed?

If we turn once again to the opean-air sculpture gallery of Mahabalipuram or to the Pagodas of the Pallavas, do not we hear beneath the tall Casuarina and before the roaring sea, the invisible song of Ariel:

Come unto these yellow sands,
And then take hands:
Courtesied when you have, and kissed,
(The wild waves whist;)
Foot it feately here and there;
And sweet sprites, the burden bear.
Hark, hark! .....

The voice dies away! You, the son of Humanity standing on this shore of life like Ferdinand wonder:

Where should this music be? in the air,
or the earth?
and by the time you recollect your
Father, Sitting on a bank
Weeping again the king my father's
wreck,
This music crept by me upon the waters;
Allaying both their fury, and my passion,
With its sweet air: thence I have
followed it,
Or it hath drawn me rather:—But it
is gone.

No, it begins again.

It begins again, the invisible Ariel's song:

Full fathom five thy father lies;
Of his bone are coral made;
you bend down to pick a broken stone,
perhaps a part of one of the sculptures or
a piece of the cornice of the Pagoda and
the song continues:

Those are pearls that were his eyes;
your eyes now rest on two beautiful pearl-
like pebbles of the shore and you here the
song again:

Nothing of him that doth fade,
But doth suffer a sea-change
Into something rich and strange.
Sea-nymphs horurly ring his knell:
ding-dong.

Yes, it is true, on those beautiful shore of Mahabalipuram sea-nymphs horurly ring the knell of Father Humanity. The Pagodas should have sent peals of ding-

dong bell as the foreigners and the natives met, exchanged and departed on the shores of the Pallava port. Can Humanity die? Is it not for ever alive though many of us join our fathers in due course of time? It only suffers a sea-change into something rich and strange!

Therefore it is foolish on our parts to say that the Buddhists were not mundane, and the Pallavas were not other-worldly. They all lived their lives and it is not for us to put the question—is such a life worth living? It depends upon the liver.

(to be continued)

HINDU IMAGES - 8

By

T. N. SRINIVASAN, M. A.

Antaryamin aspect of God is to conceive him in that form, which abides in the region of the heart of the devotee, which stays with the individual self as its friend in its states of experience such as heaven, hell, etc., and which is perceptible only to the yogins. In this aspect, God exists in atomic form and invisible to normal modes of perception. But he may become manifest when one meditates on him with proper concentration of mind and controlling his Buddhi or intellect. Even the manifestation is believed to be like “a flash of lightning in the heart of a blue cloud”. The real meaning and appearance can be learnt only by proper initiation and unswearing concentration.

It is this aspect of God that yogins perceive and develop by their yogic practices. But even for the ordinary house holder, several obligations have been enjoined for the adoration of the Antaryamin divinity. The “atmasamarpanam” and other Japas intended for daily rituals are some of the several modes by which this dormant deity can be made to make Himself felt and by which can be realised in proper concept.

Archa form which comes last but which is the most important among the

various aspects of God, deserves closer study, for based on this aspect is the study of our images.

Sri Srinivasadasa, a great vaishnavite acharya in his memorable “Yatindra-matadipika” has given a short but comprehensive description of this aspect as follows:—

“अर्चावितारो नाम देशकालविप्रकर्षरहित आश्रिताभिमत-
द्रव्यादिकं शरीरतया स्वीकृत्य तस्मिन्नप्राकृतशरीरविशिष्टः
सन् अर्चकपराधीन स्नानभोजनासनशयनस्थितिः
सर्वसहिष्णुः परिपूर्णो गृहग्रामनगरप्रशस्तदेशशौलादिषु
वर्तमानो मूर्तिविशेषः ।”

“What is called Archavatara is that special form which, without remoteness of space and time, accepts for its body any substance chosen by the devotees and ‘descends’ into it with a non-material body; He becomes dependent on the worshipper for bath, food, sitting, sleeping, etc., He bears everything and is replete with knowledge and other attributes; He is present in houses, villages, towns, sacred places, hills etc.”

The same view has been mentioned by the Azhwars in many places but the most significant is that pasuram in the ‘Iyarpa’—First Tiruvandadhi of Saint Poigai Azhwar, who expresses the idea in a very comprehensive form as:—

“தமருகந்தது எவ்வுருவம் அவ்வுருவம் தானே
தமருகந்தது எப்போர் மற்றப்போர்—தமருகந்தது
எவ்வண்ணம் சிந்தித்து இமையா திருப்போ
அவ்வண்ணம் ஆழியானும்.”

which as translated will mean “God with his chakra in his right hand assumes that form which is desired by his devotees; his name also will be that name which his devotees wish him to bear; He will be of that quality which his devoted devotees consider him to possess whenever they think of him.”

The same idea has been forcibly expressed by that great acharya—Sri Pillai Lokacharya in his famous treatise called ‘Arthapanchaka’ where he says as follows:—“The Archa form consists in the images of Bhagavan (God) which accomodate themselves to the various tastes of His creatures, having no fixed form, but that which the worshipper may himself choose and desire to call Him by; all knowing, but seeming as if not knowing; all powerful but seeming as if powerless; all sufficient, but seeming as if needy; this seeming to exchange places, the worshipped with the worshipper and choosing to be ocularly manifest to him in temples and homes, in short at all places and at all times desired.”

To understand clearly the mentality of the Sri Vaishnavas as regards their conception of the Abstract Deity, it is necessary to know what Sri Ramanuja has to say in this connection. Sri Ramanuja holds that the human mind as it is constituted cannot conceive the Lord as an abstract essence. Such a conception is impossible to our intellectual nature and our moral nature normally revolts against accepting such a dogmatic concept. He emphasises by saying “by concrete pictures alone is our otherwise indefinite consciousness rendered definite; in other words what is formless is by such pictures rendered into form.”

If God is considered to be an Absolute Being, not having any relation to things in this world, it is very difficult to think of him as being the cause, sustinence and ultimate annihilation of things around us: and further, for knowledge, relation of things is absolutely necessary. Constituted as we are, how can we have conception of God devoid of all qualities and destitute of everything which makes up man's idea of Divine Being. The true and full nature of God cannot be described by our speech nor can it be visualised by symbolism. But God at the sametime may be present amongst us holding personal relationship to ourselves.

Personal experiences are not denied in scientific enquiries and in ordinary sense perceptions and as such they may be accepted without demur even in religious enquiries. Our conceptions of God are meant only to insist and show his relationship to us, and it is never meant to represent God's full nature.

The Hindu thinkers bring out the sense of otherness of the Divine by the use of the negatives. The Kenopanishad states “There the eye goes not, speech goes not, nor mind, we know not, we understand not, how one would teach it.” But the human mind finds it extremely difficult to resign itself to absolute silence or negative descriptions. Man insists on interpreting the religious mysteries in terms of his own experience. The human mind craves for something definite, something concrete and limited and so uses its resources, ingenuity and talent to bring down the supreme to the region of the determined. We cannot think of God without using our imagination. The religious seer needs the help of the imagination to express his vision. The highest category that we can possibly use is that of self-conscious personality. So we are persons—‘*purushas*’

and God is perfect personality—‘*uttama pursha*’. Hence Man conceived God in his own form and can only talk of Him in terms of which he is capaced. Though God is not an instrument meant for the advancement of only human ends—though God made man, man in his turn made God in his own image. This is the altruistic approach to explain why the Archa form is in a general manner the image of man.

The idols or vighrahams as they are known of, are described in the Agamas as follows:- “An object of stone, wood or metal, usually fashioned in the form of a human being, in which certain spiritual forces are focussed by the concentrated will-power of high imitators, for the purpose of aiding a worshipper in acquiring that stability of mind necessary to him for the contemplation of the ALL PERVADING DIVINITY, as laid down in the sacred Vedas and other reputed texts”.

Hence God as conceived in this Archa aspect, is believed to exist in an invisible form in the idols made out of stone, wood, metal or even masonry work. He is of the nature of intellect. God in this form can be made to enter the idols by the force of concentration and the recital of certain mantrams accompanied by proper prescribed rituals. So long as the idols are not polluted and as long as they are worshipped continuously in the acknowledged manner of Agamic worship, the in-dwelling energy of God resides in them. The moment worship is stopped and idols are neglected or polluted this energy departs from the idols and after this they are not worthy of worship.

This is the genesis of image worship by the Hindus and these images are fourfold because of the differences in their origin as under:—

‘खयंयक्तदैवसैवमानुष मेदात्’

svayamvyakta- when self manifest, *daiiva* consecrated by divine beings, *Saidha*-

consecrated by sages and *manusha*, when installed by human beings.

In the first aspect of *Svayamvyakta* murthis, the image is said to have come into existence out of God’s own will, in visible forms. The Sri Vaishnavites recognise eight places of worship under this aspect, of which four are in north India and the balance of four are in South India. Badarinath, Saligramam, Naimisaranyam and Pushkaram are the north India places, while Venkatachalam (Thirumalai), Srimushnam, Srirangam and Totadri (Vanamamalai) are the four South Indian Kshetrams.

The second variety of Archa deities are those consecrated by Devas or Gods. Ancient places like Simhachalam, Ahobilam, Kanchi Varadarajaswami, Tirumabruinrsolai (Alagar koil) are some of the many places in which Gods themselves have installed the deities and afterwards handed them over to men to continue the worship. Though the continuity of deva-aradhanam had ceased in many places, yet in a very few places, there is still this divine-human continuity of worship. For instance, at the renowned temple of Sri Venkatesa at Tirumalai Hills, this can be seen even today. After the last ritual of *Ekanthaseva*, the archakas come out leaving the vessels filled with water and other articles of pujas left behind, for it is believed that *devata-aradhanam* is done at night for Sri Venkatesa. The next morning after the recital of *Suprabhatam*, the archakas offer *tirtham* to the pilgrims left after the aradhanam by devas, which practice is not observed in all other temples. Similarly at the famous Sri Ranganathaswamy Temple at Srirangam, one day is fixed for what is called ‘*Vibhishana-aradhanam*’ when vibhisna—a chiranjeevin still said to be alive, comes and worships the lord that particular night.

The third aspect of Archa form is that which the sages have consecrated. Such deities are numerous, for the sthalapurāṇams of such places in which they are now worshipped, narrate in detail that the particular sage did penance and the deity appeared to him to fulfil his wishes. At the request of the sage, the deity consented to remain at the sacred spot as an *Archa* for future worship.

Lastly comes the idols installed by men. Even here, the persons responsible for making God stay at places where they wanted, were men who had communion with Him. For instance, Lakshmi was born as the daughter of Akasaraṇa and she was given in marriage to Viṣṇu in the form of Śrī Venkateśa, and even today the place where the wedding took place at Naraṇavanam, near Puṭṭur, has the temple of Śrī Kalyāṇa Venkateśwaraśwamy. So is Vallimalai near Tirutani where Śrī Skanda married Valli, who was born as the daughter of the local huntsman-chief. Similarly is the instance of Madura temple, where Parvatī in the name of Meenakṣī, who was the daughter of King Malayādhwaja Paṇḍyan, was wedded to Śiva, who came there to be known as Śrī Sundareswarar.

Hence image worship became more pronounced and in fact in South India, this cult attained a very high statement of development. One of the main reasons for this, was that soon after the influx of Buddhism in this part of the country, a sort of religious renaissance for the revival of Hinduism took with the advent of Tamil bards, who are collectively known as 'Nayanmars'—the sixty four Saivite Saints and as 'Azhwars'—the twelve apostles of Vaiṣṇavism.

The Azhwars has contributed to Tamil literature a most unique collection of four thousand Tamil devotional hymns, which

form the back ground of worship of the several deities installed in the various temples not only in South India but in far-off places in North India. These forms what is collectively known as "Nuttetru Tirupathigal"—the sacred one hundred and eight sacred places dedicated to Viṣṇu. If the Vedas inculcate the worship of the Divine as natural phenomenon, the Purāṇas extol the Deity as avatars and manifestations, the Prabandham conceives the Supreme Being in its most perceptible aspect of Archa form—as the images as found installed in the several temples. Local legends were incorporated in these hymns and even the physical beauty of the images found expression in them. Further azhwars like Saint Nammazhwar, Saint Tondaradipodiazhwar propounded that adoration of the Archa forms as found in sacred places like Tiruvengadam, Srirangam, Alagarkoil, Kumbakonam is by far the highest form of approach to attain the most cherished aim of human life—Moksha or Salvation. For instance Saint Tondaradipodi went to the extent of even refusing the seat in Indra's throne for his place by the side of Śrī Ranganatha. Surrender to these deities, was believed to make man a '*mummukshu*' fit for place in Heaven, than any other form of physical and mental austerities.

Equally adorable are the two hundred and seventy four 'Padalpetha Sthalams'—the Saivite holy places which have been mentioned in the voluminous hymns collected known as 'Tevaram' and 'Tiruvachagam' of the famous four Saivite Nayanmars—Śrī Appar, Śrī Sundarar, Śrī Sambandar and Śrī Manikkasavagar. They, like the azhwars, have extolled the Archa form of Śiva as installed in the several shrines in India and in lucid language, have expressed the pleasures that one gets if one gets in adoring these deities.

Later on the great acharyas like Sri Sankara, Sri Ramanuja, and their successors continued the work started by these two groups of saintly lords, so that the adoration of the Archa form took firm

root in the religious outlook of the Hindus. This, in brief, the important place that Archa aspect of God occupies in the grand matrix of Hindu mode of adoration of the Supreme Being.

TEMPLES - XXX

By

YATHARTHAVADI

RAMAVATARA DIVYAMANUSHA SAMBHAVA

(द्युतिमान्) *Dyutiman*.

Rama the effulgent.

'Dyutiman' is the fourteenth of the sixteen qualities which go to make Rama a perfect man. Valmiki has enumerated these in a particular sequence. Starting with the Vighraha gunas, he has concluded them with 'Atmavan' and 'Jitakrodha' the spiritual qualities, which go to make the Manusha part of Rama complete. He now takes up the qualities that make up the divine aspect of Rama and the first of them is 'Dyutiman'. The qualities cannot shine without a body; the body cannot shine without Atma; and the Atma cannot shine without 'Dyuti' (द्युति). 'Dyuti' or the effulgence is as insaperable from Atma as the rays from the Sun or the lustre from the precious stone. They are interdependent for their existence. The 'Dyuti' of the Atma is termed as 'Paramatma' and it is expressed in 'Gayatri' as follows. 'Om Apah' (ओं आपः) refers to the Jiva part, (Jyothi Rasah (ज्योतीरसः) refers to the 'Paramatma' and (Amrutam Brahma) (अमृतं ब्रह्म) refers to the combination of both. From Gunavan upto 'Jitakrodha' may be taken as an expansion of Om-Apaha; Dyutiman, the fourteenth character as that of 'Jyoti Rasah'

(ज्योतीरसः), and the qualities fifteen and sixteen Anasuyakah (अनसूयकः) and (कस्य बिभ्यति देवाश्च) as that of Amrutam Brahma (अमृतं ब्रह्म). Thus, all the sixteen gunas enunciate esoterically the truths contained in 'Om Apo Jyothi Raso Amrutam Brahma (ओमापो ज्योतीरसोमृतं ब्रह्म). It is beyond the scope of this article to expand this further, and the readers are requested to get more detailed information on this, from their Gurus or competent men.

In the 'Chandogya', God is represented as 'Jyotirmaya Purusha' for whom the Jiva serves as body. It may also be taken that the Jiva is the 'Saguna' aspect and the Jyoti is the 'Nirguna' aspect which is the basis of all. With the addition of 'Dyutiman' to the earlier thirteen qualities, the Saguna Nirguna Swarupam of God (Rama) gets expressed.

'Dyuti' or 'Jyoti' is the essence or life, which is Rama, the 'Antaratma' or 'Antaryami'. The Chandogya and Bruhadaranyaka Upanishads deal with Antaryami swarupa in full detail. That Rama (God) is the 'Dyuti' or effulgence of life of all beings, has been expressed in the 'Narayana Sukta' as follows:

“नीलतोयदमच्यस्था विद्युल्लेखेव भास्वरा”—

“In the heart of every individual there is a flame which shines like lightning in the

midst of a dark cloud which is subtle, atomic and reddish. In the midst of this subtle light rests the *Paramatma*. Sri. Vishnuchitta in his *Divya Prabandham* has also expressed his vision of God in identical terms "

“தடவரை வாய்மிளிர்ந்து மின்னும் தவள நெடுங்
கொடிப்போல்
சுடரொளியாய் நெஞ்சினுள்ளே தோன்றுமென் சோதி
நம்பி”

Valmiki also says in the following Sloka :

“अपि वृक्षाः परिमृलानाः सपुष्पांकुरकोरकाः ।
उपतप्तोदका नयः पत्वलानि सरांसिच ॥”

“As Rama was passing into the forest, the life in Ayodhya was becoming dry. Men lost their lustre. Even the trees with their flowers and buds faded. The rivers as well as the lakes and tanks dried up.” Valmiki intends to show that Rama was the essence of the lives of Chetanas and Achetanas as well. This truth was discerned by even a vile Rakshasa like Maricha. He says, ‘रामो विग्रहवान् धर्मः’ Rama is only embodiment of Dharma, Dharma being the essence of life: Rama gives a darsan of his divine aspect to Tara and Mandodari, the wives of Vali and Ravana respectively. Valmiki says openly that Rama appeared before Tara in his divine aspect giving up his human form.

“मनुष्यदेहाभ्युदयं विहाय दिव्येनदेहाभ्युदयेनयुक्तः

“Mandodari too saw Rama as Sakshat
“Mahavishnu”.

“व्यक्तमेष महायोगी परमात्मा सनातनः ।

अनादिमध्यनिधनः शङ्खचक्रगदाधरः ॥”

Apart from the above cited instances by Valmiki, which show that Rama, the Dyutiman, is the Antaryjyoti of all living beings, the word Dyutiman can also be interpreted metaphorically as the illuminator of the solar race or the light of the Universe. As the essence of the solar race, he combines in him, the several qualities existing individually in each of the kings

starting with Ikshvaku and ending with Dasaratha. A closer study of the lives of the important monarchs starting from Ikshvaku to Dasaratha (which are buried in obscurity, and brought to light by kavyas like Raghuvamsa) may reveal that the sixteen qualities starting from ‘Guna-van’ (as enunciated by Valmiki) are individually the salient features of the several famous ancestors of Rama. The essence of the qualities of the Ikshvaku race will no doubt be accepted on all hands as *Tyaga* or sacrifice which had taken a complete shape in the form of Rama. *Tyagas* in various forms are renowned in the race, but Rama’s *Tyaga* of the legitimate Rajya in favour of a younger brother, for the sake of pleasing a step-mother, and his sacrifice of his wife for the sake of establishing *Praja-Dharma* are unparalleled in history. Nothing was too great to be sacrificed by Rama for establishing *Swadharma* and *Swajanadharma*, and for bringing to light the greatness of *Tyaga* by his own actions. He is called ‘Dyutiman’ (light giver) as ‘Buddha’ is considered, the light of Asia, by bringing to light the greatness of Ahimsa. Suffering and sacrifice for the sake of others have been acclaimed as the essential truths of every religion and especially of the Hindu religion, the most ancient one, and the story of Rama would hence form the scripture for it.

As the giver of light Rama plays the role of a Guru who is not merely a teacher but a practitioner of the truths which he wants the world to adopt. He has taught the world the truths contained in ‘Matru Devo Bhava, Pitru Devo Bhava and Acharya Devo Bhava’ (मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्यदेवो भव ।). He has also brought to light the truths contained in ‘Deva Dviya Guru Pragna Pujanam Soucham Arjavam’ (B. G.). In addition to the

samanya dharma like the behaviour of one in relation to parents, Gurus, brothers, friends and countrymen, he has also brought to light certain *Visesha Dharmas* like truthfulness (सत्यवाक्यत्व) having the good of all beings in his heart, by practicing kindness and mercy (सर्वभूतहितैरतत्त्व), by according protection to all those who surrender unto him (शरणागतवत्सलत्व), by carrying out meticulously the observances enjoined by the Vedas (कर्मनियंतृत्व), by self-effacement and scores of other truths by his own practice and demonstration. His teaching had been not by word, but by deed (अनुष्ठानं). What he practised as Rama he preached as Krishna. When Valmiki characterised Rama as *Dyutiman*,

he should have had in his mind that Narayana (who is in the Savitru Mandala) the effulgent being, the giver of light and life to the Univeres, the giver of knowledge and the Vedas to Devas and men alike, the essential principle of Gayatri and the *Sarva loka saranya* who dwells in the hearts of all beings as *Anlarjyoti* in the form of Rama. The brightest ray that emanated from Rama the Sun, to illuminate the darkest caves of human hearts is the Ramayana through his own sons.

“स यश्चाऽयं पुरुषे ।

यश्चासावादित्ये ।

स एकः ॥”

(Taittiriyaopanishad).

(to be continued)

FORMATION OF DISTRICT COMMITTEES FOR SRISAILAM RENOVATION.

Committees were formed to raise funds to Sri Sailam Renovation, in the following Districts.

(1) Srikakulam, (2) Visakhapatnam, (3) Krishna, (4) Guntur, (5) Cuddapa, (6) Kurnool and (7) Anantapur.

It is hoped that good work will soon be turned out by the Committees to raise decent amounts as donations from noble persons for the Renovation of the Renowned Sri Sailsa Kshetram.

Such Committees will also be formed very shortly for the remaining Districts of Andhra Pradesh.

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

(Continued from previous Issue)

By

N. RAMESAN, M. A.,
(Indian Administrative Service.)

CHAPTER VII SANKARA AT KASI

On the banks of the holiest of the Indian rivers the Ganga, sat Bhagavatpada Sri Sankaracharya, shedding spiritual lustre on the world, and preaching the Advaita Vidya by teaching the Upanishadic Sastras. Many a disciple flocked to his feet from far and near. The young and irresistible teacher, impregnable in his arguments, attracted a large number of followers and admirers as was to be expected in the great intellectual city of Kasi. Sankara lived there for nearly 12 years following his usual routine of a bath in the Ganges, 'darshan' of Swami

Visveswara, and the teaching of the Upanishads.

Amidst the various disciples who flocked round him, there was one Sanandana. He was an intelligent brahmin of Chola country, and was deeply attached towards his 'guru'. One day when Sankara was delivering his discourse on the Northern Banks of the Ganges, the floods came into the river. Sanandana who was caught up in the other side of the river was upset, as he thought, that he would miss that day's classes of instructions. Sankara from the other side of the river beckoned to him to come forward, and Sanandana implicitly obeyed his master

Ganges gave way to Sanandana by Lotuses

without any faltering. Sanandana started walking on the river, and such was the greatness of his faith in his master, that Mother Ganga, sprouted a lotus at each foot-step of Sanandana, so that he was able to walk upon a bridge of flowers to the other side. When asked by the admiring friends, as to how he was able to cross the river, Sanandana replied that the very thought of his Acharya which was enough to enable one to cross the ocean of Samsara, was strong enough to make him cross the short span of the Ganga. From that day, he was known as Padmapada or the Lotus footed one, and he is a famous writer and teacher of the Advaitic doctrine.

By this time, Sankara had finished writing his great commentary upon the Upanishads and the Brahma Sutras and he had also composed a celebrated work called the 'Sanat Sujateeya'. It was during Sankara's stay at Kasi, that the incident with the Chandala, which was immortalised for us in his moving poem, 'Manishapanchaka', occurred.

One day Sankara was returning with his disciples from the temple of Visweswara after Darshan of the Lord and bath in the Ganga. While he was walking, a Chandala, with four dogs following him, appeared before Sankara. Sankara asked him to clear away from the path, as it was the custom to think that Chandalas would pollute others by their mere presence. Hence Sankara asked him not to pollute others and go away from the road. Immediately the Chandala replied to Sankara in the following verse, which has become immortal:

“अज्ञात् अज्ञमयं अथवा चैतन्यमेव चैतन्यात्

द्विजवर दूरीकर्तुं वाञ्छसि किं ब्रूहि गच्छ गच्छेति”

“From which, do you want, what, to go where? Do you want this body, which has been built out of food, to go

away, from a similar body, which has been similarly built out of food? Or do you want one living consciousness to go away from another? What do you say, Oh! learned Brahmin? Which do you want to differentiate; this body of matter or the living Chaitanya”?

Sankara was struck dumb at this, as the very purpose of all his teaching, that the Self alone is the sole Reality, was summarised by the Chandala in the afore-said verse. Sankara immediately understood the Vedantic purport of the Chandala's question and also perceived that the Lord himself had come in the form of a Chandala to test if Sankara had realised in himself, what he taught others. He then uttered those immortal 'slokas' which go by the name of 'Manishapanchaka'. These represent the high watermark of Sankara's teaching, where, with the consistency of a remorseless dialectician, Sankara declares, that He, who was realised the oneness of the Brahman, and he who was intuited the Truth of this doctrine, is fit to be even Sankaras' master, even though he be a Chandala or a high caste Brahmin by birth.

It argues to the greatness of Sankara, that he had the temerity and the strength of will to say that if only, one has realised his oneness with the 'Brahman' he Sankara was prepared to accept him as 'Guru' whether he was a chandala or a high-born brahmin by birth. In other words, Sankara's test for the ultimate purpose for a man's existence was not the accident of birth, but rather ones effort and success in the endeavour of teaching the oneness with all-pervasive Reality. Lord Visweswara himself stood there and blessed Sankara, as he himself had come there in the form of a Chandala to test whether Sankara had this intuitive perception of Atmagnana at that stage.

Sankara was completing his 16th year, when one day, an old Brahmin came to him, profesing to know the meaning of the commentaries that Sankara had made on the Brahma Sutras. He gave debate to Sankara and the disscussion was joined rejoicingly by Sankara. It went on for days and days. The discussion centred mostly on the technical detail called "Tadantara Prakarana". It seemed as if, the discussions would not end at all. The debate was getting hotter and hotter and at a particular stage, Padmapada, Sankara's disciple, was able to see that old Brahmin was none other than Veda-vyasa himself, the very author of the Brahma Sutras, for which Sankara had written a commentary and that he had come there in the form of a brahmin to test Sankara's knowledge. Padmapada at once bowed before Vyasa and Sankara and praised both of them in the following verse :

“शंकरः शंकरः साक्षात् व्यासो नारायणः स्वयम्
तयोः विवादे संप्राप्ते किंकरः किंकरोम्यहम्”

“Sankara is the Lord Siva incarnate; Vyasa is Lord Narayana himself; and in a discussion between these two, what can a poor servant like me do?”

The Madhaveeya Sankara Vijaya also has the following verse on the same incident :

“त्वं शंकरः शंकर एव साक्षात् व्यासस्तु नारायण
एव नूनम्
तयोः विवादे सततं प्रसक्ते किं किंकरोहं करवाणि
सद्भ्यः”

On hearing this, Sankara was able to recognise Vyasa and bowed before him.

Vyasa blessed Sankara and his disciples, and told him that his work in writing the classic commentary was practically done, and that he was giving Sankara another lease of 16 years, so that he may wander round the land and establish the truth of the Advaitic Vedanta by defeating the opponents in discussion. The Madhaveeya Sankara Vijaya refers to this in the following lines :

Debate between Vyasa and Sankara - Padmapada curiously listening.

“अष्टौ वयांसि विधिना तव वत्स दत्तान्यन्यानि
चाष्ट भवता सुविद्याऽऽर्जितानि ।
भूयोऽपि षोडश भवन्तु भवाज्ञयाथ
भूयाच्च भाष्यमिदमारविचन्द्रतारम् ”

According to this, Vyasa told Sankara that Sankara's age as originally decreed by fate was only 8 years, but that by his own cleverness by changing over to the Sanyasashrama at the age of 8, he had gained another 8 years, thus making a total of sixteen, and that by the grace of God, he Vyasa, would give him another lease of 16 years for the spreading of the immortal Brahma Sutra Bhashya. The Chidvilaseeya Sankara Vijaya in this context says that the sage Vyasa prayed to Brahman to give some more years of life to Sankara to spread his classical Bhashya, and to this Brahma replied that Sankara, being the incarnation of Lord Siva himself, could live in this world as long as he desired, and then reach Kailas. The pertaining stanzas are as follows :

“स्वच्छन्दं विहरत्प्रेषः स्वीयभाष्यं प्रचारयन्
जीवन्निच्छानुसारेण कैलासं यातु तत्परम् ”

Vyasachaliya Sankara Vijaya also says that Vyasa blessed Sankara with a further lease of 16 years.

After Vyasa's departure, Sankara remained for some more time at Kasi and then repaired to Prayaga modern Allahabad, on hearing that one Kumarila Bhatta who was a great exponent, of the Purva-mimamsa School of Philosophy, was flourishing there.

CHAPTER VIII

KUMARILABHATTA AND MANDANAMISRA

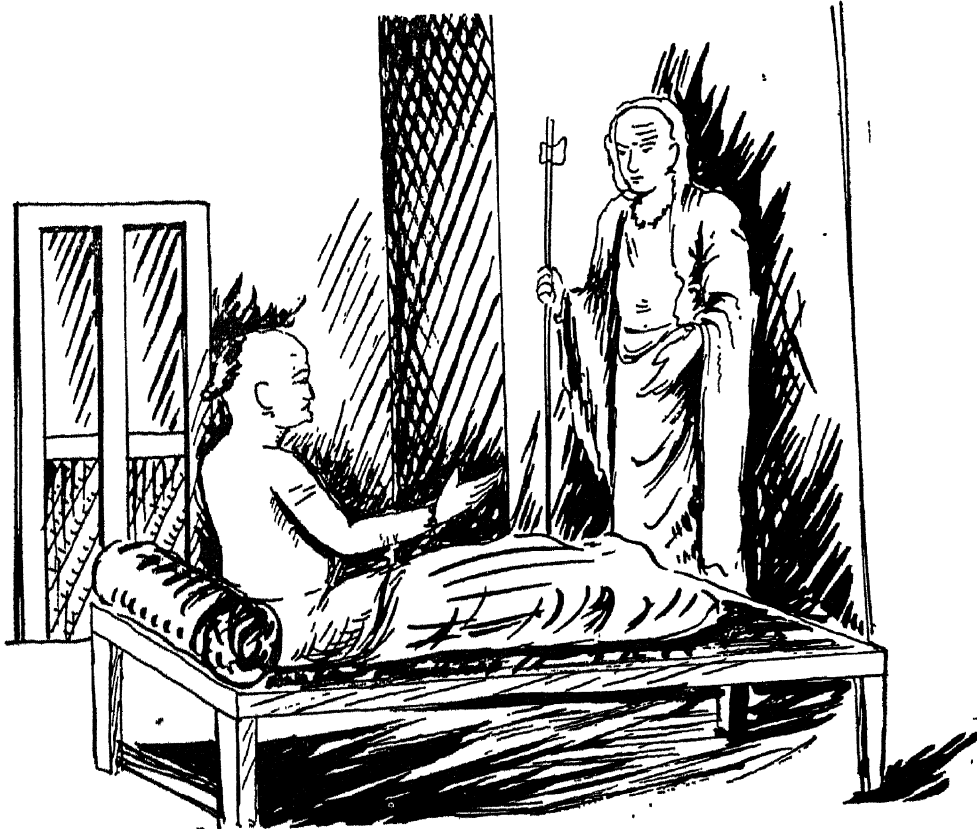
As per the instructions of Vyasa, Sri Sankara reached Allahabad where he met Kumarilabhatta. Kumarilabhatta was a great exponent of the Purvimimamsa Doctrine. At that time the Buddhists were prevalent in the country, and they had no faiths in Vedadhyayana and the

other rites prescribed by the Vedas. In order to denounce this *avaidika* propaganda of the Buddhists, Kumarilabhatta conceived the idea of learning first the tenets of Buddhism at first hand, from the Buddhists themselves, so as to be able to refute them all the more effectively. Therefore he joined a big Bauddha Vihara, and was learning as a disciple, the tenets of Buddhism under them. While he was thus learning Buddhistic philosophy, naturally, in the Buddhist Vihara there were many monks who used to freely criticize the Vedas during their mutual discussions. And Kumarilabhatta could not bear the derisive and abusive words that were being spoken in the Vihara against the Vedas and he could contain himself only with very great difficulty. This made the Buddhists suspicious about his bonafides, and since by that time, Kumarilabhatta had become an expert in the Buddhistic learning, they thought it was not safe to keep him alive. They, therefore, took him to the topmost storey of a building and from there threw him out. As he fell down, Kumarilabhatta chanted a verse, saying that if the Vedas are true and eternal then he should be saved by their power. Kumarilabhatta was miraculously saved. But though his life was spared, still in one eye a stone pierced and wounded him. Thereupon, he got very angry and began to revile against the Vedas, saying that inspite of his staking his life upon the authority and sanctity of the Vedas, he had been wounded in the eye. At that time an 'asariri' spoke from the heavens, saying that since he had used the expression "if the Vedas were true and eternal", thereby implying a doubt, however remote, on their correctness and authority, he was let off with a slight punishment of being wounded only in the eye. Kumarilabhatta accepted this punish-

ment, and afterwards began to do propaganda for the Purvimmamsa Sutra and the Karma Marga. According to his doctrine there was no need for any 'gnana' or any 'sadhana', or any striving, and it was enough, if men followed correctly the various rituals laid down in the Vedas. He lived for a number of years and was at the end of his days when Sankara came to prominence.

Sankara was on his rounds after leaving Kasi in order to propagate the Advaitic doctrine. While coming to Allahabad he found that Kumarilabhatta was on the point of ending his life by entering the embers of fire, caused by the burning of husks of paddy, technically known as the 'Tushagni.' Sankara asked him the reasons for this great act of self-immolation, and Kumarilabhatta replied that during his life time, he had been a great exponent of 'karma marga' and that it was the

first essential tenet of 'karma,' that a man must respect his 'guru' and since he had condemned his 'gurus' viz., the Buddhists, from whom he had learnt many things, he was trying to expiate for these sins, by subjecting himself to this arduous torture. Sankara tried to dissuade him, but finding that Kumarilabhatta was adamant in his resolve, he debated and argued with him, and proved to him, his standpoint that it is the 'gnana marga' that is much more important than 'karma.' Kumarilabhatta was greatly attracted by the arguments of Sri Sankara and was convinced by his Bhashya also. As he himself was about to lay his life, he directed Sankara to have discussion with one Mandanamisra who was also a great scholar of Karma-mimamsa school, and convert him to the Advaitic path. He directed Sankara to go to Mahishmati town, where Mandana-

Meeting with Kumarilabhatta

misra lived. After finishing his work with the Acharya, Kumarilabhatta gave up his life.

Sankara, taking leave of Kumarila and followed by his disciples, travelled to Mahishmati town on the banks of river Narbada. This city is now called as Mahadev in the Madhya Pradesh. Madhava-veeya Sankara Vijaya says that Mahishmathi is in Vidarbha Desa. The Gujarathi biography of Sri Sankara also agrees with this view. The Chidvilaseeya refers to the abode of Mandana in Kashmir. The Vyasachaliya points out to Magadha as the country of Mandanamisra. Kumarila said to Sankara the following:

“मगधेषु वसन् ममाऽस्ति शिष्यः स तु तस्मै प्रभव-
त्यसंशयम्”

This clearly proves that Mandana lived in Magadha. Mandana was also known as Vishwarupa.

Sankara and his disciples went to the river Narbada and after finishing their bath in the holy river, they made enquiries of certain ladies, who were returning from the river, as to where Mandanamisra lived. Even the common ladies of the town were so well versed in the terminology of philosophy that to this formal enquiry of Sri Sankara, they replied in the following verse:

“स्वतः प्रमाणं परतः प्रमाणं कीराङ्गना यत्र च संगिरन्ते
द्वारस्थनीडान्तरसंनिरुद्धाः जानीहि तन्मण्डनपण्डितौकः”

This verse means that, that, is the house of Mandanamisra, in whose pials even the parrots will be prattling about the technical terms of philosophy like “Swatah Pramana Paratah Pramana” etc. In other words, even parrots in Misra's house were well versed in philosophy, and incidentally even casual ladies of that town, were so well learned that they could reply to a casual query by means of a verse.

Sankara walked into the streets of the City and found the house of Mandanamisra. The door was shut as that was the ‘Sraddha’ or the annual ceremony of Mandanamisra's father. Mandanamisra had shut the door and was performing the ceremony within his house. Sankara, by his yogic power, got into the house. It so happened that Vyasa and Jaimini were the two brahmins who had been nominated as priests for the ‘sraddha’ ceremony, and it was just the time when they were being honoured by the sraddha feast.

Mandanamisra was a strict adherent of Karmamimamsa Philosophy, and he had a great dislike for ‘gnana marga’ and sanyasins. For a Sanyasin to enter upon such an important function as Sraddha ceremony, was something unthinkable to him. He, therefore, flared up in anger and said “कुतो मुण्डी”, meaning “From where is this Mundin (Mundin meaning a man with a shaven head, refering to a Sanyasin)?” Sankara replied in a humorous way, “From the head to the neck is he a mundin”, meaning that he was fully shaven from head to neck. Jaimini and Vyasa, however, counselled patience to Mandanamisra, and told him that he must feed Sankara also as per the injunctions of the Sastras. Thereupon, Mandanamisra asked Sankara to have his ‘bhiksha’ there, and dine in his house out of the leaf dedicated in the Sraddha Ceremony to Lord Vishnu. Sankara replied that he had come for ‘Vada bhiksha’ or for a debate. Mandanamisra agreed to give it, after the Sraddha ceremony was over.

After the ‘Sraddha’ ceremony was completed, the two great leaders, one of the Karmamimamsaka school and the other of the Advaitic school sat down for debate. The question as to who should decide between them and act as an umpire,

arose, and both agreed that Mandanamisra's wife, Sarasavani should be appointed as the Umpire. She was a great learned woman and finding herself in the position of having to decide between a dialectician of the calibre of Sankara, and her own husband, she conceived a device of judging between them, and declared that she would adorn each of the contestants with a garland, and that, he, whose garland showed signs of fading at the end of the debate, should be deemed to have been defeated. The debate went on for 21 days. On the 18th day, the flowers on the neck of Mandanamisra showed clear signs of fading, and Sarasavani saw that there was no other go but declare her husband as having been defeated. Mandanamisra thereupon adopted Sanyasa and got himself initiated by Sri Sankara. Sankara initiated him, and Mandanamisra was known from that time, by the name of 'Sureswaracharya' with which appellation he has become famous to posterity, as one of the foremost disciple and exponents

of Advaitic philosophy. Thus, by his conquest of Kumarilabhatta and Mandanamisra, Sankara effectively gave a death blow to the Karmamimamsaka school of Philosophy, and established the supremacy and greatness of the Gnana Marga and the Advaitic school. He set forth on a conquest of Digvijaya after this.

CHAPTER IX

SANKARA'S DIGVIJAYA

Followed both by his new disciple Sureswaracharya, and his older disciples, Sankara moved southwards. In course of time, the party reached Srisailam Hills in the Kurnool district. On these hills is the sacred shrine of Sri Mallikarjuna and a Swayambhulinga. This shrine is a very famous and powerful one, and till recently it was only with great difficulty that anyone could reach that place. On reaching this beautiful spot, Sankara stayed there for some time along with his disciples, and it was during his stay here that he composed the verses in praise of

Sarasavani—Mandanamisra's wife—witnessing the garland on her husband's neck becoming faded

Mallikarjunaswami in his great work, "Sivanandalahari." It was also during his stay at Srisailam that he sang the praise of Goddess Bhramaramba in his 'Bhramarambashtaka'.

In those days, there lived in those parts, a sect of religious fanatics called the Kapalikas, who believed in human sacrifices, for propitiating Siva in the form of Kapali. During his stay at Srisailam, one day, Sri Sankara was deeply immersed in meditation. At that time, a Kapalika came before him, and looking at his beautiful and youthful face, was filled with joy, because he thought that he had come across the fittest person to be offered as sacrifice to Kapali. He therefore, woke up Sankara from his meditation, and told him that God Kapali would appear to him, if he sacrificed either the head of an emperor or the head of a great sanyasin, and he wanted permission to sacrifice Sankara. Sankara

smiled and answered, that so far as he was concerned, he was quite willing to be offered as sacrifice to the God, but that his disciples may create some trouble for him, and if the Kapalika had enough power to get rid of the disciples from his path, Sankara, for his part, would not offer any resistance. The Kapalika agreed to this and brought out a sword in order to sever Sankara's head.

At that time, Padmapada who was protecting his 'guru' with the powers of his spirit, intuitively felt, that his guru was in danger, and atonce uttered certain sacred 'mantras' and came in haste to where Sankara was sitting. The Kapalika was just lifting the sword to cut off the head of Sankara. Immediately Padmapada prayed to Lord Narasimha, and Lord Narasimha appeared on the scene in his frightful form of half lion and half man, and tore the Kapalika to pieces. Sankara was overjoyed at this vision of the Lord

Lord Narasimha appeared to save Sri Sankara from Kapalika at Sri Sailam

and in praise of Narasimha composed the Nrisimhastotra on the spot. Some works also state that Sri Sankara visited Ahobilam and had the 'darshan' of Narasimha during his stay at Srisailam.

After this adventure, Sankara and his disciples went to Gokarna, a sacred place in the west. From there they moved to Harihar in the Mysore territory. Harihar was a Vishnavite stronghold and on reaching that place Sankara wanted to have 'darshan' of the Lord inside the temple. The authorities of the temple, however, refused admission to Sankara who was clad in the robes of a Sanyasin, and who was adorned with 'vibhuti' and 'rudraksha' which are the signs of a Saivite, as the temple was a Vishnavite temple. Sankara was firm in entering the sanctum sanctorum, and taught the authorities of the shrine, that the God inside was the same 'Brahma swarupa' whether we worshiped Him in the form of Vishnu or Siva. After a lot of persuasion, the authorities opened the gates for Sankara to enter, and to their great astonishment, they found the 'murti' inside, had been transformed as half Vishnu and half Siva, thus proving that God is one, however differently we may conceive of him. Even to this day, the deity of the temple is in the same form, of half Vishnu and half Siva.

From Harihara, Sankara and his party reached Mookambika. This was one of the great Saktha centres. Mookambika, the Goddess of this place was in those days said to be a very fierce Goddess. Sankara who was a great Tantrayogi, pacified the ferocity of the Goddess, by establishing the 'Sri Chakra' before the 'akriti' of the deity. From Mookambika Sankara proceeded to a place called Srivali. Here it was that Sankara was asked by a poor brahmin to cure his mute son of his dumbness.

Sankara asked some questions of the young lad, whereupon the youngster began not only to speak, but to give glimpses of great spiritual wisdom. This young man also joined Sankara as a disciple and was later known as Hastamalaka.

A view of the Tungabhadra River, with the Sringeri Sankaracharya Mutt in the back ground.

During his travels, Sankara came to the banks of the Tungabhadra, the great tributary of the river Krishna. On the banks of this river there was a beautiful spot called Sringagiri. In this spot, attracted by the charm and the beauty of nature, Sankara thought it fit, to consecrate the Goddess Sarada or Saraswati. It is said that Sankara remained in this place for nearly 12 years, doing only occasional 'yatras'. A manuscript dealing with the Sringeri geneology of Srnkaracharyas published by Dr. Hultz has the following lines pointing to these twelve years of retreat of Sankara at Sringeri.

“संस्थाप्य स्वमठं कृत्वा तुंगभद्रानदीतटे
तत्र स्थित्वा द्वादशान्द.....”

At Sringeri, Sankara began teaching Advaita and his Bhashyas. A large group of disciples gathered here also, among whom was one Anandagiri. He was a bit dull but he had a great devotion to his preceptor. Since he was not a very

intelligent student, he naturally became the subject of ridicule at the hands of his colleagues. One day Anandagiri came a bit late for the classes on the Bhashya. Sankara instead of starting his discourse at the correct time, waited for Giri to turn up. At that time Padmapada sarcastically remarked that it was all the same whether Giri was present or absent and that the teacher can start the lessons. Sankara in spite of this still waited. Some minutes later, Giri entered the hall singing the praise of his 'Guru' in eight immortal stanzas in the 'Totaka metre'. The stanzas were pregnant with meaning, and couched in a language that still dazzles even great scholars. The whole group of disciples were thunderstruck at this outburst of genius and scholarship on the part of Anandagiri. From that day Anandagiri came to be highly respected and he is known to posterity as the 'Totakacharya', i.e. one who was the master of the Totaka metres. It was during this stay at Sringeri that Sankara ordered Sureswaracharya, to write the Vartikas on the Taittiriya and Brihadarany Upanishads. Padmapada also contributed his share to Advaitic literature by writing the Panchapadika. Thus the stay at Sringeri was a quiet one, where Sankara added to the literature on the subject and also spent some useful years spreading his doctrine.

CHAPTER X

THE DEMISE OF ARYAMBA

It was during his stay at Sringeri that one day, Sankara intuitively felt that his

mother was nearing her end and was thinking of him. The Vyasachaliya Sankara Vijaya however, states that just after his discussions with Vyasa at Badri, Sri Sankara had to go to Kaladi, for he came to know the approaching end of his mother. However, it is broadly clear from all accounts, that it was during his stay at Sringeri that Sankara's mother met her end. Leaving his disciples at Sringeri, Sankara went to Kaladi accompanied only by Padmapada. When he reached Kaladi, his dying mother Aryamba was overjoyed. Sri Sankara knowing that his mother's end was fast approaching, tried to teach her the tenets of Advaita, and make her feel the sole reality of Brahman. But his mother, who was an ignorant lady, could not grasp this subtle doctrine. Sankara then began to pray to Lord Siva, and in answer to his prayer, the 'Pramadhaganas' of Lord Parameswara appeared on the scene, in order to take his mother to Kailas. Aryamba was afraid and terrified to look at the Siva ganas, clad in elephant skin, and who were bearing the Trisulas in their hands and having serpents on their figures as ornaments. Sankara thereupon prayed to Lord Vishnu in a 'Stotra' which has become famous as the 'Vishnu Bhujanga Stotra.' Lord Vishnu was pleased and sent his 'Dutas' or angels to lead Aryamba to Vaikuntha. They came and took away the soul of Aryamba.

Sankara according to his promise to his mother at the time of taking permission from her to become Sanyasin, desired to perform her last rites according to the injunctions of the sastras.

(to be continued)

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III

DECEMBER 1957

No. 12

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sri D. SURYANARAYANASWAMY,

B. A. B. L.

Additional Secretary, Law Dept.

Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.

Sriman P. V. RAMANUJASWAMI, M. A.,
Retired Director, S. V. O. Institute, Tirupati.

Sriman S. T. G. VARADACHARY,

M. A. (Hons.) *Principal,*

*Narasimha Sanskrit College, Chittigudur,
Masulipatam.*

Sri N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,

*Deputy Secretary, Home Department,
Government of Andhra Pradesh, Hyderabad.*

Sri M. SOMASEKHARASARMA,

*Department of Archaeology, Andhra University,
Waltair.*

Sri R. SUBRAHMANYAM, M. A., Ph.D.,

Superintendent,

Department of Archaeology, Nagarjunasagar.

Sriman Pandita,

PARTHASARADHI IYYENGAR,

Agamacharya, Tirupati.

PUBLICATION OFFICE

“ ĀRĀDHANA ”

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

*Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)*

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER MONTHLY COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

హేవలంబి

మా స ప త్రి క

మార్గశిరము

వి ష య సూ చి క

పుట

తె ను గు

ముఖచిత్రము - శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ అమ్మవారు - సామర్లకోట - త్రివర్ణచిత్రము.

1.	వైదికమంత్రము - తాత్పర్యసహితము.	....	303
2.	సంస్కృతమ్ - వేదాంతాః - శ్రీ లింగన సోమయాజీ - అత్రేయః	....	304
3.	శ్రీ జగద్గురు యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి పూజా పుష్పాంజలి - పద్యములు - కవిశేఖర, శ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి - విజయనగరము	....	305
4.	శ్రీ కుమారరామ భీమేశ్వరస్వామి - సామర్లకోట - శ్రీమాన్, కవిరాజ శిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని - అవనిగడ్డ	....	307
5.	విశేషపూజలు - ఉత్సవములు - శ్రీ పండిత పార్థసారధిభట్టాచార్య - తిరుపతి	....	315
6.	విష్ణుమాయ - (కథ) - శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య - మద్రాసు	....	321
7.	కళ్యాణప్రాప్తికి కొన్ని ముఖ్యసాధనములు - శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణ - దేవరపల్లి	....	324
8.	భగవద్గీత - మానవజాతికంతకు మత గ్రంథము - శ్రీశ్రీశ్రీ గాయత్రీ పీఠాధిపతుల ఉపన్యాస సారము	....	331
9.	A Request to the Readers of Andhra Architecture - by V. V. Tonpe	....	332

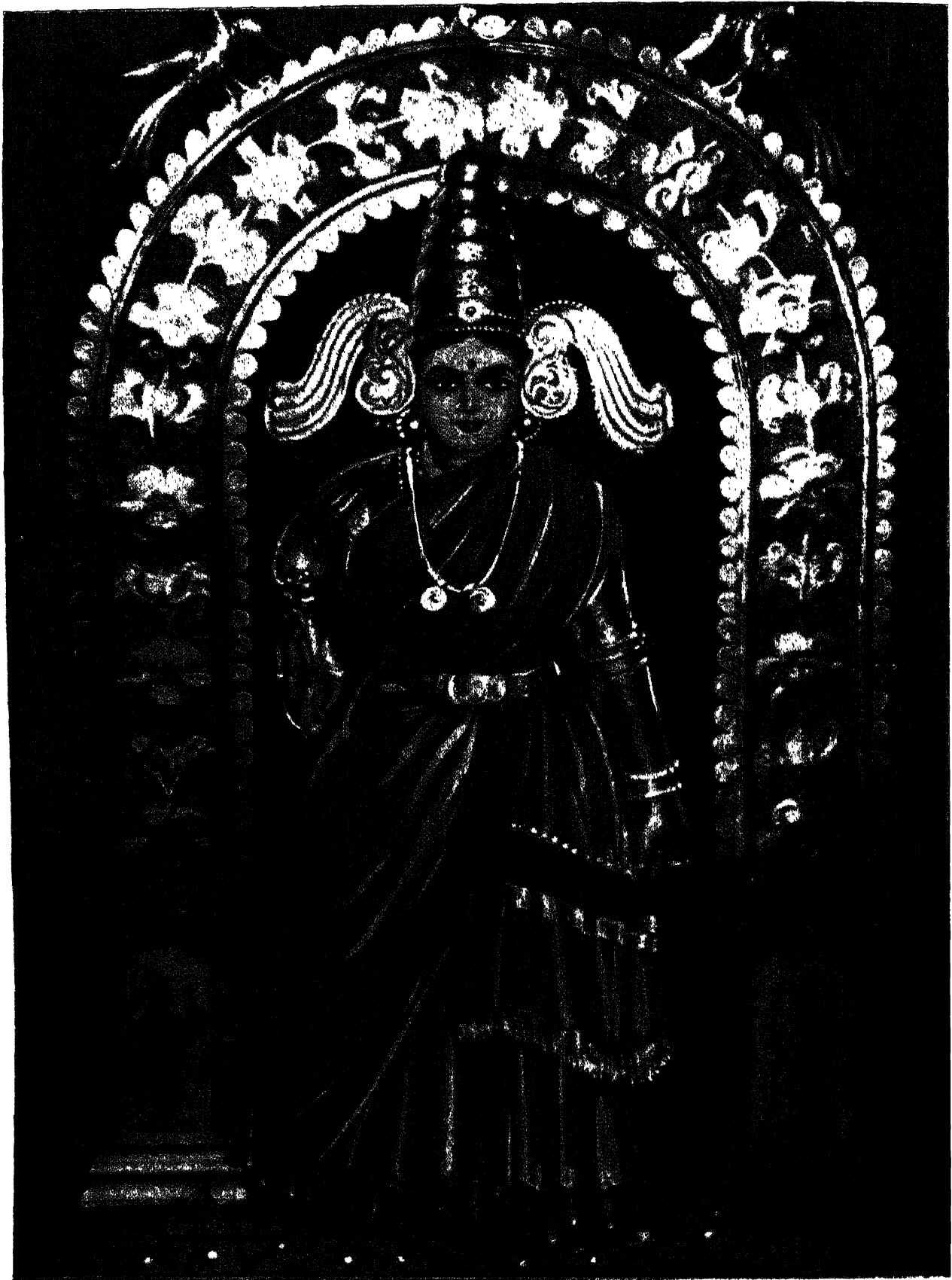
CONTENTS

ENGLISH

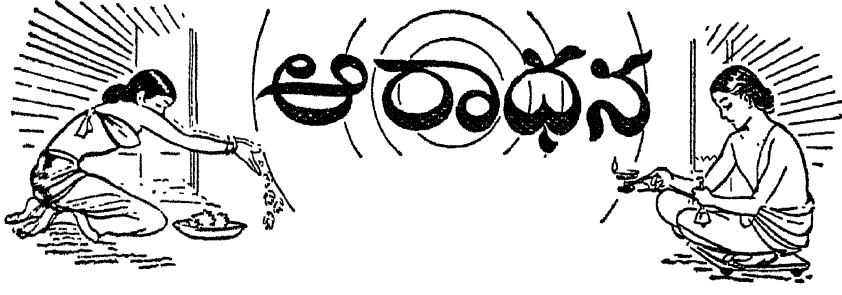
PAGE

1.	LIFE OF SRI SANKARACHARYA - CHAPTERS—X - XII By Sri N. Ramesan, M.A., I.A.S.	...	...	213
2.	TEMPLES—XXXI—By Sri Yatharthawadi.	...	...	224
3.	GOD, MAN & CREATION—UPANISHADS—BRIHADARANYAKOPANISHAD CHAPTER—V—By Sri Vidya Sankara Bharati Swami of Gayatripihiham, Masulipatan	...	...	225

శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ అమ్మవారు - సామర్లకోట.

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మి'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్రవ్యతం మమ ॥

సంపుటము 3

హేవలంబి - మార్గశిరము

సంచిక ౧౨

ॐ

ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोराऽस्येशाना सहसो या मनोता ।

बृहस्पतिर्मातरिश्वात वायुः संधुवाना वाता अभि नो गृणन्तु ॥

తే॥ సం॥ కాం-౪. ప్రపా-౪. అను. ౧౨.

తాత్పర్యము:—సూర్యుని గతి ననుసరించి వచ్చిన ప్రాచ్యాదివిభాగము లేకుండినదై స్థిర మైనదియు, సమాసరూపముకలదియు, విష్ణువు పాలకుడుగా కలిగినదియు, శాంతమగు రూపము కలదియు, సమస్తమగు బలమును నియమించునట్టిదియు, అందరిచే పూజింపబడునదియునగు సామాన్యమగు దిక్కు, బృహస్పతియు, మాతరిశ్వమను ముఖ్యవాయువు, అచ్చటచ్చట వీచు మిగిలిన వాయువులును మనకు హితమును నమకూర్చుగాక !!!

विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी ।

विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थे ॥

తే॥ సం॥ కాం-౪. ప్రపా-౪. అను. ౧౨.

తాత్పర్యము:—ఇది యంత పరిమితి కలదనునట్టి పరిమితి లేక సామాన్యమగు రూపము కలిగినట్టియు దేవతారూపము కలిగినదియు, ద్యులోకమున కాధారభూతమైనట్టిదియు, భూమికి ధారక మగునట్టియు, ఈ ప్రపంచమున కంతటికిని స్వామినియగునట్టియు, విష్ణువు పాలకుడుగా నున్నట్టియు, ప్రపంచమునంతటిని వ్యాపించియున్నట్టియు, ప్రజలకు అన్నాదైశ్వర్యములను నమకూర్చునట్టియు మంగళకరమగునట్టి దిక్కు తన నాశ్రయించుకొనియున్న మనలకు శాంతమగునదియు సుఖకర మైనదియునగు గాక !!!

॥ वेदान्ताः ॥

लिङ्गनसोमयाजी - आत्रेयः (रचयिता)

चत्वारो वेदाः—ऋग्यजुस्सामाधर्वाण इति । प्रतिवेदं पूर्वभागः सोमादिकर्माणि उत्तरभागः ज्ञानं च प्रतिपादयति । वेदानामुत्तरभागानां ब्रह्मज्ञानोपदेशकत्वात् वेदान्ता इत्युच्यन्ते । यद्वा, अन्तशब्दस्य निश्चितार्थपरत्वात् वेदानां निश्चितोऽर्थः ज्ञानमिति संगच्छते । कर्मकाण्डस्य सर्वस्य ज्ञाने परिसमाप्तिः । कर्माचरणेन चित्तशुद्धिः, ततः श्रवणादौ अर्हतायाः प्राप्तिः । सर्वं हि कर्म ज्ञानावाप्तये सहायभूतं भवति । अतो वेदेषु आदौ कर्माणि ततो ज्ञानं च प्रस्तूयन्ते ।

यद्वा, वेदशब्दो ज्ञानवाचकः, ' विदि ' क्रियायाः ज्ञानार्थकत्वात् । केवलज्ञानस्वरूपं ब्रह्म । ' सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्मे ' ति श्रुतेः । ज्ञानं नाम ज्ञप्तिः अवबोधः । वेदितुः स्वरूपमेव ब्रह्म । यथा सवितुः प्रकाशः, अग्नेः औष्ण्यम् । तच्च स्वयंप्रकाशस्वरूपं, अविक्रियं, नित्यं, निरतिशयं, सूक्ष्मातिसूक्ष्मं च । ज्ञाधातोः अर्थभूतानि घटपटादिज्ञानानि मनोवृत्तेः विकाराणि । ' ज्ञा ' इति क्रियायाः आवश्यकीभूतानां कर्तृक्रियाकारकाणां फलभूतत्वात् न तेषां स्वयंप्रकाशस्वरूपत्वं नित्यत्वं वा सिध्यति । जडभूतं हि मनः । तथाचेन्द्रियाणि सर्वाणि । प्रकाशान्तरं विना न तानि प्रकाशन्ते । न सारधिमन्तरा रथश्चलति । ब्रह्मप्रकाशेन प्रकाशितेन मनसा सर्वो हि वस्तुविज्ञानव्यवहारो निर्वर्त्यते । नान्यथा । दीपकान्तेरभावे न चक्षू रूपं गृह्णाति । ब्रह्मचैतन्यमेव चक्षुरादीनामिन्द्रियाणां तत्तद्विषयैस्संयोगे इन्द्रियगोलकमुखेन बहिर्निर्गत्य विषयाकारेण परिणमते । तादृशमनोवृत्तौ ब्रह्मचैतन्यं प्रतिबिम्बते । ब्रह्मचैतन्यमेव चक्षुषा रूपाणि पश्यति । श्रोत्रेण शब्दान् शृणोति । विना ब्रह्मचैतन्यं चक्षुरादीनि इन्द्रियाणि स्वस्वव्यापाराय न प्रभवन्ति । अत एवोक्तं श्रुत्या, " ब्रह्मचैतन्यमेव सर्वेषामिन्द्रियाणामिन्द्रियं भवति । न तस्य अन्यत् अविज्ञेयं सूक्ष्मं व्यवहितं विप्रकुष्टं भूतं भवत् भविष्यद्वा अस्ती " ति भाष्यकारः । ब्रह्मज्ञानमेव सर्वेषां ज्ञानानां परमावधिः । अन्यानि ज्ञानानि सर्वाणि इन्द्रियजन्यानि । मनोवृत्तेः परिणामरूपाणि । अनित्यानि च । ब्रह्मज्ञानं तु नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावम् । ब्रह्मज्ञानस्य प्रकाशकं ज्ञानान्तरं न विद्यते । " न हि विज्ञातुर्विज्ञातेर्विपरिलोपो विद्यतेऽविनाशित्वान्नतु तस्य द्वितीयमस्ती " ति श्रुतिः । अशेषज्ञानसन्ततेः परमावधिभूतत्वात् ब्रह्मज्ञानं वेदान्त इत्युच्यते । पुरुषार्थसिसाधयिषुभिः तदेव अवश्यं ज्ञेयं भवति नान्यत् । " अन्या वाचो विमुञ्चथ " इति च ब्रूते श्रुतिः ।

वेदान्ताः ' उपनिषदः ' इति चोच्यन्ते । उप - ब्रह्मणस्समीपे नि - नितरां, ' षट् ' धातोश्च शातनं, छेदनं, अवसादनमिति त्रयोऽर्थाः । उपनिषदः संसारवृक्षं शातयन्त्यः छेदयन्त्यः अवसादयन्त्यश्च ब्रह्मविद्यायास्सामीप्येन उपेत्य आत्यन्तिकं निरतिशयं परं ब्रह्म गमयन्तीति उपनिषच्छब्दस्य निष्पीडितोऽर्थः । ब्रह्मविद्याप्रतिपादकत्वात् ग्रन्थोऽपि तेनैव नाम्ना ज्ञायते यथा ' लाङ्गलं जीवन ' मिति ।

एताश्च उपनिषदः ब्रह्मविद्याप्रतिपादिकाः वेदानामन्तिमे भागाश्च सन्तः " वेदान्ता " इति च व्यवहियन्ते । चतुर्णां वेदानां तत्तच्छाखामेदेन बहुलतया तत्तच्छाखानुरूपमुपनिषदोऽपि बहुला भवन्ति । परन्तु तासां बहुलप्राचुर्येण प्रसिद्धाः ब्रह्मविद्याप्रतिपादिकाः दशोपनिषदः सामान्येन परिगृह्यन्ते - ताश्च—ईश, केन, कठ, प्रश्न, मुण्ड, माण्डूक्य, तैत्तिरीय, ऐतरेय, छान्दोग्य, बृहदारण्यकाः - इति ।

॥ इति शम् ॥

శ్రీ జగద్గురు యాజ్ఞవల్క్య

మహర్షి పూజా పుష్పాంజలి

కవిశేఖర పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

శ్రీవిజ్ఞానికులేంద్రుడౌ జనక రాజేంద్రుండు పందెమ్ముగా
గోపర్గంబు సువర్ణభూషితము గైకో నిల్చి - ఉద్దండ వి
ద్యా విద్వ్యోతితులౌ మహర్షుల నొకండైనన్ గొనండయ్యె, నో
హూ! విద్వన్మణు! యాజ్ఞవల్క్యముని! నీవొక్కండవున్ దక్కగన్ ॥ ౧.

అత్యాశ్చర్యము నీ ప్రతాప మది లోకాతీతవిద్వ్యోత, మా
దిత్య శ్రీ గురుమూర్తిచే నది సముద్దిష్టమ్మపూర్వమ్మ హూ!
నిత్యోద్యోగివి! పండితాగ్రణివి! తండ్రీ! నీవు బ్రహ్మత్యయో
గత్యాగమ్ముల నీ సమానుఁడెరుఁడొక్కండైన లేడిభువిన్ (లేడే భువిన్)! ౨.

అ విద్వత్సభఁబోలఁజాలు సభ లేదానాడు నీనాడు; సత్
ప్రాపణ్యమ్మున గౌతమాది ఋషివర్గమైల్ల నిర్జించు వి
ద్యావేశమ్ముగలట్టి నిన్గురునిగా నర్థించి భూషించి నా
డా విద్వత్ప్రభుఁడట్టి విశ్వజయమెందైనన్ గనన్ శక్యమే? ౩.

గర్వాంధుండు విదగ్ధచిత్తుడగు శాకల్యుండు - దుర్యోగుడై
దుర్వారోద్యముడై దురుక్తుల నినున్ దూలింపరాఁగా, మహా
ఖర్వప్రజ్ఞ సదుత్తరమ్ముల పరిష్కారమ్ముఁగావించి నీ
సర్వజ్ఞత్వమపూర్వమద్భుతసమీక్ష! యాజ్ఞవల్క్యప్రభూ! ౪.

బహువిజ్ఞానధురంధరమ్మగుచు విశ్వఖ్యాతవిజ్ఞాన వా
ర్తహరీధీరగభీరమైన పరమార్థంబెల్ల సంధించు శ్రీ
బృహదారణ్యకమైన జ్ఞానఖని నీ విజ్ఞాన సంభూతమై
యహమున్ ద్రుంచుచు స్వాత్మ పీఠమున మమ్మాడించు, యోగిప్రభూ! ౫.

శ్రుతులందున్, స్మృతులందు ప్రాథములు నీ నూక్తుల్, జగద్గీతమ
క్షతమార్యస్తుతమాత్మగీతమది విశ్వఖ్యాతమోహో! జగ
ద్గీత మూర్తి! అతిలోకమౌ ప్రతిభ నుద్దీపించుచున్నావు, కా
శ్యతవేదార్థరసప్రసారమున మా స్వాంతమ్ము పూరింపవే ॥

౬.

నీ విజ్ఞానముఁగాంచి నిన్వలచి నిన్ సేవించి భావించి, వి
ద్యావిజ్ఞానములన్ గడించుకొని, యాహా! తొల్లి మైత్రేయి, త
త్త్వావిర్భావమునంది ధన్యతఁగనెన్ స్వామీ! మహాభక్తి నీ
సేవాభాగ్యముఁగాంచిరెందరో మహాశిష్యుల్ యతీంద్రోత్తమా!

౭.

స్వామీ! నీవపరోక్షమూర్తివి! కృపాశాలీ! పరోక్షమ్ము గా
మేమున్ శిష్యులమే, మమున్ మనుషుమీ మేలెంచి వేదాంత వి
ద్యామార్తాండుఁడవీవు నీ మధురవిద్యాయోగకాంతిప్రజం
బేమైనన్ ప్రసరింపఁజేయు మదె మమ్మేలున్ గురు శ్రీగురూ!

౮.

జీవాపేతములైన స్తంభముల సంజీవింపఁగాఁజేసె నో
శ్రీ విద్యానిధి! నీ కరాంబుజవినికిప్తమ్ములౌ నక్షతల్ ;
జీవశ్రీయుతులౌ మనుష్యులకు నీ శ్రీమత్కటాక్ష ప్రసా
దావాప్తిన్ గనరానిదేది గురుదేవా! యాజ్ఞావల్క్యశ్వరా!

౯.

ఇది-మా యంజలి - దీనినందుకొని, స్వామీ! మమ్ము పాలింపు ము
న్నది యేదో యది మాకొసంగుము మహాత్మా! పూర్ణపూర్ణప్రభా
మధుర శ్రీకర మంగళమ్మయిన సన్మార్గంబు సంధించి, మా
హృదయజ్యోతి వెలుంగఁజేయుము కృపాళూ! యాజ్ఞావల్క్యప్రభూ! ॥

౧౦.

కుమారరామ భీమేశ్వరస్వామి - సామర్లకోట

శ్రీమాన్, కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

ఈ క్షేత్రము గొప్ప శివక్షేత్రము. ఇది తూర్పుగోదావరి జిల్లా పెద్దాపురం తాలూకాలో దక్షిణ రైల్వే (Southern Railway) లైనులో కలదు. దీనికి దక్షిణోత్తరముల చరిత్రాత్మకమైన రాజమహేంద్రవర పిఠాపుర పట్టణములుకలవు. మరియు నిది పంచారామ క్షేత్రములలోనొకటి. దీనిని పూర్వము చాళుక్యులు పరిపాలించుటచే నీదేవునికూడ “చాళుక్య కుమారరామ భీమేశ్వరుడ”ని పిలుచుచుందురు. ఇట్లు ప్రభువుల పేరులతోకూడుకొని దేవుని నామములుండుట యానాటి యాచారము, సాంప్రదాయమని, “చోడనారాయణదేవర, పల్లవ గోపాలమూర్తి, శవంబు స్వసింహుడ”ను పేర్లు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. అట్లే ఇది పూర్వము పూర్వ చాళుక్య ప్రభువులచే పరిపాలింపబడుటచే స్వామికిని యాపేరే కలిగెను. మరియు భీమేశ్వరుని వాసమువలన దీనిని

భీమవరమందురు. కాని మళ్ళిమగోదావరి జిల్లాలో మరియొక భీమవరముండుటచే దానిని “గుణిపూడి భీమవరమ”నియు దీనిని “సామర్లకోట భీమవరమ”నియు పిలిచెదరు. ఈ లింగమును కుమారస్వామి తొలుత ప్రతిష్ఠించెయుటచే దీనికి “కుమారరామ”మని కూడ లోకులు వాకొనుటయేగాక పురాణములలోకూడ “కుమారరామ”మనియే ప్రశంసించబడియున్నది. తొలుత కుమారస్వామిచే ప్రతిష్ఠితుడై యీస్వామి కొలువబడుచుండెను. తరువాత చాళుక్యభూపతులు యిప్పుడున్న దేవాలయ ప్రాకారాదులను కట్టించిరి.

ఆలయ నిర్మాణము - శిల్పచాతుర్యము

ఈ దేవాలయవిమానము మేడపైన మహోన్నతముగ నమచతురముగ నిర్మింపబడియున్నది. ఇది నాలుగు

భీమగుండము - మంటపము.

పలకలుగా కట్టి పంచకంఠములుగా తీర్చబడినది. దీనికి పంచకేతక విమానమనిపేరు. ఇట్టిదే దక్షిణదేశమున “తిరుక్కురుంగుడి”లో కలదు. దీనిని దేవశిల్పమున “మహాదేవ” జాతిలో జేర్చిరి. స్వామికూడ “నిలువు” లీల. దీనికి మూడుఅవరణలు కలవు. లింగముకూడ భూమినుండి మూడుఅంతస్తుల మేడలోకి వ్యాపించి యున్నది. అనలు మూలవిరాట్టుచుట్టును గర్భాలయమును, గర్భాలయముచుట్టును ప్రదక్షిణముచేయుటకు యనువగునటుల తిరుచుట్టుమాలికయు మేడపైనను, క్రిందనుకూడ కలవు. ఈ తిరుచుట్టుమాలిక (గర్భాలయమునకుచుట్టూ ప్రదక్షిణమొనర్చుటకు తగినట్టుగా) రెండు గజములవెడల్పున, (చుట్టుమంటపమును) కలవు. ఇందు ముందు ముఖమంటపమును అందొక నందియుగలవు. ఈ మేడపైకి యొక్కుటకు దిగుటకు ప్రదక్షిణ విధానమున మెట్లుకట్టింపబడియున్నది. ఇట్లే అలయమునకు క్రింద ముఖమంటపమును అష్టానమంటపమును కలవు. ఇట్లు అలయము మొదటి యంతస్తు సుమారొక గజముండును. రెండవయంతస్తు 10 గజములు యెత్తును, యాపైన విమానము 15 గజములయెత్తునుగలవు. అలయమునకు

చుట్టును 10 గజముల ప్రథమావరణమును, దానికి తిరిగి 6 గజముల వెడల్పున, నొక్కొక్కవైపుకు 18 స్తంభములుకలిగి, 50 గజముల పొడవును, 50 గజముల వెడల్పును చదరముకలిగిన బేడామండపములు నల్ల రాతితోనే కట్టింపబడియున్నవి. మరియు యీ బేడామంటపములుకూడ రెండస్తుల మేడలై యున్నవి. పరివారదేవతలు క్రిందబేడామండపములలో నలువైపులను ప్రతిష్ఠింపబడినవి. బేడామంటపములు యొక్కొక్క పార్శ్వమునకు అష్టాదశమంటపములు (18) గా విభాగింపబడి యున్నవి. ఇట్లే పైయంతస్తులోను అష్టాదశమంటపములు నిర్మింపబడుటచే యొక్కొక్క వైపుకు 36 మంటపములు ప్రాప్తిని మూడు దిక్కుల అష్టోత్తరశత (108) మండపములు గణింపబడినవి. పై బేడామంటపములన్నియు, యాత్రికులు యుత్సవదినములలో విశ్రాంతి తీసుకొనుటకుపయోగింపబడుచున్నవి. మొత్తము 160 స్తంభములు కలవు. తూర్పుభాగమున 16 అంకణముల అష్టానమంటపము బహు విశ్రాంతిగా కట్టబడినది. ఇందు నుందరమైన గొప్ప నంది ప్రతిష్ఠింపబడియున్నది. ఈ నంది క్రింది మూలవిరాట్టుకు యెదురుగనున్నది. ఈ

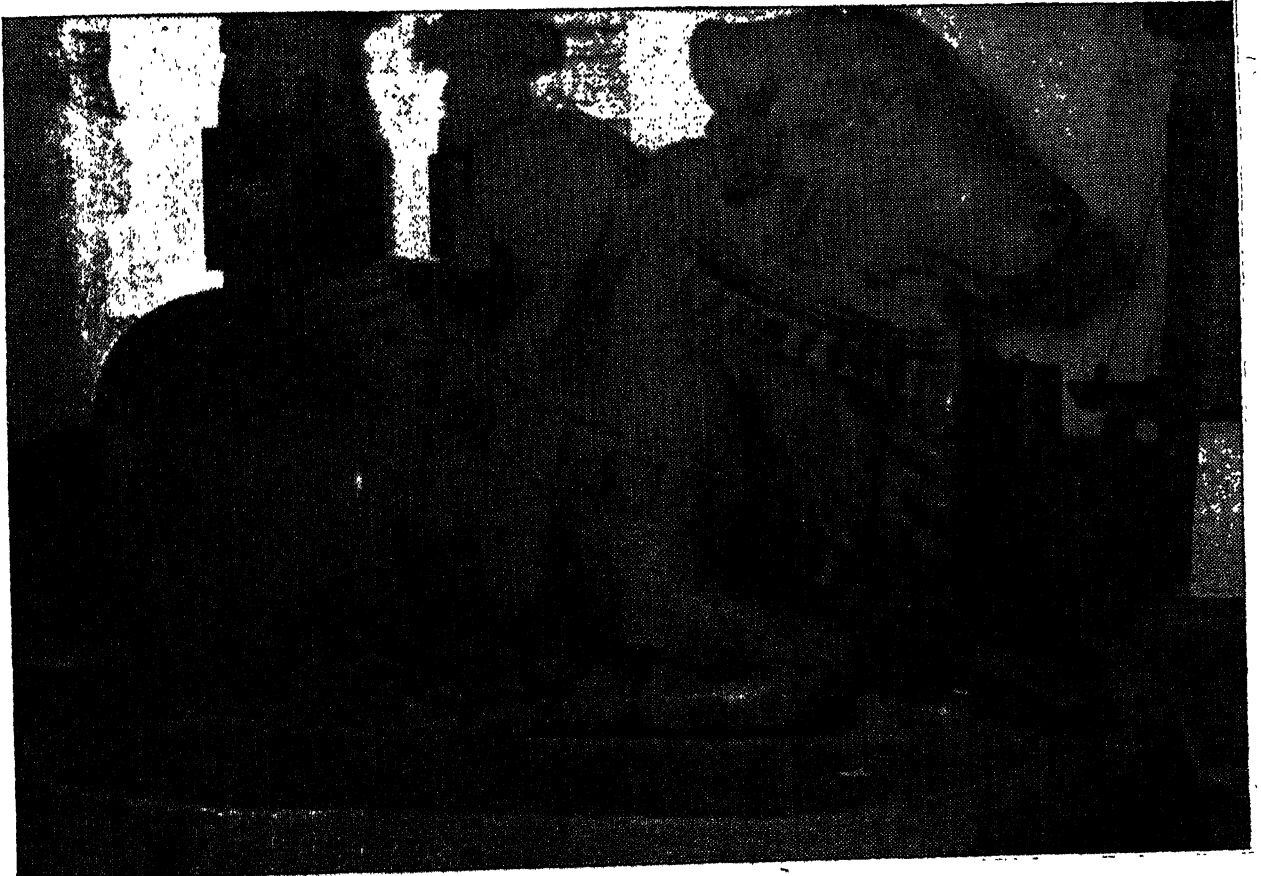
అలయవిమాన దృశ్యము.

అస్థానమంటపముపై మరియొక 16 అంకణముల రాజాస్థానమంటపము కట్టింపబడియున్నది. ఇందు స్వామివారి యుత్సవదినములలో కాలక్షేపములును, పర్వదినములందు సభాకార్యక్రమములును జరుపుచుందురు. ఈ మంటపములవెనుక 30 గజముల వైశాల్యము చుట్టూ విడిచి తృతీయావరణమునకు 10 గజముల యొత్తును 2 గజముల పెడల్పునుగల నల్లరాతి ప్రాకారమును కట్టించిరి. ఇదే తృతీయావరణము. ఇందు ప్రాగ్భాగమున వృద్ధాశ్వత్థవృక్షములును, అశ్వత్థమూలముల భక్తులచే ప్రతిష్ఠింపబడిన నాగవిగ్రహములును వేదికలును కలవు. సంతానకాములీ యశ్వత్థ నారాయణ నాగదేవులకు ప్రదక్షిణములను సేయుచుందురు. కొంత పుష్పవనమును వేసిరి. దీనిలో యీశాస్య భాగమున యాత్రికులు విశ్రమించుటకు విశ్రాంతిమంటపములును, ఆగ్నేయదిశను పాకశాలయు కలవు. ఈ బహిఃప్రాకారమునకు నాలుగువైపులను సింహద్వారములుకలవు. బేడామంటప స్తంభములపైనను చక్కని విగ్రహములు చెక్కబడి యున్నవి. ద్వితీయ ప్రాకారమునకు ఉత్తరభాగమున పైవరుసను రెండు యక్షాంగనల

విగ్రహములు, నల్లరాతితోనే చెక్కబడియున్నవి. ఇవి యెన్నివందల సంవత్సరముల క్రింద నిర్మింపబడినను నేటికిని సజీవచిత్రములవలె భక్తుల నాకర్షించుచున్నవి.

ఉయ్యాలమంటపము - తెప్పమంటపము

ఈ యాలయమును నిర్మించిన శిల్పి ధన్యుడని చెప్పదగిన గొప్ప విశేషమొకటి యీ ఆలయమున కానవచ్చుచున్నది. అదియే ఉయ్యాల మంటపము. ఇట్టి ఉయ్యాల మంటపము తిరుపతి క్షేత్రములో క్రినివాసమూర్తి సన్నిధిని యొకటి కలదు. ఇందలి చిత్రమేమనగా - క్రింద రెండు గజముల ఎత్తున రాతిచదరము. దానిపై నాలుగువైపులను 4 రాతిస్తంభములు. ఆస్తంభములపై నొకరాతికప్పు యమర్పబడియున్నది. ఇది యంతయు నల్లరాతి కట్టడమే. కాని నాలుగు స్తంభములు క్రిందవేదిక (Platform)పై యానక విడిగానున్నవి. వేదిక మూలలనుండి శిఖరాంతము 5 గజములు యొత్తు వుండును. ఈ మంటపమును బాలుడైనను కదిలించినచో “ఉయ్యాల” వలె యాగుచుండును. స్వామిని విశేషదీనములందును, పంచపర్వములందును, బ్రహ్మాత్సవములందును యీ డేలామంటపమున వేంచేపు

ముఖమంటపమునందలి నందీశ్వరుడు.

చేసి డోలోత్సవమును చేయుచుందురు. ఈ మండపము ద్వితీయావరణమున యాశాన్యకోణమున గలదు. ఇట్లే ఆగ్నేయకోణమున యాగమంటపము కలదు. తేప్పమంటపము స్వామివారి కభిముఖముగ భీమనది, భీమకుండము లేక బ్రహ్మకుండము) లో కలదు. ఈ మంటపము నీటిపై తేలుచున్నట్లుండును. దీనిలోనే స్వామికి తెప్పోత్సవమును చేయుదురు. అనగా యిదివరకు యీ మంటపమే నీటిపై తేలుచు స్వామిని యందు వేసేపుడేసిన తరువాత నీటిలో చుట్టవచ్చుట యాచారముగ నుండెడివట. దానిని కొందరు శిథిలపర్చుటచే నిష్పడున్నచోట చుట్టును ప్రాకారమును కట్టి, కదలకుండా చేసిరి. ఇట్టి శిల్పచాతుర్యము (మంటప మంతయు నీటిపై తేలునట్లు కట్టుట) యెచ్చటను లేదు. ప్రస్తుతమిమంటపము విగ్రహంబడి యున్నది.

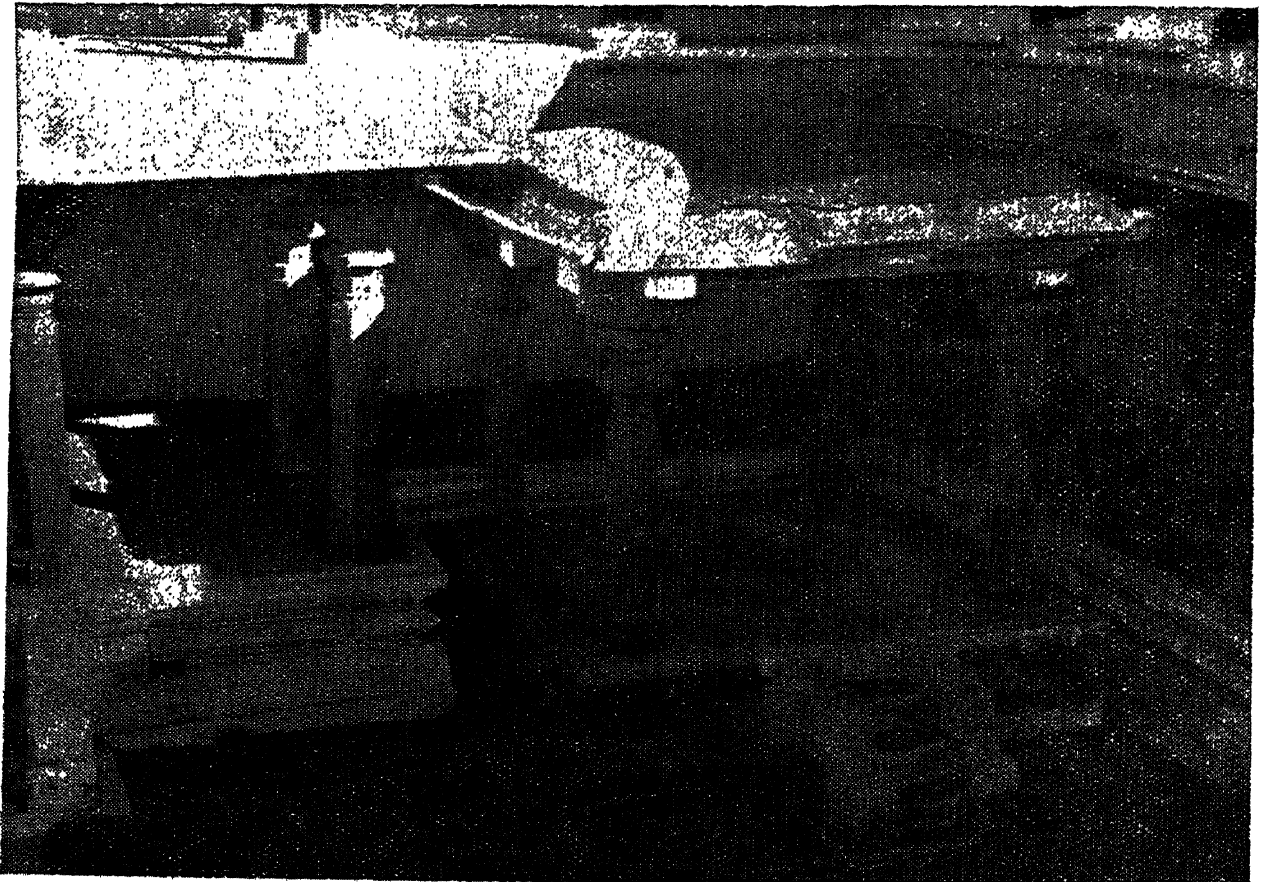
భీమనది - బ్రహ్మకుండము

ఈ నరోపరమునకు భీమనది యని పేరు. ఇది భీమేశ్వరునభిషేకించుటకై కుమారస్వామి “పీలా” నదినుండి అంతర్దహనిగా త్రవ్వితెచ్చినట. ఇట్లు యిది శ్రీ భీమ

శ్వరునికొరకు తేలబడినదగుటచేత, “భీమనది” యనియు బ్రహ్మ యీ కుండతీరమున తపంచొనర్చి సిద్ధినిబడయుటచే “బ్రహ్మకుండ” మనియు కుమార స్వామి కొనివచ్చుటచే “కుమారత్థి” మనియు పేరులు కలిగి మహామహిమాన్వితమై విరాజిల్లుచున్నది. ఇందువలన దీని మహిమ దేవతలకైనను కొనియాడ తరముకాదని క్షేత్రమాహాత్మ్యమున వర్ణింపబడియున్నది.

భీమేశ్వరలింగము - తృతీయఖండము

ఆమరారామ, దక్షారామ, భీమారామ, సోమారామ క్షీరారామములను పంచారామములలోనిది తృతీయ శకలము. తారకాసురుడుధరించిన అమృతలింగమును, పణ్ణుఖుడు పంచఖండములుగా ఖండించిన తరువాత, ఇంద్ర, సూర్య, కుమార, చంద్ర విష్ణువులచే నా ఖండ పంచకమును ప్రతిష్ఠింపబడినట్లు క్షీరారామక్షేత్రమాహాత్మ్యమున వక్కాణింపబడినది. అందు యిది తృతీయ శకల మగుటచే నిదియు ఆమరారామ దక్షారామమువలెనే లింగము 15 అడుగుల యెత్తు కలిగి సమానపర్వలము

ఊయల మంటపము—(చిన్నపిల్లలైనను ఈ మంటప స్తంభము నొకదానిని యూచిస మంటపమంతయు ఊయలవలె నూగును. ఇట్టి శిల్పమెందును కానరాదు.)

కలిగి శ్వేతశిలా (పాలరాతి) లింగముగ యలరారుచున్నది. ఈ లింగపంచకమునకున్నూ యిరుపార్శ్వములయందు రెండుచారలు నమానముగనే గలవు. వీటినే రక్తధారలని అర్చకులు వాకొందురు. ఇందువలననే ఆలయములున్నూ నమాన కొలతలనుసరించియే నిర్మింపఁబడినవి. ఇందు వల్లనే స్వామియొక్క అఖండత్వమును తేజోవిశేషమును లింగాపతారవైభవమును వెల్లడియగుచున్నవి.

పానుపట్టము - చండిశ్వరుఁడు

స్వామివారికి మేడపైననే పూర్ణపూజోపచారములు జరుపు చుందురు. అందువలన స్వామికి అక్కడనే పానుపట్టము కలదు. కాని యిది అన్ని దేవాలయములలోవలె నుండక విలక్షణముగానున్నది. దీనికి లింగము యంటదు. కను కనే యుభిషేక తీర్థము క్రిందికిదిగి సోమశూత్రమున పడు చుండును. ఈ పానుపట్టముయొక్క ముఖమును చండి శ్వరఁడు త్రరాభిముఖుడై మోయుచున్నట్లు చిత్రింపఁ బడినది. ఇట్లెక్కడను యుండుటాచారముకానవచ్చుటలేదు. ఇది యిక్కడొక విలక్షణమైన లక్షణము.

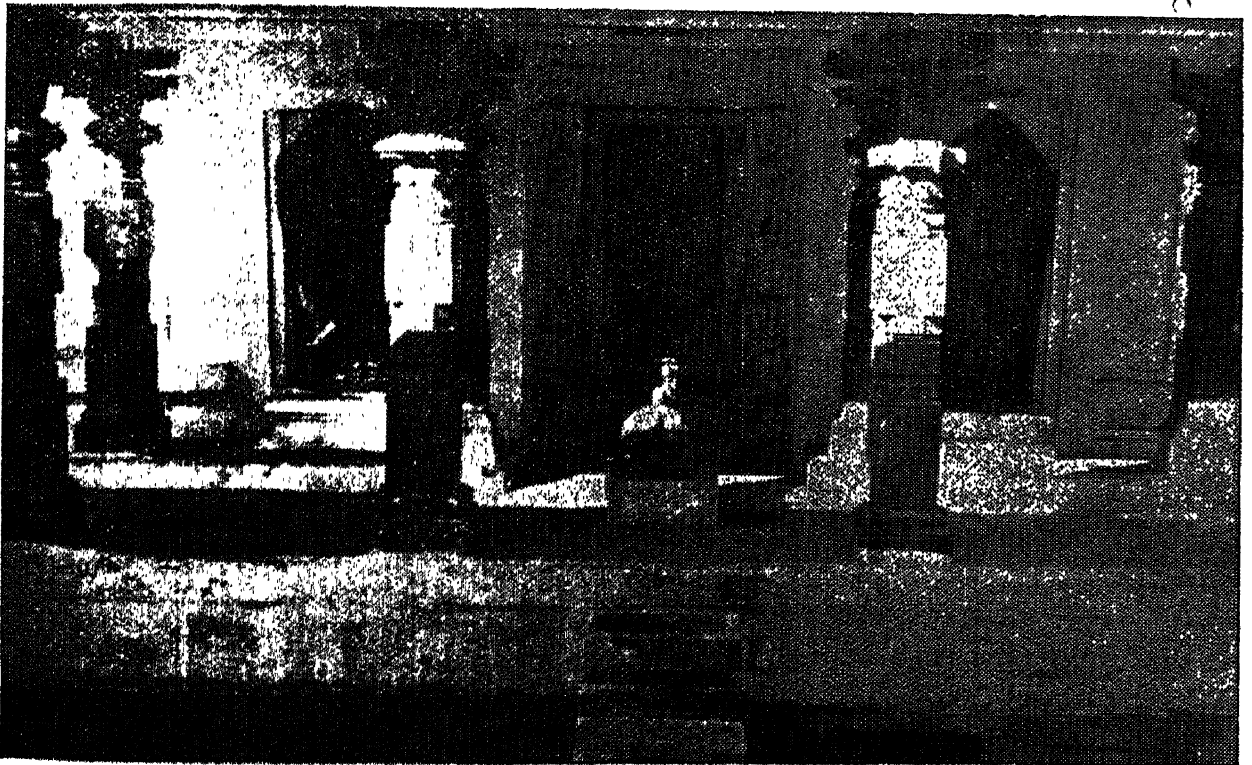
మూలవిరాట్టు - చీకటికోటము

మూర్తి యొక్కడ ప్రతిష్ఠింపఁబడినదో స్థలనిర్ణయము చేయుట కష్టము. ఆ లింగమునకు క్రించు భూమిపై

పానుపట్టము కలదు. కాని అదియు లింగమునకు అంటక యుండుటచే లింగము పానుపట్టముమీద ప్రతిష్ఠింపఁబడి నది కాదని లింగస్థాపనము జరిగిన తరువాత పానుపట్టము లమర్చబడినట్లు తోచెడిని. ఆ గర్భాలయము చీకటికోట మున నుండుటచే “మూలవిరాట్ దర్శనము”ను “చీకటికోటదర్శన” మందురు. దీనికిని తిరుమట్టు మాలిక కలదు. ఈ అలయకట్టడమద్భుతముగా నున్నది.

ద్వారపాలకులు - పరివారదేవతలు

ప్రధానద్వారమున స్వామి వారికి దక్షిణోత్తరముల “చండ ప్రచండులు” ద్వారపాలకులుగ నమర్పఁబడిరి. ఇంక బేడామండపములో క్రిందిభాగమున దక్షిణపార్శ్వ మున “సూర్య, విష్ణుశ్వర, నప్తమాతృకలు, బ్రహ్మ దేవుఁడు” ప్రతిష్ఠితులై యుండిరి. పశ్చిమపార్శ్వమున “నరనృతి శ్రీరామలింగేశ్వర, కుమారస్వామి, సుబ్రహ్మ ణ్యేశ్వరులు” ప్రతిష్ఠింపఁబడిరి. ఉత్తరభాగమున “మహా విష్ణు, లక్ష్మీనారాయణ శనైశ్చర వీరభద్రా” లయములు కలవు. ఇచట క్షేత్రపాలకుఁడు లక్ష్మీనారాయణుఁడు. శనై శ్చరునకు ప్రతి శనివారమును మాన శివరాత్రి యందును తైలాభిషేకమొనర్తురు.

చండ, ప్రచండులు - ద్వారపాలకులు - ఆలయ ముఖద్వారము.

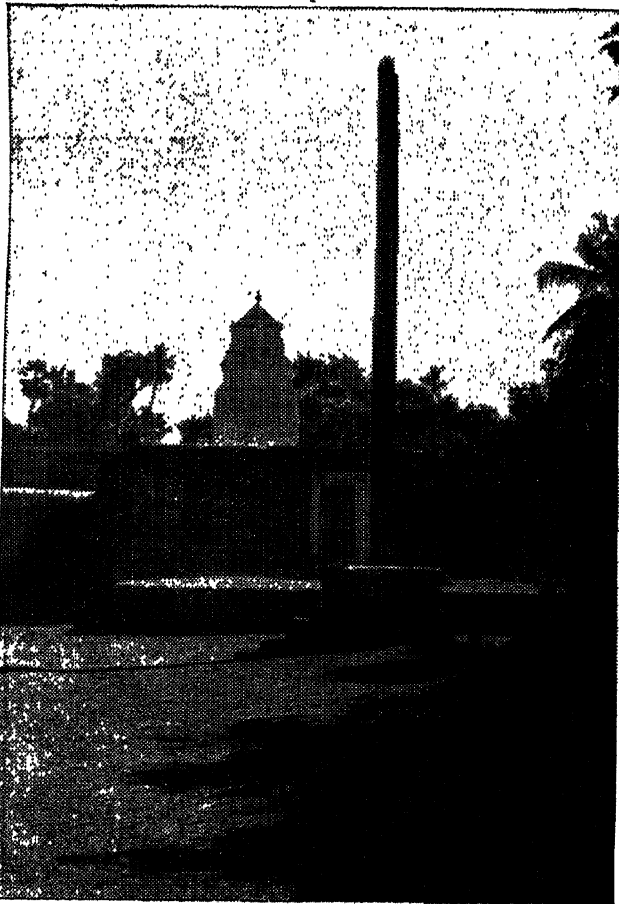
బాలాత్రిపురసుందరి - మహిషాసురమర్దని

ఈ క్షేత్రమున శ్రీ భీమేశ్వరస్వామివారి దేవేరి బాలాత్రిపురసుందరి. (చూ. ముఖచిత్రము.) బాలాత్రిపురసుందరి కేవలము బాలాత్రిపురసుందరియే. అమెకామెయే సాటి. ఈమె యెంతయో సుందరమైన విగ్రహము. ఈమె ద్వితీయావరణమున అస్థాన ముఖమంటపమునకు దక్షిణభాగమున పశ్చిమాభిముఖముగా ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నది. ఇక్కడ అమ్మవారిముందు మేరు యంత్రమును ప్రతిష్ఠించియుండిరి. ద్వితీయావరణములోనే అస్థానమంటపమునకు సుత్తరభాగమున “శ్రీవల్లీ, దేవసేన” సహితముగా సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరస్వామి ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండిరి. ఈ విగ్రహములును స్తంభములపై చెక్కఁబడిన విగ్రహములుగూడ శిల్పగౌరవమును వెల్లడించుచున్నవి. బాలాత్రిపురసుందరి అమ్మవారికి విలువగల న్యర్థరజత కవచములున్నూ, రత్నాభరణములున్నూ కలవు. ఈమె మహామహిమాన్వితమైన అష్టావింతి శక్తులలో నొకరైయగుటచే పూర్వము మునీశ్వరులును, నేడు పెక్కండ్రు శ్రీవిద్యోపాసకులును యీ

దేవిని గొలిచి అవాప్తకాములగుచున్నారు. పెక్కండ్రు సిద్ధులును నీ క్షేత్రమున తపస్సుజేసి సిద్ధినిజొందియుండిరి. మహిషాసురమర్దని యీ క్షేత్రమునకు మంత్రశాస్త్ర విధిననునరించి వాయుకోణమున ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నది.

దానములు - శాసనములు

ఈదేవుని తొలుత శ్రీకుమారస్వామి ప్రతిష్ఠించి తాను శివపూజాధురంధరుని పరమ శివభక్తుని తారకాసురుని దునుమాడిన పాపపరిహారమునుఁబొందెను. తరువాత తూర్పు చాళుక్యులచే నీయాలయమంటప ప్రాకారాలు నిర్మింపఁబడి భూరి భూదానము లొసంగఁబడినట్లు శిలాస్తంభశాసనములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. ఈతూర్పు చాళుక్యులకే వేంగిచాళుక్యులనిపేరు. వీరు “విలారు” నమీషముననున్న “పెదవేగి”ని రాజధానిగాఁజేసుకుని “ఆంధ్ర” సామ్రాజ్యమును పాలించుటచే వీరికి “వేంగి చాళుక్యులనికూడ ప్రసిద్ధనామము కలిగెను. వీరు “ఆంధ్ర” సామ్రాజ్యము నధిష్ఠించినది శకవషకములు 615. లో

ఏకశిలా ధ్యజస్తంభముతో ఆలయ దృశ్యము

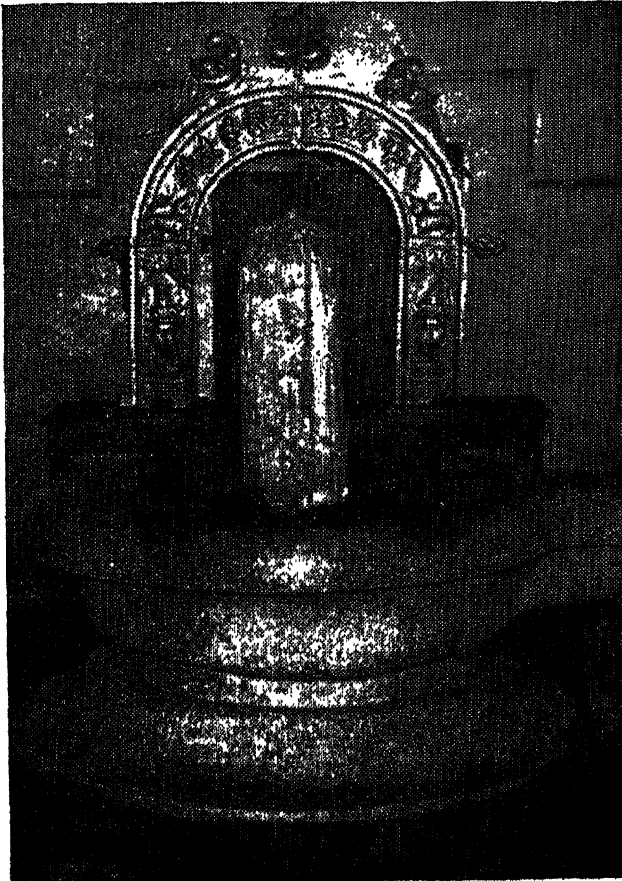
కుమారస్వామి

వీరి ప్రథమపురుషుడు 1 వ విష్ణువర్ధన మహారాజు. రాజ మహేంద్రవరమును కట్టించిన రాజరాజును యీ వంశ మునకు చెందినవాడే. 664 రెండవ విష్ణువర్ధనమహారాజు. ఇతని కుమారుడు మంగియువరాజు 673 శకవషణ్ములో దివితాలూకాలక్ష్మీపురములో శిలాశాసనమును వ్రాయించెను. శ || ౧౦ ౨౨ లో రాజరాజు పాలించెను. (క్రిల్వారన్ డక్షిణా పథరాజులపట్టిక) వీరె దక్షరామమందుకూడా యాలయ నిర్మాణమును గావించి పెక్కు శాసనములను చెక్కించిరి. ఈ రెండును నేకకాలమున నిర్మింపఁబడినట్లు పోలికలను బట్టియు శాసనములను బట్టియు కానవచ్చుచున్నది. ఈ క్రిందిశాసనము ద్వితీయావరణ ముఖమంటపముయొక్క ముందు స్తంభములపై నాలుగుప్రక్కలను చెక్కఁబడి యున్నది. శకవర్షంబులు ౧౩౪౪ శుభకృత్సంవత్సరములో మంత్రి ప్రెగ్గడ సూరన్నగారు శ్రీ భీమేశ్వర వారికి ముఖ మంటపము కట్టించినట్లు యీ శాసనములో కలదు.

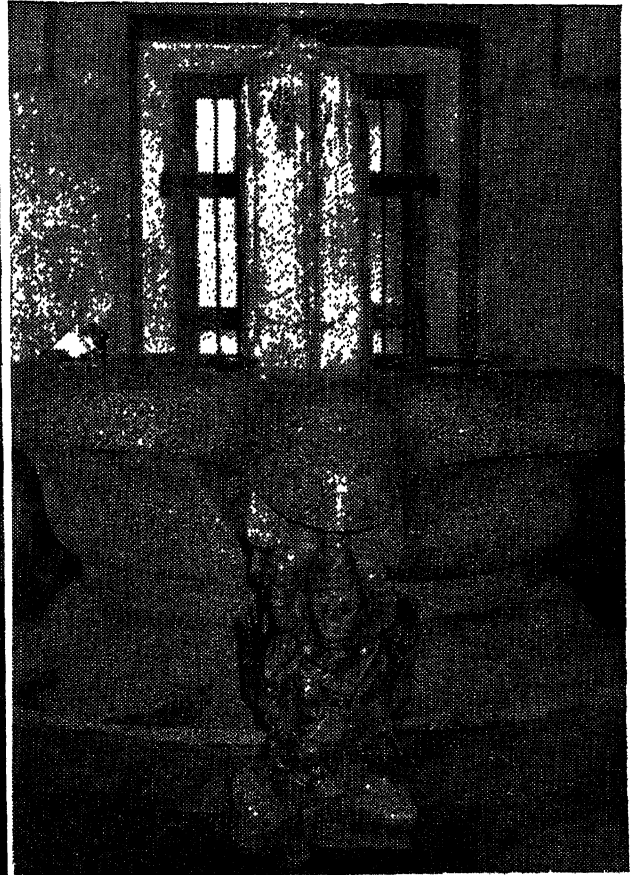
స్వస్తిశ్రీ శాలివాహన శకవషణ్ములు ౧౩౪౪ అగునొంటి శుభకృత్సంవత్సరపుష్య శు ౧ ఆ నాండు మకర సంక్రమణ పుణ్యకాలమున శ్రీ కుమారారామ చాళుక్య భీమేశ్వరదేవర

నగరికి నిలుపువాకిలి (జి. న) మంత్రి ప్రెగ్గడ సూరన్నగారు ఆ చంద్రాకర్ణమున్నూ అవునట్టుగాను శ్రీ స్వామివారికి శ్రీ ముఖమంటపం గట్టించి సమర్పణజేసెను. శ్రీ శ్రీలంఠే యును. అది నిలుపుమంటపము. సూరన్నగారు కట్టించెను. ఇట్లే అల్లాడభూపాలుని కుమారుడు వేమారెడ్డింగారు విడాలపాలములో ఖగ పాలమును సర్వకర పరిహారంగా (యేవిధమైన శిస్తులేకుండా) యీనాముగా శ్రీ భీమేశ్వరస్వామివారికి సమర్పించినట్లు “జగదుదయ సవణ్....స్సపాతు భీమేశః - స్వస్తిశ్రీ శకవషణ్ములు ౧౩౪౯ అగునొంటి అనందసంరపుష్యబ ౧౩ బుధవారం ఉత్తరాయణ మకరసంక్రాంతి పుణ్యకాలమందు శ్రీ మత్కుమారారామ చాళుక్య భీమేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవర లకు అల్లాడ భూపాలుని కుమారుడు వేమారెడ్డింగారిడవులు జియ్యమల్లహసమ్మ తమకు సక్షయనుకృతానకు బండాం పాలములో ఖగ క్షేత్రమును సర్వకర పరిహారముగా ఆ చంద్రాకర్ణముగాను భీమేశ్వరమహాదేవర్లకు సవణ్ము సమర్పించెను.” అని కలదు.

ఇంక 1416 శకవత్సరమున పాలూరివియ్యనాయకుని కుమారుడు యెఱ్ఱనాయనిగారు ఏలానదివల్లనుండి యేర్లు

మూలదిరాట్ లింగము

చండిశ్వర నహితమగు లింగము - పానవట్టము

త్రవ్వించి, గురుగడ్డంగలి చేనులో తమ తల్లిదండ్రులకు సుకృతముగాను శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు భూవాసముఁ జేసినట్లు చెక్కింపఁబడియున్నది.

“శుభమస్తు - శ్రీరామ....గోత్రతిలకః

పాలూరి....మపుత్రోవిరమ....సుజనః పాతు....సమర్పయితుం శ్రీమదిందిరాంగోవాడప్రాంత రాంచితాంగురు గడ్డ సమన్వితాం కుమారారామనాథాయ భీమేశాయ జగద్గురోః ఆ చంద్రార్కం యథాభూతా తథావాపీనీతరాప్రభుః స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౪౧౬ అగు నేటి ఆనంద సం ॥ ర పుష్యశు ౧౦ సోమవారం ఉత్తరాయణ మకర సంక్రమణ పుణ్యకాలమందు శ్రీ మత్కుమారారామ చాళుక్య భీమేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవరకు పాలూరి వియ్యనాయని కుమారుఁడు యెఱ్ఱయనాయనిగారు ఏలినదివల్లనుండి యేలుకతలిక నది త్రవ్వించి గోవాడపాలిమేరలోఁగాను తీర్చిగురుగడ్డంగలిజ తమ తల్లిదండ్రులకు సుకృతము గానున్న తమ పితాదికులకు ఆక్షయ పుణ్యలోకప్రాప్తి గాను భీమేశ్వరదేవరలకు ధారాపూర్వకముగాను సమర్ప

ణచేసెను. యీ ధమకము యెవరైనా పాలించుక విరుద్ధంగా నడిచిన కాశిలో గోహత్య బ్రహ్మహత్యాదిపాతకాలు చేసిన పాపాలనుబొంది వెయ్యెండ్లు మహారౌరవాదినరకాలం గూలువారు. మంగళంమహా శ్రీ శ్రీలంజేసును ॥ ఇది స్తంభమునకు నాలుగువైపులను కలదు. ఇట్టివింకను కలవు.

ఉత్సవములు - అర్చన

ఈక్షేత్రమున సంవత్సరాదిని పంచాంగ శ్రవణము ఆశ్వయుజశుద్ధ పాడ్యమి మొదలు దశమి పర్యంతము దేవీనవరాత్రములు, విశేషపూజలు, భోగములు అలంకారములు గ్రామోత్సవములు, పారువేట, కార్తీకశుద్ధపౌర్ణమికి కృత్తికాదీపాత్సవము, మాఖబహుళ ౧౧ వ్రభృతి అమావాస్యపర్యంతం పంచామ్నీక దీక్షతో బ్రహ్మోత్సవము జరుగును. మాఖబ ౧౧ లు కళ్యాణము. ఇచ్చట నిత్యార్చనముగాని వార్షికోత్సవ బ్రహ్మోత్సవములుగాని అమరారామ దక్షారామముల క్షీరారామములవలె వెలనాటి వైదికార్చకులచే వైదికాగమానుసారము జరిగించుటా చారమైయున్నది. మంగళమ్.

మహిషాసురమర్దని

ఛాయా పద్మిని సమేత శ్రీ సూర్యనారాయణస్వామి

విశేషపూజలు - ఉత్సవములు

పండిత, పార్థసారథి భట్టాచార్య.

చైత్రమాసము :—చాంద్రమాస చైత్రశుక్లపాడ్యమి ఒక గొప్ప పండుగదినము. ఇది సంవత్సరాది, ఉగాదియని వ్యవహరింపబడుచున్నది. వసంత ఋతువుకూడ చైత్ర మాసముతో ఆరంభించబడుననియునుట కలదు. శ్రాత పారిభాషికముగ వసంతర్తువు ముంచే ప్రారంభమగును. ఐనను చైత్రమాసమునే ఆరంభముగ వ్యవహరింతురు. ప్రజలకు ఈసమయము అత్యంతసుఖప్రదముగ నుండుట లోకానుభవము. ముందుఋతువులందుండెడి శైత్యము గాని రాగల గ్రీష్మర్తువున నుండెడి యెండవేడిమిగాని లేక నహ్యమగు శీతోష్ణము కలట్టి కాలమిది. ఈమాసములలో రైతులు వ్యవసాయసంబంధమైన భారపువనులు లేక విశ్రాంతిననుభవించుదురు. శృంగారరసానుభూతికి అనువగుకాలమని వసంతకాలమును రసకులు పొగడుట నహబముగనున్నది. చైత్రశుక్ల పాడ్యమిదినముతో ప్రాత సంవత్సరము ముగిసి క్రొత్తసంవత్సరము ప్రారంభ మగుటచే ఈ దినమును పండుగదినముగ కొనియాడు చున్నారు. సౌరమాసరీతిని కూడ చాంద్రసంవత్సరాది నాటికి నమీపముననే పత్సరాదివచ్చుట కలదు. సౌర చాంద్రపత్సరారంభములకు ప్రాయికముగ యిరువది దిన ములవరకుకూడ వ్యవధానము కలుగుట కలదు. నమీప మునకూడ రావచ్చును. సౌరపత్సరాది యనిన మేష సంక్రాంతి దినము. సౌరమాసమును వాడుకొనువారలు కూడ చాంద్రపత్సరాదిదినమునే పండుగదినముగ అనుష్ఠించుటకలదు. సౌరపత్సరాది సంక్రాంతి దినమున సగుటచేతను సంక్రాంతి దినము పితృ దినమై తర్పణాదుల జేయుటకు విహితమైనదుగుటచేతను విశేషించి సౌరపత్స రాదిని పండుగదినముగ నా సంప్రదాయపువారును అదరించుటలేదు. కావున చైత్రశుక్ల పాడ్యమి దాక్షిణాత్య దేశములందుండు సంపరకును పండుగదినమే. కేరల దేశమందు సింహసంక్రాంతిని పత్సరాదిగ వాడుదురు. మూర్ఖరదేశమున దీపావళిని క్రొత్త సంవత్సరముగ కొనియాడుదురు.

సంవత్సరాదిశుభదినమందు సూత సప్తములను ధరించుట ఆంధ్ర సాదరులయందలి యాచారము. సూతన వస్త్రధారణమును నియతముగ దీపావళి దినమున అరవ దేశమువారు అనుష్ఠించుచున్నారు. పేదసాదలు సైతము సంవత్సరాది దినమున అభ్యంగస్నానము చేసికొని సూతన వస్త్రములను ధరించి నింబ కుసుమమును క్రొత్త చింత

పండు పులుసు, బెల్లము, మామిడికాయ ముక్కలు, మొదలగు కడుంబ వదార్దమును చేసి తమ గృహములలో దీపారాధనలుచేసికొని గృహార్చన దేవతకో యేపటమునకో నివేదనముచేసి యథాశక్తిగ తమ ఇష్టజనమును అహ్వానించి సత్కరించి సూతన పంచాంగమును స్వయముగనే పురోహతుని మూలముననే చదివిగాని చదివించిగాని నింబ కుసుమ భక్షణమును గావించి పండుగవిందు భోజనము నారగింతురు.

ప్రతి ఇంటను ఆచరించెడి ఈ పండుగను సమిష్టికేమ మునకై యేర్పడిన దేవాలయములందు విధిగా పూర్వలు ఆచరించుచూ వచ్చుచున్నారు. ఈ దినమున నుదయ ముననే శ్రీ స్వామివార్ల నిత్యపూజనుచేసి విశేష తిరుమం జనముచేయవలెను. తిరుమంజనముయొక్క మహిమ అతిశయితగౌరవము కలది. పంచామృతన్నపనము నారం భించి శుద్ధన్నపనము అలంకారన్నపనములను పురస్కరించి కొని అష్టోత్తరశతకలశన్నపనమువరకు చేయవచ్చును. న్నపనానంతరము భగవానుని నాస్థానమండపమున వేంచే పించి అలంకరించి విశేషపూజనుచేసి మహానివేదనము చేయవలెను. భగవత్పన్నిధానమున సూతనపంచాంగమును వినిపించి భక్తులలో వారివారికి ఫలయు ఫలములను చెప్పి క్రమముగా తీర్థ ప్రసాదముల నొసంగి పంపవలయును. అవల రాత్రికి గ్రామప్రదక్షిణము ఉత్సవము వినోదముల నాచరింప వచ్చును. విభవము తక్కువగానున్న యెడల రాత్రివేళను స్వామిని ఆస్థానమున వేంచేపించి పంచాంగ శ్రవణమును మాత్రముచేసి తీర్థ ప్రసాద వినియోగము చేయుచున్నారు.

ఈ దినమును వసంతనవరాత్రారంభమని పిలుచుట కలదు. పాడ్యమిదినమారంభించి తొమ్మిది దినములు విశే షోత్సవములు జరిపించుటయు కలదు. ఈ శుభదినము లలో శ్రీ రామాయణపారాయణమును చేయుటయు కలదు.

తిరుమలలో శ్రీ శ్రీనివాసమూర్తి ఆలయమునందు చైత్ర శుక్ల పాడ్యమిదినమారంభించి నిత్యోత్సవమని పేరిట చైత్ర ఐహుల అమావాస్యవరకు ముప్పది దినములు సాయంకాలమున శ్రీ స్వామివార్లకు గ్రామోత్సవము విశేషా రాధనము జరుపబడుట ఆచారమునందు వచ్చుచున్నది. ఈ యుత్సవము శైవవైష్ణవభేదము కలది కాదు.

శ్రీరామనవమి :—వైఖానస భగవద్పాస్త్యసంహితల నను సరించి మాఘ శుద్ధ ౧౨ పునర్వసు నక్షత్రమున శ్రీరామ

జన్మోత్సవము ఉత్తమైనను దేశాచారముననుసరించి చైత్ర శుక్ల నవమినాడీయుత్సవము అన్నిదేవాలయములందును జరుగుచున్నది. కొన్ని అలయములలో శ్రీరామనవమికి ముందుగా ఉత్సవమారంభింపబడి శ్రీరామనవమినాడు సీతాకళ్యాణము జరుపబడుచున్నది. కొన్ని చోటులలో నవమి అరంభింపబడి దరిమిలా ఉత్సవాంతము త్రయాహ్ని కముగనో పంచాహ్నికముగనో జేయబడుచున్నది. రామాలయములు కానిచోటులందు అనగా శ్రీకేశవస్వామిమొదలగు నాలయములందుకూడా రామకృష్ణ విగ్రహములు ప్రత్యేకముగ ప్రతిష్ఠింపబడు నాచారముకలదు. అట్టి ఇతరాలయములందును శ్రీరామనవమినాడు రామజన్మోత్సవము కృష్ణాష్టమినాడు కృష్ణజన్మోత్సవము చేయుట ఆవసరము. దీనికి శాస్త్రసమ్మతి కలదు.

చైత్ర శు ౧ నాడు సూర్యోదయకాలమున ప్రతిపత్తిధి ఉండిన యెడల ఆ దినమే పండుగ యగును. చైత్ర మాసము అధికమాసము తటస్థించినను అధికమాసప్రతి పత్తిధియే పండుగ దినము.

వైశాఖ స్నానము.

‘మధుమాసస్య శుక్లయామేకాదశ్యాముపోషితః
పంచదశ్యాం చ భోవీర మేషసంక్రమణేతువా
వైశాఖస్నాననియమం బ్రాహ్మణానామనుజ్ఞయా
మధుసూదనమభ్యర్చ్య కుర్యాత్సంకల్పపూర్వకమ్’

అను పాద్యపూజావచనముచే వైశాఖస్నానము భగవద్దర్శనము చేప్పబడినది. స్నానము జేయుటకు మంత్రము కూడ ఇట్లు చెప్పబడినది.

‘వైశాఖం నకలం మాసంమేషసంక్రమణేరవేః
ప్రాతః సనియమఃస్నాన్స్థిప్రీయతాం మధుసూదనః
మధుహస్తః ప్రసాదేన బ్రాహ్మణానామనుగ్రహాత్
నిర్విఘ్నమస్తు మేఘాంతం వైశాఖస్నానమన్వహమ్
మాధవేమేషగే భానౌ మురారే మధుసూదన
ప్రాతఃస్నానేనమే నాధఫలదోభవ పాపహన్’ అనునది స్నానమంత్రము. మరియు నిట్లే ఇంకను విశేషము అక్కడనే కలదు.

‘తులసీ కృష్ణగౌరాఖ్యాతయాభ్యర్చ్య మధుద్విషమ్
విశేషేణతువైశాఖే నరోనారాయణో భవేత్
మాధవం నకలంమాసం తులస్యాయోర్పయెన్నరః
త్రినంద్యం మధుహస్తారం నాస్తితస్య పునర్భవః’
ప్రాతస్నానభగవద్దర్శనానంతరము అశ్వత్థప్రదక్షిణము మహాఫలప్రదము.

‘ప్రాతస్నాన్త్యా విధానేన మాధవే మాధవప్రియమ్
యోఽశ్వత్థమూలమాసించేత్తేయేనబహునాతదా
కుర్యాత్ప్రదక్షిణంతంతు నర్వదేవమయంతతః

పితృదేవమనుష్యాశ్చ తర్పయెత్సచరాచరమ్
యోఽశ్వత్థమర్చయేదేవముదకెన నమస్తతః
కులనామయంతంలేన తారితంస్యాన్న సంశయః
కండూయప్యష్టతోగాంతు స్నాత్వాపిప్పలతర్పణమ్
కృత్వా గోవిందమభ్యర్చ్యన దుర్గతిమవాప్నుయాత్’
చైత్ర వైశాఖమాసము ప్రపాకార్యము దాసవిశేషములు కూడ చెప్పబడుచున్నవి.

‘ప్రపాకార్యాచ వైశాఖే దేవేదేయాగలన్తికా
ఉపానద్యజన ఛత్రసూక్ష్మవాసాంసి చందనమ్
జలపాత్రాణి దేయాని తథాపుష్పగృహాణిచ
పానకానిచ చిత్రాణి ద్రాక్షరంభాఫలాన్యపి’

వైశాఖమాసము :—(అక్షయ్యుత్పతీయా)

అక్షయ్యుత్పతీయ :—వైశాఖ శు ౩ దినము అక్షయ్యుత్పతీయ యనునది ధర్మశాస్త్రములందు అత్యంత మహిమగలదిగ చెప్పబడుచున్నది. బదరికాశ్రమమున బ్యోతిర్ధర్శనము ఈ శుభదినముననే జరుగును. ప్రతిసంవత్సరము అశ్వయుజ బహుళ అమావాస్య రోజున పూజను నిలిపిన తరువాత ఆరుమాసముల కాలము దేవతల పూజ బరిగెడి బదరికా క్షేత్రమున ఈ దినముననే భగవదాలయ ద్వారము తెరువ బడి మానవుల ఆరాధనకు శ్రీ నారాయణుడనుమతించుచున్నాడు. పూజ నిలుపుదలచేయునపుడు ఆరోపము చేయ బడిన దివ్యబ్యోతి తిరిగి అక్షయ్యుత్పతీనాడు ద్వారములు తెరచునప్పటికి నిర్వాణము కాక ఆరుమాసముల కాలము ఆ ప్రభువు దినమున నమర్చింపబడిన ఆజ్ఞముతోను పర్తిక తోడను నిరంతరముగ నిరహముముగ ప్రబ్రులించు చుండును. ఈ దినమున బ్యోతిర్ధర్శనము చేయుటకు భారతదేశమందలి నాల్గుమూలలనుండి భక్తజనులు వేల సంఖ్యగ బదరియాత్రకు పోవుదురు. సమీపస్థులుగ నుండెడి ఉత్తరహిందూస్థానప్రబలీనవార్ధిజనులతో సధిక సంఖ్యాకులుగనుండుదురు. రాసురాసు మోటారు మొదలగు ప్రయాణ సౌకర్యములు అధికమగుచుండుటచే దక్షిణభారతమందుండిగూడ ఇప్పుడిప్పుడు కొంచెమధిక సంఖ్యతో యాత్రకు పోవుచున్నారు.

అంధ్రప్రదేశ్మందలి సింహాచల దివ్యక్షేత్రమున శ్రీ పరాహ సరసింహుని అలయమున అక్ష తదియ విశేష దినముగ కొనియాడబడుచున్నది. సాలగ్రామమూర్తియని ప్రశంసించెడి మూలవిరాట్టు దివ్యమంగళ విగ్రహమునకు ఒక సంవత్సరకాలము ప్రతిదినము నమర్చింపబడెడి చందస కవచమును ఒక్కసారిగ ఈ దినము నడలించి శ్రీవారి నిజస్వరూపమునకు స్పృశనతిరుమంజనముల గావించి విశేషోత్సవము చేసి నిజస్వరూపము నీయొక్కదినము మాత్రమే భక్తుల దర్శనమున కనువుగ చేయుదురు. మరు

నాటినుండియు ప్రతినిత్యము పై అక్షతదియ వరకు క్రమముగా నిర్మాల్య విసర్జనములేక పైపైన చందనకవచమును సమర్పించుచునే వత్తురు. ఆ రీతిగ నిత్యము చందన సమర్పణచే శ్రీవారి విగ్రహము నిజస్వరూపము మరుగుపడిపోవుట తటస్థించును.

ఈ దినము యుగాది పుణ్యకాలముకూడ నై యున్నది. ఈ దినము పరశురామావతార దినమనికూడ కలదు.

‘వైశాఖస్య సితేషః తృతీయాయాం పునర్వసౌ నిశాయాః ప్రథమేయామె రామాఖ్యః సమయోహరిః’
స్వాచ్చగైః పథ్యైర్యుక్తై మిధునైరాహుసంస్థితై రేణుకాయాస్తుయోగర్పాదవత్తిరోహరిః స్వయమ్
ఇల్లై దశావతార జయన్తి దినములును అనుష్ఠానయోగ్యములుగ పురాణ సముచ్చయమున నిట్లు కలదు.

‘చైత్రేతుశుక్ల పంచమ్యాం భగవాన్మీనరూపధృత్ జ్యేష్ఠేతుశుక్ల ద్వాదశ్యాంకూర్మరూపధరోహరిః
చైత్ర కృష్ణసప్తమ్యాంతు హరిర్వారాహరూపధృత్ సరసింహశ్చతుర్దశ్యాంవైశాఖేశుక్ల పక్షకే
మాసి భాద్రపదేశుక్ల ద్వాదశ్యాంవామనోహరిః
రాధశుద్ధ తృతీయాయాం రామోభార్గవరూపధృత్
చైత్రశుక్ల సప్తమ్యాంతు రామోదశరథాత్మజః
సభస్యతు ద్వితీయాయాం బలభద్రోభవద్ధరిః
శ్రావణబహులేషప్తమ్యాంకృష్ణా భూల్లోకరక్షకః
జ్యేష్ఠేశుక్ల ద్వితీయాయాంచౌద్ధః కల్కీభవిష్యతి’

సృసింహజయంతి

వైశాఖ శు ౧౪ దినమందు శ్రీ సృసింహావతార దినము అనుష్ఠింపబడుచున్నది. ఇది ఆంధ్ర దేశాచారము. అరవపు వారు స్వాతిసక్షత్రమును శ్రీ సృసింహావతారదినముగా చేసికొని వైశాఖశుద్ధమందలి త్రయోదశినిగాని చతుర్దశినిగాని జయంత్యనుష్ఠానము చేయుదురు.

సరసింహకోలలు

సరసింహజయంతి రోజున సరసింహస్వామి దేవాలయములలో ఈ యుత్సవము జరుగుట ప్రాచీన కాలమున యొక్కువ వాడుకలోనుండెడిది. బందరు పట్టణమున సరసింహ నన్నిధులలో ప్రబలప్రాశస్త్యమును పహించిన బందరుకోట సరసింహస్వామి జలాలోపేట సరసింహస్వామి అలయములలో ఈ సరసింహ కోలల ఉత్సవము మహా వైభవముగ జరుగుచుండెడిది.

ఆ యుత్సవపద్ధతి ఇట్లుండును. సరసింహవర ప్రసాదముతో బన్మించిన కొందరు వ్యక్తులు అక్కడక్కడ ఉందురు. ఈ కోలల ఉత్సవనందర్భమును ముందు వారలకు ఉత్సవకర్తలు తెలియజేయుదురు. ఆ నియత

వ్యక్తులు తాముగానే ఉత్సవమును స్వయముగా నెరవేర్చుటకు సంకల్పింతురు. ఉత్సవము ప్రాయశముగ రాత్రి వేళలందే జరుగుట వాడుక. ఉత్సవదినమున ప్రాతఃకాలమున లేచిన ‘కోలల వారు’ స్నానముచేసికొని ఉపవాసప్రతమున సాయంకాలమువరకు నియమముతో నుందురు. ఈ కోలలవారు నాకు తెలిసినంతవరకు బ్రాహ్మణేతరులుగనే ఉండిరి.

బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులలోకూడ ఉండవచ్చును. సాయంసమయమున మరలస్నానముజేసికొని మడివస్త్రములగట్టికొని దేవాలయమునకు వచ్చెదరు. మామూలు ప్రేలికలతో చుట్టిన కోలలను నూనెతోతడిపి వెలిగించి ఆ కోలలను చేతనుంచి త్రిప్పచు వానిపై ధారధారలుగ చేతితో నూనెను పోయుచు ఆ కోలలనుండి జారిపడెడి మండెడి నూనెను నోరుతెరచి నాలుకమీద పడునట్లు చేయుచును శరీరమందంతటను ఆ మంటమండెడి నూనె పడునట్లు చేయుచును సృసింహనామాంకితములగు పాటలను కీర్తనములనుపాడుచు ఒడలుతెలియక నృత్యము జేయుదురు. వారలకు వేడినూనె నోటిలోగాని శరీరమందు యెచ్చటగాని పడుటచే ఎట్టి గాయముగాని బాధగాని కలుగుటలేదు. ఈ నృత్యము వందలాదిగ జరుగును. వారి కాయాసము కూడలేదు. ఈ కోలల ఉత్సవమును సృసింహ జయంతి నాడేగాక భక్తులు ప్రార్థనలుచేసికొని వారి కిష్టమగు ఇతర దినములందుగూడ ‘కోలలవారిని’ నియమించి ఉత్సవములజేసి ప్రార్థనలు తీర్చుకొని అభీష్టములనందుట ప్రసిద్ధము.

ఈ యుత్సవము ఇంకను ఏయే ప్రాంత్యములలో ఆచరణమందున్నదీ వివరములు తెలియదగియున్నది.

‘వైశాఖేశుక్ల పక్షేతుచతుర్దశ్యాం నిశాముఖే
మజ్జన్మ సంభవం పుణ్యం వ్రతం పాపప్రణాశనమ్
వర్షే వర్షేతుకర్తవ్యం మమ సంతుష్టి కారణమ్’

ఈ వ్రతము సంయోగ పృథక్త్వన్యాయమున నిత్యమును కామ్యమునగుచుండుటచే ఆచరించకుండుట ప్రత్యవాయజనకముగూడ నగుచున్నది.

హనుమజ్జయంతి

వైశాఖ బ ౧౦ తిథిని హనుమజ్జయంతి యని ఆంధ్ర దేశమందనుష్ఠానము. వైఖానస శాస్త్రమందు శ్రావణమాస శ్రవణ నక్షత్రము హనుమదవతార కాలముగ చెప్పబడినది. పుష్యమాసముననని కొన్ని గ్రంథములందు కలదు. అరవ దేశమందలి పెద్దలు ధనుర్మాసమున జ్యేష్ఠానక్షత్రమున నాచరించునట్లు తెలియుచున్నది. ఈ భేదానుష్ఠానముకూడ కల్పభేదమున నిర్వాహ్యమని నిర్ణయించుకొని ఆయాచోటు

లందలి శిష్టుల ఆచారముననుసరించి ఈ యనుష్ఠానమును జరుపుకొనవలయును.

‘యత్రయత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్రతత్ర కృతమస్త కాంజలిమ్

బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్ష సాంతకమ్’

అనినట్లు శ్రీ రామాయణ కథాశ్రవణము హనూమంతు నకు ధారకము పాపకము భోగ్యము గనుక ఈ శుభదిన మందు (అమూలాగ్రముగ రామాయణ పారాయణ మునకు ముందుగా సంకల్పముచేసి) రామాయణ పట్టాభి షేకము చేయుటగాని అశక్తులగు వారు కేవలమొక్కదిన మైనను సుందరకాండ పారాయణమును చేయుటగాని మంచిది. రాత్రియో పగటివేళనో ఆ స్థలమున ప్రధాన దేవునికిని శ్రీ అంజనేయమూర్తికిని గ్రామోత్సవము చేయ వచ్చును.

అంజనేయమూర్తికి ‘ఆకుపూజ’ అను పేరుతో లేత తమలపాకులతో సహస్రనామార్చనము (వేయి ఆకులను సమర్పించుట) అంధ్రప్రాంత్యమున శిష్టాచారముగ వచ్చు చున్నది. అంజనేయ సహస్రనామముకూడ ఆయా ప్రదేశ మందలి ఐతిహ్యమును ప్రకటించుచు వేరువేరు విధముగ ఆచారముననున్నది. ‘ఆకుపూజ’ తోపాటుగ బియ్యపుపిండి బెల్లము యేలకలు చేర్చి చక్కని మృదు మధురపాకమున శ్రద్ధతో నేతితోచేసిన గుడాపూపములు (అప్పములు) ను నివేదించుటకూడ శిష్టాచారము కలదు. ‘పానకము వడ పప్పు పంచకణ్ణాయము’ ననునవి అంధ్రమండలముల సాధారణ ఆలయ ప్రసాదములు. వసంతకాలమగుటచే మల్లెపూల దండలను సమర్పింతురు. ఇట్లే ‘వసంతమాధవ పూజ’ యని సంకల్పించి శ్రీరామనవమి - శ్రీ నృసింహ జయంతి - హనుమజ్జయంతి ఉత్సవములలో పరిమళితమగు చందనము భగవన్నిర్యాల్పమగు పూలదండలు విననకరలు మామిడిపండ్లు (భగవన్నివేదిత పదార్థములు) యథాశక్తి దక్షిణలతో తాంబూలములను భగవదాలయములలో అస్తికులగు భక్తులు వైదికాచార సంపన్నులగు భాగవతు లకు సమర్పింతురు. మొదట భగదుపసర్పణము అవల భాగవత పూజతో ‘వసంత మాధవపూజ’ను అంధ్ర సాద రులు విరివిగా అనుష్ఠించుట కలదు. ఆలయములలోనే గాక సంపన్నులగు గృహస్థులు తమ ఇండ్లలోగూడ తప్పక వసంతకాలము ఆరువది దినములలో ఒక్కదినమైనను ‘వసంత మాధవపూజ’ నాచరించుట కలదు.

అరవదేశమునను అరవదేశమునకు సన్నిహితమగు అంధ్రభూమియందును అంజనేయనకు తరుచుగా అదివార దినములందు ‘వడమాల’ అను పేరుతో మాషాపూపములు

(మినపగారెలు) పరిశుద్ధమగు అజ్యముతో జేయించి వానిని శ్రీ అంజనేయుని బింబము పొడవున నుండునట్లు దండగా గ్రుచ్చి మెడలో సమర్పింప జేయుటకలదు. అంధ్ర దేశమున ఈ యాచారము చాలవిరలమైయున్నది.

అంజనేయమూర్తికి అభిషేకము చాల శిష్టము. అభి షేకానంతరము ఇతర దేవతా విగ్రహములవలెగాక ఆ బింబమునకు ‘గంగసిందూరము’ వెన్నతోగాని నేతితో గాని కలిపి వర్ణమువేయుట చాల ప్రదేశమందాచారము కలదు. అట్టి సంప్రదాయము అవిచ్ఛిన్నముగా నడచు చున్న చోటులందా ప్రకారము చేయవచ్చును. ఈ సిందూరమును ప్రసాదముగ భక్తులు తీనికొని నొసట నలంకరించుకొనియెదరు.

అంజనేయుడు భూతబాధను నివృత్తిచేయగల దైవము. భూతబాధలుకలవారలు సంతానములేనివారలు అంజనే యుని ఆలయమునకు నియమముతోనుండి ప్రదక్షిణాదులు జేసి శిష్టార్థములను బడయుచున్నారు. కాగా హనుమ జ్జయంతి ప్రతి ఆలయమునను జరుప దగిన గొప్ప ఉత్సవ విశేషముకాగలదు.

హనూమంతుడు ఏకముఖుడుగను పంచముఖుడుగను బహుముఖుడుగను ఉపాసింపబడుట కలదు; ‘అన్యత్ర భిష్మాద్ధాంకేయాదన్యత్ర చ హనూమతః...మోహితం జగత్’ అనునట్లు అంజనేయుడు నిరత బ్రహ్మచారిగను పక్షాన్తరమున సువర్చలయను భార్యతో గృహమేధిగను కూడ ఉపాసింపబడుచున్నాడు. ఇది పూర్వము నిర్ణయింప బడినట్లు కల్పాంతరవిషయముకానగును. వీరాంజ నేయులు ప్రవన్నాంజనేయులు శృంఖలాబద్ధులు అను మొదలగు సనేకరూపములతో అంజనేయులు వెలయు చున్నాడు.

ప్రధానమూర్తి హనూమంతుడుగనున్న హనూమ దాలయములలో ధ్వజారోహణపూర్వకముగ సంవత్స రోత్సవము కల్యాణోత్సవము మొదలగునవి జరుపబడు చున్నవి.

ఆషాఢమాసము:-దక్షిణాయన పుణ్యకాలము - కర్కాటక సంక్రాంతిపుణ్యకాలము.

శయనైకాదశి - (తొలి ఏకాదశి) (శుక్లైకాదశి) మహా విష్ణువు షీరాద్ధియందు యోగనిద్రకై వేంచేయు దినమిది యని చెప్పదురు. ఏకాదశినాడు ఉపవాస వ్రతమనుష్ఠించుట అవసరమని తలచెడివారలు అన్ని ఏకాదశులను అనుష్ఠించినను ఉదాసినముగ నుండినను ఉపవాస వ్రత మును తప్పక ఆచరించెడి కాలములలో నిదియొక ముఖ్య మైన ఏకాదశిగనున్నది.

‘ఏకాదశ్యాంతు శుక్లాయామాషాదే భగవాన్ హరిః
భుజంగశయనే శేతే క్షీరాద్ధౌవజలెనదా’ అనియు
‘క్షీరాద్ధౌ శేషపర్వంతే ఆషాఢ్యాం సంవిశేద్ధరిః
నిద్రాంత్యజతి కాన్తిశ్యాంతయోః సంపూజయేత్సదా
బ్రహ్మహత్యాదికంపాపం క్షిప్రమేవ వ్యపాహతి
హింసాత్మ కైస్తుకింతస్య యజ్ఞైః కార్యం మహాత్మనః
ప్రస్యాపేచ ప్రబోధేచ పూజితోయేనకేశవః’ అనియు
‘ప్రతిపర్వంచయః కుర్యాదేవం వై సంస్మరన్ హరిమ్
దేహాస్తైతిప్రదీప్తేన విమానేనార్చవర్చసా
మోదతే విష్ణుతోకైశ్చ సాయాపదాభూతసంప్లవమ్’ అనియు
‘శివే వాభక్తి సంయుక్తో భానోవాగణనాయకే
కృత్వా ప్రతస్యనియమం యథోక్త ఫలభాగ్భవేత్’
అనియు ఈ వ్రతము సర్వమతసాధారణ మనియు
మోక్షఫలప్రస మనియు చెప్పబడుచున్నది. వ్రతగ్రహణ
ప్రకారముకూడ ఇట్లు చెప్పబడినది.

‘మహాపూజాంతతః కుర్యాద్దేవదేవస్య చక్రిణః
జాతికుసుమమాలాభిర్భువైశానేన పూజయేత్
సుప్తైత్యయి జగన్నాదే జగతత్సప్తం భవేదిదమ్
విబుధై చవిబుధ్యైత ప్రసన్నైమ భవాచ్యుత
విపంతాం ప్రతిమాం విష్ణోః పూజయిత్వాస్వయంసరః
ప్రభాషేతాగ్రతే విష్ణోః కృతాంజలిపుటస్తథా
చతురోవార్షికాన్ మూసాన్ దేవస్యాష్టాపనాపధి
ఇమంకరిష్యేనియమం నిర్విఘ్నం కురుమేచ్యుత
ఇవంప్రతం మయాదేవ గృహీతం పురతస్తవ
నిర్విఘ్నం సిద్ధిమాయాతు ప్రసాదాత్తవకేశవ
గృహీతేన్మిన్ప్రతేదేవ పంచత్వం యదిమేభవేత్
తదాభవతు సంపూర్ణం త్వత్ప్రసాదాజ్ఞనార్దన
గృహీతేన్మిన్ ప్రతేదేవ యద్యపూర్ణేమృతేహ్యహమ్
తన్నేభవతు సంపూర్ణం త్వత్ప్రసాదాజ్ఞనార్దన’

శ్రావణమాసము: పరలక్ష్మీవ్రతము:-ఈ మాసమున
పూర్ణిమకు ముందు పచ్చెడి శుక్రవారమునాడు ఈ వ్రత
మాచరింపబడుచున్నది. శ్రావణమాసముందుపచ్చెడి అన్ని
శుక్రవారములుకూడ వ్రతదినములెయ్యెనను పూర్ణిమ
ముందు పచ్చెడి శుక్రవారము విశేషదినముగ గ్రహింప
బడినది. లక్ష్మి అమ్మవార్లు ప్రత్యేకముగ ప్రతిష్ఠింపబడి
ఆరాధింపబడెడి చోటులందు ఈ దినముదయమునుంచి
అలయములో మహాలక్ష్మికి అభిషేకము విశేషపూజలు
నివేదనములు కావించి ‘తోరములు’తో అలంకరించి ఆ
ప్రసాదమును సుమంగలి స్త్రీలు స్వీకరింతురు. ఇండ్లలో
కూడ ఈ వ్రతమును విస్తారముగ చేయుటకలదు. ఇండ్లలో
చేయునప్పుడుకూడ శ్రావణములో సంభవించెడి యే శుక్ర
వారమున అనుకూలముగ నుండునో ఆవారము వ్రతా

చరణము జేయుటకలదు. అలయములలో యీ వ్రతా
చరణము జేయుట వైష్ణవమతము వారికి హెచ్చుగనున్నది.
తక్కినవారు బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములేకుండ
ఇండ్లలో కలశ ప్రతిష్ఠ చేసి ఈ పూజనుచేయుదురు. ఇండ్లలో
చేయువారు అలయములలోనికి పోయి అమ్మవారి దర్శ
నము చేయుదురు. ఈవ్రతము ఆంధ్ర ద్రావిడ భేదము
లేక దక్షిణదేశమంతయు ఏకరీతిగ అనుష్ఠింపబడుచున్నది.

ఉపాకర్మ :-ఋగ్వేద యజుర్వేద శాఖల ద్విజులకు
శ్రావణపూర్ణిమ ఉపాకర్మ దినముగ చెప్పబడినది. ఒక
పుడు ఈ పూర్ణిమ నాటికి మౌఢ్యము గ్రహణము మొదలగు
దోషములు సంభవించినప్పుడు ప్రథమోపాకర్మ ఆషాఢమాస
మునగూడ జరుగుట కలదు. ప్రాచీనోపాకర్మ శ్రావణ
మందు జరుగును. ఈ దినమున ఒకానొక పుష్కరిణి
సమీపమున శ్రీస్వామి వార్లు వేంచేయుటయు వారి నన్ని
ధానములో అక్కడి వారలు ఉపాకర్మను జరుపుకొనుటయు
కలదు. ఉపాకర్మ చేసికొనినవారుకూడ తమకు అనుకూల
మైన తావులందు ఉపాకర్మమును జేసికొని భగవద్దర్శనము
జేయుట ముఖ్యము. ఈదినమున శ్రీ స్వామివార్లకు విశేష
పూజ జరిపించుట అవసరము.

గాయత్రీజపము :-ఉపాకర్మకు మరునాడు సహస్ర
గాయత్రిని జపముచేసి భగవద్దర్శనము చేయవలయును.
పూర్ణిమదినమే హయగ్రీవజయన్తి అచరించబడుచున్నది.

శ్రావణ్యాం శ్రవణే జాతఃపూర్వంహయశిరాహరిః
జగద సామవేదంతు సర్వకల్మషనాశనమ్
స్నాత్వాసంపూజయే త్తంతు శంఖచక్రగదాధరమ్
అని కల్పతరువునందు కలదు.

భాద్రపదమాసము: వినాయకచతుర్థి - వినాయక
చవితి, పిళ్లారిచవితియని పిలువబడు ఈ పండుగ భారత
భూమి యందంతటను ఏకరూపముగ ననుష్ఠింపబడు
చున్నది. వినాయకుడు పార్వతిదేవిచే నృజియింపజేయబడిన
పుత్రుడనుట లోకప్రసిద్ధము. అస్తికులగు వారలు యేవని
నారంభించినను వినాయకుని పూజచేయక ఆరంభించుట
లేదు. వినాయకుని పూజ శివాలయములందు జరుప
బడుట విధిగానున్నది. ఈదినమున వినాయకునకు అభి
షేకము మొదలగు విశేషపూజలుజేసి గ్రామోత్సవము
చేయవలయును. ఈదినము ప్రాయశముగ హస్త నక్షత్ర
ముతోకూడి సంభవించినపుడు సామవేద శాఖవారికి ఉపా
కర్మ అనుష్ఠింపబడుచున్నది.

ఈ దినము సాయంసమయమున చంద్రదర్శనము
చేయరాదు. అట్లు చేసినవారికి నీలాపనిందలు కలుగు
ననియు అట్లు కలుగకుండుటకు శ్రీ భాగవతమందలి
శ్యమంతకోపాఖ్యానమును పఠించి భగవద్దర్శనము చేసి
మంత్రాక్షతలు ధరించ వలయునని చెప్పదురు.

జాతియువకులు నీకు దాసానుదాసులై నిన్ను పెండ్లాడడానికి గంతులు వేసుకుంటూ మరీ వస్తారు. నువ్వు యింతవరకూ అవివాహితవుగా వుండడం నాకు ఎంతో ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తున్నది.” అని అతడు అన్నాడు.

దానికి ఆమె “అయ్యా! నా వివాహంగురించి, నా తల్లిదండ్రులు చాలా దినాలనుంచి ప్రయత్నిస్తూనే వున్నారు. కాని మా జాతిలో అనుకూలుడు, తగినవాడు అయిన వరుడు ఇంతవరకూ లభించడం లేదు. అందువల్లనే యింకా వివాహం కాలేదు. నీ వంటి వరుడు లభిస్తే నా జీవితం సార్థకమవుతుందని నా అభిప్రాయం. ఇలాంటి సంబంధం దొరికితే మా తల్లిదండ్రులు కూడా చాలా ఆనందిస్తారు. కాని యేమి లాభం? నీ వేమో అగ్రజాతి వాడవు. ఒక వేళ నామీద దయతలచి నీవు పెండ్లాడదలచినా—ఇంతవరకూ నీకు వివాహం కాలేదని యెలా అనుకోగలను? ఒకవేళ నువ్వు సమ్మతించినా మీ కులం వారు సమ్మతిస్తారా? నన్ను పెండ్లాడితే నిన్ను జాతివారు వెలివేస్తారుగదా! నేను అవివాహితగానే ఉండేటట్లు బ్రహ్మదేవుడు నా నుదుట వ్రాసినట్లు ఉన్నది” అని జబాబు చెప్పతూ, తన అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ అంగభంగి మాలవల్ల తనకు ఆతనిపైని గల అనురాగాన్ని వ్యక్తం చేసింది.

విష్ణుమాయవల్ల పుండరీకుడు తన సంసారాన్నిగురించి పూర్తిగా మరచిపోయాడు. అతడికి—తాను బ్రాహ్మణుడనే విషయం తప్ప మరేమీ జ్ఞప్తిలో లేదు. ఆ బోయచిన్నదానికి తనమీద గాఢమైన ప్రేమ వున్నట్లే తనకూ దానిపై ఎక్కువ మక్కువ వుండడంవల్ల—ధర్మవిరుద్ధమైనా సరే—ఆ కన్యను వివాహం చేసుకోడానికే నిశ్చయించాడు. అతడు వెంటనే ఆ చిన్నదానితో కూడా అక్కడికి కొలది దూరంలో వున్న బోయపల్లెకు వెళ్లి, ఆ యువతియొక్క తల్లిదండ్రులను కలుసుకుని, తన మనస్సంకల్పాన్ని వెల్లడించాడు. ఇలాంటి ఉత్తముడు అల్లుడు అవుతూ వున్నందులకు వారు చాలా సంతోషిస్తూ—తమకు ఆ అమ్మాయి తప్ప వేరే సంతానం లేదని, దాన్ని విడిచి వుండడం అసాధ్యమనీ చెప్పతూ—అతన్ని కూడా అక్కడే వుండిపోవాలని కోరారు. దానికి పుండరీకుడు మనసారా సమ్మతించి, ఆ బోయపడుచును పెండ్లిచేసుకుని అక్కడే వుండిపోయాడు. దానితోడిదే లోకమని భావిస్తూవున్న ఆ విప్రుడు కొలది కాలానికే అక్కడి జీవితానికి అలవాటు పడి, ఆహార విహారాదుల్లో వాళ్ళ పద్ధతులనే అనుసరించసాగాడు.

ఈ విధంగా—ఇంచుమించు ఇరవై ఏళ్ళు గడిచి పోయినవి. ఈ బ్రాహ్మడికి ఆ బోయపడుచువల్ల ఒక కుమార్తె, ఒక కుమారుడూ కలిగారు. అత్తమామలతోనూ,

భార్యబిడ్డలతోనూ నిర్విచారంగా కాలం గడుపుతూ వుండేవాడు. అతనికి వెనుకటి సంగతి సుతరామూ జ్ఞప్తికి రానే లేదు.

కాలం ఎప్పుడూ ఒక్కమాదిరిగా ఉండదు. ఇన్నాళ్ళూ సుఖంగా కాలం గడిపిన పుండరీకుడు యిప్పుడు కష్టాలను ఎదుర్కోవలసి వచ్చినది. అతడున్న ఆ ప్రాంతంలో వర్షాభావం వల్ల పంటలు పండక కరవు సంభవించినది. ఆ సమయంలో పుండరీకుడు చాలా కష్టపడవలసి వచ్చింది. తిండికి లేక తన కుటుంబంలోనివారంతా మలమల మాడుతూ వుంటే ఇతని కన్నులనుండి నీళ్ళు జలజల కారసాగాయి. రానురాను కరవు ఎక్కువ అయినది; కాని తగ్గుదల చూపలేదు. తిండికి ఏ వస్తువులూ లేక మనుష్యులు మనుష్యులనే తినే పరిస్థితి ఏర్పడినది. ఈ కరవు బాధకు తట్టుకోలేక అతని అత్తమామలూ, కుమార్తెయూ చనిపోయారు. ఇక అక్కడనే ఉన్నయెడల జీవించడమూ, తన భార్యనూ ఏడాది వయస్సుగల కుమారుణ్ణి కాపాడుకోవడం అసాధ్యమని తోచి, పుండరీకుడు ఆ దేశం విడిచి సుభిక్షంగా వున్న దేశాంతరానికి పోవాలని నిశ్చయించాడు.

అప్పుడు దక్షిణదేశం కరువులూ కాటకాలూ లేక సుభిక్షంగా వున్నది. దక్షిణభారతదేశంలోని కర్ణాటకప్రాంతం తుంగభద్రానదివల్ల వుష్కలంగా పంటలు పండస్తూ ప్రజలకు ఎలాంటి కష్టాలూ లేక కాపాడుతున్నది. ద్రావిడదేశం కావేరీనదిమీద ఆధారపడి, ఫలవంతంగా ఉన్నది. కళింగ మధ్యప్రాంతం లాంగుల్యాశారదానదులవల్ల ఫలవంతమై ఉన్నది. వీటన్నింటికన్నా తెలుగుదేశం మరీ సుభిక్షమై ఉన్నది. పవిత్రమైన కృష్ణా, గోదావరీనదులు సర్వకాలాలూ ప్రవహిస్తూ ఉండడంవల్ల అక్కడ ఏ కాలంలోనూ కరువు అనేది వుండనే వుండదు. గోదావరీతీరభూమి మిక్కిలి శ్రేష్ఠమయినది. కొబ్బరితేటలూ, మామిడితేటలూ, పచ్చని పైరులూ కన్నులపండువుగా వుంటాయి. బాటసారులకూ, దరిద్రులకూ భోజనం పెట్టే అన్ననత్రాలు విరివిగా ఉంటవి. ఈ సంగతిని బాగుగా గ్రహించి పుండరీకుడు తన కొడుకును చంకను బెట్టుకుని, ఒక చేత్తో ఉగ్గంకట్టిన గంజికుండనూ, మరొక చేత్తో విల్లమ్ములనూ ధరించి, యీతాకుల చింకి చాపను తలమీద పెట్టుకుని గోదావరీ ప్రాంతానికి బయలుదేరాడు. అతని భార్య అయిన బోయపడుచు—అతని వెనుకనే కాళ్ళు ఈడ్చుకుంటూ రా సాగినది. వాళ్ళు మార్గంలో నానా శ్రమలూ పడి ఎలాగైతేనేమి చివరకు గమ్యస్థానమైన గోదావరీతీరాన్ని చేరుకున్నారు. అంతటితో పుండరీకుని మనస్సు కొంత నెమ్మదిపడినది. అతని భార్యకుకూడా కొంత సంతృప్తి కలిగింది. వారిద్దరూ ఆ గోదావరీ నీటిలో కాలుసేతులూ, మొగమూ కడు

క్కిని, మధురమైన ఆ నీటిని తాగి, కొంతసేపు సేద దీర్చుకున్నారు. తర్వాత పుండరీకుడు తన భార్యనూ, చిన్న కుమారుడినీ ఆ దగ్గిరున్న ఒక చెట్టునీడలో కూర్చుండబెట్టి, ఆ పక్కనే వున్న గ్రామంలోకి భిక్షార్థం వెళ్లి ఒక యింటి గుమ్మంలో నిలబడి “అమ్మా! పట్టెడన్నం వుంటే పెట్టు తల్లీ!” అని గట్టిగా అరిచాడు. ఆ పూరు ఒక అగ్రహారము కావడంవల్ల అక్కడివారు బిచ్చం వేస్తారని అతని తలపు. అతడు నిలిచి వున్న గృహం ఎంతో కలకలలాడుతూ, లక్ష్మీదేవి తాండవిస్తున్నట్లు పుండడంబట్టి, ఆ యింటి యజమానురాలైన బ్రాహ్మణి ఉత్తమురాలై వుంటుందని తోచడంబట్టి అతడు ‘దేహి’ అంటూ అన్నం యాచించాడు. ఆ యింటి యజమానురాలు ఇంటి లోపలనుంచే “నాయనా! ఇది వేళ కాదు. ఇంట్లో విశేషం వుంది. రెండు గడియలు పోయాక తిరిగి రా” అని జబాబు చెప్పింది. పుండరీకుడు “తల్లీ! మళ్ళీ రావడ మేమిటి? ఆ పెట్టెదేదో యిప్పుడే పెట్టు. అవతల నా భార్య, పిల్లవాడు తిండిలేక చావడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. నీకు పుణ్యం ఉంటుంది. ఇంత అన్నం పెడితే వాళ్ళను బతికించిన మహా పుణ్యం లభిస్తుంది.” అని మళ్ళీ గట్టిగా అరుస్తూ ప్రాధేయ పడ్డాడు.

ఆ కంఠస్వరం చాలా పరిచితంగా పున్నట్లు తోచుటవల్ల ఆ యిల్లాలు తోముతూ పున్న రాగిపాత్ర వట్టుకునే తొందరగా వచ్చి, చూడగా—తన భర్త అయిన పుండరీకుడే అలా ప్రాధేయపడి అడుగుతున్నాడని తెలుసుకుని—తన్ను అటలాడించడానికి అలా అంటున్నాడని భావించి సప్రకృతా “నరే, యీ తమాషాల కేమి లెండి? ఇప్పుడు స్నానానికి వెళ్లి, ఇంతలోనే తిరిగివచ్చేశారే! ఒకవేళ స్నానం కాకపోతే పెరట్లో సూతిదగ్గర స్నానం చేసి, సిద్ధంగా ఉండండి. ఇంతలో బోక్సలు వస్తాయు.” అని ఆ గృహిణి అన్నది.

గలా పలుకుతున్నది పుండరీకుని భార్యఅయిన సావిత్రియే కాని మరొకరే కాదు. అతడు బిచ్చానికి వచ్చినది తన యింటికే కాని మరొక యింటికి కాదు. అతడు ఏంతో వికారంగా ఉండి, చేతిలో ఓకంకోసం చిన్న కుండ వట్టు కొని వున్నా—అమెకు మాత్రం వికారరూపం కానరాలేదు. చేతిలో చెంబు ఉన్న ఎప్పుటి పుండరీకుడే కానవచ్చాడు.

పుండరీకుణ్ణి ఇంకా విష్ణుమాయ విడువలేదు. అతడు “అమ్మా! మీ మాటలు నాకు అర్థం కాలేదు, నే నేదో పవిత్రబ్రాహ్మణుడనని మీరు భావించి గౌరవంతో ఇలా అంటున్నట్లున్నారు. నే నొకప్పుడు ఉత్తమపంశంలో పుట్టిన

బ్రాహ్మణుడనే! ఇప్పుడే—పతితుడను. చాలా ఏండ్ల క్రిందటనే ఒక బోయకన్యను పెళ్లిచేసుకుని, సంతాన వంతుడనైనాను. కరువు సంభవించడంవల్ల మా దేశం విడిచి, కొన్ని నెలలు ప్రయాణం చేసి యీ రోజే ఇక్కడికి వచ్చాము. నా భార్య, కుమారుడూ ఒక చెట్టునీడ అకలికి అల్లాడిపోతూ చావడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. పట్టెడన్నం పెట్టి వాళ్ళ ప్రాణాలు నిలుపు తల్లీ!” అని మళ్ళీ ప్రాధేయ పడ్డాడు.

అతని భార్య సావిత్రికి ఇది ఎంతో ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించినది. తన భర్తను ఏదో భూతం ఆవేశించినదని ఆమె చాలా దిగులుపడినది. అమెకు ఏమి చెయ్యడానికి తోచినది కాదు. కొంచెం సేపు ఆలోచించి ఆమె “ఓ పరాత్పరా! అపద్ధంధూ! ఈయన వాస్తవంగా నా భర్తయే అయినట్లయినా, నేను పతివ్రతను అయినట్లయినా—ఈయనకు ఈ భూతావేశం పోయి యధార్థస్థితి రావాలని కోరుతున్నాను. ఓ దేవదేవా! నీవు ఈ నా కోరికను ప్రసాదిస్తావని విశ్వసిస్తున్నాను.” అని ప్రార్థించినది.

భగవంతుడికి ఆమెమీద అనుగ్రహం కలిగినది. తాను ఇంతవరకూ పుండరీకుణ్ణి పెట్టిన చిక్కులు చాలుననీ, యీ ప్రపంచమంతా విష్ణుమాయయే కాని, మరొకటి కాదని తెలుసుకోడానికి యిది చాలుననీ నిశ్చయించి వెంటనే ఆ మాయను తొలగించాడు. పుండరీకుడికి అప్పుడు నిద్ర నుంచి మెలుకువ వచ్చినట్లు స్మృతి కలిగింది. ఇంత వరకూ జరిగినది స్వప్నవృత్తాంతంవలె అతనికి తోచింది. అతడు చేతులు జోడించి, భగవంతుడికి మోకరించి నమస్కారం చేసి “నా అజ్ఞానాన్ని మన్నించి, తప్పులు క్షమించు ప్రభూ! నా భ్రాంతి నేటితో తొలగిపోయింది. “నర్వం విష్ణుమయం జగత్” అనినీ, బ్రహ్మది దేవతలు నీ దాసులనీ గ్రహించాను. నన్ను కరుణించు ప్రభూ!” అని ప్రార్థించెను. భగవంతుడి మాయవల్ల యమున గోదా పరిగానూ, తన గృహం వున్న మధురాపురి ఒక అగ్రహారంగానూ ఇదివరకు అతనికి తోచింది!

భగవంతుడు అతనికి ప్రత్యక్షమై కరుణించి ఆ బోయ పడుచూ, ఆ బాలుడూ తదితరాలూ తన మాయకల్పితాలే అనీ, బ్రాహ్మణుడు ఊరిలోకి రాగానే—వారు మాయమై పోయారనీ తెలిపి, “ఇకమీద ఎలాటి భ్రాంతి పెట్టుకోక—మహర్షుల ఉపదేశాలను విశ్వసించి, వారు చెప్పినట్లు నడుచుకొంటూ ఉండవలె” నని చెప్పి అంతర్ధాన మయ్యాడు.

కళ్యాణ ప్రాప్తికి గొన్ని సాధనములు

తరువ ర్తి సూర్యనారాయణ

అన్ని పనులయందును స్వార్థత్వముగ మత్వంతప్రధానము. స్వార్థమువీడినచో ఎంతటి నీచ ప్రాణియును గళ్యాణము లందగలడు.

శరీర నిర్వాహమున కావశ్యకమగు భోగములే అనానక్త భావముతో స్వీకరించవలెను. అనగా - అసక్తి లేకుండుట యున్నను కళ్యాణప్రదము. ఎట్టిపని చేయుచున్నను అహంకారమును బూర్తిగ విడిచిపెట్టవలెను. ఎటువంటి యుక్తము కావ్యమందును అహంకారమును జేరనియరాదు.

ఇంటిలో పరమేశ్వరుని మూర్తియించి భక్తిభావముతో పూజ, ఆరతి, స్తుతి - ప్రార్థన చేయవలెను. ఇదియును కళ్యాణమార్గమే.

ప్రతిదినము నియమపూర్వకముగ నేకాంతమున గూర్చుండి మనస్సుతో సంపూర్ణవిశ్వమును మరచి పావలెను. ఇట్టి జగత్తును మరచినచో కేవలమొక్క చైతన్యమగు అత్మయే శేషించియుండును. అప్పుడా చైతన్యస్వరూపమును ధ్యానించవలెను. ధ్యానముజేయుట వలన సమాధి కలుగును, ముక్తికలుగును.

ఇతరుల కుపకరించు కార్యములను మాత్రమే శరీరముతో నిష్కామభావము గలిగి చేయవలెనను నియమ మేర్పరుచుకొనవలెను. దీనికి జాలిన ధర్మమొండు లేనే లేదు. శ్రీరామచంద్రుడుగూడ

‘పరహితంబుకంటె బరమధర్మములేదు

అన్యహింసకన్న హానిలేదు’

అని నుడివియున్నాడు. ఈ నియమధారికి భవవిముక్తి లభించును. ఇంద్రియములు, మనస్సు వశమందుండెనా భగవద్ధ్యానమే సర్వోత్తమకళ్యాణసాధనము. వశమందు లేకుండెనా అట్టి వేళలయందు ఎట్టి కోరికయు లేకుండగ కేవలమాత్మ కళ్యాణార్థమై వ్రతోపవాసాది సాధనలు చేయవలెను. పరమాత్ముని ప్రాప్తిదక్క సన్యమేషియు సతని గోఆరాదు. ఇట్టి సాధనమువలన పరమేశ్వర ప్రాప్తియగును. సారాంశమేమన - మనస్సు, ఇంద్రియములు వశములో నుండియున్నప్పుడు ధ్యానయోగ సాధనము వశములో లేనిపక్షమున నిష్కామతతో కేవలము భగవత్ప్రాప్తికై తపస్సు ఉపవాసాదుల సాధనము చేయవలెను. కాని ఇన్నింటి కంటెనుగూడ భజనమనునదే సులభోపాయము.

లేచుచు, గూర్చుండుచు నడచుచు ప్రతివేళల నామమే జపించుచుండవలెను. నామము నెన్నడును మఱవరాదు. ఇది భగవత్ప్రాప్తి కత్యంత సులభోపాయము.

ఇంకొక సాధనముగూడ గలదు. అది ఆనందమయా భ్యాసము. దీనివలన నెల్లవేళల ఆనందమే కలుగుచుండును. పరిశ్రమకూడ చేయనక్కరలేదు. “ఆనంద మయోఽభ్యాసాత్” (బ్ర-సూ 1-1-12) ఆనందము పరమాత్ముని స్వరూపము. నాల్గువైపులను బయట లోపలను ఆనంద మొక్కటే పరిపూర్ణమయి యున్నది. యావత్ప్రపంచమునందానందమే వ్యాప్తమైయున్నది. ఒకవేళ ఇట్లుగా గన్పించకున్నను వాక్కుతో పలుకుచు మనస్సుతో తలచుచుండుము. నీటిలో మునిగిపోయినట్లు మునుకలు వేయుచున్నట్లుగ నిరంతరమానందముననే మునిగి యుండవలెను. మునుకలు వేయుచుండవలెను. రాత్రి బవలునానందమగుల్లై యుండవలెను. అప్పుడు మరణించినను గృహమగ్నిచే దహించబడుచుండినను ఇంకేదైన పెద్ద కీడు సంప్రాప్తించినను ఆనందమే, ఏమైన గానిమ్ము - కేవలమానందమేయని భావించుము. ఇట్టి విధమున సభ్యసించగా సభ్యసించగా సంపూర్ణ దుఃఖములు క్షేణములు పటాపంచలగును. వాక్కుతో పలికెడివా ఆనందమునే; మనస్సుతో మనసముచేయుదువా ఆనందమునే, బుద్ధితో ఆలోచించెదవా ఆనందమునే; కాని ఇట్లు నిర్మగ్నత కలుగకున్నను కల్పితరూపములో నానందానుభవమే చేయవలెను. దీనిపలితముకూడ బహుశ్రేష్ఠమైనదగును. ఇట్లు చేయఁజేయ కొన్నాళ్లకు నిత్యానంద ప్రాప్తికలుగును. ఈ సాధనమెల్లరును బేయగలుగుదురు. పూర్వకాలములో మహమ్మదీయుల పరిపాలనలో హిందువులను, ‘హిందువులారా! మీరు మహమ్మదీయులు కానక్కరలేదు. హిందువులుగనే యుండుడు. హిందూ మతాపలంబుకలుగనే యుండుడు. కేవలము మీపేరు మాత్రము మహమ్మదీయులలో వ్రాయించుకొనుడు. ఎవరైన అడిగినచో మేము మహమ్మదీయులమనిచెప్పడు. ఇందు మీకేమి నష్టమున్నది?’ అని యడిగిరి. హిందువు లంగీకరించిరి. ముందుముందు వారి సంతానముతో కాజీలు ‘మీరు మహమ్మదీయులు గనుక ఇస్లాముమతమును స్వీకరింపుడు’ అని చెప్పిరి. చివరకిట్టివారే నిక్కమగు మహమ్మదీయులైపోయిరి. ఈ విధముగనే మనమందరమును ఒక్క ఆనందమేయని స్థిరపరచుకొనవలెను. ఇట్టి నిశ్చయము చేసుకొంటిమా - ఎటుజూచినను ఒక్క ఆనందమే అగును.

భగవంతుని మూర్తి (విగ్రహము) లేదా - చిత్రపటము నెదుటనుంచుకొని నేత్రములు విప్పి అతని నేత్రములతో మననేత్రములను గలుపవలెను. కన్నులు దెరచి అందు

ధ్యానించవలెను. ఇందుండి భగవంతుడు ప్రత్యక్షమగునని ధ్యానమువేళ విశ్వాసముంచవలెను. విశ్వాసముతో గూడిన ధ్యానమువలన భగవంతుడు లభించును. ఇది కూడ సులభపాయము. ఈ జగత్తులోని వృక్షములు శిలలు మనుష్యులు పశువులు పక్షులు మున్నగు గన్పించు ప్రతి వస్తువును జూచుచు భగవంతుడే యీ రూపములను ధరించియుండియున్నవాడని భావించవలెను. మనస్సుతో- నీ యిచ్చ చొప్పునబొమ్ము. నమస్త్రరూపధారి భగవంతుడు నుమా! అని చెప్పము. కన్పించు వస్తువులన్నియు నారాయణ స్వరూపములే. నమస్త్ర ప్రపంచములోని సర్వులను భగవత్స్వరూపములే యని యెరింగి భగవద్బుద్ధితో మనసా యెల్లరకు నమస్కరింపవలెను. ఒక్క పరమాత్ముడే అనంత రూపములు ధరించెనని తలంచుచు నిట్టి యభ్యాసము చేయుటవలనను కళ్యాణకారియే కాగలదు. ఈ విధముగ శాస్త్రములయందనేకోపాయములు చెప్పబడియున్నవి. ఎవరికేది తేలికగ తోచునో వారది సాధించునవలెను. అందు జెప్పబడిన వానిలో నెద్దానిని సాధనము గావించినను గళ్యాణమొనగును.

వృత్తులు రెండు—అనుకూలము ప్రతికూలమునని. మనస్సునకు బాగని తోచునవి అనుకూలములు, విరుద్ధముగ దోచునవి ప్రతికూలములు. ఏ పనియైనను మనస్సున కనుకూలముగనున్నచో అట్టి పనిలో సహజముగ సంతోషమును, మనస్సునకు బ్రతికూలముగ దోచినదానిలో దుఃఖమును గలుగుచుండును. ఆ దుఃఖమును భగవద్దత్తమగు పురస్కారమని యెంచి అందుపైని గల ప్రతికూలత్వమును వేరుచేయవలెను. జరుగునదంతయు భగవంతుని కొరిక చొప్పుననే యని భావించవలెను. భగవంతుని ఆజ్ఞ లేనిదే చెట్టునుండి యొక అక్షై స గదల గలదా?

మనమనుకూలమందు సంతోషించి ప్రతికూలమునందు దుఃఖించెదము. అహ! ఈ విధముగ పరమేశ్వరుడు ప్రాప్తించ గలదా? భగవంతుని సంతోషము మన సంతోషముగా నిశ్చయించుకొనవలెను. మనోనుకూలమగు కార్యములలో ఇట్లే నిశ్చయించుకొనుటలో మనకేభాధయును లేదు; గాని మనస్సునకు బ్రతికూలములగువానిని అనుకూలముగా భేషుకొనవలెను. అది భగవంతునికి మాత్రము ప్రతికూలము గాదని బాగుగ జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. భగవంతునికే ప్రతికూలమగుచో అది జరుగుటయే యెట్లు? ఈ సాధనముపల్లను మనకు క్షేమము గలదు.

మాట సత్యము భాషించవలెను-వ్యవహారము సత్యముగా జేయవలెను. అచరణము సత్యముగా నుండవలెను. ఇందును గళ్యాణమే గలదు.

యావత్ప్రపంచములోని పదార్థము లే రూ ప ము లో గన్పడుచున్నచో అవియున్నియు నిజముగ సత్వరములే.

అవి యధార్థరూపములో మనయెడట నున్నవి. ఆ పదార్థము లన్నింటను సమబుద్ధియుంచవలెను; భేదభావము దొలిగించవలెను. ఏ వస్తువునందును భేదముంచరాదు. శరీరములో 'స్వ' ఊన్న భేదములేదు. అవయవములలో భేదములేదు. ఇట్లే పరస్పర భేదబుద్ధి యుండరాదు. సర్వ సమానత్వముంచి భేదబుద్ధి విడనాడవలయును. భేదబుద్ధి లేకుండుటచేతను గళ్యాణము కలుగును.

నీటి ప్రవాహము గాలి పశుపక్షులు మున్నగువాటి ఏ శబ్దము వినవచ్చినను, శబ్దమే భగవంతుడని భావించవలెను. ఎట్టి శబ్దము వినిపించిననునరే “నాదంబ్రహ్మ” శబ్దమునే బ్రహ్మమని యెంచవలెను. ఏమివినిపించిననునరే- అదే భగవంతుడు. దూషించినను ఆశీర్వదించినను రెండింటిని భగవంతునిగనే భావించుము. దూషణ వినిసంతనే మనకు కష్టముగలిగినచో ఇక శబ్దమును భగవంతునిగ నెక్కడ భావించినట్లు? భగవంతుడని యెంచితిమా అనందమే యానందము గలుగును. భగవద్దర్శనము గలుగు నానందమే దూషణ వినిసంతను గలుగునట్లు అను భవించవలెను. ఇదికూడ కళ్యాణసాధనము.

సంకల్పమాత్రమును (స్ఫురణ) భగవత్ స్వరూపమని యెంచి ఏకాంతములో కన్నులు మూసుకొని కూర్చుండ వలెను. మనస్సు చూచునది మనస్సు వెళ్లినదంతయు భగవంతుడేయని భావించవలెను. నామనన్న భగవంతునిదక్క సస్వవస్తువెద్దానిని జింతించనే చింతించదని నిశ్చయించు కొనవలెను. మనస్సు మట-పటాదులలో దేనిని జింతించిన నదేభగవంతుడని యెంచి అందులోనే భగవద్బుద్ధి యుంచ వలెను. మనస్సు చింతించునది భగవంతుడే అని విశ్వసించవలెను. మనస్సు చింతించుచున్నదే భగవంతుని స్వరూపము. మనస్సు భార్య, పుత్ర, ధనాదులను జింతించు చున్నను, వారిని భార్య పుత్ర ధనములని తలచక భగవంతుడేయని యెంచవలెను. శిలనుగాని వృక్షమునుగాని చింతించినను అదియు భగవంతుడే. ఎట్లు కనిపించు చుండునో భగవత్స్వరూపమునట్లే భావించవలెను. ఇదికూడ కళ్యాణప్రాప్తికి రాజబాట. పైనజెప్పబడిన సంగతులన్నింటిలో నొక్కొక్కటి యాచరించినను మేలుగలుగును; కాని శ్రద్ధబట్టి ఇష్టముబట్టి ఒక సాధనములో ఎక్కువకాలము ఒకదానిలో తక్కువ సమయము పట్టుట మాత్రము తప్పదు, కాని అన్నింటిపల్లను కళ్యాణమగుట సిద్ధము.

స్వప్నములో గన్నడిన జగత్తు కనులుదెరచి మేల్కొన్న మీదట గన్నడదు. గనుక, నేను స్వప్నములోనుంటిని నాకు గన్పించునదంతయు స్వప్నమని విశ్వసించవలెను. స్వప్నసమాప్తియందు అనలు సత్యవస్తువు దానికదే నున్న వ్యవస్థ. కనుపించువస్తువు సత్యమైనదికాదు. స్వప్న

మువంటిదని నమ్మవలెను. తోచునది, కన్పించునది లేనే లేదుగదా. స్వప్నముతప్పక తొలంగిపోవును. కన్నులు తెరువగనే తొలగిపోవును. ఇందుపై నెందుచే నింతవరకు కన్నులు తెరవలేదని అడిగినచో నందుపై - ఇంతవరకు ప్రపంచము స్వప్నమువంటిదనే నిశ్చయ మెప్పుడు చేసితివి? అని ఉత్తరమొనగుదుము. ఆత్మ సంకల్పము సత్యము గనుక యీ ప్రపంచము స్వప్నమని నిశ్చయించుము. సత్యముగా దోచుచున్నను సరే-స్వప్నము వంటిదని తలంచుచుండుము; తలంచగా దలంచగా నొక రోజున స్వప్నము నశించి సత్యవస్తువు ప్రాప్తించును.

అందరకు ప్రాణమన్నింటికంటె ప్రియమైనది. ఇంత కన్న ప్రియవస్తు వింకొకటిలేదు. అతిప్రియమైన వస్తు వెప్పుడును జ్ఞప్తిలో నుండును; గనుక ప్రాణములయందు బ్రహ్మభావముంచుము. వచ్చిపోవు శ్వాసలపై లక్ష్యముంచుము. శ్వాసలు చివరవరకునుండును. ఇట్ల భ్యాసము చేసినచో అంతసమయమున కుద్ధారముగలుగును. ప్రాణమును బ్రహ్మగాభావించుము. అందలిధ్వని బ్రహ్మనామమని భావించుము. వీలనన-ప్రాణములనుండి “సోఽహం సోఽహం” శబ్ద ముచ్చరించబడుచునుండును. ఇదియు బరమాత్ముని నామమే. గనుక ప్రాణమే బ్రహ్మయని నిశ్చయించినచో ఇదియును గళ్యాణమార్గమే. ఇప్పుడెప్పురికి నేది నులభోపాయమని తేచిన వారది అభ్యసించవచ్చును.

ఇట్టి వింకను వేలకొలంది యుపాయములున్నవి. కాని యేదియైనను జేయక తప్పదుగదా. సాధనచేయనిదే మేలులభించదు. ఈ సాధనలన్నియు భగవద్గీత - వేదములందు శ్రుతులందు జెప్పబడియున్నవి. శ్రేయోఽథిలామలందలి ఏయొక సాధననైనను తమకిష్టమైనది గ్రహించి అభ్యసించవలెను.

పరమానంద ప్రాప్తికి సాధనావశ్యకత

ప్రపంచమున నందరును సుఖమును గోరుదురు. అందరును బరమానందమే వాంఛింతురు. అహర్నిశలును సుఖప్రాప్తి ప్రయత్నముననే యుండురు. కాని సుఖము నంగతి యట్లుండనిమ్ము-అనలైన సుఖముయొక్క ఛాయయైన లభించదు. ఇందుకు గారణము? ఇంత ప్రయత్నించినను సుఖమేల చేకూరదు?

ఇందుపై గంభీరముగ నాలోచించితిమేని మనకు వాస్తవికసుఖ శాంతి ప్రాప్తికవరోధ శక్తువులు మూడుగలవని తెలియగలము. ఆ అవరోధమువలనే మనము సుఖమును నమీపించనైన జాలము. అవి-మల, వికేష, అవరణములు.

మలమన మనోమలినత్వము. వికేషమన్న చంచలత్వము. అవరణమనగా అజ్ఞానము యొక్క తెర. ఈ మూడింటిని

సమూలనాశము గావించనంతవరకు మనకు యధార్థ సుఖ ప్రాప్తి అసంభవము. ఇందులో అవరణ నాశమన్నది తేలికగనే జరుగగలదు. అవరణమును దొలగించుటకై పెద్ద ప్రయత్నమేదియు జేయనవసరము లేదు. భగవంతుడే స్వయముగ బుద్ధియోగము ప్రసాదించి యావత్తు మోహమును హరించును. భగవంతుడు—

“మచ్చిత్తా ముద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరం
కథయంతశ్చమాంనిత్యం తుష్టంతిచ రమంతిచ ||
తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకం
దదామి బుద్ధియోగంతం యేసమాముపయాంతి తే ||

(గీత 10.9.10)

“నాయందే నిరంతరమును మనస్సుంచినవారును నాయందే తమ ప్రాణములనుగూడ సమర్పించు భక్త పర్యులు నాభక్తిని చర్చించుచు బరస్పరమును నాప్రభావమును జెప్పుకొనుచు నాగుణము నాప్రభావమును వర్ణించుచు సంతోషించుచుండురు. నాయందే సర్వదా రమించుచుండురా నాధ్యానానన్తులయి నన్ను ప్రేమతో భజించు ఆ నాభక్తులకు సన్నే చివరకు బొందబాలిన తత్వజ్ఞాన రూపమగు యోగమును బ్రసాదించును.” అని చెప్పియున్నాడు.

మనస్సు మలినముగ చంచలముగ సుస్మంతవరకు చైవ్యపూర్వకముగ నన్ను భజింపనే లేడు; మరి యట్టివానికి బుద్ధియోగమెట్లు ప్రాప్తించును? పాపమువలన మనస్సులో సనేక విధములైన మలినవిచారములు బుట్టుచుండును; వికాంతములో ధ్యానముచేయుటకై కూర్చున్నచో చెడ్డ తలంపులే మనస్సులో బనించుచుండును; గదియే మనోమాలిన్యము. రాగ ద్వేష కామ క్రోధ లోభ మోహ కపట అధిమాన ఈర్ష్యాది దుర్గుణములు దుర్భావములును మనోమలినత్వముచేతనే కలుగును. ఏ ప్యక్తియందగుణము లెక్కుడుగ నెంతయుండునో వాని మనస్సుకూడ అంత మాలిన్యముచే నాచ్ఛన్నమైయుండును.

మలదోషనివారణకై యనేకోపాయములు జెప్పబడియున్నవి. ఇందులో బ్రధానములు రెండు—భగవన్నామ జపము, నిష్కామకర్మయము. భగవన్నామము పాపనాశన కార్యముగ మంత్రమువలె చేయును. ఇందు పాపనాశనమున కపరిమేయ శక్తి గలదు. కాని నామములో ప్రీతి, శ్రద్ధ, విశ్వాసముండుట అవశ్యకము. దురాశా పూరితుడగు వణిజుని ప్రధానదృష్టి ధ్యేయము ఘనసంపాదనమేయై నిరంతరమాధ్యయమునే మనస్సులో సుంచుకొని నమస్తకార్యములు చేయుచుండునట్లుగా భగవత్ప్రేమను లక్ష్యము జేసుకుని మనము రామనామమను తరుగని నిధులు ప్రోగుచేసుకొనవలయును.

ఇట్లే నిష్కామకర్మయోగమువల్లను మలవివాళము కాగ
లదు. నిష్కామకర్మయోగములో రెండు ముఖ్యభేదములు
గలవు. భక్తి ప్రధానకర్మయోగము. కర్మప్రధాన కర్మ
యోగము. ఈ రెండింటిలోను భక్తి ప్రధాన కర్మయోగము
విశేషముగ శ్రేష్ఠము. వాస్తవమునకు రెండును భగవత్ప్రా
ప్తికి లక్ష్యములే. స్వాధ్యాయము లేనిదే కర్మయోగము
ఫలించనే ఫలించదు. ఫలానక్రివిడిచి భగవత్ప్రాప్తికై
శాస్త్రోక్త కర్మలాచరించుటయే నిష్కామకర్మయోగము.
ఇట్టి నిష్కామకర్మయోగమువలన మన మనోమాలిన్య
రూపముగ యుగ్మములు, దురాచారములు నశించి సద్గుణ
ములు సవాచారము శాంతి, సుఖము సంప్రాప్తించును.
సాత్విక భావములు సద్గుణములు జనించును. ఈ విధ
ముగ మలదోష నివారణానంతరమున విశేషము దానం
తట యదేతేలంగి పోవును. చిత్తము పరమ నిర్మలమై
శాంతమై భగవద్భక్తిలో తత్పర మగును. పిదప భగ
వంతుని దయచేత ఆపరణముగూడ తొలగిపోవును. ఆప
రణము దొలంగినా పరమానంద ప్రాప్తి. మానవ జీవన
సఫలత్వమును, మోక్షమునుగాని భగవత్సాక్షాత్కారమును
గాని బడయనెంచువారికి నిష్కామ భావముతోడి భగ
వద్భక్తికంటె మించిన సాధన మన్యమెద్దియునులేదు.
భగవంతునిపై మనకనన్య ప్రేమయుండవలెను. ఇందుకే
తత్పరత్వమున ప్రయత్నించవలెనను లక్ష్యము మనకుండ
వలెను. సఫలత్వముగాంక్షించు నెల్లవారును తమకొక
లక్ష్యమేర్పరచుకొని నడచెదరు. ఎల్లరు తమజీవితమున
కొకలక్ష్యముంచుకొని తమ బుద్ధినిబట్టి ఆ ధ్యేయమునే
పరమోత్తమమని శ్రేష్ఠమని తలంతురు. ధ్యేయములో
సర్వోత్తమబుద్ధి లేకున్నచో ఆవైపున కేగుట కఠినమేగాక
అసంభవమును. మనలక్ష్యము జగత్తులో అన్నిటికంటె
మించినదై యుండవలెను. అట్టి లక్ష్యమునుండి విచలిత
మొనర్చు రాగద్వేషాదులవలన బుట్టునది మోహము.
మోహుడును మనము మన లక్ష్యమును జూడజాలము.

ఇచ్ఛాద్వేష సముత్థేన ద్వంద్వమోహేన భారత

సర్వభూతాని సంమోహం సర్గే యాంతి పరంతప,

(గీత 7-27)

“ఓఅర్జునా! ప్రపంచములో ఇచ్ఛాద్వేషమువలన బుట్టి
నుఖ దుఃఖాది ద్వంద్వరూపమైన మోహము చేతనే సమస్త
ప్రాణులు సత్యంతము సజ్ఞానతా విమోహులగుచున్నారు.”
ఇది సమస్త ప్రాణులదశ.

ఎంతోకాలమునుండి సాధన చేయుచున్నను భగవ
త్ప్రాప్తికాలేదని చాలమంది సోదరు లెంచవచ్చును. దీని
కేకైకకారణము, వారిబుద్ధి మనస్సు, పవిత్రముగ, స్థిర
ముగా లేకపోవుటయే యనవచ్చును. సాధనసఫలత్వము

మనోబుద్ధుల పవిత్రత్వ స్థిరత్వములపైననే ఆధారపడి
యున్నది. ఈరెండును పవిత్రమైయుండకున్నచో సాధన
ఫలము నిద్దించుట ఇంకెట్లు? నిష్ఠాపూర్వకమగు సాధన
వల్లనే మనోబుద్ధులయందు నిర్మలత్వ స్థిరత్వములు కలు
గును. మనస్సు ఇంద్రియములు శుద్ధమై - స్థిరమై భగవం
తునిలో ప్రవేశించుటకు మొట్టమొదట వానిని స్వవశీభూత
ములుగా చేసుకొనుట అత్యంతావసరము. ఇవి స్వాధీ
నము గానంతవరకు భగవంతుని స్వరూపములో స్థిరమై
యుండవు. భగవత్సాక్షాత్కారమునుగా జాలదు. పతం
జలిమహర్షి మనస్సును వశమందుంచుకొనుటకు - అభ్యా
సము వైరాగ్యమని యుపాయము చెప్పినాడు. ఇందు
వలన చిత్తము వశమగును. వృత్తులేకాగ్రమగును. చిత్త
నిరోధము కాజాలును. ఈ భావమే గీతలోగూడ సుస్పష్టము
చేయబడినది.

అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చగృహ్యతే

(6. 35)

“అభ్యాసము వైరాగ్యములవల్లనే మనము వశమందుం
డును” సంయతచిత్తుడే ప్రయత్నించిన భగవత్ప్రాప్తి
పడయగలడు. వ్యభిచారిణివృత్తులవలన భగవంతుని
బట్టుకొనుట కష్టమేగాక అసంభవముగూడ.

చిత్తములో విషయానక్రియున్నంత కాలము అచిత్తము
వశమందుండుట కష్టము. విషయానక్రి బోగొట్టుట
కుపాయము వైరాగ్యము. ప్రాపంచిక విషయములన్ని
యును దుఃఖస్వరూపములే యని వితర్కించుకొనుచుండ
వలెను. ప్రాపంచిక భోగములు దుఃఖమూలకములనియు
క్షణికములనియునని చెప్పి విద్వాంసులందులో లిప్తులు
గారని భగవంతుడు వక్కాణించియుండెను.

యే హి సంస్పర్శజాభోగా దుఃఖయోనయ ఏవతే

అద్యంతవంతః కౌంతేయ నతేషు రమతే బుధః॥

(గీత 5.22)

“ఈ యింద్రియములవలన విషయసంయోగమువలన
జనించు భోగములన్నియు విషయా సక్తులగు వారికి నుఖ
ముగా దోచును; అయినను నివియెల్ల దుఃఖ కారణములు.
అద్యంతములుగలవి. అనగా-అనిత్యములు గనుక అర్జునా!
బుద్ధిమంతులు జ్ఞానులిందు సంసక్తులుగారు.”

కనుక బుద్ధిమంతు లాలోచించవలసిన దేమనగా - ఇట్టి
విషయ భోగాసక్తులు మూర్ఖులనిన మనముగూడ అసక్తు
లమై యేల మూర్ఖులముగావలె? విషయా సక్తులు మూర్ఖు
లెట్లయిరి? వారి సమయము, ధనము వ్యర్థముగా వ్యయమై
పోవుచున్నది. జీవితము పాపమయమై పోవుచున్నది. పాడు
కారణముచే వారెన్నియో దుఃఖముల పాలుడుచున్నారు.

తనకుదానే దుఃఖమునకు గారణుడైనవాడే మూర్ఖుడు. కనుక విషయములనుండి చిత్తవృత్తులను సర్వదా తొలగించుచు నుండవలెను. ప్రపంచములోగల భోగములన్నింటియందును దుఃఖములను దోషములను జూచుచుండవలెను. విషయములు మోహము అనక్తి కారణముచే అమృతతుల్యములై సుఖప్రదములట్లు దోచుచున్నను పరిణామములో విషమువలె ఘాతకము. ప్రాణమును హరించునవి. ఉభయలోకములను బాడుచేయునవి. విషయభోక్త యీ జగత్తులో పడేపడే పుట్టుచు జచ్చుచు నానా ప్రకార దుఃఖములలోబడి పీడితుడగుచున్నాడు. విషయభోగము విషభక్షణమున కంటెను హనికారకము. అలోచించి వితర్కించి విషయములలో కేవలము దుఃఖమే యున్నదని చూచువాడు. గుర్తించువాడే బుద్ధిమంతుడు. సమస్త విషయముల త్యంతాపవిత్రములనియు ఘృణితములనియునందే రమించుచుండుట పాపమనియు దోషదర్శనమునకు తాత్పర్యము. పోనీ - యీ భోగములు సుస్థిరములైనచో నిత్యము సుఖప్రదములని యెంచవచ్చును. కాని యివి క్షణభంగురములు. ప్రతినిమిషమున మున పరివర్తన శీలములుగదా. ఇదియునుగాక ఇందు సుఖముకూడ లేక మాత్రమునులేదు. అదైన క్షణికము. అదియు భ్రమవల్లనే సుఖప్రతీతి. క్షణకాలనుఖముగూర్చి మహాదుఃఖ సముద్రమున ముంచివేయుచున్నవి. వాస్తవమునకవి సుఖస్వరూపములే ఆయియున్నచో నిరంతరము సుఖరూపములై యుండియుండునుగదా. గనుక విషయములనిత్యము లస్థిరము లనుఖములు విషరూపములు సరకపాత మొనర్చునవియును. విషయములయెడ మనకుగల అనక్తియు వైరాగ్యమున మనకుగల విరక్తిచేతనే అంతయు దారుమారై నది. అందుచేతనే మనకు విషయములు సుఖముగ గన్పట్టి వైరాగ్యము చెడ్డగ దోచుచున్నది.

వాస్తవములో విషయములనిత్యములగుటబట్టి సర్వదా అనత్తులు. విషయముల ఈ అనిత్యత్వము వాటి అనత్త్వము చూచుచుండియు అనుభవమున నెరింగి యుండియుగూడ మనము తదుపభోగమునకే ప్రవృత్తులమగుచుందుమిది మన తెలివితక్కువ తనముగాదా? ఇట్టి మూర్ఖత్వమును నదాలోచనతో బోగొట్టుకొనవలెను. అలోచనవలన వివేకము జనించును; వివేకమువలన వైరాగ్య ముత్పన్నమగును. ఈ దృఢ వైరాగ్య శస్త్రముతో విషయరూపమగు సంసార వృక్షమును దెగనరుకుట చెతకుగడ నరుకునంతటి తేలిక పనిగా గాజాలును, విషయముల దెనకు వృత్తులను నెన్నుదును బోనివ్వకుండుట వాటినుండి మిక్కిలి ఉపరమత్వము గాంచుట తచ్చింతనము మానుకొనుట యనునదే వాటిని ఛేదించుట యన్నది. సర్వవిధానర్థముల యుత్పత్తియు

వీటిని జింతించుటవలననే యగుచున్నది. భగవంతుడు గూడ—

“ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషాపజాయతే
సంగాత్సంజాయతే కామః కామాతో ధౌఽభిజాయతే॥
క్రోదాద్భవతి సంమోహః సమోహాత్ స్మృతివిభ్రమః
స్మృతిభ్రంశాద్ బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ ప్రణాశ్యతి॥
(గీత 2-62,63)

విషయచింతనునికి వాటియందానక్తి గలుగును; అనక్తి వలన కామన; తద్విప్లుమున గ్రోధము; దీనివలన మిక్కిలి మూఢభావమువలన స్మృతిభ్రమము జనించును; స్మృతి భ్రమవలన బుద్ధి - అనగా జ్ఞానశక్తి నశించును. బుద్ధి నాశనమువలన నిజస్థితి పతనము ప్రాప్తించును.

సత్రా అనక్తులనుగొని విషయచింతన మొనర్చుటయే పతనకారణము. సశ్వరములని - క్షణభంగురములని అని త్యములని యెరింగి వీటిని దుఃఖకారణముగా భావించితిమా ఇవి మనలను స్పృశించనైనజాలవు.

గీతలో :—ఎవనికి సర్వకర్మములయందును సర్వపదార్థములయందును అనక్తి లేకుండునో వాడే సర్వసంకల్ప సన్యాసి యని చెప్పబడును.

“యదాహినేంద్రియాద్రేమ సకర్మస్వనుషజ్యతే
సర్వసంకల్పసన్యాసి యోగారూఢస్తదోచ్యతే”

(గీత 6-4)

పదార్థములయందును గర్మలయందును అనక్తమన స్కూడు గాని వాడే యోగి యనబడును. పని చేయుచుండును గాని అనక్తుడు గాడు. స్ఫురణముండును గాని అనక్తి యుండదు. ఇట్లు సర్వసంకల్పములను దృఢజించిన వాడే యోగారూఢుడు. ఇందువలన తేలినదేమనగా-పదార్థములను సశ్వరములని క్షణభంగురములని యెరింగిన మీదట తత్సమృతా స్ఫురణా మాత్రమే కనుక నిది అసర్వకారి కాదు. సత్రా కలిగియుండుటచేతనే అనక్తి కలుగును. అనత్ అనగా అభావములో అనక్తి యుండనే యుండదు గదా. కాని అందుచేత యీ చరాచర జీవులుగూడ అనత్తులే యని యెంచరాదు. అవి అనత్తులుగావు. కార్యరూపమగు మన యీ శరీరమనత్తు, క్షణభంగురము, సశ్వరము, అద్యంతములు గలది. అనత్తునకునికియే లేదు, సత్తు కెన్నడును అభావము లేనేలేదుగదా.

నానతో విద్యతేభావో నాభావో విద్యతేనతః

(గీ 2-16)

మరియు.

అంతవంత ఇమేదేహో నిత్యస్యాక్తా శ్శరీరిణః

అనాశిసోఽప్రమేయస్య తస్మాద్దుష్టద్వంద్వభారత ॥

(గీత 2-18)

దేహము నశ్వరము. కాని దేహి (ఆత్మ) అవినాశి. దేహమనత్తు. దేహి నత్తు. దేహముయొక్క అన్ని వస్తువులు అనిత్యములు క్షణభంగురములును. ప్రపంచమున మనము చూచుచున్న సత్య స్ఫూర్తియంతయును ఆ పరమాత్మునిదే. ఆ పరమాత్మ నిత్యుడు, శాశ్వతుడు, ననాతనుడు, అవ్యయుడు. అతనియొక్కని వలననే సర్వసత్య స్ఫూర్తియగుచున్నది. చేతనా స్ఫురణములు యావత్తును వానివే. అతడే నిత్యసత్య స్వరూపుడు. ప్రపంచముయొక్క సత్యమూలమున అతనియునికి. ఈ ప్రకాశించు చేతనత్వము పరమాత్ముని స్ఫూర్తియే. ఇంతయు పరమాత్ముని స్వరూపము. నమస్తము వినాశనమై పోయినను తద్వినాశము గాదు. అతడు సర్వదా సర్వత్ర ప్రత్యక్ష విద్యమానుడు. ఇట్టి ఆ పరమాత్ముని శరణుజొచ్చి ఆనందసుధాసాగరమున మునకలు వేయుచుండవలెను. ఇందుకై కొన్ని యుపాయములు భగవంతుడే చెప్పియున్నాడు.

“ధ్యానేనాత్మనివశ్యంతి కేచిత్తాత్మాన మాత్మనా
అన్యేసాంభ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే
అన్యేత్వేపమజాసంతః శృత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే
తేఽపిదాతితరంత్యేవ మృత్యుం శృతిపరాయణాః”

(గీత 13-20-25)

“కొందరా పరమాత్ముని పరిశుద్ధమగు సూక్ష్మబుద్ధితో ధ్యానముద్వారా హృదయములో గాంచుచుందురు. కొందరు జ్ఞానయోగముద్వారా, కొందరు కర్మయోగముద్వారా చూచుచుందురు-అనగా బొందుచుందురు. కాని ఇతరులు-అనగా మందబుద్ధులు న్యయముగ నిట్లెరుంగ జాలనివారై తత్వ విదులగు నితరులవలన వినియే తపనుసారముగా ఉపాసించుదురు. అట్టి శ్రవణపరాయణులగు వారుగూడ మృత్యు రూపమగు సంసారసముద్రమునుండి నిస్సందేహముగా తరించిపోవుదురు.”

మహాత్ములగువారు జెప్పనుపాయమేది? వారేదో యొక దాని అంగమాత్రము దెలిసినను తత్సాధనవలనను సాధకునికి గళాణమే.

చాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్ధాలకుడు సత్యకామునితో గోసేప బ్రహ్మజ్ఞానము చేకూర్చునని నుడిచెను. అట్లే ఒక్క గోసేప చేసినంతమాత్రముననే సత్యకాముడు కృతార్థుడయ్యెను; వానికి భగవంతుడు ప్రాప్తించెను. మహాత్ముల కధనానుసారము గోసేపయే పరమము ఖ్య సాధనమయ్యెను; పతంజలి మహర్షి నుడివియున్న అష్టాంగ యోగములోని ఒక అంగము లేక యొక ఉపాంగమాత్రముననే బ్రహ్మప్రాప్తికాబాలును. కేవల ధ్యానముచేతను ప్రాణాయామముచేతనుగూడ భగవంతుని బడయవచ్చును.

నియమాంగ స్వాధ్యాయము ఈశ్వరప్రణీధానము చేతను గూడ పరమాత్మప్రాప్తి నిశ్చయము.

ఈశ్వరప్రణీధానాద్వా || (యోగ-1-23)

దీనివల్ల స్పష్టమైన దేమనగా - ఒకయంగము చేతగాని యొక ఉపాంగముచేతగాని భగవత్ప్రాప్తి కాగలదు. హృదయమును పవిత్రముగను మనోబుద్ధులను స్థిరముగను జేసుకొనుటకు శాస్త్రోక్త విభిన్నమార్గములలో నేదో యొకటి నిశ్చితము చేసుకొని ప్రాణపణముగ ప్రయత్నించవలెను. భగవత్కృపవలన విజయము నిశ్చితము. సఫలత్వము ప్రాప్తించితీరును.

పండ్రెండవ అధ్యాయములో భగవానుడు ‘మత్పరాయణులగు భక్తులు సంపూర్ణ కర్మలు నాయందర్పణముజేసి నగుణస్వరూపుడైననన్నే తైలధారవలె అనన్యధ్యాన యోగముతో నిరంతరము చింతించుచు భజించెదరు. ఆ మదర్పిత చిత్తులగు ప్రేమిభక్తులను నేను శీఘ్రములో మృత్యు రూపమగు సంసారసాగరమునుండి యుద్ధరించెదను.’ ఇటుపైన భగవంతుడు అర్జునునితో - ‘నీవు నాయందు మనసు నుంచుము, బుద్ధియుంచుము. ఇట్లైనచో నీవెప్పుడును నాయందే వసించెదవు - అనగా నన్నే పొందెదవు. ఇందు సందియము నుంతయునులేదు. కాని నీవు మనస్సును నిశ్చలరూపముగ నాయందు హత్తజాలక పోయితివా-అభ్యాసమువలన నన్ను బడయుటకై యూహించుము. ఒకవేళ ఇట్లభ్యాసము చేయుటకు ససమర్థులైనచో కేవలము నాకొకతే కర్మలచేయుటలో పరాయణుడవు గమ్ము. ఇట్లు నా అర్థకర్మములు గావించుచు నన్నే పొందగలవు. ఇదియు జేయజాలనందువా సర్వకర్మల ఫలితమును ద్యజించుము. ఇట్టి త్యాగమువలన తత్కాలమే పరమశాంతి ప్రాప్తించును.’ అని వచించినాడు.

పై వివరణములో భగవానుడు సాధనయొక్క విభిన్న మార్గములు జక్కగ దేటతెల్లము గావించెను. ఎవని కేది ఇష్టమో ఎవని కెట్టి సామర్థ్యముండియుండునో, అతడట్లే చేయవచ్చును. ఇట్లే నాల్గవ అధ్యాయమందుగూడ యజ్ఞ నామముతో సాధనయొక్క యుక్తులు మార్గములు గొన్ని చెప్పబడినవి.

‘[బ్రహ్మర్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మగౌ] [బ్రహ్మణాహుతం బ్రహ్మైవతేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా ||
దైవమేవాపరేయజ్ఞం యోగినః పర్యుపాసతే
[బ్రహ్మగ్నావపరేయజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజాహ్వతి
శ్రోత్రాద్ నింద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిమజాహ్వతి
సర్వాణీంద్రియ కర్మాణి ప్రాణకర్మాణి చాపరే
ఆత్మసంయమ యోగాగ్నౌ యోగయజ్ఞాస్తధాపరే
స్వాధ్యాయ జ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయః సంశితవ్రతాః

అపానే జుహ్వతిప్రాణం ప్రాణేపానం తథాపరే
ప్రాణాపాన గతీ రుద్ధ్వా ప్రాణాయామ పరాయణాః
అపరే నియతాహారాః ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి
సర్వేష్యేతేయజ్జవిదో యజ్జక్షపిత కల్మషాః ॥

(గీ. 4-24-30)

“యజ్జమందర్పణము చేయబడునదియు బ్రహ్మయే. హవనముచేయబడు ద్రవ్యముగూడ బ్రహ్మయే. బ్రహ్మరూపు డగు కర్తవ్యుడైన బ్రహ్మరూపాగ్నియందు దాహుతి యొనగట యను క్రియయు బ్రహ్మమే. అట్టి బ్రహ్మకర్మమందు తత్పురునికి ప్రాప్తయోగ్య ఫలితము బ్రహ్మమే. కొందరుయోగులు దేవతాపూజనమని యజ్జమునే లెస్సగ అనుష్ఠించుచుందురు. కొందరు పరబ్రహ్మ పరమాత్మరూపమగు అగ్నిలో అభేద దర్శన రూపమును యజ్జము ద్వారానే ఆత్మరూప యజ్జహవనముచేయుచు నుందురు. కొందరు శ్రోత్రాది సమస్తేంద్రియములను సంయమ రూపాగ్నియందు వేల్చుదురు. కొందరు శబ్దాది సమస్త విషయములను ఇంద్రియ రూపాగ్నిలో హవనము చేయుచుందురు. కొందరుయోగులు సమస్తేంద్రియ సర్వకర్మలను ప్రాణముల సమస్త క్రియలను జ్ఞానప్రకాశితమగు ఆత్మసంయమ యోగరూపమగు అగ్నిలో వేల్చుదురు. కొందరు ద్రవ్యసంబంధమగు యజ్జకర్తలు మరికొందరు తపస్యారూప యజ్జకర్తలు, కొందరు యోగరూప యజ్జకర్తలు, కొందర హింసాది తీక్ష్ణవ్రత సమేతులై యత్నశీలులై స్వాధ్యాయ రూపమగు జ్ఞానయజ్జకర్తలును. కొందరు యోగులు అపానవాయువుతో ప్రాణ వాయువును వేల్చుదురు. ఇంకెందరో నియమితాహారులు ప్రాణాయామ పరాయణులునగువారు ప్రాణాపానగతులను

నిరోధించి ప్రాణములను ప్రాణములయందే హవనము చేయుచుందురు. ఈ అందరు సాధకులును యజ్జముల ద్వారా సమస్త పాపములను బోగొట్టు కొనువారును యజ్జ విదులులై యున్నారు.”

పై శ్లోకములలో భగవానుడు సాధనయొక్క భిన్నభిన్న మార్గములును ఆనేక కళ్యాణమార్గములును సూచించి యున్నాడు. వీనిలో నేయొక్కటై సమ సరే-సాధించు పురుషుడు పరమాత్ముని బడయగలుగును. ఇక్కడ “యజ్జ” శబ్దము సాధన వాచకము. తద్వారా సనాతన బ్రహ్మప్రాప్తి యును. కర్మనిష్ఠ జ్ఞాననిష్ఠ- ఈ రెండింటి భేదములు విస్తారముగ జెప్పబడియున్నవి. వీనికనేకాంగము లుపాంగములుగలవు. అందుల నేదైన నొకమార్గమును తత్సాధనము నేమహాత్ముడైన మనకు దెలియజేసినా మనము తరించిపోవుదుము. మనకు భగవత్ప్రాప్తియు గలుగును. కర్మయోగ సాంఖ్యయోగసాధనములద్వారా అధ్యాత్మపథ ప్రవేశులకు సఫలత్వము నిశ్చితమే. మహాపురుష ప్రాక్త మగునేయొకమార్గ మనునరించిన వారును పరమ పదమును బడయగలుగుదురు.

ఉపర్యుక్త సాధనములలో నే యొక సాధనము సవలంబించిననుసరే-మల-విక్షేప-అపరణములు పూర్తిగా సశించి పోవును. అసగా-వారి సమస్త దుర్గుణ-దురాచార-దుఃఖముల-విఘ్నముల మోహముయొక్క నాశనమై బుద్ధి మనస్సు స్థిరపడి భగవత్కృపవలన భగవత్తత్వ మెరింగి సాధకుడు పరమశాంతి పరమానందము నిశ్చయముగ బడయగలడు.

(కళ్యాణ సుండి)

వేదాఽహమేతం పురుషం మహాంతం ।

ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ।

తమేపం విదిత్వాతి మృత్యుమేతి ।

నాఽన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ ॥

భగవద్గీత మానవజాతికంతకు మతగ్రంథము

శ్రీ గాయత్రీ పీఠాధిపతులగు శ్రీశ్రీశ్రీ విద్యాశంకర భారతీస్వామివారి ఉపన్యాస సారము.

ఈ మార్గశిర మాసములో శుద్ధ ఏకాదశి పవిత్ర దివసము (ది 2-12 57) శ్రీ గీతా జయంతి మహోత్సవదివసము కావున బందరు పట్టణములో విశిష్టాదైవత మత ప్రచార సంఘమువారున్న యతిరాజ మహిళామండలి వారున్న శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ జీయరుగారిచేత 18 దినములు గీతా జయంతుత్సవములను చేయుచు ఆ యుత్సవముల ప్రథమ దివసమున శ్రీ గాయత్రీ పీఠాధిపతులగు శ్రీశ్రీశ్రీ విద్యాశంకర భారతీస్వామివారిని అధ్యక్షులుగా ఏర్పాటుచేయగా, వారు అనాడు 'భగవద్గీత మానవజాతి కంతకు మతగ్రంథము' అను విషయమును గురించి చక్కని విమర్శతో కూడిన ఉపన్యాసమును గావించిరి. దాని సారభూతమీ క్రింది వ్యాసము.

మనస్సుతో నాలోచింపగలిగిన వ్యక్తి మానవుడు. అట్టి మానవుని మనస్సుకు మూడు రకముల ప్రవృత్తి కలదు.

1. వాంఛించుట, 2. అనుభవించుట, 3. తెలిసికొనుట. వాంఛయొక్క ఫలితము కర్మాచరణమేకదా. అనుభవ మెప్పుడును ప్రేమను పురస్కరించుకొని యుండును. ప్రేమయనగా భక్తియొక్క స్వరూపమేకదా. తెలిసికొనుటకు పర్యవసానము సర్వజ్ఞత్వమును కలుగజేయు జ్ఞానమే కదా. ఇట్లు మానవుని ప్రవృత్తి సహజముగ కర్మ, భక్తి, జ్ఞానములను త్రిపథగామియై విరాజిల్లుచున్నది. సర్వ మానవుల కివ్వించున సలరారు త్రివిధమానసిక ప్రవృత్తులను సంస్కరించి పరిపూర్ణత చెందించి మోక్ష సామ్రాజ్యమున సభిష్ఠింపజేయుటకే భగవద్గీత అవతరించి నది. ఈ కర్మభక్తిజ్ఞానములను మూడింటిలోను ఎట్టి వైషమ్యము లేదనియు, పైపెచ్చు అవన్నియు సమరస ముగా జీవుని గమ్యస్థానమునకు చేర్చు మార్గమును ప్రదర్శించుననియు భగవద్గీత బోధించుచున్నది.

గీతలోని 18 అధ్యాయములును కర్మషట్కము, భక్తి షట్కము, జ్ఞానషట్కము అను విధమున ఒక విభాగ మును, జీవషట్కము, ఈశ్వరషట్కము, జీవేశ్వర ఐక్యషట్కము అను విధమున ఇంకొక విభాగమును-ఇట్లు రెండు విభాగములుగ పరిశీలించవచ్చును. మరియు ఈ రెండు విభాగములును భిన్నపూర్ణములుగాక అన్యోన్య సంబంధముగలవియునై విరాజిల్లుచున్నవి. అదెట్లులనగా- మొదటి షట్కములో ప్రశంసించబడు జీవుడు. ఆ షట్క ములో ప్రతిపాదించబడిన నిష్కామ కర్మానుష్ఠానముచే సంస్కృతుడై, ద్వితీయ షట్కములో ప్రతిపాదించబడిన ఈశ్వరుని ఆ షట్కములో ప్రశంసించబడిన భక్తిచే భజించి తృతీయ షట్కములోని జ్ఞానముచే జీవబ్రహ్మైక్యమును పొంది ముక్తుడగును. అని గీతాసందేశము. ఇంకను కర్మ జ్ఞానములమధ్య భక్తి ఉండుటవలన దేహశీదీపన్యాయ

మున ఇటు కర్మమునకు అటు జ్ఞానమునకును ఉపయోగించునదై యున్నది. అందుకనే ఈ మూడింటియొక్క అన్యోన్యసంబంధమును వ్యక్తము చేయుచూ జ్ఞానమును ఒక దీపముగా పోల్చి ఈ జ్ఞానదీపమునకు కర్మనిష్ఠాఫలితము వత్తి అనియు భక్తి చమురు అనియు గీత పఠించినది. వత్తియు చమురును లేని దీపము వెలగదుగదా. కనుక కర్మ, భక్తిలేనిదే జ్ఞానోదయము కానేరదు.

ఇంకను గీతలో నీ కర్మ భక్తిజ్ఞానములేకాక, యోగము, సన్యాసము, ప్రపత్తి, వైరాగ్యము ననుసరి కూడ బోధింప బడినవి. గీతలోని 700 శ్లోకములును ఈ పై యేడు విషయముల క్రిందను భాగింపవచ్చును. వీనిలోకూడ ఒక క్రమపద్ధతిని సోపాన పరంపరగా గీత బోధింపుచున్నది. అదెట్లులనగా - జీవుడు నిష్కామ కర్మానుష్ఠానముచే చిత్తశుద్ధిని ప్రప్రథమమున పొందవలెను. ఇట్లు చిత్తము లోని మాలిన్యము నిష్కామ స్వధర్మానుష్ఠానముచే పోగా, యోగాభ్యాసముచే చిత్తములోని చాంచల్యము పోవును. కనుక కర్మతరువాత యోగము పైమెట్టు. ఆపైని భక్తి చేయగా భగవంతుని అనుగ్రహము కలుగును. ఆపైని ప్రపంచ విషయములందు వైరాగ్యమును అభ్యసించిన గాని ఆ భక్తి భగవంతునియందు దృఢపడనేరదు. అంతట భక్తివైరాగ్యములలో భక్తి అధికముగ నుండిన ప్రపత్తిలోని కిని, వైరాగ్యము అధికముగ నుండిన సన్యాసములోని కిని దింపును. ఆపైని జ్ఞానము కలిగి జీవుడు ముక్తుడగును. ఇట్లు గీత పైయేడు సోపానముల ద్వారా మోక్షమార్గమును ప్రదర్శించినది. మోక్షసాధనలు ఈ యేడు కంటే లేనేలేవు. ఇట్లు వీని నన్నింటిని సమరస పద్ధతిని సమన్వయపరిచి మోక్షమార్గమును ప్రదర్శించిన గ్రంథము భగవద్గీత తప్ప నింకొకటిలేదు.

ప్రపంచములోని ఇతరమతగ్రంథములు, అనగా బైబిలు, కొరాను మున్నగునవి ఈ యేడు సాధనలలోనే

యొకదానినో లేక కొన్నింటిని మాత్రమే స్వీకరించి మతమును ప్రదర్శించినవి. బైబిలులో భక్తియును, నీతియును, కొరానులో ప్రపత్తియును, బౌద్ధమత గ్రంథములో అహింసాదీనితి, వైరాగ్యమును, జూడయజము నీతిని, పారసీక మతము భక్తిని, వైష్ణవ శైవశాక్తేయాది మతములు భక్తిని, ఈ విధముగ ప్రపంచములోని మతము లన్నియు గీతలో బోధింపబడిన వివిధ సాధనలలో నేదో యొకదానినో కొన్నింటినో మాత్రమే బోధింపుచున్నందున ఇతర మత గ్రంథములలో బోధింపబడినవన్నియు గీతలో అంతర్భాగములై యున్నవనియు, గీతలోలేనివి దేనిలోను లేవనియు స్పష్టమగుచున్నది. కనుకనే గీతప్రపంచములోని మానవులందరికిని మతగ్రంథముగా విరాజిల్లుచున్నదనిన అతిశయోక్తికానేరదు. ఈ కారణము చేతనే గీత ప్రపంచములోని భాషలన్నింటిలోకిని అనువదింపబడి ప్రకాశింపుచున్నది.

ఇంకను మన సంస్కృత వాఙ్మయములోనే యుద్గీత, రామగీత, శివగీత, శ్రుతిగీత మున్నగు అనేక గీతలు ఉన్నవి. కాని ఆ గీతలన్నింటిలోను ఈ భగవద్గీత మాత్రమే ప్రఖ్యాతిని గాంచినది. దీనికి రెండు కారణములు గలవు. మొదటిది- ఆ మిగతా గీతలలోకూడ ఇతర మత గ్రంథములవలెనే మోక్షసాధనములలో ఏకొన్నియో చెప్పబడినవి; కాని, అన్ని సాధనములను గీతలోవలె సమన్వయపరుపబడలేదు. రెండవకారణ మేమనగా—మిగతా గీతలు ఆయా అవతారమూర్తులచే బోధింపబడగా, భగవద్గీత సాక్షాత్తు

ఆ భగవంతుని చేతనే బోధింపబడినది. గీతను శ్రీ కృష్ణుడు బోధించినట్లు కనపడుచున్నను, దేవకి వసుదేవుత్రుడుగా కృష్ణుడు గీతను చెప్పలేదనియు, సాక్షాత్తు ఆ భగవంతుడుగానే బోధించినాడనియు గీతలో స్లోకములవలననే స్పష్టపడుచున్నది. నాల్గవ అధ్యాయ ప్రారంభమున శ్రీ కృష్ణుడు ఈ గీతాబోధను సృష్ట్యాదిని సూర్యభగవానునికే చేసినట్లు కనపడుచున్నది. ఈ సృష్టి పుట్టి ఇప్పటికి 195½ కోట్ల పైచిలుకుసంవత్సరములైనది. కనుక ఈ భగవద్గీతలోని బోధ 195½ కోట్ల సంవత్సరాలకు పూర్వముది. అంతియే కాదు. ఈ సృష్టికి పూర్వము ప్రళయము, దానికి పూర్వము ఇంకొక సృష్టియు—అట్లు పరంపరగా వెనుకకుపోవుచూ సృష్టి అనాది అయ్యున్నందున, గీతాబోధయు అనాదియే అయ్యున్నది. మిగతా బైబిలు, కొరాను మున్నగునవి 200 సం॥ లలోపువిగదా. కనుక సృష్టికంతకు ప్రవర్తకమై మానవజాతి కంతకు మత గ్రంథముగ విరాజిల్లగల లక్షణములుగలది ఒక భగవద్గీత తప్ప వేరొకటి లేదనిన అతిశయోక్తి కానేరదు. ఆయా ఇతరమత ప్రవక్తలు ఆయా కాలములలో ఆయాదేశములలోనున్న పరిస్థితులనుబట్టి అవసరమగు బోధను చేసియున్నారు. కాని శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని నిమిత్తముగా చేసికొని సర్వకాలములకు సర్వదేశములకు పనికివచ్చేలాగున మోక్షమార్గమును భగవద్గీతలో ప్రదర్శించినందున గీతయే మానవజాతికంతకును మతగ్రంథము.

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE

A breathing space. A fear that I have long been usurping a few precious moments of your busy life, Reader, has, of late, grown much upon me. A high-brow stuff like architecture cannot, perhaps, be relished *ad infinitum* and a small break, a respite, a breathing space, might be much welcome by you. There is an adage that even when an elephant sits, it will be as tall as a horse. Architecture has tried to come down her queenly pedestal in my articles, yet she is no common-man's paragon. And to love her and live with her, one requires within one-self much pep and pepsin. As no natural resource is perennial I do not propose to tap your load of energy and patience to the last quantum, but will be planned and systematic in my exploitation of your wasting assets. So *au revoir* !

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

(Continued from previous Issue)

By

N. RAMESAN, M. A.,
(Indian Administrative Service.)

CHAPTER X

THE DEMISE OF ARYAMBA

He called upon the local brahmins to help him in the matter. However, since it was not only uncommon, but also irregular for a sanyasin to perform the funeral rites for anyone of the family, the local brahmins got infuriated and refused to help Sankara. Sankara used all kinds of arguments with them, but in vain. Thereupon he got angry and cursed them that from that day they would become bereft of knowledge, and that their country would not become fit for the residence of a sanyasin, and that if a sanyasin happened to go there he would become a sinner. Chidvilasceya Sankara Vijaya referring to this states as follows :

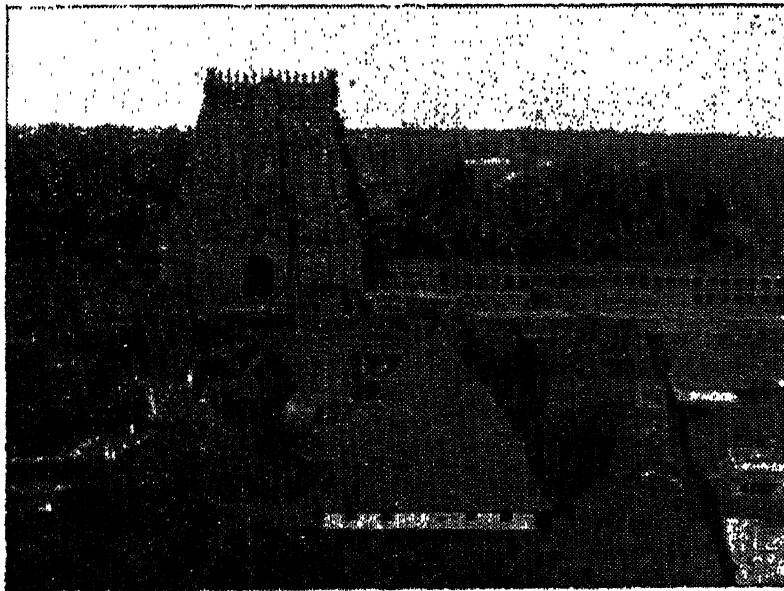
“ भवेत् देशोऽपि यतिनां वासयोग्यो न जायताम्
अथवा यदिहायातः पतितस्त भविष्यति ”

The Vyasachaliya Sankara Vijaya has the following on it :

“ न याचिता वह्निमदुर्यदस्मै शशाप तात् स्वीयजनान् सरोषः
अतः परं वेदबहिष्कृतास्ते द्विजा यतीनां न भवेच्च भिक्षा ”

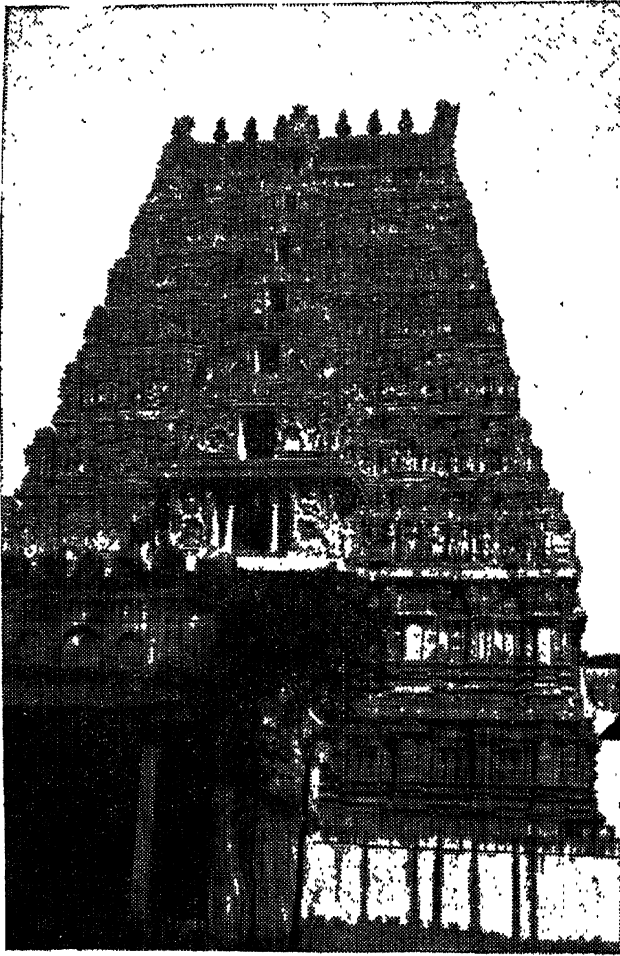
Tradition has it, that Sankara on being confronted with this non-cooperation from the local brahmins, cut the dead body of his mother into pieces and carried them to the backyard of his house. He laid them on a pyre and uttered the Vedic Mantras invoking the God of Fire ‘Agni’ to come and lit the funeral fire. The Vyasachaliya Sankara Vijaya narrates this incident as follows :

“ सन्नित्य काष्ठानि सुशुष्कवन्ति गृहोपकण्ठे धृततोयपातः
स दक्षिणे दोष्णि ममन्थ वह्निं ददाह तां तेन च संयतात्मा ”
Thereupon Agni blessed Sankara and consumed the mortal remnants of his mother. Tradition has it, that till recently cremations in that part of the country

Chidambaram Temple

Temple Gopuram of Rameswaram

were taking place only in the backyards of the houses. It is stated that the King of the country, hearing of this episode, and about how Agni himself condescended to come and consume the dead body of Aryamba, begged pardon of Sri Sankara. He also ordered that to immortalise this event, the residents of the country, should in future cremate their dead bodies only in their backyards or gardens. Even to this day, a formal mark of cut is made on the dead bodies in Malabar before cremation. Also cremation is generally attended to in the backyards and gardens in certain parts of the country.

Leaving Kaladi, Sankara reached Sringeri and lived there for some time more, with his disciples. Having decided to make another tour of the important

sacred places of India, Sankara established a Mutt on the banks of the Tungabhadra at Sringeri. The Chidvilasiya Sankara Vijaya says in this connection that Sri Sankara ordained his disciple Sri Sureswaracharya to be in charge of the Saradapeetha and Sringeri Mutt. It has the following to say on it :

श्रीमदं तत्र निर्माय विद्यापीठमचीकृपत्
चतुष्पेकं वावदूकं सुरेशाचार्यमप्रिमम्”

Sri Sureswaracharya is claimed in all the works, to be the first Peethadhipati of the different ‘peethas’ established by Adi Sankara. In a list of the successive gurus of the Sringeri Peetha by Dr. Hultsch the following verses are found :

“संस्थाप्य स्वमठं कृत्वा तुङ्गभद्रानदीतटे
तत्र स्थित्वा द्वादशाब्दं यतिपृथ्वीभराभिधम्
विद्यापीठाधिपं कृत्वा भारतीसंज्ञया गुरुः

Thus it was at this period, viz., towards the close of his career that Sankara conceived the idea of perpetuating his doctrine by establishing permanent mutts and started with one at Sringeri which is surviving to this day.

CHAPTER XI

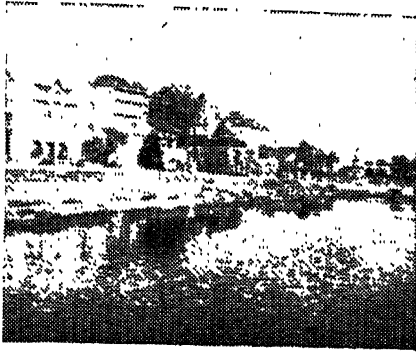
SANKARA'S SECOND DIGVIJAYA

After his residence in Sringeri, Sri Sankara started on a tour of Digvijaya or conquest all over the country. The various places of his tour are related in different orders in the different Sankara Vijayas.

River Godavari at Nasik

Though the different works differ in the order in which Sankara visited them, they more or less agree on the places touched by Sankara during his tour. Hence the Digvijaya may be taken to be more or

Triambukanatha Temple at Nasik

less authentic. Sankara, during the Digvijaya touched upon the following important Kshetras where he performed either a spiritual miracle or initiated a great debate.

Tirupati: Sri Sankara reached the great shrine of Sri Venkateswara with his disciples. He went round the hills and got up the temple on the top, and had the 'darshan' of Lord Venkateswara. Tradition has it, that he sang the praise of the Lord in the famous verses known as Sri Vishnupadadi kesanta Stotram. Here also the Acharya is said to have consecrated and installed the Dhanakarshana Yantra (धनाकर्षणयन्त्र) or the 'Yantra' which attracts money.

Chidambaram: On reaching the Akasa-kshetra of Chidambaram, Sri Sankara had 'darshan' of Lord Chidambareswara. Here he consecrated the Panchakshara-yantra, (पञ्चाक्षरयन्त्र) or the yantra which the five sacred letters Namassivaya (नमश्शिवाय). According to tradition he visited the thousand pillard Mantapa in the temple, where his guru Sri Govindapadacharya had his Mahabhashya lessons under the feet of Patanjali.

Madhyarjuna: This is a sacred place on the southern bank of the holy Cauvery river almost in the centre of the Tanjore district of Madras State. According to Chidvilaseeya Sankara Vijaya, Sri Sankara arrived here on his way to Rameswaram and this is corroborated by the Madhava-veeya and Anandagiri's Sankara Vijayas also. Both the works refer to the visit of Sankara as also his 'Pradakshina route' to Rameswaram, in accordance with the time-honoured custom. There he had the darshan of Sri Mahalingeswara. According to tradition it was in this kshetra that Sankara heard the divine 'ashariri' from the heavens that Advaita alone is the truth "सत्ये अद्वैतम्". Ecstatic at his vision of the Lord, Sankara poured out the bliss of his soul in indelible words and praised the Lord as follows:

“नमस्ते गिरिजाकान्त नमः त्रैलोक्यपूजित ।
हरिनेत्राब्जसंपूज्य निजपादसरोरुह ॥
गंगाधर विरूपाक्ष त्रिपुरार नमोस्तुते ।
स्मरभास्वत्तनूजातगर्वनिर्वापणक्षम ॥
नमस्तेऽस्तु कृपासिन्धो शरणागतवत्सल ।
अनाथबन्धो गन्धर्वयक्षविद्याधरस्तुत ॥”

Rameswaram: Sankara reached Rameswaram with Padmapada and other disci-

Godavari River at Nasik

ples. His visit to Rameswaram has been referred to in almost all the Sankara Vijayas. He bathed in the holy waters of the Kshetra and performed the 'abhishekha' of Sri Ramanatha with Ganges

water. In the Madhaveeya Sankara Vijaya, this worship of Sankara is stated as follows :

“रामेश्वरं रामकृतप्रनिष्ठं कामेश्वरीभूषितवामभागम् ।

महेन्द्रनीलोज्ज्वलदत्तिकरीटं भीमेश्वरं त्वामिह पूजयामि ॥”

Whereas the Chidvilaseeya Sankara Vijaya refers to the worship on the following verse :

“स्वेनानीतं दीवधस्थं गंगापाथस्समुज्ज्वलं ।

अभिषिच्य महाभक्त्या रामेशस्योपरि स्वयं ॥

Sri Bhagavatpada himself, in his Dwadasalinga Stotra praises Lord Ramanatha as follows :

श्रीताम्रवर्णोज्ज्वलराशियोगे निबद्धसेतुं निशि बिल्वपत्रैः ।

श्रीरामचन्द्रेण समर्चितं तं रामेश्वराख्यं सततं नमामि ॥

Tondi: From Rameswaram Sankara repaired to Tundapuri which is the same as Tondi, the celebrated Vinayakashetra near Rameswaram. There, Sri Sankara had darshan of Vinayaka and some tradition has it, that it was in this Kshetra that Sankara sang the praise of Vinayaka in 'Ganesa Pancharatnamala'.

Madhurai: From Tondi Sankara reached Madhurai where he worshipped Goddess Meenakshi and composed the famous Meenakshi Panchakshara Stotram. He had the 'darshan' of Sri Sundareswara and stayed there for some days, during which he had discussions with the local pundits who all, at the end accepted Sankara's Advaitic Philosophy.

Anantasayana: From Madhurai Sankara visited Anantasayana or modern Trivandrum. He is said to have remained there for a fortnight worshipping Sri Anantapadmanabhaswami and converted the orthodox Vishnavites of that place to Advaita.

Nasik: Sankara then directed his steps towards mount Kailas and enroute he visited Nasik on the source of the river Godavari. After arriving at the source of the Godavari, he worshipped Lord

Triambakeswara there. The following sloka in the well known Dwadasalinga Stotra gives us a glimpse of his visit of this.

सिंहाद्रिपार्श्वेऽपि तटे रमन्तम् गोदावरीतीरपवित्रदेशे ।

यद्दर्शनात्पातकजातनाशः प्रजायते त्र्यम्बकमीशमीडे ॥

(Sankara)

Somanath: Sankara next visited Somanath in Saurashtra. Somanath which was later to become famous by Muhammad Gazni's loot of the place was already a famous centre of pilgrimage and the following sloka refers to Sankara's visit to Somanath:

“सौराष्ट्र देशे वसुधावकाशे

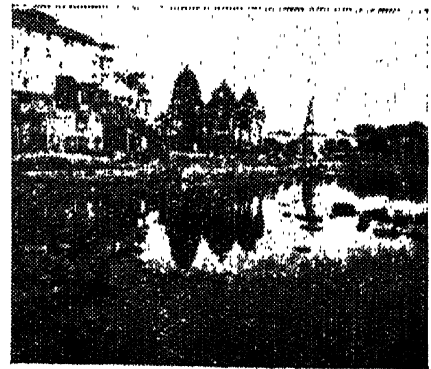
ज्योतिर्मयं चन्द्रकलावर्तसम् ।

भक्तिप्रदानाय कृतावतारम्

तं सोमनाथं शरणं प्रापये”

(Sankara)

Dwaraka: Dwaraka or Dwaravatipuri is reckoned even today as one of the 7 sacred cities leading to liberation or Moksha to every Hindu. Sankara resided here for nearly a month and had 'darshan' of Sri Krishna and Sri Siddheswara.

Gokarneswara Temple at Nasik

Here he decided to establish another seat or Mutt for the propagation of the Advaitic culture. He, therefore caused the Kalika Peetha (कलिकापीठ) to be established there and ordained Sri Hastamalaka, his disciple, as the first Acharya of the Teerthasampradaya line, and carry on the propagations of the Advaitic faith.

Ujjain: From Dwaraka Sri Sankara with his disciples reached Ujjain and Malwa. Ujjain is one of the Dwadasalinga Kshetras or the twelve great Saivite shrines of India. He worshipped Sri Mahakaleswara and Mahachandi there and remained there for some time in the place. The Chidvilaseeya speaks in the following verse of Sankara's worship at Ujjain:

महाकालेशमासाद्य संपूज्याथ षडाननम् ।

महाचण्डीं भगवतीं परिपूज्यातिभक्तिः ॥

Sri Sankara himself praises Sri Mahakaleswara in his Dwadasalinga Stotra as follows:

अवन्तिकायां विहितावतारम्

मुक्तिप्रदानाय च सज्जनानाम् ।

अकालमृत्योः परिरक्षणार्थम्

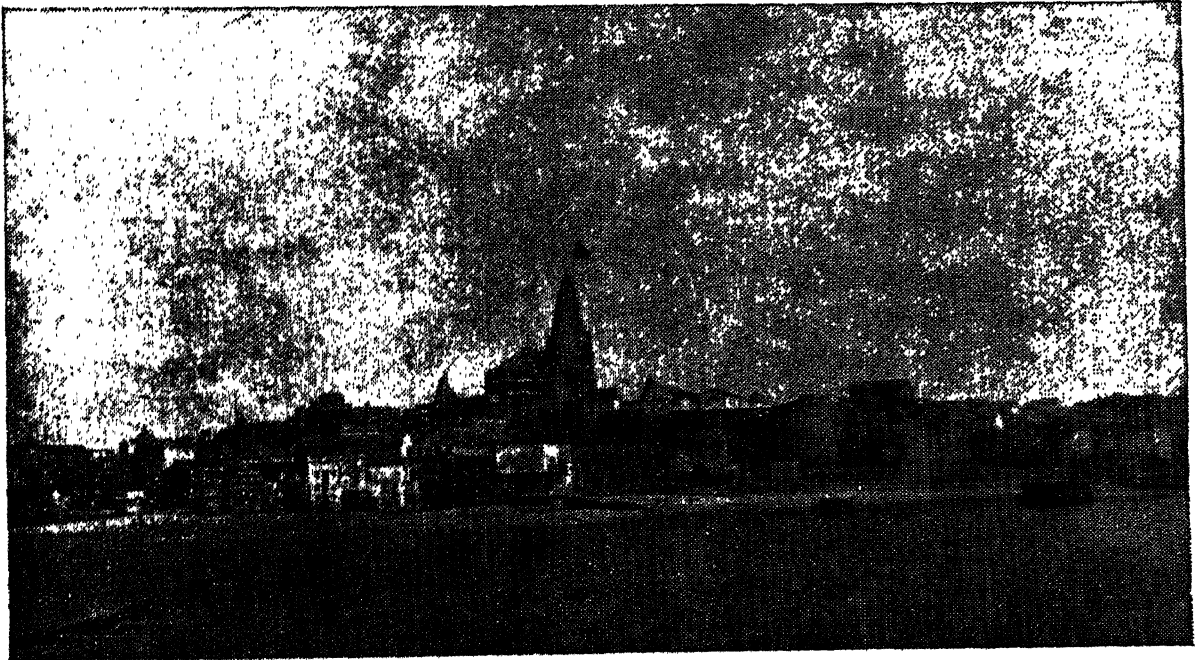
वन्दे महाकालमहं सुरेशम् ॥

Mathura: Sankara next reached Mathura and visited the well known places like Brindavan, Gokulam and the other spots connected with the early life of Sri Bhagwan Krishna. Here he is said to have visited Mayapuri.

Kashmir: Hearing of the Sarada Peetha at Kashmir, Sankara proceeded

there. Tradition in Kashmir states, that there was a Mantapa enclosing the Peetha, with four gates and that the gates would open only if any extraordinarily well versed scholar approached the Mantapa. It is stated that prior to the Acharya's visit, the gates of the Mantapa were always closed and as soon as the great Acharya neared the Mantapa, the southern gate automatically opened itself. Sri Sankara got up the Sarvagna Peetha and defeated in debate the scholars of that place and upheld the greatness of Advaita there.

There are some traditional accounts regarding Sankara's stay in Kashmir. One such tradition says that Sankara came to Kashmir and had a learned discussion with Abhinavagupthacharya on the topic of Sakthi. Another tradition says that Sankara, when he came to Kashmir found his abode in the vicinity of the present Sankaracharya temple. There he had a discussion on the topic of Sakthi with a brahmin where he was not successful, and after which event, he composed his

Temple of Dwaraka

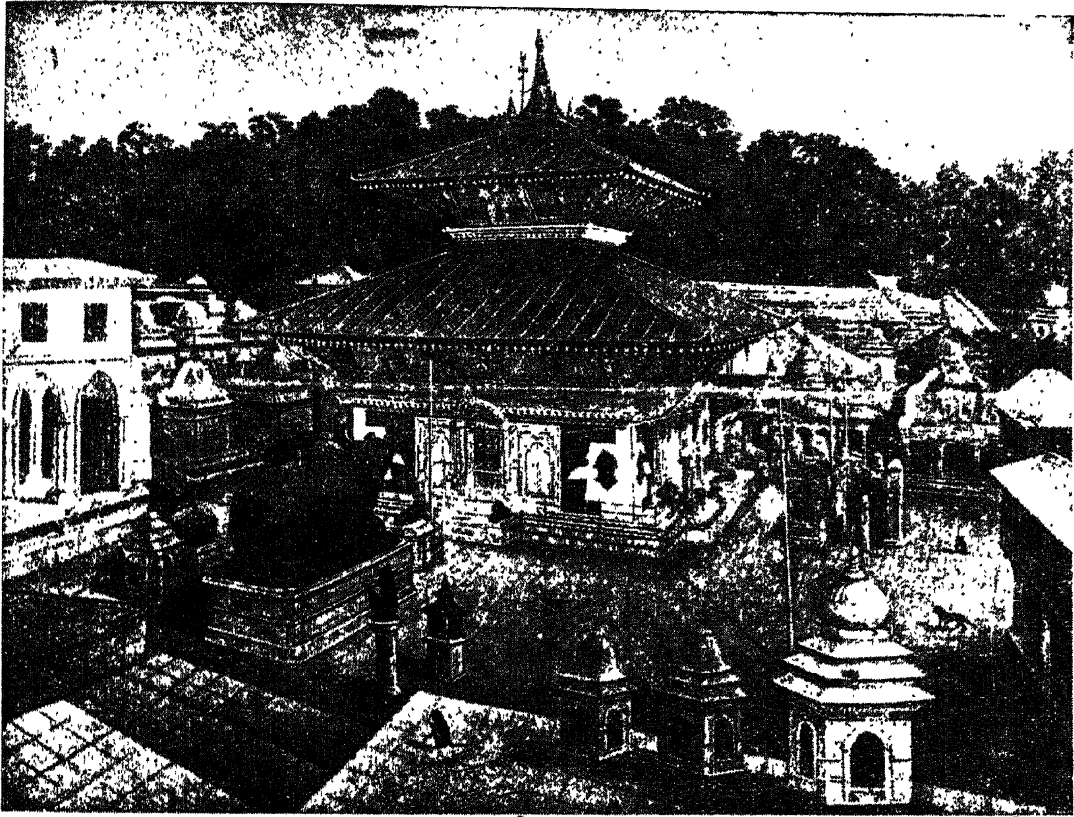
Sri Sankara with his disciples - towards Mount Kailas

famous Saundaryalahari (सौन्दर्यलहरी). A third tradition states that Sankara came to Kashmir with a young disciple. One day when the disciple was collecting bhiksha, and reached a 'mohalla' called Purushayar Mohalla. There a brahmani sent her daughter-in-law with alms. While giving the bhiksha to him, the daughter-in-law felt distressed, because she intuitively learnt that he was to die by the end of the day. Though she tried to suppress the information, it somehow leaked out and reached the ears of the disciple who narrated the whole story to his 'guru' Sri Sankaracharya. In order to assuage his disciple's fears, he gave some other work to his disciple to keep him engaged, and went to the Brahmani's daughter-in-law and engaged her in an acute discussion of the various aspects of Sakthi Sastras. Sankara was highly pleased with her and bestowed a head-dress, the so called Taranga, to her which is

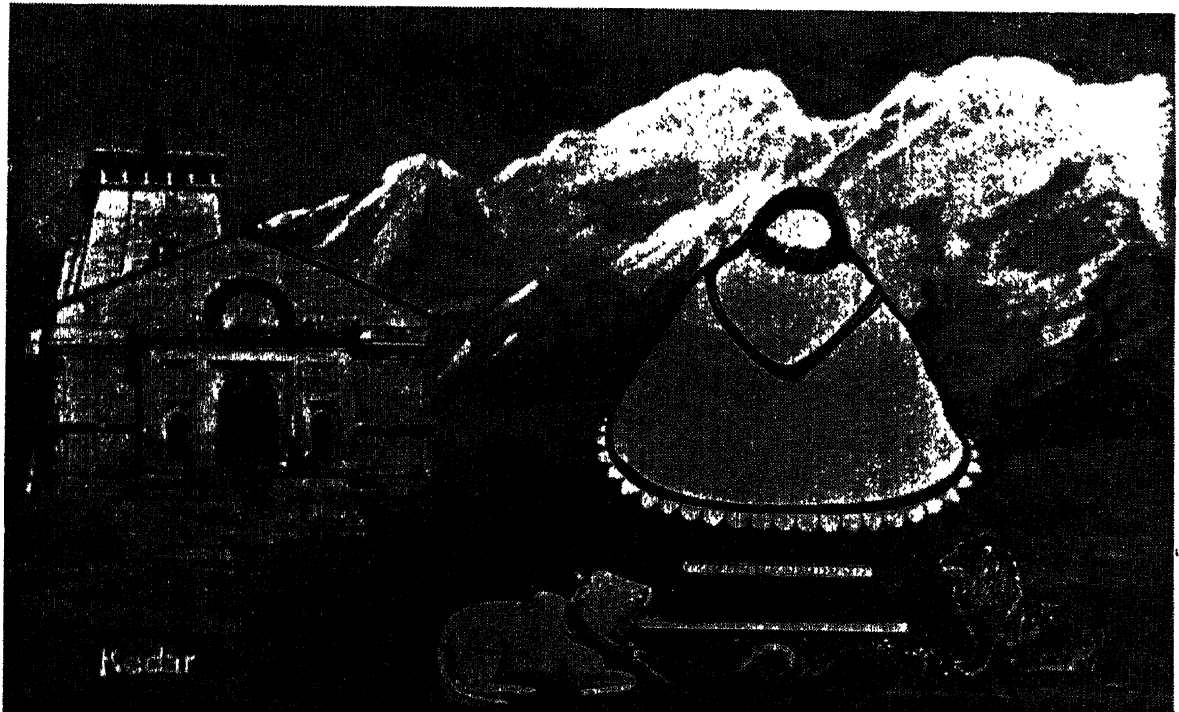
still the common head-dress of Brahmani ladies in the valley, and returned to his abode. Fresh from his contact with a master of Sakthi doctrines, Sankara composed on the spot the immortal verses of 'Saundaryalahari' which deals with Mother worship. The tradition is however silent on what ultimately happened to the disciple.

Whatever be the truths of the above traditions, it is clear that Sankara played a very important and remarkable role in converting Kashmir to the Advaitic faith. There is to this day in Kashmir a temple on the hill, which is known as Sankaracharya Hill (supra). This temple is also referred to in Kalhana's Rajatarangini (v. 341). The date of this temple has been a controversy. General Cunningham and General Cole have assigned it to the time of King Jaluka, the son of Asoka. Bernier who accompanied Aurangazeb to Kashmir in 1665 writes of an extremely ancient building with evident marks of having been a temple for idols, though named "Tacc-i-Suliman" or tomb of Solomon. Thus, it is clear that Sankara was well remembered in Kashmir though the details of his visit and work there, are lost now in the maze of conflicting opinion and tradition.

Badarinath: From Kashmir Sankara with his disciples reached Badrikavanam and lived there for sometime. According to Vidyaranya, during one of these days Lord Narayana appeared before the Acharya and asked him to dig out the 'murti' of the Lord, which was lying immersed in the bed of the Alakananda river and renovate it. Sri Sankara acted according to this instruction, got the 'murti' out of the waters of the Alakananda and had it consecrated. A few miles south of Badrianath near the sacred spot of Vishnuprayaga Sri Sankara established another Mutt for the spread of

Temple of Sri Panohamukha Pashupathinath—NEPAL

Temple of Kedarnath on the snow clad Himalayas

Temple of Kedaranath (Snow bound)

the Advaitic cult. This is the Uttaram-naya Peetha (उत्तराम्नायपीठ). It is commonly known as Jyothirmath (ज्योतिर्मठ). He appointed Sri Thotakacharya as the first Acharya to be in charge of this Mutt. This Mutt is in the Gaharwal district. The Chidvilaseeya Sankara Vijaya states as follows :

“कौबेर्या दिशि तत्कै मठं दिव्यमकारयत् ।
तन्मठे तोटकाचार्यवर्यं छायातुवर्तिनम् ॥”

At Badarinath, Sri Sankara had 'darshan' of his Guru Govindabagavadpada and his Paramaguru, i.e., his guru's guru, Sri Gaudapadacharya, who were doing tapascharya (तपश्चर्या) in the Himalayas. Having received their blessings Sankara started towards mount Kailas.

Kailas: Arriving the foot of the Kailas mountains, Sankara had darshan of the holy Siva. Sankara was blessed with the Vision of the Lord here, and Siva gave him five Sphatika Lingas and asked Sankara to spend his remaining days in preaching the Vedas and worshipping the Lingas thrice a day for the welfare of the world. Sri Sankara composed and recited the 'Saundaryalahari' or the 'Waves of beauty' being Lord Siva's own hymns in praise of Sri Parasakthi (श्री पराशक्ति). Taking leave of Lord Siva from Kailas, Sankara started downwards. The Markandeya Samhita gives a vivid description of Sankara obtaining the five lingas from Lord Siva in the following stanza :

गत्वा कैलासशैलं जगदखिलगुह्यशंकराचार्ययोगी
दृष्ट्वा सावं शिवं तं स्वयमतिमुचिरं चिन्तयन्नन्तरङ्गे ।
लब्ध्वा पञ्चात्मलिङ्गान् अमलतरसुचालितान्यङ्गमाजाम् ।
भूयै सौन्दर्यसारं हिमगिरिदुहितुः प्रापयन् गमयासीत् ॥

Sri Sadasiva Brahmendra in his Gururatanamalika speaks of this in the following lines :

प्रतिभावितलिङ्गपञ्चकेसुं, प्रणिपत्याध तिरोहिते गिरीशे ।
विनिवृत्य स दिग्जयप्रवृत्तो, विविधैः शिष्यवरैः विधातु-
चित्रे ॥

Sankara's obtaining of the five sphatika lingas from Lord Siva and his establishment of them in various places of worship is the most important event of his life.

CHAPTER XII

KAILAS TO KANCHI

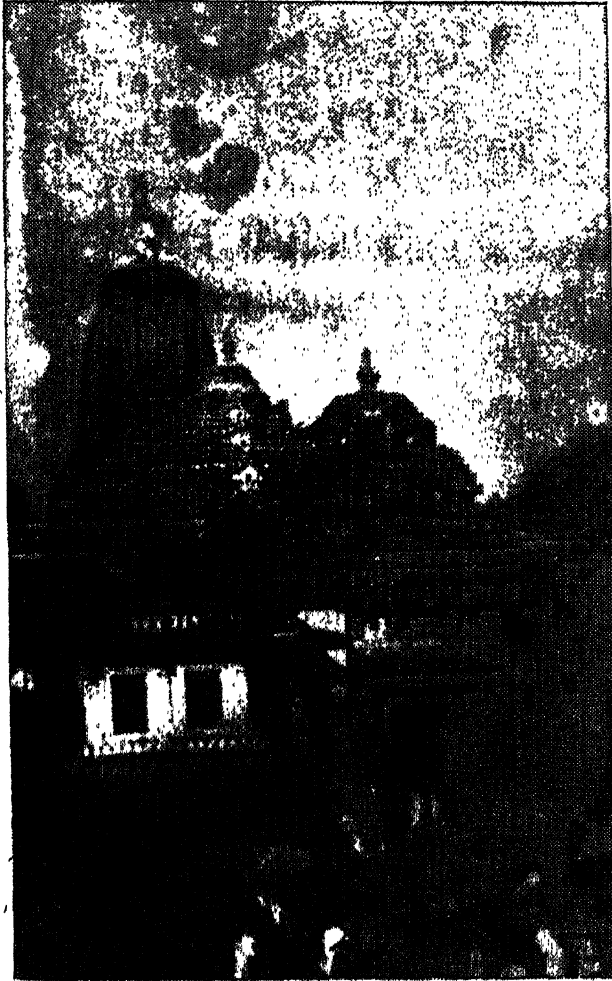
On his way back from Mount Kailas, Sankara remained for sometime at Neelakanthakshetra or modern Nepal. There, he had 'darshan' of the five-faced Pasupatinatha. In that temple, Sri Sankara installed one of the five Sphatika Lingas called the Varalinga (वरलिङ्ग) and also consecrated Goddess Sri Mahatripura Sundari. It may be observed that the

Goddess Tripurasundari in Neelakanthakshetra is worshipped actually even to this day, in almost the same manner as in Kanchikamakoti Peetham of Sri Sankaracharya, in the South.

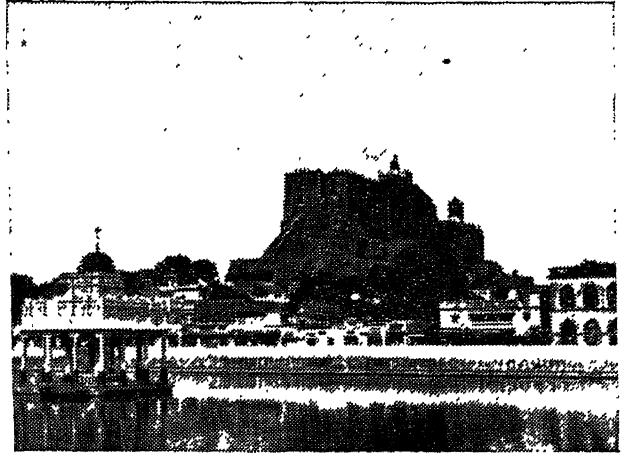
Sri Sankara then stayed for a short while at Kedaranath where he worshipped Sri Kedareswara. In his Dwadasalinga Stotra, Sri Sankara praises the Siva Linga in this place in the following beautiful verse.

“हिमाद्रिपार्श्वेऽपि तटे रमन्तम्, संपूज्यमानं सततं मुनीन्द्रैः
सुरासुरैर्यक्षमहोरगाद्यैः, केदारसंज्ञं शिवमीशमीडे ॥”

In Kedaranath, Sankara consecrated the Muktilinga (मुक्तिलिङ्ग), the second of the Sphatika Lingas which he got from Lord Siva in mount Kailas. The installation

Front view of Sri Jagannath Temple (Puri)

Rock Temple of Sugundhikuntalambika
at Trichinopalli

of Varalinga and the Muktilinga in Neelakanthakshetra and Kedaranath is referred to in the Markandeya Samhita as follows:

मुक्तिलिङ्गं तु केदारे नीलकण्ठे वरेश्वरम् ।

प्रतिष्ठाप्य महायोगी परां प्रीतिमवाप सः ॥

From Kedaranath, Sri Sankara reached the Gangetic valley and had 'darshan' of Sri Vaidyanatha at Parali and of Naganadha at Amarda (Oundh). Having worshipped Sri Visweswara at Kasi, he composed the famous Kasi Panchakam (काशीपञ्चकम्) and the Annapurnashtaka (अन्नपूर्णष्टकम्) in praise of the God and Goddess there. Sri Acharya also sang the praise of Visweswara in the following verse in Dwadasalinga Stotra :

“सानन्दमानन्दवने वसन्तम्

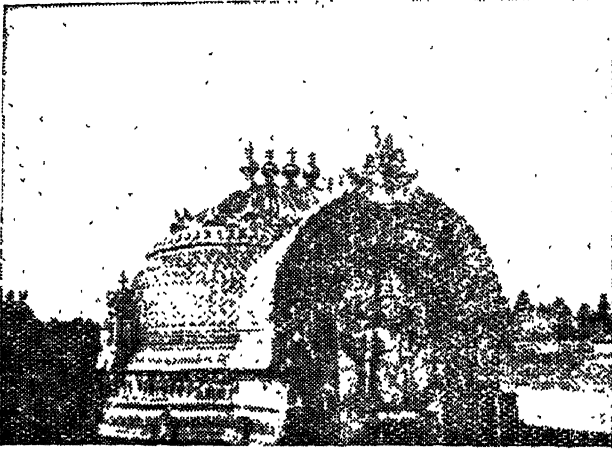
आनन्दकन्दं हतपापबृन्दम् ।

वाराणसीनाथं अनाथनाथं

श्रीविश्वनाथं शरणं प्रपद्ये ॥

From Kasi, Sankara reached Omkar (ओंकार) ghat on the banks of the Narbada and had 'darshan' of Omkaranatha (ओंकारनाथ). From there he reached Jagannath-Puri in the east coast, and stayed there for some time. After the holy bath in the Mahodadhi (महोदधि) or the Bay of Bengal, Sri Sankara worshipped Lord Sri Jagannatha and composed the famous

Sanctum Sanctorum of Srirangam

Jagannathashtaka Stotra (जगन्नाथाष्टकस्तोत्रम्). Here, at Puri he established a mutt called Amnayapeetha (आम्नायपीठ) mutt otherwise known as the Govardhana Peetha (गोवर्धनपीठ) for the teaching of Advaita to the people in the eastern part of the land. Padmapada, his disciple was appointed to be in charge of this Peetha, and he started the Teertha-sampradaya lines of the Acharya of this Peetha. Chidvilaseeya Sankara Vijaya refers to this in the following verse :

“जगन्नाथस्य चाभ्यर्णे मठमेकमचीकृतम् ।

पद्मपादाचार्यवर्यं तन्मठाधीशमातनोत् ॥

From Puri, Sankara reached Sringagiri and installed and also made arrangements for the daily worship of another of the Sphatika lingas under the name as Sri Bhogachandramouleeswara (भोगचन्द्रमौलीश्वर) at the Saradamutt. From there Sankara repaired to Chidambaram and there established the Moksha Sphatika linga (मोक्ष-स्फटिकलिङ्ग) in the Nataraja temple there and also made arrangements for having the pooja of the linga performed by the *dikshits* of the place. Markandeya Samhita refers to this as follows :

“श्रीशंकराचार्ययोगी शृङ्गगिरिस्थानमगादट्टदखिलदेशः ।

श्रीशारदाख्यापीठे शिवलिङ्गं भोगनामकं चक्रे ॥

शिवलिङ्गं प्रतिष्ठाप्य चिदम्बरं समातले ।

मोक्षदं सर्वजन्तूनां भुवनत्रयसुन्दरम् ॥ ”

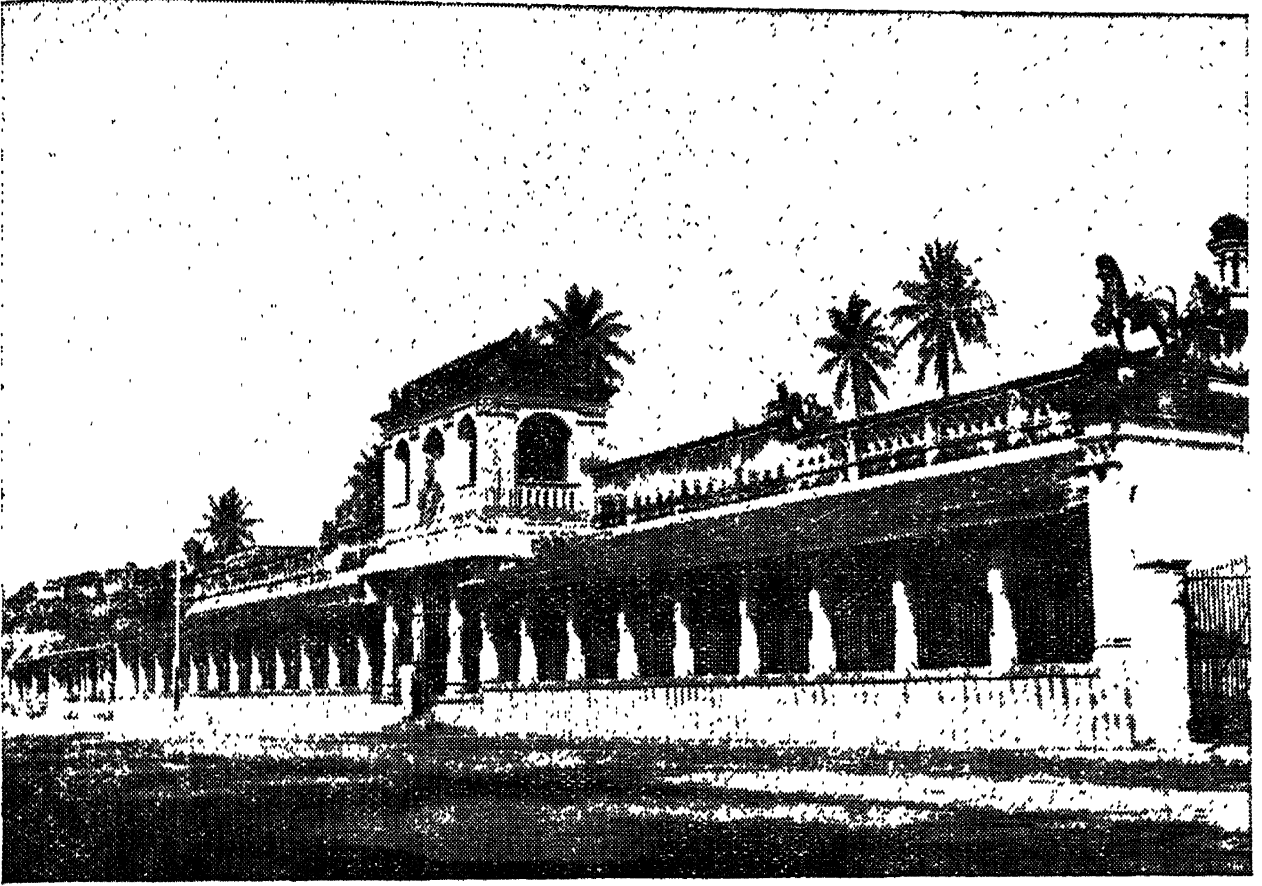
The above two Sphatika lingas are still to this day being worshipped in the two respective places.

Coming further south, Sri Sankara reached Trichirapura and worshipped at the shrine of Sri Sugunadhikuntalambika (सुगुण-धि-कुन्तलाम्बिका) on the Rock Temple. Here he caused the text of the Saundaryalahari that he had brought from Kailas to be engraved on the walls of the temple. The epigraph is still existing. The shrine of this Goddess is itself in the form of a Sri Chakra (श्रीचक्र). From there, Sankara visited Srirangam, where he prayed to Lord Ranganathaswami and established the Janakarshana Yantra (जनाकर्षणयन्त्र) or the Yantra to attract the people, as he established the Dhanakarshana Yantra at Tirupati to attract wealth.

Sankara next visited the adjoining Siva shrine of Jambukeswara, where the Lord is worshipped in the form of a Jalalinga. (जललिङ्ग). Jambukeswara or Gajaranyam is nowadays more commonly known as Tiruvannakkaval. After worshipping Jambukeswara under the sacred Jambu tree

Front Gopuram of Sri Alkhilandeswari Temple at Jambukeswaram

Sri Sankaracharya Mutt at Jambukeswaram (Trichinapalli Dt) stands to the North of the Temple of Sri Akhilandeswari

which is described in the Shivalaelarnava (शिवलीलार्णव) as the Vedas themselves doing penance, “स्वेतजम्बूतरुमूत्वा यत्रवेदास्तपस्यन्ति”. Sankara went into the temple of the Goddess Sri Akhilandeswari (अखिलाण्डेश्वरी). He prayed to the Goddess and pacified her ‘rowdra’ (रौद्र) and ‘urgakala’ (उग्रकला) by consecrating the Siva Chakra (शिवचक्र) and the Sri Chakra (श्रीचक्र) on the ears of the Devi. These two Chakras are called Tatankas (ताटङ्क). Even to day the worship of Akhilandeswari is not carried out without the Tatankas adorning the ‘mur-

ti’ of the Devi. The repair and renewal of the Tatankas are also personally done only by the successors of Sri Adi Sankaracharya, and the renewal took place lately on the 29th April, 1923 by the present head of the Kanchikamakoti Peetham. Sri Sankara also established a Ganesha ‘murti’ just opposite to the Devi, so that the Goddess Mother might first grace her own favourite son. After further pilgrimages to Rameswaram, Tiruchendur etc., Sri Acharya finally reached Kanchi, the famous seat of liberation in the south.

TEMPLES - XXXI

By

YATHARTHAVADI

RAMAVATARA DIVYAMANUSHA SAMBHAVA

"One who is not Jealous"

("अनसूयकः")

Jealousy or Asuya is a character that exists in all in some degree or other, starting from the Trimoorthis down to the lowest being in creation. Asuya means inability to bear the superiority of others to oneself in wealth, learning etc. Everybody aims at attaining greatness and fame unsurpassed and unequalled by that of anybody else. A race for attaining superiority and maintaining it, is always going on in the world and that is due to jealousy, which is the cause for mental unhappiness and at the same time leads one to commit crimes also. This does not require to be illustrated, as it is too well known to every-body. All our puranas show that Indra, the lord of the devas was always afraid of anybody else becoming equal to him in power and for the sake of that, he was causing interruption in the Tapas of anybody else or Yaga performed by any king. Viswamitra felt jealous of Vasishtha's powers and underwent untold difficulties to obtain superiority over Vasishtha. Even when he was accepted as a Brahma-Rishi (ब्रह्मर्षि) by Brahma himself, he was not satisfied. It is only when it was accepted by Vasishtha himself his mind rested peacefully. Even after obtaining Brahma-jnanam (ब्रह्मज्ञान) his jealousy for Vasishtha continued, which was not altogether unrighteous. He found that Rama, the Avatara of God was a disciple of Vasishtha. He wanted to make Rama his disciple also and for that purpose, he took him to the forest and taught all the Astras, Mantras etc. He achieved

the height of greatness by being the cause for making Rama, the Srimaan (श्रीमान्) (by his union with Sita) and proved to the world that Rama, his disciple, was greater than Siva by the Sivadhaurbhanga (शिवधनुर्भंगं) and ParasuRama garvabhanga (परशुरामगर्वभंगं).

Do we not find in the world that many Elementary school teachers take pride in the fact that a minster once studied under him? We can easily imagine the righteous pride and sense of superiority over Viswamitra's, when Vasiwamitra made Rama his disciple and made him known to the world as God. There is no case of a king, who had not been unhappy except Janaka and Lord Shrikrishna, who could have become unequalled emperors, the former by the powers of his tapas and the latter by his Godhood. Hiranya could not tolerate the idea of Narayana being talked off as the superior-most even by his own son, who was tormented for that act. The jealousy of a step mother found its limit in the story of Dhruva. Daksha-Yagna Vadha and the removal of one of the heads of Brama by Rudra are famous instances of jealousy. But Rama could not be jealous of anybody because he was a Sarva Bhuta Hite Rata (सर्वभूतहितैरतः). It is his Anasuyatvam (want of jealousy) that made him go to the forest happily. He chose a humble life in the forest with his wife and brother and demonstrated to the world how one could be happy by being Anasuyu (अनसूयु). He humbled himself to the limit of begging help from a monkey (Sugriva), while, at the same time, he was not to conscious of his powers, which had been demonstrated to him by his piercing the seven Salatrees by one arrow.

He takes advice from Vibhishana and does Saranagati to the Sumudra Raja, which are acts of extreme humility and Anasuyatvam. In humility and Anasuyatvam, Rama can be said to be second to none except, probably, to Hanuman. It is this that makes Rama divine. A Brahman has nothing to be jealous of in the world. The Balakanda mainly treats of the story of a king (Viswamitra) who was to start with an Asuya-pindam and how he became a Brahman and an Anasuyu.

God alone is Anasuya, since He is aware of His unsurpassed Superiority. “ఉయర్వర ఉయర్వలముపయపన”, and next to Him are the Yogis, who, by virtue of their consciousness of their superiority resulting from their knowledge about God (वशीकारसंज्ञ वैराग्यं), (Patanjali Yoga Sutra), are not jealous of others. Rama was a perfect man, a Yogi and God as well. Though He expressed that He always felt that He was only a man, (आत्मानं मानुषं मन्ये रामं दशरथात्मजं) even when the Deva's declared that He was Sakshat Narayana Himself, He never shrunk back from manifesting His divinity, when circumstances demanded it, as in the case of Jatayu Moksham. He commanded

the soul of the bird to reach the highest of Punya Lokas. This shows that He was conscious of His Godhood. This consciousness helped Him to maintain His Anasuyatvam as a man. A constant awareness of the meaning of the Mahavakya „Aham Brahmaasmi” (अहं ब्रह्माऽस्मि) would not only help one to get relieved from the bondage of Samsara, but would also help to be an Anasuyu and thereby free oneself from unhappiness, which would otherwise accrue. By practising Anasuyatvam, one would become dear to one and all, and all the more to Rama, the Sarvalokasarnya. By a constant meditation and an attempt to evolve into a being with Rama's characters as ideals, one is bound to win the compassion of Rama and deserve protection from His hands. The lives of our Acharyas had been lived with this end in view and being sure of obtaining Rama's grace beyond which they had nothing to aspire, they were free from jealousy and hence always happy. Valmiki, by enunciating this Anasuyatvam as the last but one of the sixteen 'Gunas', intends to emphasise its importance without which all other Gunas, would be futile.

(to be continued)

GOD, MAN, AND CREATION:

(continued from October Issue)

By

SIR VIDYA SANKARA BHARATHI SWAMI

of Sri Gayathri Peetham, Masulipatam.

XIV—BRIHADARANYAKA UPANISHAD

CHAPTER V

Then we pass on to chapter V, which contains an interesting anecdote relating to King Janaka and sage Yagnavalkya.

King Janaka wanted to learn Brahma Vidya. Great person as he was, he wanted to learn it from the greatest of the Brahma Vidya teachers. In those days there were many Brahma Rishis who were famous for their Brahma Vidya learning.

The question was how to know who, of them all, was the greatest. So he arranged a great Yagna, and invited all the Brahma rishis to it. At the end of the function, he brought before them one thousand excellent cows, decked with gold ornaments all over, and stated before them all, that he, who was the greatest Brahmagnani among them should take them all. When thus the King threw before them 'the apple of discord' each was looking at the face of the other, and none ventured to come forth and state that he was the greatest Brahma gnani. After a time, Yagnavalkya, of them all, directed his sishya to take possession of all those cows and remove them to his own ashramam. That sishya was accordingly taking them all to his guru's residence. Then all the others got angry, and began to interrogate with Yagnavalkya as to his superior claims. One of them boldly stood up, and ironically and in a jaaring tone stated "You are the Brahmagnani of us all, Oh Yagnavalkya!" This put Yagnavalkya in an awkward position and in a dilemma, whether to say 'Yes' or 'No' to it. Clever and shrewd he was, he replied quite mildly, and in a most modest tone, "I bow to the Brahmagnanis; my salutations to them; as for me, I want these cows, and so I am taking them". Yagnavalkya, exposed himself to the criticism that he was boasting if he had said that he was the greatest of them all. Now by his clever reply he avoided it but at the same time he indicated sufficiently to them all, and to the King, that he was the greatest, by his act of taking possession of all those cows intended to be given to the greatest. Then one after another put him a number of questions on Brahma Vidya, and the great sage replied to them all successfully and openly vindicated his claims. Then the chapter closes finally with Yagnavalkya's descrip-

tion of Atma or Brahman that it can be understood only by negating all that we can see and comprehend, by the famous method of Neti', Neti', i.e, not this' etc, and the only positive way of understanding Brahman is that it is Intelligence and Anandam (విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ).

Chapter VI

Then we go to chapter VI. In the previous chapter we are told that the King Janaka, with a view to learn Brahma Vidya from the greatest of the Brahmagnanis, wanted first to find out who was the greatest Brahmagnani, and having arranged a Yagna therefore, found out that Yagnavalkya was the greatest. In this sixth chapter, there are six Brahmanas or parts. In the first Brahmana, we find King Janaka holding court or Darbar for the purpose of giving interviews to learned scholars and learning from them. As he was already chosen Yagnavalkya as his Guru, he wanted to have an interview with him. In response to his strong desire, Yagnavalkya himself entered the Darbar. Then the King at once stood up, and in all obedience and with the greatest possible respect and reverence, duly worshipped him. Then the King, with due respect, asked the Guru, 'Revered Guru, may I know if you have come for cows, or for enlightening me on spiritual matters'? Then the guru cleverly replied 'I have come, Oh King, for both purposes'. Accordingly to the Sastras, one ought to approach his Guru for spiritual learning offering some present to him. That is why King Janaka, with a view to learn Brahma Vidya, first makes an offer of cows to his Guru. Then spiritual discussion goes on between them in the form of a Goshti. The Guru with a view first to know how far Janaka has progressed by then, asks him, 'Oh King, from your great thirst for spiritual know-

ledge, I infer that you must have approached many spiritual teachers by now; may I know what you have learnt till now from the various great Acharyas? Then Janaka replies thus—'The first Acharya whom I approached was gitva, who taught me that 'Speech' (वाक्) was Brahman. Then Yagnavalkya praises that Guru, gitva, by saying, 'An ideal teacher is one who under went good training first from his mother, then from his father, and then from his preceptor. Your Acharya, gitva seems to be such an ideal teacher, for he taught you an excellent thing in the proper way but has he taught you the various details connected with 'Speech'? Janaka replies 'no'. Then Yagnavalkya says that without those details, the teaching is incomplete. Then Janaka requests him to teach those details, and give him complete knowledge about the matter. Then the Guru teaches him those details, and the sishya-Janaka, greatly satisfied out of his breadth of heart, and reverence to the Guru, offers one thousand excellent cows with an elephant-sized stud-bull among them, as a present to the Guru. But the Guru refuses to take them and says, 'My revered father's direction to me was not to accept any present from a sishya without making the sishya a perfect being. As you are still imperfect, your offer cannot be accepted.'

Here is a picture presented to us in the Upanishad, of an ideal teacher and an ideal disciple. Yagnavalkya, even though he knew that what gitva had taught to Janaka was not complete knowledge, praises gitva, lest Janaka should develop contempt or disrespect towards that previous Guru of his. So one teacher ought not to decry another teacher lest it should develop contempt in the students towards their teachers. This is both diplomacy and wisdom. This is one valuable lesson. As for the sishya, the fact

that Janaka showed great reverence to his Guru, and offered a thousand cows to the Guru at the end of teaching shows that a disciple ought to show reverence and reward the Guru for the learning he receives from the Guru. This is another valuable lesson for the students. Again there is another valuable lesson for the teacher that he ought not to accept any reward from the disciple unless and until all the knowledge has been successfully imparted to the student. Further an ideal teacher is one who underwent proper training from his mother, father and Guru. Thus, this portion of Brihadaranya Upanishad has four valuable lessons even for the present generation of students and teachers.

Then we pass on to the second Brahmana. We have seen, in the first Brahmana, that Janaka had learnt so many kinds of Upanishadic Upasanas from various teachers. So Yagnavalkya asks Janaka thus:— 'Oh Janaka, you are learned in all the Vedas; you have learnt all the various kinds of Upasanas described in the Upanishads; thus you are not only great in the secular world being an Emperor, you are great also in the spiritual world, and have become a really adorable personage by all in every way. As a result of such great learning and Upasanas, do you know where you go after leaving this mortal coil?? Then Janaka said, in all humility, that he did not know where he would go after leaving this body, and requested the sage to explain to him all these details. Then Yagnavalkya begins his teaching thus:—

The King had learnt from his Guru that the presiding deity of the organ—the eye, is the Sun, and that he should meditate upon the sun as Brahman. That Brahman—intelligence bears forth more in the right eye than in the left. That shining intelligence is the guiding

principle in the wakeful condition (జాగ్రదవస్థా) and is technically called Indra (ఇంద్ర). The Jeeva is then known as Vaisvanara (వైశ్వానర). That which presides over the left eye is called Virat (విరాట్) and is the food for Vaisvanara, and may be likened to Indrani, wife of Indra. This couple, Indra & Indrani, reside in the heart, which may be taken to be their bed room. The thin porous membrane in the heart is the mosquito curtain which covers the couple. In this way the Upanishad goes on describing. The matter may be explained in this way. The whole creation is divisible into two portions—the eater of food, Bhokta, and the food that is eaten, Bhogyam. In the wakeful condition Bhogyam is different from Bhokta. Bhokta is compared to a husband, and Bhogyam to a wife, as a wife is enjoyed by the husband. In the dream state, this Bhogyam & Bhokta are not different as in the wakeful condition, but become united; i.e., the same intelligence appears in dream, both as the enjoyer and the enjoyed. This dream condition occurs when the Intelligence in principle 'Hita nadi' (హిత నాది), while, in Jagrat, it manifests itself primarily in the right eye. In the wakeful state the objective world is enjoyed, while, in the dream condition, the thing enjoyed is in Vasana (వాసనా) state, and not in an objective condition. In this dream state, the jeeva is known as Thaijasa (తైజస), while in wakeful condition he is known as Vaisvananara (వైశ్వానర). Then in the deep sleep state, the intelligence principle is confined to the heart only, and then the Jeeva is known as Pragna (ప్రాజ్ఞ). In this condition, the mind and the sense organs do not function, and the Jeeva is in his own pure Atmic Ananda state, but does not know that he

is in such a condition owing to the course of Avidya over him; but he recollects such a blissfull condition after coming into wakeful state. Recollection always presupposes prior enjoyment. So in deep sleep the Jeeva is in his Ananda condition or Svasvaroopam (స్వస్వరూప). The sanskrit expression for 'sleep' is 'suapithi' (స్వప్తి). The root meaning of that expression is 'Svam apeetho bhavathi' (స్వం అపీతేభవతి); i.e. he is in his pure native state or Svasvaroopam (స్వస్వరూప), which is Ananda (ఆనంద). There is then the fourth stage called Thureeya (తురీయ), when the Jeeva realises his own Svasvaroopam as Brahman or Atman or Ananda, without any veil over it, as by then Avidya disappears. Thus the identity of Jeeva with Brahman, or Man with God, is realised, and the creation which, till then operated as a hindrance to such a realisation, exhibits itself in that condition as Mithya (మిథ్య), i.e., is not as an independent entity, but as a superimposition on Brahman—the sole Real Entity without a second.

Thus Yagnavalkya teaches to Janaka that the goal of the Jeeva is this realisation, while in this body, (and not going to any Loka like vaikuntam or Kailasam after leaving this body) on the principle of 'not this, not this'—(నేతి నేతి). That Moksha state is described in this Upanishad as Abhayam (అభయం)—an absolutely fearless condition. If there is a second entity, whether it be Vishnu or Siva, or any other Deity different from Jeeva there is every scope and cause for fear—so declares the Upanishad boldly (ద్వితీయాదైవభయంభవతి). If there is fear, then there is no Moksha, as Moksha is described as a state of absolute fearless one.

(to be continued)

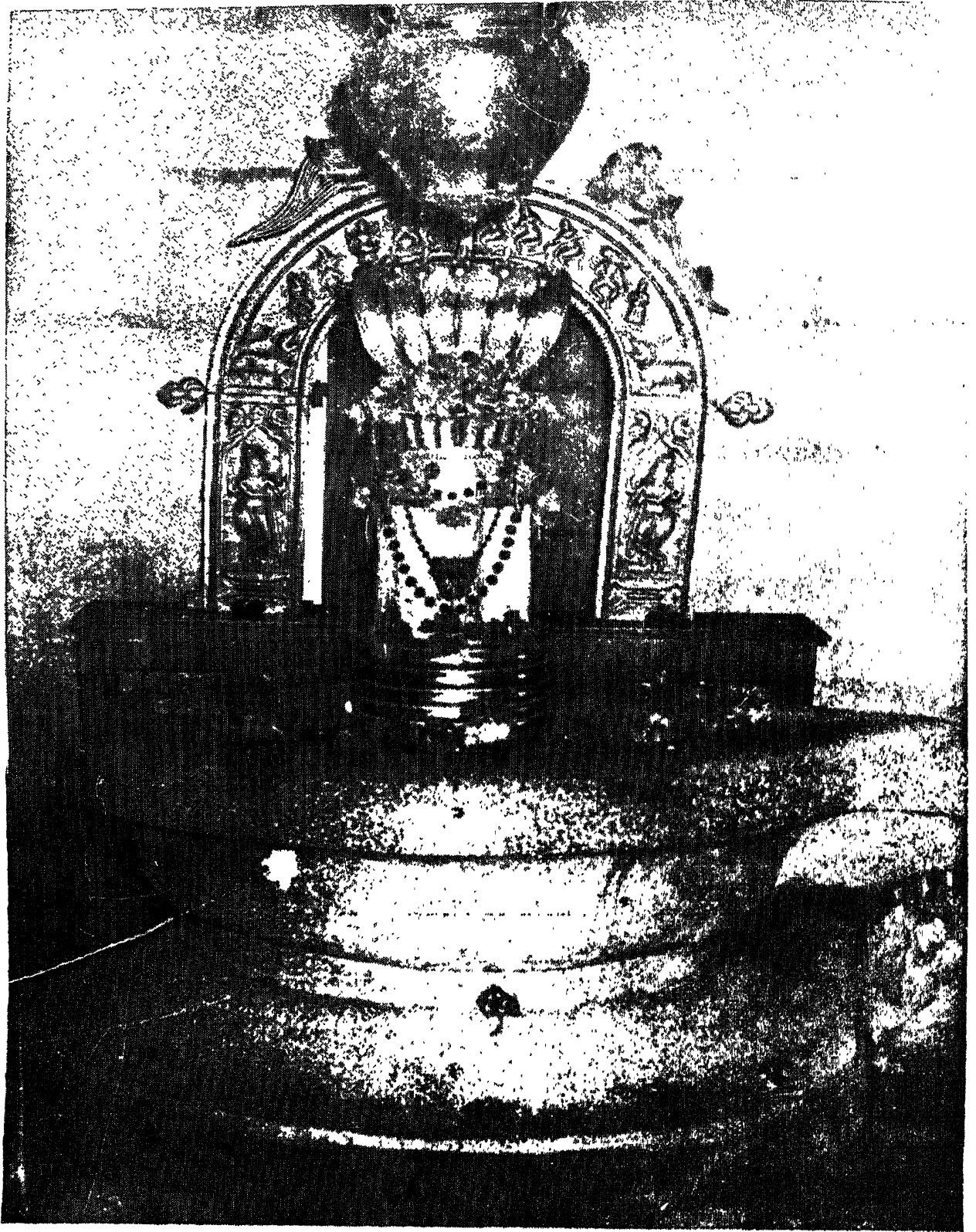

నరస్వతిఱమ్మవారు
కుమారరామ క్షేత్రము
సామర్లకొట

కుమారరామ క్షేత్రము - నంతర్పణశాల

శ్రీ వీమేశ్వరలింగము - కుమారారామ శైతము - హైదరాబాద్

